

JUS NATURÆ

METHODO SCIENTIFICA
PERTRACTATVM.

PARS QVINTA,
DE

CONTRACTIBVS

ONEROSIS RELIQVIS,
QVASI CONTRACTIBVS,
MODIS TOLLENDI OBLIGATIONEM

EX

CONTRACTV,

ET DE

JVRE IN RE SVA ALTERI CONSTITVTO,

VELVTI PIGNORE, HYPOTHECA ET SERVITVTIBVS.

AVTORE

CHRISTIANO WOLFIO

POTENTISSIMI BORVSSORVM REGIS CONSILIARIO INTIMO, FRIDERICIANE CANCELLARIO ET SENIORE, JVRIS NATURÆ ET GENTIVM ATQVE MATHESIOS PROFESSORE ORDINARIO, PROFESSORE PETROPOLITANO HONORARIO, ACADEMIÆ REGIÆ SCIENTIARVM PARISIÆ LONDINENSIS AC BORVSSICÆ MEMBRO.

CVM PRIVILEGIIS.

HALÆ MAGDEBVRGICÆ MDCCXLV.

ESTAT IN OFFICINA LIBRARIA RENGERIANA.

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO
PRINCIPI
AC DOMINO
DOMINO
FRIDERICO

REGI BORVSSIÆ, MARGGRAVIO
BRANDENBVRGENSI, SACRI ROMANI IMPERII
ARCHI - CAMERARIO ET PRINCIPI ELECTORI, SVPREMO
SILESIAE DVCI, PRINCIPI SVPREMO ARAVSIONENSI, NOVI
CASTRI ET VALENGLÆ, NEC NON COMITATVS GLACENSIS,
GELDRIÆ, MAGDEBVRGI, CLIVIAE, JVLIIACI, MONTIVM, STE-
TINI, POMERANIAE, CASSVBIORVM, VANDALORVM ET ME-
GAPOLIS, NEC NON CROSNÆ DVCI, BVRGGRAVIO NORIM-
BERGENSI, PRINCIPI HALBERSTADII, MINDÆ, CAMINI, VAN-
DALII, SVRINI, RACEBVRGI, OST-FRISIAE ET MVRSII, CO-
MITI HOHENZOLLERÆ, RVPPINI, MARCÆ, RAVENSBERGI,
HOHENSTEINII, TECKLENBVRGI, SVRINI, LINGÆ, BVRÆ ET
LEERDAMI, DOMINO RAVENSTEINII, ROSTOCHII, STAR-
GARDIAE, LAUENBURGI, BVTOLVÆ, ARLAYÆ
ET BREDÆ
&c. &c. &c.

REGI AC DOMINO MEO LONGE
CLEMENTISSIMO

REX AUGUSTE,

a est rerum humanarum facies,
ut incertus plerumque sit e-
ventus. Consilia perspicacia
& sapientia, acta solertia &
prudencia regit, eventus vero
expectantur. Meritorum adeo mensu-
ram non eventus, sed consilia & acta im-
plent.

DEDICATIO.

plent. Non tamen propterea eventus prorsus in sortem conjicitur, sed in deliberationem maxime cadit. Eventus cœci sunt, quod oculis humanis se subducunt, quæ consilium explicaturis comitabuntur. Ast cum sagaci menti futura quodammodo prævidere detur, quantum ad negotium probabiliter gerendum sufficit, in consultatione non postremum locum obtinet accurata eventus consideratio. Et quamvis impossibile sit, ut ex dubitationum fluctibus totus emergat animus, argumentis probabilibus in diversas partes se ostendentibus; ad legem tamen fit electio, ne nos periculis sine causa offeramus. Satis hoc

DEDICATIO.

exploratum est illis, quos populorum Rectores divina providentia constituit; sed nec privatorum quisquam est, qui idem exploratum habere non possit, modo curate ad ea, quæ nullo non die fiunt, animum attendat, & quid prudentia possit satis discernat. In ipsis etiam contractibus, seu pactis quibuscunque non solum ea perspicienda sunt, quæ geruntur, sed etiam qui cursus rerum, qui exitus futurus sit. Res enim in universo omnes adeo subtiliter inter se connectæ sunt, ut perenni quadam foecunditate ex præsentibus gignantur futura. Neque alia de causa hominibus contingit, ut sint fortunæ suæ ac aliorum fabri at-

que

DEDICATIO.

que factorum autores, & ut augurium quoddam ipsorum mentibus inhæreat. Sunt etiam contractus quidam, quemadmodum negotia alia, qui per se exitum habere nequeunt, cum in iis nec ratio, nec consilium valeat, & in quibus arripiendum id, quod fors offert. Dictum est de his in præsentî Volumine Juris Naturæ, quod ad pedes MAJESTATIS TVÆ venerabunda mente depono. TIBI, REX SAPIENTISSIME, abunde perspectum est, quod eventus rerum certo judicio ponderari jubeat temporis atrocitas. Inhæret menti sagaci futurorum seculorum augurium. Quid dandum sit consilio, quid forti, rimante
in-

DEDICATIO:

Ingenio accurate internoscis. Ast cum
fortem occulto modo dirigit Numen;
id est, quod voveo, ut Deus jubeat con-
siliis & actis respondere eventum!

AVGVSTÆ
MAJESTATI TVÆ

Subjectissimus ac fidelissimus

CHRISTIANVS WOLFIVS.

PRÆFATIO.

CUm partem quartam Juris naturæ publici juris faceremus, jam monuimus, fieri non potuisse, ut omnia, quæ de contractibus demonstranda erant, in eadem locum haberent, sed multa huc spectantia una cum omni tractatione de quasi contractibus in partem quintam rejicienda fuisse. Primo igitur loco in hac parte quinta comparent contractus onerosi, de quibus dici non poterat in quarta. Retulimus in hunc numerum cambium, contractum hodie inter mercatores frequentissimum, quem vulgo cambium traslatum appellant ad differentiam manualis & sicci, quorum istud jam olim usitatum fuit, hoc vero ad imitationem cambii traslati confictum a contractu chirographario naturaliter non differt. Etenim jam alias inculcavi-

b

mus,

PRÆFATIO.

mus, nullum negotium humanum, qualecunque tandem illud fuerit, ne concipi quidem posse, de quo non disponat Jus naturæ, ut adeo nemini mirum videri debeat, nos ad Jus nostrum trahere omnia, quæ Jura positiva veluti sibi propria vindicant. Jus nimirum nostrum dominatur omni Juri positivo, ut sine eo intelligi minime possit, quid in hoc rectum sit. Contractus chirographarius naturaliter non est nisi vel mutuum, vel contractus fœnebris, quem diximus, scriptura perfectus: quatenus tamen sine scriptura non concipitur, quædam jura peculiariter habet, adeoque a nobis minime præmittenda. Comparent hic porro contractus æstimatorius; constitutum, quod naturaliter a fidejussione parum differt, siquidem debitum alienum constituatur; contractus do ut des, do ut facias, facio ut facias, quorum nonnisi species sunt contractus onerosi omnes; contractus institorius & exercitorius, quæ duo negotia ob singulares rationes in Jure Romano contractibus equidem non annumerantur, in Jure tamen naturæ utique annumerari debent. Sequuntur
deinde

PRÆFATIO.

deinde contractus, qui aleam continent. In horum censum veniunt contractus fortis pro hujus varietate multiplex, lotaria, olla & rota fortunæ, contractus de præmio dando victori in certamine, contractus lusorii, sponsio, affectuatio, seu contractus avertendi periculi, contractus scenebris nauticus & quasi nauticus, bode-meria, contractus vitalitius, contractus metallicus, societas metallica & emptio spei, ad quam refertur emptio missilium occupandorum. Quasi contractus non sunt commentum Juris Romani; verum etiam jure naturæ minime improbantur, quatenus & hoc ipsum ex consensu præsumto inducit obligationem perfectam, ac si revera contractum fuisset, ut non intra limites officiorum subsistant, quæ ad eosdem pertinent. Inter hos in specie considerantur negotiorum gestio, quasi locatio conductio, quasi societas, indebiti solutio & acceptio, datio ob causam causa non secuta, sine causa acceptio. Contractus mixti, qui istis succedunt, complures sunt, ita ut si omnes enarrare ac eorum theoriam demon-

PRÆFATIO.

strare libuisset, proprium quoddam volumen sibi vindicassent. Quamobrem ea tradidisse contenti sumus, quæ viam, qua sit eundem, facile monstrant principiorum Juris nostri satis gnaris. Quamvis vero multa jam passim tradiderimus, quæ de modo tollendi obligationem ex contractu tenenda sunt; non inconsultum tamen duximus ut de hoc argumento ex instituto ageremus. Egimus itaque de solutione, de oblatione tam verbali, quam reali tum nuda, tum solenni naturaliter tali, de acceptilatione, de pacto de non petendo seu liberatione, de compensatione, de datione in solutum, de novatione, de delegatione, de assignatione, de confusione debiti ac crediti. Et quoniam liberationi agnatus est modus finiendi litem de jure controverso; consultum quoque esse duximus, ut hic loci ageremus de amicabili compositione, transactione, mediatione & arbitrio: hi enim sunt modi, quibus in statu naturali controversiæ de jure componi possunt. Quodsi vero frustra tententur hæc media, aut partes in hujusmodi,
medii

PRÆFATIO.

mediæ electionem consentire nolint, tum de-
mum in causa dubia justum bellum est, in ma-
nifesta autem explectioni juris locus relinquitur
aut ante tentatæ oppignorationi. Quod jura
attinet, quæ aliis in re nostra constituimus; hic
quidem agimus de jure pignoris ac hypothecæ,
& de servitutibus tam realibus, quam personali-
bus, quatenus res nostra servit vel rei alterius,
vel personæ. Poteramus huc etiam referre ea,
quæ sub dominii utilis titulo communiter com-
prehenduntur, quo imprimis spectant feuda, &
cum ad Tomum hunc quintum conscribendum
animum appelleremus, id quoque nobis pro-
positum erat. Enimvero cum fieri minime pos-
set, ut hæc omnia uno volumine comprehen-
derentur, ea in Tomum sextum rejicere una
cum miscellaneis nonnullis, quæ non commode in
antecedentibus pertractari potuerunt, coacti sur-
mus. Equidem non dubito fore haud paucos, qui
existimaturi sunt, nimis prolixam esse de Jure na-
turæ tractationem, quod uno volumine com-

PRÆFATIO.

mode comprehendi possit: Sed velim, ut perpendant, quanta volumina conscripta fuerint ac hodiernum conscribantur de Jure civili, quod tamen arctioribus multo limitibus coercetur, quam Jus nostrum, nec sine hoc penitus intelligitur. Nostrum est eadem opera telam pertexere, qua coepimus. Ubi vero systema integrum fuerit ad umbilicum ductum, dabimus operam horis subssecivis, ut in compendio aliquo totum Jus nostrum ad principia maxime generalia revocemus, non solum cupidæ legum juventutis commodis velificaturi, verum etiam illis satisfacturi, quorum interest ut principia generalia in promptu habeant, quæ ad quævis negotia obvia suo acuminè usi dextre applicent. Hunc vero laborem horis subssecivis utique reservare debemus, cum campus, quem semel ingressi sumus, adeo late pateat, ut, nisi ad summam senectutem nos vivere decreverit Numen sapientissimum, conservatis corporis ac animi viribus, eam peragere neutiquam liceat. Nostrum

PRÆFATIO.

strum esse existimamus pro virili intervire generi humano, qui non nobis vivimus, sed aliis, nec quod nostrum est quærimus, sed quod ad aliorum utilitatem spectat. Nulli enim dubitamus, fore quoque in posterum haud paucos, quibus labor noster profuturus, quemadmodum nunc non desunt, qui eodem juvantur. Neque etiam dubitamus fore, quemadmodum jam alias me monuisse memini, ut in posterum alii eodem tramite ulterius progressi nostris multo præclariora daturi sint, ad quæ pertingere mihi nondum datur, modo sibi caveant, ne repetitione eorum, quæ jam satis dicta sunt, contenti sint, aut, quod multo pejus est, ne vulgi eruditorum insanientis caninos mores imitentur, contemptu aliorum ac præcocibus censuris ad gloriam contententes ac obtreccatione alienæ scientiæ, famam sibi aucupantes. Vitium hoc quamvis juvenibus facilius condonari posse videatur, quorum judicium nondum satis limatum ac politum est, quosque petulantia nondum destituit;

PRÆFATIO.

destituit; in viris tamen, quos gravitas maxime commendare debet, excusationem nullam habet, multoque minus in senibus ullam habere videtur, nisi in eo quandam invenisse dicendus sis, quod repuerascere putentur, quamvis etiam tum de iisdem adhuc valeat, quod de pueris facinorosis dici solet, malitiam supplere ætatem. Ast de officiis eruditorum ex instituto dicemus in Tomo sequente. Qui vero gloria ducuntur, iis commendamus, quod recte dictum a veteribus: Gloriam qui spreverit, veram habebit. Halæ d. 21. Aprilis A. 1745.

JVRIS NATVRÆ

PARS QVINTA

DE

CONTRACTIBVS ONEROSIS RELIQVIS, QVASI CONTRACTIBVS ET JVRE IN RE SVA ALTERI CONSTITVTO.

CAPVT I

De Contractibus onerosis reliquis.

§. 1.

Si certa species moneta detur, ut alter eam accipiens det pecuniam in alia moneta specie; contractus permutatio est. Et si certa species monetae detur, ut alter eam accipiens det pecuniam in alia monetae specie; species monetae considerantur tanquam res mobiles diversae speciei, non vero tanquam pretium rerum aliarum: quod per se patet. Datur igitur res aliqua ab uno, ut alter eam recipiens det rem aliam. Enimvero si quis dat rem quandam alteri, ut ab eo vicissim recipiat rem aliam, contractus permutatio est (§. 379.

(Wolffii Jur. Nat. Pars V.)

A

part.

part. 4. Jur. nat.). Quamobrem permutatio est, si certa species monetæ detur, ut alter eam accipiens det pecuniam in alia monetæ specie, seu aliam monetæ speciem.

Ita e. gr. permutamus monetam grandioreni, veluti florenos, cum pecunia minuta, monetam argenteam cum aurea, monetam auream certæ speciei cum moneta aurea alterius speciei, veluti ducatos cum nummis aureis Gallicis, vulgo Ludovicianis dictis, vel ducatos Hungaricos cum Batavis.

§. 2.

Quanam de ea tenenda. Quoniam si certa monetæ species pro alia datur, contra-tractus permutatio est (S. 1.); qua de permutatione demonstrata sunt, ad contractum quoque, quo certa species monetæ pro alia specie datur, applicanda sunt.

Pecuniam cum pecunia permutari posse, si spectetur tanquam corpus, non tanquam pretium rei alterius, alibi jam demonstravimus (S. 889. part. 4. Jur. nat.); ut adeo non opus sit de hac permutatione in specie de novo demonstrari, quæ de omni permutatione in genere demonstrata sunt.

§. 3.

Cambium in genere & manuale in specie quid dicatur.

Permutatio pecuniæ cum pecunia vulgo *Cambium* in genere dicitur, quacunque tandem lege fiat. Et hinc permutatis speciebus monetæ *Cambium manuale* appellatur. Idiomate patrio dicimus *Geld wechseln, einwechseln und verwechseln*, ita ut vocabula *einwechseln* sumatur de pecunia, quæ recipitur, *verwechseln* autem de ea, quæ datur & *wechseln* sit vocabulum generale. Dicere etiam solemus: *das Geld umsetzen*.

E. gr. Si monetam argenteam permutasti cum aurea; tum dicis: *du habest Gold eingewechselt, das Silber Geld verwechselt, vel das Geld umgesetzt*. Et quando monetam grandioreni cum pecunia minuta permutare volumus, dicitur solemus: *wir wollen Geld wechseln*. Hoc manuale cambium contractus usitatissimus est, cumque eodem carete non potuerint homines, quam-

quamprimum pecunia uti coeperunt, cum ejusdem usu statim coepit. Quoniam tamen nonnisi permutatio est, Romani quoque eundem contractum nullo peculiari nomine insigniverunt, sed sub permutatione comprehenderunt, Græci notante *Grosio* de J. B. & P. lib. 2. c. 12 §. 3. n. 4. *Collybium* appellarunt.

§. 4.

Si pretium rerum vel operarum definitur valore extrinseco Quinam moneta, & ut pecunia commodius erogari possit, certa moneta species valor monetæ cum alia permutatur; in permutatione, seu cambio manuali etiam a spectando non spectandus nisi monetarum valor extrinsecus. Qui enim pedus in cambium, quam habet, cum alia monetæ specie permutare vult, ut eam commodius erogare possit; ei perinde est, sive suam det pecuniam, sive aliam alius speciei, siquidem tantundem rerum pro utraque eidem detur, vel eadem operæ præstentur. Quamobrem si pretium rerum vel operarum definitur valore extrinseco monetæ, adeoque perinde sit, quænam monetæ species pro iis detur; si certam monetæ speciem cum alia permutet, ut eam commodius erogare possit, tantundem recipis, quantum das, ubi in permutatione spectatur valor specierum monetæ permutandurum extrinsecus, consequenter in permutatione observatur æqualitas (§. 898. part. 4. Jur. nat.). Quamobrem cum in hac permutatione is utique sit animus permutantium, ut observetur æqualitas, utpote quæ non fit alio fine, quam ut commodius pretium vel mercedem solvere possis (per hypoth. & §. 920. part. 4. Jur. nat.); in cambio manuali non spectandus nisi valor extrinsecus monetarum, si pretium rerum vel operarum definitur valore extrinseco monetæ & ut pecunia commodius erogari possit certa monetæ species cum alia permutatur.

Nimirum si in contractu oneroso æqualitas observatur, contractu adimpleto, tantundem habere debes, quantum ante eundem

dem habebas. Sed si in pecunia eroganda spectatur valor extrinsecus & idem attenditur in permutatione, facta permutatione tantundem pecuniæ habes, quam ante eandem habueras. Etenim si habuisti in moneta grandiori duodecim thaleros, totidem facta permutatione in moneta minuta habes. In hypothese adeo propositionis præsentis ratio nulla est, cur non eadem præcise summa danda sit in pecunia minuta, quam tu das in moneta grandiori: sit ita, quod bonitas intrinseca monetæ grandioris excedat bonitatem intrinsecam pecuniæ minutæ. Qui monetam grandiozem cum minuta pecunia permutat, in hypothese propositionis præsentis non aliud intendit, quam ut pecuniæ summa eundem habeat valorem extrinsecum.

§. 5.

Quando valor intrinsecus, quam ejus, qua nunc tibi est, nec minus interest mea, in permutatione specierum moneta attendendus est valor intrinsecus. Etenim in hypothese propositionis præsentis non perinde est, sive uterque nostrum eandem pecuniæ summam in hac monetæ specie habeat, sive in alia, sed, si valoris extrinseci tantummodo habeatur ratio, facta specierum permutatione tu plus habes, quam antea, ego autem minus, adeoque in eadem æqualitas non observatur (§. 899. part. 4. Jur. nat.). Quamobrem cum in permutatione is animus sit permutantibus, ut observetur æqualitas, nisi adsint rationes fortes in contrarium (§. 920. part. 4. Jur. nat.), aut contrarium expresse dicatur (§. 919. part. 4. Jur. nat.); defectum bonitatis intrinsecæ monetæ tuæ tu supplere teneris, consequenter in permutatione specierum monetæ attendendus est valor intrinsecus.

E. gr. Ponamus centum thaleros in moneta argentea numeratos quoad bonitatem intrinsecam differre a totidem thaleris in moneta aurea numeratis thalero cum duabus tertiis, seu florenno.

reno. Si tu monetam auream cum argentea permutare velis, ut observetur æqualitas, centum thaleris addere debes unum cum floreno, mihi adeo pro moneta argentea centum thalerorum dans thaleros centum cum thalero & floreno uno.

§. 6.

Si quis in hoc pecuniam paratam habet, ut eam cum alia in De iis qui multorum gratiam permutet, prouti uniuscujusque indigentia exigit, pecuniam in permutatione tantum deducere licet, quantum valet usus pecuniarum hanc, quo carere debet, & opera, quam huic negotio impendit. Quobens permutationem enim nemo alteri gratis dare vel facere tenetur, si ista tandi causa, vicissim dare vel facere possit (§. 268. part. 4. Jur. nat.); nemo quoque pecuniam in hoc paratam habere tenetur, ut eam in gratiam aliorum cum alia permutet, prouti unusquisque hac vel ista specie monetæ indiget. Quamobrem cum is, qui alteri nil gratis dare vel facere debet, ab eodem tantundem recipiat necesse est, quantum dat, vel facit (§. 270. part. 4. Jur. nat.), qui vero pecuniam in hoc paratam habet, ut eam cum alia in multorum gratiam permutet, non modo usu pecuniæ suæ carere debet, verum etiam operam huic negotio impendit, usus vero pecuniæ non minus (§. 271. part. 4. Jur. nat.), quam opera aliquid æstimabile est (§. 292. part. 4. Jur. nat.); si quis pecuniam in hoc paratam habet, ut eam cum alia in multorum gratiam permutet, ei in permutatione tantum deducere licet, quantum valet usus pecuniæ & opera, quam huic negotio impendit.

Negotium hoc in se illicitum non est, modo caveatur, ne in æstimando usu pecuniæ, quo carere debet qui idem exercet, & opera, quam eidem impendit, modum excedat, consequenter quod in permutatione deducitur, ne in fœnus improbum degeneret.

§. 7.

Quoniam qui pecuniam in hoc paratam habet, ut eam De natu- cum

lariorum mone- cum alia in multorum gratiam permutet, prouti uniuscujus-
sam diver- que indigentia exigit, in permutatione tantum deducere li-
sa bonitatis cet, quantum valet usus pecuniæ, quo carere debet, & ope-
intrinseca ra, quam huic negotio impendit (§. 6.), quando vero permu-
permutante. tantium interest hanc potius habere monetæ speciem, quam
 aliam, in permutatione specierum monetæ valor etiam intrin-
 secus attendendus (§. 5.); si quis monetam, cujus major est ba-
 nitas intrinseca, permutat cum viliori in id, quod valet usus pecuniæ
 & opera, imputatur, quod nummularius dare tenetur ad supplendum
 defectum bonitatis intrinsece monete, quam ipse dat, & ex adver-
 so si quis viliores monetam cum alia, cujus major est bonitas intrin-
 seca, permutat, præter id, quod valet usus pecuniæ ac opera nummu-
 larii, supplere etiam tenetur defectum bonitatis intrinsece monete,
 quam cum meliori permutat.

Ex iis, quæ hætenus demonstravimus, liquet, quomodo num-
 mularius ex fide verset pecunias.

§. 8.

Collybista, Qui pecuniam in hoc paratam habet, ut eam cum aliis
Numulari- permutet speciebus, *Collybista* dicitur, item *Nummularius* &
us, Trapezi- Trapezi-*Trapezista.* Idiomate patrio appellantur *Wechseler.*
ta quinam
dicatur.

Cum ex antea demonstratis manifestum sit, quomodo colly-
 bista seu nummularius ex fide verset pecunias (not. §. 7.); in-
 de simul patet, quodnam sit ejus officium, ne fœneratorem agat,
 quem olim Romani, teste *Catone* initio libri de re rustica, ci-
 vem pejorem existimabant quam furem, ideo fœneratorem
 quadrupli, furem dupli condemnantes. Immo *Galba* referen-
 se *Suetonio* c. 9. nummulario non ex fide versanti pecunias ma-
 nus amputari mentis que ejus affigi jussit.

§. 9.

Collybi vel Quod collybista specierum monetæ permutandarum
Lagii desint- causa deducit, *Collybus* & *Lagium*, vulgo *Lagio*, & Germanica
tio. lingua *das Aufgeld* appellatur.

Solet

Solet etiam ipse contractus, qui cambium manuale vocatur (§. 3.), Collybus dici, auctore *Polluce* lib. 3. c. 9. quemadmodum jam supra notatum est (not §. 3.). Sed nos malumus retinere significatum, quem vocabulo in definitione tribuimus, ne æquivocationi locus sit, omni modo evitandæ.

§. 10.

Quoniam Collybistæ in permutatione specierum de- *De lagio a-*
ducere licet, quantum valet usus pecuniæ, quo carere cogi- *quo defini-*
tur, & opera, quam negotiationi impendit, habita ratione *endo.*
bonitatis intrinsecæ specierum monetæ permutandarum (§. 6.
7.), quod vero is specierum permutandarum gratia deducit,
collybus, seu lagium est (§. 9.); *lagium æquum definitur ex eo,*
quod valet usus pecunia, qua carere debet collybista, & ex opera, quam
negotiationi impendit, ac differentia bonitatis intrinseca specierum
permutandarum. Et quoniam in permutatione pecuniæ nu-
merata spectatur tanquam corpus (§. 889. part. 4. *Jur. nat.*),
seu res corporalis, variatis attem circumstantiis æquum re-
rum pretium aliter determinandum est (§. 326. part. 4. *Jur. nat.*);
in lagio æquo definiendo singularium quoque circumstantiarum ratio-
nem subinde habendam esse patet.

E. gr. Ponamus te habere pecuniam, quæ in usu dudum esse
desit. Si eam permutare volueris, ea æstimari nequit nisi ex
bonitate intrinseca, ut consideretur tanquam metallum infectum.
Si moneta fuerit antiqua, cui pretium statui solet affectionis,
cum pretium affectionis in se iniquum non sit (§. 912 & seqq.)
part. 4. Jur. nat., nec pretium affectionis minime iniquum æ-
quitatem in permutatione tollat (§. 925. part. 4. *Jur. nat.*);
quæ eius in permutatione specierum monetæ etiam habenda
fit ratio dubitandum non est. Similiter si monetæ quadam
specie maxime indiges, nec ea facile haberi potest; quin in per-
mutatione specierum monetæ attendenda etiam sit difficultas ob-
tinendi eam monetæ speciem æquis dubitar? Sed nostrum iam
non est prolixè inquirere in omnes circumstantias particulares,
quæ

quæ occurrere possunt & ob quas lagium vel augere licet citra suspicionem fœnoris iniqui, vel idem imminuendum, ne in fœnus iniquum abeat. Non tamen negamus, vel ob has ipsas circumstantias facillime fieri posse, ut collybista fœnerator evadat, & cambium manuale in se non illicitum ac utile in negotium illicitum degeneret, cupiditate lucri charitatem superante, quæ sola intra iustos terminos collybum retinere valet.

§. 11.

*Cambium
quid sit.*

Contractus, quo pecunia alicui ita datur, ut is pro cetera mercede eandem alio in loco sive danti, sive alii cuidam solvi certo die curet, proprie *Cambium* dicitur, subinde etiam *cambium trassatum*, ein *trassirter Wechsel* appellatur.

Nos hunc contractum simpliciter cambium einen *Wechsel*, dicimus. Quamvis enim per abusum hoc nomen etiam tribuatur aliis negotiis, quemadmodum jam vidimus ante (§. 3.); nulla tamen meruenda confusio est, quoniam negotia alia non simpliciter cambium appellamus, sed cum addito, veluti cambium manuale (§. 4. et.). Cambium proprie aut, ut alii loqui amant, in specie dictum est contractus inter mercatores hodie usitatissimus, & eum ignorarunt Romani, adeoque de eodem jus nullum ab iisdem constitutum. Quoniam vero in iis locis, ubi mercatura floret, jus cambiale certis legibus definitum, sine utilitate disputant interpretes juris civilis, ad quemnam contractuum, de quibus agitur in Jure Romano, cambium referti possit. Jura cambialia diversorum locorum tanquam positiva non in totum inter se consentiunt, ut adeo Jus cambiale universale in Europa non detur. Collegit ea & in unum volumen conegessit Jctus Lipsiensis, D. *Joannes Gottlieb Siegel* & sub titulo: *Corpus Juris cambialis* edidit. Quoniam Jus naturæ regit omnes actus humanos; nullum quoque dubium est, quin regat cambium. Quamobrem nostrum esse existimamus, ut hoc demonstretur. Ex notione igitur hujus contractus deducenda sunt, quæ juri huic conveniunt.

12.

Quoniam in cambio datur pecunia alicui, ut is eandem *De personis* alio loco solvi curet (§. 11.); *ad cambium quatuor personæ prin-* *ad cambium* *cipales concurrunt*, nimirum 1. *persona, quæ pecuniam alio loco sol-* *concurrenti-* *vendam dat*, 2. *persona, quæ eam accipit* & alio loco solvendi curam *bus.* *in se suscipit*, 3. *persona, quæ pecuniam alio loco solvit*, & 4. *per-* *sona, cui alio loco solvitur.* Quoniam vero pecunia restitui alio loco potest ei, a quo fuit data, vel etiam fieri potest, ut, qui eam hoc loco accepit, eandem alio loco restituat ipse, vel ut quis sibi alio loco pecuniam numerari velit ab alio; *in cambio subinde unus duplicem representare potest personam.*

Loquimur hic de personis, sine quibus cambium perfici nequit, & has principales appellamus: neque enim hic rationem habemus illarum personarum, quæ operas subsidiarias conferre valent, quemadmodum & in aliis contractibus obtinet. Ita e. gr. emtio venditio perficitur inter emtorem ac venditorem, & hæ personæ principales sunt. Similiter in locatione conductione contrahentes sunt locator atque conductor, quorum tanquam personarum principalium in isto contractu tantummodo habetur ratio.

§. 13.

Personæ istæ peculiaribus insigniuntur nominibus. Qui *Eorum no-* pecuniam alio loco restituendam dat, vocatur *Camparius, mina.* item *Remittens, der Remittente, oder der Versender*; qui curam, ut pecunia sibi data alio loco restituatur, in se suscipit, *Campfor, item Trassans, der Trassirer, Zieher oder Empfänger*; qui pecuniam alio loco accipit, *Præsensans, der Präsentante, oder der Inhaber, oder Zeiger des Wechselbriefes*, & denique qui pecuniam alio loco restituere debet, *Acceptans, item Trassatus, der Acceptante oder Trassate*, subinde *der Bezogene.*

(Wolffs Jur. Nat. Pars V.)

B •

Dixi-

Diximus unum in negotio cambiali repræsentare posse personam duplicem. Obtinet hoc, si remittens idem fuerit cum præsentante, si trassans idem fuerit cum trassato, vel idem cum præsentante.

§. 14.

*De literis
cambialibus.*

Quoniam campfarius dat campfiori seu trassanti pecuni-
am, ut ea præsentanti a trassato restituatur (§. 11. 13.); *trassans campfario seu remittenti dare tenetur literas, in quibus rogat trassatum, ut præsentanti numeret pecuniam a se acceptam, adeoque in istis literis exprimendum est nomen præsentantis una cum summa & specie pecunia numeranda in die, quo pecunia solvenda, subscribit debet nomen Trassantis, expresso loco ac die, quo litera data, ac ipsa litera inscribenda sunt nomini Trassati, expresso loco, ubi commoratur.*

Nimirum præsentantis nomen exprimendum in literis, ut trassatus norit, cuiam pecuniam numerare debeat. Et eas trassans trassato inscribere tenetur, ut præsentanti constet, a quonam pecuniam accipere debeat. Trassans denique subscribat necesse est nomen, ut trassatus sciat, quinam velit, ut pecuniam acceptanti solvat. Quodsi vero campfarius seu remittens non fuerit cum presentante idem, nec opus est, ut ejus nomen in literis exprimat, cum non intersit trassati nosse, a quonam pecuniam acceperit trassans, aut ipsi satisfactum fuerit.

§. 15.

*Quid sint
literæ cam-
biales.*

Literæ, quæ a trassante inscribuntur trassato pecuniæ præsentanti solvendæ causâ, & pro pecunia numerata datur remittenti, dicuntur *Litera cambiales*, idiomate vernaculo *Wechselbrief*.

Determinationes essentielles harum literarum patent ex propositione præcedente (§. 14). Sed juris positivi est, ut nomen cambii exprimat in iisdem literis, seu ut expresse scribatur solutionem fieri debere pro his literis cambialibus, ut tanto certius constet,

constet negotium præsens esse cambium, consequenter omnia juri cambiali conformiter fieri debere.

§. 16.

Si literæ cambiales in loca diffita remittendæ, majoris *De primis*, securitatis gratia dantur duæ, ut, si forte primas intercideret *secundis* & contingat, secundis uti detur. Atque tunc vocantur *Litera solis literis cambiales prima & Litera cambiales secunda*, idiomate vernaculo *cambiali-Prima-Wechselbrief & Secunda Wechselbrief*. Quodsi er-
go duæ non dentur, dicuntur *Sola litera cambiales*, sermone patrio *Sola Wechselbrief*. Per se autem patet, *literas cambiales primas & secundas ejusdem prorsus esse debere tenoris*, ne scilicet eadem solutio bis exigi possit, & eodem fine in *secundis solutionem injungendam esse sub hac conditione, nisi pro primis ea jam fuerit facta & contra.*

§. 17.

Quoniam in literis cambialibus trassato injungitur so- *De literis* lutio pecuniæ pro iisdem trassanti datæ (§. 14.), consequen- *advisoriis.* ter eidem constare debet, undenam pecuniam a se solutam recipere debeat; ideo *trassans trassatum in literis a se ad ipsum missis docere debet, quomodo pro pecunia præsentanti soluta eidem satisfacere velit.*

Habent præterea hæ literæ hunc usum, ut trassatus tempestive de pecunia præsentanti solvenda sibi prospicere possit.

§. 18.

Literæ, quibus de cambio certior redditur trassatus, & *Quales sint* quomodo eidem rursus satisfieri debeat propter pecuniam pro *ha litera.* literis cambialibus a præsentante exhibitis solutam, vocantur *Litera advisoria.*

Hinc etiam in literis cambialibus provocari solet ad literas *advisorias*, quæ dici etiam solent *das Advis*. Ut hujus negotii ideam tanto facilius animo concipiant lectores, qui ejusdem prorsus

ignari sunt, formulam literarum cambialium huc opponere lubet.

Amstelodami d. Aug. 1744. pro th. 600. curr.

Proximis nundinis autumnalibus Francofurtensibus solve Francofurti pro his meis primis cambialibus literis Domino Sempronio, vel causam ab eo habituro thaleros sexcentos monetæ currentis, valuta ab ipso accepta, refer in rationes secundum tenorem literarum advisoriarum.

Domino

Christophorus Mauricius.

Godofredo Hornigio

Francofurti ad Mœnum.

Prima.

Literæ cambiales secundæ ejusdem prorsus sunt tenoris, nisi quod in iis scribatur: pro his meis secundis literis cambialibus, & adjiciantur verba: primis nondum solutis. Idem tenendum est de tertiis, si tres dentur.

§. 19.

Valuta & remissa quid sit.

Valuta dicitur pretium cambii, de quo remittens trassanti satisfecit. Summa vero pecuniæ in literis cambialibus expressæ, quatenus a præsentante exigenda, *Remissa*; quatenus a trassato solvenda, *Trassata* vocatur.

De pretio cambii non uno modo satisfieri potest campfiori, adeoque necesse non est, ut pecunia semper solvatur a remittente, quæ præsentanti a trassato solvenda. Sufficit, ut trassanti perinde sit, ac si summam pecuniæ transcribendam accepisset. E. gr. campfiori satisfieri potest per merces, quas a remittente accipit.

§. 20.

Quomodo trassatus ad biales acceptavit: ubi vero acceptavit, vel statim, vel tempore in solutionem obligatur.

Trassatus non obligatur ad solutionem, antequam literas cambiales acceptavit: ubi vero acceptavit, vel statim, vel tempore in solutionem literis expresso pecuniam præsentanti solvere tenetur. Quoniam enim nemo sese alteri obligare potest, nisi promittendo (§. 393. part. 4. Jur. nat.), nec trassatus perfecte obligari potest præsentanti nisi solutionem promittendo. Necesse igitur est,

ut

ut sufficienter indicet, se pecuniam pro literis cambialibus solvere velle (§. 428. part. 3. *Jur. nat.*), adeoque solutionem acceptet (§. 2. part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem patet, trassatum non obligari ad solutionem, antequam literas cambiales acceptavit. *Quod erat unum.*

Enimvero cum trassatus acceptando declaret, se pecuniam pro literis cambialibus solvere velle (§. 2. part. 3. *Jur. nat.*); utique solutionem promittit (§. 361. part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem cum promittendo alteri perfecte obligemur (§. 363. part. 3. *Jur. nat.*); trassatus quoque obligatur ad pecuniam pro literis cambialibus vel statim, vel tempore in literis expresso solvendam, quamprimum eas acceptavit. *Quod erat alterum.*

Possunt trassato esse rationes, cur solutionem detrectet, nec trassans eum obligare potest, ut solvat presentanti, si vel maxime sibi debeat eandem, vel majorem summam, quemadmodum ex ipsa demonstratione facile intelligitur.

§. 21.

Trassans obligatur remittenti, ut curet pecuniam conventam Obligatio loco & tempore convento presentanti solvi: remittens vero obligatur ad prestandum valutam vel statim, vel quamprimum ipsi acceptantis facta innouit, si ita conventum fuerit. Etenim remittens & remittentis. dat pecuniam, seu alio modo de valuta satisfacit (§. 19.), ut trassans eandem presentanti alio loco certo die restitui curet (§. 11. 13.). Quamobrem cum cambium contractus sit (§. 11.), adeoque ex eodem nascantur contrahentium obligationes (§. 793. part. 3. *Jur. nat.*); remittens utique obligatur ad pecuniam pro literis cambialibus solvendam, aut ad valutam prestandam vel statim, vel, si ita conventum fuerit, ubi solutio acceptata fuerit, & trassans curare tenetur, ut presentanti pecunia in literis cambialibus expressa loco ac tempore convento solvatur.

Nihil in hisce difficultatis est, cum ipsa cambii notio obligationem hanc trassantis & remittentis insinuat.

§. 22.

De obligati-
one trassan-
tis, trassato
non subven-
te.

Si trassatus non solvit, trassans obligatur ad valutam cambii restituendam & præstandam interesse. Etenim remittens dat valutam, ut pecuniam conventam trassans solvi curet præsentanti loco & tempore convento (§. 11. 13.). Quodsi ergo trassatus, qui illam solvere debet (§. 13.), non solvat; cum pecunia loco convento non fuerit a trassato restituta, ea utique restituenda est remittenti a trassante. *Quod erat unum.*

Enimvero trassans obligatur ut curet pecuniam conventam loco & tempore convento præsentanti solvi (§. 21.), consequenter si remittens damnum quoddam incurrit, vel lucrum ejus cessat, propterea quod trassatus solutionem detrectat, ideo hoc accidit, quod trassans non satisfacit obligationi suæ. Quoniam itaque ad id quod interest tenemur, si quis damnum incurrit, vel lucrum ejus cessat, propterea quod obligationi nostræ non satisfacimus (§. 629. part. 3. *Jur. nat.*); trassans quoque obligatur ad præstandum remittenti interesse, si trassatus non solvit. *Quod erat alterum.*

Non est quod excipias, si trassatus non solvit, hoc imputari non posse trassanti, adeoque damnum dari non trassantis, sed trassati culpa. Etenim remittens contrahit cum trassante, non cum trassato, qui ipsi promittit, quod convento loco ac tempore pecunia solvi debeat a trassato, adeoque hunc sibi obligatum habet, non trassatum, antequam is solutionem promittit (§. 20). Quando enim præsentans literas cambiales præsentat & trassatus solutionem promittit, tum demum præsentans cum trassato contrahit, atque ideo ex acceptatione oritur obligatio trassati, prouti ante ostendimus (§. cit.). Quæritur vero, num trassantis obligatio expiret, quamprimum præsentans acceptantem seu trassatum sibi habet obligatum. Ne igitur hic scrupulus aliquis superesse possit, sequentem addere lubet propositionem.

§. 23.

§. 23.

Trassati obligatio non tollit obligationem trassantis, seu per hoc, An trassati quod trassatus se obligat ad solvendum, trassans ab obligatione sua obligatio tollitur non liberatur. Trassans enim obligatus est ad restituendam lat obligati- pecuniam cambio datam loco ac tempore convento (§. 21.), onem traf- & per trassatum huic obligationi satisfacere intendit (§. 13.).santis.

Quando igitur trassatus se obligat ad pecuniam præsentanti solvendam, utique sese obligat ad satisfaciendum obligationi trassantis. Quamobrem ipsius obligatione non tollitur obligatio trassantis.

Non ante satisfecit trassans obligationi suæ, quam ubi pecuniam cambio datam præsentanti actu restitui curavit. Quamobrem ut ea tollatur, seu trassans ab eadem liberetur, non sufficit a trassato solutionem promitti, sed ea actu fieri debet.

§. 24.

Quoniam obligatio trassati non tollit obligationem traf- *De obligati-*
santis (§. 23.), trassatus vero obligatur facta acceptatione ad *one accepta-*
pecuniam præsentanti solvendam (§. 20.), & trassans remit- *tione facta.*
tenti obligatur ad valutam cambii restituendam & interesse præstandum, si trassatus non solverit (§. 22.); *facta acceptati-*
one presentans sibi obligatum habet trassatum ad pecuniam cambio da-
tam tempore locove convento solvendam & remittens trassantem ad va-
lutam cambii restituendam & interesse præstandum, si trassatus non
solverit.

Licet adeo a præsentante ad solutionem adigere trassatum, ea vero statim non secuta sine mora literas cambiales ad remittentem remittere tenetur, ut is adigat trassantem ad restituendum.

§. 25.

Quia trassati obligatio non tollit obligationem trassan- *Cujusnam*
tis (§. 23.); *si facta acceptatione trassatus non fuerit solvendo, sit damnum,*
quam- si acceptans

non fuerit solvendo. quamvis sit in are trassantis, nullam tamen inde damnam sensio campfarius.

Damnum adeo manet trassantis, cujus etiam fuisset, si remittens pecuniam cambio non dedisset, eo nimirum in casu, quo trassatus est trassantis debitor, non vero ab alio trassantis debitore, vel alio quodam modo eidem satisfieri debet.

§. 26.

An campfarius alias literas cambiales recipere teneatur prioribus non acceptatis, vel non solutis.

Si trassatus non acceptet, aut facta acceptatione non sit solvendo, campfarius alias literas cambiales a campfore accipere non tenetur. Etenim campfarius cum campfore seu trassato convenit, ut pro his literis cambialibus pecunia cambio data restituatur (§. 11. 14.). Quodsi ergo trassatus non acceptet, adeoque declarat, se solvere nolle (§. 2. part. 3. Jur. nat.), aut facta acceptatione solvere non possit; contractus non subsistit, utpote quem adimplere non potuit campfor. Quodsi ergo is alias literas cambiales dare velit, novus omnino contractus ineundus. Quamobrem cum sine mutuo consensu pactio nulla fiat (§. 819. part. 3. Jur. nat.), alias literas cambiales a campfore accipere non tenetur campfarius, prioribus non acceptatis, vel facta acceptatione non solutis (§. 658. part. 1. Phil. pract. univ.).

Idem etiam ostenditur hoc modo. Si trassatus non solvit, trassans obligatur ad valutam cambii restituendum & præstandum interesse (§. 22.), nec trassati obligatio ex acceptatione orta (§. 20.) tollit trassantis obligationem (§. 23.). Quodsi ergo trassatus non acceptet, vel facta acceptatione solvere non possit; campfario competit jus adigendi campforem ad valutam cambii restituendam & præstandum interesse, consequenter cum jus quæsitum nemini invito auferri possit (§. 336. part. 2. Jur. nat.), nec campfarius alias literas cambiales a campfore accipere tenetur, prioribus non acceptatis, vel non solutis.

Prior demonstratio illustratur exemplo emtionis venditionis. Quemadmodum enim venditor merci emtæ non potest substituere aliam invito emtore; ita campfor pro literis cambialibus non acceptatis vel non solutis non potest invito campfore substituere alias, quas quasi emit campfarius eo fine, ut pro iisdem ipsi restituatur pecunia pro iisdem data. Posterior demonstratio manifestior videtur, cum invito obtrudere literas cambiales alias perinde sit ac jus quæsitum campfori invito auferre. In jure naturæ non attenduntur rationes ab utilitate desumptæ, ad quas respicitur haud raro in jure positivo, etiam ubi cum jure naturæ consentit; sed ex notionibus rerum deducenda sunt, quæ sunt illius juris.

§. 27.

Si literis cambialibus non acceptatis, vel non solutis, campfor a *alias literas alias a campfore accipere velit; accipere licet.* Etenim ex *teras cambiales accipere* demonstratione priori propositionis præcedentis patet, quod *alias literas cambiales accipere idem sit ac de novo contrahere liceat,* here. Quamobrem cum liberum sit campfario, utrum *de prioribus* novo contrahere velit, nec ne (§. 156. part. 1. Jur. nat.); quin *non acceptatis vel non solutis, si campfor dare velit, dubitandum non solutis.* est.

Ostenditur etiam hoc modo. Patet ex demonstratione posteriori propositionis præcedentis, literis cambialibus non acceptatis, vel non solutis, campfario competere jus adigendi campforem ad valutam cambii restituendam & præstandum interesse. Quamobrem cum quilibet jus suum remittere queat (§. 117. part. 3. Jur. nat.), jus vero suum remittat campfarius, si alias literas cambiales a campfore accipiat (§. 14. h. & §. 95. part. 3. Jur. nat.); si literis cambialibus non acceptatis, vel non solutis, campfarius alias accipere a campfore velit, accipere atque licet.

§. 28.

*An domini-
um pecunia cambio dat.
transferatur.* *Campfarius in campforem transfert dominium pecunia, quam
cambio data ea accipit literas cambiales, pro quibus alio in loco eadem
summa solvitur (§. 11. 14.), adeoque pecunia cambio data
non in specie, sed in genere restituitur (§. 444. 486. part. 4.
Jur. nat.).* Quamobrem cum dando dominium transferatur
(§. 675. part. 2. Jur. nat.); campfarius in campforem transfert
dominium pecuniæ, quam cambio dat.

Non est quod excipias, campfarium manere obligatum ad
pecuniam cambio datam campfiori restituendam, sub ea condi-
tione, si non solvatur (§. 22.), adeoque dominium non ante trans-
ire, quam ubi solutio facta (§. 467. part. 3. Jur. nat.). Etenim
si contingat trassatum non solvere, ad valutam cambiü restitu-
endam obligatur campfor (§. 22.), non ad pecuniam, quam
campfarius dedit, in specie (§. 19. b. 444. part. 4. Jur. nat.): hæc
autem restitutio fieri potest, etiamsi dominium pecuniæ cambio
datæ transferit in campforem.

§. 29.

*Quinam sit
dominus li-
terarum
cambialium.* *Campfor in campfarium transfert dominium literarum cam-
bialium.* Etenim campfor dat campfario pro pecunia sibi
data literas cambiales, pro quibus a trassato solvenda pecu-
niæ cambio datæ summa (§. 11. 14.). Transfert adeo in
ipsum dominium literarum cambialium (§. 675. part. 2. Jur.
nat.), quemadmodum campfarius in eum transtulit domini-
um pecuniæ cambio datæ (§. 28.).

Hinc campfarius etiam vocatur *dominus cambii*.

§. 30.

*An solutio
per alium,
quam trassa-
pere tenetur.* *Si literis cambialibus a trassato non acceptatis trassans tempo-
re convento per alium pecuniam solvi curet; presentans eam acci-
perere tenetur.* Etenim trassans obligatur, ut curet pecuniam
cambi-

cambiatam presentanti solvi loco ac tempore convento (§. 21. fieri
21.). Quoniam adeo presentanti perinde est, a quonam pe-
cuniam cambiatam accipiat, modo accipiat loco ac tempore
convento; si trassans literis cambialibus a trassato non acce-
ptatis presentanti tempore convento pecuniam ab alio solvi
curet, obligationi suæ satisfacit. Nulla igitur ratio est, cur
presentans eam accipere non debeat, adeoque eam accipere
tenetur (§. 70. Ontol.).

§. 31.

Quoniam presentans pecuniam accipere tenetur, si eam *Quando*
tempore convento solvi per alium, quam trassatum, curet *trassans ab*
trassans, literis cambialibus non acceptatis (§. 30.); *si alius obligatione*
pecuniam solvit, *trassans ab obligatione valutam remittenti restitu-*
endi liberatur (§. 22.). *pecuniam remittendi*

Nimirum trassans obligatur ad valutam restituendam, si pe-
cunia cambiata loco ac tempore convento non solvatur. Pecunia
igitur soluta, prouti conventum fuerat, ad restitutionem
valutæ obligari nequit. *liberatur.*

§. 32.

Cambium perficitur, quamprimum de valuta fuerit conven-
tum. Etenim quando de valuta convenitur, campfor seu *Quomodo*
trassans promittit se ut pecunia cambio danda loco ac tem-
pore convento presentanti solvatur curaturum, & campfari-
us vicissim promittit, se pecuniam istam hoc in loco solutu-
rum una cum mercede cambiali vel alio modo satisfacturum
(§. 11.). Quamobrem cum promissione hac reciproca camp-
for seu trassans se obliget campfario seu remittenti ad lite-
ras cambiales dandas, pro quibus trassatus loco ac tempore
convento presentanti solvat pecuniam cambiatam, & camp-
farius seu remittens ad valutam una cum mercede cambia-
li hoc in loco campfori solvendam (§. 363. part. 3. Jur. nat. &

§. 14. b.); valuta cum mercede præstanda est a campfario & literæ cambiales dandæ sunt a campfore (§. 118. pars. I. *Phil. pract. anru.*), consequenter cambium perfectum.

Non est quod excipias, reciproca hac promissione saltem promitti contractum, non vero perfici. Etenim si non actu contrahitur, sed saltem promittitur quod contrahere velis; tu rogas campforem, utrum pecuniam cambio dandam per literas transcribere velit, nec ne, & ille promittit se hoc facturum, adeoque campfor se obligat ad contrahendum, tibi vero liberum manet, utrum contrahere velis, nec ne, cum de modo, quo campfori satisfacere velis, adeoque de valuta nondum fuerit conventum (§. 19.). Ideo adhuc pœnitere licet, quemadmodum emere non teneris ædes, quas tibi se venditurum promittit venditor, etsi ille obligatus sit ad eas tibi vendendas. Immo si sola promissio de pecunia cambio danda & mercede cambiali solvenda, & promissio de literis cambialibus vicissim dandis, pro quibus pecunia cambiata restituatur loco ac tempore convento non sufficere videatur ad cambium perficiendum; tenendum est literas cambiales non esse de essentia cambii, sed ad eam sufficere curam trassantis, ut pecunia cambiata loco ac tempore convento restituatur, has vero tantummodo facere ad facilitatem cambii consummationem, ac præterea valutam non semper consistere in pecunia actu numerata, sed posse etiam promitti. Unde haud difficulter colligitur, cambium tam ex parte campforis, quam campfarii perfici posse sola promissione contrahendo obligationem. Cambium negotium est, quod totum fide personarum ad idem concurrentium constat. Quod unusquisque dicit, id habetur pro vero, consequenter quod se daturum, vel facturum dicit, perinde habetur, ac si actu datum, vel factum fuisset. Quamobrem ad perficiendum cambium non opus est, ut pecunia cambianda actu desur & literæ cambiales actu exhibeantur.

§. 33.

de litera

Quoniam cambium perficitur, quamprimum de valuta
con-

conventum (§. 31.), nemo autem se ab obligatione sua liberare cambiales potest (§. 674. part. 3. *Jur. nat.*) ; quamprimum de valuta conven reddi possint tum est, & campfor literas cambiales dare & campforinus eas accipere campfori, re & valutam prestare tenetur, adeoque nec literas cambiales aut non accipiam datas recipere ac pecuniam restituere tenetur campfor, si campfor accipi-
suis eas reddere velit.

Quodsi dicas, si casus quidam improvisus emergat, ut pecunia cambiata non habeas opus, literas cambiales tibi esse inutilis: tuum erit dispicere, quomodo de iis tanquam dominus (§. 29.) disponas (§. 118. part. 2. *Jur. nat.*), utrum scilicet eas alii cuidam, qui iisdem uti potest, cedere, an pecuniam in loco convento exigere ac deinde de ea disponere velis. Agitur enim hic de rigore juris externi, minime vero de eo, quod pro datis circumstantiis æquitati magis convenit, cum quod officiorum est liberæ hominum voluntati relictum sit, quemadmodum ex alibi demonstratis abunde liquet.

§. 34.

*Si trassatus literas cambiales non absolute acceptare renuit, De accepta-
presentans expectare tenetur terminum solutionis, antequam a trassatione non
sante exigi possit valuta restitutio & ejus, quod interest. Quodsi absolute de-
onim trassatus literas cambiales non absolute acceptare re-
negata.
nuit, v. gr. præstendens, quod literas advisorias nondum ac-
ceperit a trassante (§. 17.); fieri adhuc potest, ut tempore
convento solvat. Quamobrem cum trassans non ante obli-
geatur ad valutam restituendam & interesse præstandum,
quam si trassans tempore convento non solverit (§. 22.);
presentans unque expectare debet terminum solutionis, an-
tequam a trassato exigi possit valuta ac ejus, quod interest,
restitutio.*

Trassans non obligatur nisi ad hoc, ut tempore convento pecuniam cambiata solvat. Quodsi ergo trassatus non simpliciter solvendi suum declarat, quod tempore convento solvere

lit; dici utique nondum potest, trassantis obligationi non fuisse satisfactum. Expectandum itaque est, quid in termino solutionis trassatus sit factururus, antequam justam habere possit remittens de trassante conquerendi causam.

§. 35.

De alio loco Si trassatus literas cambiales absolute accepit & alius trassati ac quidam eisdem acceptat, vel illo in termino non solvente solvit; acceptante vel presentans in casu priori in acceptationem, in posteriori in solutionem consentire tenetur & trassati loco acceptans vel solvens trassantem sibi habet obligatum. Etenim si alius quidam literas cambiales acceptat, trassato acceptationem absolute denegante, presentanti se obligat, quod tempore convento solvere velit (§. 2. 363. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum presentanti perinde sit, a quonam solutionem accipiat, consequenter utrum trassatum, an alium ad solvendum sibi obligatum habeat; nec trassans ad valutam restituendam ac interesse præstandum obligetur, nisi solutione in loco ac tempore convento non secuta (§. 22.); quin in acceptationem ab alio loco trassati factam consentire debeat presentans dubitandum non est. *Quod erat primum.*

Eodem modo patet, multo magis eum consentire debere in ipsam solutionem ab alio factam, cum hac solutione remittenti satisfiat. *Quod erat secundum.*

Enimvero trassans obligatur, ut curet pecuniam cambio datam loco ac tempore convento presentanti solvi (§. 21.), & solutione non facta non modo valutam restituere, verum etiam interesse præstare tenetur (§. 22.). Quamobrem cum ejus interfit, ut pecunia cambiata loco ac tempore convento solvatur, officio vero conveniat damnum ab alio avertere (§. 495. part. 2. Jur. nat.) & famam aliorum consulere (§. 650. part. 1. Jur. nat.); trassans, qui obligatus esse debebat trassato ad satisfaciendum pro solutione facta, utique obligatur

ei, qui trassati loco solvit, ad satisfaciendum, adeoque hic trassantem sibi obligatum habet. *Quod erat tertium.*

Nimirum si alius loco trassati acceptationem denegantis, vel non solventis, acceptat, vel solvit; hoc facit ex voluntate præsumta trassantis, quam recte omnino præsumi ex demonstrati-
one liquet, cum recte præsumatur quis velle id, quod facere de-
bet & quod tendit ad ipsius commodum & famæ ejusdem con-
sulit (§. 493. part. 2. & §. 557. part. 1. Jur. nat.).

§. 36.

Si trassato non acceptante alius ejus loco acceptat, *ac- Acceptatio
ceptatio fieri dicitur in honorem trassantis, vulgo Acceptation per per honorem
honor. quamath sit.*

Qui enim loco trassati acceptat, per amicitiam hoc facit, ut
famæ trassantis consulat, ne scilicet ejus fides suspecta fiat: qui
actus utique ad honorem referendus (§. 538. part. 1. Jur. nat.).
Mercatorum, quorum proprium est hoc negotium, plurimum
interest rueri fidem: actus adeo amicitiz est, si quis curat, ne
ea concidat.

§. 37.

*Qui per honorem accepavit, permittere non tenetur, ut trassatus An trassatus
solvat, si posthac solvere velit.* Etenim quia trassatus literas adhuc solve-
cambiales non accepavit, se præsentanti non obligavit ad *reposit,* ac-
solvendum (§. 20.), sed præsentans tenetur in acceptationem *ceptatione*
per honorem factam ab alio consentire & ab eo solutionem *per honorem*
accipere (§. 35.). Quamobrem qui per honorem accepavit, *facta*
permittere non tenetur, ut trassatus solvat, si posthac solve-
re velit (§. 336. part. 2. Jur. nat.).

Si trassatus acceptat, cum præsentante contrahit; si vero non
acceptat, cum eo contrahere non vult. Qui per honorem ac-
ceptat, contrahit, *qui contrahere volebat trassatus, cui a tras-*
sante commendatus fuerat præsentatus, ut cum eodem contra-
heret. Ratio igitur nulla est, *us contractus perfectus dissolvi*
debeat

debeat in gratiam ejus, qui contrahere noluit: neque enim qui per honorem acceptavit, sub ea conditione acceptavit, nisi mutata mente in termino solvere velit transfatus, sed pure. Qui simpliciter acceptare recusat, contra eum pro absolute vero habetur, quod solvere nolit (§. 382. part. 3. Jur. nat.), adeoque non præsumitur, quod animum sit mutaturus, consequenter nec acceptans per honorem sub ista conditione acceptasse præsumi potest. Rationes extrinsecas, quæ ab utilitate petuntur, hic non attendimus, quemadmodum jam alias annotavimus, quippe quæ locum quidem habent, quando ex jure naturali efficitur positivum, non vero in jure naturali (§. 161. part. 1 Pbil. præct. univ.): id quod denuo inculcamus, ne quis existimet nos veras non reddidisse in demonstrationibus rationes. Obligatio- nes naturaliter non nascuntur nisi promittendo (§. 393. part. 3. Jur. nat.), adeoque non sine mutuo consensu, minimum præsumto, nec jura acquiruntur ab alio sine eodem. Quamobrem ex hoc fonte, non aliunde deducenda est obligatio, deducendum est jus ab altero acquisitum vel adversus alterum. Hæc omnia satis manifesta sunt ei, qui animo comprehensa tenet, quæ in Tomis anterioribus demonstravimus.

§. 38.

An acce- ptans obli- gatam ha- beat præsen- tantem ad restituendum, si transfans non fu- erit solven- do. Si per honorem acceptans solvit & transfans non fuerit solven- do, a presentato repetere nequit, quod solvit. Idem tenendum est de transfato in casu eodem. Etenim si transfatus acceptat, cum transfans in literis advisoriis eum docuerit, quomodo pro sol- lutione eidem satisfacere velit (§. 17.), fidem ejus secutus presentanti ad solvendum se obligat (§. 20.), & qui per ho- norem acceptat, sequitur itidem fidem transfantis, a quo se recuperaturum confidit, quod solvit, ac propterea itidem presentanti ad solvendum se obligat, & transfantem sibi obli- gatam habet (§. 35.). Quamobrem si acceptans solvit, vel rogatus, vel per honorem, satisfacit obligationi transfantis (§. 21.). Quoniam itaque acceptans in utroque casu pure ac- ceptat,

ceptat, adeoque ad solvendum se obligat presentanti & jure solvit, non sub hac conditione, si quod solvit a trassante recuperare possit; suo periculo hoc facit, consequenter si trassantem non solvendo esse contingat, a presentante nihil repetere potest.

Presentans cum acceptante non contrahit, nisi ut solvat, quod trassans ipsi loco ac tempore convento solvere tenetur, adeoque eidem ad nihil sese obligat. Quamobrem nec de eo sollicitus est, quomodo acceptanti satisfieri debeat a trassante. Hoc negotium unice spectat ad trassantem & acceptantem, Unde etiam literarum advisoriarum tenorem nosse non debet presentans, nec eidem rationes reddere tenetur qui per honorem acceptat, cur hoc faciat. Pertinent hæc ad animum deliberatum acceptantis, de quo statuere non est presentantis (§. 424. part. 3. Jur. nat.), sed acceptantis (§. 391. part. 3. Jur. nat.). Trassans se pure obligat ad solvendum pecuniam conventam loco ac tempore convento (§. 21.), adeoque etiam acceptans pure se obligat presentanti, quod obligationi trassantis satisfacere, adeoque solvere velit. Facit vero hoc libere (§. 20.), nec ad acceptandum cogi potest, si vel maxime fuerit debitor trassantis (not. §. cit.).

§. 39.

Remittens literas cambiales sine mora remittere debet in lo- Officium re-
cum conventum ad acceptandum, nisi acceptationi certus terminus a remittentis in
quo fuerit prefixus. Etenim cum acceptatione non facta trassantem
satis obligetur remittenti ad valutam restituendam & interest-
se præstandum (§. 22.), nisi intra terminum solutionis pecu-
niam per alium solvi curet (§. 30.), & facta acceptatione acceptan-
presentans sibi obligatum habet acceptantem, etiamsi trassantem
satis non fuerit solvendo (§. 38.). Interest igitur & trans-
santis, & trassati, ut acceptatio fiat, & de non facta constet
trassanti (§. 622. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum non
minus a se, quam ab alio damnum avertere debeamus

(Welfii Jur. nat. Pars V.)

D

(§. 493.)

(§. 493. 495. part. 2. Jur. nat.); remittens literas cambiales sine mora remittere debet in locum conventum ad acceptandum. *Quod erat unum.*

Quodsi terminus certus a quo acceptationi fuerit præfixus, ante eundem trassatus animus acceptandi declarare non tenetur. Quamobrem patet ex demonstratis, satis tempestive, seu sine mora mitti ad præsentandum litteras cambiales, si termino isto comparente præsentari possint (§. 638. part. 3. Jur. nat.). *Quod erat alterum.*

Ex ipsis adeo literis cambialibus dijudicandum, num & quantam moram ferat earundem remissio.

§. 40.

Cujusnam sit damnum si mora remittentis in literis cambialibus remittendis commisit damnum sa damnum detur; id ferre ipse tenetur. Quoniam enim sine mora in remora remittens literas cambiales remittere debet (§. 39.); si mittendis hoc non facit, mora culpa est (§. 638. 648. part. 3. Jur. nat.), literis cambialibus consequenter si mora in literis cambialibus remittendis commissa damnum detur; hoc ipsum datur culpa remittentis. commissa. Quamobrem cum damnum culpa datum sit resarciendum (§. 580. part. 2. Jur. nat.), ejus utique erit damnum, cujus est culpa, consequenter damnum mora in literis cambialibus remittendis commissa datum remittens ferre tenetur.

Quando mora imputari non possit, alibi demonstravimus (§. 640. part. 3. Jur. nat.). Et hinc in casu particulari facile conficitur, utrum remittens in mora sit, nec ne.

§. 41.

De acceptatione non tans de eo certiore reddere tenetur remittentem, ut is idem significata num ficer trassanti, & ubi acceptatio pure denegatur, nec alius per honestatim certorem acceptat, litera cambiales una ad remittentem remittenda, or reddend- Quoniam enim trassans valutam, seu pecuniam (§. 39.); *aus trassans.* jus

ius dominium in ipsum translatum (§. 28.) remittenti restituere & id, quod interest, præstare tenetur, si trassatus non solvat (§. 22.), vel etiam remittens non ante solvit valutam, quam ubi acceptatas literas cambiales intellexerit (§. 21.), præsentans vero solutionem quoque tempore convento factam ab alio accipere tenetur, trassato non acceptante (§. 30.), nec acceptante alio per honorem (§. 35.), immo trassantem sibi obligatum habet, qui per honorem acceptat (§. 35.); non uno modo interest trassantis, ut sine mora ipsi innotescat acceptatio non facta, vel etiam facta per honorem. Quamobrem si trassatus acceptare renuit, id sine mora significandum a præsentante remittenti, ut is de eo certiores reddat trassantem. *Quod erat unum.*

Quoniam vero si acceptatio pure denegatur, nec alius per honorem acceptat, trassans statim restituere tenetur remittenti valutam ac præstare id, quod interest (§. 22.), nec remittens alias literas cambiales ab eodem accipere tenetur (§. 26.), nisi velit (§. 27.); literæ cambiales a præsentante ad remittentem statim sunt remittendæ. *Quod erat alterum.*

In præsentanti fufius exponere non libet, quomodo interfit trassantis, ne ignoret acceptationem a trassato fuisse denegatam, nec alium per honorem acceptasse. Ex iis enim, quæ diximus in demonstratione, facile hoc intelligitur, præsertim ab eo, qui negotiationis mercatoriarum notitia non profus destituitur.

§. 42.

Naturaliter ad acceptationem non requiritur scriptura, ea tamen An scriptura men opus est ad probationem acceptationis facta. Etenim qui litera ad acceptationem teras cambiales acceptat, verbis sufficienter declarare tenetur quod solvere velit (§. 2, part. 3. Jur. nat. & §. 14. h.) sit necessa. Quamobrem cum contra ipsum pro vero habeatur, quod sufficienter indicat (§. 428. part. 3. Jur. nat.), & acceptatione

facta ad solvendum statim obligetur presentanti (§. 20); ad acceptationem scriptura non requiritur. *Quod erat unum.*

Enimvero si acceptans solvere deinceps nolit, adeoque ad solutionem sit adigendus, vel etiam solvendo non sit, & quod ac quando fuerint acceptatae literae certo constare debet trassanti, ut acceptatio sine ambagibus probari possit, scriptura ad eandem opus est. *Quod erat alterum.*

Trassatus adeo literas cambiales acceptans in tergo scribere debet, quod solvere velit, subscripto nomine & expresso die subscriptionis. Ita nimirum contra ipsum pro vero habetur, quod scripsit (§. 428. part. 3. Jur. nat.), nec alia opus est probatione.

§. 43.

An acceptatio cambialis datarium mandato manifesto exhibito naturaliter presentantium literarum per mandatari-um fieri possit. *Acceptatio literarum cambialium etiam fieri potest per mandatarium mandato manifesto exhibito naturaliter presentantium literarum per mandatari-um fieri possit.* Quod enim mandatarius facit intra fines mandati, mandans ipse fecisse putandus est (§. 661. part. 4. Jur. nat.), consequenter perinde est, si quis ipse, si per mandatarium literas cambiales acceptet. Earundem itaque acceptatio etiam per mandatarium fieri potest. *Quod erat unum.*

Enimvero si mandatarius nomine mandantis cum altero agere debet, mandato manifesto opus est (§. 664. part. 4. Jur. nat.). Ut vero presentans, si opus sit, acceptationem per mandatarium factam probare possit, ideo naturaliter mandatarius mandatum manifestum presentanti exhibere ac tradere debet. *Quod erat alterum.*

Leges positivae praecipunt, ut mandatum deponatur apud judicem, cum in statu civili unusquisque jus suum persequi cogatur in judicio, atque adeo ibidem istud probare teneatur.

§. 44.

Protestatio literarum. *Protestatio literarum cambialium est actus, quo declaramus, nos ob earum acceptationem, vel solutionem non factam*

Etiam jus omne quoad restitutionem valutæ ac reparationem *cambialium* damni inde secuti, & præstandum interesse adversus trassan- *quid sit: &* tem nobis reservare. In genere nimirum *Præstatio est de-* *quid sit in* claratio dissensus sui ob factum juri suo contrarium *conjun-* *genere.* & cum reservatione juris sui.

Sane in casu particulari, qui literas cambiales protestatur, declarat, se non consentire in contractum cambialem, quo literæ cambiales sibi datæ, quæ non acceptantur, vel non solvuntur, cum sub spe acceptationis ac solutionis cum trassante contraxerit, adeoque sibi jus omne adversus trassantem reservare, quod ipsi propterea comperit, quod dederit literas, quæ non acceptantur, nec solvuntur, consequenter quod velit valutam ab eodem repetere, & damni omnis reparationem ac ejus, quod interest, literas non fuisse acceptatas vel solutas, præstationem exigere.

§. 45.

Naturaliter protestatio inest ipsi contractui cambiali; nec ex- *An protesta-* *pressa opus est, nisi ad probationem facilem acceptationis, aut solu-* *tionis non factæ, ac ideo coram testibus fieri & in scripturam redi-* *rum, cambi-* *gi debet his subscribentibus. Etenim cum campfarius trassanti alium sit o-* *det pecuniam & certam mercedem, ut illam alio loco sive pars & quo-* *fibi, sive alteri cuidam certo die restitui curet (§. 11.), ac eo modo fieri* *sine trassans eidem det literas cambiales, pro quibus pecu-* *debeat.* *nia ista loco ac tempore convento solvenda (§. 14.); campfor-* *utique promittit solutionem per trassatum (§. 361. part. 3. Jur.* *nat.), consequenter campfarius cum eodem non contrahit* *nisi sub spe minime dubia acceptationis ac solutionis litera-* *rum cambialium, adeoque non consentit in contractum, si* *eodem non acceptentur, aut non solvantur. Et quoniam* *trassans obligatur ad valutam cambii restituendam ac præ-* *standum interesse, si trassatus non solvat (§. 22.); ex hac ipsa* *obligatione nascitur jus remittentis ad repetendam valutam*

& exigendam reparationem damni ac præstationem ejus, quod interest, acceptatione ac solutione non facta (§. 23. part. 3. *Jur. nat.*), neque adeo peculiari quodam facto opus est ad idem acquirendum, cumque nemo jus suum remittere præsumatur (§. 95. part. 3. & §. 244. part. 2. *Jur. nat.*), nec opus est actu quodam peculiari ad idem conservandum. Quoniam itaque protestatio literarum cambialium actus est, quo declaramus, nos ob earum acceptationem, vel solutionem non factam jus omne quoad restitutionem valutæ ac reparationem damni inde secuti & præstandum interesse adversus trassantem nobis reservare (§. 44.), omnino patet, si literæ cambiales non acceptentur, vel non solvantur, naturaliter expressa protestatione non esse opus, sed eam jam inesse ipsi contractui cambiali. *Quod erat unum.*

Enimvero cum trassans literas cambiales recipere ac valutam restituere non teneatur, contractu semel perfecto (§. 33.), nec obligetur ad valutam restituendam ac præstandum omne id, quod interest, nisi ubi certum fuerit, literas cambiales non fuisse acceptatas, nec solutas (§. 22.), immo nec acceptatione per honorem obligari possit trassans, nisi acceptatione aut solutione non facta a trassato (§. 35.), neque per honorem acceptans excludere possit a solutione trassatum, nisi ubi pure acceptare renuit (§. 35. 37.); ideo opus est, ut probetur, acceptationem a trassato pure fuisse denegatam, aut solutionem tempore convento factam non fuisse. Necessè igitur est, ut coram testibus declaret præsentans, se ob acceptationem & solutionem non secutam jus omnes adversus trassantem sibi competens sibi reservare, & hæc declaratio in scripturam redigenda testibus subscribentibus. Quoniam declaratio ista protestatio est (§. 44.); ideo patet, protestatione expressa esse opus ad facilem probationem acceptationis ac solutionis non factæ, ac ideo eam coram testibus fieri

fieri ac in scripturam redigi his subscribentibus debere (§. 44.).
Quod erat alterum.

Leges positivæ expressam urgent protestationem tanquam absolute necessariam. Etenim in omni negotio cambiali intenditur prompta juris executio, absque ulla mora, qualem jus naturæ requirit in omni negotio, nisi mora indulgeatur ab eo, qui accipere, vel cui quid fieri, seu cui quid præstari debet. Facta igitur omnia, quæ in foro probanda, in continenti probari debent. Quamobrem leges positivæ prospicere debent facilitati probationis. Earum quoque est providere, ne cuiquam negotium suum culpa alterius evadat damnosum. Sed de his uberius dicere non est hujus loci.

§. 46.

Quoniam protestatione expressa opus est ad probationem facilem acceptationis aut solutionis non factæ (§. 45.), *De protestatione per honorem* acceptationi autem per honorem locus non est, nisi trassatus *nonem* acceptare renuat, aut non solvat (§. 35.); *præsens* per trassanti *trahonorem* acceptantis ac solventi una cum literis cambialibus protestationem in scripturam redactam tradere debet.

Facta solutione ab eo, qui per honorem acceptavit, negotium inter remittentem & trassantem finitum, cum satisfactum sit obligationi trassantis (§. 11.): restat tamen adhuc negotium inter trassantem & acceptantem per honorem (§. 35.), qui adeo opus habet iis, quæ ad probationem factorum necessaria sunt.

§. 47.

Si trassans in literis cambialibus alium nominet, a quo solutio De eo, qui in petenda, acceptatione & solutione a trassato non facta; eam hac man casum soluta ab hoc potest; nec ante literas remittere debet præsens; tionis a trassati solutione nec ab hoc præstata. Etenim si literis cambialibus *sato non facta* trassato non acceptatis trassans per alium pecuniam tem- *ta solvere* pore convento solvi curet, præsentans eam accipere tenetur *debet.*

(§. 30.)

(§. 30.) & solvens liberat trassantem ab obligatione valutam restituendi (§. 31.). Quamobrem si in ipsis literis cambialibus alium nominet trassans in casum acceptationis ac solutionis a trassato non factæ, a quonam solutionem petere debet; præsentans utique obligatur ad solutionem ab eo petendam, nec literas cambiales ante remittere potest, quam ubi constitit, nec hunc solvisse, aut solvere voluisse.

De protestatione solutione non secuta etiam in hoc casu tenenda sunt, quæ de protestatione literarum cambialium demonstravimus (§. 45.) & ibidem annotavimus.

§. 48.

Protestatio de non pagamento quæ fit in termino solutionis ob solutionem non secutam, cum literas cambiales acceptare non absolute renuisset trassatus. Apparet adeo *protestatione de non pagamento non esse opus, si trassatus statim acceptationem absolute decreverit*, nec minus liquet, *protestatione de non pagamento non esse opus, nisi ad probandam diligentiam a se adhibitam, ut solutionem a trassato accipiat* (§. 45.).

§. 49.

De literis cambialibus se acceptat; in hanc acceptationem consentire non tenetur præsentans, sed in totum protestari licet. Etenim cum pacta sint servanda (§. 789. part. 3. Jur. nat.); conventionem simpliciter standum. Quoniam itaque campfor & campfarius conveniunt, ut tota summa tempore ac loco convento solvatur (§. 11.), & per trassatum eam solvere promittit trassans in literis cambialibus (§. 14.); campfarius non obligatur accipere solutionem partis summæ conventæ, consequenter in acceptationem partis consentire non tenetur præsentans (§. 652. part. 1. Phil. pract. univ.), adeoque in totum protestari licet (§. 45.).

Quodsi

Quodsi tamen partem summæ conventæ accipere malit, quam nihil ipsi solvi a trattato; ratio sane nulla est, cur hoc non fieri possit, cum quilibet de jure suo remittere possit, quantum velit (§. 111. part. 3. Jur. nat.), consequenter in hoc casu non opus est protestatione, nisi quatenus solutio denegatur.

Aliud nimirum est, utrum quis in solutionem partis consentire cogatur, an consentire liceat, aliud etiam est num jus totum protestari liceat, an vero quis saltem protestari velit quatenus solutio denegatur.

§. 50.

Acceptatio literarum cambialium sive ex mandato, sive per honorem facta, revocari nequit. Etenim qui literas cambiales acceptat, sive ex mandato, sive per honorem, declarat, se pecuniam in literis expressam tempore convento pro iis soluturum (§. 2. part. 3. Jur. nat. & §. 14. h.) adeoque solutionem promittit (§. 361. part. 3. Jur. nat.) & ad solvendum presentato se obligat (§. 363. part. 3. Jur. nat.). Quoniam itaque nemo ab obligatione sua seipsum liberare potest (§. 674. part. 2. Jur. nat.); nec qui ad solutionem pro literis cambialibus se semel obligavit, se nolle obligatum esse declarare potest. Quamobrem cum acceptationem revocet, qui declarat, se ex promisso de solvendo teneri nolle (§. 595. part. 3. Jur. nat.), consequenter non soluturum, quemadmodum antea declaraverat; acceptatio literarum cambialium sive ex mandato, sive per honorem facta revocari nequit.

Quamvis acceptatio sive ex mandato a trattato, sive per honorem, ab alio quocunque facta; acceptans debitor fit presentantis, qui ne ipse quidem naturaliter remittere potest acceptationem, nisi idem fuerit dominus literarum cambialium & trattans consentiat.

(Welfii Jur. Nat. Pars V.)

E

§. 51.

§. 51.

*An dominus
jus solutio-
nem exi-
gendi alii
cedere, vel
ut exigat
mandare
possit.*

Naturaliter presentans literas cambiales pro valuta accepta alteri cuicumque dare & jus suum cedere potest, si illarum dominus fueris, nisi aliter sis conventum: immo etiam alteri cuicumque mandare potest, ut solutionem exigat. Etenim cum trassans curare cedere, vel obligetur, ut pecunia conventa pro literis cambialibus loco ac tempore convento presentanti solvatur (§. 21.), & trassatus si acceptet ad solutionem obligetur (§. 20.); non minus trassanti, quam trassato perinde est, siue ipsi presentanti, siue alii cuicumque loco ejusdem pecunia cambiata solvatur, consequenter si acceptans jus solutionem exigendi alii cedit, vel mandat, nihil fit contra jus trassantis, vel trassati (§. 239. part. 1. Phil. pract. univ. & §. 87. part. 3. ac §. 661. part. 4. Jur. nat.). Quamobrem cum naturaliter quilibet jus suum alteri cedere (§. 117. part. 3. Jur. nat.) & quodcunque factum mandare possit (§. 640. part. 4. Jur. nat.), quamdiu scilicet nihil fit contra jus tertii (§. 910. part. 1. Jur. nat.); dubium non est, quin naturaliter presentans, si dominus literarum cambialium fuerit, alteri cuicumque pro valuta accepta eas dare & jus solutionem exigendi cedere, immo etiam solutionem alteri cuicumque mandare possit.

Utilitatis etiam est literas cambiales alteri cedere, vel solutionem alii mandare posse; sed illius in demonstrando eo, quod juris naturalis est non habetur ratio (§. 265. part. 1. Phil. pract. univ.). Utilitas ad rationes suasorias pertinet; jus autem supponit.

§. 52.

*De indossa-
tione litera-
rum.*

Qui de valuta literarum cambialium satisfaciendi jus suum cedit, vel alii solutionis extractionem mandat, *literas cambiales indossare* dicitur. Quamobrem cum naturaliter utrumque facere liceat, nisi aliter fuerit conventum (§. 51.); *literarum cambialium indossatio naturaliter licita & in his exprimi* conju-

consulsum, quod aliter non sit conventum (§. 248. part. 3. Jur. nat.). Qui indossat, *Indossans*, is, cui indossantur literæ, *Indossatarius* appellatur.

- Ut intelligatur, trassantem in indossationem consentire, in literis cambialibus adjiciuntur verba: *vel causam ab eo habituro*, vulgo, *odes Oeder*.

§. 53.

Quando indossanti satisfiit de valuta literarum cambialium, Relatio indeoque is dat alteri literas cambiales, ut pecunia in iis ex *indossantis* ad pressa eidem loco ac tempore conveniti a trassato restituatur (§. *indossatari-* 52); *indossatarius succedit in locum presentantis* & *indossans* ejus respectu *est* representat trassantem (§. 13.). Et similiter patet, quando alteri mandatur, ut solutionem exigat, eum presentantem representare (§. 662. part. 4. Jur. nat.).

Nimirum perinde est, ac si indossatarius pecuniam cambio daret indossanti, & ab eo literas cambiales acciperet.

§. 54.

Quoniam indossatarius succedit in locum presentantis *De regresso* & indossans ejus respectu representat trassantem, quando de *indossatarii* valuta satisfactum (§. 53.), naturaliter vero presentans, si fuerit dominus, literas cambiales, quas a trassante accepit (§. 14.), alii cuicumque dare & jus suum cedere potest (§. 51.); *indossatarius, postquam de valuta satisfecit, & indossantem, & trassantem sibi obligatum habet ad valutam restituendam & interesse præstandum, siquidem litera cambiales non acceperunt, aut non solvantur* (§. 22.), consequenter si trassans non fuerit solvendo, nullum inde damnum sentis indossatarius

§. 55.

Iterata indossatio *Giratio*, die *Girirung*, appellari solet. *De Giratio-*
Quamobrem cum is, cui literæ cambiales indossatæ, seu in-
me.

indossatarius easdem denuo alii indossare possit (§. 51. 53.); *Giratio naturaliter licita.*

Juris adeo mere positivi est, quando giratio prohibetur.

§. 56.

*An trassato
detur re-
gressus ad
indossatari-
um.*

Si trassatus indossatario solvit, sibi obligatum non habet nisi trassantem. Indossatarius succedit in locum præsentantis (§. 53.). Enimvero trassatus acceptatione sua sese tantummodo obligat præsentanti ad solutionem (§. 20.), cumque hoc faciat mandato trassantis (§. 14. h. & §. 640. part. 4. Jur. nat.); qui ad procurandam solutionem obligatur præsentanti (§. 21.), præsentans trassato ad nihil vicissim sese obligat. Quamobrem nec indossatarius ad quicquam obligatur trassato, si solvit, consequenter is nonnulli trassantem sibi obligatum habet.

Patet adeo trassato ad indossatarium non dari regressum, si trassans solvendo non fuerit.

§. 57.

*De regressu
per honorem
santem
si plures fu-
erint indos-
santes.*

*Qui in honorem alicujus indossantis acceptat, hunc & tras-
por honorem santem sibi obligatos habet, non vero indossantes reliquos, si plures
acceptantis, fuerint, quos non honoravit.* Etenim indossans respectu indos-
si plures fu-
erint indos-
santes. satarii repræsentat personam trassantis (§. 53.). Quamobrem
cum in honorem trassantis acceptans eundem sibi obligatum
habeat (§. 35.); in honorem indossantis acceptans hunc
quoque sibi obligatum habere debet. *Quod erat primum.*

Qui per honorem acceptat, pecuniam cambiatam solvit loco ac tempore convento, quæ ut solveretur curare debebat trassans (§. 21.), et quam restituere is obligatur una cum omni interesse, trassato non solvente (§. 22.). Quamobrem cum nemo locupletior fieri possit cum damno alterius (§. 585. part. 2. Jur. nat.), quod utique fieri posset, si indossans, in cuius honorem acceptatio facta, & quem sibi obligatum habet,

habet acceptans, per demonstrata n. 1. (§. 486. 582. part. 2. Jur. nat.); quin in honorem alicujus indossantis acceptans etiam transfatum sibi obligatum habere debeat, dubitandum non est. *Quod erat secundum.*

Enimvero si plures fuerint indossantes, quos non honoravit qui per honorem acceptat, cum is nullum prorsus negotium cum istis habeat, nulla quoque ratio est, cur eidem ad quicumque hi obligati esse debeant. Quamobrem qui in honorem alicujus indossantis acceptat, indossantes reliquos, quos non honoravit, sibi obligatos habere nequit (§. 70. Ontol.). *Quod erat tertium.*

Si literæ cambiales non solvuntur, transfans semper obligatus est ad pecuniam acceptam pro iis restituendam, quicumque demum eas jure acquisivit. In eo igitur nihil dubii superesse potest, quod in honorem quoque indossantis solventi obligatus sit. Indossans vero nemini obligari potest sine consensu suo sive expresso, sive præsumto. Si quis per honorem acceptat, consensus expressus deficit, quod per se patet (§. 36.). Consensus vero ejus, in cujus honorem non acceptatur, cur præsumi possit, ratio nulla est. Acceptans non tuetur fidem nisi ejus, in cujus honorem acceptat, adeoque nec præsumere potest, quod in factum ipsius, quod ad ipsos nullo modo pertinet, consentiant, & hoc consensu suo se eidem obligare velint ceteri, si transfans solvere non possit, nec indossans, quem honoravit, & qui ipsi propterea obligatus esse debebat, quod fidem ejus illibatam conservare voluerit.

§. 58.

Indossatarius ultimus omnes indossantes sibi obligatos habet. De regressu
 Etenim si eadem literæ cambiales aliquoties indossentur, seu *indossatarii* girantur (§. 55.); indossans primus indossatario cedit jus *in giratione* suum, & indossans secundus jus itidem suum indossatario secundo & ita porro (§. 52.). Quamobrem cum indossatari-

us primus sibi obligatum habeat indossantem primum (§. 54.); eundem quoque sibi obligatum habere debet indossatarius secundus (§. 87. part. 3. Jur. nat.), consequenter hic obligatum habere sibi debet & primum, & secundum. Eodem modo patet indossatarium tertium sibi obligatum habere indossantem primum, secundum, & tertium, ac ita porro. Quamobrem indossatarius ultimus omnes indossantes sibi obligatos habet.

Propositio præsens nihil difficultatis habet, modo constet, quid operetur cessio, ac observetur, indossationem continere cessionem. Qui enim literas cambiales alteri vendit, aut quocunque titulo dominium earundem in alterum transfert; is jus, quod ex iis habet, omne in eum transfert: quæ translatio juris cessio est (§. 81. part. 3. Jur. nat.). Cessione autem non mutatur obligatio (§. 88. part. 3. Jur. nat.), consequenter quos sibi obligatos habebat cedens, eosdem etiam sibi obligatos habet cessionarius, qui non deterioris conditionis est, quam cessans. Atque hinc patet, cur quilibet indoilans spectari possit tanquam trassans respectu indossatarii, quemadmodum tacite sumimus in demonstratione partis primæ propositionis præcedentis.

§. 59.

*De utilitate
cambii.*

Beneficio cambii pecunia in locis maxime diffitis solvi & a peregrinantibus ubivis locorum in ea moneta specie, qua ibidem usitata est, accipi potest. Ponamus enim te Vratislaviæ degentem Amstelodami solvere debere mille thaleros. Quodsi Vratislaviæ trassanti eos solvis una cum mercede cambiali (§. 11.), ab eo accipis literas cambiales (§. 14.), quas ad Titium mittis trassato Amstelodami præsentandas, & pro his solvit Titio trassatus mille thaleros (§. 11. 13.). Beneficio adeo cambii pecunia solvi potest in locis maxime diffitis.
Quod erat unum.

Quoniam

Quoniam in literis cambialibus exprimitur monetæ species, in qua pecunia numeranda (§. 14.); eodem, quo antemodo patet, beneficio cambii a peregrinantibus ubivis locorum pecuniam accipi posse in ea monetæ specie, quæ ibidem usitata est. *Quod erat alterum.*

Elucet hinc utilitas, quam ex hoc negotio percipiunt mercatores, percipiunt alii in locis peregrinis quacunquē de causa commorantes, aut longē latequē peregrinantes; immo quotquot in loca procul remota pecunias mittere volunt. Quodsi enim cogites, quanto sumtu, quanta difficultate, quanto periculo ipsa pecunia mittatur in loca distita, & quod non ubivis locorum eadem usitata sit monetæ species; illam facile perspicias. Hæc ipsa utilitas in causa fuit, cur mercatores commerciorum causa contractum hunc introduxerint.

§. 60.

Cambium est juris naturalis. Quoniam enim suum cui- *An cambium* que tribuendum (§. 924. part. 1. *Jur. nat.*); pecunia etiam, *ut juris na-* quæ debetur, in locis distitis solvenda (§. 923. part. 1. *Jur. nat.*) *turalis.* & peregrinus etiam ad res & operas sibi æquo pretio ab aliis comparandas obligatur (§. 322. part. 4. *Jur. nat.*), adeoque pecuniæ ibidem, ubi degit, usitata specie opus habet (§. 292. part. 4. *Jur. nat.*). Quamobrem cum beneficio cambii pecunia solvi in locis maxime distitis & a peregrinantibus ubivis locorum in ea monetæ specie, quæ ibidem usitata est, accipi possit (§. 59.), lex autem naturæ det jus ad ea, sine quibus obligationi naturali satisfieri nequit (§. 159. part. 1. *Phil. pract. univ.*); ea etiam dat jus ad pecuniam cambiantiam. Et quoniam nemo alteri gratis dare vel facere tenetur, si is vicissim dare vel facere possit (§. 268. part. 4. *Jur. nat.*); nemo etiam in se gratis suscipere tenetur curam, ut pecunia sibi hoc loco numerata restituatur in loco alio tempore convento, consequenter mercedem cambialem acciperet

re licet (§. 18. 327. part. 4. Jur. nat.). Patet itaque cambium juri naturali convenire, seu juris naturalis esse.

Qui cambium juri naturæ adversari contendunt, iisdem argumentis uruntur, quæ adversus usuras in medium afferre solent. Quamobrem cum usuræ in se illicitæ non sint (§. 1406. part. 4. Jur. nat.), sed saltem mordentes (§. 1431. part. 4. Jur. nat.); nec merces cambialis, si vel maxime cum usuris in eundem censum eam referre velis, juri naturali repugnat. Commoditas solvendi aut accipiendi pecuniam in locis dissitis utique aliquid æstimabile est, adeoque emi potest (§. 1000. part. 4. Jur. nat.), nec minus pro cura & opera, quam transfans impendit, ut pecunia loco ac tempore convento solvatur, pecunia dari potest et eadem fungitur vice istius in actibus permutatoris minime gratuiti (§. 292. part. 4. Jur. nat.). Merces adeo cambialis in se nihil habet, quod æquitati repugnat, vel charitatem offendit.

§. 61.

*An obligatio
in cambio
moram fe-
ras.*

Obligatio, quæ ex cambio nascitur, sine ulla mora satisfaciendum. Quoniam enim beneficio cambii pecunia, quæ debetur, solvitur in locis maxime dissitis & a peregrinantibus accipitur ubivis locorum in ea monetæ specie, quæ ibidem usitata est (§. 60.), campfarii utique interest, ut pecunia cambiata statim sine ulla mora loco convento restituatur (§. 11. h. & §. 638. part. 3. Jur. nat.). Cumque transfans ad eam solvendam obligetur, quamprimum literas cambiales acceptavit (§. 20.); is eandem sine mora solvere tenetur *per demonstrata*. Et quia transfantis interest, ut norit, utrum literæ suæ fuerint acceptatæ, nec ne, præsertim cum præsentans pecuniam accipere teneatur, si tempore convento adhuc per alium eam solvi curet (§. 30.); præsentans quoque sine mora de literis non acceptatis eundem certiore reddere debet. Immo cum dominium pecuniæ cambiatae transferatur in campforem (§. 28.), is vero eandem statim restituere tenetur campfa-

campario trassato non solvente (§. 26.); ipsius quoque interest, ut sine mora fiant, quæ vi contractus ab omnibus interestibus fieri debent. Quamobrem patet, obligationi, quæ ex cambio nascitur, sine ulla mora esse satisfaciendum.

§. 62.

Quoniam obligationi, quæ ex cambio nascitur, sine ulla mora satisfaciendum (§. 61.); si quis non sine mora eidem satisfaciendum (§. 236. part. 3. Phil. præct. univ.) & si ob moram detur damnâ, id ab eo resarciendum, qui in mora est (§. 655. part. 3. Jur. nat.).

Rigor hic juris in causa fuit, cur cambium a mercatoribus introductum fuerit, quorum interest ut pecuniæ debitæ sine mora solvantur & unusquisque pecuniam suam in suos usus convertere possit. Ac ea de causa in toto hoc negotio omni cura ac sollicitudine id agitur, ut omnia facta in continentî probari possint.

§. 63.

Rigor juris cambialis juri naturæ minime adversatur, sed An rigor convenit. Etenim rigor juris cambialis in eo consistit, quod obligationi, quæ ex cambio nascitur, sine ulla mora sit satisfaciendum (§. 61.), & is, qui non satisfacit, statim adigi possit ut satisfaciat (§. 62.). Enimvero lege naturali non permissitur, ut quis sit in mora (§. 652. part. 3. Jur. nat.), adeoque quod certo tempore facere debet, eodem non faciat (§. 638. part. 3. Jur. nat.), nec per illam is, cui quid præstandum, moram alteri indulgere tenetur, nisi reus debendi de mora se purgare possit (§. 653. part. 3. Jur. nat.). Rigor adeo juris cambialis juri naturæ minime adversatur, sed potius convenit.

Naturaliter rigor, qui juri cambiali tribuitur, convenit omni juri, quod quis adversus alterum persequendum habet, modo eadem facilitate facta, a quibus pendet, probari possint. Quoniam

niam vero reo debendi moram indulgere licet, etiam si de mora sese purgare minime possit reus debendi (§. 654. *part. 3. Jur. nat.*); non opus est ut idem in aliis negotiis tam strictè observetur, quamvis sua sponte eundem observet in omni negotio is, cui legis naturæ custodia curæ cordique est, utpote qui prompte facit id, ad quod faciendum obligatur, ac eo tempore, quo facere debet. Ceterum juris positivi est, quod qui non statim solvit quod solvere debet carceri includatur, & hæc juris executio statum civilem supponit, adeoque hujus loci non est.

§. 64.

Chirographum quid sit.

Chirographum sunt literæ, in quibus quis fatetur, se rem quandam fungibilem ab altero accepisse & eam in genere restituere promittit. Vocatur etiam *Syngrapha*, item *securitas*, *cautio*.

E. gr. Do tibi mille thaleros, quos mihi proximis nundinis Lipsiensibus restituere promittis sive cum, sive sine usuris. Tu mihi das literas, in quibus fateris, te mille thaleros a me accepisse, & eos proximis nundinis Lipsiensibus restituere velle. Literæ hæ dicuntur *chirographum*.

§. 65.

Contractus

Contractus, qui mediante *chirographo* perficitur, dicitur *chirographarius contractus chirographarius*, & is, qui *chirographum* accipit, *quis quia sit*, vocatur *creditor chirographarius*, qui dat, *debitor chirographarius*, sicuti etiam *debitum chirographarium*. Quoniam *contractus*, quo alteri usus rei fungibilis, seu quæ usu consumitur, gratis conceditur (§. 513. *part. 4. Jur. nat.*), consequenter rei fungibilis dominium in alterum transfertur, ut tantundem ejusdem generis restituatur, mutuum est (§. 514. *part. 4. Jur. nat.*), quando vero usuræ dantur, *contractus* *fœnebris* (§. 523. *part. 4. Jur. nat.*); *contractus chirographarius mutuum est scriptura perfectum*, aut *contractus fœnebris scriptura perfectus*.

Natura

Naturaliter chirographum non est nisi instrumentum probationis mutui, aut contractus fœnebris, cum contra promissorem, quod sufficienter indicat, pro vero habeatur (§. 428. *part. 3. Jur. nat.*). Nullam adeo inducit obligationem, sed tantummodo probat obligationem contractam. Atque ea de causa contractus chirographarius naturaliter non differt a mutuo & contractu fœnebris.

§. 66.

Si quis rei fungibilis obtinenda spe chirographum tradit, a De re fungicreditorum autem eam non accipit, veluti si pecunia non numeretur; bili non datur ad nihil quoque qui illud dedit obligatur. Etenim in chirographo *ta, seu pecunia* promittitur restitutio ejus in genere, quod acceptum (§. *nia non numerata* 64.), consequenter qui id scripsit se obligavit ad id, quod *merata* accepit, restituendum (§. 363. *part. 3. Jur. nat.*). Quod si ergo nihil accepit, veluti si pecunia non numerata fuerit, quam sibi numeratum iri speraverat; ad nihil quoque obligatur.

Civile adeo est, quod exceptio non numeratæ pecuniæ saltem intra biennium opponi possit, eo autem elapso chirographum contententem obliget, ita ut ex literis nascatur post biennium obligatio. Unde & in jure civili obligatio literis contrahi dicitur.

§. 67.

Quamprimum chirographum traditur, pecunia etiam numeranda, aut res fungibilis tradenda. Etenim in chirographo *Quando pecunia numeranda aut res fungibilis tradenda.* debitor confitetur, se pecuniam vel rem fungibilem aliam accepisse & eam in genere restituere promittit (§. 64.). Quamobrem cum contra ipsum pro vero haberi debeat, quod scripsit (§. 428. *part. 3. Jur. nat.*), consequenter quod pecuniam, sive rem fungibilem acceperit & ad restituendum obligatus sit, quando autem non accepit, ad restituendum quoque obligatus non est (§. 66.); pecunia utique numeranda,

aut res fungibilis tradenda, quamprimum chirographum traditur.

Spe numerandæ pecuniæ aut rei fungibilis accipiendæ qui chirographum tradit, cum non perpendat casus facile emerfurios, quibus difficulter probari poterat, utrum acceperit, nec ne, imprudenter (§. 776. part. 1. *Phil. pract. univ.*), adeoque culpose agit (§. 777. part. 1. *Phil. pract. univ.*), consequenter quoniam culpa omnis vitanda (§. 299. part. 1. *Jur. nat.*), peccat (§. 440. part. 1. *Phil. pract. univ.*).

§. 68.

Officium eorum, qui contractam chirographum tradere, nemo acceptare debet, nisi pecunia numerata, aut re fungibili tradita, consequenter si quis chirographum riumineunt mittit, nec pecuniam aut rem fungibilem statim accipit, creditorem adigere debet aut ad pecuniam numerandam, vel rem fungibilem tradendam, aut ad chirographum reddendum.

Si quis chirographum, pecunia non numerata, aut re fungibili non tradita, non repetit, negligens est (§. 750. part. 1. *Phil. pract. univ.*), adeoque culpam committit (§. 758. part. 1. *Phil. pract. univ.*), consequenter ut ante (not. §. 67.) patet, quod peccet. Is vero qui chirographum retinet, pecunia non numerata, vel re fungibili non tradita, si dolus absit (§. 701. part. 1. *Phil. pract. univ.*), temerarie agit (§. 277. part. 3. *Jur. nat.*), consequenter cum omnis actio temeraria lege naturali prohibita sit (§. 278. part. 3. *Jur. nat.*), non minus quam dolus (§. 300. part. 1. *Jur. nat.*), peccat (§. 440. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quemadmodum promissor promissario ad dicendum verum obligatur (§. 426. part. 3. *Jur. nat.*), ita debitor quoque in chirographo confiteri non debet, se pecuniam vel rem fungibilem accepisse, si nondum acceperit, nec creditor acceptando chirographum declarare debet, se pecuniam numerasse, vel rem fungibilem tradidisse, quam non numeravit, aut

non tradidit. Utrumque repugnat veritati (§. 150. part. 3. Jur. nat.). Olim, teste *Asconio*, syngraphæ signatæ utriusque manu utriusque parti servandæ tradebantur, conformiter satis iis, quæ modo diximus. Et inter syngraphas ac cetera chirographia hoc intererat, quod in ceteris tantum, quæ gesta erant, scribi solerent; in syngraphis vero etiam contra fidem veritatis pactio veniret, & non numerata pecunia, aut non integre numerata, pro temporaria voluntate hominum scribi solerent. Hæc autem differentia hodie non attenditur.

§. 69.

Si pecunia non integre fuerit numerata, aut quantitas rei fungibilis non integre tradita; debitor chirographarius non obligatur nisi ad restituendum, quantum accepit. Quoad eam enim numerata. partem, quam non accepit debitor, perinde est ac si chirographum dedisset, rem autem fungibilem non accepisset, vel pecunia ipsi numerata non fuisset. Enimvero si quis spe rei fungibilis obtinendæ, vel pecuniæ solvendæ chirographum tradit, nihil vero accipit, ad nihil quoque obligatur (§. 66.). Ergo nec debitor obligatur ad pecuniam integram, vel integram quantitatem rei fungibilis restituendam, si pecunia non integre numerata fuerit, aut quantitas rei fungibilis non integre tradita, consequenter non obligatur nisi ad restituendum, quantum accepit.

Debitor non debet, nisi quantum accepit, v. gr. si mille accepit thaleros, mille debet. Quamvis adeo spe bis mille thaleroꝝ numerandorum chirographum scripserit; non tamen bis mille solvere tenetur. Solvendi sunt mille, quos debet. Civile adeo est, quod post biennium exceptio pecuniæ non integre numeratæ opponi non possit.

§. 70.

Si pecunia non integre numerata, aut quantitas rei fungibilis non integre tradita fuerit; creditor chirographarius adigendus, ut gre numeret quod

tur quid fa- quod adhuc deest, suppleat, aut chirographum reddat & aliud acceptet, *ciendum.* in quo vera summa vel quantitas expressa. Patet eodem modo, quo ante in simili casu ostendimus, aut reddendum chirographum, aut pecuniam numerandam, vel rem fungibilem tradendam (§. 68.).

Quæ ibidem annotavimus, hic etiam locum habent.

§. 71.

An causa de- Naturaliter in chirographo exprimenda non est causa debendi. *bendi in chi-* Etenim naturaliter pro vero habetur contra promissorem, *rographo ex-* quod scripsit (§. 428. part. 3. Jur. nat.), adeoque sufficit, si *primenda.* debitor in chirographo confiteatur se debere ac solutionem promittat tempore convento. Quamobrem opus non est naturaliter, ut in eodem exprimaturs causa debendi.

Ira opus non est, ut confiteatur, sibi pecuniam mutuo datam fuisse ad emendum hortum, vel ad solvendum debitum. Alia vero quæstio est, an lege civili præcipi consultum sit, ut causa debendi exprimaturs.

§. 72.

Chirogra- Quoniam naturaliter in chirographo causa debendi ex- *phum quate-* primenda non est (§. 71.); *chirographum valet,* in quo debitor *nus natura-* se debere hanc summam, vel quantitatem confitetur & eam tempo- *liter vali-* re convento solvere promittit. *dum.*

E. gr. Ponamus me tibi debere 150. thaleros pro frumento, quod a te emi. Valet chirographum, in quo confiteor, me tibi debere centum thaleros & eorum solutionem hoc vel isto die promittere.

§. 73.

An falsa de- Quoniam in chirographo exprimenda non est causa de- *bendi causa* bendi (§. 71.); *chirographum valet,* etsi falsa causa debendi *viset chiro-* exprimaturs, modo verum sit, tantum deberi. *graphum.*

Nimirum

Nimirum si causa debendi adscribitur in chirographo, perinde naturaliter est, ac si adscripta non fuisset. Quamobrem etsi falsa causa debendi exprimatur, chirographum propterea non vitiatur. Ita in exemplo, quod modo dedimus (not. §. 72.), non vitiatur chirographum, si vel maxime in eo scripseris, te a creditore mutuo accepisse 150 thaleros. Idem dicendum, si alteri dones centum & in chirographo, quod loco pecuniæ tradis, confitearis, te ab ipso centum accepisse & eos solvere velle hoc vel isto die. Sane in casu priori perinde est ac si pretium frumenti solvisses & deinde a venditore æqualem summam mutuo accepisses; in casu autem posteriori, ac si actu dono dedisses centum & deinde a donatario centum mutuo accepisses. Aliud vero est, si quis metu ac vi chirographum a te extorssisset, cum nihil deberes, vel si quid promissiles ob causam turpem, & hoc te debere vel ab eo accepisse confitereris in chirographo.

§. 74.

Apocha dicuntur literæ, in quibus creditor fatetur debitorem solvisse, seu se accepisse a debitore, quod debebat. Vocatur etiam vulgo *Quittancia*, idiomate patrio *eine Quittung*, & dare apocham *quittiren* dicimus. Patet adeo, *solutionem a debitore factam probari apocha productione* (§ 427. part. 3. *Jur. nat.*), consequenter *apocham nec dandam, nec suscipiendam esse, nisi solutione facta*. Unde porro consequitur, *si quis spe solutionis dedit apocham, debitor autem non solvis, eum esse adigendum aut ad apocham restituendam, aut ad debitum solvendum*.

Dantur adeo apochæ in securitatem solutionis, quemadmodum chirographa in securitatem crediti vel debiti (§. 64.): quam ob causam tam apochæ, quam chirographa, cautiones esse dicuntur. Vide quæ ante de chirographo in casu simili dicta, quoad corollaria (not. §. 67. 68.).

*An apocha
susceptione*

*debitor libe- per hoc debitor ab obligatione sua non liberatur, quod apocham susce-
retur soluti-perit.* Quoniam enim debitor ad solvendum obligatur (§. 96. part. 3. Jur. nat.), necesse est ut actu solvat, nisi jus suum
remittat debitor (§. 118. part. 1. Phil. pract. univ. & §. 97. part. 3. Jur. nat.). Enimvero si creditor spe solutionis apocham dat debitori, per hoc solutio nondum actu ipsi facta est, quod in ea fateatur, debitorem solvisse (§. 74.), neque etiam ideo dici potest sese nolle, ut debitor solvat, consequenter quod debitum remittat (§. 95. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem si creditor spe solutionis dedit apocham, debitor vero non solvit; per hoc debitor ab obligatione sua non liberatur, quod apocham susceperit.

Mere adeo civile est, quod exceptio non numeratae pecuniae, aut solutionis non factae nonnisi intra 30 dies opponi possit & post eorum lapsum solutio pro facta habeatur. Ceterum non modo imprudens est, qui apocham tradit, antequam solutio facta, verum etiam negligens, qui non statim debitorem adigit vel ad solvendum, vel ad apocham reddendam, si accepta apocha non solvit, adeoque duplici modo peccat, quemadmodum clarius intelligitur ex iis, quae supra annotavimus (not. §. 67. 68.).

§. 76.

*Quando a-
pocha acce-
pta ab obli-
gatione li-
beret.*

*Si creditor animo donandi, vel quod alio quocunque modo ei-
dem satisfactum det apocham, debitor ab obligatione sua liberatur.* Etenim si creditor apocham animo donandi det, cum in eo fateatur, se debitum accepisse, seu debitorem solvisse (§. 74.), perinde omnino est, ac si centum, qui debentur, thalerios dedisset gratis debitori (§. 48. part. 4. Jur. nat.), hic vero deinde debitum solvisset. Quoniam adeoque debitor solvisse censendus est, ad solvendum non amplius obligatur, conse-

consequenter si creditor ei dat apocham animo donandi, ab obligatione sua idem liberatur. *Quod erat unum.*

Quoniam vero unum idemque est, siue quis debitum solvat, siue alio quocunque modo creditori satisfaciat, veluti num solvat decem thaleros, an operas præstet, quæ tanta mercede æstimantur; qui creditori quocunque modo satisfecit, solvisse omnino censendus est. Quamobrem creditor, qui consentit, ut sibi hoc modo satisfiat, apocham dare potest debitori, in qua sibi solutum fuisse confitetur (§. 74.). Quodsi ergo apocha datur, quod quocunque modo a debitore ipsi satisfactum fuerit; contra eam excipi non potest, solutionem non esse factam, consequenter debitor ab obligatione sua liberatur. *Quod erat alterum.*

Posterius clarius adhuc elucescet ex iis, quæ inferius de modis tollendi obligationem ex contractu demonstrabuntur.

§. 77.

Si apocha accepta non integre debitum solvit debitor, creditor aut statim eum adigere debet, ut residuum solvat, aut apocham repetere & aliam particularem tradere tenetur, vel debitor non integre de residuo creditori chirographum tradere debet. Quoniam enim in apocha confitetur creditor, sibi integre fuisse solutum, hoc vero factum non est; residuum adhuc debet debitor (§. 75.). Quodsi ergo is nihil amplius debere dicendus, necesse est ut aut residuum solvat, aut fateatur, se adhuc residuum debere, vel ut creditor confiteatur, sese nonnisi partem debiti accepisse. Quamobrem necesse est, ut debitor adigatur ad solvendum residuum, aut ut det chirographum de residuo (§. 64.) vel ut creditor repetat apocham datam & aliam particularem tradat (§. 74.).

• Nimirum quamvis apocha accepta non liberetur debitor, nisi quatenus solvit, ad residuum vero solvendum obligatus maneat (*Wolffii Jur. nat. Pars V.*) G (§. 75.)

(§ 75.); quoniam tamen apocha probari debet solutio (§. 74.),
 successu temporis dubium fieri potest, utrum integre fuerit so-
 lutum, nec ne. Ne igitur lites inextricabiles nascantur, id o-
 mnino fieri debet, quod in propositione præsentè præcipitur.

§. 78.

*De antapo-
 chis.*

*Antapocha sunt literæ, in quibus debitor confitetur, se
 creditori solvisse. Patet adeo, antapocham dari creditori a de-
 bitore ad probandum quod solverit, quasies ipse interest solutio-
 nis probari a se posse, cum actus temerarius omni jure natu-
 rali damnetur (§. 278. part. 3. Jur. nat.). Et quoniam debi-
 tor, si apocham subscribit, hoc ipso de veritate ejus testatur
 (§. 427. part. 3. Jur. nat.); exemplum apocha a debitore subscri-
 ptam & creditori datum antapocha est.*

Nimirum apocha, ut observat *Schardus* in Lexico, debitor
 probat se solvisse, ut actionem creditoris excludat: antapocha
 creditor probat sibi reditus, pensiones, usuras solutas fuisse, ut
 præscriptionem temporis summoveat, vel ut repellat colorem
 sese in libertatem asserentem. Olim apud Romanos antapo-
 chæ usu receptæ fuerunt l. 19. C. de fid. instr. &c. hodie non
 sunt in usu. Quemadmodum vero apochæ dantur in securi-
 tatem debitoris, ne quod solvit denuo solvere adigatur, ubi so-
 lutio probari nequit; ita antapochæ dantur in securitatem cre-
 ditoris, ne jus amittat, quod sibi competere, vel non fuisse præ-
 scriptum probare nescit. In casu utroque præsciuntur lites
 ob difficultatem probationis non facile terminandæ.

§. 79.

*De antapo-
 cha non re-
 cepta.*

Quoniam antapocha facit ad probationem solutionis a
 debitore factæ (§. 78.), consequenter juris creditori compe-
 tentis, vi cuius scilicet ipsi solvi debetur; si quis antapocham
 non recipit, non ideo jus suum amittit, modo in controversiam vo-
 catam alio modo probare possit.

Hinc recte *Justinianus* cum l. 19. C. de fide instr. &c. debi-
 tori

tori imponeret necessitatem apochæ susceptori antapocham reddendi, nullum tamen præjudicium ex eo nasci voluit apocham conscribenti, quod is antapocham recipere neglexerit, vel non curaverit.

§. 80.

Si quis chirographum, apocham vel antapocham casu quodam De chirographo amittit, veluti si literæ vi ignis consumantur; creditor vel debitor pro, apocham propterea jus suum non amittit. Idem in genere valet de literis vel antapochis quibuscumque aliis, quibus jus suum probare quis potest. Quoniam autem literæ non faciunt nisi ad probationem juris tui, in his quibuscujus securitatem datæ, per hypoth. veluti chirographum ad probationem debiti (§. 64.), apocham ad probationem solutionis (§. 74.), antapocham ad probationem solutionem a debitore tibi factæ (§. 78.), consequenter juris, vi cuius tibi solvere debet; jus tuum non nascitur ex eo, quod literas habes, veluti non ideo tibi debentur mille thaleri, quod chirographum susceperis, non propterea ad solvendum non amplius obligaris, quod apocham acceperis, nec propterea tibi jus quoddam competit, quod antapocham receperis. Quamvis ergo chirographum, apocham, vel antapocham, aut in genere literæ, quibus jus aliquod probandum, amittatur; non tamen ideo jus tuum amittis.

Literis amissis, quibus jus tuum probatur, amittis facilitatem probandi jus tuum, non vero jus ipsum, modo id adhuc alia ratione probare possis, aut alter jus tuum non inficietur.

§. 81.

Si quis literas, quibus jus suum probare debet, amittit; eum Officium liqui scripsit statim adigere debet, ut scribat alias, & hic ad alias literas amittendas obligatur. Quoniam enim literæ faciunt ad probationem juris sui, ideo qui eas tenet, ejus interest ne amittantur, cum quodammodo. Quamobrem cum aliis conscriptis literis jus nullum ipsi negoti-

consequatur, qui amisit, quod non habuerat, sed tantummodo caveatur, ne defectu probationis jure suo cadat, quilibet vero & a se, & ab alio damnum quodvis avertere debeat (§. 493. 495. part. 2. Jur. nat.); si quis literas amisit, quibus jus suum probare debet, eum qui scripsit statim adigere debet, ut scribat alias, & hic ad alias dandas obligatur.

E. gr. Titius tibi debet mille thaleros. Incendio oborto vi ignis consumptum est chirographum. Titius tibi aliud chirographum dare tenetur: quodsi renuat, eum vi adigere debes, ut faciat.

§. 82.

De chirographo facta si facta solutione non reddat creditor, ad reddendum vi adigendus.
soluzione non reddito. Etenim chirographo probatur debitum (§. 64.). Quoniam solutione facta nihil amplius debetur, nec eodem opus habet creditor. Interest autem debitoris, ne chirographum maneat apud creditorem, ne forte contingat id ad probandum debitum, quasi solutum non fuisset, producat, consequenter si solutionem probare non possit debitor, denuo solvere cogatur. Quamobrem cum non modo nulla ratio fit, cur chirographum in securitatem debiti datum maneat penes creditorem *per demonstrata*, debitor autem omnem operam dare debeat, ut damnum quodvis, quantum in se est, a se avertat (§. 493. part. 2. Jur. nat.); quamprimum solvitur, chirographum debitori reddendum, si vero facta solutione non reddat creditor, ad reddendum vi adigendus.

Nimirum creditor, solutione facta, cum nulla securitate amplius habeat opus, chirographum debitori reddere tenetur. Quodsi is non faciat, quod debet, necesse est ut debitor faciat quod suum est, nimirum ut periculum solutionis denuo faciendæ a se avertat.

§. 83.

Si solutione facta creditor chirographum reddere nequit, vel si solutione quod sit amissum, vel quod reperire non possit; apocham dare & in facta chirographum a se non redditum fateri idemque, si producat, graphum pro nullo declarare debet. Etenim chirographum, in quo se de reddere non bere fatetur debitor (§. 64.), facta solutione reddendum (§. possit credi- 82.), ne scilicet posthac produci possit contra debitorem ad tor. probandum debitum. Quod si igitur creditor chirographum amiserit, vel reperire non possit, cum propterea jus suum non amittat (§. 80.), solutio equidem denegari non potest; in securitatem tamen debitoris dare tenetur literas, in quibus fatetur, sibi solutum esse, se chirographum restituere non potuisse, adeoque, si forte repertum contra debitorem producat, id pro nullo haberi debere, consequenter apocha danda est, qua una chirographum evacuatur (§. 74.).

Istiusmodi apocha, qua chirographum non redditum evacuarur, sermone patrio dicitur ein Mortifications Schein.

§. 84.

Naturaliter debitor chirographarius obligationi sua sine ulla An solutio mora satisfacere tenetur, & creditor pro arbitrio suo debitum chi- debiti chiro- rographarium alii cuicunque cedere potest. Prius ostenditur eo- grapharii dem modo, quo idem de obligatione ex cambio demon- moram fe- stravimus (§. 61.). ras & de ces-

Posterius patet ex eo, quod de cessione juris sui alibi de- sione ejus. monstratum (§. 117. part. 3. Jur. nat.).

Omnis mora lege naturali damnatur, cum quod facien- dum, eo præcise tempore faciendum, quo fieri debet. Quod si homines ejus servandæ essent tenaces, quemadmodum esse debebant, quilibet sine ulla mora faceret sua sponte, quod faciendum erat.

§. 85.

Cambium siccum est contractus, quo quis ab alio acci- Cambium

siccum quid sit. pit literas cambiales, pro quibus ipsi vel alii causam ab eo habenti eodem loco, sed certo tempore certa pecuniæ summa, de qua conventum, solvenda. Idiomate patrio dicitur ein gemeiner Wechsel, subinde etiam ein trockener Wechsel.

Postquam mercatores commerciorum causa cambium introduxerunt; ad ejus imitationem alii cambium siccum commenti sunt, tum quia jure civili cambium multis prærogativis gaudet præ contractu chirographario, tum quod fœneratores improbum fœnus occultare poterant, quia in literis cambialibus tantummodo exprimitur summa conventa, quæ solvenda, non vero quid usurarum nomine detur, aut datum fuit.

§. 86.

De personis ad cambium siccum Quoniam in cambio siccum unus dat, alter accipit literas cambiales, & qui dedit tempore convento pro iis solvit pecuniam conventam (§. 85.); *ad cambium siccum due personis concurrentibus, ne concurrunt, nimirum creditor, qui literas cambiales accipit, & debitor, qui eas dat.*

E. gr. Do tibi mille thaleros, ut eos mihi elapso anno restituas cum usuris. Tu mihi das literas cambiales, in quibus promittis te elapso anno a die, quo scriptæ fuerunt, mihi pro iis soluturum mille thaleros cum usuris, vel thaleros mille & quinquaginta. Negotium cambiale inter me & te geritur. Ego sum creditor, tu debitor. Similiter dono tibi centum aureos, quos tamen non statim trado. Do tibi literas cambiales, in quibus promitto, me certo die tibi soluturum pro iisdem centum aureos. Negotium totum inter nos duos geritur: ego sum debitor, tu creditor. De valuta nimirum mihi satisfacisti, quatenus donum acceptasti, cum perinde sit, ac si ego tibi centum aureos, quos donavi, statim tradidissem, & tu eos mihi pro literis cambialibus dedisses, tibi pro iisdem tempore convento solvendos.

§. 87.

§. 87.

Naturaliter cambium ficcum non differt a contractu chirographario, in quo de certa summa pecuniæ solvenda convenitur. Etenim *unum ficcum* in chirographo, quo mediante contractus chirographarius *naturaliter* perficitur (§. 65.), debitor promittit se certam pecuniæ differat a summam tempore convento creditori soluturum (§. 64.): in *contractu literis cambialibus* debitor itidem promittit creditori, se certam pecuniæ summam tempore convento soluturum, *Cum phario.* cambium ficcum fuerit confectum ad imitationem trassati (*not.* §. 85.), obligationi ex cambio enatæ sine ulla mora satisfaciendum (§. 61.): sed naturaliter non minus debitor chirographarius sine ulla mora satisfacere tenetur obligationi suæ (§. 84.). Similiter literæ cambiales alteri cedi possunt & solutionis exactio alteri mandari (§. 51.): chirographum quoque alteri cedi potest (§. 84.), nec dubitandum, quin solutionis exactio alteri mandari possit (§. 640. *part. 4. Jur. nat.*). Naturaliter itaque cambium ficcum non differt a contractu chirographario, in quo de certa pecuniæ summa solvenda convenitur.

Differentia, quæ inter cambium ficcum & contractum chirographarium intercedit, juris mere positivi est, veluti rigor executionis, quod debitor non statim solvens carceri includatur & bona ejus solutionis causa statim distrahantur. Similiter differentia hæc juris positivi est, quod in literis cambialibus non exprimenda sit causa debendi, exprimenda vero eadem sit in chirographo, cum superius ostenderit, eodem nec opus esse in chirographo jure naturali (§. 71.). Et idem similiter patet in differentiis aliis, quæ commemorari poterant. Ceterum non est, quod dubites, jure positivo chirographo eandem vim tribui posse, quæ literis cambialibus tribuitur, adeoque chirographa hisce literis prorsus exæquari, quemadmodum etiam cambium ficcum prohiberi potest, prout e re civitatis esse videtur.

§. 88.

§. 88.

Contractus

Contractus aestimatorius dicitur, quo res aestimata certo pretio traditur vendenda alteri, ut eam vel reddat, vel pretium quinam sit, determinatum solvat.

Romani hunc contractum referunt ad innominatos, quemadmodum permutationem. Est tamen contractus, qui etsi minus frequenter adhuc initur, non confundendus cum mandato, quo res certo pretio vendenda alteri committitur, nec cum locatione conductione, quo operam alterius conducimus ad rem vendendam.

§. 89.

De obligatione ex contractu aestimatorio enata.

Quoniam vi contractus aestimatorii res certo pretio aestimata ad vendendum traditur ea lege, ut vel reddatur, vel pretium determinatum solvatur (§. 88.); accipiens se obligat vel ad rem reddendam, vel ad pretium determinatum solvendum, tradens vero ad eandem, si redditur, recipiendam, vel ad pretium determinatum, quando solvitur, accipiendum.

§. 90.

An accipiens eam retineat, re possit, nec reddere cogatur, si eam repetat tradens.

Quoniam vi contractus aestimatorii accipiens non obligatur ad rem reddendam, si pretium determinatum solvit, & tradens hoc accipere tenetur (§. 89.); accipienti licet rem retinere & pretium solvere, nec eam reddere tenetur tradenti, etiam si adsit, qui plaris eandem emere velit.

Hinc patet, contractum aestimatorium differre a mandato, quippe quod mandans revocare potest, quodcumque placuerit (§. 751. part. 4. Jur. nat.), eo autem revocato, mandatarius sine mora rem, quæ sibi vendenda tradita fuerat, reddere tenetur (§. 749. part. 4. Jur. nat.). Similiter qui conduxit operam alterius, ut rem vendat pro certo pretio; eam reddere tenetur tradenti, si adsit, qui plaris eam emere velit.

§. 91.

Si accipiens rem plaris vendat.

Quoniam vi contractus aestimatorii accipiens non obligatur nisi ad pretium determinatum solvendum, siquidem rem

rem non reddit (§. 89.): si eam plaris vendere possit, excessum supra pretium determinatum lucratur.

Secus itidem obtinet in mandato & locatione conductione; in quo utroque casu pretium tantummodo determinatur, ne infra ipsum vendatur. Potest vero etiam in utroque casu sine certo pretio res vendenda tradi mandatario & conductori: id quod in contractu æstimatorio fieri nequit.

§. 92.

Ex eadem ratione patet, si accipiens rem minoris vendat. Si minoris eum defectum supplere debere. Si enim pro pretio determinat. Si minoris rem reddere debebat (§. 89.), adeoque sine consensu tradentis minoris vendere non potest.

Quando convenitur, rem esse aut reddendam, aut pretium determinatum solvendum, hoc ipso tradens sufficienter declarat, se in pretium minus consentire nolle. Contra dissentium itaque expressum non potest præsumi consensus. Immo dum accipiens sese obligavit vel ad rem reddendam vel ad pretium solvendum (§. 89.); eo ipso sese obligavit ad rem minori pretio non vendendam, aut, si minoris vendiderit, ad defectum supplendum.

§. 93.

Quoniam in contractu æstimatorio vendendæ traduntur res certo pretio æstimatæ (§. 88.), res autem non minus contractus immobiles, quam mobiles vendi possunt (§. 1001. part. 4. æstimatorii. Jur. nat.); contractus æstimatorius iniri potest circa res tam immobiles, quam mobiles.

§. 94.

Quia in contractu æstimatorio res æstimata certo pretio traditur vendenda alteri (§. 88.); contractus æstimatorius perficitur, quamprimum res traditur, consequenter tunc natura contractus liter pacta sint servanda (§. 789. part. 3. Jur. nat.), re tradita & num eo pænitere naturaliter non licet. Quando perfectio pænitere licet.

(Wolffii Jur. Nat. Pars V.).

H

Civile

Civile nimirum est, quod contractu jam impleto dare pœnitere adhuc possit, adeoque rem traditam repetere, etiam si accipiens eam retinere sibi velit. Jure Romano contractus æstimatorius contractus innominatus est (not. §. 88.): eodem autem jure in omni contractu innominato pœnitere potest, qui eum implevit, quamdiu alter non impleverit.

§. 95.

Quando rem repetere nolit, eam tradenti restituere tenetur, quando eam repetit, nisi de re possis tra-tempore fuerit conventum, quo vel rem ipsam reddere, vel pretium solvere debet.

Etenim si res æstimata certo pretio vendenda traditur alteri in contractu æstimatorio, accipiens se obligat vel ad rem reddendam, vel ad pretium solvendum (§. 89.), consequenter si res vendita nondum fuerit, accipiens vero pretium solvere nolit, rem ipsam tradenti, quando eam repetit, utique reddere tenetur. *Quod erat primum.*

Enimvero si de tempore fuerit conventum, quo vel rem ipsam reddere, vel pretium solvere debet, non ante ad alterutrum faciendum obligatur accipiens, quam tempore isto præterlapso. Quamobrem cum naturaliter pœnitere non liceat re tradita (§. 94.); accipiens rem ante istum terminum repetenti reddere non tenetur, etiam si ipse pretium solvere nolit, nec ea jam vendita fuerit. *Quod erat alterum.*

§. 96.

Quale jus in contractu traditam vendendi, æstimatorio traditur accipienti (§. 88.), adeoque is eam vendere potest. Necessè igitur est, ut in eum transferatur jus eandem vendendi (§. 156. pars. 1. Phil. pract. univ.).

Nisi enim accipienti cõpeteret jus rem vendendi, venditio nullo jure facta foret nulla, adeoque a tradente pro arbitrio rescindi

scindi posset: quod ipsi contractui huic repugnat, quò tradens obligatus est ad pretium accipiendum, si solvitur, nec rem repetere potest (§. 89. 90.); ita ut naturaliter ne quidem pœnitere liceat, re nondum vendita (§. 94.).

§. 97.

Naturaliter non opus est, ut in contractû æstimatorio domini An in eodem rei transferatur in accipientem, sed a contrahentium voluntate transferat, utrum dominium transferri velint, nec ne. Etenim in tur domi-
contractu æstimatorio res vendenda traditur ea lege, ut vel *numm.*
pretium, quo æstimatur, solvat, vel rem reddat, si vendere non possit accipiens (§. 88.), ac ideo jus vendendi transfertur in accipientem (§. 96.), & accipiens sese obligat vel ad pretium, quo res æstimatur a tradente, solvendum, vel ad rem reddendam (§. 89.). Enimvero potest jus rem vendendi transferri in alterum, quamvis in eum non transferatur dominium plenum, quemadmodum patet, si alteri venditionem mandes (§. 661. part. 4. Jur. nat.). Similiter potest quis sese obligare alteri vel ad rem, quam ipsi tradit vendendam, reddendam, vel ad pretium, quo æstimatur, solvendum, etiam si dominium nondum actu transferatur in ipsum, nec liberum sit domino rem repetere, si pretium solvat accipiens, cum quilibet de jure suo remittere possit, quantum vult (§. 147, part. 3. Jur. nat.). Naturaliter itaque opus non est, ut in contractu æstimatorio dominium rei transferatur in accipientem. *Quòd erat unum.*

Enimvero quoniam a domini voluntate unice pendet, quantum juris in alterum transferre velit (§. 12. part. 3. Jur. nat.) & quomodo transferre velit (§. 11. part. 3. Jur. nat.), & a voluntate acceptantis, num id in se transferri velit (§. 7. part. 3. Jur. nat.); a voluntate eorum, qui contractum æstimatorio ineunt, pendet, utrum dominium transferri velint, nec ne, *Quòd erat alterum.*

Quoniam jure civili certa contractuum forma præscribi potest, quemadmodum suo loco ostendetur; ideo minime repugnat, ut jure civili ad contractum æstimatorium translatio domini requiratur, adeoque in eodem res accipienti detur (§. 675. part. 2. Jur. nat.). Ceterum cum etiam res incorporales sint in dominio (§. 216. part. 2. Jur. nat.), consequenter nec repugnet, ut etiam jura singula, quæ dominium continet, figillatim spectata dicantur esse in dominio, in contractu autem æstimatorio in accipientem transferatur jus rem traditam vendendi (§. 96.); ideo dici potest, quod in hoc contractu res vendenda detur, quatenus scilicet datur jus eam vendendi. Rem nimirum vendendam dare tum idem significat, ac dare alteri jus eam vendendi.

§. 98.

Dere ad accipientem sibi rem solvit, nec dominium in eum translatum sit, eam sibi vendidisse censendus est. Si in contractu æstimatorio accipiens sibi retinet & pretium sibi rem solvit, nec dominium in eum translatum sit, eam sibi vendidisse censendus est. Etenim in accipientem translatum est jus rem vendendi (§. 96.), & tradens pretium, quo eam æstimavit, recipere tenetur, si accipiens solvit, nec eam reddere tenetur (§. 89.). Quamobrem cum dominium in eum translatum non sit a tradente per hyp. vendendo autem transferatur (§. 939. part. 4. Jur. nat.); eam sibi ipsi vendidisse censendus est accipiens.

Nimirum quia accipiens se obligat vel ad pretium solvendum, vel ad rem reddendam, & tradenti placere debet, utrumvis horum fiat (§. 89.), nec pœnitere potest (§. 94.); jus vendendi in accipientem translatum est sine ulla restrictione, consequenter accipiens non minus sibi, quam alicui rem vendere potest. Dominium adeo acquirit ex contractu emtionis venditionis, nec opus est, ut a tradente in ipsum transferatur, adeoque accipiens ab eodem emat, vel ut dominium in eum transferatur, dum res vendenda traditur. Ceterum absurdum non est aliquem rem alterius sibi rem ipsi vendere, si habeat jus eadem

dem vendendi. Duplicem enim repræsentat personam mortalem: quod impossibile non est.

§. 99.

Si in contractu æstimatorio dominium transfertur, perinde est ac si tradens accipienti rem venderet, fide de pretio habita, ea lege, ut si cum pœniteat, nec alii vendere possit, eam sibi reddat. Et si æstimatorio, in quo dominium cum in contractu æstimatorio tradens pretium, quo res æstimatur, accipere teneatur, si accipiens solvit (§. 90.) & dominium in accipientem transferatur per hypoth. perinde omnino est ac si res eidem venderetur (§. 938. part. 4. Jur. nat.) fide de pretio habita. Quoniam verò tradens etiam rem recipere tenetur, si eam reddit accipiens, quod non vendere non possit (§. 90.); perinde omnino est, ac si res vendita fuisset ea lege, ut, si accipientem pœniteat, nec rem alii vendere possit, eam sibi reddat. Patet adeo contractum æstimatorium, in quo dominium transfertur, æquipollere emtionis venditioni fide de pretio habita cum pacto adjecto, ut, si emtorem pœniteat emtionis, nec eam alii vendere possit, eandem venditori reddat.

Si adjiciatur certum tempus, intra quod res vendenda, nec hoc obstat quo minus contractus æstimatorius ad venditionem reduci possit, cum ea etiam fieri possit sub lege commissoria, ut res sit inempta, nisi pretium intra certum tempus solvat emtor (§. 1086. part. 4. Jur. nat.).

§. 100.

Si qui ex contractu æstimatorio rem accepit, eam restituit, Quomodo eam restituere debet minime corruptam, seu deteriorem non factam. res restituenda. Qui enim eam tradit, certo pretio æstimatam tradit, & ita emta. convenit, ut accipiens vel pretium solvat, vel rem reddat (§. 88.); consequenter non vult, ut res minoris vendatur,

adeoque de pretio quicquam decedat. Enimvero per se patet, si res deterioratur, pretium ejus imminui, consequenter si res deteriorata restituatur, perinde omnino esse, ac si pretium minus solvatur, quam fuerat conventum. Quodsi ergo accipiens rem restituit, eam restituere debet minime corruptam, seu deteriolem non factam.

Naturaliter qui rem alienam dolo vel culpa sua deteriolem reddit, in tantum domino tenerur, quanto minoris est res deteriorata (§. 618. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem æquitati minime repugnat, ut in contractu æstimatorio conveniatur, rem deteriolem factam restitui non posse. Convenitur nimirum rem tanti pretii restitui debere, quanto æstimatur, dum traditur, aut pretium solvendum esse. Qui vero pretium integrum solvit, re dolo vel culpa sua deteriorata; non plus præstat, quam si rem deterioratam restitueret & tradenti satisfaceret, quanto minoris est res deteriorata. E. gr. Si res tradita æquo pretio æstimata fuerit 12. thalerorum, deteriorata vero non venit nisi octo; perinde omnino est, five rem corruptam reddas & quatuor thaleros, five solvas thaleros duodecim. Quodsi ergo conveniatur, te duodecim solvere debere, nec rem corruptam restituere posse, pactio nihil iniqui in se habet.

§. 101.

*Quando
reddi ne-
queat.*

Quoniam res ex contractu æstimatorio accepta restitui nequit, si deterior facta (§. 100.), accipiens vero obligatur vel ad rem reddendam, vel ad pretium solvendum (§. 89.); si accipiens rem dolo vel culpa sua reddidit deteriolem, pretium conventum solvere tenetur.

Jus nimirum in contractibus æstimandum est ex voluntate paciscentium, seu contrahentium, quam ita interpretari convenit, ne æquitati repugnet: alias enim pactio legi naturæ adversa naturaliter valida non est (§. 483. part. 4. Jur. nat.). Ne tamen hæc interpretatio ultra suos limites extendatur, in memoriam quoque revocandum est, quod quilibet de jure suo remitte

tere possit, quantum velit (§. 117. *part. 3. Jur. nat.*), quemadmodum in præfenti casu revera facit, qui se obligat præcise ad pretium solvendum, si res deteriorata fuerit, & ad non restituendum deterioratam & satisfaciendum de pretii decremento, cum naturaliter ipsi liberum esset, utrum hoc, vel illud facere vellet. Velim quæ hic monentur probe notentur, cum usui sint in omni genere conventionum, siquidem statuendum, quid æquitati in iis conveniat, quid repugnet.

§. 102.

Si in contractu æstimatorio dominium transfertur & res casu Ad quem perit, damnum accipientis est; si non transfertur dominium, tra- casus *perit-*
dentis. Etenim si dominium transfertur, dominus est acci-
piens; si non transfertur, tradens dominus manet (§. 121.
part. 2. Jur. nat.). Enimvero res perit suo domino (§. 356.
part. 2. Jur. nat.). Quodsi ergo res casu perit, ut damnum
nullum culpa vel dolo datum sit refarciendum (§. 580. *part.*
2. Jur. nat.); si in contractu æstimatorio dominium non trans-
fertur, damnum est tradentis, si vero transfertur, accipientis.

Hæc ita sese habent naturaliter, nisi pacto aliquid fuerit immutatum.

§. 103.

Si in contractu æstimatorio dominium non transfertur, peri- Idem *perro*
culum tamen omne in se suscipit accipiens; re pereunte damnum expenditur.
est accipientis. Naturaliter damnum est tradentis, non acci-
ipientis, si dominium non transfertur (§. 102.). Quoniam
vero naturaliter quilibet jus suum remittere potest (§. 117.
part. 3. Jur. nat.); dubium non est, quin etiam periculum om-
ne in se suscipere possit accipiens, dominio non translato
(§. 95. *part. 2. Jur. nat.*). Quodsi ergo accipiens dominio
licet non translato periculum omne in se suscipit; re pereunte
damnum ipsius est.

• Quando

Quando nimirum accipiens periculum in se suscipit, dominio non translato, remittit jus exigendi, ut tradens patiatur damnum.

§. 104.

Quando In contractu æstimatorio perinde est, siue dominium transfe-
perinde sit ratur, siue dominio non translato periculum omne in se suscipiat ac-
siue domini-*cipiens.* Etenim ex contractu æstimatorio accipiens semper
um transfe-*obligatur* vel ad rem reddendam, vel ad pretium solvendum
ratur, siue (§. 89.), ac dolum & culpam præstare tenetur (§. 101.), siue
non. dominium translato fuerit, siue non. Quamobrem cum
translato dominio casus ad accipientem, eo autem non trans-
lato ad tradentem pertineat (§. 102.); nonnisi quoad casum
præstandum differentia in contractu æstimatorio intercedit,
prouti dominium vel translato, vel non translato fuerit.
Quoniam itaque casus quoque ad accipientem pertinet, si
dominio non translato is eundem in se suscipit (§. 103.);
naturaliter in contractu æstimatorio utique perinde est, siue
dominium transferatur, siue dominio non translato pericu-
lum omne in se suscipiat accipiens.

Nullius adeo utilitatis est, ut in contractu æstimatorio do-
minium sibi reservet tradens, si accipiens periculum, quod scilicet
a casu imminere poterat, in se suscipit, consequenter quan-
do accipiens in se periculum suscipit, dominium in ipsum trans-
lato præsumi potest.

§. 105.

De eo, qui Si quis alterum rogat, ut sibi det rem certo pretio æstima-
rogat ut res tam vendendam; tradens dominium in eum transferre intelligitur.
vendenda Qui enim alterum rogat, ut sibi det rem certo pretio æsti-
sibi detur. matam vendendam, is sufficienter indicat, quod enixe velit,
ut alter hoc faciat, nec facere abnuat (§. 644. pars. 4. Jur.
nar.), cum se obligare teneatur vel ad rem reddendam vel
pretium

pretium solvendum (§. 89.) lucrificandi gratia rem pluris vendere intendit, eam redditurus, nisi vendere possit. Velle adeo videtur, rem ita sibi tradi, ut de ea tanquam sua disponere possit, consequenter ut dominium ejus in se transferatur (§. 124. part. 2. Jur. nat.). Quoniam igitur hoc contractus ipsum pro vero haberi debet (§. 427. part. 3. Jur. nat.), & qui rem vendendam tradit in hoc consentit (§. 658. part. 1. Phil. pract. univ.); si quis alterum rogat, ut sibi det rem certo pretio æstimatam vendendam, tradens dominium in eum transferre intelligitur.

Lucem huic propositioni affundunt ea, quæ de contractu æstimatorio, quando dominium transfertur, demonstrata fuerunt.

§. 106.

Quoniam dominium in accipientem translatum intelligitur, si tradentem rogaverit (§. 105.), dominio autem translato periculum rei traditæ est penes accipientem (§. 102.); neque si in contractu æstimatorio accipiens rogaverit tradentem, & res casu perierit, damnum accipientis est.

Vulgo dicitur, accipientem quævisse commodum suum, adeoque etiam periculum ad eum pertinere. Enimvero hæc ratio non sufficit, ut periculum ad accipientem pertineat. Sane fieri potest, ut etiam spe lucri faciendi, si pluris vendat, cum altero, qui conditionem offert, contrahat, seu conditionem sponte oblatam acceptet, non tamen ideo dicitur, quod ad casum præstandum obligatus, nisi aut dominium in ipsum translatum fuerit (§. 102.), aut periculum in se susceperit (§. 103.), quod contrahendo commodum aliquod intenderit. Ex rogatione itaque præsumitur aut voluisse, ut dominium in se transferatur, aut periculum in se suscepisse: quod in præsentî negotio unum idemque est (§. 104.).

De eo, qui

Si quis expresse promittit, se aut rem redditurum, aut pretium, quo estimata traditur, soluturum; periculum in se suscepisse mittit, se vel intelligitur. Etenim si quis expresse promittit, animo deliberato hoc facere praesumitur (§. 391. 424. part. 3. Jur. nat.), *zuram, vel consequenter de periculo cogitare, adeoque simpliciter casu pretium solvendum, non excepto promittere intelligitur, se aut rem redditurum, aut pretium conventum soluturum.* Quamobrem cum promittendo sese perfecte obliget tradenti accipiens (§. 363. part. 3. Jur. nat.), simpliciter utique non excepto casu se obligasse intelligitur vel ad rem reddendam, vel ad pretium solvendum. Quoniam itaque simpliciter necesse est, ut vel rem reddat, vel pretium restituat, nec casus, qui contingit, attenditur (§. 118. part. 1. Phil. pract. univ.); si quis expresse promittit, se aut rem redditurum, aut pretium conventum traditurum, periculum utique in se suscepisse intelligitur.

Dici nequit, quod accipiens semper promittere intelligatur, quod aut rem reddere, aut pretium conventum solvere velit, cum ad alterutrum faciendum semper obligetur (§. 89.), nemo autem alteri obligari possit nisi promittendo (§. 393. part. 3. Jur. nat.). Evidens nimirum differentia inter promissionem expressam & eam, quae tacite inest ipsi contractui. Quod si enim conditionem offero, & tu eam acceptas, dici non potest, te de casu cogitasse, consequenter eandem accepturum fuisse, si quaesitus fuisses, num etiam obligatus esse velis ad pretium solvendum, si eam casu perire contingat, cum dubium sit, utrum amicitiae causa, an lucri faciendi animo acceptes. In dubio itaque casus videtur exceptus, consequenter accipiens periculum in se suscepisse non praesumitur. Enimvero si expresse promittis, te pretium soluturum, nisi rem restituas, seu quod perinde est te alterutrum horum facturum, de casu cogitare equidem, sed eum non facile contingere posse tibi persuadere videris, quemadmodum ex demonstratione praesentis apparet, spe

spe nimirum lucri metum periculi vincente, vel te providentia, munusculum confidente.

§. 108.

Quoniam periculum in se suscipere intelligitur accipiens, si expresse promittit, se aut rem redditurum, aut precium conventum soluturum (§. 107.), quando autem in se non suscipit accipiens, re pereunte damnum accipientis est (§. 103.); erit etiam *damnum accipientis, re casu pereunte, si is expresse promissit, se aut rem redditurum, aut pretium conventum soluturum.*

Etsi nemo quicquam agere debeat absque animo deliberato (§. 390. part. 3. Jur. nat.), præsertim ubi damnum aliquod incurere potest, ad quod a se avertendum obligatur (§. 493. part. 2. Jur. nat.), cum tamen etiam ad idem ab aliis avertendum obligemur (§. 495. part. 2. Jur. nat.); ideo consultius est, ut de casu præstando expresse conveniatur, ne liti ullus sit locus.

§. 109.

Pretium rei taxationis gratis adjici dicitur, quando adjicitur eo fine, ut constet nunc & in posterum de ejus valore. taxationis Hinc consequitur, *taxationis gratia adjiciendum esse, vel saltem gratia adesse, quoties res in eadem bonitate restituenda, veluti in commodato (§. 445. part. 4. Jur. nat.); in mutuo (§. 519. part. 4. Jur. nat.), in deposito (§. 578. part. 4. Jur. nat.).*

Consultum omnino est taxationis gratia adjici pretium, quoties circa rei restitutionem, quæ vel perit, vel deterior facta fuit, metuendæ sunt lites.

§. 110.

Si rei ad vendendum tradita pretium taxationis gratis adjicitur, contractus mandatatum est, vel locatio conductio. Etenim si taxationis pretium taxationis saltem gratia adjicitur, id fit eo fine, ut gratia ad-

constet de valore rei ad vendendum traditæ (§. 109.), adeoque non eo animo, ut res sit hoc pretio vendita. Quamobrem venditio rei saltem committitur accipienti, adjecto pretio, ut constet, eam sine consensu suo minoris vendere non debere. Quoniam itaque mandatum est, si alteri quid gratis faciendum committitur (§. 640. part. 4. Jur. nat.), locatio autem conductio, si pro opera præstita certa solvatur merces (§. 1194. part. 4. Jur. nat.); si rei ad vendendum traditæ pretium taxationis gratia adjicitur, contractus mandatum est, vel locatio conductio.

§. 111.

De pretiorei venditionis gratia adfici dicitur pretium, quando eo sine venditionis adjicitur, ut constet, quanti res emta esse debeat. Quoni- gratia adje- am itaque in contractu æstimatorio accipiens sese obligat vel ad Sto & quo si- rem restituendam, vel ad pretium, quo æstimatur, solven- ne adjicia- dum (§. 89.); in eodem pretium rei venditionis gratia ad- tur in con- jicitur.

tractu æsti- matorio.

Quodsi rem vendendam aliis offers, pretium adjicere potes vel venditionis, vel taxationis gratia. Si pretium adjiciatur venditionis gratia, res statim emta erit, quamprimum quis in pretium consentit ac illud solvere paratus est (§. 968. part. 4. Jur. nat.), nec eam vendere licet alii, qui majus pretium posthac offert, seu plus licitanti. Quodsi vero taxationis gratia saltem fuerit adjectum, cum eodem pretio offerri potest plus licitanti, vel ea lege, ut minoris eam vendere non tenearis, vel ut pretium etiam minus accipere obligeris, nisi adsit, qui pretium taxationis gratia adjectum solvere velit. Unde in contractu æstimatorio convenitur, quod res vendita esse debeat, si accipiens solvat pretium, quo res æstimatur, nec queritur, num ipse eam retinuerit, an alii eandem & pro quo pretio vendiderit.

§. 112.

In contractu æstimatorio contrahentes de pretio rei inter se conveniunt. In hoc enim contractu pretium adjicitur venditionis gratia (§. 111.), adeoque eo fine, ut constet, quanti res vendita esse debeat (§. cit.). Quamobrem cum accipiens ipso facto declaret, sese velle, ut pretio, quo res æstimatur, a tradente vendita sit, nisi reddatur (§. 2. part. 3. Jur. nat.); in pretium, quo soluto ea vendita esse debet, utique consentit (§. 658. part. 1. Phil. pract. univ.). Quoniam itaque de pretio rei inter se conveniunt, qui in idem consentiunt (§. 699. part. 3. Jur. nat.); in contractu æstimatorio contrahentes de pretio rei inter se conveniunt.

Patet etiam hoc ex ipsa notione contractus. Etenim pactum omne, sive contractus conventio est (§. 788. 793. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem de eo conveniunt, quod sibi invicem contrahentes promittunt sive expresse, sive tacite, quatenus promissio inest contractui. Ita in contractu æstimatorio tradens promittit, se rem pro vendita habiturum, si pretium, quo æstimatur, solvat accipiens, nec rem reddat, & hic promittit, se pretium soluturum, nisi rem reddat. Atque adeo inter se conveniunt, quod hoc pretio res vendita esse debeat, seu tradentem eam pro vendita habere debere, si hoc pretium solvatur.

§. 113.

Si res certo pretio æstimata vendenda traditur alteri ea lege, ut, si magis accipiat, illud sit commune; societas contrahitur. Quoniam enim quod ultra pretium determinatum accipitur commune esse debet per hypoth. rem vendendam tradens & accipiens inter se conveniunt, quod lucri communis faciendi gratia rem & operam conferre velint, tradens nempe rem, accipiens operam. Enimvero si duo inter se conveniunt, quod rem & operam communis lucri faciendi gratia conferre velint, contractus societas est (§. 1318. part. 4. Jur. nat.)

& ea etiã contrahitur, si sociorum unus solus rem, alter solus operam conferat (§. 1319. part. 4. Jur. nat.). Quod si ergo res certo pretio æstimata vendenda traditur alteri ea lege, ut, si magis accipiat, illud sit commune, societas contrahitur.

In hoc contractu pretium rei adjicitur, ut constet, quod in lucro esse debeat inter contrahentes dividendo. Quamobrem nec satis accurate dicitur, taxationis gratia adjectum illud esse (§. 109.), consequenter non repugnat, ut præterea pretium adhuc aliquid taxationis gratia adjiciatur, si forte contingat socium, qui operam confert, culpa vel dolo in re dare damnum, quod resarcire tenetur (§. 572. part. 2. Jur. nat.), vi eorum, quæ modo annotavimus (not. §. 109.). Quamobrem ita convenitur: *Vende mihi ædes meas, quod ultra sexies mille thaleros es accepturus, id commune esse debet, seu ejus dimidium tuum erit; non quod ædes pro pretio sexies mille thalero- rum vendi velis, sed ut constet, quid a pretio accepto detrahendum sit, ut relinquatur lucrum commune.*

§. 114.

Cujusnam sit periculum societas venditio- nis gratia contracta. Quoniam in societate, quæ rei vendendæ gratia contrahitur, dominium non transfertur, cum ad vendendum sufficiat jus vendendi, nec aliud facere debeat accipiens, quam ut vendat (§. 113.), res autem suo domino perit (§. 356. part. 2. Jur. nat.); *in societate rei vendendæ gratia contracta periculum omne est penes tradentem, nec pro damno communi reputatur, nisi jactura lucri sperati, hoc est, ejus, quod ultra pretium conventum acceptum commune esse debebat.*

Iniquum foret, quippe omni ratione destitutum, si periculum rei ad vendendum traditæ commune esse deberet. Dolus autem & culpa præstatur non ex contractu, sed ex obligatione generali (§. 580. part. 2. Jur. nat.), ut adeo non opus sit deum demonstrari, quod accipiens ad præstandum sit obligatus.

§. 115.

§. 115.

Si in contractu æstimatorio res aliena ad vendendum traditur, De re aliena contractus nullus est. Quod si vero hoc facias sciens, qui tradit; in contractu ex contractu accipienti tradens obligatur ad id, quod interest. Quo æstimatorio nemo rem alienam vendere potest (§. 940. part. 4. Jur. tradita. nat.), nemo quoque rem alienam alteri ad vendendum tradere potest. Et quia jus alienandi, consequenter etiam vendendi (§. 662. part. 2. & §. 939. part. 1. Jur. nat.), soli domino competit (§. 668. part. 4. Jur. nat.); nemo quoque rem alienam vendendi jus in alterum transferre potest (§. 146. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem cum in contractu æstimatorio res ad vendendum tradatur (§. 88.) & jus eam vendendi in accipientem transferatur (§. 96.); contractus æstimatorius nullus est, si res aliena ad vendendum traditur. Quod erat unum.

Quoniam adeo rem alienam ad vendendum nemo alteri tradere debet (*per demonstrata* & §. 652. part. 2. Jur. nat.); si hoc quis fecerit, obligationi suæ non satisfacit. Quod si ergo accipiens damnum incurrit, vel lucrum quoddam ejus cessat, propterea quod tradens rem alienam ad vendendum tradidit; id ipsum accidit, quia tradens obligationi suæ non satisfacit. Enimvero si quis damnum incurrit, vel lucrum ejus cessat, propterea quod obligationi tuæ non satisfacisti, ad id quod interest teneris (§. 629. part. 3. Jur. nat.). Ergo in contractu æstimatorio qui sciens rem alienam ad vendendum tradit accipienti obligatur ad id quod interest. Quod erat alterum.

Ex demonstratione facile liquet, quæ hic de contractu æstimatorio demonstrantur, ea etiam valere de contractu quocunque alio, quo res aliena ad vendendum traditur, cum illa tota procedat ex assumpto, rem alienam ad vendendum traditam fuisse.

§ 116.

De pacto, ut sibi habeat, vendidisset, sibi haberet; lucrum est accipientis. Patet per rationem generalem, quod pacta sint servanda (§. 789. part. 3. Jur. nat.).

rit.

Quamvis vero hoc lucrum vi contractus æstimatorii sit accipientis (§. 91.); non tamen hoc obstat, quod pactum hoc contractui adjiciatur. Neque vero propter hanc conventionem dici potest, contractum locationem conductionem esse, ita ut lucrum succedat in vicem mercedis. Etenim non modo merces certa esse debet (§. 1194. part. 2. Jur. nat.); verum etiam regulariter inter operam præstitam & mercedem æqualitas observanda (§. 1219. part. 4. Jur. nat.). Lucrum vero erit accipientis in hypothefi propositionis præsentis, si vel multoties mercedem æquam superet, etfi detur in compensationem operæ.

§. 117.

Dere impu- ne deterio- rata.

Si res ex contractu æstimatorio accepta culpa accipientis deteriorata fuerit, pro pretio tamen convento adhuc vendatur; accipiens nullam culpam præstare tenetur. Etenim accipiens non obligatur nisi alternative vel ad rem acceptam reddendam, vel ad pretium conventum solvendum (§. 89.). Quodsi ergo rem sua culpa deterioratam pro pretio convento adhuc vendit, idemque solvit, obligationi suæ ex asse satisfacit, adeoque ad nihil præterea tenetur tradenti.

Sane si vendere non possit, non obligatur nisi ad pretium conventum solvendum (§. 101.). Eodem igitur contentus esse debet tradens, etiamsi res culpa accipientis deteriorata pro pretio convento fuerit vendita: quamvis enim pluris vendita fuisset, si deteriorata non fuisset, nullum tamen hinc damnum sentit tradens, quia lucrum hoc futurum erat accipientis (§. 91.), qui adeo culpæ suæ dat pœnam, dum eodem carere cogitur. Aliter vero sese res habet in mandato de re vendenda, ubi si

pluris

pluris venditur, lucrum tradentis est: id quod etiam obtinet in locatione rei ad vendendum. Ceterum si in utroque casu expresse fuisset conventum, ut accipiens sibi haberet, quo pluris vendidisset; idem omnino dicendum foret, quod de contractu æstimatorio demonstravimus in propositione præsentè.

§. 118.

Qui ex contractu æstimatorio rem fungibilem accepit, eam, An rem sibi velit, consumere potest, & tunc ad pretium solvendum est obligabilem consensus. Rem enim sibi retinere & pretium solvere potest (§. Sumere li-90.). Quamobrem cum eandem sibi retineat, si rem fungibilem consumit; quin consumere liceat, nec ad hoc expressum tradentis consensum requirere teneatur, dubitandum non est. *Quod erat unum.*

Enimvero obligatus est vel ad rem, quam accepit, reddendam, vel ad pretium solvendum (§. 89.). Quamobrem cum rem consumptam reddere non possit, quod per se patet; ad pretium solvendum obligatus est. *Quod erat secundum.*

Quodsi dicas, rem consumere non licere, quando dominium non fuit translatum (§. 97.); dubium hoc jam sublatum est in superioribus. Et si enim dominium in ipsum non fuit translatum, translatum tamen est jus vendendi (§. 96.), adeoque jus domini transferendi (§. 939. part. 4. Jur. nat.): quod, cum rem sibi retinere possit (§. 90.), in seipsum non minus, quam in alium transferre potest. Hoc vero non succedit in aliis contractibus, in quibus res vendenda traditur pretio taxationis gratis adjecto, cum in iis res pluris vendi debeat, si possit, & quo pluris venditur sibi habere nequeat accipiens. Neque etiam est, quod excipias, posse rem in genere restitui, nec ea consumpta accipientem obligatum esse ad pretium solvendum. Et si enim hoc succedat in mutuo (§. 514. part. 4. Jur. nat.); non tamen æque succedit in contractu æstimatorio, in quo res non utenda, quemadmodum in mutuo, datur (§. 513. part. 4. Jur. nat.), sed vendenda (§. 88.), ut adeo ea uti non possit accipiens,

piens, nisi eam vel sibi vendat (§. 98.), vel ab ipso tradente jam vendita intelligatur (§. 99.).

§. 119.

An accipiens re uti possit. Si in contractu æstimatorio dominium non fuerit translatum, vel si translato dominio res usu deterioretur; accipiens re uti nequit, ea vero usus ad pretium solvendum obligatur. Etenim si dominium non fuerit translatum, accipiens rem tenet tanquam alienam (§. 146. part. 2. Jur. nat.). Enimvero re aliena nemo uti potest pro arbitrio suo (§. 147. part. 2. Jur. nat.). Ergo etiam dominio in contractu æstimatorio non translato accipiens re ad vendendum tradita uti non potest. *Quod erat primum.*

Quoniam rem in contractu æstimatorio acceptam accipiens restituere nequit, si deteriorata fuerit (§. 100.), eisdem usus, quo res deterioratur, concessus intelligi nequit. *Quod erat secundum.*

Quamobrem cum in contractu æstimatorio rem sibi vendere possit, dominio non translato (§. 98.), ut fiat sua (§. 939. part. 4. & §. 124. part. 2. Jur. nat.); emtor autem ad pretium solvendum obligetur (§. 937. part. 4. Jur. nat.), & translato etiam dominio si rem deteriolem usu reddidit accipiens ad pretium conventum præcise solvendum obligetur (§. 101.); si in contractu æstimatorio dominium non fuerit translatum, vel si res translato dominio deterioletur usu, accipiens præcise ad pretium solvendum obligatur. *Quod erat tertium.*

Est enim ab initio obligatio esset alternativa vel ad rem reddendam, vel ad pretium conventum solvendum (§. 89.); quamprimum tamen causa supervenit, ob quam restitutioni locus non est, alternativa esse desinit, adeoque ad solutionem pretii simpliciter obstrictus manet accipiens, cum electioni, quæ antea libera erat, non amplius sit locus.

§. 120.

Si in contractu æstimatorio dominium non transfertur, fru- De fructi-
ctus, donec ea vendatur, tradentis sunt; si vero transfertur, ausibus ex re
periculum in se suscipit accipiens, accipientis sunt. Quodsi accipi- tradita ad
ens rem reddat, non autem pretium solvat, eam cum fructibus re- vendendum
stituire tenetur. Si enim dominium non transfertur, qui rem *percepta*
vendendam tradit dominus manet (§. 121. part. 2. Jur. nat.).
Quamobrem cum jus fruendi competat domino (§. 136. part.
2. Jur. nat.), nec cum jure rem vendendi, quod in accipien-
tem transfertur (§. 96.), una transferatur, quod per se patet;
si in contractu æstimatorio dominium non transfertur, fru-
ctus, donec ea vendatur, tradentis sunt. *Quod erat primum.*

Si dominium transfertur in accipientem, hic ejus fit do-
minus (§. 121. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem cum domi-
nium contineat jus fruendi (§. 136. part. 2. Jur. nat.); acci-
piens quoque re frui potest, adeoque fructus ipsius sunt, do-
nec ea vendatur. *Quod erat secundum.*

Quoniam vero perinde est in contractu æstimatorio si-
ve dominium transferatur, siue periculum rei in se suscipiat
accipiens (§. 104.), quando autem dominium transfertur,
fructus accipientis sunt *per demonstr. n. 2.* erunt etiam iidem
accipientis, si is periculum rei ad vendendum traditæ in se su-
scipit. *Quod erat tertium.*

Denique si res non vendatur, sed reddatur, & accipi-
ens fructus sibi retinere vellet, locupletior utique fieret ex re
alterius (§. 582. 584. part. 2. Jur. nat.). Enimvero nemo lo-
cupletior fieri debet ex re alterius (§. 678. part. 4. Jur. nat.).
Ergo si accipiens rem reddat, non pretium solvat, eam cum
fructibus restituere tenetur. *Quod erat quartum.*

Quid æquitati conveniat, quando fructus restituendi, abunde
demonstravimus alibi (§. 440. & seqq. part. 2. Jur. nat.), ut

adeo non opus sit eadem denuo hic repeti. Quodsi vero dubium videri adhuc poterat, num propterea fructus debeant esse accipientis, quia periculum in se suscipit; tenendum est, æqualitatem, in contractibus onerosis observandam (§. 268. 898. part. 4. Jur. nat.), requirere, ut nemo in se suscipiat incommodum sine commodo. Quodsi in se suscipit periculum accipiens, ex contractu æstimatorio incommodum habet, quod ex dominio evenit domino (§. 356. part. 2. Jur. nat.). Æquum igitur est, ut habeat quoque commodum, quod ex dominio resultat, adeoque fructus percipiat (§. 136. part. 2. Jur. nat.).

§. 121.

*Constitutum
quid sit.*

Constitutum dicitur contractus, quo quis promittit se soluturum aut facturum, quod vel ipse, vel alius jam antea solvere, vel facere debebat, salva manente priori obligatione. Vocatur etiam *Pecunia constituta*. Quando solutio debiti alieni promittitur, idiomate patrio dicimus eine *Schuld übernehmen*; quando vero promittitur denuo solutio debiti proprii ein *nochmaliges Versprechen*; in utroque casu sich *antheilichig machen*.

E. gr. Tu mihi debes centum thaleros pro 150 modiiis frumenti, quos quarta Junii solvere promiseras. Cum termino comparente solvere non possis, Sempronius mihi hosce centum se soluturum promittit ultimo Septembris, nisi tu solvas. Contractus, quem mecum inis, constitutum est. Similiter si tu non solvens mihi denuo promittis, te ultimo Septembris centum istos soluturum; conventio hæc de debito ultimo Septembris solvendo, quos jam quarta Junii solvere debebas, constitutum est. Disputant Juris Romani interpretes, an constitutum sit contractus, an pactum, idque legitimum, seu prætorium, quia prætor ex eo actionem dedit, & num saltem dici possit contractus prætorius. Sed hæc disputatio in Jure naturæ nulla est (§. 794. part. 3. Jur. nat.), quod approbatur moribus nostris, quibus pacto cuilibet nudo vis obligandi tribuitur.

tur. Et æquitatem naturalem in hoc pacto confirmando etiam secutus est prætor, quam semper ante oculos habuit, officium suum denegans, ubi ea definit.

§. 120.

Is, qui constituit, seu jam antea debitum se soluturum *Constituens* promittit, vocatur *Constituens*; is vero, cui constituitur, seu *Constitutarius* solutio jam antea debiti promittitur, *Constitutarius*. *Constitutarius qui nam sit.*

Ita in exemplo, quod modo dedimus (nos. §. 121.), *Constitutarius* ego sum, *Constituens* est in casu priori Sempronius, in posteriori tu es.

§. 123.

Quoniam *constituens* se jam antea debitum soluturum *De obligati-* promittit, adeoque promittendo se obligat *Constitutario* ad *one constitu-* solvendum debitum (§. 363. *part. 3. Jur. nat.*); *debitum pro-* *entis.* *primum constituendo firmat*, si vero *debitum fuerit alienum*, cum *salva* maneat prior obligatio (§. 121), *solutionem in se suscipit, nisi debitor principalis solverit.*

E. gr. Si hæres legatario promittit, se eidem legatum soluturum, ad quod solvendum cum jam antea esset obligatus, legatario constituit & constituendo obligationem suam firmat. Ast si in exemplo superiori Sempronius promittit solutionem ultimo Septembris, nisi tu solvas centum thaleros, quos jam quarta Junii solvere debebas; obligationem tuam in se suscipit, nisi tu solveris, soluturus.

§. 124.

Naturaliter constitutum contractus consensualis est. Etenim *Qualis con-* *stituens* promittit, se debitum jam antea soluturum (§. *tractus sit* 121.), & ut valida sit promissio, *constituarius* eam acceptare *constituens* debet (§. 365. *part. 3. Jur. nat.*), consequenter constitutum *perficitur*, mutuo consensu a constituyente & constituario *de-* *clarato* (§. 658. *part. 1. Phil. pract. nov. §. 2. Jur. nat.*).

Quamobrem cum contractus consensualis sit, qui mutuo consensu perficitur (§. 725. part. 4. Jur. nat.); naturaliter constitutum contractus consensualis est.

Interpretes adeo Juris Romani hoc jus cum Jure naturæ confundunt, qui constitutum contractum consensuale esse contendunt (not. §. 121.).

§. 125.

An constitutum debiti ne alieni differat a fidejussione.

Naturaliter constitutum debiti alieni non differt a fidejussione. Etenim constituens in se suscipit obligationem debiti alieni, nisi debitor principalis solverit (§. 123.), & obligatio constitutoria accedit ad quamlibet obligationem jam antea contractam (§. 121.), cumque debitor principalis maneat obligatus (§. cit.), constitutum saltem prodesse potest ad dilationem solutionis. Enimvero fidejussor quoque se obligat ad præstandum, quod alius præstare debebat, nisi ipse præstiterit (§. 782. part. 3. Jur. nat.), nec obligatio principalis tollitur (§. 785. part. 4. Jur. nat.): naturaliter etiam fidejussio accedere potest ad quamlibet obligationem (§. 789. part. 4. Jur. nat.), immo nil obstat, quo minus detur fidejussor, obligatione dudum contracta, cum naturaliter obliget promissio quandocunque facta (§. 363. part. 3. Jur. nat.), & in diem fidejubere potest, si jure debetur (§. 808. part. 4. Jur. nat.), adeoque etiam fidejussor convenire potest de dilatione termini, quo debitor principalis ad solvendum fuerat obligatus (§. 500. part. 3. Jur. nat.). Patet itaque naturaliter constitutum debiti alieni non differre a fidejussione.

Jure Romano differabat utique, cum fidejussio non posset fieri nisi per stipulationem; constitutum autem verbis quibuscunque, ut adeo per se non obligaret civiliter. Neque vim obligandi accipere poterat ab actu obligatorio, cui accedebat, quia non in continenti pactum adjiciebatur. Quamobrem necesse erat, ut prætor assisteret ac actionem naturalem equitatem

tatem secutus daret. Quoniam vero naturaliter ad fidejussio-
nem sufficit promissio verbis quibuscunque facta, immo alio
quocunque modo declarata; utrum fidejubeas, an constituas,
unum idemque in effectu est. * Constitutum itaque debiti ali-
eni in Jure naturæ coincidit cum fidejussione, consequenter
quæ de hac demonstrata sunt, ad istud quoque applicanda ve-
niunt, ut adeo opus non sit ea denuo demonstrari. Ceterum
cum constitutum consideretur tanquam pactum accessorium,
quod ad alios contractus, ex quibus quod debetur, tam onero-
sos, quam beneficos accedere potest ex intervallo, utut in se
contractus onerosus non sit (§. 878. part. 4. Jur. nat.), nontam-
en ideo inconvenienter hoc loco de eodem agitur,

§. 126.

Quoniam constitutum debiti alieni naturaliter non dif- *Quando*
fert a fidejussione (§. 125.), si vero fidejussor pure se obligat, *constituens*
quod id præstare velit, ad quod præstandum alius est obliga- *ad solutio-*
tus, non excusso principali debitore ad solvendum debitum *nem statim*
adigi potest (§. 806. part. 4. Jur. nat.); *constituens* quoque *ad adigi potest.*
solvendum debitum adigi potest, debitore principali non excusso, si pu-
re constituatur debitum alienum.

Naturaliter debitum alienum pure constituitur, si non con-
stituitur sub hac conditione, nisi debitor principalis solverit,
quam conditionem tacite adjicere lex positiva potest, quia ple-
rumque ea intelligitur mens contrahentium, quod velint pro a-
lio solvere, nisi ipse solvat: quæ ideo etiam naturaliter in casu
dubio præsumitur (§. 248. part. 2. Jur. nat.).

§. 127.

Quoniam constituens ad solvendum debitum adigi pot- *An necessa-*
est, debitore principali non excusso, si pure constituatur de- *rio sit statim*
bitum alienum, hoc est, absque illa conditione, nisi solverit, *adigendus.*
qui antea debebat (§. 126.), per constitutum autem non tol-
litur obligatio anterior (§. 121.), consequenter qui antea de-
bebat, creditori adhuc manet obligatus; *constituario liberam*

est,

est, utrum hunc ante excutere velit, antequam constituentem ad solvendum adigat, nec ne.

Naturaliter itaque consultum est, ut quis satis aperte animum suum declaret, quomodo constituere velit (§. 427. *part. 2. Jur. nat*): quod cum non semper facere soleant homines, ideo lex positiva præsumit quod ordinarium est (*not. §. 126.*), & jubet renunciari beneficio excussionis, si quis pure se obligare velit, hoc est, absque illa conditione, nisi solverit qui antea debebat, quemadmodum etiam obtinet in fidejussione, cum qua naturaliter coincidit constitutum debiti alieni (§. 125.).

§. 128.

An debitum conditionale constitui nequit. Etenim in constituto salva manere debet pure consti-
tui possit. *Quod sub conditione debetur pure, seu absque illa conditione, prior obligatio (§. 121.), adeoque in ea nil quicquam immutare licet (§. 290. Ontol.). Enimvero si debitum conditionale constituatur pure, cum obligatio conditionalis in puram mutetur, eadem non manet (§. 181. Ontol.), adeoque mutatur (§. 290. Ontol.). Quamobrem quod sub conditione debetur pure, seu absque illa conditione, constitui minime potest.*

Non est quod excipias, a promittentis unice voluntate pendere, num promittere velit (§. 386. *part. 3. Jur. nat*), consequenter nil obstare, quo minus pure promittas, quod antea conditionate promiseras, vel ut alius pure promittat, quod tu sub conditione promiseras. Quodsi enim alterutrum fiat, non constituitur debitum, priori obligatione quippe perempta (§. 121.), sed novum contrahitur. Contradictorium adeo est constituere debitum, & quod sub conditione debetur pure debere velle, consequenter constitutum subsistere nequit, si quis animo constituendi pure promittat, quod sub conditione debetur.

§. 129.

Quoniam debitum conditionale pure constitui nequit (§. 128.); *si debitum conditionale constituitur, nulla conditionis mentione facta, cum salva manere debeat conditionalis obli-*

obligatio (§. 121.), id sub eadem conditione constitutum intelligitur.

§. 130.

Debitum purum alienum sub conditione constitui potest; sed De constituto non proprium: Et, si debitum alienum conditionale constituitur, non eo conditione quacunque conditio adjici potest, minime vero, si fuerit proprium. Etenim si debitum alienum purum sub conditione constituitur, constituens sub conditione se obligat ad solvendum, quod antea debetur ab alio, nisi is solverit (§. 121.). Enimvero quia per hoc non mutatur obligatio prior, cum debitor principalis maneat ut ante pure obligatus (§. cit.); debitum purum alienum sub conditione constitui potest. *Quod erat primum.*

Enimvero ponamus debitum proprium sub conditione constitui. Quoniam jam qui antea pure debebat non nisi sub conditione debet, prior obligatio utique mutatur (§. 290. *Onsol.*): quodcum in constituto fieri non possit (§. 121.); debitum proprium purum sub conditione constitui nequit. *Quod erat secundum.*

Denique si debitum alienum conditionale constituitur, cum conditione existente id ipsum in purum abeat (§. 529. *part. 3. Jur. nat.*), eadem existente perinde est ac si debitum purum constitutum fuisset. Enimvero debitum purum alienum sub conditione constitui potest *per demonstr. n. 1.* Ergo etiam debitum conditionale alienum sub alia quacunque conditione, salva manente priori conditione, constitui, seu si idem constituitur nova quacunque conditio adjici potest. *Quod erat tertium.*

Enimvero ponamus debitum proprium conditionale sub conditione alia constitui. Quoniam conditione existente debitum conditionale purum evadit (§. 529. *part. 3. Jur. nat.*), conditio autem nova non ideo existit, quia prior existit

fistit & contra; evidens omnino est obligationem priorem mutari (§. 290. *Ontol.*): quod cum constituto repugnet (§. 121.), si debitum proprium conditionale constituitur, nova conditio adjici nequit. *Quod erat quartum.*

A constituentis alienum debitum voluntate pendet, in quantum sese pro alio obligare velit, aut alienam obligationem in se suscipere; minime autem a voluntate debitoris, consequenter proprium debitum constituentis, ut eo modo, quo jam obligatus est, obligatus esse nolit (§. 674. *part. 3. Jur. nat.*). Et, si vel maxime creditor consentiret, contractus tamen hic non foret constitutum, sed novo pacto obligatio anterior tolleretur & nova in ejus locum succederet.

§. 131.

De modo solutionis variatio.

In genere quoad modum solutionis qualibet variatio in constitutione va-
stituto admittitur. Etenim debitum ita constitui debet, ut salva maneat anterior obligatio (§. 121.), consequenter ut promittatur, te soluturum, quod antea debetur, ita ut qui antea erat obligatus ex hac causa, obligatus maneat ex eadem causa. Enimvero sive hoc modo, sive alio solvatur, veluti hoc loco, vel alio loco, hoc tempore, vel tempore alio, huic personæ, vel personæ alii & ita porro, per hoc non mutatur debitum, nec quod antea debebatur nunc deberi incipit ex alia causa. Quamobrem nil obstat, quo minus in constituto aliqua mutantur quoad modum solutionis, adeoque in hoc contractu admittitur variatio qualibet quoad modum solutionis.

E. gr. Tu mihi debes centum thaleros pro 150. modis frumenti. Tu ipse vel Titius debitum hoc constituens promittit quod velit Lipsiæ in mundinis, ad quas profecturus est, Martio solutionis nomine dare lintheamina, quæ 100 thaleris veniant. Valet utique constitutum, nec propterea debitum centum thaleroꝝum ex contractu emtionis frumenti mutatur: immo tu

mihī manes obligatus ad centum ex hoc contractu solvendum, quamdiu linteamina a Titio non acceperit Mævius. Naturaliter idem etiam valet in fidejussione (§. 839. 808. *part. 4. Jur. nat.*).

§. 132.

Adjectus dicitur is, cui nihil debetur, voluntate tamen *Adjectus* creditoris solvendum debitum, aut saltem solvere licet. *quinam di-*

E. gr. Si tu a me emis frumentum & inter nos convenitur, *catur.* ut pretium solvatur Mævio, voluntate mea Mævio solvendum pretium est: at si alternative convenitur, ut aut mihi, aut Mævio pretium solvas, Mævio pretium solvere licet. Quomocunque conveniatur, tu Mævii debitor non es, quippe cum quo non contraxisti, & cui tu nihil promisisti, quod acceptaverit (§. 365. *part. 3. Jur. nat.*); sed debitor meus, licet ego velim ut Mævio solvas, & tu te mihi obligaveris ad solvendum eidem, vel ego in te contulerim jus solvendi Mævio, quod mihi debes, adeoque eidem solvere liceat. In utroque igitur casu Mævius dicitur adjectus, quippe cujus persona tantum adjicitur contractui, non vero numeratur inter eas, quæ contraxerunt.

§. 133.

Quoniam voluntate creditoris adjecto solvendum de *De solutione* bitum, aut saltem solvere licet (§. 132.), *si adjecto solvitur, adjecto fa-* cum perinde sit ac si creditori ipsi solutum fuisset, *debitor ab cta,* obligatione sua liberatur.

Nimirum cum standum sit pacto, prouti conventum fuerit (§. 789. *part. 3. Jur. nat.*); creditor ex contractu obligatus est, ut solutionem adjecto factam pro solutione sibi facta habeat. Quamobrem omnino perinde est, sive adjecto, sive creditori ipsi solvatur.

§. 134.

Quia *adjecto* nihil debetur, sed ex conventionem saltem *Quodnam* solvi potest debitum (§. 131.); *debitor non ipsi, sed soli credi-* sit jus adje- *tori cti.*

tori suo est obligatus, consequenter nec adjectus debitorem ad solvendum adigere, sed solutionem sponte oblatam saltem accipere potest (§. 236. part. 1. Phil. pract. univ.).

Nimirum adjecto nullum competit jus, nisi quod creditor in eum conferre voluit; debitori autem nihil negotii cum eodem intercedit, ex quo nasci poterat aliqua obligatio. Quamobrem cum creditor saltem in eum conferat jus accipiendi solutionem, aliud quoque præterea jus eidem competere nequit. Quod si dicas, posse adjecto cedi a creditore jus debitorem ad solvendum compellendi, quod ipsum facere posse constat (§. 117. part. 3. Jur. nat.), nec opus esse ut in hanc cessionem consentiat debitor (§. 89. part. 3. Jur. nat.); non tamen hinc inferri potest, adjecto competere jus debitorem compellendi ad solvendum, quia hoc jus ipsi competit tanquam cessionario, non vero tanquam adjecto. Minime autem repugnat, ut adjectus etiam fiat cessionarius, tam quoad debitum, quam quoad exactionem debiti, prouti placuerit creditori. Similiter nec quicquam obstat, quo minus eidem solutionis exactio mandari possit: quo facto eam exigit qua mandatarius, non qua adjectus.

§. 135.

Si solutio- Si debitor se obligavit creditori ad solvendam adjecto, is an- nem ad- rem adjecto solvere non vult, sed solvit ipsi creditori; huic præter- jectio rennis ea obligatur ad id, quod interest, solutionem adjecto factam non debitor. fuisse. Etenim si debitor præcisè se obligavit creditori ad solvendum adjecto, cum pactis simpliciter sit standum (§. 789. part. 3. Jur. nat.), debitor non satisfacit ex asse obligationi suæ, si creditori ipsi solvit, adjecto autem solvere renuit. Quod si ergo creditor damnum quoddam incurrit, vel lucrum quoddam ejus cessat, quia solutio adjecto non fit; id ipsum contingit, quia debitor obligationi suæ non satisfacit. Enimvero si quis damnum incurrit, vel lucrum ejus cessat, propterea quod obligationi tuæ non satisfacisti, ad id quod

quod interest teneris (§. 629. part. 3. Jur. nat.). Ergo etiam tenetur ad id quod interest, solutionem adjecto factam non fuisse, debitor, si creditori ipsi solvit, adjecto autem solvere renuit.

Patet in hypothese propositionis presentis ita precise conveniri debere, ut solvatur adjecto, nisi solutionem sibi oblatam sponte acceptare velit creditor. Tum enim utique interest creditoris, ut adjecto potius, quam sibi solvatur, neque adeo perinde habetur, siue solutio fiat creditori, siue adjecto, veluti si expresse ita convenitur, ut tu solvas Lipsiæ in nundinis Titio pretium, quod mihi debes pro mercibus Vratislaviæ emtis. Quodsi enim Titius fuerit Vratislaviæ, perinde omnino est, sive mihi tempore solutionis presentis, siue Titio solvas. Alia est ratio, si ego in termino solutionis absens fuero, & Titio mandaverim, quomodo de pecunia a te accepta disponere debeat.

§. 136.

Quoniam debitor sese non obligavit precise ad solvendum adjecto, si vel creditori, vel tertio cuidam se solutum promiserit, sed potius liberum ipsi relictum fuit, cui nam solvere voluerit; ad id autem quod interest creditoris adjecto solutum non fuisse, sed sibi, tum demum tenetur, si id quod interest non debitor ad nihil præterea tenetur creditori, si ipsi solvit, non adjecto, quando alternative promisit, se creditori, vel tertio cuidam soluturum.

Nimirum etsi ex post facto interesse cæperit creditoris, ut potius adjecto solveret, quam sibi, non tamen propterea obligatur debitor ad huic solvendum, cum is ex contractu jam consecutus fuerit jus solvendi vel creditori, vel adjecto, prouti ipsi commodum visum fuerit, quod jus ipsi invito auferri nequit (§. 336. part. 2. Jur. nat.), obligando ipsum precise ad solvendum adjecto.

§. 137.

*De adjecto
debitoris
causa.*

Si solutionis gratia alius adjiciatur debitoris unice causa; creditor solutionem sibi oblatam accipere tenetur, non tamen prohibere potest, ne adjecto solvatur. Etenim si alius solutionis gratia adjicitur debitoris unice causa, creditor in gratiam debitoris consentit, ut adjecto solvere possit, adeoque in eum transfert jus quod sibi debetur solvendi adjecto (§. 156. part. 1. Phil. pract. univ.), non vero eundem præcise obligat ad solvendum adjecto. Quamobrem cum jus solvendi adjecto debitori invito auferri minime possit (§. 336. part. 2. Jur. nat.), neque vero etiam necesse sit ut adjecto solvatur (§. 118. part. 1. Phil. pract. univ.); si solutionis gratia alius adjiciatur debitoris unice causa, creditor solutionem sibi oblatam accipere tenetur, non tamen prohibere potest, ne adjecto solvatur.

Si debitoris gratia adjicitur tertius, illius interest omnino, ut adjecto potius solvat, quam ipsi creditori, alias enim adjectionem tertii non stipularetur. Quamobrem si adhuc interfit tempore solutionis, perinde omnino non est, an creditori ipsi, an adjecto solvat. Quid vero e re creditoris illo tempore sit, minime attenditur, cum de eo non cogitatum fuerit tempore contractus, consequenter nulla ejus ratio habita, quando contraheretur. Quando vero quæritur, quodnam jus ex contractu quis fuerit consecutus & ad quidnam ex eodem obligetur, inspicenda est mens contrahentium, qualis ea fuerit tempore contractus, non vero quid huic vel isti contrahentium commodius habeatur, quando contractus adimplendus.

§. 138.

*An in consti-
tuto alius
adjici possit
solutionis
gratia.*

In constituto tertius solutionis gratia adjici potest, qui in priori obligatione non erat adjectus. Etenim si tertius solutionis gratia adjicitur, nihil quoad priorem obligationem mutatur, sed ea salva manet; variatur tantum aliquid quoad modum solvendi, quod per se patet. Enimvero quoad modum solutio-

solutionis quælibet variatio in constituto admittenda (§. 131.). Ergo etiam tertius solutionis gratia adjici potest, qui in prioribus obligatione non erat adjectus.

E. gr. Vendidi tibi frumentum pretio centum thalerorum fide de eo habita, quos mihi solvere debes in fine Octobris. Tu debitum hoc constituis, ut in fine anni solvas mihi vel Titio. Valer utique constitutum & per solutionem Titio factam liberaris. Constituitur quoque poterat debitum hoc proprium, ut in fine Octobris mihi vel Titio solvatur, veluti quando Titius accipere vult frumentum, cum tibi solvere debeam pecuniam, & tu Titii debitor es. Apparet adeo vel ex hoc unico exemplo, quod constitutum debiti proprii non sit inutile, etiamsi terminus solutionis non mutetur.

§ 139.

Si in constituto debiti alieni nulla mentio fiat adjecti in priori obligatione, nec constituens constituario se præcise obliget ad ipsi solvendum, adjecto solvere potest constituens. Quando enim debitum alienum constituitur, constituens in se id suscipit, seu solvere promittit, quod debetur, nisi solvat debitor principalis (§. 123.). Quamobrem si quoad modum solutionis in constituto nihil immutatum, eodem modo solvere licet, quo solvere poterat debitor principalis. Quoniam igitur hic solvere poterat adjecto per hypoth. eidem quoque solvere potest constituens, si in constituto debiti alieni nulla mentio fiat adjecti in priori obligatione, nec constituens constituario se præcise obliget ad ipsi solvendum. *Quod erat primum.*

De tertio in priori obligatione adjecto, nulla ejus mentione facta in constituto.

Quodsi vero constituens constituario præcise sese obliget ad solvendum ipsi, licet in priori obligatione tertius solutionis gratia fuerit adjectus; cum in constituto quoad modum solutionis quælibet variatio admittenda sit (§. 131.), & contra constituentem pro vero habeatur, quod expresse promisit

misit

misit (§. 428. part. 3. Jur. nat.); quin in hoc casu adjecto in priori obligatione solvere non possit, sed constituario præcise solvere teneatur dubitandum non est. *Quod erat alterum.*

§. 140.

Quando adjecto solvendum creditori; adjecto in priori obligatione solvere nequit. vere neque- Etenim in constituto quoad modum solutionis quælibet va- as debitum riatio admittenda (§. 131.), adeoque idem valet, si consti- proprium tuens debiti proprii sese obligat ad soli creditori solvendum, constituens. etiamsi in priori obligatione solutionis gratia tertius fuerit adjectus. Quamobrem cum constituens sese obligaverit ad solvendum soli creditori; adjecto in priori obligatione solvere nequit.

Nimirum in casu præsentis mutatio fit quoad modum solvendi, quæ in eo casu non præsumitur, quando constituens nullam mentionem facit adjecti in priori obligatione. Constitutum nimirum interpretandum est ex obligatione anteriori. Ceterum cum constituto debitum proprium non mutetur quoad modum solvendi, nisi expresse conveniatur, quod non adjecto, sed soli creditori fit solvendum, absque demonstratione facile admittitur.

§. 141.

De adjecto In constituto adjici potest alius, quam qui fuerat in obligati- alio in con- one priori adjectus, & tunc solvi nequit in priori obligatione adjecto. stituto, alio Quoniam enim tertius adjicitur solutionis tantummodo gra- in obligati- tia (§. 132.); si alius adjicitur in constituto, quam adjectus ne priori. fuerat in obligatione priori, quoad modum solutionis tantummodo variatio accidit. Quamobrem cum in constituto quælibet variatio admittenda sit (§. 131.); in eodem etiam adjici potest alius, quam qui fuerat in obligatione priori adjectus. Quod erat unum.

Enim

Enimvero quia constituarius vel ipse alium nominavit, vel constituentis causa in alium consentit, quam qui fuerat in priori obligatione adjectus; adjectum alium in constituto in locum ejus, qui adjectus fuerat in obligatione priori, fuisse surrogatum patet. Quamobrem cum ita fuerit conventum, ut vel creditori, vel adjecto in constituto solvatur; vi pacti, quod servandum (§. 789. part. 3. Jur. nat.), constituens quoque solvere nequit in priori obligatione adjecto. *Quod erat alterum.*

Per solutionem adjecto factam liberari debet constituens. Quamobrem ipse solvere nequit ei, cui voluerit; sed solvendum ei, cui solvi vult constituarius, ut solutionem adjecto factam habeat pro solutione sibi facta. Solutio adeo fieri debet eo modo, quo eam fieri debere conventum est, cum omne jus metiendum sit ex voluntate paciscentium. Quod vero Jure Romano non ipso jure constituens liberetur, si solvat adjecto, qui in priori obligatione adjectus non fuerat, principiis quidem Juris Romani convenit, sed non juri naturæ, quo pactum quodvis validam producit obligationem, ut adeo solutionem ei factam, quam fieri posse voluit constituarius, pro solutione sibi facta habere teneatur. Quamobrem Jure quoque Romano obligatio principalis per solutionem adjecto factam perimitur ope exceptionis, ne contra æquitatem naturalem lædatur constituens.

§. 142.

Si quis majorem quantitatem promittit, quam qua debetur, ni- An constitui si debitor principalis solverit; debitum non constituitur, sed contra-possit majoribus mixtus est ex constituto, & pacto de donando, aut pactum de do-quantitas, nando conditionatum. Constituens enim promittit, se solutu- quam que rum aut facturum, quod antea jam debetur (§. 121.), con- debetur. sequenter non nisi ea quantitas constitui potest, quæ debetur. Quod si ergo quis promittat majorem quantitatem, quam quæ debetur; contractus constitutum non est. Quod erat unum.

(Wolffii Jur. Nat. Pars V.)

M

Quo-

Quoniam vero quod gratis datur, donatur (§. 48. par. 4. *Jur. nat.*), adeoque animo donandi promittitur, si promittatur quod non debetur, qui vero majorem quantitatem promittit, quam quæ debetur, nisi debitor principalis solverit, vel promittit se soluturum debitum ac præterea daturum adhuc aliud, vel simpliciter promittit se daturum, quod debito majus est, nisi hoc fuerit solutum; ideo patet in casu priori contractum mixtum esse ex constituto & pacto de donando (§. 121.) in posteriori autem esse pactum simplex de donando conditionatum. *Quod erat alterum.*

Repugnat constituto, ut major quantitas, promittatur, quam quæ debetur (§. 121.); sed non repugnat, ut, qui debitum constituit, præter constitutum cum constituario etiam ineat pactum de donando adhuc aliud, quod non debetur, sub ea conditione, nisi debitor principalis solverit, vel ut quodcumque promittat, quod debitum excedit, sub hac conditione, nisi fuerit solutum. Quamobrem non modo jure Romano, verum etiam jure naturali verum est, quod constituenso nemo ultra debiti quantitatem obligari possit, consequenter si animo constituendi majorem quantitatem promittit, constitutum ultra præcedentis debiti quantitatem non valeat. Sed hoc demum juris Romani est, quod ultra præcedentis debiti quantitatem se obligare non possit, qui constituit, quatenus nudo pacto ultra eam aliquid promittitur.

§. 143.

*An majoris
quantitatis
debetur, nisi
debitor
principalis
solverit,
debitum non
constitui
promissio sit
valida.*

Quoniam, si quis majorem quantitatem promittit, quam quæ debetur, nisi debitor principalis solverit, debitum non constituitur, sed contractus mixtus est ex constituto & pacto de donando, aut simpliciter pactum de donando conditionatum (§. 142.); in hoc casu naturaliter contractus subsistit vel ut constitutum quoad debiti præcedentis quantitatem & pactum de donando, quoad id, quod ultra eam quantitatem promittitur, vel ut simplex

plex pactum de donando conditionatum, in quantum donatio illicita non est (§. 125. 483. part. 4. Jur. nat.).

E.gr. Si tu Titio debes 50 thaleros, & Titius valde conqueritur, quod te eos non soluturum putet, ego autem ipsi promitto, quod non modo hos 50, verum præterea 50 adhuc alios solvere velim, aut simpliciter me ipsi soluturum 50 ducatos, nisi tu debitum solveris, naturaliter utraque promissio nihil vitii habet, modo donationi non inest, quod eam efficiat illicitam. Quamobrem pactum, quo inter me & Titium convenit, ut vel debitum & præterea 50 thaleros, vel simpliciter, ut 50 aureos solvam, nisi debitum tu solveris Titio, naturaliter valet, modo donatio legi naturæ non sit adversa. Quoniam moribus nostris pacta nuda valent, interpretes etiam nonnulli Juris Romani admittunt, pactum istiusmodi nostris moribus valere, consequenter ultra quantitatem debiti principalis se obligare posse constituentem, quamvis non nudo animo constituendi.

§. 144.

Si qui debitum alienum constituit ultra debiti quantitatem sine consensu debitoris principalis quid promissit; ad hoc sibi restituentum, debitorem principalem sibi non habet obligatum. An detur regressus quondam ad id, quod debitum alienum constituit, debitum alienum in se suscipit ultra debiti nisi debitor solverit, soluturus (§. 123.) & constitutum æquivalentem promissæ fidejussioni (§. 125.). Enimvero si fidejussor solvit, principalis debitor eidem obligatur ad restituendum, quod solvit (§. 796. part. 4. Jur. nat.). Ergo etiam debitor principalis obligatur ad restituendum constituenti, quod pro ipso constituario solvit. Quodsi vero ultra debiti quantitatem aliquid promissit, hoc facit non animo constituendi, sed donandi (§. 142.). Quamobrem si in hanc promissionem non consensit debitor principalis, sed ea proprio motu facta fuit a constituyente; cum nemo sibi alterum obligare possit nisi promittendo (§. 393. part. 3. Jur. nat.), nec ad hoc restituendum

fibi obligatum habet debitorem principalem constitvens, si ultra debiti quantitatem sine consensu ipsius quid promisit.

Quoniam debiti alieni constitutum æquivaleret fidejussioni (§. 125.), quæ præterea de regressu constituētis notanda sunt, ex iis intelliguntur, quæ de regressu fidejussoris demonstrata sunt in parte quarta.

§. 145.

*De contra-
ctibus do ut
des.*

Contractus do ut des, est contractus onerosus, quo ira convenitur, ut unus det rem certam quandam alteri & accipiens vicissim det rem quandam aliam. Quamobrem cum dari possint res tam corporales, quam incorporales, usus rei tam nudus, quam cum fructu conjunctus, immo etiam pecunia (§. 10. part. 4. *Jur. nat.*), pecunia vero pro re qualibet dari possit (§. 292. part. 4. *Jur. nat.*), adeoque spectari tanquam res fungibilis, quæ fungitur vice rei cujuscunque alterius (§. 509. part. 4. *Jur. nat.*), in permutatione autem detur res pro re (§. 878. part. 4. *Jur. nat.*), tam corporalis, quam incorporalis, mobilis ac immobilis, fungibilis hujus, vel illius generis, pecunia numerata tanquam corpus considerata (§. 889. part. 4. *Jur. nat.*), in emtione venditione detur res quæcunque pro certa pecuniæ summa, quæ instar pretii rei spectatur (§. 938. part. 4. *Jur. nat.*) & in locatione conductione rei detur certus rei usus pro certa pensione, seu pecunia, qua æstimatur usus rei (§. 1194. part. 4. *Jur. nat.*); *naturaliter contractus do ut des* continet tanquam genus non modo permutationem, verum etiam ipsam emtione[m] venditionem & locationem conductionem rei tanquam species.

In Jure Romano contractus do ut des habetur pro prima specie contractuum innominatorum. Et quoniam species contractuum innominatorum vocantur *articuli*; ideo contractus do ut des, *articulus do ut des* appellari solet. Quia vero articulus do

do ut des tanquam contractus innominatus opponitur emtioni venditioni ac locationi conductioni rei tanquam contractibus nominatis, jure Romano is hos contractus minime continet, sed contractibus nominatis accessit, ne contra æquitatem naturalem in rebus dandis unus facile lædi possit ab altero, veluti si tibi darem ac traderem triticum, ut tu mihi des pro eo frumentum, aut avenam; tu vero postea frumentum aut avenam dare nolles. Enimvero monuimus jam alibi (*not. §. 879. part. 4. Jur. nat.*), differentiam inter contractus nominatos & innominatos jure naturali esse nullam. Unde naturaliter contractus do ut des tam late patet, quam datio rei pro re, ita ut etiam pecunia, quatenus tanquam pretium rei cujuscunque alterius substitui potest, sub re contineatur, quæ datur. Quamobrem naturaliter quoque contractus do ut des perficitur, quamprimum promissio dandi utrinque facta, quippe qua naturaliter unusquisque ad dandum alteri perfecte obligatur (§. 363. *part. 3. Jur. nat.*), nec demum ab ipsa datione a parte alterutra facta incipit, ita ut dans adhuc prænitere ac rem traditam repetere possit, quamdiu ab altero nihil datum: id quod mere civile est & ne nostris quidem moribus convenit, quibus nuda pacta obligant ob promissionem quibuscunque verbis factam, juri naturæ convenienter (§. 789. *part. 3. Jur. nat.*), moribus vero Romanorum, de quibus jam dicere nostrum non est, minime conveniebat. In jure itaque naturæ frustra disputatur, utrum articulus do ut des sit ipsa permutatio, an vero eadem latius pateat. Hoc enim jure extenditur ad quamlibet dationem reciprocam, de qua convenitur, qualiscunque tandem illa sit, modo pactio nihil contineat, quod legi naturæ quomodocunque repugnet quoad jus externum (§. 483. *part. 4. Jur. nat.*).

§. 146.

Quoniam voluntate unice pender, quomodo dominium, sive jus in rem in alterum transferre (§. II. *part. 3. Jur. nat.*) consequenter in do rem quandam corporalem, vel in contractus corporalem, quippe quæ in dominio est (§. 216. *part. 2. do ut des.*)

M. 3

Jur.

Jur. nat.), in contractu autem do ut des de rebus reciproce dandis convenitur (§. 145.); in contractu do ut des a contrahentium unice voluntate pendet, quomodo sibi invicem quid dare velint, adeoque precise standum est iis, de quibus conventum fuerit, quamdiu nil conventum, quod legi natura repugnat (§. 483. part. 3. *Jur. nat.*).

Contrahentes adeo dant contractui legem, sola voluntate sua, nec naturaliter certa eidem præscribitur forma. Quicquid recte promittitur, illud etiam servandum (§. 431. part. 3. *Jur. nat.*). Unde ex iis, quæ de promissione demonstrata sunt, dijudicandum, ad quid unusquisque alteri teneatur ex contractu, modo constet, quid unusquisque alteri promiserit, seu de quo conventum fuerit.

§. 147.

Fraudis definitio & distinctio.

Per *Fraudem* intelligimus factum fidei adversum, quo alteri, cum quo nobis negotium est, inscio damnum affertur. Quodsi factum fuerit dolosum, adeoque committatur a sciente ac volente (§. 705. part. 1. *Phil. pract. univ.*), *Fraus consilii* appellari solet; si vero dolus absit, *Fraus eventus*. Quando fraudem simpliciter dicimus, communiter fraudem consilii intelligimus. Hinc *Fraudare* dicitur alterum, qui contra fidem, ad quam eidem obstrictus est, inscio dat damnum, seu ita agit, ut is faciat jacturam sui vel ejus, quod suum esse debebat (§. 488. part. 2. *Jur. nat.*). Idiomate patrio dicimus *et nen Betrug & betrügen*. Et *in fraudem alterius facere* idem est, ac contra fidem, ad quam adstricti sumus, aliquid facere eo animo, ut alter damnum patiat, seu jacturam sui, aut ejus, quod suum fieri debebat, faciat.

E. gr. Fraudem committebat dispensator injustus in Evangelio, qui rationem redditurus administrationis bonorum domini sui debitores alia chirographa scribere jussit, in quibus confiterentur, se minus debere, quam revera debebant. Contra fidem

dem enim, ad quam domino suo adstrictus erat, eo ipso efficit, ut dominus jacturam ejus faceret, quod revera ipsi debebatur ac solvendum erat. Similiter fraus est, quando venditor caro vendit merces nullius pretii, emtori verbis ejus fidem habenti, quas vendit pro iis, quæ non sunt, veluti si gemmam adulterinam vendit pro genuina, aut vitia rei emtorem studiose celat. Ita §. 3. l. quib. ex caus. manumitt. non lic. in fraudem creditorum manumittere dicitur, qui vel jam eo tempore, quo manumittit, solvendo non est, vel qui datis libertatibus defiturus est solvendo esse. Nec a fraude alienus est tutor, qui pecunia pupilli utitur in rem suam sub eo prætextu, quod eam sub usuris solitis fœnerandi occasio desit, vel occasionem hanc negligens pecuniam otiosam custodit: defraudat enim pupillum usuris in casu priori dolo, in posteriori culpa sua. Unde intelligitur cur fraus ab interpretibus Juris Romani distinguitur in fraudem consilii & fraudem eventus, quoniam scilicet in illa est animus defraudandi, qui ab hac abest. Idem etiam obtinet in exemplo manumissionis, qua fraudantur creditores, cum ipsis solvi non possit, quod debetur, manumissione facta. Aut enim manumittit dominus, ne sit solvendo, aut imprudenter hoc facit, dum non perpendit se defiturum solvendo esse. Quoniam itaque fraus committitur etiam sine animo fraudandi, adeoque non omnem fraudem dolus insicit; ideo satis patet, fraudem a dolo differre, quemadmodum alibi diximus (not. §. 702. part. 1. Phil. præct. univ.): id quod etiam ex collatione definitionis doli cum definitione fraudis clare elucescit (§. 701. part. 1. Phil. præct. univ.). Fraus vi opponitur, quatenus illa inscio, hac autem scienti, sed invito damnum datur, & fraudatio fidei, quatenus fraus consistit in facto fidei contrario. Hinc Cicero injuriam vi aut fraude fieri ait. 1. Offic. 42. & fraudationem ac fidem contraria pronunciat 2. in Catil. 25. quando autem loco priori addit fraudem quasi vulpeculæ, vim leonis videri, utrumque ab homine alienissimum, sed fraudem odio dignam majore, utique intelligit fraudem consilii, quando scilicet fraudator animum fraudandi habet, adeoque dolose agit.

§. 148.

Fraus num sit licita.

Fraus omnis lege naturali prohibita, seu nemo alterum fraudare debet. Etenim fraus fidei contraria & eadem damnum datur alteri (§. 147.). Enimvero fides in promissis est servanda (§. 765. part. 3. *Jur. nat.*), adeoque nihil contra eam faciendum (§. 758. part. 3. *Jur. nat.*). Nemo etiam alteri damnum dare debet (§. 495. part. 2. *Jur. nat.*). Quamobrem nemo etiam alterum fraudare, seu fraudem committere debet, consequenter fraus omnis lege naturali prohibita (§. 163. part. 1. *Phil. pract. univ.*).

Lege naturali non minus culpam (§. 299. part. 1. *Jur. nat.*), quam dolum vitare debemus (§. 300. part. 1. *Jur. nat.*). Quamobrem non minus fraus eventus, quam consilii eidem adversatur (§. 147.). Et quamvis fidem servandam esse tantummodo demonstraverimus in promissis (§. 765. part. 3. *Jur. nat.*) & fidem servare dicamur, quando præstamus, quod nos præstituros diximus (§. 758. part. 3. *Jur. nat.*); patebit tamen ex iis, quæ inferius de quasi contractibus demonstrabuntur, dari etiam fidem tacitam, ad quam quasi promittendo naturaliter adstricti sumus, ut adeo nec contra hanc quicquam fit faciendum. Unde liquet recte omnino dixisse *Ciceronem*, fraudem ab homine alienissimam esse debere, non minus quam vim, qua alteri fit injuria, seu jus ejus violatur (§. 859. part. 1. *Jur. nat.*).

§. 149.

An fraus in paciscendo permittatur.

Ab omni pacto seu contractu fraus omnis abesse debet. Etenim fraus omnis naturali lege prohibita (§. 148.), consequenter sine fraude etiam omni pacto seu contractu iniri debent, adeoque ab omni pacto seu contractu fraus omnis abesse debet.

Recte hinc *Cicero* 3. *Offic.* 70. inter bonos, inquit, bene agier oportet, & sine fraudatione, nec prætor l. 7. ff. de pact. servare vult pacta, quæ facta erunt, quo fraus cui paciscendum fiat.

§. 150.

Quoniam ab omni contractu fraus omnis abesse debet *An in con-*
 (§. 149.); ea etiam abesse debet a contractu do ut des (§. 145.), *tractu do ut*
 consequenter in hoc omnia fieri debent sine fraude. *des.*

Naturaliter fraus nulla toleratur, adeoque hinc facile intelli-
 gitur, quænam in contractu do ut des, quemadmodum in quo-
 cunque alio naturaliter illicita sint. Sicuti in omni contractu,
 ita etiam in contractu do ut des sine fraude omnia fieri debent.
 Et quicquid fraude fit, utpote legi naturæ adversum (§. 548.),
 peccatum est (§. 440. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Lucri tamen cupido,
 non adeo facile extirpanda, in causa est, ut difficulter sibi a
 fraude temperent paciscentes, quemadmodum etiam in aliis ne-
 gotiis eadem de causa defraudationibus facillime locus est, et si
 turpissima habeatur defraudatio.

§. 151.

Si quis alterum fraudavit, id, quo fraudavit, eidem restituere Ad quid obli-
genetur, seu æstimationem præstare. Qui enim alterum defrauetur de-
 dat, damnum dat incio, sive dolo, sive culpa sua (§. 147.), *fraudator.*
 Epimvero damnum omne dolo vel culpa datum est resarci-
 endum (§. 580. part. 2. *Jur. nat.*), consequenter tantundem
 alteri, quantum valet res, cuius jacturam fecit, seu pretium
 rei restituendum (§. 572. part. 2. *Jur. nat.*). Quamobrem qui
 fraudavit alterum, id, quo fraudavit, eidem restituere tene-
 tur, seu æstimationem præstare.

E. gr. Si venditor fraudavit emtorem duobus thaleris, vel
 etiam grossis; duos thaleros, vel grossos eidem restituere debet:
 neque enim vel minima naturaliter toleratur defraudatio,
 quemadmodum naturaliter damnum quantumcunque resarci-
 endum (*not.* §. 580. part. 2. *Jur. nat.*) & suum cuique simpli-
 citer tribuendum, nulla attentata quantitate (§. 924. part. 1. *Jur.*
nat.).

(*Wolffii Jur. Nat. Pars V.*)

N

§. 152:

§. 152.

Quando re- *Si quis ex contractu do ut des, vel ex contractu quocunque a-*
stituio ejus, *lio inscius per errorem, vel ignorantiam alterius plus accepit, quam*
quod ex con- *accipere debebat; id restituendum, nec restitutio ejus sine fraude o-*
tractu plus *mittitur.* Etenim si quis ex contractu do ut des, vel ex quo-
acceptum, *cunque alio inscius per errorem, vel ignorantiam alterius*
non sine *plus accepit, quam accipere debebat, quod est alterius in*
fraude omis- *potestate sua habet (§. 461. part. 2. Jur. nat.). Enimvero qui*
tatur. *rem alienam in potestate sua habet & novit, cujusnam ea sit,*
tatur. *eam domino restituere debet, sive hic norit, quod in ipsius*
tatur. *potestate sit & eandem poscat, sive ignoret (§. 467. part. 2.*
tatur. *Jur. nat.). Ergo qui ex contractu do ut des, vel alio quo-*
tatur. *cunque inscius per errorem, vel ignorantiam alterius plus ac-*
tatur. *cepit, quam accipere debebat, eam alteri restituere debet.*

Quod erat primum.

Quod si non restituit, cum vi contractus tacite sese ob-
 ligaverit ad non plus accipiendum, quam sibi debetur (§. 788. 382. part. 3. Jur. nat.), contra fidem hoc facit (§. 757. part. 3. Jur. nat.), adeoque factum ipsius fidei adversum. Et quoniam restitutione non facta alter jacturam sui facit (§. 487. part. 2. Jur. nat.), illius omissione alteri inscio damnum affertur (§. 488. part. 2. Jur. nat.). Enimvero factum fidei adversum, quo alteri, cum quo nobis negotium est, inscio damnum affertur, fraus est (§. 147.). Quamobrem si quis ex contractu do ut des, vel alio quocunque per errorem, vel ignorantiam alterius plus accepit, quam accipere debebat; restitutio ejus non sine fraude omittitur. *Quod erat secundum.*

E. gr. Emisti duodecim modios frumenti. Per errorem tibi admensi sunt tredecim. Frumento tibi tradito erroremprehendis. Quod si adeo modium unum non restituis, aut pretium ejus solvis, alterum fraudas, adeoque non sine fraude restitutionem omittis. Fraus nulla committitur ex proposito

in contrahendo, sed sequitur contractum, errore utroque contrahentium inscio commisso a te animadverso. Committitur fraus dolo ex re, non ex proposito (§. 713. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Nimirum unum idemque factum dicitur dolosum, quatenus deficit a rectitudine voluntatis (§. 701. *part. 1. Jur. nat.*), fraudulentum, quatenus fidei adversum & alteri damnum affert (§. 147.). Dolus enim residet in voluntate & noluntate: fraus vero inest ipsi actioni, quatenus ex actibus tam internis, quam externa consistit. Quamobrem si presenti fuerit ad mensum frumentum, & tu in numerandis modiis attentionem tuam desiderari passus sis, cum defectus attentionis culpa sit (§. 748. 749. *part. 1. Phil. pract. univ.*); fraus eventus jam committitur in ipso contractu (§. 145.), absque fraude autem contrahitur, si alter frumentum, de quo conventum est, ad te mittit, vel traditum bona fide a te accipitur. Ast dum frumentum dimensus errorem animadvertis, nec quod plus accepisti restituis, cum accedat dolus in omissione restitutionis *per demonstrata*, fraus consilii committitur. Patet vel ex hoc unico exemplo, quod fraus a dolo differat & quomodo ab eodem differat. Ceterum quia ab omni pacto fraus abesse debet (§. 149.), non sufficit, ut fraus consilii evitetur, sed etiam requiritur, ne fraudi eventus culpa nostra sit locus, & ne alterutrum fiat, sollicite cavendum, tam quando contractus inicitur, quam quando consummatur. Sed demus adhuc exemplum aliud. Si a bibliopola emis librum & hic per errorem dederit duo exemplaria, nisi unum restituatur, fraus committitur consilii. Neque est quod excipias, duo exemplaria data esse a bibliopola ex negligentia (§. 750. *part. 1. Phil. pract. univ.*), quæ tanquam culpa (§. 758. *part. 1. Phil. pract. univ.*) ab eo vitanda fuerat (§. 299. *part. 1. Jur. nat.*). Neque enim propterea quod alter damnum evitare poterat, immo debebat (§. 493. *part. 2. Jur. nat.*), tibi datur jus eum fraudandi. Hoc enim admisso sequeretur, quod tibi facere liceat lege naturali prohibita (§. 148.), propterea quod alter ab eadem desceat (§. 299. *part. 1. Jur. nat.*): id quod utique absurdum (§. 142. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Nulla igitur excu-

ratio est, si prætextu culpæ alterius fraudem a te remove-
re velis, quamvis negari non possit hac de causa homines ad defrau-
dandum alios dolo ex re esse proniores, quam ad defraudan-
dum dolo ex proposito, ita ut qui animum habet ab hoc ma-
xime alienum, non æque habeat ab illo.

§. 153.

*An omne da-
mnum frau-
de detur.*

Non omne damnatum fraude datur. *Damnatum enim datur*
fraude, quod alteri incio affertur facto fidei adverso (§. 147.).
Quoniam itaque non omni facto alteri damnoso dampnum af-
fertur incio, cumque fides sit constantia voluntatis de eo,
quod facere vel dare volumus, alteri sufficienter declarata
& veritatem supponit (§. 757. part. 3. *Jur. nat.*), non factum
omne, quo dampnum datur, contra fidem est; non omne da-
mnum fraude dari manifestum.

Constat dampnum dari vi, veluti a prædone (§. 505. 506.
part. 2. *Jur. nat.*). Atque adeo etiam hinc patet, non omne
dampnum fraude dari. Et quamvis in Jure Romano fraus pro
damno subinde accipitur, non tamen dampnum quodvis intel-
ligitur, sed id præcise quod fraude, seu contra fidem datur. Et
hinc fraudi esse dicitur, quod in dampnum alterius vergit, seu
eidem nocet. An vero in Jure Romano fraus etiam ponatur
pro periculo, ab ejus interpretibus disputatur, sed illa discrepa-
tio nullum momentum habet in Jure naturæ. Nos neque de
damno, neque de periculo vocabulum accipimus inherentes
unice significatui, quem eidem supra attribuimus (§. 147.). Il-
lud potius notandum est, in fraude potissimum spectari dampnum
pecuniarium, seu earum rerum jacturam, quæ pecunia æstima-
ri solent, cum in negotiis humanis plerumque spectetur tale
dampnum.

§. 154.

*An cambi-
um contine-*

Naturaliter etiam cambiū tam manuale, quam transactum
atque sicut est species contractus do ut des. Etenim in cambio
tam

tam manuali (§. 3.), quam trassato (§. 11.) & sicco datur pecunia pro pecunia (§. 85.), adeoque datur ut des. Enimvero si quis dat alteri aliquid, ut is vicissim det aliud, naturaliter contractus do ut des initur (§. 145.). Quamobrem naturaliter etiam cambium tam manuale, quam trassatum atque siccum est species contractus do ut des.

Quodsi dicas dari debere rem pro re (§. 145.), tenendum est, quod supra jam ostendimus (§. cit.), pecuniam considerari posse tanquam rem fungibilem, quæ fungitur vice rei cuiuscunque alterius, ut adeo dare pecuniam pro pecunia perinde sit ac dare rem fungibilem pro re fungibili.

Naturaliter contractus quivis permutatorius, quo utraque pars ad aliquid dandum adstringitur, est species contractus do ut des. Quicquid enim datur, aut res corporalis est, aut incorporalis, aut usus rei tam nudus, quam cum fructu conjunctus, aut pecunia (§. 10. part. 4. Jur. nat.), quorum ille ad res corporales (§. 497. part. 1. Jur. nat.), hæc autem, quatenus spectatur tanquam res fungibilis (§. 309. 292. part. 4. Jur. nat.), aut quæ usu consumitur (§. 471. part. 4. Jur. nat.) ad corporales referri potest (§. 496. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem cum in contractu do ut des tibi do rem, ut tu mihi vicissim des rem aliam (§. 145.); contractus permutatorius quivis, quo utraque pars contrahentium ad aliquid dandum adstringitur, est species contractus do ut des.

Hinc clare elucescit, quam late naturaliter pateat contractus do ut des: id quod notandum est his, qui Jus naturæ ad principia maxime generalia reducere voluerint. Id autem fecisse non poenitebit, cum deinde ostendi possit, quomodo ex lege naturali deductum fuerit civile, dum contractibus maxime obviis certa præscripta fuit forma, alii vero æquitati naturali relicti, ut inde enata sit inter contractus nominatos & innominatos.

tos differentia. Istiusmodi conceptus universales maxime conveniunt Institutionibus Juris naturæ, cum in systemate nostro id potius nobis curæ cordique fuerit, ut idem accommodaremus, quantum fieri potest, ad Jus civile, non tamen negligentes in annotandis iis, quæ ad conceptus generales formandos faciunt & veritatem intimius inspiciendam sistunt.

§. 156.

Species contractus do ut des.

Quoniam contractus omnes permutatorii, in quibus utraque pars contrahentium ad aliquid dandum adstringitur, species sunt contractus do ut des (§. 155.); si vero do ut des, aut do rem pro re, aut usum rei pro usu rei, aut pecuniam pro pecunia, aut rem pro usu rei, aut rem pro pecunia, aut usum rei pro pecunia (§. 11. part. 4. Jur. nat.) contractus permutatorii, in quibus datur res pro re, usus rei pro usu rei, aut pecunia pro pecunia, res pro usu rei, res pro pecunia, usus rei pro pecunia naturaliter sunt species contractus do ut des.

* Hinc patet, quamnam sint species contractus do ut des in omni sua latitudine summi, ut adeo quæ ex notionem contractus do ut des in genere deducuntur hisce omnibus communia sint. Neque difficile erit contractum quemvis hoc modo ad contractum do ut des reducere, qui peculiari nomine destituitur, vel quando contrahentes non satis accurate loquuntur. Recte enim jam observatum constat a Jstis Romanis in contractibus non tam respicienda esse verba contrahentium, quam eorum mentem. Si quis cum altero conveniat, ut sibi commodet rem suam, & ipse vicissim eidem commodare velit rem quandam aliam, contractus utique est contractus do ut des, cum detur usus rei pro usu rei, res incorporalis pro re incorporali. De hoc igitur contractu non judicandum est per omnia ex commodato, sed etiam ex contractu do ut des. Ita naturaliter nascitur obligatio ad dandum usum, quamprimum in dationem mutuam consentiunt contrahentes (§. 145.); civiliter vero, quamprimum unus actu rem suam utendam tradidit alteri (not. §. cit.). Quæ ve-

ro fluunt ex eo, quod nonnisi jus utendi datur, contractus hic ex parte utraque cum commodato utique communia habet. Patet etiam hinc frustra disputari, ad quemnam contractum Juris Romani referri debeat cambium trassatum. Etenim naturaliter est contractus do ut des (§. 154.). Cum vero in Jure Romano, quod eum ignorat, nullam certam præscriptam habeat formam; pro innominato vi hujus juris erit habendus. Enimvero quia apud nos certa forma eidem lege præscribitur, ex innominato contractu effectus est nominatus: quod quo minus fieri possit, dubitandum non est. In Jure positivo utique distinguendi contractus nominati ab innominatis; sed cuilibet legislatori integrum est ex innominato efficere nominatum & contra, prouti suo loco apertius docebimus.

§. 157.

In contractu do ut des res mutuata dari potest alteri. Ete- *Dere mutu-*
nim in mutuo transfertur dominium in mutuatarium (§. 514. *ata in con-*
part. 4. Jur. nat.), adeoque res mutuata mutuatarii est (§. 124. *tractu do ut*
part. 2. Jur. nat.) & hic ipsius dominus (§. 121. *part. 2. Jur. des data.*
nat.). Sed dominus rem suam alteri dare potest (§. 676.
part. 2. Jur. nat.). Ergo in contractu do ut des res mutuata
alteri dari potest.

E. gr. Ego tibi mutuo dedi decem modios avena: tu eos das
Tirio pro quinque modis frumenti. Contractus do ut des va-
lidus est. Similiter tu has avenam, quam a me accepisti, pro
usu rei cujusdam: valet itidem contractus.

§. 159.

Si usus rei tibi datus fuerit ea lege, ut nonnisi tu eadem uti Quando u-
possis; is in contractu do ut des alteri dari non potest. Etenim *usus rei alteri*
cum nemini plus juris competere possit in re alterius, quam *dari non pos-*
ipsi in ea constituere voluit dominus (§. 985. *part. 3. Jur. nat.*), *sit.*
li cui rei usus datus fuerit ea lege, ut nonnisi tu eadem uti
possis, tu quoque solus eadem uti potes, nec jus eadem uten-

di transferre in alium tibi integrum. Quamobrem cum usus rei alteri detur, si jus eadem utendi in alterum transfertur (§. 675. part. 2. Jur. nat.); quando usus rei tibi datus fuerit ea lege, ut non nisi tu eadem uti possis, in contractu do ut des alteri dari non potest.

Ita rei tibi commodatæ usum concedere non potes alteri, ut tibi vicissim concedat rei cujusdam suæ usum. Quoniam enim commodans tibi concedit certum rei usum gratis (§. 418. part. 4. Jur. nat.), non plus tibi juris concessisse intelligitur, quam quod expresse tibi sese conferre dixit. Inde etiam est, quod rem tibi commodatam alteri commodare nequis (§. 428. part. 4. Jur. nat.). Etsi enim non prohibuerit, ne rei tibi commodatæ usum concedas alteri; hac tamen prohibitione expressa non est opus, cum mens commodantis, utique inspicienda, ex ipsa natura contractus satis pateat.

§. 159.

Quodnam nobis datum id quoque alteri dare non potes. Etenim si quid tibi datur ea lege, ut alteri dare non possis, cum dominium non transferatur nisi in accipientem (§. 13. part. 3. Jur. nat.); adeoque nec quicquam detur nisi acceptanti (§. 675. part. 2. Jur. nat.); acceptando utique declaras, tibi ademptum esse debere jus id, quod tibi datum est, dandi alteri (§. 2. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem inter te & dantem convenit, quod alteri dare non possis (§. 698. part. 3. Jur. nat.), seu quod tibi ademptum esse debeat jus alteri dandi (§. 156. part. 1. Phil. pract. univ.), cumque tibi hoc non detur nisi sub hac lege, utique promittis te non dare velle alteri (§. 361. part. 3. Jur. nat.), adeoque ei, qui tibi dat, ad non dandum alteri te obligas (§. 363. part. 3. Jur. nat.). Quoniam itaque hæc conventio pactum est (§. 788. part. 3. Jur. nat.), pacta autem sunt servanda (§. 789. part. 3. Jur. nat.); omnino patet, quod tibi datur ea lege,

lege, ut alteri dare non possis, id quoque a te alteri dari non posse.

Distinguendus est casus propositionis præsentis ab altero, quo quidem significamus nos velle, ut, quod alteri damus, id non iterum det alteri, sed non eo fine, ut velimus eum esse obligatum ad non dandum alteri, ipsique ademptum sit jus alteri dandi, verum ut declaremus, nobis ingratum fore, si dederit alteri. Etenim cum quidem interne obligatur ad non dandum alteri, ne fallat fidem (§. 758. part. 3. *Jur. nat.*), id quod veracitati repugnat (§. 181. part. 3. *Jur. nat.* & §. 328. part. 1. *Phil. pract. univ.*); non tamen obligatur externe ad non dandum, cum promittendo fidem suam alteri non adstrinxerit (§. 393. 758. part. 3. *Jur. nat.*), neque ideo si det actus nullus est.

§. 160.

Contractus do ut facias est contractus onerosus, quo ita *Contractus* convenitur, ut unus det rem certam & eam accipiens vicis- *do ut facias* *sim* aliquid faciat. *definitio.*

E. gr. Do tibi librum, ut tu mihi describas MSC. contractus est do ut facias. Similiter do tibi librum, ut tu mihi describi cures MSC. tuum contractus est do ut facias. Talis etiam contractus est, si tibi do domum meam, ut uxorem ducas filiam Titii; si tibi do certas plantas, ut tu mihi convivium agere permitas in horto duo; si do horologium portatile, ut tu tabulam pingas; si do tibi pecuniam, ut in Galliam iter facias & ita porro.

§. 161.

Quoniam tacta vel positiva, vel privativa sunt (§. 24. *De contrã* part. 1. *Phil. pract. univ.*), in contractu autem do ut facias ita *ctu do ne* convenitur, ut unus det, alter vicissim faciat (§. 160.); *erit facias,* etiam *contractus do ut facias,* si ita convenitur, ut unus rem certam det & accipiens, vicissim aliquid non faciat, consequenter *contra-* *ctus do ne facias sub contractu do ut facias continetur.*

(*Wolffii Jur. nat. P. V.*)

○

E. gr.

E. gr. Do tibi nummum argenteum, ne ad prandium, ad quod invitatus es, eas; do tibi librum, ne MSC. tuum communices cum Titio; do tibi sumtus studiorum, ne Theologiæ operam naves. Contractus hi omnes comprehenduntur sub contractu do ut facias, quia non factum semper intelligitur sub facto simpliciter dicto, nisi contrarium aliunde appareat.

§. 162.

Quomodo contractus contrahentes inter se conveniunt, quid unus dare, alter vicissim facere ut facias cereq̄ debeat. Quoniam enim pacta, adeoque contractus (§. 794. part. 3. Jur. nat.), sunt conventiones, qua contrahentes in easdem promissiones consentiunt (§. 788. part. 3. Jur. nat.); quamprimum contrahentes inter se conveniunt, quid unus dare, alter vicissim facere debeat, unus se hoc daturum, alter se hoc facturum promittit, & promissiones reciproce utrinque acceptantur (§. 2. part. 3. Jur. nat. & §. 658. part. 1. Phil. pract. univ.). Quoniam itaque promittendo unus alteri perfecte sese obligat (§. 363. part. 3. Jur. nat.) & promissio statim valida, quamprimum acceptatur (§. 365. part. 3. Jur. nat.); quamprimum contrahentes inter se conveniunt, quid unus dare, alter vicissim facere debeat, naturaliter ille ad dandum, hic ad faciendum obligatus est, consequenter contractus do ut facias naturaliter perficitur, quamprimum contrahentes inter se conveniunt, quid unus dare, alter facere debeat.

Mere adeo civile est, quod in Jure Romano contractus demum perficitur, si dans actu dederit, adeoque obligatio alterius ad faciendum demum incipiat a datione. Vide, quæ supra annotavimus (nos. §. 145.).

§. 163.

De identitate contra- Quoniam contractus do ut facias naturaliter perficitur, quamprimum contrahentes inter se conveniunt, quid unus dare,

dare, alter vicissim facere debeat (§. 162.), adeoque non attenditur, utrum ante detur, quam factum præstetur, an factum facias & facio ante præstetur, quam detur; *naturaliter inter contractum do ut cio ut des. facias & facio ut des nulla est differentia.*

Monuimus, hoc jam alias (*not. §. 9. part. 4. Jur. nat.*); sed hic distinctius idem ostendendum erat, ne ullum superesse possit dubium. Dico autem naturaliter nullam esse differentiam inter contractum do ut facias & facio ut des: in jure enim Romano differentia utriusque admittenda. Quoniam enim hoc jure contractus do ut facias & facio ut des in numero innominatorum sunt, contractus autem innominati a præstatione quadam demum incipiunt, adeoque non perficiuntur, antequam ab una parte quid præstitum fuerit; differentia omnino est, num obligatio alterius nascatur ex datione, an ex facto reali, consequenter num alter obligetur ad faciendum, quia ipsi datum, an obligetur ad dandum, quia factum aliquod præstitum. Naturaliter obligatio nascitur ex solo consensu, nec requirit aliquam præstationem, *vi prop. præf.* adeoque parum refert, an prius detur, an factum præstetur: præstationes enim pertinent ad consummationem contractus, ac ea de causa ordo præstationum non variat contractum. E. gr. Si tu alteri promittas, te ipsi daturum horologium portatile, ut tabulam pingat, & ille promissionem acceptet atque adeo vicissim promittat, se picturam tabulam; contractus perfectus est, tu obligaris ad dandum horologium, ille obligatur ad pingendum tabulam. Ad consummationem contractus spectat, num tu des horologium, antequam pingatur tabula, an demum tabula picta. Utrumlibet fieri potest, nisi specialiter fuerit conventum, quid eorum fieri debeat primo loco, seu qui prior contractum consummare debeat, antequam eam adimpleverit alter. Unde patet contractum naturaliter perfici, antequam constare possit, an datio præstationem facti, an hæc illam sit præcessura.

§. 164.

In contractum do ut facias datur vel res quacunque, corporalis Quamvis

dari possunt & incorporalis, vel usus rei, vel pecunia. Etenim in hoc contractu unus sese obligat ad dandum, ut alter aliquid faciat (§. do ut facias. 160.), vel ad faciendum, ut alter quid det (§. 163.). Enimvero si do ut facias, vel datur res, sive corporalis, sive incorporalis, vel usus rei (scilicet nudus, aut cum fructu conjunctus vel pecunia (§. 10. part. 4. Jur. nat.)), & contra (§. 12. part. 4. Jur. nat.). Ergo in contractu do ut facias datur vel res quæcunque corporalis, aut incorporalis, vel usus rei, vel pecunia.

Paret hoc ex iis, quæ paulo ante dedimus, exemplis. Quem admodum in præsentis contractu non determinatur species facti, ita nec species rei dandæ: quin potius sicuti illud proprius irrestrictum est, ita quoque hæc ad nullam certam speciem restringitur, sed liberum est contrahentibus, quomodo de specie rei dandæ ac facti præstandi convenire velint. Quoniam etiam usus rei dari potest, & usus etiam concedi ac permitti dicitur; ideo concessio vel permissio usus rei suæ spectari potest tanquam factum & tanquam datio. Unde pro diverso considerandi modo unus idemque contractus, in quo ab una parte præstatur usus rei, referri potest ad contractum do ut des & ad contractum do ut facias, vel facio ut des. Naturaliter autem parum refert, utrum ad hunc, an ad alium contractum referre illum velis. Idem etiam evenit in aliis casibus, ubi res incorporalis cum certa restrictione datur, veluti si jus piscandi in te confertur ad aliquod tempus, vel piscatio permittitur.

§. 165.

An locatio conductio operarum naturaliter sub contractu do ut facias tanquam species sub suo genere continetur. Etenim in con-
tractu do ut facias tractu locationis conductionis operarum locator operarum species con- præstat operas, conductor dat mercedem (§. 195. part. 4. tractus do Jur. nat.), adeoque pecuniam, vel rem quandam aliam (§. ut facias. 328. 294. part. 4. Jur. nat.), consequenter conductor dat, ut loca-

locator faciat. Enimvero si unus contrahentium dat, ut alter faciat contractus naturaliter est contractus do, ut facias (§. 160.). Ergo naturaliter locatio conductio operarum est contractus do ut facias, seu sub eodem tanquam species sub suo genere continetur.

Quod in Jure Romano locatio conductio operarum ad contractum do ut facias referri minime possit, a differentia inter contractus nominatos & innominatos venit, quemadmodum ex alibi dictis constat (*not. §. 879. part. 4. Jur. nat.*). Nimirum contractus do ut facias incipit a datione, nec ante ad faciendum obligatus est alter, quam tu dederis: at contractus locationis conductionis perficitur solo consensu, ita ut alter statim obligatus sit ad præstandas operas, etiamsi alter mercedem nondum dederit, immo demum det præstitis operis. Naturaliter autem non minus contractus do ut facias in genere (§. 162.), quam locatio conductio operarum solo consensu perficitur.

§. 166.

In contractu do ut facias a voluntate contrahentium unice pendet, quomodo sibi invicem dare & facere quid velint. Ostenditur eodem modo, quo idem supra de contractu do ut des demonstravimus (§. 46.). *Qua lege ineundus contractus do, ut facias.*

Quoniam dominiis introductis facere perinde est ac dare (§. 122. part. 3. *Jur. nat.*); tanto minus dubitari potest, quod, quæ de contractu do ut des quoad modum dandi demonstravimus, ea applicari etiam possint ad contractum do ut facias. Unde pro præstatione facti cujuscunque non modo dari potest res quæcunque; verum etiam pro arbitrio paciscentium determinari potest tempus & locus, quo dandum, vel faciendum, & quæ sunt alia hujus generis, quæ pro varietate casuum variari consueverunt videtur contrahentibus. Sane in omni contractu permissum, ut contrahentes dent legem contractui, in ipsis etiam contractibus nominatis jure Romano, modo non recedatur a forma lege præscripta. Hinc etiam jure civili permissum,

ut contractui nominato cuiusque pacta licita in continenti adjiciantur, quæ isto jure ex intervallo adjici nequeunt, quia nuda pacta non obligant.

§. 167.

Quomodo contractus do ut facias adimplendus.

Quoniam in contractu do ut facias a voluntate contrahentium unice pendet, quomodo dare ac facere velint (§. 166.), naturaliter autem pacta sunt servanda (§. 789. part. 3. Jur. nat.); in contractu do ut facias precise standum est eis, de quibus conventum fuit, modo pactio nihil contineat, quod sit legi, natura adversum (§. 483. part. 4. Jur. nat.).

E. gr. Si ita convenitur, ut ante des, quam alter faciat, nec aliter hic ad faciendum velit esse obligatus, quam ubi & si dederis; standum omnino est contractui, prouti initus fuit. Ita valet e contrario, ut tu ante facias, quam alter præstet, nec alter ad dandum velit esse obligatus, nisi certo tempore præstiteris, siquidem hoc pacto conventum fuerit. Potest etiam ita conveniri, ut in casu priori pœnitere liceat, quamdiu non dederis, in posteriori, quamdiu non feceris, consequenter in casu priori pœnitere licet, quamdiu non dederis, in posteriori quamdiu non feceris. Similiter ita conveniri potest, ut tibi dem decem, si intra duas hebdomades feceris; dem vero nonnisi octo, si plus temporis in faciendo consumseris.

§. 168.

An in eodem æqualitas observanda.

Quoniam in contractu do ut facias a voluntate contrahentium unice pendet, quomodo dare ac facere velint (§. 167.); ab eorum quoque voluntate unice pendet, utrum inter id quod datur, & factum quod præstat, æqualitas observanda, nec ne.

Ex eo, quod do ut facias, per se minime sequitur, ut factum, quod tu præstas, tantundem valeat, quantum detur, cumque donationes, adeoque dationes gratuitæ (§. 48. part. 4. Jur. nat.), consequenter etiam præstationes gratuitæ factorum (§. 122. part. 3. Jur. nat.); in se illicitæ non sint (§. 122. part. 4. Jur. nat.),
haud

haud quaquam necesse est, ut æqualitas observetur, sed ab ea recedere possunt contrahentes, si ita visum fuerit.

§. 169.

In contractu do ut facias is animus esse videtur contrahentibus ut observetur æqualitas, nisi adsint rationes fortes in contrarium, seu contrarium aliunde appareat. Quamdiu alteri gratis dare, vel facere, si is vicissim dare vel facere possit (§. 268. part. 4. *Jur. nat.*), si vero æqualitas non observatur, quod plus præstatur ab uno, id gratis præstatur (§. 18. 898. part. 4. *Jur. nat.*); cuilibet competit jus exigendi ab altero, ut tantundem sibi præstet, quantum ipse præstat. Quamobrem cum juri huic renunciare debeat, qui eodem uti non vult (§. 103. part. 3. *Jur. nat.*), id vero contra alterum in contractu pro vero habeatur, quod sufficienter indicat (§. 428. 788. part. 3. *Jur. nat.*); in contractu do ut facias is animus esse videtur contrahentibus, ut observetur æqualitas, nisi adsint rationes fortes in contrarium, seu contrarium aliunde appareat.

Nimirum renunciatio non præsumitur, atque adeo tamdiu quis ab æqualitate recedere nolle intelligitur, quamdiu contrarium non apparet. Ceterum nemo non facile perspicit, demonstrationem præsentem applicari posse ad quemvis contractum onerosum.

§. 170.

Si unus contrahentium fecit, quod facere promiserat, alter vero dare non vult, quod se daturum promiserat; ille hunc ad dandum cit, quod fieri adigere potest. Etenim si unus contrahentium fecit, quod facere promiserat, alteri præstitit, quod ex pacto præstare tenebatur; si vero alter dare non vult, quod se vicissim daturum promiserat, is præstare non vult, quod ex pacto vicissim præstare debet. Quoniam itaque si quis totum præstitit,

tit, quod ex pacto præstare tenebatur, alter vero præstare non vult, quod vicissim præstare debet, ei jus est ad pactum implendum alterum compellendi, seu vi adigendi (§. 831. *part. 3. Jur. nat.*); si unus contrahentium fecit, quod facere promiserat, alter vero dare non vult, quod se daturum promiserat, ille hunc ad dandum vi adigere potest.

Factum infectum fieri nequit, consequenter fieri non potest, ut, si alter dare nolit, nec ego faciam, etsi a contractu recedere malletm, quam alterum ad eum adimplendum adigere. Quamobrem nisi damnum incurrere velim, quod temere non faciendum (§. 494. *part. 2. Jur. nat.*); non aliud relinquitur, quam ut alterum ad dandum, quod debet, compellam. Quod vero hoc jure facere possim, ex demonstratione propositionis præsentis patet.

§. 171.

Si alter dedit, quod dare debebat.

Si unus contrahentium dedit, quod dare debebat, alter vero facere non vult, quod facere debet; illi competit jus aut alterum adigendi ad faciendum, aut quod dedit repetendi. Prius ostenditur eodem modo, quo propositionem præcedentem demonstravimus.

Posterius vero hoc modo demonstratur. Quoniam in contractu do ut facias convenitur, ut tu des, alter faciat (§. 160.); te ad dandum utique obligas sub hac conditione, si alter fecerit. Quodsi ergo alter facere nolit, nec tibi commodum videtur eum ad faciendum vi adigere, aut ut faciat, non amplius integrum sit, cum gratis ipsi nil dare volueris; quod a te accepit, utique tibi restituere tenetur, adeoque tibi competit jus quod dedisti ab eodem repetendi.

§. 172.

Si interfit dantis, ut alter faciat.

Si tua interfit, ut alter faciat, is vero culpa sua non fecerit; ad id quod interest tibi tenetur. Ostenditur eodem modo, quo idem

idem demonstravimus de locatore operarum culpa sua operas promissas non præstante (§. 1263. *part. 4. Jur. nat.*)

Nimirum non semper tua interest, ut alter faciat, atque tum tibi nullum damnum ex contractu ab altero non adimpleto emergit, si quod dedisti tibi restituitur. Atque hic casus est propositionis præcedentis cum casu præsentis minime confundendus.

§. 173.

In contractu do ut facias omnia fieri debent sine fraude. Ete- An fraudi in nim naturaliter a quolibet contractu fraus omnis abesse de- contractu do bet (§. 149.). Quamobrem eadem quoque abesse debet a ut facias sit contractu do ut facias, consequenter in eodem omnia fieri locus. debent sine fraude.

Cum contractus do ut facias naturaliter imprimis quam latissime pateat, quia ad factum omne, modo non sit illicitum, extenditur, & pro eo quodvis, quod dari potest, dare licet; in eodem quoque fraus multiplici modo committi potest, ut infiniti foret laboris, siquidem ad casus particulares descendere vellemus. Sufficit adeo ostendisse, fraudem quamcumque cum ex parte dantis, tum accipientis lege naturali prohibitam esse, consequenter neminem alterum quocumque modo circumvenire naturaliter licere.

§. 174.

*Si factam præstiturus casu impediatur, quo minus facias, con- De casu, quo tractus nullus evadit, & quod ab altero jam accepit, id restituere facti præstatur. Quodsi vero jam aliquid fecit, quod e re dantis est, hic sic impedi- pro rata, quod dare promissit, dare tenetur. Ostenditur eodem aux. prorsus modo, quo idem de locatore operarum demonstra- vimus (§. 1262. *part. 4. Jur. nat.*).*

Multa cum locatione conductione operarum communia habet contractus do ut facias, ut adeo mirum non sit demonstrationes de illo datas ad hunc applicari posse, neque necesse putamus
(*Wolffii Jur. Nat. Pars V.*) P tomus,

remus, ut omnia quæ de hoc etiam contractu valent deus hic
prolixè repetamus.

§. 175.

*De reſtitu-
dine & di-
ſciplinæ ad 1. Phil. præſt. univ.).* Factum præſtiturus recte ac omni diligentia facere debet, quod
factum præ- Ad recte enim agendum obligamur (§. 189. part.
ſtandum re- tus est ad faciendum, recte omnino facere debet, quod faci-
quæſita. endum. Quod erat primum.

Ponamus jam eum non debere omnem in faciendo ad-
hibere diligentiam. Cum diligentia omiſſio negligentia ſit
(§. 757. part. 1. Phil. præſt. univ.), negligentia vero culpa ſit
(§. 758. part. 1. Phil. præſt. univ.); non omnis culpa vitanda
eſt: quod cum ſit abſurdum (§. 299. part. 1. Jur. nat.), factum
præſtiturus omni diligentia facere debet, quod faciendum.
Quod erat ſecundum.

Rigor juris naturalis in contractu do ut facias plurimum
abit a jure civili, præſertim Romano. Quamobrem mirum
videri non debet, hic demonſtrari, de quibus in Jure civili al-
tum eſt ſilentium, & quæ locum in eo habere minime
poſſunt. Sane qui minus recte facit, quod rectius facere pote-
rat, vel eam non adhibet diligentiam, quam adhibere poterat;
is tamen minus feciſſe intelligatur, quam facere debebat, & ta-
men accipit ab altero præciſe tantum, quantum is dare teneba-
tur vi contractus, fraudem omnino committit, quæ a contra-
ctu do ut des naturaliter abeſſe debet (§. 173.).

§. 176.

*De reductio-
ne contra-
ctus do ut
facias ad
emtionem
venditio-
nem.* Contractus do ut facias ſpectari poteſt tanquam emtio vendi-
tio, in qua factum eſt merx, qua emitur, quod vero datur ut fa-
ctus do ut cias præſum, pro quo ea venditur. Introductis enim rerum do-
facias ad minibus facere perinde eſt ac dare (§. 122. part. 3. Jur. nat.)
emtionem & pecunia non minus pro factis, quam rebus dari poteſt (§.
venditio- 298. part. 4. Jur. nat.). Quamobrem cum in contractu em-
nem. tionis

tionis venditionis datur pecunia tanquam pretium pro re (§. 937. *part. 4. Jur. nat.*), in contractu do ut facias datur pecunia vel res quaedam pro facto (§. 160.), quatenus factum tanti aestimatur (§. 169.) adeoque tanquam pretium; contractus do ut facias spectari potest tanquam emptio venditio, in qua factum est merx, quae emitur, quod vero datur ut facias pretium, pro quo ea venditur.

Mirum forsan videbitur nonnullis, quod contractum do ut facias ad contractum emptionis venditionis reducimus. Desiderant autem mirari, si perpendant, ipsos interpretes Juris civilis fateri, quod contractus do ut facias affinis sit locationi conductioni, cum utrobique datur aliquid, ut quid fiat, & ipsum *Gajum* l. 2. ff. loc. cond. locationem conductionem emptioni venditioni proximam esse iisdemque juris regulis consistere affirmet. Nos vero hanc reductionem non tentamus sine utilitate. Cum enim de emptione venditione demonstrata sint, quae etiam de contractu do ut facias valent; vi hujus reductionis quae de illa demonstrata sunt ad hunc facile applicantur, ne opus sit, ut per ambages incedentes in demonstrando fimus prolixiores, quam necesse erat. Convenit reductio eorum, quae maxime generalia sunt, ad casus admodum speciales, quatenus ob affinitatem, quam inter se habent, iisdem regulis consistunt, & methodo demonstrativa, & arti inveniendi. Ita nos eadem utimur in Arithmetica, quando additionem ad numerationem reducimus, quia utraque iisdem regulis consistit.

§. 177.

Si determinatio eius, quod pro facto praestando dari debet, in Si determinatio eius conferatur, qui dare debet, naturaliter valet contractus, Etus do ut facias, & quod datur non nimis inaequalitate recedere quod dandebet, nisi aliter gratis ex parte faciendi animam prodat, aut is alidum, in arunde praesumi possit. Etenim contractus do ut facias spectari bisrim.

*antis colla-
ta.*

potest tanquam emtio venditio, in qua factum est merx, quæ emitur, quod vero datur ut facias pretium, pro quo ea venditur (§. 176.). Enimvero si pretium a venditore in arbitrium emtoris conferatur, naturaliter valet emtio, pretium tamen ab emtore dari non debet nimis parvum, seu quod a communi nimis recedit, nisi donandi animum prodat venditor, aut is aliunde præsumi possit (§. 1036. part. 4. Jur. nat.). Ergo etiam naturaliter valet contractus do ut facias, si determinatio ejus, quod dandum pro facto præstando, in arbitrium ejus confertur, qui dare debet, quod vero datur non nimis ab æqualitate recedere debet, nisi alter gratis ex parte faciendi animum prodat, aut is aliunde præsumi possit.

Nimirum si faciens in arbitrium dantis confert, quantum dare velit, omnino prodit animum tantisper recedendi ab æqualitate, nisi ea rigide observata contrahere alter velit. Quoniam tamen ejus, quod dari debet, determinationem in ejus arbitrium confert, æquitate ejusdem confidit, consequenter hinc intelligitur, velle sese, ne nimis ab æqualitate recedatur. Quamobrem cum in contractu do ut des omnia fieri debeant sine fraude (§. 173.), sine fraude quoque daturus acceptare debet determinationem ejus, quod dandum, in arbitrium ipsius collatam, ne spem de æquitate ipsius a faciente conceptam fallat. Quod si enim ab æquitate nimis recedendi animum habet, id sufficienter indicare debet facienti, ut id, quod dandum est, mutuo consensu definiatur.

§. 178.

Determinatio ejus, quod dantis conferatur, in inæqualitatem consentiunt, contractus do ut faciendum, in cias naturaliter consistit, faciens tamen exigere nequit ut, quod dandum, ab æqualitate nimis recedat, vel inde abstinentiam, quod in gratiam dantis unice facias, quod facturus alias non erat. Quoniam enim contractus do ut facias spectari potest tanquam emtio vendi-

venditio, in qua factum est merx, quæ emitur, quod vero datur ut facias pretium, pro quo ea venditur (§. 176.); si determinatio ejus, quod dandum ut fiat, in arbitrium facientis conferatur, perinde omnino est ac si pretium rei, quæ venditur, in arbitrium venditoris conferatur, & si faciens in dantis unice gratiam faciat, quod facturum alias non erat, perinde omnino est ac si pretium affectionis rei vendendæ statueret (§. 906. *part. 4. Jur. nat.*). Enimvero si pretii determinatio in emtione venditione in arbitrium venditoris conferatur; contrahentes in vero majus consentiunt, adeoque ab æqualitate recedunt (§. 898. *part. 4. Jur. nat.*), emtio naturaliter consistit, venditor tamen ab emtore exigere nequit nisi pretium affectionis non iniquum, si ob idem vendere volebat, vel inde æstimandum, quod carere debeat re in gratiam alterius, qua ipse indigebat (§. 1037. *part. 4. Jur. nat.*). Ergo si determinatio ejus, quod dandum, ut fiat, in arbitrium facientis conferatur, in inæqualitatem consentiunt, contractus do ut facias naturaliter consistit, faciens tamen exigere nequit ut, quod datur, ab æqualitate nimis recedat, vel inde æstimandum, quod in gratiam dantis unice faciat, quod facturum alias non erat.

Dum ab æqualitate receditur, ejus potissimum causa, qui hinc lucratur alias non contracturus, in altero, qui minus recipit, quam dat, non præsumitur animus donandi, consequenter quando in accipientis arbitrium confert determinationem ejus, quod ipse dare debet, æquitate alterius confusus non consentire videtur in id, quod ab æqualitate nimis recedit. Quamobrem cum neminem lædere debeamus (§. 695. *part. 1. Jur. nat.*), & omne damnum pro virili ab altero avertere (§. 495. *part. 2. Jur. nat.*); iniquum omnino est exigere ab eo, qui determinationem ejus quod dandum, in arbitrium alterius, cui dandum, confert, quod ab æqualitate nimium recedit. Hinc naturaliter acceptandum non est, quod non sine enormi alterius læsione acce-

ptari potest, etsi jure externo volenti non fiat injuria. Ex circumstantiis autem particularibus dijudicandum, quantum ab æqualitate recedendi animus esse possit alteri, cum quo contractus initur, & ne discessus iste sit nimis damnosus, seu damnum pariat, quod ferendum non est.

§. 179.

Si determinatio ejus, quod dandum, in arbitrium tertii vel certi, vel incerti conferatur, contractus do ut facias naturaliter valet, modo non nimis ab æqualitate recedatur, & in casu posteriori eligatur peritus facti æstimator. Contractus nimirum do ut facias spectari potest tanquam emtio venditio, in qua factum est merx, quæ emitur, quod vero datur, ut facias, pretium, pro quo ea emitur (§. 176.).

Quamobrem si id, quod datur, ab æqualitate nimis recedit, perinde omnino est ac si in emtione venditione daretur pretium manifeste iniquum (§. 321. 901. part. 4. Jur. nat.). Enimvero quando in emtione venditione determinatio pretii in arbitrium tertii certi, vel incerti confertur, contractus naturaliter valet, modo pretium non sit manifeste iniquum, & qui in casu posteriori eligitur fit peritus rei æstimator (§. 1034. part. 4. Jur. nat.). Ergo etiam naturaliter valet contractus do ut facias, si determinatio ejus, quod dandum, in arbitrium tertii certi, vel incerti confertur, modo non nimis ab æqualitate recedatur & in casu posteriori eligatur peritus facti æstimator.

Quod vero monuimus de emtione venditione in hoc casu (not. §. 1034. part. 4. Jur. nat.), idem etiam valet de contractu do ut facias. Scilicet quando determinatio ejus, quod dandum, in arbitrium tertii confertur, plures eligi possunt, quorum consensu idem determinetur, sive omnes mutuo consensu contrahentium eligantur, sive alium vel alios nominet dans, sive alium vel alios faciens. Immo etiam hic conveniri potest, ut non communicato consilio determinetur a pluribus, quod pro facto

facto præstito dandum, & ex diversis pretiis eligatur medium, vel id, in quod uterque contrahentium consensit. Patet hæc absque ulteriori demonstratione ex eo, quod contractum ineuntes legem eidem dare possint, quam voluerint (§. 166.), modo ea non adversetur legi naturali (§. 483. part. 4. Jur. nat.).

§. 180.

Si determinatio ejus, quod dandum, in arbitrium tertii certi Si determinata fuerit, & is idem determinare vel nolit, vel non possit, con- natio ejus, tractus do ut facias nullus est: quodsi tamen factum jam præstitum quod datur, fuerit, in æstimando facto æqualitatis habenda est ratio. Prius pa- in tertium, tet ut ante ex §. 176. h. & §. 1035. part. 4. Jur. nat.). *qui determi-*

Quoad posterius tenendum est, cum factum infectum fi- nare non eri non possit, alterum, cujus gratia factum, obligari ad dan- vult, vel non dum, quantum valet factum præstitum, adeoque in æstimando facto æqualitatis rationem habendam esse (§. 169.), nisi in- potest, colla- mutuo consensu id, quod dandum, determinari possit (§. 168.), ut contractus in se non validus valeat ex postfacto.

Differt in hoc contractus do ut facias ab emtione venditione, quod factum jam præstitum infectum fieri nequeat, quem admodum merx reddi potest venditori, aut, si mavis, convenit cum venditione rei fungibilis, de cujus pretio a tertio certo determinando fides habita, & quæ ab emtore jam consumpta fuit. Et enim in hoc casu de pretio idem tenendum in emtione venditione, quod de ejus, quod dandum in contractu do ut facias, determinatione demonstravimus. Ceterum non absurdum videri debet, quod, etsi contractus nullus sit, dans tamen obligetur ad præstandum valorem facti, si faciens fecit, nec tertius, in cujus arbitrium collata fuit determinatio ejus, quod dandum, id determinare possit, vel si nolit. Etsi enim ex contractu obligatus non sit, adest tamen naturalis obligatio, quod locupletari non debeat ex re aliena (§. 678. part. 4. Jur. nat.), vel cum damno alterius (§. 585. part. 2. Jur. nat.).

§. 181.

● §. 181.

Si ita conveniatur, ut detur quod æquum est, vel quantum dari debeat non determinetur.

Si ita conveniatur, ut tu facias, ego tibi dem, quod æquum est, vel saltem conveniatur, quod dari, non vero quid dari debeat; in id, quod pro tali facto dari suevit, vel, si factum minime quotidianum fuerit, in æqualitatem consensisse videmur. Etenim si ita conveniatur, ut tu facias, ego tibi dem, quod æquum est, cum nemo alteri gratis facere teneatur, si is vicissim dare possit (§. 268. part. 4. Jur. nat.), adeoque tantundem dandum sit, quantum valet factum (§. 18. part. 4. Jur. nat.), utique convenitur, ut tantundem ego dem, quantum valet factum tuum. Quamobrem cum inter factum & id, quod datur, observetur æqualitas, si tantundem datur, quantum valet factum (§. 898. part. 4. Jur. nat.); si ita conveniatur, ut tu facias, ego tibi dem, quod æquum est, in æqualitatem consentitur. Quoniam igitur æqualitas observari intelligitur, si detur, quantum pro tali facto dari suevit; evidens omnino est, si ita conveniatur, ut tu facias, ego tibi dem, quod æquum est, in id consentiri, quod pro tali facto, dari suevit, vel, si factum minime quotidianum, in æqualitatem. *Quod erat unum.*

Enimvero si saltem conveniatur, ut tu facias, ego autem dem, minime vero determinetur, quid dare debeam, cum a contractu do ut facias fraus omnis abesse debeat (§. 173.), adeoque neuter contrahentium alteri damnum afferre (§. 147.), perinde omnino est, ac si ego dare promississem quod æquum est. Quodsi vero ita conveniatur, ut tu facias, ego vero dem, quod æquum est, in id consentitur, quod pro tali facto dari suevit, vel, si factum minime quotidianum, in æqualitatem *per demonstrata n. 1.* Ergo etiam in id consentitur, quod pro tali facto dari suevit, vel,
 si

si factum minime quotidianum fuerit; in æqualitatem, si saltem conveniatur, quod dari debeat, minime vero quid debeat dari. *Quod erat alterum.*

Consultius omnino est, ut ad evitandas lites præcise conveniatur, quid vel quantum dari debeat: neque enim nimium confidendum est æquitati alterius. Quemadmodum enim vulgo caro vendere, vili emere omnes volunt; ita etiam in contractu do ut facias plerumque parum dare, quam multum malunt dantes, multum vero, quam parum accipere facientes.

§. 182.

In contractu do ut facias, dans arrham dare potest faciens. An in contractu, vel ex adverso faciens danti naturaliter. Etenim interesse potest dantis, ut alter faciat, quod facere promisit. Quamobrem cum arrham sibi dari petat, cujus maxime interest, ne a contractu recedatur (§. 988. part. 4. Jur. nat.); naturaliter absurdum non est, ut arrham sibi dari a faciente petat dans, consequenter in contractu do ut facias naturaliter arrham dare potest faciens. *Quod erat unum.*

Enimvero interesse etiam potest facientis, ne a contractu recedat dans, vel ut partem ejus, quod dare debet, statim det, adeoque patet ut ante, facientem petere posse, ut sibi detur arrha a dante. Præterea dantis interesse potest, ut faciens factum præstet, vel is etiam sibi metuere potest, ne forsitan non præstet faciens, quod facere promisit. Quamobrem cum arrham ultro offerat is, cujus maxime interest, ne a contractu recedatur, vel qui sibi metuit, ne hoc fiat (§. 988. part. 4. Jur. nat.); dans ultro arrham offerre potest facienti. Atque adeo patet, in contractu do ut facias, arrham dari posse a dante facienti. *Quod erat alterum.*

Civiliter arrhæ datio in contractu do ut facias, quatenus strictius sumitur pro contractu innominato, locum minime habet, (Wolffii Jur. Nat. Pars V.).

Q

quo

quoniam contractus minime perficitur, nisi vel dans actu det, vel faciens actu præstet factum, antequam vel faciens fecerit, vel dans dederit. Ceterum si naturali ratione contrahitur, dans quoque potius facienti, quam faciens danti dat arrham: posterius tamen non minus rationi consentaneum esse, ex demonstratione priori patet. Quæ vero de arrhæ datione porro tenenda sunt, ex iis patent, quæ de arrhæ datione alias demonstravimus (§. 991. & seqq. part. 4. Jur. nat.).

§. 183.

Quando in contractu do ut des arrha dari potest, si ita conveniatur, ut non ante det unus, quam vicissim statim ut des arrha det alter. Etenim in contractu do ut des præcise standum est iis, de quibus conventum fuit (§. 146.). Quamobrem si ita conveniatur, ut non ante det unus, quam vicissim det alter; nec ille ad dandum ante obligatur, quam ubi etiam alter vicissim statim dederit. Quodsi igitur ejus, qui dare ante non vult, quam vicissim det alter, interfit ut alter det, vel ubi metuit, ne forsan a contractu recedere velit ac dare nolit, vel ipse arrham dare alteri, vel ab eodem exigere potest, ut sibi detur (§. 988. part. 4. Jur. nat.). Patet itaque naturaliter in ipso etiam contractu do ut des arrham dari posse, si ita conveniatur, ut non ante det unus, quam vicissim det alter.

Quoniam contractus do ut des in Jure Romano ab ipsa datione incipit, nec eidem repugnat, ut arrha detur tanquam pars ejus, quod dandum, & residuum detur, quando dat alter, modo detur contractus probandi & confirmandi causa (§. 987. part. 4. Jur. nat.). Quodsi quis scrupulosior fuerit, quam ut hoc admittat; is saltem concedere debet hoc moribus nostris non repugnare, quibus etiam nuda pacta obligant. His igitur magis conveniret, si quoad contractus innominatos naturalem æquitatem simpliciter sequeremur, adeoque per omnia sola lege naturæ staremus,

§. 184.

In contractu do ut facias a dante præstanda est evictio. Ete- An in con-
nim ita convenitur, ut pro facto detur res (§. 160.), conse- tractu do ut
quenter ut ejus dominium in facientem transferatur (§. 675. facias præ-
part. 2. Jur. nat.), adeoque ea sit facientis (§. 124. part. 2. Jur. stando sit e-
nat.). Quoniam itaque facientis non manet, saltem non vicio.
pleno jure (§. 127. part. 2. Jur. nat.); si quis rem ab eodem
aufert ob jus sibi in ea competens, quod exercere nequit, ni-
si eam habeat in potestate sua, consequenter si eam evincit
(§. 1165. part. 4. Jur. nat.); faciens utique vult, ut, si evin-
catur, sibi satisfiat a dante pro damno, quod ob rem evictam
eidem obvenit. Quamobrem cum evictio præstetur, si faci-
enti satisfiat pro damno ob rem evictam eidem obveniente
(§. 1166. part. 4. Jur. nat.): faciens utique non facit nisi sub
tacita hac conditione, ut evictio præstetur. Quoniam itaque
præcise standum est iis, de quibus convenit (§. 167.); in con-
tractu do ut facias a dante præstanda est evictio.

Nisi evictio præstaretur, re evicta, quæ data fuerat, gratis
fecisset faciens: id quod naturæ contractus do ut facias repu-
gnat (§. 160. b. & §. 18. part. 4. Jur. nat.). Ceterum quæ
porro de evictione præstanda sunt notanda, ea repetenda sunt
ex iis, quæ alibi demonstravimus (§. 1172. & seqq. part. 4. Jur.
nat.). In multis nimirum contractus do ut facias, do ut des,
facio ut facias etiam juxta interpretes Juris civilis judicandi sunt
ex contractibus nominatis, quoniam scilicet naturaliter nomi-
nati sub istis tanquam species sub suo genere continentur, im-
mo, prouti ex anterioribus patet, ad nominatos iidem reduci pos-
sunt, quemadmodum paulo ante (§. 176.) contractum do ut
facias reduximus ad emtionem venditionem. Et quamvis ibi-
dem factum consideravimus tanquam mercem, quod vero da-
tur tanquam pretium; nil tamen obstat, quo minus factum
præstetur ut merx & quod datur ut pretium, pro quo ea emi-
tur. Quodsi hoc modo contractum do ut facias vel, quod per-

inde est, facio ut des (§. 163.), ad emtionem venditionem reducas; ex eo, quod venditor ex ipso contractu obligatus sit ad evictionem emtori præstandam (§. 1172. part. 4. Jur. nat.), infertur danthem in contractu do ut facias facienti obligatum esse ad præstandam evictionem.

§. 185.

De evictione in quolibet contractu oneroso præstanda.

In genere præstanda naturaliter est evictio ejus, quod datur in quolibet contractu oneroso. Etenim in quolibet contractu oneroso ita convenitur, ut quod datur detur pro eo, quod ab altero vicissim recipitur (§. 878. part. 4. Jur. nat.), consequenter dominium in accipientem transferatur (§. 675. part. 2. Jur. nat.), adeoque ea sit accipientis (§. 124. part. 2. Jur. nat.). Unde porro eodem, quo ante modo, ostenditur, naturaliter in genere præstandam esse evictionem ejus, quod datur in contractu quolibet oneroso.

Repugnat omnino in genere contractui oneroso, ut quis pro eo, quod ipse dat vel facit, nihil recipiat (§. 878. part. 4. Jur. nat.). Nisi vero præstanda foret evictio, re evicta perinde foret, ac si pro eo, quod ipse dedit, vel fecit, nihil recepisset. Immo fieri poterat, ut non modo gratis fecisse, vel dedisset dicendus foret, verum insuper damnum incurreret, quod dederit, vel fecerit. Nemo non agnoscit æquitati naturali repugnare, ut evictio ejus, quod in contractu oneroso datur, non præstetur. Ex principio hoc generali absque ulla demonstratione ulteriori infertur, non modo in contractu do ut des, item do ut facias, verum etiam in emtione venditione & locatione conductione præstandam esse evictionem, licet de ea præstanda non expresse fuerit conventum. Non tamen propterea rejiciendæ demonstrationes particulares, cum subinde æquitatem naturalem clarius loquantur.

§. 186.

Si conveniatur, ut dem, si facias.

Si ita conveniatur, ut dem, si facias; contractus do ut facias non initur: ego quidem tibi obligatus sum ad dandum, si feceris,

tibi

tibi vero integrum est facere, vel non facere. Quoniam enim in contractu do ut facias ita convenitur, ut ego dem, tu vero vicissim facias (§. 160.); si ita convenitur, ut dem, si facias, contractus do ut facias non inicitur. *Quod erat primum.*

Quoniam vero me daturum promitto sub ea conditione, si feceris, cum promissor præstare debeat, quod promissit, conditione existente (§. 469. part. 3. *Jur. nat.*), quin ego tibi obligatus sim ad dandum, ubi feceris, dubitandum non est. *Quod erat secundum.*

Denique quia ego promitto ut dem sub hac conditione, si tu feceris; conditio in arbitrium tuum confertur, adeoque tibi integrum est facere vel non facere. *Quod erat tertium.*

Nimirum si ita conveniatur, ut ego dem, si tu facias, actus simplex promissio conditionata est, quam tu acceptas. Et si vel maxime ex parte tui accedat vel nuda assertio, vel pollicitatio, in casu tamen priori ad faciendum nullo modo (§. 373. part. 3. *Jur. nat.*), in posteriori nonnisi imperfecte obligaris (§. 369. part. 3. *Jur. nat.*). E. gr. Si ita conveniatur, ut ego tibi dem nummulum argenteum in Cometam hujus anni cusum, si epistolam descripseris, & tu vel maxime prodas describendi animum, me in illa promissione persistente; ego quidem tibi obligatus sum ad nummulum dandum, si epistola a te fuerit descripta, tu vero mihi obligatus non es ad eam describendam, sed tibi adhuc liberum est, describere, vel non describere, ac mutare, quem prodidisti, animum, conditione, sub qua tibi obligatus sum, in arbitrium tuum collata.

§. 187.

Similiter si ita conveniatur, ut ego faciam, si tu dederis, contractus facio ut des non inicitur: ego quidem obligatus sum ad faciendum, si tu dederis, tibi vero integrum est dare, vel non dare. am, si dederis. Quoniam enim naturaliter inter contractum do ut facias & facio

facio ut des nulla est differentia (§. 163.), in contractu autem do ut facias convenitur, ut unus faciat, alter vicissim det (§. 160.); si ita convenitur, ut ego faciam, si tu dederis, contractus facio ut des non initur. *Quod erat primum.*

Cetera patent, ut ante (§. 186.).

Exemplum esto tale. Ego a lite discedam, si tu mihi des mille aureos. Quodsi enim ita conveniatur, tu obligatus est ad discedendum a lite, si ego dederò mille aureos: mihi vero integrum est dare, vel non dare. Et, si vel maxime prodiderim animum dandi, cum tamen sub conditione fuerit tantummodo conventum, & hæc in arbitrium meum conferatur, actus per hoc naturam suam non mutat. Animus enim dandi, quem de præsentis habes, non ingreditur ipsam conventionem, quæ alias conditionata esse non poterat, sed pura esse debebat.

§. 188.

Si conveniatur, ut dem, do ut des non initur; ego quidem tibi obligatus sum ad dandum, si des. Immo etiam si conveniatur, ut ego dem, si tu des; contractus ubi tu dederis, tibi vero integrum est dare, vel non dare. In contractu enim do ut des convenitur, ut ego dem hoc & tu vicissim des aliud (§. 145.). Quodsi ergo conveniatur, ut ego dem, si tu dederis; contractus do ut des non initur. *Quod erat primum.*

Secundum & tertium patet ut ante (§. 186.).

Exemplum esto tale: Dabo tibi nummum aureum, si tu mihi des certum quendam librum. Quodsi ita conveniatur, ego tibi obligatus sum ad nummum aureum dandum, si librum dederis; tibi vero integrum est, utrum dare malis, an nolis, conditione in arbitrium tuum collata, ad quam adeo adimplendam te minime obligasti, si vel maxime prodideris de præsentis animum dandi, immo in hoc proposito perseverandi, nisi adfit aliqua ratio, quæ animum mutari jubet.

E. gr. Do tibi utendum famulum meum, ut tu mihi vicifim des utendum tuum. Præsto tibi in aliquot dies operas quasdam, ut tu easdem in totidem dies alia vice præstes. Trado tibi equos meos experiundos, ut, si in biduo displicuerint, eos mihi restituas, vel ut eos vendas Sempronio & nisi emere velit, eos mihi restituas. Do tibi mutuo septem avenæ modios, ut tu alio tempore mihi mutuo des avenam, vel frumentum. Aut do tibi mutuo avenam, ut tu mihi mutuo des fœnum, Commodo tibi librum, ut tu mihi commodes pallium.

§. 192.

*Quos sint e-
jus species.*

Quoniam in contractu do ut facias permutantur facta (§. 191.), facta autem in infinitum variant; *innumera sunt contractus facio ut facias species, seu is quam latissime patet.*

Quodlibet nimirum factum, modo sit honestum (§. 483. part. 4. Jur. nat.), in hoc contractu locum habet, adeoque tot sunt contractus do ut facias species, quot dantur facta honesta, quæ unus alteri præstare potest.

§. 193.

*Quales sint
contractus
facio, ne fa-
cias, non fa-
cio, ut facias,
non facio, ut
non facias.*

Et quoniam sub factis comprehenduntur etiam non facta, quando brevitatis gratia factum in genere nominamus, in contractu autem do ut des convenitur, ut unus hoc, alter aliud faciat (§. 191.); *contractus facio, ne facias, vel non facio, ut facias, non facio, ut non facias, cum contractum facio ut facias idem est.*

E. gr. Permitto a te describi experimenta ac observationes ex schedis meis, ne me ægrotante iter facias. Invitatus ad prandium a Sempronio comparere nolo, ut mecum communices experimentum quoddam, vel me præsentem id facias. Nolo emere feudum, ne Sejam uxorem ducas. Immo subinde etiam ita conveniri potest, ut unus faciat, alter faciat & non faciat, veluti si tibi trado MSC. describendum, ut mihi commodes librum quendam, ne id ab alio describi patiaris.

§. 194.

§. 194.

A contrahentium voluntate unice pendet, in contractu facio Qualege in- ut facias, quomodo sibi invicem facta prestare velint. Introdu- eundus con- ctis enim rerum dominiis facere perinde est ac dare (§. 122. tractus facio part. 3. Jur. nat.). Enimvero in contractu do ut des a contra- ut facias. hentium unice voluntate pendet, quomodo sibi invicem da- re velint (§. 146.). Ergo etiam ab eorundem voluntate u- nice pendet, quomodo sibi facta prestare velint.

§. 195.

Quoniam a contrahentium voluntate unice pendet, Quomodo is quomodo sibi invicem facta prestare velint (§. 194.); in adimplen- contractu facio ut facias precise standum est iis, de quibus conve- das. nit, quamdiu nil conventum, quod legi natura repugnat (§. 483. part. 4. Jur. nat.).

§. 196.

Quoniam in contractu do ut facias a contrahentium unice An in eodem voluntate pendet, quomodo sibi invicem facta prestare velint observanda (§. 194.); ab eorundem voluntate quoque pendet, utrum aequalitas. inter facta utrinque prestanda sit aequalitas, nec ne.

Quæ supra annotavimus de contractu do ut facias (not. §. 168.), ea etiam ad contractum facio ut facias applicanda. No- tandum præterea, cum in hoc contractu locus sit factis quibus- cunque (not. §. 192.), haud raro occurrere facta, quæ commu- ne quoddam pretium minime habent, ut adeo eorundem æsti- matio pendeat ab arbitrio paciscentium, mutuo consensu de- terminandum, nec rigorem æqualitatis ferat contractus, si vel maxime eorum ad se invicem rationem definire, aut pecunia eadem æstimare volueris.

§. 197.

In contractu facio ut facias is animus esse videtur contrahen- Quamdiu tibus ut observetur aequalitas, quantum datur, nisi adsint rationes observanda. (Wolfii Jur. Nat. Pars V.) R forte

forse in contrarium, seu contrarium aliunde appareat. Ostenditur eodem modo, quo idem demonstravimus de contractu do ut facias (§. 169.).

Cur addamus restrictionem, quantum datur, patet ex iis, quæ modo annotavimus (not. §. 196.), scilicet quod subinde difficile, immo contrahentibus impossibile sit facta in se æstimare.

§. 198.

Quomodo perficiatur contractus facio ut facias. Contractus facio ut facias naturaliter solo contrahentium consensu in præstationes mutuas perficitur. Ostenditur eodem modo, quo idem de contractu do ut facias demonstravimus (§. 162.).

Mere adeo civile est, quod in Jure Romano contractus demum perficiatur, si unus actu fecerit, adeoque obligatio alterius ad faciendum incipiat demum a præstatione unius. Relegendæ hic sunt, quæ supra annotavimus (not. §. 145.).

§. 199.

An in eodem se mutuo circumventire liceat. In contractu facio ut facias omnia fieri debent sine fraude. Etenim ab omni contractu fraus omnis abesse debet (§. 149.), adeoque etiam a contractu facio ut facias (§. 191.), consequenter in eodem omnia fieri debent sine fraude.

Relegendæ hic sunt, quæ supra annotavimus (not. §. 150.).

§. 200.

Si unus fecerit, alter adhuc facere possit. Si unus contrahentium fecit, quod facere debebat, & res adhuc sit integra, seu ut alter adhuc facere possit; illi competit jus hunc compellendi, ut faciat. Ostenditur eodem modo, quo supra demonstravimus in contractu do ut facias præstito facto alterum compelli posse ad dandum (§. 170.).

§. 201.

Si tu fecisti, si tu feceris, quod facere debebas, alter vero culpa sua non fecit.

fecerit, quod ipse debebat; ad id quod interest tibi tenetur. Osten- alter culpa
ditur eodem modo, quo idem ostendimus de locatore opera-*sua non fece-*
rum culpa sua operas promissas non præstante (§. 1263. part. rit.
4. Jur. nat.).

Nimirum pro locatore operarum substituendus est is, qui
non fecit; pro conductore, qui facit. Hic vero tanto magis
patet, eum qui facere neglexit, obligatum esse ad præstandum
interesse, quia factum alterius infectum fieri nequit, is vero gra-
tis facere noluit per ipsam naturam contractus (§. 191.).

§. 202.

Si tu feceris, alter vero casu impediatur, quo minus faciat, Si unus fecerit
æstimationem facti præstare tenetur vel tui, vel proprii, si hoc mi rit, alter ca-
nus valet tuo. Etenim si casu quis impediatur, quo minus fa-*su impedia-*
ciat, quod facere debet, impossibile est ut faciat, adeoquetur, *ne faci-*
nec ad faciendum obligatur (§. 209. part. 1. Phil. præct. univ.).*at.*

Quoniam tamen tu jam fecisti, quod facere debebas, nec gra-
tis facere voluisti per ipsam contractus naturam (§. 191.);
necesse omnino est, ut præstet æstimationem facti tui. Quod si
tamen factum proprium minus valet quam tuum, cum vi con-
tractus tantummodo tibi obligatus sit ad factum proprium
præstandum (§. 194.); in hoc casu utique satisfacit obligati-
oni suæ, si facti proprii æstimationem præstet.

Quod si objicias, facti æstimationem difficilem subinde esse, im-
mo tantum non pro impossibili habendam contrahentibus (*nos.*
§. 196.); hoc ultro concedo. Quoniam tamen, siquidem gratis
fecisse nolueris, necesse est factum vel tuum, vel alterius æsti-
mari; vel mutuo consensu, vel aliorum judicio definiendum
est pretium, ut negotium habeat exitum.

§. 203.

In contractu facio ut facias uterque contrahentium factum Quomodo
reæ præstare ac omnifacere diligentia debet, quod faciendum. Osten- facta præsta-
ditur *ri debeat.*

ditur eodem modo, quo idem demonstravimus de faciente in contractu do ut facias (§. 175.).

In contractu nimirum do ut facias idem demonstratum est de faciente, quatenus ad faciendum alteri sese obligavit. Quamobrem cum etiam in contractu unus facientium sese obligaverit alteri ad faciendum; nullum superesse potest dubium, quin uterque facientium obligatus sit ad idem, ad quod faciens obligatus est in contractu do ut facias. Factum præstandum est eodem modo, five pro eo quid detur, five fiat.

§. 204.

An in contractu facio ut facias naturaliter dare potest. Ostenditur eodem modo, quo supra demonstravimus arrham dari posse in contractu do ut facias (§. 132.).

*arrha datio-
ni locus sit.*

Non absurdum esse, ut etiam in hoc contractu detur arrha, vel exinde patet, quod tua interesse possit ut alter faciat, vel etiam tibi metuas, ne faciat, consequenter ut vel arrham tibi dari velis ab altero, vel tu ipse des arrham, prouti circumstantiæ casus dari suadent (§. 988. part. 4 Jur. nat.).

§. 205.

Tam in contractu do ut facias, quam facio ut facias faciens Tam in contractu do ut facias, quam facio ut facias faciens *ut facias* ut facias faciens obligatus est ad præstandum factum (§. 160. 191.), & ad recte faciendum ac omni diligentia, quod facere debet (§. 175. 203.). Quamobrem cum perinde sit, five ipse faciat, five per alium, quod facere debet, qui ad faciendum alteri se obligavit, quando alius idem facit recte, ac eadem diligentia, qua ipse facturus erat; tam in contractu do ut facias, quam facio ut facias substituere licet alium, qui faciat, modo is faciat recte, quod faciendum, & eadem diligentia,

ligentia, qua ipse facturus erat, qui ad faciendum alteri se obligavit.

Unde patet, si factum praestiteris per alium, in contractu do ut des alterum excipere non posse, quod non obligatus sit ad dandum, quia ipse non fecisti, nec hanc exceptionem valere in contractu facio ut facias.

§. 206.

Si quis alium subleget, ut suo loco faciat quod ipse facere debebat; culpam sublegeti prestare tenetur: Etenim cum tu ex ligatus sit contractu obligatus sis ad praestandum factum (§. 160. 191.), qui per alium nec minus obligatus sis, ut recte facias ac omni diligentia (§. um facit. 175. 203.); quando alii faciendum committis, quod ipse facere debebas, tuo utique periculo committis. Quamobrem si alter culpa sua det damnum, tua omnino culpa datum intelligitur, adeoque eandem tu praestare teneris.

Nimirum non cum alio, sed cum te contraxi. Quemadmodum itaque quod facit alter tanquam a te factum acceptare debeo; ita etiam si culpa praestanda, a te praestationem recte exigo.

§. 207.

Si ita conveniatur, ut ego faciam, si tu facias; contractus facio ut facias non initur: ego quidem obligatus sum ad faciendum, tu, ut facias si tu feceris; tibi vero integrum est facere, vel non facere. Quoniam si feceris enim in contractu facio, ut facias, ita convenitur, ut tu facias & ego vicissim faciam (§. 191.); si ita convenitur, ut ego faciam, si quidem tu feceris, contractus facio, ut facias, non initur. Quod erat primum.

Secundum & tertium patet eodem modo, quo supra idem de contractu do ut facias ostendimus (§. 186.).

Nimirum in hypothese propositionis praesentis ego praestationem facti mei promitto sub hac conditione potestativa, si tu

feceris, quæ obligationem meam suspendit. Actus adeo est simplex promissio conditionata a te acceptata.

§. 208.

*An contra-
ctus do ut
facias vel
facio ut fa-
cias adim-
pleri possit
per equipol-
lens,* Contractum facio ut facias non licet adimplere per aliud æqui-
pollens, seu, non licet facere aliud, quam de quo conventum, etsi æ-
que utile, vel utilius. Idem tenendum est de faciente in contractu
do ut facias. Etenim in contractu facio ut facias præcise stan-
dum est iis, de quibus conventum (§. 195.). Quod si ergo
convenit, ut hoc facias, non tibi licet facere aliud, si vel ma-
xime aliud æque utile, vel etiam utilius fuerit eo, ad quod
faciendum te obligasti. Atque adeo patet, contractum facio
ut facias non posse adimpleri per aliud æquipollens.

Et quoniam non minus in contractu do ut facias præci-
se standum est iis, de quibus convenit (§. 167.); eodem mo-
do patet, quod nec huc faciens adimplere possit per aliud
æquipollens.

Idem sane est dare aliud & facere aliud, quam quod pro-
misisti. Sed quemadmodum non licet dare, ita nec facere aliud
quam quod promissum. Sane si contractus adimplere liceret per æ-
quipollens, nulla in iis foret certitudo & summa miserentur imis.
Interim æquitati non repugnat, ut, qui casu impeditus factum præ-
stare non potuit, quod promiserat, faciat aliud æque utile vel
utilius alteri, cum hoc succedat in locum æstimationis facti non
præstiti (§. 202.). Quoniam tamen de utilitate statuendum est
ei, cui factum præstandum; quin ejus consensu præstandum
sit aliud nemo non videt. Usui hic esse possunt, quæ de man-
dato per æquipollens adimplendo demonstravimus (§. 745. &
seqq. part. 4. Jur. nat.), ut adeo ea hic repeti non sit opus.

§. 209.

*Objectum
omnium
contractu-
um.*

Contractus iniri non possunt nisi de dando & faciendo. Ete-
nim in contractibus homines sese sibi invicem perfecte obli-
gant ad id, de quo conveniunt (§. 793. part. 3. Jur. nat.). E-

numvero

nimvero sese invicem obligare non possunt nisi ad dandum, vel faciendum (§. 358. part. 3. *Jur. nat.*). Ergo contractus inire non possunt nisi de dando & faciendo.

Ostenditur etiam hoc modo. Omnes actus aliis utiles vel in dando, vel in faciendo consistunt (§. 1. part. 4. *Jur. nat.*). Quamobrem cum per se pateat, neminem sibi alterum obligare velle nisi ad id, quod sibi utile videtur; nemo quoque alterum obligare sibi potest nisi ad dandum, vel faciendum. Quoniam itaque in contractibus alios nobis obligamus ad id, de quo convenitur (§. 793. part. 3. *Jur. nat.*); contractus quoque iniri non possunt nisi de dando & faciendo.

Alii actus in potestate hominis non sunt, quam ut aliis det, vel faciat. Quamobrem nec fieri potest, ut in contractibus aliter, quam de dando & faciendo conveniatur. Quoniam vero pactio nulla valet, quæ legi naturæ contraria (§. 483. part. 4. *Jur. nat.*); ea etiam regit omnes contractus, ne in dando vel faciendo quicquam committatur, quod eidem adversum. Quare quia constat, quid hac lege de dando & faciendo præcipiatur & prohibeatur, vel quid permittatur, aut permittendum sit ab aliis, quorum illud ex officiis, quatenus jus internum respicitur, hoc ex jure domini ac libertatis naturalis patet, quatenus jus externum spectatur; in casu quolibet particulari inde definiendum, quid contractui unicuique conveniat naturaliter, quid eidem repugnat, & quid in eodem permittendum ab hominibus. Quod si ea, quæ de contractibus tam beneficis, quam onerosis hætenus prolixè a nobis demonstrata fuerunt, perpendere volueris; facile animadverteres, quod non alia, quam hac via ad demonstrationes eorum, quæ demonstravimus, contenderimus. Et eadem via progrediendum erit aliis alia addituri, quæ a nobis tractis addepossunt. Neque enim existimandum est nos dedisse theoriam contractuum completam, cui nihil accedere amplius possit, sit ita quod superficialis ingeniis videamur nimis prolixitate usi, quibus utique permittendum ut suo

suo abundant sensu, nec invidendum, quod sibi videantur qui non sunt,

§. 210.

*Genera contractuum o-
nerosorum.*

Contractus omnes onerosi non sunt nisi species contractuum do ut des, do ut facias, facio ut facias. Etenim in contractibus onerosis utraque pars contrahentium sese alteri obligat ad aliquid, de quo convenerunt, præstandum (§. 878. part. 4. Jur. nat.). Enimvero contractus iniri non possunt nisi de dando & faciendo (§. 209.), consequenter nec contractus onerosi nisi de dationibus & factis reciprocis iniri possunt, adeoque nec aliter definiri debuerunt, quam quod in iis utraque pars contrahentium ad aliquid dandum vel faciendum obligetur (§. 878. part. 4. Jur. nat.). Enimvero si qui ad dandum vel faciendum sibi invicem sese reciproce obligent, vel unus dare & alter etiam dare, vel unus dare & alter facere, vel uterque facere debet. Contractus adeo onerosi omnes non sunt nisi species contractuum do ut des, do ut facias, facio ut facias (§. 145. 160. 191.).

Etsi demonstraverimus in actibus directoriis dari ut des, dari ut facias & fieri ut facias (§. 9. part. 4. Jur. nat.); non tamen hinc sequitur, in actibus quoque communicatoriis non dari ut des, vel facias & non fieri ut facias: id quod abunde patet ex iis, quæ de societate, docuimus, in qua res & operæ in commune conferuntur. Etenim rerum collatio ad dandum, operarum collatio ad faciendum refertur, quamvis certo respectu etiam illa saltem subinde ad faciendum referri potest, veluti, si quis tantummodo confert usum pecuniæ, dominio sibi retento. Ceterum actus sive benefici, sive permutatorii, quamdiu in se spectantur, contractus non sunt; quamprimum vero in conventionibus promittuntur, ut accedat obligatio (§. 363. part. 3. Jur. nat.), tum demum in contractus abeunt (§. 793. part. 3. Jur. nat.). Hoc ideo monemus, ne quis existimet, quasi quæ de actibus aliis utilibus demonstrata fuerunt (§. 9. & seqq. part. 4. Jur.

Jur. nat.), hic loci sub alio nomine repetantur. Quoniam vero contractus do ut des, do ut facias & facio ut des ambitu suo contractus omnes onerosos complectuntur; ideo apparet ratio, cur Romani contractibus nominatis addiderint innominatos. Postquam enim publicæ utilitatis gratia contractibus iis, quorum frequentior, immo quotidianus usus est, certam formam præscripserunt & eidem convenientes actiones in foro dederant; postea contractus reliquos vel ob minorem frequentiam, vel ob nimiam eorundem varietatem sub innominatorum appellatione contractibus generalibus do ut des, do ut facias, facio ut des & facio ut facias comprehenderunt, seu eos tanquam species a suo genere non distinxerunt, ut in foro etiam iis succurri posset, quos tueri adversus injuriam justitiæ conveniebat, quamvis hic quoque aliquid dandum erat moribus ipsorum, quemadmodum in jure civili fieri necesse est.

§. 211.

In communione primæva non datur alius contractus onerosus, quinam nisi contractus facio ut facias; nec alius beneficis, nisi in quo unus contractus se alteri obligat ad faciendum. Etenim in communione primæ-locum habeva nemo sese alteri perfecte obligare valet, nisi ad faciendum *ant in com-* (§. 434. part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem cum in contractu o-*munionem* neroso utraque pars sese alteri obliget ad aliquid præstandum *primæva.* (§. 878. part. 4. *Jur. nat.*); in beneficis autem nonnisi unus commodum quoddam gratis habet (§. 417. part. 3. *Jur. nat.*), consequenter nec nisi unus alteri sese obligare valet ad aliquid præstandum; in communione primæva non datur alius contractus onerosus, nisi contractus facio ut facias (§. 191.), nec alius beneficis, nisi in quo unus se alteri obligat ad faciendum.

— Non est quod excipias dari etiam posse usum rei (§. 10. part. 4. *Jur. nat.*), in communione autem primæva nemini licere rem tibi invito eripere, vel ab ea apprehendenda te vi depellere,
(Wolffii Jur. nat. Pars V.) S

lere, si usus necessarii gratia rem quandam manu deprehendis, vel quomocunque in eum statum redigis, quo eam apprehendere potes, eandem statim apprehensurus (§. 36. part. 2. *Jur. nat.*), adeoque usum rei perinde ad te pertinere, ac jus proprium quodcunque aliud (§. 2. *Jur. nat.*). Nihil adeo obstare, quo minus hunc usum des alii, siquidem e re tua videatur. Enimvero cum in communione primæva nemo utatur rebus tanquam suis, sed tanquam communibus (§. 37. part. 2. *Jur. nat.*) & usus, quo tu non indiges, jam naturaliter patet ei, qui eodem opus habet (§. 19. 38. part. 2. *Jur. nat.*); in eodem dare usum rei non aliud significare potest, quam eum alteri non denegare, aut in ejus gratiam usu hujus rei carere, ac de alterius usu sibi prospicere velle. Quando itaque de usu rei ab altero non impediendo (§. 20. part. 2. *Jur. nat.*) convenitur, quod in gratiam alterius eodem carere velimus; usum, quem facere poteramus, omittimus, omittere autem est non facere, adeoque tanquam factum negativum sub facto in genere nominato comprehenditur. Dare adeo alteri usum rei in communione primæva est facere. Ceterum quia naturaliter nemo obligatur ad gratis faciendum, si alter vicissim facere possit (§. 258. part. 4. *Jur. nat.*); dubium nullum superest, quin etiam in communione primæva ita conveniri possit, ut unus faciat & alter vicissim faciat aliud, vel idem alio tempore aut loco. Est enim nihil fit, quod in communione primæva dari possit, non tamen ideo faciendum est gratis (§. 18. part. 4. *Jur. nat.*), cum facta permutari queant.

§. 212.

*Cur multiplicati, ubi dari potest (§. 675. part. 2. *Jur. nat.*), adeoque etiam conveniri datur, ut detur danti & facienti, dari etiam gratis possit, in communione autem primæva non datur alius contractus discesserunt onerosus, nisi contractus facio ut facias, nec beneficis alius, nisi in quo unus se alteri ad faciendum obligat (§. 211.); intro-*
ductis dominiis contractus tam onerosi, quam beneficis sunt multiplicati.

Immo postquam rerum dominia introducta sunt, quibus ad vitæ necessitatem, commoditatem, jucunditatem ac decorem indigemus, gratis autem dari perrarum est; ideo facta quoque gratuita facta sunt rariora, adeoque contractus facio ut facias frequentior esse coepit, & contractus benefici de faciendo in contractum facio ut des abire debuerunt. Notandum vero nos jam non loqui de veritate historica, sed de morali. Non igitur nostrum est disquirere aut ex vetustis monumentis probare, quod & quinam contractus in primæva communione fuerint initi. Sufficit ostendisse, quinam communioni primævæ non repugnent & ideo in ea iniri possunt (§. 85. *Ontol.*). Aliud est historicum agere velle; aliud vero Juris naturæ interpretationem.

§. 213.

Contractum institorium appellamus, quo quis negotiatio-
ni quæsturiæ aliquem administrandi gratia universaliter præ-
ponit. Dicitur autem *negotiatio quæsturiæ*, quæ lucri faciendi
gratia exercetur. *Institor* autem vocatur, qui negotiationi
quæsturiæ administrandi gratia universaliter præponitur. Qui
vero alterum præponit, *Præponens* vocatur.

Quoniam apud Romanos dominus quoque servum negoti-
ationi præponere solebat, vel etiam pater filium, quem in po-
testate sua habebat, adeoque nullo contractu interveniente; in
jure Romano Institoris quidem & actionis institoria, quæ ex
actu præpositionis descendit, appellatio occurrit, terminus ve-
ro contractus institorii in eodem usu receptus non est. Nil
tamen obstat, quo minus eodem utamur in Jure naturæ, præ-
sertim cum hodie apud nos, servitute abrogata, non sine con-
tractu, aut minimum quasi contractu aliquis negotiationi præ-
poni possit. Immo si servus etiam præponatur, eædem tamen
sunt obligationes, ac si ex contractu inter præponentem & in-
stitorem iniro resultassent, prouti ex sequentibus magis eluce-
scet. Apud nos Institores pro diversitate negotiationum pecu-
liaria sortiuntur nomina. Ita institorem mercatoris vocamus

einen Factor, quo nomine etiam insigniri solet, qui officinæ typographicae præficitur. Qui præponitur administrationi prædii alicujus vocatur der *Berwalter*; qui pharmacopolio, der *Provisor*; qui a caupone cellæ vinarie, vel cerevisiarie der *Keller*.

§. 214.

De obligatione vel jure institoris.

Quoniam præponens institori negotiationis suæ administrationem committit, & institor eandem suscipit (§. 213.); institor obligatus est ad negotiationem administrandam (§. 641. part. 4. & §. 2. part. 3. *Jur. nat.*), & præponens in institorem contulisse censetur jus ad omnes actus ad negotiationem exercendam necessarios, nisi specialiter fuerit conventum, ut quædam sine consensu suo fieri non possint, aut quomodo fieri debeant (§. 11. 382. part. 3. *Jur. nat.*).

Jus nimirum institoris metiendum est ex voluntate præponentis, cum nemo acceptatione sua plus juris acquirere possit, quam in eum alter transferre voluit (§. 382. part. 3. *Jur. nat.*). Quodsi ergo de consensu præponentis ad certos actus requiringo vel de modo quædam faciendi nihil expresse fuerit conventum; ex natura utique negotiationis jus institoris metiendum, in cujus arbitrium tota administratio collata.

§. 215.

Quinam institorem proponere possit.

Nemo alterum negotiationi alicui institorem præponere potest nisi dominus, aut jus a domino habens. Etenim cum nemo de re disponere pro arbitrio suo possit, nisi dominus (§. 118. 120. part. 2. *Jur. nat.*), nemo etiam alterum negotiationi alicui præponere potest nisi is, cujus est negotiatio, sive dominus (§. 124. part. 2. *Jur. nat.*). Quoniam vero qui jus a domino habet, idem facere potest, quod dominus (§. 156. part. 1. *Phil. pract. univ.*); ideo patet, quod nemo alterum negotiationi alicui præponere possit institorem nisi aut dominus, aut jus a domino habens.

Ita tutores, qui pupillorum bona administrant, vel etiam curatores furiosorum aut prodigorum, quibus administratio demandata est, facultatem administrandi a domino habere censentur, quemadmodum suo loco clarius elucescet. Ceterum quia domino competit jus vi dominii negotiationi suæ institutorem præponendi; præponens etiam *dominus* appellari solet.

§. 216.

Institutor obligatur ad negotiationem omni diligentia administrandam, nec in administratione terminos conventionis excedere debet, si quid specialiter fuerit conventum. Etenim institutor obligatus est ad negotiationem administrandam (§. 214.). *Quomodo institutor negotiationem administrandam vero negligentia culpa est (§. 758. pars. 1. Phil. pract. u-re debeat. Quomodo institutor negotiationem administrandam vero negligentia culpa est (§. 758. pars. 1. Phil. pract. u-re debeat. Quomodo institutor negotiationem administrandam vero negligentia culpa est (§. 758. pars. 1. Phil. pract. u-re debeat. Quomodo institutor negotiationem administrandam vero negligentia culpa est (§. 758. pars. 1. Phil. pract. u-re debeat.*

Enimvero si specialiter de nonnullis fuerit conventum; cum institutor præpositionem suscipiendo ad ea sese præcise obligaverit (§. 214.), & pacta sint servanda (§. 789. part. 3. *Jur. nat.*), institutor in administranda negotiatione terminos conventionis excedere minime debet, si quid specialiter fuerit conventum. *Quod erat primum.*

Nimirum administratio negotiationis alienæ fieri debet juxta voluntatem domini, cui servus vel filius si præponatur satisfacere debet ex obedientia, alius vero institutor ex necessitate, quia ad hoc sese obligavit paciscendo. Immo naturaliter nec absolum est statuere, quod servus ac filius jam alias obligati, ut ad voluntatem domini ac patris actiones suas componant, ipso etiam actu præpositionis & vel expressa vel tacita promissione sese obligent ad id, quod jam alias debent, quemadmodum non modo accidit in constituto debiti proprii (§. 123.), verum etiam

iam quoties ex naturaliter debito paciscendo efficitur perfecte debitum, seu contrahentes se obligant ad id, quod naturaliter jam debebant.

§. 217.

*Instituto-
nomine quid
fiat.*

Instituto nomine agere, dicitur Institor, quicquid negotiationis, cui præpositus est, causa fit, seu id, sine quo administrari negotiatio nequit, consequenter *quicquid instituto nomine facit, id nomine præponentis facit* (§. 214).

E. gr. Si institor præpositus est tabernæ, merces emit ac vendit, instituto nomine. Eodem nomine conducit tabernam, in qua merces venales exponere potest. Eodem etiam nomine pecuniam negotiationis causa nomen locat.

§. 218.

*Quanam
hic tenenda.*

Quoniam instituto nomine facit institor, quicquid negotiationis, cui præpositus est, causa facit (§. 217.); quoties institori cum tertio negotium est, per se patet, eum instituto nomine egisse, si actus negotiationi proprius est; alias vero necesse est, ut expresse dicat, se instituto nomine agere, nisi aliunde alteri hoc jam sit notum.

E. gr. Merces vendere est actus negotiationi mercatorie proprius. Quamobrem si institor merces vendit, instituto nomine eas vendidisse intelligitur. Enimvero nomen locare non est actus proprius negotiationis mercatorie, cum etiam alii alio fine nomen locare possint. Quamobrem negotiationis causa nomen locans expresse dicat necesse est, se instituto nomine id locare.

§. 219.

*Quomodo
institor præ-
ponentem*

institor instituto nomine contrahens non se, sed præponentem aliis, nec alios sibi, sed præponenti obligat. Quicquid enim institor instituto nomine facit, id non nomine præponentis

tis

tis facit (§. 214.), consequenter si institorio nomine contrahit, præponentis nomine contrahit, atque adeo perinde est ac si præponens ipse contraxisset. Quoniam itaque præponens alios sibi, & se aliis obligat, si ipse contrahit; institor quoque præponenti alios & alios præponenti obligat, quando institoris nomine contrahit.

Institor nimirum quoad administrationem negotiationis, cui præpositus est, personam præponentis representat, cum in eum transtulerit jus suum præponens (§. 214.). Quamobrem quicquid institor facit institorio nomine, id præponens fecisse censetur, qui per institorem facit, quod ipse facere debebat. E. gr. Si institor de pretio mercium venditarum emtori fidem habet; eundem præponenti ad solvendum obligat: si institorio nomine nomen locat, veluti si merces emit & venditor consentit, ut solutio in diem differatur (§. 960. part. 4. Jur. nat.), ad solvendum debitum non se, sed præponentem obligat, ut adeo de suo solvere non teneatur, si præponens solvendo non sit.

§. 220.

Quoniam institor institorio nomine contrahens præponentem aliis obligat (§. 219.), non autem perinde est, quemnam nobis obligatum habeamus, adeoque a voluntate ejus, cui quis obligandus est, pendet, utrum aliquem sibi obligatum habere velit, nec ne; si institor præponentem alii obligare velit, necesse omnino est, ut alter norit, ipsum institorio nomine contrahere, consequenter ut institor expresse dicat, se institorio nomine contrahere, nisi hoc jam aliunde alteri sit manifestum.

E. gr. Si institor institorio nomine nomen locare velit, necesse est ut creditori constet, hoc institorio nomine fieri, neque enim ipsi debitor obrudi potest, ut habeat debitorem, quem habere nolit. Quodsi ergo non norit, te institorio nomine contrahere velle, necesse est, ut expresse hoc dicas: si ve-

ro norit te esse institorem & negotiationis causa contrahere, cui præpositus es, per se hoc intelligitur (§. 218.).

§. 222.

Quo id fieri Si præponens institorem specialiter obligavit, ne quid faciat, debeat, si in- aut ne faciat sine consensu suo; necesse est ut hoc notum faciat iis, stitori certi quibus contrahendo ab institore obligandus. Etenim si institor actus probi- institorio nomine contrahit, præponentem aliis obligat (§. 219.). Quamobrem si hic velit, ne institor quid faciat, aut ne faciat sine consensu suo, consequenter ne se aliis sine consensu suo in certo casu obliget, necesse omnino est, ut hoc notum faciat iis, quibus contrahendo ab institore obligandus est.

Nimirum qui alterum negotiationi alicui præponit, is quoque in eum transtulisse censetur jus negotiationis causa præponentem aliis obligandi (§. 214.). Quodsi ergo jus hoc limitibus certis circumscripserit, cum id nemo hariolare possit, necesse omnino est, ut præponens id notum faciat iis, cum quibus institorio nomine contrahere debet institor. E. gr. si non vis merces ab aliis mercatoribus institori tradi pretio non soluto; de eo certiores sunt reddendi. Alias enim tu obligatus es creditori, & tibi tantummodo obligatum habes institorem.

§. 222.

De propriis Si institor proprio nomine contrahit, non institorio; contrahendo alios sibi, non præponenti & se aliis, non præponentem obligat, si vel maxime negotiationis causa contrahat, præponens vero inde non factus est locupletior. Etenim si proprio nomine contrahit, non negotiationis causa contrahit, cui præpositus est (§. 217.), adeoque contractus iste ad præponentem nullo modo spectat. Quamobrem nec ulla ratio est, cur præponens per hunc contractum aliis, vel alii ipsi obligari possint

pōssint (§. 56. *Instol.*). Quodsi ergo institor proprio, non institorio nomine contrahit, contrahendo alios sibi, non præponenti, & se aliis, non præponentem obligat. *Quod erat primum.*

Quodsi institor negotiationis causa contrahit, etsi tum institorio nomine reveræ contrahat (§. 217.), cum tamen nil obstet, quominus suo nomine contrahat, si expresse dicat, se proprio, non institorio nomine contrahere, eo quoque contractu, quo alium præponenti & præponentem alii obligare poterat (§. 214.), alium sibi, non præponenti, & se alii, non præponentem obligat. *Quod erat secundum.*

Enimvero si ex hoc contractu locupletior factus est præponens, cum nemo locupletior fieri debeat cum alterius damno (§. 585. *part. 2. Jur. nat.*), quamvis non ex contractu, attamen naturali obligatione præponens tenetur alteri in tantum, in quantum ex contractu factus est locupletior. *Quod erat tertium.*

Institor nonnisi quoad negotiationem, cui præpositus est, administrandam præponentis personam repræsentat, non vero quoad alios actus, qui ad propriam ipsius utilitatem tendunt. Quamobrem quando agit quod suum est, hoc ad præponentem nullo modo spectat. Quodsi ergo proprio nomine contrahit, suæ utilitatis causa, ex illo contractu nemo præponenti, nec cuiquam præponens obligari potest. Quæ adeo ex hoc contractu debet institor, ipse debet, non præponens, & quæ institori debentur, ipsi debentur, non præponenti. Quoad præponentem perinde est, ac si contractum non fuisset, & quoad institorem perinde est, ac si institor non esset. Duplicem enim personam repræsentat institor, individuum morale quæ institor, & individuum physicum quæ persona propria. Distincti adeo sunt contractus, qui a diversis personis initi censentur. Proprio nomine contrahere potest, qui institor est, etiam si institor non sit: est institorio nomine contrahere non poterat

poterat, si alius, quam ipse negotiationi præpositus fuisset. E. gr. si institor proprio nomine emit domum, in qua negotiationem, cui præpositus est, exercet; emtio domus ad præponentem nullo modo spectat, & institor præponenti locare potest in ea negotiationis causa tabernam, quam conducere alias debebat in domo alia, modo non interfit præponentis, ut taberna in alia potius conducatur. Non una autem de causa contingere potest, ut is, cum quo contrahitur, sibi malit institorem habere obligatum proprio nomine, quam præponentem. Atque adeo nec absolum est, ut institor quamvis negotiationis causa contrahens proprio nomine contrahat, personam institoris quasi exuens. Enimvero quando institor proprio nomine contrahit, & se, non præponentem debitorem facit; fieri potest, ut non sit solvendo. Creditor adeo ex contractu solutionem petere nequit a præponente, quippe quem debitorem non habet, vel etiam habere noluit. Quodsi tamen in rem præponentis versum fuit, quod ex contractu accepit debitor; æquitati omnino adversum foret, si ex re aliena cum damno alterius locupletior fieri deberet præponens. Nihil itaque difficultatis superest circa propositionem præsentem, modo singula probe pensitemus. Hoc unice notandum, quando dicitur, præponentem teneri in tantum, in quantum factus est ex contractu locupletior, id non extendendum esse ad lucrum, quod ex re accepta ipsi obvenit: id enim non ex contractu est, sed ex negotiatione. Omne autem lucrum, quod ex negotiatione venit, præponentis est, cum spectetur tanquam fructus ex re præponentis perceptus, quem ad dominum pertinere constat (§. 441. part. 2. Jur. nat.). Immo institor negotiationem quæstuosam non lucri sui, sed præponentis gratia administrat.

§. 223.

Quomodo Quoniam institor proprio nomine contrahens non præinstitor præponentem, sed se obligat, licet negotiationis causa contrahat præponentem (§. 223.), ast institorio nomine contrahens non se, sed se simul obligat præponentem (§. 219.); si § institorio, § proprio
get. nomine

nomine contrahit, & se, & præponentem obligat, adeoque in hoc casu perinde est, ac si pro præponente fidejuberet (§. 782. part. 4. Jur. nat.), adeoque etiam institor institorio nomine agens pro præponente simul fidejubere potest, consequenter ut præponens ex contractu (§. 219.), institor ex fidejussione, quæ ad illum accedit, obligetur (§. cit. part. 4. Jur. nat.).

§. 224.

Lucrum & damnum ex negotiatione sine culpa institoris contingens ad præponentem pertinet. Etenim institor negotiatio-
fit damnum
 nem præponentis hujus nomine administrat (§. 213.) & quic-
in negotiati-
 quid institorio nomine facit, id nomine præponentis facit *one contin-*
 (§. 217.), adeoque perinde est ac si præponens ipse negoti-
gens & lu-
 ationem suam administraret. Enimvero si ipse negotiatio-
crum.
 nem suam administrat, lucrum & damnum in ea contingens
 ipsius foret, quod per se patet. Ergo etiam ipsius esse de-
 bet lucrum & damnum in negotiatione sine culpa institoris
 contingens.

Omne periculum negotiationis præponentis est, non institoris, quemadmodum est lucrum. Non quod suum est agit institor, sed quod præponentis est. Institor obligatus est ad negotiationem omni diligentia administrandam (§. 216.), non vero se obligavit ad resarciendum damnum, quod sine culpa sua contingit, seu ad negotiationem suo periculo administrandam.

§. 225.

Si præponens quadam ad negotiationem spectantia fieri, vel Obligatio in-
hoc modo fieri jubet; institor hac facere, vel hoc modo facere debet. Institoris ad
 Negotiatio enim, cui præpositus est institor, præponentis est, *justa domini*
 adeoque hic tanquam dominus de ea tanquam re sua pro ar-
exequenda.
 bitrio suo disponere potest (§. 118. 124. part. 2. Jur. nat.).
 Et quamvis in institorem contulerit jus ad omnes actus ad

negotiationem necessarios (§. 214.), cum tamen non contulerit ipsum dominium, hoc factum intelligitur sub tacita hac conditione, nisi ipsi quædam præcipere visum fuerit. Quamobrem si quædam ad negotiationem spectantia fieri, vel hoc modo fieri jubet; institor hæc facere, vel hoc modo facere debet.

Non propterea omnem negotiationis suæ curam abjecisse censendus est præponens, quod alium eidem præposuerit, eumque tam lucrum, quam damnum ex ea proveniens ad præponentem pertineat (§. 225.), institori perinde est quid fiat, modo caveat, ne culpa sua detur damnum, qualis ab eo non committitur, quando iussa domini exequitur, si vel maxime utilius foret ut non fieret, quod jubet dominus, aut ne fieret eo modo, quo vult dominus. Sibi enim imputare debet dominus, quod suo potius iudicio, quam consilio institoris stare voluerit.

§. 226.

An institor proprio nomine negotiationem exercere nequit, quæ proprio, no-ullo modo vergit in præjudicium domini: potest tamen, si hoc nomine negotii fiat. Etenim obligatur ad negotiationem omni diligentia ationem ali-administrandam (§. 216.); consequenter cum negotiatio lucrum exerc. cri faciendi gratia exerceatur (§. 213.) ad nihil omittendum, *cave possit.* quo lucrum præponentis augeri (§. 757. 750. part. 1. Phil. præct. univ.), nec ad quicquam faciendum, quo idem immi- nui potest (§. 751. part. 1. Phil. præct. univ.). Quoniam itaque nil facere licet, quod quomodocunque in præjudicium domini vergit, nec proprio nomine negotiationem exercere potest, quæ ullo modo in præjudicium ejus vergit. *Quod erat unum.*

Enimvero ponamus institorem exercere negotiationem, quæ nullo modo in præjudicium domini vergit. Evidens est, hac negotiatione nullum interverti lucrum domini, nec propterea

propterea institorem minori diligentia administrare negotiationem, cui præpositus est, quam alias facturus erat. Cum adeo perinde sit ac si negotiationem juxta eam, cui præpositus est, proprio nomine non exerceret; nulla sane ratio est, cur eam exercere non debeat, quoniam ex contractu institorio domino non obligatus est nisi ad non faciendum, quod ullo modo in præjudicium ejus vergere possit, prouti ex demonstratis *n. 1.* liquet. Instititor adeo proprio nomine negotiationem exercere potest juxta eam, cui præpositus, si ea nullo modo vergit in præjudicium domini. *Quod erat alterum.*

E. gr. Si instititor præpositus sit tabernæ, non potest ejusdem generis merces lucris sui causa vendere, quales venales in commodum domini prostant, nec merces alterius generis, quas emere malunt emtores alias merces domini emturi. Nil tamen obstat, quo minus lucris proprii causa vendat merces, ex quibus lucrum nullum quærit dominus. Multo minus autem propriæ negotiationis causa negotiationem domini negligenter administrare licet.

§. 227.

Quamprimum officium instititoris finitur, omne jus instito- *Quando jus*
rium extinguitur. Etenim præponens administrationis causa *institutorium*
 in institorem confert jus ad omnes actus ad negotiationem *extingua-*
 exercendam necessarios (§. 214.), adeoque hoc jus diutius *tur.*
 durare nequit, quam administratio durat. Quamobrem si
 tempus fuerit præterlapsum, per quod administratio instito-
 ri commissa, adeoque officium ejus finitur, nullum quoque
 amplius jus ad aliquem actum, qui ad negotiationem perti-
 net, competere potest (§. 382. part. 3. Jur. nat.), consequenter
 jus omne institorium extinguitur.

§. 228.

Quoniam officio instititoris finito jus omne institorium *An finis of-*

officio institor extinguitur (§. 227.), *omnis actus ad negotiationem pertinens adhuc valide* nullo institoris jure fit, *officio finito*, adeoque *quoad dominum* agit *negoti-* nullus est, *consequenter eodem nec dominus alius, nec alii ipsi* *actionis cau-* obligantur,

sa.

E. gr. Si finito officio qui erat institor institorio nomine contrahit cum mercatore alio de mercibus mittendis; eas dominus accipere ac pro iis pretium conventum solvere non tenetur. Similiter si quas merces domini vendit, eas dominus, si nolit, tradere emtori non tenetur. Similiter nec mercator in casu priori domino merces mittere, nec in posteriori emtor merces accipere ac pro iis pretium solvere tenetur, si nolit.

§. 229.

Obligatio e-
jus, qui cum
alio tan-
quam insti-
to- re contra-
hit.

Quia finito officio institoris, *omnis actus ad negotiatio-* nem pertinens nullus est (§. 228.); *qui cum alio tanquam in-* *stitore contrahit, inquirere debet, quamdiu daret officium ejus.*

Quodsi adeo inquirere negligit, quamdiu daret officium institoris, & cum altero tanquam institore contrahit officio finito, is negligenter agit (§. 750. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum negligentia culpa fit (§. 758. part. 1. *Phil. pract. univ.*), quæ vitanda (§. 299. part. 1. *Jur. nat.*); sibi imputare debet, quod nulliter contraxerit, aut propterea damnum aliquod incurrat.

§. 230.

Quando si-
nito officio
institor ad-
huc insti-
torio nomine
valide agit.

Si finito officio præponens permittit, ut qui fuerat institor ne- *gotiationem adhuc administret, actus institoris ad negotiationem* *institoris ad-* *pertinentes validi sunt, seu institor institorio nomine valide agit.* Etenim si finitio officio præponens permittit, ut qui fuerat institor negotiationem adhuc administret, tacite in administrationem consentit (§. 660. part. 1. *Phil. pract. univ.*), adeoque eundem adhuc negotiationi præposuisse intelligitur. Quamobrem cum perinde sit sive quis expressa, sive tacita voluntate negotiationi præponatur (§. 662. part. 1. *Phil. pract. univ.*),

univ.); pro iustitioribus adhuc habendus (§. 213.), consequenter actus ejus, qui fuerat iustitior, in hypothese propositionis presentis adhuc validi sunt, officio licet finito, seu is iustitorio nomine adhuc valide agit.

§. 231.

Si officio finito sine domini consensu vel expresso, vel tacito, qui ad dolo fuerat iustitior iustitorio nomine adhuc agit vel contrahit, dolum contra-
committit. Etenim quamprimum officium finitur, jus iustitioribus hatur iustitioribus omne extinguitur (§. 227.), adeoque sine consensu domini vel expresso, vel tacito iustitorio nomine non amplius officio finito.
contrahere valet. Quod si ergo nihilo minus faciat, quod se facere nullo jure posse novit, dolum utique committit (§. 705. part. 1. Phil. pract. univ.).

Gerit nimirum se pro iustitioribus, cum norit se iustitioribus non esse, adeoque contrahenti imponit, consequenter fraudem committit (§. 147. 227.), qui ab omni contractu alienus esse debet (§. 149.).

§. 232.

Quoniam dolo agit & contrahit, qui iustitorio nomine agit sine consensu vel expresso, vel tacito domini contra-
mittit (§. 231.); si ex hoc actu vel contractu emergat aliquod damnum, id ab eo dolo datum intelligitur.

Damnum dari potest & ei, cum quo contrahitur, & domino actu alio ad negotiationem pertinente non uno modo: quod tamen fufius prosequi jam non lubet.

§. 233.

Si officio finito sine consensu domini vel expresso, vel tacito Ad quid is
qui fuerat iustitior iustitorio nomine adhuc agit vel contrahit, tenetur ad id, quod interest. Quoniam enim finito cum quo
officio jus iustitioribus omne extinguitur (§. 227.), si is, cum contrahit.
 quo

quo qui fuerat institor institorio nomine contrahit, damnum quoddam incurrit, vel lucrum ejus quoddam cessat, hoc ideo evenit, quod qui institorio nomine contrahit obligationi suae non satisfacit. Enimvero si quis damnum incurrit, vel lucrum quoddam ejus cessat, propterea quod obligationi suae non satisfacisti, ad id quod interest teneris (§. 629. part. 3. Jur. nat.). Ergo etiam ad id quod interest tenetur ei, cum quo quis institorio nomine finito officio sine consensu domini vel expresso, vel tacito contrahit.

E. gr. Porerat mercator, cum quo dolose institorio nomine contraxisti, merces alii vendere, nisi tecum contraxisset. Quando itaque dominus merces accipere renuit, mercatori vero deest occasio eas statim alii vendendi; lucrum omnino ejus intervertitur. Quamobrem tu obligatus es ad praestandum id, quod interest.

§. 234.

An institor durante, sed non finito officio institor debitorem, qui ex actu ad negotiationem pertinente quid debet, ad solvendum debitum compellere potest. Etenim compellere debitorem ad solvendum debitum, quod debet ex actu ad negotiationem pertinente, utique actus est, qui ad negotiationis administrationem spectat. Quoniam itaque praeponeus in institorem confert jus ad omnes actus, qui ad negotiationem administrandam pertinent (§. 214.); in eum etiam transtulit jus compellendi debitorem, qui ex actu ad negotiationem pertinente quid debet, ad solvendum debitum. Quamobrem nullum superest dubium, quin institor durante officio debitorem ad solvendum debitum hoc compellere possit. *Quod erat unum.*

Enimvero quamprimum officium finitur, jus institorium omne extinguitur (§. 227.), adeoque nec amplius institori competit jus compellendi debitorem, qui quid debet ex actu ad

ad negotiationem pertinente, ad solvendum debitum; quippe quod ad jus institorium refertur *per demonstrata n. 1.* Quamobrem hoc debitum finito officio qui fuerat institor exigere nequit.

Quod erat alterum.

Institor equidem non sibi, sed domino alios obligat institorio nomine agens (§. 219.). Non tamen hinc sequitur, quod debitum exigere non possit. Exigit enim non proprio nomine, sed nomine præponentis, dum qua institor exigit, & quod solvitur, non institoris, sed domini est, ut adeo perinde sit ac si domino solum fuisse.

§. 235.

Naturaliter præponens eum, qui ex actu ad negotiationem per- *An debitum*
tinente quid debet, etiam durante officio institoris, ad solvendum de- *exigere pos-*
bitum compellere potest. Etenim quando institor institorio no- *fit præpo-*
mine agit, alium non sibi, sed præponenti obligat (§. 219.), *nens duran-*
consequenter debitor non institori, sed domino ad solven- *te institoris*
dum obligatus est, licet durante officio debitum exigere pos- *officio.*
sit institor (§. 234.). Quamobrem naturaliter nihil obstat,
quo minus præponens debitorem, quem institor institorio
nomine eidem obligavit, ad solvendum compellat.

Equidem in Jure Romano præponenti non datur actio adversus debitorem in hypothese propositionis præsentis, sed institor eam eidem cedere tenetur, nisi aliter rem servate non possit: hoc tamen mere civile est. Quamvis enim jus exigendi debitum in institorem translatum est (§. 214.); cum tamen jus aliquod in alterum transferri possit etiam sine exclusione sui (§. 14. part. 3. *Jur. nat.*), minime præsumi potest, præponentem ita transtulisse jus exigendi debita in institorem, ut sibi idem voluerit esse ademptum; cum nulla prorsus sit ratio, cur hoc fieri debeat. Sane si naturaliter repugnaret, ut præponenti competat jus exigendi debita, siquidem exigere voluerit; nec eidem competere poterat eo in casu, si aliter

(Wolffii Jur. Nat. Pars V.)

U

rem

rem fervare non possit. Hæc enim restrictio adjicitur, quia æquitati convenit, ut etiam præponens, quod revera ipsi debetur, exigere possit. Nulla igitur est ratio, cur hodie ex facto institoris non dari debeat actio adversus debitorem, nisi quando cessionem ab institore impetrare nequeat.

§. 236.

Officium dimittentis institorem contractu nondum finito.

Si dominus institorem dimittit, antequam contractus institorius fuerit finitus; sine mora hoc intimare debet iis, cum quibus negotium habet. Quando enim dominus institorem dimittit, antequam contractus institorius fuerit finitus; jus, quod in eum contulerat (§. 214.), revocat (§. 749. part. 4. Jur. nat.), consequenter institorio nomine agere amplius nequit institor, adeoque nec præponentem aliis, nec alios præponenti obligare valet (§. 219.). Ne igitur cum ipso contractus institorii sibi noti fiducia cum eo quis contrahat, cum quibus negotium habebat institor, vel eidem debitum solvat, aut quocunque modo agat; iis sine mora intimare debet dominus, quando contractu nondum finito institorem dimittit.

Nemo cum institore qua institore contrahit, nisi ipsi constituerit, eum institorem esse & quamdiu duret officium ejus. Si ve igitur dominus iis, cum quibus negotium habere debet institor, intimaverit, quod eam negotiationi in certum tempus præposuerit, sive institor contractu suo in scripturam redacto hoc docuerit; respectu præponentis institorio nomine cum eo per id tempus, in quod constitutus est institor, bona fide contrahunt. Quamobrem ne hoc fiat, siquidem institor dolose agere velit (§. 231.); necesse omnino est, ut dominus institorem contractu nondum finito dimittens hoc intimet iis, cum quibus negotium habet. Hoc ipso enim declarat, se ex contractu institoris teneri nolle.

§. 237.

Quando dominus ex

Si dominus institorem dimittens, antequam contractus institorius fuerit finitus, sine mora hoc non intimat iis, cum quibus negotium

gotium habet; ex contractu vel facto institoris adhuc obligatur. E-*facto insti-*
 tenim quando institorem contractu nondum finito dimittit, *toris dimissi*
 sine mora hoc intimare debet iis, cum quibus negotium ha-*obligetur.*
 bet (§. 236.). Quodsi ergo institor jam dimissus institorio
 adhuc nomine contrahit, vel quocunque modo agit, ac inde
 damnum quoddam incurrit is, cum quo agit, id ideo fit, quia
 non satisfacit obligationi suæ dominus, consequenter hic il-
 li tenetur ad id quod interest (§. 629. part. 3. Jur. nat.). In-
 terest autem illius, ut dominus rati habeat factum institoris, vel
 contractum ab eo initum. Ergo dominus ex contractu vel
 facto institoris adhuc obligatur.

E. gr. Si debitum exigit dolose institor dimissus, cum hoc fa-
 cere posset institorio nomine, quamdiu erat institor (§. 234.),
 ad solutionem rati habendum obligatur dominus, qui solvit li-
 beratur, nec ad denuo solvendum compelli potest. Similiter
 si institorio nomine nomen locat institor dimissus, dominum
 ad solvendum obligat. Si de mercibus mittendis ille conve-
 nit, missas dominus accipere ac pretium conventum solvere te-
 netur. Etenim si quod damnum incurrit dominus ex facto in-
 stitoris dimissi; hoc sibi imputare debet, cum culpa sua incur-
 rat, propterea quod negligens fuit in intimanda dimissione in-
 stitoris (§. 750. 758. part. 1. Phil. pract. univ. Et §. 236. b.).
 Æquitati omnino convenit, ut damnum potius ex facto instito-
 ris sentiat dominus, quam alter, qui omni culpa vacat (§. 029.
 part. 2. Jur. nat.).

§. 238.

Si ex facto institoris nondum finito contractu dimissi, dimisso- De regressu
ne sine mora non intimata iis, cum quibus negotium est, dominus domini ad
damnum patitur; institorem sibi obligatum habet ad id resarcien-
dum. Etenim institor dimissus, si adhuc institorio nomine a-*dimissum,*
 git, dolum committit (§. 231.) & quod ex facto ipsius e-*quando ex*
 mergit damnum, dolo datur (§. 232.). Quoniam itaque *facto ipsius*
 U 2 *damnum*

*aliis obliga-
tur.*

damnum dolo datum est resarciendum (§. 580. *part. 2. Jur. nat.*); si ex facto institoris dimissi non intimita dimissione iis, cum quibus negotium est, dominus damnum patitur, institor id ipsi resarcire tenetur.

Datur adeo domino regressus ad institorẽm dimissum, qui non ex contractu, quippe qui nullus effectus est dimissione facta, sed ab obligatione institoris, quæ ex maleficio oritur, descendit. Quod si dicas, institorẽm et cum quo contraxit, vel alio quocunque modo egit, obligari ad id, quod interest (§. 233.), consequenter non opus esse, ut dominus rati habeat factum dolum institoris; nemo non videt, obligationem domini non tollere obligationem institoris: neque enim absurdum est, ut ad eandem præstationem, seu ad id, quod nonnisi semel solvendum, duos habeamus simul obligatos, ut adeo quod nobis deberur vel ab hoc, vel ab altero consequi possimus. Et duplici hac obligatione magis consulitur ei, qui bona fide absque omni sua culpa contrahit, & agit.

§. 239.

*De eo, quod
ex contra-
ctu acce-
ptam, in rem
institoris
verso.*

Si institor, quod ex contractu institorio nomine inito accepit, in rem suam vertit; hoc non obstante dominus ei, cum quo ille contraxit, manet obligatus. Etenim quando institor nomine institorio contrahit, dominum seu præponentem obligat (§. 219.). Quamvis vero quod ex contractu accipit in rem suam vertit; cum tamen factum institoris ab ejus, cum quo contraxit, voluntate libera minime pendeat, id ipsum eidem imputari minime potest (§. 532. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem nulla ratio est, cur non ei, cum quo contraxit institor, dominus obligatus maneat (§. 56. *Ontol.*). Manet igitur perinde obligatus, ac si in rem domini vertisset institor, quod ex contractu acceperat, quemadmodum debebat (§. 224.).

Dominus sibi imputare debet, quod negotiationi suæ posuerit hominem, qui fraudulenter eam administrat. Ejus

est inquirere in mores institoris, non vero illorum, eum quibus negotium habere debet, qui fidem præponentis sequuntur.

§. 240.

Si plures fuerint institores, ex lege præpositionis dijudicandum, quanam sit singulorum obligatio & quantum juris quoad administrationem negotiationis unicuique competat. Quoniam enim eidem negotia domini negotiationi suæ alios præponentis voluntate unice præpendet, quantum juris in unumquemque conferre velit (§. *positis. 11. part. 3. Jur. nat.*), nec præpositionem acceptando plus juris a domino acquirere valet quilibet eorum, quam is in eum transferre voluit (§. *382. part. 3. Jur. nat.*), unusquisque vero obligatur ad eos actus, ad quos jus ipsi collatum est (§. *214.*); ex lege utique præpositionis dijudicandum est, si plures eidem negotiationi fuerint præpositi, quanam sit singulorum obligatio & quantum juris quoad administrationem negotiationis unicuique competat.

Non uno modo plures simul eidem negotiationi præponi possunt. Etenim vel ita proponuntur, ut communi consilio negotiationem administrarent, vel ut administratio dividatur in partes potestativas, & unicuique præscribatur, quid ipsi sit agendum. In priori casu omnium idem jus est in administranda negotiatione & omnes eadem tenet obligatio: in posteriori quilibet agere debet, quod suum est, & unicuique competit tantundem juris, quantum ad actus sibi præscriptos necessarium (§. *214.*). Quodsi ergo formam præpositionis in contractu institorio expellam inspiciamus, haud difficile erit inde deducere, tum ad quid singuli institores sint obligati, tum quantum juris in eos collatum sit a præponente, ut adeo opus non sit ea fufius hic persequi. Ipsa autem demonstratio præpositionis præsentis loquitur, quod ex lege præpositionis dijudicandum quoque sit, quanam unius institoris sit obligatio & quantum juris eidem competat. In definitione enim contractus institorii supposuimus, institorem præpositum esse negotiationi pleno jure,

sine ulla restrictione: domino vero integrum est, qua lege cum negotiationi suæ præponere, consequenter quomodo jus istud restringere velit. Standum vero est præcise pactis conventis (§. 382. 789. part. 3. Jur. nat.).

§. 241.

Officium in-
stitoris, si
plures fue-
runt:

Si plures fuerint institores diversa lege præpositi & unus eorum videt alterum facere, quod in damnum domini vergit, id tempestive indicare debet proponenti. Etenim naturaliter unusquisque obligatur pro virili damnum omne ab alio avertendi (§. 495. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem etiam si plures fuerint institores diversa lege præpositi, unusquisque tamen obligatur ad avertendum damnum, quod per alterum domino dari poterat. Quodsi ergo unus eorum videt, alterum facere, quod in damnum domini vergit, cum ipse eidem præscribere nequeat, quid facere debeat, id tempestive domino indicare debet, cui jus est in actus institoris (§. 225.).

Si plures fuerint institores diversa lege præpositi, nemo eorum alteri rationem reddere tenetur eorum, quæ facit, nec unus juri alterius subjectus, nisi unus ea lege ceteris fuerit præpositus, ut negotiationem rite ab iis administrari curet: quo tamen in casu lex propositionis etiam inspicienda, ut pateat, quantum juris in ceteros institori inspectori sit tributum, & in quantum eorum facta ab hujus voluntate dependeant.

§. 242.

De pluribus
institoribus
communi
consilio can-
dem negoti-
ationem ad-
ministranti-
bus.

Si plures institores ita præponantur, negotiationi, ut eam communi consilio administrarent: ex facto unius tenentur omnes, nisi unus dolose clam ceteris quid fecerit. Etenim si plures fuerint institores ea lege negotiationi præpositi, ut eam communi consilio administrarent; omnes simul unam representant personam, ut perinde sit ac si unus toti negotiationi tantummodo sit præpositus. Quod adeo unus facit, omnes simul fecisse censentur, nisi quis dolose clam ceteris quicquam fecerit, ut

igno-

ut ignorantia invincibilis ceteris imputari minime possit (§. 550. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quodsi ergo plures institores ita præponantur negotiationi, ut eam communi consilio administrarent, ex facto unius tenentur omnes, nisi unus dolose clam ceteris quid fecerit.

Nimirum si plures institores ita præponantur negotiationi, ut eam communi consilio administrarent, nemo eorum ceteris inconsultis quicquam facere debet, consequenter ceteri quoque permittere non debent, ut unus faciat, quod sibi soli visum fuerit. Quodsi enim hoc permittunt, in factum ipsius tacite consentiunt (§. 660. part. 1. *Phil. pract. univ.*), consequenter ejus participes fiunt. Neque adeo æquitari adversatur, ut hoc factum ipsis imputetur (§. 650. part. 1. *Phil. pract. univ.*), consequenter ut ex eodem teneantur (§. 527. part. 1. *Phil. pract. univ.*).

§. 243.

Si plures institores communi consilio negotiationem administrantes de eo, quod faciendum est, inter se convenire nequeunt, determinatio ejus, quod fieri debet, domino relinquenda, si negotium venire nemoram ferat: alias standum est eo, quod pluribus placuit; ex facto queant de tamen isto non tenetur, qui contradixit. Etenim institores facere tenentur, quod domino visum fuerit (§. 225.). Quodsi ergo plures institores communi consilio negotiationem administrantes de eo, quod faciendum est, inter se convenire nequeunt; facere utique tenentur, quod domino visum fuerit, consequenter determinatio ejus, quod fieri debet, domino relinquenda. Quod erat primum.

Enimvero cum dominus, qui negotiationi suæ communi consilio administrandæ plures præposuit, adeoque omnes simul ad negotiationem omni diligentia administrandam sibi obligavit (§. 216.), non præsumatur voluisse, ut propter unius vel alterius dissensum nihil agatur (§. 751. part. 1. *Phil. pract.*)

pract. univ.); si negotium moram non ferat, ut decisio ipsius arbitrio committatur, utique voluisse censetur, ut id fiat, quod plurimis placuerit. Quamobrem si plures institores communi consilio negotiationem administrantes de eo, quod faciendum, inter se convenire nequeant, nec negotium moram ferat, ut quid videatur domino, inquiri possit, standum omnino est eo, quod pluribus placuit. *Quod erat secundum.*

Quoniam vero factum alienum nemini imputari potest, in quod minime consensit (§. 650. 658. *part. 1. Phil. pract. univ.*); ex facto ceterorum teneri nequit institor, qui contradixit (§. 527. *part. 1. Phil. pract. univ.*). *Quod erat tertium.*

Per se patet, si dominus expresse dixerit, standum esse eo, quod pluribus visum fuerit, vel aliunde constiterit, se vel non posse, vel nolle decidere, quid in casu controverso fieri debeat; tum quoque fieri debere, quod placuerit plurimis, cum ex lege præpositionis dijudicandum sit institorum obligatio & ex eadem metiendum sit eorundem jus.

§. 244.

De dissensu Si duo fuerint institores negotiationi communi consilio administranda præpositi, nec negotium controversum deferri possit ad præstitorum, ponentem; standum est eo, quod placuerit affirmanti, negans tamen communi ex isto facto non tenetur. Quod si enim duo fuerint institores consilio negotiationi communi consilio administrandæ præpositi, & hi inter se convenire nequeunt, quid fieri debeat; necesse omnino est, ut unus affirmet, alter neget hoc faciendum esse (§. 700. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem si negotium controversum ad dominum deferri non possit, cujus sequenda est voluntas (§. 225.); id utique fieri debet, quod dominus velle præsumitur. Enimvero cum dominus institores sibi obligaverit ad negotiationem exercendam ac ideo jus ad omnes actus, qui ad hoc requiruntur, in institores contulerit (§. 214.); velle

velle potius præsumitur ut quid agatur, quam ut nihil agatur. Quodsi ergo negotium controversum ad præponentem deferri non possit, standum omnino est eo, quod placuerit affirmanti. *Quod erat unum.*

Quod vero negans ex isto facto non teneatur, eodem ostenditur modo, quo idem in casu simili modo demonstravimus (§. 243.).

Non est quod excipias, præsumtionem esse pro facto, quod in damnum domini non vergit, seu quod eidem utilius. Quando enim institores dissentiant, quod uni videtur damnosum, alteri non videtur & quod uni videtur utilius, id ita non videtur alteri. Quamobrem cum nemo sit, qui controversiam decidere possit & cujus standum sit iudicio, negans utique permittere tenetur, ut affirmans suo periculo faciat, quod ipsi visum fuerit. Hanc enim esse domini voluntatem præsumitur, dum præsumendum esse diximus dominum potius malle, ut quid agatur, quam ut nihil agatur. Quando nimirum vult, ut potius quid agatur, quam ut nihil agatur, non tamen ideo agentem liberat ab obligatione præstandi culpam vel dolum, quam evitare debebat (§. 299. 300. *part. 1. Jur. nat.*). Præsumitur adeo velle, ut suo periculo agere affirmantem permittat negans.

§. 245.

Si plures communi negotiationi eundem præposuerint institorum; ex contractu institoris singuli obligantur pro rata. *De institore*
 enim plures communem negotiationem exercent, socii sunt *communi*
 (§. 1318. 1319. *part. 4. Jur. nat.*). Quando itaque institor *negotiationi*
 a pluribus negotiationi communi præpositus contrahit *institorum*
 institoris nomine; sociorum nomine contrahit (§. 217.), adeoque perinde est, ac si ipsimet societatis nomine contraxissent. Enimvero si socii omnes simul nomine societatis cum extraneo contrahunt, singuli extraneo obligantur pro rata
 (*Wolffii Jur. Nat. Pars V.*)

focietatis, nisi expresse fiant correi debendi, aut aliud dicatur (§. 1400. part. 4. Jur. nat.). Quamobrem cum posterius locum non habeat, quando institor institorio nomine contrahit, quod per se patet; si plures communi negotiationi eundem præposuerint institorem, ex contractu institoris singuli obligantur pro rata.

Equidem jure civili omnes obligantur in solidum; id tamen hodie non ubique observatur. Et posterius juri naturali convenit per ea, quæ demonstravimus. Minime vero repugnat, ut quis ea lege præponatur negotiationi communi a pluribus, ut singuli in solidum ex contractu institoris obligentur, quemadmodum ex eo intelligitur, quod alibi annotavimus (not. §. 1400. part. 1. Jur. nat.). Neque hæc lex absurda est, siquidem prævident socii, alios facilius cum institore contracturos, quando singuli in solidum ex contractu ejus obligari velint.

§. 246.

*Quatenus contractus institorius conveniat cum mandato & locatione conducti-
one.* Contractus institorius hoc commune habet cum mandato, quod negotium aliquod alteri gerendum committitur & ab hoc suscipitur; cum locatione conductione operarum, quod pro operis alteri præstitis solvatur merces. Patet hoc ex collatione definitionum contractus institorii (§. 213.) & mandati (§. 640. part. 4. Jur. nat.) atque locationis conductionis operarum (§. 1194. part. 4. Jur. nat.).

Diximus superius præpositionis actum, quo quis scilicet negotiationis quæstuosæ administrator constituitur, vulgo non referri ad contractus (not. §. 213.). Atque hinc juris civilis interpretes affirmant, institores constitui interdum nullo interveniente contractu, veluti si dominus præponit servum, interdum per mandatum, si institor negotiationem gratis administrat, interdum per locationem conductionem, si is certam accipit mercedem, interdum tacita domini voluntate, quando nimirum dominus

dominus patitur alterum negotiationem suam administrare. E-
nimvero non opus est, ut ad alium quendam contractum refe-
ramus commissionem & susceptionem administrationis negoti-
ationis alicujus quaestuosae, cum hic semper adsit aliqua con-
ventio, quae peculiare aliquod habet objectum, & in qua con-
sentiunt illi, inter quos negotium intercedit in eo, ut unus alte-
ri committat administrationem negotiationis suae, alter vero de-
claret se eam administrare velle. Sive vero deinceps admini-
strationem suscipiens hoc faciat gratis, sive pro certa mercede,
sive libere eandem suscipiat, sive ad eam suscipiendam obliga-
tus sit; id ipsum naturam actus praepositionis & quae ex eodem
sequuntur minime variat. Differentia vero, quae in diversis ca-
sibus obtinet, ex lege praepositionis venit, quae perinde ac aliis
contractibus pro arbitrio addi potest. Propterea vero quod vi
legis praepositionis nunc cum hoc, nunc cum alio contractu
quaedam communia habeat, non opus est, ut contractus ipse
vel ad hunc contractum, vel ad alium referatur, quoniam si hoc
feceris, quae ex ipso contractu & lege eidem addita manifesta
erant, subinde magis intricantur. Etenim in jure naturae ex
iis, quae sumuntur, demonstrantur cetera, quae inde necessario
sequuntur, etsi ad ea facilius invenienda subinde conducatur, ut
consideremus ea, quae cum alio quodam contractu nobis jam
satis perspecto, communia habeat is, quem expendimus. Si
quis ad maxime generalia principia Jus naturae revocare vellet,
is demonstrare in genere posset, quoniam ex actu aliquo in se
spectato, quatenus alius ad eundem alteri obligatus est, ne-
cessario consequuntur, antequam contractus expenderet, qui
nobis familiares sunt, & ad quos deinceps nullo negotio
ea applicare licet, quae in genere demonstrata sunt. No-
bis vero jus naturae ita tradere visum est, ut cum jure civili fa-
cilius conferri possit, consequenter magis accommodetur usui
eorum, qui jurisprudentiae civili operam navant. Ceterum
quando servus praepositur negotiationi, vel filius, qui in po-
testate patris est, non gratis eam administrare videtur, cum
in locum mercedis succedant alimenta operis praestandis uti-
que

que proportionanda, siquidem æquitatem naturalem sequi volueris, quemadmodum suo loco patebit. Et qui gratis administrat, mercedem, quam exigere poterat (§. 268. part. 4. Jur. nat.), remittere videtur (§. 95. part. 3. Jur. nat.). Quoniam nemo obligatur ad gratis faciendum, si alter vicissim dare vel facere possit (§. 268. part. 4. Jur. nat.); regulariter institori solvenda est merces, consequenter in contractu institorio administratio gratuita non præsumitur.

§. 247.

Cur finita negotiatione nitur, etsi in longius tempus institor sit constitutus. Quando enim dominus institorem constituit, cum nemo casus futuros prævidere possit, quando in certum tempus constituitur, id non aliter intelligi debet, quam quod dominus eum dimittere nolit, antequam tempus istud fuerit præterlapsum, si negotiationem tamdiu continuet, minime vero se obligat ad eam per tantum temporis spatium continuandum, multo minus ad præstandam mercedem, quando eam continuari impossibile est. Quodsi ergo contingat negotiationem continuari non posse, ut adeo nullo institore amplius habeat opus, contractus quoque institorius finitur, etsi in longius tempus institor sit constitutus.

E. gr. Ponamus institorem constitutum esse in sex annos, sed altero statim anno incendio consumi tabernam cum mercibus, cui præpositus is est, nec facultates domini amplius sufficere negotiationi isti continuandæ. Contractus utique institorius finitur, nec ex eo amplius institori ad quicquam tenetur dominus. Similiter si e re domini non fuerit, ut negotiatio continuetur, donec tempus omne fuerit præterlapsum, in quod constitutus est institor; in gratiam institoris eam continuare minime tenetur. Aliud vero dicendum, si expresse conveniatur, quod institori per totum tempus, de quo convenit, dare velit, quod promisit, etiamsi contingat negotiationem tamdiu

non continuari: tum enim standum est pacto (§. 789. part. 3. Jur. nat.). Regulariter nemo intelligitur in gratiam institutoris continuare velle negotiationem, si hoc e re sua minime fuerit, aut gratis dare velle, quod pro operis præstandis promittit.

§. 248.

Si institutor negligenter, vel fraudulenter negotiationem administrat; dominus ante tempus conventum eum dimittere potest. Quando dominus ante tempus conventum eum dimittere potest. Institutor enim obligatus est ad negotiationem, cui præpositus, omni diligentia administrandam (§. 216.), & ab omni fraude alienus esse debet (§. 148.). Quodsi ergo negligenter, vel fraudulenter negotiationem administrat; non præstat institutorem. Quamobrem cum nec alter ad id præstandum teneatur, quod ipse debet, consequenter a pacto recedere possit; si unus paciscentium præstare nolit, quod debet (§. 827. part. 3. Jur. nat.); si institutor negligenter, vel fraudulenter negotiationem administrat, dominus a pacto recedere, adeoque illum ante tempus conventum dimittere potest.

Contractui institutorio e diametro repugnat negligens ac fraudulenta administratio. Si enim institutor negligenter vel fraudulenter negotiationem administrat, damnum dat domino, qui lucrificandi causa eundem eidem præposuit (§. 213.). Perinde igitur est, ac si hac lege contractus initus esset, ut is sit nullus, quando negligenter, aut fraudulenter negotiationem administraturus sit institutor.

§. 249.

Finito officio, immo etiam durante eodem statis temporibus, De ratione si ita conventum fuerit, vel domino placuerit, rationem administrationis reddere proponenti tenetur institutor. Quoniam enim rationis ab institutore reddenda.

& ejus lucri causa administratur (§. 224.), ipse autem institor ad eandem diligenter ac intra terminos præpositionis (§. 216.), nec non sine fraude eandem administrare debet (§. 148.); hic omnino dominum docere debet, quomodo negotiationem administraverit, vel etiam administret, consequenter rationem eidem reddere tenetur non tantummodo officio finito, verum etiam eodem adhuc durante, siue ita conventum fuerit, ut statis temporibus ratio reddatur, siue domino placuerit ut rationem reddat.

Quod dominus quocunque tempore exigere possit ab institore, ut rationem reddat administrationis, tanto minus dubitari potest, cum constet durante officio dominum institori præscribere posse quid facere debeat (§. 225.).

§. 250.

An institor sit, qui fœneranda pecunia præpositus. Naturaliter institor est, qui fœneranda pecunia universaliter præpositus. Etenim pecuniam fœnerare, cum id usurarum lucrandarum causa fiat (§. 1423. part. 4. Jur. nat.), negotiatio quæstiosa est (§. 213.). Quamobrem cum institor sit, qui negotiatiōi cuidam quæstuariæ universaliter præponitur (§. 11.); naturaliter institor est, qui fœnerandæ pecuniæ universaliter præpositus.

Equidem juris Romani interpretes in eo non conveniunt, utrum pecuniæ fœnerandæ propositus institor sit, an procurator, quod jure isto fœneratio pro negotiatiōe habenda non videatur; quoniam tamen jure naturali contractus fœnebris licitus est (§. 1406. 1423. part. 3. Jur. nat.), & cambium quoque juris naturalis est (§. 60.), quo lucri faciendi causa contrahitur (§. 11.), quin fœneratio inter negotiones quæstiosas referri possit dubitandum non est. Immo hodie cambia peculiarem negotiatiōis speciem constituunt, quam *Wechselhandlung* appellare solemus, ut adeo eidem institorem præponi posse non diffiteantur, qui fœnerandæ pecuniæ præpositum pro

instito-

institore habere nolunt. Enimvero ut clarius pateat, naturaliter non repugnare ut fœnerandæ pecuniæ institor præponatur; demus exemplum. Ponamus mihi multum esse pecuniæ, quam fœnerare constitui. Quodsi ergo alteri committam, ut pecunias meas fœneret, adeoque cum aliis, cum quibus ipsi visum fuerit, contractus fœnebres ineat & quæ ad hoc negotium requiruntur agat; cur non pro institore haberi possit, cum fœnerationi universaliter præpositus sit, naturaliter ratio nulla est, modo in ipsum collatum fuerit jus institorio nomine contrahendi. Quodsi enim omnia fieri debeant meo nomine solo, nulla facta institoris mentione; ego ipsum fœnerationi non præposui, sed ejus saltem opera utor in fœneranda pecunia, neque tunc institor dici poterit, cum is nil faciat nisi me sciente, ac approbante, immo me autore, nec quicquam faciat nisi jussus.

§. 251.

Procurator dicitur, qui aliena negotia mandatu vel voluntate *Procuratoris domini* administrat. Atque hic dici solet *verus procurator* ad *diffinis definitio*. ferentiam ejus, qui sine mandato domini negotia aliena administrat, & *Procurator falsus*, sicuti *Quasiprocurator* appellatur, qui ex præsumpta voluntate administrat. Et quoniam procurator esse potest constitutus vel omnium rerum, vel unius rei; ideo in *Universalem* & *singularem* distinguitur, quorum ille etiam dicitur *Procurator ad omne negotium*, seu *Procurator negotiorum*, hic vero *Procurator ad partem negotii*. Differt adeo procurator ab institore, quod hic ad negotiationem *questuosam* administrandam constituitur, ille autem ad negotia *quacunque alia minime questuosa*.

Definitio Procuratoris Ulpiani est l. 1. ff. de Procurat. & defent. Ejus autem mentionem hic injicere debuimus, ut re-
 tius judicari possit de controversia, utrum præpositus pecuniæ fœnerandæ sit institor, an procurator (not. §. 250.). Ceterum cum procurator mandato constituitur, quæ de eodem tenenda sunt, ex illa patet, quæ de mandato demonstravimus

(§. 649. & seqq. *Jur. nat.*). Quæ vero de quasi procuratoribus tenenda, patebunt suo loco ex iis, quæ de negotiorum gestione demonstrabuntur. *Procuratores* negotiorum appellantur etiam *extrajudiciales* in oppositione ad procuratores litium, qui *judiciales* dicuntur. Sed cum procuratoribus litium in præsentem nobis non est negotium. Immo nisi nobis propositum esset jus naturæ ad commodiorem usum in Jure civili aptare; institoris & procuratoris appellatione prorsus carere poteramus, ac parum referret, utrum quis institor dicatur, an procurator, cum utriusque jus ex lege contractus seu voluntate constituentis metiremur ac obligationem ejus, cui quid commissum fuit, ex eorum conventionem deduceremus eodem prorsus modo, quo facimus, terminis ex Jure Romano in Jus naturæ admittis vel ab interpretibus illius juris mutuatis. Quemadmodum vero honorarium non mutat contractus benefici naturam (§. 739. *part. 4. Jur. nat.*); ita nec procurator quis esse definit ob honorarium, quod ipsi datur, vel promittitur, quamvis in jure naturali consultius foret dicere, quod procurator administraret negotia aliena voluntate, quam mandatu domini, ut dubitatio omnis tanto certius removeretur.

§. 252.

An rei œconomica præstiosa sit institoris. Quoniam negotia œconomica non sunt negotiatio quæstiosa (§. 213.); is, cui cura œconomica committitur, non institor (§. cit.), sed procurator potius habetur (§. 251.); nisi etiam rerum distractio eidem sit commissa, ut institutoris personam hoc respectu induat.

Quod in genere monuimus, in Jure naturæ parum referre, utrum quis institor, an procurator dicatur (*not. §. 251.*); idem in primis etiam notandum de eo, qui rei œconomica præponitur. Et in jure nostro parum etiam interest, num cura œconomica alicui mandetur, honorario promisso, an operæ alterius ad œconomiam administrandam conducatur, & quacunque lege id fiat.

§. 253.

Contractum exercitorium appellare lubet, quo quis navi *Contractus* exercendæ præponitur, veluti eidem locandæ, vectoribus *exercitorius* conducendis, armamentis emendis, & ita porro, seu alicui *Exercitor* & tota navis cura committitur. Is, ad quem omnes obventiones *Magister* vel reditus ex navi veniunt, adeoque qui alterum navi exer- *navis qui-* cendæ præponit, seu omnem ejus curam ei committit, dicitur *nam sit.* *Exercitor*, sive ipse sit dominus navis, sive eam per averfionem, hoc est navem totam in universum conduxerit. Qui vero navi exercendæ præponitur, *Magister navis* vocatur.

Quæ supra de contractu institorio annotavimus (*not. §. 213.*), ea suo modo etiam de contractu exercitorio valent. Nimirum contractus exercitorii nomen ignorat jus Romanum, cum etiam servus & filius qui in patris potestate est, navi exercendæ præponi possit; occurrit saltem in eodem actionis exercitoriaæ appellatio, quæ ex actu præpositionis descendit. Non vero absonum est, ut in Jure naturæ pactum, quod inter exercitorem & magistrum initur, contractum exercitorium appellemus. Et si quid dubii moveri poterat ex eo, quod servus & filius, qui in potestate patris est, sine pacto navi exercendæ præponatur, relegenda hic sunt, quæ supra annotavimus (*not. §. 216.*).

§. 254.

Quoniam exercitor navem exercendam magistro com- *De jure ma-* mittit (§. 253.), adeoque per hunc eandem exercet; *magistri navis.* *her in navi exercenda exercitorem representat*, consequenter quod ipse facit qua *magister*, id *exercitor fecisse putandus est*, adeoque *exercitor in magistrum confert jus ad omnes actus ad exercendam navem necessarios.*

Jus nimirum magistri metiendum est ex voluntate exercitoris (§. 382. part. 3. *Jur. nat.*). Quodsi ergo nihil specialiter fuerit conventum; illud utique extenditur ad omnes actus, quos cura navis magistro demandata requirit.

(*Wolfii Jur. Nat. Pars V.*)

Y

§. 255.

§. 255.

Quinam Quia exercitor navim per magistrum exercet (§. 253.); *magistrum* nemo navi magistrum præponere potest, nisi vel dominus (§. 652. navi præpo. part. 2. Jur. nat.), siue is, cui a domino usus navis concessus, aut qui nere possit. jus eam exercendi habet a domino.

Ideo dixit Ulpianus l. 1. ff. de exercit. act. §. 15. exercitorem esse posse tam eum, qui navem per averfionem a domino conduxit, quam ipsum dominum.

§. 256.

De lege præpositionis.

Ab exercitoris voluntate pendet, qua lege magistrum navi præponere velit. Etenim ab ejus, cujus jus aliquod est, voluntate pendet, quomodo seu qua lege in alterum id transferre velit (§. 11. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum jus exercendæ navis sit exercitoris (§. 253.); ab hujus etiam voluntate pendet, qua lege magistrum navi præponere velit.

§. 257.

Quomodo jus magistri stringitur.

Si præpositio certam habeat legem, jus magistri per eam restringitur. Etenim si certa lege præponitur magister, magister navem pro arbitrio suo exercere nequit, sed intra terminos præpositionis exercere debet (§. 382. part. 3. Jur. nat.). Quoniam adeo non omne jus eidem competit, quod habiturus erat, nisi certa lex ipsi præscripta foret; si præpositio certam habet legem, jus magistri per eam restringitur.

Nimirum certa lege præponitur magister, si quædam facere prohibetur, & ad quædam facienda adstringitur, quædam facere non debet sine consensu exercitoris. Quamobrem ipsi non competit jus ad omnes actus, qui ad navem exercendam requiruntur, quemadmodum si simpliciter, seu sine certa lege præponitur (§. 254.). Jus adeo ipsius restringitur, & quantum restringatur ex lege præpositionis patet.

§. 258.

§. 258.

Magister obligatur ad navem omni diligentia & absque omni fraude exercendam, intra terminos præpositionis. Quod obligatur ad navem omni diligentia exercendam, ostenditur eodem modo, quo idem demonstravimus de institore (§. 216.).

Quod erat primum.

Quoniam ab omni contractu fraus omnis abesse debet (§. 149.), nec quenquam fraudare licet (§. 148.); magister quoque obligatur ad navem absque omni fraude exercendam.

Quod erat secundum.

Denique cum per legem præpositionis jus magistri restringatur (§. 257.), nec quicquam facere licitum, quod eadem adversatur. Quamobrem ad navem exercendam intra terminos præpositionis, quos lex eidem addita præscribit, obligatur magister. *Quod erat tertium.*

Facile apparet ex ipsa demonstratione, immo etiam ex iis, quæ in propositione sumuntur obligationem, de qua hic loquimur, magistro navis esse communem cum omni rerum alienarum administratore, aut in genere cum eo, qui alterius nomine aliquid facere debet, quacunque tandem de causa ad hoc faciendum sit obligatus, sive ex pacto seu contractu, sive quod alterius juri subjectus. Unde mirum non est eodem modo idem demonstrari de magistro navis, quo idem demonstravimus de institore. Etenim tam magister, quam institor rem alienam administrat, seu quod facit, non proprio, sed alieno nomine facit, & ad hoc faciendum obligatus est.

§. 259.

Exercitorio nomine agere dicitur Magister, quicquid navis exercendæ causa facit, cui præpositus est, seu id, sine quo navi quæstus causa uti nequit, consequenter exercitorio nomine facit, id nomine exercitoris facit (§. 254.).

E. gr. Si quæstus causa navi uti velit magister, necesse est ut eam reficiat. Quodsi ergo navis reficiendæ causa mutuetur nummos, exercitorio nomine hoc facit. Similiter patet, exercitorio nomine navem mercibus & vectoribus locari.

§. 260.

*Quanam
hic tenenda.*

Quoniam exercitorio nomine agit magister, quicquid navis exercendæ causa facit, cui præpositus est (§. 259.); quoties cum tertio negotium est, per se patet, eum exercitorio nomine egisse, si actus navi exercendæ proprius est; alias vero necesse est, ut expresse dicat, se exercitorio nomine agere, nisi id abunde alteri jam sit notum.

E. gr. Si navem mercibus locat, id exercitorio nomine facere intelligitur. Quodsi vero reficiendæ navis causa pecuniam mutuetur, necesse est ut dicat se mutuari navis reficiendæ causa.

§. 261.

Quo modo

Magister exercitorio nomine contrahens non se, sed exercitomagister e-rem aliis, nec alios sibi, sed exercitori obligat. Quoniam enim exercitorem nomine exercitoris facit magister, quod exercitorio nomine aliis & alios facit (§. 259.); quod non se, sed exercitorem aliis, nec alios ipsi obliget. sibi, sed exercitori obliget eodem modo patet, quo idem de institutore ostendimus (§. 219.).

E. gr. Si reficiendæ navis causa pecuniam mutuetur, non se creditori, sed exercitorem obligat ad solvendum. Similiter si navem pro certo pretio alteri locat, conductorem exercitori obligat ad solvendum, cujus nomine ipse pretium conventum exigit, exigere vero etiam potest exercitor, immo si e re ipse fuerit etiam prohibere, ne debitor magistro solvat.

§. 262.

*Effectus le-
gis præposi-
tionis.*

*Lege præpositionis magistrum sibi obligat exercitor, contra-
eam vero aliis obligari nequit per magistrum, quatenus ea aliis ma-
nifesta*

nifesta est. Quoniam enim per legem præpositionis jus magistri restringitur (§. 257.), quod alias per naturam negotii ipsi competeret (§. 254.), & is obligatur ad navem intra terminos præpositionis, adeoque juxta legem ejusdem, exercendam (§. 258.); exercitor lege præpositionis magistrum sibi obligat, ne scilicet navem exerceat, nisi secundum legem dictam. *Quod erat primum.*

Enimvero quoniam ab exercitoris voluntate pendet, qua lege magistrum navi præponere velit (§. 256.), eam vero nemo divinando assequi potest; tamdiu magister præsumitur pleno jure exercitorio navi præpositus (§. 254.), quamdiu lex præpositionis, quo jus ejus restringitur (§. 257.), non fuerit manifesta. Quamobrem stante hac lege exercitor per magistrum aliis obligari nequit, nisi quatenus ea aliis manifesta est. *Quod erat secundum.*

Lex illa præpositionis convenit quodammodo cum mandato arcano (§. 652. *part. 4. Jur. nat.*), præpositio vero simpliciter facta cum mandato manifesto (§. *cit.*). Quemadmodum itaque mandatarius ex mandato arcano agere debet (§. 654. *part. 4. Jur. nat.*), nec idem spectatur in obligatione, quæ nascitur ex contractu cum eo inito, cum quo agitur (§. 655. *part. 4. Jur. nat.*); ita similiter magister juxta legem præpositionis navem exercere debet, ea tamen non attenditur in iis actibus, quibus exercitorio nomine exercitor aliis obligatur, nisi quatenus ea aliis manifesta est. Non est quod excipias, contractum nullo jure factum in se esse nullum, nec ex eo contra voluntatem suam obligari posse exercitorem. Quoniam enim contrahenti imputari nequit, quod magistrum contra fidem, quam domino adstrinxit, non agere præsumat, ubi agit, quod exercitorio nomine fieri potest, sed exercitori potius imputandum, quod navem exercendam commiserit homini, legem præpositionis parum curanti; æquum omnino est, ne ex contractu damnum sentiat, qui bona fide ac sine omni culpa cum magistro con-

eraxit. Consultius tamen est, ut in legem præpositionis inquiritur cum magistro contracturus, antequam cum eodem contrahat. Quodsi enim hic dolose eam celaverit, tanto minus ipsi imputari poterit factum magistri. Videtur equidem pars altera propositionis contraria juri Romano l. 1. §. 12. ff. de exerc. act. sed de eo dispiciemus ad propositionem sequentem.

§. 263.

De jure exercitoris in contractu magistri contra legem præpositionis initum. Si magister contra legem præpositionis contrahit, antequam consummetur, contractum pro nullo declarare potest exercitor, & ubi hoc facit, ex eo non obligatur. Quando enim magister contra legem præpositionis contrahit, nullo jure contrahit (§. 257.), adeoque contractus in se nullus est, licet ex actu præpositionis ex eodem obligetur exercitor, quando factum in factum fieri nequit (§. 262.). Quodsi ergo contractus nondum fuerit consummatus, exercitor utique declarare potest, magistrum contra legem præpositionis contraxisse, adeoque contractum esse nullum. *Quod erat primum.*

Enimvero quando hoc facit exercitor, legem præpositionis, quam ignoraverat qui cum magistro contraxit, eidem manifestat, qui adeo agnoscere tenetur, quod exercitor pati minime debeat eum consummari. Quamobrem cum adhuc integrum sit, ne is alteri obligetur invitus ex facto magistri; si contractum pro nullo declarat, antequam is consummetur, ex eodem minime obligatur. *Quod erat secundum.*

Nimirum quando magister contra legem præpositionis contrahit alteri ignotam, hic ex isto contractu jus nullum consequitur nisi ex consensu exercitoris præsumto & ex eo hunc sibi obligatum habet. Quodsi ergo antequam contractus consummetur dissentium suum declarat exercitor, præsumptioni nullus amplius locus est, adeoque cum ea cadit jus contrahentis, nec exercitor ipsi obligatus manet. E. gr. Si exercitor magistrum præposuit, ut certis mercibus navem locet, puta legumini;

gumini; hic autem marmoribus, vel alia materia locat; exercitor pati non tenetur, ut alia materia oneretur navis. Similiter si ad hoc præposuit, ut vectoribus locet, non ut navem mercibus præster; eam mercibus præstari non patiendum est exercitori, quamvis cum altero ita convenit magister. Idem dicendum est, si ea lege præpositus est magister, ut certa regione, vel certo mari negotietur, vel ut locet tantum, non exigat. Et eatenus jure naturali admittendum puto, quod ait *Ulpianus* l. c. (not. §. 262.), præpositionem contrahentibus certam legem dare. Sunt tamen adhuc aliqua, quæ ulteriorem discussionem merentur: quem in finem sequentia addimus.

§. 264.

Si magister contra legem præpositionis contrahit, & cum alio de eadem re contrahit exercitor; contractus exercitoris subsistit, contractus præpositionis contraxit magister. Etenim si magister contra legem præpositionis contrahit, antequam is consummetur, contractum pro nullo declarare potest exercitor, & ubi hoc facit, ex eo non obligatur (§. 263.). Quoniam vero sibi reservavit jus contrahendi, quod magistro voluit esse ademptum (§. 257.); quin valide cum alio contrahere possit, nihil obstat. Quoniam itaque ipse obligatur ei, cum quo contraxit, ad servandum pactum (§. 789. part. 3. *Jur. nat.*), minime vero ad servandum id, quod magister iniiit per demonstrata; contractus utique exercitoris, minime vero magistri subsistit. Quod erat primum.

Enimvero si magister contraxit intra terminos præpositionis, jus contrahendi in eum contulit (§. 254.), adeoque ipse eodem uti nequit incio magistro. Quodsi ergo non prohibuerit, ne contraheret, quia ipse contrahere vult; cum ex contractu magistri obligetur (§. 261.), ipse sese contrahendo obligare non potuit, consequenter contractus magistri subsistit, non exercitoris. Quod erat alterum.

Huc

Huc pertinet exemplum, quod dedit *Ulpianus* l. c. (not. §. 262.). Si exercitor magistrum præposuit ad hoc solum, ut vecturas exigat, non ut locet, & ipse locaverit; non tenebitur exercitor, si magister locaverit. Absolum vero est jus contrahendi conferre in alium, & hoc tamen non obstante, contrahere velle, etiamsi ignoremus, num ipse jam contraxerit, aut contracturus sit, adeoque eodem inscio contrahere. Exercitor adeo nonnisi conditionate contrahere hoc in casu potest, scilicet nisi jam contraxerit magister, aut contrahat, antequam scire possit a se contractum esse.

§. 265.

De damno improvide dato ei, cum quo contra legem præpositionis contrahitur.

Si magister contra legem præpositionis contrahens improvide damnum dat ei, cum quo contrahit; ad damnum resarciendum eidem tenetur, non exercitor. Etenim si magister contra legem præpositionis contrahit & ex hoc contractu damnum per improvidentiam datur ei, cum quo contrahit, cum faciat, ad quod non faciendum erat obligatus, quodque ne faceret prohibuerat dominus (§. 257.), & improvidentia culpa sit (§. 768. part. 1. *Phil. pract. univ.*); damnum datur sola culpa magistri, nulla vero exercitoris, cui factum magistri nullo modo imputari potest (§. 650. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum damnum resarcire teneatur, qui dolo vel culpa sua dedit (§. 580. part. 2. *Jur. nat.*); si magister contra legem præpositionis contrahens improvide damnum dat ei, cum quo contrahit, ad damnum resarciendum eidem tenetur, non exercitor.

E. gr. Ponamus magistrum præpositum esse ea lege, ne navem certis mercibus præstet, propterea quod ad istiusmodi onera inhabilis. Quodsi magister contra hanc legem mercibus prohibitis navem præstet, & navis nimis onusta submergatur; damnum, quod datur ei, cujus mercibus navem præstitit, magister resarcire tenetur, minime autem factum improvidum exercitori imputari potest, quod prohibuerat.

§. 266.

Naturaliter magister obligatur ad legem præpositionis et ma- De manife-
nifestandam, cum quo contrahit: si hoc non fecerit, simpliciter seu statione le-
absque certa lege præpositus præsumitur. Etenim magister obli- gis præposi-
gatur ad navem exercendam secundum legem præpositionis tionis.
(§. 258.), adeoque nec cum altero contrahere debet nisi
juxta eandem. Quamobrem cum exercitorem contrahendo
aliis obliget (§. 261.), eo, cum quo contrahit, constare de-
bet, quodnam jus in ipsum fuerit collatum ab exercitore, ne
quicquam fraude fiat (§. 258.). Quoniam vero a volunta-
te exercitoris unice pendet, qua lege magistrum præponere
velit (§. 256.), adeoque alter, cum quo hic contrahit, nosse
nequit, utrum aliqua lex sit præscripta, nec ne, & quænam
ea sit; ideo magister naturaliter obligatur ad legem præpo-
sitionis ei manifestandam, cum quo contrahit. *Quod erat
alterum.*

Quoniam vero nulla manifestari potest, si nulla lege
præpositus fuit magister, nec is contra officium suum agere
præsumitur; omne jus ei competere præsumitur, quod ad e-
xercendam navem requiritur (§. 254.), consequenter eum
simpliciter absque certa lege præpositum esse. *Quod erat
alterum.*

In mores magistri inquirere non est ejus, qui cum eo con-
trahit, sed exercitoris, qui eum navi exercendæ præponit.
Quamobrem ille recte sumit, quicquid facit magister, id eum
facere intra terminos præpositionis, quamdiu non constiterit
contrarium. Quodsi ergo officio suo rite defungi debet ma-
gister, si certa lege fuerit præpositus, cum alio contrahens ex-
presse dicere debet, se contrahere juxta legem præpositionis,
quæ adeo alteri manifestanda. Quodsi simpliciter exercitorio
nomine contrahat, nulla legis, qua præpositus est, mentione
facta, simpliciter præpositus præsumitur. Dolus itaque vel cul-
(Wolffii Jur. nat. Pars V.) Z pa

pa magistri non nocet ei, cum quo contrahit; sed ei, qui ipsam præposuit. Atque hinc uberius elucescit, ab æquitate alienum non esse, ut contractu contra legem præpositionis inito etiam obligetur exercitor, si ea contrahenti non fuerit manifestata (§. 262.). Cum ab omni contractu fraus omnis abesse debeat (§. 149.); magister contrahere non debet quasi simpliciter navi præpositus sit, si certa lege præpositus. Ceterum quid maxime conveniat juri positivo, patebit suo loco.

§. 267.

An contra-
hens cum
magistro ob-
trahendo legem præpositionis nullam manifestet (§. 266.);
ligetur, ut qui cum magistro contrahit, naturaliter obligatus non est, ut ab eo
instructio-
nem sibi ex-
hiberi curet.

Quoniam cum magistro contrahens recte præsumit, eum simpliciter seu absque certa lege præpositum esse, si in contrahendo legem præpositionis nullam manifestet (§. 266.); qui cum magistro contrahit, naturaliter obligatus non est, ut ab eo instructionem suam sibi exhiberi curet.

In negotiis humanis, ubi res per se manifesta non est, standum præsumtionibus, adeoque culpa vacat, qui præsumit, quod recte præsumere poterat. Quodsi adeo quæritur, quid præsumi debeat, utrum id, quod convenit officio magistri, an quod eidem contrariatur, cum quilibet præsumatur bonus, prius utique præsumendum, consequenter recte sumit is, qui cum magistro contrahit, eum terminos præpositionis non excedere, sed intra eos facere, quod facit, & exercitori imputatur, si præposuerit eum, de cuius fide non poterat esse satis securus. Quamvis vero qui cum magistro contrahit naturaliter obligatus non est ut instructionem sibi exhiberi curet; non tamen propterea negandum, consultius esse, ut hoc faciat, quatenus hoc magis convenit obligationi internæ damni ab aliis avertendi (§. 495. part. 2. *Jur. nat.*) & ut alii faciant, quod est officii sui, omni studio curandi (§. 638. part. 1. *Jur. nat.*). Adde, quæ paulo ante eam in rem annotavimus (*not. §. 263.*). Non hic quæritur, quid magis conveniat rigori officiorum naturalium; sed cuiam tribuenda sit culpa, si contra legem præpositionis sit contractum, & num ea contrahenti, an exercitori nocere debeat. Qui cum magistro contrahit, fidem exercitoris sequitur,

id

id quod nec negant Juris Romani interpretes. Hic ergo sibi imputare debet, si legem præpositionis non exacte in singulis observaverit magister, quod eum præposuerit.

§. 268.

Si magister proprio nomine contrahit, non exercitorio; contrahendo alios sibi, non exercitori, & se aliis, non exercitorem obligat, proprio nomine vel maxime navis causa contrahat, exercitor vero inde factus mine non est locupletior. Ostenditur eodem modo, quo idem de intrahente. Titore demonstravimus (§. 222.).

Relegenda hic sunt, quæ supra de insitore quoad hunc casum annotavimus (not. §. 222.), ad magistrum quoque applicanda. Sed demus casum quoad partem tertiam propositionis. Ponamus itaque magistrum proprio nomine ad reficiendam navem mutuare nummos, propterea quod creditor sibi potius magistrum, quam exercitorem obligatum esse velit. Quod si nummi in reficiendam navem actu fuerint impensi, & magister non sit solvendo, quin æquitati naturali conveniat, ut exercitor teneatur de pecunia in rem suam versa dubium non est. Enimvero si magister, cum nosset se proprio nomine debitum contraxisse, nummos, quos mutuatus est, in rem suam vertere, vel alio quocunque modo impendere maluerit, quam in navem reficiendam; non erit exercitor obligatus ad solvendum, etiam si magister, cujus fidem unice securus creditor, solvendo non sit.

§. 269.

Quoniam magister proprio nomine, etiam in iis, quæ ad navem exercendam spectant, contrahens se, non exercitorem (§. 268.), exercitorio autem nomine contrahens exercitorem, non se obligat (§. 261.); si exercitorio & proprio nomine simul contrahit, & se, & exercitorem obligat, adeoque pro e-
Quando magister ei se, & exercitorem simul obliget.
 exercitore fidejubere intelligitur (§. 782. part. 4. Jur. nat.), consequenter exercitor etiam pro exercitore expresse fidejubere

potest, atque exercitor ex contractu magistri, magister vero ex fidejussione tenetur.

Consentiunt hæc cum iis, quæ de institore supra demonstravimus (§. 223.).

§. 270.

Obligatio Si exercitor quædam ad navem exercendam spectantia fieri, magistri ad vel hoc modo fieri jubet; magistro parendum est. Ostenditur jussa exercitoris exe- eundem in modum, quo idem de institore demonstravimus (§. 225.).
quenda.

Eadem quoque hic notanda veniunt, quæ ibidem annotavimus. E. gr. Etsi jus locandi navem in magistrum contulerit, hoc tamen non obstante prohibere potest, ne cui eam hac vice locet, ut ipse eam locare cuidam possit.

§. 271.

De pluribus Si plures fuerint magistri simpliciter præpositi, perinde est quoad magistros ea, quæ exercendæ navis causa faciunt, ac si unusquisque eorum simpliciter solus præpositus esset. Quod si enim plures magistri simpliciter præpositis, fuerint præpositi, singulis omnis cura exercendæ navis commissa est, ita ut nec eorum officia sint divisa, nec conjunctim facere teneantur, quod faciunt. Quamobrem unusquisque solus facere potest, quicquid navis exercendæ gratia fit, non secus ac si solus præpositus esset. Patet adeo, si plures fuerint magistri simpliciter præpositi, quoad ea, quæ unusquisque facit, perinde esse ac si ipse solus præpositus esset.

Nimirum si exercitor plures magistros simpliciter præponit, hæc ejus est voluntas, ut, quod unusquisque exercitorio nomine facit, id ipse fecisse putetur, neque adeo opus sit ut omnes simul unum magistrum repræsentent, nec exercitorio nomine fieri possit, nisi quod conjunctim faciunt omnes. Quoniam itaque actus unius validus est, ac eodem modo subsistit, ac si solus esset magister; quæ de uno magistro navi præposito demon-

demonstrata sunt, ea valent de singulis in casu propositionis præsentis.

§. 272.

Quoniam si plures magistri simpliciter fuerint præpositi, perinde est, ac si unusquisque eorum solus præpositus esset (§. 271.), si vero unus solus præpositus est, is contrahendo exercitorem obligat ei, cum quo contrahit (§. 261.); si tur exerci- *An tunc ex contractu u-
nius tenean-
tur exercitor.*

Sane non alio fine plures simpliciter præponit exercitor, quam quia unum absque ceteris valide agere vult, consequenter exercitorio nomine contrahere.

§. 273.

Si plures magistri divisim officii præponantur, perinde est ac si *De pluribus unusquisque esset magister certa lege præpositus.* Etenim si plures *magistris di-* magistri divisim officii fuerint præpositi, in unum eorum non *visis officiis* plus juris contulit exercitor, quam quod ad officium ejus e- *præpositus.* sequendum requiritur, cum jus omne ad omnes actus ad nam exercendum necessarios divisim contulerit in omnes (§. 254.). Quamobrem cum ab exercitoris voluntate pendeat, quamnam legem uni magistro, quem præponit, præscribere (§. 256.), consequenter quantum juris, seu ad quosnam actus jus in eum conferre velit; si plures magistri divisim officii præponantur, perinde est ac si unusquisque esset magister certa lege præpositus.

Quæ adeo de magistro certa lege præposito demonstrata sunt, ea etiam tenenda de singulis magistris, si plures divisim officii fuerint præpositi.

§. 274.

Si plures magistri conjunctim fuerint præpositi, ne scilicet *De pluribus quid alter sine altero facias; omnes simul unius magistri personam magistris*

conjunctim representant, nec unus solus exercitorio nomine quicquam facere prapositionis. potest. Etenim si plures magistri conjunctim fuerint prapositioni, ne scilicet quid alter sine altero faciat; jus ad quemlibet actum, qui ad exercendam navem requiritur, conjunctim in omnes simul contulit exercitor, perinde ac si omnes conjunctim non essent nisi una persona (§. 254.). Ex intentione itaque exercitoris, a quo omne jus magistrorum pendet (§. 256.), omnes simul unius magistri nomen representant, nec unus solus exercitorio nomine quicquam facere potest.

Quod alias ab uno fit magistro, hic ab omnibus simul fieri debet, ut actus sit validus. Quodsi quis contrahere velit, is cum omnibus simul contrahere debet, quoniam jus contrahendi exercitorio nomine non est penes unum, vel alterum, sed penes omnes conjunctim, ut adeo contractus non sit validus, nisi in quem omnes conjunctim expresse consentiunt. Unde contractus si in scripturam redigitur, omnes subscribere tenentur.

§. 275.

*Quomodo
contrahendum, si
magistri
plures prapositioni.*

Si plures fuerint magistri eidem navi prapositioni, cum uno eorum contrahi nequit nisi inspecta lege prapositionis. Etenim vel omnes simpliciter, vel conjunctim, vel divisim officiis prapositioni possunt, & ab exercitoris voluntate unice pendet, quomodo eos prapondere velit (§. 256.). Si omnes conjunctim prapositioni fuerint, cum ipsis contrahi nequit nisi conjunctim (§. 274.); si simpliciter, cum singulis sigillatim valide contrahitur (§. 272.); si divisim denique officiis, cum uno valide non contrahitur nisi quoad officium ipsius, seu legem prapositionis ipsi propriam (§. 273.). Quodsi ergo cum omnibus conjunctim contrahis, per se patet, eos conjunctim prapositiones esse debere. Enimvero si cum uno eorum contrahere velis, nulla est ratio cur potius eos simpliciter, quam
conjun-

conjunctum, vel divisis officiis præpositos præsumas. Quamobrem cum uno eorum valide contrahi nequit, nisi inspecta lege præpositionis.

Alia igitur est ratio, si unus certa lege fuerit præpositus, quam tibi non manifestat; alia vero, si plures simul fuerint præpositi. Quamvis adeo in casu priori non obligeris ad inquirendum in legem præpositionis (§. 267.); obligaris tamen in posteriori, in quo simpliciter necesse est ut non nisi lege præpositionis inspecta contrahatur, quia voluntas exercitoris præsumi nequit, quemadmodum in priori, nec ulla est ratio, cur contrahentem potius secundum præpositionem agere præsumas, quam eum terminos præpositionis excedere.

§. 276.

Quando **Quomodo si plures magistri fuerint præpositi, cum uno eorum contracti nequit nisi inspecta lege præpositionis (§. 275.); et contractu unius non obligatur exercitor, si plures fuerint contractu unius contracti præpositi, nec ex contractu ejus, qui ratione officii non obligatur exercitor.**

Nimirum eum nosse poterat ac debebas te cum uno contractore non posse nisi lege præpositionis inspecta, siquidem plures præpositi fuerint (§. 275.); tibi imputabis, quod eadem non inspecta cum eo contraxeris, qui contrahere non poterat, vel solus contrahere non poterat. Ratio aliqua esse debet exercitoris, qui potius, quam unum præponere visum fuerit, & cum uno non conjunctum, quam divisis officiis, aut simpliciter, vel eorum præponere maluerit. Rationem præpositionis cum reddere non tenetur exercitor (§. 256.), cujus adeo simpliciter tenetur voluntas; ea quoque non attenditur, consequenter nec præpositioni subjacet. Quamobrem simpliciter tenetur inspecta: quæ cum varia esse possit, nec ulla ratio, cur unum præponendi modum præ altero præsumas, & præpositionis non attenda, ipse præpositionis actus nec tenetur inspecta in lege præpositionis inquirendi, nec sine

ea contrahendi. Aliter sese res habet in præpositione unius, ubi ipsa præpositio involvit jus ad omnes actus exercitorios per se (§. 254.), nisi certa lege restringatur (§. 257.): quod factum esse non præsumitur, quamdiu bonus præsumitur magister, nec negligens in inquirendis ejusdem moribus exercitor, aut imprudens. Quando unum præponit exercitor, fidem unius sequi vult exercitor; at quando plures præponit velle videtur, ut sequamur fidem omnium, nisi lex præpositionis contrarium ostendar.

§. 277.

De jure unius magistri officii; in casu priori ceteri pati minime debent, ut unus solus sine in alterum. ipsi quid gerat; in posteriori nullus pati debet, ut faciat alter, quod est officii sui sine consensu suo & tunc facere tenetur mandato ipsius. Etenim magistri omni diligentia intra terminos præpositionis facere tenentur, quicquid faciunt (§. 258.), adeoque legem præpositionis sancte servare. Quamobrem cum unus sine ceteris gerere nil debeat, si plures conjunctim præpositi; nec ceteri pati debent, ut unus quid gerat sine ipsis. *Quod erat primum.*

Quodsi divisim officiis fuerint præpositi, unusquisque facere debet, quod est officii sui, nequaquam vero quod est officii alterius (§. 258.). Quamobrem nullus quoque eorum pati debet, ut faciat alter, quod est officii sui. *Quod erat secundum.*

Enimvero si quis consentit, ut alter faciat, quod est officii sui; id ipsi mandasse videtur (§. 640. part. 4. Jur. nat.). Quamobrem cum nil obstat, ut alteri mandet, quod vi officii ipsi gerendum erat; id mandato facere tenetur. *Quod erat tertium.*

Immo nec obstat quicquam, quo minus plures conjunctim præpositi uni mandent, quod ab omnibus conjunctim fieri debebat.

debebat. Tunc enim unus repræsentat omnes conjunctim, & quod facit, omnes fecisse putantur (§. 661. part. 4. Jur. nat.). Similiter si unus alteri mandat, quod est officii sui, ipse hoc fecisse putatur. In casu adeo priori factum unius habetur pro facto omnium; in posteriori pro facto ejus, cujus officii erat hoc facere.

§. 278.

Quoniam si plures institores fuerint conjunctim præpositi, vel *Quando divisis officiis* pati minime debent, ut unus solus sine ipsis quid plures congerat; si vero divisis officiis, nullus pati debet, ut faciat al-*conjunctim præ-*ter, quod est officii sui sine consensu suo (§. 277.); quando *positi in fa-* in casu priori ceteri norunt, unum sine ipsis quid gerere vel-*sum unius* le; vel in posteriori unus novit, alterum facere velle, quod *si divisis* est officii sui, nec contradicunt, tacite in factum alterius con-*officis præpo-*sentiant (§. 660. part. 1. Phil. pract. univ.), consequenter *ex hoc siti,* unus in *facto tenetur exercitori,* qui consensit, non tamen obligatur exerci-*factum aise-*tor, quatenus non mandato contractum est. *rius consen-*

Nimirum obligatio non patendi, ut unus contra jus simul *tit.* præpositorum quid faciat (§. 277.), exercitorem respicit, non eum, cum quo contrahitur, quippe qui non nisi cum omnibus conjunctim, vel cum eo, cujus officii erat, contrahere poterat ac debebat (§. 276.). Quodsi ergo cum uno non contractum fuerit mandato ceterorum in casu priori, vel mandato ejus, cujus officii erat, in posteriori; quod neglectus contradictionis minime operatur (§. 640. 641. part. 4. Jur. nat.); exercitor quoque ex illo contractu obligari nequit. Alia vero est ratio, cur teneantur exercitori, qui non contradixerunt, cum contradicere deberent negligentes officii sui.

§. 279.

Si plures sint exercitores, ex contractu magistri singuli na- *De pluribus* turaliter obligantur pro rata, nisi ea lege eum præposuerint, ut exercitori-*bus.* velint in solidum obligari. Etenim cum plures exercitores na-

(Wolffii Jur. Nat. Pars V.)

Aa

vein

vem communis quaestus gratia exercent per magistrum, socii sunt (§. 1318. 1319. part. 4. Jur. nat.), consequenter magister exercitorio nomine contrahens sociorum nomine contrahit (§. 259.). Unde porro eodem modo concluditur, plures exercitores ex contractu magistri naturaliter obligari pro rata, quo idem inde intulimus de institore (§. 245.). *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam quilibet juri suo renunciare potest (§. 118. part. 3. Jur. nat.), juri autem suo renunciat, qui declarat, se alteri in solidum obligari velle, cui non nisi pro rata obligari debebat (§. 103. part. 3. Jur. nat.); si plures exercitores magistrum ea lege praepo-
nant, ut ex ejus contractu singuli in solidum obligentur, quin in solidum obligati sint dubitandum non est. *Quod erat alterum.*

A voluntate exercitorum pendet, qua lege magistrum praepo-
nere velint (§. 256.), consequenter quod jus in eum conferre voluerint. Quod si ergo in eum conferant jus singulos in solidum obligandi, singulos quoque in solidum obligare potest (§. 156. part. 1. Phil. pract. univ.). Ceterum hinc patet lege praepositionis, qua jus magistri restringitur (§. 257.), subinde etiam idem augeri posse. Fit nimirum hoc eo in casu, quando in eum confertur jus, quod ad navem exercendam per se non requiritur, adeoque utilitatis gratia accedit ad contractum, veluti in praesenti ut tanto facilius cum magistro contrahant alii.

§. 280.

De pecunia Si magister ad solvendum debitum, quod navis causa contra-
mutata ad xit, pecunia mutatur ab alio; exercitor creditori posteriori obli-
gatur. Etenim obligabatur ad solvendum debitum credito-
debitum na-
ri priori (§. 261.). Quamobrem cum debitum posterius cum
causa priori habendum sit pro eodem, quatenus & posterior credi-
tor in navem credidisse videtur, quin exercitor etiam credi-
tor posteriori obligetur ad solvendum dubitandum non est.

Ponamus

Ponamus casum *Ulpiani* l. 1. ff. de exerc. act. §. 11. ab alio mutuatum liberalisse eum, qui in navis refectionem crediderat; etiam hic in navem credidisse censebitur.

§. 281.

Si magister pecuniam propriam in navem impendit, vel quod navis causa mutuatus fuerat, de suo solvit; exercitor ipsi obligatur. *De magistro pecuniam in navem impendente vel debitam ejus causa contractum solvente.*
Etenim quando pecuniam mutuatur navis causa (§. 261.), vel ad solvendum debitum, quod navis causa contraxit, pecuniam mutuatur ab alio, exercitor creditori obligatur (§. 263.). Quoniam vero ipse creditoris personam sustinet, si pecuniam propriam in navem impendit, cujus causa pecuniam ab alio mutuare poterat, vel de suo solvit, quod navis causa mutuatus fuerat; nulla sane ratio est, cur non exercitor eidem etiam obligatus esse debeat.

Qui confert jus pecuniam navis causa mutuandi ab alio, is etiam in magistrum contulit jus propriam pecuniam in navem impendendi & se ad eam ipsi restituendam obligare intelligitur, cum obligetur ad solvendum creditori. Neque enim jus contrahendi debitum nomine nostro in alium conferri intelligitur, nisi quatenus obligati esse volumus ei, qui crediderit.

§. 282.

Durante, sed non finito officio magister eum, qui in navem quid An magister debet, ad solvendum debitum compellere potest. Ostenditur eodem modo, quo idem de institore ostendimus (§. 234.) *ad solven-*

Venit nempe hoc inde, quod jus omne ad exercendum nauticum necessarium in magistrum contulerit exercitor (§. 254.), quemadmodum præponens in institorem (§. 214.), & jus in magistrum collatum expiret, quam primum magister esse desinit, quippe quod ei non competit, nisi quatenus magister est.

§. 283.

Si exercitor prohibet, ne magister credat ei, qui navis causa contrahit; suo periculo credit. Quoniam enim intra terminos *De magistro contra pro-*

*hibitionem
credendo &
qui navis
causa con-
trahit.*

præpositionis navem exercere debet (§. 258.) & lege præpositionis exercitor sibi obliget magistrum (§. 262.); si hic prohibuerit, ne magister credat ei, qui navis causa contraxit, nec eidem credere licet. Quodsi ergo credit contra prohibitionem; perinde omnino est, ac si pro eodem, cui credit, se obligasset, adeoque fidejussisset (§. 782. part. 4. Jur. nat.). Quamobrem exercitori ipse obligatus est ad solvendum, nisi debitor solverit (§. 786. part. 4. Jur. nat.), consequenter suo periculo credit.

§. 284.

*De damno, si
navis casu
interit.*

Si navis casu inevitabili interit, damnum domini est. Etenim si navis casu inevitabili interit, nec magistro, nec exercitori, quando idem non est dominus, imputari potest, quod interierit (§. 638. part. 1. Phil. pract. univ.). Quoniam itaque res perit suo domino (§. 356. part. 2. Jur. nat.); jactura quoque ejus, quam facit (§. 487. part. 2. Jur. nat.), consequenter damnum ipsius est (§. 480. part. 2. Jur. nat.).

Quæ casu inevitabili fiunt, ad eventus dubios referenda sunt (§. 1191. part. 1. Jur. nat.), adeoque providentiæ divinæ committenda (§. 1192. part. 1. Jur. nat.), in qua acquiescendum ei, cui damnum datum (§. 1201. part. 1. Jur. nat.). Ita nemo, qui navem maris fluctibus committit, prævidere potest tempestatem, cujus vi interitura. Quando igitur eam committit, providentiæ quoque divinæ committendum, utrum ea salva sit reitura, an interitura, consequenter si interierit, id patienter ferendum (§. 593. part. 1. Jur. nat.).

§. 285.

*Nauta qui
sit & num
ex ejus con-
tractu tene-
atur magi-
ster vel e-
xercitor.*

Nautas vocamus eos, qui agendæ navis causa in navi sunt. Quamobrem cum horum officium sit navem agere, adeoque nullum jus navis causa contrahendi ipsis competit; *ex nautarum contractu nec magister, nec exercitor obligari potest.*

Exercitor non obligari potest nisi per magistrum, qui in exercen-

exercenda navi ipsius personam representat (§ 254.). Nautas vero si conducit magister, ipsi operam locant in agenda navi, non vero ipsis quicquam committitur, quod ad navem exercendam spectat. Nemo autem sibi arrogare potest jus, quod est alterius.

CAPVT II.

De contractibus, qui aleam continent.

§. 286.

Contractus aleam continentes dicuntur illi, quibus super incerto eventu convenitur, ut eodem utrinque stent contrahentes. *Quinam contractus aleam conti-*

E. gr. Si convenitur de pretio pro jactu retis solvendo, ut scilicet pisces eodem capti sint ementis, venditoris autem pretium conventum, contractus aleam continet, quoniam incertum est, quo eventu jaciatur rete; seu quænam piscium captarum quantitas sit futura. Non opus est, ut plura demus exempla, cum ex tractatione sequente pateat, quinam ad hoc genus tanquam species referri debeant contractus. *neat.*

§. 287.

Quoniam contractus omnes ineuntur de dando & faciendo (§. 358. 793. part. 3. Jur. nat.), in contractibus aleam continentibus super incerto convenitur, ut eodem utrinque stent contrahentes (§. 286.): in his contractibus incertum suspenditur, quod dari vel fieri, vel etiam non dari, vel non fieri debet, sive ex utraque contrahentium parte, sive saltem ex una. *Quid obtineat in contractu aleam continente.*

Ita in exemplo, quod modo dedimus (not. §. 286.), ab eventu incerto suspenditur quot pisces pro pretio convento dari debeant emtori, cum eas habere sibi debeat, quas hoc jactu retis cepit.

§. 288.

Ant contra- *Contractus aleam continentis naturaliter in se illiciti non sunt*
Eus aleam *jure externo, modo hoc dare, vel facere naturali lege non sit prohi-*
continentes *bitum.* Etenim naturaliter a domini voluntate pendet, quo-
sint liciti. modo jus quoddam suum in alterum transferre (§. 11. *part. 3.*
Jur. nat.), consequenter quomodo dare, vel facere velit (§.
 675. *part. 2.* & §. 122. 360. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem
 id, quod dandum, vel faciendum suspendere etiam potest ab
 incerto eventu. Quoniam itaque in contractibus aleam con-
 continentibus quod dandum, vel faciendum, ab eventu incerto
 suspenditur (§. 287.); contractus hi naturaliter in se illiciti
 non sunt jure externo. *Quod erat unum.*

Enimvero pactio omnis legi naturæ adversa illicita est
 (§. 483. *part. 4. Jur. nat.*). Quodsi ergo in contractu, qui
 aleam continet, conveniatur de dando vel faciendo, quod
 dare vel facere lege naturali prohibetur; erit contractus iste,
 qui aliam continet, illicitus. *Quod erat alterum.*

Nimirum quando contractus, qui aleam continet, illicitus
 est, non ideo illicitus est, quia aleam continet, sed quia in eo
 convenitur de eo, quod in se illicitum est: neque enim pacto
 ex illicito licitum effici potest.

§. 289.

De jure in- *Jure interno contractus qui aleam continent illiciti sunt, si in*
terno circa *dando dominio, in faciendo libertate naturali abutimur.* Etenim
contractus *illiciti sunt jure interno, quando dare vel facere lege natu-*
aleam conti- *rality prohibita (§. 288.).* Enimvero abusus rerum suarum
nentes. (§. 170. *part. 2. Jur. nat.*), adeoque dominii (§. 124. *part. 2.*
Jur. nat.) & abusus itidem libertatis naturalis prohibitus (§.
 159. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem jure interno contra-
 ctus qui aleam continent illiciti sunt, si in dando dominio, in
 faciendo libertate naturali abutimur.

Num quis dominio & libertate sua naturali abutatur, vel utatur, ex officiis erga se & alios dijudicandum. Abusus enim uterque officio cuidam naturali repugnat (§. 61. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cum homo naturaliter obligetur ad evitandum juris sui abusum (§. 62. *part. 1. Jur. nat.*); etiam hinc inferri poterat, quod nec in dando dominio, nec in faciendo libertate naturali abuti debeat, qui aleam continentem contractus inire voluerit. Habemus adeo principium sæcundum, ex quo sanum de jure interno circa contractus, qui aleam continent, ferre datur judicium, ne in iis committatur, quod conscientie adversatur. Et eo utendum est iis, qui constituti sunt publici morum doctores ac censores.

§. 290.

*Jure externo contractus, qui aleam continent, subsistunt, et De jure ext-
tamsi in dando dominio, in faciendo libertate naturali abutamur, terno circa
Etenim naturaliter nemini jus est abusum rerum impediendi, eosdem,
quamdiu qui rebus suis abutitur nil facit contra jus alterius
(§. 169. *part. 2. Jur. nat.*), consequenter abusus domini alteri
permittendus. Similiter vi libertatis naturalis permittendum est, ut unusquisque in determinandis actionibus suis suum sequatur judicium, quamdiu contra jus tuum nil facit (§. 156. *part. 1. Jur. nat.*), & conscientie ipsius relinquendum, quid facere, vel non facere velit (§. 157. *part. 1. Jur. nat.*), consequenter abusus quoque libertatis naturalis alteri permittendus. Externo igitur jure contractus, qui aleam continent, subsistunt, etiam in dando dominio, in faciendo libertate naturali abutamur.*

Abusus libertatis naturalis (§. 420. *part. 3. Jur. nat.*) & domini alteri permittendus tantummodo dat impunitatem agendi (§. 421. *part. 3. Jur. nat.*). Quamdiu autem alter impune contrahit, consequenter quando ipsi permittendum ut contrahat, quamvis naturaliter ad non contrahendum sit obligatus (§. 418. *part. 3. Jur. nat.*), contractus quoad eum, qui cum eo contrahit,

hit, subsistit, etiamsi libertate sua naturali vel dominio abutatur; modo abusus iste non sit contra jus tertii. Obtinet sane hoc in omni contractu, qui nullam aleam continet. Quodsi enim in contrahendo officiorum habenda foret ratio, ut contractuum validitas ab iis penderet; vel per eas contractus irriti efficerentur, vix unquam tuto cum aliis contrahi posset & consummatio contractuum ac inde ortæ obligationes litibus inextricabilibus haud raro implicarentur, ut adeo ipsa necessitas locum faceret juri externo, quatenus obligationi naturali de sibi rursus dando & faciendo, prouti unus quisque indiget re vel opera alterius (§. 124. part. 3. Jur. nat.), ad donationem & facta gratuita non extendendæ (§. 268. part. 4. Jur. nat.), atque in se limitatæ (§. 127. part. 3. Jur. nat.), nec non juri res & operas sibi ab alio comparandi (§. 126. 130. part. 3. Jur. nat.), in se itidem limitato (§. 128. 129. part. 3. Jur. nat.), satisfieri nequit, nisi abusus domini atque libertatis naturalis alteri permittatur. Omne enim jus externum ex jure libertatis naturalis derivatur (§. 398. part. 3. Jur. nat.), atque ideo ab interno abire potest (§. 156. part. 1. Jur. nat.).

§. 291.

Quatenus aequalitas observari debet in contractu, qui aleam continet, quæ aequalitas observanda; spes lucri & metus damni ab utraque contrahentium parte idem esse debet. Etenim cum in contractu aleæ quod dari vel fieri debet suspendatur ab eventu incerto sive ex utraque, sive ex una contrahentium parte (§. 287.), adeoque vel præstatio certa cum incerta, aut incerta cum incerta commutatur; ideo fieri nequit, ut, quantum unus præstat alteri, tantum ipsi vicissim præstetur ab altero; quemadmodum in contractibus onerosis, in quibus æqualitas observatur (§. 898. part. 4. Jur. nat.). Quamobrem cum in permutatione præstationum certarum ejusdem pretii eadem sit contrahentium conditio, ea vero obtinet in contractu, qui aleam contineat, quando ex utraque contrahentium parte eadem est spes lucri & idem metus

metus damni; si in contractu, qui aleam continet, æqualitas observanda, spes lucri eadem, metus damni idem ab utraque contrahentium parte esse debet.

Si in contractibus onerosis, in quibus præstationes certæ promittuntur, æqualitas observatur, neuter contrahentium plus, vel minus habet post contractam, quam ante eundem habebat (§. 899. part. 4. Jur. nat.), adeoque per contractum conditio ejus non mutatur. Hoc fieri nequit in contractibus, qui aleam continent, ubi quod dandum, vel faciendum ab eventu incerto suspenditur (§. 287.): eventus enim contrahentium conditionem post contractum efficit inæqualem. Quamobrem sufficit ut eadem sit ante contractum conditio, & inæqualitas, quæ post contractum obtinet, in incerto, antequam is fuerit consummatus. Ita nimirum neuter habet justam conquerendi causam de altero, cum, antequam contractus consummetur, ut præstatio incerta per eventum efficiatur certa, nulla ratio sit, cur unius potius, quam alterius contrahentium loco esse malis, in incertum vero, quod fortunæ decidendum committitur, libere utrinque consentiatur.

§. 292.

In contractu oneroso, qui aleam continet, ea esse videtur contrahentium voluntas, ut eadem utrique sit spes lucri, idem metus animus con- *Quinam*
damni. Quoniam enim in contractu oneroso pro eo, quod *trahentium*
unus dat, vel facit, alter vicissim aliquid dat, vel facit (§. 878. *in contractu*
part. 4. Jur. nat.); neuter contrahentium præsumitur habere *oneroso, qui*
animum alteri aliquid gratis dandi, vel faciendi (§. 18. *part. aleam conti-*
4. Jur. nat.). Quamobrem quando præstationes in eventum *net, præs-*
incertum conferuntur, neutri videtur animus, ut alteri major *matur.*
sit spes lucri, minor metus damni, quam sibi. Videtur
adeo ea contrahentium voluntas, ut eadem utrique sit spes lu-
cri, idem metus damni.

Equidem uterque contrahentium optat, ut sibi faveat fortuna, non alteri: non tamen hinc consequitur, in spe lucri ac me-
(*Wolfii Jur. Nat. Pars V.*) B b tu

tu damni inæqualitatem esse admittendam, quin potius ex hoc ipso sequitur, spei ac motus identitas ab utraque parte. Neque enim utraque pars fortunam sibi faventem expectare poterat, siquidem uni major esset spes lucri, minor damni metus, quam alteri. Quemadmodum in contractu oneroso, in qua præstationes certæ permutantur, nemo præsumitur habere animum donandi; ita nec in eo, qui aleam continet, præsumi quis potest velle, ut probabilius sit alterum experturum fortunam sibi faventem, quam se. Quodsi experientiam consulere volueris, quæ modo demonstravimus & annotavimus, eidem prorsus consona deprehendes,

§. 293.

Quo animo contractus aleam continens incundus.

Qui in contrahendo aleam adeunt, ab omni fraude animum quam alienissimum habere debent. Etenim ab omni contractu fraus omnis abesse debet (§. 149.), consequenter animus contrahentium ab omni fraude tanto magis remotus esse debet, quanto facilius alter defraudari poterat. Quamobrem cum in contractu aleam continente, in quo quod dari vel fieri debet, ab incerto eventu suspendendum (§. 287.), facilius fraus committi possit, quam in contractibus aliis, in quibus de certis præstationibus convenitur (§. 147.); qui in contrahendo aleam adeunt, ab omni fraude animum quam alienissimum habere debent.

Naturaliter improbatum animus defraudandi, etsi defraudatio non actu fiat. Quamobrem qui permovetur ad aleam in contrahendo adeundam, quod sibi persuadeat fore, ut alterum defraudare possit, peccat, etiamsi seipsum defraudari contingat. Quamobrem non abs re fuit hic inculcari, quod alias vix ulla demonstratione opus habere videri poterat.

§. 294.

Quando contractum

contractum, qui aleam continet, inire non debemus, si aliter contrahi potest. Etenim cum in contractibus, qui aleam continent,

tinent, præstationes, de quibus convenitur, ab incerto eventu suspendantur (§. 287.); fere semper contingit, ut damnum incurrat unus contrahentium. Quamobrem cum naturaliter obligemur ad damnum tam a nobis, quam ab aliis avertendum (§. 493. 495. part. 2. *Jur. nat.*), utrumque vero fieri potest, si aliter contrahitur, observata præstationum æqualitate (§. 899. part. 4. *Jur. nat.*); cumque præterea ad vitandum non usum facultatum nostrarum obligemur (§. 206. part. 1. *Jur. nat.*); contractum, qui aleam continet, inire non debemus, si aliter contrahi potest.

Qui contractum ineunt, qui aleam continet, cum aliter contrahere possent; id utique faciunt ideo, quod plus recipere velint, quam ipsimet præstant. Quoniam vero hoc prodit animum sese locupletandi cum alterius damno, qui juri naturæ adversatur (§. 585. part. 2. *Jur. nat.*); non sine peccato ad contractum potius ineundum, qui aleam continet, quam aliter contrahendum sese determinat (§. 440. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem qui conscientiæ rationem habet, contractum, qui aleam continet, inire non vult, si aliter contrahere potest. Patet adeo obligationem, quam urgemus in propositione præsentis, respicere jus internum. Equidem non negamus fieri etiam posse, ut quis alia de causa contrahendo aleam adire nolit, si aliter contrahi possit, quam ne quicquam committat, quod sit officio vel erga seipsum, vel erga alios contrarium: sed rationes istæ extrinsecæ, quæ in Moralibus spectandæ, hic loci non attendendæ, ubi actiones humanas non consideramus, nisi quatenus rectæ sunt.

§. 295.

Sors (idiomate patrio ein *Zoff*) vocatur res quæcunque, a cujus fortuita determinatione suspenditur acquisitio rei alterius corporalis, vel incorporalis, veluti juris faciendi, seu est signum ejus, quod nobis esse debet acquisitum, fortuito determinatum. *Sors quid sit.*

E. gr. Si duo sint nummi aurei, quorum unum accipere debet & duabus schedulis inscribantur literæ A & B, quarum

una nummum unum, altera alterum significat, ac schedulis convolutis unam capere jubearis, quam volueris, accepturus nummum, quem indicabit litera eidem inscripta, schedula, quam capis, dicitur fors, & sorte dirimi, quemnam nummum habere debeas. Loco schedularum adhiberi possunt duo globi æquales diversi coloris, quorum unus nummum unum, alter alterum significat, in urnam conjecti, ut inde educas, quem apprehenderis manu incerta. Similiter jactu tesserarum dirimi potest, quemnam habere debeas nummum, si ante determinetur, quinam numeri unum, quinam alterum significare debeant, veluti 1. 2. & 3. unum, 4. 5. & 6. alterum. Nimirum schedula, vel globus, quem capis, aut tessera jacta signum est acquisitionis hujus nummi, quem litera schedulæ, numerus tesserae inscriptus, vel color globi significat. Casu autem, non consilio determinatur, quænam schedula, quinam globus, vel qui positus tesserae acquisitionem nummi actu factam significet. Atque adeo signum acquisitionis actu factæ fortuito determinatur. Existimatur vulgo, sortem a Deo dirigi, ut, quod eidem committitur, voluntati divinæ convenienter determinetur. Unde *Augustinus*: fors est, inquit, res in dubitatione humana divinam indicans voluntatem, & *Schardius* in Lexico Juridico sortem definit per judicium declarans in dubio, scilicet honesto, voluntatem Dei; sed num & quo sensu admitti debeat ista sortis directio divinæ, seu num & quomodo Deus ad eandem concurrat, id ad ea referendum, quæ demonstranda sunt, nec recte in definitione sortis hoc sumitur, quippe quæ constare debet ex iis, quæ rei intrinseca sunt & per quæ in esse suo determinatur: id quod a nobis factum esse confidimus & exempla clarissime loquuntur.

§. 296.

Quenam *Quæ certo consilio fieri possunt, ea sorte dirimenda non sunt,*
sorti non nec ad sortem confugiendum nisi in dubio, seu quando ex dubitatio-
committendum fluctibus emergere non potes. Si quid enim certo consilio
da, quanam fieri potest, quid fieri debeat usu facultatum animæ determi-

nari potest (§. 498. *part. 1. Theol. nat.*). Quodsi ergo quis ^{nam com-} sorte dirimere vult, quod certo consilio fieri poterat; facultatibus suis non utitur (§. 295.). Quoniam itaque obligamur ad vitandum facultatum nostrarum non usum (§. 206. *part. 1. Jur. nat.*); sorte dirimenda non sunt, quæ certo consilio fieri possunt. *Quod erat unum.*

Enimvero si dubium, quid fieri debeat; ignoratur in quamnam contradictionis partem assensus determinari debeat, cum tamen in unam determinandus sit (§. 417. *part. 2. Theol. nat.*), adeoque facultatum usu determinari nequit, quid fieri debeat. Quoniam tamen hoc determinari debet *per hypoth.* ideo necesse est, ut hæc determinatio suspendatur a fortuita determinatione signi cujusdam (§. 952. *Ontol.*), consequenter cum istiusmodi signum fors sit (§. 295.), ad sortem confugiendum, quando ex dubitationum fluctibus emergere non potes. *Quod erat alterum.*

Qui putant Deum ita dirigere sortem, ut voluntati ipsius convenienter determinetur, quid fieri debeat; non tamen hinc inferre possunt, sortem consilio humano esse præferendam: etenim hoc contrariatur obligationi naturali de vitando facultatum nostrarum non usu (§. 206. *part. 1. Jur. nat.*), cujus cum Deus auctor sit (§. 275. *part. 1. Phil. pract. univ.*), voluntati ejus convenit, ne ad sortem confugiamus in iis, quæ certo consilio fieri possunt. Hinc *Augustinus*, quamvis existimaret sorte indicari voluntatem divinam, id ipsum tamen fieri non admittit nisi in eo casu, quando ex dubitationum fluctibus emergere non possumus (*not. §. 304.*). Ita si libera tibi est nummi aurei electio, ad sortem confugiendum non est, nisi ubi hæres, quemnam eligere debeas, nec sorti committenda rerum communium divisio, nisi ubi mutuo consensu ea fieri nequit, adeoque dubium est, quamnam partem unusquisque capere debeat.

§. 297.

Sortem electricam appellamus, qua definitur, quid ex du- ^{Sors electric}

attributis & obus vel pluribus sit eligendum: *attributrix*, quæ rem certam *divisoria* alicui tribuit: *sortem* vero *divisoria*, qua definitur, quamquam sit. nam rei divisæ partem quis habere debeat.

E. gr. Ponamus hæreditatem divisam esse in tres partes æquales, & unicuique sorte assignari eam, quam habere debet, partem: sors in hoc casu dicitur *divisoria*. Enimvero si res quædam hæreditaria dividi nequit ac sorte definitur, quinam eam habere debeat, sors dicitur *attributrix*. Denique si unum ex duobus nummis eligere debes, ac sorte definitur, quænam tibi electa sit, sors *electrix* vocatur. Nimirum sorti committuntur actus humani, vel inopia consilii, vel defectu consensus requisiti dubii. Sors adeo tribuit uni, quod mutuo consensu erat tribuendum: sors eligit, quod tibi erat eligendum: sors communia dividit, seu rei divisæ partes unicuique assignat, quod mutuo consensu inter plures erat dividendum. Pro diversitate adeo actuum, qui sorti committuntur, eadem diversa sortitur nomina.

§. 298.

Sors divinatoria quid sit.

Sors divinatoria dicitur, qua quis quid futurum sit determinare vult. *Divinatio* enim est futurorum prædictio.

Qui ad divinandum utuntur sorte, si prædictionem futuri sorti committunt, quasi Deus futura prævidens (§. 524. part. 1. *Theol. nat.*) sortem ita dirigat, ut cadat, quemadmodum futuri significatio exigit. Quemadmodum enim sors alias in dubio indicare creditur voluntatem Dei (*not. §. 295.*); ita sors divinatoria in eo, quod ignoramus, indicare putatur præscientiam Dei. Apud veteres multa fuerunt divinationum genera, quæ inter etiam sors divinatoria locum obtinet. Sicuti vero hodie artes divinatoriæ apud nos sunt explosæ; ita & sorti divinatoriæ parum tribuitur. Ad eam vero referenda, quæ hodie dicitur, *Ars punctoria*, *die Punctiv. Kunst*, qua ex fortuito punctorum sine numeratione in charta notatorum numero eventus futuri prædicuntur, vel occulta manifestantur, artibus utique ludicris accensenda.

confenda. Sed demus exemplum sortis divinatoriæ. Pona-
mus te scire velle, quemnam exitum sit habiturum prælium. Si
sumas numeros 1. 2. & 3. in tessera denotare debere exitum fu-
nestum, aut 4. 5. & 6. optatum, & jacta tessera in superiori su-
perficie appareat numerus ternarius; inde colligetur exitus præ-
lii admodum funestus.

§. 299.

Sors divinatoria nulla nititur ratione; sed superstitioni debet. Sors divina-
tor. Etenim eventus in hoc universo per causarum seriem *soria seme-*
determinati sunt (§. 83. 97. *Cosmol.*), adeoque etiam ipsa sors, *varia & su-*
quomodo cadere debeat, per eandem determinata est. *Aperstiosa.*
nostro igitur arbitrio minime pendet, quemnam eventum si-
gnificare debeat sors, prouti hoc, vel isto modo cadit. Quam-
obrem cum in sorte significatio pendeat ab arbitrio nostro (§.
295.), & juxta eam fieri debeat interpretatio, si præscientia e-
ventus futuri sortis divinatoriæ committitur (§. 298.); evidens
omnino est sortem divinatoriam nulla niti ratione. *Quod e-*
tas unum.

Quoniam Deus præscit omnia futura (§. 524. *part. 1.*
Theol. nat.); sorti divinatoriæ, qua determinare volumus, quid
futurum sit (§. 298.), locus esse nequit, nisi quatenus admit-
titur, Deum ita dirigere eandem, ut cadat, quemadmodum
neccesse est ad significandum eventum per causarum seriem
determinatum *per demonstrata*, consequenter supponitur, Deum
hoc facere velle in gratiam ejus, qui eventum futurum scire
voluerit: quod cum per miraculum fieri debeat (§. 519.
Cosmol.), contra naturæ ordinem (§. 566. *Cosmol.*), qui ad pro-
videntiam divinam pertinet (§. 929. *part. 1. Theol. nat.*), hinc
omnino colligitur, falsum esse quod Deus per sortem no-
bis manifestare velit præscientiam futuri. Sorti adeo di-
vinatoriæ hanc manifestationem qui committit, is actionem
committit, quæ per errorem de Deo & providentia divina
opinio-

opinionem determinatur quoad ea, quæ ipsi bona vel mala evenire possunt. Quamobrem cum superstitiosus sit, qui hoc facit (§. 1255. part. 1. Jur. nat.); fors divinatoria superstitioni utique debetur. *Quod erat alterum.*

Non minor difficultas est in eo, quod per sortem Deus hominibus declaret voluntatem suam, quam quod per eandem ipsis declaret præscientiam futuri, adeoque actum quendam intellectus sui. Utrumque fieri nequit sine miraculo: id quod nemo non perspicit, qui principiorum cosmologicorum & Theologiæ naturalis gnarus est. Concurrit Deus ad sortem, quemadmodum ad actualitatem rerum aliarum, nec alio sensu eidem tanquam causæ primæ tribuitur, quomodo fors cadat, quam quo sensu omnia ad voluntatem ipsius referuntur, quæ in rerum natura fiunt. Hæc probe perpendenda sunt, ne in usu sortis superstitioni aliquis relinquatur locus, quam tamen facilius tolerandam esse in sorte reliqua, quam in divinatoria ultro largimur propter differentiam effectus attendenti animum ad eundem fati manifestam.

§. 300.

Sors divinatoria num superstitioni debetur (§. 499.), legi naturæ sorte quoque divinatoria non utendum, seu divinatio per sortem repugnet. lege naturali prohibita.

Non licet hinc inferre, quod nec sorte alia unquam uti liceat (not. §. 299.). Etenim sorti reliquæ superstitioni non per se inest (§. 295.), sed ad eam accedit, quatenus perperam sumitur, Deum nobis per eam declarare debere voluntatem suam. Neque enim ut sorte dirimatur, quod dubium ac controversum est, Deus nobis voluntatem suam declarare tenetur; quemadmodum ex demonstratione superiori (§. 299.) & ipsa sortis definitione abunde liquet (§. 295.). Sors enim eligitur tanquam medium definiendi, quod usu facultatum nostrarum definiri nequit, quando necesse est ut aliquid agatur, non vero tanquam medi-

um explorandi voluntatem divinam. Electio Matthiæ Apostoli per sortem exemplum prorsus singulare est, ex quo de sorte in genere iudicium minime fieri potest, quemadmodum a conversione Pauli non licet argumentari ad conversionem hominis in genere.

§. 301.

Quoniam divinatio per sortem lege naturali prohibita *An contra-*
 (§. 309.) omnis vero pactio legi naturæ adversa non valet *Etus de di-*
 (§. 483. part. 4. *Jur. nat.*); *contractus de divinatione per sortem vinatione*
initus non valet. Ostendi idem poterat alio adhuc modo. *per sortem*
 Sors divinatoria nulla ratione nititur (§. 299.), adeoque ha- *fit validus.*
 beri nequit pro medio patefaciendi futurum eventum, vel
 præteritum occultum, consequenter qui de divinatione per
 sortem cum alio contrahit, de eo, quod impossibile est, con-
 trahere censetur. Enimvero pactum, adeoque contractus
 (§. 794. part. 3. *Jur. nat.*), de re impossibili minime valet (§.
 633. 800. part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem nec valet contra-
 ctus de divinatione per sortem cum altero initus.

Ne sortem divinatoriam intra limites arctiores coarctemus,
 quam par est; ideo tenendum, ad eam referri debere præsti-
 gias quasunque, quibus occulta detegere volunt homines, v.
 gr. quinam rem furto abstulerit: neque enim statim ad pactum
 cum diabolo initum recurrendum, quoties per præstigiaris quis
 inquirat in occulta, vel ea aliis manifestare vult, si vel maxime
 bona faciat fide fallens alios, quia ipse fallitur, aut seipsum
 fallens, quod vana persuasio ipsum fefellit. Deproperant ju-
 dicium, qui magicum dicunt, quod superstitione defendit, vel
 impostura. Quamvis vero, teste *Cicerone* lib. 1. de divinat.
 gens nulla fuit olim neque tam humana atque docta, neque
 tam immanis tamque barbara, quæ non significari futura & a
 quibusdam intelligi prædicique posse censetur; ipse tamen fa-
 retur lib. 2. suo tempore divinationi per sortem parum esse
 (*Wolfii Jur. Nat. Pars V.*) Cc tribu-

tributum, ut adeo de hoc divinandi genere nec multa dicere voluerit.

§. 302.

Qualis sit contractus, qui de divinatione per sortem initur. *Contractus de divinatione per sortem cum altero initus est locatio conductio operarum, si certa pro divinatione merces solvatur.* Etenim si cum altero contrahis, ut pro certa mercede per sortem divinatoriam tibi manifestet eventum futurum, aut præteritum quidpiam occultum; divinator operam suam in divinando tibi præstare debet pro certa mercede. Quamobrem cum contractus locatio conductio sit, quo certa opera præstatur pro certa mercede (§. 1194. part. 4. Jur. nat.); contractus de divinatione per sortem cum altero initus, ut pro ea certa merces solvatur, locatio conductio operarum est.

Nimirum tu conducis operam alterius in divinando, divinator autem eam locat.

§. 303.

Qualis non sit. *Quoniam contractus de divinatione per sortem cum altero initus, ut pro ea certa merces solvatur, locatio conductio est (§. 302.); ideo non est contractus, qui aleam continet (§. 287.).*

Nimirum opera, quam præstare debet locator, certa est: debet enim tibi manifestare occultum per sortem divinatoriam. Merces quoque, quam tu solvere debes, certa est. Neutra igitur præstatio suspenditur ab eventu incerto, quemadmodum in contractibus aleæ fieri debet (§. 287.). In numerum adeo contractuum, qui aleam continent, eundem non referimus, et hic de eo agamus, ubi de sorte fuerat agendum.

§. 304.

Contractus sortis electricis nam sit. *Contractus sortis electricis est, quo convenitur inter duos vel plures, quamnam ex rebus pluribus quis habere debeat, vel utrum aliquid, an nihil habere debeat. Beneficus est, si gratis*

gratis datur, quod quis habere debet (§. 417. *part. 4. Jur. nat.*): *est onerosus*, si is vicissim quid dare debet, aut facere (§. 878. *part. 4. Jur. nat.*); quoniam vero res vel corporales, vel incorporales sunt (§. 496. 497. *part. 1. Jur. nat.*); *sub re, quam quis habere debet, etiam intelligitur jus aliquid faciendi, vel non faciendi, aut etiam patiendi.*

Contractus hic latissime patet, cum extendatur ad res omnes corporales & incorporales, quæ dari possunt, ad omnia facta & non facta honesta, ad omnem denique patientiam, quæ respicit jus faciendi alterius. Et accedere potest ad contractum omnem tam beneficium, quam onerosum, ut eum vertat in contractum aleæ, vel cum contractu aleæ misceat. E. gr. Ego tibi donare volo nummum aureum. Ita inter nos convenitur, quod eum habere debeas, quem fors indicaverit. Vis, ut tibi donem nummum aureum. Ita inter nos convenitur, ut per sortem definiatur, utrum eum habere debeas, nec ne. Tu a me emere vis equum unum ex duobus, sed conveniri nequit, quoniam tibi emtus esse debeat. Quamobrem ita convenitur, ut is sit tuus, quem fors indicaverit. Similiter duo conducti sunt famuli, quorum unum unus, alterum frater alter habere debet. Cum inter se convenire nequeant, quoniam hunc, quoniam alterum habere debeat; electionem sorti decidendam committunt communi consensu. Vis ut tibi concedam jus non patiendi, ut ædificium meum alius tollatur. Cum nec lubens hoc concedere, nec denegare velim; inter nos convenitur, ut per sortem definiatur, utrum hoc jus tibi acquisitum esse debeat, nec ne. Denique duo sunt MSC, quorum unum ego, alterum tu describere debes, mercede inter nos dividenda. Conveniri nequit, quodnam ego, quodnam tu describere debeas. Quamobrem convenitur, ut per sortem definiatur electio, ut ea fiat necessitatis mutuo nostro consensu.

§. 305.

Quoniam in contractu sortis electricis convenitur, quod Quoniam in id habere debeas, quod fors indicaverit, vel nihil habere de-contractu
beas,

*Sortis electricis personam eligentis re-
presentet.* *beas, si fors indicaverit te nihil habere debere (§. 304.); quod fors eligit, a te electum censetur, & quando te nihil habere debere indicat, nihil te habere velle intelligitur, actu nimirum electionis, vel voluntatis in fortunæ potestatem collato, consequenter fortuna personam eligentis representat.*

Fortunæ nimirum committitur electio in contractu sortis electricis, cujus facto quod stare velint contrahentes compromittunt, adeoque sibi invicem sese obligant (§. 363. part. 3. *Jur. nat.*) Fortuna autem spectari potest quasi mandatarius mandato cum libera instructus (§. 640. 651. part. 4. *Jur. nat.*). Qui adeo volunt Deum per sortem indicare debere voluntatem suam; hi Deo quasi mandare videntur electionem: quod parum convenire videtur reverentiæ (§. 1182. part. 1. *Jur. nat.*), quam ipsi exhibere debemus (§. 1183. part. 1. *Jur. nat.*). Aliud est eventum dubium Deo, seu providentiæ divinæ committere, quod utique facere tenemur (§. 1192. part. 2. *Jur. nat.*); aliud vero ut is per miraculum nobis patefaciat voluntatem suam circa electionem rei, seu eidem electionem mandare. Sed qui hoc discrimen intimius perspicere voluerit, is in Cosmologia & Theologia naturali probe versatus sit necesse est.

§. 306.

*Quomodo
per sortem
electricam
acquiratur.*

Quia in contractu sortis electricis contrahentes conveniunt, quod quis habere debeat, quod fors indicaverit, vel quod nihil habere debeat, si quem nihil habere debere eadem indicaverit (§. 304.); quod fors indicat, id statim acquiritur, adeoque ipsi tradendum, si nihil indicet, nihil quoque acquiritur.

Statim adeo tuum est, quod fors tuum esse debere indicat; nihil autem tuum fit, quando eadem indicat, te nihil habere debere. Sortis nimirum iudicio statuitur in electione, actu autem electionis nostrum fit, ad quod jus quoddam nobis erat, seu ad quod acquirendum jus quoddam competebar. Facile hoc patet in exemplis, quæ modo dedimus (*not. §. 304.*). Ita

nummus

nummus aureus in exemplo primo statim tuus est, quamprimum fors indicaverit te eum habere debere, & in ultimo jus non patiendi, ut alter ædificium altius tollet, confestum tuum est, quando fors indicat tibi id competere debere.

§. 307.

Si donator donet sub hac conditione, ut per sortem eligatur, De contra-
quid donatum esse debeat, vel etiam per eandem dirimatur, utrum *Quæ sortis*
donatum esse debeat, nec ne; donatarius sortis iudicio stare tenetur. electricis ad
Cum enim donatarius acceptatione sua, sine qua non perficitur donatio (§. 58. *part. 4. Jur. nat.*), non plus juris acquirere valeat, quam in eum transferre vult donator (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*); si donator donet sub hac conditione, ut per sortem eligatur, quid donatum sit, vel per eandem dirimatur, utrum donatum esse debeat, nec ne, donatarius acceptando consentit, ut electio sorti committatur, aut num donatum esse debeat, sortis iudicio definiatur, consequenter contractum sortis electricis cum donatore init (§. 304.). Quamobrem non modo donatorem sibi obligat ad dandum quod fors indicaverit, verum etiam se eidem obligat, quod in electione, vel num donatum esse debeat, sortis iudicio stare velit, adeoque eodem stare tenetur.

Nimirum si unum e duobus donetur, per sortem autem eligendum, quod donatum esse debeat; acceptatione acquiritur statim jus ad alterutrum, per sortem autem determinatur, quodnam horum nostrum esse debeat. Atque adeo ante sortitionem donator obligatus est ad alterutrum dandum; facta autem sortitione ad dandum hoc, quod fors indicaverit. Quod si per sortem decidendum, num donatum esse debeat; donator se obligat ad dandum sub hac conditione, si fors ita ceciderit. Sorte adeo ita cadente, obligatur ad dandum; cadente aliter, obligatio nulla est, sed spes obligatum iri evanescit. In casu

nimirum posteriori de contractu sortis electricis iudicium faciendum

endum ex notione promissionis conditionatæ, de qua prolixè egimus in parte tertia Juris naturæ.

§. 308.

Idem ampliatur.

Quoniam introductis rerum dominiis facta gratuita donationibus æquipollent (§. 67. part. 4. Jur. nat.), si vero donator donet sub hac conditione, ut per sortem eligatur, quid donatum esse debeat, vel etiam per eandem dirimatur, utrum donatum esse debeat, nec ne, donatarius sortis judicio stare tenetur (§. 307.); *si quis alteri gratis facere promittit sub hac conditione, ut per sortem eligatur, quid fieri debeat, vel per eandem dirimatur, utrum fieri debeat, nec ne; sortis judicio is stare tenetur: id quod etiam fieri debere eodem modo intelligitur, si ita conveniatur, ut per sortem eligatur, utrum faciendum, an dandum.*

Ponamus ita conveniri, ut per sortem definiatur, utrum tibi certas operas præstare, an vero tui causa iter aliquod facere debeam. Quodsi fors ita cadat, ut iter sit faciendum; ad iter obligatus sum, etsi operas præstare mallet, & e contrario operæ præstandæ, etsi tu iter me ingredi mallet. Similiter peris a me, ut tibi certas operas præstem. Ego tibi hoc denegare nolo, mallet tamen eas non præstare. Quodsi ergo conveniatur, ut sorte dirimatur, num præstare debeam; si fors ita cadat, ut præstem, ad præstandum obligatus sum, quemadmodum & ex adverso tibi acquiescendum in sortis judicio, si ita cadat, ut non præstem. Nimirum qui forti aliquid committunt, sese sibi invicem obligant, quod ejus judicio stare velint, quamvis alteruter contrahentium mallet non fieri id, quod fors indicaverit. In hoc enim consentiunt, ut, quod sorti placuerit, id velint.

§. 309.

De determinatione pre-veniat, ut per sortem definiatur, utrum pretium accipi debeat, an vero dandum sit, quod offert emptor, an vero dandum sit, quod exigit venditor; pre-

num *conventum* habetur, quod fors indicaverit. Etenim in casu *rem in em-*
præsenti tam venditor eligere debet, num pro pretio ab em-*tionem ven-*
tore oblato mercem tradere velit, an nolit, quam emtor num*ditione.*
pretium, quod exigit venditor, dare velit, an nolit. Quo-
niam itaque fortuna personam eligentis repræsenterat (§. 305.);
perinde est ac si determinatio pretii in arbitrium tertii certi
conferatur. Quamobrem cum naturaliter valeat determi-
natio pretii in arbitrium tertii certi collata, modo pretium
non sit manifeste iniquum (§. 1034. *part. 4. Jur. nat.*), quale
non est, quod exigit venditor, si emtor in hoc consentit, ut
alterutrius electio sorti committatur; pretium conventum u-
tique dicendum erit, quod fors indicaverit.

Perfecta igitur emtio est, quamprimum fors fuerit jacta, &
ad eam hoc pacto perficiendam naturaliter obligatur non mi-
nus emtor, quam venditor, quamprimum determinatio pretii
in sortem fuit collata. Etenim quod res emta esse debeat, jam
conventum est: quodnam vero solvi debeat pretium, per for-
tem determinandum. Quoniam itaque hæc eandem certo de-
terminatura est, quamprimum consentitur, pretium esse debere
id, quod fors indicaverit, de pretio quoque conventum est, ut
adeo contractus emtionis venditionis dici nequeat nondum per-
fectus, quia pretium nondum determinatum, seu nondum cer-
tum est. Certum est pretium, quatenus id valere debet, quod
fors indicaverit, etsi non ante certa sit ex parte contrahentium
ejus quantitas, quam fors prodiderit judicium suum. Ceterum
hinc facile intelligitur, quid sentiendum sit in casibus aliis, in
quibus ad contractum onerosum accedit contractus sortis ele-
ctricis, ut adeo plura eam in rem dicere superfluum existime-
mus.

§. 310.

Contractus sortis divisoria est, quo facta rei communis di-*Contractus*
visione partium distributio sorti committitur, ut scilicet per *divisoria*
eam determinetur, quamnam partem unusquisque habere *sortis qui-*
debeat. *E.gr. nam sit.*

E. gr. Ponamus agrum communem dividi debere in tres partes. Cum conveniri non possit, quomodo divisio fieri debeat; socii conveniunt, ut, facta ab ejus rei perito divisione in tres partes æquales, per sortem definiatur, quænam uniuscujusque pars esse debeat. Contractus hic dicitur sortis divisorie. Differt adeo hic contractus a præcedente, ubi quis obligari debet vel ad hoc, vel ad istud præstandum, seu vel ad aliquid, vel ad nihil præstandum, & unus contrahentium eligere debet, quamnam præstationem habere velit, aut num aliquid, an nihil præstare malit. Luculentius autem differentia patebit ex iis, quæ de contractu sortis divisorie mox demonstrabuntur.

§. 311.

*Effectus
contractus
sortis divi-
sorie.*

Quoniam in communiione dominium in re indivisa pluribus conjunctim competit (§. 126. part. 2. *Jur. nat.*), adeoque nulli in hac, vel ista rei parte, in contractu autem sortis divisorie per sortem determinatur, quamnam partem unusquisque habere debeat (§. 310.), in hoc contractu fors unicuique tribuit dominium in certa rei divisæ parte.

Quamvis adeo rei divisio non fiat a sorte; ea tamen rem communem dividit inter eos, quibus antea erat communis, ut quod unusquisque accipit jam sit ipsi proprium, nec amplius spectetur tanquam pars rei alterius. E. gr. Ager communis sorte dividitur inter tres personas in exemplo, quod modo dedimus (not. §. 310.). Jacta igitur sorte, quæ antea erat pars agri communis, pars esse definit, & fit ager ei proprius, cui eandem fors assignaverit, quippe quæ eidem tribuit dominium in hac parte divisæ, tanquam in re quadam peculiari, jure mutuo sociorum consensu in eandem collato.

§. 312.

*De mutuo
consensu in
divisionem.*

Quoniam fors tribuit dominium in certa rei divisæ parte (§. 311.); antequam sorticula ex urna educatur, vel tessera jaciatur, seu, quod perinde est, antequam sortis sententia exploretur, in divisionem rei communis, seu rerum communium in par-

tes seu portiones factam singuli consentire tenentur, qui jus in re indivisa, seu rebus indivisis pro parte habent.

Etenim quando res pluribus communes pro parte singulorum propriae fieri debent; primo eadem in partes aequales seu portiones aequales sunt dividendae, deinde singulis pars una assignanda, quae ipsius propria esse debet. Per se patet determinationem partium, seu portionum non posse committi sorti; sed saltem actum, quo unicuique pars, seu portio sua assignatur. Quamobrem illa ante fieri debet, quam ad sortem negotium deferri possit, & quemadmodum mutuo consensu sorti committitur, ut unicuique partem assignet, quam sibi habere debet, ita quoque necesse est, ut singulorum consensu fiant portiones, quas fors distribuere debet. Actus adeo divisionis committi potest vel uni sociorum, vel tertio cuidam, aut communi iudicio facienda divisio. Immo si uni sociorum committenda divisio, is designari potest per sortem electricam (§. 297.), si ita contrahere visum fuerit (§. 304.). Quoniam jus dividendi seu portiones determinandi vi communionis omnibus conjunctim competit (§. 140. part. 3. *Jur. nat.*); communi consensu in unum confertur, si uni divisio committatur, adeoque quando conveniri non potest, cuinam sit committenda, per sortem hoc definire datur (§. 296.).

§. 313.

Quoniam fors tribuit dominium in certa rei divisae parte (§. 311.); *Quamprimum sortis iudicium manifestatur, dominium dominium singulare acquiratur in ea parte, quam ostendit.* *Quamprimum dominium acquiratur in*

venit hoc ex pacto, quo convenitur, quod quis velit acquiescere in iudicio sortis (§. 310.), ut ea pars sibi sit acquisita, *parte divisae* quam fors ostenderit (§. 295.). Nimirum antequam de iudicio sortis *sa* ~~constat~~, socius vi communionis habet jus in parte rei *divisae incerta*. Quamprimum vero sortis iudicium manifestatur, dominium *acquiratur* in parte certa, ea scilicet, quam fors ostendit, in cuius iudicio quod sit acquiescendum, libera voluntate nos obligavimus contractum sortis divisoriae ineundo. *(Wolffs Jur. Nat. Pars V.)*

§. 314.

*Si domini-
um conjun-
ctim compe-
tat pro par-
te inæquali.*

*Si in rebus indivisis duo vel plures habeant dominium pro par-
te inæquali; tot fieri debent partes, quot unitates continet summa
terminorum rationis, & unicuique per sortem assignanda sunt tot
partes, quot terminus rationis ipsum respiciens habuerit unitates.*

Ponamus facilitatis gratia duos habere dominium conjunctim pro parte inæquali, ita ut unus sit dominus rerum communium pro duabus, alter pro tribus partibus, adeoque termini rationis sint 2 & 3. Dico res communes dividendas esse in partes quinque, ac per sortem uni assignandas esse duas, alteri tres. Etenim si quinque essent focii pro parte æquali, res communes dividi deberent in partes quinque & unicuique per sortem assignaretur pars una, quam scilicet ea ostenderit (§. 312. 313.). Enimvero si duo saltem fuerint focii, quorum unus dominium habet pro partibus duabus, alter pro tribus; perinde omnino est, ac si quoque essent focii pro parte æquali, quorum unus jus suum in unum, duo vero jus suum in alterum contulerint, ita ut unus repræsentet personam duorum, alter vero trium. Quamobrem patet, si in rebus indivisis dominium uni pro partibus duabus, alteri pro tribus competat, eas dividendas esse in quinque partes, ac per sortem uni duas, alteri tres assignandas. Et eodem modo intelligitur, si in rebus indivisis duo vel plures habeant dominium pro parte inæquali, tot fieri debere partes, quot unitates continet summa terminorum rationis, & unicuique per sortem assignandas esse tot partes, quot terminus rationis ipsum respiciens habuerit unitates.

Ut sensum propositionis præsentis facilius intelligant mathematicarum profus imperiti, demus adhuc exemplum aliud. Habeant itaque tres dominium conjunctim in rebus indivisis pro parte inæquali, ita ut primo una, secundo tres, tertio quatuor

partes

partes competant. Divisio itaque fieri debet in partes octo, ex quibus per sortem una primo, secundo tres, tertio quatuor assignanda. Termini enim rationum sunt 1, 3 & 4, quarum summa 8 totum denotat, 1 vero est terminus, qui respicit primum, 3 terminus, qui respicit secundum, 4 denique terminus, qui respicit tertium. Quodsi partes sint ut $1\frac{1}{4}$ & $2\frac{3}{4}$; erunt eadem in numeris integris ut 5 & 11, adeoque divisio fieri debet in partes 16, & per sortem uni 5, alteri 11 assignanda. Poterat etiam divisio fieri in partes quatuor, & per sortem assignari uni una, alteri duæ, pars vero residua denuo dividi in partes quatuor, ita ut primo una, secundo tres per sortem assignentur. Divisio per regulam societatis hic fieri nequit, cum per eandem statim prodirent partes inæquales, ut adeo sorti nihil committi posset.

§. 315.

Si continuum aliquod, in quo conjunctim dominium pro par-
te inæquali duo, vel plures habent, dividendum; per sortem cum commu-
dirimipossit, a quonam termino pars unicuique assignanda incipere ne in partes
dividatur. Competat in agro communi mihi dominium pro *inaequales*
partibus duabus, tibi vero pro tribus. Quodsi ager dividere-
per sortem
tur in partes quinque, & quælibet pars per sortem assignare-
dividen-
tur (§. 314); fieri poterat, ut partes duæ, quas ego acci-
dum.
perem, consequenter & partes tres, quæ tibi cederent, non
efficerent unum continuum. Quamobrem cum e re nostra
videatur, ut partes unicuique assignandæ efficiant unum con-
tinuum; ab eodem termino incipere debent partes, quæ mihi
assignandæ, & a reliquis, quæ tu accipere debes, separandæ.
Quodsi ergo inter nos conveniri nequeat, a quonam termi-
no incipere debent partes mihi assignandæ, ut unum effici-
ant continuum; per sortem hoc dirimi potest (§. 296). Et
nam eodem modo intelligitur, si plures, quam duo, pro par-
te inæquali in eodem continuo dominium habuerint.

§. 316.

Contractus ¹ *Contractus sortis attributricis est, quo ita convenitur, ut sortis attri-res aliqua, ad quam duo vel plures æquale jus habent, fit e-butricis qui-jus, quem fors ostenderit.*
nam fit.

Exemplum dedimus in superioribus, cum de sorte attributrice ageremus (not. §. 297.).

§. 317.

Quid de eo tenendum.

Quoniam pacta sunt servanda (§. 789. part. 3. Jur. nat.), qui naturaliter a contractibus non differunt (§. 749. part. 3. Jur. nat.); si contractus sortis attributricis intur, standum est simpliciter intra terminos conventionis.

Non igitur opus est, ut plura de hoc contractu dicamus. Contrahentes eidem legem dare possunt, quam voluerint, quem admodum etiam in aliis contractibus obtinet, & ad ea sese sibi invicem obligant, quæ eadem præscribit. Circumstantiæ autem suadent, qua lege contrahendum fit, vel etiam necessitatem ita contrahendi imponunt. Si res communis dividi nequeat, aut eam dividi minime consultum visum fuerit; per sortem ei assignatur, quem hæc ostendit cum onere ceteris dominium pro parte in indivisa habentibus satisfaciendi: quomodo autem satisfieri debeat, ex lege, sub qua contractum, dijudicandum. Quodsi non uno modo ceteris satisfieri possit, hi vero convenire nequeunt, quo satisfieri debeat, per sortem electricam modus eligendus, sicque lex danda contractui præfenti (§. 304.). Nimirum contractus, cui lex danda, est inter personæ, que inopia consilii sorti committit, quod eligendum erat.

§. 318.

De contra-

Elusoris as-tius, quam alteri eandem vendere sibi; cum in contractu sortis attributricis attributricis conveniatur, ut res aliqua, ad quam duo vel ad emtio- plures æquale jus habent, fit ejus, quem fors ostenderit (§. 316.), ad rem vero ab alio sibi comparandam naturaliter

omnibus æquale jus est (§. 126. part. 3. Jur. nat.); per sortem *tionem* accedente attributricem dirimi potest, cuius res emta esse debeat.

Addere lubet propositionem præsentem, ut appareat, quomodo contractus fortis attributricis ad alios contractus accedere possit. Sane hinc intelligitur, quomodo idem accedere queat ad contractum locationis conductionis rei, si plures eandem rem conducere velint & uterque offerat eandem mercedem, vel si plures offerant easdem operas pro eadem mercede præstandas, quas conducere volueris. Similiter patet, forti huic locum esse, si plures eandem rem eodem tempore sibi commodari petant, aut mutuuum contrahere velint, tu vero unum alteri præferre nolis. Nimirum cum pluribus contrahitur in omnibus hisce casibus sub hac lege, ut ipsi per sortem dirimant, cum quonam contractum esse debeat, consequenter hi se obligant cum ipsis contrahenti, quod inter se contractum fortis attributricis inire velint.

§. 319.

Si duo eandem rem sibi donari velint, donator autem uni potest, *De eodem ad* quam alteri donare nolis, eodem modo patet, quo ante donationem (§. 318.), per sortem attributricem dirimi posse, cuius res do- *accedente.* *ness esse debeat.*

Nimirum donator duobus simul donat eandem rem sub hac lege, ut per sortem attributricem dirimatur, quinam eandem habere debeat, adeoque ad donationem primo accedit pactum *de contractibus* fortis attributricis a donatariis ineundo, sine quo cum dono effectum habere nequeat, is ipse ad eandem necessario accedat. Vi donationis res fit communis, sed ea lege *ne maneat communis*, sed per sortem efficiatur uni propria.

§. 320.

Lotaria, idiomate patrio *Sorterie*, est contractus, quo res *Lotaria quid* certa pecunia collatis emuntur, vel certa pecunie confertur *lit.*

per sortem definitur, utrum quis aliquid & quid

quid habere debeat, an vero symbolæ suæ dispendium facere.

E. gr. Cajus, Mævius & Titius emunt vas quoddam stanneum ea lege, ut per sortem definiatur, veluti tessellarum jactu, quinam solus id habere debeat; contractus hic referendus est ad Lotariam. *Puffendorfus* lotariam ad hunc casum solum restringit de J. N. & G. lib. 5. c. 9, communis tamen loquendi usus multo latiore requirit significatum, cui convenienter vocabulum in definitione accipimus. Et quamvis contractus iste, cujus exemplum modo dedimus, apud nos frequentissimus sit, vulgo tamen lotaria non vocatur, sed speciali nomine *Taberna fortuna*, vernaculo sermone eine Glücks-Bude appellatur, in qua res plures ista lege venales exponuntur, quamvis hoc etiam vocabulum ad alios contractus aleæ extendatur. Neque enim contractus aleæ omnes ad certas species ita reducti sunt, ut singulis sua imposita fuerint nomina. Quamobrem nobis sufficit ad idem genus reduci, qui communem quandam formam habent, ut, quod de uno valet, idem etiam valeat de altero, nisi quatenus modus sortiendi aliquid uni proprium infert. Et idem observavimus in definienda lotaria, ne entia præter necessitatem multiplicemus. Sed demus exempla alia. Personæ itaque quotcunque emant pecunia collatitia sive consensu mutuo, sive figillatim cum eo contrahendo, cujus res sunt, res certas, quotcunque tandem fuerint, ea lege, ut tot schedulis, quot sunt emtores, partim in scriptis, partim inanibus in urnam coniectis, unusquisque unam extrahat, ita ut extrahens inane accipiat nihil, inscriptam vero extrahens accipiat eam rem, quam ostenderit; contractus iste erit lotaria. Similiter certa pecuniæ summa, veluti ter mille aureorum, in partes quotcunque inæquales dividenda; confertur a personis quotcunque veluti ducentis, aut pluribus, ea lege, ut totidem, quot fuerint personæ, schedulæ partim inanes, partim inscriptæ in urnam conijciantur, extus inscriptis numeris, qui cuilibet collatori ignaro, quidnam schedulæ hoc numero notatæ sit inscriptum, assignantur, & sorticulis seu schedulis istis eductis symbolam suam perdat.

dat, si ea inanis fuerit, eam vero pecuniæ quantitatem accipiat, si inscripta fuerit, quam ipsa ostenderit; contractus hic erit lotaria. Atque hic contractus est, qui communiter lotaria vocari solet, hodie inter nos frequentissimus, etsi quoad ea, quæ eidem essentialia, seu, ut vulgo dicitur, substantialia non sunt, non uno modo variari possit, certa contractui lege data, quemadmodum etiam in aliis contractibus obtinet. Facile autem patet, perinde omnino esse, sive res certi pretii, sive pecuniæ certa quantitas pecunia collatitia ista sortis lege ematur, cum etiam pecunia qua corpus emi ac vendi possit (§. 1010 *part. 4. Jur. nat.*), ut adeo contractus istos ob diversitatem objecti a se invicem distingui opus non sit. Nec minus patet, sive emtores, seu qui pecuniam conferunt, plures fuerint, sive pauciores, aut saltem duo, per hoc non variari contractum, quemadmodum nec repugnat, ut unus vicem plurium emtorum subeat, vel ut plures conjunctim nonnisi unam symbolam confectant sub spe lucris communis & periculo damni communis.

§. 321.

Jure externo lotaria non est illicita. Etenim jure dominii *Quatenus* quilibet de pecunia sua disponere potest, prouti ipsi visum *lotaria sit li-* fuerit (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*), ita ut nec alii jus sit abufum *cita.* impediendi, quamdiu eo nil sit contra jus ipsius (§. 169. *part. 2. Jur. nat.*), consequenter etiam pecuniam sub spe lucris committere. Quamobrem cum hoc fiat in lotaria, qua conferentes pecunia collatitia res emunt, vel ipsam pecuniam conferentes, ut quis vel aliquid accipiat, vel symbolam suam perdat (§. 110.); jure externo lotaria illicita non est.

Dignam pecuniam alteri gratis dare potest, nec ulli rationem reddere videtur, cur faciat (§. 169. *part. 2. Jur. nat.*). Er- go etiam sub spe lucris eam perdendi periculum subire potest. *Ita omnino consistuntur* ex dominii notionem, quatenus jus *libertatis spectatur*, quod ex jure libertatis naturalis descendit (§. 110. *part. 3. Jur. nat.*), & cujus etiam habetur ratio in aliis contractibus quibuscunque.

§. 322.

An sit con-
tractus va-
lidus.

Quoniam *lotaria* jure externo non est illicita (§. 321.); contractus quoque iste *valide* initur.

Alia vero est quæstio, num validitas vel simpliciter, vel certo respectu contractui huic adimi possit lege civili, quam ex naturaliter licito illicitum efficere posse suo loco ostendetur.

§. 323.

Quatenus
lotaria sit
illicita.

Jure interno *lotaria* illicita est, quatenus contrahitur, solo lucrandi animo, vel contrahens aliqua committit, quod est contra officium erga seipsum, aut contra alios. Etenim qui *lotariam* inuit, solo lucrificandi animo, is locupletior fieri vult ex re alterius (§. 320. h. & §. 582. 584. part. 2. Jur. nat.), & seipsum periculo damni exponit (§. 321. h. & §. 486. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem cum quilibet operam dare debeat, ut damnum quodvis, quantum in se est, cum a se, tum ab aliis avertat (§. 493. 495. part. 2. Jur. nat.), ac nemo locupletior fieri debeat ex re alterius (§. 678. part. 4. Jur. nat.), adeoque nec velle debeat, ut fiat; jure interno illicita utique est *lotaria*, quatenus solo lucrificandi animo initur (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.). Quod erat unum.

Posterius ostenditur eodem modo, quo demonstravimus, donationes illicitas esse, quæ officio cuidam erga seipsum, vel erga alios repugnant (§. 125. part. 4. Jur. nat.). Quod erat alterum.

Nimirum quando contractus præfens cum officio aliquo erga seipsum, vel erga alios pugnat, dominio abutimur (§. 168. part. 2. Jur. nat.) ac libertate naturali (§. 159. part. 1. Jur. nat.). Unde etiam hinc inferri poterat, eum tanquam contractum alex, jure interno esse illicitum (§. 289.). E. gr. Si quis hoc modo contrahens pecuniam impendit, qua ad prospiciendum

vita

vix suæ ac suorum necessitati maxime opus habet; is utique peccat (§. 440. *part. 1. Phil. pract. univ.*), quamvis jure externo valide contrahat (§. 322.), quatenus impune agit (§. 418. *part. 3. Jur. nat.*), in quantum scilicet abusus dominii (§. 169. *part. 2. Jur. nat.*), & libertatis naturalis alteri permittendus (§. 156. *part. 1. Jur. nat.*).

§. 324.

*Jure interno lotaria licita est, si contrahitur eo fine, ut satis. Quando jure interno officio cuidam erga alios, vel etiam erga Deum. Donare intentiones enim licitæ sunt, quæ faciunt ad satisfaciendum officio licita. cuidam erga alios, vel etiam erga Deum (§. 124. *part. 4. Jur. nat.*), adeoque eo fine gratis dare licet (§. 48. *part. 4. Jur. nat.*), consequenter & subire periculum pecuniam perdendi. Quoniam itaque in lotaria subeunt contrahentes periculum perdendi pecuniam (§. 320.); jure interno licita est, si contrahitur eo fine, ut satisfaciamus officio cuidam erga alios, vel etiam erga Deum.*

E. gr. Ponamus publica autoritate lotariam in civitate permitti, ut lucrum aliquod inde perceptum impendatur in usum pauperum. Quoniam divites ad eleemosynam dandum & opulenti ad pluribus & ad largiorem dandum obligantur (§. 241. *part. 4. Jur. nat.*), immo & pauperes intra suos terminos (§. 242. *part. 4. Jur. nat.*); si quis eo fine lotariam init, ut pauperum necessitati prospiciatur, intra terminos eleemosynæ dandæ, quæ jure interno ex parte ipsius sit lotaria licita dubitandum non est. Quamvis autem lotaria dicto fine recte permittatur, adeoque in se spectata licita sit jure interno; hoc tamen non obstat, quo minus contrahentes jure interno illicite contrahant (§. 323.). Quæ enim omnium contrahentium eadem est conditio, nec omnes intendunt, quem intendere poterant, nec debent, sed satisfaciendi animo solo contrahere quis potest; etiam si lotaria permittatur non alio fine, quam ut pauperum necessitati prospiciatur. Qui adeo de justitia interna judicium

(Wolffii Jur. Nat. Pars V.)

cium ferre voluerit, is non confundere debet, quæ a se invicem probe distinguenda sunt. Nihil autem difficultatis deprehenditur, modo ad officia animum attendamus, a quibus istud pendet.

§. 325.

Quodnam pretium sit in lotaria. Qui res certas lotariam ineuntibus vendit, non majus pretium sit um exigere debet, quam quod ab aliis emtoribus dari solet, habita statuendum tamen ratione impensarum, si quæ eo sine fieri debent a venditore. Etenim qui lotariam ineunt, collatitia pecunia res certas emunt (§. 320.), adeoque qui eas sortientibus exponit, emtionis venditionis causa contrahit cum iisdem. Nulla igitur ratio est, cur propterea, quod per sortem res uni, vel quibusdam adjudicanda, merces valorem excedere debeat pretium. Quamobrem qui res certas lotariam ineuntibus vendit, non majus pretium exigere debet, quam quod ab aliis emtoribus dari solet. *Quod erat unum.*

Enimvero si quæ impensæ fieri debent, ut res sortientibus venales exponi possint, per se patet, eas in pretium rerum, quæ venduntur, imputandas esse, cum alias idem pretium non acciperet, quod ab aliis emtoribus solvitur, quippe quod non intelligitur, nisi deductis impensis. *Quod erat alterum.*

Moris est, ut pro jure tabernam fortunæ instruendi fisco quid solvatur. Quod adeo solvitur, recte in pretium rerum, quibus taberna instruitur, imputatur. Extra hunc casum vero, cum nullum periculum subeat, qui res vendit, nulla quoque ratio est, cur lucri debeat fieri particeps, de quo inter se sorte certant emtores æqua conditione aleam subeuntes. Ceterum quid jure interno sentiendum sit de hac lotariæ specie, ex iis quidem colligi poterat, quæ modo demonstrata sunt (§. 323. 324.): clarius tamen adhuc elucescet ex iis, quæ de ludis inferius demonstrabuntur, ad quos contractus eorum, qui aleam subeunt, reduci potest.

§. 326.

Si quis pecunia collatitia instruit lotariam, in pretium imputare debet, sumtus, quos facere debet, ac operam, quam huic negotio impendit. Quoniam enim opera aliquid æstimabile est (¶. 292. part. 4. Jur. nat.), & nemo alteri gratis dare, vel facere tenetur, si is vicissim dare possit (¶. 268. part. 4. Jur. nat.); nec sumtus lotariæ causa facere ac operam huic negotio gratis impendere tenetur, qui eam instruit. Quamobrem qui lotariæ causa pecuniam colligit, in pretium imputare debet sumtus, quos facere debet, ac operam, quam huic negotio impendit.

Differt hic casus a præcedente (¶. 325.), in quo non alia impenditur opera lotariæ causa, quam quæ vulgo rebus vendendis impenditur. Lucrum ejus, qui tabernam fortunæ instruit, jam inest pretio, pro quo venditur merces. Atque in lucro etiam haberi debet, quod sic facilius inveniat emtores, ut adeo nulla ratio sit, cur pro opera mercedem quandam exigat.

§. 327.

Si officii erga alios causa lotaria instruitur, his pars lucri debetur, in quam consentiunt contrahentes. Etenim si officii erga alios causa lotaria instruitur, id non fit alio fine, quam ut de lucrum percipiatur, sine quo officium istud præstari nequit. Quoniam vero ad officia humanitatis præstanda nemo alterum cogere potest (¶. 658. part. 1. Jur. nat.); ut ad dandum perfecte se obliget, qui ut det volumus necesse est. Quamobrem cum homines sese mutuo obligare sibi invicem ad dandum possint mutuo consensu (¶. 357. part. 3. Jur. nat.); ideo si officii erga alios causa lotaria instruitur, in partem lucri ejus causa dandam consentire debent contrahentes. Et quoniam ex contractu, quo mutuus consensus declaratur, nasci-

tur obligatio perfecta (§. 793. 819. *part. 3. Jur. nat.*); ideo pars lucri, in quam consentiunt contrahentes debetur iis, quibus præstandi officii causa lotaria instruitur (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

E. gr. Lotaria instruitur, ut hoc pacto succuratur pauperibus, quibus eleemosyna danda. Quodsi ergo decima pars lucri detrahenda, ita ut contractu consummato, si pecunia collata fuerit 10000 aureorum, pauperes lucrentur 1000; necesse est, ut cum singulis, qui aleam subeunt, ea lege contrahatur, ut decimam lucri partem sibi detrahi patiantur pro pauperibus, adeoque in id consentiant. Ex contractu adeo nascitur pauperibus jus ad 1000 aureos, ac in specie ad decimam lucri unius cujuslibet partem, atque hæc decima pars ipsis debetur, nec in alios usus impendi potest. Non vero licet contrahere de lucro integro, & postea pro lubitu detrahere partem lucri.

§. 328.

Quid emittatur, si pecunia collatitia in certa lucra dividitur, deductis impensis ac opera; emittitur schedula in certo numero notata valor. Qui enim symbolam confert, pro schedula certo numero in lucro di-notata dat pecuniam ea lege, ut valor ipsi inscriptus sit suus, adeoque schedulæ inscriptus valor mercem, pecunia, quæ pro ea datur, pretium est, consequenter qui symbolam confert valorem hujus emit (§. 937. *part. 4. Jur. nat.*).

Nimirum datur pecunia, ut detur valor alicujus schedulæ, qui ex natura contractus aleæ incertus esse debet. E. gr. Si schedulæ inscriptus est valor centum aureorum; centum aureos emisti. Non requiritur in hac emtione mercis ac pretii æqualitas, quoniam vi contractus in inæqualitatem consentiunt contrahentes; id quod per se emtioni venditioni minime repugnat (§. 975. *part. 4. Jur. nat.*). Nulla vero hic obtinet lætio, quantacunque fuerit inter valorem schedulæ & pretium, quod pro eo datur, inæqualitas, quia in eam libere consentiunt contrahentes.

§. 329.

Quoniam si pecunia collatitia in certa lucra dividitur, *Quid sit* schedula certo numero notata valor emitur (§. 328.); *ubi emtum, si* valor schedula fuerit nullus, id quod emisti nihil est, seu nihil tibi valor *schedule nullus.* erit emtum.

Etenim valor etiam nullus hic habetur pro merce, cum in lotaria venales exponantur merces tam positivæ, quam negativæ, incerto eventum, ut casui permittatur, num positiva, an negativa emta sit.

§. 330.

Lotaria non ante perfecta est, quam tot collata sunt symbola. Quando lotaria, quot confecta schedula. Etenim pecunia collatitia omnis, *taria perfiquæ ex symbolis in unam summam redactis constat, deduciat.* etis impensis ac opera dividitur in certa lucra per fortitionem distribuenda (§. 320. 326.). Quando itaque schedularum valor venditur (§. 328.), pecuniæ quantitas in lucra divisa supponitur, adeoque cum iis, cum quibus contrahitur, sub hac conditione contractus initur, ut singula lucra, quæ promittuntur, in sortem deducantur. Quamobrem cum hoc ante fieri non possit, quam postquam symbolæ omnes fuerint collatæ, quæ in divisione lucrorum supponuntur, quod per se patet; lotaria non ante perfecta est, quam tot collatæ sunt symbolæ, quot confectæ sunt schedulæ.

Nimirum & is, qui lotariam instruit, seu schedulas vendit, se emtoribus non obligat, nisi sub hac conditione, si symbolæ omnes fuerint collatæ, & qui schedulas emunt, se eidem non obligant, nisi sub hac conditione, ut omnia lucra, quæ promittuntur, in sortem deducantur. Ad essentialia enim contractus spectat, ut tot conferantur symbolæ, quot confectæ sunt schedulæ, & lucra singula, quæ promittuntur in sortem deducantur. Quod si enim lucra majora schedulis ultimis reservare ac tribuere velles, ut, nisi numerus symbolas conferentium comple-

ri possent, lucra in schedulis venditis contenta in sortem deducerentur; hoc non fieret sine fraude (§. 147.), quæ a contractu sicuti omni (§. 149.), ita maxime ab eo, qui aleam continet, procul abesse debet (§. 293.).

§. 331.

De lotaria consummatione.

Lotaria non ante consummata est, quam omnes schedulae intus inscriptae fuerint eductae: unusquisque tamen, qui sic inscriptam extrahit, statim accipere potest, quod fors ostenderit, si ita visum fuerit. Etenim si omnes schedulae intus inscriptae eductae fuerint, quinam aliquid & quid habere debeat constat, nec minus patet, ceteris, quorum sunt schedulae nondum extractae, nihil deberi. Quamobrem cum lotaria sit consummata, quamprimum constat, quinam aliquid & quid habere debeat (§. 320.), ut unicuique dari possit, quod eidem debetur; lotaria non ante consummata est, quam omnes schedulae intus inscriptae fuerint eductae. Quod erat unum.

Enimvero quoniam unicuique, qui schedulam intus inscriptam extrahit, id debetur, quod ea ostendit, nec alius emtorum, vel collatorum jus aliquod ad idem acquirere potest (§. 320.); nil obstat, quo minus statim accipere possit, quod fors ostenderit. Accipere igitur statim potest, nisi potius visum fuerit, ut lotaria consummata per num. 1. unicuique tribuatur, quod ipsi debetur. Quod erat alterum.

Schedulas vacuas, quæ solæ superfunt in urna, educere actus temerarius foret (§. 277. part. 3. Jur. nat.), a quo omnino abstinendum (§. 278. part. 3. Jur. nat.).

§. 332.

De ignorantia eventus.

Qui schedulas distrabit non minus, quam qui quandam emit,

emit, ignorare debet, utrum sit inscripta, an inanis. Etenim lotaria contractus est, qui aleam continet (§. 286. 320.), cumque in istiusmodi contractu ea esse videatur contrahentium voluntas, ut eadem unicuique contrahentium sit spes lucri, idem metus damni (§. 292.), & totum negotium ab incerto eventu sit suspendendum (§. 286.), quique sic contrahunt ab omni fraude quam alienissimum habere debeant animum (§. 293.), consequenter omnis procul abesse debeat suspicio fraudis, eventus utique ignarus esse debet tam qui schedulam distrahit, quam unusquisque qui aliquam emit. Quamobrem non modo, qui schedulam quandam emit, verum etiam qui eas distrahit, ignorare debet, utrum sit inscripta, an inanis.

Repugnat contractui, ut a sciente ac volente uni vendatur schedula inanis, alteri vero inscripta. Quod si hoc fiat, nemo non idem fraudi tribuet & se defraudatum affirmabit, qui schedulam inanem accepit. Bona igitur fide si totum negotium gerendum sit, necesse est ut omnes ac singuli, ad quos idem spectat, eventus sint æque ignari.

§. 333.

Quoniam non minus qui schedulas distrahit, quam qui aliquam emit, ignorare debet, utrum sit inscripta, an inanis (§. 332.); tutissimum est, ut iis ad distrahendum jam datis, vel omnibus venditis, a tertio quodam singulis suis valor assignetur, vel etiam per sortitionem idem determinetur.

*Quomodo
schedulis
valor suus
assignandus.*

Ita nimirum, præsertim in casu posteriori, fraus omnis evitatur, nec dici potest emtoribus schedularum inanium nihil venditum fuisse, cum ab eventu dependeat incerto, quinam valor convenire debeat schedulæ unicuique emtæ. Sed nostrum non est, ut hic doceamus, quomodo lotaria instrui

instrui debeat, ubi tantummodo agimus de eo, quod circa eandem juris est.

§. 334.

De pluribus schedulas niunt, ut lucrum, quod speratur, commune sit; societatem communis trahunt. Patet hoc per ipsam definitionem societatis (§. 1318. part. 4. Jur. nat.) ementibus.

Quamobrem quæ de societate demonstrata sunt, ea etiam ad hos applicari debent, qui lucrum, quod ex lotaria obtinget, commune esse volunt. Nec obstat, si schedulas unusquisque jam emit solus, ac deinceps demum conveniunt, ut, quod unusquisque lucrabitur, sit omnium commune, sive pro æqua, sive pro parte inæquali, quomodocunque placuerit. Neque hic contractus societatis in se illicitus est, cum omnium æqualis spes lucri ac metus damni, præsertim si unusquisque eundem schedularum numerum sibi comparaverit, aut pro harum numero partes lucri communis constituentur: id quod tamen necesse non est (§. 1343. part. 4. Jur. nat.).

§. 335.

De objecto lotaria.

In lotaria lucrum simul constare potest cum ex parata pecunia, tum ex rebus quibuscunque aliis tam mobilibus, quam immobilibus, immo etiam incorporalibus. Etenim ex ipsa definitione patet, collatitia pecunia in lotaria emi posse res quascunque, posse etiam lucra per sortitionem obtinenda constitui ex ipsa pecunia collatitia (§. 320.). Quamobrem nil obstat, quominus lucra simul constent ex parata pecunia, & rebus quibuscunque aliis tam mobilibus, quam immobilibus, immo etiam incorporalibus.

Pendet nimirum a voluntate eorum, qui per lotariam res suas distrahere volunt, qualia velint esse lucra eorum, cum quibus contrahunt. Quodsi ergo consultius judicent, ut rebus addatur pecunia, hoc facere utique possunt.

§. 336.

§. 336.

Olla fortunæ appellatur, idiomate patrio ein Glücks-Lopf, quando in urnam imittitur certus numerus schedularum partim inscriptarum, partim inanium, & pro certo pretio emitur jus schedulam unam extrahendi, ea lege, ut qui eam extrahit eam rem accipiat, quam ejus inscriptio præ se perficiatur. Differt adeo olla fortunæ a lotaria, quod in ea pecunia collatitia emantur res omnes, quæ in sortitionem deducuntur (§. 320.), nec ante perfectus sit contractus, quam tot collatæ sunt symbolæ, quot confectæ sunt schedulæ (§. 330.); hic vero cum unoquoque, qui schedulam unam extrahere vult, sigillatim contrahatur, adeoque contractus statim perfectus sit, quamprimum pretium pro jure unam extrahendi fuerit solutum.

In lotaria periculum nullum subit is, cujus sunt res, quæ in sortitionem deducuntur (§. 325. 326.): secus vero sese res habet in olla fortunæ, ubi periculum non est penes solos emtores, verum etiam penes eum, qui res venales sorti submittit, cum fieri possit, ut rebus majoris pretii lucrifactis nemo amplius sit, qui aleam adire velit, quamvis nondum illarum pretium acceperit qui sic merces suas venales exposuit.

§. 337.

Cum olla fortunæ convenit *Rota fortunæ*, idiomate patrio das Glücks-Rad, quando scilicet peripheria circuli in partes æquales dividitur, & singulis partibus adscribitur numerus quidam rem certam indicans, ita vero convenitur, ut indice in gyrum acto in lucro sit res ab eo numero indicata, super quo apex indicis quiescit, jure indicem in gyrum agendi certo pretio redempto.

Nimirum etiam hic emitur jus fortunam adeundi, quemadmodum in olla fortunæ, & cum unoquoque sigillatim contrahitur
 (Wolffii Jur. Nat. Pars V.) Ff hitur

hitur solutoque pretio contractus statim perfectus, utraque etiam contrahentium pars sese subijcit. periculo.

§. 338.

Quinam contractus in genere cum olla fortunæ conveniunt.

Immo in genere cum olla fortunæ convenit contractus, quo ita convenitur, ut quis soluto pretio pro jure fortiendi certo quocunque modo ex rebus sorti expositis eam acquirat, quam fors ostenderit.

Omnes nimirum hi contractus non differunt nisi fortiendi modo, quem variari posse nemini ignotum esse potest, qui vel animum advertit ad hoc genus contractuum aleam continentium, qui apud nos passim in usu sunt. Superfluum itaque foret de singulis figillatim dicere, cum, quæ de olla fortunæ demonstrabuntur, facile ad contractum quemcunque alium eidem agnatum applicentur. Inter eos vero eminet olla fortunæ, ut adeo non sine ratione de eadem potissimum hic agatur. Facendum quoque est, non omnes fortiendi modos æque commodos esse, ac fortitionem per schedulas ex urna extrahendas, qui in olla fortunæ adhibetur. Ita in rota fortunæ contingere haud raro potest, ut index ostendat rem, quam jam alius lucratus est, adeoque nihil actum intelligatur. Quodsi adeo deinde contingat, eum, qui videbatur aliquid lucratus, nihil lucrari; haud raro in suspicionem fraudis adducitur qui res hoc modo venales exponit, ut alii deterreantur, ne cum eo contrahant, nisi plura ejusdem speciei individua eidem numero conveniant.

§. 339.

Quomodo determinandum sit pretium schedularum in olla fortunæ.

In olla fortuna pretium schedularum omnium simul determinandum est per pretium rerum sorti expositarum & opportunitatem has omnes simul vendendi, per impensas in hanc venditionem faciendas atque periculum, quod subeundum, si pretiosissimæ primo loco urna exeant, reliquis schedulis plerisque inanibus, & nemo

fortuna.

expo-

exponit, eas simul vendere vult, consequenter qui jus extrahendi schedulas emunt, emtoris personam representant (§. 336.). Quoniam itaque nemo locupletior fieri debet alterius cum damno (§. 585. *part. 2. Jur. nat.*), nec alios defraudare licet (§. 148.); rerum omnium simul non majus statui potest pretium, quam si singulæ singulis emtoribus venderentur. Pretium adeo omnium schedularum determinandum est per pretium rerum sorti expositarum. *Quod erat primum.*

Enimvero si singulæ res singulis emtoribus sigillatim essent vendendæ, non statim simul eas vendere daretur, immo haud raro fieri poterat, ut nonnullæ aut nullos, aut nimis tarde suos haberent emtores. Quamobrem cum pretium commune salva æqualitate alias in emtione venditione observanda minui possit ob vendendi opportunitatem (§. 1051. *part. 4. Jur. nat.*); quin in determinando pretio rerum in olla fortunæ sorti expositarum habenda sit ratio opportunitatis eas simul vendendi dubitandum non est. *Quod erat secundum.*

Quoniam vero impensæ, quas facere tenetur, qui sic res venales exponit, minuunt pretium, quod alias dandum foret, si ordinario modo venderentur, cum pretium schedularum omnium simul determinandum sit per pretium rerum omnium simul, *per demonstrata n. 1.* in pretium schedularum omnino imputandæ veniunt impensæ, quas facere tenetur, qui res suas sorti exponit. *Quod erat tertium.*

Denique cum unusquisque operam dare debeat, ut caveat, ne patrimonio suo damnum aliquod inferatur (§. 494. *part. 2. Jur. nat.*): damnum vero inferatur, si primo loco res pretiosissimas una exire contingat, ut schedulis plerisque inanibus relictis nemo amplius contrahere velit; quia in determinando pretio schedularum omnium simul habenda

da quoque fit ratio hujus periculi, dubitandum non est. *Quod erat quartum.*

Paret adeo, quam multa influant in determinationem pretii æqui schedularum omnium simul in olla fortunæ, quæ eam difficillimam reddunt; neque enim facile determinari potest, quantum valeat periculum, quod subire tenetur, qui ollæ fortunæ res suas committit. Determinatio etiam opportunitatis res suas simul vendendi difficilis admodum est, cum non modo dependeat a qualitate rerum venalium, sed aliis etiam circumstantiis non semper iisdem. Quoniam tamen homines de rebus suis pro arbitrio suo cum aliis pacisci possunt (§. 11. part. 3. *Jur. nat.*), nec æqualitas lege naturali in contractibus onerosis ita præcepta, ut ab ea recedere non liceat; mathematica scrupulositate in determinando pretio rerum sorti expositarum tanto minus opus est, quanto magis necesse est, ita determinari pretium, ut alii contrahere velint ac pecuniam suam sorti committere. Non tamen ideo contemnimus Mathematicorum industriam, si calculum probabilium etiam ad hunc casum extenderint. Oppido autem falleretur, si quis obligationem naturalem ad scrupulositates Mathematicorum extendere vellet. Modo caveatur, ne quicquam fraude committatur (§. 293.); de opportunitate res simul vendendi & periculo in rebus suis sorti committendis subeundo cuilibet statuere integrum est, prouti visum fuerit & circumstantiæ particulares permiserint: id quod etiam notandum est in aliis casibus similibus. Qui æquo pretio singula æstimamus, procul absumus ab idololâtrico cultu eorum, qui solam magni faciunt Dianam suam. Sed quamdiu scientia & eruditio a morum studio sejungetur; particularitæ in orbe erudito ab idololatria ista non revocabuntur.

§. 340.

Quodnam Si per ollam fortunæ res distrahuntur, ut officio cuidam satisfacrum in fieri possit; in pretium imputandum est lucrum, sine quo eidem satisfacrum re-tis fieri nequit. Etenim jure interno contractus qui aleam continent

inent illiciti non sunt, consequenter nec olla fortunæ illi-
 eita est, si in dando dominio, in faciendo libertate naturali
 non abutamur (§. 289.), adeoque nil fiat, quod officio cui-
 dam repugnet (§. 61. part. 1. Jur. nat.). Quoniam itaque
 per ollam fortunæ res distrahere licet, ut officio cuidam sa-
 tisfieri possit, hoc autem fieri non posse per se patet, nisi in
 pretium rerum imputetur lucrum, sine quo eidem satisfieri
 nequit; in id utique hoc lucrum imputandum est, siqui-
 dem per ollam fortunæ res distrahantur, ut officio cuidam
 satisfiat.

E. gr. Si ad sublevandam pauperum necessitatem, vel publi-
 cæ cujusdam utilitatis gratia per ollam fortunæ res quædam di-
 strahantur, in earum pretium etiam imputandum est lucrum,
 quod sublevandæ necessitati pauperum destinatur. Eadem hic
 valent, quæ de lotaria paulo ante demonstravimus & annota-
 vimus (§. 327.). Sane eodem, quo ante (§. 324.), modo o-
 stenditur, jure interno licitam esse ollam fortunæ, si officio cui-
 dam per eam satisfiat erga alios, vel erga Deum. Unde per se
 sequitur, pretium quoque lucri, de quo sermo est in propositi-
 one præsentis, in pretium rerum imputandum esse. Brevitatis
 gratia prolixè inculcare nolumus, quæ vi præcedentium unus-
 quisque per se facile assequitur.

§. 341.

*Si solo lucrandi animo res per ollam fortunæ distrahantur, ea Olla fortu-
 jure interno illicita est.* Ostenditur eodem modo, quo idem *ne quando
 de lotaria demonstravimus (§. 323.).* *illicita.*

Quodsi demonstrationem perpendere volueris, facile animad-
 vertes, eam esse generalem & ad quemlibet contractum, qui
 aleam continet, applicari posse. Immo per eandem patet,
*jure interno cum eo, qui per ollam fortunæ res distrahit, contra-
 henti non debere solo lucrandi animo, quemadmodum & ipsa na-
 turalis obligationis immutabilitas (§. 142. part. 1. Phil. præf.
 univ.) loquitur, peccare eos, qui contra officium aliquod vel erga*

se, vel erga alios contrabunt, quemadmodum supra de lotaria demonstravimus (§. 323.). Sunt equidem adhuc rationes quædam particulares, quæ ollam fortunæ in specie respiciunt, nec in lotaria locum habent; sed hæc potissimum expendendæ sunt, ubi de jure magistratus, circa ollam fortunæ agitur, quatenus ea permittenda, vel prohibenda, tum etiam in Philosophia morali, in qua jus internum unice spectatur.

§. 342.

*De officio
jus sortiendi
ementis.*

Si quis jus sortiendi emit, in judicio sortis acquiescere debet. Etenim qui jus sortiendi emit, pro jure hoc tanquam merce pretium solvit (§. 338.), consequenter qui cum eo contrahit, fecit id, ad quod obligatus est, seu quod ex contractu debet solvisse censetur, si ad sortiendum eum admittit. Quoniam vero ille a sorte expectat, utrum quid, an nihil lucraturus sit, adeoque eidem eventum committit, consequenter se obligat, quod ejus judicio stare velit (§. 789. part. 3. Jur. nat.), in ejus quoque judicio acquiescere debet.

Qui ergo nihil accipit, veluti si schedulam inanem ex olla fortunæ extrahit, non habet quod conqueratur de eo, cum quo contraxit, quasi ab eo defraudatus sit. Neque enim contraxit ea lege, ut habeat, cujus obtinendi spe ad contrahendum inductus, quemadmodum contrahi nec potest per ipsam naturam contractus (§. 338.), nec contracturus fuerat juris sortiendi venditor. Immo cum solo lucrandi animo ita contrahere vellet, qui jus sortiendi emit; id juri interno utique repugnaret (not. §. 341.). Qui rem certam emere vult, in arbitrium fortunæ conferre non tenetur, quid emrum esse debeat, ac æquum pro merce solvere pretium.

§. 343.

*De premio
promisso ei,
qui de eo-*

Si premium exponitur ea lege, ut certo quodam modo inter se certent de eodem aliqui, et id sit ejus, qui vicerit; qui premium exponit, cum singulis contrahit sub hac conditione, si certamen invenerint

U vicerint. Quoniam enim præmium exponitur ea lege, ut *dem cum a-* sit ejus, qui de eodem cum aliis certaturus vicerit, quid ex *liis certatu-* ponit cum iis, qui de eo certare volunt, convenit, quod *rus vicerit,* præmium habere debeat qui vicerit, & qui ad certandum se offerunt in hoc consentiunt. Quamobrem cum eo ipso, quod præmium hoc modo exponit, sufficienter declarat dominium in eum esse debere translatum qui vicerit, & qui ad certamen admittuntur idem acceptant (§. 2. *part. 3. Jur. nat.*); quin cum singulis pactio fiat (§. 788. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque contrahatur sub hac conditione, si certamen invenerint & vicerint, evidens est.

Suppono nimirum eum, qui præmium certaturis exponit, vel promittit, vel singulis, quos admittit, vel in genere declarare voluntatem suam, quosnam admittere velit. Perinde enim est, quomodoque hoc fiat, cum ab illius, qui præmium certaturis exponit, voluntate pendeat, quosnam ad certamen admittere velit, sive certos quosdam, cum quibus specialiter convenit, sive promiscue quoscunque, quibus certamen subire visum fuerit. Istiusmodi contractus est, quo præmium promittitur ei, qui primus currendo metam attigerit, olim apud certas gentes magis usitatus, quam apud nos. Huc referri potest, quod in patria mea moris erat, ut in stadio currentibus vestis ei daretur vestis pellicea, quæ prima metam attigerat. In eundem censum veniunt mores alii ibidem usitati, de quibus dicere nihil attinet. Ceterum contractus isti, de quibus in præsentibus propositionibus sermo est, ad contractus, qui aleam continent, referuntur, quatenus qui præmium promittit in incertum eventum confert, quinam id consecutus ex iis, qui certamen subeunt. *Esti enim ei collatum esse debeat, qui vicerit; non tamen ante certo constat, quinam victor sit exiturus, antequam vicerit. Nemo sane certamen subit nisi spe victoriae; fieri tamen non potest, ut vincant omnes. Ita qui in stadio currunt, currunt omnes, ut præmium consequantur; sed non omnes simul me-*

tam primi attingunt, ac incertum est, quinam primus ad eam se perventurus.

§. 344.

*Effectus ha-
jus contra-
ctus.*

Quoniam cum singulis, qui certamen subire volunt, contrahitur sub hac conditione, ut præmium consequantur, si certamen iniverint & vicerint (§. 343.); qui præmium exponit, obligatur ad id dandum victori, qui tamen cum eo contraxit, non obligatur ad certamen subendum, nisi expresse ad idem subeundum sese obligaverit, jus tamen consequitur idem subeundi, quatenus qui cum eo contraxit id in ipsum contulit (§. 361. part. 3. Jur. nat.), quod adeo ipsi adimi nequit invito (§. 336. part. 2. Jur. nat.), etsi ipse eodem se abdicare possit (§. 115. 118. part. 3. Jur. nat.).

Qui præmium dat, ab iis, qui ejus consequendi gratia cum ipso contrahunt sive expresse, sive tacite, nihil vicissim recipit. Quamobrem ejus non interest, sive quis jure de præmio certandi acquisito uti velit, sive nolit. Nulla igitur ratio est, cur eundem sibi velit esse obligatum ad certamen subeundum, nisi singularis quædam ratio adsit, ob quam ad hoc expresse sibi eundem obliget.

§. 345.

*Quot den-
tur species
contractus.*

Quia non uno modo de præmio certari potest, pactio vero legi naturæ adversa non valet (§. 483. part. 4. Jur. nat.), tot dantur species contractus, quo convenitur de præmio dando victori in certamine, quot sunt modi honesti de præmio contendendi (§. 343.).

Ad hunc contractum etiam referri debet, quando eruditus, veluti Mathematicis aut Physicis, proponitur solvendum problema, sub hac conditione, ut certum quoddam præmium accipiat is, qui rite solverit, aut optimam dederit solutionem. Qui adeo solutionem tentant & de præmio cum aliis certamen ineunt, in judicio eorum acquiescere tenentur, qui iudices constituti sunt.

sunt. Ad hoc enim ipso facto sese obligant vi contractus, quem ineunt, solutionem offerendo & iudicium iudicio submit-
tenda. Non ita contrahitur, ut quilibet ipse sit iudex in pro-
pria causa, & ut præmium exigere possit tanquam sibi debitum.
Qui iudicio iudicum diffidit, sese huic negotio immiscere non
debet, quod aleam continet. Si vel maxime fallat iudicium iu-
dicum, non tamen de iniustitia querelas movere potest, qui præ-
mio excidit.

§. 346.

Si plures de præmio certant, *vincere dicitur is, qui con-* *Quinam in*
ditionem, sub qua præmium promissum, adimplet. *certamine*

E. gr. Si præmium promittatur ei, qui primus ad metam *de præmio*
pervenit, victor is est, qui primus ad eam pervenit. Si præ- *vincat.*
mium promittatur ei, qui optimam solutionem problematis ju-
dicio iudicum dedit; is vincit, cujus solutio a iudicibus pro-
barur. Facile patet, conditionem, sub qua præmium promit-
tatur, talem esse debere, ut certo constare possit, quinam eam
adimpleverit. Arque ideo reprehendi non potest, si promit-
tatur ei, qui optimam solutionem dedit iudicibus iudicio. Tunc
enim certum est eam vicisse, cujus solutio a iudicibus pro o-
ptima declaratur. Nimirum conditionem adimplevisse cense-
tur is, cujus solutio a iudicibus approbatur, non qui revera de-
dit solutionem optimam, de quo haud raro controversia foret
non facile terminanda.

§. 347.

Si duo simul victores extiterint, præmium utrique commune *De duobus*
est. Etenim qui præmium exponit, non se obligat nisi ad *victoriens;*
semel dandum (§. 343.), consequenter non bis exigi potest, *quando de*
et si duo simul victores extiterint, adeoque conditionem, sub *præmio cer-*
qua promissum est, adimpleverint (§. 346.). Quoniam ta- *sat.*
men obligatur ad dandum præmium victori (§. 344.); si duo
simul victores extiterint, dandum est utrique simul, conse-
(Wolffii Jur. nat. Pars V.) G g quen-

quenter hi simul dominium in re indivisa habent pro parte æquali, cum æquali jure utantur, quia ambo eodem modo conditionem, sub qua promissum est præmium, adimpleverunt (§. 346.). Præmium adeo ipsis commune est (§. 126. part. 2. Jur. nat.).

Hanc naturæ legem sequitur Academia Regia Scientiarum, quæ Parisiis florer, in distribuendo præmio annuo pro solutione problematis ab ipso propositi. Etenim si duo vel plures dederint solutiones, quæ judicum judicio præmium merentur, hoc inter ipsos dividitur. Quamobrem injustæ sunt querelæ, quas quis movet, quod integrum non acceperit. Nec est quod quis existimet, solutionem suam præstare solutione alterius, qui in communionem admittitur. Quicquid enim hujus rei sit, abunde sufficit, quod tacite sese obligaverit ad acquiescendum in judicio judicum (not. §. 346.). Similiter si præmium promissum est ei, qui in stadio juxta ceteros currens primus ad metam pervenerit, & duo simul pervenerint; erit præmium utrique commune. Quæstionem hanc jam olim tractavit *Cbrysippus*, utrum scilicet præmium debeat utrique simul, an neutri. *Grotius* de J. B. & P. l. 2. c. 16. ad interpretationem vocabuli primi recurrendum esse existimat, quatenus significat vel eum, qui omnes antecedit, aut quem nemo, ut adeo in priori significato nonnisi unus primus sit, in posteriori plures esse possint. Et quoniam præmia virtutum favorabilia sunt, verius esse putat, significatum posteriorem tanquam laxiorem esse admittendum, adeoque ad præmium concursuros, qui simul ad metam pervenerint. Enimvero si admittamus contractum fuisse in initum inter eum, qui præmium promittit, & illos, qui de eodem certant, quemadmodum admittendum esse ex anterioribus abunde constat; non opus est, ut, quæ per se satis manifesta sunt, tanquam ambigua interpretationi submittantur. Immo si verum fateri fas est, vox primi omni ambiguitate caret. Etenim *primus* dicitur, quem nullus alius antecedit, & hinc consequitur, quod ipse antecedit omnes. Quod si vero duo sint, quos nemo antecedit, erunt isti simul primus, quatenus ex natura negotii nonnisi unam personam repræsentant, & hinc

in communi quoque sermone, quando hoc necesse non est, dicuntur primi, tuncque hi simul omnes antecedunt. Ceterum non est, quod existimes, minus recte negotium præfens ad pacta, seu contractus referri, sed esse promissionem simplicem sub conditione potestativa factam. Num cum ita conveniatur, ut una pars faciat, altera det, & obligatio dantis nascatur ex facto alterius, quia datio restringitur ad conditionem, si feceris; etsi non sit contractus do ut facias (§. 186.), quo quippe faciens se obligat ad faciendum pure (§. 160.), non tamen repugnat, ut habeatur pro contractu, cum etiam emtio venditio contrahi possit sub hac conditione, ut pœnitere liceat intra certum tempus. Nimirum quando quis facit, quod facere debebat, ut daretur; contractus abit in contractum facio ut des, qui cum contractu do ut facias idem est. Sane in ipso etiam jure Romano contractus do ut facias non perficitur nisi præstatione unius, ut dans non ante obligatus sit, quam ubi faciens fecerit, antequam vero aliquid præstitum pœnitere liceat. Quamvis vero tum etiam pœnitere liceat danti, quamdiu alter non fecerit; cum tamen contrahentes legem contractui dare possint, quam voluerint, nil obstat, quominus juri pœnitendi quis renunciet (§. 118. part. 3. Jur. nat.). Naturaliter vero non opus est renunciatione, præsertim in hoc casu, ubi cum personis incertis contrahitur, vel etiam cum certis ita contrahi potest, ut pœnitere non liceat (§. 344.). Sed non opus est multa eam in rem dicere, cum ex ipsa definitione pacti, quod naturaliter a contractu non differt (§. 794. part. 3. Jur. nat.), statim pateat, negotium præfens pro contractu habendum esse (§. 788. part. 3. Jur. nat.).

§. 348.

*Quoniam præmium utrique commune est, si duo simul vi- De divisione
dotes extiterint (§. 347.); illud inter ipsos aequaliter dividendum præmii.
dam, consequenter si præmium in re consistat, qua dividi ne-
quis, per sortem attributivam dirimendum, quinam eam habere de-
beat (§. 316.); adeoque alteri aequale jus ad eam habenti dimidium*

præstamus valorem nisi per sortem electricam decernere velint, quinam solus eandem integram habere debeat (§. 305.).

Patet adeo divisionem præmii, quando in re consistit, quæ dividi nequit, a peculiari contractu pendere, quem inter se inveniunt victores pro arbitrio tuo, quando de ea convenire nequeunt (§. 296.).

§. 349. *

*De lege ini-
tio contra-
tus præmio-
res; ea standum est.
præscripta.*

Si ab eo, qui præmium exponit, præscribitur lex, qua de præmio statuendum eo in casu, quo duo vel plures simul fuerint victores; ea standum est. Etenim si ab eo, qui præmium exponit, præscribitur lex, qua statuendum de præmio in eo casu, si plures simul extiterint victores; qui certamen de eo subeunt, sese obligant ad eam legem sequendam, si simul cum aliis vicerint. Quamobrem cum pacta sint servanda (§. 789. part. 3. *Jur. nat.*); standum omnino est lege ista.

Quoniam legem præscribere a voluntate ejus dependet, qui præmium exponit (§. 11. part. 3. *Jur. nat.*); ea perinde valet, sive præmium dividi possit, sive consistat in re, quæ divisionem non admittit, & eam præscribere potest, quam voluerit. Ita præscribere potest, ut, si plures extiterint victores, iidem inter se denuo de eodem contendant eodem, quo ante modo, vel ut forti permittant, quinam id habere debeat &, si in re indivisa consistat, an pretium inter victores æqualiter sit dividendum, & quomodo hoc sit determinandum, an vero per sortem dirimendum, quinam solus habere debeat, aut cum onere restituendi dimidium valorem, vel ut neuteri dandum, sed certamen denuo sit subeundum. Nisi autem initio contractus lex aliqua fuerit præscripta, communio locum habet (§. 347.); nec ei adversam legem contractu consummato ex una parte dare potest qui præmium exponit, cum jus semel acquisitum auferre victoribus nequeat (§. 336. part. 2. *Jur. nat.*). Hisce uberior succedit, quam absurdæ sint querelæ, quod quis non integrum præmium accepit, sed ad non integrum tantum admif-

sus fuerit (not. §. 347.). Poterant enim iudices, si ita visum fuisset, sorte dirimere, quinam solus præmium integrum habere deberet: quo in casu contingere poterat, ut nihil acciperet, qui parte ejus contentus non est.

§. 350.

Contractus de certamine spe præmii subeundo licitus est, si officiis conveniat; illicitus, si repugnet modus certandi. Etenim cum officia sint lege naturali præscripta (§. 225. part. 1. *Phil. pract. univ.*), si modus certandi conveniat iisdem, ad eum jus nobis datur (§. 159. part. 1. *Phil. pract. univ.*), consequenter idem licitus est (§. 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*), adeoque & contractus de re licita licitus est. *Quod erat unum.*

Enimvero cum legi naturali repugnet, quod officiis repugnat (§. 224. part. 1. *Phil. pract. univ.*); si modus certandi de præmio officiis repugnat, legi naturæ repugnat, consequenter ad eum omitterendum obligamur (§. 722. part. 1. *Jur. nat.*), adeoque illicitus est (§. 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem contractus de re illicita etiam illicitus est. *Quod erat alterum.*

Ita licitus est contractus, quo spe præmii ad solutionem problematum, quæ ad augendam scientiam faciunt, perducuntur eruditi. Ast illicitus est, si præmium exponitur digladiantibus, cum hominibus non competat jus in corpus suum, qui non sunt, nisi usuarii organorum corporis sui (§. 378. part. 1. *Jur. nat.*), dominio soli Deo competente (§. 379. part. 1. *Jur. nat.*). Immo repugnat idem obligationi de periculis vitæ & læsionis organorum corporis vitandis (§. 371. 373. part. 1. *Jur. nat.*).

§. 351.

Quoniam *contractus de certamine spe præmii subeundo illicitus, si modus certandi illicitus (§. 350.)*, omne autem factum temerarium illicitum est (§. 278. part. 3. *Jur. nat.*); erit *etiam is illicitus, si modus certandi temerarius fuerit.*

Forſan huc retuleris, quando vetulæ de teſte pellicea currendo inter ſe certant (not §. 343.). Nullo enim fine vetulæ currendo ſefe exercent, adeoque hoc exercitium temerarium eſt (§. 277 part. 3. Jur. nat.), conſequenter & temerarium videtur vetulis exponere præmium, ut currendo de eodem inter ſe certent, niſi forſan ad innocuam voluptatem retuleris, quam ex hoc negotio percipiunt ſpectatores, & qua adeo frui illicitum non eſt (§. 286. part. 1. Jur. nat.), ut hoc reſpectu modus iſte certandi ob finem licitum, qui intenditur, pro temerario haberi non debeat. Conferri hic poſſunt, quæ alibi annotavimus (not. §. 310. part. 3. Jur. nat.).

§. 352.

*Contractus luſorius qui-
nam ſit.*

Contractus luſorius eſt, quo inter colluſores ita convenitur, ut certum quoddam lucrum communi conſenſu determinatum ſit ejus, ex cujus parte extiterit certa quædam conditio, vel etiam damnum quoddam in lucrum imputandum ſit ejus, ex cujus parte alia quædam conditio extiterit. *Lucrum primarium* eſt, quod eſt ejus, penes quem finito luſu certa quædam conditio exiſtit: *ſecundarium* vero, quod ei cedit, ex cujus parte conditio quædam exiſtit durante luſu. *Damnum* vero *ordinarium* eſt, quod patitur is, qui perdit, quod ad lucrum primarium contulit: aſt *extraordinarium* eſt, quod inter ludendum incurrit luſor certa quadam conditione exiſtente.

Lucrum iſtud variis modis determinari poteſt, ſive primarium fuerit, ſive ſecundarium pro diverſitate ludorum & colluſorum arbitrio. Ita v. gr. ſi duo teſſeris ludant, uterque conferre poteſt dimidium florenum, & ita conveniri, ut numerus major jaſtu teſſerarum uno, vel tribus jaſtibus prodiens vincat, adeoque integer florenus ſit ejus, qui teſſeras ita jecerit. Atque hoc lucrum, quod ex pecunia collatitia conſtituitur, primarium eſt; damnum vero, quod patitur qui perdit, ordinarium eſt. Enimvero ſi præterea conveniatur, ut, ſi trium teſſerarum

serarum jactu prodeant octodecim, qui tesseras ita jecerit ab altero accipiat florenum dimidium; lucrum accipientis secundarium est, damnum vero ejus, qui pecuniam istam solvere tenetur, extraordinarium. Similiter si ita conveniatur, ut, si trium tesserarum jactu prodeat numerus ternarius, qui tesseras ita jecerit, solvat quatuor grossos seu quartam floreni partem in lucrum primum imputandum, damnum, quod is incurrit, extraordinarium est. Ex hoc unico exemplo, quod ideo dare libuit, quia intellectu facillimum, facile intelligitur, quomodo communi consensu lucrum tam primum, quam secundarium, tum etiam damnum extraordinarium determinetur, & quod contractum lusorium in genere rite definiverimus, ut ad casum quemvis particularem applicari possit.

§. 353.

Ludi fortuiti sunt, quorum eventus a sola fortuna pendet. *Artificiales* appellare lubet, in quibus eventus dependet ab usu facultatum animæ, vel etiam facultatis locomotivæ, seu a sola arte. *Mixti* denique sunt, in quibus eventus partim a fortuna, partim ab usu facultatum animæ, vel etiam facultatis loco motivæ, seu arte dependet.

Ludus fortuitus est ludus tesserarum: hic enim eventum a sola fortuna dependere, nisi fraudi locus relinquatur, nemo est qui nesciat. Ludus artificialis est ludus scachicus seu regius, quem vernaculo sermone das *Schachspiel* appellamus: eum enim sola ars regit, nullus fortunæ locus relinquitur. Ludi mixti plerumque sunt certamina chartarum lusoriarum, veluti ludus ab Hispanis inventus, qui Gallis dicitur *jeu de l'bombre*, & hodie etiam apud nos admodum usitatus est: ludum enim ipsum ars regit, sed a casu dependet, quasnam chartas accipias. Sed dantur etiam alii, in quibus ipsum quoque ludum, seu chartarum certamen regit ex parte casus, quale in patria mea in usu esse memini. Multi describuntur lusus in libro Gallico, qui sub titulo novissimæ Academix universalis ludorum duobus Tomis Lugduni Batavorum A. 1721. prodit; sed sunt innumeri

numeri alii, de quibus in libro isto silentium est. Etenim cum homines nusquam ingeniosiores sint quam in ludicris; innumera quoque excogitarunt ludorum genera, quorum alia aliis ingeniosiora, si ab his dicefferis, qui meri fortuiti sunt, quamvis etiam in his inveniendis subinde opus fuerit ingenio. Pro instituto nostro sufficit ludos omnes ad genera quædam summa revocasse, atque adeo divisione in fortuitos, artificiales & mixtos contenti esse debemus.

§. 354.

Utilitas ludorum artificialium & mixtorum.

Quoniam in ludis artificialibus eventus ab usu facultatum animæ, vel etiam facultatis locomotivæ, in mixtis ex parte ab eodem dependet, in fortuitis autem unice a fortuna, sive casu (§. 353.); *ludi artificiales & mixti faciunt ad exercendum facultates animæ, vel facultatem etiam locomotivam, consequenter subinde & robur corporis; fortuiti non item: illorum tamen alii magis, alii minus pro diversitate regularum, quibus continentur certamen.*

Omne ludorum artificialium genus in eo præcellit ludus scachicus & ab Autore Academiæ ludorum modo laudato (not. §. 353.) præ ceteris ludis chartarum lusoriarum commendatur, qui Gallis dicitur *jeu de piquet*. Tenendum vero est usum facultatum animæ & facultatis locomotivæ ab omnibus ludo eodem non æqualiter perfici, quia non omnes æque observant regulas, quas observare tenetur, qui nihil a se prætermitti vult, ad victoriam reportandam requisitum. Habent enim ludi suas leges, per quas in esse suo determinantur, & hinc deducuntur per necessariam consequentiam regulæ observandæ ei, qui vincere intendit. Sed cum non detur theoria ludorum, quæ regulas istas comprehendit; earum notiones ipso usu insinuari debent animo, ut ars ludendi acquiratur, quemadmodum & artes reliquæ addiscuntur.

§. 355.

Contractus

Omnis contractus lusorius aleam continet. Etenim in omni contra-

contractu lusorio convenitur, ut lucrum sit ejus, ex cujus parte in lusu extiterit quædam conditio (§. 352.), consequenter acquisitio lucri dependet a quodam eventu, qui in ludo contingit. Quamobrem cum in ludo fortuito eventus pendeat a sola fortuna, in artificiali equidem ab usu facultatum animæ, vel etiam usu facultatis motricis, quasi tamen a casu, quatenus incertum est, quomodo quis facultatibus suis sit usus, nec semper constat, quantum is sit in potestate collusorum, immo haud raro casus fortuiti aliquid intervenit, in mixto denique partim a casu, partim a facultatum usu, adeoque quasi a casu dependeat; acquisitio lucri in contractu lusorio ab eventu incerto dependet, consequenter in eodem super eventu incerto convenitur, ut eodem utrinque stent contrahentes. Quoniam itaque contractus aleam continet, quo super eventu incerto convenitur, ut eodem utrinque stent contrahentes (§. 286.); contractus omnis lusorius aleam continet.

In ludis fortuitis adeo manifesta est eventus incertitudo, ut nemo sit, qui de eo dubitare aufit. E. gr. Si ita conveniatur, ut jactus tesserarum vincat, qui majorem numerum ostendit; nemo certo asseverare potest, victoriam penes se futuram. Si duo jactu tesserarum de lucro certent, uterque sperat se fore victorem, etsi certum sit, nonnisi unum palmam reportare posse. Et idem obtinet, si collusores fuerint plures. Immo si demonstrari posset, adeoque certum foret, quinam sit victurus, seu conditionem, de qua conventum est, adimpleturus; non opus esset, ut certamen subirent collusores, immo nemo quoque hoc modo cum altero contraheret. Et quamvis in ludis artificialibus non casui, sed usui facultatum tribuendus sit eventus; non tamen hoc obstat, quo minus incertus habeatur ab omnibus, qui contractum lusorium ineunt. Nemo prævidere se posse eventum pro certo affirmabit. Sperat etiam hic uterque victoriam penes se futuram & hac spe fretus contrahit, a-

lias non contracturus. Quamobrem alio omnes eventum in omni ludo pro incerto habent, ac ideo aleam esse adeundam existimant, si contractam lusorium ineunt.

§. 356.

Quando jure interno illicitus.

Quoniam omnis contractus lusorius aleam continet (§. 355.), contractus autem qui aleam continet illicitus est jure interno, si in dando dominio, in faciendo libertate naturali abutimur (§. 289.); *contractus etiam omnis lusorius illicitus est, si in dando dominio, in faciendo libertate naturali abutimur, consequenter si quid facimus, quod officiis contrariatur (§. 61. part. 1. Jur. nat.).*

Jus internum oritur ex obligatione interna (§. 396. part. 3. Jur. nat.), adeoque spectatur in conscientia (§. 656. part. 1. Jur. nat.), consequenter cum lege naturali nobis detur jus ad ea, sine quibus obligationi naturali satisfacere non possumus (§. 159. part. 1. Pbil. pract. univ.), totum metiendum est in omni casu ex officiis (§. 224. 225. part. 1. Pbil. pract. univ.).

§. 357.

Quando jure externo validus.

Similiter quoniam contractus lusorius quivis aleam continet (§. 289.), jure externo autem contractus qui aleam continet in se illicitus non est, modo hoc dare vel facere lege naturali non sit prohibitum (§. 288.), & naturaliter subsistit, etiamsi in dando dominio, in faciendo libertate naturali abutimur (§. 290.); *contractus lusorius etiam omnis jure externo in se illicitus non est, modo hoc dare vel facere lege naturali non sit prohibitum, & naturaliter subsistit, etiamsi in dando dominio, in faciendo libertate naturali abutimur.*

Jus externum oritur ex obligatione externa (§. 396. part. 3. Jur. nat.), adeoque spectatur saltem inter homines, inter quos valet (§. 656. part. 1. Jur. nat.). Derivatur vero ex libertate naturali (§. 398. part. 3. Jur. nat.), adeoque totum ex hac metien-

metiendum est, quatenus alteri permittendum ut agat, quamvis naturaliter seu in conscientia ad contrarium obligetur (§. 157. *part. 1. Jur. nat.*), consequenter quatenus homines impune agunt (§. 418. *part. 3. Jur. nat.*). Quando itaque dicitur, ludos omnes in se nihil continere injusti, quia mutuo consensu ad eos descenditur, & uterque rem suam æquali periculo exponit, & versantur circa res proprias, de quibus utique disponere penes nos est; id intelligendum est de jure externo. Qui vero ludos improbant & damnant, quatenus lutores officium aliquod naturale violant; de jure interno loquuntur. Atque inde est, quod de contractu lusorio, quemadmodum etiam de aliis, qui aleam continent, aliter statuat JCtus, aliter Theologus, cum ille de jure externo, hic de interno loquatur. Perperam autem eorum sententiæ sibi mutuo opponuntur tanquam contradictoriæ, cum loquantur de re diversa. Theologi est urgere jus internum, non tamen impugnare externum, quamvis ex jure interno ad circumstantias præsentis applicato demonstrare debeat, quid lege positiva prohiberi conveniat. Hæc probe notanda sunt, ne præcipitantiæ in judicando locus relinquatur, quemadmodum vulgo fieri solet. Et hæc juris interni atque externi differentia probe etiam attendenda venit, ne justum cum æquo & injustum cum iniquo confundas (§. 239. 240. *part. 1. Phil. pract. univ.*), quod subinde etiam non satis accurate discernunt, qui jus naturæ profitentur.

§. 358.

Jure interno ludi omnes illiciti sunt, si solo lucrandi animo ludatur. Ostenditur eodem modo, quo idem de lotaria ostendimus (§. 323.). *De animo lucrandi in ludo.*

Aliud est ludere solo lucrandi animo; aliud spe lucrandi. Solo lucrandi animo ludit, qui directe per lusum non intendit nisi lucrum: ast spem lucrandi habet, qui putat se lucraturum, consequenter directe aliud ludendo intendit, quam lucrum, veluti honestam animi recreationem, quatenus ludus exercitium facultatum animæ, vel etiam locomotivæ continet.

§. 359.

An jure interno ludi fortuiti sint illiciti.

Quoniam jure interno ludi omnes illiciti sunt, si solo lucrandi animo ludatur (§. 358.), in ludis autem fortuitis, in quibus eventus a sola fortuna pendet (§. 353.), lusores directe intendere nequeunt nisi lucrum, quod sperant, adeoque solo animo lucrandi ludos hosce ludunt; *omnes ludi fortuiti jure interno illiciti sunt*, consequenter naturaliter obligamur ad eos non ludendos (§. 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*), *adeoque lege naturali prohibiti sunt* (§. 163. part. 1. *Phil. pract. univ.*).

Non datur finis honestus, seu qui officii conveniat, quem lusores in ludis fortuitis intendere possint, neque enim ex actu, quem casus determinat, quemadmodum in hoc ludorum genere fieri solet (§. 353.), voluptatem percipere licet, nisi quatenus ex eo reddimur locupletiores (§. 511. *Psych. empir. & §. 382. part. 2. Jur. nat.*), consequenter quatenus lucrum percipitur (§. 613. part. 3. *Jur. nat.*). Hinc facile non videas ludos fortuitos ludentes, nullo lucro exposito, nisi solius temporis fallendi gratia forsitan ludatur, vel experiri lubear, utrum fortunam finis habituri faventem, nec ne: quo tamen in casu ludere vix dicemur. Nullus sane contractus inicitur, nisi ludo fortuito de lucro quodam certetur, cum ex illa conventionem nulla nascatur obligatio, sine qua contractus nullus est (§. 793. part. 3. *Jur. nat.*). Et ludi, qui solius temporis fallendi gratia fiunt, solis pueris relinquendi, qui serii nihil agere possunt, quamvis in hoc etiam casu non promiscue probentur omnes, quemadmodum suo loco demonstrabitur. Nec in consuetudinem veniendum, quæ ad faciendum, quod non licet, nos posthac invitare potest. Ludus adeo fortuitos nullo in casu defendere licet, si omnia probe expendantur ac, prouti fieri debet, trutinentur.

§. 360.

An valeant

Quoniam ludi fortuiti omnes lege naturali prohibiti (§. 359.),

(§. 359.), pactio autem naturæ legi adversa non valet (§. 483. *contractus part. 4. Jur. nat.*); *naturaliter non valet contractus super ludo fortuito ini-*

Non licet defendere hunc contractum per abusum domini^{us} alteri permittendum, quamdiu nil facit contra jus perfectum alterius (§. 169. *part. 2. Jur. nat.*). Aliud enim est non impedire abusum, aliud est cum altero expresse convenire, ut dominio abutatur, consequenter ut faciat, quod lege naturali prohibitum (§. 170. *part. 2. Jur. nat.*), adeoque ad peccandum eundem sibi obligare (§. 440. *part. 1. Phil. pract. univ.*), quemadmodum fit in contractu super ludis fortuitis (§. 359.). Quamobrem falluntur, qui in genere pronunciant, ludos promiscue omnes in se naturaliter nihil continere iniqui, sola notione domini ac libertatis naturalis confisi. Sed ut clarius appareat, cur contractus super ludo fortuito invalidus esse debeat, etsi abusus domini sit permittendus, nec idem attendatur in aliis contractibus; demus exemplum aliud contractus illiciti. Nemo non novit, etsi a nobis nondum fuerit demonstratum, naturaliter illicitum esse, ut forma quantum faciat corporis sui. Tibi nullum jus est id impediendi, si fecerit: non tamen propterea cum ea valide contrahis, ut usum corporis sui tibi concedat. Non est quod excipias, tibi quoque scortari non licere. Etenim in ludo fortuito tu non minus abuteris dominio tuo, quam alter, cum quo contrahis. Contractus adeo super ludis fortuitis moribus tantummodo toleratur, sed naturaliter non producit obligationem, quemadmodum etiam moribus toleratur contractus cum foeminis, quæ corporis quantum faciunt, & olim apud multas gentes pro licito ac valido fuerit habitus.

§. 361.

In contractibus lusoriis periculum amittendi & spes lucrandi ex utraque equalitas que parte contrahentium eadem esse debet, si equalitas observanda & ea in contractibus videtur esse mens contrahentium, nisi expresse aliud dicatur, vel aliunde bus lusoriis app. reat. Etenim contractus lusorius aleam continet (§. 355.) *observanda.*

& quia de lucro certatur, quod unus ab altero expectat (§. 352.), contractus onerosus est (§. 878. *part. 4. Jur. nat.*). Nimvero in contractu qui aleam continet, spes lucri & metus damni ab utraque parte contrahentium idem esse debet, si æqualitas observanda (§. 291.), & in oneroso ea præsumitur mens contrahentium (§. 292.). Quamobrem in contractibus lusoriis periculum amittendi & spes lucrandi ex parte utraque contrahentium eadem esse debet, si æqualitas observanda, & ea videtur esse mens contrahentium, nisi expresse aliud dicatur, vel aliunde appareat.

Nemo præsumitur habere animum alteri gratis quid dandi, adeoque de lucro cum altero certaturus, quod victus victori dare tenetur, non præsumitur velle, ut alter minori periculo certamen subeat & spem lucrandi majorem habeat: quin potius æqualis esse debet utriusque conditio, cum nulla adsit ratio, cur jus unius potius esse debeat, quam alterius, nisi quis alteri jus potius concedere velit: quod adeo non præsumitur, sed sufficienter indicari debet. Quodsi dubium hinc oriarur, quod victus, qui dat, a victore pro eo, quod dat nihil vicissim recipiat, quemadmodum in contractu oneroso fieri debet (§. 878. *part. 4. Jur. nat.*); tenendum est, mutuas in contractu aleam continente, adeoque & in lusorio (§. 355.), censeri iustas, quatenus uterque se obligat ad dandum alteri sub periculo amittendi, quod habet, adeoque uterque lucri ab alterius acquirendi gratia subit periculum sui amittendi. Quantum adeo unus præstat, quando contrahitur, tantum vicissim præstat alter. Aliter vero sese res haberet, si ita conveniretur, ut, si unus vinceret, is ab altero quid acciperet, de quo conventum fuerat; si vero vinceret alter, is nihil haberet. Tum enim contractus magis accederet ad beneficium; quatenus unus se alteri obligaret ad dandum sine omni spe ab eo vicissim aliquid recipiendi. Ac imprimis tenendum est, contractum lusorium raro iniri super ludo semel instituto, sed plerumque eundem repeti, ut, qui perdiderat, vicissim lucrari possit.

§. 362.

Quoniam in contractibus lusoriis periculum amittendi *De inaequa-*
 & spes lucrandi ex utraque contrahentium parte eadem esse *litate co-*
 debet, nisi expresse aliter conveniatur (§. 362.); *si usus fa-*
rum, quae pe-
culatum collusoribus fuerit aequae expeditus, nec lex, per quam ludus riculo expon-
to esse constituitur, eos faciat inaequales quoad spem lucri & pericu-
lans damni, quae utrinque periculo exponuntur equalia esse debent;
quodsi vero lex ludi conditionem certantium faciat inaequalem, vel
singulis non aequae expeditus fuerit usus facultatum, qui in ludo re-
quiritur, tam illius, quam hujus in determinando eo, quod unusquis-
que periculo exponere debet, habenda est ratio.

Hæc omnino consequuntur ex eo, quod collusorum æqua-
 lis esse debeat conditio, nec unus majus periculum subire, quam
 alter. Quoniam tamen à voluntate collusorum pender, utrum
 æqualitatem observare, an ab eadem recedere velint; si aliter
 conveniunt, standum utique pacto, & sibi imputare debet, qui
 majori periculo suum exponere voluit, præsertim in ludis mix-
 tis, in quibus haud raro fortuna audaces juvat. Tenendum
 præterea est, æstimationem periculi non adeo facilem esse,
 quemadmodum videri poterat rem non satis accurate inspici-
 entibus, adeoque tanto magis standum esse eo, de quo conven-
 tum fuerit. Et hoc quoque observari meretur, quod de usu fa-
 cultatum suarum statuere debeat is, qui contrahit cum altero,
 non vero alter, qui cum eo contrahit, nisi inæqualitas sit mani-
 festa, ut ab altero in fraudem vertatur, quæ a contractu abesse
 debet (§. 149.).

§. 362.

Si collusoribus determinatu impossibile fuerit, utrum lex ludi si inaequali-
vel ars faciat eorum conditionem inaequalem, nec ne, aut quam sit tas determi-
hujus inaequalitatis ratio; in inaequalitatem consentiunt, & quomodo nari neque-
di de ea convenerint, id valet. Ponamus enim eos in inæqua-
 litatem non consentire, sed etiam potius esse illorum men-
 tem,

tem, ut exacta æqualitas observetur. Quoniam ipsis determinatu impossibile est, utrum lex ludi, vel ars faciat eorum conditionem æqualem, nec ne, aut quænam sit hujus inæqualitatis ratio *per hypoth.* a lusu abstinere debent, adeoque contrahere nequeunt. Enimvero non obstante hac ignorantia contrahunt, ipso facto igitur declarant, se velle, ut huic inæqualitati sit locus, adeoque in eandem consentiunt (§. 658.

part. 1. Phil. pract. univ.). *Quod erat unum.*

Enimvero si animadversa inæqualitate de ea certo quodam modo conveniunt, cum ab eorum voluntate pendent, quomodo contrahere velint (§. 11. *part. 3. Jur. nat.*), pacta vero servanda sint (§. 789. *part. 3. Jur. nat.*), quomodo de ea convenerint, id utique valet. *Quod erat alterum.*

Quod collusoribus determinatu impossibile est, tunc non semper, utrum lex ludi vel ars faciat eorum conditionem inæqualem, nec ne, ac imprimis quænam sit hujus inæqualitatis ratio; vel ex iis intelligi potest, quæ Mathematici recentiores de determinanda sorte in ludis fortuitis dedere. Multo major tamen est difficultas determinandi inæqualitatem, quæ ab arte proficiscitur, & quæ ab arte ac fortuna simul. Quædam sunt per ludo contrahunt, in eam inæqualitatem utique consentiunt, quam tollere nequeunt. Quod si vero existiment, inæqualitatem, five a fortuna, five ab arte venerit, certo quodam modo tolli posse, & de hoc convenerint; legem dant contractui, quam dare ipsis integrum est. Perinde igitur ac in contractibus aliis tenenda lex est, quam eidem dare voluerunt. Sane societas ita contrahi potest, ut unus sociorum sit particeps lucri, non vero damni (§. 1328. *part. 4. Jur. nat.*). Quidni igitur & collusores ita convenire possunt, ut unus eorum particeps quidem fiat lucri, sed minime damni, consequenter ut nihil periculo exponat? Qui enim ita contrahit, animum donandi habet, quod alter lucratus fuerit (§. 48. *part. 4. Jur. nat.*). Quam obrem multò magis valere debet modus, quo inæqualitati consulcre volunt contrahentes, sit ita quod per eum conditio eo-

rum non efficiatur prorsus æqualis. Ceterum nec a moribus abhorret, ut inæqualitati conventionibus medelam afferre student super ludo contrahentes, quantum ipsis videtur: id quod sufficit ad evitandam fraudem, quæ lege naturali prohibita (§. 148.). Immo nec improbandum, ut, si aliter fieri non possit, quam ut uni jus quoddam potius concedatur, sorte dirimatur, quinam habere debeat (§. 296.).

§. 364.

*Si solius voluptatis percipiendæ gratia luditur, quod periculo sub-
jicitur non excedere debet expensas, quas jucunditatis vitæ causa facere licet.* Quoniam enim voluptatis solius gratia ludetur, si re licet, si ludis nihil insit, quod officio cuidam repugnet (§. voluptatis 310. part. 3. Jur. nat.), ad vitam vero jucundam etiam pertinet voluptas innocua (§. 470. part. 1. Jur. nat.), qualis est ea, causa ludique ex ludis istiusmodi percipitur (§. 310. part. 3. Jur. nat.); ius nobis quoque est faciendi expensas voluptatis hujus percipiendæ causâ, consequenter pecuniam aut res alias periculo subjiciendi. Enimvero cum res necessarias ac utiles voluptuariis, quæ non nisi ad vitæ jucunditatem faciunt (§. 501. part. 1. Jur. nat.), præferre debeamus (§. 502. part. 1. Jur. nat.), consequenter non omnes expensæ in res voluptuarias licitæ sint; nec quidvis in ludis periculo licite exponitur, quando jucunditatis vitæ causâ luditur. Quamobrem si voluptatis solius percipiendæ causâ luditur, quod periculo subjicitur non excedere debet expensas, quas jucunditatis vitæ causâ facere licet.

Homines non semper tempus omne consumere possunt, sed ab iis aliquantisper subinde abstinendum. Quotiam tamen molestum est otium, quando nihil agitur, joci ac ludis licitis aliquid dandum, prouti suo loco ostendimus (§. 300. & seq. part. 3. Jur. nat.). Enimvero cum in ludis certetur de victoria, cuius in ludis artificialibus & mixtis recte statuitur aliquod præmium

mium (§. 353. b. & §. 295. part. 1. *Phil. pract. univ.*), cumque spes lucri permoveat lufores, ne quid in usu facultatum futurarum prætermittant, sine quo victoriam expectare non licet; ideo reprehendum non est, nec absortum videri potest, si periculo quid exponitur, quando voluptatis solius percipiendæ, adeoque animi recreandi gratia luditur. Et quoniam voluptatem unusquisque modulo suo metiri debet, nec tamen patrimonio suo abuti (§. 455. part. 2. *Jur. nat.*); ideo in genere voluptati ex ludo percipiendæ pretium aliquod statui non potest, sed unusquisque in ea æstimanda rationem habere debet non minus patrimonii sui, quam alterius, cum quo super lusu contrahit (§. 495. part. 2. *Jur. nat.*), quantum quidem hoc nobis fuerit perspectum, alias enim deliberato animo contrahere præsumitur alter, quemadmodum debet (§. 390. part. 3. *Jur. nat.*). Qui non habet, quæ ad vitæ jucunditatem impendere possit, cum solo lucrum percipiendi animo ludere non liceat (§. 358.), & id ipsum fit contra hypothefin, a ludo sese abstinere debet. Qui modicum saltem impendere potest, in plus consentire minime debet. Et ne ludus in quæstum vertatur contra hypothefin; semper tenendus est modus in eo, quod periculo exponitur.

§. 365.

Quando pecuniam in necessariis ac utiles sibi comparandas indiget, vel futura vita ne ludo periculo cessitari prospiciendum. Etenim pecunia, qua quis sibi comparat res necessarias, expensæ necessariæ; qua utiles sibi comparat, non inutiles sunt, quæ vero voluptatis percipiendæ gratia erogatur, voluptuariæ sunt impensæ (§. 365. part. 4. *Jur. nat.*). Quoniam itaque expensæ necessariæ præferendæ sunt non inutilibus & voluptuariis, & non inutiles voluptuariis (§. 376. part. 4. *Jur. nat.*); in lusum solius voluptatis percipiendæ gratia impendenda non est pecunia, qua ad res necessarias ac utiles tibi comparandas indiges. Et quia futuræ etiam

etiam, quantum datur, vitæ necessitati prospicere debemus (§. 369. *part. 4. Jur. nat.*); idem quoque patet de pecunia, qua ad prospiciendum futuræ vitæ necessitati indigemus. Quamobrem cum præterea solo lucrandi animo ludere non liceat (§. 358.), & qui in ludo pecuniam periculo exponit, eam perdere potest; nemo pecuniam in ludo exponere periculo debet, qua ad res necessarias ac utiles sibi comparandas indiget, vel ad prospiciendum futuræ vitæ necessitati.

Qui in ludo pecuniam periculo exponit, qua ad res necessarias ac utiles sibi comparandas, vel ad futuræ necessitati vitæ prospiciendum indiget, si eandem perdit, res necessarias ac utiles sibi comparare, nec futuram necessitatem vitæ, si qua emergit, sublevare potest. Quamobrem in paupertatem, immo egestatem ludendo sese præcipitem dat (§. 238. *part. 4. Jur. nat.*): quæ cum sit vitanda, quantum in potestate nostra est (§. 416. *part. 4. Jur. nat.*), etiam hinc patet non licere pecuniam in ludo exponere periculo, qua ad res necessarias ac utiles sibi comparandas indigemus, vel futuræ vitæ necessitati prospiciendum.

Propositio præfens communi quodammodo notioni responder: audias enim eos reprehendi, qui ludendo perdunt pecuniam, qua vel ad vitæ necessitatem indigebant, vel quam utilius in res alias sibi comparandas impendere poterant, vel etiam conservare in casus futuros. Immo qui ludendo ad paupertatem, vel egestatem redigitur, eum illorum numero accensent omnes, qui bona sua dilapidarunt (§. 459. *part. 2. Jur. nat.*): id quod esse illicitum cum a nobis demonstratum est (§. 460. *part. 2. Jur. nat.*), tum vulgo ab omnibus agnoscitur. Qui vero spe lucri pecuniam, quam habet, ludendo perdit, recte comparatur cum cane apud Æsopum, qui frustum carnis, quod faucibus tenet, perdit, dum umbræ majori in fluvio inhiat. Quamvis non simpliciter damnemus ludos, qui voluptatis percipiendæ causa luduntur, quod faciunt nimis rigidi alienorum mo-

sunt censores; alibi tamen jam ostendimus, hos non licere nisi iis, qui ludento nihil committunt, quod officio cuidam repugnet (§. 310. part. 3. Jur. nat.)

§. 366.

Quando i- Immo in genere nemo contrahendo aleam subire debet, qui dem non fa- pecunia ad res necessarias vel utiles comparandas, vel ad pro- cere liceat spiciendum futura necessitati vitæ indiget. Ostenditur eodem in contractu modo, quo idem de ludis in demonstratione secunda evi- quovis ale- cimus.

*am conti-
nente.*

Quæ ad propositionem præcedentem annotavimus, ea etiam hic notanda veniunt. Immo si hanc propositionem præmittere libuisset, cum contractus ludorius omnis sit contractus, qui aleam continet (§. 355.), ex ea præcedentem per modum corollarii inferre poteramus.

§. 367.

Cuiusmodi lu- Qui tenue habet patrimonium ab omni ludo, immo quovis dere non li- contractu aleam continente abstinere debet. Etenim qui tenue ceat, vel habet patrimonium, cum hoc pauca bona contineat (§. 453. cum alea part. 2. Jur. nat.), adeoque non multum pecuniæ (§. 341. contrahere. part. 4. Jur. nat.); in pecuniam vix habet, qua non indigeat ad res necessarias ac utiles sibi comparandas (§. 499. 500. part. 1. Jur. nat.), aut ad futuræ necessitati vitæ prospiciendum. Quamobrem cum nemo pecuniam lucro exponere (§. 365.), nec in contrahendo aleam subire debeat, qui eadem indiget ad res necessarias vel utiles comparandas, vel prospiciendum futuræ necessitati vitæ (§. 366.); qui tenue habet patrimonium ab omni ludo, immo quovis contractu aleam continente abstinere debet.

Qui perdunt ludendo plerumque perdere non cessant, ne perdidissent, cumque ab hoc more plerumque non alieni sint qui tenue habent patrimonium, omne tandem patrimonium dilapidare solent. Ac idem contingit in aliis contractibus, qui aleam

aleam continent, veluti in lotaria & olla fortunæ. Quamobrem consultius est, ut ab omni ludo prorsus abstineant, qui tenue patrimonium habent, ne ad idem dilapidandum adigantur fortuna minus favente.

§. 368.

Quoniam qui tenue habet patrimonium, consequenter qui non multum habet pecuniæ superfluae (§. 453. *part. 2. ceat.* & §. 239. *part. 4. Jur. nat.*), ab omni ludo abstinere debet (§. 367.); *in ludo pecuniam exponere non licet nisi ei, qui multum pecuniæ superflua habet, idemque tenendum est de quovis contractu alio, qui aleam continet (§. cit.).*

Non omnibus omnia licent. Quæ enim homini non permittit lex naturæ nisi sub certa conditione, ea quoque hæc non existente permittit non sunt, sed illicita. Falluntur enim, qui æqualitatem naturalem eo usque extendunt, quasi absolute competere singulis omnia jura, quæ non nisi sub certa conditione competunt. Distinguenda nimirum sunt jura, quæ homini absolute competunt, & quæ non competunt nisi sub certa conditione. Illi omni homini semper actu competunt, hæc autem competere possunt, nec competunt actu, nisi conditione existente. Hoc sane modo natura homines omnes æquales sunt (§. 81. *part. 1. Jur. nat.*), nec uni jus potius est, quam alteri, quemadmodum exigit ista æqualitas (§. 78. *part. 1. Jur. nat.*). Perperam igitur ad naturalem hominum æqualitatem provocant, qui sibi licere existimant, quod aliis licitum, quando non de jure absoluto, sed hypothetico sermo est (§. 48. *part. 1. Jur. nat.*). Ceterum quod nec huic, qui multum pecuniæ superfluae habet, in ludo vel contractu alio, qui aleam continet, tantum pecuniæ periculo exponere liceat, quantum libuerit, ex eo patet, quod paulo ante demonstravimus (§. 364.). Quodsi ergo ad ea, quæ demonstravimus, animum advertere voluerit, quicumque, cui ludere licet, ludendi libertatem in licentiam minime convertet.

§. 369.

Ludi artifi-
ciales &
mixti quan-
do promiscue
liciti.

Sine contractu lusorio unicuique ludere licet ludos artificiales & mixtos. Quodsi enim sine contractu lusorio ludatur, nullus alteri se obligat ad dandum, si is vincat, aut si alia quaedam conditio inter ludendum existit (§. 352. 346.), consequenter non nisi ludit, nisi quia ex victoria voluptatem percipit (§. 591. *Psych. empir.*). Quamobrem cum voluptas percipiatur, quatenus nobis conscius sumus perfectionis cujusdam nostræ (§. 511. *Psych. empir.*), consequenter usus facultatum animæ vel etiam locomotivæ, adeoque & virium corporis (§. 66. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quoniam itaque lusus, qui requirunt usus facultatum animæ, vel etiam locomotivæ, adeoque & virium corporis, sunt artificiales & mixti (§. 353.), ludi autem artificiales & mixti ad exercendum facultates animæ, vel corpus faciunt (§. 354.) adeoque liciti sunt (§. 309. *part. 3. Jur. nat.*) & voluptatis percipiendæ gratia ludere licet, si ludis nihil intit, quod officio cuidam repugnet (§. 310. *part. 3. Jur. nat.*), sine contractu lusorio unicuique ludere licet ludos artificiales & mixtos.

In ludo perfectio sui aliorumque directe intendi debet (§. 307. *part. 3. Jur. nat.*), alias nullo fine (§. 617. *part. 1. Phil. pract. univ.*), adeoque temere luditur (§. 277. *part. 3. Jur. nat.*), quod fieri non debet (§. 311. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum in ludis fortuitis eventus a sola fortuna dependeat (§. 353.); præsens propositio ad ludos fortuitos trahi nequit. Ludi fortuiti nihil in se continent moralitatis intrinsicæ (§. 57. *part. 1. Phil. pract. univ.*), adeoque nec honestantur fine, quemadmodum artificiales & mixti, quorum hi prudentiæ exercitium quoque continent (§. 256. *part. 1. Jur. nat.* & §. 353. b.). Fortuiti adeo lusus, si sine contractu lusorio ludantur, adeoque nulla spe lucri, semper erunt actionibus temerariis accensendi, & vix præcaveri potest, ne malitia inficiantur, quatenus animum corrumpunt. Sed in hoc inquirere ad Philosophiam moralem spectat. Non licet excipere, ludos artificiales ludi posse ut explores, utrum fortunam habeas faventem, nec

ne. Quoniam enim a lusu ad alios vitæ humanæ casus, in quibus aliquid fortunæ committendum, non valet argumentatio; ludi fortuiti non sunt aptus modus inquirendi, utrum fortunam faventem habeas, nec ne, in iis negotiis, quibus fortuna sese immiscet.

§. 370.

Quoniam perinde est, sive sine contractu lusorio ludatur, sive ita conveniatur, ut, quod quisque lucratus fuerit, ei restituat, qui perdidit, unicuique autem sine contractu lusorio ludere licet lusus artificiales & mixtos (§. 369.); unicuique etiam lusus artificiales & mixtos ludere licet hac conventionem, ut, quod quisque lucratus fuerit, ei restituat, qui perdidit.

Convenit hæc conventio obligationi naturali avertendi damnum cum a patrimonio suo, tum ab alieno (§. 494. 495. part. 2. Jur. nat.), & aperte loquitur animum a proposito cum damno alterius sese locuplerandi alienum, qualem habere debemus (§. 585. part. 2. Jur. nat.), nec non absentem sola spe lucri ludendi animum, qui omnem lusum dehonestat (§. 358.). Quoniam vero lucrum est signum palmæ reportatæ (§. 952. Ortol. & §. 352. b.), ex ludo autem voluptas percipitur, si palmam reportaveris; conventio ista temeraria censeferi nequit (§. 277. part. 3. Jur. nat.), ut hoc nomine damnanda foret (§. 278. part. 3. Jur. nat.). Puto igitur, abunde demonstratum esse, quæ ad jus ludorum spectant, ut, si cui ludere visum fuerit, nihil committat, quod salva conscientia fieri nequeat.

§. 371.

Sponsio est contractus aleam continens, quo super eventu incerto ita convenitur, ut ei, qui existentiam affirmat, ab altero qui negat, certum quid detur. Vernaculo sermone dicitur eine Wette.

Sponsio quid sit.
Incertus adhuc est eventus prælii, de quo fama increbuit. Ego affirmo, victoriam esse penes nostros, tu vero negas & hostem

Item vicisse contendis, vel etiam ego affirmo victoriam fore penes nostros, tu negas. Ita inter nos convenitur, ut, si nostri vicerint, tu mihi des duos aureos, ego dem tibi totidem, si hostis vicerit. Contractus hic sponsio vocatur.

§. 372.

Scientia

*num repu-
gnet sponsi-
oni.*

Quoniam in sponsione convenitur super eventu incerto (§. 371.), eventus autem præteritus incertus est, quatenus ii, qui inter se contendunt, ignorant, quænam pars contradictionis sit vera; in sponsione eventus præteritus notorius esse non debet iis, qui inter se contendunt, consequenter non valet sponsio, si alteruter certo scit, quid evenerit, cumque ab omni contractu fraus omnis abesse debeat (§. 149.), nec dolose scientiam suam dissimulare, aut reticere licet (§. 717. part. 2. Phil. pract. univ.).

In omni contractu alex ea videtur contrahentium voluntas, ut eadem sit utrinque spes lucri, idem metus damni (§. 292.): id quod obrinere nequit, si alteruter sponso- rum certo novit id esse, super cujus veritate contenditur. Quamvis ergo alter, qui ignorat eventus præteriti existentiam, sponsionem inire velit; inire tamen nequit qui eandem certo scit.

§. 373.

*An sint lici-
ta sponsio-
nes.*

Quoniam in sponsione lucrum, quod speratur, & damnum, quod metuimus, ab eventu incerto pendet perinde ac in ludis fortuitis (§. 353.); sponsiones cum ludis fortuitis conveniunt, consequenter cum ludi fortuiti lege naturali prohibeantur (§. 359.), sponsiones quoque lege naturali prohibita.

Tolerantur adeo sponsiones non nisi moribus, cum abusus domini lege naturali prohibitus (§. 170. part. 2. Jur. nat.) utrinque sit manifestus. Non defenduntur donandi libertate: quod si enim donatio sit licita eo in casu, in quo per sponsionem pecuniam aut rem certam periculo exponis, ei, qui sponsionem inire vult, sine sponsione donare potes. Et qui donandi animum

habet,

habet, velle nequit ut alter sibi donec, si ipse non donaverit, seu ad donandum non obligatus sit.

§. 374.

Quia sponsiones lege naturali prohibita (§. 373.), *pa-* An ex spon-
sio autem legi naturæ adversa minime valet (§. 483. *part. 4. sione nasci-*
Jur. nat.); *nec valet naturaliter sponso*, adeoque *nec ex ea na-* sur obli-
scitur obligatio, seu ad dandam, quod ex sponsione debet, memo ob- sio.
ligatus est.

Novi equidem juris civilis interpretes aliter sentire, si spon-
sio fiat de rebus honestis, quod unicuique rem suam sub con-
ditione honesta in alium transferre liceat & pacta ac stipulatio-
nes sub conditione a futuro fortunæ eventu dependentia admit-
tantur: non tamen rationes hæc sufficiunt ad validitatem natu-
ralem sponsionum evincendam, cum utrinque contrahatur non
modo manifesto dominii abusu, verum etiam solo lucrandi a-
nimo, nec sine temeritate: quæ singula lege naturali prohibita
(§. 170. *part. 2. §. 278. part. 3. Jur. nat. & §. 358. b*). Lon-
ge alia ratio est, si res quasdam tibi licite comparaturus contra-
his cum alio, qui dominio suo abutitur, animum deliberatum
presumendo, quod contrarium non manifesto apparet (§. 425.
part. 3. Jur. nat.). Sponsiones adeo prope ad ludos fortuitos
accedunt, ut etiam vulgo videas sponsiones in locum ludorum
fortuitorum surrogari, veluti si spectatores ludorum de certo lu-
di eventu inter se certo lucro decertant. Quamobrem mireris,
quod sponsiones validas pronunciant, qui contractus luso-
rios invalidos esse contendunt, ludos imprimis fortuitos da-
mnantes.

§. 375.

Assuratio, seu *contractus avertendi periculi* dicitur, quo *Assuratio*
quis periculum mercium per mare transvehendarum, aut in *quid sit.*
genere indemnitas circa casus fortuitos præstationem pro
certa mercede, seu lucro in se recipit.

(*Wolffii Jur. Nat. Pars V.*)

Kk

Monuit

Mouit *Grotius* lib. 2. c. 12. §. 53. n. 5. de J. B. & P. contractum hunc olim vix cognitum hodie inter receptissimos esse. Et quamvis maxime is celebretur circa periculum mercium per mare transvehendarum; ad quodvis tamen periculum avertendum extendi potest. E. gr. Metuis, ne ædes tuæ forsan incendio devastentur; contrahis cum altero, ut periculum in se suscipiat, tibi restitutus pretium taxatarum, si funestus casus contingat, tu vero ipsi quotannis solvas certam mercedem pro facto indemnitate præstandæ. Similiter contractui huic locus est, si quis pro certa mercede in se suscipit periculum, quod per æstatem imminet fructibus arborum, vel segeti aut frugibus agrorum. Ita etiam merces per loca alia periculosa, quam per mare, transportandæ affecurari possunt. *Grotius* l. c. hunc contractum revocat ad contractum facio ut des, quia ego promitto præstare casum fortuitum, seu periculum in me suscipio, tu vero promittis, quod mihi pro hoc facto certi quid dare velis. Hunc vero contractum continere aleam, per se patet, cum incertus sit eventus, super quo contrahitur, nimirum incertum sit, utrum casus fortuitus sit exiturus, nec ne.

§. 376.

Effectus huius contractus.

Quoniam in affecuratione unus in se suscipit periculum, alter pro hoc facto certum lucrum capit (§. 375.); unus contrahentium se obligat ad præstandam indemnitate, si casus contingat, alter pure se obligat ad certum quid dandum, consequenter si casus contingit, hunc ille indemnitate præstare tenetur, hic autem solvere, quod promissit, sive casus contingat, sive non.

Ita si mercēs securæ ad eum locum pervenerint, hoc non obstante mercedem accipit, qui periculum in se susceperat: si vero vi tempestatis interierint, aut in manus hostium venerint, alteri mercium æstimationem præstare tenetur, consequenter quod pro averfione periculi accipit, tunc in lucro non est.

§. 377.

Affecurador quinam sit.

Qui periculum in contractu affecurationis in se suscipit, Affecurador dicitur,

Equi-

Equidem assecurare & assecurator vocabula barbara sunt; non tamen hoc obstat, quo minus iisdem utamur tanquam terminis technicis usu receptis, cum aliis destituamur. Quodsi malis averforem periculi vocare, quem assecuratorem dicimus, quamvis vereamur, ne sicquidem satis Latine dicatur, per nos licet.

§. 378.

Assecuratio equipollet emtioni venditioni, in qua periculi a- Reductio a-
versio respondet merci, quod ea de causa datur, pretio. Etenim *securationis*
in assecuratione convenitur, ut assecurator indemnem præ-ad emtio-
stet alterum, si casus funestus contingat, alter vero eidem det *nem vendi-*
certum quid, de quo conventum fuerit (§. 375.). *tionem.* Quam-
obrem cum hic pro aversione periculi, etsi incerti, detur pec-
unia vel res quædam alia eidem æquipollens, in emtione
autem venditione pecunia pro re, seu pretium pro merce (§.
937. part. 4. *Jur. nat.*), emi vero etiam ac vendi possint res
incorporales (§. 1001. part. 4. *Jur. nat.*), qualis censerî pot-
est periculum avertendum (§. 497. part. 1. *Jur. nat.*); assecu-
ratio æquipollet emtioni venditioni, in qua periculi aversio
merci, quod ea de causa datur, pretio respondet.

Non obstat, quod *Grotius* contractum hunc referat ad con-
tractum facio ut des (not. §. 375.). Etenim cum naturaliter
tanquam permutatio spectari possit, si do ut facias (§. 903.
part. 4. *Jur. nat.*), in locum vero permutationis successerit em-
tio venditio, immo non dissentientibus *JCtis* Romanis locatio
conductio, etiam operarum, tanquam emtio venditio confide-
rari queat (§. 1213. part. 4. *Jur. nat.*); quidni etiam assecura-
tio spectari potest tanquam emtio venditio? Neque etiam ob-
stat, quod periculum sit incertum, adeoque incertum ematur pro
certo pretio: idem enim etiam obtinet in emtione spei, de qua
deinceps dicemus. Immo qui se obligat ad præstandum casum
fortuitum, is in alterum transfert jus exigendi præstationem ca-
sus, si contigerit. Quodsi ergo dubitaveris, utrum aversio pe-
riculi

riculi instar rei incorporalis emi ac vendi possit, nec ne; haud inficiari licet, jus exigendi a se praestationem casus vendi posse perinde ac res alias incorporales. Dicendum itaque erit juse exigendi a se praestationem casus, si contigerit, merci respondere.

§. 379.

Scientia as- Si affecurator noverit, rem, de cujus periculo contrahitur, securatoris jam extra omnem periculi aleam esse constitutam; contractus nullus est. Etenim si res jam extra omnem periculi aleam sit faciat contractum. constituta, nullum amplius est periculum, quod averti possit, adeoque averfio periculi aequipollet rei non existenti. Quamobrem cum res non existens vendi nequeat, quod per se patet (§. 937. part. 4. Jur. nat.), in affecuratione autem vendatur & ematur averfio periculi (§. 378.); si affecurator noverit, rem, de cujus periculo contrahitur, jam extra omnem periculi aleam esse constitutam, contractus nullus est.

Ira non valet contractus, si affecurator noverit, navem cum mercibus, quas affecurat, jam salvam pervenisse in locum destinatum. Sane in casu propositionis praesentis affecurator lucri cupidus non sine fraude contrahit (§. 147.), quem ab omni contractu procul abesse debere demonstravimus (§. 149.). Affecuratori datur merces non alia de causa, quam quod periculum subit, quod alias nobis erat subeundum. Quoniam itaque periculum nullum amplius subeundum est, ideo quoque perinde est, ac si periculum nullum in se suscipere voluisset, consequenter merces affecurare noluisse. Nulla igitur ratio est, quod mercedem aliquam eidem dare debeamus.

§. 380.

Quando scientia ejus, qui cum affecuratore contrahit. Si qui cum altero contrahit, ut rem suam affecuraret, noverit, in ea jam casum contigisse; contractus nullus est. Etenim qui rem affecurat, periculum ejus in se suscipit (§. 375.). Quod si vero casus in re jam contigerit, damnum jam actum datum

datum est, neque ea tantummodo periculo subjacet, consequenter periculum suscipi nequit. Quamobrem si qui cum altero contrahit, ut rem suam assureret, noverit, in ea jam casum contigisse, contractus nullus est.

Ita non assurerare potes navem cum mercibus, quam fluctibus submersam nosti. Fieret hoc quoque non sine fraude, ut in casu præcedente.

§. 381.

Si res assurelanda jam extra omne periculum constituta, vel casus, ob quem assurelanda, in ea jam contigit, antequam contrahatur; contractus non valet, etsi bona fide utrinque fuerit contractum. Quod si enim bona fide utrinque contrahitur; uterque contrahentium ignorat, rem assurelandam jam omne periculum evalisse, vel casum, ob quem assurelanda, in ea jam contigisse, adeoque in casu priori is, cum quo contrahit assurelator, putat rem periculo adhuc subjectam esse, alias non contracturus, ac vicissim assurelator opinatur casum in re, ob quem ea assurelanda, nondum contigisse, alias itidem non contracturus, consequenter in utroque casu error dat causam contractui (§. 504. part. 3. Jur. nat.). Enimvero si error det causam contractui, contractus validus non est (§. 569. 800. part. 3. Jur. nat.). Ergo nec valet contractus, etsi bona fide utrinque initus, si res assurelanda jam extra omne periculum constituta, vel casu, ob quem assurelanda, in ea jam contigit.

Differunt casus propositionis præsentis a duobus præcedentibus (§. 378. 379.), quod in his locus sit fraudi, in istis sine omni fraude contrahatur, ut adeo a se invicem distingui mereantur, utut demonstratio propositionis præcedentis etiam satisfaciatur duobus præcedentibus. In hypothese propositionis præsentis error utrinque provenit ex ignorantia; in hypothese præcedentium error partis innocentis dependet a dissimulatione

ne alterius, vel fraudulenta persuasione, adeoque pars innocens inducitur ad errandum, quia virum bonum præsumit, qui non est: quæ præsumptio in contractu nemini imputari potest. Cumque æssuratio æquipolleat emtioni venditioni, in qua periculi averfio meriti refpondet (§. 378); fi æssurator novit, rem æssurandam periculum jam evafiffe, perinde omnino est, ac fi vitium rei fibi notæ non indicaret venditor, quod in oculos non incurrit, fed potius ftudiofe occultaret: id quod legi naturæ repugnat (§. 1044. 1045. part. 4. Jur. nat.).

§. 382.

*Quomodo
determi-
nanda fit
merces in
æssuratio-
ne.*

*Si in æssuratioe æqualitas obfervanda, merces determi-
nanda est ex magnitudine damni, quod cafu datur. Et ex proba-
bilitate exiftentia ipfius cafus.* Etenim cum in contractu, qui aleam
continet, adeoque & in æssuratioe (§. 375), fpeces lucris &
metus damni ab utraque contrahentium parte æqualis effe
debeat (§. 291.), is autem, cui res æssuratur, nihil periculo
exponat, femper vero mercedem folvat, five cafus exiftat,
five non, ex adverfo autem æssurator periculo exponit ex-
ceffum pretii mercis fupra mercedem & hanc in lucro habeat,
fi cafus non contingit (§. 376.); æqualis cenferi nequit æssu-
ratoris conditio & ejus, cujus res æssuratur, nifi quate-
nus fpeces lucris vincit metum damni in ratione mercedis ad
exceffum pretii mercis fupra eandem. Quamobrem necesse
est ut in determinanda quantitate mercedis habeatur ratio
tam damni, quod cafu datur, feu æftimationis rei æssuran-
dæ, quam probabilitatis exiftentiæ cafus.

Idem clarius oftenditur hoc modo. Æssuratio æqui-
valet emtioni venditioni, in qua averfio periculi meriti, mer-
ces, quæ pro ea datur, pretio refpondet (§. 378.). Jam fi
in emtione venditione æqualitas obfervanda, merx & pretii-
um æqualia effe debent, feu tantundem dare debet emtor,
quantum valet merx (§. 937. part. 4. Jur. nat.). Ergo & in
æssu-

affecuratione æqualis esse debet merces valori periculi, quod subit affecurator idem ab alio avertens. Quoniam itaque periculum majus est, si damnum, quod casu datur, majus est, idem etiam majus est, si casus facilius contingere possit; in determinando valore periculi, quod avertendum, consequenter in mercede determinanda utique habenda est ratio tam magnitudinis damni, quod dari casu potest, quam probabilitatis existentiae casus ipsius.

Nemo non ultro fatetur in affecuranda re magni pretii mercedem dari debere majorem, quam in affecuranda re pretii longe minoris. Neque etiam erit, qui diffiteatur, si casus facilius contingere possit, majorem dandam esse mercedem, quam si adeo facile contingere non nequeat. Merces adeo determinanda est non modo ex eo, quod valet res, quæ affecuratur, verum etiam ex probabilitate existentiae casus, quo damnum dari potest, communi consensu. Enimvero probabilitas existentiae casus difficultatem maximam facessit, si exacta observari debeat æqualitas. Pendet enim ea a calculo probabilium, qui ut in aliis negotiis humanis, ita etiam in præsentis nondum satis in potestate est. Immo si vel maxime in potestate foret, nondum tamen res confecta est: aptandus enim foret ad usum communem, siquidem negotio præsentis inservire deberet. Non omnes calculi, qui Mathematicorum ingenio & industria eruuntur, in communi praxi usum habent. Et raro cogitant Mathematici de theoriis suis ad usum communem aptandis. Quamobrem cum nec Logica probabilium hætenus sit exculta & in formam artis redacta, cujus fundamentis calculos superstruere debebant Mathematici, negotia tamen humana exitum habere debeant, alias enim nihil ageretur; ideo contenti esse debemus, si, quantum datur, rationem existentiae casus habeamus, quatenus causas, a quibus ea pendet, cognitatas habemus.

§. 383.

Quoniam in affecuratione, si æqualitas observanda, *Quid praxi*
merces

*maxime
conveniat.*

merces determinanda ex magnitudine damni, quod casu datur, & ex probabilitate existentiae ipsius casus (§. 382.), probabilitas verò existentiae casus haud facile determinari potest, a contrahentium autem voluntate pendet, quantum ab ea recedere velint (§. 11. part. 2. Jur. nat.); ideo *in determinando valore periculi, quod subit assessor, standum est aestimatione communi, vel ea, in quam contrahentes consentiunt* (§. 905. part. 4. Jur. nat.).

Si contrahentes in communem aestimationem consentiunt, sine animo fraudandi contrahere videntur: id quod in tanta ambiguitate sufficit, cum ultra id, quod possibile, obligare vel le contrahentes absurdum existimandum sit (§. 209. part. 1. Pbil. pract. univ.).

§. 384.

*De taxatio-
ne rei asse-
curata.*

Res taxari debet, antequam assuretur. Etenim assessor aestimationem rei praestare debet, si ea perierit casu fortuito (§. 376.), & in determinanda mercede habenda ratio est damni, quod casu dari potest, consequenter rei assurecuratae (§. 382.). Quamobrem, ut constet, quid assessor restituere debeat, si res perierit, & ut merces aequa determinari possit, necesse est rem taxari, antequam assuretur.

Imprudenter foret, qui ad praestandum casum sese alteri obligare vellet, ignorans, quantum sit damnum, quod sibi metuendum. Nec locus concedendus est litibus facile suborturis, si quis casu existente alteri damnum resarcire deberet, quod quantum futurum erat ignoraverat. De valore igitur rei constare debet, antequam ejus periculum suscipitur.

§. 385.

*De assicura-
tione ad ali-
os contra-
ctus acce-
dente.*

Si quis in contractu alio periculum rei ad se non pertinens in se suscipit pro certa mercede; contractus assessorationis ad eundem accedit. Etenim qui periculum rei ad se non pertinens in se suscipit pro certa mercede, rem istam assessorat (§. 375.).

Quam-

Quamobrem si hoc faciat, quando de eadem cum alio alio modo contrahit; contractus affecurationis ad eundem accedit.

Ita in deposito depositarius non tenetur præstare casum (§. 584. part. 4. Jur. nat.), adeoque res deponentis est penes ipsum periculo deponentis. Quodsi ergo hoc in se suscipit pro certa mercede, hæc conventio ad depositum non pertinet, sed ad eam tantummodo accedit. Patet autem per definitionem affecurationis, quod non sit alia, quam affecuratio (§. 375.). Per hoc igitur contractus depositi non mutatur, quod depositarius in se suscipit periculum rei depositæ & hoc nomine ipsi certa præstatur merces. Sunt duo contractus distincti, quorum unus abesse poterat, altero salvo. Sane rem apud te depositam tertius affecurare poterat: quo facto nemo affirmare auderet depositum contractum non esse. Nonne vero perinde est, si tu, siue alius, eandem rem affecures, adeoque duplicem contractum cum altero in eas? Dum enim convenis de certa mercede pro rei depositæ periculo in te suscipiendo, non tanquam cum deponente, sed tanquam cum eo, cujus res affecurari debet, contrahis. Neque dici proprie potest contractus mixtus, quando uterque per se subsistit sine altero.

§. 386.

Affecuratio naturaliter per se licita est. Etenim quilibet *Affecuratio* operam dare debet, ut damnum quodvis, quantum in se *naturaliter* est, avertat (§. 493. part. 2. Jur. nat.), adeoque etiam jus ha-*licita.* bet ad eos actus, quibus damnum avertere potest (§. 159. part. 1. Phil. præct. univ.), modo non faciat, quod est contra officium aliquod (§. 211. part. 1. Phil. præct. univ.). Quamvis itaque non minus damnum ab alio, quam a nobis avertere debeamus (§. 495. part. 2. Jur. nat.); non tamen ideo damnum, quod ipse pati debebat, in alium devolvere conatur, qui rem suam affecurari vult, quia pro periculo, quod alter in se suscipit, justam præstat mercedem (§. 375. 381.),
(Wolffii Jur. nat. Pars V.) L1 ut

ut adeo is tantummodo lucri causa subeat periculum, quod in multis aliis negotiis faciendum. Quamobrem patet, affecurationem naturaliter per se illicitam non esse.

Loquimur hic de jure interno, ut constet, num salva conscientia quis rei suæ affecurandæ gratia contrahere possit, vel etiam affecurator rem alterius affecurare. Affecurator acqui-
rendi gratia periculum perdendi quod habet subit: quod, nisi metus perdendi plurimum excedat spem lucrandi, reprehendi minime potest, cum non sit ea rerum humanarum certitudo, ut nihil aleæ sit dandum. Qui rem suam sibi affecurari patitur, is mavult alteri concedere aliquod lucrum, quod ipse habere poterat, quam se exponere periculo rem totam perdendi: id quod denuo a reprehensione procul abest. Quodsi circumstantiæ particulares attendantur, cum ex parte affecuratoris, tum ex parte alterius, cujus res affecuratur, affecurationem nihil continere quod sit officiis adversum, quin potius iisdem convenire multo adhuc clarius elucescit. Sed de iis potius agendum in Philosophia morali, quam in Jure naturæ.

§. 387.

An affecuratio sit valida.

Affecuratio jure externo valet. Etenim jure externo quilibet de re sua disponere potest pro arbitrio suo (§. 118. part. 2. Jur. nat.), adeoque etiam pecuniam suam exponere periculo perdendi sub spe lucri. Quamobrem cum hoc faciat affecurator (§. 377.), rem alterius affecurare potest, consequenter affecuratio jure externo valet.

Quoniam affecuratio non modo jure externo subsistit, *vi pref.* verum etiam interno jure per se licita (§. 386.), nonnisi ex accidente illicita fit, quatenus scilicet a contrahentibus quid committitur, quod officiis repugnat, a quibus unice dependet omne jus internum.

§. 388.

Quænam

Affecurari possunt res omnes, quæ casu quodam fortuito inter-

ire

ire aut deteriorari possunt, vel quarum jacturam dominus casu quo-*res assicura-*
dam facere potest. Res enim asscuratur, si quis periculum in *ri possint.*
se suscipit, ut indemnem præstet alterum circa casus fortui-
tos (§. 375.). Quamobrem cum quis sese obligare possit al-
teri ad eum indemnem præstandum, si res quæcunque casu
quodam fortuito interit, aut deterioratur, vel is jacturam e-
jus facit; res omnes asscurari possunt, quæ casu quodam for-
tuito interire aut deteriorari possunt, vel quarum jacturam
dominus casu quodam facere potest.

Contractus adeo asscurationis longe lateque patet, etsi
communiter non sit receptus nisi inter mercatores, quorum mer-
ces per mare transvehendæ vi tempestatis, piratarum ac hosti-
um exponuntur. Non igitur mirum, quod ad alios contractus
quoscunque accedere possit, in quibus res quædam, quæ apud
alium est, & cujus periculum ad ipsum non pertinet, casu in-
terire, vel deteriorari potest (§. 385.).

§. 389.

Quoniam res omnes asscurari possunt, quæ casu quo-*De assicura-*
dam fortuito interire, aut deteriorari possunt, vel quarum *tione navis.*
jacturam dominus casu quodam facere potest (§. 388.); si
vero merces per mare transvehuntur, eidem periculo subjacet
navis, cui merces expositæ sunt, *navis una cum mercibus asse-*
curari potest, consequenter cum res taxandæ sint, antequam
asscurentur (§. 384.), *navis una cum mercibus taxanda ad de-*
terminandum summam, ad quam, si casus contigerit, præstandam se
obligat asscurator.

Si servi sint in navi, eos quoque asscurari posse suo patebit
loco: ast liberi homines, qui emi ac vendi non possunt, asse-
curari nequeunt, nisi quatenus refundendi sunt sumtus, si quos
ad certas operas in navi conduxisti. Quando enim taxatur na-
vis, computandæ etiam sunt omnes impensæ in eam factæ. Sed

a contrahentium voluntate pender, quomodo circa id, quod as-
securandum convenire velint.

§. 390.

*De parte rei
assecurata.*

Si quis pro parte rem assecurat, veluti pro parte tertia ejus, quod valet tota, non tenetur nisi pro parte. Nemo enim alterum sibi obligare potest ad dandum, vel faciendum ultra voluntatem suam (§. 382. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem si quis pro parte rem assecuret, cum tantummodo obligatus esse velit ad indemnem præstandum alterum pro certa parte (§. 376.); ideo nec tenetur nisi pro parte.

E. gr. Si res valet bis mille aureos & tu assecurasti pro parte dimidia, casu contingente non teneris nisi ad solvendum mille aureos.

§. 391.

*De pluribus
assecurato-
ribus pro
parte assecu-
rantibus.*

*Si plures fuerint assecuratores, quorum unusquisque pro cer-
ta parte rem assecurat; quilibet non tenetur nisi pro ea parte, pro
qua rem assecuravit.* Quod si enim plures eandem rem asse-
curent, sed singuli tantummodo pro certa parte, cum qui pro
parte rem assecurat non teneatur nisi pro ista parte (§. 390.),
nec eorum quilibet tenetur nisi pro ea parte, pro qua rem
assecuravit.

Ita si res, quæ assecuratur, valet ter mille aureos, Cajus ean-
dem assecurat pro parte tertia, Sejus pro partibus tertiis dua-
bus, & casus contingat; Cajus obligatur ad solvendum mille,
Sejus ad bis mille. Tot sunt peculiares contractus, quot sunt
assecuratores, quamvis simul contraxerint, & quilibet eorum te-
netur ex contractu suo.

§. 392.

*De assecura-
tione pro
parte, si res
triculum ejus in se suscipit.* Si quis pro parte rem assecurat, & casus contingit non nisi in
parte, si res triculum ejus in se suscipit (§. 375.), adeoque omne, si assecu-

ret totam, pro parte vero, si nonnisi partem affecuret. *non tota in-*
Quamobrem cum affecurator indemnem præstare teneatur *terit.*
alterum, cujus rem affecurat (§. 376.); si nonnisi partem
affecuret, eum indemnem præstare tenetur pro parte, con-
sequenter si casus nonnisi in parte contingit, damnum pro
rata sentit.

E. gr. Si res affecurata valet ter mille aureos & tu eam affe-
curasti pro parte tertia, damnum autem contingit trecentorum
aureorum; tibi hoc imputatur quoad partem tertiam, adeoque
solvendi sunt centum aurei. Aliter vero sese res habet, si ita
conventum fuerit, ut, quantumcunque damnum contigerit, tu
ultra partem tertiam teneri nolis. Tum enim utique standum
est conventionem, & damnum omne ad te solum pertinet, quod
in exemplo dato mille aureos non excedit.

§. 393.

Si plures fuerint affecuratores, quorum unusquisque pro cer- *Si in eo casu*
ta parte rem affecurat, & casus nonnisi in parte contingit; qui- *plures fue-*
libet pro rata tenetur ad damnum refarciendum. Etenim si u- *runt affecu-*
nus pro parte rem affecuret & casus contingat nonnisi in par- *ratores.*
te, is pro rata damnum sentit (§. 392.). Quamobrem si
plures fuerint affecuratores, quorum unusquisque pro certa
parte rem affecurat, & casus in parte contingit, singuli quo-
que pro rata damnum sentire debent, consequenter quilibet
tenetur ad damnum pro rata refarciendum.

Nulla hic difficultas est, modo consideres tot esse contra-
ctus peculiare, quot sunt affecuratores (*not.* §. 391.), adeoque
ficuti pro rata tenentur, si casus in re tota contingit, eos et-
iam pro rata teneri, si in parte contingat. Quodsi tamen spe-
cialiter fuerit conventum, ne quis teneatur, nisi damnum ma-
jus contingat, quam quod ab altero refarciendum; aliter statu-
endum. E. gr. si res affecurata valet ter mille aureos, tu eam
affecurasti pro parte tertia, ego pro partibus duabus reliquis,

ea nimirum lege, ut ego non tenear in quicquam, nisi damnum datum excedat mille aureos; quando damnum fuerit 500 aureorum, hoc tibi soli ferendum, ego ad id refarciendum nihil conferre teneor, quando vero damnum fuerit 1450 aureorum, a te solvendi sunt mille, a me 450: ita enim conventum est.

§. 394.

De pluribus conjunctim eandem rem affecerent ea lege, ut a-
conjunctim nusquisque in solidum teneatur, si casus in ea contingat; merces
affecuranti- aequaliter inter eos dividenda, casus præstationem dominus exigere
bus, ut sin- potest, a quocunque voluerit, huic tamen ratam suam restituere te-
guli in soli- nentur ceteri. Si plures conjunctim eandem rem affecerent,
dum tenean- merces, quæ datur, omnium communis est. Et quoniam u-
tur. nusquisque in solidum teneri vult, si casus in re contingat, adeoque eodem modo ad idem sese obligat, cum ex obligatione metiendum sit jus ad mercedem (§. 23. part. 1. Jur. nat.); singuli æquale jus ad eandem habent. Quamobrem merces inter eos æqualiter dividenda. *Quod erat primum.*

Enimvero singuli sese in solidum obligant *per hypoth.* Quoniam tamen omnes simul non obligantur, nisi ad damnum præstandum, quod casu contingit (§. 376.); si unus indemnem præstet dominum, casu in re contingente, ceteros liberat. Cum adeo præstationem casus nonnisi ab uno exigere possit dominus, ne nihil actum sit, si singuli in solidum sese obligaverint, præstationem exigere potest dominus, a quocunque voluerit. *Quod erat secundum.*

Qui vero conjunctim eandem rem affecerant, conjunctim casus præstationem in se recipiunt (§. 375.). Quamobrem cum sese obligaverint eodem modo *per hypoth.* ad præstationem casus obligantur æqualiter. Quodsi ergo unus totum solverit, ceteri ratam suam eidem restituere tepentur. *Quod erat tertium.*

Si plures conjunctim rem eandem affecurent ea lege, ut unusquisque in solidum teneatur, si casus in ea contingat, omnes simul repræsentant unam personam moralem, quæ subsistit in eo individuo physico, quod dominus elegerit, si ipsum respicias, ita ut hic solus cum eo contraxisse videatur, a quo præstationem exigit: eadem autem persona moralis respectu asscuratorum subsistit in pluribus individuis physicis, quorum adeo commune est lucrum, si casus non contingat, damnum etiam commune, si casus contingat. Naturaliter singuli obligari deberent nonnisi pro parte, quemadmodum obtinet, si plures separatim pro parte rem affecurent (§. 391.). Enimvero quando dominus mavult, dum casus præstandus, unum sibi esse obligatum, quam plures; unus obligationem ceterorum in se simul recipit ea utique lege, ut ceteri ipsi maneat obligati. Et quoniam dominus vult liberam sibi manere debere electionem ejus, quem ad præstandum sibi velit esse obligatum, si casus contigerit; is obligationem ceterorum in se recipere tenetur, quem dominus, si casus contigerit, designaverit. Atque hinc patet singulos sese obligari debere in solidum, etsi obligatio pro parte inter eos subsistat, adeoque conjunctim non teneantur nisi ad semel præstandum casum. Nihil autem in hoc contractu iniqui est. Etenim si casus contigerit, confestim obligatur asscurator ad eum præstandum, consequenter sine mora eundem præstare debet ultro. Quodsi ergo plures fuerint, qui conjunctim asscurarunt; ubi casus contigerit, statim singuli ultro symbolam suam conferre debent, ut satisfiat ei, cujus res asscurata fuit. Atque adeo quamdiu intra terminos honestatis naturalis subsistitur, ab omnibus conjunctim confestim satisfit domino, ut præstationem ab uno exigere non habeat opus. Quamobrem nec iniquum videri potest, si dominus ita contrahat, ut præstationem casus ab uno exigere possit, a quo facillimo negotio sese eandem consequi posse putaverit; nec qui pro ceteris solvit, ei denegandus est ad eos regressus, ut repetat, quod pro eis solvit.

§. 395.

*Si unus affe-
curatorum
solvere non
possit.*

Quoniam si plures conjunctim eandem rem affecurarent ea lege, ut unusquisque in solidum teneatur, dominus præstationem casus exigere potest, a quocunque voluerit, ad ceteros vero solventi patet regressus quoad ratam ipsorum (§. 394.); si unus affecuratum non fuerit solvendo, hoc non ei nocet, cujus res affecurata, sed iis, qui conjunctim affecuraverunt, consequenter quæ deficit rata, tanquam damnum commune inter ceteros dividenda.

Nimirum quamvis dominus præstationem casus ab uno exigat, non tamen hoc ipso obligatio ejus efficitur durior, quam ceterorum. Quamobrem si unus præstat, quod omnes simul præstare tenebantur, non tamen propterea damnum incurere debet, a quo alter liber est, qui eodem modo obligatur. Æqua adeo cum omnium esse debeat conditio, domino tamen, quia singulos in solidum sibi obligatos habet, nocere nequeat, si unus solvendo non fuerit, quando casus præstandus; affecuratum uni hoc non magis nocere potest, quam alteri. Sibi imputare debent, quod una cum eo in solidum sese obligaverint, quem non noverant solvendo futurum, si casus contingat. Quodsi vero is interea temporis, quo eventus fuit incertus, absque culpa sua bonorum suorum jacturam fecit; hunc casum in se suscepisse intelliguntur, qui conjunctim rem affecurantes singuli in solidum sese obligarunt, cum huic periculo non minus sese exponant, quam ei, de quo expresse contrahunt.

§. 396.

*An in majus
vel minus
obligari pos-
sit affecura-
tor.*

Preterea rei affecuranda minus statuere potest dominus, sed non majus vero. Etenim in affecuratione dominus periculum rei suæ transfert in affecuratorem pro certa mercede (§. 375.), adeoque ab ipsius voluntate dependet, utrum periculum integrum in eum transferre velit, an aliquam ejus partem re-

tinere

tinere. Quoniam adeo perinde est ac si partem periculi retineret, nec integrum in alterum transferret, quando pretium rei assicurandæ minus vero statuit; hoc utique facere licet. *Quod erat unum.*

Enimvero, si pretium rei, quæ assicuratur, majus statuatur vero; cum per naturam contractus non obligetur assicurator, nisi ad præstandam indemnitàtem (§. 376.), consequenter ad restituendum verum pretium rei; majus quoque rei assicurandæ pretium statuere non licet. *Quod erat alterum.*

Quoniam in magnitudine mercedis determinanda habetur ratio pretii, quo res assicurata æstimatur (§. 382.); parum referre videri poterat, quantocunque pretio dominus rem suam æstimaverit. Enimvero cum nemo rem suam majoris æstimaturus sit eo fine, ut mercedem ampliorem pro ea assicuranda solvat; ideo necesse est, ut lucri cujusdam opinione adductus alterum sibi obligatum velit ad majorem præstationem, quam quæ cum veritate consentit: id quod cum animo ab omni fraude alienissimo, qualem in hoc contractu habere debet dominus (§. 293.), parum convenit (§. 147.). Ut assicurator obligetur in minus, iniquum non est: ut vero obligetur in majus, ab æquitate utique recedit. Aliud enim est casu existente indemnem præstari, aliud lucrari.

§. 397.

*Si ita conveniatur, ut assicurator lucrum capiat, si navis sal- Si ita conve-
va pervenerit in locum destinatum, si vero perierit, mercium asse- niatur, ut
curatarum æstimatio præstetur; in æstimatione rerum assicuranda non quic-
rum a vero earum pretio merces detrahenda. Etenim affecura- quam solva-
tor periculum rei in se suscipit, ac hoc nomine mercedem tur affecura-
accipit (§. 375.), consequenter iniquum foret, si merces ces- tori, nisi ca-
sare deberet eo in casu, quo actu præstat indemnem domi- su non exi-
num, cum quo contraxit. Quoniam tamen in hoc casu nul- stente.*

(*Wolfii Jur. Nat. Pars V.*)

Mm

lum

lum habet lucrum; sed potius damnum incurrit, cum plus restituere cogatur, quam vel accepit, vel accipere debebat pro averfione periculi; ideo etiam ita conveniri potest, ut determinetur, quid in lucro esse debeat affecuratori, si navis salva pervenerit in locum destinatum, ipsi a domino, cujus rem affecuravit, solvendum, & quid ex adverso huic solvere debeat affecurator, si navis interierit, ut ipsum ~~indemno~~ præstet. Tum itaque merces pro averfione periculi dando subtrahenda est a pretio vero mercium affecuratarum, quarum æstimatio ab affecuratore præstanda.

Nisi hoc observaretur, melior foret conditio affecurati casu existente, quam non existente. Etenim si casus existeret, cum verum mercium pretium acciperet, nihilque vicissim daret affecuratori, ipse nihil damni perciperet: at si casus non existeret, merces quidem salvas haberet, quoniam vero mercedem affecuratori dare tenetur, minus revera habet, quam si casus contigisset. Absortum vero est, ut conditio affecurati casu existente melior sit, quam eodem non existente, cum, si contractu non aliud intenditur, quam ut indemnis præstetur, eadem ejus esse debeat conditio, sive casus existat, sive non.

§. 398.

Quando non Si res affecuranda pluribus periculis exponatur, affecuratus *omnis casus non tenetur nisi ob ea, quæ in se suscepit.* Neque enim dominus *præstandus.* sibi obligare potest affecuratorem ultra voluntatem suam (§. 382. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem si res affecuranda pluribus periculis exponatur, omnia vero ista pericula in se suscipere noluit affecurator; ob ea quoque, quæ in se non suscepit, teneri nequit.

E. gr. Si navis per mare ducenda exponitur non modo v. tempestatum, verum etiam hostium, affecurator vero in se tantummodo recepit periculum a tempestatibus imminens; in nihil tenetur affecurato, si navis in hostium manus pervenerit. Si

qui affecuravit aedes, in casum incendii fatalis; non tenetur, si hostes eas devastaverint.

§. 399.

Quoniam affecurator non tenetur nisi ob periculum, *De casibus* quod in se suscepit (§. 398.), illud autem periculum in se *in affecura-* suscepisse non intelligitur, de quo tunc temporis, quando con- *tione tacite* trahebatur, cogitari non poterat; ideo *affecurator non tenetur exceptis.* prestare casum, de quo, cum contraheretur, cogitari non potuit.

Hi nimirum casus, de quibus cogitare non potuerunt contrahentes, tacite excepti intelliguntur. Ita si navis affecurata fuit, antequam de vi hostili cogitari poterat, cum alta pace frueremur, affecurator non tenetur, navi ab hostibus capta vel destructa, ut jacturam mercium affecuratarum faciat affecuratus, quippe qui nonnisi periculum a tempestatum vi imminens in se suscepit.

§. 400.

Naturaliter affecurari etiam potest pecunia sive per mare, sive Pecunia per alia loca periculosa transvehenda. Pecunia enim & merces num affecurari possit. per mare, aut alia loca periculosa transvehenda eidem periculo subjiciuntur, nec minus conveniri potest, ut quis in se suscipiat pro certa mercede periculum pecuniæ, quam mercium pecunia æstimandarum, si earum periculum suscipi debeat. (§. 584.) Quamobrem cum res quæcunque affecuretur, si pro periculo, cui expotisia, aversione certa merces detur (§. 375.); naturaliter pecunia etiam sive per mare, sive per alia loca periculosa transvehenda affecurari potest.

Quoniam res affecurandæ taxantur, adeoque pecunia æstimantur; perinde omnino est, sive bis mille aureos, sive merces, quæ totidem valent, affecures. Quod vero in jure civili affecuratio ad merces restringatur, inde est, ut distinguatur a sænore nautico, quod apud Romanos receptum legibus circumscriptur in jure Romano.

*Fœnus nau-
ticum quid
sit.*

Fœnus nauticum dicuntur usuræ, quæ pro pecunia traje-
ctitia solvuntur. Vocatur autem *Pecunia nautica* vel *trajecti-
tia*, quæ per mare transvehenda periculo creditoris.

Opponitur nimirum fœnus nauticum terrestri, quod perci-
pitur, quando pecunia mutuo datur periculo debitoris: id quod
fit in contractu fœnebris (§. 1423. part. 4. Jur. nat.).

*Quasi nau-
ticum quid
sit.*

Fœnus quasi nauticum appellatur, quod solvitur pro pe-
cunia per alia loca periculosa transferenda periculo credi-
toris. Et hæc *pecunia quasi trajectitia* dicitur, vel *quasi nau-
tica*.

E. gr. Si pecunia periculo creditoris transferenda per locum,
in quo ab hostibus, vel prædonibus periculum imminet; fœ-
nus quasi nauticum datur. Nimirum cum eadem ratio fit, cur
pro periculo in se suscepto majores usuræ permittantur, five
pecunia per mare, five per alia loca periculosa transferatur; quæ
in jure Romano de fœnore nautico dicuntur, ad hunc quoque
casum applicari possunt.

*Contractus
fœnebris
nauticus &
quasi nauti-
cus quid sit.*

Contractus fœnebris nauticus est, quo de fœnore nautico
convenitur: *quasi nauticus*, quo convenitur de fœnore quasi
nautico, communi nomine dicuntur *contractus trajectitii*. Quo-
niam fœnus nauticum solvitur pro pecunia periculo credito-
ris per mare transvehenda (§. 401.), quasi nauticum pro
pecunia periculo creditoris per alia loca periculosa transfe-
renda (§. 402.); in fœnore nautico convenitur, ut creditor det
usum pecunie, sed suo periculo eandem per mare transvehi curet ad
certam locum, debitor autem solvat usuras pro usu pecunie & pro
reversione

aversione periculi: in quasi nautico idem prorsus convenitur de pecunia quasi trajectitia.

Postquam contractus cambialis in usum receptus est, contractui fœnebre nautico & quasi nautico non adeo frequens locus est, quemadmodum olim erat. Quoniam tamen pecuniæ cambiandæ non semper datur opportunitas; ideo hodie adhuc contractum fœnebrem nauticum & quasi nauticum inire datur.

§. 404.

Quoniam fœnus nauticum & quasi nauticum non modo solvitur pro usu pecuniæ, verum etiam pro periculo, *Quomodo* quod subit creditor in eadem transferenda (§. 403.); fœnusticum & nauticum & quasi nauticum excedere debet fœnus terrestre, seu quasi nauti-
usuras, quæ dantur pro solo usu pecuniæ, quantum valet periculum cum deter-
in pecunia transferenda subeundum, consequenter pro magnitu-
dine periculi augetur fœnus nauticum & quasi nauticum, vel mi-
nuitur.

Quoniam quod ultra usuras vulgares datur, pro periculo datur, quod creditor in se suscipit, cum alias debitoris esse deberet; rationi omnino consentaneum est, ut fœnus nauticum & quasi nauticum variet pro magnitudine periculi. Unde olim in contractibus trajectitiis usuræ permittebantur in infinitum l. 14. §. 3. ff. de us. Et licet postea ad centesimas redactæ, l. 26. §. 3. C. de us. praxi tamen hodiernæ conveniunt usuræ ultra centesimas, seu infinitæ. Dicuntur nimirum infinitæ, quatenus in genere determinari nequeunt, sed in casu particulari pro periculi magnitudine determinandæ. Quando itaque usuræ in infinitum permixtæ dicuntur, minime probatur, si majores stipulentur, quam pro magnitudine periculi.

§. 405.

Si casus in pecunia contingit, nihil debetur; si vero salva Quando fœ-
fuerit, sors debetur cum fœnore. Etenim in contractu trajecti-
nus nauti-

cum & quasi nauticum debeat. *titio* convenitur, ut creditor suo periculo transferat pecuniam in locum destinatum (§. 403.), adeoque non ante data intelligitur debitori, quam salva in locum destinatum pervenerit. Quamobrem si casus in eo contingat, adeoque salva in locum destinatum non perveniat, perinde omnino est, ac si debitori data seu credita non fuisset, consequenter cum is nihil acceperit, nihil quoque debet. *Quod erat unum.*

Enimvero si pecunia salva in locum destinatum translata fuerit, ea jam fit debitoris, qui cum pro periculo, quod subiit in ea transferenda creditor, & pro usu, quo interea carere debuit, fœnus nauticum promittit (§. 403.); & ad sortem restituendam, & ad fœnus nauticum solvendum obligatur. *Quod erat alterum.*

Nimirum si super pecunia trajectitia contrahitur, cum nullum periculum subire velit debitor, ita revera convenitur, ut pecunia sibi numeretur in loco certo, & si hoc fiat, ipse fœnus nauticum vel quasi nauticum solvat: conditione igitur non existente, non debet, quod sub conditione fuerat promissum (§. 534. *part. 3. Jur. nat.*), eadem vero existente, promissio in puram abit (§. 529. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque debet, quod promissum fuerat.

§. 406.

Quamdiu
debeat
fœnus nau-
ticum.

Si pecunia trajectitia salva venerit in locum destinatum, fœnus nauticum cessat & usura ordinaria succedunt. Etenim fœnus nauticum datur propter periculum, quod in se suscepit creditor (§. 401.). Enimvero si pecunia salva venerit in locum destinatum, periculum cessat, consequenter etiam cessat ratio, propter quam fœnus nauticum solvendum, adeoque etiam hoc ipsum cessare debet (§. 70. *Ontol.*). *Quod erat unum.*

Quoniam tamen pecunia non restituitur, si salva venerit

in locum destinatum, sed ea utitur debitor; cum pro usu pecuniæ dentur usuræ ordinariæ (§. 1403. part. 4. *Jur. nat.*), tunc quoque usuræ ordinariæ in locum fœneris nautici succedunt.

Quod erat alterum.

§. 407.

Si pecunia credita in merces comparandas impenditur, quæ periculo creditoris per mare vel alia loca periculosa transvehende; fœnus nauticum debetur. Perinde nimirum est, si pecunia ipsa, five merces eadem comparatæ per mare, aut alia loca periculosa transvehatur periculo creditoris. Quamobrem cum fœnus nauticum, vel quasi nauticum detur, si pecunia per mare, aut alia loca periculosa transvehatur, aut transferatur (§. 401. 402.); idem quoque debetur, si pecunia credita in merces comparandas impenditur, quæ periculo creditoris per mare, aut alia loca periculosa transvehendæ.

Merces in casu propositionis præsentis ad pecuniam trajectitiam refert etiam *Modestinus* l. 1. ff. de naut. fœn.

§. 408.

Quoniam fœnus nauticum debetur, si pecunia credita in merces comparantur periculo creditoris per mare, aut alia loca periculosa transvehendæ (§. 407.), perinde vero est ac si pecunia credita eæ comparatæ fuissent, si venditor suo periculo per mare easdem transvehendas tradit, pretio non ante solvendo, quam salva in locum destinatum pervenerint (§. 960. part. 4. *Jur. nat.*); in hoc etiam casu fœnus nauticum debetur.

Immo unum idemque est, si merces credantur, si pecunia parata, quæ pro iisdem erat solvenda. Quamobrem si pro hac solvitur fœnus nauticum, nulla sane ratio est, cur non etiam pro mercibus in præsentis casu solvi idem debeat.

§. 409.

Si pecunia datur ad negotium aliquod incerti eventus suo periculo De pecunia
riculo

in negotium riculo; fœnus quasi nauticum locum habet. Unum enim idemque est, siue pecunia detur ad negotium aliquod incerti eventus im-ventus periculo creditoris, siue ejusdem periculo transferatur per loca periculosa, cum in utroque casu periculum pecuniæ suæ in se suscipiat creditor. Enimvero si pecunia periculo creditoris per loca periculosa transferenda, fœnus quasi nauticum locum habet (§. 402.). Ergo idem etiam locum habet, si pecunia datur ad negotium aliquod incerti eventus suo periculo.

Brunnemannus in comment ad pandect. tit. de naut. forn. hæc affert exempla. Dedi mutuam pecuniam ad præparanda retia ad capturam halecum hac conditione, ut si nihil ceperis, nihil restituas; sed si ceperis, ut usuras centesimas, seu fœnus quasi nauticum restituas. Idem in athleta cui centum ad emenda ornamenta mutuo data, ut, si vicerit, sortem cum usuris gravibus restituat. Item si mercatori dem 100 mutuo, restituenda cum his usuris, si lucrum fecerit ex pecunia: alias non. Aliud exemplum dedit *Ludovellus* ad h. t. Dedi Titio mutuo mille florenos, quibus Francofurti merces emeret, & in me periculum itineris suscepi, ut, si perirent, vel surriperentur, ad restitutionum mutui non teneretur, sed meum esset periculum.

§. 410.

Quampri- In nautica pecunia eo die periculum spectat ad creditorem, ex quo
imum in pe- navem navigare conveniat, scilicet siue ex conventionem, siue ex
unia nauti- solenni navigationis lege. Etenim si navis naviget, antequam
ca pericu- conventum fuerit, vel ex solenni navigationis lege navem
lum sit cre- navigare conveniat, sine consensu creditoris navis incertis
ditoris. fluctibus committitur ac periculo exponitur, consequenter
 nec periculum in se suscepisse is intelligitur. Quamobrem
 debitor hoc facit suo periculo, adeoque si casus in nave con-
 tingat, sua culpa damnum incurrit. Periculum adeo ad cre-
 ditorem in pecunia nautica non spectat nisi eo die, ex quo
 navem

navem navigare conveniat, sive ex conventione, sive ex solenni navigationis lege.

Nimirum si expresse conventum fuerit de die, ex quo fit navigandum, ratio omnino esse debet, cur non ante eundem navigari voluerit creditor, consequenter nec ante periculum in se suscepit, adeoque nec ante id ad eum spectare potest (§. 382. pars. 2. Jur. nat.). Si certo tempore navigari non soleat, quod majus periculum immineat, quam alio tempore, idem facile exceptum intelligitur, consequenter periculum ad creditorem spectare nequit, quod in se suscipere noluit (§. cit.).

§. 411.

Usura centesima dicuntur in jure Romano, si singulis De usuris mensibus solvitur certesima pars sortis. Unde sequitur, in-centesimis. tra centum menses, seu octo annos & menses quatuor usuras centesimas exequare sortem; & quotannis pro centum solvi duodecim, si usura dentur centesima.

Quoniam non modo in contractu de fœnore nautico, sed & in aliis usurarum centesimarum mentio fieri solet; terminum in jure civili receptissimum hic definiendum esse duximus, quem admodum & in aliis fecimus, præsertim cum ab usuris centesimis appellationes ceterarum minorum venerint: id quod in sequenti definitione explicare lubet.

§. 412.

Usuræ minores a partibus assis nomina sua sortitæ. Ni- De usuris mirum At dicitur totum in partes duodecim æquales divi- minoribus. sum, quarum singulæ Uncia vocantur. Duæ uncia cum sint $\frac{2}{12}$ sive $\frac{1}{6}$ assis, dicuntur Sextans; similiter tres cum sint $\frac{3}{12}$ sive $\frac{1}{4}$, Quadrans; quatuor, hoc est $\frac{4}{12}$ sive $\frac{1}{3}$, Triens; quinque h. e. $\frac{5}{12}$ Quincaux; sex h. e. $\frac{6}{12}$, sive $\frac{1}{2}$ Semis; septem h. e. $\frac{7}{12}$ Septaux; octo h. e. $\frac{8}{12}$, sive $\frac{2}{3}$ Bes; novem h. e. $\frac{9}{12}$ sive $\frac{3}{4}$ Dadrans; decem h. e. $\frac{10}{12}$ sive $\frac{5}{6}$ Dextans, & tandem undecim, h. e. $\frac{11}{12}$ Deunx. Quodsi jam usuræ centesimæ, nimirum (Wolffii Jur. Nat. Pars V.) Na 12

12 pro 100, sumantur pro asse, quem *Usurarium* dicunt Juri, & usuræ minores tanquam partes hujus assis, facile patebit, quo nomine singulæ sint insigniendæ, vel si earum nomina proferantur, non minus facile intelliguntur. Ita *Usura unciaria* sunt, si pars una centesimæ, seu unus florenus pro 100 annuatim, seu mensibus duodecim solvantur: si duo solvantur; *sexantes*: si tres, *quadrantes*; si quatuor *trientes*; si quinque, *quincunces*; si sex, *semisses* & ita porro dicuntur. Communiter tamen hisce nominibus non utimur, sed quot pro centum solvantur indigitamus. Ita dicimus usuras esse quinque pro centum, idiomate vernaculo sunt Procent, si quincunces fuerint.

§. 413.

Fœnus nauticum an sittemendum de quasi nautico. usura centesima.

Fœnus nauticum naturaliter usura centesima non est: sed nauticum datur pro eo, quod creditor pecuniæ suæ usu carere, dum per mare aut alia loca periculosa transfertur, & præterea, quod præcipuum hic est, fortis periculum in se suscipere debeat. Quoniam igitur longitudo itineris & hoc periculum variat, ideo variare etiam debet quantitas fœnoris nautici & quasi nautici. Naturaliter igitur cum ne quidem omni in casu eadem usurarum vulgarium quantitas probetur (§. 1407. §. seqq. part. 4. Jur. nat.), usuræ centesimæ non sunt fœnus nauticum & quasi nauticum.

Naturaliter centesimæ usuræ fœnus nauticum et quasi nauticum nunc licitum, nunc illicitum efficiunt pro diversa periculi magnitudine, quæ hic attendenda. Periculo autem huic non modo subjacet sortis, verum etiam usura sortis vulgaris seu ordinaria (§. 405). Duplex adeo periculum est, quod hic attendendum venit, & sane non repugnaret, ut quis usuras ordinarias acciperet, nec eas periculo una cum sorte subiceret, pro periculo autem sortis in se suscepto sigillatim quid stipularetur, siquidem ita con-

nire liberet. Naturaliter valet pactum jure externo, si domini exercitio non contrarietur, nec iniquum est jure interno, si tantundem recipitur, quantum datur. Qui usu pecuniæ suæ caret, pro eo si quid recipit iniquum non est: qui pecuniam suam in gratiam alterius periculo subjicit, ut non hoc faciat nisi spe lucri, eadem iniquum non est. Magnitudo itaque periculi, cui pecuniam subjicit creditor, attendenda venit in fœnore nautico, quod adeo usuras centesimas superare, subinde quoque ab iis deficere potest.

§. 414.

Quod in assecuratione datur, usura non est. Etenim in assecuratione assecuratori datur quid ideo, quod periculum rei in se suscipit (§. 375.); quod vero pro susceptione periculi datur, non datur pro usu pecuniæ creditæ. Quamobrem cum usura non sit, nisi quod datur pro usu pecuniæ creditæ (§. 1403. part. 4. *Jur. nat.*); nec usura est, quod assecuratori datur.

Quæ igitur de usuris demonstrantur, ad mercedem assecuratoris male applicantur. Quamobrem pecunia nautica vel quasi nautica non satis apte comparatur cum rebus assecuratis. Sane si res, vel ipsa etiam pecunia assecuretur, cum assecurator non det utendam pecuniam suam, sed eam saltem periculo exponat, nec pro usu pecuniæ quicquam exigere valet, sed tantummodo pro susceptione periculi. Unde et æquum est, ut mercedis habeatur ratio in refarciendo damno (§. 397). Sane si ædes meas assecuraveris, singulis annis mercedem conventam solvo, quam nemo dixerit usuram, nec hac carere debeo, si vel maxime post aliquot annos incendio consumantur, ut in eas restaurandas plus sit impendendum, quam acceptum.

§. 415.

Quoniam *merces assecurationis usura non est* (§. 414.), ideo *longitudini temporis, quo periculum imminet, proportionalis assecurationis sit rem-*

*pori propor-
tionalis.*

Etenim merces affecurationis tantummodo datur pro suscepi-
one periculi, quod rei affecuratæ imminet, donec in locum de-
stinatum perlata fuerit (§. 375.), adeoque temporis nulla ha-
betur ratio, quemadmodum in usuris, quæ dantur pro usu pe-
cuniæ (§. 1403. part. 4. *Jur. nat.*), adeoque computantur ex tem-
pore, quo creditor in gratiam debitoris pecunia usu caret. Et si res
affecurata ita comparata sit, ut merces affecurationis statuatur in sin-
gulos annos, veluti si ædes in casum incendii affecurentur, merces,
quæ in fine cujuslibet anni debetur, a quantitate temporis mi-
nime dependet, sed tempus saltem respicit tanquam terminum
solutionis: per se enim patet, tempus, quo periculum incendii
imminet ædibus, esse infinitum, quale non est tempus, quo res
affecurata per loca periculosa transfertur, vel quo periculum a
tempestatibus imminet frugibus, consequenter in determi-
nanda mercede affecurationis temporis rationem non haberi,
nisi quatenus probabile certo temporis intervallo periculum esse
metuendum. Tum vero ex tempore statuitur de mercede an-
nuatim danda, non tamen merces efficitur per se temporis pro-
portionalis, quemadmodum in usuris contingit, quæ quasi conti-
nuo currunt una cum tempore.

§. 416.

De divisione *Fœnus heteroplum* olim dicebatur, cum commeatus tan-
fœnoris nau- tum periculum suscipit fœnerator: *Amphoteroplum* vero, si &
tici & mer- commeatus, & remeatus periculum suscipit. Quoniam na-
cedis asse- vis affecurari potest similiter & in commeatu, & remeatu si-
curationis. mul, vel tantummodo in commeatu, seu remeatu; eodem
modo *merces affecurationis* dividi potest in *heteroplum* & *ampho-*
teroplum.

Per se patet, a voluntate contrahentium pendere, quomodo
convenire velint tam de fœnore nautico, quam de affecuratione.
Quamvis vero non desint rationes, cur hoc potius, quam isto
modo contrahant, earum tamen, tanquam motivorum, non ha-
betur ratio, quippe quæ in nullo contractu attenduntur.

§. 417.

Quoniam quando periculum in comœatu & remœatu *De ratione* suscipitur, idem periculum bis suscipitur, nisi peculiare ad-*amphoteropli ad hete-* fin rationes, cur in uno casu periculum majus imminet, quam *pli ad hete-* in altero, aut existentiae casus major fuerit probabilitas; *tamroplum.* *fœnus amphoteroplium, quam merces amphoteroplus est ad hetero-* *plum in ratione dupla, nisi dispar fuerit in comœatu & remœatu* periculum (§. 416.).

Non omnitempore idem imminet periculum in mari, adeoque accidere potest, ut in remœatu majus sit, quam in comœatu, & contra. Quoniam itaque tam merces assecurationis (§. 382.), quam fœnus nauticum determinatur ex magnitudine periculi (§. 404.); idem in comœatu & remœatu idem esse nequit, nisi periculum in utroque idem fuerit. Hinc etiam olim de fœnore nautico contrahebatur incertum diem, ne in navigando mora fœneratori esset damnosa, aut majus periculum in eum devolveret, quam alio tempore fuerat subeundum. Similiter quia navigatio per quævis loca maris non æque periculosa, ideo quoque contrahebatur, ut per certa loca navigaretur: id quod etiam in assecuratione fieri potest. Ceterum per se patet, si assecuratio extendatur ad alia pericula, quam quæ in mercibus per mare vel alia periculosa loca transvehendis subeunda, mercedis distinctionem in heteroplium & ampheteroplium nullius usus esse: immo in fœnore quasi nautico & eidem respondente assecuratione subinde tempus, quo periculum ab itu usque ad reditum imminet tanquam continuum spectari, ita ut fœnus tanquam heteroplium, vel merces tanquam heteroplus spectanda sit, quatenus negotii per se indivisi natura hoc exigit, veluti si tibi mutuo do mille aureos, quibus in nundinis Lipsiensibus merces emas & in me periculum suscipio totius itineris, ita ut, si pecunia vel merces furrupiantur aut hæ pereant, nautuum mihi restituere non tenearis.

§. 418.

Si in determinando fœnore nautico & quasi nautico tantum- An fœnus modo

nauticum proprie sit usura. modo spectetur periculum, *fœnus nauticum* & *quasi nauticum proprie usura non est.* Etenim si in determinando fœnore nautico & quasi nautico tantummodo spectetur periculum, nil datur pro usu pecuniæ, sed quod datur pro averfione periculi tantummodo datur. Enimvero quod pro usu pecuniæ non datur usura non est (§. 1403. part. 4. *Jur. nat.*). Quamobrem si in determinando fœnore nautico & quasi nautico tantummodo spectetur periculum, nulla vero ratio habeatur usus pecuniæ, fœnus nauticum & quasi nauticum usura non est.

Monuit hoc jam *Grotius* lib. 2. c. 12. §. 21. de J. B. & P. Atque hinc patet, quæ contra usuras a nonnullis afferuntur, argumenta male applicari ad fœnus nauticum: quod licitum esse poterat, si vel maxime usuræ forent illicitæ, quatenus nempe constitueretur in solam periculi averfionem.

§. 419.

Idem porro expenditur. Quoniam *fœnus nauticum* & *quasi nauticum* proprie usura non est, si in eo determinando tantummodo spectatur averfio periculi (§. 418.); erit idem *mixtum ex usura* & *non usura*, si in eo determinando & periculi, & usus pecuniæ ratio habeatur.

Vulgo non satis distinguuntur, quæ cum diversa sint omnino a se invicem discerni debebant: id quod tanto facilius contingit, quia periculi æstimatio admodum lubrica, utpote quæ dependet non modo a possibilitate intrinseca casus, verum etiam a probabilitate existentæ ejusdem, unde incertitudo eventus manat. E. gr. Imminent in mari pericula a tempestatibus: ast non constat, utrum tempestatibus sint extitura, nec ne, ac ubi extiterint, utrum damnum sint daturæ, nec ne; immo ne quidem constat, quid horum probabilius sit ut existat. Itaque non modo incertus est eventus; verum etiam probabilitas ejus non satis patet. Cum adeo vix fieri possit, ut periculi pretium accurate determinetur; ideo communiter vix opus esse puta-

tur, ut usus pecuniæ & pretium periculi in determinando fœnere nautico & quasi nautico a se invicem distinguantur. Ac propterea fœnus nauticum habetur pro aliqua usurarum specie, ac usuræ etiam nauticæ nomine venit.

§. 420.

Bodemeria, vernaculo sermone *Bodmery*, est contra-*Bodemeria* ctus, quo pecunia numerata creditur in ipsam navim ea lege, quid sit. ut fors pereat creditori, si navis interierit, vel in locum destinatum non venerit, creditor autem certum lucrum capiat, si salva in portum venerit. Atque ita contrahere verbodmen dicitur a carina, von dem Schiffs Bodem, & pecunia ex hoc contractu debita vocatur *Bodmery Geld*, quamvis etiam pecunia nautica, quam ante diximus, a nonnullis ita vocari soleat.

Patet adeo, quomodo bodemeria differat ab affecuratione: in hac enim periculum mercium alienarum alio transportandarum in se pro certa mercede transfert affecurator, in illa vero periculum propriæ pecuniæ in se suscipit creditor, quemadmodum in fœnore nautico (§. 401.). Ab hoc autem denuo differt bodemeria, quod non simpliciter domino navis, sed in ipsam navim creditur, ita ut debitum inhæreat quasi navi, cum qua etiam extinguitur, non vero saltem debitor obligatus sit ex contractu.

§. 421.

Quoniam in bodemeria ita convenitur, ut, si navis *Effectus bo-* intereat, fors creditori pereat, hic autem lucrum, de quo *demeria.* conventum, capiat, si navis salva in portum pervenerit (§. 420.): si navis interit, vel in locum destinatum non pervenit, nihil debetur, si vero salva in portum pervenerit, creditori restituenda est fors una cum fœnore, de quo fuerat conventum.

§. 422.

Quia in bodemeria pecunia creditur in ipsam navim (§. 420); *Effectus ul-* creditor jus reale consequitur in ipsa navi, ut nempe ex ejus pretio terior. petere possit, quod sibi debetur.

Jus hoc dicitur pignus seu hypotheca, de quo inferius agemus. Atque adeo navis pro pecunia oppignoratur. Ex iis itaque quæ de pignore demonstrabuntur clarius elucescet, quodnam jus competat creditori in bodemeria, quando navis salva redierit.

§. 423.

An nauta bodemeriam contrahere possit. Si nauta in itinere pecunia indiget, ut sine ea navem ducere non possit; bodemeriam contrahere licet. Etenim nauta obligatus est ad navem ducendam. Quamobrem ipsi quoque jus est ad ea, sine quibus navem ducere nequit (§. 159. part. I. Phil. pract. univ.). Quod si ergo pecunia indiget, ut sine ea navem ducere non possit, nec aliter accipere possit pecuniam, quam bodemeriam contrahendo; bodemeriam contrahere licet.

In hoc potissimum casu bodemeria introducta est in usum mercatorum, quorum maxime interest, ut merces per mare transportandæ una cum navi salvæ perveniant in portum, vel locum destinatum.

§. 424.

Quid in eo casu oppignoretur. Si a nauta bodemeria contrahitur, pecunia creditur etiam in merces & mercedem nauticam. Etenim interest eorum, quorum sunt merces, ac domini navis & nautæ, ut in locum destinatum ducatur navis, adeoque pecunia, quam mutuo accipit cum fœnore in contractu bodemerie nauta, utilitatem non modo domini navis, verum etiam eorum, quorum merces in navi sunt, respicit. Quoniam itaque pecunia periculo creditoris mutuo datur, ita ut nihil ipsi debeatur, si navis interit (§. 421.); securus etiam esse debet de sorte cum fœnore recipienda, si navis salva in locum destinatum venerit (§. cit.). Quamobrem ipsi jus tam in navi, quam mercibus ac mercede nautica competere debet, consequenter si a nauta bodemeria contrahitur, pecunia, quæ in navim creditur, in merces etiam & mercedem nauticam creditur.

Per mercedem nauticam hic intelligimus pecuniam, quæ pro mercibus transportandis datur, idiomata patrio die *Fracht* dictam.

§. 425.

Nauta obligatur creditori ad debitum bodemeriale solvendum, Quod nauta si navis salva in locum destinatum pervenerit. Etenim nauta obligetur ex cum creditore contrahit, pecuniam mutuam ab eo accipit, *bodemeria.* eam cum fœnore restituendam promittit, si navis salva in locum destinatum pervenerit, utut securitatis gratia navim & merces una cum mercede nautica eidem obliget (§. 420. 424.). Quamobrem sub conditione sese obligat ad debitum bodemeriale solvendum, si navis salva in locum destinatum pervenerit (§. 363. part. 3. *Jur. nat.*). Quoniam itaque conditione existente promissio conditionalis in puram abit (§. 529. part. 3. *Jur. nat.*); nauta obligatur creditori ad debitum bodemeriale solvendum, si navis salva in locum destinatum pervenerit.

Creditor adeo personam nautæ sibi obligatam habet tanquam debitorem, quamprimum navis salva pervenerit in locum destinatum, quamvis majoris securitatis gratia eidem quoque obligata sit navis, una cum mercibus ac mercede nautica. Hinc quoque vulgo dicitur, quod in bodemeria nauta navim & merces atque personam suam obliget pro pecunia mutuo data. Perinde nimirum est ac si contractui fœnebre accedat contractus pignoris, de quo paulo inferius.

§. 426.

Quoniam nauta obligatur creditori ad debitum bodemeriale solvendum; si hoc excedat pretium navis ac mercium & bodemeriale mercedem nauticam, ipse de suo tenetur creditori. *Si debitum excedat pretium na-*

Nemo enim alterum obligare potest invitum tertio, adeoque nec nauta eos, quorum merces sunt in navi, ultra merces.
(*Wolfii Jur. Nat. Pars V.*) ○○ ces,

ces, quas in ea habet, quippe quas oppignorandi jus habet in casu necessitatis (§. 423.): id quod clarius elucescet ex iis, quæ de quasi contractu deinceps demonstrabuntur.

§. 427.

Quando bodemeriam est; pecuniam in merces, qua in navi sunt, aliorum mutuo sumere nauta non licet. Etenim si nauta merces proprias in navi habet, trahere non licet. si bodemeriam contrahendo non mutuo accipiat pecuniam in merces aliorum, quæ in navi sunt. Quamobrem cum bodemeriam nauta contrahere non debeat, nisi quando sine ea navem ducere per mare nequit (§. 423.); si merces proprias in navi habet, quas vendere potest, in merces aliorum, quæ in navi sunt, bodemeriam contrahendo pecuniam mutuo sumere non licet.

Contractus hic non permissus est nautæ, nisi extrema fuerit necessitas, ut aliter navim ac mercem servare non possit. Necessitas illa nondum adest, quamdiu de suo eidem prospicere potest, neque adeo consensum eorum, quorum merces in navi sunt, præsumere licet, ut cum ipsorum onere bodemeriam contrahatur.

§. 428.

Quando nauta liceat navi habeat merces, quas vendere possit, nauta merces alias in camera quas suæ necessitatis vendere potest. Ostenditur eodem modo, quod in nava antea demonstravimus, quod in casu necessitatis bodemeriam *vi vendere.* contrahere liceat (§. 423.).

Ostenditur etiam hoc modo. Quoniam bodemeriam contrahendo in eos, quorum merces in navi sunt, transfertur onus solvendi fœnus (§. 420. 424.); perinde est, si bodemeriam contrahatur, si merces quædam vendantur in ca-

si necessitatis, quo aliter navis cum mercibus servari nequit. Enimvero in casu necessitatis bodemeriam contrahere licet nautæ (§. 423.), nisi ipse nauta proprias in navi habuerit merces, quas vendere potest. (§. 427.) Ergo etiam in casu necessitatis, si nemo fuerit, cum quo bodemeriam contrahere possit nauta, nec proprias in navi habeat merces, quas vendere queat, merces aliorum, quæ in navi sunt, vendere potest.

Navis levandæ causa merces quædam jaciuntur in mare, si navis aliter servari non possit. Quidni igitur & liceat eadem de causa quasdam vendere? Quinam vero sit casus necessitatis, quo nauta navem ducere per mare nequit; facile intelligitur. Nimirum si navis in itinere casu quodam damnum passa reficienda, vel ad victum necessaria comparanda sunt,

§. 429.

Litera bodemeriales dicuntur chirographa, in quibus *Litera bodemitor* sive nauta confitetur, se pecuniam in navim mutuo *meriales* accepisse, restituendam cum fœnore, de quo conventum, *quanam* certo die, postquam navis in certum quendam locum perve-
nerit. Appellantur idiomate patrio Bodmery, Briefe, non confundendæ cum aliis, quæ dantur pro pecunia in constructionem navis mutuo accepta, & in patrio sermone Bysl Briefe vocantur.

Istiusmodi literæ sunt instrumentum probationis, quibus tanto magis opus est, quia lucrum creditoris variat pro circumstantiis datis, quemadmodum in fœnore nautico (§. 404.) & plures sunt rationes, cur facile probatu esse debeat, quomodo contractum fuerit, quas hic commemorari opus non est.

§. 430.

Per *Reditus annuos* intelligimus jus annuatim ab altero *Annui redi-*
exigendi certam pensionem constitutum vel super re alte-
tus & *Reditus*
rius,

ius vitalitii ruius, vel super obligatione personali. Annuus reditus determinati ad vitam emtoris, vel venditoris, aut etiam tertii cuiusdam vocantur *Reditus vitalitii*, idiomate patrio Leib-
Nenten.

E, gr. Si tu mihi quotannis ex agro tuo dare teneris quinque modios frumenti, quamdiu vixero, vel centum aureos, donec e vivis discessero; reditus in utroque casu vitalitii sunt. Sunt etiam tales, si tu mihi eos præstare teneris, quamdiu tu viveris, aut quamdiu vixerit Titius.

§. 431.

*An emi ac
vendi possint.*

Quoniam annuus reditus, etiam vitalitii, sunt jus quoddam (§. 430.), adeoque in numero rerum incorporalium (§. 498. part. I. *Jur. nat.*), emi vero ac vendi possunt etiam res incorporales (§. 1001. part. 4. *Jur. nat.*); annuus quoque reditus & reditus vitalitii emi ac vendi possunt.

Reditus annuos esse aliquid æstimabile, facile patet, cum pensionem annuam emat, qui reditus annuos emit (§. 430.). Quamvis vero duratio redituum vitalitiorum incerta sit, quippe ad terminum vitæ alicujus personæ restricta, qui omnino incertus est; hoc tamen non obstat, quo minus æstimari possint probabiliter, qualis æstimatio probabilis obrinet in omnibus contractibus, qui aleam continent: sit ita, quod hæc ipsa æstimatio non sit adeo facilis, ut fallere possit, & actu fallat. Sunt tamen rationes complures, ob quas consultius est aleam subire, quam a contrahendo abstinere. Sed de emtione redituum annuorum ad certum terminum determinatorum hic agendum non est, ubi nobis negotium cum contractibus aleam continentibus; sed tantummodo de emtione redituum vitalium.

§. 432.

*Reditus vitalitius
quando extinguatur.*

Quia reditus vitalitii ad vitam certæ cuiusdam personæ determinantur (§. 430.); cum persona ista extinguatur, consequenter ea mortua nihil amplius debetur.

Sunt

Sunt etiam hi reditus jus, quod personæ inheret: ea igitur, sublata jus ipsum subsistere amplius nequit.

§. 433.

Si reditus vitalitii emuntur, mortua persona, ad cujus vitam determinantur, fors, quæ venditori data, repeti nequit. Ete- reditibus nim si reditus vitalitii emuntur, fors, quæ venditori datur, vitalitii pretium est, quod pro iis datur tanquam pro merce (§. 937. data repeti part. 4. Jur. nat.). Enimvero pretii, quod pro merce in em- possit, perso- tione venditione datur, dominium irrevocabiliter transit in na mortua. venditorem, nec ab eo repeti potest (§. 937. 939. part. 4. Jur. nat.). Quamobrem & fors, quæ datur pro rebus vitalitii, fit ven- ditoris propria, nec mortua persona, ad cujus vitam determi- nantur, repeti potest.

E gr. Do tibi bis mille aureos, ut mihi, quoad vixero, annuatim des ducentos. Ego quinto anno morior, ut adeo non perceperim nisi mille aureos: cum ex contractu fœnabri perceptis usuris quincuncibus 500 aureorum fors esset restituenda, nihil ex contractu redituum vitalitiorum restituitur.

§. 434.

Si pensio ad finem usque vitæ percepta superat sortem pro Si pensio per- reditibus vitalitiiis datam; nihil restituitur venditori. Etenim cepta superet qui reditus vitalitios vendit, in emtorem transfert jus annu- sortem. atim, quoad vixerit, certam pensionem exigendi, & pro hoc jure datur fors tanquam pretium mercis (§. 430. h. & §. 937. part. 4. Jur. nat.). Jus igitur istud fit emtoris proprium, fors vero venditoris propria (§. 944. part. 4. Jur. nat.), cumque conventum fuerit, ut pensio illa solvatur, ad finem usque vitæ sive emtoris, sive venditoris, sive etiam tertii qujusdam, non hic attenditur, quamnam summam sit actu effutura pen- sio ad finem usque vitæ percepta, sed hoc aliter committitur. Quamobrem nec quicquam restituendum venditori re-

dituum vitalium, si sortem pro iis datam excedat pensio ad finem usque vitæ percepta.

Ita in casu præcedente, si ego percepissem ter mille aureos intra annos quindecim, quamvis usuræ quincunces tantummodo confecissent summam 1500 aureorum, nihil tamen tibi restituendum est. Nimirum pro sorte bis mille aureorum, quos tibi dedi, tu te mihi obligasti ad dandum quotannis ducentos, quamdiu vixero. Solvisti adeo, quod ex contractu debuisti, adeoque nihil est, quod repetere possis.

§. 435.

Contractus vitalitius quid sit.

Contractum vitalitium appellamus, quo pro sorte alteri data reditus vitalitios stipulamur, seu, quod perinde est, quo reditus vitalitii emuntur venduntur. Quoniam itaque obligatio ex hoc contractu ab incerto eventu suspenditur (§. 430.), contractus vero aleam continent, quibus super incerto eventu convenitur, ut eodem utrinque stent contrahentes (§. 286.); *contractus vitalitius est contractus, qui aleam continet.*

Nimirum aleam subit cum emtor, qui periculum subit perdendi sortem, etsi pensio percepta eum non exæquet; tum etiam venditor, qui periculum subit ultra sortem & usuras vulgares solvendi pensionem, seu plus solvendi, quam si pro sorte usuras vulgares solvisset ac sortem restituisset.

§. 436.

An pensio ex contractu vitalitio solvenda sit usura.

Pensio, quæ ex contractu vitalitio solvitur, usura non est. Neque enim solvitur pro usu pecuniæ, sed ex obligatione, quam contraximus jus pensionem exigendi ad dies vitæ vendendo (§. 435. 430.). Enimvero quod non datur pro usu pecuniæ, nec hoc nomine ad sortem accedit, usura non est (§. 1403. part. 4. Jur. nat.). Ergo nec usura est pensio, quæ ex contractu vitalitio solvitur.

Qui

Qui pensionem istam pro usura habent, non ex distinctis, sed confusis notionibus iudicium ferunt: id quod notandum, ubi de iustitia & æquitate contractus vitalitii quæstio incidit.

§. 437.

Contractus vitalitius mutuum non est. Etenim in contractu vitalitio pro jure exigendi quotannis ad terminum nobis incertum pensionem datur sors quædam, non restituenda (§. 435. 430.). Ast in mutuo datur pecunia seu res fungibilis alia utenda, ut in genere restituatur, & quidem gratis (§. 513. 514. *part. 4. Jur. nat.*), ut nihil vicissim recipiatur (§. 18. *part. 4. Jur. nat.*), consequenter contractus mutuum non est, in quo quod datur non restituendum & pro quo vicissim aliquid datur. Contractus adeo vitalitius mutuum non est.

An contractus vitalitius sit mutuum.

Equidem superfluum videri poterat demonstrari, quod contractus vitalitius non sit mutuum, cum eandem esse emtionis venditionis quandam speciem sumserimus (§. 435.); convenienter iis, quæ de emtione reddituum vitalium demonstravimus (§. 431. & *seqq.*): quoniam tamen non desunt, qui contractum vitalitium pro specie quadam mutui habent, & ex natura mutui eundem impugnant, ideo e re esse duximus, ut contrarium ostenderetur, sicuti in propositione præcedente demonstravimus, pensionem annuam, quæ ex hoc contractu datur, usuram non esse (§. 436.).

§. 438.

Contractus vitalitius non est contractus fœnebris. Etenim in contractu vitalitio datur pecunia pro jure exigendi pensionem annuam (§. 435. 430.), non vero usura pro usu pecuniæ (§. 436.). Enimvero contractus fœnebris non est, in quo non dantur usuræ pro usu pecuniæ, aut rei alterius fungibilis (§. 1423. *part. 4. Jur. nat.*). Ergo contractus vitalitius non est contractus fœnebris.

An sit contractus fœnebris.

Recte adeo pro peculiari quodam contractu habetur, quem admo-

admodum emtio spei, de qua deinceps dicetur, est emtioni venditioni affinis sit, ut pro casu quodam particulari hujus contractus haberi possit, seu quadam ejus specie.

§. 439.

Reditus vitalitii quo terminandi.

Reditus vitales, seu pensio ex contractu vitalitio solvenda determinanda est ex eo, quantum valet usus pecunie, quo carere debes, & ex probabilitate termini vite, quem attinges. Etenim si super pecunia, qua reditus vitales emis, contractum tenebrem inires, pro usu ejus acciperes usuras, salva sorte (§. 1424. part. 4. Jur. nat.). Sed si reditus vitalitii emuntur, fors salva non manet (§. 433.). Pensio igitur annua ex contractu vitalitio solvenda excedere debet usuras vulgares. Enimvero si ea usuras vulgares excedit, perinde est ac si singulis annis una cum usuris aliquid sortis restitueretur, atque adeo sequentibus annis continuo minuerentur usurae, ut adeo intra certum annorum numerum reditus annui tandem absorbeant sortem una cum usuris pro sorte imminuta singulis annis praestandis. Quod ergo tantundem recipi debet, quod datum, una cum usuris comperentibus; hoc accidere deberet in ipso articulo mortis: qui cum incertus sit, probabiliter saltem determinandus. Atque adeo patet reditus vitales, seu pensionem annuam ex contractu vitalitio solvendam determinari debere ex eo, quantum valet usus pecuniae, quo carere debes, & ex probabilitate termini vite, quem attinges.

E. gr. Si reditus vitales emere velis bis mille aureis: cum apud nos receptae sint usurae quincunces, iidem superare debent 100 aureos. Ponamus anno primo solvi 200 aureos, a sorte igitur detrahendi sunt 100 aurei, quae adeo annuo secundo non erit nisi 1900. Anno secundo usurae forent 95. Quoniam vero reditus annui sunt 200, a sorte auferendi sunt 105, ut relinquatur anno tertio 1795. Usurae anno tertio, forent 90 fore.

fere. Quodsi auferas a sorte 110, relinquuntur 1685, pro quibus sumamus 1680. Usuræ anno tertio forent 84. Si itaque a sorte auferas 116, relinquuntur 1564, pro quibus sumamus 1560. Usuræ anno quarto forent 78. Quodsi a sorte subtrahas 122, relinquuntur 1438, pro quibus sumamus 1440. Anno quinto usuræ forent 72. Quodsi a sorte subtrahas 128, residui erunt 1312, pro quibus sumamus 1300. Usuræ anno sexto forent 65. Quodsi a sorte subducas 135, relinquuntur 1165, pro quibus sumamus 1160. Anno septimo usuræ forent 58. Quodsi a sorte demus 142, relinquuntur 1018, pro quibus sumamus 1020. Anno octavo usuræ forent 51. Quodsi ex sorte subducas 149, relinquuntur 871, pro quibus sumamus 870. Anno nono usuræ forent 43. Quodsi a sorte demus 157, relinquuntur 713, pro quibus sumamus 710. Anno decimo usuræ forent 35. Quodsi a sorte auferas 165, relinquuntur 545, pro quibus sumamus 550. Anno undecimo usuræ forent 27. Quodsi a sorte subtrahas 173, relinquuntur 372, pro quibus sumamus 370. Anno duodecimo usuræ forent 18. Quodsi a sorte auferas 182, relinquuntur 190, ut adeo sors jam sit redacta ad quantitatem pensione annua minorem. Videmus itaque si vitalitii reditus sint 200 aurei, ac pro iis solvantur bis mille aurei, terminum mortis probabiliter expectandum esse intra annos duodecim. Calculum hunc ideo apponere lubuit, ut propositio præsens intelligatur, & ut appareat, quod contractus vitalitius, si reditus seu pensio annua rite determinetur, cum sænebri, ex quo usuræ vulgares solvuntur, in eundem censum referri; consequenter qui usuras vulgares admittit, eum nec contractum vitalitium impugnare posse. Quomodo vero probabilitas termini vitæ determinanda sit & vi propositionis præsentis computandi sint reditus vitalitii, nostrum jam non est disquirere. Hoc enim ad Mathematicam spectat, non ad Jus naturæ, quemadmodum in Mathesi docetur, quomodo computandum sit lucrum inter socios pro rata distribuendum ex contractu societatis, in Jure autem naturæ saltem demonstratur, quod ita distribui debeat.

§. 440.

*An reditus
vitalitii
jure interno
liciti.*

Si reditus vitalitii convenient officio cuidam erga se, vel erga alios, jure interno liciti sunt; si repugnent, illiciti. Etenim si reditus vitales convenient officio cuidam erga se, vel erga alios, spectantur tanquam medium, quo finem per officium istud intentum consequimur (§. 937. *Ontol.*); consequenter per eos officio isti satisfit. Quamobrem cum lex naturæ det nobis jus ad eos actus, sine quibus officiis satisfacere non possumus (§. 159. 224. *part. 1. Phil. pract. univ.*); reditus vitalitii liciti sunt, si convenient officio cuidam erga se, vel erga alios (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*) jure interno (§. 656. *part. 1. Jur. nat.*). *Quod erat unum.*

Enimvero cum ad omittendum id obligemur, quod officio cuidam repugnat (§. 224. 163. *part. 1. Phil. pract. univ.*), a reditibus quoque vitalibus abstinendum, si officio cuidam repugnent, consequenter in hoc casu illiciti sunt (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*), jure interno (§. 656. *part. 1. Jur. nat.*). *Quod erat alterum.*

Generaliter determinandum fuit, quandonam reditus vitalitii jure interno liciti sint, quando illiciti, ne occurrere possit casus, in quo de æquitate, vel iniquitate eorundem certo statuere non derur. Qui de jure interno judicium ferre voluerit, ei perspecta esse debent officia, quæ adeo in Jure naturæ non sunt prætermittenda, quasi ad philosophiam moralem spectarent, minime autem ad Jus naturæ. Æquitas enim sine officiis concipi non potest (§. 240. *part. 1. Phil. pract. univ. & §. 658. part. 1. Jur. nat.*).

§. 441.

*Casus speci-
alis, quando
liciti.*

Si reditus vitalitii emantur, ne alimentis, quamdiu vixerentibus, quando minus, careamus, vel ad sublevandam vitam necessitatem nobis obvenientem; jure interno liciti sunt. Qui enim reditus vitales e-

mit,

emit, ne careat alimentis, quamdiu vixerit, vel ad sublevandam vitæ necessitatem sibi obventuram, is futuræ vitæ necessitati prospicit. Quamobrem cum futuræ, quantum datur, vitæ necessitati prospicere debeamus (§. 369. *part. 4. Jur. nat.*), & quicquid alii ad hoc conferre possunt, ne desint nobis ad vitam necessaria, id prompte facere debeant (§. 644. *part. 1. Jur. nat.*), non tamen gratis, si nos vicissim aliquid dare possumus (§. 268. *part. 4. Jur. nat.*); emptio redituum vitalitiorum officiis convenit, si emantur eo fine, ne nobis desint alimenta, quamdiu vixerimus, vel ut iis sublevemus obventuram vitæ necessitatem. Quoniam itaque reditus vitales jure interno liciti, si conveniant officio cuidam erga se & alios (§. 440.); erunt etiam iidem liciti, si emantur, ne alimentis careamus, quamdiu vixerimus, vel ad sublevandam futuram vitæ necessitatem.

E. gr. Ponamus te habere bis mille aureos, quibus emis reditus vitalitios ducentorum aureorum, ne desint sumtus ad finem usque vitæ necessarij, usuris vulgaribus minime sufficientibus ad expensas honestas. Erunt omnino in hoc casu reditus vitalitij jure interno liciti, cum sine iis futuræ vitæ necessitati prospicere non possis, quoniam incertum est quamdiu vixeris. Prudentiæ autem, ad quam naturaliter obligamur (§. 258. *part. 1. Jur. nat.*) convenit, ut in dubio alimenta certa ad finem usque vitæ præferamus periculo amittendi aliquid sortis, si citius nos mori contingat, quam probabiliter putabatur (§. 257. *part. 1. Jur. nat. & §. 439. b.*). Similiter ponamus tibi quidem non deficere reditus ad honestam vitæ sustentationem, sed eos non sufficere ad expensas alias extraordinarias honestas, quas subinde exigit decor vitæ. Quoniam prospiciendum quoque est, quantum datur, ne desint sumtus extraordinarij, quos fieri jubet vitæ decor (§. 370. *part. 4. Jur. nat.*); si horum gratia reditus vitalitios emas, erunt iidem jure interno liciti. Demonstratio propositionis præsentis docet, quomodo præcedens sint

applicanda in casibus specialibus, & exempla, quæ ejus illustrandæ gratia in medium attulimus, lucem applicationi affundunt. Immo si quis ad ea omnem attentionem attulerit, is facile percipiet redituum vitalitiorum æquitatem.

§. 442.

An contractus vitalitios sit licitus jure externo.

Contractus vitalitios jure externo licitus. Etenim dominus de rebus suis pro arbitrio suo disponere potest (§. 118. part. 2. Jur. nat.), ita ut eidem etiam permittendus sit dominii sui abusus, quamdiu nil facit, quod est contra jus alterius (§. 169. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem etiam licet emere reditus vitalitios, qui in se illiciti non sunt (§. 440.). Quoniam itaque in contractu vitalitio reditus vitalitii emuntur (§. 435.); jure externo idem licitus.

§. 443.

In quam rem consistat reditus vitalitios.

Reditus vitalitios consistere, seu solvi potest tam in pecunia, quam in fructibus seu rebus aliis. Etenim res omnes pecunia æstimari possunt (§. 290. part. 4. Jur. nat.), pecunia etiam res omnes comparari (§. 293. part. 4. Jur. nat.). Perinde igitur est, sive pecunia detur, sive detur res, quæ pecunia æstimatur. Qui igitur de reditu vitalitio conveniunt, aut consentire possunt in certam pecuniæ, aut certam fructuum ex rebus percipiendorum quantitatem quotannis solvendam aut res certas dandum, prouti visum fuerit. Quamobrem reditus vitalitios tam in pecunia, quam in fructibus seu rebus aliis consistere, seu solvi potest.

Ita e. gr. emere quis potest ad dies vitæ certam frumenti quantitatem, vel certam quantitatem panis in fine cujuslibet hebdomadæ dandam: erit etiam reditus vitalitios, si emas perpetua alimenta ad dies vitæ. Immo huc etiam pertinet, si ab altero emas habitationem in ædibus ipsius ad dies vitæ, quatenus perinde est, ac si quotannis solveretur pecunia pensioni pro habitatione solvendæ æquipollens.

§. 444.

§. 444.

Reditus vitalitius, qui in fructu consistit, vel determinatur ad Reditus vi-
mensuram, vel ad ratam fructuum singulis annis percipiendorum. talitius in
Etenim reditus vitalitius determinatur ex eo, quod valet *fructu com-*
usus pecuniæ quo carere debes, & ex probabilitate termini *sistens quo-*
vitæ, quem attinges (§. 439.). Enimvero usus pecuniæ vel *modo deter-*
æstimatur in genere, quatenus communiter certum quoddam *minetur.*
pretium ejus constituitur, veluti si nostris moribus dentur u-
suræ quineunces; aut quatenus pecunia impensa in pretium
rei, ex qua quotannis fructus percipiuntur, sed non eadem
quantitate, veluti si impendatur in emtionem agri, seu præ-
dii, aut juris piscandi in certa fluvii parte. In casu priori si
reditus vitalitius in fructu consistit, cum constans esse debe-
at, determinandus est ad mensuram, veluti ut solvantur sin-
gulis annis decem modii frumenti, in posteriori cum ad-
mittaris in communionem percipiendorum fructuum, deter-
minandus utique est ad ratam, quam in fructibus perceptis
habere debes. Atque adeo patet, si reditus vitalitius in
fructibus consistat, eum determinandum esse vel ad mensu-
ram, vel ad ratam fructuum singulis annis percipiendorum.

Si reditus vitalitius in fructibus consistat, aut emere potes
certam fructuum quantitatem quotannis solvendam, aut com-
munionem fructuum pro parte. In casu priori utique deter-
minatur ad mensuram, veluti ut quotannis tibi solvantur de-
cem frumenti modii; in posteriori determinatur ad ratam fru-
ctuum percipiendorum, veluti quod tua esse debeat decima,
vel quinta, aut alia quæcunque pars fructuum, prouti pretio,
quod pro ea solvitur, convenienter conventum fuerit. In ca-
su posteriori emtio reddituum vitalitiorum nihil iniquitatis ha-
bet omnium confessione, qui communionem iniri posse non
diffidentur. Quoniam vero nec iniquum existimatur, si quis
pro rata sua quoad nos incerta certi quid quotannis accipere
velit, æstimatione media derminandum; hoc etiam modo cla-

rius elucescit, reatum vitalitium in casu quoque priori ab ini-
 quitate procul abesse. Determinatio media locum etiam habet
 in aliis contractibus, veluti in determinanda pensione in con-
 ductione prædij. Nimirum fructus certo annorum intervallo,
 quod experientia diuturna comprobatum fuerit, percepti colli-
 guntur in unam summam, & hæc per numerum annorum dividi-
 tur, ut inæqualitas ad æqualitatem reducatur.

§. 445.

*Quomodo
 differat.*

*Si reatus vitalitius consistat in fructibus ad mensuram deter-
 minatis, periculum omne est penes dantem: si vero consistat in
 fructuum perceptorum rata, periculum pro rata commune est danti
 & accipienti.* Etenim si reatus vitalitius in fructibus ad men-
 suram determinatis consistat, dans obligatus est quotannis
 ad dandum certam eorundem quantitatem nulla habita ra-
 tione quantitatis fructuum, qui percipiuntur, illa nimirum
 eadem manente, sive plures, sive pauciores, immo nulli
 percipiantur, consequenter sicuti nullum commodum sentit
 accipiens ex uberiori fructuum proventu, ita nec ex sterili-
 tate aut alio casu damnum ullum. Omne adeo periculum
 est penes dantem. *Quod erat unum.*

Enimvero si reatus vitalitius consistat in fructuum per-
 ceptorum rata, dans obligatur ad certam quandam fructuum
 perceptorum partem solvendam, veluti decimam quintam
 aut aliam quamcunque, prouti conventum fuerit. Quodsi
 ergo multi proveniant fructus, majorem quantitatem acci-
 pit, qui reatu vitalitio fruitur, quam si minor proveniat,
 consequenter sicuti pro rata commodum sentit ex uberiori
 fructuum proventu, ita ex sterilitate aut alio casu quoque da-
 mnum pro rata. Periculum adeo danti & accipienti pro rata
 commune est, si reatus vitalitius in certa fructuum percepto-
 rum rata consistit. *Quod erat alterum.*

Non

Non est, quod tibi persuadeas, in casu priori meliorem esse conditionem accipientis, quam in altero. • Quamvis enim in priori periculum sit apud solum dantem; revera tamen idem participat, quatenus mensura fructuum, quos quotannis accipit, determinatur æstimatione quadam media proventus uberioris & parioris (*not. §. 444.*), ut adeo æstimatio periculi jam insit determinationi fixi.

§. 446.

Quoniam periculum pro rata commune est danti & accipienti, si reditus vitalitius in fructuum perceptorum rata conditus vitalitius sit (*§. 445.*); quando fructus nulli percipiuntur, reditus quoque vitalitius hoc anno nullus est.

Quando reditus vitalitius sit nullus.

Compensatur nimirum per ubertatem annorum ceterorum, quod hoc anno decedit, ut propterea dici nequeat, meliorem esse accipientis conditionem, si fixus fuerit reditus: quo in casu quantitatem sibi debitam accipit, qui eodem fruitur, etiam si fructus nulli percipiuntur.

§. 447.

Reditus vitalitius dicitur pecuniarius, qui in pecunia consistit: fructuarius, qui in certa fructuum quantitate, aut rata quadam fructuum perceptorum consistit.

Reditus vitalitius pecuniarius & fructuarius.

E. gr. Si reditus vitalitius consistat in decem pro centum; pecuniarius est: aliter si consistat in decima fructuum perceptorum parte, vel in decem modis frumenti quotannis præstandis, fructuarius est.

§. 448.

Quoniam reditus fructuarius in certa fructuum quantitate, aut rata quadam fructuum perceptorum consistit (*§. in fructuaria 447.*), emi ac vendi vero possunt res quæcunque (*§. 1001. in pecunia part. 4. Jur. nat.*), etiam exituræ (*§. 1004. part. 4. Jur. nat.*); solvi possunt. reditus etiam fructuarii acquisiti emi ac vendi possunt, consequenter si reditus vitalitius fructuarii emantur, seu titulo emtionis venditionis

ditionis constituantur, etiam ita conveniri potest, ut pro iis solvantur quotannis certa pecunia quantitas, seu pretium, quo illo die, quando fructus tradendi, veniant.

Et si hoc in casu pecunia solvatur, conventio tamen differt a constitutione reddituum vitalitiorum pecuniariorum: neque enim singulis annis eadem solvitur pecuniarum quantitas, sed potius pretium fructuum nobis debitorum, adeoque perinde est ac si hi annis singulis venderentur, et si ad vendendam nos alteri obligaverimus, & alterum nobis ad emendum. Ad contractum adeo vitalitium in hoc casu accedit pactum de fructibus, in quo redditus consistunt, pro vero pretio quovis anno emendis (§. 905. *part. 4. Jur. nat.*). Hoc vero pactum redditus fructuarios non vertit in pecuniarios, quemadmodum redditus tui ex prædico fructuarii sunt, et si cum altero conveneris, ut fructus ipsi vendere renearis, ipse autem ad solvendum pretium isto tempore verum solvendum obligatus sit.

§. 449.

*Quando re-
ditus vitali-constituti.
zii expirent.* *Reditus vitalitii fructuarii expirant, si res interit, super qua* Etenim si redditus vitalitii fructuarii fuerint, in certa quadam fructuum quantitate, vel in rata quadam fructuum consistunt (§. 447.). Quamobrem si constituantur super re quadam, veluti fundo quodam; in quantitate certa, vel rata fructuum consistunt, qui ex re ista, vel fundo percipiuntur. Enimvero si res ista, vel fundus interit, nulli amplius fructus inde percipi, adeoque nec aliqua eorum quantitas, vel rata quædam alteri dari potest, vel tradi. Quamobrem cum ad impossibile nemo obligetur (§. 209. *part. 1. Phil. pract. univ.*); si res interit, super qua redditus vitalitii fructuarii constituti, iidem quoque expirant.

Nimirum in casu propositionis præsentis tibi solvere teneor redditus vitalitios ex hoc fundo. Quod si ergo fundus non amplius existit, ex eo, quod non existit, nihil tibi solvi potest. E.

gr. Debeo tibi reditus vitalitios ex mercede, quæ solvitur a conductoribus ædium mearum. Quodsi ædes intereant, cum nulla ex iis amplius acquiratur merces, nec ex ea reditus vitalitii tibi solvi possunt. Similiter quinque modios frumenti tibi debeo ex agro meo tanquam reditus vitalitios. Quodsi ager inundatione intereat, cum non amplius in rerum natura sit, nec fructuum inde provenientium certam quantitatem quotannis dare possum, aut tradere, consequenter jus tuum eos exigendi, adeoque reditus vitalitius expirat (§. 430.).

§. 450.

Si reditus vitalitius constituatur super obligatione personali; De reditu ea persona semper inhæret. Etenim si reditus vitalitius constituitur super obligatione personali, persona obligatur ad solvendum reditum vitalitium. Quamobrem cum nemo ab obligatione sua sese liberare possit (§. 674. part. 3. Jur. nat.), adeoque ea semper inhæreat personæ, immo ea mortua in eam transeat, qui in locum personæ quoad ejus bona succedit, quemadmodum suo loco ostendetur; si reditus vitalitius super obligatione personali constituatur, ea personæ semper inhæret.

E. gr. Si a te emo reditum vitalitium, tu te mihi obligas, ad eum quotannis solvendum, quoad vixero, v. gr. decem pro centum: semper adeo mihi obligaris ad decem pro centum solvendum, quamdiu vixero, nec hæc obligatio ullo casu extinguitur. Et quamvis moriaris, adhuc tamen subsistit, & in hæredem transit, qui in bona tua succedit.

§. 451.

Si reditus vitalitius super re constituatur; a quolibet possessore solvendus & cum re transit obligatio ad possessorem quemcumque. Etenim si reditus vitalitius super re constituatur, ex ipsa re debetur, adeoque ab eo solvendus, qui rem tanquam suam

(Wolffii Jur. Nat. Pars V.)

Q 9

deti-

detinet. Quamobrem cum rem possideat, qui eam tanquam suam detinet (§. 150. part. 2. *Jur. nat.*); reditus vitalitius super re constitutus solvendus est a possessore.

Ostenditur etiam hoc modo. Quoniam reditus vitalitius super re constitutus ex ipsa re debetur; non potest solvi nisi ab eo, cui competit potentia physica de ea pro arbitrio suo disponendi, consequenter in cujus potestate res est (§. 461. part. 2. *Jur. nat.*). Quoniam itaque qui rem possidet, eam in potestate sua habet (§. 463. part. 2. *Jur. nat.*); reditus vitalitius super re constitutus solvendus est a quolibet possessore. *Quod erat unum.*

Quia reditus vitalitius super re constitutus solvendus est a quolibet possessore *per demonstrata*; ideo obligatio solvendi cum re ad possessorem quemcunque transit. *Quod erat alterum.*

Nimirum si super re constituitur reditus vitalitius, onus inhaeret ipsi rei, a qua separari nequit, quoad vixeris. Tua non interest, quinam eam possideat, cum non personam, sed rem tibi habeas obligatam. Quamobrem quicumque rem possideat, ab eo exigere potes, quod tibi ex ea debetur. Ita si reditus vitalitius mihi constitutus in praedio tuo, ut, quoad vixero, mihi quotannis solvas centum. Praedium tuum mihi obligatum est, & obligatum manet, sive tu id possideas, sive alius. Huic adeo obligationi satisfacere tenetur, qui praedium possidet. Clariora haec evadent ex iis, quae inferius de juribus in re aliena constitutis demonstrabuntur, imprimis de servitutibus.

§. 452.

*De objecto
redituum
vitalium.*

Reditus vitalitius constitui potest super re quacunque mobili & immobili, immo incorporali & ipso etiam reditu vitalitio. Etenim si reditus vitalitius super re constituitur, a quolibet possessore solvendus (§. 451.). Quamobrem cum res tam mo-
biles,

biles, quam immobiles (§. 740. 741. part. 2. *Jur. nat.*), immo etiam incorporales possideantur (§. 744. part. 2. *Jur. nat.*); reditus vitalitius constitui potest super re quacunque mobili & immobili, etiam incorporali. *Quod erat unum.*

Enimvero cum reditus vitalitius sit jus quoddam (§. 430.), adeoque res quaedam incorporalis (§. 498. part. 1. *Jur. nat.*), super re autem incorporali reditus vitalitius constitui possit, *per demonstrata*; quin etiam constitui possit super reditu vitalitio, dubitandum non est. *Quod erat alterum.*

Nimirum qui reditum vitalitium percipit, is cum altero convenire potest, ut ex eo certum quid alteri solvat, quoad ipse vixerit. E. gr. Si ego quotannis accipio ducentos aureos, quidni tecum convenire possim, ut tu ex his reditibus quotannis accipias, quamdiu vixeris, ac ego vixero, quartam partem, veluti quinquaginta aureos, & tibi habeas obligatum ipsum reditum vitalitium? Nulla hic adest impossibilitas physica, moralis nulla. Prius per se patet: posterius inde liquet, quod de reditu vitalitio, tanquam de re mea, ego disponere possim pro arbitrio meo (§. 118. part. 2. *Jur. nat.*), quemadmodum fructuarium vendere possum integrum (§. 448.).

§. 453.

*Si reditus vitalitius super reditu vitalitio constituitur, mor- De durati-
tua persona, ad quam hic spectat, ille extinguitur.* Quando enim one reditus
is moritur, ad quem spectat reditus vitalitius, super quo ter- vitalitii su-
tio cuidam reditus vitalitius constitutus, res interit, super per reditu
quo huic reditus vitalitius constitutus fuit (§. 432.). Enim- vitalitio
vero si res interit, reditus vitalitius super ea constitutus exspi- constituti.
rat, seu extinguitur (§. 449.). Quamobrem etiam reditus
vitalitius super reditu vitalitio constitutus extingui debet,
mortua persona, ad quem spectat reditus vitalitius, super quo
alius constitutus.

Qq 2

E. gr.

E. gr. Si ego super reditu meo vitalitio ducentorum aureorum tibi constitui reditum vitalitium aureorum quinquaginta, & ego ante te morior, reditus vitalitius tuus cessat.

§. 454.

An reditus vitalitius per donationem constitui possit.

Reditus vitalitius alteri etiam constitui potest per donationem. Quando enim reditus vitalitius alteri constituitur, in eum transfertur jus pensionem quandam annuam exigendi sive a se, sive ex re sua (§. 430.). Quamobrem cum a domini voluntate pendeat, quomodo jus quoddam in alterum transferre velit (§. 11. part. 3. Jur. nat.); reditum vitalitium alteri vel super obligatione personali, vel super re sua constituere etiam gratis potest. Enimvero quod gratis datur, id donatur (§. 48. part. 4. Jur. nat.). Ergo etiam reditus vitalitius alteri constitui potest per donationem.

Quando reditus vitalitius alteri per donationem constituitur, constituens nullum periculum subit, nec periculum subit accipiens. Atque tum negotium non spectat ad contractus, qui aleam continent. Ita ex mera liberalitate in te transferre possum jus exigendi ex agro meo quotannis quintam frugum partem, quamdiu vixeris. Atque tum tibi hoc jus, tanquam res incorporalis donatur, quia datur gratis, ut nihil vicissim a te pro eo accipiam. Similiter ex mera liberalitate in te transferre possum jus a me exigendi quotannis quinquaginta thaleros, quamdiu vixeris. Atque tunc super obligatione personali constituitur tibi reditus vitalitius.

§. 455.

An cedi possit.

Reditus vitalitius alteri cedi potest. Reditus enim vitalitius consistit in jure exigendi certam pensionem annuam ad dies vitæ (§. 430.). Enimvero quilibet jus suum alteri cedere potest (§. 117. part. 3. Jur. nat.). Ergo etiam reditus vitalitius alteri cedi potest.

§. 456.

§. 456.

*Si reditus vitalitius alteri ceditur, mortuo cedente extinguatur. De reditu-
tur. Immo in genere patet, si quis reditum vitalitium quocunque vitalitio in
titulo in alium transfert, eum extinguere transferente mortuo. Etc. tertium
nim cessionario non plus licet, quam quod licuerat cedenti translato.
(§. 86.). Sed cedens pensionem annuam non poterat exi-
gere, nisi quamdiu ipse vivebat (§. 432.). Ergo etiam ces-
sionarius eam exigere nequit, nisi quamdiu vivit cedens, con-
sequenter hoc mortuo, reditus vitalitius extinguatur. Quod
erat unum.*

*Quoniam reditus vitalitius consistit in jure quotannis ex-
igendi certam pensionem, quamdiu is vixerit, ad quem il-
le spectat (§. 430.); qui reditum vitalitium in alterum quo-
cunque titulo transfert, jus exigendi quotannis certam pen-
sionem, quamdiu ipse transferens vixerit, in eum transfert. Jus
igitur hoc diutius tertio, in quem translatum est, competere
nequit, nisi quamdiu transferens vixerit. Patet adeo, si quis re-
ditum vitalitium quocunque titulo in alterum transfert, eum
extinguere mortuo transferente. Quod erat alterum.*

*Ex. gr. Si reditus vitalitius ducentorum aureorum mihi com-
petat, & ego eum tibi cedam, vel quocunque titulo in te trans-
feram, me mortuo, reditus extinguatur. Neque enim tibi ce-
dere, quocunque titulo in te transferre potui, nisi quod ipse
habeo. Reditum vitalitium solvit, aut, si mavis, pensionem
illam annuam, cujus exigendæ jus mihi competit, ei perinde
est, sive mihi solvat, sive tibi, consequenter nil obstat, quo mi-
nus jus meum in te transferatur. Enimvero per hoc, quod
non mihi, sed tibi solvere debeat, obligatio ipsius nec augetur,
nec miratur, verum ad mortem meam restricta manet. Quam-
diu ergo mihi quid debetur, tibi solvitur: quod si nihil ampli-
us debetur, nec tibi quicquam solvi potest, reditu enim vitali-
tatis in te translato, tibi solvitur, quod mihi debetur.*

§. 457.

Si cessionarius vel is, dentem subsistit, & si ad dies vita cessionario fuerit cessus, ad eum in quem redentem redit. Idem intelligitur, si quocunque titulo in alium redditus transferatur. Etenim redditus vitalitius non extinguitur, nisi mortua tua persona, cui constitutus (§. 432.). Quodsi ergo eum alteri cedas, aut alio quocunque titulo in eum transferas, & cessionarius, sive is, in quem eum transtulisti, ante te moriatur, is utique adhuc subsistit, quamdiu tu adhuc vixeris. *Quod erat unum.*

Quodsi ergo eum alteri non cessisti, aut in eum transtulisti, nisi ad dies vitæ, cum ipso mortuo nemo sit, qui eum prætereundum possit, ad te utique redit. *Quod erat alterum.*

Exemplum, quod modo dedimus (not. §. 456.), propositionem etiam præsentem illustrat.

§. 458.

An redditus vitalitius constitui potest, qua existente cessat. Etenim si redditus vitalitius gratis alteri constituitur, a constituentis solius voluntate pendet, quomodo eum constituere velit (§. 11. part. 3. *Jur. nat.*), nec alter, pro quo constituitur, plus juris acquirere valet, quam in eum transferre vult constituens (§. 382. part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem si redditum vitalitium alteri constituere velit sub conditione, quin hoc facere possit, dubitandum non est. *Quod erat unum.*

Enimvero si redditus vitalitius constituitur sub conditione, constituens se alteri obligat, quando super obligatione personali constituitur, ad pensionem quandam ad dies vitæ solvendam, aut, quando super re constituitur, ad eam ex redandam, nisi conditio quædam extiterit. Quamobrem cum a conditione suspendatur duratio reddituum vitalitiorum, constitutio

stitutio eorundem nulla evadit, ea existente cessat, adeoque reditus vitalitius, conditione existente. *Quod erat alterum.*

E. gr. Si Tanaquillæ viduæ reditum vitalitium constituo super prædio medio, nisi ad vota secunda transferit: singulis annis obligatus sum ad reditus solvendos, quamdiu non nupserit. Quodsi vero mutato consilio nubar, reditus vitalitius in gratiam viduitatis constitutus cessat, nec posthac aliquid eidem amplius debetur. Facile autem intelligitur, constitutionem redituum vitalitiorum conditionalem non habere locum nisi in eo casu, quando gratis constituitur. Nemo enim cum periculo amittendæ fortis, reditus vitalitios sub conditione emturus est, si sapit. Neque etiam juri interno, aut, si mavis, æquitati satis convenit, ut sub conditione emanentur reditus vitalitii. Quamobrem restringere volumus conditionatam constitutionem ad gratuitam, ne casus fingamus vix dabiles, aut prorsus moraliter impossibiles. Ceterum constitutio redituum vitalitiorum conditionata non confundenda est cum contractu vitalitio conditionato, quo ita convenitur, ut, si conditio certa existat, aliquis obligatus esse velit ad reditus vitalitios alteri vendendos, vel etiam cum promissione conditionata redituum vitalitiorum constituendorum, si conditio certa existat, veluti si hæreditate, quam speras, prædium tibi obveniat.

§. 459.

Si in metallifodina tanquam toto pluribus communi *Pars me-*
*con*cipiantur partes æquales quotcunque; quælibet istiusmodi *tallica, seu*
pars in fodina communi indivisa dicitur *Pars metallica*, idioma- *kuckus quid*
te patrio ein Berg- Theil, communiter tamen ein Rux, unde *sit.*
& Jctis Kuckus vocatur.

Cum divisio ista arbitraria sit, ubivis locorum non eadem est. In metallifodinis Misnicis & Brunswicensibus divisio ut plurimum obtinet in 128. kuckus. Potest tamen etiam quis habere dimidium saltem kuckum, aut partem ejus quartam.

§. 460.

*In quo jus
kucki consi-
stat.*

Quoniam kuckus est pars in fodina communi indivisa (§. 459.); *Qui kuckum habet, pro ea parte dominium in fodina habet, consequenter in metallis in ea contentis, sed communi sumtu eruendis ac præparandis.*

Apparet hinc, cur fodina in kuckus dividatur, scilicet ut computari possit, quantum unicuique debeatur, & quantum unusquisque impendere teneatur.

§. 461.

*Condomini
fodinae.*

Qui kuckus possident, vernaculo sermone vocantur die *Gewercke*, in Hungaria *Wald »Bürger*, nos *Condominos fodinae*, aut *kuckuum dominos* appellamus. Omnes conjunctim dicuntur die *Gewerckschafft*, nobis nomine generali *Unrversitatis* omnes conjunctim indigitare lubet.

Nolumus appellare societatem, quia hoc vocabulum alium obtinet significatum, qui commode huc applicari non potest (§. 1318. *part. 4. Jur. nat.*). Unde & die *Gewercken* socios vocare nolumus, etsi quemadmodum sociorum lucrum ac damnum commune sit pro rata.

§. 462.

*Symbola
metallica
quid sit.*

Pecunia, quam conferre tenentur kuckuum domini in metalla eruenda & præparanda impendendam, a nobis *symbola metallica* appellatur, idiomate patrio *Zubusse*. Quoniam metalla ex fodina eruta & præparata sunt dominorum kuckuum (§. 461.), ipsi tamen suo sumtu metalla eruere ac præpare debent; *quamdiu metallorum pretium deficit ab impensis in ea eruenda & præparanda faciendis, aut nihil metalli eruitur, symbolam conferre tenentur kuckuum domini.*

Nimirum si metalla ex fodina eruuntur, eorum pretium impenditur in continuationem operis. Quodsi non sufficiat, quod adhuc deest supplere tenentur kuckuum domini, nec metalla

metalla eruta ac præparata in lucro sunt. Perinde nimirum est an ratam metallorum unusquisque accipiat ac symbolam majorem conferat, an vero detracto metallorum pretio, symbolæ minores conferantur ad supplendum, quod deest sumtibus faciendis.

§. 463.

Si pretium metallorum superat sumtus in rem metalli-*Reditus kuckuum* faciendos a dominis *kuckuum*; excessus dicitur *Provenckuum quitus* sive *reditus partium metallicarum*, vel *kuckuum*, idiomate nam sint. patrio die *Nusbeute*. *Quamdiu adeo pretium metallorum ex fodina erutorum ac præparatorum non excedit sumtus in ea eruenda ac præparanda faciendos, reditus kuckuum nulli sunt, consequenter symbolæ spe redituum conferuntur.*

§. 464.

Symbolæ conferuntur ac reditus distribuuntur in ratione kuckuum, seu *symbolæ ac reditus kuckibus proportionales sunt*. Ete-*Symbolarum* nim qui *kuckuum* habet pro ea parte dominium habet in me- & *redituum* tallis ex fodina communi sumtu eruendis ac præparandis (§. *kuckuum* 460.). *Quamobrem cum reditus kuckuum sint excessus quomodo de-* pretii metallorum supra sumtus in metalla eruenda ac præ-*terminetur*. paranda faciendorum, adeoque lucrum commune domino- rum *kuckuum*, pro rata inter ipsos dividendum (§. 135. part. 3. *Jur. nat.*); in ratione *kuckuum* distribuendi. *Quod erat* *unum.*

Enimvero quoniam quis jacturam facit pecuniæ suæ, quam confert, quamdiu symbola conferenda (§. 463.); symbola conferenda pro damno reputatur (§. 486. part. 2. *Jur. nat.*). *Quamobrem cum kuckuum domini in communi- one sint (§. 459.), in communi- one autem positiva damnum pro rata participant, qui in ea sunt (§. 135. part. 3. Jur. nat.), kuckuum quoque domini symbolam pro rata, consequenter* *(Wolffii Jur. Nat. Pars V.)* Rr in

in ratione kuckuum conferre debent (§. 459.). *Quod erat alterum.*

Qui adeo duos habet kuckus, symbolam confert duplam; ac reditu fruitur duplo: qui kuckum dimidium habet, subduplum symbolæ confert, ac reditum subduplum accipit, & ita porro. Ita nimirum æqualis est singulorum conditio. Nihil in hisce difficultatis est, modo animo comprehenderis ea, quæ de communionem positiva in parte secunda & tertia demonstravimus, qualis inter dominos kuckuum, seu partium metallicarum obtinet.

§. 465.

Qualis res sit kuckus.

Kuckus, seu partes metallica sunt res immobiles. Extra omnem controversiam positum est, metallifodinam de loco in locum moveri haudquaquam posse. Quamobrem cum res immobilis sit, quæ de loco in locum moveri nequit, salva substantia sua (§. 149. part. 2. *Jur. nat.*); quin metalli fodina sit res immobilis nemo dubitare potest. Enimvero kuckus est pars metallifodinæ indivisæ (§. 459.), adeoque rei immobilis, *per demonstrata.* Quoniam itaque pars rei immobilis indivisæ non minus immobilis esse debet, quam res integra; Kuckus quoque res immobilis esse debet.

Magnam olim fuisse altercationem, utrum kuckus sint bonis mobilibus, an immobilibus accensendi, monet *Carpzovius* part. 3. c. 25. def. 1. quia jure Saxonico maritus est hæres mobilis. Enimvero non opus est, ut rationes eorum expendamus, qui eos ad res mobiles retulerunt, adeoque marito assignarunt. An enim res sit mobilis, an immobilis, ex definitionibus rerum mobilium ac immobilium dijudicandum (§. 349. *Log.*). Quodsi vero ad eas animum advertamus, statim patebit, quemadmodum ex demonstratione præsentis liquet, nisi vim inferre velis definitioni kuckus, eum in numerum immobilium esse referendum. Neque rationes aliæ hic attendendæ veniunt, quas afferre solent Jcti, qui kuckus res immobiles esse contendunt.

In Jure enim naturæ ex notionibus rerum, seu earum definiti-
onibus ratiocinandum, ac tanquam verum admittitur, quod iis-
dem convenit, quemadmodum fieri solet ac debet in universa
philosophia, immo quocunque Scientiarum genere.

§. 466.

Reditus kuckuum non sunt fructus metallifodina. Etenim *An reditus*
metalla, quæ in visceribus terræ latent, ad substantiam me-*kuckuum*
tallifodinæ pertinent, nec sine iis metallifodina concipi-*sint fructus.*
tur. Non igitur tanquam res a metallifodina diversæ ex
eadem proveniunt, quemadmodum fruges ex agro, poma
ex arbore & vitulus ex vacca. Quoniam adeo fructus non
sunt, quæ non ex rebus aliis tanquam res diversæ ab iis pro-
veniunt (§. 956. *part. 1. Theol. nat.*); metalla in visceribus
terræ latentia fieri non possunt fructus. Enimvero reditus
kuckuum consistunt in metallis ex fodina erutis (§. 463.).
Ergo nec ipsi sunt fructus metallifodinæ.

Metalla in fodina jam actu insunt, quando in kuckus divide-
tur, aut saltem insesse putantur, quatenus pro metallifodina ha-
betur, quæ non est. Unde cum kuckus alicui assignatur, re-
vera ipsi assignatur pars metallorum in fodina contentorum, sed
propriis sumptibus eruendorum & præparandorum, antequam
ea actu acquiri possint. Quamobrem cum fodina in kuckus di-
viditur, non consideratur instar agri, in qua metalla, quemad-
modum in hoc fruges nascuntur & postquam eruta sunt, sicuti
fruges ab agro separatæ, iterum renascuntur. Reditus adeo
kuckuum non possunt referri in numerum fructuum. Non jam
disquirimus, utrum metalla adhuc hodie generentur, nec ne, aut
num in fodinis, ex quibus eruta, renascantur denuo alia pristi-
norum locum occupantia. Neque enim qui in eruenda & præ-
paranda metalla pecuniam impendunt, aut redituum causa ku-
ckos sibi comparant, de eo solliciti sunt, sed jam natorum ra-
tionem unice habent, quæ ex visceribus terræ eruenda sunt.
Metalla, in quibus reditus kuckuum consistunt, comparanda

Rr s potius

potius veniunt cum rebus in puteo profundo submersis, nec sine sumtu inde extrahendis, quam cum fructibus agri aut arborum, qui ex iis nascuntur. Ceterum non inutilis est quaestio, utrum redditus kuckuum sint fructus metallifodinæ, nec ne: habent enim fructus sua jura, quæ ad alios redditus applicari nequeunt. Immo in præsentī etiam negotio haud parum refert, utrum pro fructibus habendi sint redditus kuckuum, nec ne, quemadmodum ex sequentibus intelligetur.

§. 467.

Contractus metallicus quinam sit.

Contractum metallicum vocamus, quo ita convenitur, ut dominium pro parte in metallifodina in nos transferatur & nos vicissim obligati simus ad metalla, quæ in fodinis latent, aut latere putantur, nostro sumtu eruenda ac præparanda (§. 459. 460.). *Contractus adeo hic instur cum eo, in cuius dominio est fodina.*

Non igitur confundendus est cum emtione kuckus ab eo, qui eum jam habet ac iterum alienare vult; qui tantummodo in nos transfert jus, quod ipse habet, obligatio vero descendit ex contractu metallico, quo jus istud primo fuit acquisitum.

§. 468.

Qualis sit.

Quoniam incertum est, quantum metalli lateat in fodina, consequenter num redditus kuckorum sint obtinendi & quanti, an vero symbolarum jactura nunquam sit reparanda (§. 463.), in contractu metallico super eventu incerto convenitur, quo stare tenentur contrahentes, consequenter *contractus metallicus est contractus, qui aleam continet* (§. 286.).

Hac de causa hic de jure metalli fodinarum agere debuimus.

§. 469.

Qua lege contractus

Quoniam a domini fodinæ voluntate pendet, quomodo kuckuum dominium in alios transferre velit (§. 11. part.

3. Jur.

3. *Jur. nat.*), alterum vero sibi obligare non potest ultra voluntatem suam (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*); a contrahentium voluntate unice pendet, quam legem contractui metallico dare velint, cumque pacta sint servanda (§. 789. *part. 3. Jur. nat.*), lege, in quam consensere, standum est.

Ita e. gr. conveniri potest, ut kuckus aliquot maneant domini fodinæ, seu ut dominus retineat dominium in fodina pro aliquot partibus (§. 460.), liber tamen fit a conferenda symbola, consequenter ut ipsius nullum sit periculum, sed pro spe lucri dominium transferatur in condominos fodinæ, seu primos contrahentes. Solet etiam subinde kuckus aliquis a collatione symbolæ liber assignari pauperibus. Quando vero ita contrahitur, reditus dividuntur in plures partes, quam pecunia ad sumtus necessarios conferenda. Conveniri etiam ita potest, ut certa redituum pars pro kuckibus universis, seu integra fodina assignetur domino fodinæ, quæ ante subtrahenda, quam reditus inter kuckuum dominos dividatur.

§. 470.

Quilibet kuckum suum pro arbitrio suo alienare potest. Etenim qui kuckum habet, pro parte dominium habet in metallis communi sumtu eruentis ac præparandis (§. 460.), & biles. parum refert, utrum ipse ad sumtus necessarios symbolam conferat, vel reditus accipiat, an alius (§. 463.), adeoque kuckum pro arbitrio suo alienare potest (§. 665. part. 2. Jur. nat.).

Jus alienandi fluit ex dominio (§. 665. *part. 2. Jur. nat.*). Quoniam tamen qui kuckum habet, dominium pro parte habet in re indivisa (§. 460.); alienatio fieri nequit in præjudicium condominorum, adeoque videndum, an ex alienatione tale nascatur. Cum kucki dominus ad nihil obligatus sit, quam ad conferendum symbolam, quando collatione opus, aut participet reditus, si qui distribuendi veniunt (§. 463.); facile apparet, condominorum parum interesse, quinam symbolam conferat,

vel reditum participet, quoniam nihil hic spectatur, nisi quod in quavis persona locum habere potest. Patet igitur, cur in demonstratione jus alienandi kuckum non ex sola notione domini inferre licuerit. Quodsi enim interesset condominorum, ne alienatio fieret, hoc repugnaret officio damni ab aliis avertendi ac non dandi (§. 495. part. 2. *Jur. nat.*).

§. 471.

An vendi possit.

Quoniam quilibet kuckum suum pro arbitrio suo alienare potest (§. 470.), quod autem venditur, alienatur (§. 939. part. 4. & §. 662. part. 2. *Jur. nat.*); *kuckum vendere licet.*

Patet adeo, quod ante monuimus (*not.* §. 467.), emtionem venditionem kuckus diversam esse a contractu metallico, quem diximus.

§. 472.

An contractus metallicus teneat emtorem kuckus.

Qui kuckum a domino ejus emit, aut alio titulo accipit, tacite in contractum metallicum consentit. Quando enim kuckus venditur, dominium ejus transfertur in emtorem (§. 939. part. 4. *Jur. nat.*), ac idem contingit, si quocunque alio modo alienatur (§. 662. part. 2. *Jur. nat.*). Enimvero dominus kuckus dominium in alium transferre nequit aliter, nisi quomodo ipse habet, quod per se patet. Quamobrem cum dominium ipsius dependeat a contractu metallico, ex quo idem acquisivit (§. 467.); nec aliter nisi ab eodem contractu dependens in alterum transferre potest. Emtor igitur, vel alio titulo kuckum accipiens in contractum metallicum consentire tenetur (§. 658. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quoniam inter se qui conveniunt, consentiunt (§. 699. part. 3. *Jur. nat.*); qui kuckum emit, aut alio titulo accipit, in contractum metallicum ipso facto, adeoque tacite consentit (§. 660. part. 1. *Phil. pract. univ.*).

Nimi-

Nimirum emtor kuckus, aut qui alio titulo eum accipit, personam venditoris, seu ejus, a quo eum accepit, repræsentat, in ejus locum succedens, consequenter eadem acquirit jura, quæ erant transferentis, & easdem quoque contrahit obligationes. Dominus enim kuckus persona moralis est, quatenus certa habet jura & certis tenetur obligationibus (§. 70. *part. 1. Jur. nat.*). Hæc eadem manet, in quocunque individuo physico subsistat, adeoque per emtionem venditionem, vel titulum quemcunque alium non mutatur, sed saltem transit ex uno subjecto in aliud, cum per se non subsistat nisi in aliquo subjecto, individuo scilicet physico.

§. 473.

Quoniam qui kuckum a domino emit, aut alio titulo *Idem porro* accipit, tacite in contractum metallicum consentit (§. 472), *expeditur.* huic autem contractui legem dant contrahentes, qua standum (§. 469.); *qui kuckum a domino emit, aut alio titulo accipit, legi contractui metallico datae subjicitur.*

Et hoc modo clarius patet, quod modo diximus (*not. §. 472.*), personam moralem per translationem kuckus in alium non mutari. Et quia hæc non mutatur, ideo quoque clarius jam intelligitur, non interesse condominiorum, quinam kuckum possideat, cum in condominio non attendatur individuum physicum, sed saltem persona moralis, qua eadem manente, nihil in eo mutatur, quod interest universitatis. Neque enim propterea in plus obligantur, quam antea obligabantur, nec plus juris acquirunt, quam antea habebant, nec jus, quod habebant antea, ullo modo minuitur per hoc, quod persona moralis transeat ex uno individuo physico in aliud, nec in eodem amplius subsistat.

§. 474.

Si kuckus venditur, cujus nulli sunt redditus; pretium ejus Pretium kucki determinandum est ex spe redditus & propinquitate ejusdem, atque kucki, cujus quantitate symbolæ. Quoniam qui kuckum habet, dominium nulli sunt *habet redditus.*

habet pro rata in metallis, quæ inde eruuntur & præparantur (§. 460.), & quamprimum sumtus in ea eruenda atque præparanda impendendi non excedunt pretium metallorum emtorum ac præparatorum, redivisus fructus (§. 463.); qui kuckum emit, propter redivisum eundem emit. Quod si ergo redivisus adhuc nulli sunt; eundem emit propter spem redivisum, adeoque prouti spes majorum, vel minorum redivisum viget pretium majus, vel minus constituendum, consequenter id determinandum est ex spe redivisum. *Quod erat primum.*

Enimvero quoniam interea dum nulli sunt redivisus, symbolam suam conferre tenetur, qui kuckum possidet, ne desint sumtus ad metalla eruenda & præparanda necessarii (§. 462.), perinde vero est, ac si majus pretium solveretur, si diu symbola conferenda; quando ex spe redivisum determinandum est pretium kuckus, *per demonstrata*, ratio utique habenda est propinquitatis ejusdem. *Quod erat secundum.*

Immo quia symbola per aliquod tempus adhuc conferenda in pretium, quod pro kucku solvitur, imputanda ab emtore, quin hujus quoque in isto determinando habenda sit ratio, dubitandum non est. *Quod erat tertium.*

Non modo æquitas postulat, ut in determinando pretio, quod pro kucku solvendum, eorum ratio habeatur, quæ in propositione præsentate enumerantur; verum etiam prudentia jubet ad singula ista animum adverti, si quis kuckum emere voluerit, ne quis pecuniam suam jactet (§. 254. *part. 2. Jur. nat.*), quod cum obligatione patrimonii sui conservandi & amplificandi parum convenit (§. 458. *part. 2. Jur. nat.*). Non desunt exempla eorum, qui improvida kuckuum emtione bona sua dilapidarunt fallaci spe delusi.

§. 475.

Pretium ku-

Si kuckus venditur, cujus sunt redivisus; pretium determinandum

nandum est ex eorum quantitate, ac spe incrementi, vel metu decrementi. Si kuckus venditur, cujus sunt redditus, per se patet, pretium majus constitui debere, si redditus fuerint majores; minus, si minores. Quodsi redditus essent stabiles, & certo annorum intervallo perciperentur; pretium adæquare deberet fortem, quæ cum usuris isto intervallo perceptis efficit summam omnium reddituum. E. gr. Si redditus annui per decennium percipiendi essent 150, pretium foret 1000, quia usuræ vulgares, quas hic supponere lubet, per decennium sunt 500, quo quis usu pecuniæ pro kucku solutæ carere debet. Quoniam vero incertum est, an stabiles sint futuri; igitur a pretio detrahendum est, quantum valet incertum spei. Atque adeo patet in determinando pretio kuckus, cujus sunt redditus; rationem habendam esse quantitatis reddituum. *Quod erat unum.*

Enimvero si spes sit redditus auctum iri, vel ex adverso metus eosdem imminutum iri; facile patet, in casu priori pretium esse augendum, in posteriori minuendum, quantum quidem valet in casu priori spes, in posteriori metus. In determinando itaque pretio kuckus, cujus sunt redditus, habenda est ratio spei incrementi, vel metus decrementi, prout casus tulerit. *Quod erat secundum.*

Spes non minus incrementi, quam metus decrementi, tum etiam conjectura de reddituum stabilitate requirit rationes probabiles, quales rerum metallicarum peritis longa experientia innotuerunt. Hac destitutus in pretio æquo kuckuum determinando frustra desudabit. Si Mathematicus calculum probabilium inire velit, certas hypotheses sumere debet, quæ nisi ex isto fonte deriventur, eruet quidem in hypothesi sua vera, sed quæ nullum habent in kuckuum venditione usum. Idem nimirum eveniet, quod in rebus ad Physicam spectantibus, quando hypotheses arbitrariæ surrogantur in locum hypothesium naturæ.

§. 476.

Quinam
kuckos emere
habet.
Experientia enim constat, quam lubrica sit spes reditu-
um kuckorum, & quanta sit eorum instabilitas, ita ut
maxime aleam adire debeat, qui in kuckos pecuniam impen-
dit, ut adeo contractus metallicus (§. 468.), consequenter
& kuckorum emtio, quæ ab isto pendet (§. 472.), maxime
aleam contineat. Quamobrem cum contractum, qui aleam
continet, inire non debeat, nisi qui multum pecuniæ super-
fluæ habet (§. 368.); ideo in primis kuckos emere non debet,
nisi qui multum pecuniæ superfluæ habet.

Cum interfit generis humani, ut metalla ex visceribus ter-
ræ eruantur ac præparentur; in se illicitum non est, ut pecunia
in id impensa aleæ committatur. Enimvero hoc faciendum
est iis, qui multum pecuniæ superfluæ habent, ne ejus jactura
iis sit gravis. Minus recte autem faciunt, qui spe lucri ad-
modum incerti periculo subjiciunt pecuniam, qua rectius uti
debent ac poterant.

§. 477.

Kuckus fœ-
cundus, in-
vel Pars
metallica
infœcunda
dicitur; si
sint reditus,
kuckus
fœcundus,
fœcundus,
seu Portio
metallica
fœcunda.
Quod si
reditus
fuerint
uberiores,
kuckus
dives,
seu Pars
metallica
dives
appellatur.
Idiomate
patrio
kuckus
infœcundus
ein Zubuße-
Rux,
fœcun-
dus ein
Musbeute-
Rux
appellatur.
Eodem
sensu
Fodina
quo-
que
fœcunda,
vel
infœcunda
audit.

Si kuckus sint nulli adhuc reditus, *kuckus infœcundus*,
vel *Pars metallica infœcunda* dicitur; si sint reditus, *kuckus*
fœcundus, *fœcundus*, seu *Portio metallica fœcunda*. Quod si reditus fuerint
uberiores, *kuckus dives*, seu *Pars metallica dives* appellatur.
Idiomate patrio *kuckus infœcundus* ein *Zubuße-Rux*, *fœcun-*
dus ein *Musbeute-Rux* appellatur. Eodem sensu *Fodina* quo-
que *fœcunda*, vel *infœcunda* audit.

Exemplum fodinæ admodum fœcundæ, seu ditissimæ re-
fert *Georgius Agricola* de re metall. lib. 4. quod scilicet ex *Ge-*
orgio fodina *Schnebergiana* in singulas centesimas vicesimas o-
ctavas partes, hoc est, in singulos kuckos (not. §. 459.), distri-
buti fuerint panes argentei, qui valerent mille & centum aureos
nummos *Rhenanos*, pro lucro trimestri. Hodie adhuc inter fodinas

Brunsvvicenses Clausthalii fecunditate sua sese commendat *Dorothea*, quæ etiamnum singulis anni quadrantibus in kuckum unum tribuit 180 florenos, cui fecunditate proxima *Carolina*, quæ tribuit 92. Et ex fodinis Zellerfeldensibus huc referri meretur *Laurentzals. Glück*, ubi reditus trimestres sunt 80 florenorum. Ast rara est tanta fecunditas, & fodinarum infœcundarum numerus multo major est, quam fecundarum, ut oppido fallatur, qui spem æstimare velit ex paucissimarum fecunditate.

§. 478.

*Si quis kuckum emit infœcundum vili pretio, immo si inpre- De kucko
tium tantummodo imputetur symbola ad fodinam exercendum con- vili pretio
ferenda, & is ditissimus brevi tempore deprehendatur; lucrum omne emto, qui
emtoris est. Etenim qui kuckum emit, dominium acquirit in postea ditif-
metallis communi sumtu eruendis ac præparandis pro ea par- simus depre-
te, quæ kuckus est fodinæ (§. 460.). Quod si ergo tanta henditur.
metallorum copia eruitur, ut uberrimos reditus ex eodem
percipiat emtor; ejus omnino esse debent, quemadmodum
pecuniam perdit, quam in kuckum emendum & fodinam ex-
ercendam impendit, si fodina semper manserit infœcunda
(§. 463.). Quamobrem si quis kuckum emit infœcundum
vili pretio, immo si in pretium tantummodo imputetur symbola
ad fodinam exercendum conferenda, & is ditissimus brevi
tempore deprehendatur; lucrum omne emtoris est.*

Kuckus infœcundos nemo magno pretio emet; præfer-
tim si nondum adfit spes redituum propinqua (§. 474.), immo
si prorsus nulla adhuc adfit, aut tam exigua, ut nulli æquiparetur.
Subit adeo emtor periculum, ut magnas impensas sine
ullo lucro faciat, adeoque quod habebat, amittat spe incerti
lucri delusus. Nulla igitur ratio est, cur contractus validus esse
debeat, si quis spe sua, qua ad contrahendum impulsus, excidat;
eodem autem præcise standum non sit, si præter omnem
expectationem reditus uberrimi evadant. Aliter sese res habe-

ret, si pactum aliquod contractus metallico adjiceretur de re-
tibus extraordinariis. Tum enim casu emergente eodem omni-
no standum foret (§. 789. part. 3. Jur. nat.). Valde autem ve-
reor, ne hoc pacto plurimi deterreantur a partibus metallicis
emendis, ut adeo rei metallicæ magis noceretur, quam ut ad o-
peram eidem navandam invitarentur plures.

§. 479.

*An kuckus vili pretio ditissimus deprehendatur, domino eundem pro ingenti pretio vende-
entus licite licet.* Etenim si kuckus foecundus venditur, in determi-
vendatur nando pretio ratio habenda est redituum (§. 475.), qui adeo
pro pretio si fuerint ingentes, pretium quoque ingens erit. Quoniam
ingenti, si vero lucrum omne est domini kuckus, si quem vili pretio e-
foecundissi- merat, is postea ditissimus deprehendatur (§. 478.); idem
mus depre- quoque pro ingenti pretio si vendatur, pretium integrum
hendatur. ipsius esse debet. Patet itaque, si kuckus vili pretio emtus
foecundus, immo ditissimus deprehendatur, licere domino
eundem pro ingenti pretio vendere.

Nimirum in vendendis kuckibus non habetur ratio pretii,
quod pro eo datum, nec redituum ex iisdem a venditore per-
ceptorum excessus supra pretium, quod solum, & impensas,
quas facere debuit, antequam reditus perciperentur, sed condi-
tionis præsentis kuckuum & spei, quæ de iis concipitur (§. 474.
475.). Sive igitur eorum pretium crescat, sive decrescat, in eo
acquiescendum domino, cujus est lucrum, si crescat, damnum
vero, si decrescat.

§. 480.

*De societate
metallica.* Si plures conjunctim fodinam emunt communi sumtu exercen-
dami, societatem contrahunt, qua metallica dicitur. Etenim si
plures conjunctim fodinam emunt & inter se conveniunt,
quod communi sumtu eam exercere velint, pecuniam & o-
peras conferunt eo fine, ut lucrum ac damnum sit commu-
ne.

ae. Quamobrem cum societas contrahatur, si plures inter se conveniant, quod res & operas eo fine conferre velint, ut lucrum ac damnum commune sit (§. 1318. *part. 4. Jur. nat.*); societatem contrahunt, qui conjunctim fodinam emunt communi sumtu exercendam. *Quod erat unum.*

Quoniam vero hæc societas super re metallica contrahitur, ut eidem operam navent focii, adeoque peculiaris quædam societatis species est, ab aliis societatibus negotiorum distincta; *societatem metallicam* eam appellare lubet. *Quod erat alterum.*

Differt hæc societas a contractu metallico (§. 467.), quippe quem ineunt focii conjunctim cum domino fodinæ, quemadmodum inter se societatem contrahunt.

§. 481.

Si plures conjunctim emant kuckus diversarum fodinarum, Alia species ista ut lucrum & damnum sit commune; societatem inter se contra- *societatis bunt.* Ostenditur eodem modo, quo propositionem præcedentem demonstravimus. *metallica.*

Quæ adeo de societate in genere demonstravimus (§. 1319. & *seqq. part. 4. Jur. nat.*); ea ad utramque applicanda sunt.

§. 482.

Kuckum infœcundum dominus derelinquere potest, symbola De kuckus conferenda pertasus, nisi societatem metallicam contraxerit. Nisi infœcundi enim societas metallica fuerit contracta, jus kuckum habentis æstimandum est ex contractu metallico (§. 467. 472. & *seqq.*). Vi contractus metallici kuckum in dominio habet cum onere conferendæ symbolæ in fodinam exercendam, quamdiu is fuerit infœcundus (§. 462. 467.). Quamobrem cum quilibet rem suam derelinquere possit (§. 256. *part. 2. Jur. nat.*), &, nisi societas metallica contracta sit (§. 480.

481.), kuckus dominus cum condominis non contraxit; adeoque ad nihil iisdem obligatus est (§. 393. part. 3. *Jur. nat.*); kuckum infœcundum derelinquere potest symbola conferendæ pertæsus, nisi societatem metallicam contraxerit.

Contractus metallicus initur spe lucri, sine qua nemo metallâ scrutatur. Quodsi adeo illa diutius fallat, ut quis amittere malit pecuniam in fodinam exercendam hactenus sine scœnore impensam, quam majori periculo fortunas suas exponere; obligationi patrimonii sui conservandi (§. 458. part. 2. *Jur. nat.*) & prudentiæ, ad quam non minus obligati sumus (§. 258. part. 1. *Jur. nat.*), utique convenit (§. 256. part. 1. *Jur. nat.*), ut rem nobis onerosam derelinquamus. Quoniam idem facere licet condominis, nec eorum unus alteri obligatur, cum communio- nem mutuo consensu non contraxerint, sed in re communi quilibet jus separatum consecutus sit ex contractu metallico, a quo jus dependens a primo acquirente & ita porro in alios transfertur (§. 472. 473.), ut adeo quilibet facere possit, quod sibi vi domini licitum, sine consensu ceterorum; derelictio non est contra jus condominorum perfectum (§. 403. part. 3. *Jur. nat.*), adeoque dominus kuckus infœcundi eam derelinquere potest, si ipsi visum fuerit, citra injuriam condominorum (§. 859. part. 1. *Jur. nat.*).

§. 483.

An a societate metallica nisi alius in locum suum substituatur, qui symbolam pro rata nostra recedere licet in fodinam exercendam conferat. Etenim si a societate metallica disceditur, quod non contingere posse, nisi fodina sit infœcunda per se patet, collatio symbolæ ad fodinam exercendam in socios recidit, consequenter non disceditur sine eorum damno (§. 486. part. 2. *Jur. nat.*). Enimvero a societate discedere non licet cum damno societatis (§. 1390. part. 4. *Jur.*

4. *Jur. nat.*). Ergo nec a societate metallica sine consensu sociorum recedere licet. *Quod erat unum.*

Enimvero cum damnum nullum ex discessu redundet in societatem, si alius in locum discedentis substituatur, qui eandem symbolam in exercendum fodinam confert, quam conferre debebat, qui discedit, a societate autem ad nullum certum tempus contracta discedere licet, si id fiat sine damno societatis (§. 1391. *part. 4. Jur. nat.*); a societate metallica discedere utique licet, si alius in locum suum substituatur, qui symbolam pro rata nostra in exercendum fodinam confert.

Non supponimus, socium conferre operas quasdam, sed saltem symbolam: alias patet, qui substituatur, eum quoque easdem operas præstare debere, quas præstare poterat qui discedit, ne inde aliquod damnum redundet in societatem. Enimvero ne litibus sit locus, sub certa conditione jus a societate discedendi reservari præstat in contractu: id quod etiam de jure derelictionis in propositione præcedente tenendum, nisi moribus vel lege positiva id jam sit introductum. Cautio hæc cum observanda sit in omni contractu, ut alterum nobis obligemus expresse ad id, quod in disceptationem trahi poterat; maxime observanda est in contractibus, qui aleam continent.

§. 484.

Quilibet kuckuum dominus symbolam suam statuto tempore De symbola sine ulla mora conferre debet. Etenim symbola confertur, ne sine mora defint sumtus ad fodinam exercendam necessarii, quamdiu conferenda, ea fuerit infœcunda (§. 462). Quodsi adeo symbolas suas statuto tempore non conferant domini kuckuum, fodina quoque debita diligentia exerceri nequit, consequenter spes reddituum retardatur. Quoniam vero symbolæ conferendæ pertæsus dominus kuckuum relinquere potest (§. 482), adeoque

que interest condominorum, ut de spe ista constet quanto-
 cyus, ac præterea eorundem interest, ut a symbolarum col-
 latione liberentur, & reditus percipiant, si qui sperandi; ideo
 sine mora ulla statuto tempore symbolam suam conferre de-
 bet quilibet kuckuum dominus. Immo quia se obligavit
 ad eam conferendam, ut fodina exerceri possit (§. 462.),
 sine sumptibus necessariis autem exerceri nequeat, ideo quo-
 que sese obligasse intelligitur ad symbolam suam statuto tem-
 pore sine ulla mora conferendam.

Nimirum vi contractus metallici quis sese obligat ad confe-
 rendam symbolam singulis anni quadrantibus, atque adeo hæc
 obligatio nullam fert moram, etiamsi e re metallica non esset,
 ut sine ulla mora symbolæ conferrentur. Qui enim obligatus
 est ad aliquid præstandum, sine mora id præstare debet (§.
 653. part. 3. Jur. nat.), ita ut propter eandem teneatur ad id
 quod interest (§. 655. part. 3. Jur. nat.). Positivum vero est,
 ut, si quis in symbola conferenda fuerit morosus, in penam
 caducitatis incidat.

§. 485.

Quando kuckuum venditio non sit valida. Si quis spe falsa inducit emtorem ad emendum kuckuum infecundum; contractus naturaliter nullus est. Etenim si quis spe
 falsa inducit emtorem ad emendum kuckuum infecundum,
 error dat causam contractui (§. 504. part. 3. Jur. nat.). Enim-
 vero si error dat causam contractui, contractus validus non
 est (§. 569. part. 3. Jur. nat.). Ergo contractus validus non
 est, adeoque naturaliter nullus, si quis spe falsa inducit em-
 torem ad emendum kuckuum infecundum.

Ab omni adeo fraude animum quam alienissimum habere
 debent kuckuum venditores. Idiomate patrio Rur. Cränglet
 appellantur ii, quibus publica autoritate kuckuum venditio
 committitur, ut omnis fraus evitetur, & venditio kuckuum
 Rur. fränzeln vocatur. Leges positivæ eorum officium defi-

niunt, ne fraude damnum detur rei metallicæ exercendæ. Qui ad kuckus infœcundos emendum spe falsa inducunt emtores sermone patrio Kup. Partierer vocantur.

§. 486.

Emtio spei dicitur contractus, quo ita convenitur, ut, *Emtio spei* quod certo actu, in quo eventus dubius est, fuerit acquisitum, *quid sit.* tuum sit, & tu pro eo, quod incertum est, pretium certum solvas. Vel brevius: Est emtio rei acquirendæ incertæ.

Terminis generalibus hunc contractum definire libuit, ut ei tribuamus omnem suam latitudinem, quam habere potest. Exemplum, quod vulgo datur, hoc est, si emas pisces, qui jactu retis capientur, vel aves aut feras, quæ capientur. Huc etiam referri potest, si emas fruges aut fructus arborum futuri anni, cum nondum certum sit, quanti sint nascituri, immo an ulli nascituri. Ita etiam emi poterat lucrum, quod ex lusu speras. Cum hoc contractu ex parte convenit contractus metallicus, quatenus emuntur metalla ex visceribus terræ dubio eventu eruenda; non tamen per omnia, ut pro casu particulari ejusdem haberi possit, quemadmodum abunde patet ex iis, quæ de contractu metallico modo demonstrata sunt.

§. 487.

Si eo actu, super quo contractum, nihil acquiratur; emtor Quando nihil accipit, pretium tamen solvere tenetur. In emtione enim *pretium pro spei* ita convenitur, ut tuum sit, quicquid hoc actu acquire- *nihil sol-* tur, & tu vicissim pretium certum solvas pro eo, quod incer- *vendum.* tum est (§. 486.). Quamobrem cum incertum sit, utrum aliquid hoc actu sit acquirendum, an nihil; in hoc utique consentis, quod pretium solvere velis, quicquid tandem eveniat, sive aliquid acquiratur, sive nihil. Quodsi ergo eo actu, super quo contractum, nihil acquiratur, nihil quoque accipere potes, pretium tamen, de quo conventum, solvere teneris.

Ita si contrahatur super jactu retis, ut tui sint pisces, quos capiet piscator, & pretium in hunc jactum constituatur, nulli vero pisces extrahantur; quod emisti nihil est, pretium tamen, de quo fuerat conventum, tibi solvendum. Quod enim pro pretio, quod solvis, tibi sit dandum, in casum contulisti: qui si nihil offerat, in eo tibi acquiescendum, cum tibi imputare debeas, quod a casu expectare volueris, quod pro pretio æquo emere poteras. Obtinet idem in aliis contractibus, qui aleam continent, ut spe lucri incerti amittas, quod habes, veluti in contractibus lusoriis, sponsonibus & emtione kuckuum, de quibus antea egimus.

§. 488.

*Quidnam
emtor ex hoc
contractu
accipiat.*

Si quod eo actu, super quo contractum, acquiritur, multum excedat pretium conventum, hoc nihilominus erit tuum pro pretio convento, & integrum vicissim pretium solvere teneris, si vel maxime pretium conventum excedat id, quod fuerit acquisitum. In emtione enim spei pretium solvitur non pro re certa, sed pro eo, quod incertum est & saltem speratur, nimirum quod eo actu, in quo eventus dubius est, fuerit acquisitum (§. 486.). Quicquid adeo acquisitum fuerit, erit tuum, nulla habita ratione pretii, quod tibi solvendum, quomocunque res ceciderit. Tuum itaque erit, quod eo actu, super quo contractum, acquiritur, licet id pretium conventum excedat, & tu vicissim integrum pretium solvere teneris, si vel maxime pretium conventum excedat id, quod fuerit acquisitum.

E. gr. Si pro piscibus hoc jactu retis capiendis solvas 12 grossos; tui erunt pisces, qui extrahuntur, etiamsi eorum pretium sit 18 grossorum, ac vicissim tu solvere teneris grossos 12, quamvis piscium captorum pretium sit tantummodo 3 grossorum. Ita enim contractum est.

§. 489.

In emtione spei pretium determinandum est ex probabilitate Quomodo spei acquisitum iri, seu tantum constituendum, quantum valet spes pretium sol-acquisitum iri. Etenim in emtione spei ita convenitur, ut tu- vendum de- um sit, quod eo actu, super quo contrahitur, sed in quo e- terminari ventus dubius est, acquireretur (§. 486.), adeoque mercis lo- debeat, co est id, quod acquisitum iri speratur. Ex hujus itaque spei probabilitate determinandum est pretium, consequen- ter tantum id esse debet, quantum valet spes acquisitum iri.

E. gr. Si emas pisces hoc jactu retis extrahendos, incer- tum est, quanti pretii sint futuri. Cum tamen experientia con- stet, quantum sit pretium eorum, qui communiter uno jactu extrahi solent, & id præsumatur, quod ordinarium est, non ve- ro quod extraordinarium (§. 248. part. 2. *Jur. nat.*); probabile judicium ferri potest de pretio piscium capiendorum, habita ratione diversitatis casuum, quos experientia comprobat. Et hoc modo definiendum est, quantum valeat spes acquisitum iri. Nostrum hic non est inquirere, quomodo valor spei in- certi in rigore mathematico determinari debeat; sed quæ ad Mathesin spectant, quemadmodum in ceteris contractibus ale- am continentibus, hic prætermittimus, præsertim cum hoc loco intelligi nequeant, nec ad rigorem mathematicum observan- dum obligentur contrahentes, a quorum voluntate pender, quantum ab æqualitate recedere velint (§. 975. part. 4. *Jur. nat.*). Sufficit, ne pretium constituatur in id, quod prorsus extraordi- narium est, cum ab omni contractu, maxime ab eo, qui aleam continet, fraus omnis abesse debeat (§. 293.).

§. 490.

Si casu extraordinario eo actu, super quo contractum, acquiri- Quando tur aliquid, quod istiusmodi actu acquiri alias non solet; emtio spei emtio spei non valet, consequenter nec pretium, de quo conventum, solvi- sit nulla.

tur, nec quod acquisitum, emtoris est. Quando enim contrahitur, ita convenitur, ut pro pretio convento sit emtoris id, quod actu, super quo contrahitur, acquireretur (§. 486.), consequenter cujus acquirendi causa actus iste suscipitur. Quod, si adeo casu extraordinario aliquid acquiritur, quod istiusmodi actu acquiri alias minime solet, cum de eo cogitari non potuerit, ideo nec dici potest, quod emtor & venditor consenserint in hoc, ut id sit emtoris. Perinde est, ac si super actu isto contractum minime fuisset, consequenter emtio spei in hoc casu non valet. *Quod erat unum.*

Quoniam adeo emtio spei in casu propositionis presentis minime valet, *per demonstrata*; cum ex ea nulla nascatur obligatio, nec emtor pretium conventum solvere tenetur, nec quod acquiritur ipsius esse potest. *Quod erat alterum.*

Exempli loco afferri solet controversia inter piscatorem Cretensem & hospitem Milesium, referente *Plutarcho* in *Solone*, quorum hic mensam auream verriculo piscatorio extractam suam esse contendebat ex lege emtionis, illi autem excipiebant, super sola piscium captura fuisse conventum. Ex presentis demonstratione ad hunc casum facile apparet, veritatem steterisse penes piscatores: neque enim de extrahendo auro, sed de piscibus fuit cogitatum, cum contraheretur, adeoque pisces jactu retis extrahendi fuerunt emti, non tabula aurea. Quamvis nimirum a nonnullis ipse jactus retis emi dicatur, hic tamen non emitur alia intentione, quam ut pisces tui sint, qui hoc jactu capientur, quemadmodum nos in definitione ad evitandam omnem ambiguitatem expressimus. Absurda igitur erat oraculi decisio, quæ sapientissimo eandem adjudicabat, non quod nemo mortalium sibi principis sapientiæ titulum arrogare possit aut velit, quemadmodum arguitur *Puffendorffius* lib. 5. c. 5. §. 6. de J. N. & G. sed quod ex eo, quod quis sit ceteris sapientior, deduci nequeat jus ad id, quod nullius est seu pro re nullius reputatur, & fortuito actu occupatur. *Immo*

vi propositionis presentis, ne quidem piscis emtoris esse debet, si quis extraordinarius capitur, quales in isto flumine capi ordinarie minime solent. Etenim de pisce istiusmodi non magis cogitari potuit, cum contraheretur, quam de tabula aurea. Ne tamen propositio praesens longius extendatur, quam par est; omnino tenendum, emtoris esse debere etiam pisces, qui raro capiuntur, modo constet, tales subinde capi in eo flumine, in quo piscatio instituitur.

§. 491.

*In emtione spei venditori competere debet jus ad eum actum, Jus vendi-
super quo contrahitur.* Etenim quando emtio spei contrahitur, tunc quale venditur id, quod aliquo actu, in quo eventus dubius est, ac-competere
quiretur (§. 486.), consequenter venditor dominus esse de-debeat, us
bet ejus, quod acquiritur (§. 940. part. 4. Jur. nat.). Necesse valet em-
igitur est ut ipsi competat jus rem istam actu istiusmodi ac- tio spei.
quirendi, consequenter jus ad eum actum, super quo con-
trahitur.

E. gr. Si jactus retis venditur, aut, accuratius loquendo, si venduntur pisces jactu retis extrahendi; venditori competere debet jus piscandi. Quodsi enim hoc competat alio, perinde omnino est, ac si rem alienam venderet: quo in casu nulla uti est venditio (§. 941. part. 4. Jur. nat.), ita etiam nulla erit emtio spei. Pisces nimirum capti reddendi sunt ei, cui jus piscandi proprium (§. 477. part. 2. Jur. nat.). Quodsi ergo pisces jam fuerint consumpti, aestimationem restituere debet venditor, licet pretium, quod ex contractu emtionis spei accepit, a vero eorundem pretio plurimum deficiat. Quod de casu particulari diximus, idem in genere valet (§. 478. part. 2. Jur. nat.). Similiter si quis tecum convenit, cui jus venandi non est, ut ferre captas tue sint pro eo pretio, de quo convenit; emtio spei nulla est.

§. 492.

*In emtione spei proprie emitur jus acquirendi illud, quod isto Quod pro-
actu*

prie sit merx actu, super quo contrahitur, acquiri potest. Ita enim convenitur, ut pro pretio convento tuum sit, quod actu isto, super quo contrahitur, acquiri potest (§. 486.). Quod si tibi competit jus istud acquirendi, erit illud tuum, quod actu isto acquiratur. Quamobrem in emtione spei tu solvis pretium & venditor in te transfert jus id acquirendi, quod actu isto, super quo contrahitur, acquiri poterit. Patet adeo, emi proprie jus illud acquirendi, quod isto actu, super quo contrahitur, acquiri potest (§. 938. part. 4. Jur. nat.).

E. gr. Si emtio spei contrahitur super jactu retis; proprie emitur jus acquirendi pisces, qui eodem fuerint capti. Si enim tibi competit hoc jus, pisces, qui capiuntur, statim tui sunt, quamprimum reti extrahuntur. Nimirum venditor habet jus capiendi pisces (§. 491.), atque propterea pisces, quamprimum capiuntur, ipsi acquiruntur. Jus hoc, quoad actum presentem in te conferre potest (§. 679. part. 2. Jur. nat.), atque hoc sufficit, ut contractus consummari possit. Quodsi hoc rite perpendas, nihil erit in hoc contractu, quod quodammodo possit esse obscurum. Immo si mentem illorum, qui jactum ipsum emi affirmant, rite interpretari velimus, in eandem recidit sententiam, ut particula quaedam usus juris piscandi transferatur in emtorem.

§. 493.

De lege emtioni spei adjicienda.

Emtioni spei lex quaecunque a contrahentibus adjici potest. Etenim in hoc contractu venditor in emtorem transfert jus ad id, quod actu, super quo contrahitur, acquiri potest (§. 492.). Enimvero a domini voluntate pendet, quomodo jus suum in alterum, consequenter cum jus istud sit in dominio venditoris (§. 491.), quomodo idem in emtorem transferre velit venditor (§. 11. part. 3. Jur. nat.), emtorem tamen sibi obligare nequit ultra id, quod ipsi placuerit (§. 382. part. 3. Jur. nat.). Emtor adeo & venditor mutuo consensu contractui

tractui emtionis spei adicere possunt determinationes quas-
cunque, quæ eidem per se non insunt, consequenter eidem
ab ipsis adici potest lex quæcunque.

Omni emtioni pacta pro lubitu adicere possunt contrahen-
tes, quemadmodum vidimus, cum de contractu isto ageremus.
Quamobrem emtioni spei, quæ ab emtione alia non differt ni-
si objecto, pacta pro lubitu etiam adicere integrum est contra-
hentibus, seu, quod perinde est, liberum ipsis est legem quam-
cunque eidem dare.

§. 494.

Quoniam emtioni spei lex quæcunque a contrahentibus *Qua lege ad-*
adjici potest (§. 493.); *ita etiam contrahi potest, ut, si nihil su-*
erit acquisitum; actus repetatur, donec aliquid acquiratur, & si reducatur
pretium ejus, quod fuerit acquisitum, superet duplum pretium, de quo emtio spei.
fuerat conventum, excessus sit in lucro venditoris, vel etiam ut lu-
crum & damnum sit emtori ac venditori commune.

E. gr. Emo jactum piscium duodecim grossis, ea lege, ut, si
nihil capiatur, jactus repetatur, donec vel unus capiatur pi-
scis, aut pisciculus; si vero pretium piscium captorum superet
24 grossos, quod reliquum est sit venditoris. Vel emi potest
jactus piscium duodecim grossis ea lege, ut, si pisces capti supe-
rent pretium duodecim grossorum, quod superest inter nos di-
vidatur, veluti si fuerit 18 grossorum, ego tibi dem præter
pretium conventum adhuc 9 grossos; si vero pisces capti mul-
tum infra fuerint, veluti si valeant tantummodo 4 grossos,
quod in damno est, similiter inter nos dividatur, ita ut tu mihi
restituere tenearis 4 grossos, adeoque ego tibi tantummodo sol-
vam octo. Hac lege emtio spei maxime reducitur ad æquali-
tatem, quæ in contractu aleam continente observanda, cum ea-
dem utrumque teneat spes lucri, idem quoque metus damni (§.
291.). Et, si ita contrahatur, nec opus est scrupulosa pretii de-
terminatione (§. 489.), ut adeo opem Mathematicorum implo-
rare non teneantur contrahentes, nisi ab æquitate nimis longo
intervallo recedere velint.

De societate Si duo conjunctim cum tertio emtionem spei contrahunt ea super emtio-lege, ut lucrum ac damnum commune sit, inter se societatem ne spei con-contrahunt. Patet per definitionem societatis (§. 1318. part. tracta. 4. Jur. nat.).

Nimirum ambo conferunt partem pretii, quod solvitur pro actu occupatorio, & quod eodem acquiritur commune est. Quodsi ergo quod acquiritur pretium superaverit, lucrum commune est; si infra fuerit, damnum commune est. Spe adeo lucri communis subeunt periculum commune, quemadmodum societas requirit (§. 1341. part. 4. Jur. nat.). Quæ hic sociorum est conditio, eadem est emtionem spei contrahentium in parte altera propositionis præcedentis (§. 494.), ut adeo quasi quædam societas ad contractum emtionis spei accedere videatur, in qua unus confert pecuniam, alter operam & jus suum, lucrum autem & damnum commune est. Enimvero non opus est, ut demum ex contractu societatis deducantur, quæ per ipsam legem emtionis manifesta sunt ac inde inferri possunt. Ceterum si duo conjunctim cum tertio emtionem spei contrahunt, partes inæquales pretii conferre possunt, pro quibus etiam lucrum ac damnum commune erit (§. 1341. part. 4. Jur. nat.).

§. 496.

Quando emtio spei non contrahitur, iusto pretio emi potest. Etenim emtio spei est contractus, qui aleam continet (§. 486. 286.). Sed contractum, qui aleam continet, inire non debemus, si aliter contrahi potest (§. 294.). Ergo nec emtio spei contrahenda, quando id, cujus acquirendi spe contrahitur, iusto pretio emi potest.

E. gr. Necessè non est, ut emas jactum piscium, cum pisces emere possis, quando jactu fuerint extracti, ut de eorum pretio constet. Jure adeo interno emtio spei hoc in casu licita dici nequit,

nequit, nisi fiat solius voluptatis gratia, quasi ludendo, intra eos terminos, intra quos hoc sine ludere licet (§. 364.).

§. 497.

Quoniam emtio spei non contrahenda, quando id, cu- *An ea jure*
jus acquirendi spe contrahitur, justo pretio emi potest (§. *interno liciti-*
496.), perraro autem occurret casus, in quo id fieri neque-
at; *emtio spei perraro jure interno licita.*

Emtio spei in plerisque casibus magis lusoria est, quam se-
ria, nisi lucri cupiditas ad eandem invitet contrahentes: id quod
tamen juri interno parum convenit, quemadmodum ex eo pa-
ter, quod de lotaria demonstravimus (§. 323.). Æquitati adeo
magis convenit, ut ab ea abstineamus, & si quædam necessitas
urget ad ita contrahendum, ut eo modo, quem paulo ante in-
finuavimus (§. 494.), ad æquitatem reducatur.

§. 498.

Jure externo emtio spei valida. Etenim jure externo con- *An jure ex-*
tractus, qui aleam continent, subsistunt, etiamsi in dando do- *terno valeat*
minio abutamur (§. 290.). Quamobrem cum emtio spei sit *emtio spei.*
contractus, qui aleam continet (§. 486. 286.); etiam hic sub-
sistere debet, si quis vel maxime dominio abutatur, conse-
quenter emtio spei jure externo valida.

Quoniam in jure civili tantummodo spectatur jus exter-
num; in eo quoque sumitur emtionem spei validam esse atque
adeo de justitia hujus contractus nullum dubium moverur. Ad
contractus, qui aleam continent, referri etiam solet societas na-
valis adversus piratas & hostes inter privatos contracta, quam
vulgo *Admiralitem* vocant; sed de eo, sicuti &, contractibus a-
liis, qui in bello nonnisi obtinent, suo dicemus loco. Suppo-
nunt enim imperium civile, sine quo quid in iis justum sit de-
finiri nequit.

§. 499.

Emtio per aversionem est contractus, qui aleam continet. Ete- *Qualis sit*
(*Wolffii Jur. Nat. Pars V.*) *Uu* *nim*

contractus emtio per averfionem. nim si res per averfionem emitur, pretium ad nullam quantitatem restringitur (§. 1028. *part. 4. Jur. nat.*), & solvendum, etiamfi alia ejus quantitas, facta mensura, deprehendatur, quam putabatur (§. 1032. *part. 4. Jur. nat.*), adeoque etiam, quando demonstrationis gratia addebatur. Quoniam itaque super eventu incerto contrahitur, contractus vero aleæ est, si super eventu incerto contrahitur (§. 286.); emtio per averfionem est contractus, qui aleam continet.

Emtionem per averfionem ad contractus aleam continentes referendam esse, jam monuimus (*not. §. 1032. part. 4. Jur. nat.*). Hic autem idem demonstrare libuit, ut appareat, quomodo ad contractus aleam continentes etiam revocentur alii in casibus particularibus, de quibus hinc inde dictum est suo loco. Non autem ad inanes speculationes hoc referendum, cum constare debeat, ubinam ea applicanda veniant, quæ de contractibus, qui aleam continent, in genere fuerunt demonstrata. Prolixum enim nimis foret, si a nobis figillatim hoc ostendi deberet. Quamvis vero emtio per averfionem recte in numerum contractuum, qui aleam continent, referatur, *vi demonstrationis presentis*; minus recte tamen pro quodam casu emtionis spei habetur: id quod ex collatione definitionum emtionis per averfionem & emtionis spei statim patescit (§. 1028. *part. 4. Jur. nat. & §. 486. b.*).

§. 500.

Missilia quid sint.

Missilia dicuntur res, quæ jactantur in vulgus eo animo, ut fiant occupantis.

E. gr. Si Rex, præstito homagio a civibus, nummos argenteos & aureos in vulgus jactari jubet, ut eorum sint, qui occupaverint; nummi hi dicuntur missilia.

§. 501.

Quomodo eorum dominus

Quoniam missilia jactantur in vulgus eo animo, ut fiant occupantis (§. 500.), adeoque dominus, qui jactat, vel jacta-

ri curat, ignorat, quid quisque excepturus sit; *jactu missilium trans-*
um dominium transfertur in personam incertam, eam nimirum, quæ feratur.
rem occupaverit.

Nimirum qui missilia jactat, ipso facto voluntatem transfe-
rendi declarat, & qui excipit, itidem ipso facto declarat, quod
rem suam esse velit, adeoque translationem domini acceptat.
Quamobrem cum accipiens nuda voluntate domini sufficienter
declarantis, se dominium transferre velle, rei efficiatur dominus
(§. 13. part. 3. *Jur. nat.*); quamprimum missilia in vulgus ja-
cta excipiuntur, qui rem excipit statim eorundem efficitur do-
minus.

§. 502.

Si quis emit missilia, quæ aliquis occupaturus est, antequam ja-
ctentur; contractus emtio spei est. Quoniam qui missilia jactat, *missilium oc-*
dominium transfert in eum, qui eadem occupat (§. 501.); *cupando-*
occupatione missilia acquiruntur. Quamobrem si quis *miss-*
filia, antequam jactentur, emit, quæ aliquis occupaturus est,
cum incertum sit, an & quid occupaturus sit, ita convenitur,
ut suum sit, quod alter actu, in quo eventus dubius est, fue-
rit acquisiturus, & pro eo, quod adhuc incertum est, preti-
um certum solvit (§. 938. part. 4. *Jur. nat.*). Enimvero isti-
usmodi contractus emtio spei est (§. 486.). Est igitur con-
tractus emtio spei, si quis missilia emit, quæ aliquis occu-
paturus est, antequam jactentur.

§. 503.

Si quis missilibus occupandis operam navare noluerit, post-
quam contraxit, vel in genere actum omittit, quo acquiri debe-
bat, quod emtum; pretium restituere tenetur & emtor de fide nonditore non
servata recte conqueritur. Etenim qui missilia a se occupanda *consumma-*
vendit pro certo pretio, ad actu occupatorio operam na-
vandam sese obligat, & idem in genere patet de quovis actu,

quo id acquirendum, quod in emtione spei venditur (§. 486.). Quodsi adeo actum istum omittit, contractum non consummat (§. 982. part. 4. *Jur. nat.*), consequenter a pacto discedit, antequam quid præstitit. Quodsi ergo emtor jam pretium solvit, cum ipse quoque a pacto in casu præsentis discedere teneatur, venditor pretium restituere tenetur. *Quod erat unum.*

Enimvero cum venditor non præstet, quod se præstiturum promiserat, fidem non servat (§. 758. part. 3. *Jur. nat.*). De fide igitur non servata recte conqueritur emtor. *Quod erat alterum.*

Non ignoro, interpretes juris civilis statuere, quod venditor in casu propositionis præsentis emtori teneatur ad præstandum æstimationem ejus, quod probabiliter actu omisso fuisset acquisitum. Enimvero cum naturaliter pretium in emtione spei definiendum sit ex eo, quod probabiliter actu isto, super quo convenitur, venditor sit acquisiturus (§. 489.); naturaliter idem est restituere pretium & præstare æstimationem ejus, quod actu, super quo in emtione spei convenitur, venditor fuisset probabiliter acquisiturus. Et quamvis videri posset, venditorem teneri ad id, quod interest emtoris, actum, quo acquirendum erat, quod venditum (§. 629. part. 3. *Jur. nat.*), aut potius, ad quod venditum erat jus (§. 492.) non fuisse consummatum; id tamen hic cessat, quia super eventu incerto non contrahit is, cujus interest, ut certo acquirat, quod acquirere intendit. Cumque juri interno magis conveniat, ut ab emtione spei prorsus abstineamus, quam ut hoc modo contrahamus (§. 496.), adeoque perraro licita sit (§. 497.); nec naturaliter admitti potest jus belli adversus venditorem, quod alias competit adversus eum, qui pacta non servat (§. 848. part. 3. *Jur. nat.*), præsertim cum hic contractus plerumque magis pro luforio, quam serio haberi debeat. Fidem vero utique fefellit venditor, quando facere noluit, ad quod faciendum se alteri obligaverat. Emtor adeo si de fide non servata conqueritur, ipsi injuriam non facit.

CAPUT III.

De Quasi contractibus & contractibus mixtis.

§. 504.

Quasi contractus dicitur conventio ficta, in qua consensus alterius tantummodo præsumitur. *Quid sit quasi contractus.*

Differt adeo a pacto tacito, quod consensu tacito perficitur, quale est tacita relocatio (§. 1241. & seqq. part. 4. *Jur. nat.*). Consensus enim tacitus verus consensus est (§. 662. part. 1. *Pbil. pract. univ.*), ut adeo petinde sit, utrum quis expresse, an tacite consentiat. Consensus autem præsumtus probabiliter saltem colligitur (§. 245. part. 2. *Jur. nat.*), non vero factio quodam, aut non factio ab altero declaratur, quemadmodum tacitus (§. 660. part. 1. *Pbil. pract. univ.*). Unde & consensus præsumtus fallere potest (§. 246. part. 4. *Jur. nat.*). Et hinc conventio ficta dicitur, quæ alterius consensu præsumto nititur. V. gr. si ultro negotium absentis gerendum in me suscipio, quia ejus interest, ut geratur, ex hoc ipso consensum ejus præsumo, adeoque perinde est, ac si ab eo negotium gerendum mihi fuisset commissum, adeoque inter nos convenisset, ut negotium ipsius gererem. Ficta igitur hæc conventio, quæ in consensu præsumto alterius fundatur, quasi contractus est.

§. 505.

Ex quasi contractu alter nobis obligatur ad id, ad quod obligatus fuisset, si revera contraxisset, & nos eidem vicissim obligamur tanquam ex contractu vero. Etenim in quasi contractu consensus alterius præsumitur, nos vero, dum eundem præsumimus, expresse consentimus in id, de quo conveniendum erat, si expresse conventum fuisset (§. 504.). *De obligatione ex quasi contractu.*

Uu 3

cum

cum fingamus, alterum nobiscum convenisse super hoc, perinde omnino est, ac si revera contractum fuisset. Quoniam itaque ex vero contractu nascuntur obligationes ad mutuas præstationes (§. 793. part. 3. Jur. nat.); eadem quoque nasci debent ex quasi contractu. Patet adeo ex quasi contractu alterum nobis, & nos alteri obligari ad id præstandum, ad quod alter alteri præstandum obligaretur, si revera fuisset contractum.

Quasi contractus succedit in locum veri, adeoque eidem æquipollet. Quæ igitur obligationes & jura oriuntur ex contractu vero, eadem quoque nascuntur ex quasicontractu.

§. 506.

Quasi contractus validi casus primus. Si quis consensum alterius præsumit, propterea quod alterius nomine quid faciendum utilitatis ipsius ac damni ab eo avertendi gratia; quasi contractus valet. Etenim si quid faciendum alterius nomine, ut utilitati ejusdem consulatur, damnum vero avertatur; necesse est ut alter damnum incurrat, quando nemo id facere vult, aut damnum avertatur ac utilitati ipsius prospiciatur, quando quis id facit. Quamobrem cum nemo sanus damnum potius incurrere malit, quam utilitatem, seu commodum quoddam percipere; probabiliter omnino colligitur, quod velit nos ipsius nomine hoc facere, quo utilitati ipsius prospicitur ac damnum ab eo avertitur. Consensus adeo in hypothese propositionis præsentis recte præsumitur (§. 244. part. 2. Jur. nat. & §. 658. part. 1. Phil. pract. univ.). Quamobrem cum ad quasi contrahendum requiratur consensus præsumtus ejus, qui expresse consentire nequit (§. 504.); quasi contractus validus est, si quis consensum alterius præsumit, propterea quod alterius nomine quid faciendum utilitatis ejusdem promovendæ ac damni ab eodem avertendi gratia.

Nimirum

Nimirum cum nemo sibi alterum obligare possit ultra voluntatem suam (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque nec contra eandem, in quasi contractu autem, alterum nobis obligamus ex consensu præsumto (§. 504); ideo prægnantes adesse debent rationes, ut consensus præsumi possit. Istiusmodi autem omnino adsunt in casu propositionis præsentis. Etenim si damnum ab alio avertendum & utilitas ejus promovenda, ejus nomine quid faciendum. Nemo igitur facile in dubium vocaverit, consensum alterius recte a nobis præsumi, si nos ejusdem utilitatem promovere, damnum vero ab eodem avertere velimus. E. gr. ponamus alterum peregre abesse, dum ædes ipsius flamma ferali corripuntur. Si nemo fuerit, qui res ipsius eidem eripere ac interea, donec redierit, custodire velit flamma confumentur. At si foribus violenter effractis, res, quascunque auferre licet, in ædes nostras transportari curemus; nullum est dubium, quin consensus ejus in id, quod facimus, præsumere liceat, consequenter cum ipso super hoc negotio quasi contrahamus, ut sine exceptione nobis perfecte obligatus sit ad ea, quæ naturalis æquitas fieri jubet.

§. 507.

Si consensus alterius præsumitur in eo, ad quod alter nobis casus secundo jam obligatus est naturaliter sine ulla restrictione; quasi contractus. Etus validus est. Etenim si alter nobis ad quid præstandum obligatus est sine ulla restrictione, certum est eum nobis esse obligatum, nec quicquam hic iudicio ipsius relinquendum, quemadmodum contingit, ubi obligatio restringitur ad tale quid, de quo iudicium non tibi competit, sed alteri. Quamobrem cum in id consentire debeat alter, ad quod tibi jam naturaliter obligatus est, quilibet autem consentire præsumatur in id, in quod consentire debet; consensus alterius recte præsumitur in eo, ad quod alter nobis jam obligatus est naturaliter sine ulla restrictione, consequenter cum consensu præsumto quasi contrahatur (§. 504.), quasi
contra-

contractus in hypothefi propositionis præfentis validus est.

E. gr. Deinceps oftendemus, fi quis indebite folutum accepit, eum obligatum effe ad reftituendum, quod indebite folutum. Recte igitur præfuitur in hanc reftitutionem confentire, quando per ignorantiam indebite folutur.

§. 508.

Cafus tertius.

Si quod faciendum eft alterius nomine non fert moram, ut confenfus ejus expreffus requiri poffit; quali contractus validus eft. Etenim fi quod faciendum eft alterius nomine nullam patitur moram, ut confenfus ejus expreffus requiri poffit; ipfa neceffitas jubet ab alio ejus nomine fieri, quod ipfe facere debebat, fi præfens effet. Quoniam igitur hic recte præfuitur eum confentire, ut nos nomine ipfius hoc faciamus, & in confenfu præfumpto fit acquiefcendum, confenfu autem præfumpto quali contractus perficiatur (§. 504.); quali contractus validus effe debet, fi quod faciendum eft alterius nomine non fert moram, ut confenfus ejus expreffus requiri poffit.

Quodfi id, quod alterius nomine faciendum, non uno modo fieri poteft, facile apparet tum fingulares requiri rationes, ob quas modus faciendi præfuitur. E. gr. Ponamus in Academia mori ftudiofum, qui ex loco valde diftito advenit, ut adeo per literas exquiri non poffit, quomodo parentes funus celebrari velint. Hic equidem præfuitur confenfus parentum in operam, quam funeri dare vis; fed aliæ adhuc requiruntur rationes, ob quas præfumentum, quomodo funus celebrari velint. Quodfi ergo nofti effe parentum divitum filium unicum iisdemque valde dilectum, ac in patria ipfius maximi fieri fepulturam honorificam; quod in hanc confentiant parentes recte præfumis, & dum funere honorifico defunctum efferi curas, quali cum parentibus contrahis valide.

§. 509.

Si consensus alterius expressus haberi potest, quasi contractus ^{Quando non} non valet. Etenim nemo sibi alterum obligare potest ultra ^{valeat quasi} voluntatem suam (§. 382. part. 3. Jur. nat.), adeoque mul- ^{contractus.} to minus contra eandem. Quamobrem si alterum nobis obligare velimus, necesse est ut de ejus consensu nobis constet (§. 658. part. 1. Phil. pract. univ.). Quoniam itaque præsumtio fallere potest (§. 246. part. 2. Jur. nat.); consensus alterius præsumendus non est, ubi de expresso constare potest. Quasi contractus perficitur consensu alterius præsumto (§. 504.). Quasi contractus igitur non valet, si consensus alterius expressus haberi potest.

Ubi contrahi potest, non quasi contrahere licet. Quasi contractus succedunt in locum contractuum verorum, ubi necessitas quædam urget, ut quasi contrahatur, prouti liquet ex iis, quæ ad paragraphos præcedentes attulimus, exemplis.

§. 510.

Quoniam quasi contractus non valet, si consensus ex-^{Cum quibus} pressus alterius haberi potest (§. 509.), expresse autem con-^{quasi con-} sentire nequit, qui absens est, vel propter ætatem, aut ino-^{strahere li-} piam mentis animum deliberatum, qualis ad promitten-^{cons.} dum requiritur (§. 391. part. 3. Jur. nat.), habere nequit; ^{quasi contrahere non licet nisi cum absentibus, & iis, qui vel pro-} quasi contrahere non licet nisi cum absentibus, & iis, qui vel pro-^{pter ætatem, vel inopiam mentis animum deliberatum, qualis ad} pter ætatem, vel inopiam mentis animum deliberatum, qualis ad ^{promittendum requiritur, habere nequeunt, consequenter qui} promittendum requiritur, habere nequeunt, consequenter qui ^{promittere non possunt valide, veluti cum furiosis durante furore,} promittere non possunt valide, veluti cum furiosis durante furore, ^{amentibus & infantibus (§. 449. part. 3. Jur. nat.), pueris (§.} amentibus & infantibus (§. 449. part. 3. Jur. nat.), pueris (§. ^{458. part. 3. Jur. nat.), ac summe ebriis (§. 453. part. 3. Jur.} 458. part. 3. Jur. nat.), ac summe ebriis (§. 453. part. 3. Jur. ^{nat.).} nat.).

Quando autem cum hisce personis quasi contrahere licet, (Wolffs Jur. Nat. Pars V.) Xx defi-

definendum est per ea, quæ paulo ante demonstravimus (§. 506. 507.). Indispensabilis nimirum adesse debet necessitas, ut eorum nomine aliquid fiat, vel etiam ipsi tibi quid faciant. Quamobrem in locum contractuum, quos nulla istiusmodi necessitas urget, quasi contractus succedere nequit. Ita non potes quasi emere rem absentis immobilem, vel mobilem etiam, quæ servando non interit: potes tamen quasi emere rem fungibilem, quæ servando perit, antequam de expresso domini consensu constare possit.

§. 511.

An quasi contractus sint juris naturalis.

Quasi contractus sunt juris naturalis, quatenus eodem jure ad inducendam obligationem perfectam requiritur consensus obligandi, expressus autem haberi nequit. Etenim si quis alteri naturaliter perfecte obligatus non est, necesse est ut alteri sese obliget perfecte consensu suo (§. 357. part. 3. Jur. nat.). Quodsi ergo consensus expressus alterius haberi nequeat, aut impossibile erit, ut alterum tibi perfecte obliges, aut consensus alterius præsumendus (§. 245. part. 2. Jur. nat.). Quodsi igitur e re alterius sit, ut te ipsi, & alterum tibi perfecte obliges, veluti inter vos contractum revera fuisset (§. 793. part. 3. Jur. nat.); necesse omnino est ut consensus alterius præsumatur. Quamobrem cum quasi contractus sit, si consensu alterius præsumto inducitur obligatio (§. 504. 505.); quasi contractus juris naturalis est, quatenus eodem jure ad inducendam obligationem perfectam requiritur consensus alterius, expressus autem haberi nequit.

Constat jure Romano obligationem civilem, ex qua nascitur actio in foro, non oriri nisi ex contractu. Quoniam tamen æquitati conveniebat, ut etiam darentur subinde actiones propter factum aliquod; ideo jus fingebat aut præsumebat conventionem intervenisse, ut adeo propter istud factum quasi ex contractu quis obligetur. Atque inde factum est, ut contractus distinguan-

stinguantur ab interpretibus Juris Romani in contractus proprios sive veros & quasi contractus. Videntur adeo Quasi contractus esse tantummodo juris civilis, seu positivi, nequaquam vero naturalis. Enimvero si rem penitus inspicias, absurdum non est, ut distinctio inter contractus proprios & quasi contractus, seu contractus improprios etiam recipiatur in Jus naturæ. Etenim in Jure etiam naturæ admittenda est differentia inter obligationem perfectam & imperfectam (§. 236. 238. *part. 1. Pbil. pract. univ.*), seu internam & externam (§. 656. *part. 1. Jur. nat.*), ac inde descendens differentia inter jus externum & internum (§. 396. *part. 3. Jur. nat.*). Homines sese sibi invicem perfecte obligare non possunt nisi promittendo (§. 393. *part. 3. Jur. nat.*), ad promissionis autem validitatem requiritur promissoris & promissarii consensus (§. 365. *part. 3. Jur. nat.* & §. 658. *part. 1. Pbil. pract. univ.*), ut nec ultra, adeoque nec contra voluntatem suam alteri quis obligari possit (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*). Emergunt autem casus, ubi æquum est, ut alteri officium humanitatis præstes, ad quod imperfecte ipsi obligatus es (§. 659. *part. 1. Jur. nat.*), quasi cum ipso de eo contraxisses, ubi tibi propterea vicissim perfecte obligatus fit ad alias præstationes. In hoc igitur casu juri quoque naturali convenit, ut alterius consensus præsumatur, & præsumtus idem operetur, quod expressus. Ita vero omnino quasi contrahitur, & quasi contractum Jus etiam naturæ probat. Immo quando dicitur, obligari aliquem ob factum suum quasi ex contractu propter æquitatem, hoc ipso agnoscitur eum juri naturæ convenire: quod enim æquitati convenit, juri naturæ convenit (§. 240. *part. 1. Jur. nat.*). Quodsi objicias in Jure naturæ nasci obligationem ex ipso facto, quemadmodum etiam ex re venire dicitur l. 46. ff. de O. & A. consequenter non opus esse, ut demum fingatur conventionem aliquam intervenisse; quantum fallaris, facile patebit, si obligationem istam demonstrare volueris, prouti ex iis, quæ modo dicta sunt, facile intelligitur, & ex sequentibus uberius elucescet.

*Negotiorum
gestio quid
sit.*

Negotiorum Gestio est quasi contractus, quo quis negotium alienum sine mandato domini proprio motu in utilitatem ipsius gerit, animo eundem sibi obligandi.

Eminet inter quasi contractus negotiorum gestio, ut adeo de ea primo loco dicamus. Agnatus est mandato (§. 640. *part. 4. Jur. nat.*): unde ex eo multum lucis eidem affunditur (§. 505.). Poterat itaque dici *Quasi mandatum*, nisi peculiare nomen jam accepisset, quod utique retinendum (§. 142. *Disc. prælim.*). Exemplum esto, quod dedit *Manzius* ad §. 1. I. de Oblig. quæ quasi ex contr. or. Sempronius profectus est in longinquas regiones & reliquit domum suam vacuum & desertam. Postea injuria tempestatum, vel etiam vetustate sua tectum incipit rimas agere, stillicidium in domum cadere, trabes & alia putrefieri. Titius vicinus favet absenti, tectumque reficit, ut ruinas domus avertat. Negotium Sempronii hic gerit Titius sine mandato ejus, proprio motu, ut damnum, quod ruina ædium pateretur Sempronius, avertat, adeoque in utilitatem ipsius negotium ejus gerit. Quoniam itaque recte præsumit, Sempronium nolle, ut domus sua ruinosâ fiat, adeoque tectum ab eo refectum iri, si præsens esset, consequenter in ejus refectorem consentire; cum eo quasi contrahit (§. 504.). Ob consensum Sempronii præsumtum perinde est, ac si tectum reficiendum Titio commississet & sic hoc negotium in se suscepisset consensu ipsius expresso, ut adeo quasi mandatum inter eos intervenisse censeatur. Pertinet huc etiam exemplum, quod supra dedimus (*not. §. 506.*), de eo, qui ex domo absentis flamma serali correpta res mobiles quascunque in domum suam deportari curat. Quasi huic contractui in Jure Romano tributa est obligatio civilis utilitatis gratia, ne scilicet negotia absentium negligantur, & ut damnum ab iis avertatur, quod paterentur, si nemo eorum negotia gerere veller, quia beneficium suum ipsi foret onerosum, l. 1. ff. de negot. gest. Ceterum probe notandum est in negotiorum gestione requiri in gestore

stare animum alterum sibi obligandi. Quodsi enim officium humanitatis saltem alteri præstet, neceundem sibi ex hoc facto velit esse obligatum; cum nullæ hinc nascantur obligationes, nec quasi contractum esse dici potest (§. 505.). Ita si tu lectum tuo sumtu refici cures in exemplo primo ex pietate, non animo impensas repetendi; quasi contractum non est. Idem valet in exemplo altero, si ex pietate ex ædibus absentis incensis in domum tuam res mobiles deportari curas, non animo repetendi impensas; quasi contractum non est. Ast non sine ratione adjicitur, quod quis negotium gerere debeat proprio motu: quamvis enim gerat sine mandato, non tamen ideo gerit sua sponte, sed potest etiam gerere ex officii necessitate, veluti si in utroque casu custodiam ædium suarum ipsi demandavit absens, aut alia quadam de causa, veluti in casu secundo jussu Magistratus.

§. 513.

Qui negotium alienum sine mandato domini sua sponte gerit animo eum sibi obligandi dicitur *Negotiorum Gestor*, *Gestor* qui est *Quasi mandatarius* (not. §. 512.). Eum vero, cujus nam sit negotium geritur, *Dominum* scilicet negotii vocamus,

Dominus negotii dici etiam poterat *quasi mandans*, si quasi *mandatarius* appellare libuisset eum, quem negotiorum gestorem dicimus. Quoniam vero hæc appellatio usu recepta non est, ideo generali appellatione *Domini negotii* contenti quoque esse malimus, ne præter necessitatem terminos innovare velle videamur: quod a more nostro maxime alienum.

§. 514.

Negotiorum gestor obligatur domino ad id, ad quod mandatus *Obligatio* *mandanti, & vicissim dominus negotiorum gestori ad id, ad quod* *Negotii ge-* *gestor mandans mandatario.* Etenim cum negotiorum gestio *statis & do-* *ctæ quasi contractus* (§. 512.); consensu præsumto domini *mini.*

perficitur (§. 504.). Quamobrem cum negotiorum gestor in se suscipiat negotium domini gerendum animo eundem sibi obligandi (§. 513.); perinde omnino est ac si dominus negotium suum gerendum gestori ejusdem committeret & hic idem susciperet. Quodsi itaque conventum esset consensu expresso, mandatum contractum fuisset, & dominus foret mandans, negotiorum gestor mandatarius (§. 640. part. 4. Jur. nat.). Quoniam itaque ex quasi contractu alter nobis obligatur ad id, ad quod obligatus fuisset, si revera contraxisset, & nos eidem vicissim obligamur tanquam ex contractu vero (§. 505.); negotiorum gestor utique obligatur domino ad id, ad quod mandatarius mandanti, & vicissim dominus negotiorum gestori ad id, ad quod mandans mandatario.

Videmus adeo, unde metienda sit obligatio tam negotiorum gestoris, quam domini, ut adeo prolixis demonstrationibus non sit opus.

§. 515.

*Obligatio
negotiorum
gestoris.*

Quoniam negotiorum gestor domino obligatur ad id, ad quod mandatarius mandanti (§. 514.), mandatarius autem obligatur ad id omni diligentia faciendum, quod ipsi faciendum committitur (§. 649. part. 4. Jur. nat.); negotiorum gestor obligatur ad negotium susceptum omni diligentia exequendum.

E. gr. Si rectum ædium absentis reficiendum in te suscipis (not. §. 512.), curam gerere debes, ut rite reficiatur, & ne sumtus majores impendantur, quam necesse fuerit ad averrendum periculum, quod ab injuria tempestatum imminet.

§. 516.

Obligatio e-

Similiter quia mandatarius obligatur ad resarciendum
damnum,

damnum, quod dolo vel culpa sua dedit mandanti in geren- *jusdem de*
do negotio (§. 684. part. 4. Jur. nat.); negotiorum quoque *damna re-*
gestor tenetur domino resarcire damnum, quod dolo vel culpa sua de- *sarcienda.*
dit in gerendo negotio ipsius (§. 514.).

Ita si in exemplo tecti reficiendi (not. §. 512.) impensas mi-
nime necessarias fecerit negotiorum gestor, cum longe mino-
ribus ædes contra injuriam tempestatum defendi potuissent;
excessus impensarum erit damnum a negotiorum gestore feren-
dum. Similiter si quis in altero exemplo res ex ædibus in-
censis in suam domum deportatas negligenter custodierit, quas
diligentius custodire poterat ac debebat (§. 515.), & ea de cau-
sa quædam fuerint deterioratæ, vel furto ablata; negotiorum ge-
stor damnum hoc resarcire tenetur domino. Doctores juris
civilis disputant de culpa, qualis præstanda sit. Ast in Jure na-
turæ, quod omnem culpam præstari jubet (§. 580. part. 2. Jur.
nat.), hac disceptatione opus non est.

§. 517.

Quoniam mandatarius obligatur mandanti ad reddend- *De ratione*
dam rationem negotii gesti (§. 701. part. 4. Jur. nat.); nego- *negotii gesti*
tiorum quoque gestor obligatur domino ad reddendam rationem ne- *reddenda.*
gotii gesti (§. 514.), consequenter nihil eorum omittere debet, quæ
ad veritatem factorum evincendam requiruntur.

Ita in exemplo tecti reficiendi non sufficit exigere apochas
ab eis, quibus pecunia pro materia & opera solvitur; verum
etiam necesse est, ut tectum, antequam reficiatur, ab aliis de
necessitate refectiois attestaturis inspiciatur. Similiter si hæ-
reditatem absentis administrandam in te suscipis, necesse est ut
inventarium confici cures, vel minimum ipse res hæreditarias
singulas diligenter consignes, quæ consignatio specificationis no-
mine venit, juramento confirmanda (§. 916. part. 3. Jur. nat.),
nisi eidem fidem habere voluerit hæres.

§. 518.

Quia mandatarius mandanti restituere tenetur, quic- *De eo, quod*
quid

restituendum domi- quid occasione mandati ad eum pervenit, etiamsi quoad hoc, *no.* quod ad ipsum pervenit, præter mandatum egit (§. 680. *part. 4. Jur. nat.*); *negotiorum* etiam gestor tenetur domino restituere *omne id, quod ex gesto ad ipsum pervenit* (§. 514.), immo, quia negotium susceptum omni diligentia exequi (§. 515.) & damnum culpa sua, adeoque negligentia (§. 758. *part. 1. Phil. pract. univ.*) datum refarcire debet (§. 517.), *ea quoque restituere debet, qua percipere poterat.*

Hunc juris naturæ rigorem urgent Doctores juris civilis, qui culpam levissimam negotiorum gestori præstandam injungunt. Negotiorum gestionem sua sponte quis in se suscipit, cum ab ea abstinere posset (§. 512.). Quodsi ergo nolit exacto officio negotia aliena gerere, nec quicquam in eorum administratione negligere, nec omne, quod damnosum est, declinare; ab iis gerendis absteineat, neque iisdem importune ac precipitanter sese immisceat. Quoniam nil facere debemus absque animo deliberato (§. 390. *part. 3. Jur. nat.*), nec absque animo deliberato negotiorum alienorum gestionem in nos suscipere debemus. Quod quidam obijciunt, hac ratione non facile quenquam alienorum negotiorum gestionem in se suscipiturum, cum tamen intersit absentium, vel subinde etiam præsentium, sed ignorantium, id fieri, in jure naturæ id non attendendum, ubi de veritate quæstio est, non de eo, quomodo aliorum utilitati facilius consulere detur, etsi in Jure civili utilitatis hujus rationem haberi posse facile largiar.

§. 519.

De eo, quod Denique quia *negotiorum gestor* omni diligentia negotium susceptum exequi debet (§. 515.), diligentia autem *facere debuit, sed non fecit.* summa usus nihil eorum omittere potest, quod ad negotium rite gerendum requiritur (§. 753. *part. 1. Phil. pract. univ.*); ideo tenetur domino etiam ob ea, qua gerere debuit, non autem gessit.

Etenim

Etenim si omittit, quæ facere debebat, negligens est (§. 750. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum negligentia culpa sit (§. 758. *part. 1. Phil. pract. univ.*); si quod inde damnum patitur dominus, damnum hoc ipsi datur culpa negotiorum gestor. Damnum culpa datum quia resarciendum (§. 516.); negotiorum gestor utique tenetur domino etiam ob ea, quæ facere debuit, sed omisit.

§. 520.

Quoniam vero mandatarius mandanti restituere non *De eo, quod* tenetur, si is, cum quo agitur, mandato adimpleto, *man-donatum* datario quid donet (§. 681. *part. 4. Jur. nat.*); ideo *nec ne-negotiorum* gestor restituere tenetur domino, *quod negotio gesto ab eo, gestori.* cum quo ipsi res fuit nomine domini, *donatum fuit* (§. 514.).

Vide quæ alibi annotavimus (*not. §. 681. part. 4. Jur. nat.*).

§. 521.

Ex adverso quoniam dominus negotii negotiorum ge- *Obligatio* stori obligatur ad id, ad quod mandans mandatario (§. 514.), *domini ne-* mandans vero mandatario restituere tenetur impensas, *fine gotii.* quibus negotium geri non potest & resarcire damnum, quod occasione mandati incurrit, seu mandatarium indemnem præstare (§. 682. *part. 4. Jur. nat.*); *dominus negotii etiam negotiorum* gestor restituere tenetur impensas, *sine quibus negotium geri non potest & resarcire damnum, quod occasione gestionis incurrit, seu ne-* gotiorum gestorem indemnem præstare.

Negotiorum gestor repræsentat personam domini & id facit, quod ipse facere debebat. Quæ igitur ipse dominus impendere debebat in negotium suum & quod occasione gestionis damnum incurrisset, illa quoque negotiorum gestor restituere tenetur.

§. 522.

Negotiorum gestio est quasi mandatum cum libera. Etenim *Cum quali*
(*Wolffii Jur. Nat. Pars V.*) Y y nego-

*mandato
conveniat
negotiorum
gestio.*

negotiorum gestor suscipit in se gerendum negotium alienum ex consensu præsumto (§. 512. 504.), adeoque ex consensu præsumto idem gerit, quasi a domino arbitrio ipsius relicto sit, quomodo gerere debeat, nihil vero præcise definitum. Enimvero mandatum cum libera est, si mandator negotium suum gerendum mandatario expresso consensu committit, non autem præcise definit, quid fieri debeat, ita ut id arbitrio mandatarii relinquatur (§. 651. part. 4. Jur. nat.) & hic ex consensu præsumto mandatoris negotium gerat (§. 660. part. 4. Jur. nat.). Negotiorum itaque gestio est quasi mandatum cum libera.

Atque adeo patet ad negotiorum gestorem applicari minime posse, quæ de mandato sine libera fuerunt demonstrata: id quod hic probe notandum venit, ne principium de obligatione negotiorum gestoris ac domini negotii latius extendamus, quam fieri debebat (§. 514.).

§. 523.

*De modo gestio-
nis.*

Quoniam negotiorum gestio est quasi mandatum cum libera (§. 522.), si vero mandatum fuerit cum libera, mandatarius idem adimplere debet ex bono & æquo, seu facere quod sibi bonum vel melius videtur, & quod æquitati minime repugnat (§. 659. part. 4. Jur. nat.), ita tamen ut istud adimpleat ex consensu præsumto (§. 660. part. 4. Jur. nat.); *negotiorum quoque gestor negotium gerere debet ex bono & æquo, seu facere, quod ipsi bonum vel melius videtur, & quod æquitati minime repugnat, neque tamen quicquam facere, nisi quod dominum facturum præsumit.*

Stare nimirum negotiorum gestor debet suo quidem iudicio, sed ita, ut cogitet, se in gestione negotii repræsentare personam domini, adeoque præsumat, quid ipsi bonum aut melius videatur. Non itaque quaeritur, quid negotiorum gestor facturus sit, si proprium esset negotium; sed quid facturus sit dominus,

nus, si ipse negotium gereret, aut fines mandati præscriberet. In gestione itaque ad personam domini semper respicere debet gestor. Atque adeo patet, quanta circumspectione sint gerenda negotia aliena, quæ sua sponte quis in se suscipit gerenda, & quod non temere, sed animo maxime deliberato nos alienis negotiis immiscere debeamus (§. 387. part. 3. Jur. nat.).

§. 524.

Impensas utiles negotiorum gestor facere non debet, quas De impensis presumere poterat domino fore onerosas; in casu dubio ab iis prorsus abstinere, a voluptuarius semper. Quodsi enim impensæ domino sint onerosæ, quamvis utiles; quæ in utilitatem impenduntur, iis dominus indiget ad res sibi magis necessarias comparandas, vel utilitas prorsus in damnum ipsius vergit, veluti si propter impensas utiles rem sibi utilem aut fructuosam prorsus alienare cogatur, ut eas restituere possit. Quamobrem cum res necessariæ utilibus sint præferendæ (§. 502. part. 1. Jur. nat.), & unusquisque operam dare debeat, ut patrimonium suum conserve (§. 458. part. 2. Jur. nat.) & damnum omne ab eo avertat (§. 494. part. 2. Jur. nat.), dominusque adeo non præsumatur facere velle impensas utiles sibi onerosas, negotiorum autem gestor facere non debeat, nisi quod dominum facturum præsumit (§. 523.); ideo impensas utiles facere non debet, quas præsumit domino fore onerosas. *Quod erat primum.*

Quodsi ergo dubitet, utrum impensæ utiles sint domino onerosæ, nec ne, cum tunc eas præsumere non possit (§. 244. part. 2. Jur. nat. & §. 417. part. 2. Theol. nat.); impensas vero utiles facere non debeat, quas præsumere poterat domino fore onerosas per demonstr. n. 1. & in casu dubio præferendum, quod est tutius, juxta notionem communem; in casu dubio ab impensis utilibus prorsus abstinendum. Quod erat secundum.

Denique quia impensæ voluptuariæ solius voluptatis percipiendæ gratia fiunt (§. 606. part. 2. Jur. nat.), cum vero unumquemque sua trahat voluptas, experientia obvia teste, non facile præsumere licet, quas impensas voluptuarias alius facere velit (§. 244. part. 2. Jur. nat.), negotiorum gestor tamen nil quicquam facere debet, nisi quod dominum facturum præsumit (§. 523.); ideo ab impensis voluptuariis prorsus abstinere debet. *Quod erat tertium.*

De impensis necessariis nullum dubium est, quin eas facere debeat negotiorum gestor, cum sine iis negotium gerere non posset, ut ideo etiam dominus eas restituere teneatur (§. 521.). At utilium non tanta necessitas est, quam necessariarum: voluptuariarum nulla. Quamobrem ad præsumendum consensum in utiles haud leves requiruntur rationes a conditione personæ desumptæ: de voluptuariis vero nemo sibi iudicium sumere debet, sed id unice domino relinquendum. Negotium geri debet in utilitatem domini, quæ æstimanda est ex circumstantiis dominum respicientibus: voluptatis adeo unice percipiendæ gratia nil faciendum. Domino relinquendum est, quamnam percipere velit. E. gr. Si quis afferat venales flores ad conciliandam horto amœnitatem; absente domino horti, tibi non licet flores magno pretio redimere ac in horto ejus plantare, ut domum redux ex amœnitate horti sui voluptatem percipiat, nisi nosti, dominum adventum venditoris expectasse & quantum pretium in flores impendere voluerit, item quosnam præcise flores emere intenderit, quamvis etiam hic vix ejus consensum præsumere liceat, cum voluntas hominis in talibus sit ambulatoria, nec mutatio legi naturæ adversa (§. 374. part. 3. Jur. nat.), ipsique semper permittenda (§. 377. part. 3. Jur. nat.). Nisi adeo emere volueris tuo periculo, ut scilicet tibi sint emtæ, si dominus emtionem rati habere noluerit; ab emtione abstinendum.

§. 525.

Quando ne-

Negotiorum gestor excedit finem gestionis, si quid facit,
de

de quo consensus domini præsumere non poterat. Etenim negotiorum gestor nil facere debet, nisi quod dominum facturum gestor fines præsumit (§. 523.). Voluntas igitur præsumta domini in negotii gesti negotiorum gestione fines gestionis præcabit. Quando a-
de negotiorum gestor quid facit, de quo consensus domini præsumere non potest, fines gestionis excedit.

Quemadmodum mandatarius fines mandati excedere non debet (§. 649. part. 4. Jur. nat.); ita quoque negotiorum gestor non excedere debet fines, quos voluntas domini præsumta constituit. Unde rationem redditurus negotii gesti (§. 517.), quoniam factum aliquod controversatur, docere debet, unde voluntatem domini præsumserit, & quod recte præsumserit: sit ita quod præsumtio fallat, quæ infallibilis esse nequit per naturam suam (§. 246. part. 2. Jur. nat.).

§. 526.

Si quis contra prohibitionem domini negotium ejus, quam-
vis utiliter gessit, dominus perfecte ad nihil ipsi obligatus est. Etenim contra prohibitionem qui contra prohibitionem domini negotium ejus gerit, quamvis utiliter gerat, non tamen potest consensus ejus dominus præsumere, cum dissensus ex prohibitione sit manifestus: licet gesto-
quod per se patet. Quasiobrem cum sine consensu præsumpto domini quasi contractus nullus perficiatur (§. 504.); nec negotiorum gestio erit quasi contractus, quamvis negotium utiliter gessum fuerit, si dominus gestionem expresse prohibuerit, consequenter cum ex quasi contractu descendat obligatio perfecta domini, qua negotiorum gestori tenetur (§. 505.), si quis contra prohibitionem domini negotium ejus, quamvis utiliter gessit, dominus ipsi perfecte ad nihil obligatur.

Agnus hic de quasi contractibus, quatenus per eos inducitur obligatio perfecta, non vero de eo quaestio est, quid officii

ficiis conveniat. Quamvis vero ad officia præstanda aliis obligati sumus (§. 659. part. 1. Jur. nat.), non tamen ea aliis obtrudere debemus (§. 200. part. 3. Jur. nat.), consequenter nec cum invito quasi contrahere possumus, quemadmodum nec cum invito vere contrahere valemus (§. 699. 793. part. 3. Jur. nat.). Alium sibi invitum obligare velle ad dandum vel faciendum, non minus dominio (§. 118. part. 2. Jur. nat.), quam libertati naturali repugnat (§. 156. part. 1. Jur. nat.). Qui cum absente ac ignorante quasi contrahit, ad quæ se ipsi obligare vult, ea ab eodem acceptari præsumit: quod præsumi absurdum est, ubi quis expresse declaravit, se acceptare nolle.

§. 527.

De prohibi- Si dominus prohibet, ne quis gestionem continuet, ubi ejus
sione, si ne- negotium gerere jam coepit; ab ea statim desistendam. Negoti-
gotium jam orum enim gestio quasi mandatum cum libera est (§. 522.).
geri coepit. Quamobrem cum mandator mandatum in genere revocare
possit, si nondum fuerit adimpletum (§. 751. part. 4. Jur.
nat.); multo magis quasi mandatum revocare potest. Quo-
niam itaque perinde est, ac si quasi mandatum revocet, si
gestionem continuari prohibet (§. 749. part. 4. Jur. nat.);
prohibere utique potest, ne quis gestionem continuet, ubi
quis ejus negotium gerere jam coepit, consequenter negoti-
orum gestor statim desistere tenetur.

Quamprimum dominus prohibet, negotium contra prohibi-
tionem geritur, adeoque quasi contractus, qui antea erat va-
lidus, nunc nullus est, & eadem valent, quæ modo annotavi-
mus (not. 526.).

§. 528.

De casu pra- Si gestor negotium admodum periculosum subierit, quod do-
stando. minum facere solisum non novit; casum præstare tenetur, alias
non tenetur. Quoniam pericula subire non omnes solent, ideo
præsumere non licet, dominum periculum subire velle, nisi
aliunde

aliunde constet, eum hoc facere solitum (§. 243. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem si negotium fuerit periculo plenum, domini consensum in gestione in hypothesi propositionis præsentis præsumere non licet nisi sub hac conditione, si tu velis in te suscipere periculum, consequenter inter vos ita quasi contractum, ut tu in te suscipias periculum. Quoniam itaque ex quasi contractu alteri obligaris tanquam ex contractu vero (§. 505.); si negotium admodum periculosum subis, quod dominum facere solitum non nosti, casum etiam præstare teneris. *Quod erat unum.*

Enimvero cum alias dominus, si ipse gessisset negotium, casum evitare non potuisset, tu vero in gerendo personam ejus repræsentas, ut adeo perinde sit, ac si ipse gessisset; casus quoque ad dominum pertinet, adeoque tu, qui ejus negotium geris, ad eum præstandum non teneris. *Quod erat alterum.*

Posterius etiam ostenditur hoc modo. Dominus gestori obligatur ad id, ad quod mandator mandatario (§. 514.). Enimvero si mandatarius contrarium eventum expertus fuit, mandator eum nihilominus indemnem præstare tenetur (§. 696. *part. 4. Jur. nat.*), consequenter nec ad gestorem pertinet casus.

Eventus negotiorum non semper ab hominum voluntate pendent, sed casui haud raro subjacent, quem evitare nullius hominis est. Quodsi quis ita sibi metueret a casu, ut nihil agere vellet, antequam certum foret, eum non exiturum; plerumque nihil agere posset. Absurdum itaque foret eo usque distingere gestorem, ut de eventu teneatur in negotiis ordinariis, si quis casus contingat. Aliud est, si tale sit negotium, quod quia periculi plenum, qualia sunt omnes contractus aleam continentem, non omnes subire audent. Aliena negotia geruntur ob utilitatem domini, quæ si admodum anceps fuerit,

rit, ipsa damni ab aliis avertendi obligatio a gestione abstinere jubet (§. 495. part. 2. *Jur. nat.*): alias vero sufficit, ut gestor eam intendant, nec in gestione suam desiderari patiatur diligentiam (§. 515.), ne culpa sua eventus parum respondeat intentioni. E. gr. si equum ab hoste captum vili pretio redimas eum domino restitutus, is vero sine culpa tua in itinere moriatur; dominus nihilominus pretium restituere tenetur. Etenim dum ab hoste equum redimis vili pretio, consensus domini facile præsumitur, cum quisvis damnum minus præferre soleat majori, si sapit. Equus adeo redemptus non tuus est, sed domini, vi quasi contractus (§. 505.). Quodsi adeo moritur, domino suo perit (§. 356. part. 2. *Jur. nat.*), qui ad pretium restituendum ex quasi contractu tibi tenetur (§. 521.).

§. 529.

*De pecunia
exercenda.*

Negotiorum gestor pecuniam domini foenori exponere debet, seu sub usuris ejus usum aliis concedere, nisi noverit, dominum hoc facere non solere. Etenim negotium alienum suscipitur in utilitatem domini (§. 512.), & gestor ad idem omni diligentia exequendum obligatur (§. 515.), consequenter nihil omittere debet, quod in utilitatem domini vergit. Quamobrem cum pro usu pecuniæ, si aliis concedatur, usuræ percipi possint (§. 1406. part. 4. *Jur. nat.*); pecuniam domini foenori exponere, seu istius usum aliis sub usuris concedere debet. *Quod erat unum.*

Quodsi tamen ipsi constet, dominum pecuniam tuam foenori exponere non solere, nec consensum ejus in eo præsumere potest (§. 248. part. 2. *Jur. nat.*). Quamobrem cum negotiorum gestio in iis, quæ facit gestor, exigat consensum domini præsumtum (§. 525.); si novit, dominum pecuniam suam non foenerare sub usuris, ad eam foenerandam non tenetur. *Quod erat alterum,*

§. 530.

Si gestor noverit, dominum pecuniam sub usuris foenerare non idem porro solere; usuras tamen, quas percipit, domino restituere, periculum expenditur. vero in se suscipere tenetur. Etenim gestor domino restituere tenetur, quicquid occasione gestionis ad ipsum pervenit (§. 518.). Quamobrem cum occasione gestionis ad ipsum perveniant usurae, quas ex pecunia domini sub usuris foenerata percipit, utut ad eam foenerandam non tenetur (§. 529.); illas utique domino restituere tenetur. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam gestor sine consensu praesumpto domini pecuniam sub usuris foenerat in casu praesenti (§. 248. part. 2. Jur. nat.), gestionis fines excedit (§. 525.). Quamobrem cum dominus gestori teneatur quasi ex mandato (§. 514.), mandator autem damnum resarcire non teneatur mandatario, quod occasione excessus mandati obvenit (§. 687. part. 4. Jur. nat.); nec dominus indemnem praestare tenetur gestorem, si pecuniam sine consensu suo praesumpto sub usuris foeneret, in se quasi suscepto periculo. Gestor itaque in hypothese propositionis praesentis pecuniam domini sub usuris foenerat suo periculo. *Quod erat alterum.*

Nulla est iniquitas, quod commodum fit penes dominum, periculum vero penes gestorem. Quoniam enim gestor ad pecuniam foenerandam non tenebatur (§. 529.), periculum quoque subire non debebat, sed subiit sua sponte, domino quasi dissensiente: qui adeo in commodum consensisse non praesumitur, nisi quatenus sine periculo consentire potuit.

§. 531.

Si gestor pecuniam sub usuris foenerare negligit, cum posset; De pecunia ipse usuras solvere tenetur. Etenim pecuniam sub usuris foenerare debet (§. 529.). Quodsi adeo hoc facere negligit, cum posset, facere omittit, quod debet (§. 750. part. 1. Phil. pract. rata.

(Wolffii Jur. nat. Pars V.)

Z 2

aniv.).

univ.) Enimvero tenetur domino etiam ob ea, quæ facere debuit, sed omisit (§. 519.). Ergo etiam restituere tenetur usuras, quas percipere poterat, adeoque ipsemet eas solvere.

Dat utique gestor domino in hypothese propositionis præsentis damnum negligentia, adeoque culpa sua (§. 758. *part. 1. Phil. pract. univ.*), quod utique resarciendum (§. 580. *part. 2. Jur. nat.*). Sponte in se suscipit negotium alienum (§. 512.). Quodsi ergo ipsi molestum fuerat pecuniam fœnerare, a negotio, quod hoc onus injungit, abstinere debebat.

§. 532.

Si gestor pecunia ipse utitur, usuras domino solvere tenetur.
 Si gestor utitur pecunia domini. Etenim si gestor pecunia ipse utatur, nec usuras solvere vellet, perinde omnino est, ac si pecuniam sub usuris fœnerare negligeret, cum posset. Quamobrem cum ipse usuras solvere tenetur, si pecuniam sub usuris fœnerare negligit, cum posset (§. 531.); ipse etiam usuras solvere tenetur, si pecunia utitur.

Ostenditur etiam hoc modo. Gestor pecuniam domini sub usuris fœnerare debet (§. 529.), immo etiam solvere, quas percipit, si absque consensu præsumto eam fœnerare aufferit (§. 530.). Quamobrem si pecunia ipse utatur, cum & creditoris, & debitoris personam simul tueatur, perinde omnino est, ac si usum ejus sub usuris eidem concessisset dominus, cui adeo ad solvendum quasi ex contractu fœnebre tenetur. Et quoniam perinde est, ac si pecuniam sub usuris fœneraret, si ipse eadem utitur; in eo etiam casu ad usuras solvendas tenetur, quo absque præsumta domini voluntate eam fœnerare ausus fuit.

Naturaliter perinde est, siue usum pecuniæ alii sub usuris concedas, siue eadem ipse utaris solvendo usuras. Quod adeo uno in casu justum est, id etiam valet in altero. Modo notes, si gestor ipse utatur pecunia domini, eum representare & creditorem, & debitorem, nihil in hisce difficultatis deprehendes. Mere autem civile est, quod negotiorum gestor, si pecunia

cupia ipse utatur, centesimas usuras, hoc est, 12 pro centum solvere debeat, non ordinarias quincunces l. 38. de neg. gest. quod etiam hodie non observatur.

§. 533.

Gestor pecunia domini uti non debet, nisi probe noverit, se esse solvendo. Etenim gestor negotium domini omni diligentia exequi debet (§. 515.), adeoque etiam sollicite cavere domini uti debet in foeneranda pecunia sub usuris, ne sortem periculo possit exponat (§. 751. part. 1. *Phil. pract. univ.*), consequenter ne pecuniam credat ei, quem non esse solvendo novit. Quoniam itaque perinde est ac si pecuniam sibi crederet, si eadem utatur; ea quoque ipse uti non debet, nisi probe noverit se esse solvendo.

Sane si pecunia ipse uteretur, cum nosset, se non esse solvendo, dolose ageret, ac fraudulententer: quod juri naturæ utique repugnat (§. 300. part. 1. *Jur. nat.* & §. 148. b.).

§. 534.

Gestor, quod domino debet, a se exigere, aut, si non fecerit, An a se de ab eo tempore, quo solvere debebat, usuras solvere tenetur. Etenim quod domino debet, sine mora solvere tenetur dominogere tenentem (§. 652. part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem cum ipse representet personam domini; debitum sibi ipsi solvere, adeoque a se exigere debet, ut nimirum eam in utilitatem domini sub usuris foenerare possit (§. 529.). *Quod erat unum.*

Quoniam adeo perinde est, ac si pecunia domini ipsi a debitore soluta fuisset, vel eam quocunque alio modo accepisset, quamprimum ad solvendum domino tenetur per demonstrata; si pecuniam foeneri non dat, sed eam a se ipso non exigit, perinde omnino est, ac si pecunia, quam sub usuris foenerare debebat, ipse uteretur. Enimvero si gestor

pecunia ipse utitur, usuras domino solvere tenetur (§. 532.). Ergo etiam eas solvere tenetur ab eo tempore, quo eam a seipso exigere debebat, sed non fecit. *Quod erat alterum.*

Gestor repræsentat & personam debitoris, & creditoris. Quæ debitor solvit, quæ creditor solum accipit & pecuniam solum fœnerat sub usuris. Quodsi adeo debitum a seipso non exigit, brevi manu usum pecuniæ sub usuris sibi concedere videtur: quod utique facere potest, modo norit, se fore in posterum solvendo, quando restituendum domino, quod ex gestione restituere debet (§. 533.). Qui norunt, duas personas morales in eodem individuo physico subsistere posse: hæc obscure intelligunt, nihil hic fingi, quod a veritate sit alienum, multo autem minus, quod absurdum. Qui vero adeo hebetes sunt, ut, per jocum magis, quam serio talia dici sibi persuadeant; cum iis nihil nobis negotii est, & eos facile sensu suo abundare permitimus, quippe quibus deest acumen ad discernendum ea, quæ mente concipienda sunt, sub sensum vero, quo solo stare coguntur, minime cadunt.

§. 535.

Quando gestio negotiorum in mandatum abeat.

Si dominus gestionem rati habet, antequam fuerit absoluta; gestio negotiorum in mandatum abeat. Etenim si dominus gestionem rati habet, antequam fuerit absoluta, sufficienter declarat velle sese, ut negotium suum gerat, adeoque perinde est ac si negotium suum gerendum ipsi statim ab initio commisisset. Quamobrem cum alteri mandet negotium, qui idem ipsi gerendum gratis committit (§. 640. part. 4. Jur. nat.); si dominus gestionem rati habet, antequam fuerit absoluta, negotiorum gestio in mandatum abeat.

Ea differentia intercedit inter negotiorum gestionem & mandatum, quod gestor negotium gerat ex consensu alterius præsumto, mandatarius autem ex consensu sufficienter declarato. Quamprimum adeo dominus consensum suum sufficienter

ter declarat, gestor personam mandatarii induit, qui adeo domino non amplius obligatur quasi ex contractu, sed ex contractu vero.

§. 536.

Si dominus novit alterum negotium suum gerere, nec contradicit; mandatam contrahit tacite. Quando ta-
Quodsi enim dominus ^{cite in man-} novit alterum negotium suum gerere, & hoc fieri nolit, ne- ^{datum ab-} cesse est ut declarat, se hoc fieri nolle, consequenter ut con- ^{eat.} tradicat. Quodsi ergo patitur negotium suum geri ab altero, nec contradicit; non facto suo declarat velle sese ut gerat, consequenter gestionem tacite ratihabet, antequam fuerit absoluta (§. 664. part. 1. Phil. pract. univ.). Sed quando gestor gestionem ratihabet, antequam fuerit absoluta; gestio negotiorum in mandatum abit (§. 535.). Abigitur etiam in mandatum, si dominus novit alterum negotium suum gerere, nec contradicit.

Consensus tacitus est verus consensus (§. 662. part. 1. Phil. pract. univ.), adeoque idem operatur quod expressus, five igitur quis expresse, five tacite ratihabeat gestionem, perim le est. Quodsi dominus velit, gestorem a gestione desistere debere, prohibitione opus est (§. 527.). Naturaliter equidem parum referre videtur, five ex negotiorum gestione, five ex mandato obligatus sis domino & dominus tibi, cum eadem utrobique sit obligatio (§. 514.); non tamen prorsus perinde est, si dominum adigere velis ad præstandum id, ad quod tibi tenetur, utrum expresse, vel tacite consenserit, an vero consensum ejus saltem præsumseris, cum consensus expressus vel tacitus arceat exceptiones, quibus locum relinquit præsumtus, etsi parum fundatas, litibus tamen serendis aptas.

§. 537.

Si dominus gestionem jam absolutam ratihabet, non nova Deratibaproducit obligatio, sed ea, que ex quasi contractu est, firmatur. bitione ge-

stionis absoluta. Etenim si dominus gestionem jam absolutam ratihabet, sufficienter declarat, negotium non esse gestum dissensu suo, consequenter si scivisset, te negotium gerendum in te suscipere velle, se consenturum fuisse (§. 658. 659. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Enimvero si consensu ipsius negotium gerendum in te suscepisses, ex mandato domino obligatus esses (§. 640. *part. 4. Jur. nat.*). Quamobrem cum obligatio, quæ ex negotiorum gestione venit, eadem sit, cum illa, quæ ex mandato oritur (§. 514.); si dominus gestionem jam absolutam ratihabet, nova obligatio non producitur. *Quod erat unum.*

Enimvero quando gestionem ratihabet, sive expresse, sive tacite, eo ipso declarat, quod tibi obligatus esse velit ad ea præstanda, ad quæ ex quasi contractu tibi debetur, adeoque sese denuo obligat ad ea, ad quæ jam antea erat obligatus (§. 427. *part. 3. Jur. nat. & 514. h.*). Obligatio igitur, quæ ex quasi contractu est, firmatur. *Quod erat alterum.*

Non insolens est, ut obligatio jam contracta alio actu firmetur, & sic fidem suam magis adstringat, qui jam ante erat obligatus (§. 758. *part. 3. Jur. nat.*), ut turpius sit fidem denuo adstrictam fallere (§. *cit.*). Sane ipsum juramentum non novam inducit obligationem (§. 903. *part. 3. Jur. nat.*), sed fidem jurantis magis adstringit (§. 934. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque obligationem aliunde contractam firmat. Ita etiam eum, qui ex promissione nobis jam obligatus est (§. 363. *part. 3. Jur. nat.*), repetita eadem promissione firmiter nobis obligare valeamus, quatenus nimirum, quemadmodum modo diximus, turpius est fidem denuo adstrictam fallere, cum nullius fidei esse merito existimeretur, qui eam fallere non veretur.

§. 538.

Quando gestio negotii non quasi contrahit. Si quis alienum negotium gerit tanquam suum, cum dominum gerit tanquam

tanquam suum, id non gerit ex præsumto domini consensu, *alieni non* consequenter nec cum ipso convenisse fingi potest de eo *gerit quasi* gerendo, quasi scilicet idem gerenti a domino fuerit commissus *contractus*. sum. Enimvero quando ob consensum alterius præsumtum fingi nequit conventio de negotio gerendo, cum domino quasi contractum non est (§. 504.). Quamobrem nec cum eodem quasi contrahit, qui alienum negotium gerit tanquam suum.

Parum hic interest, utrum quis bona, an mala fide negotium alienum gesserit tanquam suum, cum in utroque casu subsistat demonstratio. Neuter quoque gerentium utilitatem domini intendit, sed suam; nec habet animum se eidem ac alterum sibi obligandi, ut adeo definitioni negotiorum gestioni in utroque casu locus non sit (§. 512.). Quamobrem quid ex hoc actu unus alteri debeat, aliunde dijudicandum, veluti ex iis, quæ de possessore bonæ ac malæ fidei demonstrata sunt. Quoniam enim qui negotium gerit, se tanquam dominum ejusdem gerit, negotium suum facit, & de eo tanquam de re sua disponit, quemadmodum facit possessor tam bonæ, quam malæ fidei. Non igitur opus est ut disertius doceamus, ad quid in hoc casu qui negotium gessit teneatur domino, vel dominus isti.

§. 539.

Negotiorum gestor aliena negotia gratis gerere tenetur; hoc An gestio *meritorium tamen a domino negotio gesto sponte oblatum accipere potest negotiorum* *off.* Etenim negotium alienum gerendum in se suscipit sua sit *gratis*, sponte sine mandato domini, ex consensu ejus præsumto (§. 512. 504.), adeoque cum eo de mercede pro opera sua sol- *meritorium* *venda* convenire nequit. Quoniam itaque dominus se ipsi *pro ea datum* non obligavit ad mercedem solvendam, & nemo sibi alte- *licitum*. *rum* obligare potest ultra voluntatem suam (§. 382. *part. 3.* *Jur. nat.*), cumque negotia etiam gratis geri soleant a manda- *tario*

tario (§. 640. part. 4. Jur. nat.), nec adeo præsumi possit, quod pro certa mercede negotium suum geri velit dominus; negotiorum gestor negotia aliena ita gerere tenetur, ut nihil vicissim sibi a domino dari vel fieri velit, consequenter gratis (§. 18. part. 3. Jur. nat.). *Quod erat unum.*

In contractu benefico honorarium salva contractus natura licite datur (§. 733. 739. part. 4. Jur. nat.), adeoque etiam accipitur, idemque sponte dandum (§. 732. part. 4. Jur. nat.). Quamobrem cum negotia aliena gratis gerat negotiorum gestor *per demonstrata*, & negotiorum gestio quasi contractus sit (§. 512.); erit ea quasi contractus beneficus (§. 417. part. 4. Jur. nat.). In negotiorum itaque gestione salva quasi contractus hujus natura honorarium licite datur & sua sponte a domino negotio gesto oblatum gestor accipere potest. *Quod erat alterum.*

Alterum quidem ex consensu præsumto nobis obligare possumus in utilitatem ipsius, non vero in utilitatem nostram, consequenter eum obligare non possumus ad onus quoddam. Etenim quando in negotiorum gestione animum habemus alterum nobis obligandi, eum non obligatum esse volumus nisi ad id, quod ex æquitate debet, ne scilicet beneficium, quod ipsi præstamus, nobis sit onerosum vel damnosum, non vero ut gestio nobis sit lucrosa. Quamobrem obligatio domini non obstat gestioni gratuita, quippe pro qua nihil vicissim a nobis accipitur. An enim, postquam negotium utiliter gestum, diligentiam nostram remunerari velit, honorario aliquid sua nobis oblato; in arbitrio ejus positum est. Ipsa gratia honorarium, si quod datur, quasi contractui extrinsecum est, nec dici propterea potest, nos non gratis gessisse negotium. Sequitur illud quasi contractum adimplerum non ex necessitate quemadmodum illæ præstationes, ad quas nobis obligatus est dominus; sed ex mera domini liberalitate, ac ideo tam accedere, quam abesse potest, ut in ceteris, quæ ad quasi contractum spectant, nihil immutetur.

§. 540.

*Si gestor negotium tuum utiliter gessit, naturaliter ad dandum Interna ob-
honorarium obligaris, si dare potes. Etenim naturaliter ad dan- ligatio ad
dum honorarium obligatur, qui dare potest (§. 733. part. 4. honorarium
Jur. nat.). Quamobrem cum honorarium detur pro præsta-
dandum.
tione gratuita (§. 731. part. 4. Jur. nat.), gestor autem nego-
tium tuum gratis utiliter gesserit (§. 539.); naturaliter quo-
que ad dandum honorarium obligaris, si dare potes.*

Sane non obligabatur gratis negotium tuum gerere, si vicif-
sim quid dare poteris (§. 268. part. 4. Jur. nat.). Quamvis ve-
ro gestor operam suam pro mercede certa locare tibi non po-
tuit, sed negotium tuum gerendum in se gratis suscipere debuit
tecum quasi contrahendo (§. 539.); naturalis tamen illa obli-
gatio ad remuneratorem donationem, siquidem ea in potesta-
te tua est, non ideo extinguitur. Et quamvis ad eam compelli
minime possis (§. 209. part. 4. Jur. nat.); laudis tamen est,
ut ne illam insuper habeas, præsertim si negotium magna tua
utilitate gestum, ut haud exiguum fecisses jacturam tui, siqui-
dem nemo fuisset, qui negotium tuum gerere voluisset.

§. 541.

*Nemo præsumitur negotium alienum gerere animo donandi, An animus
hoc est, ut dominum sibi nolit esse obligatum. Etenim quia do-
donandi in
minus gestori obligatur ad restituendas impensas, sine qui-
gestore præ-
bus negotium gerere non potest, & eum indemnem præstan-
sumatur.
dum (§. 521.); si animo donandi negotium in se gerendum
suscipit, ut scilicet nolit dominum sibi esse obligatum, ne-
cesse est ut nolit, dominum sibi restituere impensas, sine qui-
bus negotium gerere non potest, & se indemnem præstare,
consequenter sumtus de proprio facere vult & domini causa
ferre damnum, quod ipse pati debebat. Enimvero cum ne-
mo alteri gratis quid dare teneatur, si is vicissim dare possit
(Wolffii Jur. Nat. Pars V.) Aaa (§. 268.)*

(§. 268. part. 4. *Jur. nat.*), nec jus suum quis remittere præsumatur; ideo nec præsumi potest negotium alienum gerere animo donandi.

Vidimus paulo ante, pro gratuita præstatione operæ in gestione naturaliter deberi, quamvis imperfecte, honorarium, si dominus dare possit (§. 540.). Ecquis ergo præsumere velit, propterea quod opera gratuita præstita, etiam de suo factas esse impensas & suo periculo alienum negotium gestum? Præsumitur ex eo, quod opera gratuita præstetur, potius contrarium, scilicet quod impensas sibi restitui & indemnitas præstari velit. Neque enim beneficium nimis esse debet onerosum.

§. 542.

*De gestione negotii. pro-
ductur obligatio.
Etenim si quis suum
negotium gerit tanquam
alienum, negotium
alterius esse putat,
quod suum est.
Quamvis adeo, dum
negotium in se gerendum
suscipit, habeat
animum alterum sibi
obligandi (§. 512.),
nimirum ad impensas,
sine quibus negotium
gerere nequit, sibi
restituendas & ad se
indemnitas præstandum
(§. 521.); cum tamen
suum sit negotium,
ipse impensas in
gestionem de suo tacere
tenetur, suoque
periculo istud gerere.
Quamobrem cum nulla
ratio sit, cur alius hoc
præstare debeat, neque
dominus de administratione
rei suæ ulli rationem
reddere teneatur (§. 169.
part. 2. *Jur. nat.*);
ex gestione negotii sui
tanquam alieni nulla
oriri potest obligatio.*

Si quis suum negotium gerit tanquam alienum, nulla inde

Quamvis putes, negotium esse alienum, quod tuum est, tuum tamen manet, & ubi istud geris, negotium tuum geris, non alienum. Alteri igitur ex gesto obligari nequis, cum id non minus dominio (§. 118. part. 2. *Jur. nat.*), quam libertati naturali repugnet (§. 156. part. 1. *Jur. nat.*). Per se autem patet, neminem absque voluntate sua tibi obligari posse ad præstandum impensas & damna, quæ occasione gestionis incurre-

re potes (§. 382. part. 3. Jur. nat.). Et cessat hic etiam consensus præsumtus, unde pendet obligatio quasi ex contractu (§. 504.), quippe cui locum facit necessitas & utilitas negotii gerendi, cum nemo supponatur velle damnum manifestum incurere ac utilitate manifesta carere, quin potius quis velle putetur damnum a se averti & utilitatem suam promoveri, quantum patitur conditio sua.

§. 543.

Necessitas negotii alieni gerendi adesse intelligitur, si eo non gesto damnus inevitabilis emergat. Etenim si negotio non gesto, damnus inevitabilis emergat, gestio sine præsentissimo domini damno omitti nequit. Quamobrem cum dominus ipse negotium suum gerere nequeat *per hypoth.* si damnus avertendus, necesse est ut geratur ab alio. Necessitas adeo negotii alieni gerendi adesse intelligitur; si eo non gesto damnus inevitabilis emergat.

Necessitatem hanc loquitur exemplum, quod supra in medium attulimus ex *Manzio*. Etenim si per tectum, quod rimas egit, stillicidium in domum cadit, trabes & alia putrescunt, adeoque cum damnus hoc averti minime possit, nisi tempestive reficiatur tectum; refectio neglecta damnus emergit, quod evitari non potest. Omnino igitur necesse est, ut tectum reficiatur, consequenter cum dominus absens ipse hoc facere nequeat, alius ejus loco hoc faciat.

§. 544.

Utilitas domini in gerendo negotio alieno estimanda est ex rei, temporis ac personæ domini qualitate, non ex opinione gerentis. Gestor enim negotii alieni nil facere debet, nisi quod domino facturum esse præsumit (§. 523.). Quoniam igitur Gestor non debet, quod ipse facturus esset in eo casu, si suum negotium, utilitas domini in gerendo negotio alieno

no non æstimanda est ex gerentis opinione. *Quod erat
unum.*

Enimvero pro diversa rerum, temporum ac personæ qualitate utile esse potest idem ac inutile, cum in contractibus, adeoque etiam in quasi contractibus, quos necessitas in illorum locum surrogat (§. 510.), non spectetur alia utilitas, quam quæ in pecunia consistit, vel pecunia æstimari potest (§. 717. part. 4. Jur. nat.), cujus non eadem semper est indigentia, nec idem semper usus. Quoniam itaque negotium gerendum in utilitatem domini (§. 512.); utilitas quoque in gerendo negotio ipsius æstimanda est ex rerum, temporis ac personæ domini qualitate. *Quod erat secundum.*

Ira in exemplo tecti reficiendi non quaeritur, quid tu in refectionem impendere velles, si domus tua esset; sed quid in eum impendere velit dominus. Quodsi de utilitate judicium ferendum, dispiciendum omnino est, qualis sit domus. Quodsi enim dominus redux eam diruere & ejus loco novam extruere velit, item si ruinam jam minuetur; resectio tecti parum utilis eidem censebitur. Similiter si fuerint tempora calamitosa, ut dominus malit pecuniam conservare, quam in tecti domus refectionem impendere, cui devastationis periculum ab hoste imminet, præsertim cum damnum averti possit aquas alio modo excipiendo, ne trabes putrescant, vel si redux domum vendere constituit, aut de necessitate eam vendendi constiterit, nemo autem eam emturus facile sit, nisi qui eandem diruit et novam extruit; in æstimanda utilitate domini utique habenda ratio est temporum ac personæ qualitatis. Similiter si dominus egestate prematur, ut careat pecunia, quam in tectum reficiendum impendere possit, immo ex ære alieno laborat, quod dissolvere nequit; qualitatis personæ in æstimanda utilitate domini habenda utique ratio est. Hinc intelligitur, quanta circumspeditione opus sit, ne quis intempestive alienis negotiis sese immisceat, nisi officium suum vel sibi damnosum, vel domino

mino onerosum esse debeat. Erit autem utique damnosum semper, cum dominus non obligetur ad restituendum impensas sibi nimis onerosas, quippe quas facturus præsumi haud quam poterat (§. 523.). Prudentiæ, ad quam obligamur (§. 258. part. 1. *Jur. nat.*), omnino est, ut in æstimanda utilitate omnium circumstantiarum habeatur ratio, non vero negotium tantummodo in se spectetur (§. 257. part. 1. *Jur. nat.*). Si refectionem tecti in se spectes, ea semper utilis judicabitur domino. At si circumstantiarum, quæ multis modis variari possunt, habeatur ratio, ea nunc utilis, non inutilis erit domino.

§. 545.

In negotiorum gestione consensus domini præsumitur, ex necessitate gestionis & utilitate manifesta domini inde resultante. Etenim si gestio necessaria, damnum inevitabile emergit, nisi negotium geratur (§. 543.), & si ex gestione manifesta resultat domini utilitas, dominus carere debet utilitate, quam percipere poterat, si negotium non geratur. Quamobrem cum nemo velit damnum incurrere, quod evitare potest, nec carere utilitate, quam percipere poterat, qui curam patrimonii sui habet, quemadmodum debet (§. 458. part. 2. *Jur. nat.*), nec bona sua dilapidare vult, quod facere non debet (§. 460. part. 2. *Jur. nat.*); nemo etiam velle præsumitur negotium suum negligi, nec ab alio geri, si gestio fuerit necessaria, aut ex ea utilitas manifesta evadit. Quamobrem cum in negotiorum gestione, tanquam quasi contractu (§. 512.), negotiorum gestor in se negotium alienum gerendum suscipiat ex consensu præsumto domini (§. 504.); in negotiorum quoque gestione consensus domini præsumitur ex necessitate gestionis & utilitate manifesta domini inde resultante.

§. 546.

Quoniam in negotiorum gestione consensus domini præsumitur ex necessitate gestionis & utilitate manifesta domini

gestio valida. inde resultante (§. 545.), necessitas vero tum demum adesse intelligitur, si negotio non gesto damnum incurrit dominus inevitabile (§. 543.), utilitas autem domini æstimanda est ex rei, temporis ac personæ domini qualitate (§. 544.); *negotiorum gestio valida non est, nisi quando sine præsentissimo domini damno omitti nequit, aut utilitas ab eodem percipitur, quam pro rei, temporis ac personæ qualitate percipere potest.*

Non omne damnum pro damno reputatur a domino, qui minus præferre debet majori, si pro ratione circumstantiarum ex gestione majus in eum redundat, quam per eandem avertitur. Nec quævis utilitas ex eadem ratione pro utilitate habetur, si scilicet dominus majus incurrat damnum, quam utilitas ex negotio gesto percipitur (*not. §. 544.*). Quamobrem haud facile subinde est de validitate negotiorum gestionis statuere. Jure adeo positivo definiendum, quid e re plurimorum sit, ne litibus relinquatur locus, quibus facile deterrerentur plurimi, ne negotium alienum gerendum in se susciperent. Sed de eo disertius dicere non est hujus loci. In jure naturæ sufficit, ut caveatur, ne beneficium sit gestori damnosum, nec domino onerosum: id quod eveniet, si observentur, quæ in propositione præfente inculcantur.

§. 547.

Quanam A gestoris voluntate pendet, quanam domini negotia gerere negotia age- velit; si quæ tamen ita sint comparata, ut a se invicem separari store sint ge- nequeant, vel gestio unius alterius exigat gestionem, qui unum gerenda, rendum in se suscipit, alterum etiam gerere tenetur. Gestor enim proprio motu negotium alienum in se gerendum suscipit (§. 512.). Cum adeo ad id gerendum domino perfecte obligatus non sit (§. 118. part. 1. Phil. pract. univ.); ab ipsius voluntate pendet, utrum id in se suscipere velit, an nolit, consequenter ab eadem quoque pendet, quanam negotia gerere velit. *Quod erat unum.*

Enimvero

Enimvero si quæ negotia ita sunt comparata, ut a se invicem separari nequeant, vel gestio unius exigat gestionem alterius; plura negotia pro uno haberi debent, ita ut qui unum gereret, neglecto altero, istud non gereret in utilitatem domini, nec omni diligentia. Quamobrem cum gestor negotium, quod in se gerendum suscipit, in utilitatem domini (§. 512.) & omni diligentia gerere debeat (§. 515.); si quædam negotia ita sunt comparata, ut a se invicem separari nequeant, vel gestio unius exigat gestionem alterius, qui unum gerendum in se suscipit, etiam alterum gerere tenetur. *Quod erat alterum.*

Negotium alienum gerere officium humanitatis est (§. 410. *part. 3. Jur. nat.*), ad quod nemo compelli potest (§. 658. *part. 1. Jur. nat.*). Quodsi ergo plura fuerint negotia absentis vel ignorantis seu consentire non valentis, quæ alius in utilitatem ejus gerat necesse est; ex eo, quod unum gerendum in te suscipere velis, minime sequitur, quod etiam cetera gerere debeas. Cum gestio negotii alieni gratuita in se spectata sit beneficium (§. 17. *part. 4. Jur. nat.*), ad quod præstandum quasi contrahendo te perfecte obligas proprio motu, cum etiam ab eodem præstando abstinere posses (§. 512.); quantum beneficii in alterum conferre velis, ex tua metiendum est voluntate, non ex voluntate beneficiarii, præsertim cum acceptatio tantummodo præsumatur (§. 504.). Et, si vel maxime nemo sit, qui cetera curare velit, non tamen ideo majus tibi imponendum onus, quam in te suscipere volueris: ac præstat unum vel alterum negotium in utilitatem domini geri, quam omnia negligi. Alia vero est ratio, si quædam negotia ita a se invicem dependeant, ut, si unum tu geras, alterum vel profus negligendum sit, cum alius gerere non possit, vel non facile reperiat, qui idem gerere velit. Etenim in casu priori pro uno negotio reputari debent, in posteriori tu in causa fores, ut gestio alterius omitteretur: quod omnino perinde esset ac negotium

gotium susceptum non omni gerere diligentia, quemadmodum fieri debebat (§. 515.).

§. 548.

Quando gestor teneatur ob negotiorum gerentium culpa non gerere velis, nisi tu unum in te suscipias gerendum; domino teneris ob damnum, quod ex neglectu ceterorum resultat. Etenim si quis omnia domini negotia gerere velit, nisi tu unum gerendum in te suscipias; tu in causa es, cur cetera negligentur, consequenter dominus incurrat damnum, quod ex neglectu ceterorum resultat. Quamobrem cum imprudenter negotium unum in te gerendum suscipias (§. 776. part. 1. Phil. pract. univ.), imprudentia autem culpa sit (§. 777. part. 1. Phil. pract. univ.); damnum domino das culpa tua. Quoniam itaque damnum culpa datum reparandum est (§. 580. part. 2. Jur. nat.); domino teneris ob damnum, quod ex neglectu ceterorum resultat.

Minime hoc contrariatur ei, quod in propositione precedente demonstravimus. Neque enim domino teneris ob cetera, quod ea in te suscipere nolueris, sed quod impediveris, ne alius susciperet, qui volebat. Impedire enim, quo minus alter consequatur aliquod fortunæ bonum, quod consequi alias poterat, læsio est (§. 677. part. 1. Jur. nat.), naturaliter prohibita (§. 696. part. 1. Jur. nat.). Facile etiam patet in casu presenti domini consensum in gestionem unius negotii cum neglectu ceterorum non posse præsumi, consequenter quasi prohibente domino negotium unum geri quod facere non licet (§. 526,

§. 549.

De contra- Etenim gestor negotii, quod gerit, causa cum alio contrahit, sed Etenim gestor se, non dominum obligat; hic tamen obligatur, quatenus id, quod ex negotii contractu acceptum, in rem domini versum, nisi id a gestore consequi possit cum alio sit is, cui debetur. Etenim ex quasi contractu seipsum quidem domino & ex consensu præsumpto dominum sibi obligat (§.

514. 505.); quoniam tamen dominus nullum in ipsum contulit jus contrahendi cum aliis, nec ejus nomine cum aliis contrahere potest (§. 156. part. 1. Phil. pract. univ.). Quando itaque negotii causa cum aliis contrahit, suo nomine contrahit, adeoque se alteri, qui cum eo contrahit, non vero dominum obligat. *Quod erat unum.*

Enimvero si in rem domini versum est, quod ex contractu accepit, adeoque in negotium impensum; dominus hoc restituere tenetur gestori (§. 521.). Quamobrem cum perinde sit, sive id domino restituatur, sive ei solvatur, cui ex contractu debetur, neque etiam quis locupletior fieri possit cum damno alterius (§. 585. part. 2. Jur. nat.); si a gestore consequi nequeat qui cum eo contraxit, quod in rem domini versum, dominus ad id solvendum obligatur. *Quod erat alterum.*

§. 521. Si rectum refecturus pecuniam sub usus mutuum accepit, creditor obligatur, tu vero eam, quae in refectio- nem facti impensa, gestori restituere teneris. Quodsi solvendo non sit gestor, tu restituere teneris creditori, quantum in rectum refectio- nem impensum. Cum contractu autem, qui negotii causa factus, minime debet contractus, in quo ipsum negotium consistit, qualis erat emptio equi ab hoste capti (not. §. 528).

§. 530.

Si ipsum negotium consistat in contractu pro alio inito & ante-De contra-
gatum is consummetur, dominus eundem ratihabeat; dominus ei, cum etiam, in quo
quo contractum est, obligatur, gestoris autem obligatio expirat. Ete negotium
nam si ipsum negotium consistat in contractu pro eo inito; consistit.
tam te alteri, cum quo contrahis, obligas sub hac conditione,
si dominus ratihabuerit. Quodsi ergo antequam is con-
summetur, dominus eundem ratihabeat, perinde jam est, ac
si ipse cum altero contraxisset, adeoque eidem obligatur.
(Wolffii Jur. Nat. Part V.)

conditione autem, sub qua te obligaveras, non existente, obligatio tua expirat (§ 534. part. 3. Jur. nat.).

E. gr. Tu domicilium apud nos constituere decrevisti post festum Michaelis advenurus. Commoda tibi habitatio non facile hic haberi potest. Quamobrem cum sese offerat occasio ædes commodas conducendi, necesse vero sit, ut statim contrahatur, quia adest alius, qui eas conducere vult; ego pro ædes istas conduco. Equidem fieri nequit, ut te locatori obligem, adeoque necesse est ut me ipsi obligem sub ea conditione, nisi tu contractum ratihabere, adeoque ipsi obligatus esse velis. Quoniam tamen mecum contrahit, ut ædes tibi sint conductæ, etiam mandatum contrahendi non habeam, necesse omnino est, ut ego ipsi obligatus sim ad solvendum pensionem, nisi contractum ratihabueris; quod si vero eum ratihabueris, non ego, sed tu pensionem ipsi solvere teneris, & quamprimum obligatio tua incipit, mea expirat.

§. 551.

De contra- Si quis pro alio contrahit tanquam negotii gestor, tempestive
bus pro alio eidem significare debet, quod contraxerit, ne is vel ipse contrahat cum
illis tempe- alio, vel mandatum contrahendi alii det. Etenim si pro alio con-
trahis tanquam negotii gestor, proprio motu hoc facis, sine
significatione. mandato domini (§. 512.), adeoque domino incio. Quo-
 niam ergo dominus ignorans te in utilitatem suam jam con-
 traxisse ipse cum alio contrahere, vel mandatum cum alio
 contrahendi alii dare poterat, tu tamen vis dominum tibi
 esse obligatum ad contractum a te initum ratihabendum, ne
 tu obligatus sis ei, cum quo pro illo contraxisti (§. 512. 550.);
 ideo omnino necesse est, ut tempestive eidem significes, te
 contraxisse, ne vel ipse contrahat cum alio, vel mandatum
 contrahendi alii det.

Facile apparet, significatione ista non esse opus, ubi satis
 certum est, dominum ipsum non esse contracturum cum alio,

De Quasi contractibus & Contractibus mixtis. 379

nec mandatum contrahendi daturum alij, veluti si de contrahendo consilium inire non possit, nisi ubi praesens fuerit, adeoque ipsi innotescere queat te contraxisse.

§. 552.

Si gestor domino tempestive non significet, quod pro eo contra- *De significa-*
xerit; dominus ob istum contractum non tenetur gestori. Etenim *tionem negle-*
si gestor domino tempestive non significet, quod pro eo con-
traxerit; dominus ipse contrahit eadem de causa sive per se,
sive per mandatarium, adeoque ad hunc contractum suum
adimplendum obligatur (§. 789. part. 3. & §. 663. part. 4.
Jur. nat.). Quamobrem si ad contractum gestoris ratihaben-
dum obligatus esse deberet, cum mora culpa sit (§. 648. part.
3. *Jur. nat.*), culpa gestoris, non sua in damnum incurreret.
Enimvero si damnum ejus, cujus culpa accidit, colliditur cum
damno alterius, qui omni culpa vacat, damnum ferre debet
is, cujus culpa est (§. 629. part. 2. *Jur. nat.*). Quoniam ita-
que damnum ferre debet gestor; dominus ob contractum,
quem pro eo inicit, sed tempestive significare neglexit, eidem
non tenetur.

Ita si in exemplo, quod paulo ante dedimus (*not. §. 550.*),
pro Titio conduxisti domum, te vero conduxisse eidem tempe-
stive non significasti, ut is interea aliam conduxerit etiam minus
commodam; tamen teneris locarium solvere locatori tuo, nec
quicquam a Titio repeterè potes.

§. 553.

Si quis rem fungibilem apud se deposuit, qua, cum propter *De quasi*
absentiam deponentis restitui non possit, diutius servando peritura, emptione.
ta vero animo solvendi pretium eandem consumis; tam quasi emis.
Etenim depositarius obligatur ad rem depositam omni dili-
gentia custodiendam (§. 578. part. 4. *Jur. nat.*) & damnum,
si culpa sua deterioretur, vel percat, deponenti resarcire tene-
tur

tur (§. 584. part. 4. Jur. nat.). Quodsi ergo diutius servando peritura est res fungibilis, nec propter absentiam deponentis restitui potest; necesse est, ut vel vendatur, vel mutuo alicui detur, si deponens damnum incurrere non debeat, sed vel pretium (§. 937. part. 4. Jur. nat.), vel rem in genere reciperet (§. 514. part. 4. Jur. nat.). Quoniam itaque depositarius recte præsumit, deponentem rem suam vendi velle, & quia ipsi perinde est, sive depositarius pretium pro ea solvat, sive alius emtor, idem quoque consentire præsumitur, ut depositarius eam consumat & pretium loco rei restituat. Enimvero si pro re traditur pretium rei, eadem emitur (§. 937. part. 4. Jur. nat.), & quoniam conventio hic perficitur ex consensu præsumto deponentis, depositarius cum eo quasi contrahit (§. 504.). Quamobrem si rem fungibilem apud te depositam, propterea quod diutius servando peritura, consumis animo solvendi pretium; eam a deponente quasi emit-

§. 554.

Quid ea sit.

Quasi emtio est quasi contractus, quo quis ex consensu domini præsumto rem sibi vult esse emtam.

Quasi emtionem esse dabilem, patet ex propositione præcedente. Et validitatem huius quasi contractus tuetur in illo casu necessitas perinde ac in negotiorum gestione (§. 543.).

§. 555.

De pretio

Quasi emtor pro re fungibili, quam consumit, tenetur domino a quasi em-solvere pretium isto tempore commune, quo consumit. Etenim rem quasi emit, quia diutius servando peritura (§. 553.); adeoque consumi debet, nisi perire debeat. Quamobrem cum tunc vendenda sit, aliud pro ea pretium tunc accipi non potest, quam quod isto tempore commune est (§. 905. part. 4. Jur. nat.). Quasi emtor itaque id pretium pro re fungibili, quam

quam consumit, tenetur domino solvere, quod isto tempore, quo eam consumit, commune est.

Respicendum nimirum est tempus quasi contractus, qui in locum veri succedit: quod adeo pretium accepisset dominus, si isto tempore rem vere vendidisset, istud etiam ex quasi emtione accipere debet. Acutiores facile videbunt quasi emtione continere negotiorum gestionem. Etenim negotium deponentis utiliter gerit depositarius, quatenus a domino avertit damnum, quod incurreret, si res deposita interiret, adeoque eam vendit. Accedit autem ad negotiorum gestionem quasi emtio, dum rem vendit sibiipsum, quam alii vendere poterat. Unde eadem patet, quod idem solvere teneatur pretium, quod alius soluturus fuerat.

§. 556.

Si quis rem venalem apud te deposuit, & casus emergit, quo alius casus ipsemet rem istiusmodi emere teneris; naturaliter eam quasi-emere quasi emtiones, sed solvendum est pretium, quo tempore restitutionis eam emere vendere poteris deponens: si vero pro certo pretio eam vendere voluit, cum deponeret, hoc ipsum solvendum. Etenim si rem, quae apud te deposita, vendere velit deponens, facile praesumitur eum in venditionem consentire, si casus emergit, quo vendi potest, seu vendendi occasio sese obtulerit. Quoniam vero ipsi perinde est, sive tu emas, sive alius; quando casus emergit, quo tu istiusmodi rem emere teneris, omnino recte praesumitur consentire, ut tu eandem emas. Quamobrem cum quasi emtio sit, si ex consensu domini praesumpto rem tibi emtorem esse velis (§. 554.); si quis rem venalem apud te deposuit, & casus emergit, quo ipsemet rem istiusmodi emere poteris, naturaliter eam quasi emere poteris. Quod etiam praesumitur.

Enimvero quoniam dominus rem venditurus non erat, postquam ipsa fuerat restituta; nec consentire praesumitur

tur nisi in id pretium, quod isto tempore pro te accipere poterat. Quoniam itaque quasi emptio perficitur ex consensu presunto domini (§. 554.); quasi emptor solvere tenetur pretium, pro quo rem sibi restitutam dominus vendere poterat. *Quod erat secundum.*

Quodli vero tibi, vel alii rem pro certo pretio vendere voluit, cum deponeret; quod in hoc pretium consentiat, recte presumitur. In hoc igitur casu si quasi emas, solvere teneris pretium, pro quo rem tibi, vel alii vendere voluit deponens, cum deponeret. *Quod erat tertium.*

Si res deposita sit venalis, presumi quidem potest dominum consentire in venditionem, sed in quodnam pretium consentiat, ex eo, quod venalis sit, presumi nequit. Quamobrem necesse est, ut quantitas pretii aliunde presumatur, nimirum vel ex tempore, quo vendi a domino potest, vel ex eo, quod alias voluntatem suam de eo declaraverit. Quod vero in casu altero quod dictum est contra sum pro vero haberi nequeat, adeoque tantummodo probabiliter pro vero accipiat, inde est, quod rationes particulares esse possint, cur pro isto pretio vendere, quam deponere maluerit, et quod rationes etiam esse possint, cur voluntatem suam mutaverit.

§. 557.

De quasi mutuo.

Si quis rem fungibilem apud te deposuit, qua, cum propter absentiam restitui non possit, diutius servando peritura, tu vero animo eam in genere constituendi resumis; quasi mutuum contrahis. Patet ex demonstratione superiori (§. 553.), in hypothese propositionis presentis, nisi res perire, adeoque damnum a deponente averti debeat, rem aut esse vendendam, quae deposita fuit, aut mutuo alii dandam. Quamobrem cum perinde fit, sive alius eandem mutuo accipiat, sive tu accipias, facile deponens presumitur consentire, ut tu eandem mutuo accipias. Quoniam itaque ex consensu presunto quasi contrahi-

trahitur, si tu eandem consumis animo eam in genere restituendi, quasi mutuum contrahis.

Ex deposito res deponenti inspecie restituenda (§. 578. part. 4. Jur. nat.). Si ea perit, inspecie restitui nequit, & si perit sine culpa deponentis, nec æstimatio restituenda a deponente (§. 584. part. 4. Jur. nat.). Ast ex mutuo in genere restituitur (§. 514. part. 4. Jur. nat.). Quamobrem cum præstet, eam in genere restitui, quam prorsus non restitui, nec æstimationem præstari; quin dominus malit eam mutuo dari, quam depositam perire, nemo non hinc colliget. Ex consensu adeo præsumto eam mutuo dare potest depositarius tanquam negotiorum gestor (§. 512). Quidni igitur et eam quasi mutuo dare sibi metipsum potest, cum quasi mutui idem sit effectus, qui mutui veri (§. 505.). Nihil adeo difficultatis habet propositio præsens, modo singula probe expendantur.

§. 558.

Quasi mutuum est contractus, quo quis ex consensu præsumto domini rem fungibilem consumit animo eam in genere restituendi. *Quasi mutuuum quid sit.*

Quasi contractum in casu propositionis præcedentis defendit necessitas, perinde ac quasi emtionem in casu simili (not. §. 554).

§. 559.

Si res deposita diutius servando peritura, & adsit, qui eam mutuo accipere velit; depositarius eam quasi emere nequit, nisi rationes fortes adsint, ob quas vendendi voluntas potius præsumitur: quasi emere tamen potest, si nemo adsit, qui mutuo eam accipere velit. Nimirum si res deposita diutius servando peritura, nisi remenda & perire debeat, aut vendenda, aut mutuo danda. Quoniam contra. rem deposuit deponens, ut ea ipsi restituatur in specie (§. 578. part. 4. Jur. nat.), si autem mutuo detur, quia impossibile est eam in specie restitui, in genere tamen adhuc restitui potest, &

Et quidem ejusdem bonitatis ac qualitatis (§. 519. part. 4. Jur. nat.), ut adeo parum interesse videatur, utrum in specie, an in genere restitatur; ex eo solo, quod rem deposuit, potius velle præsumitur, ut, ne res pereat, mutuo deponatur, quam ut vendatur. Quodsi ergo adsit, qui eam mutuo accipere velit; eam vendere nequit, consequenter nec quasi emere potest depositarius (§. 523). *Quod erat primum.*

Enimvero si rationes fortes adsint, ob quas præsumitur, quod rem alias perituram potius vendi, quam mutuo dari velit deponens; depositarius quoque eam vendere, non mutuo dare debet. Quamvis adeo adsit, qui eam mutuo accipere velit; eam tamen hoc non obstante quasi emere potest (§. 553). *Quod erat secundum.*

Quodsi vero adsint, quidem rationes satis fortes, ob quas deponens potius velle præsumitur, rem depositam mutuo dari, quam vendi, ne pereat; si tamen nemo adsit, qui mutuo accipere eam velit, ut adeo vendi necesse sit; deponens eam utique quasi emere potest (§. 554). *Quod erat tertium.*

Nimirum quia deponens nolle præsumitur, ut res deponatur, aut ea vendenda, aut mutuo danda. Quæritur adeo, utrum horum velle præsumi debeat. Particulares adeo adesse debent rationes, ab quas alterutrum præsumatur. Sive res alii vendatur, vel mutuo detur, sive ipse eandem quasi emat, vel quasi mutuo accipias, standum est voluntate præsumta domini (§. 523. 554. 558). Et præsumtio, quæ auctoritate rationibus particularibus, semper præferenda ei, quæ rationibus generalibus debetur. Sed talia disertius doceri debent in Logica probabilium, ad quam omnino spectat theoria præsumtionum generalis ex ipsa rerum natura derivanda, unde multum lucis affunditur theoriæ quasi contractuum.

§. 560.

Quando ne- In genere si gestori negotiorum ex utilitatem domini eandem
gotiorum ge- contrahendum; ipse cum domino eodem modo quasi contrahere possit.

Etenim si gestori negotiorum in utilitatem domini cum alio ^{gestor cum do-} contrahendum, qui ex isto contractu domino obligatur præ-^{mino quasi} stare aliquid debet, quod domino utile, & gestor ad domi-^{contrahere} no restituendum obligatur, quod ex eodem ad ipsum perve-^{posse.} nit (§. 518.). Quoniam itaque perinde est domino, sive alius, sive gestor illud præstet, & sive gestor de suo det, sive ab alio acceperit, quod ex isto contractu restituendum, facile consentire præsumitur, ut gestor tanquam persona dominum repræsentans contrahat cum seipso, seu quod perinde est, ut ipse præstet, quod alius præstare debebat ex contractu. Quoniam itaque ex consensu præsumto inter se de eo convenire videntur, gestor cum domino quasi contraxisse videtur (§. 504.). Atque adeo patet in genere, si gestori negotiorum in utilitatem domini cum alio contrahendum; ipsum cum domino eodem modo quasi contrahere posse.

Propositionis præsentis casus particulares sunt quasi emptio & quasi mutuum, qui per modum corollarii ex eadem inferri poterant.

§. 561.

Quoniam *gestor negotiorum*; si in utilitatem domini cum ^{De Quasi} alio contrahendum, ipse cum domino eodem modo quasi con-^{conduccione.} trahere potest (§. 560.); *si domum domini locare alicui tenetur, ipse animo solvendi pensionem, quam daret conductor alius, domum inhabitare potest, quasi eandem a domino conduxisset.*

§. 562.

Est adeo *Quasi locatio conductus* quasi contractus, quo quis ^{Quasi loca-} ex consensu domini præsumto utitur re ejusdem animo sol-^{tio conduccio} vendi mercedem, quam conductor alius præstiturus erat. Et ^{quid sit,} *similiter quasi locatio operarum* est, quasi contractus, quo quis ex consensu alterius præsumto eidem operas præstat pro eadem
(*Wolfii Jur. Nat. Pars V.*) Ccc dem

dem mercede, quam pro iis alii locatori præstare debebat quasi conductor.

Quoniam ex quasi contractu eadem nascuntur obligationes, quæ ex vero (§. 505), non opus est ut de obligatione ex quasi conductione et quasi locatione orta hic distinctius agamus. Immo cum in genere ostenderit, quando quasi contractus in locum verorum succedere possint (§. 560), nec opus est, ut de quasi contractibus in specie prolixè agamus, quæ ad negotiorum gestionem accedere possunt, vel etiam tacite insunt contractibus aliis, quatenus ex iis ad ea obligamur, de quibus expresse non fuerat conventum, immo a contrahentibus eo, quo contrahabant, tempore non cogitatum. Quodsi quis ea perpendere voluerit, quæ de contractibus veris demonstravimus; facile perspiciet quænam huc referri debeant, modo animum advertat ad differentiam, quæ etiam naturaliter intercedit inter obligationem imperfectam, & perfectam, & ad eundem revocet, quod mutuo consensu imperfecte debitum vertatur in perfecte debitum: de quibus abunde dictum est in parte tertia, cum de modo alteri sese obligandi ageremus.

§. 563.

De consensu Qui consentit in rem aliquam, aut factum quoddam, is etiam presumitur ex consensu consentire presumitur in ea, ad quæ naturaliter ex re ista vel facti consensu ve- isto sine restrictione obligatus est. Etenim ponamus aliquem ro fluente. consentire in rem aliquam, aut factum quoddam; non tamen consentire velle in ea, ad quæ naturaliter ex re ista vel facto isto sine restrictione obligatus est. Quoniam obligatio rei, cohæret, ut inde divelli non possit, unum vult, alterum vero non vult, quorum istud sine hoc esse non potest: quod cum sit absurdum, nemo autem sanus contradictoria velle præsumatur, qui in rem aliquam, aut factum quoddam consentit, is etiam consentire præsumitur in ea, ad quæ naturaliter ex re ista, vel facto isto sine restrictione obligatus est.

Ostenditur

ostenditur etiam directe hoc modo. Qui consentit in rem aliquam, aut factum quoddam, is etiam consentire debet in ea, ad quæ naturaliter ex re ista, vel facto isto sine restrictione obligatus est (§. 118. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum quilibet præsumatur consentire in id, in quod consentire debet; qui consentit in rem aliquam, aut factum aliquod, is etiam consentire præsumitur in ea, ad quæ naturaliter ex re ista, vel facto isto sine restrictione obligatus est.

Nimirum si animo deliberato consensisset in rem, vel factum, unde manat naturaliter aliqua obligatio; utique perpenderit, se, si rem istam habere, vel hoc fieri aut facere velit, ad hoc præstandum fore obligatum (§. 387. *part. 3. Jur. nat.*), consequenter si obligatus ad hoc esse noluisse, nec in rem, vel factum consensisset, cum consentire non potuisset. Enimvero sine animo deliberato nil quicquam facere debemus (§. 390 *part. 3. Jur. nat.*), et de animo deliberato alterius non statuendum est ei, cui cum ipso negotium est (§. 424 *part. 3. Jur. nat.*), sed is potius præsumendus, nisi manifesta contrarium appareat (§. 426. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem præsumtio, de qua loquitur propositio præsens, satis manifesta est, ac firmo nititur talo. E. gr. Si tu mihi vendis merces, quas te accepturum speras, et ego pretium tibi solvo, ut convento tempore illas accipiam; tu utique obligatus es ad pretium restituendum, si merces convento tempore non advenerint, quo iis indigeo. Et si adeo de eo non expresse conveniatur, consensus tamen tuus in pretii restitutionem recte præsumitur, ut adeo non solum jure interno obligatus sis ad pretium restituendum, verum etiam jure externo, adeoque ad restituendum a me compelli possis, emtione venditione rescissa. Similiter in eodem casu ego præsumor voluisse, ut merces hic mihi tradantur & tuo adeo periculo huc transportentur, nisi expresse contrarium fuerit dictum, vel ego tibi mandaverim, ut eas huc mitti cures. Propositio præsens, quamvis propter terminos generales non appareat, revora tamen notio communis est, juxta quam vulgo judicant

Ccc 2

dicant homines: id quod haud difficulter apparet, modo animi satis attentum ac sufficiens acumen ad perpendenda communia in casibus huc spectantibus iudicia afferamus,

§. 564.

De quasi societate contracta.

Qui casu incidunt in communionem, quasi societatem contrahunt. E. gr. ponamus, tibi & Cajo donari praedium: dico, inter te & Cajum quasi societatem contrahi. Etenim quoniam tibi & Cajo simul donatur praedium & donatio a vobis acceptatur, quippe sine qua donatio non perficitur (§. 59. part. 4. Jur. nat.); dominium praedii in te & Cajum simul transfertur (§. 48. part. 4. & §. 13. part. 3. Jur. nat.), adeoque tibi & Cajo in eodem indiviso dominium pro parte competit, consequenter casu in communionem incidis cum Cajo (§. 126. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem cum lucrum & damnum pro rata participant, qui in communionem positiva sunt (§. 135. part. 3. Jur. nat.) & quando ab eodem recedunt pro rata inter eos dividenda, qui in eadem sunt (§. 134. part. 3. Jur. nat.); tu & Cajus naturaliter obligati estis ad lucrum & damnum sibi invicem communicandum. Quoniam itaque in id consentitis, ut praedium vobis sit donatum (§. 2. part. 3. Jur. nat. & §. 658. part. 1. Phil. pract. univ.), qui vero in rem aliquam contentit, is etiam consentire praesumitur in ea, ad qua ex re ista naturaliter obligatus est (§. 563.); perinde omnino est, ac si inter vos conventum fuisset, ut lucrum & damnum, quod ratione praedii obvenit, vobis commune esse debeat. Enimvero societas contrahitur, si ita convenitur, quod res & operas eo fine conferre velitis, ut lucrum ac damnum commune sit (§. 1318. part. 4. Jur. nat.). Vestra igitur conventio cum nitatur consensu praesumpto *per demonstrata*, istiusmodi autem conventio quasi contractus sit (§. 504.). quasi societas inter vos contrahitur. Atque adeo patet, qui

casu incidunt in communionem, eos quasi societatem contrahere.

Ex anterioribus satis patet, quasi societatem contractam hoc operari, ut, cum antea jure interno, seu ex æquitate tu Cajo & Cajus tibi esset obligatus, nunc etiam jure externo, seu ex justitia externa unus alteri obligatus sit, ita ut, qui præsumptæ huic conventioni contravenire velit, non modo iniquus sit, sed datam etiam fidem fallat (§. 759. part. 3. *Jur. nat.*). Facile vero patet, posse etiam eos, qui casu incidunt in communionem, veram societatem contrahere, veluti si inter se expresse conveniant, ut in nostro exemplo prædium commune administraretur communi consensu.

§. 565.

Quoniam qui casu incidunt in communionem, quasi so- ^{Effectus} cietatem contrahunt (§. 564.), in societate autem sibi invi- ^{quasi socie-} cem obligantur socii ad lucrum & damnum communican- ^{tatis.} dum (§. 1318. part. 4. *Jur. nat.*) & qui damnum dolo vel culpa sua dedit, id resarcire consociis tenetur (§. 1364 part. 4. *Jur. nat.*); si qui casu incidunt in communionem, & unus solus percepit fructus, vel lucrum ex re communi quasitum, aut impensas necessarias fecit, ad ratam fructuum vel lucri alteri restituendum tenetur & ad ratam impensarum restituendam alterum sibi obligatum habet: quodsi vero culpa sua dedit damnum, pro rata quoque alteri idem resarcire tenetur, jure etiam externo.

Præstationes nimirum personales ex quasi contractu sunt, si justitiam externam spectes, ita ut ad eas alterum tibi obligatum habeas non tantummodo ex æquitate, verum etiam externe, quasi ex promisso, quo solo unus sese alteri perfecte obligare potest (§. 393. part. 3. *Jur. nat.*). Recte igitur Imperator §. 3. l. de obl. quæ ex quasi contr. quasi contractum ex communi-
one ortum restringit ad præstationes personales, excipit autem divisionem ipsius rei, quippe quæ ex ipso dominio oritur.

Quamdiu v. gr. res donata communis est, perinde omnino habetur, ac si illi, quorum ea communis est, ratam suam communis lucris causa contulissent, ita tamen ut quilibet sibi reservaret dominium ejus, quod contulit. Quando itaque res communis dividitur, quilibet recipere videtur, quod contulerat & suum manserat. At si unus socius fructus solus percipit, vel in rem communem quid necessario impendit, aut etiam dolo vel culpa damnum dat; præstationes nascuntur personales, ad quas datur obligatio ex quasi contractu, quatenus ea consensu præsumto nititur juxta antea demonstrata (§. 563.). Nimirum si alterum compellere vis ad præstationem personalem in statu etiam naturali, non sufficit provocare ad æquitatem, cum contra eandem haud raro dentur exceptiones litibus ferendis aptæ, sed necesse est ut ostendas alterum tibi ad hoc ipso consensu suo esse obligatum, sive vero, expresso nimirum, vel tacito, sive præsumto, ut adeo obligatio sit vel ex contractu, vel ex quasi contractu. Obligatio igitur ex quasi contractu non est merum figmentum juris civilis, sed ipsi etiam juri naturæ probatur, quatenus in eo jus externum ab interno distinguendum, ut aliud sit obligari in conscientia, aliud ita, ut in alterum translaturum sit jus te ad præstationem adigendi, seu jus belli (.687 part. 2. Jur. nat.), cui in statu civili succedit jus agendi in foro, quem admodum suo loco videbimus,

§. 566.

Obligatio eorum, qui casu in communionem vel dividendam, vel communiter administrant. Qui in communionem casu incidunt, illi naturaliter obligantur, qui casu in communionem vel dividendam, vel communiter administrant. Etenim qui casu in communionem incidunt, illi pro parte dominium in re indivisa citra conventionem suam acquirunt (§. 126. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem cum quilibet ex re communi lucrum pro rata participare debeat (§. 135. part. 3. Jur. nat.); aut unusquisque partem sibi debitam solus pro arbitrio suo, aut omnes conjunctim rem communem administrare debent (§. 118. part. 1. & §. 141. part. 3. Jur. nat.).

Quam-

Quamobrem cum nemo cogi possit, ut invitus maneat in communione (§. 147. part. 3. Jur. nat.); qui in communionem casu incidunt, illi naturaliter obligantur ad rem communem vel dividendam, vel communi consensu administrandam.

E. gr. Dono tibi & Sempronio agrum. Ager igitur ille aut dividendus est inter te & Sempronium, ut quisque suam accipiat partem de eadem dispositurus pro arbitrio suo, aut ut communis maneat necesse est & in utilitatem communem administrandus, prout commodum vobis visum fuerit. Nec obstat divisioni, si res commode, vel profus non dividi possit (§. 137. & seqq. part. 3. Jur. nat.).

§. 567.

Communio incidens dicitur, in quam quidam casu incidunt, hoc est, sine ulla prævia conventionione, quod eadem communis esse debeat. *Communio incidens quænam sit.*

Ita mecum in communionem incidis, si domus, vel prædium aliquod mihi ac tibi donetur, vel si rem quandam conjunctim erimus, non tamen eo animo, ut tanquam communis administrari debeat, seu, ut vulgo dicitur, sine affectione societatis.

§. 568.

Communio incidens est quasi contractus, & ex eo unus alteri Qualis quæ obligatur ad rem communem vel dividendam, vel communi consensu administrandam. *Quasi contractus* Etenim qui in communionem casu incidunt, illi naturaliter obligantur ad rem communem vel dividendam, vel communiter administrandam (§. 566.). Quoniam igitur consenserunt in modum, quo rem communem acquisiverunt, etsi inter ipsos non fuerit conventum, quod res communis esse debeat, qui vero consentit in rem, aut factum aliquod, etiam consentire præsumitur in ea, ad quæ ex re ista, vel facto naturaliter obligatus est (§. 563.); qui in communionem incidunt etiam consentire præsumuntur in hoc, ut rem communem

munem vel dividant, vel communiter administrent. Enimvero quasi contractus est, qui ex consensu præsumto perficitur (§. 504). Communio igitur incidens quasi contractus est, consequenter cum ex quasi contractu eadem nascatur obligatio, quæ ex vero (§. 505.); unus alteri obligatur ad rem communem vel dividendam, vel communiter administrandam.

E. gr. Si mihi & tibi res quædam simul donatur, dum uterque donationem acceptamus, ex ipsa acceptatione præsumitur, quod rem istam vel inter nos dividere, vel communem habere, adeoque communi consensu administrare velimus. Ex vi hujus consensu præsumti etiam quasi ex contractu obligati sumus ad alterutrum faciendum: neuter alterum cogere potest, ut res maneat communis, nec dividatur, nemo solus eam administrare potest. Quamdiu autem non dividitur, nec consensu expresso, vel tacito societas contrahitur, ratione administrationis quasi societas contracta intelligitur (§. 564.), quæ adeo cum quasi contractu, quem ipsa communio incidens inducit, non confundenda. Etsi autem non opus esse videatur, ut de re dividenda quasi contrahatur, cum vi domini quilibet exigere possit, quod suum est; nil tamen obstat, ut obligatio ex dominio resultans quasi contractu confirmetur, quemadmodum paulo ante insinuavimus (not. §. 565.) Accedit, quod quasi contractus hic vim suam etiam exerat, si quis solus administrationem sibi arrogat, tu vero tantummodo exigis, ut vel res dividatur, vel communi consensu administretur, adeoque in alterius arbitrio relinquis, quidnam horum eligere velit. Ceterum tanto minus ad inanes subtilitates referri debet, quod communio incidens eo, quem diximus, sensu ad quasi contractus referatur; quanto certius constat, quod nemo invitus ad communionem ineundam compelli possit, consequenter quando in eam expresse, vel tacite non consensit, necesse est ut consensus præsumatur.

§. 569. ●

Quando so-

Si qui in communionem casu incidens communi consensu rem admini-

administrant, societatem actu contrahunt. Quando enim communitas actu communi consensu rem administrant, ipso facto declarant, quod contrahatur. velint rem esse communem & communi consensu administrari, adeoque in communionem & communem administrationem rei tacite consentiunt (§. 660. part. 1. Phil. pract. univ.). Quamobrem cum tacitus consensus sit verus consensus (§. 662. part. 1. Phil. pract. univ.), vero autem consensu contrahatur vera societas; si qui in communionem casu incidunt communi consensu rem administrant, societatem actu contrahunt.

Aliud est, si quis inscio ac inconsulto altero rem communem solus administret, tum enim quasi contrahit; quod si enim alter norit & contradicat, dissentium suum declarat, adeoque consensus præsumi nequit.

§. 570.

Indebitum dicitur id, ad quod præstandum alteri non sumus obligati. Quamobrem cum præstatio & dationem, & *quid sit* factum comprehendat (§. 80. part. 3. Jur. nat.), dari autem possint res tam corporales, quam incorporales, usus rei tam nudus, quam cum fructu conjunctus, atque pecunia (§. 10. part. 4. Jur. nat.); *indebitum consistit tam in datione rei sive corporalis, sive incorporalis, vel usus rei sive nudi, sive cum fructu conjuncti, vel pecunie, ad quam dandum non sumus obligati, quam in præstatione facti, ad quod faciendum alteri non sumus obligati.* Atque hinc porro patet, *indebite dari, vel fieri, si detur, vel fiat, ad quod dandum, vel faciendum quis obligatus non est.*

§. 571.

Indebiti solutio est præstatio indebiti tanquam debiti, *Indebiti solutio* veluti si tibi dem quodcunque, ad quod dandum tibi non sumus obligatus, quasi ad idem dandum tibi essem obligatus, *fit.*

(Wolffii Jur. nat. Pars V.)

D d d

aut

aut facio aliquid, ad quod faciendum tibi non sum obligatus, quasi ad idem faciendum tibi essem obligatus. Et indebite solvere dicitur, qui indebitum solvit.

E. gr. Puto me tibi obligatum esse ad solvendum centum aureos, & hosce tibi solvo: solutio erit indebiti. Similiter tu a me exigis decem aureos, quasi tibi eos deberem, cum tamen revera nihil debeam; ego litis evitandæ causa decem solvo, quasi eos tibi deberem; solutio denuo erit indebiti. Quod si puto domum esse tuam, eamque tibi do, cum tamen tua non sit, sed mea: solutio dicetur denuo indebiti.

§. 572.

Acceptio indebiti quid sit.

Acceptio indebiti est acceptio ejus, quod nobis non debetur, tanquam debiti, veluti si quis ab altero accipit rem tanquam sibi debitam, cum tamen alter ad eam dandam ipsi non sit obligatus, aut patitur, ut alter sibi faciat, quasi ad faciendam ipsi esset obligatus, cum tamen ad idem faciendum ipsi obligatus non sit. Et indebite accipit, dicitur, qui indebitum accipit.

E. gr. Si tibi solvo centum aureos, ad quos solvendum tibi non sum obligatus, & tu eos accipis tanquam tibi debitos; acceptio erit indebiti. Similiter si tu a me exigis decem aureos, quasi eos tibi deberem, cum tamen nihil debeam, & ego tibi eos solvo, quasi deberem; tu eos indebite accipis & acceptio indebiti est. Idem intelligitur de domo tibi data, quam sibi deberi puto, etsi non debeatur.

§. 573.

Obligatio indebite accipiens.

Si quis per errorem alteri indebitum solvit, hic idem ipsi restituere, aut, si restitui non possit, abstentionem prestare tenetur. Etenim qui alteri per errorem indebitum solvit, is putat, se ei ad hoc præstandum esse obligatum atque ideo præstat, ut obligationi suæ satisfaciatur, cum tamen obligatus non sit (§.

371.) Non igitur hoc præstiturus fuisset, siquidem scivisset, se ad hoc præstandum non esse obligatum. Quamobrem jacturam sui facit (§. 487. part. 2. Jur. nat.), adeoque damnnum incurrit (§. 486. part. 2. Jur. nat.), & accipiens indebitum, consequenter ad quod præstandum alter ipsi non obligabatur (§. 572.), locupletior fit vel re, quæ datur, vel ex re, si quid aliud præstetur, altius (§. 583. 584. part. 2. Jur. nat.), cum damno alterius. Quoniam itaque nemo locupletior fieri debet cum alterius damno (§. 585. part. 2. Jur. nat.); quod indebite acceptum restituendum, aut æstimatio ejus præstanda, si restitutio fieri non possit.

Ex. gr. Tu indebite accepisti centum aureos, quos me tibi debere putabam; eos mihi restituere teneris. Similiter accepisti a me domum meam, quam tibi deberi putaveram; errore deprehenso eam mihi restituere teneris. Ego putavi me tibi tantæ operas quasdam præstare debere, easque præstiti; errore deprehenso tu mihi mercedem pro iis solvere teneris.

§. 574.

Qui indebitum accipit, is in hoc consensire præsumitur, ut De consensu indebite acceptum restituat, vel, si restitui non possit, æstimationem præsumso præstet; si postea deprehendatur, me indebitum soluisse. Etenim indebite accipit, is accipit tanquam debitum, quod sibi accipientis, non debetur (§. 572.), adeoque præsumitur, quod idem accepturus non fuisset, siquidem scivisset alterum sibi ad hoc præstandum non fuisse obligatum. Præsumitur itaque porro etiam restituere velle, quod accepit, vel æstimationem præstare, si restitui amplius non possit, quodsi postea deprehendatur, indebitum sibi fuisse solutum.

Convenit hoc honestati (§. 171. part. 1. Phil. pract. univ. & §. 573. b.), adeoque ex adverso eidem repugnat, consequenter inhonestum est (§. cit.), si quis contrariam haberet voluntatem. Nemo præsumitur inhonestus, sed potius honestus.

consequenter si quæretur, quid in casu propositionis præsentis præsumendum sit, utique præsumendum erit, quod diximus. Immo vix quisquam erit, qui contrarium de se præsumendum esse affirmaverit, si interrogaretur eo, quo solvitur, tempore, se indebite solutum restituere nolle. Quod enim postea facile mutant animum homines, ubi, quod indebite acceptum, restituere debent, id quidem inde est, quod ob cupidinem habendi molestum accidat restituere id, quod jam putaverant esse suum.

§. 575.

Quod indebiti acceptio vel solutio quasi contractus sit.

Quoniam is, qui indebitum accipit, in hoc consentire præsumitur, ut indebite acceptum restituat, vel, si restitui non possit, æstimationem præstet, siquidem postea deprehendatur, indebite fuisse solutum (§. 584.), istiusmodi autem consensu præsumto quasi contrahitur (§. 504.); *Indebiti acceptio*, seu, quod vulgo dicitur, *Indebiti solutio quasi contractus est, quo accipiens obligatur ad indebite acceptum restituendum, aut, si id restitui non possit, ad præstandam æstimationem.*

Qui per errorem indebitum solvit, cum putet se esse obligatum, non aliud intendit, quam ut ab obligatione sua liberetur, consequenter non agit, ut alteri se, vel alteram sibi obliget, neque ideo cum ipso contrahit, ut exinde nascatur aliqua obligatio. Nihilominus tamen utique hunc habere animum videtur, quod solvat sub conditione si debitum sit, qui adeo in solvente recte præsumitur, & consequenter nolle solutum præsumitur, si indebitum appareret. Habet igitur animum accipientem sibi obligandi ad restituendum, quod accipit, si indebite accepit. Et quoniam nemo alterum fraudare debet (§. 148.), nec accipiens animum fraudandi solventem habere præsumitur: necesse igitur est ut consentire præsumatur in restitutionem ejus, quod accepit, si indebite solutum posthac appareret. Luculenter adeo constat, solventem indebitum per errorem cum accipiente quasi contrahere, quod indebite acceptum sibi restituere debeat, si tale posthac apparuerit, & ad hanc restitutionem

De Quasi contractibus & Contractibus mixtis. 397

tionem ex hoc quasi contractu jure etiam externo obligari accipientem (§. 505.), non tantummodo ex æquitate, seu in conscientia (§. 580.).

§. 576.

*Si res fungibilis per errorem indebite soluta, quamdiu ea ex-De restitu-
tat, in specie; si non extet, in genere restituenda.* Etenim quitione rei
per errorem indebite solutum accipit, is obligatur ad id, *fungibilis.*
quod accepit, restituendum, aut, si hoc fieri non possit, ad
præstandam æstimationem (§. 573.). Quamdiu vero res fun-
gibilis usu nondum consumpta, adeoque adhuc extat; in spe-
cie restitui potest (§. 444. part. 4. Jur. nat.); si vero non am-
plius extat, nonnisi in genere (§. 486. part. 4. Jur. nat.).
Quamobrem si res fungibilis per errorem indebite soluta,
quamdiu ea extat, in specie; si non extet, in genere resti-
tuenda.

E. gr. Puto me tibi debere decem modios avenæ, quos
adeo tibi per errorem solvo. Sed postea deprehenditur ex a-
pocha inter schedas alias reperta, quod decem isti modii avenæ
jam fuerint soluti. Quoniam tu nihil avenæ adhuc consumpsi-
sti, eosdem decem modios, quos accepisti, mihi restituere tene-
ris: quodsi vero avena, quam a me acceperas, jam fuerit con-
sumpta, alios decem modios restituere teneris.

§. 577.

*Si res fungibilis per errorem indebite solvitur, quasi mutuum Qualis qua-
contrahitur.* Etenim in mutuo accipiens obligatur ad rem *si contractus*
fungibilem in genere restituendam (§. 514. part. 4. Jur. nat.), *sit solutio*
eidem tamen contractui nec repugnat, ut in specie restituat- *rei fungibili-*
tur (§. 536. part. 4. Jur. nat.). Quamobrem cum rem fun- *lis indebita.*
gibilem indebitam accipens eam in specie restituere teneat-
tur, si ea adhuc extet, in genere autem, si non extet (§. 576.);
si res fungibilis per errorem indebite solvatur, quasi mutuum
contrahitur.

Quod nos quasi muruum dicimus appellationi quasi contractu convenienter, id ab aliis *Promutuum* vocatur. Nobis perinde est, qua denominatione quis uti voluerit. Ex quasi contractu & contractu vero eadem nascitur obligatio (§. 505.), adeoque etiam eadem nasci debet ex mutuo & quasi mutuo. Ex obligatione igitur quæ ex quasi contractu oritur apparet, cuiam vero æquipolleat, adeoque etiam quod in casu præsentis quasi contractus æquiparetur mutuo, consequenter quasi muruum sit (§. 558.). Poteramus quoque ex definitione quasi murui propositionem præsentem demonstrare.

§. 578.

An in inad-
bitisolutione
transfera-
tur domini-
um.

Indebitum solvens dominium rei transfert in accipientem. Etenim qui indebitum solvit, rem dat alteri (§. 571.), adeoque ipso facto declarat animum transferendi dominium in accipientem (§. 675. part. 2. *Jur. nat.*). Quamobrem cum dominium transferatur in accipientem nuda domini voluntate significata (§. 13. part. 4. *Jur. nat.*); indebitum solvens dominium rei transfert in accipientem.

E. gr. Ego puto me tibi debere decem modios frumenti: quod si eos tibi solvo, etsi per errorem, hoc non obstante dominium ejus in te transfero, habeo enim animum domini transferendi & cum sim dominus rei, etiam jus transferendi (§. 675. part. 2. *Jur. nat.*). Similiter tu exigis a me decem frumenti modios tanquam tibi debitos. Quamvis noverim eos a me non deberi, aut saltem me non debere putem; quando tamen eos tibi do litis evitandæ gratia, dubium non est, quin dominium in te transferam. Non obstat, quod indebitum per errorem solvens habeat animum repetendi, si postea appareret indebitum fuisse solutum (not. §. 575.); dare enim præsumitur sub hac conditione, ut ipsi reddatur, si indebitum solutum appareat, consequenter ut dominium rei retro in ipsum transferatur, si post-hac apparet se dominium transtulisse, ad quod transferendum non erat obligatus. Ex hunc præsumi animum, non alium in so-

lutione

lutione indebiti, vel ex eo intelligitur, quod indebite accipiens obligetur vel ad rei adhuc extantis restitutionem, vel ad præstandam æstimationem non amplius extantis (§. 581.). Si quis contendere velit per errorem solvendo in debitum non transferri dominium, quia non transferret, si indebitum esse sciret; præsumtio valeret adversus veritatem, quæ iuxta eandem consistere potest et multis absurdis locum faceret, de quibus ut expresse dicamus opus non est.

§. 579.

Quoniam indebitum solvendo dominium rei transfer- *An res inde-*
tur in accipientem (§. 585.), dominus vero rem suam alie- *bite accepta*
nare potest (§. 673. part. 2. *Jur. nat.*); qui indebitum accipit, alienari pos-
rem alienare potest, consequenter si per errorem indebitum fuerit sit ab acci-
solutura, & is postea deprehendatur, cum res restitui amplius non piente.
possit, æstimatio restituenda (§. 573.).

E. gr. Dedi tibi domum meam, quam per errorem tibi de-
beri putaveram. Tu eam vendis Titio: venditio valida est, &
agnito errore non domus, sed preium, quod pro ea accepisti,
restituendum.

§. 580.

Similiter quia indebitum solvens dominium rei trans- *An alienata*
fert in accipientem (§. 578.), dominus ejus esse definit (§. *vindicari*
121. part. 2. Jur. nat.), consequenter cum jus rem vindican- *possit.*
di domino competat (§. 544. part. 2. *Jur. nat.*), & rem vind-
dicaturus dominium probare teneatur (§. 545. part. 2. *Jur.*
nat.); si accipiens rem indebite acceptam alienavit, qui solvit in-
debito, eandem vindicare nequit.

Jus vindicandi oritur ex dominio (§. 544. part. 2. *Jur. nat.*).
Quamprimum adeo quis dominium in alterum transfert, jus
vindicandi amittit. Ex quasi adeo contractu re jam alienata
accipiens tantummodo obligatur ad preium, quod pro ea ac-
cepit.

cepit, aut, si eam alicui donavit, quod accipere poterat, restituendam.

§. 581.

An sciens indebite solvet. Qui novit alterum sibi solvere indebitum, id accipere non debet. Etenim si id accipit, locupletior fieri vult cum damno alterius (§. 582. 486. part. 2. Jur. nat.). Sed nemo locupletior fieri debet alterius cum damno (§. 585. part. 2. Jur. nat.). Ergo nec accipere sciens debet, si quis ipsi indebitum solvere velit.

Ostenditur etiam hoc modo. Qui novit alterum sibi solvere indebitum, & hoc non obstante, id accipit, is dolo efficit, ut alter minus habeat, quam habere debet (§. 705. part. 1. Phil. pract. univ.). Enimvero nemo dolo efficere debet, ut alter minus habeat, quam habere debet (§. 579. part. 2. Jur. nat.). Ergo etiam qui novit alterum sibi solvere indebitum, id accipere non debet.

Actus accipientis involvit appetitionem rei alienæ, quam honestati adversam nemo non agnoscit.

§. 582.

Quo animo accipiat. Qui sciens accipit, quod indebite solvitur; animum defraudandi habet. Etenim acceptio actus dolosus est (§. 705. part. 1. Phil. pract. univ.). Sed qui actu doloso alterum privat eo, quod suum est, eum defraudat (§. 680. part. 2. Jur. nat.) & qui sciens accipit, quod indebite solvitur, alterum suo privare vult. Quamobrem qui sciens accipit, quod indebite solvitur, animum defraudandi habet.

Defraudationem naturaliter turpem esse, nemo non agnoscit. Et in Jure civili hæc defraudatio æquiparatur furto, etsi apud nos non puniatur sicuti furtum aliud, cum ratio pæne cesset

§. 583.

Quoniam qui alterum defraudavit, id, quo defraudavit, restituere tenetur, aut æstimationem præstare (§. 151.), *debitum accipit* vero sciens accipit, quod indebite solvitur, hoc facit animo accipiens ex alterum defraudandi (§. 582.); ex ipso facto suo ad rem accipiens ipso facto obligationem restituendam, vel, si restitui nequeat, ejus æstimationem ligetur ad præstandam obligatur. *restitu-*

Non igitur hic opus est, ut ex quasi contractu inducatur obligatio: id quod etiam observarunt Jæti Romani. Ast si quis ignorans accipit, quod indebite solvitur, tum ex ipso facto nulla deduci potest obligatio, bene tamen inducitur ex consensu præsumpto, atque adeo ex quasi contractu. Aliud nimirum est bona fide agere, aliud vero dolose.

§. 584.

Qui per errorem indebite solutum sciens accipit, potest habere An defraudare animum quod accepit restituendi, siquidem posthac appareat indator posse debite fuisse solutum. Quod si enim quis per errorem indebitum solvit, is putat se ad solvendum esse obligatum, cum non sit. Quod si alter, qui accipit, scit indebite solvi, is non debite accepit solventem versari in errore. Cum adeo utrumque possibile sit, tam ut error nunquam a solvente detegatur, quam ut posthac detegatur; accipiens habere potest animum rem sibi retinendi, seu non restituendi, si prius contingat, ast animum restituendi, si posterius accidat, quia scilicet animum quidem habet alterum defraudandi (§. 582.) & re alterius se locupletandi (§. 583. part. 2. Jur. nat.), non tamen videri vult animum defraudandi habere ignorantiam simulando. Patet itaque, qui per errorem indebite solutum sciens accipit, posse habere animum quod accepit restituendi, siquidem posthac appareat indebite fuisse solutum.

Quamvis cupido habendi homines impellat ad defraudandum alios; non tamen omnes ab honestate adeo sunt remoti,
 (Wolffii Jur. Nat. Pars V.) E e e u c

ur defraudatores videri velint. Quamobrem hanc suspicionem vario prætextu a se amovere student, adeoque tanto magis ad defraudandum alios propendunt, quando ad bonam fidem simulandam ignorantia affectata sufficit. Casus hic cum obtineat, si quis per errorem indebitum solvit, sciens indebitum facile accipit animo restituendi, siquidem præter spem & expectationem contingat solventem agnoscere, quod per errorem solverit, ac docere, quod indebitum solverit: ita nimirum satis prospexisse sibi videtur famæ suæ, ne fraudis labe eandem afficiat. Quodsi hæc probe perpenderit, nihil restabit dubii, quin cum animo alterum defraudandi animus restituendi sub conditione, quam diximus, consistere possit.

§. 585.

*Qualis sit
animus de-
fraudandi
juxta ani-
mum resti-
tuendi.*

Quoniam qui per errorem indebite solum sciens accipit, habere potest animum quod accepit restituendi, siquidem posthac appareat indebite solum fuisse (§. 584.), idem tamen etiam habet animum defraudandi solventem (§. 582.). *si quis per errorem indebite solum accipit sciens, animo quod acceptum restituendi, si posthac appareat, indebite fuisse solum, animum defraudandi sub hac conditione habet, si is latere possit, consequenter vult animum restituendi presumi, si error solventis posthac fiat manifestus.* Unde porro inferitur, eum velle indebitum solventi obligatum esse quasi ex contractu (§. 575.).

Nimirum non vult videri defraudator, qui revera est (§. 582.). Quamobrem mavult alteri esse obligatus ex quasi contractu, quam ex facto doloso, cum istud famæ suæ non officiat, cujus adhuc rationem habet, hoc vero eidem labem inferat. Neque adeo dubitandum, quin fraudem suam sit studiose restiturus, ne appareat, siquidem fieri possit, prudentia abusu in calliditatem versa, dum indebite solum accipit.

§. 586.

An animus Qui per errorem indebitum solvit, animum restituendi in accipiente

accipiente recte præsumit, etiamsi forsan contingat, quod alter sciens restituendi accipiat, donec manifestum fiat accipientem scivisse. Etenim nisi præsumatur, accipiens habeat animum defraudandi, necesse est, ut habeat si contingat animum restituendi (§. 680. part. 2. Jur. nat.). Quoniam ita accipientem que nemo præsumitur habere animum defraudandi, nisi ad scire, quod sint rationes fortes, ob quas præsumi debet, quales in casu indebite sol. præsentis non apparent per errorem indebitum solvendi, im- vatur. mo nec repugnat, ut, cui est animus defraudandi, idem adhuc habeat animum restituendi, si error solventis detegatur (§. 584.); qui per errorem indebitum solvit animum restituendi in accipiente recte præsumit, etiamsi fides accipientis alias ipsi sit suspecta, & forsan contingat, quod alter sciens accipiat. *Quod erat alterum.*

Enimvero quoniam quod præsumitur tamdiu pro vero habetur, donec contrarium fuerit probatum (§. 247. part. 2. Jur. nat.); si manifestum evadat, accipientem scivisse, quod indebitum sibi solvatur, cum jam animus defraudandi, saltem conditionatus (§. 585.), appareat (§. 582.), præsumtio animi restituendi cadit. *Quod erat alterum.*

Qui habet animum alterum defraudandi ac fraudulenter accipit, quod indebite solvitur, etsi simul habeat animum restituendi quod accepit, nisi fraus occulta manere possit; is præsumi nequit habere animum restituendi, quamprimum patet adfuisse animum defraudandi, minime autem eadem evidentia constat, accipientem habuisse quidem animum defraudandi alterum, atque ideo jam fraudem commississe in accipiendo, non tamen defuisse animum restituendi, siquidem fraus in accipiendo commissa detegatur, quoniam animus restituendi ad occulta referendus, quæ contra id, quod manifestum est, non prævalent, & qui fraudem committunt in accipiendo, perraro habent animum restituendi, si fraus detegatur, quod vero rarius fit, non præsumitur, nisi peculiares prostant rationes (§. 248. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem si fraus in accipiendo detegatur,

tur, quæ utique manifesta est, quamprimum constat, accipientem scivisse, quod indebite solvatur, rectius præsumitur non habuisse animum restituendi, sed præsumtionem, quæ locum habebat tempore solutionis, fefellisse. Immo nullius utilitatis est in præsentī negotio, ut præsumatur animus restituendi, nisi fraus in accipiēdo commissa appareat, cum fraus præsumtionem alteram, consequenter ea, quæ inde pendent, infirmare non possit, quemadmodum eadem statur, etiamsi qui ignorans indebitum accepit id restituere recuset, adeoque ipso facto declarat, sibi animum restituendi non esse, quemadmodum tempore solutionis recte præsumebatur. Non tamen inutile est in praxi morali, ut qui fraudem in accipiēdo commisit potius præsumendus sit habuisse animum restituendi, si fraus detegatur, quam animum hunc ipsi abfuisse, aut non restituendi animum adfuisse: ab eo enim tanquam defraudatore sibi cavere debet, de quo saltem constat, quod clam alios defraudandi animum habeat.

§. 587.

An quis sciens indebitum solvit, etiam ex quasi contractu obligatur. Etenim qui per errorem indebitum solvit, animum restituendi in accipiēte recte præsumit, etiamsi forte contingat, quod sciens accipiat (§. 586.). Quoniam itaque ex hoc consensu præsumto nascitur quasi contractus (§. 504.), & ex eo accipiens eodem modo obligatur, quo ex vero (§. 505.); naturaliter etiam qui sciens indebitum accipit, quod per errorem solvitur, etiam ex quasi contractu obligatur.

Non obstat, quod qui sciens indebitum accipit ex ipso facto suo fraudulento obligetur (§. 582. 583.). Etenim absurdum non est, ut quis obligetur & ex quasi contractu, & ex facto doloso. Immo nec utraque obligatio quoad effectum prorsus coincidit. Quatenus enim accipiens obligatur ex quasi contractu, cum de obligatione externa hic tantummodo quaestio sit, ea sese statim exerit tempore solutionis, etsi sub conditio-

ne, si indebite solum appareat, adeoque valida subsistit, quamprimum hoc apparet, siue fraus in occulto maneat, siue detegatur: est obligatio ex facto fraudulento non ante vires suas acquirat, quam fraude detecta.

§. 588.

Quod sub conditione debetur, vel die incerto, an sit extiturus, & an De debito te existentiam datur, conditione non existente vel die non veniente re- conditionali petitur. Quod enim sub conditione debetur, ad id solven- ante existen- dum non ante obligaris, quam conditio existit (§. 467. part. tiam condi- 3. Jur. nat.), ea autem deficiente, obligatio nulla est (§. 534. tionis solu- part. 3. Jur. nat.). Idem eodem modo patet, si quid debe- 10. tur die incerto, an sit extiturus, quippe qui conditionis vicem sustinet. Quod si ergo sub conditione, vel die incerto, an sit extiturus, debitum ante existentiam detur; id dari nequit nisi sub hac lege, ut conditione vel die isto non existente restituatur, adeoque nec aliter quam sub eadem lege accipi potest, nisi expresse aliud dicatur, ut debitum conditionale mutetur in purum. Quamobrem cum accipiens non plus juris acquirere possit, quam in eum transferre voluerit dans (§. 382. part. 3. Jur. nat.); conditione vel die non existente, quod ante existentiam datum, repeti potest.

Ostenditur etiam hoc modo. Quoniam conditione non existente ad solvendum non obligaris, quod sub ea debetur, per demonstrare & idem intelligitur de eo, quod debetur die incerto an sit extiturus; si ante existentiam solvitur, id solvitur quod an debeat, nondum constat, & conditione non existente indebite solum appareat (§. 570.). Perinde igitur est, ac si per errorem indebitum solvisses: id quod etiam in hoc caso accidere potest. Quamobrem cum ad restituendum obligatus sit accipiens, vel ad præstandam æstimationem, si restitutio fieri non possit, quando indebitum solum (§. 573.);

erit idem etiam ad idem obligatus, si sub conditione, vel die incerto an exiturus sit, debitum ante existentiam datum, conditione vel die non existente, consequenter repeti potest, quod ita datum.

Si a sciente datur & accipitur, quod ita debetur; expresse plerumque convenitur, quod conditione non existente, vel die nunquam adventuro quod datum restitui debeat, ne alter putet debitum conditionale mutari in purum animo quasi donandi, si posthac appareat, nos ad dandum non fuisse obligatos. Quamvis enim animus donandi non præsumatur, præstat tamen expresse conveniri, ut conditione non existente quod datum restituantur, ne litibus locus relinquatur.

§. 589.

De indebito ratione hominis. Si quod jure debetur, per errorem solvitur ei, cui non debetur, id indebitum est. Quod si enim quod jure debetur, per errorem solvitur ei, cui non debetur; ad id solvendum huic, cui solvitur, non obligaris. Quoniam itaque indebitum est, ad quod solvendum non obligaris (§. 570.); si quod jure debetur per errorem solvitur ei, cui non debetur, id atque indebitum est.

Dicitur autem *indebitum ratione hominis*, ut distinguatur ab *indebito ratione juris*, quod jure nemini debetur.

§. 590.

Casus alter. Si, quod jure tibi debetur, per errorem solvitur ab eo, a quo non debetur, indebitum est. Ostenditur eodem prorsus modo, quo propositionem præcedentem demonstravimus.

Non opus est, ut moneamus, per errorem solventem proprio nomine solvere debere, si enim veri debitoris nomine vero creditori solveret, non per errorem solveret, putans scilicet se debere, quod non debet. An vero in eo erret, quod putet se obligatum esse, ad solvendum, quod alter vero creditori vero debet, de eo judicium non est creditoris, qui accipit quod sibi debetur

debetur ab eo, qui alterius nomine solutionem in se suscipit. Pertinent enim hæc ad animum deliberatum dantis, de quo non judicandum accipienti (§. 387. 424. *part. 3. Jur. nat.*). Ne vero debitor verus, pro quo per errorem solvitur, locupletior fiat cum damno solventis, hic illi restituere debet, quod pro eo solvit (§. 585. *part. 2. Jur. nat.*). Sed de his prolixè dicere superfluum videtur, cum ex principiis generalibus alibi stabilitis satis manifesta sint.

§. 591.

Qui indebitum sciens accepit, equiparatur possessori malæ fidei. De eo, qui deo; qui non sciens accepit, possessori bonæ fidei. Qui enim indebitum sciens accepit, is novit sibi non deberi, quod per errorem non sciens tanquam debitum datur (§. 572.), id accipere non debet (§. *indebitum* 581.) & ubi accepit, restituere tenetur (§. 583.). Quod si accepit, ergo hoc non facit, quamvis dans dominium bona fide in eum transtulerit (§. 578.), rem tamen, quam se alteri restituere debere & cujus dominium acquirere jure non poterat, detinet tanquam alteri non debitam, sed jure suam. Quamobrem cum malæ fidei possessor sit, qui novit rem, quam detinet tanquam suam, esse alterius (§. 153. *part. 2. Jur. nat.*); malæ fidei possessori æquiparatur, qui sciens accepit indebitum. *Quod erat unum.*

Enimvero si quis non sciens accepit indebitum, quod per errorem scilicet solvitur, is putat sibi deberi, quod solvitur (§. 572.), adeoque bona fide id accipit ac tanquam suum detinet, seu possidet. Quamvis adeo ad restituendum sit obligatus (§. 573.), adeoque res, quam detinet, sit alteri debita, dominio licet in ipsum translato (§. 578.); quamdiu tamen hoc ignorat, rem alteri debitam bona fide detinet tanquam non debitam. Quamobrem cum possessor bonæ fidei sit, qui putat rem esse suam, quam possidet (§. 153. *part. 2.*

Jur. nat.); qui indebitum non sciens accepit, possessori bonæ fidei æquiparatur. *Quod erat alterum.*

Qui indebitum sciens accepit, defraudator est (§. 582.), adeoque bona fide rem possidere nequit, etsi fraude sua effecterit, ut alter in ipsum transtulerit dominium. Ast qui indebitum non sciens accepit, is ab omni fraude remotus est, nec ipsi imputari potest, quod indebitum accepit, nec acceptum restituerit, antequam appareret indebite solutum fuisse.

§. 592.

Circa restitutionem in fidei, Quoniam qui indebitum sciens accepit possessori malæ fidei, qui vero non sciens accepit possessori bonæ fidei æquiparatur (§. 591.), indebite autem acceptum restituendum (§. 573.); *qui sciens indebitum accepit, in restitutione ad eadem tenetur, ad quæ obligatus est possessor malæ fidei, qui vero non sciens accepit, in ea tenetur, ad quæ obligatus est possessor bonæ fidei.*

Quoniam abunde dictum est, quid restituere debeat possessor tam malæ, quam bonæ fidei (§. 591. & seqq. part. 2. *Jur. nat.*); ideo non opus est, ut ea hic repetantur.

§. 593.

De moræ re- *Si qui indebitum etiam non sciens accepit, postquam errore de-*
stituendi in- *prehensio restituere debet, quod accepit, in mora est; ob moram te-*
debite acce- *netur.* Etenim qui in mora est, tenetur ad id quod interest,
ptam. si propter moram alter damnum patitur, vel lucrum ejus cessat (§. 655. part. 3. *Jur. nat.*); consequenter ob moram etiam tenetur qui non restituit indebite acceptum, errore deprehensio, etiamsi non sciens indebitum accepit.

Quamprimum certum est, per errorem indebitum fuisse solutum; inter eum, qui indebitum sciens & qui non sciens accepit, nulla amplius differentia est, & cum ille antea æquiparatur possessori bonæ fidei, nunc possessori malæ fidei æquiparandus, postquam novit se indebitum accepisse, non tamen restituit (§. 591.).

§. 594.

Si debitor cessus cessionario solvit, quod non debebat; id a De indebiti cessionario repetere potest, seu cessionarius ad restituendum obligatur. *solutione* Etenim cessione juris jus cedentis in cessionarium transit (§. 81. cessionario p. 3. Jur. nat.), adeoque is personam cedentis repræsentat. Quodsi *facta.* ergo cedenti nihil debetur, nec cessionario quicquam debetur, consequenter quando per errorem cessionario quid solutum, quod cedenti non debetur, perinde omnino est ac si ipsi cedenti solutum fuisset. Enimvero si solutum fuisset cedenti, hic ad restitutionem teneretur, adeoque debitor id repetere posset (§. 573.). Ergo etiam cessionarius tenetur ad restitutionem, adeoque debitor cessus ab eo repetere potest, quod eidem solvit, cedenti autem non debuit.

Nimirum sicuti cessionarius, dum transit in locum cedentis, acquirit jus, quod fuerat cedentis, ut adeo ei non plus liceat, quam quod licuerat cedenti (§. 86. part. 3. Jur. nat.); quando accipit, quod cedens accipere non poterat nisi sub conditione restituendi, siquidem posthac indebitum appareret, nonnisi sub eadem conditione idem accipere potest. Quod enim debetur, cessione non mutatur; sed mutatur saltem persona, cui debetur. Quando itaque cessionarius accipit, quod cedenti non debetur, indebitum accidit. Nulla sane ratio est, quod per cessionem indebitum fieri debeat debitum. Quando itaque indebitum ceditur, indebitum idem quoque manet.

§. 595.

Indebite solutum repetiturus probare debet, indebitum esse, Indebitum quod solutum. Accipiens enim non tenetur ad restitutionem, *in repetendo* nisi quia indebitum ipsi fuit solutum per errorem (§. 573.), *soluta pro-* consequenter si restituendum, constare debet indebitum esse. *bandum.* Quamobrem nec qui solvit ante repetere potest solutum, quam ubi certum est, id indebitum esse. Quodsi ergo quod solvit tanquam indebite solutum repetit, probare omnino tenetur, quod solutum indebitum esse.

(Wolffii Jur. Nat. Pars V.)

Fff

Inde-

Indebite solutum repetens assimilatur domino rem suam vindicanti. Quemadmodum itaque hic dominium probare debet rem suam vindicaturus, seu rem, quam sibi restitui petit, esse suam (§. 545. part. 2. Jur. nat.); ita etiam ille repetens, quod sibi debetur, probare debet rem, quam repetit, sibi deberi, consequenter eam indebite fuisse solutam.

§. 596.

Quando Quoniam indebite solutum repetiturus probare debet, qui indebite indebitum esse, quod solutum (§. 595.); antequam probaveris, visolvit resti- adigere nequit alterum ad restituendum.

*tutionem ut
argere lice-
at.*

Idem quoque obtinet in rei vindicatione (§. 546. part. 2. Jur. nat.), cui assimilatur repetitio indebiti. Sane si solutione indebiti non translatum fuisset dominium; res ipsa vindicari posset tanquam nostra. Quoniam vero dominium translatum & alter saltem obligatur ad eam nobis restituendam, ideo repetitur tanquam nobis debita. Effectus autem utrobique idem est, nimirum ut tu rem, quam alter habet, recipias.

§. 597.

An indebi- Si indebitum dubitante animo solvitur, restituendum est, aut, tum dubi- si restitui non possit, aestimatio præstanda. Etenim qui dubitat, tante anima, utrum ad solvendam sit obligatus, nec ne; is ignorat, utrum solutum re- debeat, nec ne (§. 417. part. 2. Theol. nat.), consequenter et si restituendam. probabilius ipsi videatur, quod debeat, quam quod non debeat, atque ideo solvit, per errorem tamen adhuc solvit tanquam debitum, quod indebitum est. Enimvero qui per errorem solvit indebitum, ei restituendum, quod solutum, aut, si restitui non possit, aestimatio præstanda (§. 573.). Ergo etiam restituendum est, quod solutum, aut, si restitui non possit, aestimatio præstanda, si indebitum dubitante animo solvitur.

Sunt qui contrarium defendunt, quod purent dubitante ani-

mo solventem scienti potius, quam erranti æquiparandum esse, ut adeo animus donandi præsumatur. Enimvero qui dubitante animo solvit, nondum certus est se non debere, adeoque dici nequit, quod sciens solvat indebitum: quin potius in dubio sumit debitum esse, quod non debetur, & consequenter indebitum solvit tanquam debitum, adeoque in solvendo perinde errat, ac qui ignorans indebitum solvit tanquam debitum: quod si enim certo constaret indebitum esse, non solveret. Quamobrem nisi sufficienter declaret, se animum repetendi non habere, etiam si posthac appareret indebitum esse; animus repetendi adhuc præsumitur, quatenus is præsumi nequit suum jactare, & præsumtio animi repetendi convenit æquitati, quæ non patitur, ut alter locupletior fiat cum damno ipsius (§. 585. part. 2. Jur. nat.). Scit nimirum, qui certus est rem ita sese habere (§. 595. Log.); errat, qui falsum pro vero habet (§. 623. Log.); ignorat, ejus animum nulla de re subit cogitatio (§. 27. part. 1. Phil. pract. univ.); dubitat denique, qui non novit, utrum affirmativam, an negativam propositionem pro vera habere debeat (§. 417. part. 2. Theol. nat.). Dubitans igitur perinde ac ignorans, vel errans non scit, Donandi animus præsumi nequit nisi in sciente,

§. 598.

Si quis per errorem plus solvit, quam debebat, quod ultra debitum solvit, restituendum. Etenim si quis plus solvit, quam debebat, quod ultra debitum solvit, id indebitum est (§. 570.). Enimvero si quis indebitum per errorem solvit, id ipsi restituendum (§. 573.). Ergo etiam restituendum, quod ultra debitum solvit, qui per errorem plus solvit, quam debebat.

Separandum nimirum est debitum ab indebito. Indebitum per hoc non mutatur, quod una cum debito fuerit solutum. Quicquid igitur de indebito valet, si solum solvitur, id etiam de eodem tenendum, si una cum debito solvatur. E. gr. Solvo tibi per errorem centum thaleros, cum tantummodo

do debeam centum florenos, adeoque thaleros sexaginta sex cum uno floreno. Ultra id, quod debebam, tibi solvi 33 thaleros cum tertia unius parte. Hi cum indebite soluti sint, mihi utique restituendi.

§. 599.

De usu rei Si per errorem tibi non scienti concedo usum rei meæ tanquam per errorem debitum; tu mihi ad restituendum teneris, non quantum valet usus alteri concessio.

rei, sed quantum tu ex eo factus es locupletior, vel quantum tu pro conditione personæ tuæ in eum impensurus fuisses. Etenim si per errorem tibi non scienti concedo usum rei meæ tanquam debitum, tu putas tibi deberi hunc usum, sicuti ego, atque adeo bona fide eundem accipis. Quoniam itaque qui non sciens indebitum per errorem dantis accepit, possessori bonæ fidei æquiparatur (§. 591.), possessor autem bonæ fidei non tenetur ex facto suo, seu propterea non obligatur ad aliquid dandum domino, quia hoc fecit (§. 594. part. 2. Jur. nat.); ideo nec accipiens in casu præsentis tenetur indebitum concedenti ex ipso usu rei sibi concessio. Quoniam tamen nemo locupletior fieri debet cum damno alterius (§. 585. part. 2. Jur. nat.); ideo tantum restituere tenetur, in quantum locupletior factus est, consequenter cum in tantum locupletior factus intelligatur, quantum in usum alias impensurus fuisset (§. 582. part. 2. Jur. nat.), quantum in eundem impendere debuisset pro conditione personæ suæ restituere tenetur.

Ex gr. Concedo tibi usum ædium mearum tanquam tibi debitum. Tu eas inhabitas per triennium. Postea tamenprehenditur, me tibi usum earum non debere. Ponamus pro usu ædium mearum me accipere posse pensionem annuam centum & quinquaginta thaleroꝝ; te vero pro conditione tua non solvere, nisi pensionem annuam quinquaginta thaleroꝝ. Locupletior itaque ex usu ædium mearum non factus es, nisi

nisi ea pecuniæ summa, quam in habitationem pro conditione tua impensurus fuisses. Quamobrem mihi restituere debes non quadringentos & quinquaginta thaleros, sed saltem centum & quinquaginta. Quodsi tibi concederem per errorem usum horum tanquam debitum, ex quo nullum lucrum percipitur, sed qui tantummodo animo recreando inservit, consequenter cujus usus rebus mere voluptuariis accensetur (§. 501. *part. 1. Jur. nat.*); cum ex eo factus non sis locupletior, ad nihil quoque mihi restituendum teneris, quamvis ab alio quotannis quadraginta thaleros accipere potuissem. Quodsi vero tu pro eodem ab alio quadraginta accepisses: eos, nisi consumsisses, mihi restituere deberes, aut, si consumti fuerint, tantundem, quantum alias consumsissurus fuisses. Quamvis autem restitutio in hoc casu fluat ex eo, quod locupletior factus sis ex re alterius; hoc tamen non obstat, quominus etiam consensisse in eandem præsumaris (§. 574.), consequenter etiam ad hanc restitutionem obligatus sis ex quasi contractu (§. 575.). Etenim in quasi contractu nemo præsumitur consentire nisi in id, ad quod restituendum naturaliter obligatus est. Quamobrem cum in casu præsentis non oblikeris ad restituendum, quantum valet usus rei, sed quantum ex eo factus es locupletior *vi præst.* ideo quoque præsumi nequit nisi te consentire in hanc restitutionem, quatenus recte præsumitur, te non habere animum te locupletandi cum damno alterius.

§. 600.

Ob causam dari dicitur, quod datur eum in finem, ut ali- *Quodnam*
quid detur, vel fiat ab accipiente, consequenter accipiens ob causam
quod ob causam datur se ad faciendum, vel dandum aliquid detur.
danti obligat, seu dare ac facere id, propter quod datur, pro-
mittit.

E. gr. Do tibi quatuor vaccas, ut mihi des equum. Vaccæ dantur propter causam. Similiter do tibi librum quendam ut tu mecum communices MSC. quod te accepturum speras, vel do quinquaginta thaleros, ut idem mihi, ubi acceperis, descri-

bas, datur liber, datur pecunia ob causam. Do tibi quinquaginta aureos, ut filium meum instituas: datur denuo pecunia propter causam. Quando in casu primo tu accipis vaccas, utique te obligas ad dandum equum, alias enim accipere non poteris, nec ego tibi darem vaccas, nisi promitteres, te daturum equum, seu ad equum dandum nolles obligatus esse. Similiter in casu altero quando accipis librum vel pecuniam, ad communicandum MSC. vel id describendum te obligas. In casu tertio dum quinquaginta aureos a me accipis, ad filium meum instituendum te obligas,

§. 601.

*Quando
causa non se-
quatur.*

Causa non sequi dicitur, quando ab altero non præstatur, quod ab ipso præstandum erat, seu quod præstandum promiserat, consequenter ad quod præstandum se obligaverat (§. 363. part. 3. Jur. nat.).

Ita si ego tibi do quatuor vaccas, ut tu mihi des equum; quando equum non das, sed eum vendis alteri, aut is, antequam des, moritur, causa non sequitur. Similiter si tibi do librum quendam, ut tu mecum communices MSC. quod te accepturum putas, tu vero MSC. non accipis, consequenter nec mecum communicare potes; causa non sequitur. Si tibi do quinquaginta aureos, ut filium meum instituas, tu vero hoc non facis; causa non sequitur,

§. 602.

*Cur non se-
quatur.*

Quoniam causa non sequitur, quando ab accipiente non præstatur, quod ab ipso præstandum, seu quando promissum non implet (§. 601.), accipiens vero promissum non implet, vel quia non vult, vel quia non potest; *causa non sequitur, vel quia accipiens promissum implere non vult, vel quia non potest.*

Ita in exemplis, quæ modo dedimus (not. §. 600.), ut des equum, aut MSC. mecum communices, vel describas; promissum

sum adimplere non potes, si equus moriatur, vel MSC, non accipias: ast in exemplo, ut filium meum instituas, promissum adimplere non vis, quia eum instituere non vis, cum posses: quod si enim sese offerrent impedimenta tibi insuperabilia, utique non posses. Similiter si tibi do centum aureos, ut doctor fias, tu vero doctor fieri non vis, promissum adimplere non vis.

§. 603.

Ob causam datum causa non secuta restituere teneris. Etenim quod datur ob causam, eum in finem datur, ut aliquid ab accipiente detur, vel fiat (§. 600.). Enimvero si quid tibi datur ob certum finem, scilicet ut hoc facias, vel etiam des tu ad restituendum obligaris, quod datum, nisi feceris, (§. 556. part. 3. Jur. nat.). Ergo etiam restituere teneris ob causam datum, si non dederis, vel feceris, ad quod dandum, vel faciendum te obligaveras, consequenter causa non secuta (§. 602.).

De restituti-
one ob cau-
sam dato-
rum.

Naturaliter nulla opus est distinctione, utrum causa non consequatur, quia promissum adimplere non potes, an quia non vis, nec opus est distinctionibus in eo casu, quo non potes, cum non attendatur, undenam veniat impossibilitas, prouti fati superque intelligitur ex demonstratione, quam alibi dedimus (§. 556. part. 3. Jur. nat.). Nimirum in omni casu si retines quod datum, gratis habere vis, quod gratis tibi datum non est: neque enim gratis datur, quod datur ob causam (§. 18. part. 4. Jur. nat. & §. 600. b.). Et si promissum non adimpletur, tu tamen retinere vis, quod ejus adimplendi causa datum; tu retinere vis, ad quod restituendum te obligaveras, saltem ex consensu presumto, cum tibi abunde constet, alterum non aliter dare velle, quam ut promissum adimpleatur, non intenta causa, cur adimpleri non possit. Adversus dantem enim non habetur pro vero, nisi quod sufficienter indicavit (§. 427. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum sine ulla restrictione dederit, ut promissum adimpleatur; eo ipso sufficien-

ter

ter indicavit, se velle ut restituatur, quod datum, nisi adimpleatur, consequenter si causa non sequatur. Ita si quatuor vaccæ dentur, ut equum des: si tu equum non des, five: quod dare non possis, quia equus mortuus, antequam dari potuerit, five quod dare non vis, quia eum vendere maluisti, vaccæ utique restituendæ sunt. Similiter si quinquaginta aureos accepisti, ut MSC. describas, quod te obtenturum sperabas; reddenda est peunia, quam accepisti, five MSC. obtinere non poteris, adeoque impossibile fuit, ut describeres, five illud obtineris, describere autem nolueris, vel etiam si obtentum describere non possis propter morbum, in quem incidisti. Idem intelligitur eo in casu, quo quinquaginta aureos accepisti, ut filium meum instituas; sed instituere, aut non vis, aut non potes.

§. 604.

Unde nascatur obligatio liter non nascitur ex consensu presunto, sed ex tacito consensu. Er in restituente *obligatio restituendi ob causam datum causa non secuta nascatur* *tenim si quid ob causam datur, accipiens danu se obligat ad* *one ob cau-* *dandum aliquid vel faciendum propter id, quod datur (§. sam dato-* *600.), adeoque nec dans gratis dare, nec accipiens gratis* *rum causa* *accipere vult (§. 18. part. 3. Jur. nat.), consequenter tacite* *non secuta.* *in eo consentiunt, ut, si ab accipiente non præstetur, quod præstandum, quod datum restituatur (§. 660. part. 1. Phil. pract. univ.).* *Quamobrem cum consensus tacitus sit verus consensus (§. 662. part. 1. Phil. pract. univ.); accipiens non minus se obligat ad datum restituendum, si non præstetur id, ob quod datum, quam ad hoc præstandum, quia accepit. Naturaliter adeo obligatio restituendi ob causam datam causa non secuta nascitur ex consensu tacito, qui inest ipsi conventioni, adeoque non ex presunto (§. 245. part. 2. Jur. nat.).*

Nolle accipere gratis & nolle restituere, si nihil vicissim præstetur, utique inter se pugnant: qui enim restituere non vult,

si nihil vicissim præstetur, vult accipere gratis (§. 18. part. 3. Jur. nat.). Naturaliter adeo obligatio inest ipsi pacto, perinde ac in aliis contractibus contrahentes etiam obligantur ad ea, quæ ex iis, quæ dicta sunt, necessario consequuntur, etsi expresse non fuerint dicta. Quamohrem accipiens etiam externe obligatur ad restitutionem, nisi fecerit (§. 399. 405. part. 3. Jur. nat.), ut adeo ad inducendam obligationem externam non demum opus sit consensu præsumto, quo obligatio interna vertitur in externam. Quod vero in jure civili ex quasi contractu deducatur obligatio, principiis quidem juris Romani convenit, quod ex contractibus innominatis non admittit nisi quod expresse dictum, & innominatos a nominatis distinguit, quemadmodum ex superioribus abunde patet.

§. 605.

Quoniam obligatio restituendi ob causam datorum *causa non secuta naturaliter non nascitur ex consensu præsumto contractû.* *An ex quasi* (§. 604.), sine consensu utem præsumto non quasi contrahitur (§. 504.); *obligatio restituendi ob causam datorum causa non secuta naturaliter non nascitur ex quasi contractû.*

Naturaliter adeo præsens negotium ad quasi contractus referendum non est, quemadmodum Juris Romani interpretes id habent pro quasi contractu, qui accedit ad contractum innominatum, ut, quando quid datur propter causam, duo acta esse intelligantur, nimirum quorum unum contractum innominatum importet do ut des, vel do ut facias, alterum vero quasi contractum, ut id, pro quo nihil dedisti, vel fecisti restituas. Quod enim tacite agitur, nimirum ut id restituas, pro quo nihil fecisti, vel dedisti, ad verum contractum pertinet, quo datur ut facias, vel des, prouti ex demonstratione propositionis præcedentis et iis, quæ ad eandem dicta sunt, abunde patet.

§. 606.

Si quid datum fuerit ob causam, causa vero non sequatur, se- Jus ob cau-
qui tamen adhuc possit, dans accipientem adigere potest vel ad im- sam dantis.
(Wolfii Jur. Nat. Pars V.) Ggg plen-

plendum promissum, vel ad restituendum, quod accepit. Etenim si quid datur ob causam, accipiens obligatur ad præstandum id, ob quod datum (§. 600.), & , nisi præstiterit, ad restituendum; quod accepit (§. 603.). Quodsi causa non sequatur, sequi tamen adhuc potest, accipiens non præstat, quod præstare debet, præstare tamen adhuc potest (§. 601.). Quamobrem tunc eum adigere potes vel ad implendum promissum, scilicet ad præstandum id, ad quod præstandum se obligavit, vel ad restituendum, quod accepit.

Jus repetendi, quod ex causa datum, competit danti, si causa non sequatur (§. 603.); jus adigendi accipientem ad implendum promissum, si causa consequi possit (§. 600. b. & §. 209. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem quando causa adhuc sequi potest, alternative agendum, vel ad implendum promissum, vel ad restituendum, aut simpliciter ad implendum. Etenim ad promissum adimplendum accipiens jure obligatur, ad id vero, quod accepit, restituendum sub conditione, nisi præstetur, ad quod præstandum se obligat, dum accipit. Quando igitur causa adhuc consequi potest, & accipiens præstat, quod præstare debebat, ad restituendum ob causam dati eum adigere non potes. Dissentit Jus Romanum ob principiorum diversitatem.

§. 607.

De prænumeratione pecunia ob præstationem futuram.

Si locatori operarum merces prænumeratur, vel in genere prænumeratur pecunia, qua pro eo, quod dabitur in posterum vel fut, danda erat; prænumeratio datio ob causam est. Etenim locatori operarum prænumeratur merces, ut operas præstet (§. 1194. part. 4. *Jur. nat.*), & , si in genere pecunia prænumeratur ob præstationem futuram, eum in finem prænumeratur, ut præstetur. Quoniam itaque ob causam datur, quod datur eum in finem, ut alter aliquid det, vel faciat (§. 600.), consequenter ob præstationem futuram (§. 80. part. 2. *Jur. nat.*) prænumeratio mercedis ob operas locatas, vel in genere ob præstationem futuram datio ob causam est.

E. gr. Studiosus conuictus causa prænumerat ad quadrantem anni: datio utique ob causam est, adeoque hospes, quod ultra tempus, quo eius conuictu usus, prænumeravit restituere tenetur, si ob obitum patris in patriam redire cogatur studiosus (§. 603.). Similiter si quis operis conductori mercedem prænumerat, datio propter causam est, et, si is moriatur, antequam id absoluerit, quod ultra ratam operarum præstitarum solutum, restituendum. Si lanioni des centum thaleros, ut tibi det carnes, quibus quotidie opus habueris pro pretio communi, tu vero domicilium mutare cogaris, antequam pretium carniū acceptarum adæquet centum thaleros; residuum tibi restituere tenetur, quoniam datum ob causam, quæ sequi non potest ob casum minime prævisum. Exempla hæc, quæ dedimus, satis loquuntur, quam late pateat propositio præiens.

§. 608.

Sine causa acceptum dicitur, quod jure accipi non poterat: *alt Quasi sine causa acceptum*, quod jure quidem accipi, sed non retineri poterat. *De eo, quod sine causa acceptum.*

Exempla occurrunt in iis, quæ mox sequuntur, ut adeo non opus sit ea anticipando in medium afferri, antequam satis intelliguntur.

§. 609.

Si quid datur ob negotium, quod jure subsistere non potest; id sine causa acceptum. Etenim si negotium subsistere nequit, seu jure nullum est, propter hoc negotium nec quicquam dari, consequenter nec accipi potest. Quodsi ergo propter istiusmodi negotium quid datur, id jure nullo accipitur. Quamobrem cum sine causa acceptum sit, quod jure accipi non poterat (§. 608.); si quid datur ob negotium, quod jure subsistere non potest, id sine causa acceptum. *De eo, quod datur ob negotium jure nullum.*

Pertinet huc exemplum *Papiniani* l. 5. ff. de Cond. sine causa. Avunculo nuptura pecuniam in dotem dedit. Quoniam

matrimonium hoc jure subsistere non potest, adeoque pecunia in dotem jure accipi nequit; datum sine causa acceptum intelligitur. Recte enim defendit *Papinianus* non tam turpem causam in proposito, quam nullam fuisse. Quemadmodum enim matrimonium in se spectatum et quod jure subsistere potest, causa honesta et iusta est; ita quod jure subsistere nequit, cum lege sit prohibitum, recte pro causa nulla habetur. Quod igitur ob istiusmodi matrimonium accipitur, sine causa accipitur: nimirum non adest negotium, ob quod accipi quid possit.

§. 610.

De eo, quod ob causam quasi sine causa acceptum. Si quid acceptum ob causam, qua postea extinguitur; id ob causam quasi sine causa acceptum. Etenim si quid ob causam accipitur, honestam utique, id jure accipi poterat, quemadmodum que postea jure accipi non poterat, quod sine causa accipitur (§. 608.). *extinguitur.* Enimvero si causa ista postea extinguitur, perinde omnino est, ac si non adfuisset, consequenter quod jure quidem acceptum erat, jure tamen retineri nequit. Quamobrem cum quasi sine causa acceptum sit, quod jure quidem accipi poterat, jure tamen retineri nequit (§. 608.); si quid acceptum ob causam, qua postea extinguitur, id quasi sine causa acceptum.

E. gr. Dediti Titio chirographum spe numerandae pecuniae, quod adeo pecuniam numeraturus jure accipere poterat. Enimvero postea non numerat pecuniam, adeoque chirographum, quo fateris te pecuniam accepisse et eandem cum usuris restituere promittis, iure retinere nequit. Chirographum itaque quasi sine causa acceptum est. Similiter dedi tibi apocham spe solutionis: tu eam jure accipere poteras animo solvendi, quod debes. Enimvero differs solutionem, adeoque apocham, qua confiteor solutionem esse factam, retinere nequis. Apocham igitur quasi sine causa a te acceptam.

§. 611.

Si rem alterius, quam restituere debebas, v. gr. tibi commoda- De pretio tem, vel ad vendendum traditam, amisisti: & æstimationem præstare pro re amissæ coactus fuisti, dominus autem rem recipit; pretium quasi sine causa soluto, si acceptum. Etenim quia amisisti rem, quam restituere deberes a dominibus, æstimationem omnino præstare teneris, cum damnum non recipi- tua culpa datum sit refarciendum (§. 850. part. 2. Jur. nat.), tur. adeoque dominus pretium rei amissæ jure a te accipit. Enimvero si rem amissam postea recipit, nisi pretium tibi restituat, cum damno tuo locupletior fit (§. 486. 582 part. 2. Jur. nat.): quod cum fieri non debeat (§. 585. part. 2. Jur. nat.), rem & pretium simul retinere jure nequit. Quoniam itaque quasi sine causa acceptum, quod jure quidem accipi poterat, jure tamen retineri nequit (§. 608.); si rem alterius amisisti, quam restituere debebas, & æstimationem præstare coactus fuisti, dominus vero rem recipit, pretium quasi sine causa acceptum.

Pertinet huc exemplum Ulpiani l. 2. ff. de cond. l. c. Si fulio vestimenta lavanda conduxerit, deinde amissis eis domino pretium ex locato conventus præstiterit, posteaque dominus invenerit vestimenta; quasi sine causa pretium datum videtur.

§. 612.

Quod per errorem indebite solvitur, sine causa accipitur. An indebite Quod enim indebitum est, ad id præstandum alter non est acceptum si obligatus (§. 570.); adeoque si per errorem solvit, hoc est, ne causa ac- quia putat se esse obligatum (§. 623. Log.), accipiens nullo acceptum sit. jure id accipit. Quoniam itaque sine causa acceptum, quod nullo jure accipitur (§. 608.); si per errorem indebitum solvitur, id sine causa accipitur.

§. 613.

Quod ob causam futuram honestam datur, si causa non se- De eo, quod quatur,

ob causam quatur, quasi sine causa acceptum. Quando causa non sequitur, datum, si ea quoad effectum perinde est, ac si extinguatur, cum in utroque casu non existat. Enimvero si quod acceptum ob causam, quæ postea extinguitur, id quasi sine causa acceptum (§. 610.). Ergo etiam quasi sine causa acceptum, quod datum, consequenter etiam acceptum fuerat ob causam futuram honestam, quæ non sequitur.

Ostenditur etiam hoc modo. Quando quid ob causam futuram datur, accipiens se obligat propterea ad aliquid præstandum (§. 640.), adeoque cum hoc honestum sit *per hypoth.* jure accipere potest, quod datur. Enimvero si causa non sequitur, quod promissum fuerat ab accipiente, non præstat (§. 601.), adeoque nulla ratio est, cur id quod datum retineri possit, consequenter jure retineri nequit (§. 70. *Onsol.*). Quoniam itaque quasi sine causa acceptum, quod jure quidem accipi poterat, jure tamen retineri nequit (§. 608.); quod ob causam futuram honestam datur, si causa non sequatur, quasi sine causa acceptum.

Pater adeo, sine causa apud alterum existere, quod ad te pertinet, cum quod indebite solutum, tum quod ob causam datum, causa non secuta. Agnoverunt hoc Jæti Romani, qui conditionem sine causa sub se complecti statuerunt conditionem indebiti & conditionem causa data causa non secuta tanquam species, & generalem illam conditionem addiderunt in harum supplementum, ut illius sit usus, ubi hæc deficiunt. Poteramus itaque nos indebitum, nec non ob causam futuram, immo etiam ob turpem datum ad acceptum sine causa referre, nisi nobis propositum esset semper respicere ad Jus Romanum, ut pateat ejus cum Jure naturæ consensus & ab eodem dissensus, quemadmodum jam aliquoties monuimus.

§. 614.

De restituti-

Quod sine causa, vel quasi sine causa acceptum, id restituendum.

dem. Etenim quod sine causa acceptum, id jure accipi non *one sine cau-* poterat; quod vero quasi sine causa acceptum, id jure qui-*sa vel quasi* dem accipi, sed non retineri poterat (§. 608.). Quod si ergo *acceptum.* non restituatur, id retines, quod jure alterius esse debebat, consequenter jus alterius tollis. Quoniam itaque retentio fit contra jus alterius (§. 239. *part. 1. Phil. pract. univ.*), nemo autem quicquam facere debet quod est contra jus alterius (§. 910. *part. 1. Jur. nat.*); sine causa, vel quasi sine causa acceptum retineri nequit, adeoque restituendum.

Ex principio hoc generali inferri poterat, indebite solutum & ob causam datum causa non secuta esse restituendum, quoniam illud sine causa, hoc quasi sine causa acceptum (*not. §. 613.*). Omnis omnino actus juri alterius contrarius legi naturæ repugnat, quæ unicuique jus suum tribui jubet (§. 922. *part. 1. Jur. nat.*), consequenter nihil fieri, quod salvo jure alterius fieri nequeat (§. 921. *part. 1. Jur. nat.*).

§. 615.

Si quis inscius sine causa quid accipit, is in hoc consensisse præsumitur, ut errore deprehenso acceptum restituatur. Si vero quid consensus sine causa acceptum apparet, in ejus restitutionem tacite consensit ne causa vel accipiens, cum acciperet. Quod si enim quis sine causa quid *quasi accipi-* accipit inscius, is jure se id accipere non posse ignorat (§. 608.), *entis de re-* consequenter cum sine causa acceptum fit restituendum (§. *stituendo.* 614.), non videtur habuisse animum id accipiendi, siquidem ipsi constitisset, se id jure accipere non potuisse, consequenter in hoc confessisse præsumitur, ut errore deprehenso acceptum restituatur. *Quod erat unum.*

Si quid sine causa acceptum est, id jure quidem accipi poterat, sed jure retineri nequit (§. 608.), consequenter dum accepit tacite in hoc consensit, quod retinere nolit, siquidem contingat, ut quasi sine causa acceptum sit (§. 660. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quoniam igitur restituendum, quod retineri nequit;

nequit; in hoc accipiens tacite consensit, quod restituere velit, quod quasi sine causa acceptum fuerit. Patet itaque si quid sine causa acceptum apparet, in ejus restitutionem tacite consensisse accipientem, cum acciperet.

E. gr. Si rem mihi commodatam amisi & ego pretium tibi præstiti; id aliter datum non intelligitur, nisi sub hac conditione, nisi rem amissam invenias. Quamobrem tacite in hoc consensit, ut, ubi rem amissam inveneris, pretium mihi restituere velit. Patet igitur te ad restituendum pretium obligatum esse ex pacto tacito, quod, quia consensus tacitus verus consensus est (§. 662. part. 1. *Phil. pract. univ.*), non minus verum pactum est, quam quod consensu expresso initur, etsi omnino consultius sit, litium evitandarum gratia consensu expresso, quam tacito pacisci. Enimvero si per errorem indebitum solvitur, supra jam ostendimus, consensum de restituendo præsumi (§. 574.), sicuti ex adverso etiam demonstravimus, obligationem restituendi ob causam datum causa non secuta naturaliter non nasci ex consensu præsumto, sed tacito. Etsi autem consensus præsumtus etiam videatur quodammodo tacitus consensus, ut adeo tacite actum dicatur, quod consensu præsumto nititur; non tamen omnis consensus tacitus est præsumtus.

§. 616.

Obligatio externa unde, si sine causa acceptum.

Quoniam si quis inscius sine causa quid accipit, is in hoc consensisse præsumitur, ut errore deprehenso acceptum restituatur (§. 615.), consensu autem præsumto quasi contractus perficitur (§. 504.); *qui inscius sine causa quid accipit, is ad restituendum ex quasi contractu obligatur (§. 505.).*

Sermo nimirum est de obligatione externa, quæ sine consensu mutuo non perficitur.

§. 617.

Unde obligatio si quasi sine causa acceptum.

Sed quoniam in id, quod quasi sine causa acceptum, restituendum tacite consensit restituens, cum acciperet (§. 615.), non consentire præsumitur, sine consensu autem præsumto non nascitur

tur obligatio quasi ex contractu (§. 504.); obligatio restituendi quasi sine causa accepti non nascitur ex quasi contractu.

In Jure Romano obligatio restituendi tam sine causa, quam quasi sine causa acceptum deducitur ex quasi contractu, ut adeo ex quasi contractu restituendum sit, quicquid sine causa apud te existit ad me pertinens. Condictio enim sine causa ideo introducta isto jure, ut repeti possit, quicquid ad me pertinens sine causa apud alterum existit (not. §. 613.): quod quamvis principiis istius juris conveniat, non tamen ideo in Jure naturæ, ubi omne pactum contractui æquivalet (§. 794. part. 3. Jur. nat.), & pactum tacitum non minus obligatorium est, quam expressum (§. 661. part. 1. Phil. pract. univ. & §. 357. part. 3. Jur. nat.), consensus, qui tacite inest alicui negotio, seu ei, quod expresse agitur, ad præsumtum reducendus. Quemadmodum pro vero habetur contra alterum, quod sufficienter indicat (§. 427. part. 3. Jur. nat.), ita etiam, cum fraudi nullus concedatur locus in negotiis humanis (§. 148.), non minus contra eum pro vero habetur, quod sufficienter indicato tacite inest.

§. 618.

Quod datum, ne factum turpe committatur; accipiens naturaliter An restituere non tenetur. Etenim sub conditione turpi negativa, con-endum, quod sequenter si factum turpe non committas (§. 491. part. 3. Jur. datum, ne nat.), facta promissio naturaliter valida est (§. 679. part. 3. Jur. factum tur- nat.). Quoniam itaque valide datur, quod valide promitte- pe commit- titur, cum ad dandum obligatus esse non possis, nisi valide tatur. dari possit; quod datum, ne factum turpe committatur, va- lide datur, adeoque accipiens naturaliter id restituere non tenetur.

Equidem non ignoro, hoc opinioni Jætorum Romanorum parum convenire, qui ab accipiente restituendum esse contendunt, quod datum ut factum turpe omittatur, ut solius accipientis adsit turpitude, propterea quod absque pretio a facto
(Wolffii Jur. Nat. Pars V.) H h h turpi

seu illicito quis abstinere debeat; cum tamen ommissio facti turpis seu illiciti sit factum honestum, quod datur, ne factum turpe committatur, non datur ob factum turpe, sed ob factum negativum honestum. Relegenda hic sunt, quæ alibi (*nat. §. 679. part. 3. Jur. nat.*) eam in rem annotavimus. Quod de facto modo datur, per modum præmii datur (§. 295. *part. Phil. pract. univ.*), quod adeo cum detur gratis (§. *cit. §. 18. part. 4. Jur. nat.*), donatum intelligitur (§. 48. *part. 4. Jur. nat.*). Et hæc donatio illicita non est, cum conveniat officiis erga alios, nimirum officio avocandi alios a vitiis (§. 124. *part. 4. Jur. nat.*), nec in Jure Romano improbata, quippe quod admittit ut non solum metu pœnarum, verum etiam præmiorum exhortatione a maleficio desectamus l. 1. §. 1. ff. de J. et J. Cur vero quod licite donatum restituendum sit, ratio nulla est. Neque etiam dici potest præsumi in accipiente animum restituendi, ut adeo ex quasi contractu accipiens obligatus sit ad restituendum, quemadmodum nonnullis videtur, etsi ultro admittamus, virtutis non esse ob præmium omitttere factum turpe (§. 347. 363. *part. Phil. pract. univ.*), quamvis jex adverso nec repugnet accipere præmium ob actum virtutis, non sola spe præmii elicium.

§. 619.

De restituendo eo, quod sitnendum. Si quis vi, vel metu incusso alterum adigit ad dandum; id est vi vel metu dandum, cum des invito (§. 582. *part. 1. Phil. pract. univ.*), extorque- perinde omnino est, ac si tibi invito vi res tua ab altero erepta, tur. consequenter rapta fuisset (§. 520. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem cum prædo rem raptam domino restituere debeat (§. 524. *part. 2. Jur. nat.*); qui alterum vi vel metu incusso adigit ad dandum, id eidem restituere tenetur.

Ob causam injustam omnino datur, quod ideo datur ut a te avertas vim ab altero inferendam, vel periculum ab altero intentatum. Quamobrem propositio præsens nec abhorret a placitis Jætorum Romanorum, qui ob causam injustam datum condici posse statuerunt.

§. 620.

Quod datur, ut quid reddatur, quod ex pacto seu contractu red- De restitu-
dendum; id restituendum est. Etenim quod ex pacto reddendo eo, quod
dum, id reddendum est, etiamsi nihil acceperis, cum ad id datum, ut
reddendum sis obligatus (§. 118. part. 1. Phil. pract. univ.), reddatur,
Quodsi ergo quid detur, ut reddas, quod reddendum ex pa- quod ex con-
cto; nullo jure id accipis, consequenter sine causa accipis ventione
(§. 608.). Enimvero quod sine causa accipitur, id restitu- reddendum.
endum (§. 614.). Ergo etiam restituendum, quod datur,
ut reddatur, quod ex pacto reddendum.

E. gr. Si res pretiosas apud te depositas restituere tergiverferis,
quos deponenti eas reposcenti sine mora reddere teneris (§. 579.
part. 4. Jur. nat.), & deponens tibi det duodecim aureos,
ut restituas; eos ipsi restituere teneris. Idem dicendum, si rem
commodatam restituere nolis, ad quam restituendam obligatus
es (§. 445. part. 4. Jur. nat.), & ut restituas a commodante rem
aliam accipias. Turpiter hoc in casu accipiens, quod datur,
accipere dicitur, quod sine turpitudine datur. Repugnat enim
justitiæ restituere nolle gratis, ad quod gratis restituendum ex
contractu teneris.

§. 621.

Qui restituere non vult, quod ex pacto reddendum; nec ante Quomodo id
restituit, quam quid acceperit, hoc quasi vi extorques. Etenim si accipiat.
alteri restituere non vis, ad quod reddendum ex pacto obli-
garis; vi istud retines. Quamobrem si non ante restituis,
quam quid ab altero acceperis, cum is det invitus (§. 581.
part. 1. Phil. pract. univ.); perinde omnino est ac si vi extor-
queres, quod accipis, consequenter quod accipitur, quasi
vi extortum.

Nemo non fatetur, si quis malum minitetur, nisi ipsi quid
dederis, quod mali evitandi gratia datur, vi extorqueri, v. gr. si
dixeris: da mihi decem aureos, nisi dederis, rapiam quicquid

rerum pretiosarum ac pecuniæ penes te habes, et tu periculum evasurus des decem aureos. Nonne autem perinde est, sive raptam, quod adhuc habes, sive retineam, nec reddere volo, quod tibi ex pacto restituendum, nisi hoc vel istud dederis. Quod adeo datur, ut restituatur, quod ex pacto, seu contractu restituendum; quasi vi utique extorquetur. Obligatio igitur restituendi non nascitur ex quasi contractu, quemadmodum volunt interpretes juris civilis, cum in accipiente præsumi nequeat animus restituendi, nisi eundem præsumere velis etiam in fure ut raptore, quod absurdum ultro largieris; sine consensu autem præsumto quasi contractus concipi nequit (§. 504). Fons potius obligationis etiam externæ est ipsum dominium, quod tueretur justitia externa adversus malefictum, seu actum omnem eidem contrarium.

§. 622.

De ●, quod *ob causam factum fuerit commissum, sive minus.* Quod ob factum turpe datur naturaliter restituendum, sive turpem datur. Quoniam enim factum turpe est, quod lege prohibetur (§. 491. part. 3. Jur. nat.), consequenter ad quod omittendum sumus obligati (§. 163. part. 1. Phil. præct. univ.); nullo jure quid dari & accipi potest, ut factum turpe committatur. Immo cum neminem inducere debeas ad legem naturæ transgrediendum (§. 701. part. 1. Jur. nat.), ne licita quidem est donatio ob factum turpe (§. 125. part. 4. Jur. nat.). Quamobrem cum sine causa acceptum sit, quod jure accipi non poterat (§. 608.), quod vero sine causa accipitur, id restituendum sit (§. 614.); naturaliter omnino restituendum, sive factum fuerit commissum, sive minus, quod ob factum turpe datur.

E. gr. Das alteri centum aureos, ut homicidium committat. Eos restituere tenetur, sive homicidium perpetraverit, sive minus. Quemadmodum hac datione alterum tibi obligare nequis ad homicidium perpetrandum; ita quoque alter non jure acquirere potest, quod ipsi datur, sed illicito modo acquisitum manet:

manet: illicito autem modo aliquid acquirere velle naturaliter sicuti prohibitum, ita etiam retinere velle juri naturæ utique repugnat. Quodsi ergo non retinendum, restituendum erit. Pacta de re turpi cum naturaliter sint invalida (§. 494. 788 part. 3. *Jur. nat.*); ex pactis jure nullis nihil quoque acquiri potest. Enimvero si quis in detestationem facti proprii turpis repetere nolit, quod dedit; cum in eo nil sit illiciti, quin jus suum remittere possit dubium non est (§. 117. part. 3. *Jur. nat.*), consequenter tum jure retineri potest, quod ob causam turpem datur (§. 100. part. 3. *Jur. nat.*, etsi non sine peccato (§. 440. *Phil. pract. univ.*). Quid vero jure positivo definiri conveniat, alia quæstio est, quæ huc non spectat, ubi tantummodo agitur de eo, ad quod restituendum quis naturaliter obligatus est et quod jure repeti potest naturaliter, nisi quis jus suum remittere malit: id quod in omni casu facere licet, ubi alter ad restituendum tenetur. Nimirum quod ex pacto acquiri, adeoque etiam retineri nequit; id tamen postea alteri gratis dare potes, ubi tibi restitui nolueris, & donatio valida est, si vel maxime illicita (§. 129. part. 4 *Jur. nat.*). Ita in exemplo, quod modo dedimus, quod ob homicidium perpetrandum datum restituendum est. Quodsi vero idem tibi restitui nolis, donatum intelligitur, & quamvis donatio videri poterat illicita, hoc non obstante subsistit. Sane si nec a fure, nec a raptore repetere velis, quod furto ablatum, vel raptum; resfurtiva, vel rapta jure retinetur naturaliter, quia donata intelligitur: sit ita quod in statu civili delictum non maneat impunitum, quod huc non pertinet.

§. 623.

Si quis alteri dat, ut faciat, ad quod faciendum jam ante De eo, quod ipsi erat obligatus, quod facere autem recusat; id restituendum. Et datur, ut enim si quis tibi jam obligatus est ad aliquid faciendum; hoc quis faciat, facere debet, ut nihil a te accipiat (§. 118. part. 1. *Phil. pract. ad quod fa. univ.*). Quodsi ergo facere recusat, nisi ipsi quid des; id sciendum nullo jure accipit, adeoque sine causa (§. 608.). Quamobrem jam obligationem cum restituendum sit, quod sine causa accipitur (§. 614.); *tus.*

id etiam restituendum est, quod alteri das ut faciat, ad quod faciendum tibi obligatus est, quia facere recusat.

E. gr. Si venditor rem tradere nolit, pretio jam soluto, & ut tradat, tu ipsi adhuc rem quandam dare cogaris: ea utique tibi restituenda, tanquam inique extorta. Affinis est propositio præfens superiori de restituendo eo, quod datur ut restituatur, ad quod restituendum alter jam ex pacto obligatur (§. 620.): unde etiam quasi vi extortum intelligitur, quod datur in casu præfenti, perinde ac in eo, ad quem modo provocavimus (§. 521.).

§. 624.

Contractus mixtus qui actum dixerunt sit.

Contractus mixtus appellari solet, quem alias *compositum actum* diximus (§. 2. part. 4. *Jur. nat.*), qui adeo in plures actus resolvi potest, quorum unusquisque per se subsistere potest. Atque adeo patet, in *contractu mixto* *contrahentes in plura negotia diversa una consentire*. Quoniam in *Jure naturæ* pacta & contractus non differunt (§. 794. part. 3. *Jur. nat.*); contractus mixtus etiam *Pactum mixtum* dici potest.

§. 625.

Divisio contractuum mixtorum.

Contractus principaliter mixtus dicitur, qui per se ex pluribus actibus constat, ex quibus conjunctis nova quædam prodit species ab iis, qui compositionem ingrediuntur diversa. At *per accessionem mixtus* vocatur, quatenus actus aliquis per hoc compositus evadit, quia ad alterum accedit.

Grotius actus distinguit in principaliter mixtos et per accessionem mixtos de *J. B. & P. lib. 2. c. 12 §. 5. & 6.* Reprehendit divisionem *Puffendorfius* de *J. N. et G. lib. 5. c. 2 §. 10*, quod ex accessione ad alium actum non satis accurate dicatur fieri mixtio, quia per accessionem non mutatur contractus, ad quem alter accedit. Enimvero nobis non videtur *Grotius* actum per accessionem mixtum appellare eum, qui constat ex principali & accessorio, sed potius accessorium solum, in quo ex pluribus actibus ideo

fit mixtio, quia ad alterum accedit: unde dicit mixtionem fieri per accessionem in eo scilicet actu, qui ad alterum accedit. Non dedit definitiones *Grotius*; sed nos extruximus exemplis, quæ dedit, convenientes. Sanè fidejussionem vocat actum, in quo per accessionem fit mixtio, non vero eum, qui ex fidejussione & actu, cui accedit, constat, & fidejussionem per eum, cui accedit, alterari affirmat. Sed de mente *Grotii* cum nemine litigabimus: sufficit nos contractus mixtos ita distinguere non sine ratione, prouti ex sequentibus luculentius patebit.

§. 626.

Contractus mixti constant vel ex actu mere benefico & permutatorio, sive diremtorio, sive communicatorio; vel ex benefico tur obligatorio & permutatorio; vel ex mere benefico & benefico obligatorio; vel denique ex diversis beneficiis obligatoriis, vel permutatoriis. Etenim actus simplices vel sunt benefici, iidemque aut mere benefici, aut obligatorii, vel permutatorii, iidemque aut diremtorii, aut communicatorii (§. 3. & seqq. part. 4. *Jur. nat.*). Quamobrem cum contractus mixtus ex pluribus actibus simplicibus diversis constet (§. 624.); necesse est, ut componatur vel ex actu mere benefico & permutatorio, sive diremtorio, sive communicatorio; vel ex benefico obligatorio & permutatorio; vel ex mere benefico & benefico obligatorio, vel denique ex diversis beneficiis obligatoriis, vel permutatoriis.

Non damus exempla harum mixtionum: occurrent enim in iis, quæ mox demonstrabuntur.

§. 627.

*Si ita inter nos convenitur, ut ego tibi commodem rem certam, & tu mihi dones rem quandam aliam; contractus mixtus est ex commo-
dato & donatione.* Etenim commodatum est contractus beneficus (§. 418. part. 4. *Jur. nat.*), isque obligatorius dato & donatione (§. 445. natione).

(§. 445. & seqq. part. 4. Jur. nat.); donatio autem actus mere beneficus (§. 48. part. 4. Jur. nat.). Conventio itaque, quæ commodatum & donationem continet, ex actu benefico obligatorio & mere benefico constat, quorum uterque per se subsistere potest. Quamobrem cum istiusmodi contractus mixtus sit (§. 624.); si ita inter nos convenitur, ut ego tibi commodem rem certam, & tu mihi dones rem quandam aliam; contractus mixtus est ex commodato & donatione.

Nimirum una eademque conventionione perficitur & commodatum, & donatio, tu ex hoc contractu obligatus es ad donandum, ego autem ad commodandum. Alteratur autem hoc pacto tam commodatum, quam donatio. Cum enim uterque actus per se sit gratuitus (§. 48. 418. part. 4. Jur. nat.); per mixtionem alteratur, ut nec commodatum proprie dici possit, nec donatum: ceterum quoad ea, quæ per mixtionem non alterantur, judicandum est de hac conventionione ex actibus simplicibus, qui invicem permiscantur, nimirum ex commodato & donatione. Habemus vero hic exemplum contractus mixti ex actu mere benefico & benefico obligatorio.

§. 628.

De contractu mixto ex deposito & commodato.

Si res apud te deponatur ita, ut ejus simul usus tibi concedatur; contractus mixtus est ex deposito & commodato. Etenim depositarius re deposita uti nequit (§. 577. part. 4. Jur. nat.) sed ea usus furtum usus committit (§. 581. part. 4. Jur. nat.). Quod si ergo deponens tibi simul concedat usum rei, ut nihil vicissim pro eo recipiat, consequenter gratis (§. 18. part. 3. Jur. nat.); res simul commodatur (§. 418. part. 1. Jur. nat.). Contractus igitur mixtus est ex deposito & commodato.

Alterari in hoc contractu depositum, alterari etiam commodatum, per se patet. Quod si vero de obligationibus & juribus contrahentium judicium fieri debet quoad ea, quæ non alterantur; id fieri debet partim ex deposito, partim ex commodato: immo ex collatione eorum, quæ de commodato & deposito.

posito demonstrantur, judicandum, quatenus alterentur & quomodo. Habemus vero hic exempla contractus mixti ex duobus beneficiis obligatoriis,

§. 629.

Contractus mixtus ex deposito & commodato est quasi permutatorius cura custodiendi & juris utendi seu usus rei. Qualis contractus sit rem deponit tibi concedit usum rei suæ, quia deponit (§. quæ ex depo- 628.), consequenter quia custodiam rei in te suscipis (§. 575. sit & com- part. 4. Jur. nat.). Perinde igitur est, ac si tibi daretur usus modato rei, ut tu curam in custodienda re adhibeas. Quamobrem scetur. cum vi hujus contractus pars una ad aliquid dandum, altera ad faciendum adstringatur, istiusmodi autem actus permutatorius fit (§. 6. Jur. nat.); contractus mixtus ex deposito & commodato est quasi permutatorius curæ custodiendi & usus rei, seu juris utendi.

Videmus adeo, quomodo ex duobus actibus beneficiis obligatoriis, quando invicem permiscerentur, prodeat nova quædam species, quæ naturam contractus onerosi participat. Dicitur autem nequit, contractum mixtum esse locationem conductionem, cum non solvatur merces pro cura in custodiendo adhibita: neque enim estimatur hæc cura, nec usus rei, ut pretium usus haberi possit pro pretio curæ, consequenter pro mercede. Immo usus datur non tanquam merces; sed potius concedi videtur ad significandum animum gratum pro præstita cura & diligentia in custodiendo. Unde proprie contractus hic mixtus non est permutatorius, sed saltem quasi permutatorius, nec proprie contractus beneficii degenerant in onerosum, sed naturam onerosi saltem quodammodo participant. Dicitur autem contractus quasi permutatorius, non quasi contractus permutatorius, quia quasi contractus dicitur ratione modi contrahendi (§. 504.), ad quem hic non attenditur.

§. 630.

Contractus mixtus ex commodato & donatione est quasi permutatorius. Qualis sit
(Wolffii Jur. nat. Pars V.) Iii muta-

contractus mutatorius do ut des. Etenim in hoc contractu ego tibi commodo rem certam, consequenter concedo usum rei meae (§. 418. part. 4. Jur. nat.), ut tu mihi dones, consequenter des (§. 48. part. 4. Jur. nat.), rem quandam (§. 627.). Perinde igitur est ac si daretur usus rei pro re quadam alia. Quamobrem cum actus do ut des sit permutatorius (§. 6. 9. part. 4. Jur. nat.); contractus mixtus ex commodato & donatione est quasi permutatorius do ut des.

Atque adeo apparet, quomodo ex mixtione contractus benefici obligatorii, qualis est commodatum, & mere benefici, qualis est donatio, nova prodeat species, quæ naturam contractus onerosi participat. Dicitur autem nequit contractus mixtus permutatio, quæ datur res pro re. Neque enim usus rei aestimatur & cum pretio rei, quæ datur, confertur, ut proprie dici possit usus rei seu jus utendi tanquam res incorporalis cum re corporali permutari, adeoque res pro re dari. Sed potius donatio conditio videtur, sub qua commodatur; aut commodatum conditio, sub qua donatur. Hinc proprie contractus mixtus dici nequit permutatorius do ut des, sed saltem quasi permutatorius, hoc est, quod quodammodo naturam contractus do ut des, aut, si mavis, permutationis participet. Neque vero existimandum est, quasi inani subtilitate contractus mixti reducuntur quasi ad alios contractus. Etenim ab hac reductione pendet definitio eorum, quæ per mixtionem in iis contractibus, quæ invicem permiscuntur, alterantur, cum cetera dijudicanda sint ex natura eorum, qui miscuntur. Prolixum nimis foret, si jura & obligationes ex istiusmodi contractibus mixtis diserte demonstrare vellemus. Sufficit enim indicasse fontes, unde derivantur, quæ iisdem conveniunt.

§. 631.

De contra- Si ita convenitur, ut ego tibi concedam usum rei meae, tu vero
Et mixto ex negotium quoddam meum in te gerendum suscipias; contractus mix-
commodato nis est ex commodato & mandato. Etenim in commodato con-
& mandato. cedi-

ceditur alteri usus rei suae (§. 418. part. 1. Jur. nat.), in mandato negotium alienum gerendum suscipitur (§. 640. part. 3. Jur. nat.). Contractus igitur mixtus est ex commodato & mandato.

In commodato usus rei conceditur gratis, & gratis itidem negotium alienum gerendum suscipitur in mandato (§. 418. 640. part. 4. Jur. nat.); sed quia per mixtionem contractus alterantur, quod erat gratuitum degenerat in onerosum, quatenus praestatio una gratuita fit quasi sub conditione praestationis gratuita alterius, ut adeo veluti detur ut fiat, nimirum ut detur usus seu jus utendi, ut geratur negotium. Non tamen dici potest gestio negotii quasi pretium usus concessi, vel usus concessus pretium gestionis negotii, tum aestimatio gestionis cum aestimatione usus minime comparetur, quemadmodum & in anterioribus contractibus mixtis monuimus (nos. §. 629. 630.).

§. 632.

*Si ita conventatur, ut tu mihi des mutuo rem sive pecuniam, De contra-
ego tibi rem quandam donem; contractus mixtus est ex mutuo & ex mixto
donatione. Patet hoc ex definitionibus mutui & donationis ex mutuo &
(§. 513. 48. part. 4. Jur. nat.) donatione.*

Naturaliter hic contractus illicitus non est, modo in conventionem ipsam, seu modum contrahendi nil irrepar, quod illicitum sit. Quoniam tamen facile contingit usurariam pravitatem exerceri hoc modo contrahendo; jure civili vix admitti potest, quamvis a moribus foeneratorum minime alienum sit, ut mutuum ineuntes donationis nomine sibi quid stipulentur, in ipso etiam contractu foenebri. Sed nos hic supponimus donationem contineri intra terminos licitos, de quibus diximus, cum de donatione ageremus, & rem fungibilem, sive pecuniam gratis dari alteri utendam, veluti si tibi mutuo dem mille thaleros, & tu mihi dones nummum aureum octo ducatorum, vel picturam quandam rariorum.

An honorarium faciat contractum ex gratuito mixtum.

§. 633.
 Si honorarium datur, vel promittitur in contractu gratuito, contractus non fit mixtus. Etenim non mutat naturam contractus benefici honorarium, nec eundem ulla ex parte alterat (§. 739. part. 4. Jur. nat.), adeoque extrinsecus tantummodo accedit. Quamobrem cum contractus, quando honorarium datur, vel promittitur, non constet ex contractu benefico & pacto de dando honorario; si hoc detur, vel promittatur in contractu gratuito contractus non fit mixtus.

Relegenda hic sunt, quæ alibi annotavimus (not. §. 739. part. 4. Jur. nat.). Nimirum ad dandum honorarium, etiam si promittatur, obligatio non descendit ex ipso contractu, sed ex promissione, quæ adimplenda (§. 431. part. 3. Jur. nat.). Datur honorarium, quia das vel facis gratis, non ut des vel facias pro honorario, adeoque pro eo, quod das vel facis vicissim aliquid recipias, quemadmodum in contractibus ex benefico & donatione mixtis obtinet. E. gr. Si tu mihi des mutuo quinquaginta modios avenæ tibi post messem restituendos, & ego remunerandi animo tibi promitto tres modios tritici; contractus mutui per se perficitur, nec honorarii habetur in eo ratio. Debetur hoc non ex contractu, quem tecum iniit, sed ex simplici promissione, quæ ad contractum accedit. Quodsi vero ita inter nos conveniatur, ut ego tibi dem quinquaginta modios trumenti, tu vero mihi post messem restituas una cum iisdem tres modios tritici; contractus mixtus est ex mutuo & sænebræ. Etenim cum ego avenam vendere ac pecunia interea uti potuisssem; usum pecuniæ, quo interea carere cogor, æstimo pretium modiorum tritici. Quodsi ergo usus majoris æstimetur, quam par est, in usurariam pravitatem incidit contractus (§. 1432. part. 4. Jur. nat.); quæ tamen abest, si tritici quantitas promittatur tanquam honorarium (§. 741. part. 4. Jur. nat.); modo intra terminos donationis licitæ contineatur (§. 124 part. 4. Jur. nat.). Hæc ideo addimus, ut appareat, non perinde esse, utrum quid debeatur ex contractu mixto, an ve-

ro debeatur per modum honorarii. Ceterum neminem offendat, quod honorarium consistere posse diximus in tribus modis tritici, cum idem definiverimus per donum pecuniarium (§. 731. part. 4. Jur. nat.). Donum enim pecuniarium non necessario in pecunia consistit, sed consistere etiam potest in re, quæ pecunia æstimatur, cum pro ea pecuniam numeratam accipere possimus, & quando res æstimato datur, loco pecuniæ numeratæ etiam dari soleat. Quodsi ad animum revocemus, id contra unumquemque pro vero haberi, quod sufficienter indicavit (§. 382. part. 4. Jur. nat.); abunde patet, unde innoscat, an quod in contractu benefico promissum, promissum fuerit tanquam honorarium, an tanquam præstatio reciproca.

§. 634.

Si ita inter nos conveniatur, ut tu mihi usum rei tuæ concedas, ego autem tibi dem rem fungibilem in genere restituendam; An mixto contractus mixtus est ex commodato & mutuo & abit in contractum ex commodato ut des, vel do ut facias. Prius patet ex collatione definitio-
norum commodati ac mutui (§. 418. 513. part. 4. Jur. nat.), tuo modo notetur gratuitum per mixtionem alterari.

Posterius ita ostenditur. Quoniam usum rei suæ alteri concedere, vel rem utendam tradere est facere, sed quia etiam usus seu jus utendi dari potest (§. 410. part. 4. Jur. nat.), concessio usus etiam pro datione recte habetur, in mutuo autem dominium transfertur (§. 514. part. 4. Jur. nat.), adeoque res fungibilis datur (§. 675. part. 2. Jur. nat.); si ita conveniatur, ut tu mihi usum rei tuæ concedas, ego autem tibi dem rem fungibilem in genere restituendam, perinde est, sive dicatur, me dare ut tu facias, sive me dare ut tu des. Contractus adeo mixtus abit in contractum do ut facias, vel do ut des.

E. gr. Si tu mihi concedis usum currus tui, & ego tibi propterea do triginta modios frumenti post messem restituendos,

contractus mixtus est ex commodato & mutuo, ita autem alteratur mutuuum, ut mutuo detur frumentum pro usu curru. Quodsi ita porro conveniatur, ut tu tamdiu retineas currum, donec frumentum restituatur; patebit inferius, tibi simul pignus constitui in curru, adeoque contractum misceri ex commodato, mutuo & contractu pignoris.

§. 635.

De contractu mixto hi quid facias; contractus mixtus est ex commodato & ex contractu ex commodato & contractu do ut facias, vel facio ut facias. Etenim per demonstrationem præcedentem patet, commodare idem esse ac dare jus utendi re sua & idem quoque ac concedere usum rei suæ, consequenter commodare & dare est, & facere. Quamobrem si commodo, ut facias, dum commodo, simul do ut facias, vel facio ut facias, adeoque contractus miscetur ex commodato & contractu do ut facias, vel facio ut des.

Nimirum commodatum in genere spectatum datio est, vel præstatio facti, aut secundum formam suam specificam commodatum, quatenus nempe præstatur usus rei. In contractu adeo præsentis commodatum & in genere, & in specie spectari debet. Exemplum hujus contractus esto tale. Ego tibi commodo vasa argentea, ut tu me absente per aliquod hebdomades curam geras filii mei. Quodsi non feceris, teneris utique ex hoc contractu ad id, quod interest, te curam filii mei non habuisse.

§. 636.

Qualis sit contractus, posito & locatione conductione opera. Etenim si custodiam rei si quid pro alienæ in te suscipis, depositum contrahi videtur (§. 575. custodia rei part. 4. Jur. nat.): quatenus tamen non facis gratis, quemadmodum in deposito fieri debebat (§. cit.), sed pro custodia rei

rei quid accipis, operam in re custodienda alteri locare videris (§. 1194. *part. 4. Jur. nat.*). Quando igitur pro custodia rei quid exigitur, contractus mixtus est ex deposito & locatione conductione operæ.

Alteratur depositum per hoc, quod custodia non præstetur gratis, ut adeo depositum proprie dici nequeat (§. 628. *part. 4. Jur. nat.*). Quoniam tamen nec opera in custodienda re collocanda æstimatur, consequenter nec merces ejus definiatur (§. 327. *part. 4. Jur. nat.*), sed aliquid saltem exigatur, ne profus gratis operam in custodienda re aliena colloces, vel etiam certo casu non gratis carere debeas usu partis ædium, in qua res deponitur; nec proprie dici potest opera locata alteri (§. 1194. *part. 4. Jur. nat.*), ut adeo etiam contractus locationis conductionis per depositum alteretur. Prodit adeo nova quædam contractuum species, quæ nonnulla cum deposito, quædam cum locatione conductione communia habet, consequenter contractus principaliter mixtus est ex deposito & locatione conductione operæ (§. 625.), ut adeo habeamus exemplum contractus mixti ex benefico obligatorio & oneroso.

§. 637.

Quoniam contractus mixtus est ex deposito & locatione conductione operæ, si quid pro custodia rei exigitur (§. *Etu mixto* 636.), perinde autem est, sive quid dem pro custodia rei, *ex deposito*, sive tibi concedam usum pecuniæ meæ gratis, consequenter *locatione* mutuum contrahatur (§. 513. *part. 4. Jur. nat.*), cum *usuras conductione* exigere liceret (§. 1406. *part. 4. Jur. nat.*); *si ita conveniatur, operæ & mutuo dem pecuniam, contractus utique mixtus est ex deposito, locatione conductione operæ ac mutuo.*

Singulos contractus simplices, qui in hac conventionem miscentur, per mixtionem alterari facile patet, ut superfluum foret de hac alteratione disertius dici, Quodsi dicas, contractum *fenestram*

foenebrem potius iniri, quam mutuum contrahi, cum pretium operæ in re custodienda collocandæ imputeretur in usuras; tenendum est, mutuum assimilari contractui foenebri, quatenus per mixtionem alteratur. Atque adeo in dijudicandis iis, quæ ex hoc contractu debentur, respiciendum potius est ad mutuum, quam ad contractum foenebrem, quatenus scilicet etiam inde pendent quædam obligationes.

§. 638.

De contractu compositi negotii quoddam meum geras; contractus compositus est ex mutuo, mandato & locatione operæ. Si tibi mutuo dem pecuniam, vel rem fungibilem aliam, ut tu negotium quoddam meum geras; contractus compositus est ex mutuo, mandato & locatione operæ. Etenim quatenus tibi mutuum contrahi: quatenus vero tu negotium meum in te gerendum suscipis, mandatum est (§. 640. part. 4. Jur. nat.). Quoniam tamen non geris negotium, nisi quia tibi gratis concedo usum pecuniæ meæ, pro quo usuras accipere poteram (§. 1406. part. 4. Jur. nat.); vel rei fungibilis alterius (§. 513. part. 4. Jur. nat.), quam vendere poteram, pecunia pro ea accepta foenori exponenda; pro gestione mercedem accipere videris, ut adeo opera in ea collocanda locata videatur (§. 1194. part. 4. Jur. nat.). Patet itaque, si tibi mutuo dem pecuniam, vel rem fungibilem aliam, ut tu negotium quoddam meum geras; contractus compositus est ex mutuo, mandato & locatione operæ.

Exemplum esto tale. Committo tibi pecunias meas foeneandas, &c, ut hoc facias, certam quantitatem tibi mutuo, ut adeo usuræ, quas alias solvere deberes, sint quasi pretium operæ tuæ.

§. 639.

De contractu mixto ex sa; contractus mixtus est ex permutatione & donatione. Si quis sciens rem majoris pretii pro re minoris dat alteri contractus mixtus est ex permutatione & donatione. Quatenus

nus enim datur res pro re, contractus permutatio videtur *donatione* & (§. 879. *part. 4. Jur. nat.*): quatenus vero quis sciens rem *permutatio-* majoris pretii pro re minoris dat, alterius causa, in gratiam *ne.* alterius ab æqualitate recedit (§. 898. *part. 4. Jur. nat.*), adeoque habet animum alteri quid gratis dandi (§. 18. *part. 4. Jur. nat.*), consequenter donandi (§. 48: *part. 4. Jur. nat.*). Contractus itaque mixtus est ex permutatione & donatione.

Non semper donandi animum habet, qui sciens rem majoris pretii pro re minoris dat. Ad rem enim minoris pretii ex parte ipsius accedere potest pretium affectionis, ut malit rem minoris pretii habere, quam majoris. Fieri etiam potest, ut res minoris pretii ipsi sit utilior, adeoque carere malit re majoris pretii, ut alterum ad permutationem permoveat. In omni autem hoc casu non dat alterius, sed sui duntaxat causa rem pretii majoris, & rem minoris pretii vel æstimat pretio affectionis, vel quasi pretio affectionis (§. 906. *part. 4. Jur. nat.*). Quodsi enim rem quandam lubenter habere velimus, quam aliter ~~habere~~ non vult, singulares adesse debent rationes, cur eam habere velimus, & cur aliunde accipere nequeamus. Quamobrem pro diversitate circumstantiarum nunc etiam æstimatur ~~trans-~~ nanciscendi opportunitas, nunc ex re percipienda utilitas, nunc eam accipiendi tempestivitas & si qua sunt alia, quæ sub æstimationem cadunt.

§. 640.

Si quis sciens emtoris duntaxat causa rem minoris vendit, De contractibus partem pretii remittit; contractus mixtus est ex emtione venditione ac donatione. Quatenus enim pro re datur pretium, ex emtione res venditur (§. 937. *part. 4. Jur. nat.*), nec venditor eam *venditione* vult dare gratis (§. 18. *part. 4. Jur. nat.*). Enimvero quoni- & *donatio-* am sciens rem minoris vendit emtoris duntaxat causa, adeo- *ne.* que partem pretii eidem remittit (§. 95. *part. 4. Jur. nat.*); pro parte rei nihil ab emtore recipere vult, adeoque eandem gratis dat (§. 18. *part. 4. Jur. nat.*), consequenter donat (§. *Wolfii Jur. Nat. Pars-V.*) K k k 48.

48. part. 4. Jur. nat.). Contractus adeo mixtus est ex emptione venditione ac donatione.

Non abs re dicimus, rem minoris vendi debere emptoris duntaxat causa, ut contractus mixtus fit ex emptione venditione ac donatione. Etenim si venditoris interest, ut rem statim vendat, alibi demonstravimus, pretium commune minui posse salva æqualitate, cum statim vendere fit accidens aliquod æstimabile, ejus adeo valor in pretium imputatur (§. 105 1. part. 4. Jur. nat.): nequè enim donandi animum habet venditor, cujus interest, ut statim inveniat emptorem.

§. 641.

De contractu mixto Si quis sciens rem minoris vendit, ut emptor certas sibi operas præstet; contractus mixtus est ex locatione conductione & emptione venditione. Quatenus enim pro re datur pretium, res venditur (§. 937. part. 4. Jur. nat.): Quatenus vero vult, ut propterea emptor certas sibi operas præstet, operæ præstantur pro parte pretii, quod non solvitur, adeoque perinde est, ac si pars pretii deficientis statuatur pretium operarum, consequenter merces (§. 327. part. 4. Jur. nat.). Quoniam itaque locatio conductione contrahitur, si certa opera præstetur pro certa mercede (§. 1194. part. 4. Jur. nat.); quando quis sciens rem minoris vendit, ut emptor certas sibi operas præstet, & rem vendit, & operas emptoris conducit. Contractus igitur mixtus est ex emptione venditione ac locatione conductione operarum.

Nimirum venditor non habet animum donandi, cum enim donans gratis det (§. 48. part. 4. Jur. nat.), venditor non poterat exigere operas pro eo, quod pretio communi deest. Perinde igitur est ac si venditor pretium integrum acciperet & partem ejus pro operis ab emptore præstandis solveret. Operæ nimirum præstantur in supplementum pretii communis, ut adeo merces pro iisdem brevi manu solvatur. Immo cum natura-

licet

De Quasi contractibus & Contractibus mixtis. 443

liter merces etiam in re certa consistere possit, non solum in pecunia numerata (§. 1211. part. 4. Jur. nat.); pars rei vendita, pars vero tanquam merces pro operis præstandis data intelligitur, ut adeo hoc etiam modo appareat, contractum mixtum esse ex emtione venditione ac locatione conductione.

§. 642.

Si quis sciens rem minoris vendit, ut annui quidam redditus ad dies vitæ sibi præstentur; contractus mixtus est ex emtione venditione & contractu vitalitio. Quatenus enim pro re datur pretium, res utique venditur (§. 937. part. 4. Jur. nat.). Enim vero quatenus pro eo, quod deest pretio communi, præstanti sunt annui redditus ad dies vitæ, consequenter redditus vitalitii (§. 430.), perinde omnino est, ac si pars pretii deficiens a venditore solveretur pro redditibus vitalitiis, adeoque redditus vitalitii ab eodem emerentur ab emtore rei suæ (§. 937. part. 4. Jur. nat.). Quamobrem cum contractus vitalitius sit, quo redditus vitalitii emuntur ac venduntur (§. 435.); evidens est, si quis sciens rem minoris vendit, ut annui quidam redditus ad dies vitæ sibi præstentur, contractum mixtum esse ex emtione venditione & contractu vitalitio.

Nimirum sume, pretium integrum solvi ab emtore: contractus erit emtio venditio simplex. Pone, a venditore deinceps emi redditus vitalitios; contractus erit vitalitius simplex. Utrumque contractum separatim iniri posse, nemo dubitat. Enimvero nonne perinde est, utrum venditor pretium accipiat & deinde partem aliquam ejus in emtionem reddituum vitalitiorum impendat, an vero ita conveniat, ut pretium communi minus solvatur, ac ejus, quod deest, loco annui quidam redditus ad dies vitæ præstentur? Patet itaque si ita contrahatur, quemadmodum habet propositio præsens, contractum constare debere ex emtione venditione ac contractu vitalitio simul. E. gr. Vendo tibi agrum meum minoris, sed ea lege, ut mihi quotannis, quoad vixero, des certam frumenti quantitatem, vel certam fru-

menti percepti ratam. Item vendo tibi prædium meum minoris, ut mihi quotannis, quoad vixero, des certam pecuniæ quantitatem. Similiter vendo tibi domum meam minoris, ut mihi ad dies vitæ in certa ædium parte concedatur habitatio. Pretium nimirum habitationis est instar annui reditus.

§. 643.

De contractu mixto ad dies vitæ sibi præsentur; contractus mixtus est ex donatione & ex donatione contractu vitalitio. Si in locum emtionis venditionis substituitur donatio, demonstratio quoad reliqua eadem manet, quæ vitalitio. propositionis præcedentis.

Nimirum non mera donatio est: sed pretium partis rei reputandum pro pretio reddituum vitalitiorum. Exempla, quæ modo dedimus (not. §. 642.) facile huc applicantur. Notandum vero alimenta ad dies vitæ præbenda æquipollent redditibus vitalitiis.

§. 644.

De colono partiaro.

Colonus partiarus dicitur, qui agrum conducit pro rata fructuum perceptorum. Coloni itaque partiaris ac domini commune est damnum & lucrum, consequenter colonus partiarus agrum conducit pro rata damni & lucri.

Fructus nimirum, qui percipiuntur, inter colonum partiarum & dominum pro rata conventa dividuntur. Quodsi ergo damnum in fructibus contingat, illud pro rata non minus ferit dominus, quam colonus, & ubi nulli percipiuntur fructus, dominus quoque nullam percipit pensionem. Vocantur etiam subinde coloni partiaris, qui agrum colunt pro rata fructuum perceptorum, ut adeo dominus conferat usum agri ac impensas, ipsi operas præstent ad culturam necessarias.

§. 645.

Qualis sit

Contractus, quem colonus partiarus cum domino init, mixtus est

est ex locatione conductione & societate. Etenim dominus conce-^{ejus contra-}
dit colono usum agri sui pro certa fructuum, qui inde perci-
piuntur, parte (§. 644.). Quamobrem cum naturaliter loca-
tio conductio sit, sive pecunia numerata, sive res certa quæ-
cunque alia pro usu rei detur (§. 1211. *part. 4. Jur. nat.*);
contractus, quem colonus in partiarium cum domino, hoc
respectu locatio conductio est. Enimvero coloni partiarium
ac domini commune est damnum & lucrum pro rata (§. 644.).
Quamobrem dominus usum agri, colonus operas & impen-
sas confert communis lucri ac damni causa. Quoniam ita-
que societas initur, si res & operæ conferantur eo fine, ut
lucrum ac damnum commune sit (§. 1318. *part. 4. Jur. nat.*);
hoc respectu inter colonum partiarium & dominum initur so-
cietas. Contractus adeo, quem colonus partiarium cum do-
mino initur, mixtus est ex locatione conductione & societate.

Mera esset locatio conductio, si fructus quotannis solvendi
determinarentur ad mensuram, nulla habita ratione sterilitatis
aut ubertatis, nulla damni in fructibus contingentis, ita ut pre-
tium fructuum solvendorum æstimaretur pecunia, quæ merce-
dis loco solvenda. Quamvis enim hoc pretium non semper
idem sit, sed variari possit; eligi tamen potest pretium medi-
um inter maximum & minimum, quale ut plurimum obtinet,
quemadmodum hujus etiam habetur ratio in constituenda mer-
cede seu pensione in locatione conductione ordinaria, quando
pecunia numerata solvitur. Mera esset societas, si unus confer-
ret usum agri, alter præstaret operas, ager vero communi con-
sensu ac impensis communibus coleretur, ita ut pro rata lucrum
& damnum foret commune. At in contractu mixto de usu
agri, prouti sibi visum fuerit, disponit colonus & impensas solus
facit, ratam vero fructuum, quos percipit, domino pensionis
loco solvit. Conferuntur adeo hic operæ ac impensæ cum u-
su agri, seu pensione, quæ ordinarie pro eodem solvitur, ut in-
de determinetur utriusque rata.

§. 646.

Contractus mixtus ex emtione venditione ac locatione conductione. Si quis emit rem pro certo pretio statim solvendo & venditor retinet usum rei ad certum tempus; contractus mixtus est ex emtione venditione ac locatione conductione. Etenim si pro re solvitur pretium, emtio contrahitur (§. 937. part. 4. Jur. nat.). Quando vero venditor sibi retinet usum rei ad certum tempus, cum in hoc casu pretium rei in tantum minui debeat, quantum valet usus rei per istud tempus, quoniam & usu pecuniæ, & usu rei carere debet emtor; perinde omnino est, ac si emtor venditori usum rei concederet pro certa pensione, consequenter rem suam eidem locaret (§. 1208. part. 4. Jur. nat.). Contractus igitur in casu propositionis præsentis componitur ex emtione venditione ac locatione conductione.

Nimirum in hoc contractu dominium statim transit in emtorem & venditor eam detinet tanquam conductor. Quoniam tamen pretio, quod solvitur, statim detrahitur, quod in pretium usus imputatur, plus vero solvit, qui solutionem anticipat, ideo pensione ordinaria hoc minus esse debet. Quodsi usus retenti nulla habeatur ratio ad contractum porro accedit donatio, ut adeo ex emtione venditione ac commodato constare videatur contractus (§. 418. part. 4. Jur. nat.), locatione conductione per donationem in commodatum versa. In contractibus mixtis probe attendendum est, quænam fuerit mens contrahentium, quæ patet per ea, quæ sufficienter indicata sunt (§. 427. part. 3. Jur. nat.), ut constet, quænam sint contrahentium jura & obligationes.

§. 647.

Contractus mixtus ex emtione venditione ac contractu fenebri. Si quis emit rem pro certo pretio, ita autem convenitur, ut venditor retineat usum rei ad certum tempus, emtor autem non solvat pretium, nisi eodem finito; contractus mixtus est ex emtione venditione ac contractu fenebri. Etenim quamprimum de pretio

pretio conventum est & venditor fidem emtoris sequitur, em- & contractio
tio venditio perficitur (§. 968. part. 4. Jur. nat.). Quoniam *foenebri-*
vero ita convénitur, ut venditor retineat usum rei ad certum
tempus, emtor autem non solvat pretium, nisi eodem finito ;
perinde omnino est ac si venditor pecuniæ usum concederet
emtori, ac pro eo usum rei acciperet, consequenter usuras
(§. 1403. part. 4. Jur. nat.). Quamobrem cum contractus
foenebris sit, si pro usu pecuniæ dentur usuræ (§. 1423. part.
4. Jur. nat.); in hypothese propositionis præsentis contractus
mixtus est ex emtione venditione ac contractu foenebri.

Non obstat, quod valor usus ; seu merces pro eo solvenda
fit minor usuris ordinariis, quos alias venditor percipere pote-
rat pro usu pecuniæ: etenim emtoris est periculum, antequam
ea uti possit, & dum res adhuc est commodo venditoris.

§. 648.

Si emtor & venditor de pretio convenire nequeunt, & tandem De contra-
in hoc conveniunt, ut sorte dirimatur, utrum pretium, quod offert emtor,
an vero id, quod exigit venditor, valere debeat; contractus ex emtione
mixtus est ex emtione venditione ac contractu sortis electricis. Et venditione
enim emtor & venditor contractum emtionis & venditionis ac contractum
contrahere volunt: quoniam tamen de pretio convenire ne-
queunt, emtio autem venditio non perficitur, antequam de
pretio fuerit conventum (§. 968. part. 4. Jur. nat.); contra-
ctus, quem inire intendunt, perfici nequit. Quodsi ergo
tandem in hoc conveniunt, ut sorte dirimatur, utrum preti-
um, quod offert emtor, an vero id, quod exigit venditor,
valere debeat; cum contractus sortis electricis sit, quo con-
venitur inter duos, quamnam ex rebus pluribus quis habere
debeat (§. 304.), ad determinandum pretium, quo sit stan-
dum, contractu sortis electricis utuntur. Patet itaque con-
tractum mixtum esse ex emtione venditione ac contractu
sortis

fortis electricis, si emtor & venditor de pretio convenire nequeunt, & tandem in hoc conveniunt, utrum pretium, quod offert emtor, an vero id, quod exigit venditor, valere debeat.

Alteratur omnino emtio venditio, cum contractus non perficiatur nudo consensu, quemadmodum fieri debebat (§. 981. 725. part. 4. *Jur. nat.*), sed ejus perfectio forti committatur. Unde res vendibilis statim acquiritur emtori, quamprimum fors iacta fuerit, & is obligatur ad solvendum pretium, quod fors indicaverit, nec venditor contractum rescindere potest, si fortem experiat sibi minus faventem. Equidem istiusmodi contractus moribus parum convenit; possibilis tamen est, atque hoc sufficit, ut ejus in Jure naturæ mentio fiat, quod de omni contractu possibili agit, sive is fuerit usitatus, sive a moribus nostris alienus. Quoniam Jus naturæ non improbat contractum fortis electricis, quando negotium certo consilio exitum habere nequit (§. 296.); dubium non est, quin naturaliter valeat contractus mixtus, de quo nobis sermo est. *Quod si vero res vendibiles exponantur ea lege, ut duo constituentur pretia, quarum unum iusto majus, alterum minus, & forti committatur, quodnam emtor solvere debeat, contractus mixtus est ex emtione venditione ac lotaria (§. 320.), vel olla fortuna (§. 336.), aut alio contractu simili.* Alteratur hic contractus uterque. Emtor enim eligit rem, quam sibi acquirere vult, non tamen consentitur in pretium æquum, & uterque contrahentium inter spem & metum dubius forti perfectionem negotii committit, definituræ nimirum, cujusnam lucrum, cujusnam vero damnum esse debeat. Hic adeo contractus cum eo, de quo loquitur propositio præsens, confundendus non est, & magis ab æquitate recedit, quam alter, cum vix iniri possit sine lucrandi animo, quem minime probat jus naturæ (§. 323.). Immo propius accedit ad ludos fortuitos, quatenus de differentia pretiorum ludendo certatur, ut adeo etiam dici possit mixtus ex emtione venditione ac contractu lusorio (§. 352.).

§. 649.

Quoniam in locatione conductione rei certus usus rei conceditur pro certa mercede, seu pensione (§. 1194. part. 4. *Jur. nat.*), adeoque usus datur pro certo pretio (§. 10. part. 4. *Jur. nat.*), consequenter emitur contractus autem mixtus est ex emtione venditione ac contractu sortis electricis, si emtor & venditor de pretio convenire nequeunt, & tandem in hoc conveniunt, ut sorte dirimatur, utrum pretium, quod offert emtor, an vero id, quod exigit venditor, valere debeat (§. 648.); erit etiam contractus mixtus ex locatione conductione & contractu sortis electricis, si locator & conductor de pensione convenire nequeunt, & tandem in hoc conveniunt, ut sorte dirimatur, utrum pensio, quam offert locator, an ea, quam exigit conductor, valere debeat.

De contractu mixto ex locatione conductione & contractu sortis electricis.

Quoniam locatio conductio perficitur, quamprimum de mercede pro usu rei solvenda fuerit conventum (§. 1196. part. 4. *Jur. nat.*); propositio præsens independenter a præcedente etiam eodem modo demonstrari poterat, quo præcedens. Quamvis vero contractus præsens magis conveniat locationi rerum, quam operarum; eidem tamen etiam locus esse potest in conductione operis.

§. 650.

Si quis pecuniam suam fœnerandam alteri committit ea lege, ut ratam usurarum percipiat, periculum vero sortis in se recipiat, sive in totum, sive pro rata, contractus mixtus est ex mandato, societate ac fidejussione. Etenim quatenus quis pecuniam suam fœnerandam alteri committit, mandare videtur (§. 640. part. 4. *Jur. nat.*). Quatenus vero in communionem lucri admittitur mandatarius ex gestione percipiendi, societas contrahitur (§. 1318. part. 4. *Jur. nat.*), cum societas etiam ita contrahi possit, ut unus sociorum sit particeps lucri, sed non

De contractu mixto ex mandato societate ac fidejussione.

particeps fiat damni (§. 1328. *part. 4. Jur. nat.*). Denique quatenus idem in se suscipit periculum crediti, five in totum, five pro rata, pro debitore fidejubere videtur (§. 782. *part. 4. Jur. nat.*), cum fidejussor etiam se obligare possit tantummodo pro parte debiti (§. 803. *part. 4. Jur. nat.*). Patet itaque, si quis pecuniam suam foenerandam alteri committit ea lege, ut ratam usurarum percipiat, periculum vero sortis in se recipiat, contractum mixtum esse ex mandato, societate ac fidejussione.

§. 651.

Qualis contractus mixtus sit fidejussio. In fidejussione miscetur actus beneficus cum præstatione, quæ inest contractui, ad quem accedit. Etenim fidejussio fit gratis (§. 782. *part. 4. Jur. nat.*), ut adeo nihil vicissim a creditore, vel debitore recipiat fidejussor (§. 18. *part. 4. Jur. nat.*), & quatenus fit in securitatem debiti (§. 783. *part. 4. Jur. nat.*), nec debitori crederetur absque fidejussione, solus creditor ac debitor inde percipit aliquam utilitatem, nullam vero fidejussor. Quamobrem cum actus beneficus sit, ex quo unus tantummodo percipit utilitatem quandam, alter vero nihil vicissim recipit (§. 3. *part. 4. Jur. nat.*); fidejussio hoc respectu actus beneficus est. Enimvero quoniam fidejussor in se suscipit obligationem debitoris, nisi ipse præstiterit, quod ex contractu debet, ad quem fidejussio accedit (§. 783. *part. 4. Jur. nat.*); actus beneficus utique miscetur cum præstatione, quæ inest contractui, ad quem accedit.

Atque nunc luculentius patet, quomodo actus per accessionem mixtus evadat (§. 625.). Etenim fidejussor directe non intendit nisi præstationem officii, non vero vult eam sibi esse damnosam, cum putet debirorem præstirurum, quod ex contractu debet, nec habeat animum eidem quicquam donandi. Præstatio nimirum officii in eo consistit, ut debitori credatur & creditor sit securus de debito. Sed ex contractu, cui accedit

dit fidejussio, in actum beneficium irrepit periculum, quatenus fidejussor obligatur ad præstandum id, quod debitor præstare tenetur, nisi ipse præstiterit, ut adeo actus iste alteretur & censendus sit ex contractu, ad quem accedit, non ex negotio, quod inter fidejussorem & creditorem gestum. Ceterum per se patet, si quis rogatus fidejubes, tum fidejussionem quoque mixtam ex mandato (§. 640. *part. 4. Jur. nat.*), quemadmodum visum *Grosio*. Quamvis adeo fidejussio tanquam gratuita ad contractus beneficos referatur, cum mixtus sit contractus; id tamen reprehendi nequit, cum, quatenus gratis fit fidejussio, inter contractus beneficos locum mereatur, nec contractus, ad quem accedit, attendatur nisi in speciali casu, ubi quaeritur, ad quidnam in specie obligetur fidejussor, cujus obligatio censenda ex illo contractu, cui accedit (§. 787. *part. 4. Jur. nat.*). **E**, gr. Titius emit equos pretio ducentorum thalerorum, cumque idem statim solvere non possit, sed demum post sex menses solvere velit; tu pro eo fidejubes. Tua igitur obligatio metienda est ex contractu Titii, quem cum venditore iniit. Quod si ergo Titius solvendo non fuerit, ut tu solvere cogaris, ille autem enormiter fuerit læsus; enormis læsio etiam tibi prodest. Contractus, cui fidejussio accedit, transmittit onus debitoris in fidejussorem, quod quale sit, ex eodem omnino censendum.

§. 652.

Ex hætenus dictis abunde patet, quid de contractibus *Scholion geminam* contractuum mixtionem expendere, & singulorum contractuum mixtorum amplam theoriam tradere vellemus. Quod si enim notemus, in contractu mixto explicando inquirendum esse, quinam actus simplices eundem ingrediantur, & quomodo unus per alterum alteretur; non difficile erit demonstrare, quænam ex hac mixtione nascantur obligationes atque jura, modo in deducendis iis, quæ ex assumtis necessario consequuntur fueris exercitatus. Exercitii vero

hujus ideam exemplarem suppeditat theoria contractuum tam beneficorum, quam onerosorum, ex qua intelligitur, tum quæ sumenda sint, tum quomodo ex assumtis deducantur, quæ inde fluunt. Quamvis autem nostrum non sit ad has ambages descendere, ut omnibus numeris absolutam theoriam contractuum mixtorum condamus; non tamen ideo inutilem existimamus esse illorum operam, qui unius vel alterius contractus mixti theoriam condere voluerit, præsertim istiusmodi, cujus exemplum quoddam prostat. Qui contractum mixtum ineunt, in plura negotia diversa una consentiunt (§. 624.); sumenda igitur sunt ea, in quæ consentiunt (§. 428. part. 3. *Jur. nat.*). Quoniam vero contradictoria nemo velle potest; ita consentisse in plura negotia diversa censentur contrahentes, quomodo ea simul esse possunt. Atque inde est, quod per mixtionem alterentur actus simplices, ut quod extra mixtionem valeret, eidem in mixtione non amplius sit locus. Ita etsi nemini beneficium suum esse debeat damnosum, atque adeo in omni actu benefico avertetur damnum ab eo, qui quid gratis præstat; non tamen hoc valet in fidejussione, ubi per mixtionem vi contractus, ad quem ea accedit, actus beneficus alteratur, ut fidejussori fieri possit damnosus, ubi principalis debitor non fuerit solvendo. Similiter etsi lædatur emtor, qui rem pluris emit; non tamen læditur, si venditori egeno sciens pretium majus solvit, ut, quod plus est in pretio, animo donandi det, cum emptio fiat contractus mixtus ex donatione ac emtione, adeoque per mixtionem pretium alteretur, quod pro merce solvendum. Contradictorium est velle pro justo pretio emere, & animum venditori quid donandi habere: donatio itaque læsionem excludit, alias locum habituram. Sed sufficiant ea, quæ de contractibus cum in parte quarta, tum in hac quinta tradidimus, etsi ultro fateamur, plura superesse, quæ addi poterant, sed aliorum industriæ relinquuntur.

CAPUT IV.

De modis, quibus obligatio ex contractu tollitur.

§. 653.

Obligatio dicitur tolli, quando qui alteri obligatus erat ad *Quid sit* dandum, vel faciendum, eidem obligatus esse desinit. *tollere obli-*
Tollitur adeo obligatio, quando efficitur, ut quis alteri non *gationem, &*
amplius sit obligatus ad quid præstandum, ad quod præstandum antea Liberatio.
obligatus erat. Sublatio obligationis *Liberatio* appellatur.

Obligatio naturalis immutabilis est (§. 142. *part. 1. Phil. pract. univ.*), nec unquam tolli potest. Aliter vero sese res habet cum obligatione, propria voluntate contracta, quæ ex contractu venit: hæc non uno modo tollitur. Ratio diversitatis inde est, quod obligatio naturalis radicetur in ipsa essentia & natura humana, quæ autem contrahitur, a libera hominum voluntate pendeat; illa tendat ad actus quoscunque in genere spectatos, hæc vero versetur circa præstationes singulares, aut speciales ad certum tempus restrictas.

§. 654.

Quamprimum pactum sive contractus mutuo dissensu dissol-
vitur; obligatio, quæ ex eo erat, tollitur. Quodsi enim pactum *sive* *volun-*
sive contractus a contrahentibus dissolvitur, ii sibi invicem *te contra-*
promittunt, quod neuter ab altero exigere velit, quod ex pa-
hentium.
cto sive contractu sibi debebatur (§. 843. part. 3. Jur. nat.),
consequenter se obligant ad non exigendum, ad quod præ-
standum sibi invicem obligabantur (§. 363. part. 3. Jur. nat.).
Qui adeo sibi invicem obligati erant ad dandum quid, vel faciendum, ad idem præstandum obligati esse desinunt. Quamobrem cum obligatio tollatur, quando qui alteri obligatus erat ad dandum, vel faciendum, eidem obligatus esse desi-

nit (§. 653.); obligatio ex pacto sive contractu tollitur, quamprimum contractus mutuo dissensu dissolvitur.

Ostenditur etiam hoc modo. Quamprimum contractus mutuo dissensu dissolvitur, contrahentes ab obligatione, qua sibi invicem ex eodem tenebantur, liberantur (§. 836. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum liberatione tollatur obligatio (§. 652.). Obligatio ex contractu tollitur, quamprimum mutuo dissensu is dissolvitur.

Hinc obligatio dicitur tolli per contrariam voluntatem. Quando enim contractus initur, contrahentes sibi invicem declarant, quod obligati esse velint ad aliquid præstandum, & mutuo consensu perficitur hæc obligatio (§. 357. *part. 3. Jur. nat.*): quando vero mutuo dissensu contractum dissolvunt, sufficienter declarant, quod sibi nolint esse obligati ad id præstandum, ad quod sese obligaverant. Voluntas posterior contraria est voluntati priori. Quemadmodum vero prior produxerat obligationem ad præstandum, ita posterior producit obligationem ad præstationem non exigendam. Posterior adeo obligatio perimit priorem, habetque hunc effectum, ut non amplius pateat regressus ad contractum, consequenter si alteruter exigere velit, quod ipsi ex contractu debebatur, jure possit repelli. Sublata enim obligatione nihil amplius dare debet (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*), consequenter nec alteri competit jus aliquid exigendi (§. 23. *part. 1. Jur. nat.*). E. gr. Ego a te emi domum tuam pretio sex mille thalerorum. Tu mihi obligatus es ad domum tradendum; ego tibi obligatus sum ad sex mille thaleros solvendum. Quodsi emtio venditio mutuo dissensu dissolvatur; nec tu mihi amplius obligatus es ad domum tradendam, nec ego ad solvendum pretium. Si jam alius emtor non inveniatur, qui idem pretium offerre velit; tibi non patet regressus ad emtionem, quam ego contraxeram, sed, ubi mihi domum tradere ac pretium sex mille thalerorum a me exigere volueris, ego te repello, quod nullum tibi competat jus hoc pretium a me exigendi, quippe cum tibi ex contractu non amplius

amplius obligatus sis. Quodsi ego tibi solvere velim pretium, ut domum mihi tradas; tu itidem me repellere potes, quod nullum mihi competat jus traditionem exigendi, quippe cum tu ex contractu mihi non amplius obligatus sis.

§. 655.

Quamprimum pactum sive contractus mutuo dissensu dissolvitur, jus omne ex eo quæsitum extinguitur. Etenim quamprimum operetur pactum sive contractus mutuo dissensu dissolvitur, obligatio, quoad jura quæ ex eo erat, tollitur (§. 654.). Quamobrem cum jura ex contrahantur ex obligatione (§. 23. part. 1. Jur. nat.); nec ullum jus ex contractu quæsitum subsistere potest sublata obligatione, consequenter quamprimum pactum sive contractus mutuo dissensu dissolvitur, jus omne ex eo quæsitum extinguitur.

E. gr. Quando a te emo domum tuam pretio sex mille thalerorum, tu dominium domus in me transfers, ut pretium solvatur (§. 958. part. 4. Jur. nat.), consequenter quia tibi obligatus sum ad pretium solvendum, adeoque ex hac obligatione nascitur jus meum. Quamvis adeo dominium in me a te fuerit translatum, quamprimum de pretio conventum & ego tibi de eodem satisfeci, vel tu fidem meam sequeris (§. 966. 967. part. 4. Jur. nat.); quando tamen emptio dissolvitur mutuo dissensu, adeoque tu ab obligatione solvendi pretium me liberus, dominium quoque meum in domo extinguitur & ad te statim redit. Ideo quoque eandem alii vendere ac me pretium conventum offerentem repellere potes, & ubi casu funesto domus comburitur, tuo hoc accidit damno, nec ut ego id resarciam exigere potes, etiamsi interea domum alii vendere potuisses, antequam contractus mecum initus fuerat dissolutus. Nimirum quamprimum contractus mutuo dissensu dissolvitur, perinde est ac si contractum nunquam fuisset. Tolluntur obligationes, quæ ex contractu sunt, & cum iis extinguuntur jura ex eodem quæsitæ, quæ sine illis subsistere minime possunt. Si alterutri contrahentium parti dissolutio contractus damnosa evadat,

vadat, id sibi imputet, cum a libera ejus voluntate eadem profecta fuerit.

§. 656.

*De pacto
conditionato
dissoluto.*

Si pactum conditionatum dissolvitur, spes debitum iri evanes-
cit, nec existente conditione jus excitat. Etenim quamprimum pactum mutuo dissensu dissolvitur, jus omne ex eo quæsitum extinguitur (§. 655.). Quamobrem cum ex pacto conditionato nonnisi spes debitum iri acquiratur (§. 471. part. 3. Jur. nat.), nonnisi jus excitatura, conditione existente (§. 473. part. 3. Jur. nat.); si pactum conditionatum dissolvitur, spes debitum iri evanescere debet, adeoque nec conditione existente jus excitare potest.

Nimirum cum ex pacto conditionato alteri nonnisi sub conditione obligeris, nec obligatio ante valida existat, quam conditione existente (§. 467. part. 3. Jur. nat.), ex conditionata autem obligatione nascatur spes debitum iri, quemadmodum ex pura jus (§. 23. part. 1. Jur. nat.); sicuti pacto puro dissoluto jus ex eo quæsitum extinguitur, obligatione sublata, ita pacto conditionato dissoluto evanescit spes debitum iri, sublata obligatione conditionata, consequenter cum obligatio conditionata verti nequeat in puram, conditione licet existente, nec spes debitum iri jus excitare potest, etiamsi conditio existat.

§. 657.

*Quomodo
contractus
beneficus
dissolvi pos-
sit.*

Contractus beneficis dissolvitur solo dissensu ejus, qui utilita-
tem ex eo percipit. Quoniam enim ex contractu benefico unus tantummodo percipit utilitatem quandam gratis (§. 417. part. 4. Jur. nat.); ejus quoque solius interest contractum adimpleri, consequenter alterum habere sibi obligatum ad aliquid præstandum. Quamobrem ratio nulla est, cur cum pro lubitu ab obligatione liberare non possit, si istam utilitatem percipere nolit. Quoniam itaque contractus dissolvitur,

vitur, si qui ex eodem erat alteri obligatus ab obligatione sua liberetur (§. 836. part. 3. *Jur. nat.*); contractus beneficus dissolvitur solo dissensu ejus, qui utilitatem ex eo percipit.

E. gr. Convenit inter nos, ut ego tibi commodem librum meum. Tu voluntatem mutas & librum a bibliopola emis, neque adeo vis, ut eum tibi commodem. Contractus dissolvitur, nec ego te cogere possum, ut librum commodato accipias. Similiter convenit inter nos, ut ego res meas apud te deponam: mutata mente deponere nolo. Tu me cogere nequis, ut eas apud te deponam.

§. 658.

Si contractus beneficus, dissensu ejus, qui solus utilitatem inde percipit, dissolvitur; partis alterius obligatio tollitur, & jus illius contractus extinguitur, nec contrahentes ad quidpiam sibi invicem obligantur, ad benefici atque alias sibi invicem obligarentur. Etenim si contractus dissensu solo ejus dissolvitur, qui utilitatem aliquam inde percipit, alterum ab obligatione præstandi id, ad quod præstandum sibi ex contractu obligatur, liberat (§. 836. part. 3. *Jur. nat.*), adeoque obligatio ista tollitur (§. 653.). *Quod erat primum.*

Et quoniam idem promittit, quod ab altero, quod sibi ex pacto debebat, exigere nolit (§. 843. part. 3. *Jur. nat.*), adeoque ad non exigendum se obligat (§. 363. part. 3. *Jur. nat.*); jus idem exigendi, quod ex contractu ipsi competeat, extinguitur. *Quod erat secundum.*

Quia itaque qui aliquid præstare debebat, nil præstare tenetur, nec alter amplius ut id præstet exigere potest, *per demonstrata*, ut adeo perinde sit ac si contractum plane non fuisset; ideo nec fieri potest, ut contrahentes sibi invicem ad aliquid obligentur, ad quod sibi invicem obligati fuissent contractu non dissoluto. *Quod erat tertium.*

E. gr. Si inter nos convenit, ut ego apud te rem quandam deponam, tu te obligas ad custodiam ejus in te suscipiendam, (*Wolffii Jur. Nat. Pars V.*) M m m &

& mihi competit jus a te exigendi, ut omni diligentia eandem custodias. Quamprimum declaro, me mutasse animum, nec custodiam rei me tibi committere nolle; obligatio tua eam custodiendi tollitur, nec ego amplius a te exigere possum, ut eandem custodias. Cessant igitur & ceteræ obligationes, in deponentem ac depositarium cadentes, quippe quibus absque actuali rei custodia locus non est. Ira cessat obligatio rem in specie restituendi (§. 578. part. 4. Jur. nat.), cum restituere non possis, quod non accepisti: cessat obligatio restituendi impensas in rei depositæ conservationem factas (§. 592. part. 4. Jur. nat.), quippe quas nullas facere potuisti, nec debuisti. Quodsi e. gr. incendio suborto rem meam periculo non subduxisti, quam subducere poteras & subducere debebas, ubi apud te deposita fuisset; de damno, quod in ea contigit, mihi non teneris. Quæ enim a depositario exigere poteram, a te non amplius exigere possum, contractu dissoluto, cum tu depositarii personam non tuearis. Per se nimirum cadunt omnes obligationes, quæ actualem contractus adimplerionem consequuntur, quando contractus ipse non subsistit. Si quod damnum emergit ex distractu, tibi imputabis, qui contractum dissolvere voluisti.

§. 659.

Salaris quid sit.

Solutio dicitur actualis perfecte debiti præstatio. Quamobrem cum alteri obligemur vel ad dandum, vel ad faciendum (§. 358. part. 3. Jur. nat.); *solutio fit, si actu demus, ad quod dandum sumus obligati, & si actu faciamus, ad quod faciendum sumus obligati.*

Ira emtor solvit, si numerat pecuniam, quam pro merce debet: Conductor solvit mercedem, si eam locatori operarum pro operis præstitis præstat: conductor domus solvit pensionem, si eam locatori domus præstat: mutuatarius solvit debitum, si rem mutuo acceptam in genere restituit.

§. 660.

De obligati-

Per solutionem tollitur obligatio ex contractu. Etenim si quis

De modis, quibus obligatio ex contractu tollitur. 459

quis solvit, actu dat, vel facit, ad quod dandum, vel faciendum ex contractu erat obligatus (§. 659.), consequenter cum id dandum vel faciendum non sit, quod jam actu datum, vel factum est, per solutionem utique tollitur obligatio ex contractu.

Ita si emtor venditori solvit pretium conventum, huic nihil amplius debet, adeoque obligatio ejus, quam emendo rem contraxerat, tollitur. Similiter si conductor locatori operarum solvit mercedem pro operis præstitis, eidem nihil amplius debet, adeoque obligatio, quam conductione operarum contraxerat, tollitur. Si conductor domus vel agri solvit pensionem, locatori nihil amplius debet, adeoque obligatio, quam domum conducendo contraxerat, tollitur. Mutuatarius si rem mutuatam in genere restituit, nihil amplius mutuanti debet, adeoque per mutuam contracta obligatio tollitur. Qui accepit, vel cui præstitum est, quod debetur, ei, quod actu acceptum, vel præstitum, non amplius debetur, consequenter nec quid dandum vel faciendum. Si venditor rem emtam actu tradit, emtori nihil amplius debet ex emtione venditione, adeoque obligatio ejus tollitur. Si locator operarum operas locatas actu præstat, nihil amplius debet conductori, adeoque obligatio, quam locando operas contraxerat, tollitur.

§. 661.

Quoniam per solutionem tollitur obligatio ex contractu (§. 660.), ab eo, qui solvit nihil amplius exigi potest, adeoque per solutionem extinguitur jus ab altero, qui solvit, ali-

De jure creditoris per eandem extincto.

Ita venditor, cui pretium solutum, nullum amplius habet jus ex emtione venditione ab emtore exigendi, nec locator ædium vel agri habet jus ex locatione conductione exigendi pensionem, si soluta fuerit, & ita porro. Jus enim exigendi debitum nascitur ex obligatione præstandi (§. 23. part. 1. Jur. nat.), adeoque hac sublata extinguitur.

§. 662.

*Liberationis
per solutio-
nem effe-
ctus.*

Quia per solutionem obligatio creditoris tollitur (§. 660.) & jus creditoris exigendi debitum extinguitur (§. 661.) qui probat se soluisse, ab eo debitum exigi nequit, neque is ad solvendum compelli potest.

Qui adeo probat solutionem factam, is eandem urgentem statim repellit. Hinc apocha producta, qua probatur solutio facta (§. 74.), repellitur qui debitum exigit, modo ea non fuerit data sola spe solutionis (§. 75.), nec negligentia reperita, solutione non facta (§. 74.).

§. 663.

*Quid sol-
vendum sit.*

solvendum est præcise id, quod debetur, nec res alia pro alia solvi potest, nisi creditore consentiente. Quando enim solvitur, actu præstatur, ad quod præstandum sumus obligati (§. 659.). Quamobrem cum id sit debitum, ad quod præstandum sumus obligati (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.); id præcise solvendum, quod debetur. *Quod erat primum.*

Quoniam adeo id præcise non solvitur, quod debetur, si res alia pro alia solvitur, quod per se patet; creditore invito res alia pro alia solvi nequit. *Quod erat secundum.*

Enimvero cum solius creditoris interfit, ut præcise solvatur, quod debetur, adeoque ab ejus voluntate pendeat, utrum solutionem præcise fieri velit, an rem aliam pro ea, quæ debetur, accipere; si is consentit, ut res alia pro alia solvatur, perinde obligationi suæ satisfecit debitor, ac si præcise solutio facta fuisset. Consentiente itaque creditore res alia pro alia solvi potest. *Quod erat tertium.*

E. gr. Tu mihi debes centum thaleros: solutio aliter fieri nequit, quam numeratione hujus pecuniæ summæ. Quod si mihi dare volueris equum, qui æstimatur pretio centum thaleros, vel totidem modios frumenti, qui centum thaleris veniunt,

unt, ego nec illum, nec hos accipere teneor. Quodsi tamen loco centum thalerorum equum, vel frumentum accipere voverim; si dederis equum, vel frumentum, a debito centum thalerorum utique liberaris. Similiter dedi tibi mutuo decem modios avenæ; solutio fieri nequit, quam restitutione totidem modiorum avenæ. Quodsi mihi dare velis pretium, quo veniunt decem modii avenæ, ego hoc acceptare non teneor. Quodsi vero accipere velim, perinde umnino est, ac si decem istos modios avenæ mihi restituissem, consequenter solutio facta & tu ab obligatione, quam ex mutuo contraxeras, liberatus es. Si inter nos conventum fuerit, ut pro avena restituas pisa; solutio non fit, si avenam restituere velis, nec ego eam accipere cogor. Si ego conduxim hoc hypocaustum, tu mihi tradere nequis ad inhabitandum aliud, nisi ego consentiam.

§. 664.

Si res debita ipsa solvi non possit, aestimatio ejus accipienda. Quando a-
Nemo enim obligatur ad id, quod impossibile (§. 209. part. 1. *estimationem*
Phil. pract. univ.). Quamobrem si impossibile sit, ut res de accipere de-
bita ipsa solvatur; nec ad eam solvendam compelli potest *beat credi-*
debitor (§. 132. *Ontol.*). Quoniam itaque aliter fieri ne-
quit, quam ut aestimatio ejus præstetur; ea utique accipi-
enda.

Exemplum vulgo datur tale: si res aliena fuerit legata, nec eam vendere velit dominus; aestimatione præstita, liberatur hæres & legatarius eam accipere tenetur invitus. Huc etiam pertinet, quod, si commodatarius rem commodatam, quæ culpa ipsius vel nimium deteriorata fuit, vel prorsus interiit, in specie restituere non possit, commodans aestimationem accipere tenetur. Similiter si quis pecuniam debet, pecunia numerata autem destituta res mobiles habeat, vel immobiles, quarum emtorem invenire nequit, eas aestimato loco pecuniæ accipere tenetur creditor.

§. 665.

*De tempore,
quo solven-
dum.*

Solutio fieri debet præcise eo die, quo debetur. Etenim quod debetur hoc die, ad hoc solvendum hoc die obligatus es (§. 170. part. 1. *Phil. præct. univ.*). Quamobrem necesse est, ut hoc die solvatur (§. 118. part. 1. *Phil. præct. univ.*). Solutio itaque fieri debet præcise eo die, quo debetur.

E. gr. Ex contractu locationis conductionis merces debetur, quamprimum operæ fuerunt præstitæ. Quamprimum ideo præstitæ fuerunt, merces solvenda. Si ita conventum fuerit, ut festo Michaëlis solvatur pensio pro agro, eodem quoque die pensio solvenda. Rigorem hunc urget Jus naturæ, quod adeo nullam fert moram (§. 638. part. 3. *Jur. nat.*), nisi adfit impedimentum inevitabile ac insuperabile, vel alterutrum saltem obtineat (§. 640. part. 4. *Jur. nat.*).

§. 666.

*Idem porro
expenditur.*

Quoniam solutio fieri debet præcise eo die, quo debetur (§. 665.); *si ita conventum fueris, ut statim solvatur, solutio quoque statim fieri debes, & si conventum fueris, ut solvatur, quando solutio petetur, seu quando creditor volueris, petenti exemplo solvendum.*

Ita cum in emtione venditione pretium statim solvi debet, nisi aliter fuerit conventum; solutio statim fieri debet. Quod si conventum fuerit, ut solvatur petenti; quamprimum venditor solutionem petit, ea quoque fieri debet. Quod si solutio in certum diem differatur, eo ipso die solutio fieri debet. Rigor hic juris naturalis maxime fidei (§. 757. part. 3. *Jur. nat.*), quam in promissis servari jubet lex naturæ (§. 765. part. 3. *Jur. nat.*),

§. 667.

*Quando de-
bitum exigitur
possit.*

Quoniam solutio præcise fieri debet eo die, quo debetur (§. 665.); *die, quo quid debetur, præterlapso debitor statim compelli*

compelli potest ad solvendum debitum, consequenter moram nullam indulgere tenetur creditor (§. 638. part. 3. Jur. nat.),

Relegenda hic sunt, quæ de mora alibi demonstravimus (§. 640. & seqq. part. 3. Jur. nat.). Ceterum hæc obtinent stricto jure: quodsi vero moram indulgere volueris, cum quilibet jus suum remittere possit (§. 117. part. 3. Jur. nat.), quin hoc facere liceat, dubitandum non est. Immo emergere etiam possunt casus, in quibus officiis convenit, ut moram indulgeas: id quod ex datis circumstantiis haud difficulter adjudicatur. Fieri enim potest, ut rigor juris externi repugnet charitati, aut, si mavis, officiis erga alios.

§. 668.

Solutio particularis dicitur, si quod debetur non totum solvitur, sed aliqua tantummodo pars, solutio vero partis alterius differatur in aliud tempus.

E. gr. Debes mihi centum thaleros. Quodsi tantummodo solvis quinquaginta, solutione ceterorum in aliud tempus dilata, solutio particularis est. Quodsi debeas triginta modios frumenti, & tantummodo solvis decem, reliquos viginti futura mese demum soluturus; solutio particularis est.

§. 669.

Res, qua debetur, tota solvi debet, nec solutionem particularem acceptare tenetur creditor, nisi aliter fuerit conventum. Etenim solutio fieri debet eo præcise die, quo debetur (§. 665.). Quodsi ergo non fuerit conventum, ut pars ejus, quod debetur, hoc tempore, alia alio tempore solvatur; tota res, quæ debetur, uno actu solvi debet. *Quod erat primum.*

Quoniam adeo obligatus es ad rem totam uno actu solvendam, per demonstrata; in hoc consentire non teneor, ut partem saltem ejus solvas, solutione ejus, quod reliquum est, in aliud tempus dilata. Quamobrem cum particularis solutio sit, si quod debetur non totum solvitur, sed aliqua tantummodo-

tummodo pars, solutio vero partis residuae in aliud tempus differtur (§. 668.); in solutionem particularem consentire, adeoque eandem acceptare non teneor (§. 2. part. 3. Jur. nat.).

Quod erat secundum.

Quodsi vero conventum fuerit, ut pars hoc die, alia alio solvatur, cum solutio fieri debeat eo præcise tempore, quo conventum fuit, seu quo debetur (§. 665.), solutionem particularem accipere tenetur creditor. *Quod erat tertium.*

* Nimirum rigor juris naturalis requirit, ut præcise stetur partis conventis (§. 789. 428. part. 3. Jur. nat.), nisi adeo conventum fuerit, ut particulariter solvatur, res debita tota uno actu solvenda, quoniam tunc in solutionem totius consensisse intelliguntur contrahentes. Pender autem à voluntate contrahentium, quomodo contrahere velint (§. 386. part. 3. Jur. nat.), modo nihil committatur, quod est contra jus perfectum retii (§. 910. part. 1. Jur. nat.), vel naturaliter turpe (§. 711. part. 4. Jur. nat.).

§. 670.

An solutio- nem accipere liceat, si non præcise solvatur. Si debitor præcise non solvit, quemadmodum scilicet conventum fuerat; creditori solutionem accipere licet. Etenim si præcise non solvit debitor, non præstat præcise id, ad quod præstandum obligatus erat (§. 659.). Quodsi ergo creditor solutionem accipiat, jus suum ipso facto remittit (§. 95. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum quilibet jus suum remittere possit (§. 117. part. 3. Jur. nat.), & quando id remittit creditor, contra jus ipsius nihil faciat debitor præcise non solvens (§. 239. part. 1. Phil. pract. univ.); nil obstat cum ex parte creditoris, tum ex parte debitoris, quo minus solutio ita fieri possit. Creditori itaque solutionem accipere licet, si debitor præcise non solvit, quemadmodum fuerat conventum.

Nimirum

Nimirum ab initio ita conveniri poterat, ut debitor hoc modo solveret, si ita visum fuisset contrahentibus. Quidni etiam consentire in eandem solutionem liceat, ubi aliter fuerat contractum, cum mutuo dissensu contractum dissolvere (§. 840. 839. part. 3. *Jur. nat.*), adeoque etiam in eodem immutare liceat novo consensu, quodcumque visum fuerit? Necessitas præcise solvendi tenet tantummodo obligatum (§. 118. part. 1. *Pbil. pract. univ.*), non vero creditorem seu eum, cui fit solutio, quippe cui præcise non solvendo nulla fit injuria, quamprimum in hanc solutionem consentit (§. 859. part. 1. *Jur. nat.*).

§. 671.

Quoniam creditori solutionem accipere licet, si de *Idem spectat*bitur non solvit, quemadmodum fuerat conventum (§. 670.), *tius expen-* consequenter quemadmodum debebat (§. 789. part. 3. *Jur. disur.* *nat.*); *creditori licet, si voluerit, rem aliam pro alia* (§. 663.), *et solutionem particularem accipere* (§. 669.), *ac moram quantam-* *cunque indulgere debitori* (§. 665.).

Equidem nemo est, qui de eo dubitet, hoc tamen minime obstat, quin a nobis demonstretur, nihil in acceptione istiusmodi solutionis contineri, quod æquitati aut justitiæ repugnet, consequenter eam legi naturæ minime adversari. Hic enim ostendendum est, recte fieri, quod fieri posse citra ullam hæsitacionem vulgo sumitur.

§. 672.

Quod in certam diem debetur, ante eundem etiam invito An ante *creditori solvere licet, si dies debitoris gratia adjectus: non licet, diem solve-* *si adjectus fuerit creditoris gratia, vel ex ipsa prestatione appareat re liceat.* *interesse creditoris, ne ante diem solvatur.* Quodsi enim dies

debitoris gratia fuerit adjectus, id ideo factum, ne tardius solvat (§. 665.), consequenter cum sese non obligaverit ad non solvendum ante diem, ipsi integrum est ante diem sol-

(*Wolffii Jur. nat. Pars V.*)

Nnn

vere,

vere, cumque creditori non competat jus solutionem ante diem non acceptandi (§. 23. part. 1. Jur. nat.), eam acceptare utique tenetur. Quod adeo in certum diem debetur, ante eundem etiam invito creditori solvere licet, si dies debitoris gratia adjectus. *Quod erat primum.*

Enimvero si dies adjectus fuerit creditoris gratia, id ideo factum, ne ante diem solvatur, consequenter debitor sese obligavit ad non solvendum ante diem (§. 789. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum necesse sit, ne ante diem solvat (§. 118. part. 1. Phil. pract. univ.), nec liberum est ei ante eundem solvere, consequenter nec ante eundem solvere licet (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.). *Quod erat secundum.*

Quodsi ex ipsa præstatione appareat, interesse creditoris, ne ante diem solvatur; dies creditoris gratia adjectus intelligitur. Quamobrem cum ante diem solvere non liceat, si is creditoris gratia adjectus *per demonstrata* n. 2. nec ante diem solvere licet invito creditori, si ex ipsa præstatione appareat ejus interesse, ne ante diem solvatur. *Quod erat tertium.*

E. gr. Debeo tibi mille aureos in nundinis proximis solvendos, quod paulo ante easdem mihi ab alio pecuniam numeratum iri speraveram. Enimvero accidit præter spem, ut pecunia mihi numeretur, duobus ante nundinas mensibus. Cum dies adjectus fuerat mea duntaxat causa, debitum ante nundinas solvere licet & tu solutionem accipere teneris, si vel maxime malles pecuniam tibi demum numerari in nundinis, qua in iisdem indiges. Enimvero si tibi solvendi sint viginti mille thaleri certo die, quos impendere in tuos usus non potes, nisi isto die, tibi vero molesta ac periculosa fuerit custodia tantæ summæ pecuniarum, atque ideo convenisti cum altero, ut isto die solvantur; ante diem solutio tibi obrudi minime potest. Ita nec præstari possunt operæ ante diem, quibus

De modis, quibus obligatio ex contractu tollitur. 467

quibus indiges certo die, aut quas tibi ante eundem præstari commodum non est.

§. 673.

Debitum dicitur *liquidum*, si certo constat, quod ad quid *Debitum* præstandum & ad quid præstandum aliquis sit obligatus: *ast* *quidum* & *illiquidum* dicitur, si idem certo nondum constat. *liquidum*

E. gr. Confiteris, te mihi debere centum aureos, quos a me mutuo accepisti, & te promisisse, quod eos mihi decima Octobris restituere velis; debitum tuum liquidum est. Probo per testes, vel chirographo tuo, quod diffiteri nequis, me tibi mutuo dedisse viginti modios avenæ post messem mihi restituendos; debitum liquidum est. Similiter non negas, te mihi locasse domum tuam in triennium; debitum tuum liquidum est. Fateris, te mihi promisisse, quod describere velis MSC. & artham a me accepisse; debitum liquidum est. Enimvero tu contendis rem, quam a Titio emi, esse tuam, sed dominium nondum probasti; debitum illiquidum est. Similiter negas, te domum tuam in triennium mihi locasse, etsi non diffitearis, me eam a te conducere voluisse; debitum illiquidum est. Agnoscis chirographum a te esse datum, sed negas te pecuniam a me accepisse, vel affirmas, te pecuniam acceptam restituisse, chirographo non reddito; debitum illiquidum est.

§. 674.

Ad debitum illiquidum solvendum nemo vi compelli potest. *Debitum* enim si debitum illiquidum est, certo non constat, num *illiquidum* ad quid præstandum alteri sis obligatus, vel ad quid præstitisse solvendum eidem sis obligatus (§. 673.). Quamobrem cum nemini competat jus alterum vi adigendi, ut sibi quid præstet, nisi ad quod præstandum ipsi obligatus est (§. 236. *part. 1. Phil. præf. univ.*); quamdiu debitum illiquidum est, ad solvendum nemo vi compelli potest.

§. 675.

*Quid fieri
debeat, an-
tequam sol-
vatur.*

Quoniam ad debitum illiquidum solvendum nemo vi compelli potest (§. 674.), debitum autem tamdiu illiquidum manet, quamdiu certo non constat, quod quid debeat & quid præcise debeatur (§. 673.); *Qui alterum ad solvendum compellere vult, is ante probare tenetur, quod ille ad aliquid præstandum & ad quid præcise præstandum sit obligatus, consequenter debitum ante liquidum efficiendum, antequam ad solutionem quis compelli possit.*

Nimirum jus tuum non ante certum est, quam obligatio mea certa fuerit (§. 23. part. 1. Jur. nat.). Eodem igitur vi nequis, quamdiu non probatum fuerit, quod tibi sum obligatus & quid sit in obligatione.

§. 676.

*An res liti-
giosa solven-
da.*

Ad rem litigiosam solvendam nemo vi compelli potest. Quod si enim res litigiosa fuerit, de dominio ejus controversatur (§. 629. part. 4. Jur. nat.), adeoque nondum certo constat, num ad eam tibi præstandam alter sit obligatus (§. 546. part. 2. Jur. nat.), consequenter debitum illiquidum est (§. 673.). Quamobrem cum nemo ad solvendum debitum illiquidum vi compelli possit (§. 674.); ad rem litigiosam solvendam nemo vi compelli potest.

E. gr. Controversatur inter nos, num res, quam ego emi a Titio, tua sit. Ad eam tibi tradendam vi compelli non possum, quamdiu adhuc controversatur. Similiter tu contendis agrum, quem ego possideo, tibi deberi, veluti quod jure hereditario ad te pervenire debeat; antequam probaveris jus tuum, ego vi adigi non possum, ut agrum tibi tradam. Quando de dominio controversatur, perinde est, sive rem jam mea possederis, sive non: sufficit, dominium ad te devolutum fuisse, seu te dominum esse debere.

Quoniam ad rem litigiosam solvendam nemo vi com- *De possessio-*
pelli potest (§. 676.); qui eam possidet; tamdiu possidere debet, ne rei liti-
donec alter jus suum probaverit (§. 675.). *giosa.*

Nimirum res litigiosa sequestratur, si etiam de possessione
contenditur, vel de re contententi non sit satis cautum, si eam
alter possideat (§. 630. part. 4. Jur. nat.).

§. 678.

De periculo,
Si periculum sit, debitorem non fore solvendo, quando
solvere debet; ante diem ad solutionem compelli potest, nisi ut debitor
creditori cavere possit, seu securitatem debiti prestare. Ete- *non sit sol-*
nim unusquisque damnus a patrimonio suo avertere de-
bet (§. 494. part. 2. Jur. nat.); consequenter sibi prospicere,
ne jacturam sui, adeoque nec ejus, quod sibi debetur, faciat
(§. 486. part. 2. Jur. nat.). Quod si ergo periculum sit, debi-
torem non fore solvendo, quandoolvere debet, quin ante
diem compelli possit ad solutionem, nisi creditori cavere, seu
securitatem prestare possit, dubitandum non est.

E. gr. Sempronius tibi debet ter mille thaleros, post tri-
ennium solvendos. Luxur indulget ac domum suam vendere
vult, præter quam res immobiles alias non habet, ut adeo pro-
babile videatur, ipsum post triennium non fore solvendo. Nul-
lum superest dubium, quin eum aut ad solutionem compelle-
re possis, si domum vendat, nec alio modo tibi cavere possit,
aut prohibere, ne domum vendat, & urgere ut tibi hypothecam
in eam constituat.

§. 679.

De periculo,
Quoniam si periculum sit, debitorem non fore solven-
do, quandoolvere debet, ante diem is compelli potest ad us fidejussor
solutionem, nisi creditori cavere possit (§. 678.), fidejussor non sit sol-
autem vendendo.

§. 675.

*Quid fieri
debeat, an-
tequam sol-
vatur.*

Quoniam ad debitum illiquidum solvendum nemo vi compelli potest (§. 674.), debitum autem tamdiu illiquidum manet, quamdiu certo non constat, quod quid debeatur & quid præcise debeatur (§. 673.); *Qui alterum ad solvendum compellere vult, is ante probare tenetur, quod ille ad aliquid præstandum & ad quid præcise præstandum sit obligatus, consequenter debitum ante liquidum efficiendum, antequam ad solutionem quis compelli possit.*

Nimirum jus tuum non ante certum est, quam obligatio mea certa fuerit (§. 23. part. 1. *Jur. nat.*). Eodem igitur uti nequis, quamdiu non probatum fuerit, quod tibi sim obligatus & quid sit in obligatione.

§. 676.

*An res liti-
giosa solven-
da.*

Ad rem litigiosam solvendam nemo vi compelli potest. Quod si enim res litigiosa fuerit, de dominio ejus controversitur (§. 629. part. 4. *Jur. nat.*), adeoque nondum certo constat, num ad eam tibi præstandam alter sit obligatus (§. 546. part. 2. *Jur. nat.*), consequenter debitum illiquidum est (§. 673.). Quamobrem cum nemo ad solvendum debitum illiquidum vi compelli possit (§. 674.); ad rem litigiosam solvendam nemo vi compelli potest,

E. gr. Controversitur inter nos, num res, quam ego emi a Titio, tua sit. Ad eam tibi tradendam vi compelli non possum, quamdiu adhuc controversitur. Similiter tu contendis agrum, quem ego possideo, tibi deberi, veluti quod jure hereditario ad te pervenire debuerit; antequam probaveris jus tuum, ego vi adigi non possum, ut agrum tibi tradam. Quando de dominio controversitur, perinde est, sive rem jam antea possederis, sive non: sufficit, dominium ad te devolutum fuisse, seu te dominum esse debere.

§. 677.

Quoniam ad rem litigiosam solvendam nemo vi com- *De possessio-*
pelli potest (§. 676.); qui eam possidet, tamdiu possidere debet, ne rei liti-
donec alter jus suum probaverit (§. 675.). *giosa.*

Nimirum res litigiosa sequestratur, si etiam de possessione
contenditur, vel de re contententi non sit satis cautum, si eam
alter possideat (§. 630. part. 4. Jur. nat.).

§. 678.

Si periculum sit, debitorem non fore solvendo, quando *De periculo,*
solvere debet; ante diem ad solutionem compelli potest, nisi ut debitor
creditori cavere possit, seu securitatem debiti prestare. Etenon sit sol-
nim unusquisque damnum a patrimonio suo avertere de-
bet (§. 494. part. 2. Jur. nat.); consequenter sibi prospicere,
ne jacturam sui, adeoque nec ejus, quod sibi debetur, faciat
(§. 486. part. 2. Jur. nat.). Quod si ergo periculum sit, debi-
torem non fore solvendo, quando solvere debet, quin ante
diem compelli possit ad solutionem, nisi creditori cavere, seu
securitatem prestare possit, dubitandum non est.

E. gr. Sempronius tibi debet ter mille thaleros, post tri-
ennium solvendo. Luxur indulget ac domum suam vendere
vult, præter quam res immobiles alias non habet, ut adeo pro-
babile videatur, ipsum post triennium non fore solvendo. Nul-
lum superest dubium, quin eum aut ad solutionem compelle-
re possit, si domum vendat, nec alio modo tibi cavere possit,
aut prohibere, ne domum vendat, & urgere ut tibi hypothecam
in eam constituat.

§. 679.

Quoniam si periculum sit, debitorem non fore solven- *De periculo,*
do, quando solvere debet, ante diem is compelli potest ad ut fidejussor
solutionem, nisi creditori cavere possit (§. 678.), fidejussor non sit sol-
Nnn 3 . autem vendo.

autem ad idem tenetur creditori, ad quod debitor principalis obligatus (§. 787. part. 4. Jur. nat.) & securitatem præstat debiti (§. 783. part. 4. Jur. nat.); si periculum sit, fidejussorem non fore solvendo, liquidem is pro debitore principali solvere debeat, debitorem principalem compellere licet, ut vel solvat, vel alio modo caveat.

§. 680.

De die solutionis arbitrio debitoris relicto.

Si tempus solutionis arbitrio debitoris relictum, debitor semper solvere, sed creditor ante ipsius mortem debitum exigere non potest. Etenim si tempus solutionis arbitrio debitoris relictum, creditor se obligavit ad accipiendam solutionem, quodcumque debitori visum fuerit, & in hunc transtulit jus solvendi, quando eidem placuerit. Quamobrem debitor semper solvere potest (§. 156. part. 1. Phil. præf. univ.). *Quod erat unum.*

Quoniam vero creditor in debitorem transtulit jus debitum solvendi, quodcumque ipsi visum fuerit, *per demonstrata*; seipsum quoque obligavit ad debitum non exigendum, quamdiu debitor solvere noluerit. Cum tamen sibi aliquando solvi velit, in hoc consensit tacite, ut solutio differri possit usque in diem mortis, quo voluntas & noluntas debitoris extinguitur (§. 660. part. 1. Phil. præf. univ.). Mortuo igitur debitore, debitum exigere potest, sed non ante, consequenter non nisi post mortem debitoris. *Quod erat alterum.*

Quia debitor obligatus est ad solvendum, sed solvere potest, quando voluerit *per hyp.* in articulo mortis velle etiam præsumitur solvere, consequenter in eo jus exigendi creditoris vires capit ex obligatione debitoris posita ejus voluntate nascente.

§. 681.

Si tempus solutionis arbitrio debitoris relictum & hic creditori significet, se certo die solvere velle; illo die solvere tenetur expenditur. & eo elapso creditor debitum exigere potest. Quodsi enim tempus solutionis arbitrio debitoris relictum, id actum videtur, ut valeat terminus solutionis, quem debitor pro lubitu determinaverit. Quamobrem si debitor creditori significet, se certo die solvere velle; perinde omnino est, ac si initio conventum fuisset, ut isto die solvatur. Quoniam itaque solutio fieri debet eo præcisè die, quo debetur (§. 665.), consequenter quo eam fieri debere conventum est; si debitor, cujus arbitrio tempus solutionis relictum, creditori significat, se certo die solviturum, eodem quoque solvere tenetur. *Quod erat unum.*

Enimvero die, quo debetur, præterlapso, debitor statim compelli potest ad solvendum (§. 667.). Quamobrem cum is solvere debeat eo die, quo se solviturum creditori significavit, quando tempus solutionis arbitrio ejus relictum *per demonstrata*; illo præterlapso, in hypothesei propositionis præsentis creditor debitum exigere potest. *Quod erat alterum.*

Quamvis nimirum in arbitrium debitoris conferatur determinatio diei, quo solvendum; non tamen propterea in eundem conferatur jus mutandi voluntatem, sed contra ipsum pro vero habetur, quod sufficienter indicavit (§. 427. part. 3. *Jur. nat.*), scilicet quod hunc solutionis diem pro jure sibi concessio determinaverit. Cum ad hunc acceptandum se obligaverit creditor (§. 2. part. 3. *Jur. nat.*); mutuo consensu idem determinatus intelligitur, & qui tamdiu erat incertus, quamdiu solvendi voluntatem non declaverat debitor, voluntate ejus declarata certus efficitur. Conventum nimirum est, quod standum sit eo termino, quem pro lubitu suo determinaverit debitor.

bitor. Ante mortem debitoris debitum exigere nequit creditor, si is ante eandem terminum non determinet, sed in articulo mortis eundem demum determinasse intelligatur. Propositio adeo præfens præcedenti non adverfatur, nec eam restringit.

§. 682.

Interpellatio quid sit.

Interpellatio est actus, quo ex conventionione significatur, quod quis alteri ex contractu ultra istud tempus obligatus esse nolit. Vocari etiam solet a nonnullis *Resignatio*, idiomate patrio *die Loß- oder Aufkündigung*, subinde etiam *die Aufsigung*. In specie autem *Interpellare debitorem* dicimur, si solutionem debiti ab eo petimus, idiomate patrio *mähnen*.

E. gr. Conduxisti domum meam pro certa pensione annua, ea lege, ut si alteruter contrahentium contractum ultra annum continuari noluerit, id alteri certo die significare debeat. Quod si ergo tibi significem die convento, conductionem non esse continuandam; hæc ipsa significatio *interpellatio* dicitur. Similiter mutuo tibi dedi pecuniam in triennium ea lege, ut, si alteruter contrahentium ultra triennium contractum continuari noluerit, id alteri certo die significet. Quod si ergo tibi significem isto die, quod triennio elapso pecuniam mihi restituere debeas, vel tu mihi significes, te pecuniam soluturum; actus utriusque *interpellatio* dicitur. Tu quoque a me *interpellaris*, si terminus solutionis venit, cumque non solvas præcise, quemadmodum debes, ego te moneo, ut debitum solvas, antequam ad solvendum te compellam.

§. 683.

An exactio- *Quod certo die debetur, ad id solvendum debitor die elapso*
onem debiti absque prævia interpellatione compelli potest, nisi aliter in specie
interpellatio fuerit conventum. Quod enim certo die debetur, id præcise
no præcede- eo die solvendum (§. 665.), eodemque præterlapso, debi-
re debeat. tor,

tor, si non solverit, ad solvendum statim compelli potest (§. 667.). Non igitur opus est, ut creditor ipsi demum significet, quod isto die sibi solvi velit, aut, quia solutum non est, ut solvatur. Quod adeo certo die debetur, ad id solvendum debitor die elapso absque prævia interpellatione compelli potest (§. 682.). *Quod erat unum.*

Enimvero si ita conventum fuerit, ut, si tempore convento solutionem fieri velit creditor, interpellatio certo die præcedat, cum standum sit pactis (§. 789. part. 4. *Jur. nat.*), ad solutionem quoque compelli nequit debitor, interpellatione debito tempore non facta. *Quod erat alterum,*

Et si stricto jure non opus sit interpellatione, si debitum certo die solvendum, cum debitori satis constet, quænam sit obligatio ipsius; humanitati tamen convenit, ut debitorem ante interellemus, quam eum vi ad solvendum compellamus. Immo subinde etiam interpellatione utimur, quamvis de ea nihil fuerit conventum, ut debitori constet, nos moram indulgere nolle. Ceterum exempla, quæ dedimus (*not.*, §. 682.), propositionem præsentem illustrant.

§. 684.

Si ita fuerit conventum, ut præcedat solutionem interpellatio, De effectu utrique parti permissa; debitor ante solvere nec debet, nec potest, interpellatio ex adverso nec creditor ante ad solvendum debitorem compellere sionis compotest, nec debitum accipere debet, nisi interpellatio facta fuerit, proventi. Quod si enim interpellatio utrique parti permissa, tam creditor, quam debitor significare potest, quod ultra certum terminum ex contractu obligatus esse nolit (§. 682.). Et quoniam conventum est, ut interpellatio præcedat solutionem, cum pacta sint servanda (§. 789. part. 3. *Jur. nat.*); nec creditor solutionem accipere tenetur, nec debitor solvere potest, nisi ab hoc convento tempore interpellatio facta fuerit. (*Wolfii Jur. Nat. Pars V.*)

pellatio facta fuerit, & ex adverso nec debitor solvere tenetur, nec creditor ad solvendum debitorem compellere potest, nisi ab eo tempore convento interpellatio facta fuerit.

E. gr. Mutuo tibi dedi centum aureos in biennium, ea lege, ut interpellatio fieri debeat tribus mensibus ante terminum, eaque & mihi, & tibi permessa sit. Quodsi interpellatio a me non fiat, elapso triennio tu mihi solvere nondum debes, nec ego te ad solvendum compellere possum. Quodsi interpellatio a te non facta fuerit, & tu triennio elapso solvere non potes, nec ego ad solutionem accipiendam compelli possum. Similiter tu a me conduxisti agrum meum in sexennium, & inter nos vel expresse, vel, quia moribus ita receptum, tacite convenit, ut in festo Trinitatis interpellatio fiat, eaque & mihi, & tibi permessa sit. Quodsi interpellatio a me non fiat, ego te compellere non possum elapso sexennio ad agrum restituendum, nec tu ad eum restituendum obligatus es. Quodsi a te non fiat interpellatio, nec tu agrum mihi elapso sexennio restituere potes, neque ego eundem recipere teneor. Etenim terminus solutionis in contractu adjectus est sub conditione, si præcesserit interpellatio: conditione igitur non existente, minime valet (§. 467. part. 3. Jur. nat.), ut adeo solutio nec fieri possit, invito creditore, nec debeat debitore invito, si interpellatio non præcesserit.

§. 685.*

*Si ea mit-
tatur.*

*Si interpellatio conventa facta non fuerit, pactum tacite renovatum intelligitur, nisi aliter fuerit conventum, scilicet ut interpellatio suum adhuc habeat effectum, si elapso termino solutionis fiat, aut moribus aliud fuerit receptum. Si enim ita conventum fuerit, ut certo die solvi debeat, vel possit, siquidem interpellatio convento tempore fiat; neutra parte interpellate, tacite in continuationem consentire censentur qui ex contractu sibi invicem sunt obligati (§. 660. part. 1. Phil. pract. univ.). Quamobrem cum pactum renovetur, si paciscentes
inter*

inter se convenient, quod idem ultra terminum, qui præfixus fuerat, per certum temporis intervallum adhuc continuari debeat (§. 816. *part. 3. Jur. nat.*); pactum tacite renovatum intelligitur, si interpellatio conventa facta non fuerit.

Quod erat primum.

Enimvero si ita conventum fuerit, ut interpellatio fieri possit, termino solutionis jam elapso; is differtur per tantum temporis intervallum, quo terminum solutionis ex conventionem præcedere debebat interpellatio, consequenter cum pactum tacite renovatum per tantum temporis intervallum valeat, quanto antea duraverat (§. 823. *part. 3. Jur. nat.*), pactum tacite non renovatur (§. 816. *part. 3. Jur. nat.*). *Quod erat secundum.*

Quodsi moribus receptum sit, quousque terminus solutionis sit differendus, si interpellatio debito tempore facta non fuerit, aut quando illo elapso fieri debeat & quemnam effectum habere; cum in hoc tacite consensisse censeantur contrahentes, quod moribus receptum est, nisi expresse aliud dictum sit (§. 248. *part. 2. Jur. nat.*), quando interpellatio facta non fuit, eo standum, quod moribus receptum est.

Quod erat tertium.

E. gr. Mutuo tibi dedi centum aureos, elapso triennio restituendos, si interpellatio fiat tribus mensibus antequam triennium torum effluxerit. Quodsi interpellatio non fiat, contractus renovatus intelligitur, ita ut valeat per sequens triennium sub eadem lege interpellationis tribus ante mensibus faciendæ, quam alterum triennium torum effluxerit (§. 823. *part. 3. Jur. nat.*). Enimvero si ita conventum fuerit, ut interpellatione debito tempore non facta, terminus solutionis tamdiu differatur, donec interpellatio fiat; ea fieri potest post triennium, quandoque visum fuerit, & facta interpellatione tribus a die, quo facta est, mensibus solutio fieri debet, vel potest, prouti scilicet illa vel a creditore, vel a debitore fit. Quodsi moribus intro-

ductum, ut vel tacite renovatum esse debeat pactum, vel quousque terminus solutionis differri possit, interpellatione omiſſa; iis utique standum. Ceterum huc etiam referri debent, quæ alibi a nobis demonstrata sunt (§. 824. part. 3. Jur. nat.); & consultum omnino est, ut paciscentes expresse conveniant, quid obtinere debeat, si a neutra parte interpellatio fuerit facta.

§. 686.

De interpellatione moribus receptis. Si interpellatus moribus fuerit recepta, in eam consensisse intelliguntur contrahentes, etiamsi de ea nihil expresse fuerit dictum: licet autem de ea aliter convenire, quam moribus receptum. Prius patet eodem modo, quo tertia pars propositionis præcedentis (§. 685.).

Posterius vero inde patet, quod a voluntate paciscentium pendeat, quomodo sese sibi invicem obligare velint, & quantum juris unusquisque in alterum transferre velit (§. 382. part. 3. Jur. nat.).

Interpellatio respicit commodum creditoris ac debitoris, de quo unusquisque statuere potest, quemadmodum libuerit.

§. 687.

De termino quocunque tempore voluerit; debitor non interpellatus debitum offerre potest, & creditor solutionem accipere tenetur, nisi iusta adsit in arbitrio causa, cur eam accipere nolit. Quando enim ita convenitur, ut creditori liceat debitum exigere, quocunque tempore voluerit; se quidem obligat ad statim solvendum petenti (§. 666.), minime tamen ad non solvendum; antequam solutio petatur, consequenter antequam ipse a creditore interpelletur (§. 682.). Liberum igitur ipsi est solvere, antequam interpellatus fuerit, consequenter non interpellatus debitum offerre potest. Quod erat primum.

Quoniam itaque debitor non interpellatus debitum offerre potest per demonstrata; necesse est ut creditor etiam obli-

liga-

ligatus sit ad solutionem accipiendam (§. 23. part. 1. *Jur. nat.*).
Quod erat secundum.

Enimvero quoniam ita conventum, ut creditori liceat debitum exigere quocunque tempore voluerit, consequenter quando ipsi commodum visum fuerit (§. 889. 890. *Psych. empir.*); in hoc quoque tacite consensisse intelligitur debitor, ne creditor solutionem cum incommodo suo accipere teneatur. Quamobrem si hic docere possit, esse sibi justam causam, cur solutionem accipere nolit; ea quoque invito obtrudi non potest. *Quod erat tertium.*

Alia longe est ratio, si terminus solutionis in arbitrium debitoris, quam si in arbitrium creditoris conferatur. Quando enim in arbitrium debitoris confertur, creditor se obligat ad debitum non ante exigendum, quam debitor voluerit, adeoque sibi adimit omne jus debitum exigendi, antequam visum fuerit debitori. Quando vero in arbitrium creditoris confertur terminus solutionis, debitor se obligat ad statim solvendum, quando visum fuerit creditori, hoc ipso autem sibi non adimit jus solvendi, antequam creditor debitum exigat, seu se velle ut solvatur significet. Etenim cum obligatione statim solvendi quando ille voluntatem suam significaverit, consistit etiam jus ante solvendi, quam ille voluntatem suam significaverit: ast ex adverso cum obligatione non ante exigendi debitum, quam alter solvere voluerit, consistere nequit jus debitum ante exigendi, quam alter voluntatem suam declaverit. Nemo autem præsumitur renunciasse juri suo, quod cum obligatione consistere potest; contradictoria autem velle cum sit absurdum, nemo quoque eadem voluisse intelligitur.

§. 688.

Si debitor præstet, quod interest creditoris, ne ante diem sol. De præstatur; creditor solutionem ante diem acceptare tenetur. Etenim one ejus, si debitor præstet, quod interest creditoris, ne ante diem sol. quod interest vatur; nulla sane ratio est, cur solutionem ante diem is non creditoris, accipiat

accipiat (§. 672.). Quoniam itaque sine ratione nil admittendum (§. 70. *Ontol.*); nec permissum esse potest creditori solutionem ante diem non acceptare, si debitor præstet, quod interest, ne ante diem solvatur, consequenter eam accipere tenetur.

Tu solutionem ante diem acceptare non vis, quod desit comoda occasio pecuniam fœnori exponendi. Debitor tibi nominat Titium, qui pecuniam sub usuris accipere vult hypothecam in re sua multo majoris pretii constiturus, cum ego sine hypotheca tibi deberem. Nulla sane ratio est, cur debiti solutionem acceptare nolis. Eam igitur acceptare teneris. Similiter tu frumentum ante diem tibi solvi non vis, quod metuis, ipsum a muribus vel aliter consumi posse. Ego periculum, quod ad terminum solutionis in me recipio; quin solutionem acceptare debeas equis dubitet?

§. 689.

*De anticipa-
tione debiti
ex contractu
fœnœ*

Quoniam creditor solutionem ante diem acceptare tenetur, si debitor præstet, quod interest creditoris, ne ante diem solvatur (§. 688.); cum ex contractu fœnœ debeantur usuræ (§. 1423. *part. 4. Jur. nat.*), si debitor usuras solvitis usque ad terminum solutionis, quod ex contractu fœnœ debetur, ante terminum solutionis solvi potest.

Si quod interest præstetur, anticipatio solutionis nil continet, quod est contra jus alterius (§. 239. *part. 1. Pbil. pract. univ.*), consequenter cum injuria creditoris conjuncta non est (§. 859. *part. 1. Jur. nat.*), adeoque in se illicita non est (§. 911. *part. 1. Jur. nat.*). Et si vel maxime debitor obligatus sit ad non solvendum ante diem, consequenter anticipando solutionem obligationi suæ non satisfacere videatur; cum tamen qui obligationi suæ non satisfacit, non teneatur nisi ad id quod interest (§. 629. *part. 3. Jur. nat.*), quandoquidem debitor solutionem anticipans debitori præstat, quod interest, veluti usuras, quas soluturus fuerat, nisi solutionem anticipasset, anticipatio quoque

quoque solutionis in presenti casu non adversatur obligationi debitoris. Nihil adeo ex parte creditoris, nihil ex parte debitoris obstat, quo minus solutio anticipari possit, neque adeo habet creditor, de quo jure conqueri possit, cum solutionem anticipando conditio ejus nullo modo deterioretur.

§. 690.

Si ita conveniatur, ut solutionem sub certa prestatione anticipare liceat; debitori solvere licet ante diem, quocunque tempore voluerit, modo præstet, quod præstandum promissit; sed creditor debitum ante terminum solutionis exigere nequit. Etenim quoniam solutioni certus terminus præfixus, creditor se obligavit ad debitum non ante exigendum, quam terminus præfixus adfuerit, consequenter nec ante eundem debitum exigere licet (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.). *Quod erat unum.*

Quoniam vero in hoc consentit, ut debitor solutionem anticipet, si hoc vel istud præstiterit; sub conditione hujus præstationis solutionem se accepturum promissit, consequenter se ad eam acceptandam obligavit (§. 363. part. 3. Jur. nat.). Quodsi ergo debitor solutionem anticipaturus præstet, de quo conventum est; solutionem anticipare licet, quocunque tempore voluerit (§. 467. part. 3. Jur. nat.). *Quod erat alterum.*

E. gr. Dedi tibi sub usuris duodecim mille thaleros post sexennium mihi restituendos. Ego eosdem exigere non possum nisi sexennio elapso. Quodsi vero inter nos convenit, ut, si tu ante istum terminum solvere velis, usuras pro uno anno vel dimidio debitas mihi solvere tenearis; usuras hasce præstando tempore quocunque debitum solvere potes. Nimirum hic anticipatio permittitur sub pœna (§. 606. part. 3. Jur. nat.), quam nihil iniqui in se continere, patet per propositionem præcedentem (§. 689.).

§. 691.

De anticipa- Si quid in certum diem debetur, anticipatio vero simpliciter
patione sim- permittatur; creditor debitum exigere nequit ante diem, debitor
pliciter, vel autem ante diem solvere potest tempore intermedio, quando-
sub conditi- voluerit: quodsi anticipatio sub certa conditione permiffa, nonnisi
one permis- hac existente ante diem solvi potest. Si quid enim in certum
sa. diem debetur, cum solutio fieri debeat eo præcise, quo de-
 betur, die (§. 665.), creditor debitum exigere nequit ante
 diem. *Quod erat primum.*

Enimvero quodsi debitori permiffa simpliciter anticipa-
 tio, in eum translatum est jus ante diem solvendi, quando-
 cunque libuerit, adeoque intermedio tempore solvere licet,
 quodcunque visum fuerit. *Quod erat secundum.*

Denique si anticipatio sub conditione permiffa, credi-
 tor sub conditione promissit se eam acceptaturum. Quam-
 obrem cum hæc non ante sit valida, quam si conditio exi-
 stat (§. 467. part. 3. *Jur. nat.*); eadem existente solutionem
 acceptare tenetur creditor, adeoque ante diem solvi potest.
Quod erat tertium.

E. gr. Tu mihi debes duodecim mille thalera, elapso se-
 xennio solvendos. Antequam hoc elapsum fuerit, ego debi-
 tum a te exigere nequeo, neque tu ante lapsum sexennii sol-
 vere obligatus es. Enimvero in hoc consensit, ut tu solvere
 possis quocunque tempore intermedio, si libuerit. Quodsi de-
 bitum biennio-elapso, ego solutionem accipere teneor. Pon-
 mus vero me in hoc consensisse, ut solvas, si prædium vendi-
 deris, intra sexennium vero non reperiri posse emtorem; ante
 diem solvere nequis. Quodsi primo statim anno sese offerat
 emtor; primo quoque anno solvere potes, & ego obligatus sum
 pecuniam accipere.

§. 692.

De moneta

Si debitor solutionem anticipaturus monetam offerat max. re-
proban-

probendam, eam creator acceptare non tenetur. Etenim si mox reprobanda a debitore offertur, creditoris interest ne solutio ante diem fiat (§. 622. part. 3. Jur. nat.). Enimvero creditor solutionem ante diem acceptare non tenetur, quando interest, ne solutio anticipetur (§. 672.). Solutio- nem itaque ante diem acceptare non tenetur, si debitor eam anticipaturus offerat monetam mox reprobandam.

§. 693.

*Solutio fieri debet eo loco, de quo conventum est: quodsi lo- De loco so-
co solutionis nihil expresse fuerit dictum, locus contractus censetur lutionis.
locus solutionis.* Quodsi enim conventum fuerit, ut hoc loco solutio fiat, debitor sese obligavit ad solvendum hoc loco, adeoque necesse est ut hoc loco solvat (§. 118. part. 1. Phil. pract. univ.), seu solutio eo loco fieri debet, de quo conventum est (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.). *Quod erat unum.*

Quodsi de loco solutionis nihil expresse fuerit dictum, in hoc confessisse intelliguntur, quod eo loco solutio fieri debeat, in quo obligatio solvendi contracta, cum contra- hentes de alio loco tum cogitare non potuerint, alias de eodem expresse conventuri. Locus adeo contractus censetur lo- cus solutionis, quando de eodem nihil expresse fuit dictum. *Quod erat secundum.*

E. gr. Tu a me emisti domum meam, & inter nos conve- nit, ut Lipsiæ mihi solvatur pretium. Locus adeo solutionis ex conventionem Lipsiæ est, & ego obligatus sum ad accipiendam pecuniam Lipsiæ mihi numerandam, nec te compellere possum, ut eandem mihi Halæ numeres. Quodsi vero conventum fu- erit, ut pretium Halæ solvatur; tu Halæ solvere debes, nec mihi invito solutionem Lipsiæ accipiendam obtrudere potes. Enimvero si de loco solutionis nihil fuerit dictum, ego omni- no tacite supposui, ut tu mihi pretium Halæ solvas, ubi do- mum tibi vendidi, & tu tacite in hoc consensisse censeris. Quodsi
(Wolffii Jur. Nat. Pars V.) Ppp enim

enim tibi fuisset animus pecuniam Lipsiæ solvendi, cum sine consensu meo hoc fieri non possit, utique de eo expresse conveniendum erat. Communiter nimirum venditores volunt pretium eo in loco solvi, ubi res venditur: quod vero ordinarium est in casu dubio præsumitur (§. 284. part. 2. *Jur. nat.*).

§. 694.

De dubus locis alternative expressis.

*Si ita fuerit conventum, ut in loco uno vel altero solvere liceat; debitoris est eligere locum, ubi solvere velit: quodsi vero ita consentum fuerit, ut in loco uno, vel altero solvi debeat, creditoris est eligere locum, ubi solvi debet. In casu dubio duo loca solutionis in gratiam debitoris alternative adjecta censentur. Quodsi enim ita fuerit conventum, ut in uno vel altero loco solvere liceat; in debitorem vel a creditore translatum est jus eligendi ex duobus locis eum, in quo solvere voluerit, vel debitor sibi hoc jus reservavit (§. 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Ejus igitur est eligere locum, ubi solvere velit. Quod erat primum.*

Quodsi vero ita conventum fuit, ut in loco uno, vel altero solvi debeat; debitorem sibi obligavit creditor ad solvendum vel in hoc loco, vel in altero (§. 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*), adeoque sibi reservavit jus eligendi locum, in quo solutio fieri debet. Creditoris itaque est in hoc casu eligere locum, in quo satisfieri debet. Quod erat secundum.

Quodsi dubium sit, utrum duo loca solutionis debitoris, an creditoris causa sint expressa alternative; ex verbis contractus non apparet, utrum horum pro vero haberi debeat (§. 428. part. 3. *Jur. nat.* & §. 417. part. 2. *Theol. nat.*). Quoniam itaque ex verbis contractus tantummodo constat, debitorem obligatum esse ad solvendum in alterutro loco, & huic adeo obligationi satisfit, si solutio alterutro fiat, ac præterea jus creditoris metiendum sit ex obligatione debitoris

(§. 23.

(S. 23. *part. 1. Jur. nat.*), hæc autem ex voluntate debitoris (S. 382. *part. 3. Jur. nat.*); debitori permissum videtur, utro loco solvere velit, consequenter ipsius duntaxat causa duo solutionis loca alternative adjecta censentur. *Quod erat tertium.*

E. gr. Si creditor dicat: solves mihi vel Lipsiæ, vel Francofurti; ita omnino conventum, ut tibi liceat vel Lipsiæ, vel Francofurti solvere, adeoque tuum est eligere, utrum Lipsiæ, an Francofurti solvere velis. Idem etiam intelligitur, si debitor dicat: solvam Lipsiæ, vel Francofurti. Quodsi creditor dicat: solvere mihi vel Lipsiæ, vel Francofurti debes; voluisse omnino censetur, ut debitor obligatus esse debeat ad solvendum tam Lipsiæ, quam Francofurti, prouti visum fuerit creditori. Idem intelligitur, si debitor dicat: accepi a te mutuo centum aureos, quos vel Lipsiæ, vel Francofurti restituere debeo. Nimirum in casu priori creditor sibi obligavit debitorem ad solvendum loco alterutro; in posteriori ad solvendum tam in uno, quam in altero. Quodsi in casu priori addat creditor: prouti tibi visum fuerit; in posteriori prouti visum fuerit mihi; jus eligendi expresse in debitori collatum est in casu priori, at idem sibi reservavit debitor in posteriori. Quamobrem consultius est, ut expresse conveniatur, cuinam jus electionis competere debeat, ne circa interpretationem verborum obscuriorum lis origi possit. Quodsi dictum fuerit: do tibi mutuo centum aureos Lipsiæ, vel Francofurti restituendos; cum alternativa locorum adjectio non referatur ad personas contrahentes, sed ad ipsum solutionis actum, dubium videtur, cuinam contrahentium parti jus eligendi locum solutionis competere debeat. Quoniam itaque non videtur creditor voluisse, ut debitor obligatus sit ad sequendam ipsius in electione loci voluntatem; liberum omnino relictam censetur debitori, ut solvat, ubi voluerit: quodsi enim creditori non perinde fuisset, quocumque horum locorum solutio fiat, clarius mentem suam exprimere debuisset. Ponderanda sunt verba contrahentium, ut appareat, quænam illorum mens fuerit, quænam pars alteram

sibi ad aliquid obligare, vel jus quoddam in alterum transferre, aut sibi reservare voluerit.

§. 695.

De obligatione creditoris in eius arbitrium collata electione loci solutionis. Si electio loci solutionis ex duobus alternative conventis in arbitrium creditoris collata; tempestive ab eo significandum, quo loco solutio fieri debeat. Quodsi enim electio loci solutionis in arbitrium creditoris collata, sibi solvendum, ubi solvi voluerit creditor. Quamobrem cum debitori constare non possit, quo loco sibi solvi velit creditor, nisi tempestive hoc ipsi significet; necesse omnino est, ut hoc faciat.

Non est, quod excipias, supervacaneum esse ut electio in arbitrium creditoris conferatur, siquidem is ante terminum solutionis significare debeat, ubinam sibi solvi velit, cum statim de eo conveniri possit. Etenim alternative constituuntur duo loca solutionis, ut eligatur is, in quo commodum est creditori, ut sibi solvatur. Hoc vero prævideri cum non semper possit, ideo sibi reservat creditor jus determinandi locum solutionis posthac, quando constiterit, ubinam cum commodo suo solvatur. Debitor autem in hoc consentit, quatenus ipsi perinde est, sive hoc in loco, sive in altero solvat.

§. 696.

De tempeste-va loci electione significatione remissa. Si electio loci solutionis ex duobus alternative conventis in arbitrium creditoris collata, nec creditor ante terminum solutionis significet, & quidem tempestive, ubinam solvi velit; solutionem accipere debet in eo loco, in quo eandem offert debitor. Etenim si electio loci solutionis ex duobus alternative conventis in arbitrium creditoris collata, jus eligendi locum solutionis eidem competit (§. 156. part. 1. Phil. pract. univ.). Quodsi ergo ante terminum solutionis & quidem tempestive non significet, quo loco sibi solvi velit; jure suo non utitur, adeoque ipso facto declarat, se eodem uti nolle, consequenter eidem renun-

renunciat (§. 103. *part. 3. Jur. nat.*). Quoniam itaque creditor renuncians se obligat debitori, quod locum eligere nolit (§. 104. *part. 3. Jur. nat.*); liberum est eidem solutionem offerre, in quoniam locorum alternative conventorum offerre velit, consequenter creditor solutionem acceptare debet in eo loco, in quo eandem offert debitor.

Solvendum est præcise eo die, quo debetur (§. 665.): sed solvi non potest, nisi constet, ubi solvendum. Constat alterutro loco esse solvendum, sed non præcise, utro horum solutio fieri debeat, cum hæc determinatio pendeat a voluntate creditoris. Quando non determinat, aut sciens hoc non facit, quod ipsi perinde sit, quocumque loco solvatur, consequenter tacite electionem in debitorem confert; aut facere negligit, adeoque obligationi suæ non satisfacit, consequenter culpa nocet ipsi, non debitori (§. 629. *part. 3. Jur. nat.*), ut solutionem accipere teneatur eo in loco, ubi commodum videtur debitori. In utroque igitur casu electio recte permittitur debitori. Quando vero præsumendum, quid fieri velit creditor, cum culpa non sit præsumenda, utique præsumitur creditori perinde esse, quocumque loco solvatur, consequenter eum juri electionis renunciasse, adeoque liberum fecisse debitori, quo loco solvere velit, modo solvat loco alterutro convento.

§. 697.

Si impossibile sit, ut in loco convento solvatur, aut casus quidam emergat, qui hoc impedit, solutionem accipere tenetur creditor, ubi eam offert debitor, & creditor exigere potest solutionem, vendi in loco ubi debitor tempore solutionis fuerit, nisi interea de loco solutionis aliter fuerit conventum. Etenim si impossibile sit, ut in loco convento solvatur, cum ad impossibile nemo obligari possit (§. 209. *part. 1. Phil. pract. univ.*), perinde omnino est ac si de loco solutionis nihil fuisset conventum, consequenter liberum relictum fuisset debitori, quo loco solvere velit.

lutionem igitur creditor accipere tenetur, ubi eam offert debitor. *Quod erat primum.*

Quodsi casus quidam emergit, qui impedit, quò minus solutio loco convento fieri possit, cum tamen fieri debeat eo die, de quo convenit (§. 665.); debitori utique permissum esse debet, ut solutionem offerat alio loco, ubi creditori solvi potest, consequenter hic oblatam accipere tenetur. *Quod erat secundum.*

Quoniam die, quò solvi debebat, præterlapso debitor statim compelli potest ad solvendum, nec creditor moram ullam eidem indulgere tenetur (§. 667.); cum in loco convento exigi nequeat debitum, ubi debitor præsens non est, solutionem exigere utique potest, ubi tempore isto fuerit debitor. *Quod erat tertium.*

Enimvero si ante terminum solutionis conventum, quo in loco solvi debeat, cum per se pateat, paciscentes pro arbitrio suo in pactis suis immutare posse, quæcumque voluerint, ut, quia pacta omnia sunt servanda (§. 289. part. 3. *Jur. nat.*), naturaliter perinde sit, ac si statim ab initio ita conventum fuisset; dubium non est, quin tunc solutio fieri debeat in loco posthac convento. *Quod erat quartum.*

Absolute impossibile est, ut solutio fiat in loco convento, si is ante terminum a mari vel flumine occupatus, vel terræ motu vastatus fuerit. Impedimentum inevitabile ac insuperabile emergit, si ob metum hostium, vel pestis turo adiri non potest, vel etiam omnis ad eundem aditus præcluditur. Quando autem debitor solutionem offerre potest alio loco, quam quo conventum fuerat; per se patet, quod fieri non debeat eo in loco, ubi creditorem sine maxima suo incommodò eandem accipere non posse palam est, vel ubi eandem a se accipi pro impossibili habendum, v. gr. si tu debebas solvere Francofurti, & cum hoc fieri non possit, solvere velis Londini, ubi neminem habet creditor, qui pecuniam numeratam accipiat, aut, si vel maxime,

maxime quis adferat, qui accipiat, unde non sine sumtu, ac periculo pecuniam ibidem numeratam recipere possit. Quamobrem si casus emergat, quo solutio in loco convento redditur impossibilis; consultius est, ut tempestive de loco solutionis alio conveniatur, ut evitentur lites solutioni moram injicientes. Ceterum in statu naturali nullum est forum, in quo debitum peti possit, adeoque creditor eam petit, ubi præsens fuerit debitor (§. 699.).

§. 698.

Si duo vel plura loca in conventionem copulative fuerint expressa; solutio dividitur pro rata. Etenim si duo loca vel plura ^{locis copulative adje-} copulative expressa fuerint, solutio fieri debet non uno ^{dis.} loco, sed in duobus vel pluribus simul. Quoniam tamen debitum integrum non nisi semel solvi debet, quod per se patet; ideo necesse est, ut pars solvatur in uno loco, pars in alio. Quod si de his partibus nihil expresse dictum, solutio pro numero locorum dividitur in partes æquales, cum non nisi in æquales consensum esse præsumi possit, quod denuo per se patet. Quod si vero de partibus istis expresse fuerit conventum, servandæ sunt partes expressæ (§. 789. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem si duo loca vel plura copulative in conventionem fuerint expressa, solutio dividitur pro rata.

Dixi: Solvam tibi in nundinis paschalibus Francofurti & Lipsiæ trecentos aureos. Solutio hæc ita dividitur, ut tibi teneatur solvere Francofurti 150. & Lipsiæ itidem 150. Quod si vero ita expresse fuerit conventum, ut Francofurti tibi solvam centum, Lipsiæ vero ducentos; tum præcise centum Francofurti, ducentos Lipsiæ solvere teneor, nec tu acceptare debes solutionem plurium, quam centum Francofurti, nec in utroque casu solutionem integram Francofurti.

§. 699.

Naturaliter debitor non solvens ad solutionem compelli potest. De loco quo ^{ubi-}

debitum e- ubique præfens fuerit. • Etenim si debitor non solvit, co-
xigi potest. cise, quo debetur, die, creditor eum compellere statim potest
 ad solutionem, nec moram ullam indulgere tenetur (§. 667.).
 Quamobrem cum in statu naturali ipsemet eum compellere
 debeat, aut alteri hoc mandare (§. 640. part. 4. Jur. nat.);
 debitorem quoque ad solutionem compellere potest, ubicun-
 que præfens fuerit.

E. gr. Tu mihi debes solvere centum aureos die ultima Mar-
 tii: non solvisti eos. Ego te præfentem video in nundinis Lipsi-
 ensibus; naturaliter te compellere possum ad solvendum Lipsiæ,
 etsi ibidem domicilium non habeas, nec conventum fuit, ut
 ibidem solvas. Naturaliter enim quivis ipse debitorem com-
 pellit ad solvendum, nec utitur auxilio judicis, qualis in statu
 naturali non datur. Neque adeo de foro rei in statu naturali
 ulla est disceptatio. Quid vero conveniat in statu civili, a jure
 imperii dependet, neque id est hujus loci.

§. 700.

*De loco stri-
 cte dicto so-
 lutionis.*

*Debitor pecuniam numerare, aut rem solvendam tradere de-
 bet in domo, quam inhabitat, aut in qua degit in loco solutionis*
creditor, nisi aliter fuerit conventum, vel placuerit. • Etenim cum
 nemo alteri tædia creare debeat (§. 723. part. 1. Jur. nat.);
 nec debitor tædium aliquod, vel molestiam afferre debet
 solvendo creditori. Quamobrem cum absque omni mole-
 stia solutio fiat creditori, si pecunia numeretur, aut res sol-
 venda tradatur in domo, quam inhabitat, aut in qua degit
 in loco solutionis, non sine molestia autem solutio fiat vel
 in domo debitoris aut in ea, in qua ipse degit, vel in loco
 quodam tertio, quod facile intelligitur; debitor quoque pe-
 cuniam creditori numerare, aut rem solvendam tradere de-
 bet in domo, in qua habitat, aut in qua degit in loco solu-
 tionis. Immo cum nemo præsumatur velle, quod sibi mo-
 lestum est; in hoc etiam tacite consensisse videntur contra-
 hentes,

trahentes, ut pecunia numeretur creditori in domo, in qua habitat, vel in ea, in qua degit in loco solutionis. *Quod erat primum.*

Enimvero si aliter fuerit conventum, tunc standum erit pactis conventis (§. 789. *part. 3. Jur. nat.*). *Quod erat secundum.*

Quodsi vero aliter placuerit creditori, si aliter solutionem offerat debitor, tum juri suo, quod ipsi competeat *per demonstrata n. 1.* renunciare intelligitur (§. 103. *part. 3. Jur. nat.*): id quod ipsi facere integrum (§. 113. *part. 3. Jur. nat.*). Si vero velit, ut sibi alio loco solvatur, & debitor in hoc consentit; tum absque molestia creditoris pariter ac debitoris hoc fieri intelligitur, consequenter cessat ratio, ob quam solutio fieri debeat ea, quam diximus, in domo. Necessae igitur non est, ut ibidem fiat, sed ubi voluerit creditor. *Quod erat tertium.*

E. gr. Tu mihi debes ex contractu senebri centum aureos cum usuris: tam usuras, quam sortem solvere mihi debes in domo mea. Similiter tu mihi solvere debes Lipsiæ in nundinis quingentos aureos, ego autem ibidem tempore isto in domo Titii dego: tu igitur pecuniam mihi numerare debes in domo Titii. Ita si ex mutuo mihi restituere teneris triginta modios frumenti; id in domo mea mihi admetiri teneris. Quodsi conventum fuerit, ut ego tempore solutionis ad te accedam pecuniam vel rem solvendam accepturus; solutio utique fieri debet in domo tua. Quodsi desiderem, ut in domo Sempronii solutio fiat, quæ in domo mea fieri debebat; nec tibi hoc molestum fuerit, minimum in id consentias; quin in domo Sempronii fieri possit solutio dubitandum non est.

§. 701.

Si quod debetur gratis accipit is, cui debetur; solutio fieri potest in domo debitoris. Etenim qui gratis accipit, quod ipsi debetur, is omnino curare debet, ne debitori solutio accidat *Idem expeditur quoad debitum molestum.*

(*Wolfii Jur. Nat. Pars V.*)

Q99

mole-
gratiosum.

molesta, ne ad majus onus sibi eum velit esse obligatum, quam obligatus esse debebat. Cum enim nemo alteri tedium aliquod, seu molestiam creare debeat (§. 723. *part. 1. Jur. nat.*); æquum omnino est, ne etiam is, cui debitum gratiosum solvendum, molestiam quandam creet debitori. Quoniam itaque molestius accidit debitori, si alibi, quam in domo sua solvere tenetur; si quod debetur gratis accipit is, cui debetur, quin solutio fieri possit in domo debitoris dubitandum non est.

E. gr. Promisi me tibi donaturum quatuor frumenti modios: cum promissa sint servanda (§. 431. *part. 4. Jur. nat.*); tibi eos solvere teneor. Enimvero tum non opus est, ut ego hoc frumentum deportari curem ad ædes tuas; sed tibi tradere possum in domo mea. Exempli loco etiam afferri solent legata, quæ hæres solvere potest in loco domicilii defuncti, vel ubi habitat hæres, siquidem eo in loco testator domicilium suum habuit. Cessat nimirum hoc in casu præsumtio, de qua diximus in demonstratione partis primæ propositionis præcedentis.

§. 702.

Si solutio in loco convento non fiat. *Si debitor in loco convento non solvit, prestare tenetur quod interest, in loco convento solvi.* Etenim si in loco convento non solvatur, cum præcisè solvendum sit eo in loco, de quo convenit (§. 693.), debitor obligationi suæ non satisfacit. Quodsi ergo creditor damnum quoddam incurrit, vel lucrum quoddam ejus cessat; id ideo accidit, quod debitor non satisfecit obligationi suæ. Enimvero si quis damnum incurrit vel lucrum ejus cessat, propterea quod obligationi tuæ non satisfecisti; ad id quod interest teneris (§. 629. *part. 3. Jur. nat.*). Ergo etiam ad id quod interest in loco convento solvi tenetur debitor, si in loco convento non solvit.

E. gr. Bonitas monetæ in diversis locis non est eadem. Differentia igitur hæc attendenda, si solutio fiat in loco non con-

vento. Creditor pecuniam in uno loco in rem suam vertere potest, quod non facere licet in alio. Hæc igitur commoditas æstimanda venit, si in loco convento non solvatur. Subinde etiam impensæ fieri debent, ut res in loco alio soluta transferatur in locum conventum, immo hæc translatio periculo subiacet. Quodsi ergo alio in loco solvatur, quam de quo convenit, & impensarum istarum, & periculi ratio haberi debet.

§. 703.

Si debitor præstet quod interest in loco convento solvi & solvitur Idem porro rationem alio loco offert, eam acceptare tenetur creditor. Etenim si expenditur debitor præstet quod interest in loco convento solvi, nullum creditor damnum incurrit, nullum ejus lucrum cessat, propterea quod alio loco solvitur, quam de quo fuerat conventum (§. 622. part. 3. *Jur. nat.*). Quoniam itaque perinde est ac si solutio in loco convento facta fuisset, nulla sane ratio est, cur eam acceptare nolit creditor. Acceptare igitur eandem debet (§. 170. *Ontol.*).

Creditor solutionem in alio loco, quam de quo convenit, accipere recusans in casu præsentis non nisi molestiam creare vellet debitori, quippe qui ideo in alio loco solvit, ac interesse præstat, quod solutio in loco convento sibi sit molesta. Hoc vero repugnat officio, quod alteri debemus naturaliter (§. 723. part. 1. *Jur. nat.*).

§. 704.

Quoniam in loco alio, quam de quo convenit, solvi adhuc ulte-
potest, si debitor præstet quod interest in loco convento sol-
vitur (§. 703.); si creditoris nihil intersit in loco convento solvi, so-
ditur. lusio etiam fieri potest alio in loco, quam de quo fuerat conventum.

Valent etiam hoc in casu, quæ modo ad propositionem præcedentem annotavimus (not. §. 703.).

§. 705.

*An in loco
convento in-
vito solvi
possit.*

*In loco convento creditor solutionem accipere tenetur, nec com-
pellere potest debitorem ad solvendum in alio loco.* Quoniam e-
nim pacta sunt servanda (§. 789. part. 3. Jur. nat.); cum solu-
tio fieri debeat eo præcise in loco, de quo convenit (§. 693.),
debitor obligationi suæ satisfaciit, si in loco convento solvit,
& quia eo ipso, quod conventum fuit, solutionem in hoc lo-
co fieri debet, creditor sese obligavit ad solutionem in hoc
loco accipiendam, ut idem satisfaciit obligationi suæ, ean-
dem accipere tenetur. *Quod erat unum.*

Quoniam creditor in loco convento solutionem acci-
pere tenetur *per demonstrata*; permissum ipsi esse nequit, ut
debitum exigat alio in loco, si in convento solvere velit debi-
tor. Eum itaque ad solvendum in alio loco compellere nequit.

Ostenditur etiam hoc modo. Quando convenitur ut
solutio fiat certo in loco, debitor se obligat ad solvendum
præcise hoc in loco, non in alio (§. 693.), consequenter ob-
ligatus non est ad solvendum in alio loco, quam de quo
convenit. Quoniam itaque jus creditoris nascitur ex hac
obligatione (§. 23. part. 1. Jur. nat.); nec ipsi competit jus
exigendi debitum a debitore alio in loco, si in loco convento
solvere velit. Alio igitur in loco, quam de quo conventum est,
si debitor offert solutionem justo tempore in loco conven-
to (§. 665.), eum ad solvendum compellere non potest (§.
156. part. 1. Phil. pract. univ.). *Quod erat alterum.*

Casus propositionis præsentis non confundendus est cum eo,
quo in loco convento non solvit debitor, quando solvere de-
bebat (§. 699.). Si solutionem in loco convento oblatam ac-
cipere recusat creditor, cum nemini invito jus suum auferri pos-
sit (§. 336. part. 2. Jur. nat.), ob factum creditoris non amit-
tit jus suum in loco convento debitor, cujus interest solutionem
in eo fieri. Foret hoc adversum obligationi ejus, qui alteri
præstare tenetur interesse, si ipse non satisfaciit obligationi suæ
(§. 629. part. 3. Jur. nat.).

§. 706.

§. 706.

Si debitor ob moram in alio loco, quam de quo convenit, ad An si in morosolvendum compellitur, & is creditorem remittit ad locum conven- ra fuerit de- tam, ut ibidem accipiat, quod debetur; creditor adhuc solutionem in bisor. loco convento accipere tenetur. Quando enim debitor non satisfacit obligationi suæ, creditori jus est eum compellendi ut satisfaciat (§. 236. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quoniam itaque obligationi suæ satisfacit, si in loco convento solvit (§. 693.); quando creditorem, dum se ad solvendum compellit, ad locum conventum remittit, ut ibidem accipiat quod debetur, creditor adhuc solutionem in loco convento accipere tenetur.

Hoc minime contrariatur ei, quod supra demonstravimus (§. 699.). Alia enim quæstio est, quæ in loco creditor debitorem ob moram compellere possit ad solvendum; alia vero est quæstio, quo in loco debitor morosus solvere debeat. Jus creditoris compellendi debitorem morosum ad solvendum non dependet a loco solutionis, sed torum fluit ex obligatione debitoris justo tempore solvendi (§. 23. part. 1. *Jur. nat.*). Ast jus exigendi solutionem aliquo in loco nascitur ex obligatione debitoris solvendi in isto loco (§. *cit.*). Quodsi ergo debitor obligatus non est in aliquo loco solvere; nec creditori jus est eum vi adigendi, ut in eodem solvat.

§. 707.

Si alternative fuerit conventum, ut res una, vel altera de De rebus al- tar; debitoris est eligere, quid solvere velit. Quodsi enim alter- sernative native fuerit conventum, ut res una, vel altera detur; debi- debitis. tor se obligavit ad rem hanc, vel alteram dandum. Quoniam itaque non præcise obligatus est ad unam ex iis dandum; liberum ipsi est, quamnam earum dare velit. Quamobrem ipsi competit jus eligere, quamnam solvere velit (§. 156. part. 1. *phil. Pract. univ.*).

E. gr. Tu a me emis pannum, ita autem convenitur, ut in festo Martini solvas vel duodecim thaleros, vel frumentum tanti pretii. Liberum utique tibi est solvere vel pecuniam, vel frumentum, prouti visum fuerit. Ego autem accipere teneor, quod tibi solvere placuerit.

§. 708.

De conven-
tione alter-
nativa mix-
ta.

Si & de rebus, & de loco solutionis alternative conventum fuerit; debitoris est eligere, quamnam rem solvere velit, eam venarum mixta. ro solvere tenetur eo in loco, cui solutio ejus adstricta. Etenim si & de rebus, & de loco solutionis alternative conventum fuerit, tu te obligas ad hanc rem hoc loco, vel rem alteram altero loco dandam. Quamobrem cum ad alterutrum horum non præcise sis obligatus, arbitrio tuo utique relictum est, utrum rem hanc hoc loco, an alteram altero loco dare velis. Quoniam vero conventum est, ut res hæc solvatur hoc loco, altera altero loco, cum pacta sint servanda (§. 789. part. 3. Jur. nat.); si rem illam solvere velis, solvenda est illo loco, si vero hanc solvere placuerit, solvenda est hoc loco.

Vocatur hæc *conventio alternativa mixta*. Exemplum esto tale. Solvam tibi Lipsiæ centum aureos, vel Francofurti duos equos. Liberum mihi est, utrum equos dare velim, an centum aureos. Quodsi vero placuerit solvere equos, solutio fieri debet Francofurti, non Lipsiæ; sin visum fuerit solvere centum aureos, solutio fieri debet Lipsiæ, non Francofurti; non quod locus ad se rem trahat, quemadmodum vulgo dicitur, quippe quæ ratio nulla est (§. 56. Ontol.), sed quia ita conventum est. Etenim si separata rei ac loci electio tibi competere deberet, cum pro vero contra te habeatur, quod dictum (§. 428. part. 3. Jur. nat.), ita dicendum erat: Solvam tibi centum aureos, vel equum, aut Lipsiæ, aut Francofurti; minime autem res una quæque cum suo loco, in quo solvenda, connecti debebat. Et, siquidem ita conveniatur, *conventio* potius dicenda *alternativa composita*, quam mixta.

De modis, quibus obligatio ex contractu tollitur. 495

§. 709.

Si ita conveniatur, ut res hæc solvatur hoc die, vel res quæ alia species dam alia alio die; debitoris est eligere, quamnam rem solvere velit, alternativa ea vero solvenda eo tempore, quo promissa solutio. Ostenditur eundem in modum, quo præcedens demonstrata fuit.

E. gr. Si dico: solvam tibi centum aureos in festo Michaëlis, vel duos equos in festo Martini. Liberum mihi est vel centum solvere aureos, vel duos equos. Quodsi vero centum solvere velim aureos, solutio fieri debet in festo Michaëlis: si duos equos solvere malim, iidem solvendi sunt in festo Martini.

§. 710.

Quoniam si ita fuerit conventum, ut res hæc solvatur hoc die, vel res quadam alia alio die, res unaquæque solvi nequit nisi eo die, quo promissa solutio (§. 709.); termino solutionis uno præterlapso, sed re non soluta, alteram altero die solvi necesse est.

Ita si centum aureos non solvi in festo Michaëlis; duos solvere equos teneor in festo Martini. Quoniam enim centum aureos non solvi in termino convento, ipso facto declaravi, me velle solvere equos: hi vero solvendi sunt ex conventionem in festo Martini. Alternativa mixta conventio in hoc casu per se induit naturam conditionatæ, ut, si prius non solvatur termino priori, posterius solvi debeat termino posteriori. Unde solutione in termino primo non facta, conventio evadit pura (§. 529. part. 3. Jur. nat.), quasi sola res altera in termino altero solvenda promissa fuisset. Habet nimirum se debitum in termino primo per modum conditionis potestativæ, vi cujus efficere potes, ut, quod in termino altero solvendum, vel debeat, vel non debeat.

§. 711.

Si debitum cedatur, cessionario solvendum, non cedenti. Quando enim debitum ceditur, debitor cessionario ad idem obligatur,

De solutione debiti cessi.

gatur,

gatur ad quod obligabatur cedenti (§. 87. *part. 3. Jur. nat.*). Enimvero cedenti debitor obligabatur ad solvendum rem debitam die ac loco convento (§. 663. 665. 693.). Ergo etiam idem obligatur cessionario ad solvendum eandem rem eodem tempore ac loco, consequenter cum quod debetur nonnisi semel sit solvendum & jus cedentis in cessionarium translatum (§. 81. *part. 3. Jur. nat.*), debitum cessum solvendum cessionario, non cedenti.

Ostenditur etiam hoc modo. Si debitum cedatur, cedens jus suum ad id, ad quod præstandum debitor ipsi obligabatur in cessionarium transfert (§. 81. 82. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum debitum solvatur, si actu præstemus, ad quod præstandum sumus obligati (§. 659.); si debitum solvatur, cessionario solvendum, non cedenti.

Jus, quod in alterum transtulisti, non amplius habes, consequenter facta cessione, tibi nihil amplius debetur, adeoque quod antea debebatur, facta cessione solvi tibi non potest; sed cessionario solvendum, in quem jus tuum transtulisti.

§. 712.

An solutio fieri possit cedenti.

Quoniam debitum cessum cedenti solvi nequit, sed cessionario solvendum (§. 711.); si debitor cedenti solvere velit, cedens solutionem accipere non debet, nec solutione cedenti facta liberatur debitor, sed cessionario obligatus manet.

Novit cedens sibi indebite solvi (§. 711. 571.); adeoque id accipere non debet (§. 581.). Quæ igitur in superioribus de solutione indebiti demonstrata fuerunt; ea etiam valent in eo casu, quo cedenti solvitur.

§. 713.

An cessio facta cessionario significanda.

Si incio debitore cessio facta, cessionarius hoc eidem tempestive significare debet. Debitor enim cessus cessionario solvere debet, non cedenti (§. 711.), adeoque ipsi constare debet, quoniam

cuinam cessio facta sit, ne cedenti solvat. Necesse igitur est, ut cessionarius eidem tempestive significet, cessionem sibi factam esse, adeoque ad hoc tempestive eidem significandum obligatu (§. 118. *part. 1. Phil. pract. univ.*), consequenter significare debet (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

Æquitati naturali hoc maxime convenit, cum debitor cessus alias facile iaduci possit, ut solvat cedenti, cui se obligatum adhuc esse putat ad solvendum. Quamvis enim cedens solutionem accipere non debeat (§. 712.), fieri tamen potest ut sibi solvi patiatur. Immo fieri etiam potest, ut hæredes defuncti bona fide sibi solvi patiantur, aut debitum exigant. Facile autem contingere potest, ut, quamvis indebite solutum repeti possit, cedens aut ejus hæredes non sint solvendo.

§. 714.

Si debitor cessus ignoret cessionem esse alteri cuidam factam & De solutione solvat cedenti; debitor ex cedendum jus repetendi indebite solutum, cedenti per cessionarium ad acceptandam cessionem juris indebite solutum re-errorem intendi obligatur. Etenim si debitor ignoret cessionem esse alteri cuidam factam; ea facta est ipso inscio, nec a cessionario certior de ea factus, consequenter ignorantia ejus invincibilis est (§. 28. *part. 1. Phil. pract. univ.*), nec ipsi imputari potest (§. 550. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem si cessionarius damnum quoddam incurrit, vel lucrum quoddam ejus cessat; id ideo contingit, quia non tempestive de cessione facta eum certiozem reddidit, consequenter obligationi suæ non satisfecit (§. 713.), absque omni culpa debitoris. Quamobrem cum cessionarius debitori cesso teneatur ad id quod interest solutionem cedenti non fuisse factam (§. 629. *part. 3. Jur. nat.*), si vero solutio facta non fuisset cedenti, sed cessionario, ab obligatione sua liberatus fuisset (§. 712.), eum ab obligatione sua liberare debet. Quoniam vero æquum etiam est, ut damnum, quod incurreret cessionarius,
(*Wolffii Jur. Nat. Pars V.*) R r r G

si ipsi non solveretur, quantum datur, ab eo avertatur (§. 495. part. 2. Jur. nat.), nec cedens locupletari possit cum ejus damno (§. 585. part. 2. Jur. nat.); ideo debitor cessus jus indebite solutum repetendi, quod ipsi competit, cedere tenetur, & hic cessionem a cessionario acceptare debet (§. 629. part. 2. Jur. nat.).

Nimirum si damnum sentit cessionarius, ubi indebite solutum a cedente repetere nequit, culpæ suæ hoc tribuere debet: nulla vero ratio est, cur, qui bona fide & absque omni sua culpa solvit, debitor cessus ob culpam & fraudem alienam damnum ferre debeat. Hæc æquitati naturali utique consona sunt.

§. 715.

An tertio solvi possit. Si mandatario solvitur, debitor liberatur; sed non liberatur, si solvitur tertio mandatum non habenti. Etenim si creditor alicui mandavit, ut debitum exigat; eidem se obligat, quod solutionem ipsi factam sit rati habiturus (§. 666. part. 4. Jur. nat.). Quoniam itaque solutionem mandatario factam pro rata habere debet (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.); cum per solutionem tollatur obligatio (§. 660.), per solutionem mandatario factam obligatio debitoris tollitur, adeoque hic liberatur.

Ostenditur etiam hoc modo. Quicquid facit mandatarius intra fines mandati, mandans ipse fecisse putatur (§. 661. part. 4. Jur. nat.). Quod si ergo creditor tibi mandavit, ut debitum exigas, & tu hoc facis; ipse debitum exegisse putatur, consequenter si tibi solvitur, perinde est ac si eidem solutio facta fuisset. Quamobrem cum per solutionem liberetur debitor, si creditori solvat (§. 659. 660.); idem quoque tibi mandantum habenti solvens liberatur. Quod erat unum.

Quodsi tibi mandata non fuerit exactio debiti, creditor tibi non commisit exigere debitum (§. 640. *part. 4. Jur. nat.*), adeoque nec tibi solvi potest (§. 659.). Quodsi ergo tibi solvitur, cum ad solutionem rati habendam sese non obligaverit creditor, eam tibi factam rati habere non tenetur (§. 393. *part. 3. Jur. nat.*). Cum igitur ipsi nondum sit solutum, propterea quod tibi solvit debitor; hic ad solvendum ipsi adhuc manet obligatus. Quodsi ergo tertio solvitur mandatum non habenti, debitor non liberatur. *Quod erat alterum.*

E. gr. Tu Titio debes centum aureos. Sempronius, cui totidem debet Titius, te rogat, ut hos centum aureos ipsi solvas. Quodsi hoc facis, per solutionem Sempronio factam non liberaris, sed obligatus manes Titio, consequenter centum aureos eidem, non obstante solutione Sempronio facta, solvere teneris, indebite huic solum ab eodem reperiturus. Quodsi vero tu Titio debeas centum aureos, & Titius mandet Cajo, ut hos centum aureos exigat; recte eidem solvitur, & per solutionem Cajo factam liberaris. Nimirum in hoc casu Cajo competit jus debitum exigendi, quod Titius in eum conferre potuit (§. 11. *part. 3. Jur. nat.*); ast in altero Sempronius nullum habet jus exigendi, quod Titio debetur. Quamvis enim Titius ipsi debeat centum aureos, ex hac tamen obligatione non nascitur jus nisi hoc debitum a Titio, minime autem ab ejus debitore exigendi (§. 236. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Nemo sibi pro arbitrio suo jus exigendi debitum alienum arrogare potest (§. 656. *part. 2. Jur. nat.*).

§. 716.

Si tertius tuo nomine solvit, tu liberaris, sive mandatum solvendi habeas, sive proprio mōtu hoc facias. Etenim si tertius a tertio factuo nomine solvit, quod a te præstandum est, ab eo præstitum fuit (§. 659.) cumque hoc factum fuerit tuo nomine, perinde omnino est ac si a te solutio facta fuisset. Quoniam

igitur accepit, quod ipsi debebas; nihil amplius eidem debetur, consequenter nec ipsi amplius obligatus es ad quicquam solvendum, sive alter solverit ex mandato, seu quia solutionem ipsi commisisti (§. 640. *part. 4. Jur. nat.*), sive hoc fecerit proprio motu. In utroque igitur casu liberaris.

E. gr. Si ego tibi mandem, ut Titio solvas centum aureos, quos debeo, aut rogo, ut hoc facias; quamprimum solveris, ego ab obligatione liberatus sum, nec Titio quicquam amplius debeo. Quodsi nosti, me Titio debere viginti aureos, & tu meo nomine, etsi me incio, immo invito, eosdem solvis; ab obligatione utique liberor, cum Titius, qui accepit, quod debetur, debitum bis exigere non possit.

§. 717.

An ex solutione debiti restituendum perfecte obligatum non habet: jure tamen interno ad alieni sine restituendum obligatus est, si debitum fuerit liquidum, nec animo mandato domandi solutio facta. Etenim qui alienum debitum sine mandato solvit, eidem solutionem non commisit debitor (§. 640. *part. 4. Jur. nat.*), consequenter nec ad eum indemnem prestandum se obligavit (§. 682. *part. 4. Jur. nat.*). Quamobrem cum nemo tibi alterum obligare possit absque voluntate sua (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*); sine mandato solvens debitorem ad restituendum, quod solvit, perfecte sibi obligatum non habet.

Ostenditur etiam hoc modo. Qui sine mandato, adeoque proprio motu, sive incio, sive invito prorsus debitor solvit; ei debitor non promisit; quod restituere velit, quod ipsius nomine solvit (§. 361. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum nemo sese alteri perfecte obligare possit nisi promittendo (§. 393. *part. 3. Jur. nat.*); nec qui alienum debitum sine mandato solvit, debitorem sibi ad restituendum perfecte obligatum habet. *Quod erat primum.*

Enimvero

Enimvero si debitum fuerit liquidum, certo constat debitorem ad hoc præstandum, consequenter ad solvendum obligari (§. 673.). Quoniam itaque debitori perinde est, si-ve creditori suo, si-ve tibi solvat, modo tibi solvendo liberetur; si vero tu ejus nomine solvisti, ab obligatione, qua tenebatur creditori suo liberatus est (§. 716.), consequenter tibi tuto solvere potest, & quia si tibi restituere non vult, quod pro ipso solvisti, animum habet sese locupletandi cum tuo damno, qualem habere minime debet (§. 585. *part. 2. Jur. nat.*); juri interno utique convenit, ut quod pro te solvit ipsi restituas. *Quod erat secundum.*

Enimvero si debitum tuum solvit animo donandi, cum hoc fecerit gratis (§. 48. *part. 2. Jur. nat.*), nihil a te recipere vult (§. 18. *part. 4. Jur. nat.*), consequenter nec jure interno ipsi obligatus es ad restituendum, quod solvit. *Quod erat tertium.*

Et si restitutio exigi non possit, si quis alienum debitum sine mandato solvit; honestum tamen est, ut ei, qui solvit, restituatur quod commodo debitoris ab ipso solutum, veluti quod famæ ipsius consulere voluerit, vel damnum, aut molestias ab eo avertere studuerit (§. 968. *part. 1. Jur. nat.*). Dicitur autem nequit, quod ex quasi contractu obligetur debitor ad restitutionem. Ad quasi contractum enim requiritur consensus præsumtus (§. 504.). An vero alter in solutionem consentiat, præsumi nequit, propterea quod non constet, num habeat, quæ contra eandem excipiat. Nec sufficit te habere animum consulendi famæ debitoris, aut damnum quoddam vel molestias ab eo avertendi, neque enim utilitas, quæ ex negotio gesto in dominum redundat, æstimanda est ex opinione tua (§. 544.). Solvit suo periculo, qui alienum debitum proprio motu solvit, & damnum sua sponte incurrit, si quod solutum ex honestate restituere nolit debitor.

§. 718.

*De cessione
facta debi-
tum alie-
num solven-
ti.*

*Si debitum alienum sine mandato solventi debitum cedit cre-
ditor; ille debitorem sibi obligatum habet ad id præstandum, ad
quod creditori suo erat obligatus.* Quoniam enim cessio fieri
potest incio ac invito eo, qui cedenti ad aliquid præstan-
dum tenetur (§. 89. part. 3. Jur. nat.); creditor quoque de-
bitum incio ac invito debitore ei cedere potest, qui pro eo
solvit, consequenter solventi debitum alienum sine manda-
to (§. 640. part. 4. Jur. nat.). Enimvero ad quod quis ob-
ligatur cedenti, ad idem quoque obligatur cessionario (§. 87.
part. 3. Jur. nat.) Quamobrem si debitum alienum sine man-
dato solventi debitum cedit creditor; ille debitorem sibi ob-
ligatum habet ad id præstandum, ad quod creditori suo e-
rat obligatus.

Dici non potest, quod debitor ipsi obligatus sit ad restitu-
endum, quod solvit. Etenim cessione non mutatur obligatio de-
bitoris (§. 88. part. 3. Jur. nat.). Alia vero est obligatio re-
stituendi, quod solutum; alia obligatio solvendi debitum. Ne-
que obligatio una alteri semper æquipollet. Habere enim pot-
est debitor quod contra exactionem debiti excipiat, ut aut
prorsus nihil, aut non totum solvere cogatur. Cessione vero
nullum jus ipsi adimitur, cum nemini invito jus suum adimi
possit (§. 336. part. 2. Jur. nat.). Ceterum apparet, si quis
pro alio proprio motu solvens sibi debitorem voluerit habe-
re obligatum, non opus esse, ut ex quasi contractu sibi obli-
gatum esse velit, cum alius proster modum eundem sibi perfecte
obligandi.

§. 719.

De eo, quod *Si res propria solvitur, in creditorem dominium transfertur;*
in solutione si res aliena, sola possessio. Quando enim res solvitur; datur
rei transfer- res, ad quam dandum quis erat obligatus (§. 659.), conse-
tur. quenter

quenter debitor dominium ejus in creditorem transferre vult (§. 675. part. 2. *Jur. nat.*) ac debet. Enimvero nemo rem dare, consequenter dominium in alium transferre (§. cit.) potest nisi dominus (§. 676. part. 2. *Jur. nat.*). Quamobrem si res propria solvitur, dominium in creditorem utique transfertur.

Ostenditur etiam hoc modo. Dominus rem alienare, adeoque dominium ejus in alienum transferre (§. 662. part. 2. *Jur. nat.*), pro arbitrio suo potest (§. 665. part. 2. *Jur. nat.*). Quando igitur si res propria solvitur, dominus eandem dat (§. 659.), adeoque dominium transfert (§. 675. part. 2. *Jur. nat.*); dubitandum non est, quin dominium vere in creditorem transferatur. *Quod erat primum.*

Enimvero non dominus dominium rei alienæ in alium transferre nequit (§. 667. part. 2. *Jur. nat.*). Quando igitur res aliena solvitur, dominium in creditorem transferri nequit: *Quod erat secundum.*

Quoniam tamen res traditur (§. 24. part. 3. *Jur. nat.* & §. 659. h.), in creditorem possessio transfertur (§. 23. part. 3. *Jur. nat.*), cumque dominium non simul transferatur *per demonstrata*, possessio sola. *Quod erat tertium.*

Cum solvens ad rem dandam obligatus sit, dominium quidem rei, quam solvit, transferre in creditorem debet; quodsi tamen dominium in re non habeat, id quoque in alterum transferre nequit. Solvere autem rem non potest nisi eam habeat in potestate sua, ut de ea instar domini disponere possit, consequenter nisi eam possideat (§. 24. part. 3. *Jur. nat.*). Possessionem igitur, quam habet, in creditorem transfert, etsi non transferat jus possidendi, quippe quod soli domino competit (§. 157. part. 2. *Jur. nat.*), adeoque ipse non habet. Vulgo dicitur solutione rei alienæ transferri conditionem usucapiendi, quæ aliter transferri nequit nisi per possessionem,

nem, cum juxta jus civile per continuationem possessionis temporis lege definiti res usucapiatur (*not. §. 1021. part. 3. Jur. nat.*). Translata igitur possessione in creditorem efficitur, ut is rem usucapere possit, consequenter dominium acquirere, quod per solutionem in ipsum translatum non fuerat. Sane si rationem reddere debeas etiam ex jure civili, cur creditor rem alienam solutam usucapere possit; non alia reddi potest, quam quod eam possideat, consequenter ipsi competat jus possessionis (§. 724. part. 2. *Jur. nat.*), ad quod omnino referendum, quod rem usucapere possit (§. *cit.*). Quamvis enim non habeat jus possidendi, quamdiu res usucapta non est (§. 157. part. 2. *Jur. nat.* & §. 1021. part. 3. *Jur. nat.*); hoc tamen non obstante jure possessionis fruitur, quippe quod possessori vi possessionis competit (§. 724. part. 2. *Jur. nat.*).

§. 720.

*Qualis sit
possessio rei
aliena soluta,*

Quoniam per solutionem rei alienæ possessio in creditorem transfertur (§. 719.), adeoque creditor efficitur rei solutæ possessor (§. 150. part. 2. *Jur. nat.*), possessor autem bonæ fidei est, qui putat rem, quam possidet, esse suam; alii malæ fidei possessor est, qui novit, rem, quam possidet, esse alienam (§. 153. part. 2. *Jur. nat.*); *si res aliena solvitur ignorantis, possessor bonæ fidei efficitur; si scienti, possessor malæ fidei.*

§. 721.

An res aliena soluta vindicari possit,

Similiter quoniam per solutionem rei alienæ tantummodo possessio in creditorem transfertur (§. 719.), dominus autem rem vindicare potest adversus quemlibet possessorem (§. 544. part. 2. *Jur. nat.*); *rem alienam solutam dominus a creditore vindicare, consequenter eam creditori auferre potest, sen eum vi adigere, ut eam sibi restituat (§. 543. part. 2. *Jur. nat.*).*

Observanda vero hic esse, quæ de rei vindicatione demonstrata sunt (§. 545. & seqq. part. 2. *Jur. nat.*), per se patet, ut adeo ea hic denuo repetenda non sunt,

§. 722.

§. 722.

Si res aliena ignoranti soluta fuerit consumpta; creditor do- De re alie-
mino ad nihil tenetur, debitor vero per solutionem factam libera- na soluta &
tur. Etenim si res aliena ignoranti solvitur, creditor eam b.f. consum-
bona fide possidet (§. 720.). Enimvero possessor bonæ fi- ta.
dei non tenetur domino ex facto ullo (§. 594. part. 2. Jur.
nat.). Ergo nec creditor ad quicquam tenetur domino, si
rem alienam, quæ ipsi ignoranti soluta fuit, consumpsit. Quod
erat primum.

Enimvero quoniam debitum non denuo solvi potest creditori, cum semel tantummodo debeatur, nec creditor locupletior fieri possit ex re aliena (§. 678. part. 4. Jur. nat.); debitor ad quicquam præstandum non amplius obligatus est. Quando igitur creditor rem alienam ipsi ignoranti solutam consumpsit; debitor ab obligatione tua liberatur. Quod erat alterum.

E. gr. Titius tibi solvit tres modios frumenti, quod tu bo-
na fide consumpsisti. Tu mihi non obligaris ad restituendum
pretium, Titius vero, qui debitor tuus erat, ab obligatione sol-
vendi tibi tres modios frumenti liberatur. Similiter dedi Titio
pecuniam, ut mihi emat certas merces. Cum sit debitor tuus,
eandem pecuniam tibi solvit, quam tu bona fide in rem tuam
vertis. Tu pecuniam mihi restituere non teneris, nec Titius
tibi denuo solvere tenetur, sed ab obligatione sua liberatus est,

§. 723.

Si res aliena scienti soluta fuerit consumpta; creditor domino De re alie-
astimationem restituere tenetur, nec debitor per solutionem factam na soluta &
liberatur. Quod si enim res aliena scienti soluta fuerit, cre m.f. con-
ditor mala fide eam possidet (§. 720.). Ast possessor malæ sumpta.
fidei tenetur domino ex facto quocunque (§. 595. part. 2.
Jur. nat.). Ergo & creditor tenetur ex eo, quod rem alie-
(Wolffii Jur. Nat. Pars V.) Sss nam

nam consumsit. Quamobrem cum rem solutam domino restituere deberet, si adhuc extaret (§. 721.), ea autem restitui non possit, quia consumpta est *per hypoth.* necesse utique est ut pretium ejus restituat. Creditor itaque rem alienam sibi scienti solutam si consumit, domino æstimationem restituere tenetur. *Quod erat unum.*

Quoniam creditor, si rem alienam scienti solutam consumsit, domino æstimationem restituere tenetur, *per demonstrata*; perinde omnino est, ac si nihil ipsi solutum fuisset (§. 659.). Quamobrem debitor adhuc obligatur ad creditori præstandum, quod debet. Quando itaque creditor rem alienam sibi solutam mala fide consumsit, debitor per solutionem factam non liberatur. *Quod erat alterum.*

Exempla, quæ modo dedimus (*not.* §. 722.), ad propositionem etiam præsentem applicari possunt.

§. 724.

De re aliena Si quis ignorans rem alienam solvit, & creditor eam bona fide soluta de consumsit; dominus a solvente nihil repetere potest & is ab obligatione sua liberatur. Etenim si quis ignorans rem alienam solvit, eam putat esse suam, adeoque bona fide possidet (§. 153. part. 2. Jur. nat.). Sed possessor bonæ fidei domino non tenetur ex facto suo, seu propterea non obligatur ad aliquid præstandum, quia hoc fecit (§. 594. part. 2. Jur. nat.). Ergo & debitor, si ignorans rem alienam solvit creditori, qui eam consumsit, ex hoc facto domino ad nihil præstandum obligatur, consequenter etsi res a creditore fuerit consumpta, nihil a solvente repetere potest dominus. *Quod erat primum.*

Enimvero quia creditor bona fide rem sibi solutam consumsit *per hypoth.* eam quoque putavit esse suam, consequenter bona fide possedit (§. 153. part. 2. Jur. nat.). Quoniam itaque debitor

per

per solutionem rei alienæ liberatur, si eam bona fide consumsit creditor (§. 722.); liberabitur adhuc, si vel maxime nihil ab eo repetere possit dominus, dum ignorans rem alienam solvit *per demonstrata. Quod erat alterum.*

Quamvis dominus ab eo, qui ignorans rem alienam creditori solvit, nihil repetere possit; hoc tamen minime obstat, quo minus ex alia causa æstimationem præstare teneatur. E. gr. Ponamus apud Sempronium depositam fuisse pecuniam, quam Cajus hæres defuncti fuisse putat, adeoque bona fide solvit Titio, cujus debitor est & qui eam consumit bona fide. Quamvis igitur Cajus non teneatur deponenti restituere pecuniam, quia eam solvit bona fide Titio creditori suo, & hic bona fide eam consumsit; teneatur tamen adhuc ex deposito, quatenus succedit in obligationem Sempronii depositarii, cui hæres existit, quemadmodum suo loco videbimus. Ponamus rem alienam, quæ bona fide soluta & consumpta fuit, fuisse furtivam, justo pretio emtam a debitore; dominus sibi adhuc obligatum habet furem ad restituendum (§. 539. *part. 2. Jur. nat.*), consequenter cum rem restituere non possit, ad præstandam ejus æstimationem. Quodsi hanc a fure consequi non possit, damnum recte sentit dominus, cum nulla adsit ratio, cur vel debitor, qui eam bona fide emit, vel creditor, qui bona fide eandem sibi solutam consumsit, idem potius ferre debeat, quam dominus, quoniam culpa nulla debitoris ac creditoris intervenit, utroque in ignorantia justa versante. Refarciendi damni nimirum obligatio non nascitur nisi ex facto culposo, vel dolo (§. 580. *part. 2. Jur. nat.*).

§. 725.

Si quis sciens rem alienam solvit & creditor eam bona fide consumsit, domino æstimationem præstare teneatur, qui solvit, ipse vero per solutionem factam liberatur. Qui enim sciens rem alienam solvit, is novit, rem, quam solvit, esse alienam, consequenter eandem mala fide possidet (§. 153. *part. 2. Jur. nat.*). Quoniam itaque possessor malæ fidei tenetur domino ex fa-

Et quocunque (§. 595. part. 2. Jur. nat.); debitor quoque tenetur eidem, si sciens rem ipsius solvit creditori suo, qui bona fide eam consumpsit, ut non amplius vindicari possit. Quoniam itaque res ipsa restitui nequit, quia consumpta, debitor ad æstimationem domino præstandam obligatur. *Quod erat primum.*

Quoniam itaque debitor domino æstimationem præstare tenetur, *per demonstrata*, creditor vero ad nihil eidem præstandum obligatur (§. 722.); nihil quoque hic habet, quod a debitore suo amplius exigere possit, consequenter per solutionem ipsi factam, postquam rem bona fide consumpsit, liberatus debitor. *Quod erat alterum.*

E. gr. Ego tibi dedi pecuniam, ut mihi emas merces. Tu eam solvis creditori tuo, qui eandem consumit. Tu mihi obligaris ad eandem summam restituendam, sed defuisti esse debitor creditoris tui. Similiter tu emisisti rem, quam mihi furto sublatam nosti, & eam solvis creditori tuo, qui eandem bona fide consumit. Tu ab obligatione tua liberatus es, sed mihi æstimationem rei præstare teneris. Ego tibi commodavi librum. Tu eum in solutum das Titio, cui duos debes imperiales. Liber eidem furto aufertur, ut de eo recuperando desperetur. Cum in hoc casu perinde sit, ac si res soluta consumpta fuisset; tu æstimationem domino restituere teneris, ab obligatione autem tua liberaris. Quod enim res, quam solvisti Titio, eidem furto fuerit ablata, in præsentis casu non attendendum, cum idem etiam contigisset, quamvis res propria a te soluta fuisset. Quod vero res mea furto ablata fuerit, ut ejus recuperandi spes nulla superfit, utique dolo tuo accidit, qui rem tibi commodatam alteri in solutum dare non debebas, adeoque damnum etiam hoc nomine mihi datur dolo, ad quod refarciendum teneris (§. 580. part. 2. Jur. nat.).

§. 726.

Dere aliena

Si res aliena scienti a sciente soluta & a creditore consumpta fuerit;

De modis, quibus obligatio ex contractu tollitur. 509.

fuerit; dominus & solventem, & creditorem accipientem sibi obligata sciente tum habet, unus tamen eidem solvens alterum quoque liberat. Etsi scienti solv-

nim si res aliena scienti soluta consumpta fuerit, dominus sibi ta-
obligatum habet creditorem ad præstandum æstimationem (§. 723.), & si solvatur a sciente, atque consumatur, sibi obligatum habet ad præstandam æstimationem solventem (§. 725.). Quamobrem si res aliena scienti a sciente soluta & a creditore consumpta fuerit; dominus & solventem, & creditorem sibi obligatum habet ad præstandum æstimationem.

Quod erat unum.

Enimvero cum æstimatio rei domino nonnisi semel præstanda sit, quod per se patet; si unus eandem præstiterit, dominus nihil amplius ab altero exigere potest. Quamobrem si unus eidem solvit, alterum quoque liberat. *Quod erat alterum.*

Uno nimirum solvente accepit dominus, quod ipsi debebatur, consequenter habet, quod habere debebat. Quia vero ipsi tam qui solvit creditori, quam creditor obligatus est; ideo eligere potest eum, a quo facilius se consecuturum confidit, quod deberur, & siquidem ab uno id consequi non possit, ab altero idem exigere valet.

§. 727.

Si debitor rem totam tempore ac loco convento solvit; credi-
tor solutionem accipere tenetur. Etenim quando ita conveni-
tur, ut res hæc hoc tempore & hoc loco solvatur, cum uter-
que contrahentium in id consentiat (§. 699. part. 3. Jur. nat.),
non modo debitor promittit se rem totam tempore ac loco
convento solvere velle, verum etiam creditor, se solutio-
nem ita factam accipere velle (§. 658. part. 1. Phil. præf.
univ. & §. 788. part. 3. Jur. nat.), consequenter si debitor

rem totam tempore ac loco convento solvit, creditor solutionem accipere tenetur (§. 363. part. 3. Jur. nat.).

§. 728.

Jus debitoris, si solutor rem totam tempore ac loco convento solvit (§. 727.); ubi solutionem accipere recusat creditor, debitor eum vi adigere potest ad eam accipiendam (§. 236. part. 1. Phil. pract. univ.).

Quoniam creditor solutionem accipere tenetur, si solutor rem totam tempore ac loco convento solvit (§. 727.); ubi solutionem accipere recusat creditor, debitor eum vi adigere potest ad eam accipiendam (§. 236. part. 1. Phil. pract. univ.).

Non est, quod dubites, casum esse dabilem, ut creditor solutionem a debitore oblatam accipere nolit. Possunt enim creditori plures esse rationes, cur malit, debitorem sibi manere obligatum, quam sibi solvi, veluti si desit commoda occasio pecuniam fœnerandi, aut eam in rem suam vertendi; si non sine periculo pecunia soluta in alium locum transportanda, vel sumtus faciendi, ut alio loco numeretur; si alio tempore utilius in rem suam eadem verti possit; si custodia pecuniæ solutæ sit molesta, nec periculo vacet, ac ita porro; quemadmodum etiam ex adverso interesse potest debitoris, ut liberetur: de quo tamen disertius dici parum refert.

§. 729.

De jure debitoris, si solvere potest. Si dies solutionis fuerit præterlapsus, debitor quovis momento quo debetur (§. 665.); quamprimum dies solutionis præterlapsus, creditor debitorem compellere potest ad solvendum (§. 236. part. 1. Phil. Pract. univ.), nec moram eidem indulgere tenetur (§. 653. part. 3. Jur. nat.), nisi velit (§. 654. part. 3. Jur. nat.).

Si dies solutionis fuerit præterlapsus, debitor quovis momento quo debetur (§. 665.); quamprimum dies solutionis præterlapsus, creditor debitorem compellere potest ad solvendum (§. 236. part. 1. Phil. Pract. univ.), nec moram eidem indulgere tenetur (§. 653. part. 3. Jur. nat.), nisi velit (§. 654. part. 3. Jur. nat.). Quamvis vero si die præterlapso non statim exigat debitor, nec eum interpellat, moram eidem indulgeat (§. 638. part. 3. Jur. nat.); cum tamen nihil expresse de ea sit dictum, ex nudo silentio præsumi nequit certum tempus, in quod solutio dilata sit, sed debitum exigere potest omni momento, quo visum fuerit. Manet adeo debitor obligatus ad solvendum quovis momento, si dies solutionis fuerit

fuerit præterlapsus. Quamobrem cum nobis etiam jus sit ad eos actus, ad quos obligati sumus (§. 158. part. 1. *Phil. pract. univ.*); si dies solutionis fuerit præterlapsus, debitor quovis momento solvere potest.

Non potest solvere ante diem invito creditori, si ejus interfit, ante diem non solvi (§. 672.); recte tamen solvitur invito etiam creditori die solutionis præterlapso, quando tacite moram indulget. Quoniam enim moram indulget, excipere nequit, quod solutionem nunc acceptare velit, quia tempore solutionis non præcise fuit solutum. Ex mora enim, quam tacite indulget creditor, non nascitur obligatio solvendi eo tempore, quo visum fuerit creditori, cum nemo sibi alterum obligare possit absque consensu suo (§. 382. part. 3. *Jur. nat.*). Quodsi certam moram sui gratia indulgere, aut solutionem suo tempore non factam in diem alium differre voluisset creditor; de eo cum debitore expresse erat conveniendum: quod quoniam factum non est, sine consensu debitoris jus quoddam adversus eum sibi arrogare nequit creditor.

§. 730.

Terminus peremptorius dicitur, ultra quem mora nulla indulgetur. *Terminus peremptorius*

E. gr. Tu mihi non solvisti eo, quo debebas, die: ego tibi moram indulgeo usque ad festum Michaëlis, sed expresse declaro, me ultra hunc diem moram tibi concessam non extensurum, verum eo elapso, nisi solveris, te vi ad solvendum adacturum. *Terminus peremptorius est festum Michaëlis.*

§. 731.

Si creditor certam moram indulget debitoris duntaxat gratia, De solutione aut terminum peremptorium solutioni præfixit; debitor intra tempus mora definitum, aut antequam terminus peremptorius venerit cessat solvere potest. Quodsi terminus peremptorius solutioni præfixitur, debitore non solvente; creditor ultra eum moram ullam

lam indulgere vult (§. 730.), adeoque hic terminus non præfigitur ut non ante solutio fiat, sed ne solutio ultra eandem differatur (§. 638. part. 3. Jur. nat.). Creditor adeo tacite consentit, interdum etiam expresse, ut solutio fieri possit, quovis momento ante terminum (§. 660. part. 1. Phil. pract. univ.). Quoniam adeo confessum est debitori solvere quovis tempore intermedio; si terminus peremptorius solutioni præfigitur, debitor utique solvere potest, antequam is venerit. *Quod erat unum.*

Quodsi creditor certam moram indulget debitoris duntaxat gratia, ejus quoque mens videtur, quod solutio non sit differenda ultra tempus definitum (§. 638. part. 3. Jur. nat.), cum ipse paratus sit ad accipiendam solutionem, quamprimum eam obtulerit debitor. Hic adeo quidem obligatus est ad solutionem ultra tempus moræ concessæ non differendum, permissum tamen eidem est solvere quovis tempore intermedio, atque adeo tempore quovis intermedio solvere eidem licet (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.). *Quod erat alterum.*

Nimirum die solutionis præterlapso, quovis momento solvere potest debitor (§. 279.); sed quovis etiam momento ad solutionem eum compellere potest creditor (§. 683.). Quando mora indulgetur debitoris duntaxat gratia, aut terminus peremptorius solutioni præfigitur, posterius equidem mutatur, cum jus suum exigendi debitum ante moram finitam, quam concessit, vel antequam terminus peremptorius fuerit præterlapsus, remiserit; prius vero subsistit, cum per hoc, quod jus suum exigendi suspendat creditor, non adimatur debitori jus solvendi quovis momento a die solutionis elapso.

§. 732.

Si terminus mora credi- *Si creditor moram indulgens debitori sui gratia certum ter-*
minum eidem præfigit, aut ex ipsa præstatione appareat, interesse
credito-

creditoris, ne tempore intermedio solvatur; debitori ante istum toris *gratia* terminum creditori invito solvere non licet. Ostenditur eodem *præfixus* modo, quo supra demonstravimus, invito creditori ante diem solvi in casu simili non posse (§. 672.).

E. gr. Tu mihi solvere debes quater mille aureos in festo Michaelis, Cum solvere non possis, moram tibi lubens indulgeo; sed quoniam mea interest, ne ante festum Paschatos pecuniam accipiam, terminus moræ præfigitur festum Paschatos. Tibi invito ante festum paschatos solvere non licet. Non semper contingit, ut, qui in termino præcise solvere non potest, alio tempore non sit solvendo, aut ut adsit periculum, ne fiat non solvendo. Ac ideo mora indulgetur non semper debitoris duntaxat gratia, sed in definienda duratione moræ concessæ ratio utique etiam haberi potest creditoris, qui in moram quidem consentit, in eam tamen consentire non vult cum incommodo suo. Atque tunc utique debitor solvere tenetur, non quando sibi, sed quando creditori commodum: ita enim conventum intelligitur.

§. 733.

Si debitor in mora est, nec interpellatus solvit pecuniam, quam De usuris ob debet, a die interpellationis *usuras solvere tenetur.* Etenim si *de mora sol-* debitor in mora est, eo præcise die non solvit, quo solvere *vendis.* debet (§. 638. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque obligationi suæ non satisfacit (§. 665.). Quamdiu creditor eum non interpellat, adeoque solutionem non urget (§. 682.); in moram tacite, consentit (§. 660. *part. 1. Phil. præf. univ.*), adeoque ipsius non interesse videtur, ut solvatur. Enimvero quamprimum debitor solutionem urget, ejus utique interesse videtur, ut solvatur, adeoque damnum quoddam incurrit, vel lucrum ejus cessat, quod usu pecuniæ suæ carere debeat (§. 622. *part. 3. Jur. nat.*). Quoniam itaque ad id quod interest teneris, si quis damnum patitur, vel lucrum ejus cessat, propterea
(*Wolfii Jur. Nat. Pars V.*) T t t quod

quod tu in mora es (§. 655. part. 3. Jur. nat.), vel quia non satisfacis obligationi tuæ (§. 629. part. 3. Jur. nat.); si debitor in mora est, nec interpellatus solvit pecuniam, quam debet, tenetur utique ad id quod interest creditoris usu pecuniæ suæ carere. At quod pro usu pecuniæ debetur, usura est (§. 1403. part. 3. Jur. nat.). Quod si itaque debitor in mora est, nec interpellatus solvit pecuniam, quam debet, a die interpellationis usuras solvere tenetur.

Ostenditur etiam hoc modo. Si debitor fuerit in mora, a die moræ usuras solvere tenetur (§. 1428. part. 4. Jur. nat.). Sed cum in mora tum demum esse intelligatur, quando interpellatus a creditore *per demonstrata*; si interpellatus non solvit, a die interpellationis usuras solvere tenetur.

Utique supponitur, interpellationem fieri potuisse. Quod si obstiterit absentia debitoris, vel etiam casu quodam impeditus fuerit creditor, quo minus interpellaverit debitorem, cum is moram nullam indulgere teneatur (§. 667.), nec eam indulgisse præsumi potest. Mora igitur computatur ab ipso die solutionis tanquam termino a quo.

§. 734.

De liberatione a mora.

Si creditor solutionem oblatam acceptare recusat; debitor a mora liberatur. Etenim si debitor solutionem offert, id præstare vult, quod debet, eo, quo debet, tempore; sed quia solutionem acceptare non vult creditor, præstare nequit. Quoniam itaque in mora non est, qui eo tempore præstat, quod eodem præstare debet (§. 638. part. 3. Jur. nat.); nec debitor in mora est, si creditor solutionem oblatam acceptare recusat, consequenter a mora liberatur.

Nimirum tum creditor potius in mora esse incipit, qui cum obligatus esset ad solutionem acceptandam (§. 727.), non facit eo tempore, quod eodem facere debebat. Unde non debitor creditori, sed creditor potius debitori ob moram tenetur (§. 655. part. 3. Jur. nat.).

§. 735.

Quoniam debitor, qui in mora est, a die moræ usuras *Effectus hu-* solvere tenetur (§. 1428. *part. 4. Jur. nat.*), si vero creditor *jus liberati-* solutionem oblatam acceptare recusat, debitor a mora libe- *onis.* ratur (§. 734.); *debitor ob moram usuras solvere non tenetur, si creditor solutionem oblatam acceptare recuset.*

Non addimus alia, quæ de mora creditoris vel debitoris tenenda, quia patent per ea, quæ de mora alias demonstravimus (§. 640. & *seqq. part. 3. Jur. nat.*). Quid quod hinc inde etiam in explicandis contractuum speciebus varia huc spectantia jam tradiderimus hic denuo non repetenda.

§. 736.

Oblatio debiti verbalis dicitur, si debitor creditori verbis *Oblationum* tantummodo declarat, se esse ad solvendum paratum: *res debiti spe-* *lis* autem vocatur, si res debita ipsa fuerit præsens, quam sol- *cies.* vere vult debitor creditori. *Realis nuda* appellatur, si ad oblationem nullus alius actus accedit. *Solennis* vero, si res debita actu oblata, sed a debitore non accepta obsignatur & deponitur.

Naturaliter obsignatio fieri potest a debitore & res apud tertium deponi, vel a tertio & tanquam deposita retineri a debitore, si eam accipere non vult creditor, vel ab ipso creditore & ejus consensu deponi apud debitorem, quando scilicet in solutionem consentit creditor, sed adsunt rationes, ob quas rem debitam actu accipere vel non vult, vel non potest creditor, ad aliqua præstanda vicissim debitori obligatus. Quod enim depositio fieri debeat in loco publico, id civile est.

§. 737.

Naturaliter oblatio debiti verbalis & nuda equipollent. Ete- *De equipol-* *nim* in oblatione verbali debitor creditori verbis tantummo- *lencia obla-* *do* declarat, se ad solvendum paratum esse (§. 736.), adeo- *tionis ver-* *que*

*balis & nu-
de.*

que nunc solvere velit. Quoniam itaque quod quis sufficienter indicat, quando ad verum dicendum obligatur, id adversus ipsum pro vero haberi debeat (§. 427. *part. 3. Jur. nat.*); debitor quoque ad solvendum paratus esse & nunc revera soluturus intelligitur. Enimvero solvere nunc non potest, nisi habeat rem, quam solvere debet. Quamobrem perinde est, ac si eam præsentem creditori offerret. Quodsi vero res præsens fuerit, quando debitum offert debitor, oblatio realis, sed nuda est, ubi nullus alius actus accedit (§. 736.). Paret itaque naturaliter oblationem debiti verbalem & realem nudam æquipollere.

Quodsi pro vero habendum esse neges, quando debitor sufficienter declarat se soluturum, res vero solvenda non fuerit præsens; præsumendum erat debitorem mentiri (§. 182. *part. 3. Jur. nat.*); nemo autem facile negaverit, tamdiu præsumendum esse quod vera loquaris, quamdiu contrarium probari nequit. Sane si in præsentem casu scire velit creditor, utrum vera loquatur debitor, nec ne, si vel maxime solutionem acceptare nolit, res tamen, quæ solvenda, ut sibi ostendatur, jubere potest, ut adeo dubitationi nullus adsit locus. Quodsi ergo creditor in dubium non vocat debitorem ad solvendum esse paratum, sed potius simpliciter solutionem acceptare recusat; fidem dictis utique habere intelligitur, consequenter pro vero habet, & seriam esse debitori solvendi voluntatem, & rem debitam, quæ solvenda, cum habere.

§. 738.

*De æquipol-
lencia ver-
balis & so-
lemnis.*

*Si res fuerit immobilis, aut quæ obfignari, vel commode de-
poni nequit; oblatio verbalis æquipollere solenni.* Etenim si res fu-
erit immobilis, cum ea de loco in locum moveri non possit
(§. 149. *part. 2. Jur. nat.*); ea semper præsens intelligitur.
Quamobrem si verbis declarat debitor, eam se solvere velle;
perinde omnino est, ac si rem debitam præsentem offerret.

Quoniam

Quoniam itaque realis est oblatio, si res debita præsens fuerit, quam solvere vult debitor (§. 736.); si res fuerit immobilis, oblatio verbalis reali æquipollet. Enimvero per se patet, rem immobilem obsignari non posse, & si vel maxime eam adhuc post oblationem detinet debitor, ejus tamen tantummodo custodiam in se suscepisse intelligitur, adeoque res ista apud ipsum deposita censetur (§. 575. *part. 4. Jur. nat.*). Quamobrem cum perinde sit, ac si ad oblationem realem accederet obsignatio & depositio, obsignatione autem & depositione accedente oblatio solennis sit (§. 336.); si res fuerit immobilis, oblatio verbalis solenni æquipollet. *Quod erat unum.*

Quod si res obsignari, vel commode deponi non possit; qui nunc se solviturum dicit, nihil amplius facere potest debitum offerendo. Quamobrem cum naturaliter oblatio debiti verbalis æquipolleet reali nudæ (§. 737.), in hoc autem casu, quia ad impossibile nemo obligari potest (§. 209. *part. 1. Phil. pract. univ.*), perinde sit ac si res obsignata & deposita fuisset, atque solennis sit obligatio, si accedat obsignatio & depositio (§. 736.); si res debita obsignari, aut commode deponi nequit, verbalis oblatio solenni æquipollet. *Quod erat alterum.*

E, gr. Solvere tibi debeo domum: ego ad solvendum paratus sum & me nunc solvere velle tibi declaro. Verbalis hæc oblatio æquipollet solenni, ut nimirum perinde sit ac si res debita præsens obsignata & deposita fuisset. Similiter solvere tibi debeo equum, & verbis declaro, me paratum esse ad eum solvendum. Quoniam equus obsignari, & commode apud alium deponi nequit; perinde habetur, ac si res debita obsignata & deposita fuisset. In hoc igitur etiam casu verbalis oblatio æquipollet solenni. Nimirum si debitor adhuc detinet rem oblatam, quam accipere recusat creditor; eam non aliter detinet quam apud se depositam.

§. 739.

*De liberati-
one per so-
lennem obla-
tionem.*

Per oblationem solennem debitor liberatur. Etenim in oblatione solenni debitor rem debitam præsentem offert creditori & quia eam non accipit, eadem obsignatur & deponitur (§. 736.). Quamobrem cum re obsignata & deposita non amplius uti possit creditor, & debitor hæc omnia fecerit animo solvendi, creditor etiam ad solutionem accipiendam fuerit obligatus (§. 727.); perinde omnino est ac si actu solvisset debitor (§. 659.). Quoniam itaque debitor per solutionem liberatur (§. 660.); idem etiam per solutionem solennem liberari debet.

Nimirum si solennis fuerit oblatio, debitor facit ex sua parte, quicquid a solvente requiri potest. Dat nimirum, quod debet, & jus omne in re transfert in creditorem, nihil ejus sibi reservat. Ipsi adeo imputari nequit, quod creditor rem oblatam accipere nolit, obligationi suæ satisfacere recusans (§. 727.). Nulla igitur ratio est, cur non pro soluto haberi debeat. Quamobrem solennis oblatio idem operatur, quod solutio. E. gr. Offero tibi pecuniam, quam debeo. Tu eam accipere non vis. Ego eam ob signo & apud Sempronium depono. Perinde omnino est, ac si eam actu solvissem. His igitur peractis liberor a solvendi obligatione, nec amplius sum debitor tuus. In statu civili, si lege ita cautum, pecunia ob signata deponenda est in judicio. Quodsi nemo adsit, qui pecuniam ob signatam apud se deponi velit, cum nemo cogi possit, ut custodiam rei alienæ in se suscipiat (§. 583. part. 4. *Jur. nat.*); si tu alieno sigillo munitam apud te detineri velis, quod ea apud te deposita intelligatur dubitandum non est.

§. 740.

*De liberati-
one per ver-
balem.*

Quoniam per solennem rei debitæ oblationem liberatio contingit (§. 739.) verbalis autem oblatio solenni æquipollet, si res immobilis fuerit, aut quæ ob signari, vel com-
mode

mode deponi nequit (§. 738.); *debitor etiam liberatur per verbalem oblationem, si res immobilis fuerit, vel qua commode deponi aut obsignari nequit.*

Ita si tibi solvere volo domum, tu vero eam accipere non vis; ego eam tibi solvisse censeor & ab obligatione liberor. Similiter si tibi solvere volo equum, qui cum obsignari & obsignatus deponi nequeat, ubi tu eum accipere recusas, ego eum solvisse intelligor, nihil tibi amplius debeo, & equus, quem adhuc detineo, tanquam tuus apud me depositus censetur.

§. 741.

Per solennem oblationem transfertur dominium in creditorem. Etenim per solennem oblationem liberatur debitor (§. 739.), ut adeo perinde sit ac si actu solvisset, quemadmodum ex demonstratione propositionis præcedentis liquet (§. cit.). Enimvero per solutionem rei propriæ, qualem oblatam esse hic supponitur, dominium transfertur (§. 719.). Ergo etiam dominium transferri debet per oblationem solennem.

Non est, quod excipias, dominium non posse transferri nisi in volentem, minime autem in invitum (§. 13. 381. part. 3. *Jur. nat.*): id enim non valet, ubi quis ad hoc alterum sibi obligatum habet, & ad rem accipiendam tenetur, ut alter ab obligatione sua liberetur, quem sibi ultra voluntatem suam obligatum habere nequit (§. 382. part. 3. *Jur. nat.*).

§. 742.

Quoniam per oblationem solennem dominium transfertur (§. 741.), verbalis autem solutio solenni æquipollet, si res fuerit immobilis, aut quæ obsignari, vel commode deponi nequit (§. 738.); *per oblationem quoque verbalem transfertur dominium, si res fuerit immobilis, vel obsignari aut commode deponi nequit.*

Non

Non licet affirmare, quod naturaliter semper sufficiat oblatio verbalis ad dominii translationem, cum debitor ad solvendum obligatus in creditorem etiam invitum dominium transferre possit (*not.* §. 741.), quoniam acceptatio debita (§. 727.), adeoque sufficit debitorem declarare, quod solvere, consequenter dominium transferre (§. 719.), velit (§. 381. *part.* 2. *Jur. nat.*): id quod factum a debitore in oblatione verbali (§. 736.). Qui enim ad solvendum paratus est, quemadmodum qui debitum verbis offert (§. 736.), quando creditor solutionem acceptare recusat, potest invito solvere velle, potest etiam invito solvere nolle, sed solutionem differre, utut propter hanc dilationem non sit in mora, quia mora ipsi imputari nequit (§. 641. *part.* 3. *Jur. nat.*). Quando igitur debitor rem debitam accipere non vult, necesse est ut debitor ea faciat, quæ facere non poterat, siquidem dominium in re adhuc retinere velit. Quoniam dominium consistit in facultate de substantia, usu vel fructu rei pro arbitrio suo disponendi (§. 135. 136. *part.* 2. *Jur. nat.*); ideo necesse est, ut absteineat ab omni actu, quo vi dominii de re quomodocunque disponitur, consequenter ut certum sit, ipsum de re instar domini nil quicquam disposuisse, sibi adimere debet potentiam physicam de re pro arbitrio suo ullo modo disponendi: id quod obtinetur obsignatione, quæ simul aperte loquitur, rem solvendam præsentem & a debitore actu oblatam fuisse. Quoniam tamen necesse est, ut interea custodiam rei quis in se suscipiat, quando creditor eam accipere non vult; ea deponenda est (§. 575. *part.* 4. *Jur. nat.*). Et quamvis depositio apud tertium una adimat debitori potentiam de re ullo modo instar domini disponendi; si tamen nemo fuerit, qui rem apud se deponi vult, illud minime obstat, quo minus debitor eam tanquam apud se depositam retineat, immo æquitati naturali convenit, ut hoc faciat, quoniam quivis damnum ab altero quocunque pro virili avertere debet (§. 493. *part.* 2. *Jur. nat.*). Nec obstat, quo minus rem tanquam apud se depositam retineat debitor, si ea fructuosa fuerit, & ipse fructus interea percipiat, donec ad accipiendum compulerit creditorem (§. 728.), modo fructus perceptos restituar creditori.

tori, deductis impensis ac mercede operarum atque curæ (§. 635. *part. 4. Jur. nat.*). Patet adeo solennem oblationem in statu naturali etiam convenire juri naturæ, quamvis deinde eodem non invito in statu civili certæ tribui possint in hoc negotio judici partes.

§. 743.

Per oblationem tam verbalem, quam realem quamcunque periculum rei debita transfertur in creditorem. Etenim per oblationem solennem (§. 741.) & verbalem, si res immobilis fuerit, aut obsignari vel deponi commode nequit, transfertur dominium in creditorem (§. 742.). Quamobrem cum re pereat suo domino (§. 356. *part. 2. Jur. nat.*) & in deposito casus pertineat ad deponentem (§. 584. *part. 4. Jur. nat.*), qui in præsentī casu censetur creditor; in præsentī utique casu periculum transfertur in creditorem. Enimvero si per oblationem rei debitæ non transfertur dominium, debitor tamen liberatur a mora (§. 734.), cumque creditor obligatus sit ad rem oblatam a debitore accipiendam (§. 727.), ipse potius in mora est (§. 638. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum mora culpa sit (§. 648. *part. 3. Jur. nat.*); periculum rei oblatæ adhuc ad creditorem pertinet, etiam si oblatio solennis non fuerit, nec verbalis eidem æquipolleat (§. 629. *part. 2. Jur. nat.*). Patet itaque per oblationem rei debitæ tam verbalem, quam realem quamcunque periculum rei debitæ transferri in creditorem.

De translatione periculi per oblationem rei debitæ.

E. gr. Volo tibi solvere frumentum debitum, tu accipere non vis. Frumentum a muribus, vel vermibus consumitur, aut alio casu perit. Damnum utique tuum est, ad quod resarciendum tibi non sum obligatus.

§. 744.

Quoniam per oblationem quamcunque periculum rei debitæ transfertur in creditorem (§. 743.); si quis creditori declaratio denunciaret se ad solvendum paratum esse, & nisi rem debitam accipere

(Wolffii Jur. Nat. Pars V.)

Uuu

perere

oblationi se- pere velit, ipsius periculo rem eam apud se fore, nec se eidem ob quicquam teneri velle, naturaliter perinde est, ac si solemniter oblata fuisset, modo ab usu rei abstineat, nec ex fructuosa fructus percipiat nisi animo restituendi, ne scilicet factum contrarietur verbis, quæ pro vero haberi debent (§. 427. part. 3. Jur. nat.).

Nimirum qui declarat, rem debitam apud se periculo creditoris eam accipere recusantis futuram, eo ipso declarat, quod eam diutius habere nolit, sed eam esse velit creditoris. Et quoniam propter eam ad nihil teneri vult creditori, hoc ipso declarat, perinde esse debere ac si eam accepisset creditor. Quia vero non amplius de ea instar domini disponit, se animum non mutasse ipso facto utique declarat. Nulla igitur ratio est, cur non res ista creditoris censi debeat, qui ad eam accipiendam obligatus est (§. 727.), consequenter ista declaratione dominium in eum transferatur (§. 124. part. 2. Jur. nat.). Declaratio igitur ista cum idem operetur, quod oblatio solennis (§. 741. 743.); quin naturaliter eidem æquipolleat dubitari nequit.

§. 745.

*Quid natu- Naturaliter debitor rem debitam, si eam accipere recuset cre-
raliter lice- ditor, in ædibus inviti relinquere & ejusdem periculo rem immobi-
at, si credi- lem vacuum prestare, ac omnem ejus curam abjicere potest. Ete-
tor rem de- nim debitor soluturus in creditorem invitum, si rem debitam ac-
bitam acci- cipere recusat, dominium (§. 741. 744.) & periculum omne
pere nolit. transferre potest (§. 743. 744.), ac cogi nequit, ut invitus rem
debitam tanquam apud se depositam retineat (§. 582. part. 4.
Jur. nat.), quin potius creditorem ad rem debitam accipien-
dam compellere licet (§. 728.). Naturaliter itaque nil ob-
stat, quo minus rem debitam, si eam accipere recuset credi-
tor, in ædibus inviti relinquat & ejusdem periculo cura omni
abjecta rem immobilem vacuum præstet.*

Nimirum res, quam præsentem offert debitor primo solvendi, cum dominium transferatur (§. 741. 744.), creditoris fit

(§. 124.

124. part. 2. *Jur. nat.*), adeoque ipsi deberur possessio (§. 157. part. 2. *Jur. nat.*), consequenter ea tradenda (§. 23. part. 3. *Jur. nat.*). Quemadmodum itaque dominium in invitum transferri potest sine acceptatione, *per antea demonstrata*; ita non minus res invito tradi potest absque apprehensione. Istiusmodi autem traditio utique fit in hypothesi propositionis præsentis (§. 32. part. 3. *Jur. nat.*). Cur vero hoc modo invito res tradi nequeat in statu civili, suo loco constabit.

§. 746.

Acceptum ferre dicitur creditor, si sufficienter declarat, *Acceptilatio* se debitum acceptum habere, perinde ac si ipsi revera solutum fuisset. Et tunc debitum *accepto ferri* dicitur debitori, qui *acceptum rogat*, dum rogat, ut debitum sibi accepto feratur. Unde *Acceptilatio* est sufficiens creditoris declaratio, quod debitum acceptum habere velit, non secus, ac si revera ipsi solutum fuisset. *quid sit.*

Quoniam Romani animi deliberati signum civiliter determinarunt stipulationem, ut adeo promissio, quæ animo deliberato fieri debet (§. 391. part. 3. *Jur. nat.*), & qua sola sese unus alteri perfecte obligare potest (§. 393. part. 3. *Jur. nat.*), non haberetur pro perfecta, adeoque valida, nisi stipulatione interveniente; adeo jure Romano acceptilatio quoque non poterat perfici, nisi per stipulationem: absque hac enim nulla nasci poterat obligatio civilis, quæ prodesse poterat in foro. Ad acceptilationem adeo perficiendam requirebatur debitoris interrogatio: *Cæse, centum aureos, quos tibi debeo, acceptos habes?* & creditoris responsio: *Habeo, seu centum aureos, quos mihi debes, acceptos habeo.* Enimvero cum naturaliter contra promitterem pro vero habeatur, quod sufficienter quomodocunque indicavit (§. 428. part. 3. *Jur. nat.*); naturaliter quoque sine stipulatione valide promitti, adeoque etiam acceptum ferri potest, quomodocunque creditor voluntarem suam declaraverit, nec refert, utrum hoc faciat rogatus a debitore, an ultro, modo in casu posteriore accedat debitoris acceptatio quibuscunque

verbis facta (§. 381. part. 3. Jur. nat.). E. gr. Si tu mihi debes centum florenos & ego ultro tibi dico, me hos centum florenos, quos mihi debes, acceptos ferre, & tu respondes, te grata mente hoc accipere; nullum est dubium, quin valeat naturaliter acceptilatio. Germanorum moribus maxime conveniebat verbis factum addere, qui vix turpius quicquam judicabant quam fidem fallere. Atque ea de causa factum fuisse videtur, ut, jure Romano invalescente, fidem tamen ad stipulationem restringere nollent, & nudis etiam pactis vim civiliter obligandi tribuerent, quamvis hoc esset a jure Romano alienum. Ceterum dubitandum non est, quin acceptilatio, si a solennitate Romanorum discedas, apud nos adhuc hodie usui sit. Pone e. gr. me tibi significare, quod viginti aureos, quos debeo, cras tibi solvere velim, vel me eos actu offerre, & te respondere, quod acceptos habere velis, du wollest sie als bezahlt oder empfangen annehmen, vel sie sind so bezahlt, du darfst dir weiter keine Mühe machen, h. e. jam sunt soluti, nec est, quod ea de causa negotium tibi faceffas; vi definitionis voluntatis meæ declaratio utique acceptilatio est. Taceo casus alios, qui per ea, quæ sequuntur, intelliguntur.

§. 747.

*Acceptilatio
ne debitum
remitti.*

Qui acceptum fert, debitum & jus suum remittit. Qui enim acceptum fert, is sufficienter declarat, se debitum acceptum habere, perinde ac si revera solutum fuisset (§. 746.), consequenter sese nolle, ut sibi solvatur, adeoque nolle, ut alter actu præstet, ad quod præstandum ipsi obligatur (§. 659.). Enimvero qui sufficienter significat sese nolle, ut alter sibi præstet, ad quod præstandum obligatur, debitum ac jus suum remittit (§. 95. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem qui acceptum fert, debitum remittit ac jus suum.

Acceptilatio itaque continet remissionem debiti, aut, si majoris, ab hac verbis, non re differt. Utraque nimirum non aliud intenditur, quam ne præstetur id, ad quod præstandum debitor erat obligatus. Sive itaque dicas debitori, te debitum remittere,

mittere, five te acceptum habere, quod debet, quoad effectum unum idemque est: unus nimirum idemque actus voluntatis diversis tantummodo verbis significatur.

§. 748.

Per acceptilationem debitor liberatur & jus creditoris extinguitur. Qui enim acceptum fert, debitum ac jus suum remittit (§. 747.). Enimvero quamprimum jus tuum, aut debitum remittis, debitor ab obligatione sua liberatur & jus creditoris extinguitur (§. 97: 95. pars. 3. *Jur. nat.*). Ergo etiam per acceptilationem debitor liberatur & jus creditoris extinguitur.

Videmus adeo acceptilatione etiam naturaliter tolli obligationem, nec eam dici posse modum civilem tollendi obligationem, nisi quatenus acceptilatio absque stipulatione facta non subsistit, sed ab hac demum vim suam acquirit. Acceptilatio & remissio debiti idem operatur, nimirum liberationem debitoris, ut in utroque casu deberi desinat, quod antea debebatur, & jus creditoris debitum a debitore exigendi extinguatur. Non tamen eadem sunt motiva acceptum ferendi, ac debitum remittendi, saltem non semper. Sed cum hæc non attendantur in Jure, etsi suadeant acceptilatione potius, quam debiti remissione liberare debitorem; ideo non opus est, ut de iis hoc loco discrete dicatur.

§. 749.

Naturaliter debitum quodvis accepto ferri potest. Accepto enim fertur, si creditor sufficienter declarat, se debitum acceptum habere, perinde ac si ipsi revera solutum fuisset (§. 746.). Quoniam itaque solius creditoris interest, num quod debetur sibi revera solvatur, an tantummodo acceptum habetur, quasi sibi solutum fuisset; ab ipsius quoque voluntate unice pendet, utrum acceptum ferre velit, an nolit debitum, qualecunque tandem fuerit. Quamobrem cum de

debito quocunque declarare possit, utrum illud sibi revera solvi velit, an vero, quod non solvitur, quasi solutum habere; naturaliter quoque debitum quodcunque accepto ferri potest.

Equidem Jure Romano per acceptilationem tantummodo tollebatur verborum obligatio, cum Jctis Romanis eo modo quid tollendum videretur, quo est colligatum §. 2. I. quib. mod. toll. obl.; ista tamen subtilitas ratione naturali destituitur. Debes mihi ex mutuo centum florenos. Quod si remunerandi animo dicam, me hos centum florenos acceptos habere; cur non æque ab obligatione tua liberari debes, quam si ex verborum obligatione iidem deberentur, veluti si eos mihi promississes liberaliter? Agnovit æquitatem hanc naturalem *Gallus Aquilius*, qui per stipulationem obligationem quamcunque in verborum obligationem converti docuit, ut deinceps per stipulationem acceptum ferri posset debitum, veluti in exemplo dato, si ego ex te quero: Centum florenos, quos mihi ex mutuo debes, dare spondes? & tu respondes: spondeo; deinde vero tu interrogas: Centum florenos, quos tibi debeo, acceptos habes? & ego respondeo: habeo. Istiusmodi circuitione opus olim erat in Jure Romano, quamdiu in eo nil immutare licebat: est in Jure naturæ eadem opus non est, in qua quælibet obligatio sola voluntatis significatione dissolvi potest, quemadmodum eadem fuerat contracta. Nimirum ut homines sese invicem sibi obligent, ab eorum voluntate pendet, adeoque etiam a voluntate eorum, ut obligatio dissolvatur. Sane si vel maxime ex facto quodam tuo alteri obligaris, quoniam a voluntate tua dependebat, utrum hoc facere, an non facere mallet, ipsa etiam obligatio a voluntate tua originem suam ducit, quatenus non potuisti non velle contrahere hanc obligationem, dum istud facere, vel etiam non facere voluisti, quod non facere, vel facere debebas. Qui alteri dolo vel culpa sua damnum dat, cum a facto damno vel culposo divelli nequeat damni reparatio (§. 580. part. 2. *Jur. nat.*), indirecte utique vult damnum datum refarcire, adeoque in hoc consensisse dicendus est, seu consensisse censetur.

§. 750.

Si debitori accepto fertur, is solviffe putatur. Quodsi enim debitori accepto fertur, creditor declarat, se debitum acceptum habere, perinde ac si ipsi revera solutum fuisset (§. 746). Perinde igitur est, ac si debitor solviffet, ac deinde creditor eidem tantundem donaffet (§. 48. part. 4. *Jur. nat.*). Quamobrem si debitori accepto fertur, is omnino solviffe putandus est.

Cur acceptilatio fit solutio imaginaria.

Quoniam itaque solviffe putatur, qui revera non solvit; ideo acceptilatio *imaginaria solutio* dici solet. Quodsi penitius acceptilationem inspicere libuerit, facile animadvertes, eam continere solutionem debitoris & donationem creditoris, adeoque esse actum compositum ex duobus aliis, & reciproca traditio, quam donatio alias exigit (§. 54. part. 4. *Jur. nat.*), brevi manu facta intelligitur (§. 42. part. 3. *Jur. nat.*). Et hoc modo apparet, acceptilationem, non attenta solenni stipulatione Romanorum, adhuc per se differre a nuda debiti remissione, quippe quæ nonnisi simplici donationi æquivalet (§. 95. part. 3. & §. 48. part. 4. *Jur. nat.*). Non obstat donationi, si debitum consistat in facto: cum enim factum, quod præstari debet, sit aliquid æstimabile, perinde omnino est, ac si tantundem pecuniæ tibi donassem, quantum valet istud factum, quando debitum vel remittitur, vel accepto fit. Ceterum acceptum ferre & remittere debitum, quamvis quoad effectum æquipolleant, non tamen quoad usum semper æquipollent. Debiti enim remissio magis convenit debitori egeno, quem solutio gravat; ast acceptilatio, si naturaliter eam consideres, debitori, qui sine incommodo suo solvere potest. A genio linguæ Germanicæ non abhorret, ut in casu posteriori, etiam ubi urbanitas saltem hoc suadet, dicamus, nos debitum acceptum habere, *wir wollen es vor empfangen annehmen*, non vero, nos idem remittere, *wir erlassen die Schuld*.

§. 751.

Acceptilatio sub conditione, vel in diem fieri nequit: promissa An acceptilamen

*latio sub
conditione
vel in diem
fieri possit.*

tamen sub conditione naturaliter hac existente valet. Si enim debitori accepto fertur, solviffe putatur (§. 750.). Enimvero cum solutio consistat in actuali præstatione ejus, quod debetur (§. 659.), ea differri nequit, consequenter solviffe dici nequit, qui existente conditione demum soluturus est, vel die veniente, adeoque nec solviffe putandus est, qui demum solviffe censendus, si conditio quædam existat, aut quando dies venerit. Quamobrem acceptilatio fieri nequit sub conditione, vel in diem. *Quod erat unum.*

Enimvero si acceptilatio promittitur sub conditione, creditor promittit, se acceptum habiturum, perinde ac si solutum fuisset debitum, si hæc conditio existat (§. 746.). Quoniam itaque promissor præstare tenetur, quod promissit, conditione existente (§. 469. *part. 3. Jur. nat.*); si hæc existit, creditor obligatur ad acceptum habendum, quasi tunc actu solutum fuisset debitum. Perinde igitur est naturaliter, ac si acceptilatio eo momento, quo existit conditio, actu facta fuisset. Naturaliter adeo acceptilatio sub conditione promissa eadem existente valet. *Quod erat alterum.*

Quando creditor acceptum fert, utique declarat, debitorem sibi solviffe (*not. §. 750.*), adeoque acceptilatio non est actus, qui in futurum prominet, sed in præsens absolvitur, quemadmodum datio. Enimvero sicuti datio potest promitti, ita & acceptilatio. Quemadmodum vero dandum est, quod te daturum promissisti; ita etiam acceptum habere debes, quod te acceptum habiturum sub conditione promissisti, si ea existit. Sed quia temerarium foret conditione existente denuo a te declarari, quod acceptum habeas, cum naturaliter ad acceptilandum non requiratur stipulatio (§. 276. *part. 3. Jur. nat.*), actus autem temerarius naturaliter illicitus fit (§. 278. *part. 3. Jur. nat.*); naturaliter quoque valere debet acceptilatio sub conditione facta, quamprimum ea existit, nimirum ut acceptum habeatur, quod debetur, atque adeo debitor liberatus fit (§.

748.) Aliud igitur est habere tibi alterum obligatum ad dandum, cum nondum habes, quod dari debet; aliud vero habere tibi obligatum ad acceptum habendum, cum jam habes, quod acceptum habendum: etenim in casu priori ad consequendum jus tuum opus habes actione, qua ad adimplendum promissum promissorem adigere potes, in altero sufficit exceptio adversus eum, si promissis stare nolit.

§. 752.

Naturaliter acceptilatio per mandatarium fieri potest. Etenim acceptilatio consistit in declaratione sufficiente, quod creditor acceptum habeat, quod debetur, non secus ac si *revera hoc ipsi solutum fuisset (§. 746.).* Sed perinde est naturaliter sive ipse, sive per alium alteri voluntatem tuam significes, quod per se patet: neque enim significatio fit alio fine, quam ut alteri de eadem constet. Quamobrem naturaliter quoque perinde est, sive ipsemet, sive per alium acceptilare, adeoque alii committere velis acceptilationem (§. 641. *part. 4. Jur. nat.*). Acceptilatio itaque naturaliter per mandatarium fieri potest (§. 640. *part. 4. Jur. nat.*).

Juris adeo mere Romani est, quod acceptilatio alii mandari non possit; nec hoc moribus nostris satis convenit.

§. 753.

Si debitum conditionatum acceptilatur, in purum ante conversionem & deinde acceptilatum intelligitur. Quod enim sub conditione debetur, id revera deberi non ante certum est, quum ubi certum fuerit conditionem poni, seu existere (§. 467. *part. 3. Jur. nat.*), consequenter creditor, cui sub conditione quid debetur, declarare nequit, se quod debetur acceptum habere ac si revera ipsi solutum fuisset, quamdiu conditio nondum existit, adeoque ante conditionem existentem idem acceptilari nequit (§. 746.). Quod si ergo, antequam existat, *(Wolffii Jur. Nat. Pars V.)* stat,

stat conditio, acceptum haberi debeat debitum conditionatum, quasi jam actu solutum fuisset; necesse est ut tacite supponatur, quod sub conditione debetur jam revera deberi, adeoque solvendum esse (§. 665.). Quamobrem quod sub conditione debetur, sine ea adeoque pure deberi intelligitur, dum acceptilatur (§. 462. part. 3. Jur. nat.). Quodsi ergo debitum conditionatum acceptilatur, in purum ante conversum ac deinde acceptilatum intelligitur.

E. gr. Promisi me tibi daturum viginti aureos, si hostis victus fuerit. Cum non ante constare possit, utrum tibi debeatam viginti aureos, nec ne, quam si constet, penes quam belligerantium partem stet victoria; nec dicere licet, te eos acceptos habere, quasi ego revera eosdem tibi solvissem. Enimvero si sumamus tanquam certum, me tibi eos in presenti debere; tu utique dicere potes, te acceptos habere, quasi eos tibi nunc revera solvissem, consequenter acceptilationi nihil amplius obstat, quo minus ea fieri possit. Debitum adeo conditionale in acceptilatione spectandum est ut purum. Mea igitur sententia acceptilatio debiti conditionalis jure Romano fieri nequit nisi per stipulationem Aquilianam, veluti si in exemplo nostro tu interrogas: Viginti aureos, quos mihi promissisti, si hostis vicerit, nunc dare spondes? & ego respondeo: spondeo; deinde vero ego te interrogo: Viginti aureos, quos tibi debeo, acceptos habes? & tu respondes: habeo. Quamvis vero naturaliter hac circuitione non sit opus, quia expressa stipulatio non requiritur ad acceptilationem, sed simpliciter dicere sufficit, me acceptum habere, quod sub conditione debetur; quod tamen stipulatione Aquiliana perficitur, utrumque isti declarationi inesse intelligitur, scilicet ut mutuo consensu, quamvis tacito, debitum habeatur purum & tanquam purum acceptilatur, nisi contradictoria admittere volueris: id quod utique absurdum.

Effectus ac

§. 754.

Si debitum conditionatum acceptilatur, spes debiti in ex parte

te creditoris extinguatur, & debitor a metu obligatum iri liberatur ceptilationis & ejus obligatio obligationem contrahendi, si conditio existat, tolli & remittitur. Idem valet, si debitum conditionatum remittitur. Per acceptilationem enim jus creditoris extinguatur (§. 748.). E-conditionalimvero quamdiu conditio non existit, jus nullum adhuc ei habet creditor (§. 480. part. 3. Jur. nat.), sed tantummodo spem debitum iri (§. 471. part. 3. Jur. nat.), quam invito auferre non licet (§. 477. part. 3. Jur. nat.). Per acceptilationem itaque extinguatur creditoris spes debitum iri. *Quod erat primum.*

Similiter qui sub conditione debet ad quid praestandum nondum obligatus est, quamdiu incertum est, utrum exitura sit conditio, nec ne (§. 478. part. 3. Jur. nat.): quoniam tamen ea existente statim obligatur (§. 469. part. 3. Jur. nat.), metu obligatum iri statim adest (§. 822 1stsch. empir.). Quamobrem cum per acceptilationem liberetur debitor (§. 748.); a metu obligatum iri liberari debet. *Quod erat secundum.*

Enimvero cum qui sub conditione debet statim obligatus sit, quamprimum conditio existit (§. 469. part. 3. Jur. nat.), spes debitum iri, quam habet creditor (§. 471. part. 3. Jur. nat.), utique includit obligationem contrahendi obligationem, si conditio existat. Quamobrem cum per acceptilationem extinguatur spes creditoris debitum iri, per demonstrata n. 1. necesse utique est, ut etiam ex parte debitoris tollatur obligatio contrahendi obligationem, si conditio existat. *Quod erat tertium.*

Quodsi debitum conditionatum remittitur, creditor remittit jus, quod spes, quam habet debitum iri (§. 471. part. 3. Jur. nat.), excitare potest, si conditio existat (§. 473. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum jus creditoris statim extinguatur & eidem respondens obligatio debitoris statim tollatur, quamprimum creditor jus suum remittit (§. 97. part. 3. Jur.

nat.), spes debitum iri ex parte creditoris extinguitur, & huic respondens obligatio obligationem contrahendi *per demonstrata* n. 3. tollitur, adeoque debitor a metu obligatum iri liberatur. *Quod erat quartum.*

Ne obligatio contrahendi obligationem, si conditio existat, ad nimias subtilitates, aut nugas referatur; perpendi velim, spem, quam habet promissarius ex promissione conditionata, invito adimi non posse (§. 477. part. 3. *Jur. nat.*), adeoque necesse esse, ut promissor obligetur ad præstandum, quod sub conditione promisit, si ea existat, minime autem a voluntate promissoris pendere, utrum existente conditione obligatus esse velit, nec ne. Quamobrem utique obligatus est ad obligationem contrahendam, quippe quam necessario contrahit, *per demonstrata*, quamprimum conditio existit (§. 118. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Hæc necessitas cum jam adsit, antequam conditio existat, ac obstat, quo minus spes, quam ex promissione conditionata habet promissarius, auferri possit; obligatio ista contrahendi obligationem, conditione existente minime fingitur, sed revera existit, quemadmodum spes debitum iri, quam habet creditor, ex ea oritur ac ideo effectum juris participat, nimirum ut ea invito auferri nequeat. In lingua nostra Germanica citra ullam contorsionem obligationem istam exprimere licet, veluti dicendo: *Er ist mir verbunden mit hierzu verbunden zu seyn, wenn dieses geschiehet.* Non est quod dicas, conditionem differre in tempus obligationis certitudinem, quo de conditione extante constiterit (§. 478. part. 3. *Jur. nat.*): differtur enim certitudo obligationis promissum præstandi, non vero obligatio istam contrahendi; illam conditio suspendit (§. 481. part. 3. *Jur. nat.*), non hanc. Pone nullam esse, quam diximus, obligationem contrahendi obligationem, si extiterit conditio; existente igitur conditione nulla aderit necessitas, ut obligatus sis (§. 118. part. 1. *Phil. pract. univ.*), sed tibi adhuc liberum erit, utrum obligatus esse velis, nec ne, consequenter alterutrum eligendi jus adhuc habes, quod tamen tibi ademptum esse & quasi in casum conferre voluisti, dum sub conditione

ditione promissisti: neque enim tu decidere vis, utrum alteri obligatus esse debeas, nec ne, sed casus hoc definire debet. Ad hoc igitur te obligasti, quod casus quasi iudicio standum sit. Hæc obligatio utique adest, quamprimum sub conditione quid promissisti, & ex eadem manet tam spes creditoris debitum iri, quam metus tuus, immo ex eadem quoque resultat jus creditoris non patiendi, ut promissionem revoces, ut jam clarius pateat, cur spes debitum iri promissario auferri nequeat, quia si hæc adimitur revera ipsi auferitur jus quoddam verum, quod acquisivit. Hoc jus revera remittitur, dum debitum conditionatum remittitur, adeoque dum extinguitur, spes debitum iri cadit, nec tu habes amplius, quod metuas, ne alteri ad præstandum obligeris, quia liberatus es ab obligatione iudicio casus standi jure, quod in eum collatum fuerat, quasi revocato.

§. 755.

Si uni ex pluribus reis debendi accepto feratur, omnes liberantur. Etenim si uni ex pluribus reis debendi accepto feratur, pluribus reis is solvisse putatur (§. 750.) ac liberatur (§. 748.). Enimvero si unus correorum debendi debitum solvit, ceteros ab obligatione sua liberat (§. 694. pars. 3. Jur. nat.). Quamobrem patet, si uni ex pluribus reis debendi accepto feratur, omnes liberari.

Quotcumque fuerint correi debendi, eandem tamen rem singuli in solidum debent (§. 692. pars. 3. Jur. nat.), adeoque debitum inter ipsos divisum notum est, quemadmodum si singuli tantummodo tenentur pro rata. Sicuti itaque ab uno eorum, quem eligere volueris, totum debitum exigere potes (§. 695. pars. 3. Jur. nat.), nec in quicquam tibi tenetur ceteri, nisi ubi totum ab eo consequi non potueris (§. 696. pars. 3. Jur. nat.), ita quoque si uni accepto feratur, totum debitum acceptilatum intelligitur, nec unum acceptilatione liberare potes, salva obligatione ceterorum. Acceptilatio habetur pro solutione (§. 750). Quod si ergo solutum, quod debetur, nihil amplius peti potest.

Neque tuum est liberare unum, non liberatis ceteris, quia una est omnium obligatio, etsi tuum sit eligere, a quonam debitum exigere velis. Et is adeo electus censetur, cui accepto feratur.

§. 756.

An pars debiti acceptilari possit. Pars debiti acceptilari potest. Etenim a voluntate creditoris pendet, utrum debitum totum, an saltem ejus partem remittere velit, cum de eo, quod ipsi deberur, pro arbitrio suo disponere possit vi libertatis naturalis (§. 156. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem cum acceptilando remittatur debitum (§. 747.); dubium nullum superest, quin etiam pars debiti acceptilari possit.

Ostenditur etiam hoc modo. Creditor solutionem particularem accipere potest, si voluerit (§. 674.). Quoniam itaque perinde est ac si pars debiti solveretur, si ea accepto fertur (§. 750.); quin pars debiti acceptilari possit dubitandum non est.

E. gr. Debes mihi centum thaleros. Quodsi quinquaginta acceptos velim habere, perinde utique est, ac si hos mihi solvisses, consequenter nonnisi quinquaginta adhuc debes, vel a te actu solvendi sunt. Per se patet, si pars accepto ferenda, debitum esse debere tale, quod dividi possit: quodsi enim fuerit res individua, tum repugnat uti partem solvi, ita etiam acceptilari. Ita si solvendus sit liber, cum is dividi nequeat, nisi sit opus, quod ex pluribus Tomis constat, pars ejusdem solvi nequit, adeoque nec accepto ferri.

§. 757.

Si pars uni ex pluribus reis debendi pars debiti accepto feratur. Si uni ex pluribus reis debendi, cum singuli teneantur in solidum (§. 692. part. 3. Jur. nat.), singuli quoque debent eandem debiti totius partem. Quoniam itaque pars debiti acceptilari potest (§. 756.),

756.) & si uni ex pluribus reis debendi accepto feratur, omnes liberantur (§. 755.); si uni pars debiti accepto feratur, omnes quoad hanc partem liberantur.

Sit debitum 200 thalerorum & tres correi debendi. Ponus uni eorum accepto ferri 100 thaleros; erit debitum, in quod singuli adhuc tenentur, totidem thalerorum, omnes autem a dimidia parte debiti liberati sunt.

§. 758.

Si debitum aliquod sit commune & debitori uni rata accepto feratur; is solus liberatur, ceteri adhuc debent singuli ratam suam. De parte debiti communis acceptilata.
Quodsi enim debitum aliquod sit commune, debitores singuli non nisi certam ejus partem debent, neque adeo unus eorum nisi partem, seu ratam suam solvere tenetur (§. 659.). Quodsi ergo debitori uni rata accepto feratur, is liberatur solus (§. 750.), consequenter ceteri adhuc debent singuli ratam suam.

Nimirum debitum commune inter plures debitores actu divisum intelligitur, ut tot sint debita peculiaria, quot sunt debitores, v. gr. si tres sint debitores & debitum commune trecentorum aureorum, tria sunt debita centum aureorum separata.

§. 759.

Acceptilatio vel fit gratis, vel re quadam alia aut facto qua- Quomodo si in debitum imputato. Per acceptilationem enim debitum fieri possit remittit creditor (§. 747.). Vi autem liberatis naturalis in acceptilatio ipsius arbitrio positum est, utrum debitum remittere velit ita, ut nihil prorsus vicissim recipiat, vel res quadam alia detur, multo licet minoris pretii, seu nulla habita ratione pretii rei ad debitum, quasi in debitum imputanda, vel etiam factum quoddam praestetur (§. 156. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem acceptilatio fieri potest vel gratis (§. 18. part. 4. Jur. nat.), vel re quadam vel facto quasi in debitum imputato.

L. gr.

E. gr. Tu mihi debes centum thaleros. Ego hos tibi acceptos fero, ut des mihi nummum aureum decem ducatorum, vel librum quendam, cujus pretium vix unius thaleri, vel ut mihi describas MSC, aliquod exiguæ molis, aut me commendes patrono. Nimirum hic accipitur pro debito decem ducatorum aut potius pro remissione debiti nummus aureus, vel liber, aut descriptio MSC. Naturaliter perficitur hoc modo acceptilatio, si dico: Debitum acceptum habeo, si tu mihi des nummum, vel librum, aut si mihi describas MSC, vel me commendes, & tu consentis: item si dico, do mihi nummum, vel librum, aut describe mihi MSC, vel commenda me patrono, & ego centum thaleros, quos debes, acceptum habeo; tu vero consentis consensum tuum verbis quibuscunque declarando, veluti facio quam lubentissime. Immo erit adhuc naturaliter acceptilatio, si ego tibi multo minus debeo, & ejus loco, quod tibi debeo, debitum tuum acceptum fero, veluti si tu mihi vendidisti librum duobus florenis, & ego centum thaleros, quos debes, accepto fero. Idiomate patrio dicimus: Ich will hervor die Schuld als bezahlt annehmen, vel ich will dieses vor die Schuld nehmen.

§. 760,

Pactum de non petendo. *Pactum de non petendo* dicitur, quo inter debitorem ac creditorem ita convenitur, ne debitum sit solvendum, consequenter ne præstetur, quod præstandum erat (§. 659.). Vocatur etiam *Pactum liberatorium*.

Naturaliter pactum de non petendo ab acceptilatione non nisi verbis differt: unum enim idemque est, sive dicam me debitum acceptum habere, sive me nolle, ut solvas, seu ut præstes, quod a te præstari debet. E. gr. Emisti a me librum pretio trium thalorum. Perinde omnino est, sive dicam: pretium conventum solvere non debes, seu pro libro, quem a me emisti, nihil habere volo; sive tibi significem, me pretium istud acceptum habere; idiomate patrio: Vor das Buch, was du von mir gekauft hast, will ich nichts haben, vel ich will das Geld vor

vor das Buch als empfangen annehmen. *Ast jure Romano acceptilatio differt utique a pacto de non petendo, cum ad illam requireretur stipulatio, hoc vero sine stipulatione perficeretur. Quamobrem isto jure nonnisi pactum de non petendo censetur, si absque stipulatione debitori significet creditor, se debitum acceptum habere. Istiusmodi acceptilatio erat inutilis, quia forma lege præscripta destituebatur, quamvis etiam alia de causa inutilis esse poterat, veluti si debitum ex alia, quam verborum obligatione per simplicem stipulationem acceptilaretur (not. §. 753.). Hinc quæstio ventilatur inter Juris Romani interpretes, an inutilis acceptilatio pariat pactum utile: id quod recte affirmatur, siquidem ea adsint, quæ ad pacti essentiam spectant, ut per modum pacti subsistere possit, & pariat exceptionem. Enimvero in jure naturæ ista controversia nulla est, & parum refert, siue conventio valeat ut acceptilatio, siue ut pactum: immo, si ita visum fuerit, salva veritate in nostro Jure acceptilationem quomocunque factam pro pacto de non petendo habere potes, cum in eo non attendantur verba, sed verborum significatus, & respiciatur ad animum dicentis, quem verba quæcumque indicant. Indicant autem tam verba acceptum habere, quam nolle, ut solvatur, seu id, quod debetur, præstetur, animum liberandi creditorem ab obligatione sua.*

§. 761.

Per pactum de non petendo creditor debitum remittit, & de Pacti debitor liberatur. Etenim ita convenitur, ne quod debetur non petendo præstandum sit (§. 760.). Enimvero si creditor declarat se effectus nolle, ut alter sibi præstet id, ad quod præstandum obligatur, seu quod debet, debitum remittitur (§. 95. part. 3. Jur. nat.). Ergo per pactum de non petendo remittit creditor debitum. Quod erat primum.

Quando vero debitor jus suum remittit, nimirum debitum exigendi, seu jus ad id, quod debetur, debitor ab obligatione sua liberatur (§. 97. part. 3. Jur. nat.). Debitor ita
(*Wolfii Jur. nat. Pars V.*) Y y que

que per pactum de non petendo liberatur. *Quod erat alterum.*

Cum etiam per acceptilationem debitum remittatur (§. 747.) & debitor liberetur (§. 748.); acceptilatio & pactum de non petendo quoad effectum naturaliter unum idemque sunt. Quamobrem cum nostris moribus & Jure Canonico valeat pactum nudum quibuscunque verbis initum; a vero non aberrant Juris Romani interpretes, qui hodie inter acceptilationem & pactum de non petendo nullam differentiam agnoscunt, quoad effectum scilicet. Tam acceptilando, quam paciscendo de non petendo convenitur de remissione debiti. Creditor debitum remittit; debitor remissionem acceptat, etsi rationes subsint, cur his potius verbis, quam aliis animum remittendi declaret creditor, quæ tanquam motiva remittendi non attenduntur, cum tantummodo quærat, quid creditor velit, minime autem cur velit. Naturaliter tam acceptilatio, quam pactum de non petendo subsistit, quia creditor debitum remittere potest (§. 117. part. 3. *Jur. nat.*), & per remissionem debitor liberatur (§. 97. part. 3. *Jur. nat.*), pactaque sunt servanda (§. 789. part. 3. *Jur. nat.*).

§. 762.

Pactum de non petendo *Pactum de non petendo sub conditione iniri potest.* Quoniam enim pacta continent promissiones (§. 788. part. 3. *Jur. conditiona- nat.*), promissio autem conditionata esse potest (§. 382. part. 4. *Jur. nat.*), creditor etiam sub conditione promittere potest debitori, quod debitum exigere nolit, seu remittere velit. Quamobrem cum pactum de non petendo incatur, si ita convenitur, ne debitum exigatur, seu idem remittatur (§. 760. 761.); pactum de non petendo sub conditione iniri potest.

Nimirum pactum de non petendo non habetur pro solutione, quemadmodum acceptilatio (§. 750.), adeoque necesse non est, ut eo momento puretur solutum, quo de non petendo convenitur. Quamobrem cum etiam conveniri possit de solutione

lutione furura; nil obstat, quo minus de ea sub conditione conveniatur, veluti ut debitum sit remissum, si hostis fuerit victus, vel si *Claram uxorem duxeris*. Pacto huic de non petendo æquivaleret acceptilatio sub conditione promissa (§. 751.). Sane si acceptilationi adjicitur conditio, ea nonnisi promissa intelligitur, promissio vero eam revera transfundit in pactum de non petendo.

§. 763.

Pactum de non petendo etiam de parte debiti iniri potest. *Pa-* An de parte
tet eodem modo, quo supra (§. 756.) ostendimus, partem debiti pa-
debiti acceptilari posse. *ctum de non*

Ostendi vero etiam potest hoc modo. Creditori com-*petendo va-*
petit jus ad id, quod debetur (§. 781. part. 3. *Jur. nat.*) & *leat.*
hoc ipsum jus cum spectandum sit tanquam res incorporalis,
quæ est in dominio creditoris (§. 498. part. 1. & §. 216. part.
2. *Jur. nat.*), de eo pro arbitrio suo disponere potest tanquam
dominus (§. 118. part. 2. *Jur. nat.*). Quamobrem ab arbi-
trio suo unice pendet, utrum id totum, an ejus partem remit-
tere velit (§. 117. part. 3. *Jur. nat.*). Pactum igitur de non
petendo, quo debitum remittitur (§. 710.), etiam de parte
iniri potest.

E. gr. Debes mihi centum aureos. Si tibi triginta remittere
velim, de triginta remittendis pacisci utique licet, tam pure,
quam sub conditione.

§. 764.

Pactum de non petendo vel fit gratis, vel re quadam alia aut Quotuplici
facto quasi in debitum imputato. Patet eodem modo, quo idem modo *inea-*
de acceptilatione ostendimus (§. 759.). *tur pactum*

Patet etiam pactum iniri sub conditione, si aliud quid præ-*de non pe-*
stetur, & rum utique valebit (§. 762.), vel etiam sub modo, ut *tendo.*
aliud præstetur. In hoc autem casu obligatio anterior subfi-

stit, nisi conditio existat, vel modus adimpleatur. Quodsi enim debitor modum non adimpleat, promissio modalis evanescit (§. 568. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque debitum remissum non censetur. Aliter vero sese res habet, si res alia in debitum imputatur, quoniam tum ea debetur, & quæ debebatur antea deberi desinit. Debitor adeo solvere tenetur, quod nunc debet, nec ad debitum remissum solvendum adigi potest.

§. 765.

Compensatio quid sit.

Compensatio est sublatio debiti unius per debitum alterius partis, seu est actus, quo debitor debitum soluturus in solum imputat creditori, quod ipse debet, seu debitum proprium.

E. gr. Ego tibi debeo ex emtione centum thaleros, tu mihi totidem debes ex mutuo. Debitum meum soluturus, tibi in solum imputo centum thaleros, quos mihi tu debes, atque ita debitum meum tollitur per debitum tuum. Hoc modo fit compensatio. *Modestinus* l. 1. ff. de compens. compensationem definit per debiti ac crediti contributionem, quia debitum ac creditum conferendo debitum tollitur per creditum.

§. 766.

*Effectus compensati-
onis.*

Quoniam per compensationem debitum unius tollitur per debitum alterius partis (§. 765.); *facta compensatione* neutra pars amplius alteri debet, quod antea debebat, adeoque *utraque pars ab obligatione idem debitum solvendi liberatur.*

Ita in exemplo dato per compensationem ego liberor a centum thalero debito, quod contraxi ex emtione; tu vero ab eodem debito, quod contraxisti ex mutuo, ut adeo neuter alteri ad solvendum centum amplius sit obligatus.

§. 767.

*Quando
nam com-*

Quoniam *in compensatione* debitum debitoris tollitur per debitum creditoris & debitum creditoris per debitum debitoris

debitoris (§. 765.); ideo *necesse est, ut, quantum debitor solvendi re debet, tantundem ipsi quoque debeat creditor: cumque præcise sit locus solvendum sit, quod debetur, nec res alia pro alia solvi possit, nisi consentiente creditore (§. 663.) & solutio fieri debeat eo die, quo debetur (§. 665.), nec ante diem quis ad solvendum compelli possit (§. 667.); qui sibi mutuo sunt creditores & debitores eandem rem ut debeant & ut terminus solutionis præterlapsus sit, quando compensatio fieri debet, necesse est; consequenter compensari nequit res alia cum alia diversi generis, nec quod nunc solvendum, cum eo, quod demum futuro quodam die solvendum.*

E. gr. Tu mihi debes centum thaleros: ego tibi debeo quinquaginta modios frumenti ex mutuo. Compensationi locus non est: sed tu mihi pecuniam, ego tibi frumentum solvere teneor. Neque enim ego obligatus sum ad accipiendam pecuniam pro frumento, nec tu ad frumentum accipiendum loco pecuniæ. Similiter tu mihi nunc statim solvere debes centum aureos. Ego tibi totidem solvere debeo anno elapso. Compensationi fieri nequit. Neque enim ego tibi moram indulgere teneor, ut tu demum solvas eo die, quo ego solvere debeo, nec tu me compellere potes ut solutionem anticipem. Patet adeo rigori juris repugnare compensationem, si tu pecuniam, ego frumentum debeo, & si ego pecuniam nunc statim solvere teneor, tu vero solvere non teneris nisi anno præterlapso. Similiter si ego tibi solvere debeo centum, tu mihi solvere debes non nisi quinquaginta; compensatio fieri nequit nisi quoad quinquaginta.

§. 768.

*Compensatio est reciproca solutio brevi manu facta. In compensatione duo sunt sibi mutuo creditores ac debitores rei e-
lutione sit
jusdem eodem tempore solvendæ (§. 767.) & debitum pro compensa-
prium creditori imputatur in solum (§. 765.). Perinde tio.*

igitur est ac si quod debet unus solvisset suo creditori & quod sibi solutum hic illi restitueret, debitum suum soluturus. Quamobrem cum uterque actu præstitisse intelligatur hoc modo, ad quod præstandum erat obligatus; compensatio utique reciproca solutio est (§. 659.). *Quod erat unum.*

Quoniam itaque unusquisque jam actu habet, quod ipsi solvendum, ubi retinet quod alteri solvendum erat tanquam ab ipso acceptum; tum vero idem obtinet, quod in traditione brevi manu facta (§. 42. part. 3. *Jur. nat.*); compensatio, quæ reciproca solutio est *per demonstrata*, solutio reciproca est brevi manu facta. *Quod erat alterum.*

E. gr. Ego tibi debeo centum ex emto, tu totidem mihi debes ex mutuo. Ego tibi numero centum thaleros, atque ita solvo, quod debeo (§. 659.). Quodsi jam mihi restituis eodem centum thaleros, quos tibi numeravi; tu solvis, quod mihi debes. Atque ita uterque solvit, quod debebat. Quoniam tu eandem pecuniam, quam a me accipis, statim iterum restituere teneris; per ambages utique fieret solutio reciproca, eadem vero evitantur, si ego retineam, quod tibi solvere debeo, nec tu ad solvendum mihi maneat obligatus, consequenter si debitum unum per alterum tollatur, adeoque compensatio fiat (§. 765.), ut unus alteri solvisse putetur, quod debet.

§. 769.

Quod jure fiat compensatio & num. fieri debeat, *Compensatio fit ipso jure: si tamen debitor creditori debitori etiam suo solvere velit & compensare nolis, hoc facere licet.* Quando enim compensationi locus est, duo sibi invicem sunt debitores ac creditores, qui eandem rem eodem tempore sibi invicem solvere tenentur (§. 767.). Quamobrem si unus actu solvit, idem, quod accipit, alteri statim restituere tenetur, ut & ipse solvat (§. 663. 665.). Quoniam itaque nullo sine accipitur, quod acceptum statim restituendum, cum utriusque debitum proprium in solutum imputari possit; istud utique

utique foret factum temerarium (§. 277. part. 3. *Jur. nat.*), adeoque illicitum jure naturali (§. 278. part. 3. *Jur. nat.*). Utnicuique adeo debitum proprium in solutum imputandum, quasi ab altero accepisset, quod ipsi debetur: quod cum fiat in compensatione (§. 765.), compensatio fit ipso jure. *Quod erat unum.*

Enimvero si creditori debitori etiam tuo solvis, quod debes, nec compensare velis, ipso facto moram eidem indulges (§. 638. part. 3. *Jur. nat.*): quod cum facere liceat (§. 654. part. 3. *Jur. nat.*), necesse non est ut compenses (§. 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem si debitor creditori debitori etiam tuo solvere velis ac compensare nolis, hoc utique facere licet. *Quod erat alterum.*

Nimirum in casu altero cessat ratio, ob quam solutio foret factum temerarium, cum per solutionem indulgeas debitori tuo moram, ne statim restituere cogatur, quod accepit, adeoque solutio non fiat nullo fine, quemadmodum si tu solvere vis, vis vero etiam ut tibi solvatur. Sane poteris solvere & debitori tuo debitum remittere (§. 117. part. 3. *Jur. nat.*), hoc non obstante, quod ipso jure fiat compensatio. Quidni etiam eadem non obstante moram indulgere poteris, cum tum perinde sit, ac si nondum deberetur id, ad quod solvendum alteri tibi obligatus erat, ut compensationi desinat esse locus (§. 767.)?

§. 770.

Quoniam compensatio fit ipso jure (§. 769.); *ad compensandum non requiritur peculiare quoddam factum, seu compensatio fit nullo facto hominis interveniente, consequenter non requiritur numerum opus est, ut creditori, qui idem est debitor tuus, denuncies, aliquid se compensare velle, sed solutionem a te petentem per compensatum mem repellere posses.*

Nimirum actus imputationis, quem diximus (§. 765.), legis est,

est, non hominis, quo debitum tuum tollitur per debitum creditoris, qui etiam est debitor tuus. E. gr. Si ego tibi debeo centum ex emtione, tu totidem mihi debes ex mutuo; lex ipsa naturæ utrumque liberat ab obligatione sua, nullo facto meo, vel tuo interveniente, cum uterque in compensationem consentire cogatur, adeoque consensus non fit in præsentî casu libertatis, sed necessitatis, quamdiu uterque jus suum remittere non vult: id quod semper supponitur, nisi expresse aliud dicatur. Quamprimum addeō creditor tuus fit etiam debitor tuus, ut scilicet debeat rem eandem eo, quo tu solvere debes, tempore; ipso jure tu creditori tuo & hic tibi debere definit, nisi alterutri vestrum aliter visum fuerit (§. 769.).

§. 771.

An compensationi renunciare liceat.

Compensationi renunciare licet. Quoniam compensatio fit ipso jure, debitor tamen, qui sibi ad idem, quod debet, creditorem suum obligatum habet, ad compensandum non obligatur (§. 769.); jure suo compensandi uti non tenetur, si noluerit. Quamobrem cum juri suo renunciaret qui sufficienter declarat in gratiam alterius, se eodem uti nolle (§. 103. part. 3. Jur. nat.); compensationi renunciare licet.

E. gr. Ponamus te mihi ex mutuo debere centum thaleros, me pretio centum thalerorum postea a te emere equum; compensationi renunciare possum, si nonnisi ea lege, ut renunciem, equum mihi vendere velis.

§. 772.

Effectus hujus renunciationis.

Si compensationi renunciatum fuit, compensare non licet. Quodsi enim juri tuo renunciasset, te alteri obligas ad non utendum jure tuo adversus ipsum & is acquirit jus non patiendi, ut eodem adversus ipsum utaris (§. 104. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem si compensationi renunciasset, ad non compensandum obligatus es, & creditori, qui idem est debitor tuus, competit jus non patiendi, ut compensatio fiat. Quodsi er-

go compensationi renunciatum fuit, compensare non licet (§. 170. part. 1., *Phil. pract. univ.* & §. 910. part. 1. *Jur. nat.*).

Ita si equam a te emens, qui mihi debebas ex mutuo centum thaleros, compensationi renunciavi, compensare non licet, te invito. Quodsi tamen non obstante renunciatione fieri permittas, ut compensetur, quia jus tuum remittis (§. 95. part. 3. *Jur. nat.*), & hoc facere potes (§. 117. part. 3. *Jur. nat.*); compensatio reviviscit.

§. 773.

Si quis juravit se soluturum, antequam creditor factus est suus debitor; compensare licet: non vero licet, si creditor jam ipsi mentum ab- fuerit debitor, cum juraret. Qui enim juravit se soluturum, *scilicet compensati- antequam creditor ipsi deberet; minime juravit animo re- fationi.* nunciandi compensationi, adeoque juramentum compensati- oni minime obstat. Quamobrem cum compensatio sit solutio (§. 768.); si compensat, postquam creditor factus est suus debitor, adhuc facit, quod se facturum juravit, seu jurato promisit. Quodsi ergo quis juravit se soluturum, antequam creditor factus est suus debitor; compensare licet. *Quod erat unum.*

Quodsi vero creditor tuus jam ante tibi debet, quam ipsi te soluturum jurato promittis; utique jurare videris animo renunciandi compensationi, adeoque eidem renunciasse censeri. Quoniam itaque compensare non licet, si compensationi renunciatum fuerit (§. 772.); compensare non licet, si creditor jam fuerit tuus debitor, quando te soluturum juras. *Quod erat alterum.*

Juramento adstringis fidem tuam de solvendo creditori tuo, qui jam ante tibi debet, quam tu eidem debere incipis (§. 934. part. 3. *Jur. nat.*). Cum adeo id a te fieri velit creditor, dum ipso jure fieri poterat compensatio (§. 769.), vi cujus eum repellere

pellere poterat, si solutionem urgeret (§. 770.); nemo non videt, eum solutionis certum esse velle, consequenter juratam promissionem solvendi continere renunciationem compensationis, juramento omnes tacitas exceptiones arcente (§. 908. part. 3. Jur. nat.). Quando vero juras, te solvere velle, cum creditor nondum factus est debitor tuus; de compensatione cogitari non potest, adeoque nec dici, promissionem juratam solvendi continere renunciationem compensationis.

§. 774.

An compensatio fieri possit adversus creditorem, qui tertio debet.

Compensatio fieri nequit adversus creditorem, qui tertio debet, etiam si hic consentiat, nisi jus suum alteri cedat. Qui enim tertio debet, debitor tuus non est, quod per se patet. Quamobrem cum tibi non sit obligatus ad aliquid præstandum (§. 96. part. 3. Jur. nat.), nec exigere potes solutionem (§. 659. h. & §. 236. part. 1. Phil. pract. univ.). Quamobrem cum in compensatione perinde sit, ac si tu creditori tuo solvisses & hic tuus etiam debitor solvisset tibi (§. 768.); compensationem fieri non posse adversus creditorem, qui tertio debet, omnino patet. *Quod erat primum.*

Quamvis vero in hoc consentiat tertius, tui creditor tuus debet, ut rei illius debitum cum eo compenses; cum tamen consensu suo tertius tibi conferre non possit jus, quod ipse non habet, utpote qui nihil vicissim debet debitori suo creditori tuo, compensare cum creditore tuo nequis, quod tertio debet. *Quod erat secundum.*

Enimvero si tertius, cui creditor tuus debet, jus suum tibi cedit; is jam tibi obligatur ad id, ad quod obligatus erat creditori suo (§. 87. part. 3. Jur. nat.), adeoque creditor tuus jam fit debitor tuus (§. 96. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum compensari possit cum creditore, qui idem est debitor (§. 765.); compensatio fieri potest adversus creditorem, qui tertio debet, si is jus suum tibi cedit. *Quod erat tertium.*

Secun-

Secundum etiam ex eo patet, quod tertius sola sua voluntate sine consensu creditoris tui eum obligare nequit ad patendum, quod pati minime debet *per demonstrata n. 1.* Immo quamdiu cessio nulla facta est compensationi adversus creditorem, qui tertio debet, repugnat ipsa definitio (§. 765.): hæc enim supponit debitores mutuos. Ceterum perinde est sive debitum ipsum, sive jus debitum exigendi a tertio tibi cedatur. Quodsi enim cedatur jus exigendi, debitum exigere potes (§. 85. *part. 3. Jur. nat.*) & creditor tuus tibi jam obligatur ad solvendum, tertio quod debet. Quoniam itaque per compensationem solutio brevi manu fieri potest (§. 768.); ei utique locus erit.

§. 775.

Principalis debitor compensare nequit, quod creditor debet fidejussori. Quamvis enim fidejussor sese obligaverit creditori ad solvendum, nisi solvere possit, aut velit debitor principalis (§. 784. *part. 4. Jur. nat.* & §. 659. *h.*); non tamen propterea creditor, qui est debitor fidejussoris, debitor quoque est debitoris principalis; consequenter debitor principalis & creditor non sunt mutui debitores. Quamobrem cum compensatio fieri nequeat, nisi inter mutuos debitores (§. 767.); principalis debitor compensare nequit, quod creditor debet fidejussori.

An conveniari possit, quod creditor fidejussori debet.

Quod fidejussor creditori tuo debet, non tibi debet, neque adeo tibi ullum jus est a creditore tuo exigendi, quod idem debet fidejussori tuo. Quoniam itaque non habes, quod a creditore tuo exigere possis, nihil quoque adest, quod compensari possit (§. 765.). Immo nequidem hoc valet, si fidejussor se pure obligavit, ut statim ab eo debitum exigi possit, si velit creditor (§. 806. *part. 4. Jur. nat.*), seu si jure Romano beneficio excussionis renuncierit. Etenim si fidejussor pure se obligavit, quod statim solvere velit, nisi solverit præcise debitor principalis, adeoque eo nondum excusso (§. *cit.*); cum principalis obligatio fidejussione non tollatur (§. 785. *part. 4. Jur.*

nat.), creditor non obligatur ad debitorem principalem non excutiendum, & debitum ab eo non exigendum, sed saltem jus habet debitore principali non excusso fidejussorem ad solvendum adigendi. Et similiter jure Romano si beneficio excussionis renunciavit fidejussor, cum hoc factum fuerit in gratiam creditoris, non vero debitoris, ne scilicet eodem uti possit adversus creditorem (§. 104. part. 3. *Jur. nat.*); renunciatio prodest creditori, non vero debitor principalis inde consequitur jus aliquod fidejussori competens adversus creditorem suum

§. 776.

Quando fidejussor uti re potest, quod ipsi debet creditor debitor suus. Quando enim fidejussor solvere debet pro debitore principali, hujus creditori est debitor (§. 96. part. 3. *Jur. nat.*). Quod si ergo creditor etiam sit debitor fidejussoris, fidejussor & creditor debitoris principalis sunt mutui debitores. Quamobrem cum inter mutuos debitores compensatio fieri possit (§. 767.); si fidejussor solvere debet pro debitore principali, compensare potest, quod ipsi debet creditor suus.

E. gr. Tu mihi debes centum aureos, pro quibus fidejussit Titius. Contingit deinde a Titio emere me agrum pretio quingentorum aureorum. Quoniam is pro te solvere tenetur centum aureos, compensare potest. Facile patet, compensationem fieri non posse, si terminus solutionis nondum adfit, quoniam ante eundem fidejussor debitoris personam non induit (§. 734. part. 4. *Jur. nat.* & §. 672. b), nec ante compensari potest quam solvendum (§. 763.), immo compensari nequit quod hoc die solvendum, cum eo, quod die quodam futuro demum solvi debet (§. 767.).

§. 777.

Quod pro altero subvire potest, cum eo compensari etiam potest & compensari potest. Est enim compensatio solutio reciproca brevi manu facta (§. 768.),

(§. 768.), ita ut quod unus solvit alteri, id ipsum statim iterum solvendum sit ei, qui modo solverat. Quamobrem dubium non est, quin cum altero compensari possit, quod pro eo solvi potest, & contra.

Principium hoc generale est, vi cuius facile judicari potest in casu quolibet, quantum debita compensari possint, ut adeo superfluum foret ad particularia descendere. E. gr. Si tu mihi debes centum florenos in quocunque monetæ genere solvendos, ego autem præcise debeo quinquaginta thaleros Saxonicos in specie, qui etsi adæquent centum florenos, ego tamen te invito compensare non possum. Ast si tibi debeo equum sine ulla determinatione, & tu eodem modo vicissim mihi debes equum, cum eum, quem a me accepisti, statim mihi reddere possis, compensationi omnino locus est.

§. 778.

Quoniam debitum quacunque causa solvendum (§. 659.), quod vero pro altero solvi potest, compensari etiam potest (§. 777.); *debitum ex quacunque causa compensari potest, si quod tu debes, solvere possis pro eo, quod alter debet.* *Quenam debita compensari possint.*

E. gr. Ego tibi debeo ex mutuo decem aureos; tu totidem ex commodato, quatenus præstare teneris æstimationem rei commodatæ: quod compensatione uti possim, dubitandum non est. Unde etiam compensationi locus est in damno resarciendo.

§. 779.

Quoniam etiam facta solvuntur (§. 659.), quod vero pro altero solvi potest, compensari etiam potest (§. 777.); *si duorum factorum eadem sit æstimatio, compensari utique possunt, minime autem, si duorum factorum non eadem sit æstimatio: immo naturaliter nil obstat, quin etiam res debita cum æstimatione facti compensetur, si æstimatio facti pro facto præstari potest.* *An facta æstimari possint.*

E. gr. Tu mihi debes describere MSC. ego tibi debeo viginti thaleros. Ponamus descriptionem manu tua factam æsti-

mari totidem thaleris, quin tu compensare possis, ita ut tua describendo MSC. ego a debito viginti thalorum liberer, naturaliter nihil obstat, si viginti thaleros solvere licet, ne MSC. describas.

§. 780.

An species cum specie vel quantitate compensari possit. Quoniam species pro specie, nec species pro quantitate, seu re quadam fungibili solvi potest (§. 663.), quod vero pro alio solvi nequit, id nec cum eo compensari potest (§. 777.); ideo *species cum specie compensari nequit, nec species compensari potest cum quantitate, seu re fungibili.*

E. gr. Tu mihi debes hunc equum, ego tibi nummum aureum: non licet compensare equum cum nummo aureo, etiam si nummi pretium adæquet pretium equi. Similiter ego tibi debeo pecuniam, tu mihi debes decem modios frumenti: compensationi locus non est. Patet idem ex superioribus, quod compensatio requirat, ut utrinque eadem res debeatur (§. 767).

§. 781.

De specie æstimata. Quoniam adhuc species debetur, etiam si ea taxationis gratia fuerit æstimata, quod per se patet; species autem cum pecunia compensari nequeat (§. 780.); ideo *species cum pecunia compensari nequit, etiam si taxationis gratia fuerit æstimata.*

E. gr. Commodavi tibi anulum, qui æstimatur trecentis thaleris. Ego tibi trecentos vel quadringentos thaleros debeo ex mutuo. Quoniam æstimatus tantummodo fuit anulus, ut constet, quænam æstimatio præstanda, si eum amitti contingat, ut in specie restitui non possit; anulum cum trecentis thaleris compensare nequis, ut eum retineas, nec mihi restituere cogaris.

§. 782.

De re fun- Similiter quia res fungibilis in specie determinata, non

in genere debita, æquipollet speciei (§. 444. 486. *part. 4. gibili in spe- Jur. nat.*), species autem cum re fungibili compensari nequit *cie determi- (§. 780.)*; nec res fungibilis in specie determinata, non autem in nata. *genere debita cum re fungibili ejusdem quantitatis & qualitatis com- pensari potest.*

E. gr. Centum thaleri, qui sunt in hac arca, compensari ne- queunt cum centum thaleris, qui debentur ex mutuo. Quo- niam enim hæc præcise pecunia, quæ in hac arca est, solven- da; in specie utique solvenda est, non in genere, consequenter nec locus esse potest compensationi (§. 767.).

§. 783.

Si ab una parte res in genere debetur, ab altera parte vel De re in ge- res ejusdem generis in genere, vel species, & eligitur res in genere nere & spe- debita; compensationi locus est: in casu opposito non est. Etenim *cie alterna- si res in genere debita eligitur, tum ea sola debetur, conse- tive debita. quenter utrinque debetur eadem res.* Quoniam itaque com- pensatio fieri potest, si utrinque eadem res debeatur (§. 767.); compensationi omnino locus est, si ab una parte res in gene- re debetur, ab altera parte vel res ejusdem generis in gene- re, vel species, & res in genere debita eligitur. *Quod erat unum.*

Quodsi vero qui alternative debet eligat speciem, tum species sola debetur. Quoniam itaque species compensari nequit cum quantitate seu re fungibili, quæ in genere de- betur (§. 780.); ideo nec locus est compensationi, si ab u- na parte res in genere, ab altera vero alternative vel res e- jusdem generis in genere, vel species debetur, & species eli- gitur. *Quod erat alterum.*

Nimirum in hypothese propositionis præsentis supponitur. alternative debenti competere electionem ejus, quod solvere ve- lit ex duobus alternative debitis (§. 707.). Quodsi enim sup- ponamus, arbitrio creditoris relictum esse, quid ex duobus al- ternative

ternative debitisolvere velit, cum tunc semper eligere possit rem in genere debitam, in utroque etiam casu compensatio fieri potest ab eo, qui alternative debet, non autem a debitore, qui rem in genere debet alteri. E. gr. Tu mihi debes centum thaleros, ego tibi debeo vel equum, vel octoginta thaleros: tu eligis equum: Compensationi locus non est. Enimvero si eligas octoginta thaleros, hi compensari possunt, ut mihi tantum adhuc solvas viginti. Quodsi meo arbitrio relictum sit, utrum equum, an octo thalerosolvere velim, ego octoginta thaleros semper compensare possum, & a te exigere viginti; tu compensare nequis, nisi ego eligam pecuniam.

§. 784.

An illiquidum cum liquido compensari nequeat.

Debitum illiquidum cum liquido compensari nequit. Etenim ad debitum illiquidum solvendum nemo vi compelli potest (§. 674.). Quamobrem cum compensatio sit reciproca solutio (§. 718.), adeoque is solvat, adversus quem fit compensatio; debitum illiquidum cum liquido compensari nequit.

Ostenditur etiam hoc modo. Si debitum fuerit illiquidum, nondum certo constat, num alter tuus sit debitor (§. 673.). Quamobrem cum compensare non possis nisi adversus eum, qui tuus est debitor (§. 715.); debitum illiquidum cum liquido compensari nequit.

In compensatione tollitur debitum tuum per debitum alterius (§. 765.). Quomodo vero tollere vis debitum tuum per debitum alterius, si nondum certum est, alterum tibi debere, consequenter si debitum fuerit illiquidum (§. 763.)? Compensatio supponit duo debita mutua liquida, sine quibus non concipi possunt duo mutui debitores, inter quos solos locum habet compensatio (§. 767.).

§. 785.

Quanam debita compensari possint.

Quoniam debitum illiquidum cum liquido compensari nequit (§. 784.), omne autem debitum vel liquidum, vel illiquidum est (§. 673.); non nisi debitum liquidum cum liquido compensari

compensari potest, consequenter cum debitum illiquidum efficiatur liquidum per probationem, si compensare velis adversus eum, qui se negat esse debitorum suum, necesse est ut in continenti debitum probare possit.

§. 786.

Debiti liquidi solutio compensationis gratia differri nequit, donec solutio nec illiquidum efficiatur liquidum: quod si vero metuendum sit, ne debiti liquidi interea temporis is, cui solvitur, fiat non solvendo, aut res debita di compensationis gratia offerenda, aut solutum iri cavere debet qui accipit. Quod si enim debitum fuerit liquidum, certo constat, te id debere solutum iri differri (§. 673.). Quamobrem cum creditor moram nullam indulgere teneatur (§. 667.), cum debito illiquido vero compensatio fieri non possit (§. 784.), quæ solutionis vice fungitur (§. 768.); debiti liquidi solutio compensationis gratia differri nequit, donec liquidum efficiatur debitum, quod est illiquidum (§. 638. part. 3. Jur. nat.) *Quod erat primum.*

Quoniam vero unusquisque naturaliter obligatur ad damnum quodvis a patrimonio suo avertendum (§. 494. part. 2. Jur. nat.); qui solvit creditori suo, quem debitorem suum esse persuasus est, sibi utique prospicere debet, ut solvi possit, quando debitum ad liquidum fuerit perductum. Quando res debita solenniter offertur, actu oblata obsignatur & deponitur, a debitore vero non accipitur (§. 736.) & per ipsam liberatur debitor (§. 739.). Debitum igitur ita solutum est, ut simul prospectum sit solutori, si debitum, quod est illiquidum, liquidum fieri contingat, solutum iri. Prospectum vero etiam eidem est, solutum iri debitum ad liquidum perductum, si ei cavet creditor, qui accipit. Quamobrem si metuendum, ne interea temporis is, cui solvitur, fiat non solvendo, aut res debita solenniter offerenda, aut qui accipit solutam cavere debet solutum iri. *Quod erat alterum.*

§. 787.

An in genere debiti illiquidi solutio differri nequit debitor illiquidi gratia, donec hoc ad liquidum fuerit perductum: quodsi vel illiquidi gratia metuendum sit, ne interea temporis is, cui solvitur, fiat non solutio differri vendo, aut res debita solemniter offerenda, aut solutum iri cavere possit solutio. debet, qui accipit. Quando enim debitum liquidum fuerit, certo constat te id debere (§. 673). Quamobrem cum creditor moram nullam tibi indulgere teneatur (§. 667.); nec differri potest solutio, donec debitum illiquidum ad liquidum fuerit perductum (§. 638. part. 3. *Jur. nat.*). Quod erat unum. Alterum ostenditur eodem modo, quo idem in propositione præcedente ostendimus.

Poteramus itaque hanc propositionem præmittere, & præcedentem per modum corollarii inde inferre. Quod vero non in omni casu compensationi locus sit inter mutuos debitores ex antea demonstratis (§. 780. & *seqq.*) abunde patet. Rigor juris exigit solutionem in continenti, non tamen admittit securitatis præstationem, hanc enim qui negligit, officio suo erga seipsum deest (§. 494. part. 3. *Jur. nat.*), & eam is, cui solvitur, ultro præstare debebat (§. 495. part. 2. *Jur. nat.*).

§. 788.

De compensatione debiti ex cambio. *Trassatus compensare potest cum præsentante.* Etenim trassatus obligatur ad solvendum præsentanti, quamprimum literas cambiales acceptavit (§. 20.), adeoque est debitor acceptantis (§. 96. part. 3. *Jur. nat.*). Quodsi ergo etiam præsentans fuerit debitor trassati; erunt ambo mutui debitores. Quamobrem cum inter mutuos debitores locum habeat compensatio (§. 767.); trassatus compensare potest cum præsentante.

Non obstat rigor juris cambialis, qui obligationi ex cambio sine ulla mora satisfieri jubet (§. 61.), ipsi etiam juri naturæ probatus

probatum (§. 63.). Qui enim compensat is solvit (§. 768.), adeoque obligationi satisfacit.

§. 789.

Si transfatus fuerit debitor transfantis, eo ipso momento, quo solvit presentanti ipso jure fit compensatio. Quoniam transfatus presentanti solvit pecuniam, quam transfans accepit pro literis cambialibus (§. 11. 13.); transfantem sibi obligatum habet ad pecuniam restituendam, consequenter dum transfatus solvit, transfans fit ejus debitor (§. 96. part. 3. Jur. nat.). Quoniam itaque etiam transfatus est debitor transfantis per hypoth. transfans & transfatus sunt mutui debitores. Quamobrem cum inter mutuos debitores ipso jure fiat compensatio, nullo facto hominis interveniente (§. 767. 769. & seq.); eo ipso momento, quo transfatus solvit presentanti, ipso jure fit compensatio, si transfatus fuerit debitor transfantis.

Quoniam in literis advisiis transfans transfato significat, quomodo pro pecunia presentanti soluta eidem satisfacere velit (§. 17.); si ideo literas cambiales transfato inscribit, quia est in ære suo, in compensationem consentit. Quamvis vero consensum suum non sufficienter declaret; ex demonstratione tamen patet, hoc non obstante, fieri compensationem.

§. 790.

Protestationi literarum cambialium locus non est, si transfatus An locum cum presentante compenset. Etenim protestatio hæc locum habet, si literæ cambiales non acceptentur, vel acceptatæ non solvantur (§. 44.). Quamobrem cum transfatus solvat, dum transfatus compensat (§. 768.), acceptatio autem solutionem præcedat, protestationi literarum cambialium locus non est.

Facta igitur in casu presentanti protestatio ipso jure nulla est, nec ullum ideo habet effectum. Transfatus literas cambiales retinet, nec ad eas presentanti restituendas vi adigi potest.

§. 791.

*Quanam
compensari
possint.*

Compensari nequeunt nisi res fungibiles in genere debita.
Quando enim compensatio fit, debitum meum tollitur per debitum tuum (§. 765.), adeoque quod tu mihi solvere debes, succedit in locum ejus, quod ego tibi solvere debeo (§. 659.). Enimvero res una in locum alterius succedere nequit, nisi ea sit fungibilis & in genere præstanta (§. 509. 486. part. 4. Jur. nat.). Quamobrem compensari nequeunt nisi res fungibiles, quamdiu in genere debentur.

Hanc propositionem generalem addere lubuit, ut appareat ratio, cur compensatio sit rerum fungibilium, & cur ea repugnare etiam possit rebus fungibilibus, quibus alias propria. Hinc inferri poterant, quæ supra ostendimus (§. 580. & seqq.). Res fungibiles desinunt esse fungibiles, quamprimum in specie debentur (§. 509. 444. part. 4. Jur. nat.); quemadmodum ex adverso non fungibiles induunt naturam fungibilium, si debentur in genere, veluti si tibi promissis domum, vel hortum in genere, ubi nupseris, non vero hanc domum, vel hunc hortum, ubi tamen qualitas ex conditione personarum aliisque circumstantiis præsumitur. Sed hæc ex alibi dicendis clariora evadent.

§. 792.

*An mora
post compensa-
tionem
committatur.*

Post compensationem nulla committitur mora. Etenim compensatio solutio est (§. 768.). Quamobrem cum solutio non differatur, consequenter mora non committatur (§. 633. part. 3. Jur. nat.), quando ea actu fit, nec post compensationem mora committi potest.

§. 793.

*Quo mo-
mento ob
compensati-*

Quoniam ipso jure fit compensatio (§. 769.), nullo factio hominis interveniente (§. 770.), inter mutuos debitorum (§. 767.); quamprimum creditor tuus tibi debere incipit, quod
compens-

De modis, quibus obligatio ex contractu tollitur. §57

compensari potest, in mora amplius non es (§. 792.); consequenter nec mora tibi imputari potest (647. part. 3. Jur. nat.) cesset.

E. gr. Tu in nundinis paschalibus mihi solvere debuisti centum aureos, sed non solvisti: in mora utique es. Ast in nundinis autumnalibus ego fio debitor tuus, totidem scilicet aureorum; statim mora cessat, etiamsi non dixerō, me compensare velle.

§. 794.

Compensatio non habet locum adversus depositum. Etenim *An compensatio in deposito res in specie restituenda (§. 578. part. 4. Jur. nat.) facit locum* Quamobrem si vel maxime debeat rem fungibilem deponere, quæ ejusdem generis est cum re deposita, cum tamen *versus depositum* res fungibilis in specie determinata, non autem in genere debita, cum re fungibili ejusdem qualitatis ac quantitatis compensari nequeat (§. 782.); nec compensatio locum habet adversus depositum. Et quoniam res alia cum alia compensari nequit (§. 767.); multo minus compensatio adversus depositum locum habet, si res deposita fuerit alius generis, quam a deponente debita.

§. 795.

Adversus commodatum locum non habet compensatio. Quo- *An adver-* niam enim commodatarius rem in specie restituere debet (§. sus commo- 445. part. 4. Jur. nat.), eodem modo patet adversus commodatum locum non habere compensationem, quo idem de deposito ostendimus (§. 794.).

§. 796.

In solutum dari dicitur res, quæ loco ejus rei solvitur, Datio in so- quæ debebatur. *lucum quid*

E. gr. Ego tibi debeo centum thaleros: eorum loco tibi do sit. trecentos modios avenæ. Datur avena in solutum. Similiter tu mihi debes quatuor thaleros: eorum loco mihi das librum quendam. Datur liber in solutum.

§. 797.

Quinam in solutum dari potest accipere volenti, sed dari nequit nolentis, nisi quando debitori impossibile, ut rem debitam solvat. Qui enim in solutum dat, solvere vult (§. 796.). Quamobrem cum res alia pro alia solvi non possit, nisi creditore consentiente (§. 663.), in solutum quoque dari nequit nisi accipere volenti, adeoque dari in solutum nequit accipere nolenti. Quod erat unum.

Quoniam vero nemo obligatur ad id, quod impossibile est (§. 209. part. 1. *Phil. pract. univ.*); si impossibile fuerit, ut rem debitam solvat, vel etiam ejus æstimationem præstet (§. 664.); quod in solutum dare possit, quod habet, dubitandum non est. *Quod erat alterum.*

E. gr. Tu mihi debes quadringenos thaleros. Non habes pecuniam, ut solvere possis. Habes vero hortum, qui tanto pretio æstimatur. Si eum loco debite pecuniæ accipere velim, eum in solutum dare potes. Quodsi quidem malim accipere pecuniam, quam hortum, nemo tamen fuerit, qui hortum emere velit, vel pretium quadringentorum thaleroꝝ solvere, quin in solutum dare possis hortum etiam invito dubitandum non est. Æquitatem hanc naturalem agnovit *Justinianus* Nov. 4. c. 3.

§. 798.

Quanam res in solutum dari possit. In solutum dari potest res quæcumque. Quod enim in solutum datur, solvitur ejus loco, quod debetur (§. 796.), consequenter ut præstetur, quod præstandum erat (§. 659.), adeoque creditor consequatur, quod ipsi debebatur. Quamobrem cum res omnes pecunia æstimentur (§. 290. part. 4. *Jur. nat.*), & per æstimationem ejus, quod debetur, & ejus quod accipitur, aliud solvendo pro alio creditori satisfieri possit; quin in solutum dari possit res quæcumque, dubitandum non est.

Si

Si in solutum datur volenti; rem aliam quamcunque pro alia quacunque accipere potest, quod per se patet: neque enim tertii interest, quomodo creditor debitorem ab obligatione sua liberare velit, ac sibi satisfieri ab eodem. Quodsi necessitas in solutum dari jubet aliud, quam quod solvi debebat; denuo patet, a creditore accipiendum esse, quod dari potest. Sed hic imprimis ostenditur, quod, dum res diversæ earundem æstimatione reducuntur ad æqualitatem, ut pretium rei debito pecuniario exæquetur, datione in solutum nil committatur, quod fit æquitati adversum (§. 579. *part. 2. Jur. nat.*), etsi rigor juris externi parum conveniat (§. 663.).

§. 799.

Datione in solutum debitor liberatur. Si enim debitor in *Effectus dationis in solutum* dat, loco ejus rei, quam debet, solvit aliam (§. *tationis in solutum* 796.), & eam creditor vel volens accipit, vel invito accipere cogitur (§. 797.), consequenter debitor solvisse censetur, quod debet. Quamobrem cum per solutionem tollatur obligatio debitoris (§. 660.), ea etiam tollitur datione in solutum, consequenter debitor in solutum dans liberatur (§. 653.).

Nimirum datio in solutum solutioni æquiparatur, atque adeo eundem habet effectum, quem solutio.

§. 800.

Quoniam datione in solutum debitor liberatur (§. 799.), idem porro adeoque ad quid præstandum creditori non amplius manet *expeditur*, obligatus (§. 653.); si posthac contingat, debitorem præcise solvere posse rem debitam, is, cui invito res alia in solutum data, eandem restituere & rem præcise debitam exigere non potest, immo debitor etiam hanc offerendo eam, quam solvit, repetere nequit, cum nihil amplius negotii inter eum, qui in solutum dedit, & qui datum accepit, supersit.

Qui enim in solutum accipit, non accipit sub hac conditione, ut, si contingat debitorem præcise solvere posse, quod debet,

bet, datio in solutum haberi debeat pro nulla, sed pure accipit, quasi sibi præcise solutum fuisset. Nulla igitur ex insoluto datione nascitur obligatio debitoris ad præcise solvendum, si posthac hoc fieri posse contingat, multo minus obligatio creditoris ad restituendum, quod in solutum datum, & præcise solutum accipiendum. De hoc enim nihil actum est inter debitorem ac creditorem, cum in solutum daretur (§. 796.), consequenter nulla quoque inter eos contracta est obligatio (§. 393. 428. part. 3. Jur. nat.). E. gr. Loco debiti pecuniarii in solutum mihi dedisti hortum, cum non haberes pecuniam, quam solvere posses. Et si posthac pecunia a te solvi possit, non tamen hortum recipere teneris, nec ex adverso me adigere potes, ut eum restituam & pecuniam, quam antea debebas, accipiam. Datione in solutum facta, nihil amplius negotii inter me ac te superest.

§. 801.

*Quando compensati-
oni locum
in solutum.* Si ita fuerit conventum, ut in solutum dare possis, quod tibi visum fuerit, & posthac creditor tuus fiat etiam debitor tuus; compensatio locum habet. Et enim si ita fuerit conventum, ut in solutum dare possis, quod tibi visum fuerit, & posthac creditor tuus fit etiam debitor tuus; idem, quod tibi debetur, solvere quoque potes (§. 796.). Perinde igitur est, ac si utrinque eadem res deberetur. Enimvero cum compensatio fiat, si utrinque eadem res debetur (§. 767.); compensatio quoque locus est, si ita fuerit conventum, ut in solutum dare possis, quod tibi visum fuerit, & posthac creditor tuus fit etiam debitor tuus.

E. gr. Ego tibi mutuo dedi quinquaginta modios frumenti, & ita inter nos conventum, ut mihi in solutum dare possis pecuniam, vel rem quamcunque aliam, prouti tibi commodum visum fuerit. Penam posthac contingere, ut tibi ex quacunque causa debeam pecuniam, vel triticum. Dubium non est, quin fieri possit compensatio.

§. 802.

§. 802.

Quoniam si ita fuerit conventum, ut in solutum dare *Casus parti-* possis, quod tibi visum fuerit, & posthac creditor tuus fiat *cularis.* debitor tuus, *compensatio* locum habet (§. 801.); eadem etiam locum habebit, si *alternatimve fuerit conventum, ut hoc, vel istud in solutum dare possis, & posthac creditor tuus tibi alterutrum horum debere incipiat.*

E. gr. Ego tibi mutuo dedi quinquaginta modios frumenti, & ita inter nos conventum, ut in solutum dare possis avenam, vel pecuniam. Quodsi posthac contingat me tibi debere pecuniam, vel avenam; in utroque casu compensationi locus est. Nimirum quamprimum tu mihi debere incipis avenam, cum ex conventionem debitum meum debito tuo æquipareretur, ego etiam avenam tibi debere intelligor, atque sic utrinque eadem res debetur.

§. 803.

Si res debita solvi non possit, opera etiam in solutum dari possunt. Etenim si res debita solvi non possit, etiam invito a- *ita solutum.* liud in solutum dari potest (§. 797.). Quamobrem cum pro operis non minus, quam rebus pecunia dari possit (§. 292. *part. A. Jur. nat.*); si res debita solvi non possit, operæ etiam in solutum dari possunt.

E. gr. Tu mihi debes decem thaleros, nec solvere potes. ● Præstare utique mihi potes operas, pro quibus solvendi sunt decem thaleri. Ego te ad hasce operas præstandas compellere possum; a te oblatas naturaliter acceptare teneor (§. 797.). Operarum in solutum datio assimilatur compensationi. Etenim dum operæ fuerunt præstitæ, pro iis ego tibi debeo mercedem: tu mihi debes tantundem, quantum ego jam tibi debeo. Debitum adeo tuum tollitur per debitum meum; adeoque compensatio fit (§. 765.). Quodsi operæ successive præstentur, datio earum in solutum æquipollet successivæ com-

penfationi, quemadmodum ex modo dictis facile intelligitur.

§. 804.

*De usu rei
in solutum
dato.*

In solutum etiam dari potest usus rei, tam nudus, quam cum fructu conjunctus. Usus rei tam nudum, quam cum fructu conjunctum esse aliquid æstimabile, nemo est qui dubitet, cum in locatione condictione pro eodem detur pecunia, vel res alia (§. 1211. part. 4. *Jur. nat.*). Quamobrem cum in solutum dari possit res quæcunque (§. 798.); in solutum etiam dari potest usus rei tam nudus, quam cum fructu conjunctus.

E. gr. Tu mihi debes trecentos thaleros, quos cum solvere non possis, per biennium mihi concedis usum domus tuæ vel agri tui, ut libereris. Nimirum etiam in hoc casu ut ante (*not.* §. 803.), si usus rei tam nudus, quam cum fructu conjunctus in solutum detur, datio in solutum assimilatur compensationi. Et æquitati naturali utique convenit, ut, si datione usus rei in solutum suum consequi possit debitor, non in solutum detur res ipsa (§. 495. part. 2. *Jur. nat.*), ut ut rigori juris non semper conveniat (§. 667.).

§. 805.

*Quandoda-
ri possit in-
vito.*

Quoniam etiam usus rei in solutum dari potest (§. 804.), in solutum vero dari potest invito, si impossibile sit ut res debita solvatur (§. 797.); *si debitor præter usum rei non habet, quod in solutum dare possit, eum invito creditori in solutum dare potest.*

E. gr. Debes mihi trecentos thaleros. Tibi competit usum fructus in agro quodam, nec habes præterea rem aliam, quam in solutum dare possis; quin usum fructum seu usum cum fructu conjunctum in solutum dare mihi vel invito possis dubitandum non est.

§. 806.

§. 806.

Si impossibile fuerit ut rem debitam solvas, ego te invitum An ad datio-
compellere possum, ut rem aliam, quam habes, in solutum des. Etenim in so-
nim mihi competit jus te adigendi ad solvendum, quod de- lutum irvi-
bes (§. 236. part. 1. Phil. pract. univ. & §. 659. h.). Quod si tus compelli
ergo impossibile sit, ut rem debitam solvas, in solutionem debitor pos-
danda est res alia, quam habes (§. 796. h. & §. 579. part. 2. sit.
Jur. nat.). Quamobrem te invitum compellere possum, ut
rem aliam, quam habes, in solutum des.

E. gr. Tu debes mihi ter mille thaleros. Eos solvere non
potes, nec domum tuam, quæ tanti æstimatur, qui emat adest.
Ego te invitum compellere possum, ut eandem mihi in solu-
tum des. Idem etiam intelligitur de usufructu, qui tibi in præ-
dio quodam competit,

§. 807.

In solutum mihi dare potes, quod alius tibi debet, jus tuum Quomodo
mihi cedendo. Etenim in solutum dari potest res quæcunque cessione in so-
(§. 798.), adeoque etiam id, quod alius tibi debet. Quam- lutum detur.
obrem ut is mihi obligatus sit ad solvendum, cum hoc fiat
cedendo jus tuum (§. 87. part. 3. Jur. nat.), tu vero jus tu-
um cedere mihi possis (§. 117. part. 3. Jur. nat.); in solutum
mihi dare potes, quod alius tibi debet, jus tuum cedendo.

E. gr. Tu mihi debes centum aureos. Titius tibi totidem
debet. Tu debitum Titii in solutum mihi dare potes ceden-
do jus tuum, jus scilicet centum aureos a Titio exigendi, ut
adeo, qui erat debitor tuus, nunc fiat debitor meus, tu vero mi-
hi debere definas.

§. 808.

Quoniam si impossibile fuerit, ut rem debitam solvas, De cessione
ego te invitum compellere possum, ut rem aliam, quam ha- neccessaria.
bes, in solutum des (§. 806.), in solutum vero mihi dare

potes, quod alius tibi debet, jus tuum mihi cedendo (§. 807.); si tibi non sit, quod in solutum dare possis, nisi quod alius tibi debet, te invitum adigere possum, ut jus tuum mihi cedas.

Cessio hæc dicitur *necessaria*, & opponitur *voluntarie*, qua libero consensu jus tuum mihi ceditur, ita ut prorsus a voluntate tua pendeat, utrum jus tuum mihi cedere velis, nec ne, & vicissim a voluntate mea, utrum cessionem acceptare velim, an nolim.

§. 809.

*Novatio
quid sit.*

Novatio dicitur mutatio obligationis prioris in aliam eodem creditore ac debitore manente, seu pactum, quo creditor & debitor inter se conveniunt, ut obligatio prior in aliam mutetur quoad debiti causam, vel modum debendi.

E. gr. Debes mihi ex emto ducentos thaleros. Convenit inter nos, ut eos ex mutuo debeas. Ego maneo creditor, tu debitor, sed causa debendi saltem mutatur. Pactum hoc dicitur *novatio*. Equidem jure Romano *novatio* fieri debebat per stipulationem; sed cum hoc civile sit, in jure naturæ *novatio* recte per pactum definitur, quo promittendo debitor creditori volenti sese aliter obligat ad id præstandum, quod debebat, quam antea erat obligatus, veluti in nostro exemplo ut jam ex mutuo debeat, quod antea debebat ex emto, & nunc e. gr. post biennium demum solvere teneatur, quod antea statim solvere debebat.

§. 810.

Effectus novationis.

Quoniam *novatio* obligationem priorem mutat in aliam (§. 809.), obligationem priorem perimit, & novam in ejus locum substituit (§. 290. Ontol.), consequenter debitor a priore debito liberatur per *novationem*, & ex posteriore obligatione unice tenetur (§. 653.).

Ita in exemplo, quod modo dedimus (not. §. 809.), obligatio ex emto tollitur, & debitor unice tenetur ex mutuo. Perinde

de nimirum est, ac si pretium mercis, quod debebat, solvisset, consequenter obligationi suæ satisfecisset; postea vero eandem pecuniam mutuo accepisset a creditore, cui adeo ex mutuo eandem jam debet.

§. 811.

*Quia per novationem obligatio prior perimitur (§. 810.), Idem porro
jus quoque omne creditoris, quod ex priori obligatione habebat, extin-
guitur, consequenter fidejussores sibi non amplius obligatus habet
creditor, quippe qui se obligaverant pro debito priori (§.
782. part. 4. Jur. nat.), & quorum obligatio eadem erat cum
obligatione priori, quæ perempta (§. 787. part. 4. Jur. nat.),
& jus prioritatis, quod nisi præ aliis debitoris sui creditoribus com-
petebat, amittit, cum nova obligatio incipiat eo momento,
quo novatum est.*

Ita si quis in exemplo, quod dedimus (not. §. 809.), pro te, cum emeris, fidejussisset; ex fidejussione venditori non amplius tenetur, quamprimum is consentit, ut ex mutuo debeas, quod debebas ex emto. Cum enim perinde sit, ac si pretium mercis solvisses, & deinde contractum mutui inivisses cum creditore tuo (not. §. 810.); per solutionem a te factam fidejussor liberatur (§. 795. part. 4. Jur. nat.), novum vero negotium, quo nova a priori diversa contrahitur obligatio, ad fidejussorem non pertinet. Neque etiam tu amplius debes ex eo die, quo mercem emisti, cum pretium solvisses censearis, sed ex illo die, quo novatio facta, cum hoc die pecuniam mutuo accepisse intelligaris.

§. 812.

*Per novationem purgatur mora. Etenim si moram com- De mora per
mittis in solvendo, ea spectat ad obligationem priorem, novationem
vi cujus præcise solvendum erat, eo die, quo debebas (§. purgata.
665. h. & §. 638. part. 3. Jur. nat.). Quoniam itaque per no-
vationem obligatio prior perimitur (§. 810.), nec amplius
obligatus es ad solvendum isto die, quo debebas, sed cre-*

ditor tuus in hoc consentit, ut solvas eò die, qui convenit obligationi novæ. Atque adeo patet, te non esse in mora, etiamsi solutio non fiat eo die, quo ex priori obligatione solvere debebas (§. 638. part. 3. *Jur. nat.*). Et, si vel maxime ob moram creditori teneretur debitor, cum novaretur (§. 655. part. 3. *Jur. nat.*), cum tamen de eo expresse nihil fuerit dictum, cum novaretur, & per novationem jus omne creditoris extingatur, quod ex priori obligatione habet (§. 811.), jus suum tacite remisisse intelligitur (§. 95. part. 3. *Jur. nat.* & §. 660. part. 1. *Phil. pract. univ.*), quod alias sibi expresse reservare debebat. Quoniam itaque mora purgatur si ostendi potest, debitorem in mora non esse (§. 649. part. 3. *Jur. nat.*); per novationem purgatur mora.

E. gr. Ponamus te in exemplo dato (*not. §. 809.*), ob moram in solvendo pretio commissam debere usuras (§. 1428. part. 4. *Jur. nat.*). Quodsi de iis nihil dictum, cum novaretur, debito ex emto in debitum ex mutuo transfuso; nullus quoque ob moram in solvendo antea commissam petere potest posthac venditor. Ponamus te pretium pro merce solvere debuisse festo Michaëlis: sed ante istud novationem fieri, ut debitum tanquam ex mutuo solvas post biennium, nulla committitur a te mora, quod pretium non solveris die Michaëli sacro.

§. 813.

*An facta
novatione
pœna com-
mitti possit.*

*Per novationem impeditur commissio pœna priori obligationi
adjecta.* Etenim obligatio prior perimitur, & nova in ejus locum substituitur (§. 810.). Quamobrem cum priori obligationi subjuncta pœna ad eandem pertineat, non vero ad novam; ideo post novationem pœna committi nequit, adeoque novatio impedit commissionem pœnæ priori obligationi subjunctam.

Nimirum quod sub pœna debebatur, solutum videtur: quod
vero

vero nunc debetur, sub pœna promissum non est, quod hic supponitur. Quoad novam obligationem contra promissorem pro vero haberi nequit, nisi quod in novatione dictum (§. 428. *part. 3. Jur. nat.*).

§. 814.

Si a novatione discedant partes & ad veterem obligationem redeant; fidejussio non reviviscit. Etenim per novationem liberatus fuit fidejussor (§. 811.), adeoque sine consensu suo iterum obligari nequit. Quamvis adeo a novatione discedant partes & ad veterem obligationem redeant; fidejussio tamen reviviscere nequit.

Ostenditur etiam hoc modo. Per novationem obligatio prior fuit perempta & nova in ejus locum substituta (§. 810.). Quod si a nova discedant partes & ad veterem redeant, nova obligatio non mutatur in eam, si accurate loqui velimus, quæ perempta fuit, sed in ei similem, ut adeo hic actus æquipollet alteri novationi (§. 809.). Quamobrem cum fidejussio præcise spectet ad eam obligationem, quæ perempta fuit; quemadmodum ipsa non reviviscit, ita nec fidejussio reviviscere valet.

Semel liberatus, sublata quippe obligatione (§. 653.), semper liberatus manet, obligatione non nisi ad unicum actum restricta. Similiter obligatio, quæ non nisi ex promissione nasci potest (§. 393. *part. 3. Jur. nat.*), semel perempta sine nova promissione renasci nequit. A voluntate quidem tua pendebat, ut obligationem semel contractam tolleres, quatenus tibi liberum erat novare debitum; sed eum, quem ab obligatione sua liberafti, absque voluntate sua tibi rursus obligare nequis (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*).

§. 815.

Si fidejussor in novationem consentit, obligatus manet. Quod si fidejussor in novationem consentit, se velle utique significat,

gatus maneat,

cat, ut novatio fiat (§. 658. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quoniam vero per novationem liberatur (§. 811.), adeoque ejus non interest, ne novatio fiat (§. 662. *part. 3. Jur. nat.*), a voluntate debitoris ac creditoris unice pendet, utrum novare velint, nec ne (§. 156. *part. 1. Jur. nat.*), consequenter ut etiam velit fidejussor, opus non est. Quamobrem dum se velle declarat, ut novetur; eo ipso significat, quod pro noviter obligato adhuc obligatus esse velit, adeoque obligatus manet.

Non frustra requiritur consensus fidejussoris ad novationem. Quamobrem necesse est, ut aliquid operetur, nimirum ut accessoria quoque obligatio novetur, dum principalis novatur. Quemadmodum itaque per novationem obligatio principalis tollitur & nova in ejus locum substituitur, ita etiam per consensum fidejussoris in novationem tollitur obligatio prior accessoria, quippe quæ subsistere nequit, sublata ea, ad quam accedit, & oritur nova accessoria, quæ ad novam obligationem principalem accedit.

§. 816.

Quomodo debitum conditionatum in purum convertatur.

Debitum conditionatum in purum converti potest per novationem. Quando enim debitum conditionatum in purum convertitur, quod conditionate debebatur, nunc pure debetur, adeoque obligatio conditionata tollitur & in ejus locum pura substituitur. Enimvero novatio est, quando obligatio prior perimitur & alia in ejus locum substituitur (§. 810.). Debitum adeo conditionatum in purum converti potest per novationem.

§. 817.

De novatione in acceptilatione debiti conditionalis.

Quoniam debitum conditionatum in purum ante conversum & deinde acceptilatum intelligitur, si acceptilatur (§. 753.), debitum autem conditionatum in purum convertitur per novationem (§. 816.); *debitum conditionatum sine novatione acceptilari nequit.*

Acce-

Acceptilationem debiti conditionati fieri posse jure Romano non invito per acceptilationem Aquilianam supra annotavimus (§. 753.). Quemadmodum vero tunc requirit novationem *vi propos. pras.* ita omni in casu acceptilationis Aquilianæ locus non est nisi interveniente novatione, qua obligatio quomodocunque contracta transfunditur in verborum obligationem per stipulationem, qua etiam opus est juxta jus Romanum ad novationem (*not. §. 809.*). Et revera ista acceptilatio actus compositus est ex novatione & acceptilatione simplici.

§. 818.

Debitum purum converti potest in conditionatum, vel in debitum in diem per novationem. Ostenditur eodem modo, quo puro in conditionatum in purum converti (*§. 816.*). *vel debitum.*

Alia nimirum est obligatio pura, alia obligatio conditionata, alia etiam obligatio, qua quis in diem tenetur. Quod si ergo una mutetur in aliam, novatio utique contingit (§. 809.). Adest etiam effectus novationis. Prior nimirum obligatio perimitur & posterior in locum ejus substituitur, ita ut debitor non amplius teneatur ex priori, sed ex posteriori, nec ad priorem pateat invita parte altera regressus, adeoque non sine novatione secunda: quæ omnia consona sunt iis, quæ de novatione demonstravimus (§. 810. 811.).

§. 819.

Si novatio fiat sub conditione; conditione existente novatio erit, ea deficiente, prior obligatio subsistit, pendente conditione, non nisi spes est novatum iri. Si enim sub conditione novatur, novatio sub conditione saltem promittitur (§. 361, *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum promissio conditionata non ante valida sit, quam si conditio existat (§. 467. *part. 3. Jur. nat.*); nec novatio erit, nisi tum demum, quando existit conditio. *Quod erat primum.*

Et quoniam deficiente conditione promissio conditionata pro non facta habenda (§. 534. part. 3. Jur. nat.); si sub conditione facta novatio, ea deficiente novatio nulla erit. Quoniam itaque obligatio prior in aliam mutata non est (§. 809.); ea utique subsistit. *Quod erat secundum.*

Denique quoniam pendente conditione, seu antequam certum est conditionem extare, promissarius non habet nisi spem debitum iri (§. 471. part. 3. Jur. nat.); si novatio fiat sub conditione, hac pendente nonnisi spes est novatum iri. *Quod erat tertium.*

Conditionata novatione non aliud agitur, quam ut novatum esse debeat, si conditio existat, non vero esse debeat novatum, si ea deficiat. Novatione autem non facta, prior obligatio per eandem perimenda (§. 810.), non perimitur. Pendente igitur conditione, cum dubium sit, utrum novatio sit locum habitura, an expiratura, nonnisi sperare datur novatum iri.

§. 820.

*De debito
conditionali
pure nova-
to.*

Si quod sub conditione debetur pure novatur, novatio non fit nisi conditione eadem existente. Etenim si quid sub conditione debetur, debitor, qui obligationem sub conditione promittendo contraxit (§. 393. part. 3. Jur. nat.), non ante obligatus est, quam conditione existente (§. 467. part. 3. Jur. nat.), adeoque ejus obligatio non ante in aliam mutari potest, quam si conditio existat. Quamobrem nec ante novata intelligitur obligatio ista, quam si conditio existat (§. 809.). Patet itaque, etsi quod sub conditione debetur pure novatum fuerit, novationem tamen non statim fieri, sed tum demum, ubi conditio extiterit.

Nimirum novatio pura obligationis conditionalis sub eadem conditione facta intelligitur, quæ eam suspendit, adeoque æquipollet novationi conditionatæ, quæ ante facta non intelligitur.

gitur, quam ubi conditio extiterit (§. 819.). Novaturus enim non habet animum nisi novandi obligationem, si ea fuerit, consequenter cum ea non sit, nisi existente conditione, si ea conditio extiterit, quæ obligationem novandam suspendit. Differt adeo hic casus ab altero, quo per novationem debitum conditionale vertitur in purum, ut jam sine conditione debeatur, quod antea debebatur sub conditione. E. gr. Ego tibi promisi viginti aureos, si pax hac hieme conficiatur. Tu postea me rogas, ut tibi dem viginti istos aureos, etiamsi pax non recuperetur. Ego promitto me eos tibi daturum in nudinis vernalibus. Obligatio conditionalis utique vertitur in puram novando (§. 809.). Quodsi vero inter nos conveniatur, ut viginti aureos, quos tibi debiturus sum, si pax hac hieme conficiatur, sub usuris debeam, quamdiu vixeris, post mortem demum solvendo hæredi tuo; debitum conditionatum manet, & pure novatur.

§. 821.

Si obligatio in diem pure novetur, antequam dies venerit, statim perfecta est novatio, sed antequam dies venerit, debitum exigi non potest. Quod enim in diem debetur, statim debetur, sed exigi non potest, nisi die præterlapso (§. 501. part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem cum per novationem obligatio, quæ jam adest, mutetur in aliam (§. 809.); si obligatio in diem novetur, antequam dies venerit, statim perfecta est. *Quod erat primum.*

Enimvero etsi novatio sit pura, ut nulla adjiciatur conditio, nullus dies, quæ non ante adest, non tamen propterea convenitur, quod antequam dies venerit, solutio fieri debeat, sed potius dies, in quem debebatur, manet immutatus, cum de die alio nil fuerit dictum (§. 428. part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem si obligatio in diem pure novetur, antequam dies venerit; debitum tamen exigi nequit, antequam dies venerit. *Quod erat secundum.*

E. gr. Ego tibi debeo viginti modios frumenti post festum Martini solvendos. Postea inter nos convenit, ut solvantur quadraginta modii avenæ, ut adeo pura sit novatio, quippe cui nulla conditio, dies nullus adjicitur. Quadraginta modios avenæ ante festum Martini exigere nequis. Differt hic casus a conversione debiti in diem in debitum purum, ut statim exigi possit, quod debetur, veluti si conveniatur, ut viginti modii frumenti, qui in festum Martini debentur, solvantur statim.

§. 822.

An adjectus
novare possit.

Adjectus novare nequit, nec novare potest, etiamsi habeat mandatum exigendi. Debitor enim non obligatur adjecto, sed soli creditori, nec adjecto competit nisi jus solutionem sponte sibi oblatam accipiendi (§. 134.), consequenter nullum ipsi competit jus obligationem debitoris in aliam mutandi (§. 382. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum per novationem obligatio prior in aliam mutetur (§. 809.); adjectus novare nequit. *Quod erat primum.*

Quodsi adjectus habeat mandatum debitum exigendi, non potest nisi debitum exigere, nil quicquam vero facere, quod ipsi commissum non est (§. 649. part. 4. Jur. nat.). Quamobrem cum ipsi commissum non sit, nisi ut debitum exigat, non vero ut novet *per hypoth.* nec novare potest, etiamsi habeat mandatum exigendi. *Quod erat alterum.*

§. 823.

An novare
possit, qui
habet man-
datum exi-
gendi.

Immo in genere novare nequit, qui habet mandatum exigendi, qui de debitam. Ostenditur eodem prorsus modo, quo idem adjecto mandatum exigendi habente demonstravimus (§. 822. n. 2.).

Nimirum si adjecto mandetur, ut debitum exigat; hoc facit qua mandatarius (§. 649. part. 4. Jur. nat.), non vero qua adjectus (§. 134.).

§. 824.

In novatione solutionis gratia adjici potest, qui in priori obligatione non erat adjectus, nec in novatione adjectus intelligitur, in novatione qui priori adjectus fuerat. Etenim in novatione obligatio prior perimitur, quasi eidem jam esset satisfactum, & nova in ejus locum substituitur (§. 810.). Quamobrem cum ab obligatione quidem priori liberari posses solvendo adjecto (§. 133.), non vero necesse sit, ut etiam adjecto solvi possit, quod ex nova obligatione debetur; si cum novaretur de adjecto nihil fuerit dictum, nec posteriori obligationi adjectus intelligitur, qui priori adjectus fuerat (§. 282. part. 3. Jur. nat.). *Quod erat primum.*

Enimvero cum in novatione pro arbitrio creditoris mutari possit, quod visum fuerit (§. 809.), nil obstat quo minus etiam velit, ut solutionis gratia tertius adjiciatur, cui scilicet solvi possit. Quamobrem patet in novatione solutionis gratia tertium adjici posse, qui in priori obligatione non erat adjectus. *Quod erat tertium.*

§. 825.

Si ex intervallo tertius adjiciatur, cui solvi possit; non fit novatio. Etenim quando aliud non agitur, quam ut conveniatur, solvi posse tertio cuidam, de quo dictum non fuerat, eum obligatio contraheretur, nihil in ipsa obligatione mutatur, sed ea prorsus immutata subsistit (§. 290. 291. *Novatur, qui non sol.*). Quamobrem cum novatio non fiat, nisi obligatio prior in aliam mutetur (§. 809.); nec novatio fit, si ex intervallo tertius adjiciatur, cui solvi possit.

Non est quod excipias, novationem fieri, si quoad modum solvendi quidpiam mutetur (§. 809.): neque enim per hoc mutatur modus solvendi, quod alii solvatur, quomodo contingit, si in solutionem particularem consentiatur, cum tunc

ex uno debito eodem die solvendo fiant plura debita diverso tempore solvenda, diversa adeo emergente obligatione a priori. Sane si tibi mando exactionem debiti, tibi etiam solvitur, non tamen per hoc mandarum obligatio debitoris mutatur, sed eadem manet, quæ ante fuerat.

§. 826.

An alius pro alio novare possit. *Alius pro alio novare nequit.* Etenim debitor obligatus est creditori suo, & huic competit jus ad id, quod debetur (§. 96. 781. part. 3. *Jur. nat.*). Quoniam itaque de jure alterius nemo disponere potest pro arbitrio suo (§. 119. part. 2. *Jur. nat.*); nec obligationem debitoris, unde jus creditoris pendet (§. 23. part. 1. *Jur. nat.*), alius quam creditor in aliam immutare potest. Quoniam itaque per novationem obligatio debitoris in aliam mutatur (§. 809.) & jus omne creditoris, quod ex ea habebat, extinguitur (§. 811.); alius pro alio novare nequit.

Ita quod fratri tuo debetur ipso inscio vel invito novare minime potes. Quodsi facias, nihil actum. Promittere quidem potes debitori, quod fratri persuadere velis, ut ipse novet; non vero absque mandato ejus tu novare potes.

§. 827.

Quinam novare possit. Quoniam alius pro alio novare nequit (§. 826.), nec debitor invito creditore se ab obligatione primi liberare potest (§. 674. part. 3. *Jur. nat.*); consequenter nec novare (§. 809.); *solus creditor novare potest.*

Debitor rogare potest creditorem, ut novet; ab hujus autem arbitrio pendet, utrum novare velit, an nolit. Similiter alius rogare potest creditorem, ut novet. Rogare autem creditorem ut novet, non est novare. Et quamvis etiam debitor consentire debeat in novationem, non tamen proprie loquendo ipse novat, sed creditor.

§. 828.

§. 828.

Quoniam solus creditor novare potest (§. 827.), cessionario vero factus est creditor debitoris (§. 87. part. 3. *Jur. nat.*), jure cedentis in ipsum translato (§. 81. part. 3. *Jur. nat.*); cessionario novare potest. *An cessionario novare possit.*

Cessione cessionario acquisivit jus ad id, quod debetur: de eo igitur tanquam de suo jam disponere potest, prouti sibi visum fuerit.

§. 829.

Cessione non fit novatio. Etenim cessionario debitor ad idem obligatur, ad quod cedenti obligabatur (§. 87. part. 3. *Jur. nat.*), & jus cedentis in illum transit (§. 81. part. 3. *Jur. nat.*). Obligatio igitur debitoris eadem manet, nec quicquam in ea mutatur (§. 181. 290. *Ontol.*). Quamobrem cum cessio non fiat, si obligatio prior non mutatur in aliam (§. 809.); cessio non fit novatio. *An cessio fiat novatio.*

Naturaliter igitur opus non est, ut expresse dicatur, cessionem fieri absque animo novandi.

§. 830.

Novatio fieri nequit sine consensu debitoris. Etenim novando obligatio debitoris mutatur in aliam (§. 809.). Enimvero nemo sibi alterum obligare potest ultra voluntatem suam (§. 382. part. 3. *Jur. nat.*), adeoque nec sine consensu ipsius obligationem ejus mutare in aliam (§. 658. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Novatio igitur fieri nequit sine consensu debitoris. *An ad novationem requiratur consensus debitoris.*

Quoniam cessio fieri potest incio ac invito debitore (§. 89. part. 3. *Jur. nat.*); etiam hinc patet, cessione non fieri novationem. Ita non possum velle sine consensu tuo, ut, quod tu mihi debes ex emto, id debere incipias ex mutuo.

§. 831.

In expromissione novari potest. Expromissor enim induit personam *An cum ex-*

promissore novari possit. personam debitoris principalis, nec hic amplius manet creditori obligatus (§. 867. part. 4. *Jur. nat.*). Quamobrem consensus ipsius est debitoris consensus. Quoniam itaque creditor novare potest debitore consentiente (§. 830.); novatio etiam fieri potest in expromissione.

Novandi adeo animo promittere nequit, quod alter debet, nisi expromittat: quodsi enim tantummodo fidejubeat, ut obligatio principalis debitoris adhuc subsistat (§. 785. part. 4. *Jur. nat.*), necesse est ut ad novationem accedat consensus debitoris, pro quo fidejuberetur, etsi creditori teneatur ex fidejussione non aliter, quam novationi convenienter, si pro debitore solvere teneatur. Tu mihi debes ex emto centum aureos. Titius promittit, quod suo nomine debitum solvere velit, ac si ipse eos principaliter deberet, adeoque expromittit (§. 865. part. 4. *Jur. nat.*). Ponamus ipsum promittere ea lege, ut post biennium solvatur tanquam ex mutuo. Nullum est dubium, quin valeat novatio etiam te incio, immo invito facta. Enimvero ponamus Titium ex intervallo promittere, nisi tu solvas, quod ex emto debes, se tanquam ex mutuo in sexennium solvere velle, adeoque fidejubere (§. 782. part. 4. *Jur. nat.*), facta tamen novatione (§. 809.); si debitor principalis solvendo non fit, Titius non teneretur mihi nisi ex novatione qua fidejussor (§. 808. part. 4. *Jur. nat.*): ast tu mihi solvere potes ex emto, & ego solutionem accipere cogor, non attenda novatione, utpote in quam non consentisti. — Cum fidejussore nimirum novatum videtur sub hac conditione, si tu non solvas, adeoque ipse solvere debeat: novatio itaque non erit, nisi quando is solvere debet, te debitore principali non solvente (§. 820.). Ceterum hinc apparet, quomodo intelligendum sit, quando dicitur, novationem etiam fieri posse incio ac invito debitore, nec hoc contrariari ei, quod ante de consensu debitoris ad novationem requisito demonstravimus (830.).

§. 832.

De novatio- Qui habet jus bona alterius pro suo arbitrio administrandi;

novare

novare potest. Qui enim habet jus bona alterius pro suo arbitrio administrandi, quando cum altero contrahit qua creditur, creditor quoque censetur, seu creditoris loco est. Quamobrem cum creditor novare possit (§. 827.); qui habet jus bona alterius pro arbitrio suo administrandi, novare utique potest.

Nimirum quoad administrationem is domini loco est, adeoque quod dominus facere potest, ipse etiam facere potest. In praesenti non definimus, quinam illi sint, qui pro suo arbitrio aliorum bona administrare possunt instar domini: patebit enim hoc suo loco.

§. 833.

Si fidejussio ex intervallo accedit, vel poena obligationi adjicitur, quae ante adjecta non erat; novatio non fit. Etenim fidejussio fit in securitatem debiti (§. 783. part. 4. Jur. nat.), adeoque obligationem, quae non tollitur (§. 785. part. 4. Jur. nat.), et poena non mutat in aliam (§. 290. Ontol.). Quamobrem cum novatio non fiat, nisi obligatio prior in aliam mutetur (§. 809.); si fidejussio ex intervallo accedit, novatio non fit. Quod erat unum.

Similiter si obligationi jam antea contractae adjicitur poena, ejus adjectione illa magis firmatur, non vero perimitur (§. 606. part. 3. Jur. nat.). Patet igitur ut ante, poenae adjectione non fieri novationem. Quod erat alterum.

§. 834.

Si terminus solutionis prorogatur, non fit novatio. Si enim terminus prorogatur, creditor saltem consentit, ut solutio differatur; non vero ideo vult, ut vetus obligatio perimatur, & nova in ejus locum substituatur. Enimvero si obligatio vetus non perimitur, nec nova in ejus locum substituatur, *An prorogatio termino solutionis fiat novatio.*

(Wolffii Jur. Nat. Pars V.)

D d d d

nova

novatio non fit (§. 810.). Ergo non fit novatio, si terminus solutionis prorogatur.

Nimirum debitori tantummodo moram indulget creditor (§. 639. part. 3. *Jur. nat.*), adeoque debitum adhuc spectatur, tanquam quod solvendum fuerat eo die, quo debebatur; minime vero id agitur, ut debitor videatur satisfecisse obligationi suæ, & ex nunc obligatus fit in diem. Ex sola igitur termini prorogatione animus novandi non colligitur. Confundenda quoque non est pacti seu contractus cujusdam continuatio cum novatione: aliud enim est obligationem continuare, aliud vero eandem mutare in aliam, quemadmodum fit in novatione (§. 809.). E. gr. Debes mihi mille thaleros sub usuris hodie solvendo. Ego consentio, ut eosdem mihi sub usuris adhuc debeas per annum sequentem. Obligatio antea contracta continuatur, non vero illa extincta nova contrahitur. Manes debitor meus ex eo tempore, quo primum contracta est obligatio, nec dici potest te fuisse debitorem meum & nunc iterum factum esse debitorem meum, cum nunquam debere desieris eodem modo, quo contracta primum fuit obligatio. Aliud est, si id agatur, ut debitum habeatur solutum, & quod antea debebatur, nunc ex novo contractu deberi incipiat. Ita enim tu liberaris ab obligatione tua, quasi mihi solutum esset, & nova contracta est obligatio, quasi brevi manu a me iterum accepisses, quod solvendum fuerat (§. 42. part. 3. *Jur. nat.*).

§. 835.

De novatione in chirographo. Si chirographum vetus redditur & ejus loco aliud accipitur, novatio fit. Quoniam enim debitor in chirographo fatetur, se rem quandam fungibilem ab altero accepisse & eam integre restituere promittit (§. 64.); eodem probandum est debitum. Quamobrem cum reddi non possit, nisi quod debetur habeatur acceptum, ut nulla probatione amplius sit opus; qui chirographum vetus reddit, hoc facto te a vetere obligatione liberat, quæ per istud probari debebat, & dum

liud chirographum a te accipit, hoc ipso significat, te ex nunc ipsi debere esse obligatum, cum aliud per id probari non possit. Quia itaque novatio fit, quando vetus obligatio perimitur & alia in ejus locum substituitur (§. 810.); si chirographum vetus redditur & ejus loco aliud accipitur, novatio fit.

Nimirum vetus chirographum redditur inutile, quando redditur & ejus loco aliud accipitur, cum aliud actum non intelligatur, quam ut debitum probetur per chirographum novum, non vero per vetus. Valet igitur obligatio non quasi ex tunc, sed quasi ex nunc contracta: vetus adeo definit, nova incipit, adeoque illa in hanc mutatur (§. 209. *Ontol.*), consequenter novatio fit (§. 809.). Aliud est si retento chirographo contractus chirographarius tantummodo continetur per aliquod tempus, adeoque isti subscribatur, prorogationem mutuo consensu fuisse factam. Tum enim utique id agitur, ut vetus obligatio per chirographum probanda subsistat.

§. 836.

In constituto non fit novatio. Etenim in constituto sal- *An novatio*
va manet prior obligatio (§. 121.), adeoque ea in aliam non fiat in con-
mutatur. Quamobrem cum non fiat novatio, nisi obligatio *stituto.*
prior in aliam mutetur (§. 809.); nec erit novatio, si debi-
tum constituitur.

Ostendi etiam potest hoc modo. Naturaliter constitu-
tum debiti alieni non differt a fidejussione (§. 125.), & de-
bitum proprium constituendo saltem firmatur (§. 123.). E-
nimvero fidejussione non fit novatio (§. 833.), nec debitum
vetus firmando novatur (§. 809.). Sive itaque debitum a-
lienum, sive proprium constituatur, novatio non fit.

§. 837.

Naturaliter opus non est, ut quis expresse dicat, se novare An animus
velle, seu habere animum novandi. Cui enim competit defini- *novandi ex-*
novandi ex-

*preste signi-
ficari de-
beat.*

tio, ei etiam competit definitum (§. 349. *Log.*). Quodsi ergo ex eo, quod actum est, appareat, adesse ea, quæ ad novationem requiruntur (§. 809.); novatum quoque esse intelligitur. Quamobrem naturaliter necesse non est, ut expresse dicatur, actum esse animo novandi.

Sane si solvis pretium dicendo te hanc rem habere velle, & venditor eam tibi tradit pretio accepto, res tibi emta erit, etiamsi dictum non fuerit, te eam emere velle. Ex eo enim, quod actum est, apparet negotium inter te ac venditorem gestum esse emtionem venditionem (§. 937. *part. 4. Jur. nat.*). Hinc chirographi veteris redditione & novi acceptione novatur (§. 835.), etiamsi non dicatur, hoc fieri novandi animo, cum ex demonstratione satis appareat, adesse ea, quæ ad novationem requiruntur.

§. 838.

*Quando ex-
preste dicen-
dum, te non
habere ani-
mum no-
vandi.*

Quoniam naturaliter opus non est, ut quis expresse dicat se habere animum novandi (§. 837.); *in casu dubio*, quando scilicet quod actum est & novandi, & non novandi animo fieri potest, cum contra alterum pro vero habeatur, quod sufficienter significat (§. 427. *part. 3. Jur. nat.*), nisi novatum esse debeat, expresse dicendum, quod agitur fieri absque animo novandi.

Alias nimirum præsumtio militabit pro novatione (§. 837.), quæ ut elidatur, significandum utique est, animum novandi abesse. E. gr. Tu mihi debes ex emto centum thaleros. Ego consentio ex intervallo, ut hos mihi demum post biennium solvas cum usuris. Cum novatum esse videatur, obligatione ex emto mutata in eam, quæ est ex contractu sænebri; si novatum esse nolis, dicendum omnino est, te consentire absque animo novandi, quoniam non repugnat ut solutio pretii differatur & ob moram solvantur usuræ (§. 1428. *part. 4. Jur. nat.*).

§. 839.

Delegatio est pactum, quo debitor vice sua alium debi- *Delegatio*
torem expromittentem creditori substituit. Debitor, qui a- *quia fit.*
lium in locum suum substituit, vocatur *Delegans*; debitor,
qui in locum alterius substituitur, *Delegatus*; creditor vero,
cui fit delegatio, *Delegatarius*. Quamobrem *ad delegationem*
requiruntur tres persona, duo debitores, quorum unus delegas, alter
delegatur, & creditor, cui fit delegatio. Et quoniam nemo alte-
ri obligari potest ultra voluntatem suam (§. 382. part. 3. *Jur.*
nat.), adeoque nec sine consensu suo (§. 658. part. 1 *Phil.*
pract. univ.), neque etiam sine acceptatione aliquis alteri ad
quid præstandum obligari possit (§. 381. part. 3. *Jur. nat.*);
delegatio perficitur delegantis, delegati & delegatarii consensu, con-
sequenter delegatus promittit deleganti, quod expromittere velit,
delegatus vero delegataria, quod ipse solvere velit (§. 393. part. 3.
Jur. nat.) & *delegatarius sive creditor expromissionem acceptat* (§.
365. part. 3. *Jur. nat.*).

Expromissio fieri potest pro incscio, immo invito debito-
re, cum etiam quis proprio motu pro tertio, adeoque eodem
incscio ac invito solvere possit (§. 716.) expromissor autem pro
tertio solvat (§. 866. part. 4. *Jur. nat.*). Enimvero quia in delegati-
one debitor principalis substituit alium in locum suum, qui ex-
promittat; non posse hoc fieri nisi eodem incscio ac volente,
per se patet. Delegatio itaque actus compositus est ex duplici
pacto, uno inter debitorem principalem & expromissorem, seu
delegantem & delegatum, altero inter expromissorem & credi-
torem, seu delegatum & delegatarium interveniente. Priori id
agitur, ut delegatus deleganti sese obliget ad expromittendum;
posteriori autem, ut expromissio acceptetur a delegatario, adeo-
que delegatus ad solvendum proprio nomine obligetur delega-
tario, & ita hic novum nanciscatur debitorem loco prioris.
Delegatio igitur non ante perfecta est, quam postquam utrum-
que pactum fuerit perfectum. Quoniam pactum non perfici-

tur, nisi paciscentium consensu (§. 788. *part. 3. Jur. nat.*); hinc clarissime patet, ad delegationem necessario requiri delegantis, delegati & delegatarii, seu utriusque debitoris & creditoris consensum. Ad cessionem quoque concurrunt tres personæ, nimirum cedens, cessionarius & debitor (§. 81. 82. *part. 3. Jur. nat.*); sed duo hic sunt creditores, debitor unus, & creditor unus substituitur in locum alterius. Quoniam vero cessio perficitur mutuo cedentis & cessionarii consensu (§. 83. *part. 3. Jur. nat.*), nec ad eam requiritur consensus debitoris (§. 89. *part. 3. Jur. nat.*); ideo simplici pacto, quod inter cedentem & cessionarium, seu duos creditores intervenit, perficitur (§. 788. *part. 3. Jur. nat.*), consequenter cessio actus simplex est (§. 3. *part. 4. Jur. nat.*). In cessione agitur de jure creditoris in alium transferendo; in delegatione autem de transferenda obligatione debitoris in alium. Jus meum transferre possum in alium pro arbitrio meo (§. 11. *part. 3. Jur. nat.*), nec interest debitoris, utrum mihi solvat, quod debet, an alii: ast obligationem, qua tibi teneor, cum ab ea me liberare non possim (§. 674. *part. 3. Jur. nat.*), non possum pro arbitrio meo transferre in alium, nec tibi semper perinde est, utrum me, an alium habeas debitorem. Etsi adeo ad cessionem non requiratur consensus debitoris; consensu tamen creditoris opus est ad delegationem, cui invito alius debitor obrudi nequit.

§. 840.

*Effectus de
legationis.*

Per delegationem debitor prior seu delegans liberatur & novus debitor seu delegatus solus obligatus manet creditori seu delegatario. Etenim in delegatione delegatus expromittit delegantis causa (§. 839.). Enimvero expromissor personam debitoris principalis induit, nec debitor principalis amplius manet creditori suo obligatus (§. 867. *part. 4. Jur. nat.*), consequenter is liberatur (§. 653.), adeoque expromissor solus creditori obligatus manet. Quamobrem in delegatione debitor prior seu delegans liberatur & novus debitor seu delegatus solus obligatus manet creditori seu delegatario.

Effectus

Effectus adeo delegationis idem est, qui expromissionis, utpote ab expromissione, quæ delegationi inest (§. 839.), proveniens. Non tamen propterea expromissio eadem est cum delegatione, quemadmodum patet ex iis, quæ ad propositionem præcedentem annotavimus (not. §. 839.). Sane expromissio fieri potest simplici pacto, quod inter promissorem & creditorem intercedit: at delegatio requirit pactum duplex, ut perficiatur, quemadmodum modo annotavimus (not. §. cit.). Immo expromissio simplici pacto fieri potest, etiamsi fiat incio ac invito debitore, veluti si tibi indico me habere animum expromittendi, non tamen ad hoc faciendum me obligo; reservato jure voluntatem meam mutandi, ut pœnitentiæ locus sit, vel si tibi per alium significo, me expromissurum, atque expromitto, antequam constiterit de acceptance tua.

§. 841.

Quoniam per delegationem debitor prior liberatur & *An detur re-novus* solus obligatus manet (§. 840.); *si debitor novus, seu gressus ad delegatus non fuerit solvendo, ad delegantem non patet regressus. delegantem.*

Debitoris persona mutatur tuo consensu (§. 839.): tibi adeo imputabis, si loco debitoris magis idonei nactus fueris alium minus idoneum. Poteras enim accipere adpromissorem loco expromissoris, ut & debitorem priorem, & adpromissorem haberes tibi obligatum (§. 865. part. 4. *Jur. nat.*).

§. 842.

Delegatio solutio est. Etenim per delegationem debitor *An delegatio liberatur* ab obligatione sua (§. 840.), consequenter præstitisse censetur id, ad quod præstandum fuerat obligatus (§. 653.). Enimvero quando præstat id, ad quod præstandum obligati sumus, tum solvitur (§. 659.). Quamobrem qui delegat, solvere censetur. *Delegatio itaque solutio est.*

Nimirum alium debitorem tibi delecto solutionis causa, ut adeo perinde sit, ac si tibi præstitissem id, ad quod præstandum eram obligatus, & tu postea alium tibi obligasses ad idem præstandum,

standum, ad quod præstandum tibi eram obligatus. E. gr. Ego tibi debeo centum florenos. Delego Titium, ut is tibi obligatus sit ad centum florenos solvendum. Perinde omnino est, ac si ego centum florenos tibi solvissem & tu deinde v. gr. mutuo vel sub usuris eosdem dedisses Titio.

§. 843.

*Quomodo
delegatio
fiat.*

Delegatio cum delegato a delegante inchoatur, & a delegato cum delegatario perficitur. Constat enim delegatio ex duobus pactis, quorum uno delegatus sese obligat deleganti ad expromittendum ipsius causa; altero autem idem sese obligat delegatario ad solvendum id, quod a delegante solvi debebat (§. 839.). Quamobrem cum delegans vice sua delegatum substituat creditori (§. cit.), idem vero non ante substitutus sit, quam ubi eidem obligatus est; quando is se obligat ad expromittendum, delegatio quidem inchoatur, tum vero demum perfecta est, ubi expromissio actu facta. Delegatio itaque a delegante cum delegato inchoatur & a delegato cum delegatario perficitur.

Quodsi dicas, posse primum cum creditore iniri pactum de expromittendo, ac deinde idem ratihaberi a debitore delegante; facile patet, antequam de delegatione convenum fuerit inter delegantem & delegatum, de ea agi non posse a delegando cum creditore, nisi sub conditione ratihabitionis, quæ pacto inter delegantem & delegatum ineundo perficiatur. Quamobrem cum pactum de expromittendo non ante valeat, quam pacto de isto ratihabendo accedente (§. 467. part. 3. Jur. nat.); perinde omnino est, ac si hoc præcessisset, illud vero subsequutum fuisset, seu non obstante, quod illud præcesserit, eodem tamen demum perfici delegationem, quippe quæ perfecta intelligitur eo ipso momento, quo idem validum efficitur.

§. 844.

*De modo de-
legandi.*

Non opus est ut delegatio fiat inter partes omnes presentes uno actu. Etenim delegatio perficitur consensu delegantis, delegati

legati & delegatarii (§. 839.). Quamobrem cum nihil interfit, utrum consensus declaratus fuerit inter absentes, an inter presentes, utrum eodem, an diverso tempore, modo unusquisque eundem sufficienter indicaverit (§. 428. *part. 3. Jur. nat.*); ideo opus non est ut delegatio fiat inter presentes partes omnes uno actu.

Ita tecum convenire possum per literas de te delegando, tu tanquam delegatus adire potes creditorem & eidem consentienti expromittere. Similiter possum tibi creditori meo significare sive presenti, sive absenti per literas, me velle tibi delegare Titium, & te rogare, ut cum ipso meo nomine de delegatione agas. Quodsi is delegari velit tibi que expromittat; quin naturaliter perfecta fit, dubitandum non est. Etiam si enim maxime naturale sit, ut negotium incipiat a pacto inter delegentem & delegatum ineundo & perficiatur altero, quod inter delegatum & delegatarium intervenit (§. 843.); in omni tamen casu, quomodocunque tandem & quocunque tempore consensus partium contrahentium declaretur, si rem penitus inspicias, semper constabit perinde esse, ac si ordo iste naturalis seu qui negotio huic maxime convenit, observatus fuisset. Aliud obtinebat jure Romano, quo delegatio perfici non poterat nisi stipulatione.

§. 845.

In delegatione vel ita conveniri potest, ut obligatio delegantis transeat in delegatum, quasi cum eo primum contraxisset creditor, vel ut illa extinguatur, & obligatio delegati nascatur ex conditionis tractu novo inter creditorem seu delegatarium & delegatum interveniente. In delegatione enim debitor unus substituitur in locum alterius (§. 839.). Jam debitor persona moralis est (§. 70. *part. 1.* & §. 96. *part. 3. Jur. nat.*), quæ non subsistit nisi in individuo quodam physico. Quamobrem si debitor unus substituitur in locum alterius, aut idem manet individuum morale, seu eadem persona moralis, aut cum individuo physico

phico mutatur etiam morale. Quod si individuum morale maneat idem, obligatio ex uno individuo physico transire debet in alterum; sin vero istud mutatur, in novo individuo physico nova oriri debet obligatio (§. 70. part. 1. *Jur. nat.*). Quoniam itaque a voluntate contrahentium pender, quomodo inter se convenire velint (§. 11. part. 3. *Jur. nat.*); in delegatione utique vel ita conveniri potest, ut obligatio delegantis transeat in delegatum, quasi cum eo primum contraxisset creditor, vel ut illa extinguatur, & obligatio delegati nascatur ex contractu novo inter creditorem seu delegatarium & delegatum interveniente.

Nimirum si debitor unus substituitur in locum alterius, individuum physicum semper mutetur necesse est; ast cum non repugnet, ut idem individuum morale in diversis individuis physicis subsistat (§. 70. part. 1. *Jur. nat.*, & §. 181. *Ontol.*), ut cum individuo physico mutetur etiam morale necesse non est. Quamobrem si debitor unus substituitur in locum alterius, vel ita sit substitutio, ut obligatio, quæ inhærebat substituente, jam inhæreat substituto, vel ut nova quædam obligatio, quamvis priori similis, inhæreat substituto, altera, quæ erat in substituente, extincta. In casu priori individuum morale non interit, sed in alium quasi locum migrat: in posteriori autem illud interit, & aliud nascitur. Unde in priori casu novus debitor qua debitor idem est cum vetere; in posteriori autem diversus, etsi ad eadem obligatus sit, ad quæ vetus debitor obligatus erat (§. 181, 183. *Ontol.*).

§. 846.

An in delegatione fiat in delegatum, novatio non sit; si vero ita conveniatur, ut illa novatio. extinguatur, & nova ex contractu delegati & delegatarii nascatur, novatio sit. In casu dubio illud præsumitur. Etenim si ita conveniatur, ut obligatio delegantis transeat in delegatum, ea

non mutatur in aliam, etsi alii individuo physico inhæreat. Quamobrem cum absque mutatione obligationis prioris in aliam non fiat novatio (§. 809.); si in delegatione ita conveniatur, ut obligatio delegantis in delegatum transeat, novatio non fit. *Quod erat primum.*

Quodsi ita conveniatur, ut obligatio delegantis extinguatur, & obligatio nova delegati nascatur ex contractu delegati & delegatarii, per pactum inter delegantem & delegatum obligatio delegantis in delegatum transfunditur, & dum per pactum delegati & delegatarii nova introducitur, cum delegatus ad idem præstandum non nisi semel obligatus esse debeat, per hanc obligatio vetus in ipso delegato perimitur, ita ut qui teneri debebat ex priori obligatione delegantis *per demonstr. n. 1.* nunc teneatur ex propria. Quoniam itaque novatio fit, si obligatio prior in aliam mutetur manente eodem subjecto, seu individuo physico (§. 809.); novatio utique fit, si ita conveniatur, ut obligatio delegantis extinguatur & nova ex contractu delegati & delegatarii nascatur. *Quod erat secundum.*

Quoniam si quis vice sua alium substituit creditori debitorem, ut is præstet eidem, ad quod præstandum ipse obligatus est, per se intelligitur velle, ut obligatio sua transeat in substitutum; ideo necesse non est, ut expresse dicatur, hoc præcise fieri debere, non aliud. Ast si substitutio hoc modo fiat, ut vetus obligatio perimatur & in ejus locum nova introducatur, cum contra contrahentem non habeatur pro vero, nisi quod sufficienter indicavit (§. 428. *pari. 3. Jur. nat.*); necesse omnino est, ut hoc expresse dicatur, nisi aliunde appareat, id actum esse. In casu itaque dubio præsumitur in delegatione id actum, ut obligatio delegantis tantummodo transeat in delegatum, in eodem subsistens. *Quod erat tertium.*

Apparet hinc delegationem per se non esse novationem, nisi animus novandi accedat, qui delegationem simplicem in actum compositum seu mixtum ex delegatione ac novatione vertit, atque ideo necesse esse ut animus novandi sufficienter indicetur sive verbis expressis, quod tollatur obligatio & nova in ejus locum introducatur, sive tacite, faciendo ea, quæ absque novandi animo fieri non poterant, veluti si quis chirographum vetus reddit debitori primo seu deleganti & chirographum novum, quod non refertur ad prius, a debitore secundo seu delegato accipit, nulla prorsus delegationis in eodem mentione facta.

§. 847.

Quid creditor in delegatione novare possit.

In delegatione creditor quidvis novare potest. Per delegationem debitor prior liberatur, & delegatus solus creditori obligatus est (§. 840.). Quamobrem cum eodem debitore manente creditor novare possit quidvis (§. 809.), nec amplius interfit delegantis, quid fiat, vel non fiat; in delegatione creditor quidvis novare potest.

Ego tibi debeo centum thaleros ex emto. Tibi delego Titium, ut hos centum solvat. Tu cum eo convenire potes, ut eos post biennium solvat ex mutuo, vel cum usuris ex contractu fœnebi. Idem intelligitur, si tibi debeo centum ex locatione conductione, & ego tibi delego Titium, debitorem meum, ut eodem tibi debeat tanquam ex eadem causa, ex qua mihi debebat.

§. 848.

Effectus delegationis quoad delegatum.

Perfecta delegatione obligatio, qua erat inter delegatum & delegantem extinguitur. Etenim si debitorem meum delego creditori meo, id omnino agitur, ut, quod is mihi solvere debebat, solvat creditori meo (§. 839.), consequenter cum mihi non amplius obligatus sit ad quicquam præstandum, quando delegatio perfecta est, adeoque delegatarius debi-

torem

torem meum vice mea suum esse voluit (§. cit.); obligatio, quæ erat inter delegatum & delegantem extinguitur.

E. gr. Ego tibi debeo quinquaginta florenos: Titius mihi debet totidem. Ego Titium tibi delego. Perfecta delegatione Titius fit debitor tuus & definit esse debitor meus, quemadmodum ego esse tuus (§. 840.). Titius censetur mihi, ego censeor tibi solvisse, atque adeo ego prorsus liberor, tanquam nullius amplius debitor; ast Titius saltem liberatur quoad me, quippe adhuc debitor tuus.

§. 849.

Quando debitorem meum alteri delego, novatio fit vel cum De novatio-delegato, vel cum delegatario, vel cum utroque. Etenim si debitorem meum alteri delego, vel ita convenitur, ut solvat creditorem meum alteri delegeatur, vel ita convenitur, ut solvat creditorem meum alteri delegeatur, vel tanquam debitum ex eadem causa, qua mihi debebat, vel denique ut nova contrahatur cum delegatario obligatio. In casu priori debitum debitoris mei mutatur in debitum meum, quasi is mihi deberet, quod ego alteri debeo, adeoque novatio fit cum delegato: in secundo creditor acceptat debitum debitoris mei loco mei, adeoque cum ipso novatur, denique in casu tertio debitum meum mutatur in debitum debitoris mei, vel contra, & loco ejus introducitur debitum novum ex contractu inito inter delegatum & delegatarium, adeoque & cum delegato & delegatario simul novatio fit (§. 809.).

E. gr. Ego Titio debeo centum florenos ex emto. Mævius mihi totidem debet ex locatione conductione. Si Titio Mævium delego, ut debeat ex emto, novatio fit cum Mævio; si eundem ipsi delego, ut debeat ex locatione conductione novatio fit cum Titio: denique si eundem ipsi delego & hic cum eo convenit, ut debeat ex mutuo, novatio fit & cum Mævio, & cum Titio. Me vero vel tacente apparet, non semper opus esse, ut delegans debitorem suum deleget creditoribus suis:

suo: etenim nil obstat, quo minus se delegari patiatur, qui deleganti nihil debet, vel quod gratis hoc faciat liberali animo pro me soluturus, vel quod ego me ipsi ad aliud præstandum obligo, quia hoc facit.

§. 850.

Quando delegatus alium nanciscatur creditorem.

Quando debitorem tuum delegas, alium is nanciscitur creditorem. Etenim antequam eum delegares, tu eras ipsius creditor: facta autem delegatione, is ejus creditor fit, cui delegatur. Alium itaque nanciscitur creditorem.

Patet id non fieri, si qui delegatur, non est debitor delegantis, cum, antequam delegaretur, nullum haberet creditorem (not. §. 849.). Delegatario vero perinde est, siue is fuerit tuus debitor, siue non fuerit, nisi eidem maneat obligatus, quemadmodum tibi obligatus fuerat debito ipsius in solum dato (§. 807.). Datur autem in delegatione creditor alius volenti, qui in cessione dari potest etiam invito (§. 89. part. 3. Jur. nat.).

§. 851.

An delegatario non exigente debitum ad solvendum delegatum compellere possit delegans.

Si creditor delegatarius debitum exigere cesset & verendum sit, non solvendo delegatum fore; delegans eum compellere nequit ad solvendum. Quoniam enim delegatione perfecta obligatio, quæ erat inter delegantem & delegatum, extinguitur (§. 848.); deleganti utique nullum amplius jus est ad id, ad quod præstandum delegatus jam creditori delegatario est obligatus, nec ejus interest, utrum is solvendo sit, nec ne (§. 622. part. 3. Jur. nat.). Quamvis adeo creditor delegatarius debitum exigere cesset ac verendum sit, delegatum non fore solvendo, delegans tamen eum ad solvendum compellere nequit.

Jus adigendi debitorem morosum nascitur ex obligatione ipsius (§. 236. part. 1. Pbil. pract. univ.), qua extincta, ipsum quoque extinguitur.

§. 852.

§. 852.

Delegatio semel perfecta revocari nequit a delegante. Per delegationem enim delegans contulit in delegatarium jus ad id, quod delegatus ipsi debet (§. 539.). Quamobrem cum nemini jus suum quæsitum auferre possit (§. 336. part. 2. Jur. re possit. nat.); nec delegans delegatione perfecta declarare potest, jus, quod in eum contulit, ipsi competere non debere. Quoniam itaque delegatio revocatur, quando delegans declarat, jus ad id, quod delegatus debet, delegatario competere non debere (§. 741. part. 3. Jur. nat.); delegatio semel perfecta a delegante revocari nequit.

§. 853.

Quoniam delegationem perfectam revocare nequit delegans (§. 852.); idem prohibere nequit, ne delegatario solvatur.

Nimirum si prohibet, ne solvatur delegatario, non vult, ut eidem solvatur, consequenter non vult, ut ei competat jus ad id, quod debet delegatus, adeoque ipso facto delegationem revocat; id quod facere nequit (§. 852.). Non poterat dici solvuisse, nec ab obligatione sua liberatus delegans, si ipsi adhuc esset liberum de solutione delegati disponere propria voluntate.

§. 854.

Immo quoniam delegationem perfectam revocare nequit delegans (§. 852.); idem nec solutionem a delegante sibi sponte oblatam accipere potest.

Si enim acciperet, denuo ipso facto delegationem revocaret.

§. 855.

Si delegans delegatario promittit, se soluturum, si in termino de pacto de solutionis delegatus non fuerit solvendo; delegatio facta intelligitur legationi ad sub jectò, quod

delegans sol- sub conditione, si delegatus in termino solutionis fuerit solvendo. vere velit, Etenim si delegans delegatario promittit, se soluturum, si in *si delegatus termino solutionis delegatus non fuerit solvendo;* debitor *solvendo* delegatus non aliter substituitur nisi sub hac conditione, si sol- *non sit.* vendo fuerit, quando debitum exigi potest, adeoque delegans vult eum non esse substitutum, si solvendo non fuerit. Quam- obrem cum in hac substitutione consistat delegatio (§. 839.); ipsa utique delegatio facta intelligitur sub hac conditione, si delegatus in termino solutionis fuerit solvendo.

Non obstat expromissio delegati pure facta, ita ut ipse teneatur delegatario, quasi obligatio delegantis perempta fuisset. Conditio enim illa adjicitur in gratiam solius delegatarii, cui facultates delegati non satis perspectæ sunt, adeoque pacto peculiari inter delegantem ac delegatarium inito, etiam inscio delegato, cum solus delegatarius securitati suæ eodem prospicere velit. Quoad delegatum itaque perinde est, ac si conditio hæc adjecta non fuisset. Immo ne quidem concipi potest expromissio fieri sub hac conditione, si solvendo fuero: qui enim expromittit, adeoque promittit, quod suo nomine tanquam debitor principalis præstare velit, ad quod præstandum is erat obligatus (§. 865. *part. 4. Jur. nat.*), de facultatibus suis dubitare nequit, utrum quod promittit præstare etiam possit, nec ne. Nulla sane promissio, adeoque nec expromissio (§. *cit.*), fieri debet absque animo deliberato (§. 391. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque antequam expromittat prope perpendere debet, quales sint facultates suæ (§. 387. *part. 3. Jur. nat.*), & animus deliberatus promissoris semper præsumitur (§. 425. *part. 3. Jur. nat.*).

§. 856.

*Effectus il-
lius pacti.*

Quoniam delegatio sub hac conditione facta intelligitur, si delegatus in termino solutionis fuerit solvendo, quando delegans delegatario promittit, se soluturum, si in termino solutionis delegatus non fuerit solvendo (§. 855.):

delegatio

delegatio quoad delegantem & delegatarium non ante valida, quam si in termino solutionis delegatus fuerit solvendo, consequenter cum hoc ante constare non possit, quam in facultates delegati fuerit inquisitum, adeoque is excussus fuerit (§. 804. part. 4. Jur. nat.), delegatus ante excutiendus, quam delegatario ad delegantem regressus patet.

Atque adeo patet clarius ex ipso effectu pacti delegationi in gratiam delegatarii adjecti, id solum respicere delegatarium, nullo autem modo referri ad delegatum, quippe qui ex facto suo perinde obligatus est delegatario, ac si pactum illud inter delegantem ac delegatarium non intervenisset. Consuluit eodem sibi tantum delegatarius, non vero delegato.

§. 857.

Si delegans delegatario callide persuaserit, delegatum esse idoneum debitorem, quem noverat solvendo non fore; delegatio non legatio in-valet. Etenim quia delegatarius vice delegantis suscipit delegatum debitorem, quod fidem habens dictis delegantis putat eum idoneum esse debitorem; error dat causam promissioni delegatarii (§. 504. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum promissio valida non sit, cui error causam dat (§. 569. part. 3. Jur. nat.); nec valet delegatio, si delegans delegatario callide persuaserit delegatum esse idoneum debitorem, quem noverat solvendo non fore.

Ex ipsa demonstratione liquet, alium quoque errorem, si det causam promissioni delegatarii, delegationem vitiare, ut in specie eam in rem plura dici superfluum existimem.

§. 858.

Per delegationem fidejussores liberantur, nisi in delegationem An per delegationem li- consenserint. Etenim fidejussores se obligarunt, quod ipsi præstare velint, si delegans non præstiterit, ad quod præstandum erat obligatus (§. 782. part. 4. Jur. nat.), consequenter fidejussores.

ter si ipse non solverit (§. 659.). Quamobrem cum delegans perfecta delegatione solvisse putetur (§. 842.); nec fidejussores amplius obligati manent, consequenter sublata eorum obligatione utique liberantur (§. 653.).

Ostenditur etiam hoc modo. Delegatione perfecta delegans solvisse putatur (§. 842.), ut perinde sit, ac si revera solvisset (§. 840.). Enimvero quamprimum debitor principalis solvit, fidejussor ab obligatione sua liberatur (§. 795. part. 4. Jur. nat.). Quamobrem etiam liberantur fidejussores, delegatione perfecta. *Quod erat primum.*

Enimvero si fidejussores consentiunt in delegationem, eo ipso promittunt, quod etiam obligati esse velint pro delegato, delegatario vice delegantis obligando, consequenter pro eodem fidejudent (§. 782. part. 4. Jur. nat.). Quamvis adeo liberentur a pristina obligatione *per demonstrata n. 1.* nova tamen, quam contraxerunt, obligatione tenentur etiam delegatario, adeoque non liberantur (§. 653.). *Quod erat alterum.*

Quoad fidejussores adeo in casu posteriori perinde est, ac si delegatio facta non fuisset.

§. 859.

Quid sit assignatio.

Assignatio est actus, quo debitor soluturus substituit alium, quem rogat, ut vice sua solvat, vel solvere jubet. Qui vice sua alium ad solvendum substituit, dicitur *Assignans*, vel *Assignator*; qui substituitur, *Assignatus*. *Si assignatus praesens fuerit, assignatio solis verbis perfici potest: si absens fuerit, scriptura perficitur, datis nimirum literis ad assignatum directis, quibus assignatio facta probatur. Literis tamen etiam perficitur inter praesentes, ut subscripta apocha, vel non subscripta assignatus probare possit solutionem debiti assignati a se factam (§. 74.).*

E. gr. Tu mihi debes centum aureos. Cum solutionem peto,

peto, tu mihi das literas ad Sempronium directas, quibus eum rogas, ut hos centum mihi solvat. Actus hic assignatio est. Quodsi assignatus solverit & assignationem a me accipit subscripta apocha; is probare hoc instrumento potest, se solvisse. Apochæ tamen subscriptione simpliciter opus non est, cum pro solutione tradatur instrumentum assignationis, quod ejus impetrandæ spe acceptum, ut adeo assignatus probare possit se solvisse, quia ipsi fuit traditum. Cum enim etiam spe solutionis dari possit apocha; instrumentum assignationis non magis probat solutionem factam, si fuerat in manu assignati, apocha subscripta, quam ea non subscripta. Quodsi ubivis tuta esset fides, nec memoria hominum labilis, nec homines essent in negotiis suis negligentes, nec casus emergentes facta deleterent; ad perficiendam assignationem scriptura non foret opus, nec eadem requireretur ad pacta alia.

§. 860.

Si creditor nomen assignatum in solutum accipit, debitor liberatur; si non accipit, hic non liberatur, nisi solutione ab assignato assignationem facta. Datione enim in solutum debitor liberatur (§. 799). debitor liberatur. Quamobrem si debitor nomen assignatum in solutum det, adeoque creditor idem in solutum accipit; ille utique liberatur. Quod erat primum.

Enimvero si creditor nomen assignatum in solutum non accipit, nonnisi spe solutum iri ab assignato accipit (§. 859. h. & §. 800. *Psych. empir.*). Quamobrem id omnino agitur, ut assignans tamdiu maneat obligatus, donec solutio fuerit facta. Quoniam itaque obligatio assignantis non tollitur, nisi solutione actu facta (§. 653.); nec assignans liberatur, nisi solutione ab assignato facta, si creditor nomen assignatum in solutum non accipit. *Quod erat secundum.*

Quando itaque idiomate patrio dicitur: *Anweisung ist Zahlung*, hoc est, assignationem esse solutionem; id intelligen-

dum est de eo casu, in quo nomen assignatum in solutum accipitur, vel vocabulum *Anweisung* sumitur pro delegatione in significato strictiori.

§. 861.

De regressu

Quoniam assignans non liberatur, si assignatus non sol-
ab assignato *vat* (§. 860.); ab assignante solutionem adhuc petere potest credi-
ad assignan- tor (§. 653.), adeoque eidem patet ab assignato ad assignantem
tem. regressus.

Solutione itaque ab assignato non facta, instrumentum assignationis redditur assignanti, hic idem recipere ac ipse solvere tenetur.

§. 862.

An assigna-

tus compelli ad solvendum compellere potest: si non accipit, compellere nequit.
possit ad so- Etenim si creditor nomen assignatum in solutum accipit, jus
vendum. suum ipsi cedit assignans (§. 807.), adeoque instar cessionarii est (§. 82. part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem cum cessionarius vi adigere possit eum, qui sibi præstare non vult, ad quod præstandum obligatus cedenti (§. 94. part. 3. *Jur. nat.*); creditor, qui nomen assignatum in solutum accepit, etiam assignatum ad solvendum compellere potest. *Quod erat unum.*

Enimvero si creditor nomen assignatum in solutum non accipit, nec jus suum adversus assignatum eidem cedit assignans. Quamobrem cum spe solutum iri tantummodo assignationem acceptaverit, & debitorem suum sibi manere obligatum voluerit, nisi assignatus solverit (§. 860.); nec ullum ipsi jus est compellendi assignatum ad solvendum, adeoque compellere nequit (§. 156, part. 1. *Phil. pract. univ.*). *Quod erat alterum.*

Nimirum assignatus non ideo tibi obligatur, quia assignans vult, ut tibi solvat, & tu consentis, ut ab eodem solvatur,

adeoque

adeoque ex consensu tuo non nascitur jus assignatum compellendi ad solvendum; nec tibi jus suum cessit debitor tuus creditor assignati, adeoque nullum prorsus jus assignatum ad solvendum compellendi tibi competere potest. Quin potius tu tibi reservasti regressum ad debitorem tuum, nisi assignatus solvat (§. 861.), adeoque missa assignatione, quæ effectu destituitur, ad assignantem redeundum.

§. 863.

Quoniam assignatum ad solvendum compellere nequis, *Idem porro si nomen assignatum in solutum non accepisti (§. 862.); expenditur. multo minus eundem ad solvendum compellere potes, si assignatus non fuerit debitor assignantis, vel ei se quicquam debere negat.*

Quando assignans non dat nomen in solutum assignando id tantummodo agitur, ut tu solutionem petas ab assignato, sub hac conditione, ut, nisi is solvat, solvere teneatur assignans. Quamobrem non attenditur, utrum assignatus sit debitor assignantis, nec ne, & parum refert, quacunque de causa assignans velit, ut assignatus solvat, quod ipse debet. Quando vero nomen dat in solutum, tum omnino necesse est, ut assignatus sit debitor assignantis, neque enim in solutum dari potest, quod non est (§. 796.).

§. 864.

Assignando nil novatur, nec fidejussores liberantur, nisi nomen assignatum in solutum accipiatur. Nisi enim nomen assignando assignatum in solutum accipiatur, debitor non liberatur (§. 860.), *vetur, & si adeoque nec obligatio ejus tollitur (§. 653.), nec idem solvissent censetur (§. 659.).* Quamobrem cum novatio non fit, *liberantur.* at, nisi obligatio prior in aliam mutetur (§. 809.), nec fidejussores liberentur, nisi debitor principalis solverit (§. 795. *part. 4. Jur. nat.*); assignando nil novatur, nec fidejussores liberantur, nisi nomen assignatum in solutum accipiatur.

Nemo non videt nobis hic sermonem esse de eo, quid operetur assignatio per se, dum eventus adhuc in suspenso hæret.

§. 865.

Effectus solutionis ab assignato facta.

Si assignatus solvit, & debitor principalis, & fidejussores liberantur. Quod si enim assignatus solvit, is solvit vice assignantis (§. 859.), atque adeo perinde est, ac si ipse assignans solvisset. Enimvero si assignans solvit, ipse liberatur (§. 660. 653.), liberantur etiam fidejussores (§. 795. part. 4. Jur. nat.). Quamobrem si assignatus solvit, & debitor principalis, & fidejussores liberantur.

Patet adeo liberationem tam debitoris principalis, quam fidejussorum pendere ab eventu, nisi in solutum accipitur nomen assignatum.

§. 866.

Confusio debiti & crediti.

Confusio debiti & crediti dicitur, quando contingit, ut, qui debitor, idem etiam fit creditor.

Contingit hoc, si creditor fit hæres debitoris. Quamobrem cum de jure hæreditario nondum egerimus; nec de liberatione, quæ fit confusione, hic dicendi locus est. Omittimus etiam alia, quæ huc referri poterant, quia vel ex alibi demonstratis jam patent, vel ex iis, quæ suo loco adhuc demonstrabuntur, manifesta erunt.

§. 867.

Jus controversum quid sit.

Jus controversum dicitur, si duo vel plures eandem rem tanquam suam, vel sibi debitam prætendunt, vel de quo duo, vel plures inter se litigant.

E. gr. Si Titius contendit, domum esse suam; Sempronius vero eam suam esse, vel sibi deberi affirmat, & utrique parti non desunt rationes, quibus confidit; dominium domus dicitur controversum. Hic igitur loci, ubi de solutione agitur, qua quis consequitur id, ad quod jus habet, seu quod suum est,

est, aut ipsi debetur, nobis etiam agendum est de modo finiendi controversias de Jure.

§. 868.

Decessio a lite gratuita, quando scilicet jus controversum *Amicabilis* uni ceditur, alter verò nihil vicissim accipiat, vocatur *Amica-compositio* *quid sit.*
bilis compositio.

E. gr. Controvertitur inter me ac te de dominio domus. Ego litigare tecum nolens, vel litis pertæsus declaro, me consentire ut domus sit tua, nec a te vicissim quicquam accipere volo. Controversia nostra de domo, cujusnam ea esse debeat, amicabiliter composita.

§. 869.

Amicabili compositione lis finitur. Quando enim *amicabilis* fit compositio, a lite disceditur (§. 868.), adeoque litigantes non habent animum eam continuandi, vel renovandi. Quamobrem *amicabili compositione lis finitur.* *Effectus ejus.*

Aliud utique est a lite discedere, aliud eandem suspendere, alio tempore renovandam. Si lis suspenditur, conveniri nequit, ut res controversa sit unius, alter vero nihil vicissim accipere debeat; sed controversia indecisa manet. Quando vero a lite disceditur & ita convenitur, ut res tota sit unius, & alter vicissim nihil recipiat; controversia utique decisa, adeoque lis finita est.

§. 870.

Quoniam *amicabili compositione lis finitur* (§. 869.); *Obligatio e-*
qui nihil accipit, se obligat, quod nihil rei litigiosa causa ab altero, jus qui nihil
qui eam totam accipit, petere velit. *accipit.*

E. gr. Si controversia de domo amicabiliter componitur, ut tu totam solus habere debeas, ego autem nihil vicissim a te accipiam; ego utique me obligo ad nihil propterea a te petendum, quod tu solus domum totam, de qua inter nos controversia erat, habere debeas.

§. 871.

§. 871.

*Quomodo
amicabilis
compositio
perficiatur.*

Amicabilis compositio perficitur pacto. Quando enim amicabiliter componitur de jure controversia, ita convenitur, ut unus habeat rem controversam, sive corporalem, sive incorporalem solus, alter vero nihil vicissim accipiat (§. 868.), & qui nihil accipit se obligat, adeoque promittit (§. 393. part. 3. Jur. nat.), quod rei litigiosæ causa nihil ab eo, qui eam totam solus accepit, petere velit (§. 870.). Quoniam itaque istiusmodi conventio pactum est (§. 788. part. 3. Jur. nat.); amicabilis compositio pacto perficitur.

Sunt qui ipsam amicabilem compositionem pactum vocant, alii vero negant eam esse pactum, sed actum potius esse contendunt, qui pacto perficitur. Posterior sententia verior videtur. Etenim amicabilis compositio consistit in eo, ut a lite decedatur; cessio vero a lite pactum non est; sed ut recedatur, controversia terminata, pacto opus est.

§. 872.

*Casus ami-
cabilis com-
positionis.*

Si amicabilis fit compositio, possessor rei controversa vel eam retinet, vel alteri dat, vel a tertio, qui detinet, uni traditur, aut uni jus ad eam, quam tertius debet, relinquitur. Etenim si amicabilis fit compositio, jus controversum uni creditur, alter vero nihil vicissim accipit (§. 868.). Quodsi ergo rem controversam jam possidet, qui eam habere debet; cum eam jam detineat (§. 150. part. 2. Jur. nat.), eandem retinet; si vero eam alter possidet, adeoque detinet (§. cit.), eandem illi tradere, aut, si tertius possidet, hic tradere tenetur. Quodsi tertius tantummodo ad quid præstandum obligatus est, cum de jure ad id litigetur (§. 867. h. & §. 781. part. 3. Jur. nat.), jus ad id ei relinquitur, qui solus rem controversam habere debet.

§. 873.

Si amicabile fit compositio, unus jus suum, quod habere præ- Adamicabi-
tendit, remittit. Quando enim amicabile fit compositio, jus lem compositi-
controversum uni ceditur & alter nihil vicissim recipit (§. 868.), *tionem re-*
adeoque declarat se nolle, ut sibi præstetur ad quod alium *quiri remis-*
præstandum sibi obligatum esse prætendebat. Quoniam ita- *tionem juris*
que jus suum remittit, qui declarat se nolle, ut alter sibi *ab altera*
præstet, ad quod præstandum obligatus (§. 95. *part. 3. Jur. parte.*
nat.); si amicabile fit compositio, unus jus suum, quod ha-
bere prætendit, remittit.

E. gr. Præterdis dominium in domo: si amicabile fit com-
positio, dominium, quod præterdis, remittis. Quoniam itaque
dominium in ea habere non vis, eam alteri tradis, si tu possi-
des, vel convenit, ut eam retineat, si ipse possidet, aut ut tra-
datur a tercio, qui eam detinet. Quodsi controversatur de pe-
cunia, quam debet Sempronius, & controversa amicabilem
componatur, unus jus suum, quod habere præterdit, remittit
& alteri relinquit in totum, ita ut solus exigere possit pecuniam
debitam, adeoque consentit, ut eidem soli solvatur, & hac so-
lutione ab omni præterensione tutus fit debitor.

§. 874.

Quoniam si amicabile fit compositio, unus jus tuum, *Effectus a-*
quod habere præterdit, remittit (§. 873.), quamprimum *micabilis*
vero jus tuum remittis, idem extinguitur (§. 97. *part. 3. Jur. compositio-*
nat.); *facta amicabile compositio præterditio tua extinguitur, con-*
sequenter cum te obliges, quod rei litigiosæ causa nihil amplius
ab altero, qui eam totam gratis accepit, petere velis (§. 868.),
eam repetere non licet.

Amicabili nimirum compositione lis finitur (§. 869.), qua se-
mel directa, non datur ad eandem regressus, cum contra eum,
qui nihil accepit, adeoque jus suum remisit, quod habere præ-
tendebat (§. 873.), habeatur pro vero, quod sufficienter indi-
(*Wolffii Jur. Nat. Pars V.*) G g g g cavit

cavit (§. 428. part. 3. *Jur. nat.*), nimirum quod omnem præ-
tensionem missam facere velit. Accedit, quod amicabile com-
positio perficiatur pacto (§. 871.), quod utique servandum (§.
789. part. 3. *Jur. nat.*).

§. 875.

*An amicabi-
li compositi-
one jus ter-
tii tollatur.*

Facta amicali compositione non tollitur jus tertii. Quando enim amicabile fit compositio, de jure tuo agitur, non ve-
ro de jure tertii, ad quem negotium hoc non pertinet, quod per se patet. Quamvis ergo prætensio tua extinguitur, ut eam renovare non possis (§. 874.); non tamen ideo prætensio tertii extincta, de qua nihil actum, nec agi potuit, cum de jure alieno tuum non sit disponere. Facta igitur amicali compositione jus tertii, si quod habet, non extinguitur.

E. gr. Si intet me & te controversetur de dominio domus, & ego tandem consentio, ut sit tua, fuerit vero tertius, qui id sibi competere prætendit; amicabile compositio, quæ tibi placuit, præjudicare nequit tertio, quippe qui in eam suo nomine non consensit, consequenter nec jus suum, quod habere prætendit, remisit, nec pacto tuo, ad quod nullo modo concurrat, amittere potuit. Quemadmodum tibi integrum erat de jure, quod tu habere prætendebas, disponere pro arbitrio tuo; ita etiam tertio integrum est, de jure, quod ipse habere sibi videtur, disponere, prouti ipsi visum fuerat, nec ulla ratio est, cur ita disponere debeat, quemadmodum tibi placuit.

§. 876.

*Quando in-
vafor fiat,
qui amicabi-
li compositi-
one facta ni-
hil accipit.*

Si facta amicali compositione, qui nihil accipit, alterum, qui rem litigiosam immobilem possidet, vi de ea deicere tentat, invafor est. Etenim facta amicali compositione, qui nihil accipit jus suum, quod habere prætendit, remittit (§. 873.); prætensio ejus extinguitur (§. 874.), consequenter nec jus eam possidendi ipsi competere potest. Quoniam itaque invafor est, qui, cum nullum jus possidendi habeat, alterum vi

de possessione sua rei immobilis dejicit (§. 507. part. 2. *Jur. nat.*), adeoque invasor esse incipit, quamprimum vim adhibere incipit ad eum dejiciendum; invasor utique est, qui nihil accipit, facta amicabile compositione, si alterum, qui rem litigiosam immobilem possidet, vi de ea dejicere tentat.

§. 877.

Si facta amicabile compositione, qui nihil accipit, altero, qui rem litigiosam mobilem accepit, eundem vi eripere tentat; prædo est. prædo. Quando Etenim cum prædo sit, qui rapinam committit (§. 506. part. 2. *Jur. nat.*), adeoque rem invito domino vi eripit animo eam sibi habendi (§. 505. part. 2. *Jur. nat.*); propositio præfens eodem modo ostenditur, quo præcedentem demonstravimus (§. 876.).

Agimus hic de amicabile compositione, qualis obtinet in statu naturali, in quo unusquisque rerum & actionum suarum arbiter est.

§. 878.

Amicabilis compositio naturaliter licita. Quando enim amicabile fit compositio, qui nihil accipit jus suum, quod habere prætendit, remittit (§. 873.). Enimvero naturaliter quilibet jus suum remittere potest (§. 117. part. 3. *Jur. nat.*), adeoque multo magis remittere potest jus, quod saltem habere prætendit. Amicabilis itaque compositio naturaliter licita.

An amicabile compositio naturaliter licita.

Amicabili compositioni minime repugnat damni a patrimonio suo avertendi obligatio (§. 494. part. 2. *Jur. nat.*). Cum enim remittatur jus, quod quis habere saltem prætendit, adeoque adhuc incertum; nec certum esse potest, utrum hac remissione damnum detur patrimonio suo, nec ne. Et, si vel maxime jus sit penes eum, qui remittit; obligatio tamen damni a se avertendi neminem tenet, nisi quantum in se est (§. 493. part. 2.

part. 2 Jur. nat.), adeoque vel naturaliter seu physice, vel moraliter fieri possit, ut avertatur. Quando autem amicabili compositione lis finitur, tunc per eum, qui jus suum remittit, quod habere præterdit, non stat, ut aliter finiatur, quia alter aliter consentire non vult, quam ut res litigiosa tota sit sua. Videmus autem deinceps, quod non deesse possint rationes officiis convenientes, cur amicabilis compositio præferatur aliis mediis finiendi litem, præsertim in statu naturali.

§. 879.

*Transactio
quid sit.*

Transactio est decessio a lite non gratuita, sed aliquo dato, vel retento, vel promisso.

Convenit in eo transactio cum amicabili compositione, quod in utraque decedatur a lite, nec controversia decidatur per rationes, quæ pro stabiliendo jure suo utrinque in medium proferuntur: at in hoc differt, quod in amicabili compositione pars una jus suum, quod habere præterdit, gratis remittat, in transactione autem gratis non faciat, sed ab altero vicissim aliquid accipiat, sive id statim detur, aut ut retineat, quod jam habet, permittatur, sive ille ad quid præstandum sese obliget. Necesse igitur est, ut non unus solum accipiat rem controversam totam, sed ut alter quoque quidpiam accipiat, etiamsi modicum fuerit.

§. 880.

*Finis trans-
actionis.*

Transactioe lis finitur. Ostenditur eodem modo, quo idem de amicabili compositione demonstravimus (§. 869.).

Transactio & amicabilis compositio ad eundem finem tendunt, nimirum ut jus desinat esse controversum, adeoque lis finiatur. Alias in utroque casu nihil ageretur.

§. 881.

*Quomodo
transigatur.*

In transactione convenitur, quinam rem litigiosam totam habere, & quid vicissim alteri præstare debeat, vel quomodo inter partes litigantes illa sit dividenda & num ad aliquas præstatio-

præstationes alter alteri præterea debeat esse obligatus. Etenim in transactione neuter discedit a lite gratis, sed aut aliquid retinet, aut alter ipsi quid dat, vel promittit (§. 879.). Quando igitur transigitur, necesse est ut litigantes inter se conveniant, quid unusquisque habere, & ad quid alteri obligatus esse debeat. Quamobrem si unus rem litigiosam totam habere debet, necesse est, ut alteri vicissim quid præstet, vel statim, vel promittat. Si res litigiosa dividitur, aut in sola divisione acquiescitur, aut unus præterea alteri ad præstationem quandam se obligat, vel statim adhuc quid præstat. De his itaque ut inter transigentes conveniatur necesse est, dum de discessu a lite agitur, adeoque transigitur (§. 879.).

Nimirum qui transigunt, a lite discedere intendunt; sed neuter discedere vult gratis, & constare debet, cujusnam res controversa esse debeat, quippe non derelinquenda a litigantibus (§. 249. part. 2. *Jur. nat.*), ut sit nullius (§. 251. part. 2. *Jur. nat.*). Necesse igitur est, ut conveniatur, utrum res litigiosa sit dividenda, & quomodo sit dividenda, an vero unum totam habere debeat, quid præstandum sit alteri; si denique divisio placet, an in hac sola sit acquiescendum, an vero partibus accedere debeant quædam præstationes.

§. 882.

Transactio perficitur pacto. Etenim transactione lis finitur *Quomodo* (§. 880.), adeoque necesse est, ut unusquisque acquiescat in *transactio* eo, de quo conventum fuit (§. 881.), consequenter ut se ob-*perficiatur.* liget ad nihil ab altero rei litigiosæ causa, de qua transactum est, posthac petendum, de quo non fuit conventum, adeoque hoc promittat (§. 393. part. 3. *Jur. nat.*). Quoniam itaque istiusmodi conventio pactum est (§. 788. part. 3. *Jur. nat.*); transactio perficitur pacto.

Habent utique animum transigentes litem non continuandi, nec postea eam renovandi, consequenter finita esse debet

controversia per transactionem, & hoc modo unicuique satisfactum intelligitur, quomodo convenit. Quod cum fieri non possit, nisi reciprocis promissionibus sese invicem sibi obligent, quod conventis stare velint; absque pacto perfici non concipitur transactio. Quemadmodum vero supra annotavimus, esse nonnullos, qui ipsam amicabilem compositionem pactum vocant; ita quoque iidem transactionem ipsam pro pacto habent. Enimvero quæ supra eam in rem de amicabili compositione annotavimus, ea etiam de transactione tenenda sunt. Ceterum parum refert, utrum amicabilem compositionem & transactionem ipsam pro pacto habere, adeoque per pactum definire velis; sive utramque habere malis pro actu, qui sine pacto non est validus, adeoque omnem vim suam ab eodem requirit. Nemini ea de re litem movebimus: per nos statuat unusquisque, quod sibi visum fuerit.

§. 883.

*Remissio juris in trans-
actione.*

In transactione de jure suo, quod quis habere præten- dit, aliquid præten- dit. Transigentium enim uterque eandem rem habere præten- dit: quando autem a lite disceditur, vel ita conveni- tur, ut res litigiosa dividatur, vel qui eandem totam retinet, aliud vicissim alteri quid præstet, vel ut partibus rei litigio- sæ adjiciantur certæ præstationes aut promissiones (§. 879. 881.). Quoniam itaque neuter consequitur id, quod habe- re præten- dit tanquam suum, aut sibi debitum, jus vero suum remittit, qui sufficienter significat se nolle, ut alter sibi præ- stet, ad quod præstandum obligatus (§. 95. part. 3. Jur. nat.); in transactione uterque de jure suo, quod habere præten- dit, aliquid remittit.

In amicabili compositione unus tantummodo jus suum, quod habere putat, remittit (§. 873.), idque totum (§. 868.), aut idem repudiat (§. 111. part. 3. Jur. nat. & §. 868. b.). Et in hoc ea differt a transactione *vi prop. præf.*

§. 884.

In transactione & amabili compositione rei controversæ non An lis decidit decisio. Quodsi enim controversia decidenda, necesse est datur in ut expensis in utramque partem rationibus determinetur, transactione cuiusnam jus controversum competat, vel ex toto, vel ex parte, & amabilitate, ut quod suum est, vel quod unicuique debitum, unus compositione quisque consequatur, consequenter neuter litigantium habet ne. animum de iure suo quicquam remittendi. Enimvero in amabili compositione & transactione expensis rationibus non determinatur, penes quem stet veritas, sed ea in dubio relicta a lite saltem disceditur vel gratis, ut unus rem litigiosam totam habeat, alter nihil vicissim accipiat (§. 868.). sed jus, quod habere præterdit remittat (§. 873.), vel non gratis, ut alter etiam aliquid accipiat, vel eidem quid promittatur (§. 879.), & sic uterque de iure suo, quod habere præterdit, remittat (§. 883.). Quamobrem in amabili compositione & transactione rei controversæ non fit decisio.

Aliud omnino est litem decidere, aliud eandem componere, vel ut unus a præterensione sua desistat, vel ut utriusque præterensioni pro parte satisfiat. Ibi agitur de veritate latente in apud deducenda, hic saltem de lite litigantium consensu terminanda, veritate in dubio relicta. Equidem non ignoro communiter transactionem definiri per conventam decisionem rei dubiæ aut litigiosæ, aliquo dato, vel retento, vel promisso; nec tamen etiam ignoro, *Linckorum* in disp. de transactionib. aphor. 1. negasse, quod sit decisio, quia causa non deciditur, adeoque maluisse transactionem definire per decessionem a lite non gratuitam. Et hæc sententia utique verior, quemadmodum ex demonstratione propositionis præsentis liquido apparet. Manifesta utique differentia est, utrum lis terminetur veritate, an mutuo consensu, veritate in dubio relicta, quia convenitur, ut stetur ead, quod placuerit, qualescunque tandem sint rationes, cur placuerit, quippe cum eadem tanquam motiva

tiva voluntati non attendantur. Manet jus incertum, etsi ex conventionem jus certum consequatur is, qui aliquid accipit, vel cui quid promittitur. Jus enim tum metiendum est ex voluntate pacificentium, non vero ex lege.

§. 885.

An amicabilis compositio vel transactio sit mera voluntatis.

A voluntate litigantium unice pendet, utrum litem amicabiliter componere, vel de re controversa transigere velint, an nolint.
Etenim in amicabili compositione unus litigantium jus suum omne, quod habere sibi videtur, seu præterdit, remittit (§. 873.), in transactioe uterque de jure, quod præterdit, partem remittit (§. 883.). Enimvero cum unicuique jus suum sit tribuendum (§. 922. part. 1. *Jur. nat.*), adeoque non faciendum, quod eodem salvo fieri nequit (§. 921. part. 1. *Jur. nat.*); nemo invitus adigi potest, ut jus suum se habere nolle declaret, adeoque id remittat vel in totum, vel ex parte (§. 95. part. 3. *Jur. nat.*). Quoniam tamen unusquisque jus suum remittere potest (§. 117. part. 3. *Jur. nat.*), nec tum quid amplius fit contra jus alterius (§. 239. part. 1. *Phil. pract. univ.* & §. 95. part. 3. *Jur. nat.*); a voluntate litigantium unice pendet, utrum litem amicabiliter componere, vel de re controversa transigere velint, an nolint.

Nimirum invito adimi nequit jus suum (§. 336. part. 2. *Jur. nat.*), adeoque nec jus, quod præterdit, quia adhuc dubium est, annon eidem revera comperat, consequenter non abest periculum, ne jus suum eidem adimatur. Ast si in re adhuc dubia jure tuo cedere malis, si vel maxime tibi comperat, quam cum altero litigare, ac incerto eventui rem committere, præferim ubi non adeo facile ad liquidum perducitur potest; tibi nil invito adimitur, sed prudentiæ tuæ, ad quam naturaliter obligatus es (§. 258. part. 1. *Jur. nat.*), convenit, ut eligas, quod pro circumstantiis præsentibus tibi utilius videtur (§. 256. part. 1. *Jur. nat.*). Et ab his desumuntur rationes, per quas tanquam

quam motiva determinatur voluntas ad ineundum pactum, quo perficitur amicabile compositio (§. 871.), vel transactio (§. 882.).

§. 886.

Quoniam a voluntate litigantium unice pendet, utrum *An ad alter-* litem amicabiliter componere, vel de re controversa transi- *utrum quis* gere velint, an nolint (§. 885.); *ad amicabilem compositionem, cogi possit.* vel transactionem nemo invitus cogi potest.

Repugnat coactio libertati naturali (§. 156. part. 1. *Jur. nat.*), adeoque nulla adest obligatio externa ad amicabilem compositionem, vel transactionem (§. 398. part. 3. & §. 23. part. 1. *Jur. nat.*). Quod adeo meæ voluntatis est, nullo modo necessitatis est (§. 118. part. 1. *Pbil. pract. univ.*),

§. 887.

Quoniam a voluntate litigantium unice pendet, utrum *De electione* litem amicabiliter componere, vel de re controversa transi- *amicabilis* gere velint, an nolint (§. 886.), nec res controversa disci- *compositio-* tur (§. 884.), sed a lite saltem, prævia conventionione (§. 871. *nis vel* 882.), disceditur (§. 868. 879.); *a voluntate etiam litigantium transactio-* pendet, utrum rem dubiam amicabiliter componere, an de ea transi- *nis & modo* gere velint, & si transactio placeat, quomodo transigere velint, transigendi. consequenter *an pure, an sub conditione, & si quid datur, re-* tineatur, vel promittatur, utrum pure, an sub conditione da- *tum, retentum, vel promissum debeat, & num quod datur statim,* an in diem dari debeat.

Quemadmodum ipsa amicabile compositio & transactio meæ voluntatis est; ita etiam alterutrius electio, alias enim ad illam invitus cogi posset, qui nihil accipit: quod absurdum (§. 886.). Cum vero nonnisi prævio pacto discedatur a lite in transactione (§. 882.); quot modis pacisci potest, tot etiam conveniri potest in transigendo, & tunc uniusque jus & obli-
(*Wolffii Jur. Nat. Pars V.*) Hhhh gatio

gatio vim suam accipit a pacto & ex eo metiendum est. Acquiruntur enim jura certa, quæ antea non competebant, & novæ contrahuntur obligationes, quibus antea non obstringebantur litigantes. Hinc vero patet, transactiones easdem admittere divisiones, quæ pactis conveniunt, veluti quod alia sit pura, alia conditionata, vel in diem facta. Sed de his plura dici opus non est.

§. 888.

Divisio *Transactio generalis* est, quæ extenditur ad omnes præ-
transactio- *tensiones* speciales, quæ sub illa generali comprehendi
nis in gene- possunt, five tum, cum fieret transactio, de iis fuerit
ralem & spe- cogitatum, five minus. Ast *specialis est transactio*, quæ ad
rialem. res certas, five speciem, five quantitatem tantummodo
 restringitur.

Ita specialis est transactio, quando transigitur de dominio prædii, vel de certa quantitate fructuum ex prædio, aut certa quantitate frumenti. Ast generalis transactio est, quando transigitur de omni quacunque præensione, quæ ratione prædii controverfi obvenire poterat ex data causa.

§. 889.

Differentia *In transactione generali renunciatur omni præensione ad rem*
utrinusque *controversam, qualiscunque tandem fuerit; ast in speciali non re-*
expeditur. *nunciatur præensioni alii ad eandem rem, si qua posthac appareat, sed*
 ea salva manet. Etenim transactio generalis ad omnes præ-
 tensiones speciales, quæ sub illa generali comprehendi pos-
 sunt, extenditur, etiamsi de iis non fuerit cogitatum (§.888.),
 consequenter facta transactione nulli amplius conceditur lo-
 cus. Quamobrem perinde est, ac si declararetur, si posthac
 præensio quædam alia ad eam rem, quam de quo tum fuit
 cogitatum, emergat, ea de causa litem non esse movendam.
 Quoniam itaque juri suo renunciat, qui sufficienter in grati-

am alterius significat, se jus quæsitum habere nolle (§. 103. part. 3. Jur. nat.); in transactione generali renunciatur omni prætensioni ad rem controversam, qualiscunque tandem fuerit. *Quod erat primum.*

Enimvero specialis transactio restringitur ad res certas (§. 888.), adeoque non respicit nisi prætensionem præsentem, ob quam lis fuit excitata, consequenter nonnisi hæc finitur (§. 880.), futura vero, de qua nunc nihil dictum, minime præscinditur. Prætensioni adeo alii ad eandem rem, si qua posthac appareat, minime renunciatur (§. 103. part. 3. Jur. nat.). *Quod erat secundum.*

Quoniam prætensioni futuræ in transactione speciali minime renunciatur, *per demonstrata n. 2.* ea utique salva manet. *Quod erat tertium.*

§. 890.

Transactione facta prætensio extinguitur, nec eam renovare Effectus licet. Transactione enim lis finitur (§. 880.), adeoque præ-tensio-
tensioni satisfactum, perinde ac si debitum fuisset solutum. *nis.*
Quamobrem cum per solutionem extinguatur jus ab altero, qui solvit quid exigendi (§. 661.); facta transactione præ-tensio quoque extinguitur. *Quod erat unum.*

Transactio perficitur pacto (§. 882.). Quamobrem cum pacta sint servanda (§. 789. part. 3. Jur. nat.); transactione quoque standum, consequenter prætensionem renovare non licet. *Quod erat alterum.*

Non aliud intenditur transigendo, quam ut prætensio extinguatur. Quodsi eam renovare liceret, transactione nihil actum fuisset.

§. 891.

*Amicabili compositione & transactione facta, non datur ad An ad rem
rem litigiosam regressus, etiamsi posthac probare possis eam tuam litigiosam
Hhhh 2 esse,*

pateat regressus, si certa facta fuerit. *essr, vel tibi deberi.* Etenim facta amicabili compositione & transactione prætensionem renovare non licet (§. 874. 890.) Quamobrem cum lis renovaretur, si daretur ad rem litigiosam regressus, ubi posthac probare posses eam tuam esse, vel tibi deberi, & a transactione vel amicabili compositione recederetur; utraque semel perfecta non datur ad rem litigiosam regressus, etiamsi posthac probare possis eam tuam esse, vel tibi deberi.

Quodsi regressus pateret, amicabilis compositio vel transactio facta fuisse intelligi deberet sub hac conditione, nisi in posterum contingat, ut liquido probare possis rem esse tuam, vel tibi deberi. Enimvero cum contra paciscentes non habeatur pro vero, nisi quod sufficienter indicatum (§. 428. *part. 3. Jur. nat.*) ; nec pacto cuidam tacite adjicere licet conditionem,

§. 892.

De transactione jurata & injurata. *Transactio jurata* dicitur, quæ juramento firmatur: *Injurata* vocatur, quæ juramento non firmatur. Eadem divisio valet de amicabili compositione.

Nimirum is jurat, qui in compositione amicabili nihil accipit, & cujus in transactione conditio deterior est: in transactione tamen etiam uterque transigentium jurare potest, quod eandem observare velit.

§. 893.

An juramentum ad amicabilem compositionem & transactionem non requiritur. Ad amicabilem compositionem & transactionem juramentum non requiritur. Amicabilis enim compositio & transactio ex pacto, quo perficitur (§. 871. 882.), obligationem acquirit (§. 789. *part. 3. Jur. nat.*), juramentum vero, quando superaccedit, novam obligationem non producit (§. 903. *part. 3. Jur. nat.*). Quoniam igitur utraque absque juramento valida

da est, nec juramentum quicquam in iis immutat; ad neutram juramentum requiritur. *nem requiritur.*

Juramentum igitur non est de essentia amicabile compositionis, vel transactionis, sed accessorium. Quoniam jurato promittens juramento suo confirmat, se in presenti voluntate servandi promissum perseverare velle (§. 902. *part. 3. Jur. nat.*), ad quod jam obligatus est, juramento nondum prestito (§. 874. 890.); juramentum accedit in majorem securitatem ejus, cui juratur, quippe cui jurans fidem suam magis adstringit (§. 934. *part. 3. Jur. nat.*).

§. 894.

Si is, cujus melior est conditio, in amicabilem compositionem, vel transactionem aliter consentire nequit, nisi alter, cujus conditio deterior est, juret; juramentum licitum est. Quando enim is, cujus conditio melior est, in amicabilem compositionem, vel transactionem aliter consentire nequit, nisi alter, cujus deterior est conditio, juret; is sibi metuat necesse est, ne fidem datam fallens (§. 758. *part. 3. Jur. nat.*) ab amicabili compositione, vel transactione recedere & prætensionem suam renovare velit, consequenter eidem credere non vult, cum tamen ejus plurimum interfit, ut de veritate dictorum sit certus (§. 622. *part. 3. Jur. nat.*). Quoniam itaque juramentum licitum est, si plurimum interfit, ut quis certus sit de veritate dictorum asseveranti tamen credere non vult (§. 946. *part. 3. Jur. nat.*); erit etiam juramentum licitum, si is, cujus melior est conditio, in amicabilem compositionem, vel transactionem aliter consentire nequit, nisi alter, cujus conditio deterior est, juret.

Temere jurare non licet (*not. §. 915. part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum ad amicabilem compositionem & transactionem non requiratur juramentum (§. 893.); singularis adesse debet ratio, quæ idem urget (§. 276. *part. 3. Jur. nat.*). Quam-

vis enim fidem tam juratam, quam non juratam fallere quis possit; quoniam tamen turpius est fidem juratam fallere, quam non juratam, ita ut se hominem nullius fidei prober, cui nec juratam fidem fallere religioni est (§. 852. part. 3. *Jur. nat.*), juramentum in casu propositionis presentis non temere accedit. Consideramus hic amicabilem compositionem & transactionem in statu naturali, adeoque quæ hic demonstrantur non temere applicanda ad civilem.

§. 895.

Idem porro Si in transactione etiam is, cujus deterior est conditio, non si expenditur. ne ratione sibi metuit, ne alter, quamvis melior sit conditio ejus, ab eadem recedere & prætensionem pristinam renovare velit; juramentum quoque ejus, cujus melior est conditio, licitum. Patet eodem modo, quo propositionem præcedentem demonstravimus.

Nimirum in casu presentis eadem est ratio ex parte ejus, cujus conditio melior existit, quam supposuimus in casu propositionis præcedentis ex parte illius, cujus deterior est conditio. Fieri autem posse, ut etiam is, cujus melior est conditio, a transactione recedere ac pristinam prætensionem renovare velit, dubitandum non est, cum præstet rem totam habere, quam ejus partem, vel totam sine onere, quam cum onere: inprimis autem non vanus est metus, si is, cujus melior est conditio, addat promissum. Firmatur autem juramento non parum transactio, etiam hoc nomine, quod arceat omnes tacitas exceptiones ac conditiones (§. 908. part. 3. *Jur. nat.*), nec admittat reservationes mentales (§. 909. part. 3. *Jur. nat.*).

§. 896.

Cui trans- Juramentum magis convenit transactioni generali, quam
actioni magis speciali. Etenim transactio generalis extenditur ad omnes
conveniat prætensiones speciales, quæ sub illa comprehenduntur, spe-
juramen- cialis vero ad rem certam, de qua controversatur, restringi-
tum. tur

tur (§. 888.), adeoque illa facilius locum facit tacitis exceptionibus ac conditionibus, quam specialis. Quamobrem cum juramentum arceat omnes tacitas exceptiones ac conditiones (§. 908. *part. 3. Jur. nat.*); juramentum magis convenit transactioni generali, quam speciali.

Consideramus hic transactionem in se citra respectum ad transigentes, quorum ratio habetur in duabus propositionibus proximè præcedentibus. Quoniam enim non vanus esse debet metus, ne alter fidem datam fallat; rationes utique sufficientes adesse debent, cur tibi metuas. Alias scilicet juramentum foret temerarium, nec recte exigeretur. Leviores itaque rationes sufficiunt, cur alterius fides tibi suspecta sit in transactione generali, quam cur suspecta esse debeat in speciali. Quamobrem ne in exigendo juramento quicquam committas, quod reverentiæ Numinis adversum; probe omnia sunt ponderanda.

§. 897.

Super debito liquido transigi nequit, nec de eo locum habet amica- De objecto bilis compositio, si debitum liquidum fuerit. Etenim si debitum *transactio-* fuerit liquidum, certo constat, quod alter tibi ad hoc præ- *nis & ami-* standum sit obligatus (§. 673.), adeoque eum ad solven- *cabilis com-* dum compellere potes (§. 236. *part. 1. Phil. præct. univ. & §. præfationis* 659. *b.*). Quamobrem cum non litigetur, cujusnam res sit, *notanda.* vel cui debeat, transactio autem & amicabilis compositio litem istiusmodi supponat (§. 868. 879.); super debito liquido transigi nequit, nec amicabilis compositio locum habet, si debitum liquidum fuerit.

Nimirum debitum semper illiquidum esse debet, super quo transigitur, aut si amicabili compositioni locus esse debet. Necessè est, ut duo eandem rem prætendant, vel unus jus quoddam ad eam prætendat, quam alterius esse, vel ei deberi non diffusetur, ut transactio vel amicabilis compositio sit medium finiendi litem (§. 869. 880.), cujus decisio ob rationes probabiles,

biles, quæ utrique litigantium parti sunt, foret vel difficilis, vel admodum molesta, si non prorsus impossibilis.

§. 898.

De remissione debiti cum habet amicabilem compositionem, si debitum liquidum fuerit (S. 897.); remissio debiti liquidi non est amicabilem compositio, nec remissio partis ejusdem transactionis, sed donatio (S. 48. part. 4. tum § no-jur. nat.), & si debitor det aliud, vel loco ejus, quod debet, promotione. mittat, ut res alia pro alia solvatur consentit (S. 663.), sem aliud in solutum datur (S. 796.), aut novatio fit (S. 809.).

Ita si debitor obæratum cum creditoribus convenit, ut parte debiti sint contenti, reliquam remittant; transactio non est, nec amicabilem compositio. Quamvis enim in utraque remittatur jus, quod quis habere præten dit (§. 873. 883.); non tamen omnis remissio fit amicabilem compositione, vel transactio.

§. 899.

An transactio obstet prætensionibus ex nova causa. Transactio non obstet nova prætensionibus ex alia causa. Etenim cum transigeretur, non actum fuit de prætensione nova ex alia causa, sed de veteri ex causa tum dicta: quod per se patet. Quamobrem etsi per transactionem extincta fuerit prætensio vetus, nec ea renovari possit (§. 891.); non tamen propterea extincta quoque fuit prætensio nova ex alia prorsus causa. Huic igitur transactio minime obstet.

Nimirum jus, quod præten ditur, ex nova causa prorsus diversum est ab eo, quod præten ditur ex alia causa. Quamvis ergo illud fuerit remissum, vel ejus aliqua pars (§. 873. 883.); non tamen hoc fuit remissum.

§. 900.

An iuri certo ex alia causa. Quoniam transactio non obstet prætensionibus novæ ex alia prorsus causa (§. 899.); multo minus ea obstabit iuri certo ex alia causa, quod, cum transigeretur, ignorabatur.

Ita

Ita si super testamento fuerit transactum & postea reperitur codicillus, in quo tibi aliquid legatum; non obstabit transactio, quo minus legatum petere possis.

§. 901.

*Quaecunque impediunt, quo minus pactum aliquod sit validum, De invalidi-
ea etiam transactionem irritam faciunt & compositionem amicabili tate transa-
lem.* Etenim & transactio (§. 882.), & amicabile compositio perficitur pacto (§. 871.). Quod si ergo pactum fuerit *compositio-
invalidum, nec transactio, nec amicabile compositio vali- nis amicabi-
da esse potest.* Quamobrem quicquid impedit, quo minus *lis.*
pactum aliquod sit validum, ea etiam transactionem ac ami-
cabilem compositionem invalidam faciunt.

Transactio & compositio amicabile vim suam omnem ac-
quirit a pacto, quo perficitur, cum sine eo utraque non esset
actus obligatorius. Obligatio, quæ a pacto venit, excludit
pænitentiam, ne parte altera invita rescindi possit. Quando
igitur pactum invalidum est, ut ex eo nascatur nulla obligatio,
nec ab eo vim obligandi acquirere potest amicabile compositio
& transactio, ut ab ea altera parte invita discedere non liceat.
Quoniam de promissionibus, consequenter etiam de pactis, quæ
a promissione vim suam capiunt (§. 393. 788. *part. 3. Jur. nat.*),
jam demonstravimus, quando non valeant; non opus esse vi-
detur, ut prolixius ostendatur, quandonam amicabile compositio
& transactio sit invalida.

§. 902.

*Quando a pacto discedere licet; a transactione quoque disce- Quando a
dere licet.* Etenim transactio perficitur pacto (§. 882.), adeo *transactio-
que cum pactum sit servandum (§. 789. part. 3. Jur. nat.), vi ne discedere
ejus subsistit.* Quando igitur a pacto discedere licet, a trans- *liceat.*
actione quoque discedere licet.

● Nimirum quod a transactione discedere non liceat, altera par-
te invita, id inde est, quod pacta sint servanda, adeoque ea in-
(*Wolffii Jur. Nat. Pars V.*) Iiii vita

vita parte altera rescindi minime possint. Quamobrem si causa quædam emergat, cur a pacto discedere licitum; ex eadem quoque causa a transactione recedere licet.

§. 903.

Idem in specie expenditur.

Quoniam a transactione recedere licet, quando a parte recedere licet (§. 902.), a pacto autem recedere licet, quando alter ab eodem recedit, adeoque non præstat, quod ex eodem præstare debebat (§. 827. part. 3. Jur. nat.); a transactione etiam recedere licet, si alter non præstat, quod *vi ejusdem præstare debebat*, consequenter si transactionem non adimplet.

Tu mihi promifisti mille thaleros, ur a lite discedam. Ego promissum acceptavi, atque ea lege a lite discessam, consequenter transactio facta est (§. 879.), ut tu mihi des mille thaleros. Quod si eos dare nolueris, mihi quoque a transactione recedere licet, nisi malim te compellere ad solvendum mille thaleros. Si recedere malim, pristina prætentio reviviscit. Hæc omnino ita se habent in statu naturali, ubi mero jure naturæ statur, quamvis civiliter prohiberi possit, ne discedatur, & ad solvendum mille thaleros potius adversus te agatur.

§. 904.

Expenditur porro.

Quoniam a transactione recedere licet, si alter transactionem non adimplet (§. 903.), consequenter si quid facit, quod transigens se non facturum promiserat; si alter transigentium quid faciat, quod se non facturum promiserat, alteri a transactione recedere licet.

Promitti possunt tam facta, quam non facta. Cum vero pacta sint servanda (§. 789. part. 3. Jur. nat.), non minus omitterendum est, quod te non facturum promifisti, quam faciendum, quod te facturum promiferas. Quamobrem transactio perinde non adimpletur, si præstare nolis, quod præstandum, sive facias, ad quod non præstandum te obligaveras. Ceterum

De modis, quibus obligatio ex contractu tollitur. 619

rum quæ porro hic observanda sunt, ea patent ex illis, quæ alibi demonstravimus (§. 829. & seqq. part. 3. Jur. nat.).

§. 905.

Transazione non tollitur jus tertii. Ostenditur eodem modo, quo idem de amicabili compositione demonstravimus (§. 875.). *An jus tertii tollatur transigendo.*

Demonstratur etiam hoc modo. Quoniam nil quicquam fieri potest contra jus tertii (§. 910. part. 3. Jur. nat.), nec transactio fieri potest contra jus tertii. Quamvis ergo tu meum transigas, hoc tamen non obstante salvum manet jus tertii, adeoque transazione nostra non tollitur.

Ex demonstratione posteriori liquet, omne pactum, seu omnem contractum fieri salvo jure tertii. Ita si ego emo a te agrum, non ideo tollitur jus tertii, si quod in eo habet. Hinc si res non fuerit venditoris propria, dominus dominium suum in eo non amittit, sed retinet: si cui ex eo quid annuatim præstandum, præstatio hæc non absorbetur, etiamsi de ea nihil fuerit dictum, cum emeretur. ●

§. 906.

Tractatus dicuntur deliberationes de pacto aliquo ineundo. *Tractatus quid sint.*

Ita si emere vis prædium, de eo emendo tractatur, si tu animus emendi significes, venditor pretium indicat, tu offers minus & venditor deliberat, utrum pro eo prædium emrum esse velit, an nolit. Quamdiu itaque de pretio inter vos conveniri nequit, intra terminos tractatum subsistitur. Similiter tractari potest de fœdere aliquo ineundo, vel pace pangenda, parte una condiciones offerente, altera deliberante, utrum eas acceptare sic velit, an aliter. Quamdiu adeo de conditionibus conveniri nequit, seu de iis, quæ promitti ac acceptari debent; intra tractatum terminos subsistitur.

§. 907.

Quoniam tractatus sunt deliberationes de pacto aliquo ineundo *An etiam de*

amicabili ineundo (§. 906.), *amicabilis* vero compositio (§. 871.) & *composicione* transactio pacto perficitur (§. 882.); *tractatus* etiam de *amica-*
S transacti- *bili composicione* & *transacti-* *one* *fiunt.*

one.

Hisc nimirum tractatibus id intenditur, ut his componatur & ab ea discedatur. Antequam vero actu disceditur sive gratis, sive non gratis; nec amicabilis compositio, nec transactio facta, sed tantummodo iis durantibus tentatur.

§. 908.

An sint a-
ctus obliga-
torius.

Ex tractatibus nulla nascitur obligatio. Etenim tractatus non sunt nisi deliberationes de pacto aliquo ineundo (§. 906). Quamobrem cum pacta contineant vel promissionem ab una tantummodo parte factam, ab altera acceptatam, vel mutuas promissiones & earundem acceptationes (§. 788. *part. 3. Jur. nat.*); in tractatibus tantummodo agitur de eo, quod quis alteri promittere velit, vel debeat, non vero quid actu promittitur & acceptatur, sed tantummodo declaratur, quid acceptare quis velit, quid nolit. Quamobrem cum nemo sese alteri perfecte obligare possit nisi promittendo (§. 393. *part. 3. Jur. nat.*), nec promissoris obligatio ante acceptationem valida sit (§. 365. *part. 3. Jur. nat.*); ex tractatibus nulla nascitur obligatio.

§. 909.

An ex iis
jus quoddam
acquiratur.

Quoniam ex tractatibus nulla nascitur obligatio (§. 908.), jus vero partis alterius oritur ex obligatione alterius (§. 23. *part. 1. Jur. nat.*); *ex tractatibus nemo jus aliquod acquirere valet, quod ante non habet.*

Nimirum si tu ex tractatibus jus quoddam acquirere deberes, quod antea non habebas, alter tibi ad aliquid obligatus ex iisdem foret, ad quod antea non erat obligatus, adeoque ex tractatibus nasceretur obligatio; quod absurdum (908.).

§. 910.

Quoniam ex tractatibus nulla nascitur obligatio (§. 908), *An per tra-*
nec jus acquiritur quod ante non habebas (§. 909.), si ad status quic-
eosdem nulla accedat conventio, nihil actum est, adeoque omnia quam im-
manent in statu quo, nec ullius prætensionis quicquam decedit, si mutetur.
vel maxime quadam remittere voluerit, immo si ex intervallo
transigatur, easdem conditiones offerre non tenetur, quas quis ante
obtuleras, nec ab altero oblatas accipere, ac quamdiu intra terminos
tractatus subsistitur, pænitere licet.

Nimirum antequam obligatio nascitur, nihil est necessitatis
(§. 118. *part. 1. Pbil. pract. univ.*), sed manent omnia volun-
tatis. Quod si ergo displicuerit, quod placuerat; tibi integrum
est mutare animum, etiam si alter consentire velit,

§. 911.

Si quod offertur acceptetur ad deliberandum, vel a mandata-
rio ad referendum, aut ratihabendum; nulla adhuc nascitur obli-
gatio. Si enim quod offertur acceptes ad deliberandum,
ante deliberare vis, utrum expediat id acceptare, an minus,
quam mentem tuam offerenti significare volueris. Quoni-
am itaque de eo, quod offertur, nondum convenitur (§. 698.
part. 3. Jur. nat.), adeoque pactum nondum perficitur (§. 788.
part. 3. Jur. nat.), sed de eo ineundo adhuc deliberatur, deli-
berationes vero de pacto ineundo non nisi tractatus sunt (§.
906.); intra terminos tractatus adhuc subsistitur, quamdiu
quod offertur ad deliberandum acceptatur. Enimvero ex
tractatibus nulla nascitur obligatio (§. 908.). Ergo nec ob-
ligatio aliqua nascitur ex eo, quod quis quod offertur ad
deliberandum acceptet. *Quid erat primum.*

Quod si mandatarius quod offertur ad referendum ac-
ceptet; mentem mandantis, seu domini negotii ante explo-
rare vult, quam de eo conveniatur (§. 649. 661. *part. 4. Jur.*

nat.), consequenter pactum aliquod perficiatur (§. 788. part. 3. Jur. nat.). Patet igitur ut ante, nullam ex eo nasci obligationem, quod mandatarius ad referendum acceptet, quod offertur. *Quod erat secundum.*

Quodsi mandatarius quod offertur acceptet ad ratihabendum, nonnisi sub hac conditione consentit, si mandans vel dominus negotii ratihibuerit (§. 2. part. 3. Jur. nat. & §. 658. part. 1. Phil. pract. univ.). Pactum adeo, quod initur, nonnisi conditionatum est, adeoque ejus validitas pendet a ratihabitione domini negotii (§. 467. 800. part. 3. Jur. nat.). Antequam igitur de ratihabitione constet, nulla adhuc nascitur obligatio, consequenter obligatio non nascitur ex eo, quod mandatarius quod offertur acceptet ad ratihabendum, *Quod erat tertium.*

In casu secundo perinde est ac si dominus negotii quod offertur acceptasset ad deliberandum, cum is deliberare debeat, utrum in id consentire velit, an nolit. Patet igitur per partem primam præsentis propositionis, eum ex acceptatione mandatarii non obligari. In casu tertio perinde est, ac si dominus negotii quod offertur acceptasset sub ea conditione, si re curatus expensa sibi expedire visum fuerit, adeoque obligatio ejus suspenditur a rei discussione & quasi spatium deliberandi cum libertate pœnitendi conceditur, validitate pacti tota in arbitrium ejus collata.

§. 912.

Effectus acceptationis ad deliberandum.

Si quod offertur ad deliberandum acceptatur, offerentem pœnitere licet, nisi perfectio negotii sub iis, que offeruntur, conditionibus in arbitrium accipientis expresse conferatur. Etenim si quod offertur ad deliberandum acceptes, cum deliberationes de pacto ineundo sint tractatus (§. 906.), intra tractatus terminos adhuc subsistitur. Quamobrem cum pœnitere liceat offerentem, quamdiu intra terminos tractatus subsistit

cur

tur (§. 910.); eundem quoque pœnitere licet, si quod offertur ad deliberandum acceptatur. *Quod erat unum.*

Enimvero si perfectio negotii sub iis, quæ offeruntur, conditionibus in arbitrium accipientis conferatur; offerens utique promittit, quod negotium debeat esse perfectum, si quod offertur simpliciter acceptaverit accipiens (§. 361. 428. *part. 3. Jur. nat.*), consequenter se obligavit ad fidem dictis addendam, si alter consenserit in ea, quæ dicta sunt. Quamobrem cum promissio conditionata revocari nequeat (§. 600. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque offerens animum mutare non possit (§. 595. *part. 3. Jur. nat.*), & promissorem pœniteat promissi, si promissio revocatur (§. 597. *part. 3. Jur. nat.*); si quod offertur ad deliberandum acceptetur, & perfectio negotii sub iis, quæ offeruntur, conditionibus in arbitrium accipientis expresse conferatur, offerentem pœnitere non licet.

• In casu posteriori libertatem pœnitendi sibi adimit offerens, aut minime in priori: neque enim jus aliquod sibi adimere quis præsumitur, nisi sufficienter significaverit id sibi ademtum esse debere. Si offerens in casu priori mutet animum, hoc ipsi permittendum est, cum nihil agat contra jus accipientis (§. 377. *part. 3. Jur. nat.*), quippe qui nullum jus adhuc acquisivit (§. 909.). Indicat saltem se non animo satis deliberato obtulisse condiciones (§. 387. *part. 3. Jur. nat.*), quemadmodum fieri debebat (§. 390. *part. 3. Jur. nat.*), & notam animi inconstantis subit, non vero injustus est (§. 239. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Abhorret pœnitentia a moribus veterum Germanorum, quibus ignominiosum videbatur dictis non addere fidem.

§. 913.

Si quod offertur a mandatario ad referendum acceptatur, offerentem pœnitere licet, nisi perfectio negotii sub iis, qua offeruntur, conditionibus in arbitrium domini negotii conferatur. Etenim si quod offertur a mandatario ad referendum acceptetur, dum.

Effectus acceptationis ad referendum.

cum id non finat alio fine, quam ut deliberet, quid facere velit, dominus negotii, utrum scilicet in eas condiciones consentire velit, an nolit; perinde omnino est ac si dominus negotii id, quod offertur, ad deliberandum acceptasset. Enimvero si quod offertur ad deliberandum acceptetur, offerentem pœnitere licet, nisi perfectio negotii sub iis, quæ offeruntur, conditionibus in arbitrium accipientis conferatur (§. 912.). Ergo etiam si quod offertur a mandatario ad referendum acceptatur, offerentem pœnitere licet, nisi perfectio negotii sub iis, quæ offeruntur, conditionibus in arbitrium domini negotii conferatur.

Finge dominum negotii esse præsentem. Si consensum, vel dissensum suum non statim declarat, quemadmodum facit mandatarius, condiciones, quæ offeruntur, utique ad deliberandum acceptare debet: alias enim eas statim rejicere debet, nec tractatum suscipere, nisi meliores offerantur. Quod facit mandatarius intra fines mandati, dominus negotii fecisse putatur (§. 661. part. 3. Jur. nat.). Quodsi ergo consensum, vel dissensum suum non statim declarat mandatarius, eundem quoque mandans seu dominus negotii non statim declarare velle putatur.

§. 914.

Effectus acceptationis ad ratihabendum.

Si quod offertur ad ratihabendum acceptetur, offerentem pœnitere non licet. Patet ex supra demonstratis (§. 911. n. 3.), pactum jam in hoc casu perfectum esse sub hac conditione, si dominus negotii ratihabuerit. Enimvero pactum conditionatum revocare non licet (§. 600. part. 3. Jur. nat.), & conditio promissioni adjecta pœnitentiam impedit (§. 601. part. 3. Jur. nat.). Quodsi ergo quod offertur ad ratihabendum acceptatur, donec constet de ratihabitione, pactum revocari nequit, nec offerentem pœnitere licet.

Vide.

Vide, quæ paulo ante eam in rem annotavimus (not. §. 911.).

§. 915.

Quamprimum de conditionibus, qua offeruntur, fuerit con- *Quando pa-*
ventum, pactum perfectum est. Tractatus enim suscipiuntur *etum perf-*
animo paciscendi, & quomodo ineundum sit deliberatur *ciatur.*
(§. 906.), adeoque per eos non aliud intenditur, quam ut mu-
tuo consensu pactum perficiatur (§. 819. part. 3. *Jur. nat.* &
§. 617. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Eventus adeo totus pende-
det a consensu in conditiones, quæ a parte una offeruntur, ab
altera accipiuntur. Quamprimum igitur de his fuerit con-
ventum, pactum quoque perfectum est.

Quando convenitur de conditionibus, sub quibus pactum
ineundum; necesse non est, ut præcise consentiatur in eas, quæ
a parte una offeruntur initio tractatum: potest enim offerens
quædam remittere, alia accipiens addere, modo tandem consen-
tatur in ea, quæ ultimo loco dicuntur. Hinc pervulgatum
illud: iniqua petimus, ut æqua obtineamus. Sane qui nego-
tium aliquod tractant, cum nihil agere nolint, illud perficere
volunt. Quicquid igitur agunt, eo fine agunt, ut tandem mu-
tuo consensu ad quædam præstationes sibi invicem obligen-
tur. Quamobrem quamprimum adest consensus, sibi invicem
quoque obligati esse intelliguntur.

§. 916.

Quodsi expresse, ita conveniatur, ut conventio non ante sit *Quando*
obligatoria, quam ubi in scripturam relata & ab utraque parte sub- *(scriptura sit*
scripta fuerit, nec ante pars una alteri ad ea obligatur, de quibus con- *necessaria.*
ventum. Quoniam enim contra promissorem pro veronon ha-
beretur, nisi quod sufficienter indicavit (§. 428. part. 3. *Jur. nat.*); nec
consensus valet, nisi quando sufficienter fuit declaratus in
conventionem, consequenter non nisi eodem sufficienter decla-
(*Wolfii Jur. Nat. Pars V.*) Kkkk rato

rato conventio perficitur (§. 699. part. 3. *Jur. nat.*). Quodsi ergo ita placuerit, ut consensus pro sufficienter declarato non habeatur, nisi qui per scripturam & nominis subscriptionem declaratur; nec ante quis consentire intelligitur, quam ubi conventioni in scripturam redactæ nomen tuum subscribit, consequenter nec ante de conditionibus, quæ offeruntur, conventum intelligitur. Quamobrem cum pactum perfectum sit, quamprimum de conditionibus, quæ offeruntur, conventum fuit (§. 915.); si expresse conveniatur, ut conventio non ante sit obligatoria, quam ubi in scripturam relata & ab utraque parte subscripta fuerit, nec ante pactum perfectum intelligitur, consequenter nec ante pars una alteri ad ea obligatur, de quibus conventum, cum ex pacto nascatur obligatio (§. 789. part. 3. *Jur. nat.*).

Quodsi demonstrationem præsentem probe perpendas, facile animadvertes propositionem præsentem præcedenti minime contrariari. Neque adeo dici potest, scripturam ad validitatem pacti nunquam requiri jure naturali, quippe quod, cum urgeat sufficientem voluntatis suæ significationem (§. 428. part. 3. *Jur. nat.*), etiam permittit, ut mutuo consensu determinetur, quando eadem pro sufficienter indicata haberi debeat (§. 159. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Promissiones, a quibus vim omnem accipiunt pacta (§. 393. 788. part. 3. *Jur. nat.*), fieri debent animo deliberato (§. 391. part. 3. *Jur. nat.*), immo etiam acceptari debent animo deliberato (§. 392. part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem minime superfluum existimari debet, ut expresse conveniatur, quoraodo consensus sufficienter declaratus intelligi debeat, ut animum deliberatum ab utraque parte adfuisse non dubitetur quoad singula, de quibus conventum fuerat.

§ 917.

Quid ea in re valeant mores.

Si moribus introductum, ut conventio aliqua non ante sit obligatoria, quam ubi in scripturam redacta & subscripta fuerit; mores.

rem

rem communem secuti intelliguntur paciscentes, nisi aliunde manifesto appareat, contrariam ipsis fuisse mentem. Quodsi enim moribus fuerit introductum, ut conventio aliqua non ante habeatur obligatoria, quam ubi in scripturam redacta & subscripta fuerit; ordinarie hoc ita observatur. Quamobrem cum id præsumatur, quod plerumque fit, nisi rationes peculiare in contrarium prostant (§. 248. part. 2. Jur. nat.); morem quoque communem secuti intelliguntur paciscentes, si moribus introductum, ut conventioni alicui non ante accedat obligatio, quam ubi ea in scripturam redacta & subscripta fuerit, nisi rationes peculiare in contrarium prostant. Quod erat unum.

Quoniam naturaliter pactum valet, antequam in scripturam referatur conventio (§. 846. part. 3. Jur. nat.), nisi contrarium placuerit (§. 847. part. 3. Jur. nat.); etsi moribus fuerit introductum, ut conventio aliqua non ante sit obligatoria, quam ubi in scripturam fuerit redacta & subscripta, in statu tamen naturali originario tanquam statu libertatis (§. 145. part. 4. Jur. nat.), qui introductione dominorum minime tollitur (§. 147. part. 1. Jur. nat.), liberum paciscentibus est, utrum morem communem sequi, an ab eodem recedere velint (§. 156. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem si manifesto appareat placuisse paciscentibus, ut conventioni accedat obligatio, quamprimum mutuo consensu declarato perfecta (§. 699. part. 3. Jur. nat.), etiamsi in scripturam relata & subscripta nondum fuerit; mos in contrarium minime obstat, quo minus conventio sit obligatoria, antequam ea in scripturam relata & subscripta fuerit. Quod erat alterum.

Naturaliter mores neminem obligant, nisi qui sua sponte eos sequi voluerit: adversatur enim hoc libertati naturali, quæ non permittit, ut aliquis in agendo ab aliis dependeat (§. 153.

part. 1. Jur. nat.). Unicuique adeo liberum est, utrum morem sequi, an ab eo recedere velit. Quoniam tamen præsumtio militat pro more *per demonstrata n. 1.* ideo necesse est, ut, si quis communem morem sequi noluerit, hoc sufficienter indicet: quod enim sufficienter indicavit, id contra ipsum pro vero habetur, non vero, quod sufficienter indicatum non est (§. 428. *part. 3. Jur. nat.*).

§. 918.

Quando conventio habebatur pro perfecta. Si conditiones quadam, quæ offeruntur, acceptantur, alia rejiciuntur, nec offerens ita consentire velit; conventio perfecta non est, nec accipiens obligatur offerenti, nec offerens accipienti, quoad ea, quæ acceptata sunt, nisi expresse conveniatur, ut quoad ea subsistat conventio. Quando enim de pacto aliquo ineundo tractatur, qui conditiones offert, non habet animum aliter paciscendi, quam si omnes simul a parte altera acceptentur (§. 428. *part. 3. Jur. nat.*), adeoque non velle præsumitur, ut valeat quod acceptatum fuerit, quod vero rejicitur non valeat, etiamsi præstationes ita sint comparatæ, ut una absque altera fieri possit. Quamobrem quia nemo alteri obligari potest ultra voluntatem suam (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*); si conditiones quædam, quæ offeruntur, acceptantur, alia rejiciantur, nec offerens ita consentire velit, cum conventio non perficiatur sine mutuo partium consensu (§. 699. *part. 3. Jur. nat.*), eadem perfecta non est, nec subsistit quoad ea, quæ accipiens acceptavit, consequenter nec quoad ea accipiens obligatur offerenti, nec offerens accipienti (§. 908).
Quod erat unum.

Enimvero si præstationes ita sint comparatæ, ut una absque altera fieri possit, cum nihil obstat, quo minus de iis figillatim conveniatur, a voluntate autem eorum, qui de negotio aliquo tractatus suscipiunt, pendeat, quomodo convenire velint (§. 11. *part. 3. Jur. nat.*); si ita conveniatur, ut
conven-

conventio subsistat quoad ea, quæ accepta fuerunt, quin subsistere debeat dubitandum non est. *Quod erat alterum.*

Ponamus tractatus suscipi transigendi causa. Quodsi res plures fuerint controversæ, quin de quibusdam transigi possit, ceteris in lite relictis, equis dubitet? Quodsi vero negotium ita fuerit comparatum, ut, antequam de eo quoad omnes conditiones conventum fuerit, præstationi nulli locus sit; per se patet, nullam ex acceptatione quarundam nasci posse obligationem, sed nihil actum esse, veluti si agitur de urbe hosti tradenda, nec is conditiones, quas offers, omnes acceptare velit, tu vero consentire nolis, ut vel unam rejiciat.

§. 919.

Quando de conditionibus, sub quibus pactum ineundum, conveniri nequit; a tractatibus re infecta discedendum. Quando enim de conditionibus, sub quibus pactum ineundum, conveniri nequit, nec pactum perfici potest (§. 788. part. 3. *Jur. tractatum nullus sit effectus.* nat.). Quamobrem cum in tractatibus de eodem ineundo deliberetur (§. 906.); quando de conditionibus, sub quibus ineundum, conveniri nequit, nulla quoque ratio est, cur tractatus diutius continuentur, immo cum nihil sit, de quo deliberetur, continuari non possunt. Re infecta igitur ab iisdem discedendum.

§. 920.

Si accipienti spatium deliberandi conceditur, nec is consensus suum declarat, antequam illud fuerit præterlapsum, ad tractatus continuandos non obligatur offerens, nec valet acceptatio postea facta. De spatio deliberandi
Quando enim spatium deliberandi conceditur accipienti, eo ipso declarat offerens, quod conditiones non acceptatæ intelligi debeant, nisi consensum suum declaret accipiens, antequam illud elabatur. Quodsi adeo hoc non facit, perinde omnino est, ac si de conditionibus, sub quibus

bus pactum ineundum, conveniri non potuisset (§. 2.699. part. 3. *Jur. nat.*): consequenter re infecta a tractatibus discessum fuisset (§. 919.). Offerens itaque ad eosdem continuandos non obligatur. *Quod erat unum.*

Enimvero si ad tractatum nulla accedat conventio, offerens posthac easdem conditiones, quas obtulerat, non denuo offerre tenetur (§. 910.), consequenter nec amplius integrum est accipienti eas acceptare, postquam spatium deliberandi elapsum, antequam is consensum suum declaravit. Eodem igitur præterlapso non valet acceptatio. *Quod erat alterum.*

Si spatium deliberandi conceditur accipienti, perinde omnino est, ac si tractatibus terminus præfigeretur, ultra quem continuari minime debeant. Eo igitur elapso, nihil actum intelligitur, nec tractatibus amplius locus est, nisi in eos consentire voluerit offerens: quo in casu redintegrati intelliguntur.

§. 921.

De jure interno tractatum.

In tractatibus de re controversa qualibet pars jure interno obligatur ad trutinandas rationes tam proprias, quam partis alterius, ob quas nam suam esse, vel sibi deberi contendit & juxta eas conveniendum. Quoniam enim jus suum unicuique tribuendum (§. 922. part. 1. *Jur. nat.*), adeoque nihil faciendum, nisi quod secundum jus alterius, aut eidem convenienter fieri potest (§. 921. part. 1. *Jur. nat.*); quando in tractatibus agitur de controversia terminanda, jure interno utique obligatur pars utraque, ut juri utriusque convenienter de præstationibus mutuis conveniatur. Quoniam itaque ante constare nequit, utrum revera jus quoddam in re, vel ad rem alteri conveniat, nec ne, aut an saltem probabile sit, quod eidem conveniat, & penes quem stet major probabilitas, quam rationes

rationes expendantur, ob quas unusquisque jus quoddam habere præten- dit; jure interno utique pars utraque obliga- tur ad rationes partes utriusque trutinandas, ob quas unus- quisque jus quoddam præten- dit & ne conventio sit iniqua vel injusta (§. 239. *part. 1. Phil. pract. univ.*), juxta eas con- veniendum.

De re controversa transigitur (§. 897.). Quamvis vero in transactione non fiat decisio rei controversæ (§. 884.), ut ve- ritas latens rationibus utriusque partis expensis in apricum pro- ducatur, sed de jure suo, quod quis præten- dit, aliquid remit- tat (§. 883.); id tamen non fit, nisi eo fine, ut controversia terminetur, per decisionem non adeo facile terminanda. Quam- vis adeo jure externo standum sit conventionem, qualiscunque tandem ea fuerit; non tamen ideo recte facit, qui in conve- niendo vel negligentem, vel nimis durum se præbet. Sane cum naturalis obligatio de jure suo unicuique tribuendo (§. 922. *part. 1. Jur. nat.*), adeoque & evitando periculo, ne alteri non tribuatur, immutabilis sit (§. 142. *part. 1. Phil. pract. univ.*); nec ejus oblivisci debent, qui transigunt, aut de transigendo tractatus suscipiunt. Quodsi pars una eidem satisfacere noluerit; quid prudentiæ conveniat dispiciendum alteri (§. 258. *part. 1. Jur. nat.*), & hinc desumenda motiva, per quæ voluntas deter- minetur ad ita conveniendum, ut nobis potius injuriam fieri patiamur, quam alteri faciamus.

§. 922.

*Ad tractatus etiam admittendi sunt alii, quorum res non a- De admis-
gitur, sed qui consilio suo nos juvare possunt.* Etenim jure inter- tendis aliis,
no obligamur ad trutinandas tam rationes proprias, quam quorum res
partis adversæ, ut iis convenienter decernatur, quid fieri non agitur.
debeat (§. 921.), & quando per nos non stat, ut hoc fieri
possit, nil tamen committendum, quod est prudentiæ adver-
sum (§. 258. *part. 1. Jur. nat.*). Quodsi ergo nobis non fue-
rit ea mentis acies, quæ rationibus istis trutinandis & juxta
eas

eas de re controversa statuendo sufficit, nec tanta prudentia, quæ hic requiritur, alieno consilio uti debemus, ne qua in parte desimus officio nostro. Ad tractatus igitur etiam admittendi sunt alii, quorum res non agitur, sed qui consilio suo nos juvare possunt.

Qui alium consilii causa adhibet, quando de re controversa componenda, seu pacto aliquo ineundo agitur, sponte sua hoc facit: quod per se patet. Quæstio igitur est, num pars adversa eundem ad tractatus admittere teneatur. Si jus internum spectes, de quo intelligenda propositio præsens, dubitandum non est, quin pars adversa eum admittere debeat, præsertim cum liberum sit parti adversæ, utrum consentire, an dissentire malit, ut a tractatibus re infecta discedatur (§ 919.), & si difficultatem compositioni afferat, qui alteri a consiliis est, refelli possit. Parti adversæ adeo non pertimescenda est compositionis difficultas, nisi habuerit animum defraudandi alterum, qui tamen ab eo maxime alienus esse debet (§. 149.). Quoniam tamen ad transactionem & amicabilem compositionem (§. 886.), immo in genere ad paciscendum nemo invitatus cogi potest (§. 386. 788. *part. 3. Jur. nat.*); jure externo liberum est parti adversæ, utrum ad tractatus alios, qui alterum consilio suo juvant, admittere velit, an nolit.

§. 923.

*Mediator
quinarum lit.*

Mediator est, qui ad rem controversam inter alios componendam operam suam confert, jure eam componendi destitutus. Actus autem, quo compositio a tertio vel perficitur, vel tentatur *Mediatio* vocatur.

Differt a iudice, qui jure a superiore in ipsum translato rem controversam decedit, quemadmodum suo loco parebit. Differt etiam ab arbitro, qui consensu partium rem controversam decedit aut suam de ea sententiam exponit, prouti mox videbimus. Parum autem refert, utrum mediator a parte altera, vel

vel ab utraque rogatus hoc faciat, an sponte sua non rogatus se offerat.

§. 924.

Quoniam mediator rem controversam inter alios com-*Cujusnam*
ponit, aut saltem componere studet (§. 923.); *causam utrius-*
que partis agit. *causam agit*
mediator.

Id enim agit, ut rem controversam componat, adeoque declarat, quid utrique parti faciendum esse sibi videatur, & ut faciant suadet, consequenter utriusque causa ipsi curæ cordique est. Atque in eo differt ab illis, qui tantummodo a parte una consilii gratia adhibentur, de quibus ante diximus (§. 922.). quippe qui tantummodo partem unam in agenda causa sua adjuvant.

§. 925.

Si pars una, vel utraque cum mediatore convenit, ut media-
tionem in se suscipiat; eundem sibi tantummodo obligat ad media-
tionem in se suscipiendam, non vero jus confert ad rem controver-
sam componendam. Etenim si pars una, vel altera cum me-
diatore de mediatione in se suscipienda convenit, cum id in-
tendatur, ne mediatoris partes detrectet, utique id agitur, ut,
quem mediatorem esse vult vel pars una, vel utraque, is promittat, quod mediationem in se suscipere velit, adeoque ad eam suscipiendam se obliget (§. 393. part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem cum ad conventionem pactio accedat (§. 788. part. 3. *Jur. nat.*), pacta vero servanda sint (§. 789. part. 3. *Jur. nat.*); si pars una, vel altera cum mediatore convenit, ut mediationem in se suscipiat, eundem sibi ad mediationem in se suscipiendam obligat. *Quod erat unum.*

Enimvero cum aliud sit aliquem sibi obligare ad mediationem in se suscipiendam, aliud vero habere jus mediationem in se suscipiendi, ut partes vel invitæ cum mediatore

rem admittere teneantur, aliud quoque habere jus rem controversam componendi; per eam, quam diximus, conventionem jus nullum in mediatorem confertur. *Quod erat alterum.*

Nimirum ista conventionem seu pactionem non aliud agitur, quam ut pars una, vel utraque de mediatione certa sit, ut quod antea erat voluntatis, nunc sit necessitatis (§. 118. part. 1. *Phil. pract. univ.*), nisi mediator electus fidem datam fallere velit (§. 758. part. 3. *Jur. nat.*), quod fieri minime debet (§. 765. part. 3. *Jur. nat.*). Partes, quæ cum mediatore electo conveniunt, habent jus exigendi, ut mediatorem agat: ipsis autem integrum est, mediationem ejus revocare nec eo mediatore uti, immo per hanc conventionem non obligati sunt ad compositionem rei controversæ tentandam, & eo fine tractatus suscipiendi (§. 906.), nisi alia pactio inter partes accesserit.

§. 926.

*De mediatore
re admit-
tendo.*

Mediatorem se offerre potest, quicumque voluerit: a voluntate autem partium pendet, utrum eum admittere velint, nec ne. Etenim mediator nullo jure instructus esse debet ad rem controversam componendam, aut ejus compositionem saltem tentandam (§. 923.). Quamobrem mediatorem sese offerre potest sua sponte, quicumque voluerit, cumque nulla adsit obligatio ejus mediatione utendi, a voluntate partium unice pender, utrum eum mediatorem habere velint, nec ne.

Valeat hoc, si partes convenerint de componenda re controversa ac propterea in tractatus consenserint; si minus, ut adeo, qui mediatorem sese offert, ipsis suadeat compositionem.

§. 927.

Qui in mediatorem consentiunt, non tamen sibi invicem obligantur ad ejus mediatione utendum, nisi accesserit perfecta unius partium in partis promissio & ab altera parte facta acceptatio. Qui enim in mediatorem. De consensu mediatorem consentiunt, inter se conveniunt, quod hoc mediatore uti velint (§. 698. part. 3. Jur. nat.). Enimvero conventio per se nullam producit obligationem (§. 701. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem qui in mediatorem consentiunt, propterea non obligantur ad ejus mediatione utendum. Quod erat unum.

Quoniam tamen conventiones obligant, quatenus promissionem continent (§. 702. part. 3. Jur. nat.), promissio autem valida non est, nisi accedat acceptatio (§. 365. part. 3. Jur. nat.), si qui in mediatorem consentiant & accesserit partis unius promissio & ab altera parte facta acceptatio, sibi invicem obligantur ad illius mediatione utendum. Quod erat alterum.

In casu adeo priori nullum jus competit parti uni ab altera exigendi, ut mediatione conventa utatur; convenit autem in posteriori (§. 361. part. 3. Jur. nat.). In priori itaque poenitere licet, aut non licet in posteriori sine injuria partis alterius (§. 859. part. 1. Jur. nat.).

§. 928.

Qui in mediatorem certum consentiunt, quamvis sese invicem sibi obligent ad utendum hoc mediatore; in eo tamen, quod ipsi sententis fuerit, acquiescere non tenentur. Etenim mediator omnia sit scilicet peram quidem suam confert ad rem controversam componendam, nullo tamen jure instructus est eam componendi (§. 923.). Et quamvis partes sese invicem sibi obligaverint ad ejus mediatione utendum, non tamen ideo sese sibi invicem

vicem obligarunt, quod ejus sententia stare velint. Quamobrem utrique parti liberum est, quid facere libuerit. Quodsi ergo quidam in mediatorem consentiunt, quamvis sese invicem obligaverint ad utendum eodem mediatore, non tamen in eo, quod ipsi visum fuerit, acquiescere tenentur.

Aliud omnino est velle hoc mediatore uti; aliud velle in sententia ejus acquiescere. Qui vult prius, non necessario velle etiam debet posterius. Repugnat autem notiori mediatorum, ut partes in ejus sententia acquiescere teneantur. Etenim si acquiescere tenentur, ipsi competit jus controversam prout sibi visum fuerit, componendi: id quod utique mediatoris personae repugnat (§. 923.). Quodsi in ipsam personam a partibus dissidentibus conferri jus rem controversam componendi, si mediator fuerat electus, personam mediatoris exiit.

§. 929.

Mediatoris officium.

Mediator de conditionibus, qua utrinque offeruntur, judicium suum interponere & ut hoc modo fiat compositio suadere debet. Etenim mediator operam suam conferre debet ad rem controversam componendam (§. 923.). Quodsi ergo de conditionibus, sub quibus ea componenda, disceptetur, nec de iis convenire possint partes; de iis judicium suum interponere tenetur mediator. Quod erat unum.

Quoniam tamen mediatori jus non est controversam componendi, prout ipsi visum fuerit (§. 923.); in arbitrio partium relinquere tenetur, quid facere velint, etiamsi ipse velit, ut hoc modo rem controversam componant. Quamobrem cum suadeat, qui significat, quid fieri velit, in alterius tamen arbitrio relinquit, quid facere velit (§. 983. part. 1. Theol. nat.), mediator tantummodo suadere modo res controversa componatur. Et quoniam operam suam conferre tenetur ad eam componendam (§. 923.); sua

dere etiam debet, ut hoc modo componatur. *Quod erat alterum.*

Quando mediator de conditionibus, quæ utrinque offeruntur, iudicium suum interponit, immo etiam quando significat, quomodo sibi videatur rem controversam componi posse, nonnisi consilium dat (§. 983. *part. 1. Theol. nat.*). Quodsi consilium minus probetur, sive a parte alterutra, sive ab utraque, adeoque is porro motiva afferat, quibus voluntatem dissentientium inclinet ad consilium suum sequendum; ut hoc modo componatur res controversa suadet. Quamobrem prudentiæ mediatoris convenit, ut ante dispiciat, utrum consilium suum probetur, nec ne, & ubi improbatur, in rationes inquirat, cur non acceptetur, sed rejiciatur; ut eas refellendo insinuet motiva ad suasionem conducentia, ne forsan motiva propria, cur ipse rem ita componi vellet, si res sua ageretur, parum conveniant dissentientibus, nec ipsam compositionem majoribus difficultatibus immergat, si forsan ad non cogitata abducatur animus dissentientium. Quoniam mediator intendit compositionem rei controversæ, siquidem officio suo rite defungi velit (§. 923.); ideo necesse etiam est, ut circumspexitus sit in suadendo, ne, qui compositionem promovere debebat, eadem ipsemet impedimenta afferat.

§. 930.

Mediator nihil omittere debet, quod ad rem controversam De diligenter componendam a se proficisci potest. Quoniam enim culpam omnino vitare debemus (§. 299. *part. 1. Jur. nat.*), negligentia vero culpa est (§. 758. *part. 1. Phil. pract. univ.*); mediator quoque negligentiam vitare debet. Quamobrem eum operam suam ad rem controversam componendam conferre debeat (§. 923.); nihil quoque omittere debet, quod ad eam componendam a se proficisci potest (§. 750. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

Rigor juris naturalis omnino exigit diligentiam omnem (§. 757. *part. 1. Phil. pract. univ.*); quam si quis adhibere noluerit,

rit, mediatoris partes in se suscipere minime debet. Obligatio hæc naturalis est (§. 141. part. 1. *Phil. pract. univ.*), adeoque immutabilis (§. 142. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamvis adeo sese non expresse obligaverit ad omnem diligentiam in re controversa componenda adhibendam, atque adeo desit externa obligatio (§. 405. part. 3. *Jur. nat.*); non tamen ideoliberum est mediatori, utrum officio suo rite fungi velit, an nolit. Quoniam tamen nemo obligatur ad id, quod ipsi possibile non est (§. 209. part. 1. *Phil. pract. univ.*); ideo sufficit eam adhibere diligentiam, quam quis adhibere potest.

§. 931.

De conditionibus a mediatore offerendis. Mediator conditiones, sub quibus rem controversam componi posse vel statim, vel rejectis iis, quæ a parte alterutra offeruntur, & de quibus inter se convenire nequeunt partes, offerre potest & explorata de iis partium sententia ut hoc modo res componatur suadere debet. Mediator enim nihil omittere debet, quod ad rem controversam componendam a se proficisci potest (§. 930.). Quodsi ergo ipsi videatur, sub his potissimum conditionibus rem controversam componi posse, eas vel statim, præsertim si id rogent partes, vel rejectis iis, quæ a parte alterutra offeruntur, & de quibus conveniri nequit, offerre ac partium de iis sententiam explorare tenetur. *Quod erat unum.*

Quoniam vero ipsius quoque est suadere, ut hoc modo res componatur (§. 929.); sicubi videt non eandem partibus, quæ sibi, esse sententiam, ut hoc modo litem componant suadere debet. *Quod erat alterum.*

Mediatoris est consilium dare & suadere (nos, §. 929.) Quando consilium dat, significare debet, quid sibi videatur ut fiat (§. 983. part. 1. *Theol. nat.*). Quamobrem si putet, sub his conditionibus rem controversam componi posse, cum causam utriusque partis agat (§. 924.); eas utique vel statim, vel ubi

ubi conditiones ab alterutra parte oblatae minus probantur, praesertim ubi de iis conveniri nequit, partibus offerre potest. Quoniam tamen nullum ipsi jus est rem componendi (§. 923.) partium de iis sententiam explorare tenetur. Quodsi difficiles videantur ad hoc modo rem componendam, tum afferendae sunt rationes ad persuadendum idoneae: quod ubi facit mediator, ut hoc modo lis componatur suadet (§. 983. part. 3. *Fur. nat.*). Videmus adeo officio mediatoris convenire, quae in propositione praesente demonstrantur. Ceterum cur suasio ex intervallo accedere debeat, postquam scilicet de eo, quod sibi viderur, partium sententiam exploravit mediator, ex iis patet, quae paulo ante eam in rem annotavimus (*not.* §. 929.).

§. 932.

Mediator trutinare debet rationes praetensionum partis utriusque. Etenim mediator de conditionibus, quae utrinque offeruntur, iudicium suum interponere debet (§. 929.), immo etiam iis rejectis, alias ipse offerre potest (§. 931.). Quamobrem cum in tractatibus de re controversa rationes praetensionum partis utriusque sint trutinandae & juxta eas conveniendum (§. 921.); quin mediator trutinare debeat rationes praetensionum partis utriusque, dubitandum non est.

De rationibus praetensionum a mediatore trutinandis.

Juri interno, cujus maxime habenda est ratio mediatori, ut pote externo prorsus destituto (§. 923.), convenit rationes praetensionum partis utriusque ponderari, ut exactum de conditionibus, quae offeruntur, iudicium fieri possit, nec ab ipso mediatore tales offeruntur, quae aequitati parum respondent. Non enim minore religione tentare compositionem debet mediator, quam qua iudex controversiam decidere tenetur, si officio suo uterque satisfacere velit. Conscientiae suae parum consulit is, cui perinde est, quomocumque tandem res componatur.

§. 933.

Mediator in re controversa componenda probe perpendere de Deo prudentet,

tia in medi- atione, bet, quid prudentiæ conveniat. Etenim quilibet homo in omnibus negotiis suis prudentiæ locum dare debet (§. 258. *part. I. Jur. nat.*). Quamobrem quid eidem conveniat, probe etiam perpendere tenetur mediator in re controversa componenda, ad quam operam suam confert (§. 923.), & quam omni diligentia promovere debet (§. 930.).

Prudentia respicit tam utilitatem utriusque partis, quam etiam aliorum, quorum utilitas cum illa conjuncta est: & huc potissimum advertendus animus est, quando de jure remittendo agitur.

§. 924.

Partium studium quid sit.

Studium partium, idiomate patrio *Partheylichkeit*, dicitur favor partis alterius. Unde *Studiosus partium* vocatur, qui parti uni magis favet, quam alteri: at *Partium minime studiosus*, qui parti uni non magis favet, quam alteri. *Partium studiosus* vulgo etiam appellatur *Partialis*; minime studiosus vero *impartialis*.

Partialis & *impartialis* sunt termini technici, quos usus probat, etsi autoritate Latii destituantur in disciplinis non attendenda, ne oratio, quæ lumen adhibere rebus debet, obscuritatem & tenebras afferat (§. 147. *Disc. pralim.*).

§. 925.

Effectus studii partium.

Quoniam *partialis*, seu *partium studiosus* parti uni magis favet, quam alteri (§. 924.), qui vero alicui favet, is eundem aliis in promovenda felicitate præfert (§. 793. *Psych. empir.*); *studiosus partium non ex veritate, sed ex utilitate ejus, cui favet, de re controversa statuit.*

Nimirum quemadmodum lucri cupidi ea, quæ ad se spectant, metiuntur ex eo, quod ipsorum interest, ut norma agendi sit utilitas propria; ita *partium studio* dediti ea, quæ ad partem spectant, cui favent, ex eo, quod interest partis ejusdem,

dem metiri solent, ut norma agendi sit utilitas partis, cui favent. Nihil adeo magis felicitati humani generis, quam lubricam esse oportet, quamprimum a veritate discesseris, ad-
versatur quam interesse proprium & partium studium, veritate in exilium pulsa: quo facto fraudibus ac technis latae panduntur fores, & a prætexenda veri specie omne præsidium
petitur.

§. 936.

Quoniam impartialis, seu partium minime studiosus u. *Effectus im-*
ni parti non magis favet, quam alteri (§. 924.), adeoque *partialisa-*
neutram alteri in promovenda ejus felicitate præfert (§. 793. *ris.*
(*Psych. empir.*); *impartialis ex veritate, non ex partis unius uti-*
litate de re controversa statuit, quantum datur, nec, ubi pru-
dentia locus est, utilitatem unius magis spectat, quam alte-
rius.

Nimirum veritas subinde latet, ut in apricum produci mi-
nime possit, nec adeo facile est metiri gradus probabilitatis,
ut constet, cujusnam partis rationes prævaleant, vel quantum
prævaleant: subinde etiam partibus persuaderi nequit veritas,
vel probabilitas, ut adeo res controversa componi nequeat nisi
transfigendo. Cum in tanta rerum perturbatione, in qua veri-
tati manus victas dare nolunt partes, ab utilitate petenda sint
argumenta, quibus rei controversæ compositionem iisdem per-
suadeas; quid e re utriusque partis sit, ut a lite discedatur, sine
partium studio expendendum.

§. 937.

Mediator impartialis, seu a partium studio procul remotus De impari-
esse debet. Mediator enim, dum in re controversa inter par-
alitate me-
tes componenda operam suam collocat (§. 923.), causam u-
diatoris.
triusque partis agit (§. 924.), adeoque non magis uni fave-
re debet parti, quam alteri (§. 793. *Psych. empir.*). Quam-
obrem cum impartialis sit, qui parti uni non magis favet,
quam alteri (§. 934.); mediator impartialis esse debet.

Nimirum mediator adhibetur rei controversæ componendæ fiducia impartialitatis, quia causa eum minime tangit. Quamobrem ubi partes mediatoris suscipit, tacite polliceri videtur parti utrique, se habiturum animum a partium studio procul remotum (§. 367. part. 3. Jur. nat.), adeoque ad id, quod est officii sui, quamvis imperfecte sese obligat (§. 369. part. 3. Jur. nat.), ut adeo non modo obligatus sit naturaliter, sed etiam ex facto suo. Sane si partium studio ad mediationem accedit, a fraude minime alienum habet animum (§. 147.), quæ tamen omnis lege naturali prohibita (§. 148.).

§. 938.

Mediatoris officium quo ad impartialitatem.

Quoniam mediator impartialis esse debet (§. 937.), qui vero impartialis est ex veritate, non ex partis unius utilitate de re controversa statuit, quantum datur, nec, ubi prudentiæ locus est, utilitatem unius magis spectat, quam alterius (§. 936.); mediator quoque ex veritate, non ex partis unius utilitate de re controversa statuere debet, quantum datur, nec, ubi prudentiæ locus est, utilitatem unius magis spectare, quam alterius.

Dico, ex veritate statuendum esse de re controversa, quantum datur. Vidimus enim paulo ante (not. 936.), hoc non semper esse in potestate mediatoris, tum propter difficultates, quæ oriuntur ab ipsa re controversa, tum propter tenaciam partium, quæ veritati manus victas dare nolunt. Quamvis vero parum intersit mediatoris, utrum res controversa componatur, nec ne; cum tamen officii ejus sit nihil omittere, quod ad eam componendam a se proficisci potest (§. 930), nihil quoque intentatum relinquere debet, ne re infecta a tractatibus discedatur. Et, si vel maxime contingat sua etiam interesse, ut lis potius componatur, quam continuetur, propria tamen utilitas in mediatione nullum habet momentum, sed perinde habetur, ac si nulla adesset.

§. 939.

Mediatores intersint necesse est tractatibus, seu ad eosdem ad- *An mediato-*
libendi. Mediator enim de conditionibus, quæ utrinque *res tractati-*
offeruntur, iudicium suum interponere & ut hoc modo fiat *bus interesse*
compositio suadere (§. 929.), immo ipsemet etiam conditio- *debeant.*
nes offerre (§. 931.) & rationes prætensionum partis utrius-
que trutinare (§. 932.) & quid prudentiæ conveniat perpen-
dere debent (§. 933.). Quamobrem deliberationibus de
modo rem controversam componendi intersit necesse est.
Quoniam itaque deliberationes istæ tractatus sunt (§. 906.);
mediatores tractatibus intersint, seu ad eosdem adhibean-
tur necesse est.

In conventibus nimirum, in quibus de modo componendi
rem controversam agitur, proponuntur conditiones, sub
quibus res controversa componenda, & pars adversa consen-
tire non vult, sed alias offert, quæ non sunt ad palatum partis
alterius. Quamobrem cum mediator de his sententiam suam
interponere debeat & quid sibi videatur de modo rem contro-
versam componendi exponere; necesse utique est, ut quæ ab
utraque parte hinc inde proponuntur & de quibus disceptatur
ipsi sit perspectum. Ejus adeo præsentia in istis conventibus
requiritur.

§. 940.

Partes mediationem revocare possunt, quandocumque ipsis vi- *De mediati-*
sum fuerit. Etenim mediator nullo jure instructus est ad rem *one revo-*
controversam componendam (§. 923.), adeoque a volun- *canda,*
tate partium unice pendet, quamdiu ejus opera in ea com-
ponenda uti voluerint. Quodsi ergo ipsis visum fuerit ejus
opera non amplius uti; declarare omnino possunt, quod
eadem diutius uti nolint. Quamobrem cum mediatio re-
vocetur, quando partes declarant, quod eadem uti amplius

nolint (§. 595. part. 3. *Jur. nat.* & §. 923. b.); quin partes mediationem revocare possint, quodcumque ipsis visum fuerit, dubitandum non est.

Res partium unice agitur (§. 923. 924.), quæ quomodo eam componere velint, ab ipsarum unice voluntate pender (§. 928.). Quodsi itaque consultius visum fuerit, ut vel sine mediatione rem suam agant, vel alium mediatorem adhibeant, hoc ipsis facere integrum est. Cum in mediatorem nullum transtulerint jus ad rem controversam componendam (§. 923.); absque injuria mediatio revocatur (§. 859. part. 1. *Jur. nat.*). Cumque vi libertatis naturalis permittendum unicuique sit, ut in determinandis actionibus suis suum sequatur iudicium, quamdiu nil facit contra jus tertii (§. 156. part. 1. *Jur. nat.*), nec quisquam alteri rationem reddere tenetur actionum suarum (§. 158. part. 1. *Jur. nat.*); partes quoque mediatori rationem reddere non tenentur, cur mediationem revocent. Sermo hic nobis est de jure, non vero de eo, quod prudentia suadet pro datis circumstantiis.

§. 941.

An liceat mediatores a conventu excludere. Partes a conventu aliquo mediatorem excludere possunt, si ita visum fuerit, absque injuria, modo non intersit, ne ægre ferat mediator, & ne mediationem prorsus deserat. Partes utuntur opera mediatoris ad rem controversam componendam (§. 923.). Quamobrem si ipsis ita videtur, quod in conventu aliquo eadem opus non habeant; quin eum ab eodem excludere possint dubitandum non est. Quod erat primum.

Nullum vero in eum transtulerunt jus exigendi, ne ipso inscio ac invito quicquam agant (§. 923. 928.). Quamobrem si eundem a conventu aliquo excludunt, nihil faciunt quod est contra jus perfectum ipsius. Quoniam itaque injuria non committitur, nisi quando quid fit contra jus perfectum alterius (§. 859. part. 1. *Jur. nat.*); si partes mediatorem

rem

rem a conventu aliquo excludunt, nullam ei faciunt injuriam. *Quod erat secundum.*

Quodsi tamen intersit partium, ne id ægre ferat mediator, & ne a mediatione prorsus desistat; ubi metuendum, ne alterutrum fiat, prudentia utique suadet, ne a conventu aliquo excludatur (§. 257. part. 1. *Jur. nat.*). Quamobrem cum prudentes esse debeamus (§. 258. part. 1. *Jur. nat.*): si metuendum sit, ne ægre ferat mediator, & ne mediationem prorsus deserat, intersit vero partium, ne alterutrum fiat, a conventu aliquo is excludendus non est. *Quod erat tertium.*

Equidem de injuria sibi facta minus recte conqueritur mediator *per demonstrata n. 2.* nec ægre ferre potest, quod eum a conventu aliquo excludere voluerint partes, nisi adsint rationes singulares; attamen quando quæritur, quid prudentiæ sit, non de eo quæritur, quid recte fiat, sed quid fieri possit, & quid futurum probabile sit. Prudentiæ nimirum est rationem habere omnium circumstantiarum præsentium, ut ex iis decernatur, quid fieri expediat (§. 257. part. 1. *Jur. nat.*).

§. 942.

Si cum mediatore expresse ita fuerit conventum, ut singulis conventibus intersit; absque injuria eum excludere ab aliquo non liceat. conventu non dicatur. Quando

Quodsi enim expresse ita fuerit conventum, ut singulis conventibus intersit; promississe utique intelliguntur partes, quod eum ad omnes conventus adhibere velint, adeoque in ipsum transtulerunt jus exigendi, ut ad omnes conventus adhibeatur (§. 361. part. 3. *Jur. nat.*). Quodsi ergo fecus faciant, id omnino fit contra jus perfectum ipsius. Quamobrem cum injuria sit, quod est contra jus perfectum alterius (§. 859. part. 1. *Jur. nat.*); si cum mediatore expresse ita fuerit conventum, ut singulis conven-

tibus interfit, absque injuria eum ab aliquo conventu excludere non datur.

Ista conventio cum vim pacti habeat (§. 788. part. 3. Jur. nat.), quod servari debet (§. 789. part. 3. Jur. nat.); per eam sublata est libertas faciendi, quod absque eo facere licuisset (§. 941.).

§. 943.

De cura mediatoris in tractatibus finiendis.

Mediator omnem dare operam debet, ne re infecta a tractatibus discedatur. Nihil enim omittere debet, quod ad rem controversam componendam a se proficisci potest (§. 930.). Enimvero quando re infecta a tractatibus disceditur, ea non componitur (§. 906.). Mediator itaque omnem dare debet operam, ne re infecta a tractatibus discedatur.

Cum mediator nil agere possit, quam ut sententiam suam de modo, quo componi possit, controversia, dicat & ut eodem componatur suadeat (§. 929.); facile patet, omnem operam, quam ad hoc conferre potest, ne re infecta a tractatibus discedatur, id eo consistere, ut modum, quo rem controversam componi posse putat, partibus persuadeat. Conquirendæ igitur sunt rationes ad persuadendum idoneæ.

§. 944.

Compromissum quid sit.

Compromissum dicitur pactum, quo convenitur, ut stetur eo, quod certa quædam persona, vel plures dixerint. Quoniam pactum promissiones continet (§. 788. part. 3. Jur. nat.), promissione autem unus alteri perfecte sese obligat (§. 393. part. 3. Jur. nat.); *compromittentes sese sibi invicem obligant, quod eo stare velint, quod certus alius, vel plures dixerint.*

Ita compromissum est, quando emtor ac venditor de pretio convenire nequeunt & ejus determinationem in arbitrium tertii conferunt.

§. 945.

§. 945.

Arbiter vocatur, qui per compromissum eligitur, ut rem controversam decidat. Jus rem controversam decidendi, quod a compromittentibus in eum confertur, *Arbitrium*; sententia autem, qua controversiam decidit arbiter, *Laudum* appellatur. Arbitri per compromissum electi in Jure civili etiam *Arbitri compromissarii* dicuntur.

Nimirum jure civili non omnes arbitri constituuntur ex compromisso: sed diversus modus eos constituendi, qui in jure civili obrinet, in jure naturæ locum non habet. Notandum præterea, communiter laudum ab arbitrio minime distingui, sed vocabula pro synonymis haberi. Consultius tamen visum est arbitrium a laudo distingui.

§. 946.

Quoniam arbiter per compromissum eligitur, ut rem controversam decidat (§. 945.), compromittentes vero sese sibi invicem obligant, quod eo stare velint, quod dixerit alius ab ipsis electus (§. 944.); *partes controversantes* in sententia arbitri, seu *laudo* (§. 935.), *acquiescere tenentur*, atque adeo *arbiter finem controversiæ imponit*.

Obligatio illa nascitur ex compromisso, vi cujus arbitrium in arbitrum collatum, cui sua sponte sese subjecerunt controversantes. Compromissum adeo in arbitrum est medium finiendi controversiam.

§. 947.

Arbitrator dicitur, qui eligitur, ut rem controversam componere studeat, non tamen jure eam decidendi, vel componendi in eum translato.

Subinde etiam arbiter vocatur sensu latiori: sed ad vitandam omnem æquivocationem præstat arbitratorem ab arbitro distingui.

§. 938.

§. 948.

*Quantum
valeat ejus
sententia.*

Quoniam in arbitratorem non transfertur jus rem controversam decidendi, sed saltem opera ejus desideratur in ea componenda (§. 947.); *in sententia arbitratoris acquiescere non tenentur partes, sed, ubi ea displicuerit vel partium uni, vel utrique, nihil actum est, consequenter præsentis utriusque salva est.*

Electio adeo arbitratoris non est medium certum finiendi controversiam, quippe qui finem imponere nequit, nisi controversentibus probetur sententia ipsius.

§. 949.

*Officium ar-
bitratoris.*

Quoniam arbitrator non nisi operam suam collocat in re controversa componenda, nullo jure eam componendi instructus (§. 947.), mediator vero similiter ad rem controversam inter alios componendam operam suam confert, nullo jure eam componendi instructus (§. 923.); *arbitrator se habet per modum mediatoris, consequenter idem arbitratoris, quod mediatoris, officium est.*

Arbitrator suam de modo controversiam componendi, vel de ipsa re controversa sententiam suam dicit, perinde ac arbiter; sed partibus liberum est, utrum eadem stare velint, nec ne. Quoad prius convenit cum arbitro, quoad posterius cum mediatore. Quatenus tamen non id præcise agit, ut definiat a cujus parte stet veritas suo judicio, sed sufficit, si modum rem controversam judicio suo componendi declaret, aut quid ipsi videatur de modo controversiæ finem imponendi; intra limites consilii substitit medius, quasi intra arbitrum & mediatorem. Neque enim arbitrator cum partibus deliberat, quemadmodum mediator; nec sententiam definitivam fert, sicuti arbiter; sed partibus deliberandum relinquit, quid de sententia sua statuerent velint, nec ex ea jus ullum nascitur parti uni adversus alterum. Idiomate patrio Mediatore Mittler, arbitratore

tratores Schieds-Leute, five Schieds-Männer, arbitri vero Schieds-Richter appellantur. Vocantur etiam arbitri vocabulo antiquo Obmänner; arbitratores Leidings-Leute. Ceterum in jure naturæ sufficit terminis fixum tribuere significatum, non attenda disceptatione de genuino eorundem significato, siquidem dubius videtur: verba enim serviunt rebus, non res verbis.

§. 950.

Compromissum revocari nequit, parte altera invita; mutuo An compromissum dissensu dissolvitur. Compromittentes enim sese sibi in-missum re-
vicem obligant ad standum eo, quod ei, quem communi vocari possit
consensu elegerunt, placuerit (§. 944.). Sed nemo seipsum & quomodo
ab obligatione sua liberare potest (§. 674. part. 3. Jur. nat.), dissolvatur.
adeoque nec declarare potest, sese ex promisso teneri nolle
(§. 393. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum istiusmodi de-
claratio fit revocatio (§. 595. part. 3. Jur. nat.); compro-
missum revocari nequit.

Ostenditur etiam hoc modo. Compromissio pactum est (§. 944.), adeoque mutuas promissiones & earundem ac-
ceptiones continet (§. 788. part. 3. Jur. nat. & §. cit. h.).
Enimvero facta acceptione promissio revocari nequit (§.
596. part. 3. Jur. nat.). Ergo nec compromissum revocari
potest parte altera invita. *Quod erat unum.*

Ast pactum a contrahentibus dissolvitur mutuo dissen-
su (§. 840. part. 3. Jur. nat.). Quoniam itaque compromif-
sum pactum est (§. 934.); idem quoque mutuo dissen-
solvitur. *Quod erat alterum.*

§. 951.

Quoniam compromissum revocari nequit, parte altera *An arbitrio*
invita (§. 950.), arbiter autem constituitur per compromif- *recepto par-*
sum (§. 945.); *persona altera invita animum de imponendo sine tem unum*
Wolffii Jur. Nat. Pars V.) Nnnn *con-*

pœnitere li-contraversia per arbitrum mutare nequit (§. 595. part. 3. *Jur. nat.*),
ceat. consequenter *arbitrio recepto pœnitere non licet* (§. 597. part. 3.
Jur. nat.), & *contra invitum valet laudum* (§. 944. 946.).

Nimirum quando arbiter per compromissum constituitur, cum compromittentes in eo conveniant, quod per ipsum controversia decidi debeat (§. 945.), & hoc contra partem utramque pro vero habeatur (§. 428. part. 3. *Jur. nat.*), pacta vero servanda sint (§. 789. part. 3. *Jur. nat.*), quælibet pars obligatur alteri ad patiendum, ut res controversa per arbitrum, quem elegerunt & qui arbitrium recepit, decidatur. Una igitur altera invita resistere nequit, ne decidatur. Pactum adeo semel perfectum cum maneat validum, etiam pars una ab eo recedere velit; laudum quoque valet adversus invitum pronunciatum (§. 946.).

§. 952.

An ad arbitrium reci- *Nemo ad arbitrium recipiendum compelli possit.* Etenim vi
piendum libertatis naturalis nemo in agendo dependet ab ullo alio,
quis com- nisi a seipso (§. 153. part. 1. *Jur. nat.*). Quamobrem si qui
PELLI POSSIT. velit ejus arbitrio uti, ab ipsius voluntate dependet, utrum
 id recipere velit, an nolit. Quoniam itaque partibus, quæ
 eum arbitrum esse volunt, non obligatur ad arbitrium recipiendum (§. 118. part. 1. *Phil. præct. univ.*); nec ipsis competit jus cum ad arbitrium recipiendum compellendi (§. 236. part. 1. *Phil. præct. univ.* & §. 23. part. 1. *Jur. nat.*), consequenter nemo ad arbitrium recipiendum compelli potest.

Arbitrium recipere officium humanitatis est (§. 655. part. 1. *Jur. nat.* & §. 945. b.), ad quod alterum cogendi jus nemini competit (§. 658. part. 1. *Jur. nat.*), adeoque absque injuria non recipi potest (§. 859. part. 1. *Jur. nat.*).

§. 953.

Quando re- *Quamprimum arbiter partibus promissit, se arbitrium recipere*
centio arbi- *velle; ad rem controversam decidendam obligatus est, seu id reci-*
pere

pere tenetur. Etenim promittendo nos alteri perfecte obligamus (§. 393. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum arbiter qui electus est, dum arbitrium se suscipere velle promittit, utique promittat, se rem controversam decidere velle (§. 945.); ad eam decidendam obligatur, adeoque arbitrium recipere tenetur (§. 118. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

Quamvis enim arbitrium recipere sit officium humanitatis (*not.* §. 952.) ; quamprimum tamen accedit promissio, ex eo fit perfecte debitum (§. 438. *part. 3. Jur. nat.*), ut, quod ab initio erat voluntatis, nunc fiat necessitatis. Quando partes arbitrium in aliquem conferre volunt, utique habent animum, alterum sibi obligandi ad controversiam decidendam. Quodsi ergo is arbitrium recipit, hoc quoque promississe, adeoque ad hoc sese partibus obligasse intelligitur (§. 393. *part. 3. Jur. nat.*).

§. 954.

Partes mutuo consensu arbitrium revocare possunt, etiam si arbitrum sibi obligarunt. Quoniam enim partes, dum arbitrum sibi obligarunt ad rem controversam decidendam (§. 953.), decisionem ipsi commiserunt (§. 641. *part. 4. Jur. nat.*), adeoque mandarunt (§. 640. *part. 4. Jur. nat.*), mandatum vero revocare potest mandator, si nondum fuerit adimpletum (§. 751. *part. 4. Jur. nat.*) ; partes etiam mutuo consensu arbitrium revocare possunt, etiamsi arbitrum sibi obligarunt.

Jus decidendi controversiam, in quo arbitrium consistit (§. 945.), non arbitri, sed partium duntaxat causa in eum translatum, adeoque in ipsum revocabiliter translatum intelligitur (§. 16. *part. 3. Jur. nat.*). Constituitur arbiter ex compromisso, quod mutuo dissensu dissolvi potest, quando partibus ita videtur (§. 950.). Quando vero compromissum dissolvitur, cum partes liberentur a mutua obligatione ad patiendum, ut per arbitrum, sive per hunc arbitrum controversia ipsarum decidatur (§. 836. *part. 3. Jur. nat.* & §. 945. *b.*), arbitrium quoque e-

vanescit (§. 945.), atque adeo constitutioni arbitri repugnat, ut id in eum irrevocabiliter transferatur (§. 16. part. 3. Jur. nat.).

§. 955.

*An receptio arbitrii ob-
stet amicabili compositioni, vel transactioni.*

Quoniam partes mutuo consensu arbitrium revocare possunt, etiamsi arbitrum sibi obligarunt (§. 954.), adeoque ipsis integrum est nolle, ut controversia per arbitram decidatur (§. 749. part. 4. Jur. nat. & §. 945. h.); rem controversam amicabiliter componere, vel de ea transigere possunt, etiamsi arbitrium alius jam receperit.

Res partium agitur, non arbitri (§. 944.), & arbiter eligitur non alio fine, quam ut finem imponat controversiæ de eadem (§. 946.). Quamobrem si fine arbitro ipsæmet eidem finem imponere possunt, sive amicabili compositione (§. 869.), sive transactione (§. 890.); cessante fine, cessat etiam medium, consequenter arbitrium expirat. Facta nimirum amicabili compositione, vel transactione, nulla amplius controversia est inter partes, quam decidi oporteat, adeoque arbitro opus non habent (§. 945.). A voluntate litigantium unice pendet, utrum litem amicabiliter componere, vel de re controversa transigere velint, an nolint (§. 885.). Huic autem juri non renunciarunt, dum arbitrum constituerunt: quin potius jus mutandi voluntatem sibi reservasse intelliguntur (§. 377. part. 3. Jur. nat.), jure controversiam decidendi non nisi revocabiliter in arbitrum translato (not. §. 954.).

§. 956.

De alio arbitro eligendo.

Similiter quia partes mutuo consensu arbitrium revocare possunt, etiamsi arbitrum sibi obligarunt (§. 954.), adeoque ipsis integrum est nolle, ut per hunc arbitrum controversia decidatur (§. 739. part. 4. Jur. nat. & §. 945. h.); si displicuerit ejus arbitrio uti, qui id recepit, quin alium sibi arbitrum eligere possint partes, dubitandum non est.

Arbitri-

Arbitrium onus est, cui humeros suos submittit arbiter in gratiam partium (§. 945.), ex amicitia (§. 625. *part. 1. Jur. nat. & §. 634. Psych. empir.*). Cumque partes in laudo acquiescere teneantur (§. 946.), onus istud conjunctum est cum periculo incurrendi in odium partis alterutrius (§. 677. *Psych. empir.*). Qui adeo sapit, ægre non fert, quod hoc onus ab ipsius humeris ablatum in alios transferatur.

§. 957.

In voluntate tua unice positum est, utrum arbitrium recipere An ad arbitrium recipere velis, an nolis. Etenim quando partes arbitrium in te contrarium recipere volunt, decisionem controversiæ suæ tibi mandare volentium (§. 945. *h. & §. 640. part. 4. Jur. nat.*). Ast in tua voluntate positum est, utrum mandatum suscipere velis, an non possis (§. 765. *part. 4. Jur. nat.*). Ergo etiam in voluntate tua unice positum est, utrum arbitrium recipere velis, an nolis.

Ostenditur etiam hoc modo. Arbiter non ante obligatus est partibus ad controversiam decidendam, quam ubi id promissit (§. 953.). Sed in tua voluntate positum est, utrum alteri quid promittere velis, an nolis (§. 386. *part. 3. Jur. nat.*). Ergo etiam in voluntate tua positum est, utrum arbitrium recipere velis, an nolis.

Receptio arbitrii officium humanitatis est (§. 655. *part. 1. Jur. nat.*), & quod ex imperfecte debito non fit debitum perfecte, nisi promittatur (§. 436. 438. *part. 3. Jur. nat.*) Non igitur necessitatis, sed mere voluntatis est, utrum arbitrium recipere velis, an nolis. Immo nec deesse tibi possunt rationes ad non recipiendum sufficientes, quas tamen alteri, nisi volueris, reddere minime teneris (§. 158. *part. 1. Jur. nat.*).

§. 958.

Arbitrium receptum renunciare nequit arbiter, partibus involuntatis. Etenim si quis arbitrium recipit, cum animo terminandæ

ciari pos-
sit.

nandæ controversiæ eidem conferatur (§. 946.); hoc ipso promississe intelligitur partibus, quod controversiam decidere velit (§. 361. part. 3. *Jur. nat.*), consequenter ad eam decidendam obligatus est (§. 953.). Quamobrem cum ab hac obligatione, partibus invitis, seipsum liberare non possit (§. 674. part. 3. *Jur. nat.*); necesse est ut controversiam decidat. Quamobrem cum hoc non fiat, si arbitrium renunciatur (§. 766. part. 4. *Jur. nat.* & §. 945. b.); arbitrium receptum arbiter renunciare nequit. *Quod erat unum.*

Quoniam vero partes mutuo consensu arbitrium revocare possunt, etiamsi arbitrum sibi obligatum habet (§. 954. multo magis hoc facere possunt, si ipse renunciare velit, consequenter si consentiant partes, arbiter arbitrium receptum renunciare valet. *Quod erat alterum.*

Renunciatio arbitrii revera per revocationem partium fit valida. Quando enim arbiter renunciat, partibus significat, quod controversiam decidere nolit (§. 766. part. 4. *Jur. nat.* & §. 945. b.). Quodsi partes in renunciacionem consentiunt, iidem declarant se nolle, ut controversiam decidat (§. 658. part. 1. *Phil. pract. univ.*). In hac autem significacione consistit revocatio (§. 749. part. 4. *Jur. nat.*). Quoniam itaque renunciatio arbitrii non valet, nisi accedat partium consensus, *vis pres.* renunciatio arbitrii revera per revocationem partium efficitur valida. Ceterum cum contractus inter arbitrum & partes initus mandatum sit, prouti ex antea demonstratis patet (§. 957.); quæ de renunciacione mandati demonstrata sunt (§. 767. & *seqq.* part. 4. *Jur. nat.*), ea etiam ad revocationem arbitrii applicari possunt.

§. 959.

An arbiter
compelli pos-
sit ad contro-
versiam
decidendam.

Quoniam arbitrium receptum renunciari nequit, partibus invitis (§. 958.); *arbiter compelli potest ad controversiam inter partes decidendam.*

Nimirum

Nimirum non obstante renunciatione manet obligatus (§. 674. part. 3. *Jur. nat.*), consequenter jus exigendi, ut controversiam decidat, & eum ad decidendum compellendi, si facere recuset, quod partibus competit (§. 953. b. & §. 239. part. 1. *Phil. pract. univ.*), per renunciationem non tollitur, nisi a partibus remittatur (§. 95. part. 3. *Jur. nat.*): id quod ipsis facere utique integrum (§. 117. part. 3. *Jur. nat.*).

§. 960.

Controversia dicitur *decidi*, quando judicatur, cujusnam *Decisio* consistit res controversa, vel cuinam quid debeatur aut num debeatur. *Decisio* igitur *controversia* est iudicium de jure parti uni competente, vel de eo, quod eidem debetur, contra partem alteram contradicentem. Quamobrem qui *controversiam* *decidit*, *pronunciare* *debet*, *a* *quam* *parte* *set* *veritas* (§. 505. *Log.*).

E. gr. Ponamus me & te controversere de dominio rei cujusdam. Tu dicis eam esse tuam; ego nego. Falsum est eam esse tuam, adeoque vera est negativa, quod scilicet tua non sit. Quodsi ergo adversus te pronunciatur; rem tuam non esse, consequenter me non esse obligatum ad eam tibi restituendam, controversia deciditur. Similiter dico, te mihi debere centum aureos; tu negas. Ego probo, te totidem mihi debere. Quodsi qui controversiam decidere debet, pronunciet, te eos mihi debere & solutionem imperat, controversiam decidit. Eodem modo patet, decidi controversiam, si deficiente probatione te ab obligatione solvendi centum aureos, quos pretendo, absolvat, seu, si pronunciet, te non esse obligatum ad centum aureos mihi solvendum.

§. 961.

Quoniam *arbitrarius* controversiam decidere debet (§. *Ad quidam* 945.), controversia autem deciditur, quando judicatur, cujusnam sit res controversa, vel cuinam quid debeatur, aut num *partibus* *obliget*.
debea. *liget*.

debeatur, seu a quam parte stet veritas (§. 96.60.); *arbiter dijudicare debet, cujusnam sit res controversa, vel cuiusnam parti quid debeatur, aut num debeatur, seu a quam parte stet veritas, adeoque pronunciare tenetur, utrum ei, qui jus aliquod adversus alterum præstendit, revera competat, nec ne. Et in hoc pronunciato laudum consistit (§. 945.).*

Differt laudum a decisione controversiæ eodem modo, quo propositionem seu renunciationem a iudicio differre ostendimus (§. 42. Log.). Decisio controversiæ actus intellectus est, quo de veritate ejus, quod petens asserit, statuitur: ast laudum actus externus, quo iudicium istud decidentis partibus significatur. Non attendenda hic est ratio etymologica, cur iudicium istud decisio controversiæ dictum fuerit, nimirum quod eodem controversia finiatur, ne eidem amplius sit locus. Hoc enim venit a compromisso, quod in eo acquiescere velint partes, quod judicaverit arbiter (§. 946.), atque adeo ipsi decisioni extrinsecus advenit. Opponitur decisio compositioni controversiæ, qua five res controversa amicabiliter componatur, five transfigatur, controversiæ etiam finis imponitur (§. 869. 880.), sed non attendenda veritate, quippe quæ in apicium minime producitur (§. 873. 883.). Hinc compositio suadetur; ast decisioni manus victas dare debet is, contra quem deciditur (§. 922. part. i. Jur. nat.). Quamobrem arbitrator significat, quomodo rem controversam componi posse sibi videatur (§. 947.); ast arbiter declarat, utrum verum sit, nec ne, tibi jus quoddam competere, quod præstendit.

§. 962.

An de compositione rei sentes eo modo rem controversam componere velle, qui tertio cuiusdam controversæ visum fuerit. Etenim a voluntate controvertentium unice pendet, utrum litem amicabiliter componere, vel de re controversa transfigere (§. 885.), consequenter quomodo rem controversam componere velint. Quodsi ergo velint, rem contro-

De modis, quibus obligatio ex contractu tollitur. 657

controversam componi debere eo modo, qui tertio cuidam visus fuerit; quin ita convenire possint, dubitandum non est. Quamobrem cum tale pactum compromissum sit (§. 944.); naturaliter minime repugnat, ut compromittatur, controversantes eo modo rem controversam componere velle, qui tertio cuidam visus fuerit.

Hoc compromisso nondum efficitur arbiter, cujus sententia statur: salva enim manet differentia inter decisionem & compositionem rei controversæ, de qua modo diximus (not. §. 961.).

§. 963.

Arbiter impartialis esse debet. Etenim judicare debet, a cujusnam controvertentium parte stet veritas, & pronunciare, De impar-
cuinam revera jus controversum competat (§. 961.), ut adeo *aliate arbi-*
eidem suum tribuatur (§. 923. part. 1. *Jur. nat.*), consequen-
ter de re controversa non statuere debet ex utilitate ejus, cui
favet, nec, ubi prudentiæ locus est, utilitatem unius magis
spectare, quam alterius. Quoniam itaque impartialis est,
qui ex veritate, non ex partis unius utilitate de re contro-
versa statuit, quantum datur, nec, ubi prudentiæ locus est,
utilitatem unius magis spectat, quam alterius (§. 636. 935.);
arbiter impartialis esse debet.

Obligatio hæc non modo naturalis est, cum lex naturæ ju-
beat unicuique suum tribui (§. 923. part. 1. *Jur. nat.*); verum
etiam ex pacto contracta, quo partes sibi eundem obligarunt
ad rem controversam decidendam, quemadmodum ex ipsa de-
monstratione intelligitur. vi §. 953. Nihil adeo magis ad-
versatur officio arbitri, quam partis studium, a quo animus e-
jus quam maxime alienus esse debet.

§. 964.

Respectus personarum dicitur determinatio voluntatis, vel *Respectus*
(*Wolfii Jur. Nat. Pars V.*) O o o o nolun-

personarum voluntatis per motiva a persona desumpta, in cuius gratiam aliquid fit, seposita veritate. Idiomate patrio dicitur das Ansehen der Person.

E. gr. Quando arbiter pronunciat, cuinam parti quid præstari debeat, & ideo sic pronunciat, non aliter, quod parti huic magis favet, quam alteri, seu quod utilitati ejus prospicere vult, respectu personæ hoc facere dicitur. Ita si quis quantitatem eleemosynæ non æstimat ex indigentia petentis, sed ex eo, quod persona ipsius magis eidem placeat quacunque de causa, quam aliorum egenorum; respectu personæ hoc facere dicitur. Erit etiam respectus personæ, si quis mendicanti eleemosynam dare recusat, quod eum non amet, etsi dicere nequeat, quare: Respectu enim personarum locus est non minus in actionibus negativis, quam positivis, seu in non factis, quam factis.

§. 965.

An respectus personarum locum habeat in arbitro. Arbitro nullus esse debet respectus personarum. Etenim arbiter ex veritate pronunciare debet, cuinam parti competat jus controversum (§. 961.), adeoque voluntatem suam ad sic, non aliter pronuncian- dum, seposita veritate, determinare nequit per motiva a persona partis illius desumpta. Quamobrem cum respectu personæ hoc faciat, si hoc modo voluntatem ad pronuncian- dum determinat (§. 964.); arbitro nullus esse debet respectus personarum.

Ita rem controversam non debet adjudicare ei, qui eadem magis indiget. Fieri hoc poterat in amicabile compositione, quam suadet arbitrator (§. 947.), & in qua jus suum remittit pars una in gratiam alterius; minime autem hoc admittendum in decisione rei controversæ, quæ arbitro commissa (§. 945.).

§. 966.

An odio vel amore partis sum Quoniam arbitro nullus esse debet respectus personarum (§. 965.), consequenter is voluntatem suam ad sic, non aliter

aliter pronuntiandum, seposita veritate, determinare nequit *unius pro-*
per motiva a partibus desumpta (§. 964.); arbiter sic pronuncia-
nunciare li-
re de re controversa minime debet odio partis unius, vel amo-
ceat arbitro,
re alterius.

Rationes odii atque amoris utique desumuntur a persona,
quam odio habemus, vel amore prosequimur (§. 649. 677.
(*Pfych. empir.*). Quamobrem quod fit odio, vel amore perso-
næ, id utique fit respectu illius personæ (§. 964. b. & §. 887.
Pfych. empir.).

§. 967.

Vir bonus dicitur, qui justitiam & honestatem amat, quic- *Vir bonus*
quid vero justitiæ ac honestati adversatur odit. Quamobrem *quinam sit.*
cum justus (§. 927. part. 1. *Jur. nat.*) ac honesti esse debeamus
(§. 969. part. 1. *Jur. nat.*); *Viri boni esse debemus.* Et quoni-
am justus unicuique tribuit jus suum (§. 926. part. 1. *Jur. nat.*),
honestus vero nil quicquam facit, nisi ad quod agendum ob-
ligatus est, & quod jure suo agere potest, ad agendum vero,
ad quod non agendum obligatur, vel quod jure suo facere
nequit, nullo modo sese adduci patitur (§. 968. part. 1. *Jur.*
nat.); *Vir bonus jus suum unicuique tribuit, nil facit, nisi ad quod*
faciendum obligatus est, vel quod jure suo facere potest, nec ad fa-
ciendum id se adduci patitur, ad quod non faciendum obligatus est,
vel quod nullo jure facere potest.

Facile hinc intelligitur, quam bene consultum foret generi
humano, si non essent nisi viri boni. Jus naturæ docet, qua-
lis esse debeat vir bonus; philosophia autem moralis & civi-
lis, quomodo recto facultatum nostrarum usu viri boni efficiamur.

§. 968.

Immo quoniam *vir bonus* justitiam & honestatem amat, *Sollicitudo*
quicquid vero justitiæ ac honestati adversatur odit (§. 967.), *viri boni in*
utique sibi cavet, ne injustitiæ ac inhonestatis suspicionem *suenda fa-*
incur-
ma.

incurrat penes alios, consequenter *nec injustus, nec inhonestus* videri vult aliis, adeoque etiam ea omittit, qua jure facere poterat, siquidem metuendum sit, ne quibusdam suspicionem fama sua adversam praebeat.

Non modo operam dare debemus, ut fama nostra sit bona (§. 554. part. 1. *Jur. nat.*), verum etiam famam servare (§. 557. part. 1. *Jur. nat.*), consequenter sollicite cavere, ne bona in malam degeneret (§. 556. part. 1. *Jur. nat.*), adeoque ne falsam de se habeant alii opinionem (§. 553. part. 1. *Jur. nat.*). Quamobrem cum honestati conveniat, ut ne omittamus, ad quod faciendum obligamur, honestatem autem amet vir bonus (§. 967.); famam quoque suam incolumem omni sollicitudine tuetur vir bonus.

§. 969.

Scientia in viro bonorequisita.

Vir bonus intelligere debet, quid justum & honestum sit, quid injustum & inhonestum. Quoniam enim ad recte agendum obligamur (§. 189. part. 1. *Phil. pract. univ.*), vir bonus autem nil quicquam agere debet, nisi ad quod agendum obligatus est, vel quod jure suo facere potest (§. 967.), immo omnem suspicionem famæ suæ adversam a se amovere (§. 968.); ipsi etiam omnibus nervis contendendum atque in hoc laborandum est, ut omnes intelligant, se recte egisse. Quamobrem cum rectitudo actionis humanæ quoad voluntatem & voluntatem dependeat a rectitudine ejusdem quoad intellectum (§. 89. part. 1. *Phil. pract. univ.*), & ad actionem rectam requiratur judicium verum de ejus bonitate & malitia (§. 80. part. 1. *Phil. pract. univ.*); vir bonus omnino intelligere debet, quid justum & honestum sit, quid injustum & inhonestum.

Non sufficit habere voluntatem constantem ac perpetuam recte agendi: nisi enim intelligas, quomodo recte agatur, fieri potest,

potest, ut, dum omni animi contentione recte agere studes, facias tamen, quod rectum non est. Quodsi ergo ignorantia non fuerit invincibilis, ea tibi imputatur (§. 549. *part. 1. Phil. pract. univ.*), idemque valet de errore vincibili (§. 551. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Ignorantia (§. 739. *part. 1. Phil. pract. univ.*) & error vincibilis non usui facultatum nostrarum, præsertim cognoscendi, tribuendus (§. 741. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quicquid vero agimus, in eo omnem usum facultatum nostrarum facere tenemur, quem habere possunt (§. 302. *part. 1. Jur. nat.*). Equidem cum ignorantia (§. 550. *part. 1. Phil. pract. univ.*) & error invincibilis imputari nequeat (§. 552. *part. 1. Phil. pract. univ.*), & infirmitati naturali tribuendum sit, quod ex ignorantia & errore vincibili proficitur (§. 371. 372. *part. 1. Phil. pract. univ.*), cumque non adeo facile sit, omnem semper facere facultatum suarum usum, quem habere possunt, ut adeo excusatus peccet (§. 440. *part. 1. Phil. pract. univ.*), si quis usum quandam facultatum suarum præsertim cognoscendi in determinanda aliqua actione sua patitur defiderari; non statim vir bonus esse desinit, qui nec sciens, nec volens quid committit, quod justitiæ ac honestati parum convenit, quamvis omni culpa minime vacet: hoc tamen saltem efficit, ne nimis rigidi simus aliorum censores, aut non liberat agentem ab ea sollicitudine, quæ in virum bonum cadit, ut recte agat. Videmus adeo, quam sit necesse bono viro, ut scientiam justî, æqui, honesti ac recti acquirere studeat, & ne in ea acquirenda se præbeat negligentem. Equidem vereor, ne quidam sint, qui existimaturi sunt, nos a bono viro exigere, quæ ultra sortem humanam posita sunt; hos tamen probe perpendere velim singula, quæ hic dicuntur & ad quæ alibi demonstrata provocamus, antequam judicium suum deproperent. Ubi vero veritatem perspexerint, omni animi contentione in hoc enitantur, ut laudem viri boni consequantur & quam consequuntur mereantur, ne fallax sit aliorum de ipsis opinio.

§. 970.

De aequitate
viri boni.

Vir bonus æquus esse debet, & quid sit æquum & iniquum intelligere. Quoniam vir bonus lubens facit, ad quod faciendum alteri obligatur (§. 967.), adeoque etiam ad quod non nisi imperfecte obligatus est (§. 238. part. 1. Phil. pract. univ.), consequenter quod convenit juri imperfecto alterius (§. 237. part. 1. Phil. pract. univ. & §. 23. part. 1. Jur. nat.), æquus autem est, qui facit, quod convenit juri imperfecto alterius (§. 240. part. 1. Phil. pract. univ.); vir bonus æquus esse debet. *Quod erat unum.*

Quoniam vero æquus esse nequit, qui non intelligit, quid sit æquum & iniquum; quin vir bonus intelligere debeat, quid æquum sit, dubitandum non est. *Quod erat alterum.*

§. 971.

De amore
veritatis vi-
ri boni.

Vir bonus veritatis amans esse debet. Etenim vir bonus justitiam & honestatem amat (§. 967.) & quid justum & honestum, injustum & inhonestum (§. 969.), æquum ac iniquum fit, intelligere debet (§. 970.), consequenter non statuere, nisi quod verum est (§. 505. Log.). Quamobrem cum veritatis amans sit, qui statuere non vult, nisi quod verum est (§. 654. Psych. empir.); vir bonus æquitatis amans esse debet.

Repugnat utique virum esse bonum, nec amare veritatem. Qui enim parum curat, utrum judicium suum de eo, quod bonum, honestum ac æquum est, verum sit, nec ne; is justitiam, honestatem ac æquitatem amare, injustitiam, inhonestatem ac iniquitatem odisse nequit: id quod utique viro bono e diametro adversatur (§. 967.).

§. 972.

De impar-
tialitate vi-
ri boni.

Quoniam vir bonus veritatis amans esse debet (§. 971.) ex veritate autem, non ex partis unius utilitate de re contro-
versa

De modis, quibus obligatio ex contractu tollitur. 663

verfa qui statuit, quantum datur, non quod parti uni magis favet, quam alteri, impartialis est (§. 936. 934.); *vir bonus impartialis esse debet.*

Studium partium non minus repugnat viro bono, quam quod veritatem parum curet, five de eo fit iudicium, quod iustum est, five de eo, quod æquitati aut prudentiæ convenit.

§. 973.

Arbiter vir bonus esse debet. Etenim arbiter diiudicare *Qualis esse* debet, a quam parte stet veritas (§. 961.), esse etiam debet *debeat arbi-* impartialis (§. 963.). Quamobrem cum vir bonus non sit, *ser.* nisi qui est, qui esse debet, consequenter qui veritatis amans (§. 971.) ac impartialis est (§. 972.); arbiter vir bonus esse debet.

§. 974.

Quoniam arbiter vir bonus esse debet (§. 973.); *Qualis eli-* tri eligendi sunt viri boni, consequenter qui etiam intelligunt, *gendi sint* quid iustum, honestum ac æquum sit, aut quid iniustum, inhonestum *arbitri.* & iniquum (§. 968. 970.). Immo hinc etiam patet, quod *arbitrium recipere non debeat,* nisi qui boni viri partes adimplere se posse sibi conscius est.

Probe hic perpendenda sunt, quæ de viro bono paulo ante annotavimus (not. §. 969.). Sane qui arbitrum eligunt, sibi persuadeant necesse est, virum bonum esse, quem eligunt, alias enim in arbitrium ejus non compromitterent (§. 945. 944.). Quoniam vero in laudo acquiescere tenentur & arbiter finem imponit controversiæ (§. 946.); circumspecti omnino esse debent, ut, qui videretur vir bonus, is etiam sit.

§. 975.

Arbiter muneribus se corrumpi minime pati debet a parte al- *Cur muneri-* *rerutra.* Etenim qui muneribus se corrumpi patitur a parte *bus corrump-* alterutra, is de re controversa non statuit ex veritate, sed *pi repugnet* in arbitrio.

in favorem partis, adeoque muneribus se adduci patitur ad faciendum, ad quod non faciendum erat obligatus (§. 961. 963.). Quamobrem cum vir bonus non sit, qui se adduci patitur ad faciendum, ad quod non faciendum erat obligatus (§. 967.), arbiter autem vir bonus esse debeat (§. 973.); nec hic muneribus se corrumpi ab alterutra parte pati debet.

Qui muneribus se corrumpi patitur, is veritatem parum curat, adeoque contra officium boni viri agit: quod tamen ab arbitro procul remotum esse debet, qui arbiter electus, quod vir bonus habeatur (§. 974. 971.). Fallit non modo spem de se conceptam, verum etiam fidem datam. Quando enim arbitrum recipit, se rem controversam decidere (§. 945.), consequenter se pronunciaturum, a quam parte stet veritas, sufficienter significat (§. 961.): quod cum contra ipsum pro vero habeatur (§. 427. part. 3. *Jur. nat.*), fidem datam utique fallit, si aliter facit (§. 758. part. 3. *Jur. nat.*).

§. 976.

*An arbitro
honorarium
dare liceat.*

Partes compromittere possunt in honorarium arbitro dandum: immo etiam pars victrix honorarium arbitro dare potest. Honoraria non modo naturaliter licita, sed qui dare potest, ad dandum etiam obligatur (§. 733. part. 4. *Jur. nat.*), quamvis imperfecte (§. 734. part. 4. *Jur. nat.*). Quamobrem nihil obstat, quo minus partes compromittere possint in honorarium arbitro dandum, immo etiam pars victrix honorarium arbitro dare possit. Utrumque igitur fieri potest.

Voluntatis est, non necessitatis compromissio in honorarium arbitro dandum. A partium adeo voluntate etiam pendet, quantum dare velint, & utrum pars utraque, an saltem victrix dare quid debeat. Ex compromisso autem partium nullum jus ad honorarium acquirit arbiter, cum respectu ejus non contineat nisi promissionem tertio factam (§. 749. part. 3. *Jur. nat.*).

§. 977.

Quoniam partes compromittere possunt in honorarium *An arbitro* arbitro dandum, immo etiam pars victrix honorarium *promitti* arbitro dare potest (§. 976.); *ut pars victrix, immo utraque hono-* rarium quoque arbitro det, *promittere possunt eidem partes.*

Quodsi utraque pars conjunctim promittant arbitro, quod pars victrix, vel utraque ei honorarium aliquod dare debeat, omnis suspicio studii partium abest, præsertim cum res certa promittatur, ne a parte una honorarium pinguius speretur, quam ab altera (§. 934.): ast non abesse videtur, si pars una altera inscia arbitro promittat honorarium, ubi vicerit, cum videatur eum corrumpere velle. Quamobrem cum boni viri sit, fugere ea, quæ honestati adversa videri possunt (§. 968.); ab hac promissione abstinendum. Quamvis etiam animus arbitrum corrumpendi a promittente procul absit; meruendum tamen est, ne, si promissor vincat, pars victa promissionem ita interpretetur, quasi ad corrumpendum arbitrum fit facta. Novæ igitur ex hac promissione nascuntur lites: id quod compromisso in arbitrum, qui controversiæ finem imponere debebat (§. 946.), parum convenit.

§. 978.

Si partes conjunctim promittant arbitro, ne pars victrix ho- *norarium dare debeat, vel etiam utraque; arbiter id acceptare biter hono-* *potest. Sin pars una promittat sub hac conditione, si quidem vice-* *rit, id acceptare arbiter non debes.* *Quando ar-* *bitrum ac-* *ceptare possunt, ut pars victrix, vel etiam utraque det ar-* *bitro certum honorarium.* *Quamobrem cum licite ac-* *ceptetur, quod licite promittitur; quin honorarium a parte* *victrice dandum, vel etiam ab utraque, acceptare possit arbi-* *ter, si partes conjunctim idem promittant, dubitandum non* *est. Quod erat unum.*

Quodsi pars una arbitro honorarium promittat, sub
Wolffii Jur. Nat. Pars V.) P p p p *hac*

hac conditione, si vicerit, & is promissum acceptet; facile in eam suspicionem incurrit, quasi se corrumpi patiatur: quæ suspicio augetur, siquidem pro ea contra alteram pronunciat. Quoniam itaque vir bonus cavere sibi debet, ne incidat in istiusmodi suspicionem (§. 968.), arbiter autem vir bonus esse debet (§. 973.); nec acceptare debet promissum honorarium, si promittatur a parte una sub hac conditione, si vicerit. *Quod erat alterum.*

§. 979.

An manus ante litem finitam, vel ea decisa honorarium accipere liceat.

*Arbiter munus accipere non debet, quod pars una, antequam controversia fuerit finita, ipsi offert: immo nec finita controversia honorarium accipere debet a parte victrice, si verendum, ne in malam partem id interpretentur alii, vel etiam pars adversa. Etenim cum muneribus corrumpi soleant homines, ut sint partium studiosi, non autem sufficit, ne muneribus corrumpi se patiatur arbiter (§. 975.), verum etiam omnem suspicionem a se amovere debeat tanquam vir bonus (§. 968. 973.); munus accipere non debet, quod pars una, antequam controversia fuerit finita, offert. *Quod erat unum.**

Quodsi controversia jam finita honorarium offeratur a parte victrice, verendum autem sit, ne vel pars adversa, vel etiam alii id in malam partem interpretentur, ex eadem ratione intelligitur, quod id accipere non debeat. *Quod erat alterum.*

Nomen boni viri præferendum lucro omni, ac ideo sollicite cavendum, ne quibusdam suspicionem famæ nostræ adversam præbeamus (§. 968.). Etsi enim honorarium accipere licitum, quia dare licitum est (§. 733. part. 4. *Fur. nat.*); non tamen licet, nisi quando sine læsione famæ accipitur. Quando vero cum eadem conjuncta est acceptio, consequenter quando metuendum, ne suspicionem studii partium incurramus, lex naturæ permissiva de honorario accipiendo colliditur cum lege præce-

De modis, quibus obligatio ex contractu tollitur. 667

præceptiva de fama servanda (§. 557. part. 1. Jur. nat.). At si lex præceptiva & permissiva inter se colliduntur, permissiva cedit præceptivæ (§. 211. part. 1. Phil. pract. univ.). Quamobrem servanda potius fama, quam ut honorarium accipiendo vel minimum eandem lædamus (§. 208. part. 1. Phil. pract. univ.).

§. 980.

Quando partes de jure controversant, *Actor* vocatur, *Actor* & *Reus* qui jus prætendit, quod pars adversa ipsi competere negat: *Reus* autem vocatur, a quo tributio juris petitur. Quoniam adeo actor & reus in terminis contradictoriis versantur, actor affirmat sibi jus quoddam competere, ad quod tribuendum reus ipse sit obligatus, reus vero negat, actori hoc jus competere, consequenter se ad hoc ipsi tribuendum esse obligatum.

§. 981.

Quoniam arbiter dijudicare debet, a quam parte stet veritas & pronunciare, utrum ei, qui jus aliquod prætendit, idem revera competat, nec ne (§. 961.), actor autem affirmat, sibi jus quoddam competere, ad quod tribuendum reus ipse sit obligatus, reus negat (§. 980.); *arbitri est pronunciare, utrum actori competat jus, quod prætendit, adeoque reus ad hoc tribuendum ipsi sit obligatus, nec ne.*

Nimirum aut actori competit jus, quod prætendit, & reus ad hoc tribuendum ideo ipsi obligatus est, aut eidem non competit, consequenter nec reus ad id ipsi tribuendum obligatus est. In casu priori arbiter pronunciare debet, actori competere jus, quod prætendit, atque adeo reum obligatum esse ad hoc ipsi tribuendum; in casu posteriori pronunciare tenetur, actori non competere jus, quod prætendit, consequenter nec reum obligatum esse ad hoc ipsi tribuendum.

§. 982.

Cognitio facti ad laudum requisita.

Quia jus acquisitum, de quo controversitur, interveniente facto quodam humano resultat (§. 35. part. 1. *Jur. nat.*), adeoque judicari nequit, utrum alicui competat, nec ne, nisi factum fuerit cognitum ac sufficienter probatum, arbiter vero pronunciare debet, utrum actori competat jus, quod præterdit, nec ne (§. 981.), & pronunciatum hoc laudum est (§. 945.); *laudum præsupponit cognitionem facti sufficienter probati, ob quod jus aliquod præterdit actor.*

Jus vel connatum est, vel acquisitum. Connatum ponitur, posita essentia & natura humana (§. 28. part. 1. *Jur. nat.*), adeoque jus universale est (§. 29. part. 1. *Jur. nat.*), hominum omnium commune (§. 13. part. 1. *Jur. nat.*). De eo igitur non controversitur inter partes. Quando vero controversia est de violatione juris connati, tum reus vel negat factum, vel inficiatur, tali facto jus connatum fuisse violatum, consequenter interveniente hoc facto jus quoddam adversus se competere actori. Atque adeo patet, controversiam partium, quam decidere debet arbiter (§. 945.), semper redire ad jus acquisitum, consequenter decisionem nunquam non supponere facti sufficienter probati cognitionem.

§. 983.

Quæ quoad facti cognitionem incumbant arbitro.

Quoniam laudum præsupponit cognitionem facti sufficienter probati, ob quod jus aliquod præterditur (§. 982.); arbiter, qui laudo controversiam decidere debet (§. 945.), in facti notitiam inquirere & ut quoad omnes circumstantias contra negantem præteratur curare debet.

Nimirum laudum convenire debet veritati (§. 961.), adeoque verum esse debet, ob tale factum tale jus competere actori, aut non competere, vi principiorum juris, seu in statu naturali vi juris naturæ (§. 125. part. 1. *Jur. nat.*). Quodsi ergo laudum veritati conforme esse debet, necesse est ut ta-

le revera sit factum, quale sumitur ab arbitro (§. 539. Log.).

§. 984.

Arbiter ad factum leges, nimirum in statu naturali leges, De legibus seu jus natura applicare debet. Etenim arbiter pronunciare *ad factum* debet, utrum actori competat jus, quod præ tendit, adeo *ab arbitro* que reus ad hoc tribuendum ipsi sit obligatus, nec ne (§. *applicandis*. 981.). Quamobrem ubi factum fuerit sufficienter probatum, ut pro vero sumi possit (§. 983.); arbitri est dijudicare, num tali facto jus, quod præ tenditur, acquiratur. Quoniam itaque in statu naturali, quo homines non utuntur nisi jure naturæ (§. 125. part. 1. Jur. nat.), ex jure naturæ seu legibus naturalibus dijudicandum, num tali facto tale jus acquiratur (§. 1. part. 1. Jur. nat.); arbiter in statu naturali jus naturæ, seu leges naturales ad factum applicare debet.

Laudum conclusio est, quæ infertur syllogismo, cujus minor est factam, ob quod jus præ tenditur, major vero lex naturæ, quæ docet, tali facto tale jus acquiri. E. gr. Dedi tibi ducentos aureos, ut Theologiæ operam naves. Tu Jurisprudentiæ operam dedisti in Academia, neglecto studio theologico. Ego repeto ducentos aureos: tu reddere non vis. Quod si arbiter decidere debet, num mihi competat jus ducentos istos aureos repetendi & tu obligatus sis ad eos reddendos; quamprimum probatum fuit, sub hoc modo ducentos aureos tibi datos, ut Theologiæ studium amplectaris, ad hoc factum applicare debet legem naturæ, quod modo non adimpleto restituendum sit, quod sub eo datum (§. 562. part. 3. Jur. nat.), adeoque pronuciare, quod mihi competat jus repetendi ducentos aureos, quos tibi dederam, & tu obligatus sis ad eosdem mihi restituendos. Syllogismus talis est: Tu non operam novasti Theologiæ, adeoque non adimplevisti modum, sub quo ducentos aureos tibi dederam. Qui non adimplevit modum,

quod sub eo ipſi datum eſt, reſtituere tenetur. Ego tu reſtituere teneris ducentos aureos.

§. 985.

Peritia juris in arbitro requiſita. Quoniam arbiter leges, nimirum in ſtatu naturali leges ſeu jus naturæ ad facta applicare debet (§. 984.); *legum quidem ſeu juris natura in ſtatu naturali peritus eſſe debet.*

Atque adeo jam evidentius patet, quod ſupra jam inſinuavimus (§. 974.), arbitrum intelligere debere, quid juſtum & æquum, quid injuſtum ac iniquum ſit: id enim aliunde conſtare nequit niſi ex jure, & quidem in ſtatu naturali ex jure naturæ.

§. 986.

Actori quid incumbat. Actor factum narrare & quod a reo negatur probare debet. Etenim cum leges ad factum applicare debeat arbiter (§. 985.), pronunciando ſcilicet, ex tali facto talem naſci rei obligationem & tale jus actoris (§. 961.); neceſſe omnino eſt, ut actor narret factum, ob quod jus aliquod præſtendit & reum ſibi ad hoc tribuendum obligatum eſſe exiſtimat. *Quod erat unum.*

Enimvero ſi reus factum negat vel in totum, vel quoad aliquas circumſtantias, cum arbitri ſit curare, ut quoad ſingulas circumſtantias contra negantem probetur (§. 983.); quod a reo negatur ab actore utique probandum. *Quod erat alterum.*

Laudum arbitri controverſiam decidentis (§. 945.) huc redit, quod ob tale factum tale competat jus actori; vel competere nequeat (§. 961. 982.). Factum igitur certum eſſe debet. Eſt autem certum vel propria rei confeſſione, tumque nulla probatione opus eſt, vel reo negante probatione actoris quoad ſingulas circumſtantias, quæ ad id requiruntur, ut jus, quod

quod prætendit actor, nasci potuerit, tumque quoad singulas circumstantias hasce sufficienter probandum, ne quicquam superfit, quod in dubium adhuc vocare possit reus.

§. 987.

Reus ad narrationem facti respondere debet, utrum id pro vero Reo quid in- habeat, nec ne, aut num saltem circumstantias quasdam neget, & quæcumbat. nam contra ea, quæ admittit, excipiat, ab eo sufficienter probanda contra actorem negantem. Etenim arbiter in facti notitiam inquirere & ut quoad singulas circumstantias contra negantem probetur, curare debet (§. 983.). Quamobrem cum necesse sit, ut eidem constet, utrum tanquam verum admittat reus, quod narrat actor, an neget sive in totum, sive quoad aliquas circumstantias; reus omnino respondere debet ad narrationem facti, utrum id, quod narrat actor, admittat, aut quoad aliquas circumstantias neget, & num contra ea, quæ admittit, quædam habeat, quæ excipiat. *Quod erat unum.*

Enimvero si quædam excipit, quæ juri actoris, quod prætendit, adversantur, necesse itidem est, ut constet arbitro, utrum exceptio vera sit, nec ne (§. 961.). Quamobrem si actor neget veram esse, quod excipitur; id contra negantem a reo utique sufficienter probandum. *Quod erat alterum.*

E. gr. Tu exigis a Titio centum aureos, quos ex contractu chirographatio producto chirographo tibi deberi probas. Titius fatetur, se centum istos aureos accepisse dato chirographo, quod producis, & quod ipse a se scriptum agnoscit; sed excipit, se debitum solvisse, nec chirographum a te recepisse. Titius igitur probare debet solutionem a se factam.

§. 988.

Instrumentum est scriptura, in quam ea, de quibus paci- *Instrument-*
centes

scientes inter se convenerunt redacta sunt, vel factum quoddam, ob quod alteri jus quoddam competit, aut non competit, relatum est.

Ita chirographum, in quo quis fatetur, se rem quandam fungibilem ab altero accepisse & eam in genere restituere promittit (§. 64.), literæ cambiales, in quibus trassans fatetur se pecuniam a campario accepisse, a trassato restituendam remittenti (§. 14. 15.), apocha, in qua debitor fatetur debitorem solvisse (§. 74.) & in genere scriptura quæcunque, in quam pactum aliquod relatum est, instrumenta sunt.

§. 989.

De probatione factorum tur, tanquam vera admittit, & adversus quæ nihil excipere valet, probantur facta. Per instrumenta, quæ pars adversa, contra quam producuntur, tanquam vera admittit, & adversus quæ nihil excipere valet, probantur facta. Quodsi enim pars adversa admittit, instrumentum, quod contra ipsum producitur, esse verum, nec quicquam adversus id excipere valet, cum in eo describatur, quod factum est (§. 988.), de veritate facti, quod narratur, nullum amplius restat dubium (§. 417. pars. 2. Theol. nat.), consequenter idem sufficienter probatum est. Per instrumenta itaque, quæ pars adversa, contra quam producuntur, tanquam vera admittit, & adversus quæ nihil excipere valet, probantur facta.

Nimirum antequam pro vero haberi possit, quod in instrumentis continetur; necesse est, ut constet, ea esse vera, non supposititia. Quodsi ergo reus non diffidetur, quod eadem sint genuina, de factorum veritate non amplius dubitatur. Enimvero quemadmodum contra facta, quæ narrantur, pars adversa excipere potest (§. 987.), nec ex factis decidi potest controversæ, exceptiones res stare non permittunt; ita etiam adversus instrumenta valent exceptiones, quæ jus ex factis ortum, quæ in instrumentis narrantur, per nova facta immutant. Ita non valet jus per chirographum probatum, si solutio-

ne facta non fuit redditum; nec valet apocha, si spe solutionis non subsecuta accepta. Equidem subinde instrumenta significatu latiori dicuntur omnia media, quibus judici fides fit de re dubia, sive sint literæ, sive testes, sive res aliæ quæcumque, veluti gladius, vel vestes sanguinolentæ, quæ offeruntur, si quis vulneratus, aut gladio transfossus fuerit: enimvero cum ab omni homonymia, quantum datur, abstinendum, significatum istum generalem nostrum minime facimus, strictiori, quem fert definitio nostra (§. 988.), unice inhærentes. Cumque in præsentī non respiciamus statum civilem; nec quæ huic conveniunt instrumentorum divisiones attendimus,

§. 990.

Negotium bilaterale dicitur, quando utraque pars sese ad *Negotium* quasdam præstationes alteri obligat; *unilaterale* vero, quando saltem una pars alteri ad quasdam præstationes se obligat.

Ita contractus locationis conductionis bilateralis est, pereum enim tam locator conductorī, quam conductor locatori obligatur (§. 1194. part. 4. *Jur. nat.*): at contractus mutui unilateralis est, cum saltem debitor se obliget creditori ad rem in genere restituendam (§. 513. part. 4. *Jur. nat.*).

§. 991.

Si instrumentum de negotio bilaterali conficitur, ab utraque parte subscribendum, & utrique parti exemplar ab utraque subscriptione in- primum tradendum: instrumentum vero de negotio unilaterali confestim nonnisi ab ea parte subscribendum, quæ se alteri obligat, & unum exemplar tradendum ei, cui obligatur. Quod si enim negotium bilaterale geritur, utraque pars alteri obligatur ad certas præstationes (§. 990.). Cumque per instrumentum probandum sit, quid unicuique debeatur (§. 989.), seu ad quidnam pars una alteri sese obligaverit; de negotio bilaterali duo conficienda sunt exemplaria conformia, & quia subscriptio indi-

cat mutuum partium consensum in ea, quæ in instrumento scripta sunt, ab utraque parte utrumque subscribendum, ac parti unicuique unum tradendum. *Quod erat unum.*

Enimvero si negotium fuerit unilaterale, de quo instrumentum conficitur; una saltem pars sese alteri obligat ad quædam præstanda (§. 990.), consequenter cum per instrumentum probari debeat, si opus sit, ad quidnam ea se obligaverit (§. 989.), adeoque unius saltem intersit habere instrumentum; unum quoque tantum conficiendum & a parte, quæ alteri sese obligat, subscribendum, huicque tradendum, cui obligatur. *Quod erat alterum.*

§. 992.

Quid obser- *Quando duo instrumenti exemplaria conficiuntur; in eodem*
vandum, si exprimendum est, duo fuisse confecta & ab utraque parte subscripta,
duo ejusdem ac unicuique parti unum traditum fuisse. Quoniam enim utra-
instrumenti que pars per instrumentum probare tenetur, si opus fuerit,
exemplaria ad quidnam pars altera ipsi sese obligaverit, non vero pro-
conficiantur. bat instrumentum, nisi a parte adversa admittatur tanquam
 verum (§. 989.); ne lis oriatur de genuino instrumento, si
 forsitan a parte una supposititium difforme proferatur, pru-
 dentia, ad quam obligati sumus (§. 258. part. 1. Jur. nat.),
 utique convenit (§. 257. part. 1. Jur. nat.), ut in instru-
 mento discrete dicatur, duo conformia fuisse confecta, ab
 utraque parte subscripta, & eorum unum unicuique parti fuis-
 se traditum.

Si non essent nisi viri boni, ut ubivis ac semper tuta esset
 fides, nullo opus esset instrumento, nisi quatenus ad memo-
 riam rerum conservandam requirerentur, quam tempus delere
 poterat. Enimvero cum vir vere bonus sit rara avis in terris,
 ut nusquam tuta fides videatur; ad recte agendum opus est, ne
 in instrumentis, quæ probationis causa conficiuntur (§. 989.),
 quicquam

quicquam omittatur, quod ad fidem eorum conciliandam ullo modo facere potest. Quamobrem cum ad recte agendum obligemur (§. 189. *part. 1. Pbil. pract. univ.*); quin jus naturæ præcipiat, quæ propositio præsens urget, dubitandum non est.

§. 993.

Instrumentum originale dicitur, quod mutuo partium consensu confectum & ab iis subscriptum, si bilaterale fuerit, vel confectum & subscriptum ab una parte, si unilaterale fuerit, quod vero ab originali describitur, vocatur *Copia*, sive *Exemplum*, idiomate patrio *eine Copen, oder Abschrift*.

Ita si chirographum describis, quod creditori tradis; ipsum chirographum creditori traditum originale est instrumentum, quod sermone patrio communiter dicimus *das Original*; ex eo autem descriptum *copia* est.

§. 994.

Quoniam instrumentum non probat, nisi quatenus verum esse constat (§. 989.), adeoque de negotio aliquo partium consensu confectum & subscriptum ab utraque parte, vel ab una, prout casus tulerit (§. 991.); *per se nil probat nisi instrumentum originale; copia vero non probat, nisi quatenus cum originali eam consentire constat* (§. 993.), consequenter *per se nil probat*.

Contra promissores pro vero habetur, quod sufficienter indicarunt (§. 428. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum subscriptione significetur ea inter partes gesta esse, quæ in instrumento scripta leguntur; ideo fides habetur originalibus. Ast si ab originali describitur copia, novum factum accedit, nimirum descriptio ex eo facta: quod cum admitti nequeat tanquam verum, nisi probetur copiam ab originali esse descriptam, nec fides ei haberi potest. Quodsi vero ejus descriptio recte facta, consequenter conformitas cum originali sufficienter

fuerit probata, fidem originalis ad se trahit, modo de manu subscribentis nullum restet dubium, quippe quam si diffidetur pars adversa, ipsa etiam fides originalis labefactatur. Major adeo fides esse nequit copiarum, quam originalis. Quodsi instrumentum originale fuerit supposititium, vel pro tali venditur; quamvis dubium nullum superfit, quin copia eidem sit per omnia conformis, non tamen æquivalet nisi originali supposititio, aut pro copia supposititii venditabitur.

§. 995.

Quando copia fides conciliatur & in quoniam ea consistat.

Quoniam copia non probat, nisi quatenus eam cum originali per omnia conformem esse constat (§. 994.), hoc verò constare nequit, nisi vel actu cum originali conferatur, vel ejus conformitatem cum originali attestentur personæ fide dignæ; *Copia non ante æquivalet originali, nisi quando vel actu cum eodem fuerint collata, vel earundem conformitatem cum originali attestati fuerint personæ fide dignæ.*

Paret adeo, copiis majorem fidem conciliari non posse, quam quod sint per omnia cum eo instrumento, ex quo desumptæ sunt, conformes. Veritas nimirum copiarum non consistit nisi in conformitate cum eo instrumento, ex quo descripta est, non vero supponit veritatem hujus instrumenti. Quodsi hoc fuerit supposititium, copiarum cum eodem conformitas non potest id vertere in verum.

§. 996.

Copia vidimata quænam sit.

Copia vidimata vocatur, cujus cum originali conformitatem attestantur personæ fide dignæ.

Copiam vidimaram hic definitimus, ut definitioni etiam locus sit in statu naturali, de quo nobis jam unice sermo est. Quænam vero personæ haberi debeant fide dignæ in statu civili, ut ab iis vidimantur copiarum; huc non pertinet. Quænam personæ naturaliter haberi debeant fide dignæ, ex iis patebit, quæ mox de testibus dicturi sumus.

§. 997.

De modis, quibus obligatio ex contractu tollitur. 677

§. 997.

Quoniam copiae æquivalent originali, quando earum *De fide copi-*
dem cum originali conformitatem attestantur personæ fide *arum vidi-*
dignæ (§. 995.), istiusmodi autem copiae vidimatæ sunt (§. *matarum.*
996.); *copiae vidimatæ equipollent originali, ex quo transumptæ*
sunt.

Relegenda hic sunt, quæ modo annotavimus (not. §.
996.).

§. 998.

Epistola, qua absenti aliquid significatur, instrumentum est. Quod episto-
Quoniam enim qui per epistolam aliquid absenti significat, *le sint in-*
eo ipso hoc, quod scribit, sufficienter indicat; contra ipsum *strumenta.*
pro vero habetur, quod scripsit (§. 427. part. 3. *Jur. nat.*).
Quamobrem cum scripturæ, in quo facta describuntur, ob
quod alteri jus quoddam competit, sint instrumenta (§. 988.),
per quæ facta adversus partem adversam probantur (§. 989.);
quin epistola, qua absenti aliquid significatur, sit instrumen-
tum, dubitandum non est.

E. gr. Scribis ad me epistolam, in qua fateris debitum
centum aureorum, & petis prorogationem termini solutionis;
tu mihi hos centum aureos debere, quin per hanc epistolam
perinde ac per chirographum probari possit dubitandum non
est. Similiter scribis ad Titium epistolam, in qua ipsi signifi-
cas injuriam, quam mihi facere intendis, & ea a me interci-
pitur; quin sit instrumentum, quo probari potest injuria a te
mihi intentata, extra controversiam positum est. Nimirum
quod præsentis verbis ore prolatis, id absenti scriptis signifi-
catur. Contra scribentem itaque non minus pro vero haberi
debet, quod scribit; quam contra loquentem, quod dicit (§.
427. part. 3. *Jur. nat.*).

§. 999.

Protocollum dicitur brevis annotatio rei gestæ memo- *Protocollum*
riae quid sit.

riæ causa facta. Hinc *protocolla sunt, ut ex iis conficiantur instrumenta.*

E. gr. Ponamus paciscentes breviter annotare ea, de quibus inter se conveniunt, eo fine, ut ex iis instrumentum conficiatur; annotatio eorundem erit protocollum. Dicitur etiam istiusmodi Protocollum, ex quo instrumentum conficiendum, *Punctatio*, a nonnullis quoque *Imbreviatura*.

§. 1000.

De fide protocolli.

Quodsi protocollum fiat, & a parte adversa vel aliis personis presentibus subscribatur, adversus ipsam rem gestam probat. Etenim si pars adversa protocollum subscribit, sufficienter indicat, rem ita gestam esse, prouti in protocollo annotatum fuit. Quamobrem cum contra eum, qui quid sufficienter significavit, pro vero habeatur, quod sufficienter significavit (§. 427. part. 3. *Jur. nat.*); quin adversus partem adversam probet protocollum, quod ab ea subscriptum est, dubitandum non est. *Quod erat unum.*

Quodsi aliæ personæ præsentibus presentes protocollum subscribunt, perinde est ac si res gesta per testes probaretur. Quamobrem cum facta etiam probentur per testes, quod deinceps demonstraturi sumus; quin etiam protocollum a præsentibus subscriptum adversus partem adversam probet, dubitandum non est. *Quod erat alterum.*

Præstat tamen subscriptionem fieri ab ipsa parte adversa, aut una cum aliis præsentibus, quam ab hisce solis, ad majorem conciliandam ac magis certam protocollo fidem.

§. 1001.

De dissensu protocolli

Si instrumentum ex protocollo confectum ab eodem dissentiat; & præsumtio est pro protocollo, præsertim si hoc a parte adversa, vel instrumenti aliis personis presentibus fuerit subscriptum. Quodsi enim instrumentum ex protocollo conficitur, ex eodem transumuntur,

tur,

tur, quæ ad narrationem rei gestæ pertinent (§ 999.). Quamobrem si instrumentum a protocollo dissentiat, videtur potius defectu attentionis ejus, qui instrumentum fecit, error irrepsisse in instrumentum, quam quod is commissus fuerit in protocollo, adeoque in illo postea correctus. Præsumtio igitur est pro protocollo (§. 244. part. 2. *Jur. nat.*). *Quod erat unum.*

Quodsi protocollum a parte adversa subscribitur, ab eadem admittitur tanquam verum, & quando alii præsentem idem subscribunt, subscriptione sua attestantur veritatem ejus. Quodsi ergo instrumentum a protocollo dissentiat, probabilius adhuc est quam in casu priori, errorem potius in instrumentum defectu attentionis ejus, qui id fecit, irrepsisse, quam illius, qui protocollum conscripsit, in protocollum (§. 244. part. 2. *Jur. nat.* & §. 613. *Log.*). Præsumtio igitur in hoc casu magis militat pro protocollo. *Quod erat alterum.*

Dici non potest, pacifices mutuo consensu quid immutasse in iis, de quibus convenerant, cum protocollum fieret. Hoc enim probandum est, præsertim cum pars una provocet ad protocollum, quia stare non vult instrumento. Istiusmodi enim mutatio si probetur, cum veritas vincat præsumptionem, huic amplius locus non est.

§. 1002.

Si instrumentum a testibus subscriptum ab iisdem recognoscitur; pro vero habendum. Quodsi enim instrumentum a testibus subscribitur, ipsa hæc subscriptione sua attestantur veritatem instrumenti. Quodsi vero idem recognoscant, hoc ipso confirmant se tanquam testes subscripsisse, consequenter certum est, quod veritatem instrumenti attestentur. Quoniam itaque ex sequentibus constabit facta per testes probari posse; cur de veritate instrumenti dubitetur, ratio nulla superest, consequenter pro vero utrique habendum.

*De instru-
mento a te-
stibus sub-
scripto & re-
cognito.*
Non

Non alio fine instrumentum subscribunt testes, quam ut eorum testimonio probetur veritas illius. Quamprimum igitur fatentur, se idem subscripsisse; veritas quoque instrumenti in tuto collocata est.

§. 1003.

Quando

pars adver- Quoniam instrumentum a testibus subscriptum & recogni-
tum pro vero habendum (§. 1002.), illud quoque tanquam
sa instru- verum admittere tenetur pars adversa, adversus quam producitur,
mentum re- neque adeo opus est, ut ipsa idem recognoscat.

cognoscere

non tenetur.

Nimirum si reus factum negat, contra ipsum valet probatio per testes, quemadmodum ex sequentibus mox patebit. Valet igitur etiam instrumentum per testes probatum eo, quem diximus, modo, si vel maxime pro vero habere nolit is, adversus quem producitur, adeoque ad veritatem instrumenti probandam minime requiritur ejus recognitio.

§. 1004.

De subscri-
ptione in-
strumenti ab
alio confecti.

Antequam quis instrumentum ab alio confectum subscribit,
id relegere & si ex protocollo transumptum, cum eodem conferre
debet. Subscriptio enim non fit alio fine, quam ut subscri-
bens confiteatur, rem ita gestam esse, non aliter, quam in
instrumento narratur, & se consentire in ea omnia, ad quæ
consensus ipsius requiritur, cum hoc probari debeat per in-
strumentum, quod probationis unice causa conficitur (§. 989.).
Necesse igitur est, ut constet subscribenti, rem omnem in
instrumento ita narrari, prouti gesta fuit, nec quicquam in eo-
dem contineri, in quod minime consentit: quod cum con-
stare non possit, nisi instrumentum ab alio confectum rele-
gatur, qui id subscribit, antequam subscribat, idem relegere
debet. *Quid erat unum.*

Et quoniam in protocollo annotantur, quæ ad rem ge-
stam pertinent (§. 999.), consequenter si protocollum ideo
factum,

factum, ut ex eo conficiatur instrumentum, hoc isti per omnia quoad rem gestam conforme esse debet; ut subscribens certus sit hujus conformitatis, instrumentum cum protocollo, ex quo transumptum, utique conferre debet (§. 564. Log.). *Quod erat alterum.*

Absonum omnino est fateri rem ita gestam, prouti narratur, ac ignorare, quomodo narretur, & te consensisse in ea, in qua consensisse dicitur, antequam constet, in quaenam te consensisse dicatur. Immo etiam absonum est fateri, instrumentum esse protocollo conforme, antequam cognoveris, quod sit conforme. Absonum igitur etiam est subscribere instrumentum ab alio scriptum, antequam relectum fuerit, &, si ex protocollo transumptum, antequam id cum eodem collatum. Quamobrem ut recte fiat subscriptio, nec quicquam in ea desiderari patiaris, instrumentum ab alio scriptum relegendum &, si ex protocollo transumptum, cum eodem conferendum, antequam subscribatur.

§. 1005.

Si testes tantummodo adhibentur, ut attestentur, instrumentum hoc partium consensu esse confectum, & subscriptum, instrumentum, quod subscribunt relegere non tenentur, nec conferre cum protocollo, ex quo transumptum: quod si vero adhibeantur, ut veritatem rei sic gesta attestentur, subscribere non debent, antequam relegerint instrumentum & cum protocollo contulerint, ex quo transumptum. Etenim si testes tantummodo adhibeantur, ut attestentur instrumentum hoc consensu partium esse confectum & ab iis subscriptum; minime opus est ut norint, quaenam in instrumento narrentur, sed sufficit ut constet, hoc ipsum instrumentum a partibus, ad quas pertinet, fuisse subscriptum, adeoque etiam ipsorum consensu confectum, quippe sua subscriptione approbatum. Non igitur opus est; ut instrumentum legant &, si ex protocollo transumptum, cum eodem conferant, *Quod erat tertium.*

Enimvero si adhibeantur, ut veritatem rei sic gesta attestentur; quemadmodum necesse est, ut negotio, dum geritur, ipsimet intersint, aut ab ipsis partibus certiores reddantur, quomodo gesta fuerit, vel de quibusnam convenierint; ita etiam constare iisdem debet, in instrumento rem ita narrari, prouti gesta fuit, nec in eo quicquam contineri, de quo minime convenerunt. Instrumentum adeo relegere & si ex protocollo transsumtum, in quo res gesta breviter annotatur (§. 999.), cum eodem conferre tenentur. *Quod erat alterum.*

In teste non requiritur nisi notitia ejus, quod attestari debet. Ad hanc igitur acquirendam quæ sufficiunt, ad ea naturaliter obligatur: quæ vero huc non faciunt, ab eo aliena sunt. Hinc facile intelliges, cur in casu priori non requiratur instrumenti perlectio, aut cum protocollo, ex quo transsumtum, collatio; in casu autem posteriori utraque necessaria sit, siquidem ex protocollo transsumtum fuerit instrumentum. Notandum vero, in casu posteriori perinde esse, sive testes, dum res gerebatur, fuerint præsentis, sive in præsentia partium, ad quas instrumentum pertinet, id ipsis fuerit prælectum & ab illis subscriptum. Partibus enim hoc modo instrumentum prælectum per omnia ratihabentibus, cum perinde sit ac si tum demum res gereretur, rem ita gestam esse, prouti in instrumento legitur, nec quicquam in eodem contineri, in quod minime consentiant; omnino certi sunt.

§. 1006.

De subscriptione per dolum aut errorem facta.
 Si quis dolo, vel errore inducitur ad subscribendum instrumentum, quod non legit, naturaliter ad consensus enim non valet; quando vero producit, probare tenetur, se ad non lectum subscribendum dolo, vel errore fuisse inductum. Etenim si quis dolo vel errore inducitur ad subscribendum instrumentum, quod non legit, is dici nequit sufficienter indicasse, quod consentiat in

ea, quæ in instrumento scripta fuerunt. Quamobrem cum pro vero contra alterum haberi nequeat, quod sufficienter non indicavit (§. 427. *part. 3. Jur. nat.*), nec quis alterum sibi obligare possit ultra voluntatem ipsius (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*); si quis dolose vel errore inducitur ad subscribendum instrumentum, quod non legit, naturaliter hoc adversus eum nihil valet. *Quod erat unum.*

Enimvero si quis excipit, quando instrumentum contra ipsum producit, quod dolose vel errore fuerit inductus ad non lectum subscribendum, cum exceptionem probare teneatur (§. 987.), probare utique tenetur, se ad non lectum subscribendum dolo, vel errore fuisse inductum. *Quod erat alterum.*

§. 1007.

Charta blanca, vulgo *Blanquet*, dicitur charta vacua, quam a se subscriptam & sigillo suo munitam quis tradit alteri, ut eam certi negotii causa scriptione sua repleat. *Charta blanca quid sit.*

E. gr. Mitto ad te chartam vacuum a me subscriptam & sigillo meo munitam, ut mihi mutuo des mille thaleros, & chirographum ipse in eo scribas, ejusque copiam ad me mittas; erit charta, quam ad te misi, charta blanca. Similiter si hoste irruente Rex det Ministro chartam vacuum, a se subscriptam & sigillo suo munitam, ut cum illo pacem pangat & instrumentum pacis in ea describatur, erit charta, quam ipsi tradidit, charta blanca.

§. 1008.

Charta blanca obligat subscribentem & sigillantem ad id præstandum, quod in scriptione promittitur. Qui enim alteri dat chartam blancam, cum fidem ejus in eo, quod scribitur, sequatur, seu non dubitet, quin scripturus sit, quæ scribi voluit, in omnia contenta consensisse eaque approbasse censetur. *De obligatione ex charta blanca.*

tur, ut adeo, quod in scriptione promittitur, ipse promississe intelligatur. Quamobrem cum promissa sint servanda (§. 431. part. 3. Jur. nat.); charta blanca obligat subscribentem & sigillantem ad id præstandum, quod in scriptione promittitur (§. 430. part. 3. Jur. nat.).

E. gr. Si ad te mittō chartam blancam, ut mihi mutuo des mille thaleros, & ipse chirographum in eo scribas; tibi utique obligatus sum ad mille thaleros solvendum, & tu per chartam blancam debitum probare potes (§. 989.). Similiter si pacis pangendæ causa Rex Ministro det chartam blancam, is ad ea obligatur, quæ in ea scripta sunt. Scribens nimirum ejus nomine scribit, qui chartam blancam dedit, aut quid scribere velit, hic in ejus arbitrium confert. In casu adeo priori quod per alium facit, ipse fecisse putatur: in posteriori utique approbat, quod alter scribit, quem ab omni fraude fore alienum supponit (§. 147.).

§. 1009.

Obligatio e- Qui chartam blancam accipit, danti se obligat ad nihil in
jus, qui char- ea scribendum, nisi quod is in ea scribi vult, vel intentioni ejus-
sam blan- dem convenit. Etenim ei, qui chartam blancam accipit, com-
eam accipit. mittitur, ut eam scriptione sua repleat (§. 1007.), consequen-
 ter inter dantem & accipientem mandatum intercedit (§. 640. part. 4. Jur. nat.). Quamobrem cum mandatarius nil quicquam facere debeat, nisi quod ipsa fuerit commissum (§. 649. part. 4. Jur. nat.); qui chartam blancam accipit, danti se obligat ad nihil in ea scribendum, nisi quod is in ea scribi vult, vel intentioni ejusdem convenit.

Nimirum qui chartam blancam tibi dat, utique significare debet, qua scriptione eam repleri velit, vel qua de causa eandem det, ut exinde pateat intentio ejus. Atque sic manifesti sunt limites mandati, quos excedere non licet. Quæ adeo de charta blanca porro notanda veniunt, ex iis, quæ in parte quarta

quarta de mandato demonstravimus, facile intelliguntur. Nec obstat mandato, si chartam blancam des ei ipsi, cui te obligari vis, veluti in eo, quem diximus (*not. §. 1007.*), casu, quando charta blanca datur creditori, ut in ea chirographum ipse scribat, vel scribi ab alio curet: neque enim repugnat, ut unus idemque repræsentet duplicem personam moralem, veluti in nostro casu creditoris & mandatarii, cui scriptio chirographi committitur. Immo nec absurdum aut imprudens hoc dici potest, modo constat, nobis esse rem cum viro bono (§. 967.). Neque etiam existimandum est, quasi hic casus referendus sit inter eos, qui non occurrunt, cum ipsimet non semel eundem fuerimus experti. Facile tamen concedo, cum vir vere bonus admodum rara avis sit in terris, multa circumspectione opus esse, si hoc facere velis.

§. 1010.

Si is, cui te obligare voluisti, in charta blanca, quæpiam De fraude scripsit, ad quod te obligare noluisti, vel quod a veritate rei gestæ, cui te ob- abhorret; ad id præstandum, vel eo standum minime obligaris. E- ligare volu- tenim si is, cui te obligare voluisti, in charta blanca quid- si, in charta piam scripsit, ad quod te obligare noluisti, vel quod a ve- blanca com- ritate rei gestæ abhorret; is utique te fraudare intendit (§. missi. 147.). Quamobrem cum nemo alterum fraudare debeat (§. 148.); nec qui chartam blancam dedit, ad id præstan- dum, vel eo standum obligatur, quod præter voluntatem aut intentionem suam in ea scriptum est.

Nimirum nemo te sibi obligare potest ultra voluntatem tuam (§. 382. *part. 3. Jur. nat.*): id quod utique fieret, si ob- ligatus esse deberes ad præstandum id, vel eo standum, quod contra voluntatem, seu præter intentionem tuam in charta blanca scripsit alter.

§. 1011.

Qui contra chartam blancam excipit, quod alter in ea scri- De fraude in- pserit

charta blan- pferit quidpiam, ad quod te obligare noluit, vel quod a veritate rei
ca commissa gesta abhorret; id probare debet. Etenim exceptio non habe-
probanda. tur pro vera, nisi fuerit probata (§. 987). Quamobrem et-
 iam exceptio contra chartam blancam probanda.

Quodsi ergo fraudem in charta blanca commissam proba-
 re non possis, pro vero habetur, quod in ea scriptum est, ac
 tibi imputabis, si majorem fidem habueris alteri, quam ha-
 bere debebas.

§. 1012.

De probatio-
ne per bacil-
la fissa.

Bacilla fissa, idiomate patrio *Kerb-Hölzer*, dicuntur, quæ incisis crenis demonstrant, quantum pars una dederit, altera acceperit, vel etiam una alteri præstiterit, quæ ad certum præstationum numerum erat obligata. Quoniam adeo pars utraque in hoc consentit, ut quod datum & acceptum, vel ab altera parte præstitum est, per crenas bacillis fissis incisas probetur, cum contra promittentes pro vero haberi debeat, quod sufficienter indicarunt (§. 428. part. 3. *Jur. nat.*); *quin data & accepta, vel ab alterutra parte præstita, per bacilla fissa probari possint, dubitandum non est, consequenter & debitum in casu priori, & solutum in posteriori probatur.*

Nimirum qui in modum aliquem probandi consentiunt, utique sibi invicem promittunt, consequenter sese obligant (§. 363. part. 3. *Jur. nat.*), quod hac probatione stare velint, consequenter conventio ipsorum pactum est (§. 788. part. 3. *Jur. nat.*), quod servandum (§. 789. part. 3. *Jur. nat.*), modo modus probandi talis sit, ut eodem probari possit, quod probandum: qualem esse probationem per bacilla fissa dubitari nequit. Possunt etiam probari jura ac obligationes perpetua, vel obligationes ad præstationes certo annorum intervallo iterandas: sed de his ut disertius hic dicamus, vix opus esse videtur.

§. 1013.

Testis qui-
nam sit.

Testis dicitur persona, quæ ad fidem faciendam de re gesta, seu facto aliquo adhibetur.

E. gr.

E. gr. Si instrumentum quoddam subscribis & sigillas eo fine, ut confirmes, rem ita gestam esse, prouti in instrumento scribitur, vel instrumentum de re gesta a partibus contrahentibus fuisse confectum; testis es in casu priori rei gestæ, in posteriori veritatis instrumenti de ea confecti. Similiter si a te exigitur, ut narres factum, cui præsens interfuisti, & de cuius veritate disquiritur; testis es, veluti si te præsentem quis occisus fuerit, & tu narrare debes, cur & quomodo cædes contigerit.

§. 1014.

Quoniam testes adhibentur ad fidem faciendam de re gesta, seu facto aliquo (§. 1013.), consequenter ut pro vero assumi possit rem sic, non aliter gestam esse, vel quod perhibetur revera factum esse; *facta per testes probantur.*

Veritates universales probantur per rationes: ast hoc modo probari nequeunt facta. Necessè igitur est, ut credamus iis, qui viderunt, quæ fecerunt alii, & audiverunt, quæ ab iis dicta sunt, aut referunt, quæ sensu quomodocunque perceperunt. Quamobrem veritas factorum probatur per testes. Fidem autem habemus eorum testimonio, quatenus assentimur iis, quæ dicunt, propterea quod dicunt, utpote persuasi ipsos & nosse quod factum est, & rem narrare, prouti facta (§. 611. Log.).

§. 1015.

In teste requiritur & notitia facti, & animus moraliter verum dicendi. Etenim testis adhibetur ad fidem faciendam facto (§. 1013.), consequenter quod narrat, ideo pro vero habendum, quia narrat (§. 611. Log.). Quamobrem necessè est, ut norit quod quid factum fuerit, nec ignoret circumstantias facti, utque ea, quæ novit, dicat, adeoque verba ipsius cum cogitationibus ejusdem convenient, consequenter ut vera loquatur (§. 150. var. 3. Jur. nat.). In teste igitur

igitur requiritur & notitia facti, & animus moraliter verum dicendi,

§. 1016.

Verus & falsus testis quomodo sit.

Testis verus est, qui moraliter verum loquitur, consequenter si quis dicit factum esse, quod factum esse novit, vel negat factum esse, quod factum non esse novit, verus testis est. Ex adverso testis falsus vocatur, qui moraliter verum non loquitur, consequenter si quis dicit factum esse, quod non factum esse novit, vel negat factum esse, quod factum esse novit, falsus testis est.

E. gr. Si affirmas emtorem consensisse in pretium bis mille thalerorum, qui non consensit nisi in 1500; falsum testimonium dicit; verum autem dicit, si affirmas, emtorem non consensisse nisi in pretium 1500 thalerorum. Similiter si quis novit, Titium in duello a Sempronio gladio fuisse transfossus, sed in favorem Sempronii dicit, eos exercitii gratia gladiis in vaginis reconditis pugnasse ac infelici casu vaginam a gladio Sempronii tantisper avulsam diffractam fuisse; is falsum testimonium reddit: aut verum, si fateatur, Titium in duello a Sempronio gladio fuisse transfossus.

§. 1017.

An veritas logica requiratur ad verum testimonium.

Quoniam testis falsus est, qui moraliter verum non loquitur (§. 1016.), veriloquium autem non supponit veritatem logicam (§. 155. part. 3. *Jur. nat.*), & moraliter verum loquitur, qui sic factum esse putat, quod dicit sic factum esse, etiamsi non sit (§. 151. part. 3. *Jur. nat.*); *falsus testis ideo non est, qui logice falsum dicit, quia logice falsum, nec ex eo, quod quis logice falsum dixit, testimonium falsum quod reddiderit, argui potest.*

Quamobrem nemo obligari potest ad dicendum logice verum, sed tantummodo ad dicendum id, quod sibi notum esse putat.

§. 1018.

§. 1018.

Testis suspectus dicitur, qui moraliter verum non dicitur, vel dicere præsumitur. *Testis suspectus quinam sit.*

E. gr. Constat, te esse inimicum ejus, cujus causa dicendum est testimonium. Quamobrem cum inimicus odio prosequatur alterum (§. 626. part. 1. Jur. nat.), adeoque rædia eidem creare, voluptate vero quo minus perfundatur, impedire studet (§. 671. Psych. empir.); is non videtur diciturus ea, quæ profunt illi, contra quem testimonium afferre debet, et si norit eadem vera esse; sed potius ea, quæ ipsi nocent, aut eundem gravant, quamvis norit, ea esse falsa. Quoniam itaque non præsumitur dicere moraliter verum (§. 150. part. 3. & §. 244. part. 2. Jur. nat.); ob inimicitiam suspectus est (§. 1018.).

§. 1019.

Quoniam per testes probanda sunt facta (§. 1014.), *Am ad testis* autem suspectus moraliter verum non diciturus præsumitur *monium afferendum* (§. 1018.), cum tamen animum dicendi habere debeat *ferendum* (§. 1015.); *testis suspectus ad testimonium afferendum non ad-* *mittendus.* *mittendus.*

Ita ad testimonium afferendum admittendus non est, is, quem constat esse inimicum illius, contra quem testimonium dicere debet, sicuti ex adverso rejiciendus est is, qui amicus est ejus, cujus bono testimonium dicere debet. Amicus nimirum præsumitur diciturus, quæ profunt amico suo, etiamsi norit, ea esse falsa, prouti facile demonstrari poterat.

§. 1020.

Si testis suspectus esse debet, necesse est ut vel falsa narrati- *Quando te-* *one boni quidpiam consequendum intendere, vel ex vera mali quid-* *stis sit suspe-* *piam metuere videatur.* Testis enim suspectus moraliter ve- *ctus.* *ctus sit,* necesse est, ut adsint rationes, cur quis moraliter verum dicere nolit, vel moraliter falsum dicere velit, con-

sequenter cur fieri possit, ut moraliter verum non dicat, sed moraliter potius falsum loquatur (§. 578. *Log.* & §. 244. *part. 2. Jur. nat.*). Quoniam itaque qui sciens ac volens falsa narrat, adeoque moraliter verum non loquitur (§. 152. *part. 3. Jur. nat.*); is vel falsa narratione boni quidpiam intendere, vel ex vera mali quidpiam metuit (§. 152. *Log.*); si testis suspectus esse debet, necesse est ut vel falsam narratione boni quidpiam consequendum intendere, vel ex vera mali quidpiam metuere videatur.

Equidem a posse ad esse non valet consequentia, quando veritas demonstranda, cum ideo quid nondum existat, seu actu sit, quia possibile (§. 171. *Ontol.*); quoniam tamen, quod possibile est, existere potest (§. 133. *Ontol.*); quod vero impossibile existere nequit (§. 132. *Ontol.*), possibilitas est requisitum aliquod ad veritatem, ut scilicet quid actu sit (§. 573. *Log.* & §. 113. *Ontol.*), consequenter in casu dubio, ubi probabilibus standum, admittenda etiam est argumentatio a posse ad esse (§. 244. *part. 2. Jur. nat.* & §. 578. *Log.*). Nolumus hic ulterius progredi ostensuri, quomodo suspicio augeatur, utpote quæ gradus admittit: ea enim spectant ad Logicam probabilium, nec hujus sunt loci, etsi ad praxin faciant, quando disquiritur, utrum testis aliquis ob rationes generales hic in medium allatas suspectus sit, nec ne, & quantum suspectus sit.

§. 1021.

Testis integer quinam dicatur.

Testis integer dicitur, in quem nulla cadit suspicio, quod moraliter verum non dicat.

Opponitur testes integer testi suspecto (§. 1018.), sicuti falsus vero (§. 1016.).

§. 1022.

Quinam sit.

Quoniam vir bonus justitiam & honestatem amat, quicquid vero justitiæ ac honestati adversatur odit, nec facit, nisi ad quod faciendum obligatus est, neque ad faciendum id

De modis, quibus obligatio ex contractu tollitur. 691

se adduci patitur, ad quod non faciendum obligatus est (§. 967.), adeoque in eum non cadit suspicio, quod moraliter falsum sit dicturus, quando verum dicere debet (§. 164. part. 3. *Jur. nat.*), testis autem integer est, in quem nulla cadit suspicio, quod moraliter verum non dicat (§. 1021.); *vir bonus testis integer est.*

Vir bonus veritatis amans est (§. 971.) & impartialis (§. 972.), adeoque de eo, quod dicendum est, ex veritate statuit, non ex utilitate hujus vel illius partis (§. 936.).

§. 1023.

Quia vir bonus testis integer est (§. 1022.), adeoque in *Circa electum* non cadit suspicio, quod moraliter verum non dicat *onem testi-* (§. 1021.), testes autem adhibentur ad probanda facta *num obser-* (§. 1014.) ac ideo in ipsis requiritur animus moraliter verum *vanda &* dicendi (§. 1015.); *testes adhibendi sunt viri boni, si haberi possunt; num sint viri boni, qui adhibentur, sollicite dispiciendum, & si monio si constet, testem esse virum bonum, ejus testimonio multum tribuendum.*

Quoniam in teste etiam requiritur notitia facti (§. 1015.), ubi testibus utendum, non semper in potestate nostra est eligere testem, qualem velle haberemus. Quamobrem sufficit, nullas adesse rationes, ob quas suspectus videri possit (§. 1019.), etsi virum bonum esse nequeamus ostendere. Certitudo in rebus humanis, quæ a latentibus animæ actibus pendent, non semper haberi potest, adeoque standum est plerumque probabilitate, ac abunde sufficit, si sequamur id, quod est probabilius & in dubio eligamus, quod est tutius. Nisi hoc admiseris, negotia humana haud raro nullum haberent exitum, quem tamen habeant necesse est.

§. 1024.

Qui presens fuit, quando res gerebatur, vel quid fiebat, in eo presumitur notitia facti, fortior autem est presumptio, si adsint rationes, quando notitia facti in rationes,

teste præsumatur. rationes, ob quas quis animum ad omnes facti circumstantias attendisse intelligitur. Quoniam enim facti veritatem novit atque alteri narrare valet, qui præsens fuit, quando res gerebatur, vel quid fiebat, & omnibus facti circumstantiis attendit, singula, quæ sensu affecutus, memoriæ infixæ retinet, & quæ novit verbis propriis efferre potest (§. 615. Log.); requisita ad veritatem, quod scilicet factum norit, sunt quod præsens quis fuit, quando res gerebatur, vel quid fiebat, quod animum ad singulas facti circumstantias attendit, quod singula, quæ sensu affecutus, memoriæ infixæ retinuit, & quæ novit, verbis propriis efferre potest. Enimvero id probabile est, adeoque præsumitur (§. 244. part. 2. Jur. nat.), quod in uno, vel altero requisito ad veritatem nititur (§. 578. Log.). Quamobrem notitia facti præsumitur in eo, qui præsens fuit, quando res gerebatur, vel quid fiebat. *Quod erat unum.*

Enimvero probabilius est, quod ob plura requisita ad veritatem admittitur (§. 579. Log.), adeoque tunc fortior quoque est præsumtio (§. 244. part. 3. Jur. nat.). Quodsi ergo non modo pateat, aliquem præsentem fuisse, quando res gerebatur, vel quid fiebat, verum etiam eundem ad singulas facti circumstantias animum attendisse; notitia facti in eo utique fortius præsumitur. *Quod erat alterum.*

§. 1025.

Notitia facti in quonam teste præsumatur. Quoniam in eo notitia facti præsumitur, qui præsens fuit, quando res gerebatur, vel quid fiebat (§. 1024.), testis autem oculus est, qui narrat, quæ præsens sensu duce affecutus (§. 616. Log.); *in teste oculato præsumitur notitia facti.*

Inde est, quod plus valere dicatur testis oculus unus, quam auritus decem. Quamvis enim non prorsus impossibile sit, ut testis auritus æquivalet testi oculato (§. 617. Log.); quoniam tamen non modo difficile judicatu, num ad hæc ea requisita, quæ

quæ ad testem auritum oculato parem faciendum exiguntur (§. cit.), verum etiam experientia vulgo abunde docet, quam parum sit credendum testibus auritis, quando de facti circumstantiis quæstio est, quam fallax sit ac minus tutum testium auritorum testimonium nemo non videt.

§. 1026.

Quia in teste oculato præsumitur notitia facti (§. 1025.), *Cur testes ea autem in teste requiritur (§. 1015.); ad testimonium afferendum adhibendi sunt testes oculati.* esse debeant oculati.

Auriti adeo, quamdiu nondum certum est, quinam sint testes oculati, tantummodo adhibentur ad qualemcunque facti notitiam acquirendam & ad testes oculatos detegendos, ubi in factum aliquod inquirendum.

§. 1027.

Si quis rem a se gestam alteri statim narravit, ejus testimonium adversus illum afferri potest. Etenim qui rem gessit, ei quid gestum fuerit, perspectum est. Quando itaque eandem narrat tertio, ad quem ea minime spectat; nulla adest ratio, cur aliter narret, quam gesta fuit, aut cur gestam dicat, quæ non est. Quamobrem nec ulla ratio est, cur falsum moraliter dixisse dicendus sit (§. 152. part. 3. Jur. nat.). Perinde igitur est, ac si is negotio gesto, vel cum quid fieret, ipse interfuisset atque ea, quæ narrata sunt, sensu percepisset. Quamobrem cum testis oculatus sit, qui narrat, quæ præsens sensu duce affectus (§. 616. Log.); testis oculati instar habendus, cui is, qui rem gessit, eandem statim narravit. Quoniam itaque testes oculati ad testimonium afferendum adhibendi (§. 1026.); si quis rem a se gestam alteri statim narravit, ejus testimonium adversus eum afferri potest.

E. gr. Emisti horologium portatile pretio quinquaginta thalerorum. Tu mihi horologium ostendis & te a Sempronio tanto pretio emisse affirmas. Horologium hoc furto ablatum

est Titio, qui idem vindicare vult: tu negas te a Sempronio emisse. Quin Titius, cui retuleram, quæ mihi dixeras, testimonium meum adversus te afferre possit, equis dubitabit? Similiter tu gladio lethaliter vulnerasti Cajum, cum nemo adesset, qui videret, illoque in arena mortuo, antequam quis adveniret, abiisti. Narrasti mihi factum. Quin testimonium meum adversus te afferri possit, nemo negabit. In casu particulari adesse possunt rationes, ex quibus colligitur narrantem tertio, quod a se factum est, moraliter verum dixisse, veluti si in exemplo posteriori consilium tuum expetiverit, num hic manere, an fuga sibi consulere debeat,

§. 1028.

Obligatio naturalis testis ad dicendum verum,

Testis naturaliter obligatur ad dicendum verum moraliter. Testes enim adhibentur ad probanda facta (§. 1014.), consequenter ut constet de veritate facti. Quamobrem narrare non debent, quæ facta non sunt, tanquam facta essent, nec negare, quæ facta sunt, tanquam facta non essent. Quoniam itaque moraliter verum loquitur, qui narrat, quæ facta esse novit, nec quicquam eorum negat (§. 150. part. 3. Jur. nat.); testis naturaliter obligatur ad verum moraliter dicendum.

Ostenditur etiam hoc modo. Testes adhibentur ad probandum facta (§. 1014.), per se autem patet, probatione hac opus esse in re controversa, quando scilicet disquiritur de jure unius ac obligatione alterius. Quodsi ergo testis non dicat verum, utique facit, quod est contra jus alterius (§. 239. part. 1. Phil. pract. univ.). Quamobrem cum faciendum non sit, quod est contra jus perfectum alterius (§. 910. part. 1. Jur. nat.); testis quoque naturaliter obligatur ad moraliter verum dicendum.

Demonstrationem posteriorem adjicere libuit, ne quis forsitan excipiat contra priorem, per eam eodem evinci necessitatem dicendi veri, ut controversia recte decidatur, non vero obligationem ad verum testimonium afferendum, cum illa respiciat

ficiat objectum, hæc vero pertineat ad personam testis. Exceptionem hanc esse nullam, patet per demonstrationem posteriorem, quamvis etiam ex eo constet, quod ad recte agendum obligemur (§. 189. part. 1. Phil. pract. univ.), ne quicquam in actione libera desiderari possit tam ex parte intellectus, quam voluntatis ac noluntatis (§. 64. part. 1. Phil. pract. univ.). Testimonium adeo verum esse debet, non falsum (§. 1016.). Qui verum testimonium afferre non vult, testis partes in se suscipere non debet. Sermo nobis hic est de statu naturali, in quo nemo adigi potest, ad testimonium afferendum, quemadmodum mox luculentius constabit,

§. 1029.

Quoniam *testis* naturaliter obligatur ad moraliter verum dicendum (§. 1028.), adeoque ad testimonium verum afferendum (§. 1016.); *naturaliter* quoque obligatur ad non dicendum. *De testimonio falso non afferendum testimonium falsum* (§. 722. part. 1. Jur. nat.).

Immo id ipsum jam patet per utramque propositionis præcedentis demonstrationem, qua obligationem moraliter verum dicendi intulimus ex eo, quod falsum dicendo non proberur, quod probandum per testimonium, & hoc ipsum fiat contra jus alterius.

§. 1030.

Falsum testimonium mendacium est. Etenim testis ad moraliter verum loquendum naturaliter obligatus est (§. 1028.). Quodsi ergo falsum testimonium affert, moraliter falsum loquitur, quando ad moraliter verum obligatus est (§. 1016.). *An falsum testimonium sit mendacium.* Quamobrem cum mentiatur, qui moraliter falsum loquitur, quando ad moraliter verum dicendum obligatus est (§. 187. part. 3. Jur. nat.); testimonium falsum utique mendacium est.

Mentiri nunquam licet (§. 188. part. 3. Jur. nat.), adeoque nec licet testi. Repugnat mendacium testimonio, quo veritas facti evincenda (§. 1014.), adeoque turpitudine naturalis inhæret

ret ipsi testimonio falso, quod recte abominantur boni omnes; testem falsum infamia notantes (§. 862. part. 1. Jur. nat.).

§. 1031.

*Promissio te-
stis de dicen-
do vero.*

Testis promittere debet, se moraliter verum dicturum; immo dum testimonium affert, tacite hoc promisisse intelligitur. Quoniam enim per testimonium factum probari debet (§. 1014.), necesse est, ut constet, testimonium esse verum, non falsum (§. 1016.). Quoniam itaque non sufficit, testem obligatum esse naturaliter ad dicendum moraliter verum (§. 1028.), sed etiam requiritur, ut obligationi huic satisfaciens moraliter verum dicat; ideo necesse est, ut promittat se moraliter verum dicturum (§. 361. part. 3. Jur. nat.). *Quod erat unum.*

Immo quoniam testimonium non alio fine exigitur quam ut de veritate facti constet (§. 1014.); dum testimonium afferre debes, id utique tacite agitur, ut promittas, te moraliter verum dicturum (§. 361. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem dum te teste uti pateris, ipso facto in promissionem hanc consentis, adeoque tacite hoc promisisse censeris. *Quod erat alterum.*

Facitus consensus cum sit verus (§. 662. part. 1. Phil. pract. univ.); non minus te verum dicturum promisisse censendus es, si testimonium, quod a te requiritur, affers, quam si expresse promisisisti, te verum dicturum.

§. 1032.

*De obligatio-
ne contracta
testis ad di-
cendum ve-
rum.*

Quoniam ei, qui testimonium tuum requirit, vel expresse, vel tacite promittis, te moraliter verum dicturum (§. 1031.), promittendo vero nos perfecte alteri obligamus (§. 363. part. 3. Jur. nat.), & in eum transferimus jus a nobis exigendi, ut faciamus, quod promisimus (§. 361. part. 3. Jur. nat.); *testis ei, a quo testimonium requiritur, sese obligat ad dicendum verum, & in eundem transfert jus hoc a se exigendi.*

Obligati-

De moris, quibus obligatio ex contractu tollitur. 697

Obligacioni adeo naturali ad non afferendum testimonium falsum (§. 1029.) accedit etiam contracta (§. 18. part. 1. *Jur. nat.*), ut adeo testis testimonium falsum dicendo etiam fallat fidem datam (§. 758. part. 3. *Jur. nat.*). Atque hinc magis patet turpitudinis falsi testimonii, ut falsum testimonium dicere turpius multo sit, quam alias mentiri.

§. 1033.

Si is, contra quem testimonium affertur, id concedere nolit, De testimonio juramenti id confirmare tenetur: Quodsi valde metuendum, nio jurato, ne is, contra quem testimonium affertur, id rejiciat, testis jurare debet, se verum dicturum. Etenim si is, contra quem testimonium affertur, concedere id nolit; necesse est, ut testis probet, se moraliter verum loqui. Quoniam vero id aliter probare nequit nisi per conscientiam, aut Deum testem (§. 853. part. 3. *Jur. nat.*), adeoque asseverando, vel jurando (§. 851. 852. part. 3. *Jur. nat.*), asseveranti autem vix credet, qui testimonium adversus se admittere non vult, ideo necesse est, ut hoc confirmetur jurejurando. Quamobrem cum per testimonium probari debeat factum (§. 1014.), adeoque plurimum interfit, ut de ejus veritate constet, in hoc autem casu juramentum licitum sit (§. 916. part. 3. *Jur. nat.*); si is, contra quem testimonium affertur, id concedere nolit, juramento idem confirmandum. *Quod erat unum.*

Quodsi valde metuendum, ne is, contra quem testimonium affertur, id rejiciat; eodem modo ostenditur, testem jurare debere, quod verum sit dicturus. Quod erat alterum.

Quando testis promittit, se moraliter verum dicturum, ad dicendum moraliter verum sese obligat (§. 1032.). Quando jurat se hoc facturum, non modo veritatem promissi per Deum testem probat (§. 852. part. 3. *Jur. nat.*), jurans denuo sese obligat ad moraliter verum dicendum (§. 880. part. 3.

Jur. nat.), & ad quod naturaliter jam obligatus est (§. 1028.) Major itaque obligatio, quam testis jurati ad dicendum moraliter verum, ne concipi quidem potest. Quamobrem turpissimum factum est fidem juratam fallere (§. 758. *part. 3. Jur. nat.*). Hanc turpitudinem ut intelligat qui juramentum religiosum afferre jubetur, quæ hic dicta sunt, ei omni sollicitudine ad animum revocanda.

§. 1034.

An testis suspectus sit admittendus.

Testis suspectus ad testimonium afferendum non est admittendus. Etenim in teste requiritur animus moraliter verum dicendi (§. 1015.). Quoniam itaque de teste suspecto præsumitur, quod moraliter verum non sit dicturus (§. 1018.), consequenter quod non habeat animum moraliter verum dicendi; testis suspectus ad testimonium afferendum non est admittendus.

Paret ex superioribus, undenam testis fiat suspectus (§. 1020.). Quodsi ergo is, contra quem producitur, eum suspectum reddat, tanto minus admittendus erit. Probe tamen perpendendæ sunt rationes, ob quas eum suspectum esse velit, nec hisce standum nisi sufficienter probatis, ne ad arbitrium suum libidinemque probationem, quæ non aliter nisi per testes haberi potest, eludat.

§. 1035.

De suspicione data.

Quoniam suspectus amplius non est, qui suspensionem adversus se motam a se dimovet, adeoque suspicio non amplius obstat, quo minus ad testimonium afferendum admittatur (§. 1034.); *ad testimonium dicendum utique admittendus, qui suspensionem adversus se motam a se dimovit, vel eam deleuit.*

Suspicio requirit rationes, ob quas testis præsumitur moraliter verum minime dicturus (§. 1020.). Ea igitur si delenda, aut rationes, quæ suspensionem movent, refellendæ, aut per contrarias fortiores inde concepta præsumptio elidenda. Sed quomodo

De modis, quibus obligatio ex contractu tollitur. 699

modo hoc rite fieri debeat, ad Logicam probabilium magis spectat, quam ad jus naturæ. Certe sine illius principiis vix tuto ad particularia descendere datur.

§. 1036.

Quia testis suspectus ad testimonium afferendum non est admittendus (§. 1034.); *Quam* *observanda* *re vult, ipse eos producere debet, si vero contra quem per testes quid circa testes probandum, is ante audiendus, an fidem eorum suspectam reddere admittendorum* *velit, an possit, quam admittantur.*

Quoniam nimirum per testes probari debet factum controversum (§. 1014.), adeoque pro vero haberi, quod dicunt; cautione hac omnino opus est, ut non admittantur testes, nisi quos quis vel ipse fide dignos existimat, vel quorum fidem saltem suspectam reddere nequit. Tutissimum omnium est, si partes controversæ in testibus, quibus utendum, consentiant, siquidem consensus obtineri possit.

§. 1037.

Tellis unus, etiamsi juratus ac minime suspectus, seu integer, De probatio- *sufficiens non probat.* Quoniam enim probatio per testes *ne per testem unum.* non alio fine suscipitur, quam ut de veritate ejus logica constet, consequenter ut sumi possit, factum esse, quod factum dicitur (§. 506. Log.), testis autem juramento obligatur ad moraliter verum dicendum, nec aliud promittit (§. 1031. 1033.), quod vero moraliter verum est, logice falsum esse potest (§. 151. part. 3. Jur. nat.); quamvis in testem nulla cadat suspicio, quod moraliter falsum loquatur, adeoque integer sit (§. 1021.), suspectus minime (§. 1018.), & juramento fidem suam de moraliter vero dicendo adstrinxerit (§. 934. part. 3. Jur. nat.), adeoque juratus sit, factum tamen controversum sufficienter non probat.

Ex unius testimonio, etiamsi habeatur pro vero, aliud constare nequit, quam testem moraliter verum dixisse (§. 1016.);

consequenter cum habuisse animum moraliter verum dicendi. Enimvero si logice verum esse debet, & notitia facti, & animus moraliter verum dicendi requiritur (§. 1015.). Notitia facti autem in teste oculato præsumitur (§. 1025.), non tamen satis tuto (§. 246. part 3. Jur. nat.), præsertim quoad circumstantias, in quibus tamen haud raro cardo rei versatur. Quamobrem nec satis tutum est fidere testi uni. Immo cum nec impossibile sit, ut fidem maxime adstrictam fallat, qui minime suspectus videtur, nec testi uni credere ubivis satis tutum, quatenus de veritate morali saltem agitur. Iniquum adeo videri nequit, quod probatio per testem unum pro sufficiente non habeatur, etiamsi minime suspectus videatur, sed integer putetur. Immo si vel maxime testis ipse certus sit, sibi factum quoad omnes circumstantias esse perspectum, & se moraliter verum loqui; nulla tamen ipsi sit injuria, si plena fides dictis non adjiciatur.

§. 1038.

Probatio plena & semi-est semiplena, qua factum sufficienter probatur: cum per testem unum, juratum ac integrum licet, sufficienter non probetur (§. 1037.); probatio, qua fit per testem unum, est juratum & integrum, semiplena est.

Sufficienter probatum est, quod pro logice vero sumendum. Facta demonstrari nequeunt, quemadmodum veritates universales, quarum scientiam habemus; sed si negotia habere debent exitum, necesse est, ut summa probabilitate, quæ de veritate facti logica haberi potest, finis contenti. Hæc si adest, logice verum sumitur, quod erat dubium. Tumque plene probatum dicitur, quod erat probandum. Quodsi vero quoad probabilitatem facti logicam aliquid adhuc desiderari potest, id sufficienter probatum non est, adeoque factum sumi nequit pro logice vero. Atque tum nonnisi semiplene probatum. Acutiores facile vident, semiplenam probationem admittere gradus, de quibus accurate judicare licebit, quando Logica probabilitatem satis exulta fuerit. Cerritudo facti logica sensuum testimonio

stimonio constat, adeoque non est nisi ei, qui sufficientem ad id, quod fit, attentionem affert, & acumen ad ea discernenda, quæ sensu percipiuntur. Facti autem probabilitas a narratione aliorum pendet, nec nisi certitudinem fidei parit, qua contentus esse debet propria experientia destitutus. Niritur hæc probabilitas præsumptione notitiæ facti quoad intellectum & veritatis moralis quoad voluntatem narrantis, sive testis (§. 1015.). Quemadmodum itaque probabilitas suos habet gradus; ita quoque certitudo fidei tales habet, seu eosdem. Hæc probe notanda veniunt, ne scire velimus, quod credendum, nec plena putetur probatio, quæ ad semiplenam potius referenda. Notandum vero, nos hic non esse sollicitos de eo, quænam probatio civiliter pro plena, quænam pro semiplena habeatur, & num recte pro tali habeatur.

§. 1039.

Quod plene probatum, contra negantem pro vero haberi debet. Quod enim plene probatum est, id sufficienter probatum est (§. 1038.), ut adeo quoad certitudinem fidei nihil amplius desiderari possit. Quamobrem cum huic sit assentiendum (§. 611. Log.); quod sufficienter probatum est, contra negantem pro vero utique habendum (not. §. 613. Log.).

Propositionem præsentem qui admittere noluerit, propterea quod sufficiens facti probatio non egreditur limites probabilitatis (not. §. 1038.); is nihil credere potest (§. 611. Log.), adeoque sublata omni fide, qua res humanæ carere minime possunt, lites plerasque, saltem plurimas, interminabiles efficiet, cum tamen inter sit generis humani, ut quantocyus finiantur.

§. 1040.

Quoniam quod plene probatum est, contra negantem pro vero haberi debet (§. 1039.), negans quoque hoc contra se pro vero admittere tenetur, ac ideo pro convicto habendus (§. 982. Log.). *Quando negans pro convicto habendus.*

Veritatis quis convincitur, quando efficitur, ut propositio aliqua eidem sit certa (§. 982. Log.). Quamobrem veritatis facti convincitur, qui nil amplius habet, quod contra ejus probationem excipere potest. Id autem obtinet in plena probatione, in qua nihil desideratur, quod ad fidem facti faciendum requiritur.

§. 1041.

Effectus juramenti testis non dicat.

Testis jurando a se dimovet suspicionem, quod moraliter verum non dicat. Quando enim testis jurat, Deum invocat testem veritatis dictorum & vindicem mendacii ac perfidiae (§. 852. part. 3. Jur. nat.), adeoque non præsuntur moraliter falsum loqui. Dimovet adeo a se suspicionem, quod moraliter verum non dicat.

Nimirum ideo testis jurare tenetur, ne suspicionem adversus eum movere possit negans, quasi moraliter verum non dixerit. Juramentum itaque ab ista suspicionem testem liberat. Quodsi enim adsint rationes, ob quas suspectus haberi possit, ne moraliter verum dicat quamvis juratus, ut adeo pro pejoratione fit præsuntio; quemadmodum ad testimonium afferendum (§. 1019.), ita nec ad jurandum admittendus.

§. 1042.

Quinam testis integer habeatur.

Quoniam testis jurando a se dimovet suspicionem, quod moraliter verum non dicat (§. 1041.), adeoque in testem juratum hæc suspicio non cadit, testis autem integer est, in quem nulla cadit suspicio, quod moraliter verum non dicat (§. 1821.); *testis juratus habendus est pro integro.*

Negandum tamen non est, integritatem testis tanto magis constare, si ad juramentum accedant rationes alie, per quas intelligitur eum esse integræ fidei ac virum bonum, in quem nulla quoque cadit suspicio, ut ei tuto credatur etiam sine juramento, siquidem non contra negantem quid probandum, qui nil magis vult, quam contra ipsum pro vero non haberi, quod negat.

§. 1043.

Quia testis jurando a se dimovet suspicionem, quod *Quando te-*
moraliter verum non dicat (§. 1041.), atque adeo negans *si non jura-*
eandem adhuc movere possit, quando non juravit; *testi non to non cre-*
jurato non creditur, si negans contra se tanquam verum admitte datur.
re nolis, quod dixit.

Hinc vulgo dicitur: Testi non jurato non creditur, tacite
tamen admittitur exceptio, nisi negans testimonium etiam non
juratum approbet.

§. 1044.

Si duo vel plures testes jurati idem dicunt, id pro logice ve- *Quando de*
ro habendum. Etenim cum a teste jurato absit suspicio, quod *logica veri-*
moraliter verum non dixerit (§. 1041.); quod dixit, pro *rate per te-*
moraliter vero habendum. Quodsi ergo duo vel plures te- *stes constat.*
stes jurati idem dicant; ea dicunt, quæ cogitant (§. 150.
part. 3. Jur. nat.), consequenter quæ se sensu percepisse certi
sunt, aut certi saltem sibi videntur. Quoniam itaque veri-
tas logica nonnisi unica est (§. 505. 506. *Log.*); præsumere
non licet, quod in eo vel defectu attentionis, vel non usu
aut labilitate memoriæ, vel impotentia linguæ fuerint de-
cepti (§. 615. *Log.*). In iis adeo admittenda est notitia facti
& narratio ejusdem minime fallax, consequenter pro logice
vero habendum, quod duo vel plures testes jurati dicunt.

Apparet adeo, cur demum testimonio duorum vel plurium
testium juratorum concordante standum sit; ea autem, quæ
sibi mutuo contrariantur, tanquam logice falsa rejicienda, &
quæ ab uno saltem teste dicuntur, in dubio relinquenda (§.
1037. *b. & §. 417. part. 2. Theol. nat.*). Non est, quod ex-
cipias, fieri posse, ut duo vel plures testes inter se conveniant,
quid dicere velint. Hæc enim suspicio, quod dicant a veri-
tate alienum, de quo convenerunt, dimota est per juramen-
tum (§. 1041.).

§. 1045.

§. 1045.

De quibusnam rebus cadunt. *Nemo testari potest de rebus, quæ in intellectum ipsius non cadunt.* In teste enim requiritur notitia rei, de qua testatus testatur (§. 1015.). Sed notitiam rei quis habere nequit, quæ in intellectum ipsius non cadit: quod per se patet. Quamobrem nemo testari potest de rebus, quæ in intellectum ipsius non cadunt.

In casu igitur dato tum ex ipsa re, de qua testimonium afferendum, tum ex persona ejus, qui testari debet, facile petitur judicium, utrum quis natura impediatur, quo minus testari possit. Ita surdus testari nequit de iis, quæ dicta sunt: infantes ac impuberes testari nequeunt de rebus contractuum. Impubertas vero, etsi ab infantia non procul distet, minime obstat, quo minus impubes testetur de actu, qui in cujusvis sensum incurrit, nec singularem requirit attentionem.

§. 1046.

Idem porro expenditur. *Nemo testari potest de re, ad quam animum non attendit.* Qui enim animum ad rem non attendit, etsi præsens fuerit, ejus tamen notitia destituitur: ut enim tibi conscius sis ejus, quod te præsentem factum, vel dictum est, non sufficit objectum sensibile utcumque in sensum tuum incurrisse, sed etiam requiritur, ut ad id, quod in sensum incurrit, non vero ad aliud quid animum attenderis (§. 237. *Psych. empir.*). Quodsi vero desit alicui notitia rei, is de ea testari nequit (§. 1015.). Nemo itaque testari potest de re, ad quam animum non attendit.

Quodsi ergo quis probare possit, se ad rem, de qua testari debet, non attendisse; is ad testandum adigi minime potest. Immo nec is, contra quem producitur testis, eum admittere tenerur, quem ad rem, de qua testari debet, animum non attendisse probare potest. Falsus nimirum testis præsumitur, qui testari vult de re, ad quam non attendit animum, atque adeo

De modis, quibus obligatio ex contractu tollitur. 705

adeo rei notitiam habere nequit (§. 1016.), consequenter suspectus est (§. 1018.), nec ad testimonium afferendum admitti potest (§. 1019.).

§. 1047.

Si mutus scribere potest, ad testimonium etiam juratum ad-De teste ma-
mittendus. Etenim si mutus scribere potest, animi sui sensu
per scripturam sufficienter exprimere potest, consequenter non modo narrare potest, quæ visu, vel auditu percepit, verum etiam juramentum præscriptum perlegere ac subscriptione sua assensum attestari potest. Vitium adeo naturale cum non obstat, quo minus testimonium etiam juratum afferat, ad id afferendum utique admittendus.

Nemo non videt, mutos adhiberi testes non esse nisi in eo casu, ubi desunt alii, linguæ potentes, æque idonei, quorum scilicet testimonio nihil objici potest, quod fidem illorum suspectam reddit (§. 1019.).

§. 1048.

Nemo testis esse potest in propria causa, ex qua nempe com-
modum quoddam sperat, vel incommodum metuit. Quod si e-
nim quis ex re, de qua testari debet, commodum quoddam
sperat, vel incommodum metuit, suspectus est (§. 1020.).
Quamobrem cum testis suspectus non sit admittendus (§.
1019.); nemo etiam testis esse potest in propria causa.

§. 1049.

Feminae testari possunt. Nemo in dubium vocare pot-
est, foeminas quoque res sensu percipere & ad perceptas a-
nimam attendere, animique sui sensu verbis exprimere, con-
sequenter & notitiam facti habere, & moraliter verum dice-
re posse (§. 150. part. 3. Jur. nat.). Neque etiam quis af-
firmare potest, sexum obstat, quo minus habeant animum
(*Wolfii Jur. Nat. Pars V.*) Uuuu mo-

moraliter verum dicendi, ac adeo levis esse animi, ut ne quidem earum fidem juramento ad dicendum verum adstringere liceat (§. 881. part. 3. Jur. nat.). Quoniam itaque sexus minime obstat, quo minus in foeminis adsint requisita testis idonei (§. 1015. 1033.); quin testari possint, dubitandum non est.

Mere adeo civile est, si propter sexum solum certo in casu foeminarum testimonium rejicitur.

§. 1050.

Quinam testis sit corruptus, qui nam incorruptus.

Testis corruptus dicitur, qui pecuniam accepit, vel cui pecunia promissa est, ut testimonium pro altero, aut contra alterum afferat. In casu opposito *incorruptus* dicitur.

Ita Titius testis corruptus est, cui Sempronius pecuniam dedit, ut pro se vel tertio testetur, aut saltem se daturum promisit, si fecerit. Idem etiam testis corruptus est, si Sempronius pecuniam eidem dedit, ut contra Cajum, sive adversarium suum, sive alterius cujusdam testetur. Quando nimirum testis corrumpitur, cum eo convenitur, quid de facto rogatus respondere debeat. Quodsi testi pecunia data, vel promittatur, ut dicat verum; quaeritur, num pro teste corrupto sit habendus. Videtur, quod non, cum non praecise conveniatur de eo, quod dicendum, sed saltem ut quis faciat id, ad quod faciendum naturaliter obligatus est (§. 1028.), & ad quod semetipsum obligat ei, a quo testimonium requiritur (§. 1032.). Enimvero cum nemo det alteri pecuniam, vel promittat, ut contra eum testetur, pro quo testimonium afferendum, vel pro eo, contra quem id afferendum; qui pecuniam dat, vel promittit, sufficienter indicat, se velle, ut testimonium dicatur vel pro parte una, vel contra eandem, prouti casus tulerit, adeoque eo animo dare, vel promittere censetur, ut testimonium pro altero, vel contra alterum afferatur (§. 427. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum nec alio animo accipi possit pecunia, vel acceptari promissum; accipiens utique vi definitionis

· finitionis pro teste corrupto habendus. Accedit, si danti, vel promittenti non sit animus testem corrumpendi, eidem sermonem esse de veritate logica, cum obligatio testis tam naturalis, quam contracta, de quo modo diximus, veritatem moralem respiciat, notitia facti, unde pendet veritas logica, in teste nonnisi præsumta (§. 1024.). Ast quando moraliter verum dicit testis, logice falsum dicere potest (§. 155. part. 3. *Jur. nat.*). Quodsi ergo supponis animo non corrumpendi dari, vel promitti pecuniam; nihil agitur, ut adeo, quod datum vel promissum, sive sub conditione, sive sub modo impossibili datum, vel promissum intelligatur.

§. 1051.

Nemo pati debet se corrumpi ad testimonium afferendum; nec testem quis corrumpere debet. De corrupti-
dam; nec testem quis corrumpere debet. Quando testis one testis. corrumpitur, pecunia datur, vel promittitur, ut testimonium pro altero, vel contra alterum afferat (§. 1050.), consequenter cum eo convenitur, ut hoc præcise dicat, non aliud, si vel maxime sibi nosse videatur, contrarium esse verum, consequenter eum sibi obligare vult ad moraliter falsum loquendum (§. 152. part. 3. *Jur. nat.*). Enimvero testis non modo naturaliter obligatus est ad moraliter verum dicendum (§. 1028.), verum etiam huic convenienter se ei obligat, a quo testimonium requiritur (§. 1032.), immo juramento a se dimovet omnem suspicionem, quod moraliter falsum sit dicturus (§. 1041.). Minime igitur pati debet se corrumpi ad testimonium afferendum. *Quod erat unum.*

Quoniam naturaliter illicitum est, ut testis se patiatur corrumpi ad testimonium afferendum, *per demonstrata*; nemo autem alterum inducere debet, ut legem naturæ transgrediatur (§. 701. part. 1. *Jur. nat.*), consequenter ut faciat, quod eidem adversatur (§. 139. part. 1.

Phil. pract. univ.); nemo quoque testem corrumpere debet.
Quod erat alterum.

§. 1052.

*Cur pecuni-
am pro testi-
monio affe-
rendo acci-
piter illicitum.*

Quoniam testis corrumpitur, quando pecunia datur & promittitur, ut pro altero, vel contra alterum testimonio afferat (§. 1050.), nemo autem se corrumpi pati de-
rendo acci- bet (§. 1051.), nec testem corrumpere licet (§. cit.);
pere simpli- nec testis pecuniam accipere, nec promissionem acceptare debet,
citer illicitum. neque eidem pecuniam dare vel promittere licet, ut pro altero,
vel contra alterum testetur: immo quoniam unusquisque vir
bonus esse debet (§. 967.), vir bonus vero etiam ea omit-
tit, quæ jurē facere poterat, siquidem metuendum sit, ne
quibusdam suspicionem famæ suæ adversam præbeat (§.
968.); testis pecuniam accipere, vel, quando promittitur, pro-
missionem acceptare non debet, etiamsi norit, se salva conscien-
tia aliud dicere non posse, quam quod a dante, vel promittente exi-
gitur, & similiter testi dare vel promittere non licet pecuniam,
ut pro altero, vel contra alterum testetur, etiamsi notum tibi sit,
rem aliter sese non habere.

Testis semper suspectus est, si pecuniam accipit pro testi-
monio afferendo, vel pro allato sperat (§. 1020.). Quam-
obrem cum ad testimonium afferendum admitti nequeat (§.
1019.), consequenter nec iis, quæ dixit, fides haberi possit,
si, postquam testimonium dixit, demum innotescat, eum pe-
cuniam accepisse; per testes autem probari debeat factum con-
troversum (§. 1014.); pecuniam pro testimonio afferendo
accipere, aut sperare probationi per testes e diametro adver-
satur. Ita nimirum se gerere debet testis, ut nihil habeat is,
adversus quem testimonium afferitur, quod contra idem exci-
pere possit. Ipsa etiam obligatio ad recte agendum (§. 189.
part. 1. Phil. pract. univ.) obstat, quo minus testi detur pecu-
nia, vel ab eodem accipiatur: de quo tamen discretius dicere
nolumus.

nolumus. Neque etiam opus esse existimamus, ut multi sumus in demonstrando, non licere testi accipere pecuniam pro testimonio afferendo, etiam si hoc modo se dimoveri non patiatur a dicendo contrario. Ita enim fraus committeretur (§. 147.), a qua alieni esse debemus (§. 148.).

§. 1053.

• *Socius in causa communi testis esse nequit.* Sociorum e-
nim lucrum & damnum commune est (§. 1318. *part. 4. Jur. in causa*
nat.), adeoque causa communis est etiam causa socii cujus-
libet propria, ex qua commodum sperat, vel incommo-
dum quoddam metuit. Quamobrem cum nemo testis esse
possit in causa propria, ex qua commodum quoddam sperat,
vel incommodum metuit (§. 1048.); socius in causa com-
muni testis esse nequit.

Si socius litiget cum tertio de re ad socios reliquos minime pertinente, nulla adest ratio, quæ obstat, quo minus testis esse possit in causa socii ad hunc solum pertinente, seu non communi. Quod si enim contra socium testetur, cessat omnino ratio suspicionis, quasi in favorem ipsius dixerit moraliter falsum. Si pro eodem testetur, cum pro logice vero contra alterum non habeatur, nisi idem testimonio testium ceterorum aut unius adhuc testis confirmetur (§. 1044.), nec in ipsum cadit suspicio, quasi moraliter verum non dixerit. In casu particulari adesse possunt rationes particulares, quæ fidem socii testimonium afferentis, nunc firmant, nunc infirmant. Sed hæc ex Logica probabiliūm dijudicandæ.

§. 1054.

Debitor testis esse potest in causa creditoris & contra, nisi An debitor
adsint rationes peculiare in contrarium. Debitor obligatur testari possit
creditori ad solvendum (§. 659. *h. & §. 96. part. 3. Jur. nat.*), in causa cre-
& creditori jus est debitorem adigendi ad solvendum, nisi
Uuuu 3 *litoris & statuto contra.*

statuto tempore solvat (§. 667.). Enimvero ex hoc solo nondum colligitur, quod ex falso testimonio commodum quoddam speret debitor, vel creditor, aut ex vero incommodum metuat, adeoque ob hoc solum neuter suspectus est (§. 1020.), ut nequidem juramento suspicionem a se dimovere possit (§. 1041.), sed potius veneraturus *præsumatur* (§. 926. *part. 3. Jur. nat.*). Quoniam itaque *in neutrum* cadit suspicio, ob quam ad testimonium *afferendum non fit* admittendus (§. 1019.); debitor testis esse potest in causa creditoris & contra, nisi aliud quid obstat. *Quod erat unum.*

Enimvero si peculiare adfint rationes, per quas commodum aliquod ex falso testimonio sperare, vel incommodum metuere possit sive creditor, sive debitor, cum ob eas suspectus fiat (§. 1020.), nec debitor in causa creditoris, nec creditor in causa debitoris testis admittendus. *Quod erat alterum.*

E. gr. Si Titius Sempronio sub usuris debet duodecim millia thalerorum, quas præcisè solvit, ac Sempronii plurimum interest, ut contractus sænebris continuetur, Titius autem pecuniam ab alio sine mora accipere potest, & contra Titium afferendum testimonium; Sempronius utique suspectus videtur (§. 1020.), præsertim si non facile reperire possit occasionem adeo commodam sub usuris alteri dandi pecuniæ tantam summam. Sunt qui in genere negant, debitorem esse posse testem in causa creditoris, propterea quod debitor ratione debiti quodammodo fit subditus creditoris & servus reputetur: sed hanc rationem esse nullam, nec in Jure naturæ attendendam, ex superioribus patet (§. 1020.). Exinde autem facile intelligitur, vix generaliter de certis personis dici posse, utrum suspecti esse debeant, nec ne, cum multæ rationes particulares in casu particulari concurrere possint, quæ vel suspicionem movent ac augent, vel dimovent ac diminuunt. Ad talia vero rite demonstranda faciunt cum Ontologiæ, Psychologiæ ac Philo-

Philosophiæ moralis principia, tum etiam Logica probabili-
um, quemadmodum modo annotavimus (not. §. 1053.). Et
hæc ratio est, cur ad particularia hic descendere nolimus; sed
nobis sufficiat unum, atque alterum dedisse exemplum, ut re-
ctius intelligatur, cur a speciali theoria testem suspectum red-
dendi hic abstineamus.

§. 1055.

Consanguinei testes idonei non sunt in causa consanguineo- An conjun-
rum, nisi rationes peculiare contrariam suadeant. Amor enim *etio summa*
quo consanguinei se invicem prosequuntur, naturalis est, *obstet, quo*
nisi per causas particulares extinguatur, fovendus potius, *minus quis*
quam ullo modo impediendus. Quamobrem omnino ve- *testari posse.*
rendum, ne consanguineus sive pro consanguineo, sive con-
tra eundem testimonium *dicturus* moraliter falsum loquatur
(§. 152. part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem cum suspecti sint
(§. 1018.), testis autem suspectus ad testimonium afferen-
dum non sit admittendus (§. 1019.); nec consanguineus in
causa consanguinei testis idoneus est. *Quod erat anm.*

Quodsi vero adsint rationes peculiare, ob quas tale
quid metuendum non sit; quin admitti possint dubitandum
non est, vi eorum, quæ in casu simili modo demonstravimus
(n. 2. §. 1056.). *Quod erat alterum.*

Hinc pater non idoneus censetur testis in causa filii & con-
tra, nec frater in causa fratris, nec quilibet ascendentium in
causa descendentis & contra. Nimirum qui alterum sincere
amat, is commodum ac incommodum amari suum reputat (§.
659. *Psych. empir.*), ut adeo æquiparetur testi in propria cau-
sa, quem non tuto admitti constat (§. 1048.).

§. 1056.

De quanam re testimonium perhibendum. Res, de qua testimonium perhibendum, in sensus incurrere debet. Etenim testes adhibentur ad fidem faciendam de factis (§. 1013.). Enimvero facta aliter cognosci non possunt, nisi sensu percipiantur, quod per se patet. Quamobrem res, de qua testimonium perhibendum, in sensus incurrere debet.

De cogitationibus adeo alterius nemo testimonium perhibere potest, cum nemo eas sensu percipere possit, sed cogitans solus earundem sibi met sit conscius.

§. 1057.

Quanam ad testimonium pertineant. Quoniam res, de qua testimonium perhibendum, in sensus incurrere debet (§. 1056.); testis narrare non debet, nisi si qua sensu percepit, consequenter si dicat, qua sensu percipere non potuit, testimonium nullum est.

E. gr. Ponamus testem deponere, quod Cajus occidere voluerit Sempronium, vel quod eum defraudare velit; testimonium ejus nullum est. Quodsi enim animum occidendi, vel defraudandi ex aliis, quæ in sensum incurrunt, collegit; hæc recensere debet. Aliud est, si testis deponat, quod Cajus dixerit, se Sempronium occidere, vel defraudare velle: quod enim alter dicit, auditu percipi potest. Quamvis vero propositio præcedens, unde sequitur corollarium præsens, cognitio facillima; maximi tamen momenti est, & in eam haud raro peccatur non modo a testibus, qui testimonium perhibent, verum etiam ab iis, qui testimonium in scripturam redigunt. Ita si testis dicat, jam dudum inimicitiam intercessisse inter Cajum & Sejum; pro testimonio hoc non habendum, neque enim inimicitia, per se in sensus incurrat, sed ex aliis, quæ in eisdem incurrunt, colligenda. Testis igitur recensere debet dicta & facta, ex quibus inimicitiam collegit, & per quæ adeo eadem probatur. Quæ hic de teste dicuntur, ea etiam observanda sunt aliis, qui sensu percepta referunt,

referunt, veluti Historico & observationum scriptoribus. Multa autem circumspectione opus est, si in deponendo testimonio admittantur verba, quæ sensu perceptis aliquid miscet iudicii narrantis de eo, quod sensu percepit.

§. 1058.

Testis narrare debet, quæ sensu percepit, verbis propriis, neque vagis, sed fixis. Testis enim non narrare debet, nisi quæ sensu percepit (§. 1057.). Quamobrem cum hoc facere nequeat, nisi quæ novit verbis propriis efferat (§. 615. Log.); testis, quæ sensu percepit, narrare debet verbis propriis. *Quibusnam verbis aut debeat scire.* *Quod erat unum.*

Quodsi verbis vagis narret, quæ sensu assecutus memoriæ infixit, qui narrata audit non semper veritatem facti assequitur (§. 619. Log.). Quamobrem cum pro logice vero habendum sit, quando duo vel plures testes idem dicunt (§. 1044.); necesse omnino est, ne testis, quæ sensu percepta memoriæ infixit, verbis vagis narret, consequenter ut narret verbis fixis (§. 129. Log.). *Quod erat alterum.*

Si testi credendum, adeoque iis, quæ dicit, assentiendum (§. 611. Log.), consequenter pro vero habendum, quod dicitur (not. §. 613. Log.); necesse utique est, ut & animi sui sensa rite exprimere valeat testis & qui dictis fidem habere debet eadem assequatur. Testis itaque narrans, quæ se sensu percepisse meminit, uti debet verbis, quæ ad illa significanda destinantur ex usu loquendi, & quibus invariata constanter respondet notio. Quamobrem uni debet verbis propriis (§. 138. 139. Log.), iisque fixis, non vagis (§. 129. Log.). Sane nisi hoc observaveris, fieri potest, ut factum, quod narratur, longe aliter tibi representes, quam testis, adeoque pro vero habeas, quod a teste dictum non est, non tamen alia de causa, quam quia ab ipso dictum supponis. Qui pro vero habere vult, quod ab altero dicitur, mentem dicentis intelligere debet, adeo-

que eandem rei in se excitare notionem, quam cum verbis suis conjungit alter (§. 117. *Log.*), quod fieri non posse nisi verba, quibus utitur alter in narrando, fixum ac proprium ex usu loquendi habeant significatum, per ea, quæ modo demonstrata sunt, abunde intelligitur. Absit vero, ut tibi persuadeas, nos id agere, ut probationem per testes efficiamus *difficilem*, immo ut quæ satis certa sunt incerta fiant. Modo enim animum ad ea, quæ demonstravimus, attendas; facile deprehendes, nihil a nobis dictum, quod sit a veritate alienum, consequenter nos id agere, ut narrationi facti plenam fidem conciliemus, adeoque certum de plena probatione per testes ferri possit iudicium (§. 1038.): id quod utique est ejus, qui docere debet, quæ Juris naturæ sunt. Jus nostrum ne latum quidem unguem a veritate recedit, & si qua ab iis hujus juris dicuntur, quæ vel minimum ab eadem recedunt, ea perperam pro jure naturæ venditantur. Etsi enim principia hujus juris eam habeant evidentiam, ut veluti sensu quodam morali interno, homini naturali, agnoscantur, qui si rite explicetur, non rejiciendus; non tamen propterea singula, quæ ex istis longa ratiociniorum serie deducenda sunt, eodem sensu distinguuntur. Nimirum *sensus* iste *moralis* nascitur ex notionibus confusis, per quas conspicitur principiorum juris naturæ veritas, & quas via demonstrationis ad distinctas reducere Doctoris juris naturæ est, qui promotores suos non agnoscit nisi naturam ac industriam, ad veritatem duces.

§. 1059.

De obligatione naturali *Naturaliter obligamur ad testimonium dicendum; nemo in-
one naturali men invitus ad dicendum compelli potest.* Per testes enim pro-
ad dicendum bantur facta (§. 1014.), ut scilicet de eorum veritate con-
testimoni- flet, qua ignorata res controversa decidi nequit (§. 960.
um. 982.), consequenter nec judicari, cuiusnam quid debeatur &
num debeatur, vel cuiusnam, si res controversa (§. 960.),
adeoque damnam a parte una averratur (§. 486. *part. 2. Jur.*
um.) de summi cuique tribuatur (§. 923. *part. 1. Jur. nat.*).
Quamob-

De modis, quibus obligatio ex contractu tollitur. 75

Quamobrem cum naturaliter obligemur ad damnum ab alio avertendum, quantum in nobis est (§. 495. *part. 1. Jur. nat.*), & ad suum alteri tribuendum (§. 924. *part. 1. Jur. nat.*), consequenter nec ad omittendum id, quod conferre ad hoc valemus, ut alteri suum tribuatur (§. 923. 722. *part. 1. Jur. nat.*); naturaliter obligamur ad testimonium dicendum. *Quod erat unum.*

Quoniam testimonium dicere naturaliter officium humanitatis est (§. 655. *part. 1. Jur. nat.*), nemo autem naturaliter habet jus ad officium humanitatis alterum cogendi (§. 658. *part. 1. Jur. nat.*); naturaliter quoque nemo invitus ad dicendum testimonium compelli potest. *Quod erat alterum.*

Sive testimonium pro parte una, sive contra alteram in re controversa dicendum; semper spectatur commodum partis alterutrius, adeoque semper agitur de damno ab eadem avertendo & suo eidem tribuendo. Quodsi dicas, si testes adhibentur ad probanda delicta publica, consequenter id agatur, ut reus puniatur, hic minime spectari ejus commodum; tenendum est, Reip. interesse, ut delicta puniantur, adeoque Reip. spectari commodum, quæ tanquam pars adversa ejus, qui contra eam deliquit, considerata, prouti suo loco clarius elucescet. Quæ vero hic demonstrantur de obligatione naturali ad testimonium dicendum, minime trahenda sunt ad statum civilem, in quo civitati perfecte obligamur ad dicendum verum & lege quoque positiva humanitatis officium in perfecte debitum converti potest, prouti suo loco ostendetur. Ceterum vel me tacente patet, obligationem ad dicendum testimonium non esse confundendam cum obligatione ad dicendum verum, de qua supra diximus (§. 1028. 1029.). Quamprimum enim quis testimonium dicere vult, satisfactorius obligationi priori, vis posterioris quoque se statim exerit, ut perhibeat testimonium verum, non falsum, cum ex demonstratione partis primæ hujus abunde intelligatur, obligationi priori satisfieri non posse, nisi una satisfiat posteriori. Verum adeo testimoni-

um qui dicere non vult, is naturaliter a testimonio afferendo prorsus abstinere debet: minus enim peccat, qui omittit officium aliquod humanitatis, quam qui facit, quod prohibitum (§. 1029.), ac factio suo partem alterutram lædit.

§. 1060.

De probatione per juramentum.

Si res controversa aliter probari nequit, per juramentum probanda: si non sufficienter seu plene probata, per juramentum defensionis supplendus: si denique adversus aliquem militent præsumptiones, per juramentum elidenda. Etenim si res controversa aliter probari nequit, conscientiam tuam testem appellare teneor. Enimvero si conscientiam tuam appello testem veritatis dictorum, asseverare debes, utrum, quod a me dicitur, verum sit, nec ne (§. 851. part. 3. Jur. nat.), ne vero dubitem, te moraliter verum loqui, per Deum testem probare debes eorum, quæ dicis, veritatem (§. 853. part. 3. Jur. nat.), & a te dimovere suspicionem, quod moraliter verum non dicas. Quamobrem cum is juret, qui Deum invocat testem veritatis dictorum, & ne dubitari possit, quin habeat animum dicendi verum, quem se habere profitetur, nec eum mutaturus sit, vindicem quoque mendacii ac perfidiæ (§. 852. part. 3. Jur. nat.); si res controversa aliter probari nequit, per juramentum probanda. *Quod erat primum.*

Quodsi res controversa sufficienter probata non est, ulteriori adhuc probatione indiget. Quoniam vero probatio ulterior deficit, quod vero aliter probari nequit, per juramentum probandum, *per demonstrata n. 1.* si res controversa sufficienter probata non est, per juramentum defectus probationis supplendus. *Quod erat secundum.*

Quodsi præsumptiones adversus te militent, quod contra te pro vero habendum, probabile saltem est (§. 244. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem cum tu probare debeas, quod adversus te præsumitur, falsum esse (§. 246. part. 2. Jur. nat.),

hoc

hoc vero, quia aliter probari nequit, per juramentum probandum, *per demonstrata n. 1.* si adversus te militent præsumptiones, per juramentum elidendæ. *Quod erat tertium.*

Pro vero contra negantem haberi nequit, quod sufficienter probatum non esse intelligitur, etiamsi in summa probabilitate, quæ per naturam humanam haberi potest, acquiescendum sit. Quoniam tamen res controversa decidi nequit, nisi pro vero vel falso assumatur, quod ab uno affirmatur, ab altero negatur, nec per instrumenta, aut testes probari potest, aut saltem non sufficienter probatur, & præsumtionibus tamdiu standum, donec elidantur (§. 247. *part. 2. Jur. nat.*); in omni casu propositionis præsentis res controversa exitum habere nequit nisi per juramentum, quemadmodum ex demonstratione partis primæ præsentis intelligitur, cum pejeratio non præsumatur (§. 926. *part. 3. Jur. nat.*) in eo, qui vim juramenti intelligit (§. 872. *part. 3. Jur. nat.*) & quid sit pejeratio (§. 928. *part. 3. Jur. nat.*), nisi admodum fortes prostant rationes in contrarium (§. 938. *part. 3. Jur. nat.*). Equidem alias jam monuimus (*not. §. 852. part. 2. Phil. pract. univ.*), Sinas loco juramenti usos esse signis diagnosticis simulationis a vultu, voce ac gestu & horum atque verborum contrarietate petitis; sed cum ars detegendi hoc modo simulationem nostris sit ignota, immo si vel maxime non esset in desideratis, captum tamen eorum longe transcenderet, quibus apud nos rerum controversarum decisio committitur; hoc tamen minime obstat, quominus in re dubia, ubi aliæ probationes deficiunt, vel tales nondum sunt, ut in iis tuto acquiesci possit, tandem ad juramentum tanquam sacram quandam anchoram confugiamus. Forsan etiam non deerunt, qui sibi aliisque persuadere conabuntur, quasi juramento tuior habeatur fides, quam signis diagnosticis simulati sermonis, de quibus diximus. Enimvero hi erunt, qui naturam humanam non satis perspectam habent, & nihil profus illius artis perviderunt, neque adeo de ejus effectu judicare valent, multo minus vident, quænam præsidia tueantur ejus exercitium. Quamvis vero nobis non sit animus condendi theoriam

artis hujus inter maxime abscondita merito respicienda, in quibus vix tantummodo tantum temporis spatium superesturum, videretur, quantum tela semel coepta portexenda sufficit; confidimus tamen faciliorem fore ad eandem viam, si nobis licuerit esse tam felicibus, ut Philosophiam moralem, qualem animo concepimus, methodo nostra pertractatam tradamus. Obiter saltem adhuc notamus, ab arte illa expectandum esse, ut minor sit merus, ne ab eo, cui juramentum defertur, pejeretur.

§. 1061.

*Quale sit
juramen-
tum, quo fa-
ctum pro-
batur.*

Juramentum, quo probatur veritas, vel falsitas facti, assertorium est. Etenim qui probat juramento veritatem, vel falsitatem facti, is juramentum praestat de veritate dictorum, quibus aliquid nude affirmatur, vel negatur, quod per se patet. Enimvero juramentum assertorium est, quod praestatur de veritate dictorum, quibus aliquid affirmatur, vel negatur nude (§. 900. part. 3. Jur. nat.). Ergo juramentum, quo probatur veritas, vel falsitas facti, assertorium est.

Juras nimirum te hoc non fecisse, quod alter te fecisse dicit, vel alterum fecisse, quod te fecisse negat: in utroque casu juramentum est assertorium (not. §. 900. part. 3. Jur. nat.).

§. 1062.

*Juramen-
tum supple-
torium quid
sit.*

Juramentum suppletorium dicitur, quo defectus probationis suppletur. Idiomate patrio vocatur *der Erfüllungszusatz*, quia nempe eodem suppletur, quod deest probationi perfectae seu plenae, in qua nihil amplius desiderari potest, quo minus quod erat dubium pro vero accipi possit adversus negantem.

Est nimirum hoc juramentum in re dubia quasi supplementum probationis, ut, quod sufficienter probatum sumi non poterat, eodem accedente sufficienter probatum existimeretur.

§. 1063.

§. 1063.
Quoniam sufficienter probatum non est, quod semi- *Ejus effe-*
plene probatum (§. 1038.), juramentum autem suppletori- *ctus.*
um defectum probationis supplet (§. 1062.), ut adeo pro
sufficienter probato sumi possit, & plena est probatio, qua
factum sufficienter probatur (§. 1038.); *juramentum supple-*
torium ex probatione semiplena efficit plenam.

§. 1064.

Quoniam probatio per testem unum, etsi juratum ac *Quando ei-*
integrum facta, semiplena est (§. 1038.), probatio autem se- *dem locus.*
miplena per juramentum suppletorium plena efficitur (§.
1063.); *si quod per testem unum probatum pro sufficienter proba-*
to sumi debet, ad testimonium juramentum suppletorium accedere
debet.

Nisi enim juramentum suppletorium ad testimonium acce-
dat, cum quod per testem unum probatur, sufficienter proba-
tum non sit (§. 1037.), adeoque nec pro vero sumi possit con-
tra negantem, quod is dixit; res controversa nondum decidi
potest (§. 960.), quod tamen probatione facti intenditur.

§. 1065.
Juramentum purgatorium dicitur, quo quis præsumptiones *Juramen-*
adversus se militantes elidit. Idiomate patrio appellatur *tum purge-*
der Heinnigungs-End, quia juramento hoc se purgat a suspi- *torium quid*
cione, in quam ob præsumptiones incidit. *Purgare* nimirum *fit.*
se dicitur, qui a suspicione, in quam adductus est, se liberat,
offendendo scilicet se liberum esse ab eo, quod ipsi obji-
citur.

Ita se purgat, qui innocentiam suam ostendit, quando ipsi
crimen aliquod objicitur. Purgatur etiam, si alio modo innq-
centia ejus innoscit. Similiter se purgat, qui ostendit se non
teneri ad debitum, quod ab ipso exigitur. *Juramentum pur-*
gatorium

gatorium dici etiam solet *Purgatio canonica*, quia hic modus per juramentum a se dimovendi suspicionem sibi motam canonicis factis approbatur.

§. 1066.

Juramentum litis decisorium quid sit.

Juramentum litis decisorium dicitur, quod eo fine præstat, ut res controversa sit decisa.

E. gr. Controvertitur inter nos, num decem aureos a me mutuo acceperis. Ego affirmo, tu negas. Ego conscientiam tuam testem appello & juramento fidem tuam adstringi volo de veritate dicendorum (§. 881. *part. 3. Jur. nat.*). Quod si ergo jures, te decem aureos a me mutuo non accepisse, cum hoc sumatur pro vero, res controversa decisa est hoc juramento (§. 969.). Est igitur id juramentum litis decisorium. Quod si tu malis ut ego jurem, me tibi decem aureos mutuo dedisse; cum hoc itidem habeatur pro vero, adeoque denuo juramento meo res controversa decidatur (§. *cit.*), erit etiam id litis decisorium. Equidam interpretes Juris civilis significatum vocabuli nunc ampliant, nunc restringunt; sed nostrum est fixum ac determinatum eidem tribuere significatum (§. 144. *Disc. pralim.*).

§. 1067.

Effectus ejusdem.

Quoniam juramento litis decisorio res controversa deciditur (§. 1066.), hac autem decisa lis finitur (§. 960.); *juramento litis decisorio finis liti imponitur.*

Hinc in sacris literis juramentum dicitur finis omnis litis; quod adeo intelligendum est de juramento litis decisorio.

§. 1068.

Ejus divisio.

Juramentum litis decisorium dicitur *voluntarium*, quando partes inter se conveniunt, quod per juramentum decidi debeat ipsarum controversia, seu res controversa. *Necessarium* autem vocatur, quando deficientibus aliis probationibus factum, a quo pendet decisio rei controversæ, aliter probari nequit, quam per juramentum, aut saltem supplendus probationis defectus.

Definimus

Definimus hic juramentum voluntarium & necessarium eo modo, qui locum habet in statu naturali, ad quem solum nunc respicimus. Quamobrem hic attendenda non sunt, quæ a statu civili veniunt. Status naturalis prior est statu civili, nec quæ eidem conveniunt intime perspicere datur, nisi ante constiterit, quid obtineat in statu naturali. Dabimus suo loco fidem oculatam.

§. 1069.

Juramentum referre dicitur, qui, cum juramentum sibi delatum acceptare nolit, sufficienter declarat, malle sese ut pars altera, quæ dicit, juramento confirmet. *Relatio juramenti quid sit.*

Ita si in exemplo, quod modo dedi (not. §. 1066.), tu jurare nolis, quod decem aureos a me mutuo non acceperis, velis vero, ut ego potius jurem, me decem aureos tibi mutuo dedisse; juramentum tibi delatum mihi refers.

§. 1070.

Juramentum recusare dicitur, qui sufficienter significat, se jurare nolle, seu juramentum sibi delatum vel relatam acceptare nolle. *Recusatio juramenti quid sit.*

E. gr. Ego volo, ut tu jures, me tibi mutuo non dedisse decem aureos. Tu jurare non vis & te nolle sufficienter significas. Juramentum igitur recusas.

§. 1071.

Quoniam qui juramentum recusat sufficienter significat, se sibi delatum acceptare nolle (§. 1070.), qui vero idem refert, significare debet, ut deferens potius, quæ dicit, juramento confirmet (§. 1069.); qui juramentum recusat, ideo tamen tacite deferenti referre nondum intelligitur, adeoque recusatio juramenti non continet tacitam ejus relationem. *An recusatio juramenti*

Aliud omnino est nolle jurare, aliud velle; ut alter juraret, nec qui non vult prius, statim vult posterius: neque enim
(Wolffii Jur. Nat. Pars V.) Y y y re-

repugnat, ut quis simul nolit & se jurare, & alterum jurare.

§. 1072.

*Derecusati-
one iura-
menti vo-
luntarii.*

Juramentum voluntarium & delatum, & relatum libere recusari potest. Etenim si juramentum fuerit voluntarium, partes inter se convenire, consequenter in hoc consentire debent (§. 699. part. 3. *Jur. nat.*), ut per juramentum decidatur ipsarum controversia (§. 1068.). Quoniam itaque, ne nihil agatur, conventio hæc continet tacitam promissionem partis utriusque, quod juramento præstito controversia decisa esse debeat (§. 361. part. 3. *Jur. nat.*), in uniuscujusque autem potestate positum est, num alteri quid promittere velit (§. 386. part. 3. *Jur. nat.*); in partis uniuscujusque voluntate etiam unice positum est, utrum juramentum sibi delatum, vel relatum acceptare velit, an nolit (§. 2. part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem cum juramentum recusetur, si delatum, vel relatum non acceptetur (§. 1070.); juramentum voluntarium & delatum, & relatum libere recusari potest.

E. gr. Si tu negas, te mihi debere ex mutuo decem aureos & ego volo, ut jures, te eos mihi non debere, eo quidem fine, ut per hoc juramentum controversia sit decisa; nec ego te cogere possum ad jurandum, nec tu me cogere potes ad jurandum, quod ego totidem aureos tibi mutuo dederim, quamdiu res inter nos agitur, nec factum aliud intervenit, ex quo descendit obligatio ad juramentum delatum tibi vel acceptandum, vel referendum & a te mihi relatum acceptandum.

§. 1073.

*De iura-
mento vo-
luntario ac-
ceptato.*

*Juramentum voluntarium tibi delatum si semel acceptaveris, id recusare, aut deferenti referre amplius nequis: sed si recuses, contra te pro vero habendum, id, cujus causa deferrebat. Quam-
do enim juramentum voluntarium tibi delatum acceptas, inter*

inter vos convenitur, ut per juramentum à te præstitum controversia, seu lis decidatur (§. 1068.), consequenter ut contra deferentem pro vero habeatur, quod juramento confirmaveris. Quamobrem cum hæc conventio contineat tacitam promissionem de juramento præstando a deferente acceptatam, utpote qui eam ipsa delatione sufficienter significavit (§. 2. 892. part. 3. *Jur. nat.*); ad id præstandum perfecte te deferenti obligasti (§. 363. part. 3. *Jur. nat.*). Quoniam itaque ab hac obligatione te ipsum liberare non potes (§. 674. part. 3. *Jur. nat.*); non licet tibi amplius declarare, quod jurare nolis, nec per juramentum controversiam decidi velis, aut quod malis jurare deferentem, consequenter cum juramentum recusetur, si sufficienter significetur, quod quis jurare nolit (§. 1070.), & deferenti referatur, si, juramento tibi delato, significetur, quod ut malis deferentem jurare (§. 1069.); juramentum voluntarium tibi delatum si semel acceptaveris, id recusare aut deferenti referre amplius nequis. *Quod erat primum.*

Si juramentum tibi ab altero delatum acceptas, eidem ad id præstandum te alteri obligas, *per demonstrata.* Quodsi ergo idem recuses, adeoque significes, te jurare nolle (§. 1069.); te juramento confirmare non posse id, quod eodem confirmandum, intelligitur. Quamobrem cum in re controversa verum esse debeat, quod asserit alter, si verum non sit, quod tu asseris (§. 53. *Ontol.*); verum esse debet, quod ab altero asseritur, consequenter si tu juramentum semel acceptatum recuses, contra te pro vero habendum, quod asserit deferens, adeoque id, cujus causa juramentum deferebatur. *Quod erat alterum.*

Quoniam itaque, si juramentum acceptatum recuses, contra te pro vero habendum, quod asserit deferens, *per demonstrata n. 2.* adeoque non opus est, ut is demum juret ve-

rum esse, quod ipse asserit, relatione autem juramenti non aliud intenditur, quam ut pro vero habeatur, quod deferens asserit (§. 1069.); hinc denuo patet, quod juramentum delatum, ubi semel acceptatum fuerit, referri amplius non possit.

Qui juramentum acceptat, eo ipso confitetur, se salva conscientia juramento confirmare posse, quod asserit. Quodsi ergo religioni sibi ducit juramento id confirmare; salva conscientia hoc facere non posse intelligitur. Consciens igitur sibi esse debet, verum non esse quod asserit, sed verum potius esse, quod asserit alter: cum enim hoc in casu juramentum sit licitum (§. 916. part. 3. Jur. nat.), vix alia concipi potest ratio, cur qui ad id præstandum se obligavit idem præstare nolit. Quodsi dicas fieri posse, ut re accuratius expensa reverentia erga Deum adversum putet ob eam, de qua controversatur, causam jurare velle; necesse est, ut malit jus suum remittere, quam adversus reverentiam Numinis quicquam committere (§. 93. part. 3. Jur. nat.), consequenter deferens, si vel maxime sit debitor, ab obligatione sua liberatur & jus acceptantis extinguitur (§. 97. part. 3. Jur. nat.). Lis igitur decisa est, siue juramentum acceptatum præstes, siue recuses. Immo quando juramentum delatum acceptando perficitur illa conventio, quod per id controversia decidi debeat; hoc actum intelligitur, ut, si id a te præstitum fuerit, pro vero habendum sit quod tu asseris, sin præstare non possis, vel nolueris, contra te pro vero habendum, quod asserit deferens (§. 960.). Sane nisi hoc actum sit, nihil actum foret.

§. 1074.

De jura- Si deferens juramentum voluntarium sibi relatum semel acceptavit, semel acceptatum recusare & ut a referente præstetur, & acceptato, quod ipsi delatum fuerat, exigere nequit: sed si recuset, contra ipsum pro vero habendum, quod referens asserit. Quando enim juramentum relatum acceptas, inter vos convenitur, ut per juramentum a te præstitum controversia, seu lis decidatur (§. 1068.

De modis, quibus obligatio ex contractu tollitur. 725

(§. 1068.), consequenter ut contra referentem pro vero habeatur id, quod tu juramento confirmaveris. Unde porro eodem, quo ante (§. 1073.) modo patet, te juramentum tibi relatam, ubi semel acceptatum fuerit, amplius recusare, nec ut a referente præstetur, quod ipsi delatum fuerat, exigere non posse. *Quod erat unum.*

Quod si jurare recuses, eodem prorsus, quo ante (§. 1073.), modo patet, contra te pro vero habendum, quod asserit referens. *Quod erat alterum.*

Quæ ad propositionem præcedentem annotavimus (not §. 1073.), ea etiam de præsentem intelligenda veniunt. Quando id agitur, ut per juramentum voluntarium decidatur res controversa, inter vos convenitur, quinam juramentum præstare debeat. Sive igitur conveniatur, ut id præstetur ab eo, cui tu defers, sive ut tu tibi relatam præstes, cum in utroque casu conventio sit pactum per ipsam naturam suam, ne nihil actum sit, quemadmodum ex antecedentibus abunde intelligitur, standum est conventionem, cum pacta sint servanda (§. 789. part. 3. *Jur. nat.*).

§. 1075.

Juramentum dicitur remitti, si facta acceptatione pars *Juramenti* altera declaret, sese nolle ut actu præstetur, sed pro præstito *remissio quid* habere. Quamobrem cum contra te pro vero habeatur, quod *lit.* jurans asserit, juramento quippe litis decidendæ causa delato, vel relato (§. 1068. 1069. h. & §. 892. part. 3. *Jur. nat.*); si *juramentum remittis contra te pro vero habendum, quod asserit is præstiturus, seu qui idem præstare debebat & volebat.*

Si vides alterum ad jurandum esse paratum, dubitare amplius non datur, quin sit juraturus. Cum igitur contra te pro vero habeatur, quod asserit juraturus, sive juramentum actu præstetur, sive remittatur; juramentum remittere a rati-

one alienum non est, ac religioni magis convenit, etiam ubi tibi persuasum habes alterum pejeraturum, ne magis oneres conscientiam ejus.

§. 1076.

De juramento per arbitrum delato-

Arbiter juramentum deferre potest partibus, si probationes alia deficiunt, aut quod probandum erat non plene probatum fuit. Arbiter enim curare debet, ut factum quoad omnes circumstantias contra negantem probetur (§. 983.). Enimvero si probationes aliæ deficiunt, per juramentum fieri debet probatio; si quid non plene probatum, per juramentum defectus ejus supplendus (§. 1060.). Quod si ergo probationes aliæ deficiunt, aut quod probandum erat, non plene probatum fuit, arbiter juramentum deferre potest (§. 892. part. 3. Jur. nat.).

§. 1077.

Quale sit hoc juramentum.

Quoniam arbiter juramentum deferre potest partibus, si probationes aliæ deficiunt, aut quod probandum erat, non plene probatum fuit (§. 1076.), juramentum vero necessarium est, quod deficientibus aliis probationibus loco probationis præstatur (§. 1068.); ac in specie suppletorium, quo defectus probationis suppletur (§. 1062.); *juramentum, quod arbiter partibus defert, necessarium est, aut suppletorium.*

In statu civili judex succedit in locum arbitri, qui in statu naturali eodem officio fungitur, quo judex in civili. Decisio nimirum rei controversæ per arbitros natura prior est decisione per judices. Hinc in jure civili *juramentum necessarium* vocatur, quod a judice parte non petente defertur actori vel reo plena probatione deficiente, quidni etiam omni probatione deficiente, veluti si quis nihil probet?

§. 1078.

§. 1078.

Juramentum ab arbitro delatum recusari ac parti adversæ An recusari referri nequit: Quodsi recuset, contra ipsum pro vero habetur id, aut referri cujus causa defertur juramentum. Arbitr enim electus est *possit.* per compromissum ad decidendam controversiam (§. 945.), consequenter ad faciendum ea, sine quibus controversia decidi nequit, adeoque etiam ad faciendum ea, quæ probatio exigit (§. 983.). Quamobrem cum partes vi compromissi sese sibi invicem obligaverint, quod eo stare velint, quod visum fuerit arbitro (§. 944.); si vel probatione omni, vel saltem plena deficiente, juramentum parti uni defert, ea ad hoc acceptandum obligatur (§. 2. part. 3. *Jur. nat.*), adeoque id nec recusare (§. 1070.), nec parti adversæ referre potest (§. 1069.). *Quod erat primum & secundum.*

Quodsi is, cui juramentum ab arbitro delatum, jurare nolit, adeoque recuset (§. 1070.), cum ad non-recusandum sit obligatus *per demonstrata*; contradicente conscientia jurare non posse intelligitur; adeoque contra ipsum pro vero habendum id, cujus causa defertur juramentum. *Quod erat tertium.*

Ita si quid actor per testem unum probavit contra te, & arbitr ipse defert juramentum suppletorium (§. 1064.), is vero juramentum sibi delatum recusat, contra ipsum pro vero habetur, quod tu asseris, nec is a te exigere potest, ut, quod tu asseris, juramento confirmes. Vide, quæ supra simili in casu in eam rem annotavimus (*not.* §. 1073.). Non est, quod excipias, arbitrium revocari posse (§. 954.), adeoque necesse non esse, ut juramentum ab ipso delatum acceptetur, ac recusari non possit. Etenim revocatio fieri nequit nisi mutuo partium consensu (§. *cit.*). Facile autem patet, partem adversam, quæ juramento non præstito vincit, in revocationem vix ac ne vix quidem consenturam.

§. 1079.

Quando id præstandum non sit. Quoniam rem controversam amicabiliter componere, vel de ea transigere possunt partes, etiamsi in arbitrum commiserunt (§. 955.); si juramento ab arbitro delato rem controversam amicabiliter componere, vel de ea transigere velint, illo non obstante, hoc facere possunt, adeoque tunc juramentum præstandum non est.

§. 1080.

De remissione juramenti ab arbitro mandum delati. Juramentum ab arbitro parti uni delatum ab altera remitti potest, & tunc pro vero habetur id, quod juramento erat confirmatum ab arbitro mandum. Quoniam enim juramentum ab arbitro defertur probationis causa (§. 1076.), ut scilicet constet, quidnam pro vero haberi debeat, et sic controversia decidi possit (§. 982.), quando vero pars adversa idem remittit, se id pro præstito habere declarat (§. 1075.), consequenter id tenere actu præstaretur (§. 277. part. 3. Jur. nat.), quod faciendum non est (§. 278. part. 3. Jur. nat.); quin juramentum ab arbitro parti uni delatum ab altera remitti possit, dubitandum non est. *Quod erat unum.*

Quoniam vero qui juramentum remittit, id pro præstito habet (§. 1075.); remissio juramenti eundem effectum habere debet, quem habet actualis ejus præstatio. Enimvero si juramentum actu præstetur, id pro vero habetur, quod eodem confirmandum erat. Ergo etiam idem pro vero habendum, si remittatur. *Quod erat alterum.*

§. 1081.

Effectus remissionis juramenti supplementarii. Quoniam juramentum ab arbitro delatum a parte adversa remitti potest (§. 1080.), quando vero remittitur, pro præstito habetur (§. 1075.), & juramentum supplementarium ex probatione semiplena efficit plenam (§. 1063.); idem etiam fieri debet, si remittitur.

Remissio

Remissio nimirum juramenti idem operatur, quod ejusdem præstatio, nisi enim perinde esse deberet, siue actu præstaretur, siue remitteretur, juraturus in remissionem ut consentiret cogi minime poterat. Consentit ideo, quia perinde est, ac si actu jurasset.

§. 1082.

Juramentum etiam coram arbitro deferri parti a parte potest, De juramento a parte approbante & ubi approbaveris, vel acceptandum, vel referendum. Etenim juramentum deferitur probationis gratia, si aliter probari non possit, quod probandum, vel sufficienter id probari nequit (§. 1060.). Quoniam vero arbiter rem controversam decidere haud quaquam potest, quod tamen facere debet (§. 945.), nisi factum fuerit probatum (§. 982.); quin etiam coram arbitro pars parti deferre possit juramentum, dubitandum non est. Quod erat primum.

Enimvero arbitri est curare, ut factum quoad omnes circumstantias probetur (§. 983.), adeoque etiam judicare, num juramenti præstatione sit opus, & num ita sit jurandum, prouti a deferente exigitur. Juramenti igitur delatio coram arbitro non valet, nisi ab arbitro approbetur. Quod erat secundum.

Quodsi arbiter juramentum delatum approbet, cum vi compromissi, quo constitutus est arbiter (§. 945.), partes obligatae sint ad faciendum, quod visum fuerit arbitro (§. 944.), pars, cui ab altera deferitur juramentum, in hoc consentire tenetur, ut quod controvertitur per juramentum dirimatur, ut adeo perinde sit, ac si ea de re convenissent (§. 699. part. 3. Jur. nat.); consequenter juramentum voluntarium fuisset delatum (§. 1068.). Verum enimvero si juramentum fuerit voluntarium, cum non ante perfecta intelligatur conventio, mutuum quippe consensum requirens (§. 699. part. 3. Jur. nat.), de eo, quod controvertitur, per

(Wolffii Jur. Nat. Pars V.)

Zzzz

jura-

juramentum decidendo, quam si conventum fuerit, ut actu præstetur, aut ab eo, cui deferitur, acceptandum (§. 2. part. 3. *Jur. nat.*), aut deferenti referendum. Quoniam itaque qui conscientiam alterius testem appellat, propriæ diffidere nequit, juramentum coram arbitro a parte parti delatum, cum recusari non possit *per demonstrata*, aut acceptandum, aut referendum. *Quod erat tertium.*

Quando juramentum voluntarium deferitur, quod nonnisi a conventionione vim suam acquirit (§. 1068.); id libere recusari potest, nec minus potest, si referatur (§. 1072.). Antequam enim de eo convenerint partes, utrum id præstandum sit ab eo, cui deferitur, vel a deferente, cui referitur, conventio perfecta non est, consequenter nulla quoque ad jurandum obligatio nascitur. Enimvero quamprimum arbiter juramenti delationem approbat, adest ad præstandum obligatio, adeoque tantummodo adhuc quæritur, a quam parte id præstari debeat. Quoniam tibi deferitur juramentum, cum præstare possis, si velis; tuum omnino est statuere, num id acceptare, an referre malis. Quamobrem si tibi potius visum fuerit referre, quam acceptare, necesse utique est, ut relatum ne recusetur.

§. 1083.

Quinam juramentum alteri deferre possit.

Juramentum deferre potest actor reo, & reus actori in exceptionibus a se propositis. Etenim actor probare debet, quod reus negat (§. 986.), & vicissim reus exceptiones, quas negat actor (§. 987.). Quod si ergo actor vel reus a lite probare non possit, quod probandum, aut saltem verè probare non sufficienter probare possit, per juramentum id probandum est (§. 1060.). Quoniam veto nemo testis esse potest in propria causa, ex qua commodum quoddam ferat, vel commodum metuit (§. 1048.), consequenter nec potest appellare conscientiam propriam, adeoque quod dicitur juramento confirmare (§. 851. 852. part. 3. *Jur. nat.*).

mentum deferre non potest nisi actor reo super eo, quod hic negat, vel reus actori super exceptionibus a se propositis.

Hoc tamen minime obstat, quo minus iuramentum referri possit five a reo actori, five ab actore reo. Quando enim vis fidem habere alterius conscientiae, ac ideo tanquam verum admittere, quod alter iuramento confirmaverit, cum tuum sit statuere de iure, quod praetendis; tibi hoc utique permittendum est (§. 156. part. 1. *Jur. nat.*). Tua nimirum interest, ne is juret, qui aliquid contra te asserit, nec id probare potest, cum tu contrarium asseras. Quamobrem conveniens est, ut iuramentum deferatur ab eo, qui probare debet, & praestetur ab altero, qui quod probandum erat admittere non vult. Arbitri parum interest, utrum iuramentum a deferente, an a referente praestetur, quippe qui pro vero sumit, quod eodem confirmatum.

§. 1084.

*Si pars parti coram arbitro iuramentum defert, & ea, quae An delati iuramento confirmare debet, probare velit; ad probationem admit-ramenti lo-
renda. Quodsi tamen hac defecerit, iuramentum adhuc prestan-co probatio
dum. Etenim iuramento tum demum locus est, si probatio-admittenda.
nes aliae deficiunt (§. 1060.). Quodsi ergo pars, cui iura-
mentum ab altera coram arbitro defertur, cuius est curare,
ut factum quoad omnes circumstantias probetur (§. 983.)
probare velit, quod iuramento confirmare debet; ad pro-
bationem utique admittenda. Quod erat unum.*

Enimvero si probare non possit, quod erat probandum, aut non sufficienter possit probare; cum iuramentum non cesset, nisi si probari possit, quod eodem confirmandum, actu adhuc praestandum est. Quod erat alterum.

Arbiter non defert iuramentum, nisi quando aliter probari nequit, quod erat probandum (§. 1076.), atque ideo hoc semper actu praestandum.

**Derevoca-
tione delati-
onis jura-
menti.**

§. 361. part. 3. Jur. nat. Si pars parti coram arbitro juramentum defert, antequam declarare, quod aliter quod asserit probare velit: ubi vero acceptata fuerit, revocari ea amplius nequit, potest tamen adhuc revocari, si sub conditione, vel modo acceptata. Quando enim pars parti coram arbitro juramentum defert, eo ipso promittit deferens, quod controversia seu lis per juramentum præstitum debeat esse decisa (§. 361. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum promissio revocari possit ante acceptationem, revocari autem nequeat, ubi semel acceptata (§. 596. part. 3. Jur. nat.); delatio quoque juramenti revocari potest a deferente, antequam ea a parte altera fuerit acceptata, sed acceptata revocari nequit. Quod erat primum & secundum.

Enimvero cum per acceptationem demum valida fiat promissio (§. 365. part. 3. Jur. nat.), adeoque etiam delatio juramenti per demonstrata, si vero sub conditione, vel modo acceptetur, non ante acceptata pure intelligatur, quam conditione existente, vel modo adimpleto, quod per se patet; sub conditione vel modo acceptata nondum acceptata intelligitur. Quamobrem cum delatio juramenti a deferente revocari possit, si nondum fuerit acceptata per demonstrata; adhuc revocari poterit, si ea saltem sub conditione, vel modo acceptata fuerit.

Delatione legitime facta, ut scilicet constat, quid jurari debeat, & ab eo, cui defertur, acceptata perficitur conventio de lite per juramentum delatum dirimenda (§. 1068.), que per naturam suam vim pacti obtinet, quemadmodum ex antecoribus abunde constat. Ab hoc igitur pacto, quod servandum (§. 788. part. 3. Jur. nat.), invita parte altera recedere nequit deferens. Sed ponamus tibi deferri juramentum, te vero declarare, quod ad jurandum sis paratus, si deferens distinctius

propo-

proposuerit, quid jurari velit; quemadmodum tibi liberum adhuc est delationem non acceptare, mente deferentis satis perspecta, ita quoque deferenti integrum est ad alias probationes descendere, atque adeo juramenti delationem revocare. Nondum enim perfectum est istud pactum, ex quo descendit obligatio deferentis, ut patiatur per juramentum litem decidi, & tu obligatus es ad juramentum delatum actu præstandum, nisi velis pro confessio haberi, ut scilicet contra te pro vero habeatur, quod asserit deferens.

§. 1086.

Si quis aliunde probare voluerit, quod jurare debet, in probatione autem defecerit; juramentum referre nequit. Etenim juramentum, *An juramentum referri possit, si* cuius delatio ab arbitro approbata, vel acceptum, vel referendum (§. 1082.). Quoniam vero ad hoc præstandum, si is, qui probatione conscientiam suam liberare voluit, in eadem deficiat (§. 1084.); cum ab eodem non fuerit relatum, sub hac conditione acceptatum intelligitur, si in probatione defecerit. *liberanda conscientia deficiat.* Quamobrem cum conditione existente, scilicet si in probatione defecerit, acceptatio conditionata pura evadat, perinde ac promissio (§. 529. *part. 3. Jur. nat.*), acceptatione autem semel facta referri amplius non possit (§. 1073.); si quis in probatione pro liberanda conscientia defecerit, juramentum referre amplius nequit.

Nimirum quando juramentum tibi delatum acceptas, eo ipso significas, te ipsum jurare velle, nolle autem ut juret alter. Cum adeo te obligaveris ad jurandum & ad non exigendum, ut juret alter, te ipsum autem ab hac obligatione semel contracta liberare minime possis (§. 674. *part. 3. Jur. nat.*); tibi utique jurandum est, nec ut alter juret, exigere potes. Immo cum te ad probandum obruleris, quod jurare debes, quando jurare non vis, quia probare non potuisti, ipse confiteri videris, a parte potius adversarii, quam a tua stare veritatem,

consequenter si nec probare, nec jurare potes, quod erat jurandum, nequidem opus esse videtur, ut deferens juret, consequenter ut juramentum eidem referatur. Relatio juramenti videtur actus temerarius (§. 277. part. 3. Jur. nat.), a quo abstinendum (§. 278. part. 3. Jur. nat.), conscientia etiam dubia (§. 260. part. 3. Jur. nat.).

§. 1087.

Cur juramentum suppletorium & purgatorium referri & recusari non possit.

Juramentum suppletorium & purgatorium per se tale est, ut referri & recusari non possit. Etenim juramentum suppletorium defertur ei, qui sufficienter non probavit, ut defectus probationis suppleatur (§. 1062.). Quamobrem cum defectum probationis supplere non possit, nisi qui probare debet, quod per se patet; juramentum suppletorium in se tale est, ut parti adversæ referri non possit (§. 1069.). *Quod erat primum.*

Et quoniam per juramentum suppletorium probatio efficitur plena ex semiplena (§. 1063.), ut, quod probandum erat, sufficienter probatum haberi possit (§. 1038.); idem quoque in se tale est, ut recusari non possit (§. 1070.). *Quod erat secundum.*

Juramentum purgatorium defertur ei, adversus quem militant præsumptiones, ut eas elidat (§. 1065.). Quamobrem cum is eas elidere debeat, adversus quem militant (§. cit.); evidens est, juramentum istud per se tale esse, ut referri minime possit (§. 1069.). *Quod erat tertium.*

Quoniam vero præsumptiones tamdiu militant adversus eum, qui per eas gravatur, quamdiu non eliduntur, utpote cum a suspitione, in quam per eas adducitur, non liberetur, nisi juramento præstito (§. 1065.); porro patet, juramentum hoc per se tale esse, ut recusari haud quaquam possit (§. 1070.). *Quod erat quartum.*

Qui

Qui iuramentum suppletorium & purgatorium præstare nequit, is pro confesso habendus, prouti patet per ea, quæ supra jam demonstrata sunt (§. 1078.). Nimirum cum, qui jurare non vult, conscius sibi videatur, verum non esse, quod jurare debet; iuramentum recusando sufficienter indicatur, verum esse contrarium, adeoque perinde esse ac si non jurans confiteretur in casu priori, verum id esse, quod contra ipsum asseritur, in casu posteriori, quo per præsumptiones gravatur.

§. 1088.

Pugna dicitur actus, quo duo vi sese invicem impetunt. *Pugna quid*

In pugna vis inferitur personæ, adeoque corpus ejus impetit. Quando itaque res unius vi impetuntur ab altero, pugna non est: ast quando hic vim adhibet ad resistendum, ille autem ad resistantiam vincendam, cum jam eadem impetantur corpora, pugna accedit.

§. 1089.

In pugna vincere dicitur, qui alterum ab eadem desistere cogit; ast *vinci*, qui desistere cogitur. Unde sequitur, *vincere* & *eum victum esse, qui occiditur, qui vulneratur, ut diutius pugnare vel non possit, vel nolit, qui in fugam conjicitur, tum etiam, qui sufficienter indicat, se diutius pugnare nolle, veluti arma, quibus utitur, abiciendo, sive verbis expressis idem declarando.*

Nimirum pugna non diutius durare intelligitur, quam quamdiu pars utraque partis adversæ corpus vi impetit. Quamprimum itaque una desistit a vi inferenda corpori alterius, non amplius pugnatur; sed quod a parte altera fit, extra pugnam factum intelligitur. Ita qui humi prostratum gladio transfodit, eum non in pugna, sed extra eandem interfecit.

§. 1090.

Duellum dicitur pugna, de qua duo inter se conveniunt, *quid sit.*

niunt, quod per victoriam res controversa decisa vel pugna finita lis diremta esse debeat.

Festus: Duellum, inquit, bellum est, in quo a duabus partibus de victoria contendentibus dimicatur. Quoniam vero de victoria non temere contenditur, ideo necesse est, ut aliquid inter eos controvertatur, quod per victoriam decidendum, adeoque porro requiritur, ut inter se conveniant, per victoriam hoc decidi debere, ac sese invicem sibi obligent, quod victoria decisum esse debeat.

§. 1091.

An sit naturaliter licitum.

Omne duellum naturaliter illicitum. Etenim duellum pugna est, de qua duo inter se conveniunt, quod per victoriam res controversa decidi vel lis dirimi ipsa pugna debeat (§. 1090.), consequenter per ipsam naturam suam vim pacti habet hæc conventio (§. 788. part. 3. *Jur. nat.*). Quoniam vero vi impetunt sese invicem (§. 1088.), & vitam & corpus suum periculo exponunt (§. 1089.), quilibet vero hominum & vitæ (§. 371. part. 1. *Jur. nat.*), & integritatem organi cujusdam corporis lædendi periculum vitare debet, quantum in se est (§. 373. part. 1. *Jur. nat.*), nullum habens dominium in vitam suam (§. 351. part. 1. *Jur. nat.*), nec in corpus suum, vel ullum ipsius organum, sive membrum (§. 374. part. 1. *Jur. nat.*); pactum hoc illicitum est (§. 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*), consequenter etiam omne duellum, quod ab eo vim suam habere debet (§. 789. part. 3. *Jur. nat.*).

§. 1092.

An per duellum res controversa defendi possit.

Duellum non est modus aptus ad controversiam decidendam, nec ad famam tuendam. Qui enim duello se committunt, inter se conveniunt, quod per victoriam res controversa decidi & fieri debeat (§. 1090.), consequenter ut pro vero habeatur ma defendi id, quod asseruerat, qui vicerit (§. 960.). Enimvero cum victor

victor victum a pugna desistere cogat, vel eum interficiendo, vel vulnerando, vel in fugam conjiciendo, aut alio quocunque modo (§. 1089.); per hoc minime intelligi potest, verum esse, quod asserit victor, falsum vero, quod victus, consequenter victoria ratio nulla est, cur illud potius verum esse debeat, quod victor, quam quod victus asserit (§. 56. *Ontol.*). Duellum igitur non est modus aptus ad controversiam decidendam. *Quod erat unum.*

Qui duello se committit, famæ tuendæ causa, quam læsam ab altero putat, utique cum eo convenit, quod macula famæ adpersa esse non debeat, sive læsus vicerit, sive lædens (§. 1090.), cum incertus sit pugnæ eventus. Enimvero si læsus vincit, lædentem interficiendo, vel corpus ejus quomodocunque lædendo (§. 1089.), hoc ipso famam & existimationem suam minime defendit (§. 1035. *part. 1. Jur. nat.*). Immo cum fama & existimatio aliter defendi nequeat, nisi contrarium eorum ostendendo, quæ eidem adversa dicit alter (§. 1040. *part. 1. Jur. nat.*); multo minus famam suam defendit, qui in duello vincitur, adeoque vel ab adversario suo interficitur, vel vulneratur, vel in fugam conjicitur, vel alio quocunque modo cogitur, ut a pugna desistat (§. 1089.). Patet itaque duellum non esse modum aptum ad tuendam famam. *Quod erat alterum.*

Falsa de providentia divina persuasio, quasi Deus causæ justæ adfuit, adeoque victoriam det ei, qui causam justam habet, in causa fuisse videtur, ut rei controversæ decisio duello committeretur, illo præsertim tempore, quo homini jus in vitam suam & corpus suum competere putabatur, quale habet dominus in re sua. Enimvero nostro tempore vix reperies quenquam, qui duellum modum aptum ad rem controversam decidendam esse contendat, etsi vel maxime hoc errore adhuc inficiatur animus ejus, quasi homo sit vitæ suæ dominus, ac

omnium membrorum corporis sui. Non magis sana, immo potius minus sana est opinio de tuenda per duellum fama, seu honore sibi a parte adversa ablato restituendo, cum hic eventus casui permittatur, quem providentia divina in favorem causæ justæ determinari putabatur in casu anteriori. Hoc tamen non obstante ea adhuc nostro tempore obsedit animos eorum, qui præ aliis ignominia indelibili sibi ducunt tolerare vel minimum, quod famæ suæ adversum arbitrantur. Optandum foret, ut infulsa hæc opinio, quæ altas in animis hominum radices egit, tandem penitus evelleretur. Sed quomodo hoc fieri possit, in id inquirere non est hujus loci.

§. 1093.

An ad duellum cogere alterum liceat. Nemini hominum competit jus alterum ad duellum vi adigendi. Etenim duellum naturaliter illicitum est (§. 1091.), adeoque quilibet obligatur ad illud non suscipiendum (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.). Quamobrem cum hæc obligatio immutabilis sit (§. 142. part. 1. Phil. pract. univ.), ex hac obligatione autem orri debeat jus alterum ad duellum vi adigendi, si quod detur (§. 23. part. 1. Jur. nat.); nemini hominum competit jus alterum ad duellum vi adigendi.

Patet adeo illicitum esse ad duellum alterum cogere velle, quasi naturaliter obligatus sit ad id ineundum, nec niuda conventionione nitatur, quæ sine mutuo consensu perfici nequit (§. 699. part. 3. Jur. nat.). Immo cum naturaliter illicitum sit omne duellum (§. 1091.), ipsa obligatio de non inducendo altero, ut legem naturæ transgrediatur (§. 701. part. 1. Jur. nat.), nullum locum facit juri alterum ad duellum vi adigendi.

§. 1094.

Quid liceat, si quis vi adoritur alterum animo ad duellum eum cogendi, si quis vi ad-aggressor est, & contra eum se defendere licet: quando vero se oriatur al- quis defendit, duellum non est, sed bellum ex parte defensoris interum animi-stium. Etenim cum nemini hominum competit jus alterum

ad duellum vi adigendi (§. 1093.), si quis vi adoritur altero eum aarum cogendi animo, eum lædere conatur (§. 739. part. 1. duellum co-
Jur. nat.), adeoque aggressor est (§. 979. part. 1. Jur. nat.) gendi.
Quamobrem cum homini competat jus adversus aggresso-
rem se defendendi (§. 973. part. 1. Jur. nat.); si quis vi ado-
ritur alterum animo ad duellum eum cogendi, aggressor est,
& contra eum se defendere licet. *Quod erat primum & se-
cundum.*

Quoniam qui se defendit, læsionem intentanti resistit
(§. 972. part. 1. Jur. nat.), adeoque vim vi repellere cona-
tur (§. 727. Ontol.); is utique cum aggressore non convenit,
quod rem controversam per victoriam decidere velint, vel
ut hac pugna propter læsionem famæ sibi satisfieri de-
beat, consequenter quando quis se defendit contra eum,
qui vi ipsum adoritur animo ad duellum cogendi, duellum
non est (§. 1090.). *Quod erat tertium.*

Qui se defendit vi, bellum gerit (§. 1114. part. 1. Jur.
nat.). Quamobrem cum homini competat jus se defenden-
di (§. 973. part. 1. Jur. nat.); bellum hoc justum est (§. 1108.
1109. part. 1. Jur. nat.). **Quodsi ergo quis adoritur alterum
animo ad duellum eum cogendi, is vero se defendit; bel-
lum ex parte defensoris justum est.** *Quod erat quartum.*

Qui se defendit, non habet animum nisi vim vi repellendi.
Quamobrem si alter paratus est ad vim tibi inferendam, nisi
in duellum consentire velis, & tu metu licet inductus consen-
tis; cum jam non amplius pugnes animo te defendendi, duel-
lum utique est (§. 1090.). Quodsi etiam ex compacto quis te
adoriatur vi quasi ad duellum te coacturus, vel quasi ea de cau-
sa, quod in id consentire nolueris, & tu te pugnae committas:
quin duellum sit, idque minus adhuc excusabile, quam in casu
priori, dubitandum non est (§. cit.).

§. 1095.

De provoca-
sione ad du-
ellum.

Nemo alterum ad duellum provocare, nec provocatus id suscipere debet. Duellum enim naturaliter illicitum est (§. 1091.), consequenter qui alterum ad duellum provocat, eum inducere vult ad legem naturæ transgrediendum (§. 139. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Sed nemo alterum inducere debet, ut legem naturæ transgrediatur (§. 701. part. 1. *Jur. nat.*). Nemo igitur etiam alterum ad duellum provocare debet. *Quod erat unum.*

Quoniam duellum naturaliter illicitum est (§. 1092.), ad idem non ineundam obligatus es (§. 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum hæc obligatio immutabilis sit (§. 142. part. 1. *Phil. pract. univ.*), adeoque qui te provocat, ab ea liberare te minime possit; ad duellum provocatus id suscipere minime debes. *Quod eras alterum.*

Quod ignominiosum habeatur, si quis provocatus ad duellum non compareat, id ad perversas & insulas opiniones referendum, quibus regitur mundus, in Jure autem naturæ, in quo non nisi veritati locus est, nihil tribuendum. Perperam timiditati tribuitur, quod honestas imperat (§. 968. part. 1. *Jur. nat.*), nec fontem se probat, qui sua sponte periculum subit, quod evitare debebat (§. 600. part. 1. *Jur. nat.*). Opinionum vulgarium absurditas, quarum magna est apud homines auctoritas, quia probantur si non omnibus, atamen plerisque, non conspicitur, nisi luce notionum distinctarum collustretur. Necessesse igitur est, ut singula, a quibus duellorum moralitas dependet, probe perpendantur, ne quid superfit obseuri, quod speciem quandam conciliare possit opinioni a veritate quam maxime alienæ.

§. 1096.

Duellum dis-
tinctius ex-
penditur.

*Pañum de duello invenit diversum est a pñalla, que conveni-
tur de modo finiendi litem per duellum.* Etenim qui per duellum

lum

litem finire volunt, illi primo convenire debent, quod duellum inire velint, deinde etiam quomodo duello peracto lis diremta esse debeat, veluti quod victoris esse debeat res controversa, vel quod injuria facta pro non facta habenda sit (§. 1090.). Patet adeo duplex esse pactum, alterum de duello incundo, alterum de modo finiendi litem per duellum. Quoniam adeo in priori paciscentes sibi invicem promittunt, adeoque sese obligare volunt (§. 363. *part. 3. Jur. nat.*), ad duellum ineundum; in posteriori autem promittunt, adeoque sese sibi invicem obligant (§. *cit.*), quod peracto duello eo stare velint, de quo litem finiendæ causa convenerunt; pactum de duello incundo diversum omnino est a pacto, quo convenitur de modo finiendi litem per duellum.

Quando supra ostendimus, duellum esse illicitum (§. 1091.), id deduximus ex pacto de duello ineundo, quod supponit factum illicitum, nimirum quod uterque paciscentium instar domini disponat de vita & corpore suo. Itaque hoc pactum tanquam de re illicita in initium non valet, neque adeo obligationem quandam producit ad idem consummandum. Hinc vero nondum sequitur, quod pacto altero, quo promittunt partes sibi invicem se peracto duello stare velle eo, de quo litem finiendæ causa convenerunt, stare non teneantur. De eo igitur adhuc dispiciendum.

§. 1097.

Duello peracto, standum est eo, de quo litem finienda causa Duelli peracti convenit. Pactum enim, quo convenitur de modo litem finiendi per duellum, diversum est a pacto de duello incundo (§. 1096.), consequenter etsi duellum illicitum sit (§. 1091.), non tamen a pacto posteriori ad prius valet argumentatio, cum unumquodque ex natura sua sit dijudicandum. Quando itaque convenitur, quod per victoriam res

controversa decisa esse debeat, vel pugna finita lis diremta; compositio rei controversæ, vel litis diremtio confertur in eventum quendam, consequenter promissio de re controversa pro decisa, vel lite pro diremta habenda conditionata est, adeoque cum non fiat de re illicita, nec quicquam promittatur ob factum illicitum, in se nihil vitii habet, *etsi* in conditione adimplenda peccetur (§. cit.). Duello peracto, cum conditio existat, existente autem conditione promissio fiat valida (§. 467. part. 3. *Jur. nat.*), adeoque adimplenda (§. 469. part. 3. *Jur. nat.*), standum omnino est eo, de quo litis finiendæ causa conventum.

Nimirum aliud est præstare mercedem promissam ob factum turpe a promissario commissum, ad quam præstandam nos non obligari ostendimus (§. 496. part. 3. *Jur. nat.*); aliud vero suspendere validitatem actus in se non illiciti ab eventu, qui comitatur factum turpe, & qualis est victoria, qua pugna finitur. Etenim quando hoc fit, eventus consideratur tanquam actus physicus, præcisa omni moralitate, quam ex accidente participat. Conditio igitur promissionem in se nihil continentem, quod turpe fit, nulla labe inficit. Quamvis adeo in eo peccatum fuerit, quod ab hoc eventu suspensa fuerit actus in se non illiciti validitas; hoc tamen non obstante, conditione existente, promissio adimplenda, atque adeo standum est eo, de quo sub hac conditione fuerat conventum. Ita si fuerit conventum, ut res controversa sit victoris; duello peracto, eidem præstanda. Quodsi fuerit conventum, ut peracto duello, sive viceris, sive victus fueris, injuria remissa esse debeat, aut honor reparatus, finito duello, injuria remissa, vel honor reparatus intelligitur. Nec obstat, quod duellum sit modus parum aptus ad rem controversam decidendam, nec ad famam tuendam: absurditas enim, quæ committitur, validitatem promissionis ab istiusmodi eventu suspendendo, labe sua non inficit ipsam promissionem, ut propterea eidem detrahenda sit validitas, quemadmodum ex antea dictis facile intelligitur.

De premio contendere in duello illicitum est, nec minus illicitum exponere premium dandum victori: victori tamen præ-victoria in premium expositum dandum. Duellum enim omne naturaliter illicitum est (§. 1091.). Quamobrem etiam illicitum est de premio contendere in duello. Quod erat primum.

Quoniam itaque qui hoc facit, legem naturæ transgreditur (§. 139. part. 1. Phil. pract. univ.); qui præmium exponit dandum in duello vincenti, ad legem naturæ transgrediendum eos inducit, qui duellum spe præmii incunt: quod cum facere non liceat (§. 701. part. 1. Jur. nat.), illicitum quoque est præmium exponere, ut detur ei, qui in duello victor extiterit. Quod erat secundum.

Quod vero hoc non obstante victori dandum sit præmium expositum, eodem modo patet, quo ostendimus duello peracto standum esse eo, de quo litis finiendæ causa conventum. Quod erat tertium.

Quæ paulo ante annotavimus (not. §. 1096.), ea quoque ad propositionem præsentem illustrandam faciunt. Promissio præmii victori dandi in se nihil vitii habet, cum etiam dentur modi honesti de premio contendendi: labes vero eidem extrinsecus adspargitur, quatenus modus certandi, qui eligitur, illicitus est. Neque enim datur præmium, ut duellum in eas: sed promittitur sub conditione, si in duello, ad quod subeundum jam paratus es, viceris.

Si res controversa aliter decidi nequit, sortis directionem litis committere licet. Si enim res controversa decidi nequit, necesse est, ut adsint ab utraque parte rationes probabiles, nec ex dubitationum fluctibus emergere detur (§. 960. h. & §. de. 417. part. 2. Theol. nat.). Quamobrem cum ad sortem confugiendum non sit nisi in dubio, quando ex dubitationum fluctibus

fluctibus emergere non datus (§. 296.); forti quoque committere licet diremptionem litis, si res controversa aliter decidi nequit.

Si forti committitur diremtio litis, in casum seu eventum futurum, quem praevidere non possumus, consensu litigantium ea conjicitur (§. 295.), ut adeo fors fungatur vice arbitri. Hinc duellum, si per idem lis finiri debet, in eo affine est forti, quod victoria inter eventus dubios sit referenda. Et hoc respectu illicitus dici nequit modus finiendi litem per duellum: vitium vero inde trahit, quod eventus existere nequeat, nisi concurrente actu in se illicito, prouti patet ex demonstratione superiori (§. 1091.). Quoniam vero perinde est, sive litis diremptionem, quando res controversa decidi nequit, committas forti, sive duello, forti autem committi potest sine peccato, ne scilicet quicquam facias, quod officio cuidam erga te ipsum, vel alios repugnat, aut non vicissim duello; quin fors duello sit praefenda, nec ulla necessitas adsit, cur tandem ad duellum tanquam ad sacram quandam anchoram confugas, abunde patet.

§. 1100.

An in causa dubia jus belli competat.

In causa dubia nemini jus belli per se competit. Quamdiu enim causa dubia est, nondum constat, utrum tibi jus quoddam competat, quod tibi denegatur a parte altera, nec ne (§. 1083. part. 2. Theol. nat.), adeoque etiam nondum datur jus persequendi vi jus tuum adversus alterum, qui id tribuere non vult. Quoniam itaque jus vi persequendi jus suum adversus eum, qui idem nobis tribuere non vult jus belli sit (§. 1103. part. 1. Jur. nat.); in causa dubia jus belli per se nemini competit.

Jus non nascitur nisi ex obligatione (§. 23. part. 1. Jur. nat.). Quamdiu adeo nondum certum est alterum tibi esse obligatum ad aliquid praestandum, nec jus ad id habes, quod praestari debet, immo nec tibi competit jus ad id vi adigendum, ut praestet.

De modis, quibus obligatio ex contractu tollitur. 745

fit (§. 236. *part. 1. Phil. pract. univ.*): quod jus cum fit jus belli (§. 687. *part. 2. Jur. nat.*), nec ante constat, tibi competere jus belli; quam jus tuum fuerit certum. In causa igitur dubia id per se competere nequit.

§. 1101.

Quoniam *in causa dubia* nemini jus belli per se competit (§. 1100.), in causa dubia arma statim capere non licet, cessere alie-
consequenter bello laceffere alterum illicitum est, ut vi armorum rumin cause
extorqueas, quod pretendis. *An bello la-
dubia liceat.*

Loquimur hic de bello privatorum in statu naturali. Erit vero nobis usui etiam suo loco, quando agetur de actionibus civilibus in foro, & de bello publico. Ne vero absurdum videatur, quod hic ostenditur, iis, qui rationum momenta non satis diligenter perpendunt; probe considerandum est, in causa dubia vi extorquere vellé ab altero, quod pretendis, perinde esse ac petere a iudice executionem, causa nondum cognita.

§. 1102.

*In causa dubia, seu quando contenditur de jure controverso, Quomodo
aut instituenda sunt colloquia, ut res controversa amicabiliter com-
ponatur, vel de ea transigatur, sive adhibitis mediatoribus, sive dubia diri-
absque iis, aut compromittendum est in arbitrum, aut denique di-
remisio litis sorti committenda.* Etenim quando de jure contro-
verso contenditur, cum illicitum sit in causa dubia vi extor-
quere, quod pretendis, ut lis finiatur (§. 1101.), ad alios
modos deveniendum est. Quamobrem cum lis finiatur a-
micabili compositione (§. 869.) & transactione (§. 880.),
ad eam vero componendam adhiberi possunt mediatores
(§. 923.), controversia vero etiam finem imponat laudo ar-
bitrari (§. 946.) per compromissum eligendus (§. 945.), im-
mo si aliter res controversa decidi nequeat, sorti etiam com-
mittere liceat diremptionem litis (§. 1099.); in causa dubia
(*Wolfii Jur. Nat. Pars V.*) Bbbbb apt

aut instituenda sunt colloquia, ut res controversa amicabiliter componatur, vel de ea transigatur, sive adhibitis mediatoribus, sive absque iisdem, aut compromittendum est in arbitrum, aut denique diremtio litis sorti committenda.

Si quid asseris, quod negat alter, hoc tibi probandum est; si alter excipit, quod tu non admittis, hoc ipsi probandum (§. 986. 987.). Quodsi ergo putetis, factum sufficienter probari posse, quantum scilicet ad decidendam controversiam sufficit; res controversa vel per colloquium, vel per compromissum in arbitrum componi potest. Si ab utraque parte se ostendunt argumenta probabilia, ab una tamen parte multo fortiora; amicabili compositioni, vel etiam transactioni locus est. Si argumenta utrinque æque probabilia videntur, maxime liti dirimendæ convenit transactio. Quodsi vero amicabile compositio, vel transactio negotium facessit, vel in iudicio de probabilitate argumentorum conveniri non possit; nil superest, nisi ut sorti committatur litis diremtio. Quamvis autem arbitri sit decidere controversiam (§. 945.); nil tamen obstat, ut ita conveniatur, si res controversa sufficienter probari non possit, sed dubia maneat, partes stare velle transactione, quæ visa fuerit arbitro, vel etiam ipso mediatore transigendo controversiæ finem imponere velle, ubi ea, de quibus transigendo conveniri nequit, sorti committi possunt.

§. 1103.

De jure cogendi alie-compositionis vel transactionis causa, nec compromittere velis in arbitrum, multo minus in sortem consentire; offerenti competis jus alterum ad transactionem cogendi. Etenim in causa dubia non defunt rationes probabiles, ob quas tibi jus quoddam competere putas, quod ab altero denegatur (§. 417. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem cum invito jus suum auferri non possit (§. 336. part. 2. Jur. nat.), in casu autem dubio metuendum fit, ne auferatur per demonstrata; nemini quoque jus, quod ob

ob rationes probabiles præten dit, auferri potest, sed vel ostendendum, quod ipsi non competat, vel si causa maneat dubia, prætensionem ejus satisfaciendum. Necessè igitur est, ut vel in colloquium consentiat pars adversa amicabilis compositionis, aut transactionis causa, vel ut in arbitrum compromittat, vel tandem forti diremptionem litis committat (§. 1102.). Quod si hoc facere recuset, sed ut tu prætensionem tuam missam facias exigat; tibi utique competit jus eum cogendi ad transactionem.

Nimirum qui jus, quod probabiliter tibi competit, auferre invito non potest; is utique obligatus est ad eligendum aliquem modum, quo res controversa vel decidi, vel si hoc fieri nequeat, his tandem mutuo consensu finiri possit. Ex hac igitur obligatione nascitur jus alterum cogendi ad electionem (§. 236. part. 1. *Pbil. pract. univ.*). Quoniam vero vix sperare licet, quod vel in arbitrum sit compromissurus, vel sorti rem controversam commissurus, nil sane restat, quam ut ad transactionem vi adigatur, sive adhibitis mediatoribus, sive absque iisdem (§. 1102.).

§. 1104.

Quoniam contra eum, qui in causa dubia colloquium *De jure belli* amicabilis compositionis, vel transactionis causa acceptare *ob præsentibus* non vult, nec in compromissum in arbitrum, multo minus *ones.* in sortem consentire vult, offerenti competit jus eundem vi adigendi ad transactionem (§. 1103.), jus vero hoc jus belli est (§. 687. part. 2. *Jur. nat.*); *si in causa dubia quis acceptare noluit colloquium amicabilis compositionis vel transactionis causa, nec compromissum in arbitrum, multo minus autem consentire in sortem, offerenti competit jus belli in eum, quod geritur transactionis causa.*

Patet adeo ob prætensiones nullo jure statim capi arma adversus eum, qui præstare non vult, quod præten ditur. Hoc

enim fieri non poterat, nisi rem ipsam controversiam persequendo, quod tamen facere non licet (§. 1100.). Bellum adeo, quod ob prætenfiones geritur, quamdiu causa fuerit dubia, tendere nequit, nisi ad transactionem. Colloquium adeo, compromissum in arbitrum, & fors non solum sunt modi bellum evitandi; sed etiam ante offerri debent, quam bellum transactionis causa geratur. Cum enim justa belli causa non sit nisi injuria (§. 1109. part. 1. Jur. nat.), de injuria autem tibi facta non ante conqueri possis, quam ubi pars adversa recusat modum controversiam finiendi oblatum (§. 859. part. 1. Jur. nat. & §. 1102. b.); nec ante justum concipi potest bellum, quam in re controversa componenda inanem operam sumseris.

§. 1105.

*Quamdiu hoc jus fal-
vum ma-
nat.* Si quis in causa dubia condiciones aequas reo offerat, hic vero eas acceptare nolit; jus belli adhuc eidem competit: quodsi vero condiciones aequas a reo sibi oblatas ipse acceptare nolit; naturaliter jus belli non habet, quamdiu ipsi adhuc integrum est condiciones acceptare. Etenim si quis in causa dubia condiciones aequas reo offert, transactione litem finire intendit (§. 879. 880.). Quodsi vero reus eas acceptare nolit, ipse in causa est, ne transigatur, adeoque liti finis imponatur (§. 2. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum actori in causa dubia competat jus belli, transactionis causa gerendi (§. 1104.), quo scilicet ad transigendum vi adigitur, qui transigere recusat; quin jus belli frustra tentata transactione adhuc salvum sit, dubitandum non est. *Quod erat unum.*

Quodsi actori condiciones aequae offerantur a reo, sed is eas acceptare nolit; ipse in causa est, ne transactio perficiatur. Quamobrem cum jus belli non competat actori nisi transactionis causa (§. 1104.); quamdiu ipsi integrum est condiciones istas acceptare, ut transactio perficiatur, nullum jus belli competere potest. *Quod erat alterum.*

In causa dubia æquæ conditiones acceptandæ sunt, nec adigere licet partem adversam ad consentiendum in iniquas. Quænam vero sint æquæ, æstimandum est ex probabilitate argumentorum, quæ se ostendunt ab utraque parte, iudicio mediatoris (§. 932.), quem esse imparialem constat (§. 937.), aut viri boni, quippe quem æquum esse (§. 970.), veritatis amantem (§. 971.) ac imparialem dubitandum non est (§. 972.). Quamdiu igitur conditiones æquæ offeruntur ab eo, qui præntentioni tuæ satisfacere debet; nulla sane ratio est, cur bello eum laceßere velis, cum hoc non alio fine gerendum, quam ut in æquas conditiones, quibus acceptatis perficitur transactio, consentiat. Cumque reus in causa dubia ultra hoc obligari non possit, quam ad æquas conditiones vel offerendum vel acceptandum sibi oblatas, ut transactione finiatur controversia; nec jus actori competit eum ad ulterius quid vi adigendi. Justum adeo bellum non est, quo quis in causa dubia persequitur id omne, quod prætendit, sive quia ab omni transactione alienus est, sive quod æquas conditiones sibi oblatas acceptare nolit.

§. 1106.

Si in causa dubia bellum gerendum, bellum autem inferenti Quando offeruntur a parte adversa conditiones æquæ; hæ acceptandæ sunt bellum in ac bellum finiendum. Etenim in causa dubia bellum geritur causa dubia transactionis causa (§. 1104.), consequenter non aliud in- gestam fini- tendi debet, quam ut pars adversa æquas conditiones offerendum. rat, quibus acceptatis transactio perficiatur. Quoniam itaque his oblatas cessat ratio, cur bellum geratur; conditiones æquæ a parte adversa, cui bellum illatum fuit, oblatæ ab eo, qui intulit, acceptandæ sunt, adeoque bello finis imponendus.

Nihil hic est obscuri, modo perpendas finem, ob quem in causa dubia bellum geritur, nec ultra eum tibi quicquam licere existimes (not. §. 1105.). Immo si vim demonstrationum percipere vel non possis, vel nolis; ipse sensus moralis, quem

supra diximus (not. §. 1058.), & a quo pendet testimonium conscientiae, ad quod provocat *Panthus* Rom. II. 15. te hoc docebit, modo sumas tibi in causa dubia bellum inferri & te a quas mediatoris impartialis, vel boni viri iudicio condiciones offerre, ut a bello desistatur & controversia finis imponatur. Sic enim facile patebit, quid tibi fieri velis ab altero: hoc igitur etiam alteri facere debes (§. 99. part. 1. *Jur. nat.*).

§. 1107.

Quando jus belli extinctionem, vel per compromissum in arbitrum, vel denique per sortem fuerit composita; ob eam causam jus belli non amplius competens, seu, jus belli ob causam dubiam competens per amicabilem compositionem, transactionem, laudum arbitri, itemque sortem extinguitur. Etenim amicabili compositione (§. 874.), & transactione praetensio tua extinguitur, nec eam renovare licet (§. 890.); in laudo autem arbitri partes acquiescere tenentur (§. 946.), ac perinde fortis iudicio standum, cui diremptio litis mutuo consensu commissa (§. 305.). Quamobrem si in causa dubia controversia sive hoc, sive isto modo fuerit composita, cum ob eam non detur nisi jus belli, ut alterum ad transactionem adigere possis (§. 1103. 1104.); jus omne belli ob causam dubiam competens per amicabilem compositionem, transactionem, laudum arbitri, itemque sortem extinguitur.

Injustum adeo bellum est, quod inferitur ob causam, de qua transactum est. Cum enim per transactionem jus belli fuerit extinctum, nullo jure bellum inferitur.

§. 1108.

Obligatio naturalis quibus bellum vitetur. In causa dubia pars utraque obligatur quærere condiciones, quibus bellum vitetur. Si enim causa fuerit dubia, pro parte partis utriusque argumenta probabilia se ostendunt (§. 417. part. 2. *Theol.*

Theol. nat.), adeoque neuter contendere potest, ut alter ab ^{usque in} omni præensione desistat. Quoniam itaque utriusque jus ^{causa dubia.} incertum est, ideo a lite discendi nequit, nisi uterque aliquid remittat, aliquid retineat, vel accipiat, consequenter ut transigatur (§. 879.). Facta autem transactione cum bellum evitetur (§. 1107.); in causa dubia utraque pars obligatur quærere conditiones, quibus bellum vitetur.

Ostenditur etiam hoc modo. Quando bellum geritur privatum, de quo hic loci nobis sermo est, in causa dubia jus nostrum, quod præendimus, vi adversus alterum prosequentes (§. 1102. part. 1. *Jur. nat.*), vi impetimus corpus alterius, consequenter uterque vitam & corpus suum periculo exponit. Quamobrem cum periculum vitæ (§. 371. part. 1. *Jur. nat.*), atque periculum integritatem organi cujusdam corporis lædendi vitare debeamus, quantum in potestate est (§. 373. part. 3. *Jur. nat.*), hoc vero evitetur per transactionem aut si alio modo controversia componatur (§. 1107.); in causa dubia pars utraque obligatur quærere conditiones, quibus bellum vitetur.

Naturaliter non modo is, qui jus belli habet, ut ad transigendum alterum vi adigat (§. 1104.), conditiones quærere debet, quibus bellum alteri inferendum vitetur; sed etiam alter, qui sese defendere debebat, ne violenta defensione habeat opus, & ne causam det alteri bellum sibi inferendi. Ad vitandum bellum etiam nos ducit obligatio avertendi periculi a corpore ac fortuna alterius (§. 700. part. 1. *Jur. nat.*). Multo minus autem a quærendis conditionibus, quibus bellum vitetur, abstinendum est eo animo, ut alterum ab omni præensione desistere cogamur.

§. 1109.

In causa dubia tibi non competit jus alterum cogendi, ut de An in causa possessione decedat. Quamdiu enim causa dubia est, nondum dubia com-
certo

petat jus al- certo constat, utrum res, quam possidet alter, tuā sit, nec
terum de ne (§. 417. part. 2. Theol. nat.). Quamobrem cum nemini
possessione competat jus possessorem de possessione vi deficiendi, ante-
deficiendi. quam dominium probavit (§. 721. part. 2. Jur. nat.); in cau-
 sa dubia tibi non competit jus alterum cogendi, ut de pos-
 sessione decedat.

§. IIIO.

Idem specia-
lius expen-
ditur.

Quoniam causa dubia manet, quando deficiunt docu-
 menta seu instrumenta sufficientia, vel per testes sufficienter
 probari nequit rem esse tuam, etiamsi hoc ipse, certo scias;
jus alterum cogendi, ut de possessione decedat, tibi minime compe-
tit, etiamsi certo scias rem esse tuam, si deficiunt documenta suffi-
cientia, vel per testes sufficienter probari nequit, rem esse tuam,
 immo si vel maxime probare possis, antequam tamen probaveris, jus
 illud tibi concedendum non est (§. 1109.). Unde porro consequitur,
 si res controversa ab altero possideatur, occupationem bellicam pos-
 sessionis esse illicitam.

Injustum adeo bellum est, quod suscipitur occupandæ pos-
 sessionis causa, quando putas rem esse tuam, eo licet animo,
 ut possessione acquisita ostendas eam tuam esse. Aliter sese
 res habet, si jus tuum fuerit manifestum, ut a parte altera in
 controversiam adduci minime possit.

§. IIII.

Consuetudo
obligatio
quarendi
conditiones
quibus
bellum vite-
tur, major
fit.

Quoniam in causa dubia tibi non competit jus alterum
 cogendi, ut de possessione decedat (§. 1109.), naturaliter
 autem obligati sumus quærere conditiones, quibus bellum vite-
 tur (§. 1108.); eas quærere magis obligatur, qui petit, quam
 qui possidet.

Nimirum qui possidet, eum tamdiu in causa dubia tuerur
 possessio, donec conditiones æquas ipsi oblatas acceptare recu-
 saverit, ut ad transactionem, consequenter ad æquas offeren-
 das,

das, quibus perficiatur transactio cogi possit (§. 1103.). Quamvis adeo jure interno, quemadmodum ex demonstratione superiori liquet, uttaque pars obligetur quærere istiusmodi conditiones (§. 1108.); major tamen est obligatio petentis, quam possidentis, quia petens nisi oblati conditionibus, quibus bellum vitetur, licite bellum sumit.

§. 1109. *De re meam ab eo, qui eandem detinet, vel a debitore, Quando loco*

quod mihi debet, consequi non possum; naturaliter loco rei meæ, rei suæ vel vel mihi debita eidem auferre licet aliud tantundem valens. Qui sibi debita enim rem meam detinet, eam mihi restituere tenetur (§. aliam an- 467. part. 2. Jur. nat.), & debitor solvere id, quod debet, seu ferre liceat. ad quod præstandum se obligavit (§. 659. h. & §. 96. part. 3. Jur. nat.). Quod si hoc facere nolit, adeoque tu rem tuam, vel tibi debitam consequi non possis, cum operam dare debeas, ne patrimonio tuo damnatum inferatur (§. 494. part. 2. Jur. nat.), hoc vero avertatur, si tantundem accipis, quantum valet res, cujus jacturam facis; quin naturaliter tibi compe- rat jus aliud tantundem valens loco rei tuæ, vel tibi debitæ auferendi ab eo, qui illam restituere, hanc solvere non vult, consequenter a quo eam consequi non potes; dubitandum non est.

Tibi invito jus tuum, quod habes in re, vel ad rem auferri non potest (§. 336. part. 2. Jur. nat.), competit vero jus non patiendi, ut hoc faciat alter (§. 912. part. 1. Jur. nat.). Qui rem tuam tibi restituere vel tibi debitam solvere non vult, utique tibi auferre vult jus tuum, quod in illa re, vel ad hanc habes. Jus igitur non patiendi, ut hoc fiat, quando conse- qui non potes quod tuum est, vel quod tibi debetur, utique continet jus auferendi detentori rei tuæ, vel debitori tuc ali- ud tantundem valens. Nimirum hoc in casu perinde est ac si res mea non amplius extaret, & qui ex ea factus locuple- tior tantundem mihi restitueret, aut, cum res ipsa solvi non
(Wolff Jur. Nat. Pars V.) Cccccc possit,

possit, aestimatio ejus praestaretur, Utrumque legi naturae convenit (§. 586. part. 2. Jur. nat. & §. 664. b.), adeoque consentire debet, qui rem tuam restituere, vel tibi debitum solvere non vult, in ablationem rei alterius, quae tantundem valet, consequenter ipsa lex naturae consensum supplet.

§. 1113.

Expletio juris quid sit

Ablatio rei alienae loco suae vel sibi debitae, si eam a detentore vel debitore consequi non possumus, *Expletio juris* vocatur.

Ita nimirum appellatur a *Gratio de J. B. & P. lib. 2. c. 7. §. 2.* cum sic jus tuum, quod alter tibi reddere non vult, expleatur, ut de injuria tibi facta conqueri minime possis. Exemplum esto tale. Tu mihi debes quinquaginta thaleros, quos a te consequi minime possum, quamvis saepius interpellatus fueris. Habes vero horologium, quod tantundem valet. Quod si ego tibi aufero horologium loco pecuniae mihi debitae; hoc ipsum factum expletio juris est. Quando nimirum horologium hoc accipio loco quinquaginta thalerorum, quos solvere vel non vis, vel non potes, perinde est, ac si solvisses, sicque tu ab obligatione tua liberaris & ego consecutus censeor, quod mihi debebatur. Jus adeo meum explerum est, ut nihil amplius a te exigere possim.

§. 1114.

An sit licita

Quoniam naturaliter loco rei meae, vel mihi debitae, quam a detentore, vel debitore consequi non possum, auferre eidem licet aliud tantundem valens (§. 1112.), haec autem ablatio juris expletio est (§. 1113.); *expletio juris naturaliter licita.*

Cur in statu civili recte prohibeatur, suo ostendemus loco. Erunt tamen, quae hic de ea demonstrantur, usui ad demonstranda alia, quae illi statui conveniunt.

§. 1115.

§. 1115.

*Si quis loco rei suæ, vel sibi debita, quam a detentore, vel Quid faci-
debitore consequi non potest, auferat aliud, quod plus valet; quan- endum si res
tum pluris est detentori, vel debitori restituere debet. Etenim ablata plus
ponamus, eum hoc non restituere. Cum jam plus habeat, valeat,
quam habere debebat, & hoc ipsum veniat ex re alterius; quam sua
locupletior fit ex re alterius (§. 582. 584. part. 2. Jur. nat.). vel sibi de-
Enimvero nemo locupletior fieri debet ex re alterius (§. bita.
678. part. 4. Jur. nat.). Necessè igitur est, ut detentori, vel
debitori restituatur, quantum pluris est res loco rei suæ vel
sibi debita eidem ablata.*

E. gr. Ponamus in eo, quod dedimus (not. §. 1113.), exem-
plo horologium, quod loco quinquaginta thalerorum tibi de-
bitorum auferas, valere sexaginta. Decem adeo thaleri debi-
tori sunt restituendi. In exemplo veritas propositionis præsen-
tis adeo manifesta est, ut absque probatione admittatur. De-
bitor ab obligatione sua liberatur & tu id consecutus, ad quod
jus habebas, si quinquaginta solvit, ad ceteros decem nullum
tibi jus est. Reddendi adeo ei, cujus sunt. Nimirum perin-
de esse debet ac si debitor horologium vendidisset pro pretio
sexaginta thalerorum, ac tibi solvisset quinquaginta, quos de-
bet. Tum vero patet, residuos decem ipsius manere. Absur-
dum foret, si eos exigere velles, propterea quod horologium
venditum, ut quod tibi debebatur solvi posset. Non minus
adeo absurdum est, auferri alteri rem suam loco tuæ, aut tibi
debitæ, cum hanc consequi non possis, & retinere velle id,
quo pretium illius excedit pretium tuæ, vel id, quod tibi de-
betur.

§. 1116.

*Expleione juris non plus consequi licet, quam valet res sua Termini
ab alio detenta, aut sibi debita. Qui enim explementum juris expleionis
consequitur, is loco rei suæ, vel sibi debita, quam a deten-
Ccccc 2 tore,*

tore, vel debitore consequi nequit, aufert eidem aliam (§. 1113.). Enimvero si hoc fiat, auferre licet rem, quæ tantundem valet, quantum valet res sua, aut sibi debita (§. 1112.), quodsi vero res ablata plus valet, detentori aut debitori restituendum, quantum pluris est (§. 1115.). Quamobrem expletione juris non plus consequi licet, quam valet res sua ab alio detenta, aut sibi debita.

Atque adeo apparet, intra quos terminos contineatur expletio juris, ut nulla injustitiæ labe inficiatur (§. 926. part. 1. Jur. nat.), quam prohibet lex naturæ (§. 927. 722. part. 1. Jur. nat.). Quodsi enim rem aliam loco tuæ vel tibi debitæ auferendo plus consequaris, quam hæc valet; id non fit vitio expletionis juris, quæ rem alienam loco tuæ vel tibi debitæ auferri permittit (§. 1113. 1114.), sed neglectu officii, vi cuius restituendum, quantum res ablata pluris est (§. 1115.). Explementum juris non exigit nisi tantundem, quantum valet res tua, vel tibi debita, quam consequi non potes. Expletio juris fungitur vice solutionis: solvi autem nequit, quod non debetur, adeoque nec plus, quam debetur (§. 659.).

§. 1117.

Expletio *Si ei, a quo rem tuam, vel tibi debitam consequi non potes, juris remota auferas loco ejusdem rem aliam, & is tibi rem tuam jam restituere vult, vel debitam solvere; hæc accipienda & que ablata fuerat, restituatur effectus.*

Etenim rem alienam loco tuæ, vel tibi debitæ alteri auferre non licet, quam si tuam, vel tibi debitam consequi non possis (§. 1112.). Quamobrem si dum eandem auferas, detentor vel debitor rem tuam tibi restituere, aut debitam solvere vult, cum jam tuam, vel tibi debitam consequi possis; nulla amplius ratio est, cur alia ejus loco ipsi auferatur, consequenter rem tuam, vel tibi debitam accipere, & quæ ejus loco ablata fuerat, eam restituere teneris.

Nimirum hoc in casu ablatio, nisi alieno loco tuæ, vel tibi debitæ

debita nondum est expletio juris, quippe quae supponit, te rem tuam, vel tibi debitam consequi minime posse: sed tantummodo medium detentorem rei tuae, vel debitorem tuum adigendi, ut rem tuam restituat, vel debitum solvat; quod medium licitum esse ut appareat, sequentem subjungere lubet propositionem.

§. 1118.

Si qui rem tuam detinet, eam restituere non vult, aut debitor non vult solvere quod debet; naturaliter rem aliam ipsi auferre tibi licet non ante reddendam, donec tuam, vel tibi debitam acceperis. Si enim, qui rem tuam detinet, eam tibi restituere non confundens vult, eum ut restituat vi adigere licet (§. 540. part. 2. Jur. dus. nat.), &, si debitor non solvit, quod debet, eum ad solutionem compellere licet (§. 667.). Quoniam igitur ad rem tuam restituendam, vel tibi debitam solvendam compelli potest detentor, vel debitor, si rem quandam suam ipsi auferas, ac non ante reddas, donec tuam, vel tibi debitam acceperis, quin naturaliter hoc facere liceat dubitandum non est.

Facile apparet, hic auferri posse rem quantivis pretii & quae pretium rei tuae, vel id, quod debetur, multum excedit. Recuperatio enim rei suae motivum esse debet rem tuam tibi restituendi, vel debitum solvendi. Alia est ratio in expletione juris, ubi res aliena auferitur loco tuae, vel tibi debita, ubi plus accipere nequis, quam tibi debetur (§. 1116.).

§. 1119.

Expletione juris acquiritur dominium rei loco suae, vel sibi debita ablata. Quoniam enim res detentoris rei tuae, vel debitoris tui loco tuae, vel tibi debita auferitur, quia tuam consequi nequis (§. 1113.); necesse omnino est, ut de ea pro arbitrio tuo disponere possis, adeoque dominium ejus tibi competat (§. 1118. part. 2. Jur. nat.), quemadmodum

idem habes in re tua (§. 114. part. 2. Jur. nat.), & in ea re, quæ solvitur, acquiris (§. 719.). Quamobrem cum expletio juris naturaliter sit licita (§. 1114.), legi etiam naturæ conveniens esse debet, ut expletione juris transferatur dominium, consequenter ut dominium rei loco suæ, vel sibi debitæ ablatae dominium acquiratur.

Bene monet *Grotius loc. cit.* in Moralibus plurimum valere rationes a fine petitas. Agimus enim propter finem, ut adeo, si finis fuerit licitus, licitum etiam esse debeat medium, sine quo eum consequi non datur. Quodsi expletione juris dominium rei ablatae acquiri minime deberet, nuda rei detentio nulli foret usui, ut perinde esset quasi loco rei tuæ, vel tibi debitæ nihil accepisses. Si explementum juris consequi debes, ut perinde sit, ac si rem tuam, vel tibi debitam accepisses; necesse omnino est, ut loco illius ablata fiat tibi propria.

§. 1120.

De taxatio- In statu naturali res loco tua, vel tibi debita ablata taxan-
ne rei, quæda est a peritis ac impartialibus & in tuo arbitrio positum est, utrum
jus expletur. ipse pro eo, quod alius offert, pretio eam retinere, an alii vendi ma-
lis. Etenim expletione juris non plus consequi licet, quam
 valet res tua, vel tibi debita (§. 1116.), & si res ablata plus
 valet, quantum pluris est, domino restituere teneris (§.
 1115.). Quamobrem necesse est, ut constet de pretio rei
 ablatae. Enimvero vir bonus esse debes (§. 967.), adeo-
 que omnem quoque suspicionem injustitiæ a te dimovere
 (§. 968.). Non igitur ipse rem æstimare debes, sed ea po-
 tius taxanda est a peritis, quos pretium justo minus rei sta-
 tuere in favorem tui verendum non est, consequenter ab im-
 partialibus (§. 934.). *Quod erat unum.*

Enimvero cum nihil intersit ejus, cui res ablata, sive
 tu ipse eandem retineas, sive ea alii vendatur, cum in utro-
 que

que casu idem eidem restituatur, si quid restituendum (§. 622. *part. 3. Jur. nat.*); in tuo omnino arbitrio positum est, utrum rem, cujus dominium acquisivisti (§. 1119.) pro eo, quod alius offert, pretio ipse retinere, an eam alii vendimalis (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*). *Quod erat alterum.*

Qui sibi persuadent, his ambagibus non esse opus in statu naturali, in quo unusquisque fit iudex in propria causa; hi minime perpendunt, quodnam sit officium viri boni, aut libertatem naturalem in licentiam convertunt (§. 150 *part. 1. Jur. nat.*).

§. 1121.

Expletio juris non ante perficitur, quam ubi constiterit, detentorem rem tuam restituere, aut debitorem debitam tibi solvere nolle, ut pletio juris suam recipias. Etenim si rem tuam tibi restituere, aut debitam solvere paratus est, tu eam accipere & ipsi suam, quam abstulisti restituere teneris (§. 1117.). Quamobrem rei ablatae non ante dominium acquirere potes, quam ubi constiterit, detentorem rem tuam tibi restituere, vel debitorem tibi debitam solvere vel nolle, vel non posse (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*). Quoniam itaque expletione juris acquiritur dominium rei loco tuae, vel tibi debitae ablatae (§. 1119.), adeoque illa non ante perficitur, quam cum dominium acquiratur; expletio juris non ante perficitur, quam ubi constiterit, detentorem rem tuam restituere, debitorem tibi debitam solvere aut nolle, aut non posse, ut suam recipiat.

Nimirum antequam de eo constiterit, res ablata intelligitur eo fine, ut ad tuam restituendam, vel tibi debitam solvendam detentor, vel debitor compellatur (§. 1118.): quod ubi obtineri nequit, tum demum expletio juris perficitur.

§. 1122.

Quoniam expletio juris non ante perficitur, quam ubi *De spatio consti-deliberandi*.

concedendo constituterit, alterum rem tuam restituere, vel tibi debitam *antequam* solvere nolle, aut non posse, ut eam recipiat (§. 1121.); si *expletio in loco rei tuae detentori ejusdem, vel loco tibi debita debitori rem* *ris perficiatur* quendam suam auferens, indulgendum est ipsi spatium deliberandi, *num tuam restituere, aut tibi debitam solvere velit, an suam a te* *retineri malis, ut explementum juris consequaris.*

Ablatio rei alienæ tam medium est compellendi alterum ad rem restituendam, vel debitum solvendum, quam consequendi explementum juris. Quando tuum, vel quod tibi debetur, consequi potes, expletione juris non est opus, adeoque ea tantummodo surrogatur in locum restitutionis vel solutionis deficientis. Atque ideo ablatio rei alienæ non ante spectari potest tanquam medium explementum juris consequendi, quam ubi medium esse desinit alterum ad restituendum, vel solvendum compellendi. Quamobrem rem alienam auferens primo intendere debet compulsionem alterius ad restituendum, vel solvendum, quam expletionem juris, nec ipsius est arbitrii, quo animo detentori rei suæ, vel debitori suo rem quendam suam auferre velit.

§. 1123.

Effectus expletionis in- ris. Expletione juris semel perfecta, non amplius pœnitere licet, nec rem ablatam restituere tenetur, qui accepit, si vel maxime suam, vel sibi debitam alter offerat. Expletione juris dominium acquirit, qui rem alienam loco suæ, vel sibi debitæ abstulit (§. 1119.), adeoque eadem semel perfecta jus acquiritum invito auferri nequit (§. 336. part. 2. Jur. nat.), consequenter non pœnitere licet alterum, si vel maxime rem, quam restituere noluit, nunc restituere velit, vel debitam solvere, adeoque nec qui alienam accepit, eam restituere tenetur, sua vel sibi debita oblata.

§. 1124.

Precarium quid sit.

Precarium dicitur, quod gratis utendum conceditur, quam-

quamdiu is, qui concessit, patitur. Et id, cujus usus ita nobis concessus, *precario habere* dicimur, idiomate patrio, *Bittweise*, oder *zur Bethen haben*.

Ulpianus l. 1. ff. de prec. vocabulum sumit de eo, quod conceditur & hic significatus usui loquendi apud Romanos recepto respondet. Ita v. gr. *Seneca* de Tranquill. animi c. 11. sapientem, inquit, corpus quoque suum & oculos & manum & quicquid est cariorem vitam facturum, seque ipsum inter precaria numerare. Et *Livius* lib. 3. c. 47. debitum precario opponit. Juris tamen civilis interpretes precarium quoque vocant actum, quo usus rei gratis ita conceditur, ut ea, quando cunque placuerit, revocari possit. Nos significatum priorem retinemus.

§. 1125.

Quoniam inter precaria locum habere potest, quicquid *Quanam* usui homini esse potest (§. 1124.), res autem omnes homini usui sunt (§. 495. part. 1. *Jur. nat.*), atque hæc vel corporales sunt, vel incorporales (§. 496. 497. part. 1. *Jur. nat.*; & quodnam res tam corporales, quam incorporales, consequenter mobiles ac jus precari-immobiles (§. 148. part. 2. *Jur. nat.*), precario haberi & possunt, ut sit. Et quoniam jura sunt res incorporales (§. 498. part. 1. *Jur. nat.*); Jus, quod nobis conceditur, quamdiu concedenti placuerit, precarium est ac precario habetur, consequenter jus precarium pro lubitu concedentis revocabile (§. 16. part. 3. *Jur. nat.*).

Sane qui precario quid habet, is semper nonnisi jus precarium habet. Quando enim quid utendum tibi conceditur, tibi confertur jus ea se utendi: hoc autem precarium est, cum uti non possis, nisi quamdiu placuerit concedenti.

§. 1126.

Quia re uti non possumus, nisi ea sit in potestate nostra *An precari-* (§. 461. part. 2. *Jur. nat.*); quod precario conceditur, tradendum um requiras est (§. 434. part. 2. *Jur. nat.* & §. 1124. h.) traditio- *Quam-*
(*Wolfii Jur. nat. Pars V.*) D d d d d nem.

Quamvis vero traditione transferatur possessio (§ 23. part. 3. *Jur. nat.*); non tamen necesse est, semper transferri possessionem (§. 434. part. 4. *Jur. nat.*), sed nuda tantummodo rei detentio transfertur, quatenus sine ea usus concessus obtineri n̄quit, nisi velis istam detentionem *possessionem naturalem*, & eam, quam nos simpliciter diximus (§. 150. part. 2. *Jur. nat.*), *civilem* appellare. Hæc tamen distinctio Juri naturæ non satis convenit: qua etiam de causa ab eadem abstinuimus.

§. 1127.

An pactum de non revocando invocari non debeat, precario repugnat, nec ante precario habere dicta certum cendus es, quam tempore isto elapso.

tempus precario adjici possit.

Naturaliter minime repugnat, ut ita conveniatur, ne usus rei gratuitus intra certum tempus revocetur, eodem autem elapso liberum sit concedenti eundem revocare, quodcumque libuerit: sed tunc negotium mixtum est, nec erit precarium, quamdiu irrevocabile. Cum naturaliter valeant pacta quæcumque (§. 789. part. 3. *Jur. nat.*), modo non sint in se illicita (§. 483. part. 4. *Jur. nat.*); naturaliter non vitatur istiusmodi pactum, ut adeo mere civile sit, quod pro non adjecto haberi debeat. Et qui contendunt moribus nostris sustineri pactum, ne res precario concessa intra annum revocetur; æquitatem naturalem sequuntur, seu ea rigorem juris civilis temperant.

§. 1128.

Conventio de precario se obligat; accipiens autem concedenti se obligat ad rem restitutionem pro lubitu reposcenti. Quando de precario convenitur, concedens accipienti ad nihil se obligat; accipiens autem concedenti se obligat ad rem restitutionem pro lubitu reposcenti. Etenim quando de precario convenitur, in hoc consentiunt concedens & accipiens, ut hic re utatur, quamdiu isti libuerit (§. 1124.). Quoniam itaque concedens vult, concessionem usui semper pendere a voluntate

rate sua, adeoque non fieri necessitatis; accipienti quoque ad nihil se obligat. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam accipiens acceptatione sua non plus juris acquirere potest, quam in eum transferre vult concedens (§. 382. part. 3. *Jur. nat.*); dum precarium acceptat, eo ipso concedenti promittere intelligitur, quod rem restituere reposcenti velit, consequenter se ad hoc eidem obligat (§. 363. part. 3. *Jur. nat.*). *Quod erat alterum.*

§. 1129.

Quoniam qui precario rem habet obligatus est ad eandem De jure com-
reposcenti restituendam (§. 1128.); si restituere noluit, vi eum cedentis ad-
adigere potest qui precarium concessit, ut restituat (§. 236. part. 1. versus eum,
Phil. pract. univ.). qui rem re-

Nimirum reposcenti res extemplo restituenda, nec moram *stiuere non*
ullam indulgere tenetur, qui precarium concessit. *Quamprimum*
mum enim hic pati non vult, ut re utaris; nullum quoque ti-
bi jus utendi competit; quippe quod non subsistit nisi volun-
tate concedentis. Nulla igitur tibi fit injuria, si moram ne mi-
nimam quidem indulgere velit: quin tu potius violas jus alte-
rius, adeoque ipsi injuriam facis, si morosus fueris (§. 859.
part. 1. Jur. nat.). Quamobrem hinc ulterius facile patet, te
teneri ad id quod concedentis interest, rem reposcenti non sta-
tim fuisse restitutam (§. 655. part. 1. *Jur. nat.*), immo etiam
teneri de casu, quo ea apud concedentem non periisset, quem-
admodum in deposito accidit (§. 593. part. 4. *Jur. nat.*), ut
adeo in hisce & similibus demonstrandis ut firmus prolixiores
opus non sit.

§. 1130.

Quoniam qui rem precario habet se obligavit ad eam *Qualis res*
reposcenti restituendam, quodcumque ipsi libuerit (§. 1128.); *requiratur*
res, qua precario habetur, talis esse debet, qua usu non consumitur, ad precari-
cumque non concessus fuerit, nisi ejus usus, salva substantia, *um.*
(§. 1124.), in specie restituenda (§. 444. part. 4. *Jur. nat.*).

Precarius, adeo non conuenit rebus, quæ usu consumuntur, seu fungibilibus. Hæ enim non nisi in genere restitui possunt (§. 486. part. 4. Jur. nat.), nec usus revocari potest, sed tantummodo exigi solutio.

§. 1131.

Quomodo obligatio rem precario habentis tollatur.

Obligatio ejus, qui rem precario habet, tollitur ejus restitutione. Qui enim rem precario habet, obligatur ad eam repositenti restituendam (§. 1128.). Quod si ergo eandem restituit, cum actu præstiterit, ad quod obligatus erat, per se patet, eum concedenti non amplius esse obligatum. Quamobrem cum obligatio tollatur, quando qui alteri obligatus erat, eidem obligatus esse desinit (§. 653.); obligatio ejus, qui rem precario habet, tollitur ejus restitutione.

Nimirum restitutio rei, quam precario habemus, respondet solutioni (§. 659.), per quam tolli obligationem constat (§. 660.).

§. 1132.

An rem precario habens amplius habere non vult, nondum repositenti eam ultro restituere possit.

Qui rem precario habet, eam restituere potest, quando eam amplius habere non vult, nondum repositenti. Qui enim rem precario habet, eidem gratis conceditur ejus usus (§. 1024.), consequenter concedens nihil vicissim ab eo recipit (§. 18. part. 4. Jur. nat.). Est adeo actus mere beneficus (§. 4. part. 4. Jur. nat.), cumque nihil promittatur, quod in posterum præstandum, in præsens absolvitur, adeoque beneficium est (§. 17. part. 4. Jur. nat.), tamdiu continuandum, quamdiu placuerit benefactori (§. 1024.). Quoniam itaque beneficium nemini obrudi potest (§. 200. part. 4. Jur. nat.); nec adigi potest, qui rem precario habet, ut usum ejus invitus retineat (§. 199. part. 4. Jur. nat.). Rem adeo restituere potest, quando eam amplius habere non vult, nondum repositenti.

Equidem

Equidem casus non facile dabilis, ut, qui precario rem habet, eam invito restituere velit, præsertim cum usus, qui conceditur, non semper simplex sit, sed plerumque cum fructu conjunctus; non tamen prorsus impossibilis: id quod sufficit, ut de eodem quoque ostenderemus, quid juri naturæ conveniat. Quodsi dicas, conveniri posse, ut res restitui non possit nisi insolenti; quin ita conveniri possit, adeoque tum restitutio invito nequeat fieri dubitandum non est. Enimvero id non venit ex natura precarii, sed ex pacto adjecto.

§. 1133.

Precarium solvitur morte accipientis. Quoniam enim usus rei gratuitus conceditur accipienti ea lege, ut pro lubitu a concedente revocari possit (§. 1124.), facile intelligitur, usum illum restringi ad personam accipientis, adeoque jus quoddam personale esse (§. 539. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum jus personale morte personæ extinguatur (§. 542. part. 3. Jur. nat.); precarium morte accipientis solvitur. *An morte accipientis solvatur precarium.*

Hoc ideo notandum est, ut suo loco constet, illud non transire in hæredes, consequenter ut porro pateat, ad quid teneantur hæredes, si usum rei, præsertim frugiferæ, sibi arrogent. Non est, quod excipias, fieri posse, ut eundem etiam hæredibus concedere velit, qui defuncto concesserat. Etenim tunc constare debet de voluntate concedentis: qua explorata, precarium non transit ex defuncti persona in personam hæredis, sed novum constituitur. Ceterum an morte concedentis quoque solvatur, hic definiri nondum potest, cum hoc dependeat a jure hæreditario, quo perspecto patebit negativam veram esse.

§. 1134.

Precarium solvitur, quamprimum a concedente revocatur. Quod solvatur Etenim qui precario rem habet, eidem res utenda conceditur ea lege, ut usum pro lubitu revocare possit concedens. *Quod solvatur revocatur.*

Dddd 3

(§.)

(§. 1124.), & quamprimum eam hic repositit, ille ad restituendum obligatus est (§. 1128.). Jus igitur accipientis statim nullum est, quando a concedente revocatur, adeoque precarium solvitur.

Nimirum jus orane accipientis a voluntate concedentis pendet, quamdiu rem precario rem habet, utpote quovis momento revocabile. Non igitur diutius subsistit, quam concedens in eadem voluntate perseverat. Quamprimum velle desinit, jus accipientis extinguitur.

§. 1135,

Quando precario rem revocatur (§. 1134.); si qui rem precario habet, reposcenti non habens sit in statim restituit, in mora est (§. 638. part. 3. Jur. nat.), ac rem mora. alienam detinet, eademque utitur ac fruitur nullo jure.

§. 1136,

Consolidatio quid sit. Consolidatio dicitur acquisitio juris, quo id, quod jam ex alia causa habes, continetur,

E. gr. Competit tibi usufructus: tu jam acquiris dominium rei. Quoniam dominium plenum continet usufructum (§. 136. part. 2. Jur. nat.); hæc ipsa acquisitio consolidatio est. Etenim cum antea tibi competeret jus quoddam ad dominium pertinens, quod ab eodem fuerat divulsam tanquam pars a toto, nunc dominium in solidum habes, proprietate cum usufructu conjuncta. Equidem in Jure Romano hæc conjunctio juris, quod jam habebas, cum eo, quod deerat, ut in solidum haberes, proprie dicitur consolidatio; quoniam tamen id ipsum contingit, quando jus acquiritur, quo id, quod jam habes, continetur, definitio nostra realis est, & proprie loquendo jus, quod ex alia causa jam habes, non tam conjungitur cum eo, quod deerat, sed ex nova causa cum hoc simul acquiritur. E. gr. Si usufructus tibi competit ex legato, & postea eandem rem, in qua eundem habes, jure hæreditario acquiris,

De modis, quibus obligatio ex contractu tollitur. 767

quis, vi cuius tibi cum proprietate competeret ususfructus, etiamsi eundem nondum haberes, non tam ususfructus cum proprietate coniungitur, sed potius ex meliore causa jam habere incipis, quod antea ex alia habebas. Patebit idem in aliis casibus, in quibus de consolidatione agerur, ac etiam ex eo, quod de precario nunc porro demonstrandum.

§. 1137.

Consolidatione precarium solvitur, scilicet si dominium rei ac- *Quod pre-*
quiris. Etenim si dominium rei, quam precario habes, ac- *rium solva-*
quiris, tibi vi domini competit usus rei tam simplex, quam *tur consoli-*
cum fructu conjunctus (§. 136. part. 2. Jur. nat.), adcoque *datione.*
non amplius precario eundem habes. Precarium adeo sol-
vitur, & quia acquisitio domini hoc in casu consolidatio est
(§. 1136.), consolidatione solvitur.

Hic evidentissime patet, non jus utendi ac fruendi, quod antea pro lubitu revocabile erat, conjungi cum proprietate; sed potius expirare, cum idem jus ex meliore causa, qua nimirum dominium acquisivisti, veluti quod rem, quam precario habebas, emeris vel donatam acceperis, aut jure hæreditario consecutus fueris, jam tibi competat, utpote ab eo, a quo acquisivisti, non revocabile.

§. 1138.

Si concedens rem citra revocationem alienaverit, precarium An alienati-
non solvitur; sed revocandi facultas in novi domini arbitrium con- *one solvatur*
fertur. Etenim qui precario rem habet, ei res utenda con- *precarium.*
cessa est, donec eam revocaverit concedens (§. 1124.). Quam-
obrem cum citra revocationem alienaverit, cum hac ipsa a-
lienação dominium, consequenter jus libere disponendi de
usu rei alienatæ (§. 118. part. 2. Jur. nat.), transtulit (§. 662.
part. 2. Jur. nat.), in arbitrium novi domini contulisse intel-
ligitur, utrum usum precarium revocare velit, an nolit.
Precarium adeo non solvitur, si concedens rem citra revo-
cacio-

cationem alienaverit, sed revocandi facultas in novi domini arbitrium confertur.

Alienatio non necessario infert revocationem, cum novus dominus usum precarium prolongare possit, si velit. Quamobrem dici nequit, precarium tacite revocari, quando res alienatur. Subsistit adeo, donec a novo domino fuerit revocata, quam revocandi facultatem cum dominio contineat (§. 118. part. 2. Jur. nat.), eadem cum dominio translata intelligitur.

§. 1139.

De jure accipientis, si res alienatur.

Quoniam si res citra revocationem a concedente alienatur, precarium non solvitur, sed revocandi facultas in novi domini arbitrium transfertur (§. 1158.); qui rem precario habet, eam ante restituere non tenetur, quam novus dominus revocaverit, consequenter ante revocationem in mora non est, ac re jure utitur ac fruitur.

Hæc ideo notanda sunt, ut intelligatur, novum dominum nihil exigere posse pro usu rei, nec restitutionem fructuum, ex eo tempore, quo res in dominium ejus transit. Quodsi enim is noluisse precario concedere usum rei suæ, quam precario habes; id tibi significare deberet: ipsa autem patientia contrarium declarat, seu suum in usum precarium consensum. Tibi igitur nil imputari potest.

§. 1140.

Quomodo precarium revocet novus dominus.

Novus dominus precarium revocat ex propria persona. Etenim quando res, quam quis precario habet, alienatur, revocandi facultas in novum dominum transfertur (§. 1138.), quæ adeo ipsi competit tanquam jus suum, quatenus nimirum in dominio, quod in eum transit, continetur (§. 118. part. 2. Jur. nat.). Quodsi igitur novus dominus precarium revocat, hoc suo jure facit, adeoque ex propria persona.

Nimirum novus dominus repetit rem tanquam suam, quia usum ejus gratuitum alteri concedere non vult, non vero quod is, a quo eandem acquisivit, ipsi non concesserat nisi usum pre-

precarium. Sane si novus dominus patitur re, quam precario habet, adhuc uti, jus hoc precarium is jam habet a novo domino, minime autem ab eo, a quo antea ipsi hoc fuerat concessum. Dum enim facultas revocandi in arbitrium novi domini transfertur; ipsius arbitrii jam est, utrum pariendo, ut alter re sua ulterius utatur, de novo precarium concedere velit, ne solvatur, sed adhuc subsistat, an vero hoc facere nolit, cum jam tanquam dominus de re sua pro suo arbitrio disponere possit. Ceterum qui absque revocatione rem alienat, nec ei, in quem dominium transfert, nec alteri, qui rem precario habet, ullam facit injuriam, cum nullum ex utraque parte addit jus, quod violari possit. Notandum vero de precario hic a nobis actum esse eo potissimum fine, quod servitutes, de quibus mox acturi sumus, a precario probe sint distinguendæ.

§. 1141.

Precarium constituitur pacto, sive contractu. Etenim inter *Quomodo* concedentem & accipientem convenitur, quod accipiens *precarium* tamdiu re concedentis uti debeat, quamdiu ipsi placuerit *constitutio-* (§. 1124.), & accipiens se obligat ad rem reposcenti *statim* restituendam (§. 1128.). Quamobrem cum istiusmodi conventiones contractus sive pacta sint (§. 793. 794. *part. 3. Jur. nat.*); precarium constituitur pacto, sive contractu.

Interpretes Juris civilis disputant, num precarium sit contractus, an pactum, an vero actus mere liberalis. Sed illa disceptatio ad Jus civile pertinet, ubi contractus & pacta nuda distinguuntur. Jure Romano utique contractus non est, adeoque saltem queritur num sit pactum, an actus mere liberalis. Etsi vero concessio sit actus mere liberalis, non tamen totum negotium pro actu mere liberali haberi potest, cum constet conventionem, quæ ex parte accipientis obligationem perfectam producit (§. 1128.).

CAPIT. V.

De Jure Pignoris & Hypothecæ.

§. 1142.

*Pignoris jus
quid sit.*

Jus pignoris est jus a debitore in re tradita creditori constitutum, ut, nisi debito tempore solvatur debitum, ex eadem ipsi satisfiat. Res oppignorari dicitur, quando istiusmodi jus creditori a debitore in eadem constituitur: ipsa vero res oppignorata *Pignus* vocatur. Atque adeo patet, *jus pignoris constitui in securitatem debiti.*

In Jure Romano vocabulum pignoris æquivocum est. Sumitur enim vel in genere, ut pignus in specie & hypothecam sub se comprehendat, vel in specie eo sensu, quem retinui-
mōn definitione nostra. Præterea tam res oppignorata, quam jus in ea constitutum pignoris nomine venit, immo etiam contractus, quo pignus constituitur eodem nomine insignitur. Enimvero cum methodus nostra non ferat æquivocationes, nos pignoris nomine non utimur nisi in casu speciali pro re oppignorata, quemadmodum habet definitio. Vulgo equidem dicitur, jus pignoris esse jus in securitatem debiti constitutum: sed id ad definitionem non sufficere videtur, cum nondum pateat, quomodo securitatem inde consequatur creditor. Quamobrem nobis potius visum est determinare istud jus, ut constet, quale sit, ac hinc inferre finem, qui pignoratione intenditur ac obtinetur.

§. 1143.

*Hypothecæ
quid sit.*

Hypothecæ jus est jus a debitore creditori constitutum in re non tradita, ut, nisi debito tempore solvatur, inde satisfiat creditori. Res, in qua jus istud constituitur, vocatur *Hypothecæ*. Unde consequitur, *jus hypothecæ constitui in securitatem debiti.* Res autem, in qua hypothecæ jus constituitur, etiam *oppignorari* dicitur.

Quæ

Quæ de æquivocatione pignoris dicta sunt in specie, ea etiam de hypothecâ notanda. Nimirum etiam hypothecæ vocabulum nunc sumitur pro jure in securitatem debiti in re constituto, nunc pro re hypothecæ supposita, nunc pro contractu, quo jus hypothecæ constituitur. Ceterum ex collatione definitionum patet, pignus & hypothecam nonnisi in eo differre, quod illud tradatur creditori, hæc non tradatur.

§. 1144.

Nisi debitum statuto tempore solvatur, creditor pignus vel hypothecam distrahere, seu rem oppignoratam vendere potest. Et trahendi pignus vel hypothecam. Nisi debitum statuto tempore solvatur, creditori satisfieri debet ex pignore vel hypothecâ (§. 1142. 1143.), consequenter is inde consequi debet omne id, ad quod debitorem sibi habet obligatum, quod non solverit. Quoniam itaque hoc aliter fieri nequit, quam si res oppignorata vendatur, & de pretio tantundem accipiat creditor, quantum ad hoc sufficit, ut ipsi sit satisfactum; nisi debitum statuto tempore solvatur, creditor pignus vel hypothecam distrahere, seu rem oppignoratam vendere potest.

Atque adeo patet, quomodo pignus, vel hypothecâ pariat securitatem debiti.

§. 1145.

Quoniam creditor pignus vel hypothecam distrahere, seu rem oppignoratam vendere potest (§. 1144.); *Quale jus* jus pignoris, quod in res vel hypothecâ est jus conditum remi oppignoratam vendendi, re oppignoscilicet jus vendendi collatum sub ea conditione, nisi statuto tempore solvatur & de pretio tantundem retinendi, quantum ad hoc tunc sufficit, ut creditori satisfiat, quod solutum non fuerit debitum (§. 1142. 1143.).

E. gr. Debes mihi ex contractu fœnabri mille thaleros cum usuris pro triennio. Quando nec fortem, nec usuras solvis;

pignus vendere licet, ut, quod mihi debes, consequar. Pona-
mus pignus vendi pro pretio bis mille thalerorum, & usuras
pro triennio esse 150. thalerorum. De isto adeo pretio mihi
debentur 1150, nisi forsitan aliæ quædam impensæ a te mihi
adhuc sint præstandæ. Quicquid enim mihi debes occasione illius
contractus, id non minus consequi debeo, siquidem mihi satis-
faciendum, quam quod ex contractu debes.

§. 1146.

*An valeat
venditio pi-
gnoris, si de-
bitor non sit
in mora.* Quoniam jus vendendi pignus vel hypothecam credi-
tori non convenit nisi sub conditione, si debitor statuto tem-
pore non solverit (§. 1145.), consequenter si in mora fuerit
pignus vel hypothecam vendas, cum venditio fiat nullo jure, ipso
jure nulla est.

Nimirum jus conditionatum non ante competit, quam exi-
stente conditione, ac in casu præsentis debitor non ante obli-
gatus pati, ut res sua vendatur a creditore, quam quando in
mora est.

§. 1147.

*Quidnam
de pretio pi-
gnoris ven-
diti restitu-
endum cre-
ditori..* Quia creditor de pretio pignoris venditi non plus accipe-
re potest, quam quod sufficit, ut ipsi satisfiat (§. 1145.);
quod superest, quando creditori satisfactum, id debitori restituendum.

Ita cum in exemplo, quod modo dedimus (not. §. 1145.),
pro pretio 2000 thalerorum venditum ponatur pignus, mihi
vero tantummodo debeantur 1150; reliquos 850 ego tibi red-
dere teneor.

§. 1148.

*Quomodo
distractio
pignoris vel
hypotheca* In statu naturali pignus vel hypotheca ante taxari debet, a
peritis ac impartialibus, quam vendatur, & in arbitrio tuo pos-
sum, num ipse pro eo, quod alius offert, pretio rem oppignora-
sam retinere velis. Quodsi debitor ipse rem vendere velit, ea
lege.

lege, ut ab emtore de pretio tibi tantundem solvatur, quantum fieri debeat sufficit, ut tibi satisfiat, hoc ipsi permittendum est. Quoniam e- in statu nu- nim de pretio rei non nisi tantundem accipere licet, quan- surali. tum ad hoc sufficit, ut tibi satisfiat (§. 1145.), residuum ve- ro debitori restituendum (§. 1147.); pignus vel hypothecam ante taxari debere a peritis ac impartialibus, quam vendatur, eodem modo porro ostenditur, quo idem in casu expletionis juris demonstravimus (§. 1120.). *Quod erat primum.*

Tui autem arbitrii esse, num ipse pro eo, quod alius offert, pretio rem oppignoratam retinere velis, eodem prorsus modo ostenditur, quo idem in casu expletionis juris demonstravimus (§. cit.). *Quod erat secundum.*

Quia denique pignus vel hypotheca non alio fine venditur, quam ut tibi de pretio satisfiat, atque adeo perinde tibi est, sive a te vendatur, sive a debitore ea lege, ut ab emtore tibi de pretio tantundem solvatur, quantum sufficit, ut tibi satisfiat; quin debitori permittendum sit in hoc casu, ut ipse vendat, dubitandum non est. *Quod erat tertium.*

Non licet quoad tertium excipere, in te translatum esse jus vendendi (§. 1145.), quod tibi invito auferri non possit (§. 336. part. 2. Jur. nat.). Etenim jus hoc in te translatum non est, nisi sub hac conditione, si solvere nolit debitor. Quodsi vero, cum alio modo solvere non possit, rem oppignoratam vendere velit, ut tibi satisfiat, conditione non existente nec jus vendendi tibi competit, adeoque permittere teneris, ut debitor vendat & per emtorem de pretio tibi satisfiat. Nihil hic committitur, quod sit contra jus tuum, cum aliud in re constitutum non sit, quam ut tibi ex eadem satisfiat, nisi aliter solvere possit debitor. Quando vero rem oppignoratam pro eo, quod alius emtor offert, pretio ipse retinere volueris, necesse utique est, ut ne adsit pinguior emtor, qui plus licitatur. Retinet autem creditor pro eo, quod alius offert emtor, pignus, non jure protimiseos (§. 1108. part. 4.

Jur. nat.), quo nimirum, cum ipse vendat, non habet opus, quia emptio non ante perficitur, quam ubi in pretium ab emtore oblatum consentit (§. 968. *part. 4. Jur. nat.*). Suspicio omnis fraudis dimovetur, quemadmodum decet virum bonum (§. 968.); si pignus vendatur, vel debitore, vel aliis impari- alibus presentibus, aut si venditio aliis committatur, postquam pignus fuerit taxatum. Neque enim in statu naturali aliud quid ulterius desiderari potest.

§. 1149.

Hyperocha
quid sit.

Pars pretii pignoris, quæ id, quod creditori debetur, excedit, *Hyperocha* appellatur, idiomate patrio *der Uberschuss*. *Hyperocha* igitur *debitoris est* (§. 1147.), consequenter quando pignus venditur, maxime cavendum, ne debitor defraudetur.

Observanda igitur ea sunt, quæ in propositione precedente demonstrata & ad eandem annota fuerunt.

§. 1150.

De pignore
in solutum
dando.

Alio emtore non existente, aut pretium dignum non offerente, creditor pignus in solutum accipere potest pro eo pretio, quod taxatione definitum; non tamen cogi potest, ut accipiat. Nec ex adverso debitor cogi potest, ut in solutum det pignus. Etenim ex pignore satisfieri debet creditori, quia non solvitur (§. 1142. 1143.). Enimvero si alius emtor non extiterit, aut si pretium nimis vile offerat, cum idem retinere possit pro eo pretio, quod ab alio offertur (§. 1148.); quin idem pro pretio, quod taxatione definitum, in solutum accipere possit, dubitandum non est. *Quod erat primum.*

Enimvero cum nemo cogatur rem aliam pro alia accipere a debitore solvente (§. 670. 663.), res alia vero pro alia solvatur, si pignus in solutum datur (§. 796.), creditor cogi nequit ut pignus in solutum accipiat. *Quod erat secundum.*

Quoni-

Quoniam debitor saltem pati tenetur, ut ex pignore satisfiat creditori, si non solvat (§. 1142.), hoc vero fieri potest, si pignus vendatur & hyperocha, si qua fuerit, debitori restituatur; debitor cogi nequit, ut pignus in solutum det creditori (§. 796.). Multo minus autem cogi potest, si solvere velit (§. 1142.).

Equidem pretium pignoris semper excedere debebat quantitatem debiti, cum constituitur in securitatem debiti (§. 1142. 1143.), cui non satis prospectum, si debitor solvendo non fit; haud raro tamen contingit, ut debitum superet pretium pignoris, praesertim si illud ex causis emergentibus augeatur, veluti usuris non solutis, vel in ipso pignore casus quidem contingat, quo deterioratur, aut, ubi distrahendum, non facile reperiat emtorem, cum ob emtorum raritatem pretia rerum imminuantur. Quamobrem non uno modo contingit, ut debitor malit pignus in solutum accipi a creditore, quam solvere. Ex adverso non modo lucri cupiditas in causa est, ut quis velit pignus, cujus pretium superat debitum, sibi in solutum dari; verum etiam alia esse possunt motiva, cur quis pignus habere malit, quam pretium sibi solvi, veluti si quis rem immobilem, ex qua certam constanter percipit utilitatem, habere malit, quam pecuniam, non satis tuto sub usuris semper credendam. Hæc ideo monemus, ut intelligatur, casus propositionis praesentis esse haudquaquam impossibiles.

§. 1151.

Si pignoris distracti pretium non adaequet debitum; debitor De pretio pignoris defectum supplere tenetur, nec distractione pignoris in totum lignoris debitoratur. Pignus enim constituitur eo fine, ut, debitore non solvente, ex eo satisfiat creditori (§. 1142. 1143.), non ^{vero ut idem in solutum accipiat (§. 1150.).} Quodli ergo pignoris distracti pretium non adaequet debitum, creditori, qui totum accipit, nondum satisfactum est ex asse, sed tantummodo ex parte, consequenter cum pignus nil immutet in

in obligatione, cui accedit *per demonstrata*; perinde est ac si debitor partem debiti solvisset. Patet vero per se, parte debiti soluta, non tolli integram obligationem (§. 653.), sed quoad residuum debitorem adhuc manere obligatum. Quod si ergo pignoris distracti pretium non adæquet debitum; debitor defectum supplere tenetur, nec distractione pignoris in totum liberatur (§. *cit.*).

Non minus æquum est, ut debitor defectum in casu propositionis præsentis suppleat, aut, si hoc statim fieri non possit, in ære creditoris maneat; quam ut hyperocha eidem restituatur (§. 1149.). Absolum foret statuere, quod creditor jure suo cadat, si in constituendo pignore parum cautus non sufficienter prospexit securitati suæ, quam hoc modo consequi se posse arbitratur. Immo si debitor fuerit vir bonus, ad defectum supplendum in casu præsentis ultro sese offeret, pretio pignoris distracti in partem solutionis imputato (§. 967.); perinde ac si creditor fuerit vir bonus minime contendet, ut pignus in solum ipsi detur, cujus pretium excedit debitum: secus enim si facere velit sive debitor, sive creditor, uterque animum habet defraudandi (§. 147.), quem lex naturæ in omni omnino homine damnat (§. 148.). Notandum est, nos brevitate gratia mentionem non facere hypothecæ, quando ex ipsa demonstratione patet, propositionem tam de hypotheca, quam pignore accipiendam esse: quod ideo monemus, nos pignus non accipere generaliter; ut hypothecam sub se comprehendat, contra definitionem atque ea, quæ ad eandem annotavimus (not. §. 1142.).

§. 1152.

De jure debitoris in re ditori, dominium in eadem retinet, nec jus alienandi sibi admittit oppignorata. Etenim in creditorem non transfert nisi jus vendendi conditionatum (§. 1145.), nimirum sub hac conditione, ut eidem competat, nisi tempore statuto solverit (§. 1142. & 1143.).

Minime

Minime igitur in eundem transfert ipsum dominium, ut creditor de pignore, vel hypotheca pro arbitrio suo disponere possit (§. 118. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem in re oppignorata dominium retinet, adeoque idem in alium adhuc transferre, consequenter rem alienare potest (§. 662. part. 2. Jur. nat.). Jus itaque alienandi sibi non ademit.

Nimirum pignore constituto non plus juris acceptatione sua creditor acquirere potuit, quam debitor in eum transferre voluit (§. 382. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem cum diversa sint, habere jus vendendi, siquidem sibi non solvatur, ut sibi satisfiat, & habere jus prohibendi, ne res oppignorata vendatur, antequam solutum fuerit; qui jus prius in te contulit, non contulisse intelligitur etiam alterum. Patet autem ex propositione sequente, jus tuum consistere posse cum jure alienandi debitori vi domini competente (§. 668. part. 2. Jur. nat.), quod in re oppignorata retinuit.

§. 1153.

Si debitor rem tibi oppignoratam alienet, jus pignoris vel hypotheca, quod in ea habes, salvum manet. Etenim debitor jus pignoris, vel hypothecæ, quod tibi in re sua constituit, invito auferre nequit (§. 336. part. 2. Jur. nat.). Quodsi ergo rem oppignoratam alienet; hoc facere nequit, nisi salvo jure tuo, consequenter jus pignoris, vel hypothecæ, quod in ea habes, salvum manet. De re oppignorata a debitore alienata.

Tibi perinde esse potest, quinam in re oppignorata dominium habeat, modo tibi ex ea satisfaciendum sit, si debitum non solvarur, adeoque aliter consequi nequeas, nisi pignore distracto aut hypotheca. Jus igitur tuum consistit cum jure alienandi debitoris, consequenter ex eo minime sequitur jus prohibendi, ne res oppignorata a debitore alienetur. Dum debitor rem tibi oppignoratam alienat, veluti si vendat, vel donet alteri; transferre dominium non aliter potest, quam quale ipse

(Wolffii Jur. Nat. Pars V.)

F ffff

ha-

habet. Quamobrem cum eidem cohæreat jus pignoris vel hypothecæ, absque voluntate tua ab eodem non separabile (§. 336. part. 2. Jur. nat.); id ipsum nisi cum hoc onere transferri nequit.

§. 1154.

Quod transeat cum re ad quemlibet possessorem ac detentorem. Jus pignoris & hypothecæ cum re transit ad quemlibet possessorem, vel detentorem. Est enim jus, quod creditori in re competit (§. 1142. 1143.), nec invito a quoquam auferri potest (§. 336. part. 2. Jur. nat.). Quocunque igitur modo res ad possessorem alium, vel in alterius saltem potestatem perveniat, ut eam vel possideat, vel nude detineat; jus creditoris non extinguitur. Transit adeo jus pignoris & hypothecæ cum re ad quemlibet possessorem, vel detentorem.

E. gr. Ponamus pignus tibi furto auferri, ac furem id vendere Cajo, vel apud hunc deponere. Jus tuum salvum est. Nimirum jus pignoris ac hypothecæ inhæret ipsi rei, atque idcirco oppignorata eadem manet, in cujuscunque tandem potestatem pervenerit, & quomodoocunque pervenerit.

§. 1155.

Cujus nomine pignus vendatur. Creditor pignus vendit non suo, sed debitoris nomine. Etiam debitor in pignore dominium retinet (§. 1152.), cumque in creditorem non transferat nisi jus vendendi conditionatum (§. 1145.), si scilicet definito tempore non solvatur (§. 1142.) ut, quod sibi debetur, aliter consequi non possit, conditione existente non tollitur dominium debitoris, atque res oppignorata sua manet (§. 124. part. 2. Jur. nat.); sed tantummodo jure vendere potest creditor, quod debitoris est. Patet itaque creditorem pignus vendere non suo, sed debitoris nomine.

Jus vendendi creditori concessum est a debitore (§. 1145.), adeoque non jure suo, sed jure debitoris rem vendit, et si debitor

bitor pati debeat, ut vendatur, si aliter solvere non possit, vel solvere nolit. Neque enim per hoc, quod jus vendendi irrevocabile, in dominium vertitur: alias pignus retinere posset creditor tanquam rem suam, nec opus esset, ut id venderet, vel pro pretio, quod offert alius emtor, retineret, seu ipse emeret, nec permittere teneretur, ut ipse debitor venderet, quemadmodum supra ostendimus (§. 1148.).

§. 1156.

Si creditor pignus vendere velit, debitori ia denunciare de- De denunci-
bet, antequam vendat, nisi aliter conventum fuerit. Jure ta- atione debi-
men interno nec hoc in casu denunciatio omittenda. Etenim cre- tori facien-
ditori non ante competit jus pignus vendendi, nisi quando da.
præfinito tempore debitor solvere nequit (§. 1144.). Quam-
obrem cum certo constare non possit, num debitor, qui præ-
cise non solvit, adhuc sine mora ulteriori solvat, ubi videt,
rem suam vendi debere; immo ignores an non ipse pignus
vendere malit, quod ei permittendum (§. 1148.); creditor
omnino ipsi denunciare debet, quod pignus vendere velit,
antequam vendat. *Quod erat primum.*

Quodsi vero accesserit pactum, quo ita conventum fuit,
ut, nisi præfixo tempore solutum fuerit, sine denunciatione
creditor pignus vendere possit, tum termino solutionis præ-
terlapso perinde omnino est, ac si denunciatio debitori fa-
cta esset. Non igitur creditor obligatur ad denunciationem
demum faciendam. *Quod erat secundum.*

Enimvero quoniam pignus viliori pretio non venden-
dum, si extiterit emtor, qui majus offerre velit (§. 1149.),
creditor autem tanquam vir bonus (§. 967.) omnem suspici-
onem a se dimovere debet (§. 968.); juri interno utique
convenit, ut denunciatio fiat etiam eo in casu, quo debitor
eandem pacto remisit, ut is venditioni interesse, aut emto-

rem pinguiorem offerre possit, siquidem talem noverit. *Quod erat tertium.*

Si pignus venditur, creditor non intendere debet, nisi ut consequatur, quod sibi debetur (§. 1142. 1143.), adeoque procul ab eo absit animus, ut damnum quoddam incurrat debitor, qui præcise non solvit. Quamobrem cum ipsi perinde esse debeat, siue pignus vendatur, siue aliter sibi debitum consequatur, nec ipse interfit, ut viliori pretio vendatur, quod cariori vendi poterat; denunciatio recte omnino fit in omni casu, siue jus externum eandem urgeat, siue tantummodo jus internum exigat, ut charitati conveniat, quæ tanto magis suadet ut jure externo cedamus, si nihil interfit, utrum eodem utamur, nec ne. Neque propterea existimandum est, quasi pactum, quo remittitur denunciatio, profus inutile sit: arce enim omnes querelas, nisi moram aliquam indulgere velit creditor, & motivum præbet debitori, ne sit morosus, sed tempestive omnem lapidem moveat, ut præcise solvat, cum ipsi metuendum sit, ne pignus statim vendatur, termino solutionis præterlapso. Quæ in Jure civili de hac denunciatione traduntur, juris positivi sunt.

§. 1157.

*De pacto de pignore de-
strahendo.* Si pactum fuerit adjectum, ne liceat vendere pignus, etiamsi præcise seu tempore convento non solvatur; naturaliter moram indulgere tenetur creditor, sed quantum libuerit. Etenim cum pacta sint servanda (§. 789. part. 3. Jur. nat.), si pactum fuerit adjectum, ne liceat vendere pignus, si præcise non solvatur, nec vendere statim licet, etiamsi præstituto die non fuerit solutum, & creditor ad moram indulgendam se obligasse intelligitur (§. 638. part. 3. Jur. nat.), quam adeo indulgere naturaliter tenetur (§. 789. part. 3. Jur. nat.). *Quod erat unum.*

Enimvero cum de eo non convenerint creditor, ac debitor, quantum ille moram huic indulgere debeat; in arbitri-

trium utique creditoris collatum est, quantam velit. Quod
erat alterum.

Creditor debitori moram indulgere potest, si voluerit, & quantamcumque voluerit (§. 654 part. 3. Jur. nat.): non vero debitor exigere potest, ut indulgeat, quippe qui præcise, adeoque sine mora (§. 638. part. 3. Jur. nat.), solvere debet (§. 665.). Quamobrem etsi per pactum de non distrahendo creditor se obligaverit debitori ad moram aliquam indulgendam, si præcise non solverit; non tamen propterea in ejusdem arbitrium ipse contulit solutionem, ut moram ipse prouti sibi visum fuerit determinare possit. Creditoris adeo arbitrio id relictum est, qui jus suum sibi reservavit, cum nihil de ea re conventum fuerit. Consultius tamen est, ut in pacto de non distrahendo statim conveniatur, quantam moram indulgere debeat creditor, si præfixo die non solvatur. Quodsi pactum de non distrahendo sine ulla restrictione intelligendum foret, id nature pignoris adversaretur (§. 1142. 1143.), consequenter in se nullum foret, adeoque pro non adjecto habendum. Quoniam tamen pacificentes minime volunt, ut nihil actum sit; ipsis detrahenda non est validitas, quam ex natura negotii habere possunt.

§. 1158.

Si nullo emtore existente nec creditor pro eo, quod taxatione definitum est, pretio rem oppignoratam retinere velit, debitor autem aliter nullus invenire eadem satisfacere non possit; tamdiu pignus vel hypobecam possidere se miri, nec netur, donec emtorem invenerit: Quodsi vero frustra talem quasi-creditor e-verit, necesse est ut rem oppignoratam in solum accipiat. Ete- mere velit.

nim si nullo emtore existente creditor pro eo, quod taxatione definitum est, pretio rem oppignoratam retinere velit; ut retineat, cogi nequit (§. 1150.). Quoniam tamen debitor aliter solvere nequit, nisi pignus aut hypobeca distraeta per hypoth. cum negotium aliter exitum habere nequeat, rem oppignoratam interea tanquam suam detinere, adeoque possidere

possidere debet creditor (§. 150. part. 2. Jur. nat.), donec emtor quidam sese obtulerit. Quod si vero frustra talem expectet, cum necessitati sit parendum, ut rem oppignoratam tandem in solutum accipiat opus est.

Si hypotheca in securitatem debiti constituta fuerit, possessione consulitur creditori, ut fructus ex re immobili percipere possit, ne damnum sentiat ex mora, antequam emtor reperiat, aut ut saltem damnum minus patiat, si hoc modo omne averti minime possit. Neque vero inutilis existimari debet possessio, quia tandem ipsa necessitas urget creditorem, ut rem sibi oppignoratam in solutum accipiat. Quamdiu enim hoc factum non est, debitorem sibi adhuc habet obligatum, ut, si forsitan ad meliorem fortunam pervenerit, & pignus vel hypotheca viliori pretio vendi debuerit, quod deest, ab eodem adhuc consequi possit: quo commodo excidit, re oppignorata in solutum accepta. Hæc quidem ita se habeat naturaliter, quemadmodum demonstratio præsentis propositionis aperte loquitur. Quid conveniat in statu civili, hujus loci non est disquirere.

§. 1159.

Luitio pignoris quid sit.

Pignus luere dicitur debitor, si debitum solvit. Idem solutio debiti, in cuius securitatem constitutum pignus, vel hypotheca. Quamobrem cum solutio fieri debeat eo præcise die, quo debetur (§. 665.); *pignus quoque lui debet eo præcise die, quo debitum solvendum.*

Nimirum constituto pignore vel hypotheca solutionem promittere certo die, idem est ac promittere, quod eo die pignus lui debeat, prouti etiam communiter disertis verbis promitti solet.

● §. 1160.

*De restituti-
one pignoris. ea autem, debitore solvente, libera efficitur.* Etenim pignus traditum

ditum est creditori in securitatem debiti, ut nimirum ex eo ipsi satisfieri possit, si statuto tempore non solvatur (§. 1142.). Quoniam itaque debitum solvitur, quando pignus luitur (§. 1159.); nulla sane amplius ratio est, cur res oppignorata a creditore detineatur, quippe quæ apud ipsum foret sine omni causa. Quamobrem pignus debitori statim restituendum, quando id luit. *Quod erat primum.*

Similiter hypotheca constituitur in securitatem debiti, ut nimirum ex ea satisfieri possit creditori, si statuto tempore non solvatur (§. 1143.). Quando itaque debitor solvit, nullum amplius creditori jus est in re oppignorata, consequenter hypotheca esse desinit. Eodem igitur solvente, libera efficitur. *Quod erat secundum.*

Nimirum jus pignoris ac hypothecæ rei oppignoratæ tamdiu inhæret, quamdiu debitum non fuit solum, quod per ipsam pignoris ac hypothecæ naturam patet (§. 1142. 1143.). Quamprimum adeo solvitur, jus istud extinguitur, nec erit amplius pignus vel hypotheca res, quæ ante fuerat. Libera igitur efficitur in utroque casu ab eo jure, quod competeat creditori. Pignus cum consistat in re tradita, hypotheca in non tradita; illud porro exigit restitutionem, hæc eadem minime indiget.

§. 1161.

*Si res oppignorata fuerit vendita, vel in solutum eam accer- An pignus
pis creditor; debitor pignus posthac luere nequit.* Etenim si res *venditum*
oppignorata venditur, aut a debitorum venditur (§. 1148.), aut *distrabi*
creditor vendit debitoris nomine (§. 1155.), a quo jus ven- *possit.*
dendi in ipsum translatur (§. 1145.). Quamobrem cum per
venditionem dominium transferatur in emptorem (§. 939.
part. 4. Jur. nat.), quod eidem invito iterum auferri nequit
(§. 336. *part. 2. Jur. nat.*); si vel maxime debitor pignus post-
hac

hac luere velit, ut eidem restituatur (§. 1160.), hoc tamen amplius fieri nequit. *Quod erat unum.*

Quodsi creditor in solutum accipiat rem oppignoratam, cum debitor posthac debitum præcise solvere volens repetere nequeat rem in solutum datam (§. 800.), nec si pignus luere velit, hoc ipsi restituendum (§. 1159.). *Quod erat alterum.*

Monuimus jam ante (not. §. 1160.), pignus & hypothecam definire esse pignus & hypothecam, quamprimum solutum creditori. Quamobrem cum perinde sit, ac si solutum fuisset, si ex pretio pignoris venditi satisfiat creditori, vel idem in solutum accipiat pignus aut hypothecam; siue res oppignorata vendita, siue in solutum data fuerit, in hoc etiam casu pignus vel hypotheca esse desinit, omni jure debitoris ac creditoris, quod antea in eadem uterque habebat extincto, & venditore ac creditore, qui eam in solutum accepit, nunc tanquam suam possidente.

§. 1162.

Pignus & hypotheca qualis res esse debeat.

Jus pignoris ac hypotheca constitui potest tam in re mobili, quam immobili; imò in re incorporali; illud tamen securius constituitur in re mobili, hoc autem in immobili. Etenim jus pignoris constituitur in re tradita (§. 1142.), jus hypothecæ in re non tradita (§. 1143.), utrumque eo fine, ut nisi tempore præfixo solvatur, ex eadem satisfiat creditori. Quoniam itaque emi ac vendi possunt res corporales tam mobiles, quam immobiles, ac incorporales (§. 1001. part. 4. Jur. nat.), ut adeo ex eorum pretio satisfieri possit creditori; jus pignoris ac hypothecæ constitui potest tam in re mobili, quam immobili. *Quod erat unum.*

Quoniam vero per se patet, magis prospectum esse securitati creditoris, si ipse rem mobilem sibi oppignoratam detineat, quam si eum penes se habeat debitor; consequenter

ter si ea ipsi tradita fuerit (§. 434. *part. 4. Jur. nat.*); non magis autem prospectum fit securitati creditoris; sive ipse rem immobilem detineat, sive debitor; jus pignoris securius constituitur in re mobili, hypotheca in immobili. *Quod erat alterum.*

Communiter etiam hoc observari solet: subinde tamen contrarium non minus obtinet. Quodsi ubivis tuta esset fides, nunquam opus foret, ut res mobilis oppignoranda traderetur: sed cum nusquam tuta fides fit, rem mobilem, si oppignoretur, tradi consultum est, nisi hypotheca generatis constituatur una cum speciali, de qua deinceps.

§. 1163.

Si jus pignoris vel hypotheca constituitur in re aliqua, eadem Quomodo obligatur pro debito debitoris. Etenim si jus pignoris vel hypothecæ constituitur in re aliqua, id fit ea lege, ut debitore *res oppignorata obligetur* non solvente ex eadem creditori satisfiat (§. 1142. 1143.). *sur.* Succedit adeo quasi res oppignorata in locum debitoris, ut ejus nomine solvat. Cum itaque pro alieno debito obligetur, qui alterius loco solvere tenetur, si ipse non solvat; si jus pignoris vel hypothecæ constituitur in re aliqua, eadem obligatur pro debito debitoris.

Hinc dicere etiam solemus, quod bona debitoris obligata sint creditori pro debito ipsius. Et si rem penitius consideres, pignus ac hypotheca sunt instar fidejussoris, qui se pro debitore obligat, ut ipse solvat, nisi debitor principalis solverit (§. 784. *part. 4. Jur. nat.*). Quemadmodum fidejussio fit in securitatem debiti (§. 783. *part. 4. Jur. nat.*); ita etiam in securitatem debiti constituitur pignus & hypotheca (§. 1142. 1143.), quatenus nimirum perinde pignus & hypotheca obligatur ad solvendum, quemadmodum fidejussor. In hac reductione pignoris & hypothecæ utique inest aliquid fictitii, quatenus scilicet res oppignorata spectatur tanquam persona, *(Wolffii Jur. Nat. Pars V.)* Ggggg quæ

quæ pro persona alia principaliter obligata sese obligavit; hoc tamen minime obstat, quin vi istius reductionis multa ad pignus & hypothecam transferri possint, quæ de fidejussoribus sunt demonstrata. Ita e. gr. hinc statim patet, quod creditor sibi obligatum habeat & debitorem, & rem oppignoratam, nec illius obligatio tollatur per pignus constitutum, sed idem adhuc eodem modo obligetur, quasi oppignoratio nulla facta fuisset (§. 785. part. 4. Jur. nat.), quod ex pignore non plus consequi possit creditor, quam ipsi fuerat a debitore solvendum (§. 787. part. 4. Jur. nat.); quod debitori ante sit denunciandum, rem oppignoratam venditum iri, nisi solvat, antequam vendatur (§. 805. part. 4. Jur. nat.); quod, si debitor solvit, pignus & hypotheca a vinculo suo liberetur (§. 795. part. 4. Jur. nat.); ac ita porro. Quod si nolis ex notione fidejussionis demonstrare ea, quæ ex notione pignoris ac hypothecæ demonstranda sunt; vi tamen reductionis pignoris ac hypothecæ ad fidejussorem facile deteguntur, quæ de pignore ac hypotheca tenenda sunt.

§. 1164.

*Cuiam
competat
jus oppigno-
randi.*

Nemo oppignorare potest nisi rem suam: dominus tamen rem suam oppignorare potest pro debito alieno. Quando enim res oppignoratur, in creditorem transfertur jus vendendi conditionatum (§. 1145.), consequenter jus dominium transfereudi (§. 939. part. 4. Jur. nat.), adeoque alienandi (§. 662. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem cum soli domino competat jus alienandi (§. 668. part. 2. Jur. nat.); nemo quoque rem oppignorare potest nisi dominus, consequenter nemo oppignorare potest nisi rem suam. *Quod erat unum.*

Quoniam dominus rem suam oppignorare potest, *per demonstrata*, ac de re sua pro lubitu disponere (§. 118. part. 2. Jur. nat.); eandem quoque oppignorare potest pro debito alieno. *Quod erat alterum.*

Nimirum si quis rem suam oppignorat pro debito alieno;

rum

tum in locum debitoris succedit & ejus obligationem, salva principali, in se suscipit, ut adeo perinde sit ac si debitor in re sua jus pignoris vel hypothecæ constituisset. Nisi enim debitor principalis solverit, ut ex pignore vel hypotheca satisfaciendum sit creditori; qui pro debito pignus vel hypothecam constituit, pro debitore jam habetur. Quando itaque in definitione Juris pignoris ac hypothecæ dicitur, quod a debitore constituatur (§. 1142. 1143.); id ita intelligendum est, quod hoc faciat vel per se, vel per alium: qua de causa non diximus, jus istud constitui debere in re sua a debitore, sed saltem in re simpliciter. Quando enim constituit per alium, id non constituitur in re debitoris, sed in re constituentis. Quæ igitur de debitore in anterioribus demonstrata sunt, de eo etiam intelligenda, qui pro debito alieno rem suam oppignorat, ac pro debitore se gerit. Si quis vero in verbis scrupulosior fuerit, quam necessarium videbatur; is per nos pro debitore substituat constituentem.

§. 1165.

Quoniam nemo oppignorare potest nisi rem suam (§. *De re aliena* 1164.); *rem alienam oppignorare non licet*, consequenter cum *non oppignoratio* hæc oppignoratio nullo jure fiat, *oppignoratio rei aliena, in-randa. scio scilicet ac invito domino facta, ipso jure nulla est.*

Ostenditur idem hoc modo. Jus oppignorandi soli domino competit (§. 1164.). Sed nemo sibi actum ullum vi dominii domino licitum arrogare debet (§. 652. *part. 2. Jur. nat.*). Ergo etiam nemini licet rem alienam, in scio nimirum ac invito domino, oppignorare.

Nullum adeo jus in re consequitur creditor, si res aliena ipsi oppignoretur. Quodsi debitor non fuerit solvendo, sibi imputare debet, quod cautius mercatus non fuerit.

§. 1166.

Quoniam oppignoratio rei alienæ, in scio scilicet ac *De re aliena* invito domino facta, ipso jure nulla est (§. 1165.); *res one rei alienæ*

na oppigno-aliena, si fueris oppignorata, domino eam vindicanti restituenda rase. a creditore.

Quando res aliena loco pignoris tibi tradita fuit, ea nullo jure in potestatem tuam pervenit (§. 1165.). Ipsa igitur naturalis obligatio urget, ut eam domino restituas, quamprimum nosti, eam esse rem alienam, etiamsi dominus nondum norit (§. 467. part. 2. Jur. nat.), nec celandum est, eam tibi oppignoratam esse, si dominus inquisiverit (§. 469. part. 2. Jur. nat.). Fraus debitoris tui nec domino auferre potest jus suum (§. 336. part. 2. Jur. nat.), nec te ab obligatione naturali, in se immutabili (§. 142. part. 1. Phil. pract. univ.), liberare.

§. 1167.

Quando res aliena oppignorari possit. Quoniam dominus rem suam oppignorare potest pro debito alieno (§. 1164.), perinde vero est, sive ipse eandem oppignoret, sive tibi oppignorandam tradat; *si quis rem suam tibi oppignorandam pro debito suo tradit, oppignoratio valida.*

Equidem non opus esse videtur, ut creditor norit, rem sibi oppignoratam non esse debitoris propriam, sed oppignorandi causa ab alio acceptam; consultius tamen est, ut consensum suum declarat dominus, cum facile emergere possint casus, in quibus cum ignoretur, quid gestum fuerit inter debitorem ac dominum rei oppignoratae, probatu vel difficile, vel prorsus impossibile sit, eam consensu domini oppignoratam fuisse.

§. 1168.

De oppignorazione b. futura. Oppignorari etiam possunt bona futura. Etenim si bona futura oppignorentur, jus vendendi conditionatum, quod in creditorem transfertur (§. 1145.), futurum est, quippe quod non ante existere potest, nisi re, cui inhaerere debet, existente, quod per se patet. Enimvero jus etiam futurum in

in

in alterum transferri potest (§. 948. *part. 4. Jur. nat.*). Ergo etiam oppignorari possunt bona futura.

Quando nimirum bona futura oppignorantur, ea intelliguntur, quæ, quando hypotheca constituitur (§. 1143.), nondum habes, sed posthac demum acquiruntur, & eo tempore, quo ex hypotheca tibi satisfaciendum, præsentia sunt: neque enim aliter intelligi potest oppignoratio bonorum futurorum, quam ut tibi oppignorata esse debeant, quæ nunc in patrimonio tuo non sunt, eo tamen tempore, quo tibi solvendum, in eodem erunt, ut etiam ex his tibi satisfieri possit. Atque adeo patet, necesse non esse, ut bona futura sint res certo exituræ. Quodsi enim interea temporis nihil acquisiveris, quod non jam habebas, cum oppignoratio fieret; futurorum quoque obligatio nullum habet effectum. Quamobrem facile patet, si sola bona futura oppignorentur, cum de præsentibus non habeat debitor, quæ oppignorare posset, securitatem debiti aleæ committi: secus est, si cum præsentibus una oppignerentur futura.

§. 1169.

Nemo sciens rem alienam pignori accipere debet. Etenim An quis sciens rem alienam pignori accipit, cum sibi competere rem alienam velit jus eam vendendi, ut de pretio sibi satisfiat, nisi de eam pignori accipere in scio ac invito domino suam faciendi, consequenter fur-possit. tum committendi (§. 498. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem cum furtum lege naturæ sit prohibitum (§. 519. *part. 2. Jur. nat.*), adeoque etiam animus furandi eidem adversetur; nemo sciens rem alienam pignori accipere debet.

Recte omnino *Paulus* l. 36. ff. de cond. ind. furem esse statuit eum, qui sciens rem alienam pignori accipit. Errant vero Judæi, qui statuunt, neminem cogi pignus furtivum restituere.

§. 1170.

De oppignoratione con-
fuerit. *Res aliena oppignorari potest sub conditione, si mea facta*
ditionata rei si mea facta fuerit; oppignoratio non ante valida, quam
aliena. *conditione existente (§. 467. part. 3. Jur. nat.). Quamob-*
rem cum rem oppignorare possim, quando mea facta est (§.
1164.); nil obstat, quo minus etiam rem alienam oppigno-
rare valeam sub conditione, si mea facta fuerit.

Si res aliena oppignoretur sub conditione, si mea facta fuerit, re vera non tam res aliena oppignoratur, quam propria. Quamdiu enim aliena est, oppignofata non est: quamprimum autem tua facta est, oppignorata esse incipit, adeoque non tanquam aliena, sed tanquam tua.

§. 1171.

An res tibi
oppignora-
ta iterum
oppignorari
possit. *Rem tibi oppignoratam alteri oppignorare potes, inscio eo,*
qui eam tibi oppignoravit, non tamen pro debito majore, quam
pro quo tibi erat obligata. Etenim si rem oppignoratam alteri oppignores, jus, quod in ea habes, alteri cedis (§. 81. part. 3. Jur. nat. & §. 1145. h.), & quia eandem non oppignoras pro majore debito, quam pro quo tibi erat obligata, nihil committitur, quod est contra jus debitoris tui, quod per se patet. Quamobrem cum quilibet jus suum alteri cedere possit, debitore suo inscio (§. 89. part. 3. Jur. nat.), quamdiu nil fit contra jus ipsius (§. 117. part. 3. Jur. nat.); rem tibi oppignoratam alteri oppignorare potes, inscio eo, qui eam tibi oppignoravit, modo illa non pro majore debito obligetur, quam pro quo tibi erat obligata.
Quod erat unum.

Si rem oppignoret pro debito majore, quam sibi obligatam habet, quoad excessum eandem nullo jure facit, adeoque eam pro majore oppignorare nequit. *Quod erat alterum.*

Quin quod tibi debetur, alteri cedere possis, nemo dubitat. Quidni igitur etiam cedere eidem liceat pignus in securitatem istius debiti constitutum? Immo si res tibi oppignorata alii a te oppignoretur, id ipsum fieri haud raro potest commode debitoris tui, veluti si fit in mora, quam tu ipsi indulgere haud commode poteras.

§. 1172.

Nomen debitoris tui mihi pignori dare potes. Etenim si *An nomen* nomen debitoris tui mihi pignori das, in me transfers jus *debitoris sui* quod tibi debetur a debitore tuo exigendi, nisi præfixo die *oppignorari* solvas, quod tu mihi debes, adeoque sub hac conditione *possis.* mihi cedis jus crediti tui, nisi præfixo die solveris (§. 81. *part.* 3. *Jur. nat.*). Quamobrem cum quilibet jus suum alteri cedere possit, quando hac cessione nil fit contra jus tertii (§. 117. *part.* 3. *Jur. nat.*), quale in casu præsentis non fieri per se patet; quin nomen debitoris tui mihi pignori dare possis, dubitandum non est.

E. gr. Ex contractu chirographario tibi quis debet mille aureos: tu petis, ut tibi mutuo dem octingentos & mihi oppignoras mille aureos, tradito chirographo. Nemo non videt, hoc modo pignus constitui posse. Quodsi enim octingentos, quos mihi debes, non solveris, quibus solutis chirographum tibi reddendum erat; mihi exigere licet mille, qui tibi debentur, hyperocha tibi restituta.

§. 1173.

Quodsi ita fuerit conventum, ne te inscio res pignori data De pacto ne alii oppignorari possit; si te inscio oppignoretur, oppignoratio non res pignori *valet.* Etenim si ita conventum fuerit, ne te inscio res *data iterum* pignori data alii oppignorari possit; ad eam iterum non oppi- *oppignore-* gnorandam te obligavisti, consequenter juri, quod alias *tur.* tibi competebat (§. 1171.), renunciavisti (§. 103. *part.* 3. *Jur.* *nat.*),

nat.), neque tu pati debes, ut eandem denuo oppignoret (§. 104. *part. 3. Jur. nat.*). Quodsi hoc non obstante eandem alteri oppignoret, cum nullo jure hoc faciat, oppignoratio quoque valida esse nequit, & tu eam revocare potes.

Servanda pacta sunt (§. 789. *part. 3. Jur. nat.*). Te igitur inscio contra pactum rem pignori datam alteri oppignorare non debet creditor tuus. Quodsi vero tuo hoc facit consensu, oppignoratio valet, cum tunc perinde sit, ac si pactum de non iterum oppignorando non adjectum fuisset. Tui autem arbitrii est, utrum consentire velis, nec ne (§. 117. *part. 3. Jur. nat.*).

§. 1174.

Oppignora- *Si rem alienam oppignoraveris, postea vero ejus efficiaris do-*
tio rei alic- *minus; pignus convalescit.* Cum enim rem alienam oppigno-
na quando ras, oppignoratio non valida est (§. 1165.). Enimvero si
convalescat. ejus efficiaris dominus, cum ea jam sit tua (§. 124. *part. 2. Jur. nat.*), eandem quoque oppignorare vales (§. 1164.). Cum adeo res, quæ antea erat aliena, nunc tanquam tua sit penes creditorem, cui pignori data erat; quin eadem jam oppignorata esse debeat, dubitandum non est. Quæ adeo ab initio invalida erat oppignoratio, nunc, quando rei effectus es dominus, convalescit.

E. gr. Rem tibi commodatam creditori tuo pignori das: postea eandem emis, aut qui commodaverat, donat. Pignus, quod ab initio nullum erat, nunc convalescit. Neque enim amplius dici potest, te pignori dedisse rem alienam.

§. 1175.

Casus alius. *Si res aliena fuerit oppignorata, postea vero dominus oppi-*
gnorationem ratihabuerit; pignus convalescit. Quando enim res aliena inscio domino oppignoratur, oppignoratio ipso jure

jure nulla est (§. 1165.): Quando vero posthac dominus eandem ratihabet, accedente jam ipsius consensu perinde est ac si eam tibi oppignorandam tradidisset. Quoniam igitur tunc efficitur valida (§. 1167.); quæ antea invalida erat *per demonstrata*, nunc convalescit (§. 588. *part. 3. Jur. nat.*).

§. 1176.

Si res aliena fuerit oppignorata, postea vero dominus tuus efficiatur debitor; oppignoratio non convalescit. Quando enim a non domino facta invalida est (§. 1165.), qui rem alienam pro suo debito tibi obligare voluit (§. 1163.). Enimvero quando dominus rei oppignoratæ efficitur debitor tuus; quamvis ad solvendum debitum ipsum habeas tibi obligatum (§. 96. *part. 3. Jur. nat. & §. 659 h.*), non tamen propterea rem ejusdem in specie pro eo debito tibi obligatam habes, cum sine consensu domini ipsemet tibi jus in re ipsius pro tuo arbitrio constituere non possis (§. 984. *part. 3. Jur. nat.*). Nulla igitur ratio est, cur oppignoratio, quæ pro debito non domini facta ab initio statim erat invalida, ac invalida manet, etiam ubi dominus factus est debitor *per demonstrata*, nunc pro debito domini valida fieri debeat. Quamobrem patet, oppignoracionem convalescere non posse, si res aliena fuerit oppignorata, postea vero dominus efficiatur debitor tuus (§. 70. *Ontol. & §. 588. part. 3. Jur. nat.*).

Si oppignoratio antea invalida convalescere debet, necesse est ut res maneat obligata pro eodem debito, pro quo ab initio minus valide obligata fuerat: alias enim quæ pro alio debito valet oppignoratio, ea non convalescit, sed tum demum incipit, diversa prorsus ab ea, quæ ante invalida erat.

§. 1177.

Naturaliter bona debitoris creditori obligata sunt pro debito De obligati-
(*Wolfii Jur. nat. Pars V.*) Hhhhh *illius,*

*one natura-
li bonorum
debitoris
pro debito
suo.*

illius, & debitore non solvente rem ejus quamcunque pignoris loco auferre licet. Etenim si a debitore meo consequi non possum, quod mihi debet, loco rei mihi debitæ aliud tantundem valens eidem auferre licet (§. 1112.), immo quod plus valet, cum onere restituendi, quantum pluris est (§. 1115.), consequenter necesse est, ut debitor patiatur ex bonis suis tibi satisfieri, si ipse solvere nolit. Quamobrem patet naturaliter bona debitoris creditori obligata esse pro debito ipsius. *Quod erat unum.*

Similiter si debitor nolit solvere, quod debet, rem aliam ipsi auferre naturaliter licet non ante reddendam, donec id, quod tibi debetur, fueris consecutus (§. 1118.). Quoniam igitur res hoc fine ablata rationem pignoris habet (§. 1142. 1160.); naturaliter debitore non solvente rem ejus quamcunque pignoris loco auferre licet. *Quod erat alterum.*

In casu primo expletio juris fit (§. 1113.), naturaliter licita (§. 1114.), quæ ab oppignoratione rei profus diversa est. Hæc autem expletio juris fieri non posset, nisi bona debitoris tibi naturaliter pro debito tuo essent obligata. Sane si debitor tibi solvere debet, aut, quia non solvit, pro debito tibi satisfacere; hoc unique fieri debet ex bonis ipsius. Qui adeo obligatur ad solvendum, vel, quia non solvit, pro debito tibi satisfaciendum; ejus utique bona tibi obligata esse debent pro debito ipsius, ut scilicet ex iisdem tibi necessario fit satisfaciendum. Quamvis vero etiam rem oppignoratam sibi habeat obligatam pro debito creditor (§. 1163.): hæc tamen oppignoratio ab ista bonorum obligatione in eo differt, quod ista tibi tribuit jus in re certa, ex qua tibi satisfieri debet, hæc vero indefinite jus ad bona creditoris, ut ex iis tibi satisfiat. Nullam debitoris rem in specie pro debito ipsius tibi naturaliter obligatam habet creditor. Unde si paratam pecuniam non habeat debitor, ut expletione juris opus sit, res quascunque,

quas

quas habet in bonis suis, offerre potest, ut vendantur ac de earundem pretio tibi satisfiat, vel naturaliter rem quamcunque, quam potes, auferre licet, si ipse per te reluctantante debitore explementum juris consequi debeas. In casu altero oppignorationis non ante fieri potest, quam si debitor fuerit morosus: antea vero in securitatem debiti tibi metipsum pignus constituere nequis in re quadam ipsius. Suo autem loco patebit, cur oppignoratio privata in statu civili licita non sit, perinde ac expletio juris in eodem creditori non permittenda (not. §. 1114.). Quod si hæc probe perpenderit, facile patet ob naturalem bonorum debitoris obligationem pro debito ipsius & oppignorationem creditori permissam, si debitor non solverit, dici non posse, quod oppignoratio rei alienæ convalescat, si dominus efficiatur debitor.

§. 1178.

Oppignorari etiam possunt res extitura. Etenim si res ex-De oppignoratione re-
tituræ oppignorantur, ita convenitur inter debitorem & cre-
ditorem, ut creditor, quod ipsi debetur, ex rebus extiturarum extituri-
ris consequatur, nisi solverit, antequam existant, adeo que rerum.
jus hypothecæ in iisdem constituitur (§. 1143.). Patet adeo
fieri utique posse, ut res extituræ oppignorentur.

E. gr. Tu mihi debes 500 thaleros certo die solvendos. Jus hypothecæ mihi constituere potes in fructibus prædii termino solutionis præterlapso percipiendis, nisi in eodem solveris. Tum utique fructus isti mihi oppignorati sunt: fit ita, quod oppignoratio facta sit quinquennio ante, quam fructus isti existerent. Oppignoratio rerum extiturarum nullam in se involvit contradictionem, atque adeo impossibilis non est (§. 79. Ontol.).

§. 1179.

*Res litigiosa oppignorari nequit, nisi sub conditione, si con-*De oppignoratione rei
tingat eam fieri oppignorantis. Quando enim res litigiosa est, ratione rei
de dominio ejus controvertitur inter eum, qui eandem op-
litigiosa.

Hhhhh 2

pigno-

pignorare vult, & aliam, vel alios (§. 629. part. 4. Jur. nat.), adeoque adhuc incertum est, cuinam dominium in ea competere debeat (§. cit.). Quamdiu adeo controversia finita non est, nemo quoque jus eam vendendi habet, ut de pretio ejus satisfaciat debitori suo. Quamobrem cum qui rem oppignorat creditori suo, in eundem transferre debeat jus rem vendendi, nisi solverit, ut de pretio ejus satisfaciat eidem (§. 1145.); res litigiosa oppignorari nequit. *Quod erat unum.*

Enimvero quod oppignorari possit sub hac conditione, si contingat eam fieri oppignorantis; eodem modo ostenditur, quo supra demonstravimus, rem alienam oppignorari posse sub hac conditione, si contingat eam fieri oppignorantis (§. 1170.). *Quod erat alterum.*

Nemo, qui sapit, pignoris loco accipiet rem litigiosam, cum pignus, vel hypotheca constituatur in securitatem debiti (§. 1142. 1143.), quæ admodum lubrica est, cum non ante certa sit, quam quando oppignoratio ab initio invalida convalescit, si qui eam oppignoravit ejus efficitur dominus. Non tamen semper inutilis est conditionata rei litigiosæ oppignoratio. Quando enim debitor solvendo non est, spes tamen ejus nondum decollata, ut rei litigiosæ efficiatur dominus: præstat habere securitatem adhuc incertam, quam prorsus nullam.

§. 1180.

Dere eadem Rem tibi oppignoratam alii creditori denuo oppignorare non pluribus cre- debet debitor, nisi tantundem valeat, ut inde utriusque creditori satisfieri possit. Etenim si res tibi oppignoratur, id fit in securitatem debiti tui, ut, si id aliter consequi non possis, seu præfixo die non solvatur, inde tibi satisfaciat (§. 1142. 1143.). Quoniam adeo jus, quod in re oppignorata acquisivisti, tibi invito auferri nequit (§. 336. part. 2. Jur. nat.); si ea vix tantundem valet, ut tibi creditori primo inde satisfacieri possit, oppignora-

gnoratioe secunda securitati creditoris secundi minime prospicitur, quem adeo scientem in eam minime consensurum facile intelligitur, cum securitati suæ hoc modo consultum velit (§. 1142. 1143.). Quamobrem cum in hoc casu non sine fraude fiat oppignoratio secunda (§. 147.), fraus vero omnis lege naturali prohibita sit (§. 148.); rem tibi oppignoratam alii creditori denuo oppignorare non debet debitor, si ea tantundem non valet, ut utrique creditori inde satisfieri possit. *Quod erat unum.*

Quod si vero res tantundem valeat, ut utrique creditori inde satisfieri possit; si debitor non solvat; cum utriusque securitati prospectum sit, quod oppignoratioe unice intenditur (§. 1142. 1143.), quin res tibi jam oppignorata, alii adhuc creditori, immo aliis pluribus oppignorari absque fraude possit (§. 147.), consequenter id facere liceat debitori, dubitandum non est. *Quod erat alterum.*

In casu altero perinde omnino est, ac si debitor rem suam obligaret pro debito majore.

§. 1181.

Si eadem res duobus vel pluribus oppignorata fuerit; is, cui De re opprimo oppignorata, præfertur ei, cui secundo oppignorata & ita por- gnorata plu- ro. Etenim primus consecutus in re oppignorata jus, ut ei- ribus. dem inde satisfiat (§. 1142. 1143.): quod cum eidem auferri minime possit (§. 336. part. 2. Jur. nat.), secundo creditori aliud jus acquiri minime potuit, quam ut ei ex residuo satisfiat, postquam primo ex asse satisfactum. Idem cum intelligatur de tertio ac ita porro, si plures fuerint; evidens est, eadem re duobus, vel pluribus oppignorata, primum creditorem, cui ea oppignorata fuit, præferri secundo, secundum tertio ac ita porro.

Quod si res tantundem non valeat, ut omnibus creditoribus,
 H h h h h 3 quibus

quibus oppignorata, inde satisfieri possit, sibi imputent creditores posteriores, quod securitati suæ non magis consuluerint. Antequam enim rem pignoris aut hypothecæ loco accipias, inquirendum est non modo in pretium rei, verum etiam num jam alii oppignorata sit. Qui in eo desiderari patitur industriam suam, culpa sua damnum incurrit, si debitor non fuerit solvendo, nec ipsi ex re oppignorata satisfieri possit.

§. 1182.

An pignore uti liceat. *Creditori pignore uti non licet, nisi a constituyente usus ejus ipsi concedatur.* Etenim pignus traditur in securitatem debiti, ut nimirum inde satisfiat creditori, si debito tempore debitum non solvatur (§. 1142.). Quamobrem cum creditor acceptatione sua in re oppignorata plus juris consequi non possit, quam in eum transferre voluit constituens (§. 382, part. 3. Jur. nat.); nisi a constituyente usus eidem fuerit concessus, pignore uti non licet.

Non est quod excipias, innoxium esse pignoris usum, adeoque tibi tunc licere eodem uti. Etenim lege naturæ simpliciter prohibetur, ne actum ullum, qualiscunque tandem iste fuerit, vi domini domino licitum sibi arroges (§. 652. part. 2. Jur. nat.). Ita si tibi oppignoratus fuerit annulus aureus gemmis distinctus, quamvis innoxius sit ejus usus, si eum digito induas, quando convivio interesse debes; ab eodem tamen abstinendum, nisi ab eo, qui eum pignori dedit, usus hic tibi concedatur, ut ad actum istum annulus tibi commodatus sit (§. 418. part. 4. Jur. nat.).

§. 1183.

De furto u- *Si creditor pignore utitur, usu ejus sibi non concesso a constitua-*
(us in pigno- *ente; furtum usus committit.* Quoniam enim creditori nul-
re commisso. lum competit jus pignore utendi, nisi a constituyente ejus u-
 sus ipsi concedatur (§. 1182.); eodem modo ostenditur, eum furtum usus committere, quo idem de depositario re deposita

deposita utente demonstravimus (§. 581. part. 4. Jur. nat.).

Ad naturam pignoris, quod tantummodo traditur in securitatem debiti (§. 1142.), minime requiritur, ut usus pignoris creditori concedatur, adeoque de eodem peculiariter conveniri debet. Quodsi usus concedatur, creditor pignore non utitur qua pignore, sed tanquam re, cujus sibi usus ex alio contractu concessus, veluti tanquam commodata, vel locata. Per se usus pignoris naturæ ejus repugnat.

§. 1184.

Creditor pignus diligenter custodire debet, hoc est, omnem adhibere curam, ne res oppignorata vel pereat, vel deterioretur. Etenim pignus non traditur nisi in securitatem debiti (§. 1142.), & hoc soluto in specie restituendum (§. 1160.). Constituens adeo hunc habere intelligitur animum, ne res oppignorata vel pereat, vel deterioretur, consequenter vult eam a creditore adhiberi curam, ne pereat, vel deterioretur. Et quia creditor non nisi in securitatem debiti pignus accipit (§. 1142.), & hoc soluto ad restituendum in specie sese obligat (§. 1160.); eodem modo intelligitur, quod sese obliget ad eam curam adhibendam, quæ requiritur, ne res oppignorata vel pereat, vel deterioretur. Immo cum naturaliter jam obligatus sit creditor ad omne damnum, quantum in se est, a constituyente avertendum (§. 495. part. 2. Jur. nat.), & ad rem alterius non destruendam, nec deteriorandam (§. 647. part. 2. Jur. nat.); & eadem obligatio etiam teneat constituentem respectu rei suæ, quam oppignoravit (§. 494. 648. part. 2. Jur. nat.); naturaliter quoque constituens rem pignori dare nequit nisi eo animo, ut omnem curam adhibeat creditor, ne ea vel pereat, vel deterioretur, ac creditor ad eandem curam adhibendam obligatur. Quamobrem patet, creditorem pignus diligenter custodire debere.

Nihil in hac obligatione mutatur per hoc, quod non minus

nus debitoris, quam creditoris causa res oppignorata fit potius creditorem. Naturalis enim obligatio in se immutabilis est (§. 142. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Et quamvis jure externo permittendum sit, ut quis re sua abutatur (§. 169. part. 2. *Jur. nat.*), consequenter non adeo sollicitus fit, ne res sua pereat, vel deterioretur; non tamen jure interno recte facit, si eam curam abjicit, consequenter ne externo quidem jure presumi potest consensisse tacite in custodiam rei sue minus diligentem constituens. Ad diligentem adeo custodiam obligatur creditor non minus externo, quam interno jure.

§. 1185.

De damno in pignore dato si dolo vel culpa ejus res oppignorata vel perit, vel deteriorata resarciendo. fuit. Creditor debitori, vel constituti resarcire tenetur damnum, Etenim naturaliter damnum omne five dolo, five culpa datum resarciendum (§. 580. part. 2. *Jur. nat.*). Quamobrem resarcire quoque creditor debitori vel constituti tenetur damnum, si dolo, vel culpa ejus res oppignorata vel periit, vel deteriorata fuit.

Ostenditur etiam hoc modo. Qui rem alienam dolo, vel culpa sua deteriolem reddit, in tantum domino tenetur, quanto minoris est res deteriorata (§. 618. part. 2. *Jur. nat.*), consequenter ad præstandam æstimationem rei, si ita deteriorata fuerit, ut nullius amplius sit usus, aut prorsus destructa, vel si perierit. Quamobrem cum hoc modo damnum resarciatur (§. 572. part. 2. *Jur. nat.*); creditor debitori, vel constituti resarcire tenetur damnum, si dolo, vel culpa ejus res oppignorata vel periit, vel deteriorata fuit.

§. 1186.

De casu in pignore contingit, quo vel perit, vel deterioratur; de eo non tenetur creditor. Quoniam qui pignus tradit, dominium in re oppignorata retinet (§. 1152.), cumque sine pignore non credidisset creditor, qui de

de securitate debiti hoc modo sibi prospicere voluit (§. 1142.), commodi debitoris causa res oppignorata penes creditorem est, ut adeo perinde existimari debeat, ac ea penes se esset. Enimvero si res casu periisset penes ipsum, damnum ipsius esset (§. 356. part. 2. Jur. nat.). Erit igitur etiam damnum ipsius, si absque culpa creditoris, quam alias præstare tenetur (§. 1185.), casus in pignore contingit, quo vel perit, vel deterioratur; consequenter de eo non tenetur creditor.

Nulla sane ratio est, cur casum præstare teneatur creditor, quo eodem apud constituentem res oppignorata non periisset, vel deteriorata fuisset, quemadmodum commodatarius (§. 447. part. 4. Jur. nat.). Inter commodatarium enim & creditorem, cui res oppignoratur, magna differentia est. Etenim in commodato res commodantis solius commodarii causa apud hunc est, & hic solus commodum ex contractu percipit: at idem minime obtinet in pignore. Etenim creditor naturaliter obligatur securitati suæ prospicere (§. 494. part. 2. Jur. nat.), adeoque cum pignus constituatur in securitatem debiti (§. 1142.), sine pignore credere debitori non tenebatur. Quamobrem cum intersit debitoris ut credatur, pignoris constitutio commodum ejus potissimum respicit, ut hujus gratia apud creditorem esse intelligatur.

§. 1187.

Si creditor fuerit in mora, ne pignus restituat; casum præstare tenetur, qui in eodem non contigisset, si restitutum fuisset. Quando casus in re contingit, quæ oppignorata fuerat, qui idem in eadem non contigisset, si restituta fuisset, culpa creditoris damnum datum est. Quamobrem cum creditor damnum sua culpa datum refarcire teneatur (§. 1185.); casum etiam præstare tenetur, qui idem in re oppignorata non contigisset, si restituta fuisset, quando in mora restituendi est.

(Wolffii Jur. Nat. Pars V.)

Iiiii

§. 1188.

§. 1188.

An pignore inscreunte tollatur obligatio debitoris. Si pignus casu perit, aut ita deterioratur, ut inde satisfieri non possit creditori; hic nihilominus debitorem sibi adhuc obligatum habet. Quando enim jus pignoris constituitur in re aliqua, hæc quidem obligatur pro debito debitoris (§. 1163.); quoniam tamen non constituitur nisi eo fine, ut ex re satisfiat creditori, nisi debitor solvat tempore debito (§. 1142.), pignoris constitutione non tollitur obligatio debitoris, sed ea adhuc subsistit, ita ut creditor & personam debitoris, & rem sibi obligatam habeat. Quoniam itaque de casu non tenetur creditor (§. 1186.); si pignus casu perit, aut ita deterioratur, ut inde satisfieri non possit creditori, hic nihilominus debitorem sibi adhuc obligatum habet.

Quod si pignus consideres tanquam fidejussorem (not. 1153.); veritas propositionis præsentis statim elucescet. Quando enim pignus casu perit, aut ita deterioratur, ut inde satisfieri non possit creditori; perinde est ac si fidejussor fieret non solvendo, aut moreretur, bonis nullis relictis. Equis vero dixerit, propterea debitorem principalem non amplius manere obligatum? Obligatio rei oppignorata accessoria est, perinde ac fidejussoris, quæ cum non perimat principalem, nec casu quodam extincta illam tollit. Non est, quod excipias, si fidejussor evadat non solvendo, nullum inde damnum redundare in debitorem principalem; qui tamen jacturam facit rei suæ, quando pignus perit, vel ita deterioratur, ut pretium ejus sit longe infra debitum. Durum adeo videri, si debitor & solvere debitum, & rei oppignoratae jacturam simul facere debeat. Ast magis durum foret, si debitor absque omni sua culpa jacturam ejus facere deberet, quod sibi debetur. Juri adeo naturali adversatur Jus Saxonicum, vulgo Land-Necht lib. 3. art. 5. sub fin. quod creditori admittit potestatem creditum suum repetendi, pignore casu amisso, veluti si pecus oppignorata moriatur absque culpa creditoris: quam Juris Saxonici dispositionem iniquam

quam Saxoniz Elector *Augustus* in provinciis suis recte abrogavit & secundum jus civile naturali hac in parte conforme pronunciari jussit part. 2. constit. 26. Ceterum nihil refert, utrum pretium pignoris tantummodo adæquet debitum, an multum, aut parum superet, cum casus in totum pertineat ad debitorem, seu constituentem.

§. 1189.

Quoniam ad casum referendum, si res oppignorata, cum *De pignore* a creditore diligentissime custodita fuisset, furto auferatur, *furto ablato* si vero pignus casu perit, adeoque etiam amittitur, creditor nihilominus debitorem sibi adhuc obligatum habet (§. 1188.); *pignore furto ablato, debitor nihilominus creditori solvere tenetur, si is in custodiendo nulla ex parte desiderari passus fuit diligentiam suam.*

Nimirum quicquid in pignore contingit absque culpa creditoris, id eidem imputari minime potest (§. 540. part. 1. *Phil. pract. univ.*), consequenter absolum foret, ut inde damnum sentiret.

§. 1190.

Contractus pignoris dicitur, quo debitor creditori tradit *Contractus* rem in securitatem debiti, debito soluto in specie restituendam. *pignoris & dam.* Et *pignus* pacto constitutum dicitur *conventionale.* *pignus con-*

Quoniam in Jure civili pignus in significato latiori sumitur *conventionale.* etiam pro hypotheca (not. §. 1142); ideo etiam hypotheca pignus conventionale dicitur, etsi pactum, quo jus hypothecæ in re constituitur, a contractu pignoris distinguatur, quia pacta & contractus in illo Jure differunt, & pacta legitima prætoria a non legitimis. Sed hæc a foro Juris naturæ aliena sunt.

§. 1191.

Contractum hypothecarium appellare lubet, quo debitor *Contractus*

hypothecarius jus hypothecæ constituit creditori in re sua, vel alius locus & *hypocreditoris*. Et *hypothecam* hoc modo constitutam *conventionalis* *hypothecam* *conventionalem* vocamus.

Nimirum quod in Jure civili pactum legitimum prætorium hypothecæ appellari solet, id in Jure naturæ contractum hypothecarium vocari minime repugnat (§.794, part.3. Jur. nat.).

§. 1192.

De pignore *Pignus voluntarium* dicitur, quod libera constituentis voluntate constituitur. Et eodem sensu *Hypotheca* quoque *voluntaria* *voluntaria* vocatur. Unde patet *pignus contractum constitutum esse voluntarium*, & *hypothecam* quoque *voluntariam esse*, quæ pacto constituitur.

In Jure civili *pignus voluntarium* opponitur *necessario*, quod autoritate publica constituitur, & ejus adeo constitutio supponit statum civilem. In Jure naturæ autem *pignus voluntarium* admitti potest tanquam genus, sub quo tanquam species continetur *conventionale*. Equidem in Jure civili *pignus conventionale* habetur pro specie *voluntarii*, quatenus etiam per testamentum legatario *pignus* aliquod constituitur in re ab hærede tradenda, quod nec a Jure naturæ abhorre suo constabit loco; sed concipi etiam possunt casus alii *pignoris voluntarii*, veluti si tibi dono cum onere rem quandam & constituo *pignus* ei, cui quid a te præstandum, in ipsa re donata. Idem intelligitur de *hypotheca*.

§. 1193.

De hypotheca speciali *Hypotheca specialis* dicitur, quæ constituitur in re certa in specie, veluti in domo, vel in prædio, aut in bibliotheca & *generali*. *Generalis* vero *hypotheca* vocatur, quæ constituitur in omnibus bonis, tam præsentibus, quam futuris. Solet etiam cum *hypotheca generali* conjungi *specialis* in majorem securitatem, ne, si ex *hypotheca speciali* tibi satisfieri non possit,

non tantummodo quoad id, quod deficit, personam, verum etiam res, quas habet, tibi habeas obligatas (§. 1163.).

Pignus in specie dictum, quod nos solum pignoris nomine compellamus (§. 1142.), cum requirat traditionem (§. cit.), semper speciale est, quia omnia bona tradi nequeunt, cum res possideantur propter usum.

§. 1194.

Pignus & hypothecæ ad obligationem quamcunque accedere potest. Etenim tam pignus, quam hypothecæ constituitur in hypothecæ ad securitatem debiti (§. 1142. 1143.), consequenter ejus, ad quamnam quod præstandum alius tibi obligatus est (§. 170. part. 1. Jur. obligationum), ut nimirum ex re oppignorata tibi satisfiat, nisi solvem accerit debitor (§. 1145.). Pignus itaque & hypothecæ ad obligationem quamcunque accedere potest.

Non refert, quomodo contracta sit obligatio, modo tibi alterum perfecte habeas obligatum sive ad dandum, sive ad faciendum. Ac parum interest, sive quis pure, sive sub conditione quacunque, aut in diem obligatus sit. Cum enim pignus & hypothecæ constituatur in securitatem debiti (§. 1142. 1143.); creditor non minus securitati suæ prospicit quoad debitum conditionatum, quam quoad purum: quod satis patet.

§. 1195.

Hypothecæ generalis nomina etiam & jura comprehendit. Etenim hypothecæ generalis constituitur in omnibus bonis (§. thecæ generalis 1192.). Quamobrem cum ad bona tua etiam referenda rali comprehendantur nomina (§. 450. part. 2. Jur. nat.), & in iisdem quoque computanda sint jura nostra (§. 451. part. 2. Jur. nat.), nomina & jura vero (§. 1172.) & jura etiam oppignorari possint (§. 1162. jura. b. & §. 498. part. 1. Jur. nat.); hypothecæ generalis nomina etiam & jura comprehendit.

Quando itaque bona omnia simpliciter oppignorantur, bo-

na & mobilia, & immobilia, nomina quoque & jura, modo hæc sint alienabilia, non personalia, quod per se intelligitur, oppignorata censentur.

§. 1196.

De hypotheca generali omnibus immobilibus, vel in omnibus nominibus; ea sola oppignorata censetur, quæ expresse nominata fuerunt. Etenim nemo plus juris acceptatione sua acquirere potest, quam promissor in eam transferre voluit (§. 382. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem nec creditor jus hypothecæ acquirere potest, nisi in iis rebus, quas debitor, vel alius pro debito ipsius oppignorare voluit. Quoniam itaque contra constituentem pro vero non habetur, nisi quod expresse dixit (§. 428. part. 3. Jur. nat.); si hypotheca constituitur in omnibus bonis mobilibus, vel in omnibus immobilibus, vel in omnibus nominibus, ea sola oppignorata censentur, quæ expresse nominata fuerunt.

Casus, quos enumeravimus, singulos esse possibiles, nemo non facile perspicit. In singulis autem hypotheca specialis dici nequit, cum res oppignoratae non in specie enumerentur, quemadmodum hypotheca specialis requirit (§. 1193.), nec generalis simpliciter est, cum non omnia bona in universum oppignorentur, sed quæ certi tantummodo generis sunt: hypotheca igitur generalis constituitur quoad certum bonorum genus, adeoque cum restrictione, quatenus scilicet ad hoc bonorum genus restringitur.

§. 1197.

De certa corporum universitate oppignorata. Si certa corporum universitas oppignoratur; hypotheca specialis est. Etenim cum certa corporum universitas constituat totum aliquod per aggregationem (§. 341. Ontol.); si ea oppignoratur, perinde omnino est, ac si res certa in specie oppignorata fuisset, seu certum quoddam individuum. Enimvero

vero si res certa in specie oppignoratur, hypothecæ specialis est (§. 1093.). Ergo etiam specialis est hypothecæ, si certa corporum universitas oppignoratur.

E. gr. Si tibi oppignoratur grex, veluti ovium, porcorum, caprarum, pavonum, anserum, anatum; res utique in specie certa tibi oppignoratur, perinde ac si certum quoddam individuum tibi obligatum fuisset. Nisi enim debito tempore solverit debitor, ex grege isto tanquam re in specie obligata tibi satisfaciendum.

§. 1198.

Si certa corporum universitas oppignoratur, non solum obligata sunt ea, quæ tempore contractæ hypothecæ in illa fuerunt; sed etiam quæ postea accesserunt. Quenam a-
 gata sunt ea, quæ tempore contractæ hypothecæ in illa fuerunt; sed etiam quæ postea accesserunt. Nimirum corporum universitas corporum si nominetur, hoc nomine non modo designantur, quæ ean-
 dem nunc constituunt, verum simul comprehenduntur ea, comprehenduntur quæ quocumque tempore accedunt, cum illa & augmentantur.
 tum, & decrementum recipere possit. Quamobrem cum non repugnet res etiam futuras (§. 1168.) & exituras oppignorari (§. 1178.), & contra promittentem pro vero habendum sit, quod dixit (§. 428. part. 3. Jur. nat.); si certa corporum universitas oppignoratur, non solum obligantur ea, quæ tempore contractæ hypothecæ in illa fuerunt, sed etiam quæ postea accesserunt.

E. gr. Si grex ovium oppignoratus fuerit, non modo oppignorata intelliguntur capita, quæ tempore hypothecæ constitutæ in grege fuerunt, sed etiam quæ postea nata & in locum demortuarum successerunt. Grex enim ovium semper intelligitur idem, sive quædam demortuæ fuerint, sive aliæ natæ eundem auxerint. Quamobrem si ex grege tibi satisfaciendum, is tibi obligatus erit, qui tunc temporis fuerit, nec excipi potest, hæc vel illa capita in grege non fuisse, quando in eodem jus hypothecæ tibi constituebatur. Similiter si taberna fuerit oppignorata,

pignorata, non tantummodo intelliguntur merces, quæ tunc in eadem fuerunt, quando hypotheca constituebatur; verum etiam eæ, quæ postea comparatæ sunt, consequenter quæ eo tempore in eadem reperiuntur, quo tibi ex taberna satisfaciendum. Quemadmodum enim in grege ovium aliæ moriuntur, aliæ nascuntur & in earum locum succedunt, vel in locum demortuarum aliæ etiam evadunt; ita etiam merces, quæ nunc sunt in taberna, venduntur, ac aliæ in locum venditarum inferuntur. Sicuti igitur grex oppignoratus intelligitur, qualis est eo tempore, quo ex eodem creditori satisfaciendum; ita etiam idem dicendum de taberna. Quod si certus numerus ovium de grege tibi oppignoratus fuerit; cum non totus oppignoratus fuerit, nec nisi in determinato isto numero jus hypothecæ habes, consequenter res certa distinctim, non collective tibi obligata est.

§. 1199.

*De impensis
necessariis
in pignus
factis resti-
tuendis.*

Debitor obligatur ad restituendas impensas in pignus factas necessarias. Etenim creditor omnem adhibere debet curam, ne res oppignorata vel pereat, vel deterioretur (§. 1184.), & debitore solvente eadem in specie restituenda (§. 1160.), immo ad damnum refarciendum tenetur, siquidem ipsius culpa perierit, aut deteriorata fuerit (§. 1185.). Quamobrem ipsi competit jus impensas in rei oppignoratae conservationem, adeoque necessarias (§. 604. part. 2. Jur. nat.), faciendi, sine quibus impediri nequit, ne pereat, vel deterioretur (§. 159. part. 1. Phil. pract. univ.). Quoniam vero debitor locupletari nequit cum damno creditoris (§. 585. part. 2. Jur. nat.), quod utique accideret, si is impensas de suo facere teneretur (§. 582. part. 2. Jur. nat.); debitor obligatur impensas necessarias in pignus factas creditori restituere.

Cum debitor velit rem oppignoratam restituere in specie, eamque minime deterioratam, consequenter creditorem obligatum habere ad rem oppignoratam conservandam; in eundem etiam transferre

transfere intelligitur jus impensas necessarias faciendi, utpote sine quibus conservari res nequit (§. 604. part. 2. Jur. nat.). Quoniam vero absolum foret velle, ut impensas istas de suo faceret creditor, nec is in hos consentiret, siquidem prætenderet debitor, quod facile patet, cum is pignus detinere nolit nisi securitatis suæ gratia (§. 1142.); debitor quoque ad illas restituendas sese obligasse tacite intelligitur.

§. 1200.

Naturaliter creditor in rem oppignoratam impensas utiles facere nequit, sine consensu debitoris. Quoniam enim impensis *utilibus* in utilibus res tantummodo efficitur utilior aut fructuosior (§. pignus factum 605. part. 2. Jur. nat.), adeoque melioratur (§. cit.), minime *aus.* autem ad ejus conservationem illæ requiruntur; creditori, qui dominium in re oppignorata non habet (§. 1152.), sed eam saltem in securitatem debiti detinet (§. 1142.), eodem soluto eandem restitutus (§. 1160.), nullum jus est rem meliorandi. Et quia non quilibet impensas utiles facere potest, vel etiam vult, si possit, &c. ubi impensæ forent restituendæ, ne debitor locupletior fieret cum damno creditoris (§. 585. part. 2. Jur. nat.), luitio pignoris evaderet sumtuosior, vel prorsus impossibilis; naturaliter sine consensu debitoris impensas utiles in rem oppignoratam facere nequit creditor.

Non est quod excipias, dominum naturaliter obligari, quantum in se est, ad rem meliorandam (§. 608. part. 2. Jur. nat.), quantum enim melioratio in ipsius potestate sit, non tuum est, sed ipsius statuere (§. 156. part. 1. Jur. nat.). Et, si vel maxime minus recte faciat, si meliorationem negligit, cum hic nihil committatur contra jus tuum, qui pignus in securitatem debiti tantummodo detinet, hoc ipsi permittendum est (§. 157. part. 1. Jur. nat.). Diversa igitur prorsus est ratio impensarum utilium, quam necessariorum (*not.* §. 1199.). Non inest contractui pignoris, ut eam restituas meliorem industria tua factam: inest autem eadem, ne eandem restituas culpa

nua deteriorē factam, aut ne culpa tua eandem perire patiaris (§. 1184.).

§. 1201.

An restituenda.

Quoniam naturaliter creditor in rem oppignoratam impensas utiles facere nequit, sine consensu debitoris (§. 1200.); si faciat proprio motu, sui periculo facit, consequenter quando debitor pignus luens eos restituere nequit, sibi imputare debet.

Æquitati equidem convenit, ut impensæ utiles restituantur, si possint (§. 585. part. 3. Jur. nat.), et si minus recte fecerit creditor, quod consensum debitoris non requisiverit: non tamen creditori jus est debitorem ad restitutionem compellendi, si noluerit.

§. 1202.

De fructibus rei oppignoratae.

Si res oppignoratur, fructus etiam pendentes & extantes tempore distractionis oppignorati censentur. Quoniam enim fructus pendentes a re, ex qua proveniunt, nondum separati sunt (§. 433. part. 2. Jur. nat.); pro parte rei oppignoratae recte habentur (§. 341. Ontol.). Qui adeo tempore distractionis pendet, una cum re oppignorati intelliguntur. Quod erat unum.

Enimvero cum res oppignoretur in securitatem debiti (§. 1142. 1143.), ut scilicet inde satisfiat creditori, si debitor non solvente res oppignorata vendi debet (§. 1145.); res oppignorata censi debet eo modo, quo optime securitati creditoris prospectum. Quamobrem cum fructus ex re proveniant (§. 956. part. 1. Theol. nat.), & quamdiu pendet, una cum re oppignorati sint per demonstrata, extantes autem tempore distractionis a re quidem separati sint, eos tamen debitor, seu constituens adhuc habeat (§. 434. part. 2. Jur. nat.) quin eosdem sibi una oppignoratos esse voluerit creditor, atque adeo hos quoque sibi ex contractu obligatos habeat, dubitandum non est (§. 1191. 1163.). Quod erat alterum.

Nimirum

Nimirum quando de pignore aut hypothecæ contrahitur (§. 1190. 1191.); respicienda est mens contrahentium, cum nemo sibi alterum obligare possit, nisi in quantum se eidem obligare voluit (§. 382. part. 3. Jur. nat.). Quoniam res oppignoratur in securitatem debiti, ea omnino intelligitur fuisse mens contrahentium, ut eidem abunde sit prospectum. Nullum adeo dubium est, quin, si creditor interrogatus fuisset, num etiam fructus pendentes ac extantes sibi obligatos esse velit, responsurus fuisset, quod etiam hos sibi obligatos habere velit. Debitor autem, seu constituens in hoc consentire debuit, siquidem sibi credi voluit. Consultius tamen est, ut expresse dicatur, quod & quoniam fructus una oppignorati esse debeant, consequenter de eo, quod pro vero habendum, tanto minus dubium quoddam moveri possit (§. 428. part. 3. Jur. nat.). Quodsi dicas fructus accedere rei, adeoque tanquam accessori-um sequi suum principale; in Jure naturæ nihil dixisse dicendus es, ubi ex distinctis notionibus legitima argumentandi forma inferendum, quod probari debet. Oppignorari possunt fructus soli, oppignorari potest res una cum fructibus omnibus, qui toto quodam tempore percipiuntur, oppignorari potest res absque fructibus, oppignorari etiam potest res cum fructibus pendentibus solis tempore distrahendi pignoris vel hypothecæ, tum etiam cum fructibus adhuc extantibus. Cum contrahentes legem contractui dent mutuo consensu, ubi mentem suam non satis expresseverunt verbis, quænam ea fuerit aliunde conjectandum, veluti ex fine, qui constitutione pignoris vel hypothecæ intenditur.

§. 1203.

Si quis ignoranti rem alienam, aut morbosam vel vitio quodam laborantem, aut rem vilioris generis pro re pretiosioris, vel rei oppignorati as pro auro, vel gemmas adulterinas pro veris, oppignoravit; rata, fraude vel errore detecto, pignus aliud vel hypothecam constituere aut per fidejussorem idoneum cavere tenetur. Etenim res oppignoratur in securitatem debiti (§. 1142. 1143.). Quodsi

adeo in re oppignorata sit defectus, quem ignorabat creditor, cum oppignoraretur, ut eadem securitati suae non sit prospectum; quoniam ipse sine pignore, vel hypotheca credere noluit, fraus vera ab omni contractu procul abesse debet (§. 149.); necesse utique est, ut securitati creditoris aliter consulatur. Quamobrem cum per se pateat, hoc fieri minime posse, nisi pignus aliud tradatur, vel hypotheca in re alia constituatur (§. 1142. 1143.), aut per fidejussorem caveatur (§. 783. part. 4. Jur. nat.); qui ignoranti rem alienam, aut morbosam, vel vitio quodam laborantem, aut rem vilioris generis pro re pretiosioris oppignoravit, fraude vel errore detecto pignus aliud vel hypothecam constituere, aut per fidejussorem idoneum cavere tenetur.

Quoniam fraus omnis ab omni contractu, adeoque etiam a contractu pignoris vel hypothecae, procul abesse debet (§. 149.); nemo sciens oppignorare debet rem, in qua est defectus, ut ex ea creditori satisfieri non possit, debito non soluto. Si vero contra fecerit debitor, aliam rem substituere obligatur, quamvis creditor defectum nondum animadverterit. Qui enim habuit animum defraudandi, eum deponere debet, quamdiu mutatio in potestate est (§. 148.). Quodsi ignorans oppignoraverit rem, in qua est defectus; cum sine animo defraudandi substitutionem rei alterius amittere non possit quamprimum error sibi innouit (§. 147.); aliam quoque hoc in casu substituere tenetur, etiamsi adhuc ignoret defectum creditor. Si vero non habeat aliam, quam substituere possit, aut facilius ipsi fuerit reperire fidejussorem; hoc modo cavere debet creditori.

§. 1204.

De debito statim exi. est, Quoniam qui ignoranti rem oppignoravit, in qua defectus statim exi. est, fraude vel errore detecto pignus aliud, vel hypothecam constituere, aut per fidejussorem idoneum cavere tenendum rei tur (§. 1203.); si rem aliam oppignorare nequeat, vel fidejussorem
oppignorata. rem

rem idoneum reperire non possit, creditor ad solvendum ex tempore debitorem compellere potest, etiamsi terminus solutionis nondum comparuerit.

Nimirum ita conventum est, ut non aliter credatur, nisi securitati crediti satis prospiciatur. Quodsi ergo hoc non fecerit debitor, nec creditor ipsi credere obligatur, adeoque debitum statim exigere potest, etiamsi terminus solutionis nondum comparuerit. De crimine stellionatus, quod committit fraudem in re oppignoranda committens, dicere non est hujus loci. Quod enim pœna recte coercetur in civitate, alibi demonstrandum. Facile autem apparet, si fraus vel error non ante animadvertatur, quam quando pignus distrahendum, cum tunc ex eo creditori satisfieri non possit, eum tantummodo personam debitoris sibi habere obligatam, perinde ac si pignus vel perierit (§. 1188.), vel viliori pretio distractum fuerit (§. 1151.).

§. 1205.

Antichresis est jus re oppignorata utendi fruendi loco pecuniæ creditæ. Pactum, quo hoc jus in creditorem confertur, dicitur *pactum antichresticum*, vel *pactum antichrescos*, & creditor, qui hoc pacto pecuniam credit, vocatur *creditor antichresticus*. Quoniam jus re oppignorata utendi fruendi conceditur pro usu pecuniæ creditæ, usura vero est, quod pro pecuniæ usu datur (§. 1403. part. 4. Jur. nat.); *usus ac fructus pignoris antichrestici sunt compensatio usurarum* (§. 765. h. & §. 96. part. 2. Jur. nat.).

Nimirum pactum antichresticum adjicitur contractui pignoris, quorum hoc consulitur securitati crediti, isto securitati usurarum. Accedere nequit hoc pactum hypothecæ. Ponamus enim eidem adjici pactum, ut ex fructibus solvantur a debitore usuræ, ita ut jus in ipsis fructibus pro quantitate usurarum tibi sit constitutum; in hoc casu fructus pro usuris oppignorati potius dicendi (§. 1143.), quam ut jus istud antichrescos nomine appelleretur.

§. 1206.

*An pactum
antichresticum
cum natura-
liter lici-
tum.*

Pactum antichresticum naturaliter licitum, in quantum usus rei oppignorata ac fructus ex eadem percepti adæquant usuras naturaliter licitas. Etenim si usus rei oppignoratæ ac fructus ex eadem percepti adæquant usuras naturaliter licitas; perinde omnino est, ac si creditori solverentur usuræ licitæ. Quamobrem nil obstat, quo minus inter debitorem ac creditorem ita conveniri possit, ut loco pecuniæ creditæ re oppignorata uti ac trui debeat creditor. Pactum igitur istiusmodi cum sit antichresticum (§. 1205); naturaliter pactum antichresticum licitum est, in quantum usus rei oppignoratæ ac fructus ex eadem percepti adæquant usuras naturaliter licitas.

Constat ex iis, quæ alibi demonstravimus (§. 1407. *Esseqq. part. 4. Jur. nat.*), usuras licitas naturaliter non posse ad constantem mensuram revocari. Quamobrem naturaliter non intra fixos quosdam terminos pactum antichresticum coerceri potest. E. gr. Ponamus usuras quincunces, quæ civiliter licitæ sunt, naturali quoque jure non deprehendi iniquas. Ponamus porro te prædium locare solitum fuisse pro pensione mille thalerorum & me tibi credere 20000. thaleros. Quodsi mihi pro hoc debito oppignores prædium & adjiciatur pactum antichresticum, ut fructus ex prædio percipiam loco usurarum, erit hoc in casu pactum istud naturaliter licitum.

§. 1207.

*Quando il-
licitum.*

Pactum antichresticum naturaliter illicitum, si usus rei oppignorata ac fructus ex eodem percepti superant usuras naturaliter licitas. Etenim si usus rei oppignoratæ ac fructus ex eadem percepti superant usuras licitas; perinde omnino est ac si creditori usuræ illicitæ solverentur, consequenter si ita convenitur, ut loco pecuniæ creditæ re oppignorata utatur ac fruatur, debitor defraudatur (§. 147.). Quamobrem cum

nemo

nemo alterum defraudare debeat (§. 148.), sed ab omni potius contractu fraus omnis procul abesse debeat (§. 149.), pactum vero antichresticum sit, quo loco pecuniæ creditæ re oppignorata uti ac frui conceditur creditori (§. 1205.); pactum antichresticum naturaliter illicitum est; si usus rei oppignoratæ ac fructus ex eadem percepti superant usuras naturaliter licitas.

Ita in exemplo, quod modo dedimus (not. §. 1206.), ponamus me tibi credidisse tantummodo 12000 thaleros. Quodsi ergo perciperem fructus ex prædio mihi oppignorato loco usurarum licitarum, quas quincunces esse debere sumimus, cum loco 500 thalorum acciperem 1000; pactum antichresticum hoc in casu illicitum foret.

§. 1208.

Quoniam pactum antichresticum naturaliter illicitum, *De excessu* si usus ac fructus rei oppignoratæ superant usuras naturaliter *usus ac fructus* licitas (§. 1207.), licitum vero est, in quantum eas adæ- *quantum rei* quant (§. 1206.); *si usus ac fructus rei oppignorata superant u-* antichrestic- *usuras naturaliter licitas, creditor antichresticus excessum restituere, ca.* aut in sortem computare debet.

Patet idem ex principio generali, quod nemo locupletari debeat ex re aliena (§. 678. part. 4. Jur. nat.). Non est, quod excipias posse dominum de re sua disponere pro arbitrio suo (§. 118. part. 2. Jur. nat.), adeoque etiam pro usu pecuniæ concedere creditori usum ac fructum rei oppignoratæ, non habita ratione usurarum alias licitarum, vel illicitarum. Cum enim animus donandi in debitore non præsumatur, consentire coactus fuit, quia pecuniam, qua maxime indigebat, aliter credere noluit creditor, qui adeo ab usuraria pravitare, ipsa lege naturali prohibita (§. 1433. part. 4. Jur. nat.), immunis non est (§. 1432. part. 2. Jur. nat.). Et quamvis in statu naturali hoc impune faciat creditor antichresticus; non tamen de eo
jam

jam quæstio est, quid impune facere possit, sed quid licite fiat.

- §. 1209.

De pacto antichrestico expresso & tacito.

Pactum antichresticum expressum dicitur, si expressis verbis ita conveniatur, ut loco pecuniæ creditæ pignore uti liceat in vicem usurarum: *tacitum* vero, si res fructifera pignori traditur, absque fructuum reservatione, pecunia accepta absque usurarum promissione. Quoniam enim creditor non præsumitur gratis concessisse usum pecuniæ suæ; debitor rem frugiferam pignori dans absque reservatione fructuum concessisse intelligitur, ut creditor in vicem usurarum illa utatur ac fruatur.

E. gr. Titius Sempronio, a quo mutuo accepit, sex thalers, pignoris loco tradit vaccam, nulla mentione facta lactis. Cum pabulum præbere teneatur Sempronius; facile intelligitur, Titium velle, ut lac sit Sempronii. Similiter Cajus Sejo, mutuo accepta pecunia, tradit pignori ædes suas, nulla mentione facta mercedis annuæ, quam solvere debet, si ipse eas incolere velit, vel pro qua eas alii locare liceat. Dubitandum non est, quin usum earum Sejo concesserit pro usu pecuniæ, seu beneficio mutui. In casibus adeo particularibus clarius perspicitur, pactum antichresticum tacite fuisse interpositum.

§. 1210.

Fructuaris quinam sit.

Fructuaris dicitur, qui re fruitur, seu fructus ex eadem percipit, sive ea fuerit per se fructifera, sive fructiferis accenseatur propter pensionem, quæ pro usu solvitur.

§. 1211.

Effectus antichresticos.

Per antichresin creditor constituitur quasi fructuaris rei oppignoratae. Transfertur enim in ipsum jus re oppignorata utendi fruendi (§. 1205.). Quoniam itaque fructuaris est, qui re fruitur, sive ea fuerit per se fructifera; sive fructife-

ris

ris accenseatur propter pensionem, quæ pro usu solvitur (§. 1210.); per antichresin creditor constituitur quasi fructuarius rei oppignoratæ.

Ita ædium antichresticarum quasi fructuarius est creditor, si ædes pignoras inhabitat: pensionem enim, quam solvere alias debebat, quasi fructum percipit. Idem patet, si eas alii locat ac pensionem lucratur, vel si ipse in iisdem habitat & partibus quibusdam locatis pensiones lucratur. Similiter agri antichrestici quasi fructuarius est, quatenus vel fructus percipit, vel pensionem, quam solvit conductor, accipit.

§. 1212.

Si ita conveniatur, ut creditor fructus non omnes, sed eo- An creditor rum certam tantummodo partem lucretur, debitori de fructibus antichrestiperceptis rationem reddere tenetur; non vero, si omnes lucretur. cus ratio-
Etenim si ita conveniatur, ut certam tantummodo fructuum *non reddere* partem lucretur creditor antichresticus; fructus reliquos sibi *teneatur* reservavit, qui rem pignori tradidit: quod per se patet. *fructuum*
Quamobrem cum non plus juris in re oppignorata consequi *percepto-* potuerit creditor, quam in eum transferre voluit, qui pignori *rum.* rem tradidit (§. 382. part. 3. Jur. nat.); fructus reliquos eidem restituere debet. Quoniam itaque constare nequit, quid sit restituendum, nisi rationes reddantur; creditor antichresticus, qui certam tantummodo partem fructuum lucratur, debitori rationem reddere tenetur. *Quod erat unum.*

Enimvero si omnes fructus lucratur, non interest debitoris, ut norit fructuum perceptorum quantitatem: quod per se patet. Quare etiam opus non est, ut creditor rationes reddat. *Quod erat alterum.*

Non repugnat antichresi, ut pro parte saltem fructus perceptos suos faciat creditor: ita nimirum erit quasi fructuarius pro parte (§. 1210.), cum fructus sint communes creditoris & *(Wolffii Jur. Nat. Pars V.)* LIII debi-

debitoris, seu ejus, qui pignori rem tradidit, pro rata inter utrumque dividendi.

§. 1213.

Quando pars fructuum tantummodo partem lucretur, omnes tamen percipias; partem debitori debitam in sortem computare tenetur. Quodsi enim creditor antichresticus certam tantummodo partem fructuum suam facere potest (§. 382. part. 3. Jur. nat.), adeoque reliquos debitori restituere debet; si hoc non fecit, perinde est ac si partem debiti jam solvisset debitor. Quamobrem cum hoc modo facta fuerit compensatio (§. 765.); quando debitor pignus luit, partem fructuum perceptorum creditori debitam in sortem computare debet.

Perinde nimirum est, ac si debitor particulariter solvisset, ac creditor particularem solutionem acceptasset. Non adeo iniquum videri potest, quod creditor, qui ex re alterius locupletior fieri nequit (§. 678. part. 4. Jur. nat.), fructus perceptos in sortem computare tenetur, qui debebantur debitori. Quodsi eos consumserit, sibi imputare debet, quod partem sortis consumserit.

§. 1214.

Quando pignus absque rem lucretur, omnes tamen percipit; & pars debitori debita solutione retem adequat; pignus absque luitione restituendum. Etenim in hypothese propositionis presentis creditor antichresticus partem debitori debitam sorti imputare tenetur (§. 1213.), ut adeo quotannis summa imminuatur. Quodsi ergo pars fructuum perceptorum debitori debita tandem sortem adequet, integræ summa absorbetur, cum illa ab hac subtracta nihil relinquatur. Perinde igitur est, ac si debitum solvisset debitor. Quamobrem cum pignus luatur, si debitum solvi-

solvitur (§. 1159.) & debito soluto pignus sit restituendum (§. 1160.); in hypothese propositionis præsentis absque luitione pignus restituendum.

Idiomate patrio dicimus, quod restituendum sit ohne Entgeld. Æquitas propositionis præsentis satis manifesta est: neque enim pignus bis luere potest, cum, quod semel debetur, etiam nonnisi semel sit solvendum. Revera autem pignus bis lueret, si idem denuo luere cogeretur debitor, fructuum perceptorum parte sibi debita sorti non imputata, cum revera jam facta sit compensatio (§. 765. 769.), quæ quia solutio est (§. 768.), in præsentis casu recte habetur pro luitione pignoris. Quamobrem hinc porro patet, non esse debitorem obligatum ad luendum pignus, ac deinde ad fructus sibi debitos restituendum habere obligatam personam creditoris: hoc enim tum demum valeret, si compensatio non contingeret ipso jure (§. 769.), ita ut extemplo de sorte non detraharur excessus, qui debitoris est.

§. 1215.

Si ita fuerit conventum, ut re oppignorata tamdiu fruatur creditor, donec ex fructibus perceptis tam de sorte, quam usuris cum anti- ipsi fuerit satisfactum, vel jus utendi ac fruendi re pignorata in chresi non compensationem debiti ad certum tempus concedatur; antichresis confundenda non est. Et enim in pacto antichresico usus rei cum fructu dis. conjunctus conceditur pro usu pecuniæ (§. 1205.): quod cum non fiat in casu utroque propositionis præsentis, quorum primo fructus percepti imputantur sorti ac usuris conventis, altero autem indeterminate fructus ex pignore percepti compensantur cum sorte ac usuris, jus quoque in utroque casu creditori concessum antichresis non est.

Equidem pactum utrumque multum affinitatis habet cum pacto antichresico; cum tamen definitio eidem minime competit (§. 1205.), nec recte eidem tribuitur nomen pacti antichresi-

chrestici (§. 349. *Log.*), nisi per inconstantiam loquendi tacite æquivocationem admittere velis, a qua omnino abstinendum (§. 143. *Disc. pralim.*). Ceterum sine ulteriori demonstratione facile patet, in casu priore propositionis præsentis creditorem rationem reddere teneri de fructibus perceptis, minime autem in posteriori.

§. 1216.

An pactum antichresticum expressum & tacitum eundem habeat effectum juris. Pacti antichrestici expressi & taciti quoad effectum juris naturaliter nulla est differentia. Etenim quod in pacto antichrestico expresso verbis expressis, id in tacito factis declaratur (§. 1209.). Quamobrem cum contra promittentem provero habeatur id, quod sufficienter indicavit (§. 428. *part. 3. Jur. nat.*); perinde est, sive quid verbis expressis, sive alio quocunque modo, veluti factis, declaratur, modo sufficienter indicetur, ut de mente promittentis certi esse possimus. Nulla igitur ratio est, cur ex pacto antichrestico expresso aliud nasci debeat jus, aliæ nasci debeant obligationes, quam ex tacito, consequenter quoad effectum juris naturaliter nulla est differentia pacti antichrestici taciti atque expressi.

Quamvis adeo Doctores nonnulli, veluti *Cujacius & Antonius Faber*, inter antichresin expressam & tacitam hanc fingant differentiam, quod illa modum usurarum legitimum excedere possit, fructibus earundem quantitatem excedentibus in sortem creditori minime imputatis; hæc vero minime valeat; differentiam tamen istam alii rectius rejiciunt. Antichresis sive tacita fuerit, sive expressa, nisi illicita esse debeat, intra modum usurarum licitarum subsistere debet (§. 1206. 1207.).

§. 1217.

An creditor antichresticus jus utendi ac fruendi pigore etiam antichresticus alii concedere possit, quamvis eidem competat. Jus enim istud cuius jus suum est creditori antichrestico concessum, non intuitu personæ, sed

sed pecuniæ creditæ pro hujus usu, & vi ejusdem fructus ex alteri com-
re percepta suos facit (§. 1205.). Quamobrem cum debi-
cedere possit.
toris non intersit, utrum ipse creditor, an alius re oppigno-
rata utatur ac fruatur; nil quoque obstat, quo minus jus
utendi ac fruendi pignore alii concedat. A voluntate igitur
ipsius pendet, utrum ipsemet re oppignorata frui, an alii
hoc jus concedere velit. Quamdiu adeo eidem competit,
alii quoque id concedere potest.

Sane si usuras tibi solvere tenetur debitor, jubere potes,
ut eas solvat tertio, quandoquidem ita visum fuerit. Quam-
obrem cum usus & fructus rei oppignoratæ sint veluti usuræ,
quæ pro usu pecuniæ dantur; quidni etiam usum & fructus
rei oppignoratæ tibi concessos alii rursus concedere liceat?
Perinde vero est, quocumque modo jus istud re oppignorata
utendi ac fruendi alteri concedas. Ita commodare potes ac
locare, vel etiam rem antichresticam cum pacto antichrestico
alteri oppignorare potes, quod tamdiu subsistit, quamdiu du-
rat jus tuum. E. gr. Si ædes pacto antichrestico tibi inhabi-
tandæ conceduntur, quamdiu jus tuum durat, eas alii locare
potes, vel etiam gratis habitandas concedere. Similiter agrum
antichresticum alii locare potes.

§. 1218.

Antichrestis extinguitur, quamprimum pignus luit debitor. Antichrestis
Quamprimum pignus luitur, debitori restituendum est (§. quando ex-
1160.), nec uti frui eodem conceditur, nisi loco pecuniæ tinguatur.
creditæ (§. 1205.). Quamobrem cum pecunia, quæ credi-
ta fuerat, solvatur creditori, quando pignus luitur (§. 1159.);
quamprimum debitor id luit, jus eodem utendi fruendi, adeo-
que antichrestis extinguitur.

§. 1219.

Quoniam antichrestis extinguitur, quia pignus luit debi-
tor (§. 1159.), quamdiu pignus non luitur, antichrestis non dures.
extin-

extinguitur; jure nimirum utendi ac fruendi pigrore tandiu concedendo, quamdiu usu pecuniæ creditæ in alterius gratiam carere debes (§. 1205.).

Nulla igitur ratio est, quod, si antichresis intra licitarum usurarum modum subsistente fructus percepti sortem adæquent, ea finiri debeat: quæ sententia inle originem traxit, quod jure Novellarum usuræ, in quarum locum antichresis surrogata, non currant ultra sortem, cum jure naturali hoc fieri posse alias demonstravimus (§. 1427. part. 4. Jur. nat.). Antichresis itaque naturaliter nullo temporis lapsu extinguitur, sed subsistit, quantumcunque demum fuerit fructuum perceptorum excessus supra sortem.

§. 1220.

*De antichresi re-
rum non
fructifera-
rum.*

Si rei non fructifera usus loco pecuniæ creditæ, conceditur, seu pro usu ejusdem; antichresis est. Etenim rebus non fructiferis uti possumus ad ornatum, recreationem ac delectationem, cumque eatenus nobis utilitatem quandam afferant, ipsa exornatio, recreatio ac delectatio, cum ex rebus istis proveniat, quasi pro fructu in iis habetur (§. 956. part. 1. Theol. nat.). Quamobrem cum jus re utendi fruendi loco pecuniæ, seu pro usu ejusdem concessum antichresis sit (§. 1205.); antichresis etiam erit, si rei non fructiferae usus loco pecuniæ creditæ conceditur.

Ira jus antichresticum concedi potest in annulis, margaritis, gemmis, quibus corporis ornandi gratia utimur: concedi potest et in statuis ac imaginibus, quibus delectationis causa utimur: concedi etiam potest in vasis argenteis, quibus ad pompam utimur. Quamvis enim usus antichresticus sit compensatio usurarum (§. 1205.), in quarum vicem succedit; hoc tamen minime obstat, quo minus etiam eidem locus sit in rebus sua natura sterilibus. Cum enim exornatio corporis, delectatio ac recreatio sit aliquid æstimabile; usus etiam rerum, qui in exornando,

nando, recreando & delectando consistit, seu illarum rerum, quibus ad ornatum corporis, ad delectationem & ad pompam utimur, aliquid æstimabile est, ut ideo locari quoque pro certa mercede soleat. Quidni igitur idem usus concedi potest in vicem usurarum, si creditori ita visum fuerit? Obiter hic monemus, vulgo pactum diæi antichreticum, quod nos antichreticum appellamus, sed genio linguæ Græcæ, unde vocabulum desumptum, parum convenienter, quemadmodum enim a *χρησις*, descendit *χρησός*, ita ab *ἀντιχρησις* derivari debet *ἀντιχρησός*, minime vero *ἀντιχρητός*. Hæc non ideo mone re visum est, quasi alios reprehendere velimus, qui non modo ab aliis reprehendendis prorsus alienum animum habemus, verum etiam verborum minutias minime sectamur; sed ne alii iniquis censuris non tam nobis, quam sibimetipsis sint molesti, crassam terminorum ignorantiam nobis objiciendo. Apud autores Græcos equidem occurrit *ἀντιχρησις*, sed non *ἀντιχρησός*, non invito tamen genio linguæ Græcæ terminus technicus efficitur in eo significato, in quo eodem utimur, quamvis adhuc rectius pactum diceretur antichrestum.

§. 1221.

Usus antichresticus concedi nequit in rebus, quæ usu deteriorantur. An usus antichresticus conceditur in re pignoratata (§. 1205.). Enimvero creditor omnem curam adhibere debet, ne res oppignorata deterioretur (§. 1184.). Quamobrem naturæ pignoris repugnat usus, quo res pignoratata deterioratur. Usus adeo antichresticus concedi nequit in rebus, quæ usu deteriorantur.

Iniquum adeo est offerre debitori conditionem, ut re pignoratata uti liceat, quæ usu deterioratur, ac tandem prorsus inutilis evadit, ut nullius sit pretii. Hinc usus antichresticus parum convenit vestimentis, præsertim quotidianis: sit ita quod non prorsus repugnet festivis, quæ ornatus gratia rationem habent usum.

§. 1222.

An antichresticis locum habeat in re-tunc pignus in genere restituendum; si vero tempore debito non habeat, quæ usu solvatur, hyperocha a creditore restituenda.

Naturaliter non repugnat, ut loco pecunia in breve tempore credita concedatur usus rei oppignorata, quæ usu consumitur. Et si vero tempore debito non habeat, quæ usu solvatur, hyperocha a creditore restituenda. Quoniam pignus traditur in securitatem debiti (§. 1142.); dubitandum non est, quin etiam res, quæ usu consumuntur in tantum tempus oppignorari possint, quo servando non corrumpuntur. Quia vero rei, quæ usu consumuntur, usus alteri concedi potest, ut in genere restituatur (§. 508. part. 4. Jur. nat.); nec naturæ pignoris in hoc casu repugnat, ut usus concedatur. Usus adeo antichresticus non repugnat rei oppignoratæ, quæ usu consumitur. Enimvero cum usus succedat in vicem usurarum (§. 1205.), usus vero rei, quæ usu consumitur, veluti momentaneus sit, ac æstimationem recipiat a sola fere opportunitate utendi; usus antichresticus in præsentis casu non convenit pignori, nisi pecunia in breve quoddam tempus credita. Patet adeo naturaliter non repugnare, ut loco pecuniæ in breve tempus creditæ concedatur usus rei oppignoratæ, quæ usu consumitur. *Quod erat primum.*

Quod si alicui usus rei, quæ usu consumitur, concedatur, res in genere restituenda (§. 508. 486. part. 4. Jur. nat.). Quamobrem cum pignus sit restituendum, quamprimum luitur (§. 1160.); si usus antichresticus fuerit concessus, in genere res oppignorata restituenda. *Quod erat secundum.*

Denique cum debitore statuto tempore non solvente, creditor rem oppignoratam vendere possit & de pretio tantundem retinere, quantum ad hoc sufficit, ut sibi satisfiat (§. 1144. 1145.) hyperocha debitori restituta (§. 1149.), in hypothesi autem propositionis præsentis res oppignorata fuerit consumpta, ut adeo perinde sit, ac si jam vendita fuisset; si tempore

tempore debito non solvit debitor, hyperocha ipsi restituenda. *Quod erat tertium.*

E. gr. Ponamus te indigere pecunia, me vero avena. Ego tibi absque pignore pecuniam credere nolo. Quin ita inter nos conveniri possit, ut tu pro pecunia credita mihi pignori des avenam ea lege, ut uti liceat, in genere tempore præfixo restituendam, quo tu pignus luere promittis, dubitandum non est. Pro usu adeo pecuniæ mihi concedis usum avenæ, veluti in vicem usurarum: id quod antichresi omnino convenit (§. 1205.). Ceterum hic probe notandum, usum quoque rerum, quæ usu consumuntur, per se quid æstimabile esse (§. 1404. part. 4. *Jur. nat.*), ut etiam in vicem usurarum substitui possit.

§. 1223.

*Si pecunia sub usuris credatur & rei oppignorata non fructifera, vel etiam fructifera, cujus fructus usuras licitas minime pignoris con-
adaquant, usus concedatur; pactum antichresticum non est, sed concedatur, pe-
contractus compositus seu mixtus ex contractu pignoris & com-
modato.* Etenim si pecunia sub usuris credatur & rei oppi-
gnorata usus sive simplex, sive cum fructu modico conjun-
ctus concedatur creditori; usus pignoris non conceditur
pro usu pecuniæ, adeoque nec in compensationem usura-
rum (§. 1403. part. 4. *Jur. nat.*). Quamobrem cum anti-
chresis non sit, si usus pignoris non succedit in vicem usu-
rarum (§. 1205.); ne hoc pactum antichresticum dici potest,
quo pecunia sub usuris creditur & rei oppignorata sive non
fructifera, sive fructifera, cujus fructus usuras licitas minime
adaquant, usus conceditur. *Quod erat primum.*

Enimvero quatenus res traditur in securitatem pecu-
niæ sub usuris credita, adeoque sortis ac usurarum, contra-
ctus pignoris inicitur (§. 1190.). Quoniam vero usus rei non
conceditur in compensationem usurarum, cum usurae sint
solvendae per hypoth. pro eo nihil vicissim recipitur, conse-
(Wolffii *Jur. nat. Pars V.*) M m m m m quen-

quenter is gratis conceditur (§. 18. part. 4. Jur. nat.). Quamobrem cum commodatum sit, quando usus rei gratis conceditur (§. 418. part. 4. Jur. nat.); commodatum etiam erit, si usus rei oppignoratae gratis conceditur. Atque adeo patet, contractum mixtum esse ex contractu pignoris & commodato, quando rei pro pecunia sub usuris credita oppignoratae usus creditori conceditur. *Quid erat alterum.*

E. gr. Credidi tibi pecuniam sub usuris: tu mihi pignori tradis anulum & ejus usum concedis, quando annulis ornari digitos convenit. Anulum pignori tradis, quatenus is traditur in securitatem debiti; ast idem commodatur, quatenus certus conceditur usus. Notandum enim est, contractum hunc mixtum in eo differre ab antichrestico, quod in illo non nisi certus concedatur usus, in hoc vero usus concedatur simpliciter, quem habere res potest, ita ut in illo casu ab arbitrio concedentis totus pendeat, hic vero a tuo, modo caveas, ne is vertatur in abusum. Similiter ego tibi sub usuris credo mille thaleros, tu pignoris loco tradis hortum, ex quo fructus percepti deductis impensis, vix decem sunt thalorum, immo subinde propemodum nulli, ut adeo recreatio potissimum in fructu sit. Contractum mixtum esse ex pignore ac commodato patet ut ante.

§. 1224.

De contractu mixto & diversa aestimato concedatur; contractus mixtus est ex contractu pignoris & locati conducti. Etenim si usus rei oppignoratae fructus pignoris & diversa aestimato concedatur, omnino convenitur, ut pro usu rei solvatur certa pensio, a qua usurae sunt deducendae. Sed locatio conductio est, si rei usus conceditur pro certa pensione (§. 1194. part. 4. Jur. nat.). Ergo si usus rei oppignoratae pro pecunia sub usuris credita aestimato conceditur creditori; contractui pignoris accedit contractus locationis conducti.

conductionis, adeoque contractus mixtus est ex contractu pignoris & locati conducti.

E. gr. Ego tibi credo bis mille thaleros: tu mihi pignori das prædium, cujus fructus quotannis octingentis thaleris æstimari possunt. Locas mihi prædium pro 700 thaleris, a quibus cum subducam vice usurarum 100, tibi restituere teneor 600. Contractus mixtus utique est ex contractu pignoris & locati conducti. Init contractum hunc mixtum creditor, ne ad fructuum perceptorum rationem reddendam debitori adstringatur: quod alias opus foret, siquidem pecunia sub usuris credita & ut fructus vice usurarum percipiantur pro certa parte, usus rei oppignoratæ concedatur (§. 1212.).

§. 1225.

Si res antichrestica restituenda, cum fructibus pendentibus De restituti- restituenda. Quoniam enim fructus pendentés a re nondum *one rei anti-* separati sunt (§. 433. part. 2. *Jur. nat.*), pro parte rei habent *chrestica* (§. 341. *Ontol.*). Quoniam adeo usus antichresticus creditori non competit, nisi donec pignus luatur, & hoc factó, res antichrestica restituenda (§. 1160. 1218.); ea utique restituenda est cum fructibus pendentibus.

Jus percipiendi fructus non competit, nisi quando fructus percipi, adeoque a re separari possunt. Quamobrem facile patet, concessó usu antechrestico non intelligi concessos fructus pendentés, quando res restituenda.

§. 1226.

Si antichresis ad certum tempus fuerit restricta, elapso hoc De anti- tempore finitur, & nisi expresso debitoris consensu prorogetur, *pi-* chresi ad gnoris fructus constituentis sunt. Etenim cum nemo plus juris *certum tem-* acceptatione sua ab altero acquirere possit, quam is in *pus restri-* eum transferre vult (§. 382. part. 3. *Jur. nat.*), si antichresis *cta.* ad certum tempus restricta, jus utendi fruendi pignore non-

nisi per hoc tempus creditori competit (§. 1205.), consequenter eodem elapso extinguitur, adeoque antichresis finitur (§. cit.). *Quod erat unum.*

Quodsi ergo antichresis expresso debitoris consensu non prorogetur, cum aliundé de ejus mente creditori constare non possit, res oppignorata, quæ antichrestica esse desit per demonstrata, per modum nudi pignoris a creditore detinetur: in quo cum constituens dominium retineat (§. 1152.), fructus quoque ex eo tempore ipsius sunt (§. 441. part. 2. Jur. nat.). *Quod erat alterum.*

Probe notandum est, antichresin non restringi ad certum tempus per hoc, quod pecunia in certum tempus credatur; sed si expresse dicatur, jus utendi fruendi pignore nonnisi per istud tempus creditori competere debere. Terminus enim solutionis adjicitur eo fine, ne ante eundem debitum exigi possit, consequenter pignus, quod in securitatem debiti traditum (§. 1142.), distrahi possit (§. 1144.), atque adeo tempus, ad quod creditur pecunia, antichresin, quæ pignori adhæret, minime per se afficit, ut ea non concessa intelligatur nisi per idem tempus, per quod pecunia credita, etiamsi pignus non luatur, sed retento eodem debitori moram indulgeat creditor, aut tacite in continuationem crediti consentiat. Unde in superioribus diximus, quamdiu pignus non luatur, antichresin, quæ eidem adhæret, subsistere, nequaquam vero finire (§. 1219.). In jure naturali semper inspicienda est mens contrahentium, qualis ea vel expressis verbis declarata fuit, vel ex ipsius negotii natura colligitur, vel alio quocunque modo indicatur (§. 428. part. 3. Jur. nat.). Aliter sese res habet in statu civili, ubi finis civitatis haud raro alia imperat, quam quæ naturaliter erant permissa.

§. 1227.

De pacto commissorio Si ita conveniatur, ut, nisi certa die pecunia solvatur, pignus committatur ac creditoris fiat; contractui pignoris pactum commissorium adjicitur. Etenim si ita conveniatur, ut, nisi cer-

ta die pecunia solvatur, pignus fiat creditoris; quando de-^{pignoris ad-}bitor intra definitum tempus pignus non luit, quemadmo-^{jecto.}dum debebat (§. 1142.), amittit quod sibi restituendum erat, si solvisset (§. 1160.). Enimvero pactum commissorium est, quo ita convenitur, ut, nisi præstetur, quod ex alio contractu debetur; debitor amittat, quod ex eo habere debebat (§. 1087. part. 4. Jur. nat.). Pactum igitur commissorium est, quod contractui pignoris adjicitur, si ita conveniatur, ut, nisi certa die pecunia solvatur, pignus committatur ac creditoris fiat.

Quoniam pactum commissorium in genere definivimus (§. 1087. part. 4. Jur. nat.); hic ostendendum erat, quamnam conventio circa pignus ad hoc genus tanquam species sit referenda. Alias propositio præsens converti poterat in definitionem, quemadmodum pactum commissorium in specie definivimus, quod emtori venditioni adjicitur, quamvis etiam illa ex definitione generali deduci poterat, quemadmodum hic fecimus. ~~Vi pacti commissorii, quando contractui pignoris adjicitur, rei oppignoratae dominium statim amittit debitor; termino solutionis præterlapso, & in creditorem idem transit, qui posthac tanquam rem nunc suam restituere non tenetur, etiamsi solutionem offerat debitor.~~

§. 1228.

Si pretium rei oppignoratae non excedat debitum, vel excessum Quando pa-
debitori restituit creditor; naturaliter pactum commissorium contra-
ctum com-
Et si pignoris adjectum licitum est: in casu opposito illicitum. Ete-
missorium
nim si debitum statuto tempore non solvatur, creditor pignus licitum,
distrahère, seu rem oppignoratam vendere potest (§. 1144.), quando illi-
ut de pretio ipsi satisfaciat (§. 1145.), nec repugnat, ut ipse ^{licitum.}
pro eo, quod alius emtor offert, pretio illam retineat (§.
1148.), hyperocha debitori restituta (§. 1149.). Quod si
ergo pretium rei oppignoratae debitum non excedit, vel ex-
cessum debitori creditor restituit; pactum commissorium;

vi cujus debitor certo die non solvens pignus amittit & creditor acquirit (§. 1227.), nihil continet, quod non sit licitum, consequenter naturaliter licitum est. *Quod erat unum.*

Enimvero si pretium rei oppignoratae excedit debitum, nec creditor excessum restituit debitori, cum hic jacturam faciat sui, seu ejus, quod sibi debetur (§. 1149. & §. 1187. pars. 2. *Jur. nat.*), creditor fit locupletior cum damno debitoris (§. 486, 582, pars. 2. *Jur. nat.*). Quoniam itaque nemo locupletior fieri debet cum damno alterius (§. 585. pars. 2. *Jur. nat.*); pactum commissorium contractui pignoris adjectum naturaliter illicitum est, si pretium rei oppignoratae excedat debitum, nec excessum debitori restituat creditor. *Quod erat alterum.*

Quoniam vir bonus omnem suspicionem famae suae adversam a se dimoveret (§. 968.), consequenter etiam eam, quasi cum alterius damno locupletari velit; ideo officio viri boni convenit, ut, si legem commissoriam contractui pignoris adjectam velit, pignus ante taxetur, & de pretio ejus cum debitor conveniatur: ita enim constat, num quaedam adsit hyperocha debitori restituenda, nisi praefinito tempore pignus luat, ac quanta ea sit. Tum vero pactum commissorium coincidit cum pacto, ut, nisi tempore praefinito pignus luat, res oppignorata sit creditori pro certo pretio emta: quam conditionalem venditionem admittit jus civile, etiam si improbet legem commissoriam in contractu pignoris, ne defraudationi debitorum relinquatur locus. Homines enim necessitate adducti haud raro res pretiosissimas pro aere modico oppignorare solent, nec desunt creditores, qui lucri cupiditate allesti alienis opibus inhiant.

§. 1229.

De pacto, ne pignus relucere liceat. Si ita conveniatur, ne debitori pignus relucere liceat, vel postquam relucendi ad certum tempus restringatur; contractui pignoris lex commissoria adjicitur, seu pactum istud cum commissorio coincidit. Etenim si pignus relucere non licet, debitor solvere nequit

quit (§. 1159.), ut pignus recipiat (§. 1160.). Et si potestas reluendi ad certum tempus restringatur, eodem elapso, solvere nequit pignus recepturus. Pignus adeo amittit, atque idem fit creditoris. Quamobrem perinde est, ac si ita conveniatur, ut pignus vel statim committatur fiatque creditoris, vel nisi intra præfinitum tempus solvatur. Quoniam itaque lex commissoria contractui pignoris adjicitur, si ita conveniatur, ut, nisi certo die solvatur, pignus committatur & creditoris fiat (§. 1227.); eadem omnino lex contractui pignoris adjuncta intelligitur, si ita conveniatur, ne debitori pignus reluere liceat, vel potestas reluendi ad certum tempus restringatur.

Ita non conveniet cum debitore, ne pignus luere liceat, nisi qui habet animum defraudandi (§. 147.). Quodsi enim pignus luere non debet debitor, statim id vendere potest. Et absurdum profus foret, si ita contrahere deberet debitor, cui sub usuris pecunia creditur: etenim animum habere deberet usuras non solvendi, ut eas postea creditor cum sorte in justum pretium computare posset, quando una cum eadem pretium istud adæquant. Nemo non videt, a fraude alienum videri velle creditorem, qui non est. In hoc igitur casu pactum profus illicitum est, cum ab omni pacto fraus omnis procul remota esse debeat (§. 149.). Neque adeo naturaliter valere potest pactum istiusmodi, quo simpliciter convenitur, ne debitori pignus luere liceat. Quodsi vero potestas reluendi ad certum tempus restringatur, licitum erit, si pretium rei oppignoratae non excedit debitum eo tempore, quo ea committitur, vel si excessum debitori restituit creditor (§. 1228.). Naturaliter adeo pactum in casu posteriori simpliciter reprobari nequit, cum perinde sit, ac si res justo pretio emta esse debeat eo tempore, quo vi contractus pignoris vendere eam licet (§. 1144.).

§. 1230.

*Si ita conveniatur, ut, nisi certo die pignus luatur, ad in solam De pacto, ut
annu retinere debeat creditor; pactum commissorium contractui pignus in so-
gnoris*

lutum retinetur. *gnoris adjicitur.* Etenim si pignus in solutum retinet creditor, nisi certo die luatur; debitor pignus amittit, idemque fit creditoris, si isto die non fuerit solutum. Quamobrem cum pactum commissorium adjiciatur contractui pignoris, si ita convenitur, ut, nisi certo die solvatur, pignus committatur fiatque creditoris (§. 1226.); pactum quoque commissorium eidem adjectum intelligitur, si ita conveniatur, ut, nisi certo die pignus luatur, id in solutum retinere debeat creditor.

Quandonam igitur licite ita conveniatur, quando autem licite sic conveniri nequeat, inde intelligitur, quæ de lege commissoria contractui pignoris adjecta paulo ante demonstravimus (§. 1227.) In se nimirum nihil iniquitatis habet acceptio rei alterius, quam quæ debetur, in solutum (§. 797.).

§. 1231.

De pacto, ut *maius sum-* *ma pignus* *luatur,* *quam creditis fuit.* *Pactum illicitum est, quo ita convenitur, ut pignus sui nequeat nisi majore summa ultra eam, quæ credita fuerat, restituta.* Etenim si creditor velit ultra summam pecuniæ creditæ majorem sibi restitui; locupletior fieri vult cum damno debitoris (§. 582. 486. part. 2. Jur. nat.). Quoniam itaque nemo locupletior fieri debet cum damno alterius (§. 585. part. 2. Jur. nat.); pactum quoque illicitum est, quo ita convenitur, ut pignus sui nequeat, nisi major summa restituatur, quam quæ credita fuerat.

E. gr. Si tu mihi sub usuris credas mille thaleros, sed ea lege, ut, si pignus tibi in securitatem debiti traditum luere velim,olvere debeam mille ac ducentos thaleros. Pactum hoc illicitum esse ultro scirebitur unusquisque, nisi qui religioni sibi minime ducit alienis rebus locupletari ac opibus alienis quascunque insidias struere. Cum usuraria pravitatis lege naturali prohibeatur (§. 1433. part. 4. Jur. nat.), pactum vero præsens eadem multo deterius fit (§. 1432. part. 4. Jur. nat.); quin eadem lege prohibendum esse debeat; hinc etiam intelligi poterat.

Debi-

Debitores necessitate circumventi facile in quasvis condiciones consentiunt, ut eorum consensus adversus iniquitatem ac injustitiam pactorum, quæ creditoribus persuasit nimia habendi cupido, prætendi minime possit. Ceterum patet, iniquum quodque esse, si quis sine pignore conveniat cum debitore, ut majorem summam se debere in chirographo scribat, vel restituere promittat, quam quæ ipsi credita fuit, nisi excessus intra modum usurarum licitarum, quas remittit creditor, subsistat, ut is in harum compensationem restituatur.

§. 1222.

Si lex commissoria illicita, vel pactum quodcumque aliud illicitum contractui pignoris adjiciatur; non valet, etiamsi juramento juratis confirmetur. De pactis
Etenim si lex commissoria, vel pactum quodcumque aliud contractui pignoris adjectum illicitum fuerit, nullam producit obligationem (§. 170. part. 1. Phil. pract. u. Bis. niv.), adeoque actus minime obligatorius est. Enimvero juramentum actum non obligatorium in obligatorium convertere nequit (§. 904. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem juramentum legem commissoriam, si fuerit illicita, aut pactum aliud illicitum contractui pignoris adjectum in actum obligatorium convertere nequit. Igitur in eo casu, quo lex commissoria, vel aliud pactum quodcumque contractui pignoris adjectum illicitum est, nec ista, nec hoc valet, etiamsi juramento confirmetur.

§. 1223.

Creditor jus pignoris, vel hypotheca remittere potest, salvo debito, pro quo res oppignoratur. De remissio-
Etenim jus pignoris, vel hypothecæ constituitur creditori in securitatem debiti (§. 1142. gnoris ac hy-
1143.), adeoque ejus solius interest, utrum subsistat, nec ne, posthæca.
consequenter si remittitur, nihil facit, quod est contra jus tertii. Quamobrem cum quilibet jus suum remittere possit,
(Wolffii Jur. Nat. Pars V.) Nnnnn quan-

quando hac remissione nihil fit contra jus tertii (§. 117. part. 3. *Jur. nat.*); creditor jus pignoris, vel hypothecæ remittere potest. *Quod erat unum.*

Enimvero pignus & hypotheca accedunt ad obligationem aliam (§. 1194.), ut præter personam debitoris etiam rem oppignoratam creditor sibi obligatam habeat (§. 1163.). Quamobrem cum obligatio debitoris subsistere possit, etiamsi rem oppignoratam non habeas obligatam, nec constitutione pignoris vel hypothecæ illa sit perempta (*not. §. civ.*); creditor jus pignoris, vel hypothecæ remittere potest, salvo debito, pro quo res oppignorata obligatur. *Quod erat alterum.*

E. gr. Ego tibi mutuo dedi centum thaleros: tu pignori tradidisti margaritas. Ego margaritas tibi reddo, quod pignore in securitatem debiti me opus minime habere existimem. Centum thaleri tibi sine pignore jam crediti sunt, ad quos restituendos mihi nihilominus obligaris. Centum thaleri debentur ex mutuo, non ex contractu pignoris, ex quo tantummodo consecutus sum jus in re oppignorata, ut, nisi solveris, ex ea mihi satisfiat. Quamvis itaque te convento die non solvente ex eadem mihi amplius satisfieri non possit; non tamen mihi ademptum est jus ad solutionem te compellendi, quod ex mutuo acquisivi, nec mihi invito auferri potest (§. 336. part. 2. *Jur. nat.*).

§. 1234.

*De debito
na cum jure
pignoris vel
hypotheca
remisso.*

Quoniam creditor jus pignoris, vel hypothecæ remittere potest, salvo debito, pro quo res oppignoratur (§. 1233.); *vel ex eo solo, quod jus pignoris, vel hypotheca remittatur, nondum remissum intelligitur debitum, sed necesse est ut animus debitum remittendi sive verbis expresse declaratur, sive alio quodam modo sufficienter indicetur (§. 428. part. 2. *Jur. nat.*).*

Ita si in exemplo, quod modo dedimus (*not. §. 1233.*), margaritas tibi reddens expresse dicam, me ideo tibi eas reddere, quod debitum tibi remittam; jus pignoris & debitum simul remittan-

remittuntur. Quodsi margaritas reddens dicam, me absque pignore tibi fidere, aut me pignore non habere opus, scilicet in securitatem debiti, in quam traditum est (§. 1142.); debitum non remissum esse patet. Quodsi vero dixero, me nullo pignore amplius habere opus; debitum remissum intelligitur, nisi singulares quædam circumstantiæ aliud insinuent, ob quas scilicet crediti nunc sum satis securus, cum antea non esse mihi viderer. Similiter si dixero, me tibi quid donare velle ac pignus reddo; debitum utique remissum intelligitur. Ast si a te rogatus pignus reddo, cum nihil dictum a te sit de debito remittendo, nec debitum me tibi remisisse hinc colligi potest.

§. 1235.

Si debitum remittitur, jus pignoris & hypotheca extinguitur. De jure pignoris ac hypothecæ. Etenim si debitum remittitur, debitor ab obligatione sua liberatur (§. 97. part. 3. Jur. nat.), adeoque nil amplius tibi hypotheca redebitur (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.). Quamobrem cum missione debitoris obligetur (§. 1163.), debito remisso non amplius obligata manet. Jus igitur pignoris & hypothecæ extinguitur.

Nimirum obligatio rei oppignoratae accedit ad obligationem principalem in securitatem debiti (§. 1142. 1143.); adeoque in subsidium principalis. Hac igitur sublata illa amplius nulla est. Quando debitum nullum est, nec res pro eo obligata esse potest, quod non est.

§. 1236.

Quoniam remisso debito, jus pignoris extinguitur (§. 1235.), De restitutione adeoque sine ulla causa jam res oppignorata est penes creditorem pignoris rem; ea debitori restituenda, consequenter debitori competit jus debito restitutionem pignoris exigendi (§. 236. part. 1. Phil. pract. univ.).

Perinde est, sive debitum solvas, sive id tibi remittatur, cum in utroque casu obligatio tollatur (§. 97. part. 3. Jur. nat. &

§. 1160. b.). Quomodo itaque pignus restituendum, quamprimum luitur (§. 1160.), adeoque debitum solvitur (§. 1159.); ita quoque ad idem restituendum obligatur creditor, qui debitum remisit. Quamprimum debitum remittitur, jus, quod creditor in re oppignorata habet, extinguitur (§. 1235.), consequenter nec ullum amplius jus habet pignus retinendi.

§. 1237.

Si pars debiti remittitur.

Si pars debiti remittitur, res oppignorata adhuc obligata manet pro parte reliqua, nec pignus restituendum. Etenim res oppignorata est pro toto debito (§. 1163.). Quod si ergo pars debiti remittitur, jus pignoris ac hypothecæ extinguitur quoad eam partem, quæ remittitur (§. 1235.), non vero pro parte reliqua. Pro ea igitur jus pignoris vel hypothecæ in re adhuc habes, adeoque pro eadem tibi adhuc obligata manet. *Quod erat unum.*

Quoniam igitur pignus tibi traditum in securitatem etiam hujus partis reliquæ (§. 1142.); parte saltem debiti remissa restituendum non est. *Quod erat alterum.*

In constituendo pignore non attenditur ratio debiti ad pretium pignoris, sed res quantivis pretii oppignorari potest pro debito exiguo. Cum enim distracto pignore debitori hyperocha sit restituenda (§. 1149.); nullum ex eo damnum sentit debitor, etiamsi rem pretiosissimam pro modico ære oppignoraverit: multo minus autem molestum ipsi accidit, quod hoc fecerit, si pignus luit, cum res oppignorata eidem restituatur (§. 1160.).

§. 1238.

Si solvatur.

Si pars debiti solvitur, res oppignorata adhuc obligata manet pro parte reliqua, nec pignus restituendum. Quoniam enim res oppignorata est pro toto debito (§. 1163.), parte debiti soluta, non in totum tollitur hæc obligatio, sed saltem pro parte

parte soluta. Res igitur oppignorata adhuc obligata manet pro parte reliqua. *Quod erat unum.*

Posterius patet ut ante (§. 1237.). *Quod erat alterum.*

Vide, quæ ad propositionem præcedentem annotavimus (§. 1237.).

§. 1239.

Si pignus luitur, pro debita alio retineri potest. Quando pignus luitur, id restituendum est (§. 1160.). Enimvero si quis debitum non solvit, naturaliter rem aliam ipsi auferre licet non ante reddendam, donec solverit (§. 1118.). Quamobrem si debitor pignus quidem luit, aliud vero debitum, pro quo res nulla tibi oppignorata, non solvit; quin eam, quæ pro illo debito oppignorata fuerat, in securitatem alterius debiti tamdiu retinere possis, donec hoc quoque solverit, dubitandum non est.

Revera nimirum pignoris loco capis rem, quam alteri auferis, propterea quod non solvit, non ante reddendam, donec tibi fuerit solutum (§. 1118.). Atque adeo res, quæ pro eo debito tibi erat obligata, quod solutum (§. 1163.), nunc pro altero debito tibi obligatur. Cum natura tibi tribuat jus oppignorandi rem debitoris pro debito, quod non solvit; non opus est ut ex contractu jus pignoris hoc in casu consequaris in re debitoris. Valet oppignoratio debitore etiam invito. A creditoris enim voluntate pendet, utrum moram solvendi debitum alterum absque pignore tibi indulgere velit, an nolit.

§. 1240.

Pignus vel hypothecæ solvi dicitur, quando res oppignorata liberatur ab obligatione sua, ut adeo non amplius obligata pro eo debito, pro quo eidem obligata fuerat (§. 1163.). Quando igitur pignus vel hypothecæ solvitur, res, theca. *Quid sit solutio pignoris vel hypothecæ.* *Quando igitur pignus vel hypothecæ solvitur, res, theca. oppignorata qua fuerat, pignus vel hypothecæ esse desinit, consequenter creditor nullam amplius in ea jus habet.*

Pignus nimirum vel hypotheca solvi dicitur, a vinculo, quo quasi constringitur, cum obligatio cum vinculo comparari soleat in jure civili. Hinc & dici solet, pignus vel hypothecam a vinculo liberari, quando obligatio tollitur, qua instar fidejussoris creditori tenetur (not. §. 1163.).

§. 1241.

De solutione pignoris velca solvitur. Si jus pignoris vel hypotheca remittitur, pignus vel hypotheca, sitori pro debito (§. 1163.); ipsa instar debitoris est; consequenter si jus pignoris vel hypothecæ remittitur, res oppignorata ab obligatione sua liberatur (§. 97. part. 3. Jur. nat.). Enimvero quando pignus vel hypotheca ab obligatione sua liberatur, solvitur (§. 1240.). Solvitur itaque pignus vel hypotheca, si jus pignoris vel hypothecæ remittitur.

Nimirum quando jus pignoris vel hypothecæ remittis, sufficienter significas, nolle te, ut ex pignore vel hypotheca tibi satisfiat, nisi debitor solverit convento tempore (§. 94. part. 3. Jur. nat. & §. 1142, 1143. b.). Atque adeo rem oppignoratam non vis tibi esse instar debitoris secundarii seu fidejussoris (not. §. 1163.), contentus obligatione principali debitoris tui. Quamobrem res, quæ oppignorata fuerat, quasi debitor spectari amplius nequit, qui sub conditione solutionem promittit, nisi principalis solverit,

§. 1242.

An consensu creditoris in alienationem pignoris vel hypothecæ expresse consentis, jus suum remittis & pignus vel hypotheca solvitur. Quoniam enim jus pignoris vel hypothecæ, quod in re habet creditor, saluum manet, si debitor eam alienet (§. 1153.), ac cum re transit ad quemlibet possessorem (§. 1154.); debitor ad alienationem consensu tuo non habet opus. Quamobrem si eundem requirit, ut alienare possit; non alio fine hoc

hoc facit, quam ut tu nolis rem oppignoratam amplius tibi esse obligatam, consequenter ut jus tuum, quod in ea habes, remittas (§. 95. part. 3. Jur. nat.). Enimvero si justuum remittis, pignus vel hypotheca solvitur (§. 1241.). Quamobrem pignus vel hypotheca etiam solvitur, si in alienationem ejus expresse consentis.

Rem oppignoratam cum onere nemo facile emit, nisi forsan venditor de pretio sibi detrahi patitur debitum, pro quo ea obligatur, ut emtor jam fiat debitor ac venditor liberetur, aut si integrum pretium solvit, alio modo eidem caveat venditor. Quamobrem quando rogat creditorem, ut sibi rem oppignoratam vendere liceat; utique vult, ut jus suum, quod in ea habet, remittat. In casibus particularibus non aliud actum esse, quam ut remittatur jus pignoris vel hypothecæ, quando consensu creditoris in alienationem fuit requisitus, cum ex eo, quod dictum est, tum ex aliis circumstantiis claret.

§. 1243.

Ex sola scientia & silentio, quando pignus vel hypotheca alienatur, non præsumitur, creditorem jus suum remisisse, nec pignus vel hypotheca solvitur, quod, cum sciret alienari rem oppignoratam, ea solvatur, non contradixerit. Etenim jus pignoris vel hypothecæ, quod si alienatio creditor in re habet, salvum manet, etiamsi res alienetur fiat credito (§. 1153.), & cum re transit ad quemlibet possessorem (§. re sciente, 1154.). Quamvis ergo creditor sciat rem alienari, nec contradicat; ex eo tamen colligi nequit, quod rem sibi amplius pro debito obligatam habere nolit. Quamobrem ex sola scientia & silentio non præsumitur jus suum in re remisisse (§. 95. part. 3. & §. 244. part. 2. Jur. nat.). Quod erat unum.

Quoniam itaque jus suum retinet, si non remittit, creditor; nec res oppignorata ideo ab obligatione sua liberatur, ut pro debito non amplius maneat obligata, pro quo obligata

obligata fuerat, consequenter nec pignus vel hypotheca solvitur, quia, cum sciret rem alienari, non contradixit (§. 1240.)

Quod erat alterum.

Tacens tum demum consentire videtur, quando loqui poterat ac debebat (§. 1054. part. 3. *Jur. nat.*). Quamvis adeo creditor, cum sciat, rem oppignoratam sibi alienari, contradicere possit, quoniam tamen jus suum salvum manet (§. 1153.), contradicere non debet; ideo ex sola scientia & silentio presumi nequit, quod in alienationem consentiat animo jus suum, quod in re habet, remittendi. Rem alienari permittit, quia ratio nulla est, cur contradicere debeat (§. *cit.*).

§. 1244.

Principium generale de Pignus & hypotheca solvitur. Debito quocunque modo sublato, pignus & hypotheca solvitur. Pignus enim & hypotheca pro debito debitoris obligatur solutione pignoris ac hypotheca. (§. 1163.). Quamobrem si debitum quocunque modo tollitur, nihil amplius datur, pro quo res oppignorata obligari possit, consequenter ea ab obligatione sua liberatur (§. 653.). Quoniam itaque pignus & hypotheca solvitur, si res oppignorata ab obligatione sua liberatur, ut non amplius maneat obligata pro eo debito, pro quo obligata fuerat (§. 1240.); debito quocunque modo sublato, pignus & hypotheca solvitur.

Habemus adeo principium generale, per quod facile patet in quocunque casu, quando pignus vel hypotheca solvatur ipso jure ratione debiti, cui pignus vel hypotheca accedit. Ratio parum evidens est, quando vulgo dicitur, pignus esse accessorium debiti, accessorium vero tolli cum suo principali. Cum in superioribus abunde ostenderit, quibus modis obligatio ex contractu tollatur; inde etiam patet, quibus modis pignus & hypotheca solvatur ratione debiti. Solvi vero etiam potest ratione sui ipsius, ita ut sublato pignore vel hypotheca debitum adhuc subsistat, quemadmodum contingit, si jus pignoris vel hypothecæ remittatur, salvo debito (§. 1233.).

§. 1245.

Creditor pignus debitori reddere potest, salvo debito, pro quo De pignore res oppignorata obligatur. Etenim pignoris jus constituitur reddito, salvo in securitatem debiti (§. 1142.). Quodsi ergo creditor e-vo debito, xistimet, se solutionis debiti satis securum esse posse absque pignore, quemadmodum ab initio absque pignore credere poterat, ita etiam salvo debito, pro quo res oppignorata fuerat, pignus debitori reddere potest.

Perinde est, siue creditor hoc faciat rogatus, siue proprio motu. Utroque enim in casu prodit animus absque pignore credendi.

§. 1246.

Quoniam pignus salvo debito reddi potest (§. 1245.); An ex reddi- ex sola redditione pignoris non presumitur remissum debitum, nisi tione pigno- hoc quoque expresse dicat creditor, vel alio modo id sufficienter in- ris presu- dicetur (§. 95. part. 3. Jur. nat.) matur re- missio debiti.

Quando creditor rogatus pignus reddit, facile patet id tan- tummodo actum esse, ut jus pignoris remittatur, non vero ipsum debitum, quando nimirum de remissione debiti nihil fuit dictum, vel rationes quoque, cur pignus sibi reddi velit de- bitor, idem aperte loquuntur. Quando vero proprio motu pignus reddit, motiva esse possunt varia, cur hoc faciat. Cum vero necesse non sit, ut debitori rationes reddat pignoris red- diti (§. 157. part. 1. Jur. nat.), quæ etiam in contrahendis ob- ligationibus & acquirendis juribus ideo minime attenduntur; quod de iis filuerit, ex eo animus donandi, seu remittendi de- bitum colligi nequit. Quoniam itaque remissionem debiti nul- lo modo indicavit creditor, debitum adhuc salvum est, jure licet pignoris remisso.

§. 1247.

Pignus solvitur, si creditor debitori id reddit. Etenim si An pignus credi- Wolfii Jur. Nat. Pars V.) O O O O O

*redditione
solvetur.*

creditor debitori pignus reddit, cum traditum fuisset in securitatem debiti (§. 1142.), eo ipso declarat, se absque pignore eidem credere, nec in securitatem debiti id amplius detinere velle. Quoniam itaque jus pignoris, quod in re, quam reddit, habuerat, remittit (§. 95. *part. 2. Jur. nat.*), remissione vero juris, quod creditor in re oppignorata habet, pignus solvitur (§. 1241.); solvetur etiam pignus, si creditor debitori id reddit.

Facile patet, propositionem præsentem intelligendam potissimum esse de eo casu, in quo pignus simpliciter redditur, nulla facta mentione remissionis debiti. Quando enim debitum remittitur, jus pignoris ipso jure extinguitur (§. 1235.), adeoque non redditione solvitur (§. 1240.), sed potius restituitur, quia debitum remissum pro soluto habetur (§. 1160.).

§. 1248.

De solatione Si creditori consensu ipsius jus pignoris vel hypotheca constituta pignoris vel atur in rebus aliis, quam in quibus ab initio erat constitutum, vel hypotheca dantur fidejussores; pignus ab initio constitutum, vel hypotheca sol- datis aliis, vitur. Etenim si creditor in hoc consentit, ut jus pignoris vel vel fidejuf- hypothecæ in rebus aliis sibi constituatur, quam in quibus ab furibus. initio erat constitutum, vel in securitatem debiti accipit fidejussores (§. 783. *part. 4. Jur. nat.*), in quam ipsi pignus constitutum fuerat, vel hypotheca (§. 1142. 1143.); eo ipso declarat, quod rem ab initio sibi oppignoratam non amplius pro debito obligatam esse velit, pro quo obligata erat (§. 1163.). Quoniam itaque res oppignorata ab obligatione sua liberatur, ut non amplius maneat obligata pro eo debito, quo ab initio obligata fuerat, quando autem hoc contingit, pignus vel hypotheca solvitur (§. 1241.); pignus ab initio constitutum vel hypotheca solvitur, si creditori consensu ipsius jus pignoris vel hypothecæ constituatur in rebus aliis,

aliis, quam in quibus ab initio erat constitutum, vel demur fidejussores.

Nimirum jus creditoris, quod in re ab initio sibi oppignorata habuerat, extinguitur (§. 1240.), ut adeo eandem propter debitum suum non amplius persequi possit, si debitor non solvat, nec fidejussores sint solvendo; aut casu quodam contingat, ut ex novo pignore vel hypotheca eidem satisfieri nequeat.

§. 1249.

Creditori invito pignus aliud pro alio, vel hypotheca alia pro An creditor alia, aut loco pignoris vel hypothecæ fidejussores obtrudi nequeunt. pignus aliud
Etenim creditor jus habet in re sibi oppignorata (§. 1145.). *vel hypotheca*
Quamobrem cum nemini invito jus suum adimi possit (§. *can. aut e-*
336. *part. 2. Jur. nat.*); nec creditori adimi potest jus, quod *ius loco fide-*
in re sibi oppignorata acquisivit, consequenter pignus aliud *jussores ac-*
pro alio, vel hypothecam aliam pro alia, aut loco pignoris *cipere tene-*
vel hypothecæ fidejussores accipere non tenetur. Quoniam *atur.*
itaque obtruditur, quod invito ac renuenti offertur (§. 199.
part. 4. Jur. nat.); creditori invito pignus aliud pro alio, vel
hypotheca alia pro alia, aut loco pignoris vel hypothecæ fi-
dejussores obtrudi nequeunt.

Nemo igitur sua voluntate sola pignus vel hypothecam solvere potest, pignus aliud vel hypothecam aliam in locum prioris aut fidejussorem substituendo, fit ita, quod per pignus novum aut hypothecam, vel etiam fidejussores non minus consultum fit securitati debiti, quam per pignus ab initio traditum, aut hypothecam constitutam. Neque hoc semper absque omni ratione fieri solet, ut creditor pignus ab initio traditum, vel hypothecam ab initio constitutam solvi nolit, & hoc charitati adversum dici possit, veluti si spes sit, ut pignus vel hypothecam veterem sine mora luat debitor, adeoque creditor liberetur molestia pignus, vel hypothecam persequendi, ut alias taceamus rationes.

§. 1250.

An jus pignoris vel hypotheca reviviscat, si res consensu creditoris alienata ad debitorem redierit.

Si res oppignorata, qua consensu creditoris alienata fuerat ad debitorem postea redierit, seu alio legitimo modo ab eodem acquiratur; jus pignoris vel hypotheca non reviviscit. Etenim si creditor in alienationem pignoris vel hypothecæ expresse consentit, pignus & hypotheca solvitur (§. 1242.), adeoque creditor in re, quæ ipsi oppignorata fuerat, nullum amplius jus habet. Quamobrem cum in eadem jus pignoris vel hypothecæ denuo constitui nequeat nisi voluntate debitoris, si res, quæ antea ipsi oppignorata fuerat, sed oppignorata esse desierat (§. cit.), iterum ad debitorem redierit, seu alio legitimo modo ab eodem acquiratur (§. 984. part. 3. Jur. nat.); si res oppignorata, quæ consensu creditoris alienata fuerat, ad debitorem redierit, seu alio legitimo modo acquisita fuerit, propterea jus pignoris vel hypothecæ itidem in ea habere nequit, adeoque id ipsum minime reviviscit.

Jus, quod semel remisisti, cum extinguitur (§. 97. part. 3. Jur. nat.), tibi pro lubitu tuo non iterum asserere potes. Quod semel extinctum non magis reviviscere potest, quam homo semel mortuus, cadavere in pulverem dissoluto, ut nullum ejus vestigium amplius superfit.

§. 1251.

De solutione pignoris vel hypothecæ, re in certum tempus oppignorata.

Si res oppignorata fuerit in certum tempus, eodem elapso pignus vel hypotheca solvitur. Etenim si res in certum tempus oppignoretur, constituens non vult eam tibi ultra hoc tempus esse obligatam pro debito isto, pro quo obligatur (§. 1163.). Quamobrem cum acceptatione tua non plus juris in ea re acquirere potueris, quam in te conferre voluit constituens (§. 382. part. 3. Jur. nat.); nec ultra tempus præfinitum illa pro debito obligata manet, pro quo obligatur. Quoniam itaque ab obligatione sua liberatur, quando autem hoc

hoc fit, pignus vel hypotheca solvitur (§. 1140.); si res oppignorata fuerit in certum tempus, eodem elapso pignus vel hypotheca solvitur.

E. gr. Titius tibi debet mille thaleros. Ego nonnisi in biennium hypothecam pro hoc debito tibi constituo in agro meo. Quodsi debitore non solvente circa finem biennii rem tibi oppignoratam non persequaris, sed moram debitori indulges vel tacite, quia hypothecam non persequeris; hypotheca solvitur. Similiter si pro debito Sempronii hypothecam tibi constituo in triennium, quoniam debitor promittit, se interea temporis curaturum, ut alia constituatur, & tu hoc acceptas; hypotheca a me constituta solvitur, triennio elapso, etiamsi aliam tibi constituere non potuerit debitor. Tibi enim impunitis, quod hac hypotheca interemistica fueris contentus.

§. 1252.

Si res oppignorata fuerit, donec conditio certa existat; hac e- De re oppignorata, donec conditio certa existat, ita convenitur, ut res nec conditio tamdiu obligata maneat, donec conditio ista existat, non certa existat vero ultra (§. 1165.). Patet igitur ut ante (§. 1251.), constat. *conditio existente, pignus vel hypotheca solvitur.*

E. gr. Titius spem habet matrimonium contrahendi cum Sybilla, virgine divite. Tu ipsi credis trecentos thaleros. Ego tibi jus pignoris vel hypothecæ constituo in re quadam mea, donec matrimonium fuerit consummatum. Quamprimum hoc consummatum est, pignus vel hypotheca solvitur. Quodsi ita conventum esset, pignus vel hypothecam subsistere debere, donec Titius hæreditatem acquirat, quam sperat. Titius autem moritur, antequam eam acquisiverit; tum conditionem pro non existente habendam esse patet. Quamobrem rem oppignoratam persequi potes, ut tibi ex ea satisfiat, nisi ego pignus vel hypothecam luam.

§. 1253.

De secunda pignoratione consentiens eidem jus prioritatis cedit, non vero jus suum in re remittit. ne consensu creditoris prioris facta.

Creditor in secundam rei pignorationem tertio factam consentiens eidem jus prioritatis cedit, non vero jus suum in re remittit. Quodsi enim eadem res duobus pignoretur, creditor prior præfertur posteriori (§. 1181.), consequenter ejus non interest eandem rem alii quoque oppignorari (§. 622. part. 3. Jur. nat.), adeoque debitor sine consensu ejus eandem alii quoque oppignorare potest. Quando igitur consensum ejus requirit, necesse est ut creditor alter nolit rem alii jam pignoratam sibi oppignorari, consequenter id agitur, ut jus prioritatis in posteriorem creditorem transferat prior, adeoque id eidem cedat (§. 81. part. 3. Jur. nat.), non vero ut nullum in ea jus habere velit, adeoque id remittat (§. 95. part. 3. Jur. nat.). Creditor itaque in secundam rei pignorationem tertio factam consentiens eidem jus prioritatis cedit, non vero jus suum in re remittit.

Equidem *Paulus* l. 9. §. 11. ff. & l. 12. quib. mod. pign. l. hypoth. solv. statuit, creditorem in secundam rei pignorationem consentientem jus pignoris remisisse videri; veriolem tamen sententiam amplexus est *Electtor Saxonæ* in *Ordinat. process. judic. tit. 16. §.* Es trägt sich auch oftmahls zu. Quid enim actum fuerit, ex ipsa negotii natura dijudicandum. Creditor secundus rem alii jam pignoratam sibi oppignorari non vult, quia creditor prior ipsi præfertur (§. 1181.), consequenter in pignorationem consentire non vult, nisi hypothecæ primæ jus in re sibi constituatur. Creditoris prioris adeo consensus in novam hanc pignorationem non alio fine requiritur, quam ut jus prioritatis cedat creditori posteriori & ipse succedat in locum hypothecarii secundi. Quando enim jus primæ hypothecæ acquirit, qui hypothecarius secundus esse debebat; ejus minime interest, ut jus secundæ hypothecæ in eadem re retineat creditor prior (§. 622. part. 3. Jur. nat.). Nulla igitur ratio est, cur ex consensu in secundam rei pignorationem inferatur,

ratur, creditorem priorem jus omne suum, quod in illa habebat, remisisse: hoc enim necesse non est, ut voluntati creditoris posterioris satisfiat, adeoque negotium perficiatur.

§. 1254.

Quoniam creditor in secundam rei pignorationem consentiens creditori secundo jus prioritatis cedit (§. 1253.), nec in pignoratione alteri invito jus suum auferre potest (§. 336. par. 2. Jur. nat.); si res jam duobus fuerit oppignorata & creditor prius in pignorationem tertiam consentit, tertius creditor fit hypothecarius primus & qui primus erat fit tertius; si vero secundus in pignorationem tertiam consentit, is fit tertius & qui tertius esse debebat fit secundus ac ita porro.

Nimirum per consensum in pignorationem rei jam pignorate mutatur tantummodo jus ordinis (§. 1253.), & qui consentit locum suum cedit ei, in cujus gratiam consentit, & eum occupat locum, quem is habere debebat.

§. 1255.

Si res oppignorata interit, pignus vel hypotheca solvitur. Etenim si res interit, ea non amplius existit (§. 541. Ontol.). Quoniam itaque in re existente jus nullum habere potes, quod per se patet, jus pignoris, vel hypothecæ, quod in ea habebas, utique extinguitur. Quoniam igitur pignus vel hypotheca solvitur, si jus, quod in re pignorata habebas, extinguitur (§. 1240.); si res oppignorata interit, pignus vel hypotheca solvitur.

E. gr. Ponamus tibi pignori traditam rem combustilem. Quando ea incendio subito conflagrat; pignus vel hypotheca solvitur. Res nimirum, quando existere desinit, quæ tibi pignorata fuerat; pignus tuum vel hypotheca tua nullificatur.

§. 1256.

§. 1256.

De domo pignorata.

Si domus pignoratur, etiam fundus, in quo extructa est, pignoratur. Etenim cum domus sine fundo, cui superstructa est, existere nequeat; is ad domum pertinet, quemadmodum etiam cum eo alienatur. Quamobrem quando domus pignoratur, non sola superficies, verum etiam fundus, in qua extructa domus, pignoratus intelligitur.

Sane si hypotheca distrahenda, ut tibi satisfiat, debitore non solvente, non sola venditur superficies, verum etiam cum eo fundus, & pretium constituitur in superficiem ac fundum simul, non in illam solam, de quo tibi satisfaciendum.

§. 1257.

De domo pignorata conflagrante.

Quoniam fundus tibi quoque pignoratur, in quo domus extructa est, quando domus pignoratur (§. 1256.); si hæc incendio suborto conflagret, jus hypothecæ in fundo retinet, consequenter domo conflagrante hypothecæ minime solvitur (§. 1240.).

Non absimili modo patet, si sylva fuerit oppignorata & fatali incendio arbores conflagrent, vel ab hostibus excendantur, jus hypothecæ subsistere in fundo, quoniam etiam hic superficies cum fundo pignorata intelligitur. Idem intelligitur de pomario ac vinea ab hostibus vastatis.

§. 1258.

Si domus pignorata fiat vel ad aream redigatur, jus hypothecæ in horto, vel area subsistere, hortus, vel consequenter hypothecam non solvi (§. 1240.).
ad aream redigatur.

Ex eadem ratione patet, si domus pignorata fiat hortus, vel ad aream redigatur, jus hypothecæ in horto, vel area subsistere, hortus, vel consequenter hypothecam non solvi (§. 1240.).

Quoniam vero nil facere licet, quod est contra jus alterius (§. 910. part. 1. Jur. nat.), consequenter nec id diminuere licet (§. 239. part. 1. Phil. pract. univ.); quin creditori competat jus prohibendi, ne debitor domum pignoratam in hortum immutet, vel ad aream redigat, si hac immutatione se-

duritati debiti minus sit consultum, dubitandum non est. Enimvero non inconsultum videtur, ut idem in genere hic ostendatur.

§. 1259.

Si debitor rem pignoratam adeo deteriolem efficere velit, ut securitati debiti non satis sit consultum; creditori competit jus prohibendi, ne fiat. Etenim si res pignorata ita deterioratur, ut securitati debiti non satis ea sit prospectum, cum in eadem constitutum sit jus hypothecæ (§. 1143.); jus creditoris, quod in re illa habet, diminuitur. Enimvero non licet quicquam facere, quod est contra jus alterius (§. 910. part. 1. Jur. nat.), consequenter nec jus alterius diminuire (§. 239. part. 1. Phil. pract. univ.). Quamobrem nec debitori rem pignoratam adeo deteriolem facere licet, ut securitati debiti non amplius eadem sit consultum. Creditori itaque competit jus prohibendi, ne hoc faciat (§. 23. part. 1. Jur. nat.).

Quamdiu securitati debiti, in quam hypothecæ jus constitutum est, nihil decedit, debitor rem pignoratam deteriolem reddere potest, ut pretium ejus diminuatur: neque enim hæc deterioratione quicquam committitur, quod est contra jus creditoris (§. 1143.). Ita si sylva tibi oppignorata fuerit, prohibere nequis, ne debitor arbores cædar, modo pretium sylvæ non ita imminuatur, ne tibi de eo satisfieri possit, debitore non solvente. Quodsi vero arborum cædes vergere videtur in sylvæ vastationem; tibi competit jus prohibendi, ne cædantur arbores.

§. 1260.

Si res pignorata a debitore melioratur, jus hypothecæ in eadem subsistit. Quoniam enim jus in re pignorata habes, si hypothecæ tibi in eadem fuerit constituta (§. 1143. 1145.),

(Wolffii Jur. Nat. Pars V.)

PPPPP

hoc

hoc vero tibi invito auferri nequit (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*); debitor rem pignoratam meliorare nequit, nisi salvo jure tuo, consequenter si ea melioretur, jus hypothecæ in eadem subsistit.

Jus tuum in eo consistit, ut res pignorata vendatur & de pretio ejus tibi satisfiat; debitore non solvente. Quod si ergo non solvit, ea nihilominus vendenda, quascunque tandem in meliorationem impensas fecerit debitor. Si damnum incurrat, sibi imputare debet, quod tantas fecerit in meliorationem impensas, cum nosse potuisset se hypothecam luere non posse. Ita cum domus pignorata censeatur melior effecta, si in locum veteris substituitur nova; in hac jus hypothecæ habes, quod tibi in vetere erat constitutum. Si in fundo tibi oppignorato excitetur ædificium, cum sine ædificio fundus vendi non possit; hypothecæ jus, quod tibi in fundo constitutum fuerat, in ædificio ac fundo simul habes, qui per hoc melioratus intelligitur, quod ædificium in eo extractum sit,

§. 1261.

De specificatione rei pignorate in specie subsistit.

Si ex re pignorata sit species, jus pignoris vel hypothecæ pro rata in specie subsistit. Etenim si quis ex aliena materia speciem fecit, ea communis est materiæ domino & speciei auctori pro rata ejus, quanti unumquodque est (§. 340. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem si ex re pignorata sit species, creditor in specie, quatenus pro rata communis est materiæ domino & specificatori, jus hypothecæ habere debet, consequenter jus pignoris vel hypothecæ pro rata in specie subsistit.

Per specificationem non extinguitur dominium in materia, sed efficitur pars domini communis. Quoniam igitur jus, quod habes in re oppignorata, est jus alienandi conditionatum (§. 1145.), adeoque pars domini (§. 668 *part. 2. Jur. nat.*), nulla sane ratio est, cur per specificationem id ipsum extingui, non

non vero subsistere debeat. Quoniam Jēi Romani de specificatione diversa tradunt; juxta juris civilis principia aliter quoque statuendum de specificatione rei pignoratæ. Ast illorum opinionibus non cedit veritas, quæ juris naturalis est. Sed demus exemplum. Si ex marmore pignorato fiat statua, pro rata jus pignoris vel hypothecæ in eadem retinet. Similiter si ex argento oppignorato fiat poculum; in eo jus tuum pro rata subsistit. Nimirum si poculum venditur; pretium dividendum est in ratione materiæ ac formæ, & de parte priori tibi satisfaciendum: alteram pretii partem retinet speciei autor.

§. 1262.

Si res incorporalis perimitur, jus pignoris vel hypothecæ sol- De re incor-
vitur. Ostenditur eodem profus modo, quo paulo ante (§. *porali pigno-*
1255.), idem de re corporali ostendimus. *rata.*

Immo cum propositio superior de re pignorata in genere loquatur, nec ad res corporales restringatur, nec non ex ipsa demonstratione pateat, eandem ad hasce non esse restringendam, propositio præfens sub ista jam continetur. Non tamen inconsultum fuit de rebus incorporalibus idem in specie monere, ne prætermisum videatur, quod ignorari nequit. E. gr. Ususfructus est res incorporalis. Quod si is tibi fuerit pignoratus, mortuo autem debitore ususfructus finitur, jus quoque hypothecæ, quod in eodem habueras, extinguitur. Idem intelligitur, si ususfructus competat nonnisi ad certum tempus, quod finitur, antequam tibi a debitore tuo fuit satisfactum. Casus vero hic inprimis obtinet, si ususfructus pignoratus fuerit cum jure antichreseos: alias enim non facile quis usumfructum sibi oppignorari patietur, cum, si debitor non sit solvendo, ipsi aliunde, quam ex eodem satisfieri nequeat, nisi parvum sit debitum.

§. 1263.

Si jus, quod in alterum transfers, fuerit resolubile, ut ob De sublatio-
certam causam finire possit; jure tuo finito, tollitur etiam jus ac- ne juris ac-
Ppppp 2 *ciens*

cipientis, finito jure dantis. Nemo enim in alterum transferre potest jus, nisi quod ipse habet, quod per se patet. Quodsi ergo jus, quod in alterum transfers, fuerit resolubile, ut scilicet ob certam causam finiri possit; nonnisi jus resolubile, quod scilicet ob eandem causam finitur, in alterum transferre potes. Quamobrem si contingat ob istam causam jus tuum finiri, ob eandem quoque tolli debet jus accipientis.

Si dominium, quod in re habes, revocabile fuerit; nec aliter nisi revocabiliter in alium id transferre potes, ita ut maneat revocabile ob eandem causam, ob quam revocabile erat in te. Neque enim jus revocandi adimere invito potes ei, qui habet (§. 336. part. 2. Jur. nat.). Similiter si jus utendi fruen- di tibi non competit nisi in certum diem, nonnisi in eundem diem id in alium transferre potes. Cum itaque in casu primo dominium revocatur ab eo, qui jus revocandi habet, vel in casu altero dies venit, quia jus tuum finitur, jus quoque accipientis tollitur, adeoque in casu primo dominium in re retinere nequit, qui rem a te acceperat, in altero jus utendi fruendi extinguitur, quod a te acceperat alter.

§. 1264.

De re oppignorata, in pignoris tollitur jus creditoris, cui pignoris illa fuerat. Si debitor in re oppignorata jus resolubile habet, finito jure tuo, si debitor in re oppignorata jus resolubile habet, quando rem alteri oppignorat, pignoris nonnisi salva resolubilitate juris hujus fieri potest, consequenter in creditorem tuum transferre nequis, nisi jus resolubile. Enimvero si jus, quod in alterum transfers, fuerit resolubile, jure tuo finito, tollitur etiam jus accipientis (§. 1263.). Quamobrem si in re oppignorata jus resolubile habes, finito jure tuo, tollitur jus creditoris, cui pignoris illa fuerat.

Ita si creditori tuo jus hypothecæ constituis in re, in qua tibi dominium revocabile competit, si dominium revocetur,

jus

jus creditoris in ea tollitur, ut adeo pro debito eidem amplius obligata esse nequeat. Similiter si oppignores fundum, in quo nonnisi usumfructum habes, usufructu finito, fundus oppignoratus esse definit. Et si rem tibi pignoratam creditori tuo pignores, debitor autem tuus solvit aut alio modo tibi satisficit; ea creditori tuo pignorata amplius esse nequit. Nihil nimirum fieri potest contra jus tertii (§. 910. part. 1. Jur. nat.), quod adeo nec in totum tollere, nec ullo modo diminuere licet (§. 239. part. 1. Phil. pract. univ.). Jus suum cuique tribuendum (§. 922. part. 1. Jur. nat.).

CAPUT VI.

De Servitutibus.

§. 1265.

Pradium dicitur res immobilis quæcunque, quæ ob fructum certum, quem nobis præstat, aut usum pecunia æstimabilem, qui instar fructus est, possidetur. *Prædium quid sit.*

Ita ager, qui profert fruges, prædium est; cum nobis præstet certos fructus. Domus, quam inhabitamus, aut locamus alteri, prædium est, quatenus habitatio certo pretio æstimatur, quod solvendum foret, nisi domus esset propria, ut adeo hoc pretium nobis quasi in fructu sit, & si domus locetur conductori, pensio, quam is solvit, fructus instar est.

§. 1266.

Prædium rusticum dicitur, quod usum rusticum præstat: *Prædii urbana* vero, quod usum urbanum habet. Dicitur autem *usus rusticus*, qui ad rem agrariam & pecuariam, seu ad œconomiam ruralem pertinet: *urbanus* vero, qui ad habitationem, commercia, opificia spectat. Hinc *prædia rustica sunt agri, & ædificia fructuum & pecorum ac coloni recipiendi causa extracta, prata item, pomaria, vineæ, horti ulivo-*

*rii: urbana vero sunt prædia omnia adificia habitandi, commerci-
merciorum & opificiorum causa extracta, item viridaria.*

Prædia nimirum rustica ab urbanis non distinguuntur loco, in quo sita sunt; sed usu, quem habent. Unde non minus prædia rustica in urbe, quam urbana rure dantur.

§. 1267.

*Servitūs
quid sit.*

Servitūs est jus in re aliena constitutum, quo ejus dominus ad alterius utilitatem aliquid pati, vel non facere tenetur.

Ita si mihi competit jus habitandi in domo tua, quod a voluntate tua minime pendet, ita ut pati debeas me in ea habitare; habitatio ista servitūs est. Similiter si tu pati teneris, ut ex puteo tuo hauriam aquas; jus hauriendi aquas servitūs est. Item si tu ædificium tuum altius tollere non potes; jus hoc non faciendi servitūs est.

§. 1268.

Servitūs

quale sit jus. Quoniam servitūs est jus in re constitutum (§. 1267.); adeoque ipsi rei inhaeret; res, qua alteri persona, vel rei utilitatem præstat, eidem servit.

Ita domus mea tibi servit, in quo habes habitationem: puteus tibi servit, quatenus ejus dominus pati tenetur, ut ex eo aquas haurias in usum tuum, quia inhabitas ædes vicinas prædio, in quo est puteus.

§. 1269.

*De servitū-
te affirmati-
va & nega-
tiva.*

Quia servitūs est jus in re aliena constitutum (§. 1267.), jus vero in re aliena constitutum vel affirmativum est, vel negativum (§. 991. 992. part. 3. Jur. nat.); servitūs quoque vel affirmativa est, vel negativa. Et sicuti jus affirmativum est, quo facere quid possumus; negativum, quo pati non tenemur, ut alter quid faciat (§. 989. part. 3. Jur. nat.); ita servitūs negativa est, quando dominus rei servientis pati tenetur,

tur,

tur, ut alter quid faciat; *Servitus vero negativa*, si alter pati non tenetur, ut dominus rei servientis quid faciat.

§. 1270.

Servitus personalis est, quando res aliena servit certæ personæ. *Differentia* *realis*, seu *prædialis*, quando eadem servit rei alteri, seu prædium unum servit prædio alterius. Itaque *impersonalis servitute personali jus quoddam constituitur certæ cuidam personæ*; *realis*; *aut in reali seu prædiali prædio vicino in prædio alieno* (§. 1267.).

Nimirum res dicuntur servire personæ vel rei, quatenus obligantur vel certæ cuidam personæ, vel possessori rei alterius ad permittendos certos actus in iisdem, quæ alias nonnisi domino liciti sunt; aut ad impediendos seu prohibendos certos actus, qui alias domino liciti erant: ut adeo jam de re aliena in utilitatem quandam suam disponere possit persona quædam, vel possessor alicujus prædii, aut prohibere, ne disponat dominus, quemadmodum vi dominii alias disponere ipsi integrum erat.

§. 1271.

In servitute prædiali *Prædium serviens* dicitur, quod servit alteri, seu eidem quædam in utilitatem suam permittit, quæ dominus permittere vi dominii non tenebatur, aut domino adimit quædam faciendi libertatem, quæ alias jure dominii facere poterat. *Prædium vero dominans* appellatur, cui servit alterum, aut utilitatem quandam præstat. *Differentia prædii servientis & dominantis.*

Ita in exemplo, quod supra dedimus (not. §. 1267.), prædium dominans est, cui competit jus hauriendi aquas ex puteo in prædio vicino; serviens vero, in quo est puteus, ex quo aquam haurire licet prædii vicini possessori.

§. 1272.

Fundus dicitur *servus*, qui servitutem debet, seu aliqua *Fundus servitute* premitur; *aut Liber*, qui nulli servituti obnoxius. *vus, liber & Fundus*

optimus maximus. Fundus denique *optimus maximus* vocatur, qui ab omni servitute & obligatione pignoris seu hypothecæ immunis est. Idiomate patrio servitus respectu prædii dominantis vocatur *eine Gerechtigkeit*; respectu vero servientis *eine Dienstbarkeit*.

In Jure Romano fundus ac prædium promiscue usurpantur de re eadem. Fundus liber non servit nisi domino, qui verò liber non est, sed servus, præter dominum alii quoque personæ, vel possessori cujusdam prædii mediante hoc prædio. Jus, quod in fundo seu prædio alieno constitutum est, inhæret quasi prædio isti, cui constitutum est, ac proprie loquendo jus est: qua de causa etiam nobis dicitur *eine Gerechtigkeit*. Sed quatenus hoc jus constitutum est in prædio alieno, prædium hoc alteri quasi obligatum est ad quædam permittenda, vel non facienda, ac ideo nobis vocatur *eine Dienstbarkeit*. Jus exercetur a possessore prædii dominantis; obligationi satisfacere tenetur possessor prædii servientis.

§. 1273.

Servitus perpetua temporaria. *Servitus perpetua* dicitur, quæ constituitur in omne tempus: *est temporaria*, quæ constituitur in certum tempus.

Servitutes personales temporariæ sunt, cum ultra mortem personæ non constituentur, extinguuntur enim cum personæ: *est prædiales* plerumque perpetuæ sunt, etiam ad certum quoque tempus constitui possint.

§. 1274.

Servitutis effectus.

Servitus omnis dominium diminuit. Quando enim quis jus constituit sive certæ cuidam personæ, sive rei alii in re sua; dominus, si jus affirmativum fuerit, pati tenetur, ut quid facias, quod facere alias non poteras (§. 991. *part. 3. Jur. nat.*), consequenter a quo jure domini te excludebat (§. 120. *part. 2. Jur. nat.*); si vero negativum fuerit, intermittere tenetur, quod facere alias poterat (§. 992. *part. 3. Jur. nat.*), jure scilicet domini, vi cujus libera ipsi erat de sua re disponendi potestas (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*). **Quoniam**

niam itaque servitus est jus in re aliena constitutum (§. 1267.), sive certæ cuidam personæ, sive rei alii (§. 1270.); servitus omnis dominium diminuit.

Nimirum in servitutibus affirmativis, dominus pati debet, ut facias, quod ne facias jure domini prohibere poterat, ac in negativis ipsi facere non licet, quod jure domini facere poterat (§. 1269.). In casu adeo priori dominium diminuitur, quatenus prohibere nequit certos actus ex jure domini fluentes ac domino alias soli permittos; in casu autem altero, quatenus ipse a certis actibus abstinere tenetur, qui alias vi domini eisdem sunt permitti, nec prohiberi ab alio possunt.

§. 1275.

Quoniam servitus omnis dominium diminuit (§. 1274.); *Quod fundus servitute, cui obnoxius est, deterioratur, ut adeo non tantus liber estimari possit, ac si esset liber, consequenter fundus liber melior præbet. serv. est fundo servu.*

Quoniam servitutes diversæ sunt, quemadmodum deinceps clarius elucescit; per omnes quoque conditio fundi non æque deterior redditur, consequenter nec quælibet servitus de pretio ejusdem tantundem detrahit. Ac ideo servitutes, quibus fundi obnoxii sunt, habentur pro vitio, quod emtori indicandum, nisi eidem jam satis constet, quænam fundo servitus imposita sit, præsertim cum non omnibus eadem servitus æque invisa sit, ut haud raro quis fundum servum habere nolit, quem liberum maxime vellet.

§. 1276.

*Qui servitutem constituit, particulam quandam, vel partem In quo tam-
dominii alienat. Etenim qui servitutem constituit, alteri con-
cedit jus quoddam, si affirmativum fuerit, ad certos actus vi
dominii nonnisi domino licitos, si negativum fuerit, jus sibi pro-
prohibendi certos actus vi domini domino licitos (§. 1269.), stat.
cum antea omnibus actibus vi domini licitis alterum exclu-*

(Wolffii Jur. nat. Pars V.)

Qqqqq

deret

deret (§. 120. 121. *part. 2. Jur. nat.*), & nemo prohibere posset, ne de re sua disponderet pro arbitrio suo (§. 118. 169. *part. 2. Jur. nat.*). Jus igitur faciendi, quod nonnisi vi domini facere licet, cum sit pars domini, seu particula quædam, prouti majus, vel minus fuerit, & jus non patiendi, ut dominus faciat, quod vi domini facere poterat, particulam quandam domini domino auferat; qui servitutem constituit, particulam quandam vel partem domini in alterum transfert, adeoque alienat (§. 662. *part. 2. Jur. nat.*).

Atque hinc clarius patet, quod antea ostendimus (§. 1234), cur servitus dominium diminiuat.

§. 1277.

Servitus ad quamnam domini partem pertineat. *Servitus ad usum rei vel simplicem, vel cum fructu conjunctum pertinet.* Etenim servus constituitur non alio fine, quam ut ex re aliena utilitatem quandam capiat is, cui constituitur (§. 1267). Quamobrem cum per se pateat, utilitatem ex re aliena capi minime posse, nisi quatenus vel usum quandam rei habemus, vel ex ea fructum aliquem percipimus; servitus ad usum rei vel simplicem, vel cum fructu conjunctum pertinet.

Quoniam jus utendi & fruendi ad dominium pertinet (§. 136. *part. 2. Jur. nat.*), servitus dominium diminiuit quoad jus utendi, vel fruendi, ita ut libertati domini quoad exercitium juris utendi, vel fruendi quidpiam decedat.

§. 1278.

Quot sint servituum species.

Quoniam servitus ad usum rei vel simplicem, vel cum fructu conjunctum pertinet (§. 1237), adeoque in affirmativis usus aliquis rei alienæ, vel perceptio fructus aut fructuum ex eadem alteri concedatur, in negativis dominus usu quodam, quem habere, vel fructu, quem percipere poterat, carere debeat in gratiam alterius (§. 1269); *tot sunt servitu-*

tum species, quot modis certa quadam persona, vel possessor alicujus prædii, ex re aliena seu prædio alieno usum quandam habere, vel ex ea fructum percipere potest.

Multiplex cum sit utilitas, quæ ex usu in re aliena concessio, vel impedito, pro prædiorum urbanorum ac rusticorum diversitate varia, obvenire potest, cumque fructuum perceptio ex re aliena non uno modo restringi, nec jus fruendi uno modo impediri possit; servitutes quoque tam reales, quam personales multiplices dantur, quas singulas enumerare velle operosum nimis ac difficile, nec admodum utile foret. Usitatioes tamen, cum peculiaria nomina fuerint sortitæ, hic commemorari non inconsummum videtur.

§. 1279.

Servitus prædiorum urbanorum est, quæ prædiis urbanis a Servitus vicino prædio debetur; servitus vero rusticorum, quæ debetur rusticis.

Quemadmodum prædia distinguuntur in urbana & rustica & rustico-
ob eorum usu (§. 1266.); ita etiam servitus dividitur in servi-
rurum prædiorum urbanorum & rusticorum, prouti usus ab a-
lieno prædio præstatur in utilitatem prædii urbani vel rustici,
vel ab eodem abstinendum in prædio alieno in utilitatem alteri-
us, denominatio petitur a prædio dominante.

§. 1280.

Quoniam servitus prædiorum urbanorum debetur præ-
diis urbanis, rusticorum vero servitus rusticis (§. 1239.); ea-
dem servitus & prædii urbani, & prædii rustici esse potest, prouti prædii urba-
ni, & rustici
vel rustico, vel urbano prædio debetur.

Nimirum cum ab usu distinguantur prædia in rustica & ur-
bana, usus erit urbanus, quando servitus debetur prædio urba-
no, usus vero rusticus, quando servitus debetur prædio rusti-
co. Ita iter ad prædium rusticum rustica est servitus; ad ur-
banum vero urbana. Solent tamen ad servitutes prædiorum
urbano-

urbanorum referri, quæ plerumque prædiis urbanis, rarius rusticis debentur, & ex adverso servitutibus prædiorum rusticorum accenseantur, quæ plerumque rusticis debentur prædiis, rarius urbanis. Videamus itaque primo, quænam servitutes prædiorum urbanorum in Jure civili peculiare nomen adeptæ sint.

§. 1281.

Servitus oneris ferendi est, qua vicini paries vel columna onus ædificii nostri sustinere tenetur. Dominus itaque prædii servientis pati tenetur, ut onus ædificii alieni adibus suis incumbat.

Quamvis hæc servitus magis in prædiis urbanis, quam rusticis habeat locum, ut ideo servitutibus prædiorum urbanorum accenseatur (not. §. 1280.); fieri tamen quoque potest, ut prædiis rusticis debeatur, adeoque ad servitutes prædiorum rusticorum sit referenda (§. 1280.). E. gr. Horreum prædium rusticum est: contingere tamen potest, ut onus ejus sustineatur a pariete vicini. Hoc igitur in casu servitus oneris ferendi erit servitus prædii rustici (§. 1238.).

§. 1282.

Obligatio parietis, vel vicini oneris ferendi paries vel columna oneris autem nequit, nisi paries vel columna, quæ ruinam minus ædificii nitatur, reficiatur; Qui servitutem debet, parietem vel columnam alieni onus ædificii sustinentem reficere obligatur.

Naturæ servitutis repugnat, ut dominus prædii dominantis parietem vel columnam ædium vicinarum, cui onus suarum incumbit, reficere teneatur. Qui servitutem oneris ferendi constituit, utique promittit, quod paries suus vel columna sua onus ædium vicinarum sustinere debeat, consequenter talem quoque præstare debet, ut onus sustinere possit. Quoniam vero hæc promissio non restringitur ad id tempus, quo paries præfens onus hoc ferre potest, sed in perpetuum servitus conceditur; semper quoque curare tenetur dominus prædii servientis,

entis, ut paries onus sibi impositum ferre possit, consequenter promissionis, quæ pacto, quo servitus constituta, continetur, sese obligavit ad parietem suo sumtu reficiendum (§. 363. part. 3. Jur. nat.). Dum servitutes constituuntur, id agitur, ut conditio prædii dominantis melior efficiatur, non vero servientis. Non autem est quod existimes, contrariari naturæ servitutis, si dominus prædii servientis quid facere debeat in utilitatem prædii dominantis, cum naturæ ejusdem conveniat, ut is aliquid pati, vel non facere debeat (§. 1267.). Etenim servitus proprie in eo consistit, quod dominus prædii servientis pati debeat onus vicini ædificii suo parieti incumbere, vel columnæ, non vero quod obligetur ad parietem reficiendum: hæc enim obligatio non nisi per consequentiam ad illam primariam accedit. Aliud vero est, si aliter expresse conveniatur; id quod fieri posse ne dubitetur, sequentia hic, addere lubet.

§. 1283.

A voluntate servitutem constituentis unice pendet, num & Jus servituta qua lege eandem constituere velit. Qui enim servitutem constituit, jus alteri personæ, vel prædio ejusdem jus in re sua constituit (§. 1267.). Sed a domini voluntate unice pendet, num & quomodo, seu qua lege jus in re sua constituere velit (§. 984. part. 3. Jur. nat.). Ergo etiam a voluntate servitutem constituentis unice pendet, num & qua lege eandem constituere velit.

Non est quod dicas posse etiam eum, cui vel cujus prædio jus constituitur, præscribere legem, sub qua servitutem sibi constitui velit. Aliud enim est offerre conditiones, aliud præscribere legem: neque enim conditiones vim legis acquirunt nisi per acceptationem constituentis, quæ ab ipsius voluntate pendet, minime autem a voluntate ejus, qui conditiones offert.

§. 1284.

Quoniam a voluntate servitutem constituentis unice pendet, qua lege eam constituere velit (§. 1283.); servitute oneris

*Fenerendi tus oneris ferendi etiam ita constitui potest, ut parietem vel cō-
paries refici lumnam, cui onus incumbit, dominus prædii dominantis suo
possit sumtu sumtu reficere debeat, vel ut communi sumtu pro rata conven-*

*dii domi-
nantis, vel
communi.*

Quando nimirum ita convenitur, jus, quod vi servitutis concessæ domino prædii dominantis competere debebat, vi pacti dimi-
nuitur, & ex adverso obligatio domini prædii servientis vel
tota, vel ex parte tollitur. Quodsi vero nihil expresse fuerit
conventum, qui se obligavit ad hoc, is etiam se obligasse in-
telligitur ad id, sine quo istud obtineri nequit, veluti in servi-
tute præsentis, qui se obligavit ad patiendum, ut onus ædificii
vicini in perpetuum incumbat parieti suo, is etiam se obligasse
intelligitur ad parietem, si opus fuerit, reficiendum.

§. 1285.

*Ejusnam
sit futura,
dum paries
reficitur.*

*Si dominus prædii servientis parietem reficit; dominus prædii
dominantis domum eidem incumbentem suo sumtu fulcire tenetur,
ne corruat.* Dominus enim prædii servientis tantummodo pa-
rietem reficere tenetur, ut domus vicina eidem incumbere
possit (§. 1282.). Enimvero ad refectionem parietis non
pertinet futura domus, qua interea temporis opus est, dum
paries reficitur, ne corruat. Quamobrem quando dominus
prædii servientis parietem reficit; dominus superior domum
eidem incumbentem suo sumtu fulcire tenetur, ne corruat.

Aliud omnino est reficere parietem, aliud fulcire domum,
ne corruat. Etiam si igitur quis expresse dixerit, se velle refi-
cere parietem, quando refectioe opus est; cum tamen contra
promittentem pro vero haberi nequeat, nisi quod sufficienter
indicavit, ne magis obligetur, quam obligari voluit (§. 382.
428. part. 3. Jur. nat.), ad fulciendum interea, dum reficitur
paries, domum minime tenetur. Quamobrem multo minus
obligatus intelligitur ad fulciendum domum, quando tantum-
modo per consequentiam ad refectioem parietis obligatus.

§. 1286.

Si dominus prædii servientis parietem, cui onus domus vicinæ incumbit, derelinquit; eum reficere non tenetur, & si eum re- cui onus do- ficere velit dominus prædii dominantis, is fit ejusdem. Quod si e- nim dominus prædii servientis parietem, cui onus domus vi- incumbit, cinæ incumbit, derelinquit, quemadmodum potest (§. 256. *derelicto. part. 2. Jur. nat.*), dominus ejus esse definit (§. 250. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem cum servitus inhæreat rei (§. 1268.); ille non obligatus manet ad parietem reficiendum. *Quod erat unum.*

Quod si dominus prædii servientis eum occupare velit, dominium ejusdem acquirat (§. 252. *part. 2. Jur. nat.*). Quam- obrem cum eandem occupasse censeatur, ubi eum sumto suo reficit (§. 174. 118. *part. 2. Jur. nat.*); si parietem derelictum reficere velit, is ejusdem fit. *Quod erat alterum.*

§. 1287.

Si qui parietem communem habent; servitus non est. Etc. De pariete nim si paries communis est, ædium conterminarum domini *communi.* conjunctim dominium in eodem habent pro parte dimidia (§. 126. *part. 2. Jur. nat.*), adeoque neutri ab altero jus quod- dam in re sua constitutum. Quamobrem cum servitus non fit, nisi jus in re aliena alteri constituatur (§. 1267.); si qui parietem communem habent; servitus non est.

In servitute oneris ferendi paries, cui onus ædium tuarum incumbit, tuus non est pro parte, sed totus pertinet ad prædi- um serviens. Atque adeo res aliena tibi servit. Ast si pro par- te sis dominus, jure domini parieti inædificas, adeoque res ali- ena tibi non servit.

§. 1288.

Si paries communis est, communi quoque sumtu reficiendus. De pariete Si enim paries communis est, uterque ædium contiguarum *communi* dominus pro parte dominium in eodem habet (§. 126. *part. 2. reficiendo.*

Jur.

Jur. nat.), adeoque pro parte utriusque est (§. 124. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem cum nemo parietem alienum suo sumtu reficere teneatur, quod per se patet; paries communis sumtu communi reficiendus.

Diximus equidem in anterioribus, naturaliter in servitute oneris ferendi ita conveniri posse, ut paries communi sumtu domini prædii serviens ac domini prædii dominantis reficiatur (§. 1284.); ast propterea paries non fit communis, sed totus pertinet ad prædium serviens ac tanquam res aliena servit prædio dominanti.

§. 1289.

De pariete communi pro diviso.

Si paries communis est pro diviso, quilibet suo sumtu partem suam reficere tenetur. Etenim si paries communis est pro diviso, in parte una dominus prædii unius, in altera dominus prædii alterius dominium habet, adeoque pars una unius, altera alterius est (§. 124. *part. 2. Jur. nat.*). Quilibet adeo suo sumtu partem suam reficere tenetur.

Hic equidem paries utriusque prædio communem præstat usum; proprie tamen loquendo jus in pariete commune non est, cum unus prædii dominus nullum habeat jus nisi in parte una, alterius vero dominus nisi in altera. Ceterum facile patet, plurimum referre, utrum paries ædium conterminarum sit pro diviso, an pro indiviso communis. Si enim pro diviso communis fuerit, de parte tua absque consensu domini prædii alterius pro arbitrio tuo disponere (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*), veluti alius tollere, & si nihil inædificatum sit, pro arbitrio tuo inædificate potes: ast hoc facere non licet, si fuerit communis pro indiviso, ubi nil fieri potest absque consensu utriusque domini (§. 141. *part. 3. Jur. nat.*). Quando paries pro diviso communis est, prædiorum conterminorum communis saltem terminus est, ipse autem paries quoad jus res communis minime est.

§. 1290.

§. 1290.

Parieti communi nonnisi pro parte dimidia inædificare licet. De inædifi-
 Si enim paries fuerit communis, uterque dominus nonnisi *ratione in*
 pro parte dimidia dominium habet (§. 126. part. 2. *Jur. nat.*), *pariete com-*
 adeoque pariete quoque nonnisi pro parte dimidia uti pot- *muni.*
 est (§. 136. part. 2. *Jur. nat.*). Quamobrem cum usus parie-
 tis in eo consistat, ut eidem inædificetur, cum hic suppona-
 tur inædificandi gratia eum esse extractum; parieti quoque
 communi nonnisi pro parte dimidia inædificare licet.

§. 1291.

Quoniam parieti communi nonnisi pro parte dimidia *De servitu-*
 inædificare licet (§. 1290.); *si condominus permittit, ut parieti te oneris fe-*
 communi integro inædifices, quoad partem dimidiam servitutem tibi ferendi in pa-
 constituit oneris ferendi (§. 1281.). *riete com-*

Nimirum quamvis paries non sit divisus, ut pars dimidia *muni.*
 tua sit, pars altera dimidia condomini; usus tamen utrique do-
 mino communis dividi debet. Cum adeo dimidius sit condo-
 mini, hic tibi concedit usum, quem ipse habere debebat, at-
 que adeo quoad eundem res communis tibi servit; cum vero
 non serviat pro dimidia parte, pro qua condomini non est, jus uti-
 que tibi constitutum censetur in re aliena, quod ad servitutem
 requiritur (§. 1267.).

§. 1292.

Nemini licet parieti alterius absque servitute constituta inædi-
ficare. Nemo enim actum ullum *vi* domini domino li- *virute pari-*
 citum sibi arrogare debet (§. 652. part. 2. *Jur. nat.*). Quam- *et aliene*
 obrem cum de usu parietis disponere pro suo arbitrio, adeo- *inædificare*
 que eidem inædificare, sit actus domini (§. 135. 136. part. *liceat.*
 2. *Jur. nat.*); nemini quoque licet parieti alterius inædifica-
 re, nisi consensu domini jus ædificandi in eodem ipsi consti-
 tuatur, adeoque non licet inædificare absque servitute con-
 stituta (§. 1267.).

(*Wolffii Jur. Nat. Pars V.*)

Rrrr

§. 1293.

§. 1293.

Principium generale.

Immo in genere in alieno nisi imposita servitute quid facere licet vicini prædii possessori. Etenim nemo sibi actum ullum vi domini domino licitum arrogare debet (§. 652. part. Jur. nat.), adeoque nec jus ad istiusmodi actum, nisi hoc a domino in re sua constituatur ad utilitatem ejus, consequenter si rei suæ servitute imponat dominus (§. 1267.). Quam obrem patet in alieno nisi imposita servitute vicini prædii possessori nil quicquam facere licere.

Comperit domino jus interdicendi, ne faciat, nec patiendi, ut se invito faciat (§. 121. part. 2. Jur. nat.). Ad hanc patientiam demum obligatur, servitute constituta (§. 1267.). Atque hæc ratio est, cur servitutes constituantur, quoniam utilis prædii tui exigit, ut vicinum ipsi serviat.

§. 1294.

De servitute tigni immittendi.

Servitus tigni immittendi (Idiomate patrio *das Traamrecht*) dicitur, qua trabem vel quid aliud, quod contignationi ædium inservit, in parietem vicinum immittere licet, ut in eo requiescat. Quoniam hic non convenitur, quod paries vicinus ædium vicinarum onus ferre debeat, quemadmodum in servitute præcedente (§. 1281.), adeoque nec ad hoc se obligavit *qui servitute tigni immittendi constituit suo quoque sumtu in gratiam prædii dominantis parietem reficit non tenetur* (§. 382. part. 3. Jur. nat.).

Atque in hoc differt servitus tigni immittendi a servitute oneris ferendi, quod in hac parietem in gratiam ædium aliarum suo sumtu reficere, in illa minime reficere teneatur: neque enim ultra id, quod dictum est, jus alterius extendi potest (§. 382. 428. part. 3. Jur. nat.). Aliud sane est permittere, ut trabes requiescat in pariete, qualis est, quando immittitur, aliud vero convenire, ut paries onus ædificii tui ferre debeat in perpetuum, quod posterius fieri non posse apparet, nisi paries

in gratiam oneris ferendi reficiatur. Et quamvis dixerimus, posse etiam in servitute oneris ferendi ita conveniri, ut suo sumtu paries reficiatur; propterea tamen differentia inter servitutum utramque nondum tollitur, cum in casu posteriori ne quidem permittere teneat, ut tuo sumtu quomodocumque reficiat parietem meum (§. 1293.). Servitus adeo tigni immittendi jus minus est servitute oneris ferendi. Quodsi dicas, servitutum tigni immittendi adeo non esse jus perpetuum, qualia tamen jura sunt servitutes, quippe rebus inhærentes (§. 1268.); dubium hoc evanesceat per ea, quæ inferius demonstrabuntur, nimirum jura rebus inhærentia cum ipsa re perimuntur.

§. 1295.

Servitus projiciendi dicitur, qua aliquod ædificatum ali-
enæ areæ aut eidem superstructo imminet, seu supra eam pro-
jicitur, in vicinis tamen ædibus nusquam requiescit. Quo-
di-
niam dominus soli pati non debet, ut quis usum quandam spa-
tium atmospherici fundo ipsius perpendiculariter imminentis
se invito sibi arroget (§. 410. part. 2. Jur. nat.); pati etiam non
teneatur, ut quis ædificatum aliquod supra aream ipsius se invito pro-
vehat. Atque hinc patet necessitas servitutis projiciendi con-
stituendæ, ut hoc facere liceat.

Exempli loco sunt mœniana, idiomate patrio Xerster dicta; item contignationes superiores, quæ ultra inferiores projiciuntur. Nimirum aufertur vicino jus suum, quod ipsi compete-
bat, veluti ut ibidem ædificium aliquod altius tollere posset, vel ne in ea horti parte, a qua pluvia arcetur, plantare possit, ut alios usus taceamus, qui impediuntur, in casu autem particulari in oculos per se incurrunt. Ceterum huc etiam pertinent podia pensilia, ex quibus patet prospectus in loca extra ædes sita, nec non suggrundia seu partes tecti porrectiores ad arcendum imbris injurias.

§. 1296.

Naturaliter cuilibet ædes suas altius tollere licet, quousque vi-
De jure ab-
sum

ius tollendi sum fuerit. Etenim domini fundi est pro arbitrio suo dispo-
ades. nere, quemnam spatii intra atmosphæram fundo suo perpen-
 diculariter imminenti usum facere velit (§. 410. part. 2. *Jur.*
nat.), quousque a superficie aliqua, consequenter etiam ab
 ædibus (§. 400. part. 2. *Jur. nat.*), occupari potest (§. 409.
 part. 2. *Jur. nat.*). Quoniam itaque hujus spatii pars quæ-
 dam ab ædibus occupatur, quando altius tolluntur, quod per
 se patet; naturaliter cuilibet ædes suas altius tollere licet,
 quousque visum fuerit.

Naturaliter hæc libertas ædes suas altius tollendi locum quo-
 que habet in statu civili, nisi lege ædificiis certa altitudo fuerit
 præscripta, quam excedere non licet.

§. 1297.

*Servitus al-
 tius non tol-
 lendi.*

*Servitus altius non tollendi est, qua dominus prædii do-
 minantis prohibere potest, ne dominus prædii servientis æ-
 des suas altius tollat. Quoniam naturaliter cuilibet ædes suas
 altius tollere licet (§. 1296); memini competere jus prohibendi, ne vi-
 cinus ædes suas altius tollat, nisi hoc jus prædii ipsius in prædii vi-
 cini fuerit constitutum. Atque hinc patet necessitas servitutis
 altius non tollendi constituendæ.*

*E. gr. Si ædificium altius tollis, lumen solis ab horto meo
 averitur. Constituitur adeo servitus altius non tollendi, ne
 vegetationi in horto meo noceatur. Quamvis enim in suo æ-
 dificando per accidens noceat alteri; id tamen non obstat, quo mi-
 nus hoc fieri possit, cum is jure suo utatur. Aliud est, si quis
 animo nocendi alteri, non ad suam utilitatem, ædificare velit:
 id quod contrariatur obligationi de damno ab alio avertendo,
 quantum in nobis est (§. 495. part. 2. *Jur. nat.*). Quodsi
 damnum tuum colliditur cum damno alterius, uterque autem
 culpa vacat; damnum pro casuali habendum, quod alter in-
 currit, dum jure tuo uteris (§. 630. part. 2. *Jur. nat.*).*

§. 1298.

Quoniam *servitute altius non tollendi* dominus prædii do- *Effectus i-*
 minantis prohibere potest, ne dominus prædii servientis æ- *stius servitu-*
 des suas altius tollat (§. 1297.). *dominus prædii servientis in utri-*
usque aedibus dominantis cogitur habere aedes suas depresso-

§. 1299.

Servitutem altius tollendi appellare lubet, quæquis in gra- *De servitu-*
 tiam vicini aedes magis depresso habere nequit, quam nunc *te altius tol-*
 habet. *Servitute adeo altius tollendi constituta, dominus prædii*
dominantis pati non tenetur, ut dominus prædii servientis aedes
suas deprimat, aut in locum veterum aedium minoris altitudinis ex-
ciset; sed si hoc facere velit, eum compellere potest, ut illas alti-
us tollat.

§. 1300.

Quoniam a voluntate servitutem constituentis pendet, *Circa consti-*
 qua lege eam constituere velit (§. 1283.); *servitute altius tol-*
 lendi quando constituitur, ab initio statim ita conveniri potest, ut, huius servi- *tutionem*
 qui habet aedes depresso in gratiam vicini eas altius tollere, nec tutis notan-
 posthac habere liceas depresso; consequenter de iis quæquam da-
 tollere non liceat.

Servitutem altius tollendi inter servitutes prædiorum urbano-
 rum primo loco nominat *Gajus* l. 3. ff. de serv. præd. urb. sed
 quomodo ea constituatur, interpretes Iuris Romani minime
 conveniunt. Cum naturaliter cuilibet aedes suas altius tollere
 liceat, quousque visum fuerit (1296.), ad cælum usque, uti
 loquuntur Doctores; ideo multi negant dari servitutem altius tol-
 lendi: neque enim jus, quod a natura habes, ab alio dextrum ac-
 quirendum est, quoniam tibi hoc jus natura competit, vicinus
 pati debet, ut pro arbitrio tuo aedes tuas altius tollas. Qui ve-
 ro admittunt hanc servitutem constitui posse, de modo consti-
 tuendi non conveniunt. Nostrium non est diversas trutinare
 sententias & de iis nostrum interponere iudicium. Sufficit,
 eo modo constitui posse hanc servitutem, quemadmodum di-

ximus, nec quicquam, si ita constituitur, in ea deprehendi, quod sit naturæ servitutis aduersum. Servitus altius proprie consistit in non faciendo, nimirum ne dominus prædii servientis de ædibus suis quicquam tollat, sed depressiores habere non liceat, quam fuerant tempore constitutæ servitutis, vel ex pacto elevatæ erant. Detrahit hæc servitus libertati domini, ad eam altitudinem ædificare volentis, quæ alias commoda ipsi fuerat. Hinc per consequentiam compellitur ad altius tollendas, si quid tollere ausus fuerit, aut rectius ad restituendam veterum altitudinem, intra quam ædificare ob servitutem impositam non licet. Servit prædium tuum prædio vicino, quatenus obligaris in eius utilitatem habere ædes non magis depressas. Ceterum cum non interpretem juris Romani, sed doctorem juris naturæ agamus; nobis liberum est servitutis altius tollendi nomine insignire ius in re aliena constitutum, quod visum fuerit, modo istiusmodi ius in prædio vicino alteri constitui possit, nec sine utilitate constituitur. Istiusmodi autem e. gr. utilitas est, ne ædes nostræ, si vicinæ fiant depressiores, magis expositæ sint ventis ac alijs tempestatum injurijs, item ut umbra præstetur eo loco, quo lumen solis directum molestum accidit, vel ex aduerso per reflexionem lumen solis in solo meo augeatur, aut lumen in locum depressum reflectatur.

§. 1301.

*De fenestris
per quas
prospectus
in vicini
ædes patet.*

*In suo pariete potest quis fenestras facere, vicino etiam in-
vito: vicinus tamen contra ædificando eas obscurare potest. Ete-
nim de re sua dominus disponere potest pro arbitrio suo (§.
118. part. I. Jur. nat.), quamdiu nil facit contra jus tertii (§.
910 part. I. Jur. nat.). Quoniam itaque nemini competit
naturaliter jus prohibendi, ne quis in pariete suo faciat fe-
nestras, per quas prospectus in vicinas ædes patet, cum id,
quod tibi commodum est, nondum pariat jus (§. 23 part. I.
Jur. nat. & §. 265 part. I. Phil. pract. univ.); nihil sane obstat,
quo minus quis fenestras in utilitatem suam facere possit in
pariete*

pariete suo, per quas in ædes tuas prospicere licet. *Quod erat primum.*

Enimvero cum ex adverso aliter in fundo suo pro arbitrio suo ædificare possit (§. 118 *Part. 2. Jur. nat.*), modo nihil committatur, quod est contra jus perfectum tuum (§. 910 *part. 1. Jur. nat.*), tibi autem non competat natura jus prohibendi; ne vicinus contra ædificando fenestras tuas obscuret, cum nec id, quod tibi utile, ideo pariat jus (§. 265 *part. 1. Phis. pract. univ.*); nihil quoque obstat, quo minus vicinus contra ædificando fenestras, per quas prospectus in ipsius patet ædes, obscuret. *Quod erat alterum.*

Utrouque eadem est vis dominii, quam tuetur libertas naturalis (§. 153. 154 *part. 1. Jur. nat.*), jus, quod nemini auferri potest (§. 64 *part. 1. Jur. nat.*). Quemadmodum tibi licet ob utilitatem tuam fenestras facere in pariete tuo, etiamsi hoc incommodum accidat vicino, ita vicissim ædificare licet vicino tuo in fundo suo in suam utilitatem ac commoditatem, etiamsi id tibi parum commodum sit. Non nego dari casus, in quibus hoc repugnat officiis erga alios (§. 759. 760 *part. 1. Jur. nat.*), consequenter ad abusum dominii referendum esse, sive quis fenestras facere velit, per quas prospicere licet in ædes alienas, sive quis contra ædificando eas obscuret. Sed cum ad officia humanitatis nemo cogi possit (§. 658 *part. 1. Jur. nat.*), abusus hic dominii ferendus in statu naturali. Alia vero quaestio est, num sit permittendus in statu civili, in quo lex positiva ex naturaliter permittendo facere potest illicitum & ex imperfecte debito perfecte debitum.

§. 1302.

Nemo in pariete alieno invito domino fenestras facere potest De fenestris in commoditatem seu utilitatem suam, nec facere potest in communi pariete a ni condomino invito. Quoniam enim dominus alios omnes licito & com-
excludit jure de re in utilitatem suam disponendi, prouti vi-
sum fuerit (§. 118. 120 *part. 2. Jur. nat.*), immo prohibere
potest,

potest, ne quis se invito hoc faciat (§. 122 1 part. 2. *Jur. nat.*); nemo etiam in pariete alieno invito domino fenestras facere potest in commoditatem seu utilitatem suam. *Quod erat unum.*

Et quia in communione nullus actus domini validus absque consensu eorum, qui in ea sunt (§. 141 part. 3. *Jur. nat.*); ideo nec in pariete communi sine consensu condomini fenestras facere licet. *Quod erat alterum.*

§. 1303.

An omnis lumininum usus vicino præcludatur. Non ita ædificare licet in fundo suo, ut omnis luminis usus vicino præcludatur. Etenim lumen, cuius usus natura omnibus hominibus communis est (§. 19 part. 2. *Jur. nat.*); cum sit inexhaustus (§. 198 part. 1. *Jur. nat.*), communis manet (§. 200 part. 2. *Jur. nat.*). Quamobrem cum nemini jus conatum, adeoque natura homini competens (§. 33 part. 1. *Jur. nat.*), auferri possit (§. 64 part. 1. *Jur. nat.*); nec ita ædificare licet in fundo suo, ut omnis luminis usus vicino præcludatur.

Nimirum in hoc casu ædificatio foret contra jus perfectum alterius (§. 239 part. 1. *Phil. pract. univ.*), adeoque illicita (§. 910 part. 1. *Jur. nat.*). Itaque ædificator injuriam faceret (§. 859 part. 1. *Jur. nat.*).

§. 1304.

Fenestrarum diffrentia,

Quoniam non ita ædificare licet in fundo suo, ut omnis luminis usus vicino præcludatur (§. 1303.); qui in fundo suo ædificat tantum luminis vicino relinquere tenetur, quantum sufficit habitantibus.

Huc minime referendum, si quis ex alieno fundo lumen immittat per fenestras in ædes suas, quando utilitatis ac commoditatis suæ causa ita ædificat, ut lumen immittere non possit ex fundo suo, cum aliter ædificare potuisset, aut ita non ædificando utilitate aliqua carere debuisset, ac vicinus postea contra

tra ædificando lumina eius obscurat. In casibus adeo particularibus perpendendæ sunt circumstantiæ, ne, quæ hic demonstrantur, perperam applicentur. Nostrum vero jam non est ad illos descendere.

§. 1305.

Fenestra dicitur *prospectiva*, per quam prospectus datur in loca alia, veluti in ædes, vel hortum alterius: *Lucifera* vero, per quam lumen immittimus in ædes nostras. Patet autem eandem fenestram & prospectivam, & luciferam esse posse.

Fenestrarum differentia.

Differentia hac fenestrarum petitur ab eorundem usu, cuius gratia parietes aperiuntur ac fenestræ immittuntur. Prospectus non semper conjunctus est cum immissione luminis: unde concedi potest, ut lumen hauriamus ex fundo alieno, etsi denegetur prospectus. Dantur subinde alii quoque fenestrarum usus, veluti ut aëri liber pateat accessus.

§. 1306.

Servitus luminum vocatur, qua quis fenestras, etiam in suo aut communi pariete excipere cogitur, quibus lumen haurimus & coelum contuemur. In *Servitute* adeo *luminum fit*. *Saltem conceduntur fenestra lucifera, non prospectiva* (§. 1305.), *& in ea detrahitur libertati interdicens, ne quis in utilitatem suam parietem ipsius, vel communem aperiat ac fenestras immittat*, (§. 1302.).

Fenestræ luciferæ ita construuntur, ut aperiri non possint, & in ea altitudine, ut per eas prospicere non liceat in ædes vicinas. Quoniam tamen non refert, ut aperiantur, modo per eas non prospicias in alterius ædes; servituti huic minime repugnat, ut subinde libero aëris accessui pateant, nisi expresse fuerit conventum, ne aperiri possint.

§. 1307.

Quoniam qui *servitatem luminum* debet, fenestras in muro suo aut communi recipit luminis hauriendi gratia (§. *An servitus luminum* *Wolfii Jur. Nat. Pars V.*) SSSS 1306.); *impediat a-*

dificatio- 1306.); quin idem obligatus sit ad non ædificandum in fundo suo, nem, qua se- ut fenestra obscurentur, aut affluxus luminis ad eandem impediatur, vestra obscu- dubitandum non est. rantur.

Obligatio hæc non obscurandi fenestras, aut non impediendi affluxum luminis, quantum scilicet sufficit ad eum usum, ad quem constituta servitus, per consequentiam fluit ex ipsa servitutis constitutione. Unde servitus luminum tollit libertatem contra ædificandi luminum obscurandorum causa (§. 1301.). Ceterum per se patet, servitutem hanc constitui etiam posse, etiamsi quis longissimo tempore parietem cæcum habuerit. Notandum vero, quando fenestræ fiunt in muro alieno, servitutem imponi non solum prædio alterius, quatenus ædificare non licet ad lumina obscuranda; verum etiam parieti, qui fenestras in usum alterius excipere tenetur.

§. 1308.

Servitus ne luminibus officiat.

Servitus ne officiat luminibus dicitur, qua quis in suo facere non potest, quo ædium nostrarum quævis lumina obscurentur & imminuantur. Unde denuo sequitur, qui servitutem ne luminibus officiat debet, cum in suo fundo ita ædificare non posse, ut vel fenestra prorsus obscurentur, vel affluens luminis impediatur, aut minuat. Idiomate patrio dicitur das Licht-Recht.

Differt adeo hæc servitus ab anteriore in eo, quod in hæc fenestræ fiunt in pariete proprio, in illa autem in alieno, vel communi. Quamobrem in præsentī servitute solum prædium vicinum servit prædio nostro, non autem paries, in quo sunt fenestræ. Servitus hæc constitui etiam potest in pariete pro diviso communi, ut scilicet fenestræ immitantur in ea parte, qua est; altera non constituitur, nisi in ea parietis parte, qua vicini est.

§. 1309.

Quando servitus ista

Quoniam servitute ne luminibus officiat constituta dominus prædii servientis obligatur fenestras prædii dominantis

nantis non obscurare, nec affluxum luminis ad easdem im-*servitatem* pedire (§. 1308); *Si altius tollendo aedes luminibus vicini officia non tollenduntur, dominus prædii servientis eas altius tollere nequit.* Atque *altius consi- adeo patet, servitutem ne luminibus officiatum continere servitutum* *neat.* *rem non tollendi altius, quando altius tollendo luminibus officiantur.*

Differunt tamen servitus altius non tollendi & servitus ne luminibus officiatum: etenim aliæ adhuc dantur causæ, cur quis velit, ne vicinus aedes suas altius tollat, quam ne luminibus officiatum, & aliis quoque modis luminibus officii potest, quam aedes altius tollendo. Sane luminibus vicini subinde officii potest etiam aedes deprimendo, si lumen a pariete prædii servientis reflectitur in vicini aedes. Iisdem quoque officitur arboribus, etiamsi aedes altius non tollantur, item si aedibus viridaria imponantur. Et ex adverso qui luminibus vicini officere non debet, altius tollere non prohibetur, modo lumina vicini haud quaquam obscurat.

§. 1310.

Servitus *prospiciendi seu prospectus* dicitur, qua vicinus pa-*Servitus* *ti tenetur, ut ex aedibus nostris in eius prædium, veluti hor- prospectus.* *tum, prospiciamus. Dominus adeo prædii servientis, consti- zuta servitute prospectus, impedire nullo modo potest, ne in prædi- um ipsius ex aedibus nostris prospiciamus; consequenter obligatur* *permittere, ut vicinus habeat in aedibus suis fenestras prospectivas* (§. 1305), *quamvis ad prædium suum prospectu restricto.* Ex *adverso dominus prædii dominantis prohibere potest, ne dominus ser- vientis quicquam faciat, quod prospectum liberum in prædium ipsius imminuat.*

Equidem quilibet in pariete suo fenestras facere potest, quas-
cunque voluerit, sive luciferæ fuerint, sive etiam prospectivæ;
ast vicino etiam contra aedificare licet, ut fenestras obscurat
(§. 1301), consequenter ut prospectum in suum prædium im-
pediat. Quod si igitur securus esse velis, ne hoc fiat, servi-
tus prospectus constituenda est. Ita etiam si tibi pateat perfe-
nestram

nestiam tuam prospectus in hortum alterius, arbores proceras ac frondibus densis fecundas plantare potest vicinus, ut prospectum impediatur; servitute autem constituta plantare nequit.

§. 1311.

Servitus ne prospectui officietur.

Servitus ne prospectui officietur vocatur, qua quis in prædio suo nil facere potest, quo liber prospectus in loca quavis vicino grata atque amoena ullo modo impeditur. *Servitus* adeo *ne prospectui officietur plus continet, quam servitus prospectus, immo locum etiam sine illa habere potest*, quia constat prospectui in loca dissita non semper obstare, quæ prospectum in vicina impediunt. Quomiam vero servitutis constitutori liberum est, num & qua lege vicino servitutem constituere velit (§. 1283), quin, si *servitus ne prospectui officietur ab initio constituitur, ita etiam conveniri possit, ut ad prospectum præbandam aedes suas vel deprimat, vel ædificium quoddam demoliat, aut aliud quid removeat, quod prospectui obstat, constituens, debitandum non est.*

Ipsa tamen servitus in hoc minime consistit, ut dominus prædii servientis aedes suas vel deprimere, vel ædificium quoddam demoliri, aut aliud quodcunque prospectus obstaculum removeat; hoc enim fieri debet, ut servitus constitui possit.

§. 1312.

An liceat aquam ex suo stillicidio derivare supra domum vel aream alterius.

Naturaliter nemini licet ex stillicidio suo aquam supra domum vel aream vicini derivare. Constat experientia aquam ex stillicidio deorsum defluentem, vel etiam per canales defluentem oneri esse ac non uno modo damnum dare posse. Enimvero cum naturaliter permissum non sit, ut quis ullo modo damnum det alteri, sed potius unusquisque obligatur omne damnum, quantum in se est, ab altero avertere (§. 495 *part. 2. Jur. nat.*); naturaliter quoque nemini licet ex stillicidio aquam supra domum vel aream vicini derivare.

Sane qui hoc facit, usum quendam sibi arrogat in fundo alieno,

lieno, quod facere minime licet (§. 652 part. 2. *Jur. nat.*).
 Quamvis adeo non admodum molestum foret vicino, si ex tecto tuo aqua destillet in ipsius aream; jus tamen domini obstat, quo minus hoc facere possis (§. 120 part. 2. *Jur. nat.*).
 Neque adeo dici potest, ex eo sequi incommodum, quod jure tuo utaris, quemadmodum contingit, si in pariete tuo fenestras facias, per quas lumen hauritur ex fundo vicini, vel prospectus patet in eundem; etenim in hoc casu nullum tibi arrogas jus in fundo alterius, quamvis ingratum accidat vicino, te in aedes ipsius prospicere posse. Idem intelligitur si alius aedificando lumina vicini obscuras. Inprimis vicino facile nocet, si nix profunda, qua tectum integitur, subito in aquam resolvitur, ut ea non guttatim destillet, sed instar fluminis defluat. Magis etiam nocere potest aqua ex tecto defluens, si imber multa aqua decidat. Contra jus alterius nil quicquam facere licet (§. 910 part. 1. *Jur. nat.*). Quamobrem si velis ex stillicidio tuo aquam derivare supra tectum, vel aream vicini; non opus est, ut vicinus doceat, quale incommodum vel damnum sentiat, quando id prohibet: dum enim prohibet, suo utitur jure (§. 121 part. 2. *Jur. nat.*).

§. 1313.

Servitus stillicidii avertendi est, qua quis pati cogitur, ut *Servitus illi* vicinus aquam ex tecto suo destillantem, vel per canales *cidii avertentem* in tectum, aream, vel cloacam suam derivet. Dicitur etiam subinde *servitus stillicidii recipiendi*, idiomate patrio *Trans-Recht*, sive *Trauf-Berechtigkeit*. *Servitute* igitur *stillicidii avertendi*, vel *recipiendi* *constituta dominus prae-dii servientis ibi aedificare nequit, ubi stillicidium tuum cadit, nisi in tectum aut canalem suum cadere possit, aut spatium sufficiens inter aedificium utrumque relinquatur.*

Aedificare nimirum non nisi ita potest, ut salva maneat servitus, cum nihil fieri possit contra jus tuum (§. 910 part. 1. *Jur. nat.*). Patet vero necessitas servitutum hanc constituendi (§. 1312).

§. 1314.

*Servitus
stillicidii non
avertendi.*

Servitus stillicidii non avertendi est, qua quis stillicidium suum alio, quam in ædes vel hortum tuum dirigere nequit. Vocatur etiam servitus stillicidii non recipiendi. Quamvis adeo dominus prædii servientis aqua pluvialis ipse habeat opus ad usus suos, servitus tamen stillicidii non avertendi constituta, illam in fundo suo recipere nequit, consequenter pati tenetur, ut ea eandem in usum tuum in fundo tuo recipias, veluti ad irrigandum hortum tuum, aut ad facilius purgandum cloacam tuam.

Differt itaque servitus stillicidii non avertendi a servitute stillicidii avertendi in eo, quod vi illius aqua pluvialis a tecto tuo derivetur in fundum vicini utilitatis alienæ causa, vi hujus autem incommodo ipsius utilitatis tuæ, vel commodi tui causa. Unde in casu priori prædium tuum servit prædio vicino, in casu posteriori eidem dominatur. Necessitas vero servitutem stillicidii non avertendi constituendæ patet per libertatem naturalem, qua iure dominii usus (§. 118 part. 2. Jur. nat.) aquam pluvialem de tecto tuo derivare potes, quocunque volueris (§. 156 part. 1. Jur. nat.). Ceterum notandum, aquam pluvialem per canales defluentem dici *Flumen*; hinc speciale nomen est *servitus fluminis avertendi vel recipiendi* & *servitus fluminis non avertendi vel non recipiendi*. Illa dicitur servitus avertendi respectu prædii dominantis, aut servitus recipiendi respectu servientis; hæc vero servitus non avertendi & non recipiendi respectu prædii servientis. Equidem communiter servitus fluminis avertendi & non avertendi a servitute stillicidii avertendi & non avertendi distinguitur; sed nolimus entia multiplicare præter necessitatem, cum perinde sit, sive in vicinis ædes guttatim destillet aqua de tecto tuo, sive per canales in vicinum fundum defluat, siquidem jus spectes. Parum etiam refert, num aqua desuper fluat in fundum vicinum, an vero ex imo per foramen aut canalem. Quamvis enim pro istiusmodi diversitate diversæ oriri possint obligationes ac jurâ diversæ; nostrum tamen in præsentem non est minutias istas scrutari, quæ tractationem nimis prolixam efficerent.

§. 1315.

§. 1315.

Si vicini ad edificio servitus stillicidii recipiendi imposita, dominus De masario prædii dominantis tectum suum producere nequit, retroducere tamen ne stillicidii potest. Etenim si tectum producit, stillicidium cadit in locum a pariete remotiorem, quam antea cadebat, consequenter in eam fundi partem, quæ antea non serviebat. Quoniam itaque conditio prædii servientis hoc modo deterioratur, quod facere minime licet (§. 382 part. 3. Jur. nat.); si vicini prædio servitus stillicidii imposita, dominus prædii dominantis tectum suum producere nequit. *Quod erat unum.*

Enimvero si tectum retroducis, stillicidium cadit in locum parieti propiorem, quam antea cadebat, consequenter intra eam fundi partem, cui servitus imposita. Quamobrem cum non plus juris sibi arroget in fundo alterius, quam a domino prædii servientis ipsi fuit concessum; nil quoque obstat, quo minus tectum retroducere possit. *Quod erat alterum.*

Utrumque una ostenditur etiam hoc modo. Quando servitus stillicidii avertendi seu recipiendi imponitur, ea non imponitur toti fundo, seu areæ vicini, sed saltem ei parti areæ, in quam stillicidium cadit, veluti si stillicidium ad distantiam unius pedis a pariete ædium, ius tuum ultra hanc distantiam minime extenditur. Quoniam itaque non tua, sed constituentis voluntate determinatur intervallum, intra quod stillicidium tuum contineri debet (§. 1283); tibi quidem tectum retroducere, non autem producere licet.

Jus tuum minuere quidem potes, cum de tuo jure dispo-
nere pro arbitrio possis tanquam dominus (§. 118 part. 2. Jur.
nat.); ast idem augere nequis, cum incrementum detrahi de-
beat juri alterius, quod facere non licet (§. 910 part. 1. Jur.
nat. & §. 239 part. 1. Phil. pract. univ.)

§. 1316.

§. 1316.

De libertate domini prædii servientis servitute stillicidii avertendi imposta. *Servitute stillicidii avertendi constituta, dominus prædii servientis aquam pluvialem de tecto prædii dominantis derivare potest, quocumque voluerit in fundo suo, vel in plateam publicam, quomodocumque ipsi commodum fuerit.* Quando enim servitus stillicidii avertendi prædio vicino imponitur, non aliud agitur, quam ut a fundo tuo avertas stillicidium & aquam pluvialem in fundo suo de tecto tuo recipere cogatur alienus (§. 1313). Quoniam adeo tua non refert, quomodo aquam hanc recipiat dominus prædii servientis & quo ac quomodo eandem deriver eo, ubi commodum ipsi visum fuerit, modo stillicidium a fundo tuo avertatur; libertati utique domini prædii servientis relictum est, utrum pati velit, ut stillicidium in aream suam cadat, an vero aquam per canales alio derivare velit, ubi ipsi commodum visum fuerit.

Quamdiu stillicidium a fundo tuo avertitur, nihil fit contra servitutem constitutam, consequenter vi libertatis naturalis domino prædii servientis permittendum est, ut faciat, quod ipsi commodum fuerit (§. 156 part. i. *Jur. nat.*), neque adeo tibi jus contradicendi ullum est.

De usu aquæ pluvialis servitute stillicidii avertendi constituta.

§. 1317.

Si servitute stillicidii avertendi imposta, dominus prædii servientis aquam pluvialem aliquo deriver in usum suum, veluti ad irrigandum hortum, vel in cisternam, hoc facere licet; non tamen propterea servitus stillicidii avertendi transatur in servitutem non avertendi. Quoniam servitute stillicidii avertendi constituta dominus prædii servientis aquam pluvialem de tecto prædii dominantis derivare potest, quocumque voluerit & quomodocumque ipsi visum fuerit (§. 1316); eam quoque per canales derivare & colligere potest. Cum servitutem imponens nullum aquæ pluvialis usum intendat, nec eum sibi reserret; nil obstat, quo minus dominus prædii servientis in usum su-

um

um eandem convertat, si ita visum fuerit. Hoc igitur ipsi facere licet (§. 156. part. 1. Jur. nat.). *Quod erat unum.*

Quoniam vero hoc facit jure suo, minime autem jure a te ipsi concesso, qui servitatem prædio ejusdem imposuisti, *per demonstrata;* servitus autem stillicidii non avertendi non est, nisi tu cogaris permittere, ut vicinus aquam pluvialem de tuo tecto in fundum suum derivet (§. 1314); si dominus prædii servientis aquam pluvialem de tecto tuo in quandam fundi sui partem ad certum usum derivet, servitus stillicidii avertendi minime mutatur in servitatem non avertendi. *Quod erat alterum.*

Tua non parum refert, ne servitus stillicidii avertendi, quæ tibi constituta, vertatur in servitatem non avertendi. Quodsi enim hoc fiat, prædium tuum, quod antea dominabatur, nunc vicino serviet, nec licebit aquam pluvialem avertere in fundum tuum ad tuos usus, si qui casus emergat, quo eadem maxime indiges: pendet enim a voluntate vicini, utrum hunc usum tibi concedere velit, nec ne (§. 1314.).

§. 1318.

Si servitus certa lege fuerit imposita, contra eam nil facere De lege serviet. Etenim a constituentis voluntate pendet, qua lege servituti impositionem constitui velit (§. 1283.), nec acquirens acceptatione sua plus juris ab eodem acquirere potest, quam is in ipsum transferre voluit, nec ultra voluntatem ejusdem eundem sibi obligare potest ad quid præstandum (§. 382. part. 3. Jur. nat.). Quodsi ergo servitus sub certa lege fuerit imposita, contra eam nil facere licet.

§. 1319.

Quoniam contra legem, qua servitus imposita, nil facere licet (§. 1318.); *si ita fuerit conventum, ut servitute stillicidii vel fluminis avertendi imposita, aquam pluvialem per canalibus desluentem in prædio vicino ad usus tuos colligere liceat; hoc utique permittere tenetur vicinus.*

*imposita do-
mino prædii
dominantis
concedendo.*

In hanc enim legem dum consentit dominus prædii servientis, juri suo, quod naturaliter ipsi competebat (§. 1317.), eandem aquam colligendi in usus suos tacite renunciat (§. 103. part. 3. Jur. nat. & §. 660. part. 1. Phil. pract. univ.): quod utique facere potest (§. 117. part. 3. Jur. nat.). Obligatur itaque adversus te non utendi jure suo. Quodsi *expresse fuerit dictum*, quomodo aquam pluvialem in fundo alterius colligere, vel collectam in fundum tuum derivare debeas, cum contra dominum prædii servientis pro veto habeatur, quod *expresse dictum* (§. 428. part. 3. Jur. nat.); hac quoque lege standum (§. 1318.). Quodsi de eo nihil *expresse fuerit dictum*, tuo arbitrio id relictum videtur.

§. 1310.

*De lege ser-
vitudinis pro-
prio ansu non
immu-
sanda.*

Similiter quia contra legem, qua servitus imposita, nil pro-
facere licet (§. 1318.); si *expresse fuerit conventum*, ut aqua
guttatim destillare debeat, non vero per canalem destuere, velut
per canalem hoc, vel isto modo positum destuat, hac quoque lege stan-
dum, nec quicquam dominus prædii dominantis pro suo arbitrio in
ea immutare potest.

§. 1321.

*De servitu-
te cloacæ.*

Servitus cloacæ immittenda dicitur, qua quis pati cogitur, ut colluviem sordidam in sua area collectam vicinus in ipsius aream immittat. Quoniam immissio hæc non uno modo fieri potest, pro circumstantiarum diversitate, standum vero est ea lege, sub qua servitus imposita (§. 1318.); quomodo colluvies sordida in aream vicini sit immittenda, dum servitus cloacæ constituitur, *expresse conveniri debet*, nec qui immittit in modo immittendi pro suo arbitrio quicquam immutare potest.

Ex. gr. Conveniri potest, ut in foveâ subterranæ, quæ est in fundo vicini, colligantur sordes, a quibus si purganda foveæ, pati utique debet prædii servientis dominus, ut eadem exportentur per ædes ipsius. Similiter conveniri potest, ut sordes, quæ sive per flumen recti, sive per aquam assulam eluuntur, per

per canales in fundo tuo positos defluant. Immo etiam ita conveniri potest, ut liceat habere cloacam super sterquilinio tuo.

§. 1322.

Servitus cloacæ habendæ a nobis dicitur, qua vicinus pati cogitur, ut juxta parietem ipsius cloacam habeamus. Quamvis adeo fœtor per parietem penetret, vel partes madescat, hoc domino prædii servientis ferendum, cum in incommoda consensisse intelligatur, qui hanc servitutem prædii suo imponi passus,

§. 1323.

Servitus sterquiliniæ habendæ est, qua vicinus cogi patitur, ut sterquilinum habeas juxta parietem ipsius. Quodsi ergo te sterquiliniparces madescat, hoc domino prædii servientis ferendum, ob eandem, quam modo diximus, rationem.

Servitus hæc proxime accedit ad anteriorem, etsi minus sit molesta, cum non tam facile penetret fœtor per parietem. Ceterum nec cloacam, nec sterquilinum habere licet absque servitute constituta juxta parietem alienum propter incommoda, vel etiam damnum, quæ inde consequi possunt. Atque ideo utraque servitus constituenda, ut dominus prædii servientis pati debeat incommodum aut damnum, si quod inde emergit.

§. 1324.

Sterquiliniæ habendæ servitute imposita, dominus prædii dominantis in idem sterquilinum cloacam immittere nequit. Etenim servitus cloacæ habendæ a servitute sterquiliniæ habendæ diversa est (§. 1322. 1323.), & per se patet illam magis molestam esse hæc altera. Quamobrem cum nemo servitutem prædii vicino pro suo arbitrio absque consensu domini imponere possit (§. 1283.); sterquiliniæ habendæ servitute imposita, dominus prædii dominantis in idem sterquilinum cloacam immittere nequit.

An servitus sterquiliniæ habendæ contineat servitutem cloacæ habendæ.

Servitus adeo sterquiliniū habendi minime includit ferritum cloacæ habendæ, quæ ad majus onus obligaret dominum prædii servientis.

§. 1325.

*De servitu-
te eluviei
recipiendæ.*

Servitus eluviei recipiendæ a nobis dicitur, qua quis pati cogitur, ut eluvies ex fundo nostro immittatur in fundum vicinum.

Facile pater, hanc servitutem imponi prædio vicino, quando non commode ex fundo nostro in plateam publicam, vel prorsus non derivari potest, eluvies præsertim si accedat aqua pluvialis in area nostra collecta. Servitute igitur hac imposita, eluviem nostram una cum sua per domum suam in plateam publicam derivari dominus prædii servientis pati cogitur, vel ut sordes ædium nostrarum effundamus in suas. Atque hæc de servitutibus prædiorum urbanorum dicta sufficiant. Videamus nunc porro, quænam sint servitutes frequentiores prædiorum rusticorum.

§. 1326.

*Ire quinam
dicatur.*

Ire dicitur in jure, non solum qui propriis, sed & qui alienis pedibus incedit, veluti si eques eat, aut lectica, quæ a lecticariis gestatur, portatur.

Jæti Romani dicunt ire ambulare ad differentiam vehiculorum, quæ ire agi dicuntur.

§. 1327.

Iter quid sit.

Iter (idiomate patrio der Fußsteig) est servitus, qua pati cogimur, ut homo per prædium nostrum eat ad suum ipsius prædii causa.

E, gr. Licet tibi ire ad hortum tuum per hortum meum, vel ad vineam tuam per eundem, aut ad agrum tuum per meum, vel per agrum meum ad villam, aut sylvam meam, vel etiam per domum meam ad hortum tuum. In hisce casibus servitus itineris prædio tuo imposita.

§. 1328.

*Limites ser-
vitutis ite-
neris.*

Quoniam ire etiam dicitur, qui equo vehitur, vel lecti-

ca portatur (§. 1326.); cui iter debetur, is etiam per prædium serviens ad suum equo vehi, vel lectica portari potest, nisi concessa itineris latitudo, vel circumstantia alia obstant, ut scilicet servitus ad hoc restricta tacite intelligatur, ne quis nisi pedes per prædium alienum eat.

§. 1329.

Quia iter servitus est (§. 1327.) a voluntate autem ser- *De lege iti-*
vitudinem constituentis unice pendet, qua lege eam constituere velit (§. 1283); *servitus itineris variis modis restringi & ampliari potest.*

Ita e gr. iter restringi potest ad certum usum, tumque domino prædii dominantis ad usus alios idem extendere nequit, veluti si concedatur ad apportandum gramina per hortum meum in villam tuam. Similiter conveniri potest, ut nonnisi domino prædii dominantis, vel qui jure ejus utitur, per hortum vel aream meam in hortum suum ire liceat, absque comitatu, vel ut per villam meam nonnisi ire permittitur ad certum quendam locum, veluti ad piscinam, vivarium aut ad flumen, in quo jus piscandi habes, vel aquæ hauriendæ, insolandi, lini torrendi causa. Immo etiam conveniri potest, ut promiscue cuilibet prædii tui causa per prædium serviens ad tuum ire liceat, ac ita porro.

§. 1330.

Quoniam is, cui iter debetur, etiam per prædium servi- *An is, cui iter*
ens equo vehi potest, nisi vel tacite, vel expresse aliter fuerit concessum, *conventum* (§. 1238. 1328); equum etiam, quo vehitur, agere equum, quo *vehitur, a-*
potest. *gere possit*

Nimirum potest ire pedes, potest etiam ire eques, qui iter *per prædium*
habet. Ergo etiam equo, quo vehitur, non infidens, pedes ire *serviens.*
ac equum per prædium serviens agere potest, cum perinde sit, *serviens.*
sive equo infideat, sive pedes eat & equum agat, nullo incom-
modo in casu altero emergente, quo careret dominus prædii
servientis in primo. Servitute enim non aliter utendum, quam
lege

lege quæ eadem concessa, ne dominus prædii servientis incommodum quoddam patiatur invitus,

§. 1331.

Quid facere non liceat ei, cui iter debetur.

Denique quia iter tantummodo conceditur homini, non animantibus brutis (§. 1327); cui iter debetur, is armentis, pecora, anseres, nec equum alium, quam quo vehitur, agere potest, nil tamen obstat, quo minus anserem, ovem, vitulum portet, nisi restrictior sit servitus (§. 1229),

Inter equum, quo quis vehitur, & eum, quo non vehitur, utriusque differentia est, quia quis tam pedes, quam eques ire potest (§. 1326), ut adeo jus equiti concessum non intelligatur concessum equo per se.

§. 1332.

Servitus actus quid sit.

Actus (Sermone vernaculo *der Trieb*, vel etiam *Bl. Trieb*) est servitus, qua quis pati cogitur, ut alterius prædii dominus jumentum vel vehiculum agat per prædium ipsius ad suum. Hinc dividitur in plenum & minus plenum. *Plenus actus* est, si cui licet per prædium alienum ad suum agere non modo pecora atque armenta sola; verum etiam jumenta vehiculo juncta. *Actus minus plenus* est, si cui saltem licet per prædium alienum ad suum agere pecora & armenta sola, non vero vehiculo juncta. Quoniam angustius spatium sufficit agendis pecoribus & armentis solis, latius autem exigant jumenta vehiculum trahentia, quod per se patet; *actus minus plenus ipsa loci angustia demonstrat.* Sed quia a voluntate servitutem constituentis pendet, qualem servitutem constituere velit (§. 1283); si locus non sit nimis angustus, utrum plenum actum, an minus plenum quis habeat, ex conventionione, vel diuturno usu constare debet.

Nimirum ex usu præsumitur conventio, quia eidem non contradictum, præsertim si aliarum rationes probabiles accedant, quæ præsumtionem firmant. Ceterum notandum viæ modum

non tantum in rectum & flexum, verum etiam cœlum versus æstimandum esse, ut nullibi quicquam obstat, quo minus sine ullo damno domini prædii servientis vehiculum vel plaustrum per prædium ipsius trahi possit. Servitute nimirum ita utendum est, ne nullum inde damnum sentiat dominus prædii servientis, quod averti poterat (§. 495 part. 2. Jur. nat.).

§. 1333.

Qui actum habet, iter etiam habere præsumitur, nisi expresse aliter fuerit conventum, vel rationes fortiores in contrarium pro- *An actus iter*
stent. Quoniam actus sine itinere concedi potest, quod ex collatione definitionum facile patet (§. 1327. 1332), a voluntate autem servitutem constituentis unice pendet, num & qua lege servitutem constituere velit (§. 1283); ex eo, quod quis actum concessit, necessario non sequitur, quod etiam concesserit iter. Quodsi ergo de itinere nihil expresse fuerit dictum, quid de mente constituentis præsumendum sit, quaeritur. Quoniam igitur minus molestum est pati, ut quis eat per prædium nostrum, quam ut jumentum, vel etiam vehiculum agat, nisi circumstantiæ particulares iter reddant ad modum molestum, nec plus juris dominus prædii dominantis acquirere potest, quam constituens in eum transferre voluit (§. 382 part. 3. Jur. nat.); nisi rationes fortiores in contrarium prostant, vel expresse aliter fuerit conventum, qui actum concedit etiam iter concedere videtur, adeoque qui actum habet, iter etiam habere præsumitur (§. 244 part. 2. Jur. nat.).

Dominus adeo prædii servientis, si actum habenti iter concedere nolit, aut probare debet expressa conventionione iter fuisse exceptum, aut præsumptionem generalem rationibus particularibus fortioribus elidere debet.

§. 1334.

Si per certum locum prædii actus alicui constituatur, pluribus *De actu &*
aliis

itinere per eundem locum pluribus concessio. aliis iter vel actus per eundem constitui potest. Quoniam enim a domini prædii servientis voluntate unice pendet, num alii servitutem in fundo suo constituere velit (§. 1283), tuo autem juri nihil decedit, etiamsi alii quoque per eundem locum, per quem tibi actus constitutus, eant aut pecora sua & armenta, vel etiam vehiculum agant, consequenter si ipsis per eundem locum iter (§. 1327), aut actus concedatur (§. 1332); nil obstat, quo minus per eundem locum, per quem tibi actus constitutus, pluribus aliis iter vel actus constituatur, adeoque dominus prædii servientis hoc facere potest.

In se non repugnat, ut eadem res, quæ eundem usum pluribus præstare potest, pluribus serviat. Arbitrio autem domini relictum est, utrum uni, an pluribus eandem servire velit (§. 1283). Quamobrem ex eo, quod pluribus servire possit, & uni serviat, nondum sequitur alios quoque actum vel iter sibi arrogare posse absque servitute constituta.

§. 1335.

An qui actum per certum locum prædii habet, alteri concedere cum habet nequit, ut sua quoque pecora & armenta per eundem locum una cum per prædium suis agat. Nemo enim plus juris acquisivit, servitute constituta, quam in eum transferre voluit constituens (§. 382 part. alienum cum suo jumento 3. Jur. nat.). Quoniam itaque servitute actus constituta ei, alienum etiam cui constituta fuit, non fuit concessum, nisi ut sua pecora & armenta per certum locum prædii alieni agat (§. 1232); non potest idem per eundem locum una cum suis agere quoque pecora & armenta alterius cujusdam.

Qui per eum locum, per quem actum habet, alteri concedit sua quoque pecora & armenta agere, is actum sibi arrogat solum domino prædii servientis licitum (§. 1334), quippe qui jure suo excludit ceteros omnes (§. 120 part. 2 Jur. nat.). Hoc vero facere non licet (§. 652 part. 2 Jur. nat.).

§. 1336.

§. 1336.

*Si certus locus detreminatus non sit, per quem agere debeat domi- De actu in-
nus prædii dominantis; locum sibi commodum eligere potest domi- genere con-
nus prædii dominantis, domino tamen prædii servientis minus da- cesso, nullo
mosum. Etenim si actus per prædium alienum in genere loco deter-
concedatur, nullo certo loco determinato, per quem agi minato.
debeat, cum domini prædii dominantis sit præscribere le-
gem, sub qua servitus concessa esse debeat (§. 1283); ar-
bitrio domini prædii dominantis reliquisse videtur, quem-
nam locum actui commodum eligere velit, adeoque is lo-
cum sibi commodum eligere potest. Quod erat unum.*

Quoniam tamen unusquisque pro virili omne damnum
ab alio avertere debet (§. 495. part. 2. Jur. nat.); utique eum
locum eligere debet, qui domino prædii dominantis minus
damnosus. Quod erat alterum.

§. 1337.

*Si de latitudine actus nihil expresse dictum, a domino prædii De latitudi-
dominantis non major determinari debet, quam quæ actui, qualis ne actus.
concessus, sufficit, aut quem consuetudo probat. Quando enim
de latitudine actus nihil expresse dicitur, cum arbitrio do-
mini prædii servientis determinandum sit, qualem servitu-
tem concedere velit (§. 1283), in arbitrium domini prædii
dominantis contulisse intelligitur, ut latitudinem actus de-
terminet. Quoniam tamen hic naturaliter obligatur ad o-
mne damnum pro virili a domino prædii servientis averten-
dum (§. 495 part. 2. Jur. nat.); non in majorem latitudinem
consensisse intelligitur, quam quæ actui, qualem concessit,
sufficit. Quod si vero consuetudine certa actus latitudo de-
finita sit, hac de causa nihil expresse de ea dixisse dominus
prædii servientis præsumitur, adeoque dominus prædii
Wolfii Jur. Nat. Pars V.) Uuuuu domi-*

dominantis eam determinare debet, quam consuetudo probat.

Latitudo actus pleni in porrectum vulgo statuitur quatuor, in anfractum vero octo pedum, cum latitudini itineris sufficiant pedes duo. Nimirum quæ hic & in propositione præcedente de loco & latitudine actus demonstrantur; ea etiam eodem modo de itinere ostenduntur.

§. 1338.

De actu ad certa pecora restricto. Si actus ad certa pecora restrictus, alia pecora vel armenta per eundem locum agere non licet. Neque enim plus juris competit domino prædii dominantis, quam in eum transferre voluit dominus prædii servientis (§. 382 part. 3. Jur. nat. & §. 1283 h.). Quodsi ergo hic saltem concessit, ut certa pecora per prædium ipsius agas; nullum tibi jus est pecora alia vel armenta per idem agendi, consequenter agere non licet (§. 170 part. 1. Phik. pract. univ.).

Ita si concessum fuerit agere vaccas, non licet agere oves, vel potcos & contra.

§. 1339.

An tignum vel lapidem trahere liceat per locum, in quo actum habes. Si actus plenus fuerit concessus, non tamen tignum vel lapidem per locum servientem trahere licet. Quodsi actus plenus tibi fuerit concessus, tibi etiam competit jus vehiculum agendi per prædium, in quo servitus tibi constituta (§. 1333). Enimvero tignum, præsertim si locus fuerit anfractuosus, atque lapis non sine periculo trahitur per eum locum, per quem absque illo periculo agitur vehiculum. Quamobrem cum domino prædii dominantis facere non liceat in prædio serviente, unde facile damnum emergere possit (§. 459 part. 2. Jur. nat.); tignum vel lapidem per prædium serviens trahere non licet, etiamsi actus plenus tibi fuerit concessus.

Qui

Quis servitutem alteri constituit, non consentire intelligitur in majus incommodum, quam quod cum eo, quod conceditur, necessario conjunctum est. Servitute igitur aliter non utendum, quam qualis fuit constituta (§. 652 part. 2. Jur. nat.). Nec est quod excipias, posse damnum datum resarciri, consequenter permittendum esse, ut tignum vel lapis trahatur per fundum, in quo actum habes. Melius enim est non pati damnum, quam habere sibi alterum obligatum ad damnum datum resarciendum. Non adeo, qui actum concessit, intelligitur etiam tacite permisisse, ut tu per fundum servientem tuo periculo tignum vel lapidem trahas.

§. 1340.

Via (vernaculo sermone ein Fahrweg) dicitur, servi- *Via quid sit.*
tus, qua quis pati debet, ut per prædium ipsius ad tuum non modo eas & agas, verum etiam ad prædium tuum ve-
has, ducas, feras atque trahas, quæcunque ad utilitatem prædii tui faciunt. *Via* igitur iter (§. 1327) & actum conti-
net (§. 1332), & major ejus quam itineris & actus latitudo esse
debet, quemadmodum facile patet ex usu.

Latitudo viæ in lege XII Tabularum definitur in rectum octo, in anfractum sedecim pedum, ut vehicula facile verti possint. Quamvis adeo qui actum habet, tignum vel lapidem trahere nequeat (§. 1349), trahere tamen potest qui viam habet.

§. 1341.

Aqua haustus est servitus, qua quis pati cogitur, ut alius *Aqua han-*
ex puteo aliove loco ipsius ad fundi sui necessitatem aquam *stus quid sit.*
hauriat. Idiomate patrio dicitur Wasser-Schöpfens-Be-
rechtigkeit. Quoniam qui aquæ haustum ex puteo vel alio
loco suo concedit, permittere etiam debet, ut ad eundem
eat aquæ hauriendæ causa, quod per se patet; Si aqua han-
stus concedatur, iter quoque ad fontem concessum (§. 1327).

Uuuuu >

Nec

Nec minus patet, si aqua haustus conceditur, concessum etiam esse omne id, sine quo aqua hauriri nequit.

Quamobrem si aqua ex puteo elevatur fitulis, vel ope antliæ fitularum quoque ac antliæ usus concessus, quas dominus prædii servientis suo sumtu reficere tenetur, nisi ita conventum fuerit, ut communi sumtu reficiantur, tum etiam puteus reficiatur, quod in servitutis constitutione fieri posse patet (§. 1283).

§. 1342.

*De aqua
haustu pleno
& minus
pleno.*

Aqua haustus plenus est, si aquam omnem ad prædii nostri necessitatem ex puteo alieno, vel alio loco haurire licet. *Minus plenus* est, si aquam nonnisi ad certos usus, veluti ad coquendam cerevisiam, ex puteo alieno haurire licet, vel certa saltem anni tempestate.

Legem nimirum aquæ haustus, cum sit servitus (§. 1341), voluntate constituentis accipit (§. 1283).

§. 1343.

*Aqua ductus
quid sit.*

Aqua ductus (Wasserleitung) est servitus, qua pati cogimur, ut quis per fundum nostrum aquam ducat ad utilitatem sui fundi modo quocunque.

Varii sunt modi ducendi aquam a loco uno ad alterum. Ducitur aqua per tubos sive canales ligneos, plumbeos, fictiles, sive per fossas aut apertas, aut subterraneas. Ducitur autem vel aqua publica, vel privata; neque enim servitus tam in aqua, quam in ductu consistit. Et si aliena quoque aqua nobis servit, videtur non simplex servitus, sed composita, nimirum ex aqua ductu & haustu aquæ. Unde nec obstat, ut aqua ex piscina tertii ducatur per fundum tuum in fundum meum, adeoque fundus tuus serviat aquæ ducendæ, piscina tertii aquæ præbendæ. Utilitates aquæductus varii esse possunt, veluti ad irrigandum hortum vel pratium, ad aquanda pecora, ad quosvis alios

alios usus in prædio, amoenitatis gratia in usum fontium salientium ac ita porro.

§. 1344.

Quoniam aquæ ductus consistit in jure ducendi aquam *Ad quem per fundum alienum (§. 1343.), dominus fundi servientis tantum refectio tummodo pati obligatur, ut aqua per fundum ipsius ducatur, non pertineat in vero suo sumtu aquam ducere tenetur, consequenter dominus præ-aquæductu. dii dominantis suis impensis reficere tenetur, quæ ad aquam ducendam reficienda sunt, nisi aliter conventum.*

Sunt equidem Doctores nonnulli, qui contendunt refectio-
nem ad dominum prædii servientis pertinere: ast hoc neque
ex notione servitutis in genere (§. 1267.), nec ex notione a-
quæductus fluit (§. 1343.). Et cum contra constituentem pro
vero haberi nequeat, nisi quod sufficienter indicavit (§. 428.
part. 3. Jur. nat.); cum se pasturum promisit, ut per fundum
ipsius aquam ducas, minime promisit, quod aquam per suum
fundum ducere velit suo sumtu, vel tu id facere debeas ipsius
impensis.

§. 1345.

Quoniam qui aquæductum debet pati tenetur, ut alter
per fundum ipsius aquam ducat quocunque modo, aut, si *Quæ aqua*
de eo expresse conventum fuerit (§. 1267.), modo conven *ducende-*
to (§. 1343.); *dominus prædii servientis pati tenetur, ut domi-*
nis dominantis in fundo suo faciat, quæ aqua ducende causa fieri
neceffe est. *causa in fun-*
do alieno
facere liceat.

Nimirum qui concedit, te aquam per fundum ducere, con-
cedere etiam tenetur omne id, sine quo usus iste obrineri ne-
quit: alias enim jus tuum foret nullum. Sine quo jus exerceri
nequit, id eidem necessario inest. Quamobrem qui jus con-
cedit, eo ipso sufficienter indicat, se etiam id pati debere.

§. 1346.

An sit aqua- Si aqua ex fonte vel flumine privato statim ducatur in fun-
ductus, si ex dum nostrum sine contactu fundi alterius; servitus proprie aqua-
alieno loco ductus non est, sed ad haustum aqua propius accedit. Etenim a-
statim in quaeductus est jus ducendæ aquæ per fundum alterius ad fun-
fundum no- dum nostrum (§. 1343.). Quodsi ergo ex fonte vel flumi-
brum duc- ne privato statim ducatur aqua in fundum nostrum sine con-
tur aqua, tactu fundi alterius; servitus proprie aquæductus non est
 (§. 349. Log.). *Quod erat unum.*

Enimvero si tibi competit jus ex fonte vel flumine al-
 terius ducere aquam in fundi tui utilitatem, cum perinde
 fit, sive aquam inde haurias, sive per canales aut fossam
 ducas, aquæ autem haustus fit, si jus tibi competit hauri-
 endi aquam ex fonte, vel flumine alterius (§. 1341.); quan-
 do aqua ex fonte vel flumine privato statim ducitur in fundum
 tuum sine contactu fundi alterius, servitus propius ad
 aquæ haustum accedit (§. 349. Log.). *Quod erat alterum.*

Equidem non ignoro aliter sentire interpretes Juris Roma-
 ni; eorum tamen sententia primis ratiocinandi legibus adver-
 satur (§. cit. Log.), nec convenit methodo demonstrativæ, quæ
 fixum tueri jubet terminorum significatum (§. 143. Disc. præ-
 lim.), Sunt omnino eorundem significatus arbitrarii, antequam
 determinentur; ubi vero semel determinati fuerint, non amplius
 immutandi. Quamobrem si ad aquæductum referre etiam ve-
 lis casum propositionis præsentis, necesse est ut eundem aliter
 definias, nimirum ita ut eundem tanquam genus speciem suam
 sub se contineat: quod siquidem facere libuerit, nos minime
 repugnantès habebis, cum veritati nullum hinc nascatur præ-
 judicium.

§. 1347.

De quanti-

Si aqua fonte vel flumine privato ducatur, non major aqua
qua-

quantitas debetur, quam de qua in servitute constituenda fuit con-tate aqua ex ventum. Neque enim ultra voluntatem constituentis eum fonte alieno tibi obligare potes (§. 382. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem ducenda.
 si certam tantummodo quantitatem ducere tibi in servitutis constitutione concessum, ad majorem concedendam tibi non obligatur dominus fundi servientis, consequenter si aqua ex fonte vel flumine privato ducitur, non major aquæ quantitas debetur, quam de qua in servitute constituenda conventum fuit.

Aquæ quantitas determinatur non certa mensura, sed potius usu, cujus causa servitus imponitur, adeoque tantum aquæ concessum intelligitur, quantum usui isti sufficit; veluti si servitus constituatur prati aut horti irrigandi causa, quantum prato vel horto isti, cui servitus debetur, irrigando sufficit, aut, si ad molendinum agitandum deducatur, quantum hic usus exigit. Subinde etiam quantitas ista determinatur per canales ab initio servitutis constitutæ positos, quantum scilicet vel continuo, vel certo temporis spatio quotidie per eos fluit. Facile autem patet propositionem præsentem de aquæ etiam haustu accipi posse, veluti si aquam haurire licet ad aquandum pecora, quorum numerus est definitus.

§. 1348.

Quoniam si fons vel flumen privatum aquam debet, *De jure, quo non majorem quantitatem debet ea, quam de qua in servitute constitutione conventum (§. 1347.); si fundus dominus, non ammans augetur, propterea non majorem quantitatem aqua ducere, pliendo, vel haurire licet, nec licet ex suo aquæductu etiam alteri usum aqua concedere.*

Ita si ad irrigandum pratum concessus sit aquæductus ex fonte vel flumine privato, & pratum emtionibus augeas; non tantum aquæ ducere licet, quæ etiam accessioni irrigandæ sufficit: huic enim non servit fons vel flumen prato veteri servient.

§. 1349.

§. 1349.

De jure in aqua in fun quam ducere licet, dominus prædii dominantis pro suo arbitrio dum suum ponere potest. De aqua, quam hausit, vel in fundum suum duxit, & aqua in fun quam ducere licet, dominus prædii dominantis pro suo arbitrio dum suum ponere potest. Etenim aqua, quam jure tuo in fundum tuum licite ducta, duxisti, tua est. Quamobrem cum de re sua quilibet pro suo arbitrio disponere possit (§. 118. part. 2. Jur. nat.); de aqua etiam, quam in fundum tuum jure tuo duxisti, pro arbitrio tuo disponere potes.

Quando tibi jus est aquam alienam hauriendi vel ducendi, ita omnino conventum, ut aqua hauriendo vel ducendo tibi acquiratur. Quamprimum adeo haustam tuo vase excipis, vel aquam per canales aut fossam ad fundum tuum deduxisti, ea tua est. Actus nimirum iste, quo eam in potestatem tuam redigis, ex conventionione acquisitivus est, seu modus acquirendi dominium. Quidni igitur jam aquam ad certum usum tibi haurire, vel ducere concessam, si ita visum fuerit, ad alium quoque usum impendere liceat? Certus usus, ad quem conceditur aquæ haustus vel aquæductus, tantummodo spectatur in determinanda quantitate aquæ, quam haurire, vel ducere permissum, ne scilicet plus haurire, aut ducere liceat, quam ad usum istum sufficit. Quod si vero tibi visum fuerit carere hoc usu, vel in totum, vel ex parte, & ad alium usum eandem, vel partem quandam ejus adhibere, cum nullum inde incommodum sentiat dominus prædii servientis quippe qui non dat aquam, nisi quam debet; quin hoc vi dominii acquisiti facere liceat, dubitandum non est. Aliud est, si aquam haurire vel ducere velis non solum ad eum usum, ad quem tibi fuit concessum, servitute constituta, sed præterea etiam ad usus adhuc alios, ad quos haurire, vel ducere non fuerat concessum. Tum enim arbitrio tuo nova imponeretur servitus prædio alieno, sine concessionem domini: quod facere omnino non licet (§. 652. part. 2. Jur. nat.).

§. 1350.

§. 1355.

Quoniam de aqua, quam jure tuo hausisti, vel in fundum tuum duxisti, pro tuo arbitrio disponere potes (§. 1349.); *postquam aqua in fundum tuum allata est, vel ducta, eam alio ducere & ejus usum alii etiam concedere potes.* *Aqua alio ducenda & ejus usu alii concedendo.*

Hoc minime repugnat iis, quæ paulo ante demonstravimus (§. 1348.); quemadmodum abunde intelligitur per ea, quæ ad propositionem præcedentem annotavimus (not. §. 1349.).

§. 1351.

Si expresse conventum fuit, ut aqua ducatur per rivum apertum, eum claudere non licet: & contra si conventum fuerit, ut aqua ducatur per rivum clausum, non licet aperire. Immo in genere si de certo modo ducendi aquam conventum fuerit, non licet ducere alio modo; qui domino prædii dominantis magis commode videatur, neque etiam debet ducere alio modo, si postea alius domino prædii dominantis magis commodus videatur. Etenim cum a voluntate servitutem constituentis unice pendeat, qua lege servitutem constituere velit (§. 1283.); ex ea metiendum est jus omne domini prædii servientis, consequenter si de modo ducendi aquam fuerit conventum, aquam non aliter ducere licet, quam modo convento. Quodsi ergo expresse conventum fuit, ut aqua ducatur per rivum apertum, eum claudere non licet, & si conventum, ut ducatur per clausum, non licet aperire, ac in genere si conventum ut ducatur hoc modo, non licet ducere alio, quamvis alius magis commodus videatur domino prædii dominantis. Quod erat unum. De modo ducendiaquam.

Ex adverso cum contra constitutorem servitutis pro vero habeatur, quod expresse dictum (§. 428. part. 3. Jur. nat.), & acceptatione sua dominus prædii dominantis acquisivit jus (Wolfii. Jur. nat. Pars V). aquam

XXXXX

aquae eo modo per fundum alterius ducendi, de quo expresse conventum fuit (§. 382. part. 3. Jur. nat.), jus autem semel acquisitum a domino praedii servientis ipsi auferri invito nequit (§. 336. part. 2. Jur. nat.); hic pari utique tenetur, ut eo modo, de quo dictum est in servitutis constitutione, ducatur aqua per fundum ipsius, consequenter non alio modo ducere debet dominus praedii dominantis, etsi alius praedii servientis domino commodior videatur. *Quod erat alterum.*

Si servitus certa lege fuerit imposita, contra eam nil facere licet (§. 1318.). Quamobrem nec domino praedii dominantis quicquam immutare licet in modo ducendi aquam convento aquaeductu concessio. Et quantum dominus praedii servientis ab obligatione semel contracta se liberare nequit (§. 674. part. 3. Jur. nat.); nec is praescribere potest domino praedii dominantis invito modum ducendi alium, quam quem lege, qua servitus ab initio constituta, sibi concessum habet.

§. 1352.

De aqua ducenda ex eodem fonte per eundem locum pluribus constituendo.

Si aqua adsit sufficiens & salvo jure ejus, cui aquaeductus primus concessus, fieri possit; ex eodem fonte & per eundem locum pluribus aquaeductus constitui potest. Etenim si aqua adsit sufficiens & ex eodem fonte per eundem locum pluribus constituantur aquaeductus; quantitatem aquae sibi debitam hoc non obstante accipit, qui aquaeductum primus acquisivit, consequenter dominus praedii servientis praestat, ad quod praestandum domino dominantis obligatur (§. 1343). Quod si ergo praeterea pluribus conceditur aquaeductus salvo jure ejus, cui primo concessus per hypothecam cum nihil committitur, quod est contra jus ipsius, id quod facere non licet (§. 910. part. 1. Jur. nat.), a voluntate autem domini praedii servi-

servientis unicependeat, num servitute[m] constituere velit (§. 1283.); quin ex eodem fonte & per eundem locum pluribus aquæductus constitui possit, si aqua adfit sufficiens & salvo jure ejus, cui aquæductus primo concessus, fieri possit, dubitandum non est.

Libertatem domini disponendi de re sua restringere nequit nisi jus alterius, contra quod disponeretur. Quamdiu itaque jus quoddam alterius non obstat, quo minus hoc modo de eadem disponatur, eo modo de eadem disponere utique potest (§. 156. part. 1. Jur. nat.). Ei, cui primo constituta est servitus, nullum competit jus contradicendi.

§. 1353.

Quoniam is, qui aquæductum debet, non tenetur suis De refectio-impensis reficere, quæ aquæ ducendæ causa reficienda sunt, nisi ne, si aquæ expresse aliter fuerit conventum (§. 1344.); Si pluribus per e-ductus per undem locum aquæductus concedatur (§. 1352.), iidem communi-eundem locibus impensis reficere tenentur quæ aqua ducenda causa reficienda cum pluribus sunt, nisi refectio ad dominum prædii servientis ex conventione concedatur, pertineat, immo cum dominus prædii servientis legem servituti præscribere possit pro arbitrio suo (§. 1283.), nil obstat, quo minus cum eo, cui secundo loco eundem concedit, conveniat, ut refectio ad ipsum solum pertineat, etiamsi is, cui servitus primo constituta fuerat, ab hoc onere sit immunis, & quando refectio ad eum pertinet, cui primo constituta servitus, ita convenire potest, ut secundo domino prædii dominantis non incumbat onus reficiendi juxta primum, sed ipse partem oneris huic alias ferendam in se suscipiat.

Nimirum primo domino dominanti perinde est, five dominus serviens, five secundus dominus dominans impensas in refectio[n]em una faciat,

§. 1354.

*De servitu-
te aquæ e-
ducendæ.*

Servitus aquæ educendæ est, quæ pati cogimur, ut quis a-
quam superfluam, vel inutilem ex fundo suo educat per no-
strum.

Servitus hæc vulgo refertur ad aquæductum per modum spe-
ciei, ita ut servitus aquæ adducendæ & servitus aquæ abducen-
dæ seu educendæ sint quasi duæ species aquæductus. Enimve-
ro cum duæ sint a se invicem distinctæ servitutes, quarum al-
tera alteram non includit, rectius servitus aquæ educendæ a ser-
viture aquæductus distinguitur, ne inconstantia loquendi æ-
quivocationem pariat. Cum serviture aquæ educendæ quodam-
modo convenit servitus eluviei recipiendæ, præsertim si ad elu-
viam quoque referre velis aquam pluvialem in area collectam
(§. 1325.); illa tamen hæc latius patet & alios habere potest
usus, veluti si agri siccandi gratia constituitur.

§. 1355.

*De aquædu-
ctu non ex-
tendendo,
nec oneran-
do.*

Qui aquæductum habet, ei non licet aquam ex fundo suo e-
ducere per fundum servientem, nec cogitur recipere aquam super-
fluam vel inutilem ex fundo serviente in suum. Qui enim a-
quæductum habet, ei concessum est aquam alienam per fun-
dum vicinum ducere ad fundum suum (§. 1343.). Quoni-
am itaque aliud est aquam alienam per fundum alterius dū-
cere ad suum, aliud vero aquam suam ex fundo suo educe-
re per alienum, vel in alienum, nemo autem plus juris sibi
arrogare potest in fundo alterius, quam ipsi fuit concessum
(§. 382. part. 3. & §. 652 part. 2. Jur. nat.); qui aquæductum
habet, ei non licet aquam ex fundo suo educere per fun-
dum servientem. *Quod erat unum.*

Similiter cum aliud sit aquam alienam ad utilitatem suam
ducere in fundum suum per fundum vicinum, aliud vero re-
cipere aquam ex fundo vicino exonerandam in suum, il-
lud vero

Iudvero concedatur in aquæductu (§. 1343.); ex eo, quod quis aquæductum habet, minime sequitur, quod etiam aquam ex fundo serviente exonerandam in suum recipere debeat (§. 382. part. 3. Jur. nat.). Quamobrem qui aquæductum habet, non ideo obligatur recipere aquam ex fundo serviente exonerandam in suum. *Quod erat alterum.*

In casu priori qui aquæductum habet, jus suum absque consensu domini prædii servientis extenderet ad aliud, quod in servitute minime continetur, adeoque fundo servienti majus onus imponderet, quam domino ejus ferendum. In casu vero posteriori aquæductui onus imponderet dominus prædii servientis, quod ferendum non est ei, qui aquæductum habet. Nemo autem alteri pro suo arbitrio imponere potest onus, ad quod ferendum sese minime obligavit, vel ex re sua obligatus est.

§. 1356.

Quoniam qui aquæductum habet, ei non licet aquam ex fundo suo educere per fundum servientem (§. 1355.), servitus autem aquæ educendæ est, qua pati cogimur, ut quis aquam ex fundo suo educat per nostrum (§. 1354.); aquæductus non continet servitutem aquæ educendæ.

An aquæductus, continet servitutem aquæ educendæ.

Cum a constitutoris voluntate perdeat, qua lege servitutem constituere velit (§. 1283.); non nego in concessione aquæductus ita conveniri posse, ut etiam liceat aquam superfluum vel inutilem ex fundo suo educere per alienum. Enimvero quando ita convenitur, fundo servienti duplex imponitur servitus, nimirum aquæ utilis per eundem adducendæ, qui aquæductus est (§. 1343.), & servitus aquæ educendæ (§. 1354.). Quod vero utraque servitus uno actu imponi possit alieno fundo, ideo una alteram, veluti aquæductus servitutem aquæ educendæ, minime continet.

§. 1357.

*An aquædu-
ctus imponatur
servitus
aquæducentis
prædio
dominanti.*

Similiter quoniam qui aquæductum habet, pati minime cogitur, ut dominus prædii servientis aquam inutilem educat e fundo suo per fundum dominantem (§. 1355), servitus autem aquæ educendæ est, quæ pati cogimur, ut quis aquam ex fundo suo exonerandam in nostrum immitat (§. 1354.); *aquæductam concedendo non simul imponitur prædio dominanti servitus aquæ educendæ.*

Quia arbitrii servitutem constituentis est, qua lege eam alteri, consequenter etiam aquæductum (§. 1343.), concedere velit (§. 1283.); non nego, ita conveniri posse, ut, si tibi concedas aquæductum, ego tibi vicissim constituam servitutem aquæ educendæ (§. 1354.). Enimvero tum servitus constituitur sub onere servitutis alius cujusdam vicissim constituendæ, minime autem ipsa concessione aquæductus per se simul imponitur fundo dominanti servitus aquæ alienæ educendæ. Patet itaque aquæductum rectius distingui tanquam servitutem peculiarem a servitute aquæ educendæ, nec satis commodè hæc ad illam referri, quemadmodum jam antea insinuavimus (not. §. 1354.).

§. 1358.

*An sit aquæ-
ductus, si
propria aqua
fundum ali-
enum.*

Si cui aquam ex fonte vel flumine suo deducere licet per fundum alienum in suum; aquæductus est. Etenim aquæductus est, qua quis pati cogitur, ut per fundum ipsius in suum ad utilitatem suam ducat aquam (§. 1343.). Quamobrem aquæductus adhuc erit, si cui vel maxime concedatur, ut ex fonte suo vel flumine deducere liceat per fundum alienum in suum aquam.

Servitus imponitur fundo alieno, si pati teneretur dominus ut in eo facias, quod vi domini alias prohibere poterat (§. 1267.). Quamobrem si pati cogitur, ut aquam per fundum ipsius du-

cas ad tuum; servitus imponitur fundo ejusdem, sive aquam propriam ducas, sive alienam, & sive aliena fuerit ipsius domini prædii servientis, sive alterius cujuscunque.

§. 1359.

Quoniam aquæductum habes, si aquam propriam per *De mutato* fundum vicinum ad fundum tuum ducere licet (§. 1358.); *jure fontis*, si tibi concessum fuerit ex fonte vel alio loco domini prædii servientis ducere aquam per fundum ipsius ad tuum, aquæductum adhuc ducitur. habes, si fons vel locus iste, ex quo ducitur aqua, factus fuerit tuus.

§. 1360.

Quoniam vero servitatem in fonte habes. ex quo a-Idem porro quam ducere tibi licet per fundum alienum, veluti domini *expenditur*. fontis (§. 1267.), hoc vero jus tibi invito adimi nequit (§. 336. part. 2. *Jur. nat.*); *ex eodem fonte*, si tertio vendatur, vel alio modo is domino ejus subjiciatur, aquam adhuc per fundum vicinum, ut ante, ad tuum ducere licet.

Atque adeo patet, ad aquæductum sufficere, ut aqua ducatur per fundum alienum, nulla habita ratione aquæ, quæ per eum ducitur, utrum sit propria, an domini prædii servientis, aut alterius cujuscunque.

§. 1361.

Pecoris ad aquam appulsus (*Bieh-Träncke*) est servitus, *Quid sit pe-* qua pati cogimur, ut pecora alieni prædii aquandi causa ap- *coris ad a-* pellantur ad fontem, vel etiam aquam nostram. *Quodsi ergo quam appul-* pecora ad aquam appelli nequeunt, nisi agantur per fundum appul- *sum concedentis*; cui pecoris ad aquam appulsus conceditur, eidem *do actum* quoque actus aquandi pecoris causa concessus intelligitur. *contineat.*

Sine actu pecoris ad aquam appulsus foret inutilis, quando non datur ad eam accessus nisi per fundum illum concedentis;

& eum concedendo nihil ageretur. Idem etiam intelligitur, si nonnisi per nimias ambages pecora ad aquam appellari possent.

§. 1362.

An qui appulsum ad aquam habet actum habere possit in fundo alterius.

Quoniam a voluntate servitutem constituentis unice pendet, qua lege servitutem constituere velit (§. 1283.), & appulsum pecoris ad aquam concessio etiam intelligatur concessus actus aquandi causa (§. 1361.); hoc tamen non obstante, is, cui conceditur ad aquam appulsum, actum aquandi causa in alio, quam illum concedentis fundo habere potest.

Nimirum tum duplex fundus tibi serviet, quorum unus debet aquam ad aquandum pecora tua, alter vero actum aquandi causa. Minime autem repugnat, ut unius utilitatis causa duæ constituantur servitutes, quæ per hasce nonnisi conjunctim obtineri potest. Immo casus quoque non inter eos, quæ dari non possunt, referendus, ut quis tibi concedere velit appulsum pecoris ad aquam suam, siquidem alius concedere velit actum, vel quia ipse actum concedere non potest, vel quia non vult, ne prædium suum nimis oneret.

§. 1363.

De alienatione fundi qui debet actum pecoris ad aquam appulsum concessio.

Quoniam is, cui conceditur pecoris ad aquam appulsum, actum aquandi causa in alio, quam in fundo illum concedentis habere potest (§. 1362.); si is, qui pecoris ad aquam appulsum debet, fundum, qui actum debet, cum is non nisi salvo actu alienari possit (§. 336. part. 2. Jur. nat.), alienare libuerit, ad aquam appulsum subsistit.

In hac alienatione fundi nihil committitur contra jus ejus, cui pecoris ad aquam appulsum debetur, adeoque nil obstat, quo minus fundus, qui actum debet, alienetur sine fundo, qui debet appulsum pecoris ad aquam & contra.

§. 1364.

De pecoris

Si pecoris ad aquam appulsum fuerit restrictus ad certum pecorum

eorum numerum, aut ad certum pecorum genus, sive expresse, ad aquam sive tacite; non licet eum extendere ad numerum majorem, nec appulsu ad aliud quoddam genus. Quoniam enim a voluntate constituta certum tuentis pendet, ad queminam pecorum numerum, aut ad numerum, quodnam genus appulsu ad aquam concedere velit (§. vel genus 1283), nemo autem plus juris acquirere potest, quam non exten- constitutor servitutis in eum transferre voluit (§. 382 part. denao. 3. Jur. nat.), et contra hunc pro vero habetur, quod suffi- cienter quomodocunque fuit indicatum (§. 428. part. 3. Jur. nat.); non licet appulsu pecoris ad aquam ad numerum majorem, nec ad aliud quoddam genus extendere, quam i- nitio servitutis constitutæ sive expresse, sive tacite fuit con- cessum.

Quodsi de numero pecorum vel genere nihil expresse di- ctum, cum servitus constitueretur; in eum numerum atque id genus constitutor consensisse intelligitur, quem numerum tunc habuit is, cujus prædio servitus constituta, & cujus ge- neris fuerunt pecora, quæ habuit. Atque adeo de numero pecorum eorundemque genere tacite fuit conventum (§. 660 part. 1. Phil. pract. univ.). Ceterum per pecora intelliguntur, quæ gregatim pascuntur, veluti vaccæ ac boves, oves, sues, equi. Patet autem per propositionem præsentem, si conces- sum fuerit ad aquam appellere vaccas, non licere appellere o- ves, vel sues.

§. 1365.

Jus pascendi (die Trift-Berechtigung) est servitus, qua *Jus pascen-*
pati cogimur, ut quis pecora prædii sui pascat in prædio no- di.
stro.

Dicuntur istiusmodi fundi, in quibus pecora pascuntur, *Pascua*, qui nimirum pccoribus pascendis vel unice destinan- tur, vel certis tantummodo temporibus, velut si e pratis fœ- num, vel ex agris fruges fuerint perceptæ.

(Wolffii Jur. Nat. Pars. V.)

Y y y y

§. 1366,

§. 1366.

De jure pascendi non ad certum genus pecorum, vel etiam ad certum tempus, sive expresso extendendo. se, sive tacite, non licet ei, cui servitus debetur, plura pecora, vel alius generis aut alio tempore in fundo serviente pascere. Ostenditur eodem prorsus modo, quo idem paulo ante demonstravimus de pecoris ad aquam appulsu (§. 1364.).

Quæ ibidem (not. §. 1364.) annotavimus, ea etiam ad jus pascendi applicari possunt. Receptum vero est moribus, ut subinde jus pascendi saltem concedatur hieme, subinde non nisi æstato, aut autumno.

§. 1367.

An fundo pascuo vi falce resecare ac fœnum colligere nequit, nec possit fundum juris pascendi alii usui accommodare. Nemo enim sibi arrogare potest di aliter uti jus in fundo alieno, quod ipsi a domino non fuit concessum (§. 652. part. 2. Jur. nat.). Quamobrem cum aliud sit pecudes pascere, aliud fœnum colligere, vel alium quemcunque usum fundi facere; cui jus pascendi in eo fundo concessum, si pecudes non habeat, gramen falce resecare ac fœnum colligere, aut fundum pascuum alii usui accommodare nequit,

Jus pascendi pertinet ad usum cum fructu conjunctum, seu ad jus fundo utendi ac fruendi; aut jus fundum immutandi, quo is alii usui, quam quem habuerat, destinatur, ad proprietatem, vi cujus de ipsa substantia fundi disponitur (§. 131. part. 2. Jur. nat.). Quando itaque tibi conceditur jus pascendi, cum nihil proprietatis tibi concedatur (§. 1277.) nec fundum pro arbitrio tuo immutare potes, etiam si melioretur. Quod si æquum tibi videatur, ut gramen, quod depascere poterant pecora tua, falce resecetur ac in rem tuam vertatur, si pecora nulla habeas, cum dominus prædii servientis nullum sentiat

damnum

damnum, cui perinde esse debeat, five gramen depascatur, five falce refecetur ac alii usui five tuo, five alieno destinetur, servitutem prædialem confundis cum servitute personali, usufructu particulari, vi cujus certa fructuum quantitas tibi debetur, de qua pro arbitrio tuo disponere potes. Quando prædium alienum tuo servit prædio, quod huic debet præstandum non est, nisi quando eodem indiges, ut dominus prædii servientis pati cogatur fieri in prædio suo, quod absque servitute permittere non tenebatur (§. 1267), veluti ut pascas pecora in fundo ipsius. Quodsi vero non habeas, quod jure tuo imperare possis; nec prædium serviens tibi quid præstare potest. Si prædium serviens comparare velis cum servo ad certas nonnisi operas tibi obligato, qui nullas præstare potest, si nullis indiges, & cui imperare nequis, ut alias operas præstet; nihil obscuritatis relinquetur, quæ assensum circa propositionem præsentem remorari possit.

§. 1368.

Dominus prædii dominantis servitutem pascendi absque prædio non potest alii locare, vel commodare. An servitus cum sit servitus prædialis, prædio constituitur, non personæ (§. 1270.), adeoque ab illo inseparabile est. Quamobrem cum prædium serviens serviat prædio dominantis, non eius domino; hic quoque jus pascendi absque prædio non potest alii locare, vel commodare, quoniam ita non amplius prædio serviret, sed eum prædio locare, vel commodare potest, quia tum prædio servit.

Non quaeritur hic, utrum conditio prædii servientis maneat eadem, nec ne, five dominus prædii dominantis ipse utatur jure suo, quod per prædium ad ipsum derivatur, five alii cuicumque idem concedat; sed quid constitutioni servitutis conveniat. Servitus constituta est prædio & per hoc derivatur in personam, quæ prædium habet, ut in ejus utilitatem ab eadem exerçatur. Jus igitur pascendi, de quo hic loquimur, cum

fit servitus prædialis, exerceri nequit nisi in utilitatem prædii, cui concessum, nec nisi ab ea persona, ad quam quocunque titulo spectat prædii istius utilitas.

§. 1369.

An numerus pecorum pascendorum alienis compleri possit. Si dominus prædii dominantis non habet tot pecora, quot in fundo serviente pascere licet; non potest alienis pecoribus numerum complere. Quodsi enim hoc faceret, jus pascendi pro parte alteri vel locaret, vel commodaret (§. 1194. 418. part. 4. Jur. nat.). Hoc vero facere non licet (1368.). Ergo nec permittendum, ut, si tot pecora ipsemet non habeat; quot in fundo serviente pascere licet, alienis pecoribus numerum compleat.

Servitus non respicit nisi utilitatem prædii dominantis, quæ in nullam personam derivari potest nisi per prædium, consequenter ea communicari nequit inter dominum prædii dominantis, seu jus ejus habentem, ac alium, qui prædium aliud vel nullum habet. Communicatio utilitatis repugnat servituti (not. §. 1368.).

§. 1370.

De servitute pascendi per pactum immutata. Si constitutori visum fuerit ita convenire, si dominus prædii dominantis non habuerit tot pecora, quot in fundo serviente pascere licet, possit numerum alienis pecoribus complere, aut, si nulla habeat, alii cuicunque jus pascendi locare, vel commodare, vel etiam gramen falce resecare ac fœnum tolligere; servitute ita uti licet, prouti conventum. Etenim a constitutoris voluntate unice dependet, qua lege eandem constituere velit (§. 1283), adeoque si libuerit, ita quoque convenire potest, ut, si dominus prædii dominantis non habuerit tot pecora, quot in fundo serviente pascere licet, possit numerum alienis pecoribus complere, aut, si nulla habeat, jus pascendi alii cuicunque concedere, vel etiam gramen falce resecare ac fœnum

foenum obliget. Quamobrem cum pacta sint servanda (§. 789. *part. 3. Jur. nat.*), nec jus acquiritum prædio dominanti domino invito auferri possit (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*); servitute constituta ita eidem licet uti, prouti conventum (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

Jura, consequenter etiam servitutes (§. 1267.), per pacta pro lubitu paciscentium immutari possunt, modo nil committatur quod est contra jus tertii (§. 910. *part. 1. Jur. nat.*). Quamvis adeo servituri pascendi per se repugnet, ut dominus prædii dominantis numerum pecorum pascendorum alienis compleat (§. 1369.), vel jus pascendi alii locet, aut commodet (§. 1368.), vel etiam gramina falce resecat ac fœnum colligat (§. 1367.); istiusmodi tamen pactum eidem adjicere licet, quo talia permittantur. Tum vero non simplex erit constitutio servitutis pascendi, sed actus mixtus ex ista constitutione & concessione juris adhuc alterius sub conditione, quæ ab usu servitutis dependet, nec proprie dici potest servitus irregularis, cum per pactum adjectum constitutioni servitutis eidem saltem accedat jus, quod per se eidem minime inest.

§. 1371.

Si pastum sufficiens sit, dominus prædii servientis pascere pecora sua potest una cum domino prædii dominantis. Etenim dominus prædii servientis tantummodo obligatur ad permittendum, ut dominus prædii dominantis pecora, de quibus conventum, pascat in fundo suo (§. 1365. 1366.), non vero usum pascui omnem cum exclusione sui in illum transtulisse intelligitur, si quis adhuc ipsi relinquatur. Quod si ergo pastura sit sufficiens, ut una cum domino prædii dominantis sua quoque pecora in fundo serviente pascere possit; cum hoc non obstante præstetur, quod vi servitutis debetur, quin dominus fundi servientis pecora sua una cum domino prædii dominantis pascere queat, dubitandum non est.

An pecora fundi servientis in eodem pasci possint una cum pecoribus dominantis.

Nemo alteri obligatur ultra id, ad quod sese eidem obligare voluit (§. 382. part. 3. Jur. nat.). Quod adeo fieri potest salva servitute, id domino prædij servientis facere licet. Non habet dominus prædij dominantis, de quo conqueratur, quamdiu præstatur, quod vi servitutis debetur. Alia longe est ratio, si vel pascua utrique domino non sufficerent, vel etiam jus pascendi cum exclusione domini prædij servientis fuisset concessum: tum enim id foret contra jus prædij domini dominantis, si una cum ipso sua pecora in eodem fundo pascere vellet dominus servientis, neque adeo hoc facere liceret (§. 910 part. 1. Jur. nat.).

§. 1372.

De non faciendi in fundo serviente quod servitutem impedit.

Non licet domino prædij servientis in eo quicquam facere, quo pastura, immo in genere servitus impeditur. Dominus enim prædij servientis pasturam (§. 1365.), vel in genere servitutem constitutam debet (§. 1267). Quod si itaque quid faceret in fundo serviente, quo pastura, immo in genere servitus impeditur, id ipsum foret contra jus domini prædij dominantis (§. 239. part. 1. Phil. pract. univ.). Quamobrem cum nemo quicquam facere debeat, quod est contra jus alterius (§. 910 part. 1. Jur. nat.); nec domino prædij servientis in eo quicquam facere licet, quo pastura, immo in genere servitus impeditur.

§. 1373.

Quando domino, qui pasturam debet, fundum immutare liceat.

Quoniam domino fundi servientis in eo nil facere licet, quo pastura impeditur (§. 1372.); non licet domino fundo servienti quicquam inædificare, nec loca quedam immutare, veluti piscinam faciendo, aut ad culturam reducendo, si servituti nocetur. Quoniam tamen servituti non nocetur, sed ea potius melior efficitur, si agrum incultum reducat ad pratium, quod secari potest, ac in eo jus pascendi ut ante concessit domino prædij dominantis; hoc utique

titique *facere licet.* Et eodem modo patet, *si hoc non obstante, quod prædia quedam pascuis destinata ad culturam redigantur, reliqua inculta ad pastum pecorum sufficiunt; illa ad culturam redigi posse.*

Nimirum quando servitus pascendi constituitur, non habetur ratio magnitudinis prædii servientis, sed tantummodo pasturæ sufficientis ei pecorum numero, de quo conventum; Quamdiu adeo præstatur quod debetur; cur utilitate sua carere debeat dominus, qua juri domini prædii dominantis nihil detrahatur, ratio nulla est. Libertas domini faciendi in fundo suo, quod ipsi visum fuerit, eumque immutandi non magis restringitur, quam servitus exigit, ut scilicet præstari possit, quod vi ejusdem debetur.

§. 1374.

Si dominus prædii servientis simul cum domino prædio domi- De pecoribus nantis pecora sua in eodem fundo pascit, vel pluribus in eodem ser- morbosis una vitus pascendi sit constituta; non licet pecora morbosa in fundum cum alienis servientem immutare. Etenim pecora morbosa contagione in eodem inficere solent alia simul pascencia, quod experientia abunde non de comprobatur. Quamobrem qui pecora morbosa in fun- pascendis. dum immittit, in quo plurium pecora simul pascuntur, facile damnum dat aliis culpa sua. Quoniam itaque nemo alteri damnum dare, sed omne potius damnum unusquisque, quantum in se est, ab altero avertere debet (§. 495 part. 2. Jur. nat.), ac damnum quoque culposum lege naturali prohibitum (§. 496 part. 2. Jur. nat.); nec licet pecora morbosa in fundum servientem immittere, si dominus prædii servientis simul cum domino prædio dominantis pecora sua in eodem fundo pascit, vel pluribus in eodem servitus pascendi sit constituta.

Facile patet, modo ad demonstrationem animum advertas, propositionem præsentem valere etiam in eo casu, quo pluribus

bus etiam servitute non constituta competit jus simul pascendi pecora in eodem fundo, vel etiam si fundus fuerit pluribus communis.

§. 1375.

*De jure inde
fluente.*

Quoniam non licet pecora morbosa in fundum servientem immittere, si dominus fundi servientis una cum domino dominantis pecora sua pascit simul in eodem fundo, vel plures simul habeant servitute[m] pascendi in eodem (§. 1374); quilibet alterum, qui pecora morbosa in fundum immitit, cogere potest, ut ea a grege segreget.

§. 1376.

*Jus calcis
coquende.*

Jus calcis coquende est servitus, qua pati cogimur, ut quis calcem coquat in fundo nostro ad commoditatem prædii sui. Germanico sermone dicimus *die Berechtigtheit Kalk zu brennen*. Quoniam vero a voluntate constituentis hanc servitute[m] unice pendet, qua lege eam constituere velit (§. 1283.); ita etiam conveniri potest, ut servitute[m] debens etiam pati cogatur ligna, ad coquendum calcem necessaria in sylva ipsius cædi. Quoniam vero tum simul servitus imponitur sylvæ (§. 1267); nisi expresse ita fuerit conventum, dominus prædii servientis tantummodo obligatur ligna ad coquendum calcem necessaria pro justo pretio vendere, nisi aliunde facile haberi possint.

§. 1377.

*Jus arena
fodiende ac
lusi fodien-
di.*

Jus arena fodiende est servitus, qua pati cogimur, ut quis ad utilitatem prædii sui ac indigentiam in fundo nostro arenam fodiat. Cum ea sæpius conjuncta est *servitus lutam faciendi*. Unde idiomate patrio dicimus *Berechtigtheit Sand und Leimen zu graben*.

§. 1378.

*Jus peda-
menta su-
mendi.*

Jus pedamenta sumendi est servitus, qua pati cogimur, ut quis ex sylva nostra ad utilitatem suam sumat adminicula arborum

arborum vel vitium ac perticas lupulum vel fabas excipientes. Sermone vernaculo dicimus *Gerechtigkeit Baum-oder Wein-Pfäle, Hopffen-und Bohnen-Stangen zu hohlen.* *Ad quemnam usum restringatur servitus pedamenta sumendi ex conventionē, aut longo usu concesso, si illius documenta non amplius existant, judicandum (§. 1283.).*

§. 1379.

Jus lapides cædendi est servitus, qua pati cogimur ut quis lapides cædat in fundo nostro ad utilitatem prædii sui. *Jus lapides cædendi.*

Ne servitus hæc extendatur ad majus onus, quam in prima constitutione prædii servienti fuit impositum; probe considerandus est usus, ad quem servitus ista fuit concessa, qualis scilicet fuerit, cum ea constitueretur: ex eo enim metiendum est jus domini prædii servientis (§. 1283.).

§. 1380.

Jus lignandi est servitus, qua pati cogimur, ut quis ligna ad certum usum cædat in sylva nostra ad utilitatem prædii sui. *Jus lignandi.*

Quæ de jure cædendi lapides modo annotavimus (not. 1379), eâ multo magis observanda sunt de servitute lignandi. Neque enim ligni unus idemque usus est, sed multiplex, nec ad unum usum concessus ad alium etiam concessus (1283). Ita utimur ligno ad ædificandum aut fulciendum, quo in casu speciali nomine *Materia* dicitur: utimur ligno ad comburendum: utimur etiam ad carbones cōficiendos: utimur ad conficiendum supellectilem. Immo jus lignandi ad certum usum restrictum, minime extendendum est ultra eum usum, qualis fuit eo tempore, quo servitus constituebatur. Neque enim plus juris constitutum intelligitur, quam usus, cujus gratia constitutum, isto tempore exigebat, cum constitueretur, servitus (§. 428. part. 3. *Jur. nat.*).

§. 1381.

Jus colligendi ramos.

Juri lignandi affine est jus colligendi & percipiendi ramos aridos, e quercubus ac aliis arboribus (die Berechtigtheit das dürre Holz zu brechen.)

Servitus hæc etiam constitui potest in ramis arborum cælarum, ita ut eos colligere liceat ad utilitatem prædii sui, Vernaculo sermone dicimus (die Berechtigtheit Reißholz zu sammeln.).

§. 1382.

Jus glandis legenda cum affinis.

Jus glandis legenda est servitus, qua pati cogimur ut quis in sylva nostra legat glandes in utilitatem prædii sui. Huc servituti affine est Jus pomæ sylvestria legendi, itemque Jus legendi nuces avellanas, saglandes & castaneas.

§. 1383.

Jus venandi.

Jus venandi est servitus, qua pati cogimur, ut vicini prædii dominus, vel qui jus ejus habet, venerit in fundo nostro vel sylva nostra. Quovisque sit concessum, patet ex conventionione, qua servitus constituta (§. 1283).

Equidem Doctores nonnulli contendunt, jus venandi inter servitutes reales referri minime posse; sed cum nec definitio servitutis in genere (§. 1267), nec prædialis in specie obstat (§. 1270), quo minus jus venandi per modum servitutis concedatur, in numerum servitutum realium recte refertur (§. 349 Log.). Cumque a voluntate constitutoris unice pendeat, quomodo hanc servitutem prædio suo imponere velit (§. 1283); *servitus venandi vel cum exclusione domini prædii servientis, vel ita constitui potest, ut ipsi una cum domino prædii dominantis, seu jus ejus habente, venari liceat.* Ceterum non negamus, plures adhuc constitui posse servitutes prædiorum rusticorum, prouti eorundem utilitas requisiverit; sed eas omnes enumerare velle supervacaneum foret, cum ex iis, quæ de servitutibus in genere demonstrantur, immo etiam de jure in re aliena

aliena constituto parte tertia demonstrata sunt, facile intelligantur. Atque hæc etiam ratio est, cur de iis servitutibus, quas nominatim recensere libuit, non singula demonstravimus, quæ demonstrari poterant. Sufficit enim ea tradidisse, ex quibus casu emergente facile deducuntur, quæ tenenda sunt.

§. 1384.

Fundo communi servitus nulla imponi potest a socio uno; sed De servitute imponenda consensu omnium sociorum. Etenim in communio-fundo communi impositiva, de qua hic sermo est (§. 126 part. 2. Jur. nat.), nullus actus dominij validus absque consensu omnium, qui in eadem sunt (§. 141 part. 2. Jur. nat.). Quamobrem cum constitutio servitutis in prædio sit actus ad dominium perti-nens (§. 983 part. 3. Jur. nat. & §. 1267 h.); fundo quoque communi servitus nulla imponi potest a socio uno, sed imponenda omnium consensu.

Non est quod existimes, posse quemlibet, qui in commu-nione est, servitatem imponere pro rata sua, cum pro ea domi-nus sit (§. 127 part. 2. Jur. nat.). Etenim dominus est pro parte indivisa (§. 126 part. 2. Jur. nat.), adeoque nec toti fun-do imponi potest servitus, nec parti certæ, cum in parte cer-ta dominium nondum habeat socius unus, quamdiu res com-munis nondum divisa.

§. 1385.

In fundo communi pro rata servitatem promittere potest soci-us unus, & tum servitus constituenda in ea parte, qua facta divisione eidem obtingit. Quando enim servitus in fun-do communi pro rata promittitur a socio uno, cum actu imponi nequeat, quamdiu communis est (§. 1384.); prom-issio aliter fieri non potest, nec facta aliter intelligi, quam quod servitatem ei parti imponere velit, quam in divisione fundi communis accepturus.

De promissi-one servitu-tis in fundo communi.

one, qui servitutem promisit, jam dominium solus habeat in ea parte, quæ ipsi obtingit (§. 132 *part. 3. Jur. nat.*), ad eoque in ea servitutem constituere possit (§. 982 *part. 3. Jur. nat.* & §. 1267 *h.*); quin in fundo communi pro rata servitutem promittere possit socius unus, dubitandum non est.

Quod erat unum.

Quoniam promissione sola nondum acquiritur servitus in fundo alieno (§. 986 *part. 3. Jur. nat.* & §. 1267 *h.*); facta divisione servitus nondum constituta intelligitur in ea parte, quæ promissori obtingit. Sed quia promissa sunt servanda (§. 431 *part. 3. Jur. nat.*), & promissor facta divisione servitutem constituere potest in ea parte, quæ ipsi obtingit *per demonstrata*; in hac parte, quamprimum facta est divisio, constituenda. *Quid erat alterum.*

Equidem ita conveniri potest, ut servitus constituta sit in ea parte fundi communis, quæ facta divisione socio obtinget, & tunc statim servitus constituta intelligitur, quamprimum divisio facta: ista tamen conventio non est nuda promissio servitutis constituendæ, sed potius constitutio servitutis in re, quæ nostra futura est, quamvis nunc nondum absolute nostra dici possit.

§. 1386.

De servitute communi *Si fundo communi imponitur servitus communi sociorum consensu, ea consistit in singulis partibus divisis, communiione sublata.*
fundo imposta, communiione sublata.
 Quodsi enim fundo communi imposita servitus communi sociorum consensu, cum hoc fieri potuerit (§. 1384), in toto fundo, consequenter etiam in singulis ejus partibus (§. 341 *Ontol.*), jus acquisivit. Quoniam itaque nemini invito jus suum auferri potest (§. 336 *part. 2. Jur. nat.*); si fundo communi imponitur servitus communi sociorum consensu, ea in singulis partibus divisis, sublata communiione (§. 132 *part. 3. Jur. nat.*), subsistit.

§. 1387.

§. 1387.

Qui dominium revocabile habet, servitutem predio suo imponere nequit, nisi qua dominio resoluto expirat. Qui enim dominium revocabile habet, is tamdiu dominus est, donec dominium revocetur, consequenter dum revocatur, idem restituere tenetur, quale acceperat. Quoniam itaque dominium acceperat sine servitutis onere; sine hoc onere quoque idem restituere tenetur. Enimvero quamdiu non revocatur, revera dominus est, cumque a domini voluntate pendeat, num servitutem constituere velit (§. 1283); quin eandem constituere possit dubitandum non est. Cum tamen dominium absque servitute restituere teneatur, *per demonstrata*, qui dominium revocabile habet servitutem prædio suo imponere nequit, nisi quæ dominio resoluto expirat.

*De servitute
imposita ab
eo, qui domi-
nium revoca-
bile habet.*

Si servitus esse deberet perpetua, cum per eam dominium diminuatur (§. 1274), hoc utique foret contra jus ejus, qui dominium revocare potest (§. 239 *part. 1. Phil. pract. univ.*): id quod facere non licet (§. 910 *part. 1. Jur. nat.*). Nihil autem tale committitur, quando servitus imponitur, quæ dominio resoluto iterum expirat. Exemplum habemus in eo, qui fundum emit cum pacto de retrovendendo (§. 1115 *part. 3. Jur. nat.*).

§. 1388.

Si qui dominum revocat servitutem constitutam ratihabet, Quomodo ea subsistit, seu perpetua fit, nisi aliter conveniatur. Quod si e-
nim servitutem a priore domino constitutam ratihabet, eo possit, domi-
ipso eandem domino prædii dominantis concedit: quod cum *nio revoca-*
facere possit (§. 1283.), ea utique subsistit vigore novæ con-
cessionis, quasi de novo constituta, cumque servitutes utpote
prædiis constitutæ sint perpetuæ, nisi aliter conveniatur, ea
fit perpetua, nisi aliter conveniatur.

Nimirum qui dominium revocat, ut consentire nolit in servitute, fieri potest: locum tamen dare potest precibus domini prædii dominantis, ut servitute adhuc utatur ad certum tempus,

§. 1389.

Quinam prædio servitutem acquirere possit.

Nemo servitutem prædio acquirere potest nisi dominus, seu nemo prædio alieno servitutem acquirere potest. Quando enim servitutem acquirere visum est, jus quoddam eidem constitutum in prædio vicino (§. 1270.). Quamobrem cum jus transferri nequeat nisi in acceptantem (§. 7 part. 3. Jur. nat.); necesse est ut acceptatio fiat ab eo, qui liberam habet de prædio pro arbitrio suo disponendi facultatem. Quoniam itaque nemo nisi dominus hanc facultatem habet (§. 118. 147 part. 2. Jur. nat.); nemo quoque servitutem prædio acquirere potest nisi dominus, seu nemo prædio alieno servitutem acquirere potest.

Non refert, quod servitute acquisita prædium melioretur: quæstio enim de eo est, num ex conventionem cum non domino ita obligari potuerit constitutor domino prædii. Quia alteri obligari debet, sine acceptatione ejusdem obligari nequit (§. 381 part. 3. Jur. nat.).

§. 1390.

De fundo alienato sub lege servitutis constituta.

Quoniam servitutem prædio acquirere nequit nisi dominus (§. 1389); si fundum alienes ea lege, ut tibi & extraneo cuidam servitus in eodem sit constituta, servitus quoad te subsistit, non quoad extraneum.

Nimirum tibi quidem obligari potuit emtor, non autem extraneo, qui cum negotio non interesset ignarus, quid inter vos ageretur, servitutem non acceptavit, ut adeo quoad ipsum nihil actum fuerit.

De servitu-

§. 1391.

Qui dominium revocabile habet, prædio servitutem acquirere

re potest. Qui enim dominium revocabile habet, ei saltem *re acquisita ab habente dominium revocabile.* ademptum est jus alienandi (§. 662. part. 2. Jur. nat.), cum alias revocari, seu in eum, qui jus revocandi habet, iterum transferri non posset. Quoniam igitur servitutis acquisitio a jure alienandi minime dependet, (§. 1270), dominus vero vi domini prædio servitutem acquirere possit (§. 1283), nec acquisitione servitutis id diminuat, sed potius augeatur, cum jam ad plures, quam antea, actus extendatur (§. 1267); nil obstat, quo minus qui dominum revocabile habet, prædio servitutem imponere possit, adeoque imponere utique potest (§. 70 Ontol.).

Alia nimirum est ratio, si qui dominium revocabile habet servitutem prædio imponere velit, cum per hoc dominium, quod in revocantem restituendum, diminuat (§. 1274), consequenter salvo jure ejus, qui dominium revocare potest, servitus prædii imponi non possit. Non est quod dicas, fieri posse, ut qui dominium revocat, servitutem habere nolit: si enim noluerit, jus suum remittere potest (§. 117 part. 3. Jur. nat.).

§. 1392.

Prædium serviens & dominans eum habere debent situm, ne prædium intermedium liberum servitutis exercitium impedire possit. Quod si enim inter prædium, quod servire, & alterum, quod dominari debet, situm sit aliud prædium, quod impedit, quo minus servitus exerceri, adeoque a domino prædii dominantis fieri possit, quod ut fiat pati cogitur dominus servientis (§. 653 part. 2. Jur. nat. & §. 1267 h.); ex ista servitute nullam utilitatem percipere potest dominus prædii dominantis. Quamobrem cum servitus concedatur ad hujus utilitatem (§. 1267); necesse omnino est, ut prædium serviens ac dominans eum habeant situm, ne prædium intermedium liberum servitutis exercitium impedire possit.

De situ prædii servientis ac dominantis.

In Jure Romano prædia vocantur vicina, quæ istiusmodi fitum habent, qualem in præfenti propositione requirimus. Unde cum ad constituendam servitutem requiratur prædiorum vicinitas, interpretes recte monent, vicinitatem æstimandam esse non ex prædiorum continguitate, sed ex usu & commoditate utendi. Enimvero ne præter necessitatem fieremus obscari, nec exceptionibus a regula, quemadmodum vulgo loquuntur, esset opus in nonnullis casibus; a termino vicinitatis abstinere maluimus. Sed demus exempla. Aquæductus frustra constitueretur, si fundus alius interjacet, quo minus per fundum concedentis aquam ad prædium tuum ducere possis, fundi autem interjacentis dominus in eadem servitutem tibi constituere nolit. Quodsi & ipse concedat, ut per fundum suum ducas aquam; prædium tuum prædio aquæductum concedentis censebitur vicinum, ac in remotiori quoque prædio aquæductum habere potes. Ex adverso servitus altius non tollendi ædibus tuis imponi potest, etiamsi inter meas ac tuas intercedant aliæ, sed depressæ, ut non obstent utilitati, quam in ædibus meis ex eo percipio, quod tu altius non tollas, quamdiu scilicet tertius ædes suas non altius tollit: quod ubi facit, quemadmodum facere non impeditur, servitutem ædium tuarum tolli patet. Quodsi vero ædes intermediæ tuis jam sunt altiores, nec servitus altius non tollendi imponi simpliciter potest, quamvis imponi possit ea lege, ne altius tollas intermediis: ita nimirum erit aliqua servitutis utilitas, quamdiu intermediæ altius non tolluntur. Patet adeo, quod ex qualitate locorum intermediorum & servitutum conditione haud difficulter dijudicetur, num servitus aliqua prædio non contiguo imponi possit.

§. 1393.

De servitute reali & per dium in re aliena personæ non per se competit, sed per prædium in eam derivatur; servitus realis est: at si eidem per se personali a se petit a prædio vero in eandem non derivatur, servitus personalis invicem discernenda. sed per prædium in eam derivatur; non personæ, sed prædio

dio constitutum est quod per se patet. Enimvero si jus in re aliena constitutum prædio servitus realis est (§. 1270). Ergo si jus in re aliena personæ non per se competit, sed per prædium in eam derivatur; servitus realis est. *Quod erat primum.*

Enimvero si jus personæ per se competit, a prædio vero in eandem non derivatur, servitus non prædio, sed personæ constituta: quod per se patet. Enimvero si servitus personæ constituitur, non prædio, personalis est (§. 1270). Quamobrem si jus personæ per se competit, a prædio vero in eandem non derivatur; servitus personalis est. *Quod erat secundum.*

Unum igitur idemque jus in re aliena constitutum servitus realis & personalis esse potest, quatenus vel in personam, vel in prædium collatum, ut personæ, quæ prædium habet, vel per se competat, vel per prædium demum in eandem derive- tur. Naturaliter adeo parum refert, utrum prædium aliquam capiat utilitatem ex eo, quod prædii alieni dominus in suo vel pati tenetur, ut fiat, vel ipse facere nequit, an vero saltem persona vicinum prædium habens: huc enim redit omnis dif- ferentia, num prædium obligetur prædio, an vero personæ, aut persona personæ. Ita naturaliter minime repugnat, ut prædio constituatur hæc servitus, ut ejus domino liceat in hor- to vicino spatari ac poma decerpere. Enimvero si tibi tan- tummodo concedo, ut in horto meo liceat spatari ac poma decerpere, ita nimirum ut ipse hortus tibi ad hoc permittendum obligetur, & obligatio per eundem derive- tur in dominum ejus- dem, quicumque tandem is fuerit; servitus horto meo imposita & ti- bi concessa personalis erit. Ast si ego me tibi tantummodo obli- go ad patiendum, ut in horto meo spatari ac poma decer- pere liceat; nec hortus meus, cui servitus imposita non est, tibi servit, nec prædio tuo, neque adeo jus ullum prædio tuo, sed saltem personæ tuæ, nec obligatio horto meo, sed sal-

tem personæ meæ inhæret. Unde sequitur, si hortus meus alienetur, tibi in eo non amplius spatium, nec poma decerpere licere, neque etiam si prædium tuum alienetur, jus tuum transire in novum ejus dominum. Nimirum nemo plus juris in suo ab altero acquirere potest, quam in eum conferre voluit concedens. Quamobrem quando convenitur de servitute constituenda, necesse est, ut sufficienter indicetur, prædium servire debere vel prædio, vel personæ alterius (§. 428 part. 3. Jur. nat.), ne jura sint incerta ac dubia, & lites inde nascantur vix extricabiles.

§. 1394.

An servitutes reales ad certum tempus constituuntur ad certum tempus, nisi tamen ad certum tempus restringantur, perpetua sunt. Etenim a voluntate constitutoris unice dependet, qua lege servitutem suo prædio imponere velit (§. 1238). Quod si ergo noluerit eam imponere nisi ad certum tempus; quin hoc facere possit, dubitandum non est. Quamobrem naturaliter non repugnat, ut servitutes prædiales constituantur ad certum tempus. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam servitus constituitur prædio in prædio alieno (§. 1279), si de tempore, ad quod concessa esse debeat, nihil dicatur, ea mens de eadem convenientium esse intelligitur, ut prædium unum serviat alteri, quamdiu servire potest. Quamobrem cum contra constitutorem pro vero habeatur, quod sufficienter indicatum (§. 428 part. 3. Jur. nat.), & dominus prædii dominantis tantundem juris prædio suo acquirit, quantum dominus prædii servientis in eum conferre voluit (§. 382 part. 3. Jur. nat.); servitus realis perpetua est, nisi ad certum tempus fuerit restricta. *Quod erat alterum.*

Ideo superius diximus, servitutes prædiales plerumque esse perpetuas

perpetuas (not. §. 1273), non quod natura tales sint, quam-
 admodum vulgo dicitur; sed quod plerumque ad nullum certum
 tempus restringantur, ut adeo a voluntate constitutoris veniat,
 quod perpetuæ sint. Ceterum si servitus ad certum tempus
 restringatur, non semper requiritur, ut definitus quidam annorum
 numerus exprimat, per quem concessa esse debeat, veluti
 per annos quinquaginta, sed tempus etiam determinari potest
 per certos eventus, veluti quamdiu prædium tuum a descenden-
 tibus tuis possidebitur, vel quamdiu meum possidebitur a descen-
 dentibus meis. Ita etiam conveniri potest, ut liceat in parie-
 te tuo tamdiu habere fenestras prospectivas, quamdiu prædiis
 remotioribus nil inædificatur, quod obstat prospectui in loca
 remotiora,

§. 1395.

*Possessio servitutis incipit cum primo actu possessorio, seu pri-
 mo actu exercitii.* Etenim servitus est jus in re aliena con-
 stitutum (§. 1267). Quamobrem cum possessio juris in re
 aliena constitui incipiat cum primo actu possessorio (§. 998
part. 3. Jur. nat.), seu, quod perinde est, cum primo actu
 exercitii; possessio quoque servitutis incipit cum primo actu
 possessorio, seu primo actu exercitii.

Consultum est non modo relegere demonstrationem de ini-
 tio possessionis juris in re aliena constituti (§. cit.), verum eti-
 um, quæ de jurium possessione annotavimus (not. §. 744 *part.*
2. Jur. nat.). Si servitus pascendi pecora tua in fundo alie-
 no prædio tuo constituitur; possessio incipit, quando prima
 vice pecora tua pascendi causa in fundum istum immittis. Quan-
 do servitus stillicidii conceditur, possessio incipit, quando te-
 stum fuit ædibus tuis impositum, ut stillicidium cadere possit
 in fundum alienum. Quando servitus altius non tollendi con-
 stituitur, possessio incipit cum primo actu prohibitionis ne al-
 tius tollat, qui adesse intelligitur, quamprimum conventio-

rata, ac tacite continuatur, donec alius tollere velit prædii
servientis dominus, ut expressa prohibitione sit opus.

§. 1396.

De possessio-
ne servitu-
tis.

Possessio servitutis consistit in usu juris concessi & potentia physica utendi, si is non fuerit continuus. Est enim servitus jus, quod nobis in re aliena competit (§. 1267). Sed jura nobis competentia possidentur usu & facultate physica utendi (§. 744 part. 2. Jur. nat.). Quamobrem possessio juris consistit in usu juris concessi & potentia physica utendi, si is non fuerit continuus.

Usus censetur continuus, quando jure tuo constanter uteris, quoties per rerum naturam aut conventionem jure uti datur. Potentiam vero physicam utendi habes, si eo tempore, quo jure uti datur, eodem uti posses, modo velles. Ita si servitus pascendi pecora tua in fundo alieno prædio tuo constituitur, eam possides si physice possibile, ut eo tempore, quo pecora pascit solent, in fundum alienum pascendi gratia pecora tua immittis. Similiter si servitus stillicidii fundo vicino imposta, eam possides, si, quando pluit, de recto tuo aqua pluvialis in fundum vicinum destillare potest. Quando denique servitus altius non tollendi constituitur, eam possides, quamdiu vicinus altius non tollit, tamdiu enim fieri potest, ut utilitatem percipias, quæ ex ista servitute percipi potest & cujus causa constituta.

§. 1397.

De præ-
scriptione
servitutis
affirmativa.

Diuturna patientia, ut in utilitatem prædii tui facias in fundo alieno, quod dominus prohibere poterat, servitus affirmativa præscribitur. Etenim si quis diu patitur, ut in utilitatem prædii tui facias in fundo alieno, quod prohibere poterat, cum jus contradicendi habeat (§. 121 part. 2. Jur. nat.), immo debebat, siquidem nollet, te continuo pro arbitrio tuo
facere

facere in fundo ipsius, quod facere non licet, consequenter consentire præsumitur, ut facias (§. 1054 part. 3. *Jur. nat.*), adeoque jus contradicendi derelinquere (249 part. 2. *Jur. nat.*). Quoniam itaque id amittit ex consensu præsumto (§. 250 part. 2. *Jur. nat.*), jus contradicendi præscribitur (§. 1024 part. 3. *Jur. nat.*), adeoque pati tenetur, ut in utilitatem prædii tui hoc facias in fundo ipsius. Quamobrem cum servitus affirmativa sit, si dominus prædii servientis pati tenetur, ut quid facias in fundo ipsius (§. 1269); diuturna patientia, ut in fundo alieno facias, in utilitatem prædii tui, quod dominus prohibere poterat, servitus affirmativa præscriptione acquiritur, seu præscribitur.

Nimirum proprie loquendo præscribitur jus contradicendi (§. 1024 part. 3. *Jur. nat.*), ac propterea, quia idem præscribitur, tibi acquiritur jus faciendi in fundo ipsius, quod vi illius juris alias prohibere potuisset: jus enim contradicendi dum præscribitur transit in necessitatem patiendi ut hoc facias, seu in obligationem permittendi ut facias (§. 118 part. 1. *Phil. pract. univ.*), & ex hac obligatione nascitur jus tuum (§. 23 part. 1. *Jur. nat.*).

§. 1398.

Si dominus in prohibitione diu acquiescit, quando in commodum prædii tui ei interdicit, ne in suo quid faciat; servitus negativa præscribitur. Quoniam enim dominus in fundo suo facere potest, quod ipsi visum fuerit (§. 118 part. 2. *Jur. nat.*), & tibi nullum est jus prohibendi ne faciat (§. 169 part. 2. *Jur. nat.*); prohibitionem tuam non obstante facere potest, quod vult. Quod si ergo in prohibitionem tuam diu acquiescit, quando in commodum prædii tui ei interdicit, ne in suo quid faciat; in prohibitionem consentire præsumitur, adeoque jus hoc faciendi derelinquere (§. 249 part. 2. *Jur. nat.*). Quo-

niam itaque jus hoc faciendi amittit ex consensu præsumto (§. 250 part. 2. *Jur. nat.*), idem præscribitur (§. 1024 part. 3. *Jur. nat.*), consequenter tu in utilitatem prædii tui pati non teneris ut hoc faciat. Quamobrem cum servitus negativa sit, si tu pati non teneris, ut dominus vicini quid faciat in fundo suo (§. 1269); si dominus in prohibitione diu acquiescit, quando in commodum prædii tui ei interdicas, ne in suo quid faciat, præscriptione acquiritur servitus negativa, seu servitus negativa præscribitur,

Patet ex demonstratione proprie loquendo præscribi jus faciendi in fundo suo, quod ne fiat tu in commodum prædii tui prohibes. Quoniam itaque dominus, jure ipsius præscripto, obligatur ad non faciendum, jure faciendi in obligationem non faciendi transeunte, ex obligatione ista nascitur jus non patienti ut faciat (§. 23 part. 1. *Jur. nat.*),

§. 1399.

An non dominus servitutem præscribere possit. Naturaliter servitutem præscribere nequit non dominus. Et tenim non dominus servitutem prædio alieno acquirere nequit (§. 1389). Quamobrem cum per se pateat, præscriptione servitutis eandem prædio acquiri; naturaliter non dominus servitutem acquirere nequit,

Nimirum qui patitur, ut tu hoc facias, non præsumitur etiam passurus, ut alius hoc faceret, & qui in prohibitione tua acquiescit non præsumitur in prohibitione alius acquiesciturus. Sine præsumto autem consensu locum non habet præscriptio (§. 1024 part. 3. *Jur. nat.*),

§. 1400.

*Deremissio-
ne servitutis.* Dominus prædii dominantis servitutem remittere potest. Et tenim servitus jus est ipsi in prædio alieno constitutum (§. 1270), cumque nonnulli ipsius interst, servitutem deberi, quod

quod per se patet, si servitutem remittit, nihil facit, quod est contra jus tertii (§. 239 part. 1. Phil. pract. univ.). Quoniam itaque quilibet jus suum remittere patet, quamdiu remittendo nihil fit contra jus tertii (§. 117 part. 3. Jur. nat.); dominus quoque prædii dominantis servitutem remittere potest.

Non est quod excipias, servitutem constitutam esse prædii, non domino, sed in hunc demum per prædium derivari. Etenim quod prædio inhæret, ad prædium pertinet. Quamobrem cum dominus vi domini de toto prædio disponere possit pro suo arbitrio (§. 118 part. 2. Jur. nat.) de singulis etiam ad prædium pertinentibus, consequenter etiam de quolibet jure eidem inhærente, pro arbitrio suo disponere potest.

§. 1401.

Si dominus prædii dominantis servitutem remittit, servitus Effectus hinc amittitur ac prædium serviens fit liberum. Etenim quamprimum quis jus suum remittit, idem extinguitur (§. 97 part. 3. univ. Jur. nat.). Quamobrem cum servitus sit jus prædio alicui in prædio alieno constitutum (§. 1270), quod in dominum prædii dominantis per prædium derivatur, & quod ipse remittere potest (§. 1400); si servitutem remittit, ea extinguitur, consequenter amittitur. Quod erat nunc.

Quoniam veto prædium quoque serviens, quod servitutem debet (§. 1271), ab obligatione sua liberatur (§. 97 part. 3. Jur. nat.); cum jam nihil amplius debeat (§. 653), liberum esse. Quod erat alteram.

Nimirum quando prædium tibi servit, jus quoddam tibi in eo competit (§. 1267), adeoque quoad servitutem tibi subiectum est (§. 134 part. 1. Jur. nat.). Quando igitur jus istud tollitur, tibi amplius subiectum non est, adeoque liberum evadit

(§. 135 part. 1. Jur. nat.). In servitutibus prædialibus prædia considerantur instar personarum, ut quæ de libertate personarum dicta sunt, eadem quoque ad prædia applicari possint, quatenus nemini serviunt.

§. 1402.

Quinam servitutem remittere non potest. Non dominus & qui dominium revocabile habet, servitutem remittere non possint. Etenim dominus pati non tenetur, ut non dominus quicquam faciat se invito, quod sibi vi domini facere licet (§. 121 part. 2. Jur. nat.). Quamobrem etsi dominus prædii dominantis servitutem remittere possit (§. 1400), pati tamen is non tenetur, ut se invito hoc faciat non dominus. Servitutem itaque non dominus remittere nequit, *Quod erat unum.*

Quodsi quis dominium revocabile habet, is idem restituere tenetur pristino domino revocanti, quale accepit. Quoniam itaque accepit cum jure in prædio quodam alio constituto, idem cum hoc jure restituere tenetur. Enimvero si servitus remittitur, jus hoc extinguitur (§. 97 part. 3. Jur. nat.). Quamobrem qui dominium revocabile habet, servitutem remittere nequit, *Quod erat alterum.*

Non est, quod dicas, cum, qui dominium revocabiliter habet, tamdiu sit dominus, donec id revocetur; servitutem posse remitti ad tempus, quo dominium non revocatur. Etenim tum servitus non remittitur, cum ea non extinguatur, vel amittatur, quod utique fieret, si remitteretur (§. 1401.); sed tu in gratiam domini prædii servientis usum tantummodo servitutis remittis, quod quo minus facere possis, nihil obstat (§. 117 part. 3. Jur. nat.), & hoc tantummodo succedit in eo servitutum genere, in quibus usus salva substantia, hoc est, ipsa servitute remitti potest, veluti in jure pascendi & appulsu pecorum ad aquam, minime vero in iis, quarum usus salva substantia remitti nequit, veluti in servitute ne luminibus officiarur, & servitute luminum.

§. 1403.

§. 1403.

*Si servitus remittitur, vel alio quocunque modo salvo prædio Effectus a-
servitus amittitur; dominus prædii servientis recuperat particulam missonis
vel partem domini alienatam. Etenim si servitus amittitur, nulla servitutis.
amplius constituta manet in prædio serviente. Quamobrem cum
servitutis constitutione particula quædam, vel pars domini
alienata fuisset (§. 1276); ea alienata non manet. Quan-
do itaque servitus amittitur, salvo prædio serviente; ea ad
dominum ejus per se redit, ut scilicet nullo facto alio ad hoc
sit opus, consequenter is eandem recuperat.*

Dubium movere non debet, quod remissione juris jus ne-
mini acquiratur (§. 99 part. 3. *Jur. nat.*). Quando enim ser-
vitus hoc est, jus in re aliena constitutum (§. 1267.) remitti-
tur; cum id extinguatur (§. 97 part. 3. *Jur. nat.*), in dominum
prædii servientis minime transfertur. Quoniam vero jus tuum,
sive servitus non amplius obstat, quo minus dominio quoad
eam particulam, seu partem, qua deminutum fuerat servi-
tutis constitutione (§. 1274), libere utatur, cum ea dominio per
se infit, per se quoque ad eundem redit, atque ita recupe-
rat, quod alienatum fuerat, per consequentiam.

§. 1404.

*Si prædio uni due, vel plures servitutes fuerint im- De remissio-
posita in gratiam prædii unius alterius, & una earum remittatur; ne servitu-
cetera subsistunt. Quoniam enim nemini invito jus suum au- tis unius,
ferri potest (§. 336 part. 2. *Jur. nat.*), servitus autem jus est si plures
in re aliena constitutum (§. 1267); quæ servitutum unam constituta.
tantummodo remittit, cum ceteras adhuc sibi deberi velit
(§. 95 part. 3. *Jur. nat.*), hæ quoque propterea, quod unam
remittit, eidem auferri nequeunt. Una igitur remissa, ce-
teræ adhuc subsistunt.*

Contra remittentem servitutum non habetur pro vero, nisi
Wolfii Jur. Nat. Pars V.) B b b b b b quod

quod sufficienter indicavit (§. 428 part. 3. Jur. nat.). Quod si ergo unam tantummodo servitutem remittit; minime dici potest, quod etiam alteram vel reliquas remiserit. Ratio igitur nulla est, cur una remissa etiam ceteræ remissæ intelligi debeant.

§. 1405.

Effectus remissionis servitutis unius, si plures eidem prædio in uno constituta.

Quoniam servitute una remissa, ceteræ adhuc subsistunt, si eidem prædio plures fuerint impositæ, respectu prædii unius (§. 1404); servitute una remissa, dominus prædii servientis facere nequit, quod impedit usum ceterarum; consequenter si servitus remissa ipsi prodesse nequit, quia cetera obstant, remissio nulla est.

Nimirum si plures fuerint servitutes eidem prædio in uno constitutæ & una earum remittatur; ea salvis ceteris cum remittatur (§. 1404), sub hac conditione remissa intelligitur, nisi usus ceterarum impediatur. Quod si ergo hæc conditio impossibilis, remissio servitutis unius in se nulla est (§. 464 part. 3. Jur. nat.). E. gr. Prædio tuo imposita est servitus altius non tollendi & servitus stillicidii in gratiam mei. Quod si ego remitto servitutem altius non tollendi, ædes tuas altius tollere nequis nisi ita, ut adhuc stillicidium meum salvum sit: si altius tollere nequeas, nisi stillicidium meum impediatur, nec servitus altius tollendi remissa intelligitur, consequenter ne altius tollas, ego adhuc prohibere possum.

§. 1406.

De tacita remissione servitutis.

Si dominus prædii dominantis concedat domino servientis, ut in eo quid faciat, quo servitus necessario impeditur; servitutem remittit, nisi precario hoc permittatur. Etenim si quid fieri in fundo serviente permittas, quo servitus necessario impeditur; ipso facto declaras, te servitutem istam amplius habere nolle, quod per se patet. Enimvero qui sufficienter declarat, se nolle, ut prædium alterius suo amplius serviat, is ser-

servitatem remittit (§. 95 part. 3. *Jur. nat.*). Ergo si dominus prædii dominantis concedat domino prædii servientis, ut in eo faciat, quo servitus necessario impeditur, servitatem remittit. *Quod erat unum.*

Quodsi precario permittitur, ut in fundo serviente quid fiat, quo servitus impeditur, cum jus precarium pro lubitu revocari possit (§. 1125), permissio ista facta intelligi nequit, nisi salva servitute, quoniam alias jus precarium revocari minime posset. Quodsi ergo nonnisi precario permittatur, ut in fundo serviente quid fiat, quo servitus impeditur; servitus non amittitur. *Quod erat alterum.*

Si tibi tantummodo precario permittitur, ut in fundo tuo quid facias, quo servitus impeditur; tibi eam impedire non licet, nisi quamdiu concedens voluerit (§. 1124). Quodsi ergo tibi significat, ne impedias amplius; nec hoc facere diutius licet, & si impedimentum adfuerit manens, hoc statim removendum.

§. 1407.

Servitatem communi prædio debitam socius unus remittere nequit. Nullus enim actus dominii in communione positiva *ne servitus* validus absque consensu omnium, qui in eadem sunt (§. 141 *tis commu-* part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem cum remissio servitutis præ- *ni prædio* dio debitæ sit actus dominii (§. 1399. 1400); nec ea valida *imposita.* in communione positiva absque consensu omnium, qui in eadem sunt. Servitatem itaque communi prædio debitam socius unus remittere nequit.

Nimirum hoc in casu remissio servitutis est contra jus sociorum ceterorum, seu condominorum adeoque illicita (§. 910 part. 1. *Jur. nat.*), minime permessa (§. 117 part. 3. *Jur. nat.*). Nec licet excipere, quod socius unus pro parte dominus sit

(§. 127 part. 2. *Jur. nat.*), adeoque saltem pro rata servitute remittere possit (§. 1400). Etenim servitus debetur toti prædio, non divisa pro partibus singulis, in quas eam dividere licet, nec focii pro parte divisa prædium commune habent, sed unusquisque pro parte indivisa dominus est (§. 126 part. 2. *Jur. nat.*). Quid quod non omnes servitutes ita sint comparatæ, ut in partes ipsæ dividi possint.

§. 1408.

*An non usu
amittatur
servitus.*

Naturaliter servitus non utendo non amittitur. Servitus enim est jus domino prædii dominantis competens (§. 1267). Quamobrem cum a voluntate uniuscujusque pendeat, utrum jure suo uti velit, nec ne (§. 156 part. 1. *Jur. nat.*); a voluntate quoque domini prædii dominantis unice pendet, utrum servitute uti velit, nec ne. Quoniam itaque invito auferri nequit (§. 336 part. 2. *Jur. nat.*), nec ex eo, quod servitute non utatur, colligi potest, quod eam habere nolit, adeoque remittat (§. 95 part. 3. *Jur. nat.*); nec propterea amittitur servitus, quod ea non utaris.

E. gr. Si tibi competit jus pascendi in fundo alieno, tu vero per plures annos pecora nulla pascis in fundo isto, quæcunque tandem causa fuerit, quod servitute ista non utaris; naturaliter servitus non amittitur. Quamvis enim pecora non actu pascas in fundo isto; semper tamen liberum tibi erat pasci, siquidem voluisses aut nihil te impedivisset, quo minus faceres; etiam si non utaris servitute, eandem tamen retines.

§. 1409.

De derelictione servitutis præsumta.

Si quis longo tempore servitute non utitur, cum uti posset ac in utilitatem prædii sui uti deberet; eam derelinquere præsumitur. Etenim si quis longo tempore servitute non utitur, cum uti posset ac in utilitatem prædii sui uti deberet; non alio animo non uti videtur, quam quod eam habere nolit. Quamobrem

mobrem cum rem derelinquat, qui cum sua esset, jam non amplius suam esse nunc vult (§. 249 part. 2. Jur. nat.); qui longo tempore servitute non utitur, cum uti posset ac in utilitatem prædii sui uti deberet, eam derelinquere præsumitur (§. 244 part. 2. Jur. nat.).

In casu particulari accedunt subinde rationes aliæ, quæ firmanant præsumtionem, ad quas omnino animum advertere tenemur in Jure naturæ. Propositionem præsentem illustrant exempla, quæ sequuntur. Hortus meus tibi debet iter ad vineam tuam. Tu per plures annos ad vineam tuam ire non vis per hortum meum, cum nullum adsit impedimentum, quominus ire posses, sed per ambages ire mavis. Facile apparet, te iter per hortum meum ad vineam tuam habere nolle, sed commoditatem hanc nihili facere. Eam igitur te derelinquere recte præsumitur. Non nego fieri posse, ut in posterum animum mutes; sed de eo non quaeritur: quaestio enim est, quænam in præsentem habeas animum, dum per ambages ad vineam tuam ire mavis, quam itineris commoditate per hortum meum uti. Neque de eo jam quaestio est, num tibi quædam esse possint rationes, cur molestius videtur iter per hortum ambagibus, quas præfers, ut saltem servitute uti nolis, donec illæ tollantur. In præsumtionibus enim pro vero sumitur, quod probabiliter colligitur (§. 244 part. 2. Jur. nat.). Ea vero, ex quibus fit collectio, certa esse debent, veluti in casu præsentem negligentia itineris & electio ambagium; minime vero in ejus usum sumenda sunt, quæ tantummodo hariolari licet, immo vix ac ne vix quidem licet. Similiter ego tibi debeo servitutem luminis. Tu destructo ædificio aliud excitas, in quo nullæ sunt fenestræ fundo meo obversæ, vel ipse lumina in ædibus tuis obscuras. Hinc omnino servitutem a te derelinqui præsumitur. Similiter si tibi debetur haustus aquæ; tu vero per aliquot annos aquam nullam hauris ex puteo meo, qua tamen quotidie habes opus. Inde derelictio servitutis præsumitur.

§. 1410.

*Ejus effe-
ctus.*

Quoniam qui rem derelinquit, statim ejus dominus esse definit (§. 250 part. 2. Jur. nat.), servitutem autem derelinquere præsumitur, qui longo tempore eadem non utitur, cum uti posset ac in utilitatem prædii sui uti deberet (§. 1409). *Qui servitute longe tempore non utitur, cum uti posset ac in utilitatem prædii sui uti deberet, servitutem amittit.*

Quando ex non usu servitutis præsumitur derelictio, ob quam ea amittitur, non proflare debent rationes in contrarium, veluti si nolit servitute ad tempus uti ex amicitia, vel ob molestias, quæ utenti creat dominus prædii servientis: quo tamen in casu consultum est, ut per literas reversales aut protestationes interpositas conservetur jus suum.

§. 1411.

*De amissio-
ne servitu-
tis per præ-
dii consulti-
onem.*

Si dominus prædii dominantis sit etiam dominus servientis, vel contra; servitus amittitur. Etenim si dominus prædii dominantis etiam dominus fit servientis, vi domini jam facere potest, quod antea non poterat nisi jure servitutis, cum jam de utroque prædio disponere possit pro arbitrio suo (§. 118 part. 2. Jur. nat.). Servitus adeo a dominio perimitur, adeoque amittitur. *Quod erat unum.*

Idem eodem modo patet in casu altero, quando dominus prædii servientis fit dominus quoque prædii dominantis. *Quod erat alterum.*

Absónum est, prædium tuum servire debere prædio tuo. Etenim si prædium servitæ debet, necesse est ut tibi in eo constituaturs jus, quod non habes, ut in eo facere liceat, quod alias non liceret, vel ut in eo non fieri debeat, quod alias fieri possit (§. 1267). Enimvero si dominus fueris, poteris facere in tuo fundo, quod tibi visum fuerit, poteris etiam non facere, quod placuerit (§. 118 part. 2. Jur. nat.); nemo vero est,

est, qui te obligare possit, ut quid fiat, vel non fiat in fundo tuo. Servitus adeo dominio repugnat, nec cum eo consistit.

§. 1412.

Quoniam per *prædiorum confusionem* servitus amittitur (§. *Ejus effectus* 1411); *prædium serviens sit liberum, nec prædio dominanti ulla ætus. amplius debetur servitus, consequenter si posthac prædium unum alienatur absque altero, vel per alienationem prædiorum rursus separantur, ut ad diversos dominos pertineant, nec quod olim serviebat, nunc iterum servit, nec olim dominans nunc iterum dominatur, nisi in alienatione servitus denuo constituitur: id quod fieri posse constat* (§. 1238).

Servitus constituitur in re aliena (§. 1267), quia de aliena non potes disponere pro tuo arbitrio in utilitatem tuam (§. 118 652 *part. 2. Jur. nat.*); non vero in propria, quia de ea disponere potes pro arbitrio tuo (§. 118 *part. 2. Jur. nat.*). Quodsi ergo v. gr. velis ire per hortum tuum ad vineam tuam, hoc facere potes jure domini; nec propterea servitus imponitur orto tuo, ita ut si vineam vendas, etiam ejus domino ad eam ire sit permissum per hortum tuum. Quoniam itaque dominus utriusque prædii factus v. gr. per hortum tuum ad vineam tuam ivisti jure domini; si vinea alienatur, non alienatur cum onere itineris orto tuo imposito, nisi expresse dicatur, hac lege eam alienari, ut per hortum tuum ire ad eam liceat, consequenter ut a te tanquam domino servitus constituitur in gratiam emtoris.

§. 1413.

Si fundus serviens sit communis domini prædii dominantis & De fundo alterius cujuscunque; servitus non amittitur. Etenim in fundo ^{communi} communi nullus actus domini validus sine consensu ^{serviente} domini (§. 141 *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem nec jure ^{proprio} ~~con-~~dominii quid facere potes in fundo communi in utili-

utilitatem proprii, ut condominus id pati teneatur, nec in genere fundo communi servitutem, qua dominium, consequenter & (§. 1274), condominium diminuitur cum hoc fieret contra jus condomini (§. 239 part. 2. Phil. pract. univ.), adeoque illicitum sit (§. 910 part. 1. Jur. nat.), imponere licet sine domini consensu. Quoniam itaque condominium servitutem non perimit, tibi autem jus, quod proprie fundo competit, auferri nequit (§. 336 part. 2. Jur. nat.); si fundus serviens sit communis domini prædii dominatis & alterius cujuscunque, servitus non amittitur.

Quamvis adeo repugnet, ut fundus proprius serviat; minime tamen repugnat, ut serviat communis. Quod si in communis divisione tibi cedat pars, qua proprio servit, tum demum servitus extinguitur (§. 1411); at si eandem partem accipiat condominus, ea fundo tuo antea proprio adhuc serviet.

§. 1414.

De confusione fundi servientis ac dominantis communi.

Si fundus serviens fundo communi sit communis, vel contra si fundus communis serviat & postea dominans sit communis; servitus extinguitur. Quoniam enim socii conjunctim dominus sunt tam fundi servientis, quam dominantis (§. 127 part. 2. Jur. nat.); in casu primo revera dominus prædii dominantis fit etiam dominus servientis, in secundo autem dominus prædii servientis fit etiam dominus dominantis. Quomobrem cum in utroque casu amittatur servitus (§. 1411); eadem etiam extinguitur, si fundus serviens fundo communi sit communis, vel si fundus serviens communis & postea dominans quoque sit communis.

Servitus & dominium eodem modo confunditur, siue fundus serviens & dominans fuerint communes, siue unius proprii: qui enim utrique communis est, utrique etiam conjunctim proprius est. Et sicuti in fundo uno dominium uni pro parte indivisa

indivisa competit; ita etiam id obrinet in fundo altero, ut adeo in hypothefi propofitionis præfentis par utrique in utroque fundo jus fit, ac utrobique communi confenfu omnia fi-
ant tanquam unius domini voluntate.

§. 1415.

Si partem fundi fervientis, qui totus fervit, aut non eam partem, que fervit, acquirit; fervitus non amittitur. Etenim in utroque cafu dominium minime continet jus, in quo fervitus confiftit, quod per fe patet, adeoque nec dominium in parte fundi fervientis fervitutem extinguit, confequenter ea non amittitur.

E. gr. Tu mihi debes iter per hortum tuum ad vineam meam. Ego partem horti tui emo, fed non eam, qua eo ad vineam. Iter adhuc mihi debetur. Similiter mihi competit jus pascendi pecora in prato tuo. Partem ejus ego emo: in parte reliqua jus pascendi mihi adhuc competit. Denique tu mihi debes aquæductum per fundum tuum: partem fundi ego emo, in qua eft pars rivi, per quem ducitur aqua. Adhuc mihi aquam ducere licet per partem fundi reliquam.

§. 1416.

Si prædium ferviens vel dominans interit; fervitus extinguitur: fi vero cafu quodam contingit, ut vel ferviens fervire, vel dominantis ferviri non poffit, poftca vero in ftatum priftinum reftituitur prædium, in quo cafus contigerat, fervituti iterum locus eft. Etenim fi prædium ferviens interit, cum non amplius extet (§. 541 Onfol.), per fe patet, quod nec amplius fervire poffit, adeoque interitu ejus fervitus extinguitur. Quod erat primum.

Quodfi prædium dominans interit, cum fervitus eidem debeatur (§. 1270); nullum amplius prædium eft, cui ad
(Wolffii. Jur. nat. Pars V). Cccccc fer-

serviendum alterum sit obligatum. Quamobrem denuo servitus interitu prædii dominantis extinguitur. *Quod erat secundum.*

Si casus quidam in prædio serviente contingit, ut ad serviendum inepta sit; cum nec ipsum obligari possit ad impossibile (§. 209 part. 1. *Phil. pract. univ.*), quamdiu in eo statu permanet, servitus suspenditur. Enimvero quando restituitur in eum statum, quo iterum servire potest, ratio prorsus nulla est, cur non iterum servire debeat, adeoque servire iterum tenetur, seu servituti locus est. *Quod erat tertium.*

Denique si casus quidam in prædio dominante contingit, ut in ejus utilitatem servitute uti non detur; usus servitutis esset, quamdiu in statu isto permanet. Quod si vero in eum statum restituitur, in quo servitute in ejus utilitatem uti rursus datur; cum domino ejus invito jus suum auferri non possit, quod in prædio serviente habet (§. 336 part. 2. *Jur. nat.*); servituti iterum locus est. *Quod erat quartum.*

Quando fundus serviens interit, perinde est ac si homo servus moritur. Quemadmodum itaque hic servire amplius nequit; ita nec fundus, qui interit, servire potest. Servitus efficitur physice impossibilis, jus autem physicam possibilitatem supponit. Similiter quando fundus dominans interit, perinde est ac si persona moritur, cui soli servire obligabatur homo servus. Quemadmodum itaque servus erit liber, si dominus moritur, nec fuerit alius, in quem jus ipsius in servum transfertur; ita etiam prædium serviens liberum evadit, si prædium dominans interit, cujus jus in prædium aliud non transfertur. Si casus quidam in prædio serviente contingit, ut ad serviendum reddatur ineptum; perinde est ac si servus ægrotat, ut servitia, quæ debet, præstare non possit. Quemadmodum itaque servus iterum eadem præstare tenetur, si convalescit; ita etiam

etiam si prædium dominans restituitur in eum statum, quo servire potest, denuo servire tenetur. Denique si in prædio dominante casus contingit, ut ei servire nequeat prædium alterum; perinde est ac si persona, cui soli ad certas operas homo servus obligatur, operis istis non indigeat. Quemadmodum itaque operæ præstandæ sunt, quamprimum ea iisdem rursus indiget; ita etiam prædium denuo servire tenetur dominanti, si hoc in eum statum restituitur, in quo eidem servire potest. Sed demus exempla. Ponamus pratium, in quo jus pascendi pecora prædii tui habes, terræ motu converti in locum; servitatem amitti utique patet. Quodsi hoc accidat fundo dominanti, cui debetur aquæductus; servitatem denuo extinguere debere nemo non videt. Quodsi pratium, in quo jus pascendi pecora prædii tui habes, per aliquot annos inundetur; per totum hoc tempus servitus suspenditur: si vero postea aquæ recedant & fundus exiccetur, ac gramina rursus crescant; in eodem jus pascendi, ut ante habes. Si ædes tuæ, quibus stillicidium debetur, conflagrent, servitus suspenditur. At si alias in eo fundo extruxeris, stillicidium & his debetur. Impossibilitas physica serviendi, quæ a casu venit, servitatem tantummodo suspendit, donec serviendi possibilitas fuerit restituta.

§. 1417.

Si confusio servitutis ac dominii sit temporalis, dominio resolutato servitus reviviscit. Etenim si dominus prædii dominantis fundum servientem acquirit, servitus amittitur (§. 1411); sed cum eundem non acquirat, nisi ad certum tempus, veluti si emat cum pacto de retrovendendo, aut alio quocunque modo dominium revocabile in ipsum transferatur, eandem non amittit, nisi ad tempus, donec scilicet dominium resolvatur, cum dominio resolutato nil amplius obstat; quo minus servitus deberi possit. Quamobrem si confusio servitutis ac dominii fuerit temporalis, dominio resolutato servitus reviviscit.

De confusione temporali.

Confusio domini ac servitutis temporalis differt a simpliciter tali, adeoque utriusque non idem esse potest effectus, sed qualis utriusque per naturam suam convenit. Quamobrem cum confusio ista tollat servitutem, quatenus quod vi servitutis debetur jam inest dominio; sicuti confusio simpliciter talis servitutem simpliciter extinguit, absque ulla restrictione, ita temporalis nonnisi ad istud tempus, quo servitus cum dominio confunditur, eandem extinguere potest. Quando igitur prædium serviens redit in pristinum statum, ut adeo confusio cesset ac servitus a dominio rursus separetur; ea reviviscit. Non est quod excipias, hac ratione quoque servitutem reviviscere debere, si servitus & dominium simpliciter confundantur, & fundus aliter alienetur, cum etiam tum cesset confusio domini & servitutis. Etenim tum simpliciter servitus extincta fuit, adeoque reviviscere nequit, ac a domini voluntate pendet, qua lege prædium alterutrum alienare velit (§. 111 *part. 3. Jur. nat.*). At qui dominium sub conditione resolutive habet, fundum restituere tenetur, conditione existente, consequenter si dominium servitutem ita extinxisset, ut reviviscere non posset, eidem auferret jus, quod invito auferri nequit (§. 336 *part. 2. Jur. nat.*) Quando dominio resolutio fundus, qui antea serviebat, restituitur; prædium utrumque restituitur in statum pristinum: quod minime accidit, si a domino utriusque alterutrum alienetur.

§. 1418.

De servitu. Si qua servitus debetur per consequentiam, ita ut sine ea se per consequentiam foret inutilis; amissa principali, accessoria que sequentiam que amittitur. Etenim in hypothese propositionis præsentis servitus accessoria non conceditur, aut concessa intelligitur, nisi quia principalis alias foret inutilis, nec absque altera constitui potuisset. Quod si ergo principalis amittatur, cessat ratio alterius, que per consequentiam, nimirum propter illius usum debetur. Cessare igitur etiam debet hæc servitus

tus (§. 170 *Ontol.*). Quamobrem amissa principali accessoria una amittitur.

E. gr. Qui aquæ haustum habet, ei etiam conceditur iter ad fontem, cum alias aquam haurire non possit. Quod si ergo aquæ haustus amittitur, iter quoque per fundum alterius amittitur. Nimirum iter non concessum simpliciter, sed aquæ hauriendæ causa, adeoque subsistere nequit cessante causa, ob quam concessum.

§. 1419.

Si plures habeant servitutem in eodem loco, & unus eorum De pluribus jus suum amittit; hoc non accrescit ceteris. Etenim quando servitutem amittitur, jusextinguitur, quod constitutum erat præ- *in eodem loco* diano dominantis in fundo serviente (§. 1267. 1270), consequenter prædium serviens ab hac servitute liberatur. *bus.* Nulla igitur ratio est; cur jus, quod prædio dominantis inhærebat, transire debeat in prædia eorum, qui servitutem eandem habent in eodem loco, præsertim cum a domini prædii servientis voluntate unice dependeat, num & qua lege servitutem constituere velit (§. 1283), nec ultra ejus voluntatem eundem sibi obligare possint ceteri, qui in eodem loco servitutem habent, sed contenti esse tenentur eo jure, quod in servitute ipsorum prædiis constituta in eos transferre voluit (§. 382 *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem si plures habeant servitutem in eodem loco, & unus eorum jus suum amittit; hoc ceteris non accrescit.

E. gr. Si plures habent servitutem pascendi in eodem fundo, & servitus unius amittitur, non propterea licet ceteris plura, quam antea, pecora in eodem pascere. Similiter si plures habent jus ducendi aquam per eundem rivum, & unus jus suum amittit, propterea non licet ceteris plus aquæ, quam antea ducere. Cessante servitute, jus, quo diminutum erat

dominium domini prædii servientis (§. 1274), ad idem redit; five plures habeant servitutem in eodem loco, five saltem unus. Sed hæctenus a nobis demonstrata de servitutibus realibus sufficiant. Progrediamur itaque ad servitutes personales

§. 1420.

Ususfructus quid sit.

Ususfructus est servitus personalis, qua dominus pati cogitur, ut alius re sua utatur fruatur, salva substantia. Qui usumfructum habet, *Ususfructuarius* dicitur, subinde etiam simpliciter *Fructuarius*.

Nimirum servitutes omnes inhærent rei servienti (§. 1268), adeoque jura in re sunt, seu jura realia (§. 778 *part. 3. Jur. nat.*): Atque ideo etiam ususfructus est jus reale & usufructuario res aliena servit. Dicitur autem servitus personalis, quatenus res aliena servit certæ cuidam personæ, non vero prædio alii (§. 1270). Atque adeo jus personale est respectu personæ, cui competit (§. 539 *part. 3. Jur. nat.*), & quidem per se, sine ullo respectu ad prædium quoddam, per quod demum in eam derivatur (§. 1393). Probe autem notandum est, quando hic sermo est de servitutibus personalibus, semper intelligendam esse servitutem personalem rei, cum hic agatur de servitutibus rerum, quæ in servitutes personales ac reales dividuntur, prouti vel personis, vel rebus debentur. Servitus autem rei realis non est, ut adeo fallat, quod dicunt nonnulli Juris civilis interpretes, revera omnem servitutem esse realem, quatenus est jus in re: neque enim quaeritur quale sit jus, quod servitutem habenti competit in se spectatum; sed quale sit jus quoad modum habendi, an scilicet habeat per se, an per consequentiam, quia prædium, cui proprie competit, habet. Priori respectu juri in re, quod & reale dicitur, opponitur jus ad rem; posteriori autem jus personale,

§. 1421.

In quo u.

Quoniam usufructuarius re aliena utitur fruatur (§. 1420),
 ipsi

ipfi vero constitutum jus est in re aliena (§. 1267); *dum usufructus usufructus alicui conceditur, in fructuarium transfertur jus utendi consistat. ac fruendi.* Quoniam tamen re uti frui nequit, nisi salva substantia (§. 1420), *de ipsa substantia rei pro suo arbitrio disponere non potest, consequenter eidem non competit proprietas (§. 131 part. 2. Jur. nat.), sed dominus proprietarius manet.*

§. 1422.

Quia in usufructuarium non translatum est nisi jus utendi fruendi (§. 1421), nemo autem plus juris acquirere potest, quam in eum transferre vult transferens (§. 382 part. 3. *Jur. nat.*) & jus utendi fruendi a proprietate prorsus distinctum est (§. 131. 139 part. 2. *Jur. nat.*); *usufructuarius nihil prorsus de substantia pro arbitrio suo disponere potest, consequenter re non aliter uti, quam sicuti est, adeoque nec quicquam in re, qua utitur fruitur, immutare licet.*

Jus adeo utendi fruendi, quod domino competit, latius sese extendit, quam usufructuarii, quippe qui fundum ad eum usum, qui ipsi commodus videtur, aptare potest, adeoque non tenetur re uti, sicuti est, sed uti licet eidem, sicuti potest. Id non inde est, quod non totum jus utendi fruendi in usufructuarium sit translatum, adeoque ejus aliquid sibi reservaverit dominus, seu proprietarius; sed quia jure proprietatis jus utendi fruendi efficitur latius, quam per se patet. Ita qui usumfructum in piscina habet, non potest eam convertere in agrum, etsi ex frugibus majus lucrum sperandum sit, quam ex piscibus: id quod tamen licet domino facere, qui vi proprietatis fundum immutare, adeoque ad usum sibi magis proficuum aptare potest.

§. 1423.

Usufructuarius percipit omnia commoda & emolumenta, quae ad necessitatem vita, commoditatem ac jucunditatem seu voluptatem *De jure usufructuarii.*

rem ex re aliena, salva substantia, seu nihilo in eadem immutatis percipi possunt. Etenim in eum translatum est jus re aliena utendi ac fruendi, proprietate saltem domino relicta (§. 1421). Quamobrem cum jure utendi de usu rei, jure fruendi de quolibet rei fructu pro arbitrio disponere possimus (§. 135 part. 2. *Jur. nat.*), rebus autem, in quarum numero etiam sunt fructus (§. 956 part. 1. *Theol. nat.*), non modo ad vitæ necessitatem, sed & ad commoditatem ac jucunditatem seu voluptatem utamur (§. 495 part. 1. *Jur. nat.*); usufructuarius ex re aliena commoda & emolumenta omnia percipit, quæ ad necessitatem vitæ commoditatem ac voluptatem ex re aliena percipi possunt. Quoniam tamen re non aliter uti potest, quam sicuti est, nec quicquam in eadem immutare licet (§. 1422); commoda ista ac emolumenta non aliter percipere potest, nisi quatenus percipi ita possunt, ut nihil in ipsa substantia immutetur.

Usufructuarius eodem prorsus modo re utitur atque fruitur, quo ea utitur atque fruitur dominus, nisi quatenus eam ad usum alium, quam quem nunc habet, vel etiam ad majus emolumentum inde percipiendum aptam efficere nequit, si hoc fieri non possit absque substantiæ immutatione. Nimirum omnia in re aliena facere potest, quæ proprietas non impedit, quia proprietatis nihil habet.

§. 1424.

Idem specialius expenditur.

Quoniam usufructuarius percipit omnia commoda & emolumenta, quæ ad necessitatem vitæ, commoditatem ac voluptatem percipi possunt, salva substantia (§. 1423); *fructus omnes tam naturales, quam industriales percipit, omnes etiam pensiones & redditus ex ædificiis, arvis ac fundis, venari quoque, piscari & aucupari potest in iis fundis, in quibus usumfructum habet.*

Ita

Ita si usumfructum in agro habet, agrum colere ac frumentum in horreum colligere; aut eum locare ac pensionem percipere potest. Si horti sit concessus ususfructus, fructus arborum & olera, quæ in eodem crescunt, percipit, ac in horto spatium & cœnare potest: non tamen licet arbores excindere & alias alterius speciei in eorum locum substituere, aut arbores prorsus eradicare, cum hoc modo de substantia rei disponeretur, quod facere fructuario non permissum (§. 1422). Si ususfructus pecorum competat, lac, pilus, lana & fœtus usufructuarii sunt. Si quis usumfructum in ædibus habet, eas incolere & partes, vel integras locare atque pensionem percipere potest. Nihil in particulari casu obscuritatis est, modo animum advertas ad ea, quæ modo annotavimus (not. §. 1422). Est enim usufructuarius quasi dominus, quatenus eodem modo de usu ac fructu rei disponit, ac si dominus esset, nisi quatenus proprietate prohibetur, ne ita utatur, ut in ipsa substantia quidpiam mutetur.

§. 1425.

Metalla & mineralia ad usumfructum non pertinent. Ete- *An metalla*
nim metalla & mineralia non nascuntur ex fundo, quemad- *& minera-*
modum fruges ex agris, gramen ex prato, fœtus ex peco- *lia usufra-*
ribus, sed fundo insunt instar partis, & vel plane non re- *ctuaris per-*
nascuntur, vel plurium forsan nonnisi seculorum decursu, *apiat.*
consequenter fructus fundi non sunt (§. 956 part. 1. Theol. nat.),
sed ad ipsam substantiam pertinent. Quamobrem cum usu-
fructuarius percipere nequeat emolumentum, nisi quod ita
percipi potest, ut in ipsa substantia nihil immutetur (§.
1423); metalla & mineralia ad usumfructum non pertinent.

Si metalla & mineralia, ubi ex terræ visceribus effodiuntur,
brevis quodam temporis spatio iterum renascerentur; dubium
nullum foret, quin in fructu essent. Quoniam vero experien-
tia contrarium loquitur, ad fructus perperam referuntur, etsi
proprietaryo, qui jure proprietatis de ipsa substantia rei suæ
(*Wolffii Jur. Nat. Pars. V.*) D d d d d dispo-

disponere potest (§. 131 *part. 2. Jur. nat.*), ea effodendo emolumentum percipere possit: quale vero ad usufructuariam pertinere nequit (§. 1423). Si quæ leges aliter disponunt, id autem mere positivum est, aut ad usumfructum in jure proventus metallicos percipiendi constitutum pertinet. Naturale non est, nisi quod ex notionibus distinctis rerum derivatur. Quamobrem nec hic attendenda veniunt interpretum juris civilis placita & ea fini excogitata distinctiones. Fructus, quando a re, ex qua proveniunt, separantur, de substantia rei nil quicquam auferunt, quippe quæ eadem manet, quæ fuerat ante: aut hoc de fundis, in quibus metalla vel alia mineralia latent, dici minime potest. Res per hoc non redditur deterior quoad substantiam suam, quod fructus, qui ex ea provenere, fuerint separati, quemadmodum fundus, metallis ac mineralibus aliis effossis. Non esse rem eandem fundum intra se metalla ac mineralia continentem & fundum cavitatem vacuum habentem, ipsa identitatis ac diversitatis notio aperte loquitur (§. 181. 183 *Ontol.*) Fundus metallicus, si metalla effodiuntur, non minus deterioratur; quam sylva, si arbores annosæ excindantur, immo multo magis, cum arboribus excisis in agros vel prata convertere liceat fundum, cavitates autem subterraneas, ex quibus metalla vel alia mineralia effossa, nullius sint usus, nec ex iis emolumentum quoddam percipere possit dominus.

§. 1426.

De re usufructuaria. *Usufructuarius rem, quæ usumfructum debet, deteriorare nequit.* Etenim usufructuarius jus habet in re aliena, quæ nimirum ipsi uti ac frui concessum (§. 1420). Enimvero nemo rem alienam deteriorare debet (§. 647 *part. 2. Jur. nat.*). Ergo usufructuarius rem, quæ usumfructum debet, deteriorare nequit.

Ostenditur etiam hoc modo. Re uti frui debet usufructuarius, ut nihil in ipsa substantia immutetur (§. 1423).

Enimve

Enimvero si res, quæ usumfructum debet, deterioretur, cum non eadem maneat, quæ fuerat ante (§. 181 *Ontol.*), necesse omnino est, ut in ipsa substantia aliquid immutetur (§. 290 *Ontol.*). Usufructuarius itaque rem, quæ usumfructum debet, deteriorare nequit.

Hinc etiam colligi poterat, quod modo aliter demonstravimus (§. 1425), usufructuario minime licere, ut metalla ac mineralia ex fundo, in quo usumfructum habet, percipiat, cum fundum reddi hoc modo deteriorem, ut minoris multo sit pretii, quam fuerat antea, nemo distiteri possit.

§. 1427.

Sylva cædua dicitur, quæ succisa ex stirpibus & radicibus renascitur brevi quodam annorum numero, veluti trium quinque, septem vel decem. *Sylva* autem non *cædua* vocatur, quæ arboribus frugiferis, veluti quercubus, castaneis, nucibus, atque annosis, quæ succisæ nonnisi longo annorum intervallo nascuntur, constat. *Sylvarum* igitur *cæduarum* usus in sola succisione; non *cæduarum* vero usus in fructibus, veluti glandibus, castaneis, nucibus, & *pastu pecudum* consistit, ac in succisione stipitum certo quotannis numero, ceteris interea crescentibus,

Sylva cædua
& non *cædua*
differe-
rentia.

Usus nimirum *sylvarum cæduarum* & si quotannis certo numero in non *cæduis* stipites succiduntur, definit consuetudo, ad quam respexisse intelligitur dominus, dum usumfructum *sylvæ* constituit. In *sylvis cæduis* ligna renascentia in fructuum numero sunt (§. 956 *part. 1. Theol. nat.*), & iis pariter accensentur stipites, quæ quotannis certo numero excidi solent. Arborum vero frugiferarum fructus in numero fructuum esse, per se patet. Atque hinc facile definitur jus usufructuarii, nisi aliquid peculiariter de eo fuerit constitutum, vel ipsæ circumstantiæ particulares diversum quid insinuent.

D d d d d 2

§. 1428.

§. 1428.

*De jure usu-
fructuarii* Quoniam *sylvarum caduarum* usus in sola succisione consti-
stit (§. 1427); *usufructuarius ligna succidere potest ad eum mo-*
in sylva cæ- dum, quo fecerat *usumfructum* concedens, seu quem *consuendo*
dna. probat (§. 1423).

Quodsi adeo usu receptum est, ut singulis annis, aliqua pars succidatur, certo annorum numero renascentibus lignis, quæ succisa fuerant, & sic continuum efficientibus *sylvæ* usum; ab isto more recedere non licet usufructuario: alias enim si majorem partem quotannis succidere vellet, ac usufructus finiretur, antequam solitæ consuetudini arbuta renascerentur, *sylva* omnino redderetur deterior: id quod usufructuario facere non permissum (§. 1426).

§. 1429.

*De jure in
sylvis non
cædis.* Similiter quia usus *sylvarum* non *cæduarum* consistit in fructibus & pastu pecorum, ac succisione stipitum certo quotannis numero, crescentibus interea ceteris (§. 1427);
• *in sylvis non cædis usufructuarius fructus colligere ac pecudes pas-*
scere potest, licet etiam stipites certo quotannis numero excidere,
si ita moris sit, nec sylvæ deterioratur, non vero arbores pro arbi-
trio cadere (§. 1423. 1426).

Succisione stipitum deterioratur *sylva*, si eadem per plures annos continuata usum istum illa amplius præbere nequeat. Quoniam enim substantia rei, in qua usufructus constituitur, salva manere debet (§. 1420); necesse est ut maneat apra ad eum usum, quem nunc habet, dum usufructus constituitur. Quamobrem per se stipitum succisio, præsertim si arbores sint frugiferæ, ad usumfructum non pertinet, nisi ab earandem multitudinem consuetudo aliud insinuet. Si arbores nullæ sint frugiferæ, ut adeo vix alium habeant usum, quam ut quotannis stipites certo numero succidantur; tum etiam mos ostendit, quid liceat usufructuario, nisi specialiter de eo quicquam fuerit conventum.

§. 1430.

§. 1430.

Si arbores vi ventorum dejiciuntur; eadem non ad usufructuarium, sed proprietarium pertinent. Etenim usufructuarius in sylva non cædua arbores non cædere potest pro lubitu (§. 1429), adeoque in iisdem nullum jus habet. Quodsi ergo arbores vi ventorum dejiciuntur, cum casus in eum jus conferre non potuerit, quod a servitutis constitutione minime habet (§. 382 part. 3. *Jur. nat.*); ideo arbores vi ventorum dejectæ ad usufructuarium non pertinent, adeoque proprietarii sunt.

De arboribus vi ventorum dejectis.

Quamvis autem usufructuario concessum sit, ut ad eum modum, quo concedens facere solitus erat, aut quem consuetudo probat, arbores certas quotannis cædat; non tamen inde sequitur, quod arbores vi ventorum dejectas suas facere possit, alias etenim si magno numero arbores prosternerentur, omnes forent usufructuarii, ac perinde foret, ac si eidem pro lubitu arbores cædere liceret, etiamsi sylva succisione deterioretur: quod absurdum (§. 1426).

§. 1431.

Si usufructuario quotannis aliquas arbores cadere licet, ac proprietarius velit in earum compensationem impetu ventorum dejectas eidem cedere; eas accipere tenetur usufructuarius. Etenim proprietario usufructuario perinde est, si arbores succidi cures, si eadem impetu venti dejiciantur, modo eam accipiat lignorum quantitatem, qua quotannis frui potest. Quamobrem cum hoc pacto caveatur, ne sylva nimium deterioretur, si arboribus vi ventorum dejectis non cædantur aliæ, quæ alias cædi potuissent, usufructuarius autem operam dare debeat, ne sylva deterioretur (§. 1426), ac naturaliter quoque obligatur ad omne damnum, quantum in se est, a proprietario avertendum (§. 495 part. 2. *Jur. nat.*); quin eas accipere tenetur

neatur usufructuarius, quæ ventorum impetu dejectæ fuerunt, arbores in compensationem illarum, quas alias cædere licuisset, dubitandum non est.

Dum proprietarius de arboribus ventorum impetu dejectis ita disponit, revera de substantia rei suæ disponit, cum caveat, ne sylva deterioretur. Quamobrem cum de substantia prædii disponere possit proprietarius (§. 131 part. 3. Jur. nat.), salvo jure usufructuarii (§. 336 part. 2. Jur. nat.), quod in præsentī casu minime violatur, usufructuarius quoque permittere tenetur, ut faciat, consequenter arbores vi ventorum dejectas in compensationem earum, quas cædere licuisset, accipere debet,

§. 1432.

Objectum *Ususfructus constitui potest in omnibus rebus, mobilibus ac usufructus, immobilibus, etiam incorporalibus, quibus uti frui datur, ut corpore suo integræ supersint.* Etenim usufructuario non conceditur nisi jus re utendi fruendi salva substantia (§. 1420), & proprietas manet apud dominum, tanquam proprietarium (§. 1421). Necesse igitur est, ut res, in qua usufructus constituitur, utendo fruendo non absumatur, sed post usum ac fructum perceptum supersit corpore suo integræ. Ususfructus adeo constitui potest in omnibus rebus, mobilibus ac immobilibus, etiam incorporalibus, quibus uti frui datur, ut corpore suo integræ supersint.

Ita usufructus constitui potest in domo, agro, prato, horto, sylva, piscina, pecoribus, jumentis, vasis argenteis, annulis aureis ac margaritis, numismatibus aureis vel argenteis, quibus pro gemmis uti solent, jure piscandi, venandi, aucupandi, certos redditus percipiendi. Etenim rebus istis omnibus uti frui datur, salva substantia, seu ut ipsæ integræ supersint post usum aut fructum perceptum,

§. 1433.

§. 1433.

Quoniam usufructus constitui etiam potest in rebus in- *De usufru-*
 corporalibus, quæ utendo fruendo non extinguuntur (§. *Etu proven-*
 1432), in earum vero numero etiam est (§. 498 *part. 1. Jur. tuum me-*
nat.) jus percipiendi proventus metallicos, inprimis kucku- *tallicorum.*
 um seu partium metallicarum (§. 459); *usufructus etiam con-*
stitui potest in jure percipiendi proventus metallicos, vel proventus
partium metallicarum, consequenter si usufructus constituitur in
 omnibus bonis, cum in iisdem etiam continentur omnia jura
 (§. 451 *part. 2. Jur. nat.*), adeoque etiam jus percipiendi pro-
 ventus metallicos, ac proventus partium metallicarum seu
 kuckuum, *usufructus etiam constituitur intelligitur in jure per-*
cipiendi proventus metallicos, vel proventus partium metallica-
rum.

Usufructus adeo non constituitur in fodina, ex qua eru-
 untur metalla, ut metalla effossa spectentur tanquam fructus
 fundi; sed in jure percipiendi proventus. Atque adeo jam
 clarius patet, quod supra eam in rem monuimus (*not. 1425*).
 Nimirum proventus metallici hic spectantur tanquam fructus
 juris eos percipiendi, quemadmodum & aves vel pisces, qui
 capiuntur, tanquam fructus juris aucupandi vel piscandi (§. 956
part. 1. Theol. nat.). Quodsi enim jura spectentur tanquam
 corpora, non minus ea, quæ vi eorundem percipiuntur, ex
 iisdem provenire intelliguntur, quam poma ex arbore ac fru-
 ges ex agro culto.

§. 1434.

Usufructus constitui potest in re pro parte divisa, & pro
parte etiam indivisa. Etenim usufructus servitus est (§. 1420). *De usufru-*
 Enimvero a domini voluntate unice pendet, qua lege eam con- *Et in parte*
 stituere velit (§. 1283). Ergo eam constituere potest sic *constituta.*
 ti in re tota, ita etiam in parte, & quando in parte consti-
 tuit,

tuit, eum constituere potest in parte tam divisa, quam indivisa.

E. gr. usufructus tibi constitui potest in prædio meo pro parte indivisa, si tertia pars omnium emolumentorum ex toto prædio ad te pertinere debet. Constituitur usufructus in parte divisa, si in media contignatione ædium constituitur, vel in infima. Similiter pro tertia parte usufructus constituitur in grege ovium, sed in parte indivisa, si tertia pars fructuum ex grege provenientium ad te pertineat; sed in parte divisa, si grex dividatur in tres partes pro numero capitum, & in numero ovium separatarum tibi usufructus concedatur.

§. 1435.

De usufructu in parte indivisa constituto.

Quoniam usufructu in re alicui pro parte indivisa constituto jus utendi fruendi ista re pro parte competit usufructuario, pro parte vero proprietario, aut ei, cui pro parte reliqua usufructus constitutus, jus autem istud commune est, quod pluribus simul in eadem re competit (§. 2. part. 2. Jur. nat.); *jus utendi fruendi pro parte commune est usufructuario & proprietario, vel pluribus usufructuariis, si vel uni saltem, vel pluribus conjunctim usufructus constituitur pro parte indivisa in eadem re.*

§. 1436.

Qualis sit communio usufructu in parte indivisa constituto.

Quoniam nemo acquirit jus, nisi quod transferens in eum conferre voluit (§. 382 part. 2. Jur. nat.), si vero alicui constituitur usufructus in parte indivisa, jus utendi fruendi commune est usufructuario & proprietario, vel pluribus usufructuariis (§. 1435); *a communione usufructuario recedere non licet, altera parte invita, si ei in parte indivisa usufructus constitutus, consequenter communio necessaria est.*

Quam-

Quamvis adeo ostenderit, quod nemo cogi possit, ut invitus maneat in communione (§. 146 part. 3, *Jur. nat.*), ostendimus tamen etiam, communionem tolli non posse, si singularis quædam adfit obligatio, ne tollatur, (§. 147 part. 3, *Jur. nat.*), quemadmodum in præsentī casu adesse intelligitur, in quo ususfructum constituens voluit, ut ususfructus consistat in parte indivisa. Ex constituentis enim voluntate attendendum est jus usufructuarii (§. 1283).

§. 1437.

Quoniam pars a toto separata non amplius pars manet, sed totum constituit (§. 341 *Ontol.*), pars vero divisa a toto separata est, quemadmodum indivisa eidem cohæret; si ususfructus constituitur in parte divisa, cum in ista parte soli usufructuario jus utendi fruendi competat, jus autem proprium, non commune sit, quod uni cuidam homini in singulari soli competit, (§. 2 part. 2, *Jur. nat.*), ius utendi fruendi parte ista jus proprium est, non commune, consequenter usufructuarius parte divisa utitur fruitur tanquam re aliena, non tanquam parte rei aliena, nec tanquam re communi.

Quamobrem de usufructu in hoc casu disponere potest proprio arbitrio sine consensu proprietarii aut usufructuarii cujusdam alterius, cui in parte reliqua divisa usufructus constitutus, cum alias, si in parte indivisa constitutus fuisset, jus exerceri minime posset absque consensu proprietarii, vel ceterorum usufructuorum (§. 141 part. 3, *Jur. nat.*).

§. 1438.

Cum usufructus in parte divisa constitutus in toto quodam constitutus intelligatur (§. 1437), in una autem eademque re pluribus conjunctim, vel etiam uni pro parte usufructus constitui possit (§. 1434); in eadem parte divisa & uni muni, *De usufructu in parte divisa com-*
Wolffii Jur. Nat. Pars V.) Eeeee pro

pro parte, & pluribus conjunctim pro rata usufructus constitui potest, adeoque tum introducitur communio in parte divisa (§. 1435).

§. 1439.

*De communi-
one
consen-
su mutuo
usufructuarii
& proprie-
tarii tollen-
da.*

Si cui usufructus pro parte indivisa fuit constitutus in re aliqua; mutuo proprietarii & usufructuarii consensu communio tolli, & in parte divisa usufructum retinere potest usufructuarius. Etenim si usufructus uni constituitur pro parte indivisa; cum usufructuarii jus utendi fruendi tum sit commune usufructuarii ac proprietarii (§. 1435), tertii non interest, utrum in communione manere velint, an ab eadem quacunque lege recedere. Quod si ergo inter se conveniant, ut communio tollatur, & usufructuarius usufructum retineat in parte divisa, quin hoc fieri possit dubitandum non est.

§. 1440.

*An etiam
tollii possit
mutuo con-
sensu pluri-
um usufru-
ctuariorum.*

Si pluribus in re indivisa pro rata usufructus constitutus, mutuo consensu tolli nequit communio, ut unus quisque habeat usufructum in parte divisa, nisi etiam accedat consensus proprietarii. Etenim cum res, in qua usufructus constitutus, maneat proprietarii propria (§. 1421); ipsius etiam interesse potest, ne communio tollatur, & unusquisque usufructuarius habeat usufructum in parte divisa: immo rem dividere videtur actus, quo de ipsa substantia disponitur, consequenter qui ad proprietatem pertinet (§. 131 part. 2. Jur. nat.); quæ proprietario soli competit (§. 1421). Quoniam itaque nil facere licet, quod quomodocunque est contra jus alterius (§. 910 part. 1. Jur. nat.); nec communi usufructuarius consensu tolli potest communio, ut unusquisque eorum habeat usufructum in parte divisa, si iisdem in indivisa usufructus constitutus, nisi etiam accedat consensus proprietarii. Facile

Facile autem apparet, justam adesse debere causam, cur proprietarius prohibere velit, ne communio consensu usufructuariorum tollatur: alias enim, si ipsi perinde sit, sive communis sit usufructus, sive unicuique proprius, in separationem consentire debet, cum alias temere contradicere vellet; id quod fieri minime debet (§. 278 part. 3. Jur. nat.).

§. 1441.

Naturaliter nemo præter dominum usumfructum in re aliqua constituere potest. Est enim usufructus servitus (§. 1420), usufructum adeoque jus in re constitutum (§. 1267). Sed nemo præter dominum in re aliqua alteri jus constituere potest (§. 983 part. 3. Jur. nat.). Ergo etiam naturaliter nemo præter dominum usumfructum in re aliqua constituere potest.

Usufructus adeo in re aliena constitutus nullus est, nec is, cui constituitur, in re jus aliquod acquirit,

§. 1442.

Quoniam nemo præter dominum usumfructum in re aliqua constituere potest (§. 1441), possessor autem tam bonæ, quam malæ fidei dominus non est (§. 153 part. 3. Jur. nat.); usufructus nullus est, qui constituitur a possessore tam bonæ, quam malæ fidei, sed interea temporis, dum alius re utitur fructus perinde est, ac si ipse possessor, sive bonæ, sive malæ fidei, eadem uteretur frueretur.

De usufructu a possessore b. f. vel m. f. constituto.

Nimirum per hoc jus domini, quod eidem adversus possessorem bonæ aut malæ fidei competit, non immutatur, quod non ipse, sed alius ejus voluntate re usus fructus fuerit, neque etiam propterea in obligatione possessoris quicquam mutatur. Ita usufructus constitutio ad dominum nullo modo pertinet, sed factum possessoris est, cui etiam imputatur factum ejus, cui rem utendam fruendam tradidit.

§. 1443.

De rei vindicatione usufructu constituto. Quoniam domino competit jus rem suam vindicandi adversus alium quemcunque, qui eandem in potestate sua habet (§. 544 part. 2. *Jur. nat.*), usufructus autem a possessore tam bonæ, quam malæ fidei constitutus nullus est (§. 1445), dominus adversus eum, cui usufructus in re ipsius a possessore tam bonæ, quam malæ fidei constitutus est, eandem vindicare potest, & quidem, cum perinde sit ac si interea, qui usumfructum constituit, ipse re usus fructus fuisset (§. cit.), *salvis juribus, quæ ceteroquin eidem adversus possessorem bonæ, vel malæ fidei competunt.*

§. 1444.

De traditione rei utendæ fruendæ. Quomodo usufructuarius possideat fruendæ fruendæ. Usufructuario res, in qua usufructus constituitur, tradenda non tamen eam possidet usufructuarius. Etenim in usufructuarius transfertur jus utendi fruendi (§. 1421), adeoque necesse est, ut res utenda fruenda constitutur in potestate usufructuarii (§. 461 part. 2. *Jur. nat.*). Quoniam itaque actus, quo res utenda fruenda redigitur in potestatem usufructuarii, traditio est (§. 434 part. 4. *Jur. nat.*); usufructuario res, in qua usufructus constituitur, tradenda. *Quod erat unum.*

Enimvero usufructuarius re utitur fruitur tanquam aliena (§. 1420. 1421), non tanquam sua, consequenter nec eam detinet tanquam suam. Enimvero qui rem non detinet tanquam suam, eam minime possidet (§. 150 part. 2. *Jur. nat.*). Ergo usufructuarius non possidet rem, in qua usumfructum habet. *Quod erat alterum.*

In Jure naturæ non opus est, ut possessio distinguatur in naturalem & civilem, cum in eo nullum habeat usum.

§. 1445.

Quomodo

*Jus utendi fruendi in dominio usufructuarii est & servitus re-
lis*

lis in dominio prædii dominantis est, quod exercetur a domino ejus-jus utendi dem sive per se, sive per alium. Etenim dum usufructus con-fruendi & stituitur, jus utendi fruendi in usufructuarium transfertur (§. servitus re- 1421). Quamobrem cum hoc jus sit res incorporalis (§. alis sint in 498 part. 1. Jur. nat.), res vero etiam incorporales dominio dominio. subjiciantur (§. 216 part. 2. Jur. nat.); jus utendi fruendi in dominio fructuarii est. *Quod erat primum.*

Quando servitus realis constituitur, ea constituitur prædio dominanti in prædio alieno (§. 1270. 1271), adeoque in prædium transfertur jus quoddam in re aliena quid faciendi, vel non patiendi, ut fiat (§. 1267. 1269), quod hic personæ loco est, & a quo deinde in dominum ejus derivatur (§. 1393). Patet igitur ut ante servitutem realem esse in dominio prædii dominantis. *Quod erat secundum.*

Enimvero quoniam per se patet, dominium istud, cujus exercitium in actuali usu servitutis consistit (§. 649 part. 2. Jur. nat.), a prædio exerceri non posse, atque ideo in dominum prædii derivari (§. 1393); dominium servitutis realis, quod prædio inhæret dominanti, per ejus dominum exercetur sive per se, sive per alium, nimirum prout ipsi visum fuerit (§. 118 part. 2. Jur. nat.). *Quod erat tertium.*

§. 1446.

Quoniam etiam res incorporales possidentur (§. 744 An fructua- part. 2. Jur. nat.) & dominus, cui jus possidendi compe- rius posside- tit (§. 157 part. 2. Jur. nat.), eandem possidet, quamdiu in at & an ser- eo permanet statu, ut dominium sive per se, sive per alium vitus realis exercere possit (§. 740 part. 2. Jur. nat.), jus autem utendi possideatur- fruendi in dominio fructuarii est & servitus realis in domi- nio prædii dominantis, quod exercetur a domino ejusdem sive per se, sive per alium (§. 1445); quamdiu res utenda

fruenda in eo permanet statu, ut dominium sive per se, sive per alium exercere possit fructuarius, vel etiam servitute reali uti potest dominus prædii dominantis, jus utendi fruendi ab usufructuario, vel servitus realis a prædio dominante, aut, si mavis, a domino ejus possidetur.

Idem dici potest de commodatario, quod possideat jus utendi, quale ipsi a commodante concessum, quamdiu scilicet usus rei alienæ eidem concessus, ita ut possessio ejus sit temporaria. Quamobrem si accurate loqui velis, jus utendi fruendi fructuario, jus certo modo utendi ad certum tempus commodatario & servitus domino prædii dominantis qua domino traditur, ut adeo traditio maneat actus transferendi possessionem rei incorporalis, quæ corporali inhæret (§. 23 part. 3. Jur. nat.): rem autem corporalem possidet proprietarius, non usufructuarius, nec commodatarius, nec dominus prædii dominantis. Unde physica quoque competit proprietario, seu domino potentia disponendi de ipsa substantia rei, quatenus salvo jure, quod alter possidet, de eadem disponi potest (§. 24 part. 3. Jur. nat.). Atque hinc clarissime perspicitur, aliam esse possessionem proprietarii, seu domini, aliam possessionem fructuarii, commodatarii ac domini prædii dominantis; possessionem tamen utriusque esse proprie sic dictam. Neque vero existimandum est, inanes hasce esse subtilitates, cum usu esse possint in decidendis casibus, qui iis non artentur, siunt perplexi. Etenim si probe perpendas, quæ modo diximus, statim intelliges, quomodo omnia illa, quæ de possessione demonstrata sunt, ad utrumque possessorem applicari possint ac debeant. Nostrum tamen in præsentem non est hæc persequi: sufficit aperuisse campum & monstrasse viam, qua fit ingrediendum.

§. 1447.

Qua lege usufructus constitui potest vel pure ac simpliciter, vel sub conditione resolutoria, vel ad certum diem, vel alternis annis constitui possunt mensibus, vel sub modo, vel cum onere, vel sine onere, vel in sit.

re indivisa pro parte, vel in divisa parte. Idem intelligitur de servitutibus realibus. Etenim usufructus servitus est (§. 1420). Sed a domini voluntate unice pendet, qua lege servitutum alteri in re sua constituere velit (§. 1283). Ergo etiam a voluntate domini unice pendet, quomodo usufructum in re sua constituere velit. Quamobrem cum usufructum constituens in usufructuarium transferat jus utendi fruendi (§. 1421), per se autem patet, idem transferri posse vel pure, absque ulla conditione (§. 462 part. 3. *Jur. nat.*), ac simpliciter absque ulla restrictione, vel sub conditione resolutive, qua ad certum casum duratio restringitur (§. 488 part. 3. *Jur. nat.*), vel ad diem certum, ad quem usque durare debet, vel alternis annis aut mensibus, ita ut fructuarius anno uno, vel mense re utatur fruatur, altero sequente non utatur fruatur, vel sub modo in certum finem, quo aliquid fieri vel præstari possit ab eodem (§. 557 part. 3. *Jur. nat.*), vel cum onere, ut aliquid vicissim præstet fructuarius, vel sine onere, ne ad aliquid vicissim præstandum obligetur (§. 585 part. 3. *Jur. nat.*), vel in re tota, ut in tota re usufructum habeat; vel in re indivisa pro parte, ut nonnisi pro rata eundem habent in re, vel in divisa parte, ut certa quadam parte rei a toto separata utatur fruatur; ideo usufructus constitui potest vel pure ac simpliciter, vel sub conditione resolutive, vel ad certum diem, vel alternis annis aut mensibus, vel cum onere, vel sine onere, vel sub modo, vel in re tota, vel in re indivisa pro parte, vel in divisa parte. *Quod erat primum.*

Enimvero quia servitutis realis etiam constitutio a voluntate domini unice pendet (§. 1283); eodem modo intelligitur, servitutes quoque reales variis istis modis constitui posse. *Quod erat alterum.*

Non

Non est, quod alicui difficultatem faceat ad constitutionem usufructus transferri, quæ in parte tertia de promissione demonstrata fuerunt: neque enim propterea promissionem usufructus cum constitutione confundimus. Nimirum quot modis translatio juris cujusdam promitti, tot modis etiam transferri potest, quatenus modus respicit ipsam translationem juris, quo scilicet transferri debet, non vero promissionem, quemadmodum accidit, si usufructus promittatur sub conditione suspensiva, vel in diem; quamvis etiam ita conveniri possit, ut usufructus, vel alia etiam servitus constituta esse debeat, conditione existente vel die veniente, cum jus omne hoc metiendum sit ex voluntate constituentis (§. 382 part. 3. *Jur. nat.*), & contra eum pro vero habetur, quod expresse dictum (§. 428 part. 3. *Jur. nat.*). Nimirum tunc existente conditione, vel die veniente usufructuarius vel dominus prædii dominantis habet jus in re aliena, sine ullo ulteriori facto domini, nec quicquam superest, nisi ut acquiratur possessio istius juris, ad quam tradendam dominum sibi obligatum habet. Hoc quidem valet, jure naturali, quo jus transfertur in accipientem sola domini voluntate sufficienter declarata.

§. 1448.

Usufructus in usufructuarium revocabiliter transferri potest.
 De usufructu revocabili. Est enim servitus (§. 1420), adeoque a domini voluntate pendet, qua lege eum constituere velit (§. 1283). Quamobrem cum in usufructus constitutione jus utendi fruendi in alterum transferatur (§. 1421), jus vero omne etiam revocabiliter transferri possit (§. 16 part. 3. *Jur. nat.*); usufructus etiam in usufructuarium revocabiliter transferri potest.

Facile apparet, idem quoque valere de aliis servitutibus, veluti de jure pascendi, vel aquæ haustu. Ceterum notandum est, constitutionem usufructus revocabiliter factam non semper convenire cum precario. Etenim juris precarii revocatio

vocatio unice pendet a voluntate concedentis (§. 1124), quæ adeo pro conditione stat (§. 56 *Omol.*); sed potest etiam revocabilitas alligari certis conditionibus, veluti ut revocari possit, hac vel ista conditione existente, & tunc eadem existente non per se extinguitur jus, quod alteri concessum, sed saltem licet id revocare, si ita visum fuerit, quamdiu vero non actu revocatur, subsistit, neque etiam revocari potest, antequam existat conditio.

§. 1449.

Ususfructus dicitur plenus, si omne jus utendi fruendi in Quid sit usufructuarium transfertur, absque ulla restrictione: minus usufructus plenus autem, si jus istud restringitur ad certos actus, ceteris plenus usufructuario non concessis, vel ita ut certus usus, seu fructus certi sint ademti. Ususfructus adeo minus plenus est, qui constituitur in re indivisa pro parte, veluti pro parte tertia, (§. 1435); at plenus constitui potest etiam in parte divisa (§. 1437). Similiter si horto uti frui potes, excepto certo fructuum genere, veluti malorum perficorum, aut uvarum, ususfructus minus plenus est. Ususfructus minus plenus est in prato, si excipiatur fœnum serotinum. At non ideo ususfructus erit minus plenus, quod cum onere constituitur, veluti ut quotannis sive proprietario, sive tertio cuidam decem, vel viginti thaleros, aut viginti quatuor modios frumenti, vel ut in horto liceat spatia-ri ac pomâ decerpere, & cœnare proprietario.

Nimirum per onus nihil adimitur juri utendi fruendi, sed hoc eodem non obstante integrum manet, ita ut re uti frui possit fructuarie eodem modo, quo uteretur, si usufructui nullum onus fuisset adjectum: præstatio enim, in qua onus consistit, ad jus utendi fruendi minime pertinet, prout exempla, quæ dedimus, aperte loquuntur. Sane si vel maxime obligeris ad dandum quotannis tertio certo decem modios tritici, non tamen propterea triticum serere teneris, ut adeo libertas seren-

(*Wolfii Jur. Nat. Pars V.*)

di non sit restricta. Potes enim emere triticum, quod dandum tertio, vel, si ita ipsi visum fuerit, solvere potium, siquidem nullum tibi triticum nascitur. Alia longe est ratio, si certum frumenti genus non ad usufructuarium, sed ad proprietarium, vel tertium certum pertinere debeat, quod quotannis nascitur, aut certum quoddam fructuum arborum genus, qui nascuntur in horto. Tum enim illud frumenti genus quotannis ad certum modum serere teneris, hujus autem generis fructuum nihil prorsus percipere potes.

§. 1450.

An ususfructus plenus concedi possit revocabiliter, sub conditione, vel modo, aut ad certum tempus.

Quoniam omne jus utendi fruendi in alterum etiam revocabiliter transferri potest, ita ut absque ulla restrictione eodem utatur quamdiu non revocatur, quod per se patet, usufructus autem plenus est, quando jus utendi fruendi omnino in alterum transfertur, ita ut sine ulla restrictione reuti frui possit fructuarius (§. 1449); usufructus plenus etiam revocabiliter concedi potest, nec tamen minus plenus est, quod revocabiliter concedatur. Idem eodem modo intelligitur de usufructu sub conditione resolutive, sub certo modo, vel ad certum tempus constituto.

Haud difficile est judicare, an lex constitutioni adjecta usufructum efficiat minus plenum, an plenum relinquat. Etenim hoc tantummodo perpendendum est, num lex adjecta exercitium juris utendi fruendi in se imminuat, ita ut libertas utendi fruendi per eam restringatur, quemadmodum contingit, si certum fructuum genus percipere requirit fructuarius, quod percipere poterat, nisi lex ita obstarer, aut si emolumentis quibusdam carere debet, quæ alias habere poterat, nisi lege prohiberetur.

§. 1451.

Ususfructus omnium bonorum

Ususfructus omnium bonorum dicitur, qui constituitur in omnibus

omnibus, seu universis bonis constituentis. *Quicquid igitur in bonis constituentis est, eo uti frui licet, quando ususfructus omnium bonorum constituitur.* *um bonorum quoniam sit.*

Constitui solet ususfructus omnium bonorum, quando volumus aliquem nobis defunctis succedere in omnibus bonis nostris, quæ potius in alium transferri malimus, ei tamen confutum esse volumus, quamdiu vivit.

§. 1452.

Quoniam usufructuarius uti frui debet omnibus iis, quæ sunt in bonis constituentis, quando ususfructus omnium bonorum eidem constitutus, bona vero non intelliguntur, nisi deducto ære alieno (§. 449 part. 2. *Jur. nat.*); quando usufructus omnium bonorum constituitur, as alienum ante deducendum est, & ceteris, quæ supersunt, utitur fruitur usufructuarius, sicutur. *Ex quibus nam communia emolumenta percipiuntur.*

§. 1453.

Et quoniam etiam nomina ad bona referuntur (§. 450 *Idem ulte-part. 2. Jur. nat.*), ac omnia etiam jura (§. 451 part. 2. *Jur. nat.*), exceptis personalibus, quæ in aliam personam transferri nequeunt (§. 539 part. 3. *Jur. nat.*); omnia quoque commoda & emolumenta, quæ ex nominibus & juribus, solis personalibus exceptis, percipi possunt, ad usufructuarium pertinent.

§. 1454.

*Si ususfructus, vel cujuscumque alterius servitutis constitutio Effectus promittitur; dominum tantummodo tibi obligatum habes ad usum-fructum, vel servitutem aliam promissam constituendum. Etenim sola promissione non acquiritur jus in re alterius (§. 986 part. 3. *Jur. nat.*).* Quamobrem etfi constitutio usufructus, vel cujuscumque alterius servitutis tibi promittatur, tu

Fff fff a

tamen

tamen nondum usumfructum, vel servitutem in re alterius constitutam habes. Quoniam tamen promissor perfecte obligatur (§. 363 part. 3. *Jur. nat.*), & promissa sunt servanda (§. 431 part. 3. *Jur. nat.*), adeoque actu præstandum, quod is se præstiturum dixit (§. 430 part. 3. *Jur. nat.*); si ususfructus, vel cujuscunque alterius servitutis constitutio promittitur, dominum tibi obligatum habes ad usumfructum vel servitutem aliam promissam constituendam.

Naturaliter jus in re aliena statim acquisis, quam primum dominus sufficienter declarat, tibi hoc jus competere debere & tu hoc acceptas (§. 987 part. 3. *Jur. nat.*). Atque tum eundem tibi non obligatum habes ad usumfructum constituendum, sed ad rem, in qua jam constitutus est, tradendum (§. 1444), ut nimirum acquiras possessionem (§. 23 part. 3. *Jur. nat.*). Cum ex verbis domini statuendum sit, quid actum fuerit (§. 427 part. 3. *Jur. nat.*); ea probe perpendenda, ne promissio cum ipsa constitutione confundatur, cum constitutio & promissio diversos prorsus habeant effectus. Atque hinc petenda est ratio, cur jure positivo præcipi possit, ne ante ususfructus intelligatur constitutus, quam re urenda fruenda tradita, prouti suo loco clarius elucefcet. Idem tenendum de servitutibus aliis.

§. 1455.

De servitute fundi, in quo quis usumfructum habet, imponenda.

Usufructuarius rei, in qua usumfructum habet, servitutem imponere nequit: potest tamen proprietarius imponere, si per eam conditio fructuarii non reddatur deterior, vel etiam in hoc casu, cum consensu fructuarii. Etenim cum servitus sit jus in re constitutum (§. 1267), & ipsi rei inhærens (§. 1268), quo dominium diminuitur (§. 1274); qui servitutem imponit, de ipsa substantia rei disponit. Enimvero usufructuarius nihil prorsus de substantia pro arbitrio suo disponere potest (§. 1422), nec quicquam facere, quo res usumfructum debens deterio-

deterioratur (§. 1426). Quamobrem usufructuarius rei, in qua usumfructum habet, servitutem imponere nequit. *Quod erat primum.*

Aut proprietario integrum est, cum usufructu etiam constituto propriarius maneat dominus (§. 1421), de substantia rei disponere, (§. 131 part. 2. *Jur. nat.*): cum tamen nil facere possit, quod est contra jus usufructuarii (§. 10 part. 1. *Jur. nat.*), consequenter quo id diminuitur, vel usus ejus quomocumque impeditur (§. 239 part. 1. *Phil. tract. univ.*), de substantia rei disponere nequit, nisi salvo omni jure usufructuarii, consequenter quatenus ejus conditio non reddatur deterior. Quoniam itaque de substantia rei disponitur, quando servitus eidem imponitur, *per demonstrata*; dominus seu propriarius servitutem rei, in qua alius usumfructum habet, imponere potest, si per eum conditio usufructuarii non reddatur deterior. *Quod erat secundum.*

Enimvero quoniam quilibet de jure suo remittere potest, quantum sibi visum fuerit, modo nil committatur contra jus tertii (§. 117 part. 3. *Jur. nat.*), de jure autem suo utique quid remittit, qui servitutem rei, in quo usumfructum habet, imponi patitur, qua conditio ipsius efficitur deterior (§. 95 part. 3. *Jur. nat.*), præter proprietarium vero & usufructuarium nemo habet jus in re, quæ usumfructum debet (§. 1421 h. & §. 136 part. 2. *Jur. nat.*); quin consensu usufructuarii a proprietario rei, quæ usumfructum debet, etiam imponi possit, si per eam conditio fructuarii reddatur deterior, dubitandum non est. *Quod erat tertium.*

Ad jus nostrum minime pertinent controversiæ interpretum Juris Romani, quæ circa propositionem præsentem ventilantur. Neque enim nobis dispiciendum est, quid menti Istorum Romanorum consentaneum sit, sed quid veritati con-

veniat. Ceterum non puto quenquam fore, qui dubitet; utrum servitutum imponere rei sit de substantia ipsius disponere. Etenim ex re libera efficitur serviens & particula quaedam dominii alienatur (§. 1276), adeoque res ipsa immutatur (§. 290 *Ontol.*), nec prorsus eadem manet, quæ fuerat ante (§. 181 *Ontol.*).

§. 1456.

De libertate usufructuarii in exercitio juris sui.

Usufructuarius de jure utendi fruendi pro arbitrio suo disponere potest, nisi quatenus proprietate prohibetur. Etenim jus utendi fruendi est in dominio usufructuarii (§. 1445). Quamobrem cum vi dominii de re disponere liceat pro arbitrio suo (§. 118 *part. 2. Jur. nat.*); usufructuarius quoque de jure utendi fruendi pro arbitrio suo disponere potest. Quoniam tamen nil quicquam facere potest, quod est contra proprietatem (§. 910 *part. 1. Jur. nat.*), cujus nihil habet (§. 1422); de jure utendi fruendi pro arbitrio suo disponere potest, nisi quatenus proprietate prohibetur.

Quamdiu proprietarii non interest, ne hoc modo de jure utendi fruendi disponatur, nil sit contra jus proprietarii, consequenter nec proprietas obstat, quo minus ita disponi possit. Enimvero si damnum quoddam emergat proprietario, vel lucrum quoddam ejus intervortatur, siquidem ita disponatur, proprietate prohibetur usufructuarius, ne ita disponat.

§. 1457.

De usufructu in locando vel alteri concedendo.

Quoniam usufructuarius de jure utendi fruendi pro arbitrio suo disponere potest, nisi quatenus proprietate prohibetur (§. 1456), proprietario autem perinde est, sive ipse usufructuarius debito modo re utatur fruatur, sive alius, usufructuarius usumfructum, quem in re habet, alteri locare, vel gratis concedere potest, quamdiu habet, & ad tempus quodcumque, quo habet,

Nimi-

Nimirum duratio usufructus semper dependet a persona usufructuarii, cum is respectu ejus sit jus personale, et si respectu rei, in qua constitutus sit jus reale (not. §. 1420), adeoque jus istud alii concedere, vel in alium transferre nequit, nisi quamdiu sibi competit. Et quicumque voluntate usufructuarii re, in qua usufructum habet, utitur fruitur, personam usufructuarii repræsentat, ita ut hic per eum re utifrui intelligatur.

§. 1458.

Quoniam usufructuarius usufructum, quem in re habet, alteri concedere nequit, nisi quamdiu eundem habet (§. 1457); *quamprimum jus usufructuarii extinguitur, jus quodque eius, qui usufructum ab eodem habet, evanescit.* *De duratio- ne usufructus alteri concessi.*

Quoniam scilicet usufructus semper spectandus est tanquam jus personæ usufructuarii inhærens, de jure etiam ejus, qui usufructum ab eo habet, non statuendum est ex conventionione usufructuarii cum tertio, sed tale intelligitur, quale usufructuario constitutum. Ex conventionione itaque tertius nullum jus acquirere potuit, quod juri usufructuario competenti non inest.

§. 1459.

Usufructus constitui potest sub hac conditione, ut usufructuarius re utatur fruatur per se, non per alium, et tum proprietas re fructui ad- *De lege usufructui ad-*
 tenim cum usufructus servitus sit (§. 1420), a voluntate auctorem utatur usufructuarius. *jecta, ne per alium utatur usufructuarius.*
 te velit (§. 1283); usufructum quoque sub hac conditione constituere potest, ut usufructuarius re utatur fruatur per se, non per alium. *Quod erat unum.*

Quoniam vero nemo acceptatione sua plus juris acqui-

re potest, quam in eum transferre voluit, qui id transfert (§ 382 part. 3. *Jur. nat.*); usufructuario quoque in hypothese præsentis non competit jus nisi re utendi fruendi per se, non vero per alium, consequenter proprietarius, pati non tenetur, ut quocunque modo usumfructum alii concedat, atque adeo hoc prohibere potest. Et quamvis dominus, qui usumfructum in re sua constituit, in unum jus utendi fruendi, in alterum proprietatem transtulit, ut adeo ipse proprietatem sibi non reservaverit, consequenter proprietarius non sit constituens; hoc tamen minime obstat, quo minus prohibere possit, ne usufructuarius per alium utatur. Dum enim dominus voluit, ut per se, non per alium re utatur fruatur, in qua ipsi usumfructum constituit, eo ipso voluisse intelligitur, ut is, in quem dominium contulit, seu proprietatem ab usufructu se junctam, quamdiu hic durat, habere debeat jus non patiendi, ut usufructuarius re utatur fruatur per alium. Quoniam itaque ex voluntate constituentis metiendum omne jus tam usufructuarii, quam proprietarii (§. 1283); quin proprietario competat jus prohibendi, ne usufructuarius re utatur fruatur per alium, dubitandum minime est.

§. 1460.

De jure ab usufructuario vicini prædii domino concesso.

Si usufructuarius vicini prædii domino concedat aliquod jus in eo fundo, in quo usumfructum habet, in eo nulla consistit servitus, nec id concessum intelligitur, nisi donec usufructus finiatur, etiamsi pure ac simpliciter concedatur. Quamvis enim usufructuarius vicini prædii domino jus aliquod concedat, in quo servitus alias consistit; cum tamen servitutem prædio, quo utitur fruatur, imponere non possit (§. 1455), in illo servitus non consistit. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam de jure utendi fruendi diutius proprio arbitrio disponere nequit, nisi quamdiu usufructus eidem

dēni competit, & qui jus quoddam ab eo habet, ejus jus evanescit, quamprimum usufructus finitur (§. 1458); si vicini prædii domino concedat aliquod jus, in quo alias servitus consistit, id tamen non concessum intelligitur, nisi donec usufructus finiatur, etiamsi pure ac simpliciter concedatur. *Quod erat alterum.*

Per se patet, propositionem præsentem etiam intelligendam esse in eo casu, quo fructuarius cum vicini prædii domino de servitute prædio suo in eo, in quo usumfructum habet, constituendo convenit. Actus enim, quo servitus constituitur, ipso jure nullus est (§. 1455); quatenus tamen aliquid, minime autem nihil actum esse voluerunt paciscentes, in tantum is valet, in quantum valere potest. Quoniam itaque non repugnat, ut usum quendam in eo fundo, quo utitur fructuarius, prædii vicini domino concedat, quamdiu usumfructum in eo habet, nil impedit, quo minus actus iste hunc in modum valeat. E. gr. In prato meo habes usumfructum; tu fundi vicini domino concedis jus pascendi pecora in eodem. Hoc jus ipsi competit ex conventionione, quamdiu jus tuum durat, nequaquam vero propterea servitus prædio meo imposita.

§. 1461.

Usufructuarius usumfructum, sed non rem, in qua usumfructum habet, oppignorare potest. Etenim de usufructu pro arbitrio suo disponere potest (§. 1456), tanquam de re sua (§. 1445), cum enim jus utendi fruendi in dominio ipsius sit (§. 1456), ejus dominus est (§. 121 part. 2. Jur. nat.). Quamobrem cum dominus rem suam oppignorare possit (§. 1164); usufructuarius usumfructum oppignorare potest. *Quod erat primum.*

Enimvero quoniam usufructus constituitur in re aliena (§. 1420); & proprietas manet apud dominum (§. 1421);

(Wolffii, Jur. nat. Pars V).

Gggggg

rem

rem alienam autem oppignorare non licet (§. 1165); usufructuarius rem, in qua usumfructum habet, oppignorare nequit. *Quod erat alterum.*

§. 1462.

*Quando
ea solvan-
tur.*

Si ususfructus oppignoratur, finito usufructu pignus vel hypotheca solvitur. Etenim si ususfructus finitur, perinde est ac si res oppignorata interiret (§. 541 *Ontol.*). Enimvero quando res oppignorata interit, pignus vel hypotheca solvitur (§. 1255). Ergo etiam pignus solvitur vel hypotheca, si ususfructus oppignoratus finitur.

Pater & hypothecam, & pignus constitui in usufructu, prouti vel ipse re, in qua usumfructum habes, uteris frueris, vel usumfructum ei, cui eundem oppignoras, locasti (§. 1142-1143).

§. 1463.

De usufructu in solutum dando.

Ususfructus in solutum dari potest. Etenim in solutum dari potest usus rei cum fructu conjunctus (§. 804). Quomobrem cum ususfructus sit usus rei cum fructu conjunctus (§. 1420) & de eodem pro arbitrio suo disponere possit usufructuarius, nisi quatenus proprietate rei prohibetur (§. 1456); usufructum quoque is in solutum dare potest.

§. 1464.

*Quamdiu
is duret.*

Quoniam jus ejus, qui usumfructum a fructuario habet, evanescit, quamprimum jus usufructuarii extinguitur (§. 1458); si usufructus in solutum datur, re, in qua constitutus, uti ac frui amplius nequit, accipiens usufructu finito, etsi omne debitum ex eo nondum fuerit consecutus.

Quoniam usufructus solvitur loco ejus rei, quæ debetur, quando in solutum datur (§. 796); patet se patet, usufructuarii usumfructum in solutum dare eo animo, ut sibi restituatur,

tur, quando ex eo suum consecutus fuit creditor. Non est, quod excipias, aleam subire creditorem, quando usumfructum in solutum accipit, cum ex eo non omne consequatur, quod sibi debetur, si ususfructus ante finitur, quam id omne consecutus fuerit, consequenter æquum esse, ut cujus est incommodum, ejus etiam sit commodum, adeoque usumfructum in solutum datum tum itidem ad creditorem pertinere debere, quamdiu durat. Enimvero cum ex eo, quod ususfructus in solutum detur non sequatur, nisi quod re, in qua is constitutus, tamdiu uti ac frui debeat, donec suum consequatur (§. cit.), in casum autem, quo ususfructus extinguitur, antequam fuerit consecutus, tacite consentiat eundem in solutum accipiens (§. 1458), minime hinc inferri potest, quod in compensationem periculi, quod subit creditor, quando debitor aliter solvere nequit, ipsi concessus esse debeat ususfructus, etiamsi omne, quod sibi debetur, jam consecutus fuerit creditor. Necessè igitur est, ut expresse ita conveniatur, ut ususfructus in solutum datus tamdiu sit creditoris, quamdiu duraverit. Quid vero hic æquitati conveniat, ex iis dijudicandum, quæ supra de contractibus aleam continentibus demonstrata fuerunt. Quoniam tamen damnum omne non minus ab altero, quam a se unusquisque, quantum in se est avertere debet (§. 495 part. 2. Jur. nat.); æquitati omnino maxime convenit, ita convenire, ut, si contingat, usumfructum in solutum datum ante extingui, quam creditori ex eo plene fuerit satisfactum, eundem adhuc debitorem quoad residuum sibi obligatum habeat, usumfructum vero eidem restituat, quamprimum plene fuerit satisfactum. Et datio ususfructus in solutum ita facta intelligitur, quando nihil expresse fuerit dictum, cum per se aliter non conveniat principiis juris naturæ, quod inculcat, ne quis locupletior fiat cum damno alterius (§. 585 part. 2. Jur. nat.).

§. 1465.

Si ususfructus in grege constituitur, in locum pecudum demortua-
 Gggggg 2 *De usufru-*

Et in grege mortuorum, vel alienatarum alia capita substituere debet, seu e-
constituito. eundem capitum numerum conservare tenetur usufructuarius. E-
 tenim usufructuarius re uti frui debet salva substantia (§.
 1420). Quamobrem cum substantia gregis constituitur per
 numerum capitum, quæ in eodem sunt; eundem capitum
 numerum in grege conservare tenetur, adeoque in locum
 pecudum demortuorum, vel alienatarum alia capita substi-
 tuere debet.

§. 1466.

Jus usufru- Quoniam usufructu in grege constituito, eodem ita uti
fructu in frui potest usufructuarius, ut eundem capitum numerum con-
singula capi- servet (§. 1465); *ta gregis.* de singulis capitibus pro arbitrio suo disponere
 potest, modo in eorum locum substituas alia ejusdem bonitatis, ne
 grex deterioretur (§. 1426).

Nimirum grex tamdiu censetur idem, quamdiu idem est
 numerus capitum & capita sunt ejusdem bonitatis (§. 181 *Os-*
tol.). Quamobrem si grex sit in usufructu, capita non spectan-
 tur in specie, sed in genere. E. gr. ponamus tibi constitutum
 esse usufructum in grege quadringentarum ovium. Quam-
 diu numerus ovium non imminuitur, nec viliores in locum ea-
 rum, quæ deficiunt, substituuntur; ut gregis idem maneat pre-
 tium; quomocunque tandem de singulis capitibus disponas,
 hoc tibi facere permissum: neque enim conditio proprietati
 hoc modo efficitur ulla ex parte deterior.

§. 1467.

Quinam Fructus percepti usufructuarii sunt; pendentes vero, usu-
fructus sine fructu finito, proprietarii. Etenim fructuario competit jus u-
proprietarii. usufructus percipiendi (§. 1424). Quando igitur percepti
 sunt, ipsius utique sunt. *Quod erat unum.*

Enim-

Eni vero quoniam finito usufructu jus percipiendi fructus expirat, quod per se patet; fructus autem pendentes percepti nondum sunt (§. 433 part. 2. *Jur. nat.*), eos quoque percipere nequit fructuarius, consequenter cum fructus pendentes jam sint domini (§. 440 part. 2. *Jur. nat.*), erunt proprietarii, cujus res non amplius usumfructum alteri debet, quippe extinctum *per hypothesin. Quod erat alterum.*

§. 1468.

Quoniam fructus percipiuntur, si a re separantur & *idem ulte-* plene colliguntur (§. 433 part. 2. *Jur. nat.*), perinde vero sit, *rius expen-* sive a fructuario separantur, sive casu decidunt, aut a natura *ditur.* separantur, & a fructuario colligantur; *fructus fructuarii sunt,* quos a re, ex qua proveniunt, separavit, aut casu decidentes, *vel a natura separatos collegit,* consequenter cum *fœtus peco-* rum natura separet, nec opus sit, ut colligantur quemadmodum fructus arborum, qui casu decidunt, *iidem fructuarii sunt, quamprimum editi.*

Hæc minime repugnant ei, quod alibi demonstravimus (§. 444 part. 2. *Jur. nat.*), scilicet perceptionem fructuum non esse modum eos acquirendi. Etenim si accurate, prouti in Jure naturæ fieri debet, singula perpendas; fructus non acquiruntur seu tui fiunt perceptione, sed quemadmodum emi ac vendi possunt etiam res exituræ (§. 1004 part. 3. *Jur. nat.*), ita etiam alio quocunque modo dari possunt. Quando itaque usufructus constituitur, res exituræ, fructus nimirum, dantur sub hac lege, quamdiu percipi poterint a fructuario. In constitutione usufructus transfertur in fructuarium dominium futurum illorum fructuum, quos is percepit (§. 948 part. 4. *Jur. nat.*). Quamobrem cum dominium futurum nobis competat in re exitura, quamprimum ea existit (§. 945 part. 4. *Jur. nat.*); fructuarius dominus est fructuum, quamprimum eos percipit. Perceptio igitur fructuum proprie loquendo non

est actus, quo dominium acquiritur; sed conditio, qua existente translatio dominii futuri valida fit, quæ ante adhuc in suspenso erat. Non tamen propterea negamus; jure civili constitui posse, immo non sine ratione constitui, ut perceptio sit modus acquirendi fructus.

§. 1469.

De fructibus industrialibus in specie notanda.

Si fructus industriales nondum sunt percepti, finito usufructu, communes sunt pro rata domino rei seu proprietario, & usufructuario, quantum valet usus fundi & cultura ac cura usufructuarii. Etenim fructus industriales communes sunt pro rata domino rei, ex qua proveniunt, & ei, cujus culturæ ac curæ debentur (§. 442 part. 2. Jur. nat.), nimirum quantum valet usus fundi unius & cultura ac cura alterius. Quamobrem cum fundus sit domini seu proprietarii (§. 1421); quamvis pendentes usufructu finito ad eundem pertineant (§. 1467), si iidem industriales fuerint, & nondum percepti, æquum est ut communes sint pro rata domino rei seu proprietario & usufructuario, quantum scilicet valet usus fundi proprietarii & cultura ac cura fructuarii.

Quoniam jure Romano fructuarius acquirit fructus perceptione, veluti si fœnum fuerit cæsum, lana detonsa, lac mulsum; ideo si fructuarius moriatur, antequam perceperit fructus, etiam industriales proprietarii solius sunt. Sunt tamen inter interpretes hujus juris, qui defendunt, hæreses impensas repetere posse. Juri tamen naturæ convenientius est, ut sint communes pro rata. Etenim fructus industriales non minus proveniunt ex cultura & cura, quam ex fundo, ac illa non minus æstimabilis est, quam usus fundi, quemadmodum patet exinde, quod sicuti fundus pro certo pretio locatur, ita & operæ ac cura pro certa mercede conducuntur, ac stercorando agri impensæ sunt faciendæ. Jure cum fundum colat fructuarius, antequam usufructus finitus, quamvis fructus omnes,

finito

finito interea usufructu, percipere non possit, cum usus fundi ad eum non amplius pertineat, æquum tamen est, ut culturæ ac curæ fructum adhuc percipiât. Nimirum quatenus fructus industriales percipit usufructuarius, non solum emolumentum ex fundo vi juris in eodem sibi concessi, sed etiam ex cultura ac cura sua jure naturæ sibi competente, adeoque ab illo diversi percipit. Jure Saxonico si æger vivo usufructuario factus & rastris subactus fuerit, vel maximus labor in vinea absolutus; fructus ad hæredes pertinent. Enimvero sicuti in jure Romano non attenditur jus usufructuarii, quod a cultura & cura habet; ita jus Saxonicum non attendit jus, quod in fundo habet proprietarius. Inter duo igitur extrema jus naturæ medium locum obtinet, quod & fructuario, & proprietario tribuit quod suum est. Quoniam vero per ea, quæ diximus, quantum valeat usus fundi & quantum valeat cultura atque opera, facile definiri potest; nulla quoque necessitas urget, ut in jure positivo ab æquitate naturali recedatur.

§. 1470.

Si pensiones vel redditus solvantur propter usum, qui continuo percipitur, & usufructus finitur, antequam terminus solvendi pervenit; pensiones vel redditus inter fructuarium & proprietarium pro rata temporis dividi debent. Frenim si pensio sum continuo vel redditus solvitur propter usum, qui continuo percipitur, cum nullo momento gratis concessus intelligatur, usui singulorum momentorum singulæ respondent partes pensionis sive redditus. Quamdiu igitur durat usufructus, cum jus percipiendi istas pensiones, vel redditus istos fructuario conveniat (§. 1424); quicquid debetur propter usum, quamdiu usufructus durat, fructuario debetur, consequenter, eidem quoque solvendum (§. 659. 660), tempore convento (§. 666). Quamobrem etiamsi usufructus finiatur, antequam terminus solutionis venerit, pro rata tamen temporis, quo

quo is duravit, pensio vel reditus solvi debet fructuario, consequenter si tota pensio, vel totus reditus certo die solvitur, inter fructuarium atque proprietarium pro rata temporis, quo scilicet ususfructus duravit, & quo nullus amplius fuit, dividi debet,

E. gr. Pro usu ædium solvuntur quotannis 200 thaleri in fine anni. Quinque mensibus elapsis finitur ususfructus, moriente usufructuario. Pensio igitur tota 200 thalorum dividenda in ratione 12 ad 5, ut adeo $83\frac{1}{3}$ th. pertineant ad fructuarium, Nimirum etsi conventum fuerit, ut pensio pro usu totius anni in fine ejusdem solvatur; pro usu tamen in fine cujusque mense debentur $16\frac{2}{3}$ th. Et ita quoque conveniri potuisset, ut in fine cujusque mensis solverentur $16\frac{2}{3}$ th. ac alio quocunque modo, prouti visum fuerit contrahentibus. Conventio igitur de termino solutionis minime pender ab usufructu, neque adeo in jure percipiendi fructus quicquam immutat, quomodocunque tandem de eodem conventum fuerit. Quoniam vero pensio ob usum continuum debita temporis proportionalis est; in Jure naturæ, ubi veritate præcise statur, minimi etiam temporis habetur ratio, cui pars aliqua pensionis assignabilis adhuc responderet.

§. 1471.

De pensione, Si pensio solvitur ratione fructuum ex re, qua certo tempore proveniunt; ea ad fructuarium pertinet, usufructu ante terminatur ratione num solutionis finito, in ratione fructuum ab eo perceptorum, qui fructuum jus percipiendi ab eo habet. Etenim fructus, quos hic percipit, usufructuarius percipere debebat (§. 1424). Quomodo certo tempore proveniunt. fuerit concessum; quin ejusdem esse debeat pensio in ratione ab illo perceptorum dubitandum non est.

E. gr. Ususfructum habes in prato. Eundem locasti pro 40 thaleris Titio. Finitur is, dum fenum etiam centum

num fuit collectum. Cum omne emolumentum perceperit Titius, tota pensio ad se pertinet, etiamsi terminus solutionis nondum venerit. Enimvero si fœnum serotinum nondum percepit, quando usufructus finitur; pensio dividenda est in ratione fœni mense Julio percepti ac fœni seretini, & pars prior ad te pertinet (§. 1467). Similiter ponamus usumfructum finiri, antequam frumentum ab agro fuerit separatum & in horreum collectum cum illud percipere debeas pro rata culturæ ac curæ (§. 1469), pro eadem quoque rata pensio ad te pertinet, ratam fructuum accipiente, qui jus a te habet ac hanc pensionis partem solvit.

§. 1472.

*Si quidam reditus præstantur ratione juris in re; finito usu- De rediti-
fructu ante terminum solutionis ad fructuarium non pertinent. E- bus ratione
tenim istiusmodi reditus æquiparantur fructibus naturalibus, juris in re
quos natura sua sponte præfert (§. 432 part. 2. Jur. nat.), & præstandis.
ante terminum solutionis pendentibus assimilantur (§. 433
part. 2. Jur. nat.). Enimvero fructus pendentes fructuarii
non sunt (§. 1467), nec quicquam ex iis ad eum pertinet
(§. 1469). Quamobrem si quidam reditus præstantur ra-
tione juris in re, finito usufructu ante terminum solutionis
ad fructuarium non pertinent,*

Nimirum istiusmodi reditus percipiuntur, dum solvuntur, nec ante percipi possunt, quam terminus solutionis adfuerit. Quamprimum vero is illucescit, percepti intelliguntur, quia præcise solvendi (§. 665). Pertinent huc decimæ ac census, reditus item annui,

§. 1473.

*Si casus contingit in fructibus, ad fructuarium pertinet; si Ad quem
in re, in qua usufructus constitutus, ad proprietarium spectat. casus perti-
Etenim in fructuarium translatus est jus fructus percipiendi neat.*

(Wolffii Jur. Nat. Pars. V).

Hhhhhh

(§. 1421),

(§. 142), qui adeo eos aliter percipere nequit, quam quales sunt. Quamobrem si casus in fructibus contingit, is ad fructuarium pertinere debet. *Quod erat unum.*

Enimvero res ipsa, in qua ususfructus constitutus, proprietarii est (§. 1421). Quodsi ergo in ea casus contingit, is ad proprietarium spectare debet. *Quod erat alterum.*

Nulla sane est ratio, cur propeietarius sentire debeat incommodum, si casus in fructibus datur, cum fructus ad eum non pertineant, quamdiu ususfructus durat, ut adeo quoad proprietarium perinde sit ac si casus contingeret in re aliena. Quid vero ad me, si casus in re tua contingit, veluti si granda prosternit segetem in agro tuo? Idem eodem modo intelligitur de ipsa substantia rei quoad usufructuarium. Quid enim ad me, si hostis vastet vineam, quæ tua est, aut si flumen imperu suo partem prati tui aufert?

§. 1474.

*De oneribus
ratione fru-
ctuum præ-
standis.*

Usufructuarius solvere tenetur omnia onera sive ordinaria, sive extraordinaria, ratione fructuum & reddituum præstanda. Quoniam enim jus utendi fruendi in dominio ipsius est (§. 1445), ratione fructuum & reddituum instar domini est (§. 121 part. 2. Jur. nat.). Quamobrem quod ratione fructuum ac reddituum præstare teneretur dominus, id ab ipso quoque præstandum. Quodsi itaque onera quædam sive ordinaria, sive extraordinaria ratione fructuum ac reddituum præstare teneretur dominus, si ipse re sua uteretur frueretur; eadem quoque usufructuarius solvere tenetur.

Quoad fructuum ac reddituum perceptionem fructuarius representat personam domini: cum enim in ipsum translatum sit jus utendi fruendi, quoad hoc ipsum jus in locum domini succedit. Quæcunque igitur ab hoc jure dependent, ea ad fructuarium pertinent. Cum jure utendi fruendi in ipsum quæ-

cum

cunque derivantur obligationes ex eodem descendentes, nisi expresse aliter ususfructus fuerit constitutus, qui a domino ea lege constitui potest, qua ipsi visum fuerit (§. 1283): tum enim proprietario impositum est onus, quod per se ad fructuarium pertinebat.

§. 1475.

Quodsi onera extraordinaria exsuperent fructus, quod ultra eos impenditur, a proprietario præstandum. Etenim per se patet, ratione fructuum non posse solvi onus, quod fructus superat, consequenter quod in id ultra fructus impendendum, ratione proprietatis præitari debere. Quamobrem cum nihil proprietatis habeat fructuarius (§. 1221); quod ultra fructus in onera extraordinaria impendendum, a proprietario præstandum.

De oneribus extraordinariis fructus exsuperantibus.

E. gr. Hostis imponit prædio onus solvendi tributum mille ac ducentorum thalerorum, conductore non solvente nisi mille, sub pena vastationis. Interest non minus proprietarii, quam fructuarii, ne prædium vastetur. Quoniam igitur vastatio averti nequit, nisi mille ac ducenti thaleri solvantur; mille thaleri exacti intelliguntur ratione fructuum, qui ad usufructuarium pertinent, ducenti autem ratione proprietatis, seu substantiæ rei, quæ proprietarii est. Unusquisque adeo sentit damnum suum. Equiparantur istiusmodi onera extraordinaria casui, qui quatenus in fructibus contingit, ad fructuarium; quatenus vero accidit in ipsa re, ad proprietarium pertinet (§. 1473).

§. 1476.

Si ususfructum remittit fructuarius, idem extinguitur. Etenim cum ususfructus consistat in jure re aliena utendi (§. ne ususfructus 1420), jus autem, quod remittitur, extinguitur (§. 97 part. 3. Jur. nat.); ususfructus etiam extingui debet, quando usufructuarius eum remittit.

Hhhhhh 2 Res

Remittitur usufructus, quando fructuarius proprietario declarat, se re ipsius amplius uti frui nolle (§. 95 part. 3. Jur. nat. & §. 1421 b.).

§. 1477.

Effectus remissionis.

Quoniam *usufructus* extinguitur, quando remittitur (§. 1476), jus utendi fruendi a proprietate non amplius separatur, quod per ejus constitutionem quasi avulsam fuerat (§. 1421), adeoque *proprietaryus jure pleno fit dominus rei*, consequenter *ipsemet vis dominii non amplius impediti re sua utitur fruatur* (§. 136 part. 2. Jur. nat.).

Remissione juris jus nemini acquiritur (§. 99 part. 3. Jur. nat.), adeoque nec usumfructum acquirit proprietarius, quando a fructuario remittitur. Jus utendi fruendi per se inest dominio (§. 136 part. 2. Jur. nat.), & ei competit, cujus est res (§. 124 part. 2. Jur. nat.): durante tamen usufructu in eodem suspenditur exercitium ejusdem, quippe quod concessum est fructuario (§. 1420). Proprie igitur loquendo non jus utendi fruendi tanquam pars dominii in fructuarium transfertur, sed tantummodo jus exercendi jus utendi fruendi. Quamobrem si fructuarius jus suum remittit, fructuarius non amplius impeditur exercere jus suum, ut re sua ipsemet utatur fruatur jure suo, non vero jure a fructuario in ipsum translato. Atque adeo res proprietarii, qui revera dominus est isque solus, cum fructuarius non sit condominus, seu dominus pro parte potentiali, servit tantummodo fructuario (§. 1270. 1420), quamdiu vero servire cogitur non domino, eandem utilitatem, quam huic præstat, domino præstare nequit. Sane si usufructus constitutus sit in servo, servus manet domini sui: at cum tibi servire cogatur, interea nulla servitia præstare potest domino. Idem obtinet in re, quæ tibi servire cogitur, quemadmodum facile intelligitur, si in locum servi rem substituas, vel rem tibi usufructum præstantem instar servi tibi representes.

§. 1478.

§. 1478.

*Si usufructum remittere, quam onera extraordinaria solve- De oneribus
re malis fructuarius; proprietarius ea solvere tenetur. Etenim extraordi-
fi fructuarius usufructum remittit, idem extinguitur (§. nariis præ-
1476), & proprietarius jam ipse vi dominii non amplius im- ständis usu-
pediti re sua utitur fruitur (§. 1477). Quamobrem cum o- fructu re-
nera extraordinaria, quæ fructus exsuperant, præstentur tum misso.*
ratione fructuum, tum ratione rei ipsius, quod per se patet;
proprietarius ea solvere tenetur, si fructuarius usufructum
remittere, quam illa solvere malit.

Quando fructuarius usufructum remittit, se re proprie-
tarii amplius uri frui nolle declarat (§. 95 part. 3. Jur. nat.),
consequenter se non amplius obstare velle exercitio juris uten-
di fruendi, quod vi dominii proprietario competit, cujus ve-
ro exercitium ipsi concessum fuerat (not. §. 1477). Cum in
eo nihil committatur, quod est contra jus proprietarii (§. 236
part. 1. Phil. pract. univ.). Quin fructuarius usufructum
remittere possit, quodcumque ipsi libuerit, dubitandum non
est (§. 117 part. 3. Jur. nat.). Et quia hac remissione jus nul-
lum acquirit proprietarius, quod ante non habuerat, sed
saltem jus fructuarii tollitur, quod exercitio illius juris obsta-
bat (not. §. 1477); nulla acceptatione proprietarii opus est (§. 81
part. 3. Jur. nat.), adeoque a sola voluntate fructuarii remis-
sio unice dependet, five proprietarius mallet eum non remitti,
five eidem placeat remissio, consequenter ipso etiam invito re-
mitti usufructus potest. Atque hinc apparet, non inanes es-
se subtilitates, quando jus exercendi jus utendi fruendi tanquam
partem potentialem dominii ab ipso hoc jure, quatenus domi-
nii pars potentialis est, distinguimus (not. §. 1477).

§. 1479.

*Cui usufructus conceditur, ei etiam omnia concedere tene- De libertate
tur proprietarius, sine quibus is in actum traduci non potest, & fructuarii
Hhhhhh 3 idem*

*contra do-
minium.*

idem omnia impedimenta tollere tenetur. Quoniam enim fructuarius re uti frui debet (§. 1420), re autem uti frui nequit, nisi eidem concedantur ea omnia, sine quibus ususfructus in actum traduci nequit, omniaque impedimenta tollantur, quæ obstant, quo minus re uti frui detur, quemadmodum licet (§. 1423); necesse omnino est, ut omnia fructuario concedantur, sine quibus ususfructus in actum traduci nequit, & impedimenta removeantur, quæ obstant, quo minus hoc fieri possit. Quamobrem cui ususfructus conceditur, ei etiam omnia concedere tenetur propriarius, sine quibus is in actum traduci non potest, ac impedimenta omnia tollere,

E. gr. Concessus tibi est ususfructus horti, ad quem non datur accessus nisi per ædes proprietarii: hic igitur concedere tenetur fructuario iter in fundo suo ad hortum. Si aqua ad irrigandum hortum aliunde haberi non possit, quam ex puteo, qui est in area tua; ut ex eo aquam hauriat concedere teneris. Similiter si arbores dejectas vento non tollat propriarius, per quod ususfructus redditur molestior, vel iter; usufructuarius proprietarium adigere potest ut tollat. In casu particulari facile patet, quænam sint adminicula ista necessaria, sine quibus non omne emolumentum ac commodum ex re, in qua ususfructum habes, percipere datur, & quæ usufructui ad actum traducendo obstant. Absurdum autem foret concedere alicui jus re utendi fruendi, nec concedere velle ea, sine quibus id exerceri nequit, aut impedire, quo minus possit.

§. 1480.

De jure pro- Proprietarius rem alienare & oppignorare potest sine consensu
prietarii in fructuarii. Etenim ususfructus est jus in re aliena constitutum
re, in qua u- (§. 1420). Quamobrem si ea a proprietario alienetur,
susfructus vel etiam oppignoretur, ut, nisi debitum solvatur, alie-
constituitur. nanda sit (§. 1174); ususfructus in ea subsistit (§. 1011 part.

3. Jur.

3. *Jur. nat.*). Hac igitur alienatione, vel oppignoracione nihil committitur, quod fit contra jusfructuarii (§. 236 *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), quodque adeo facere non liceret (§. 910 *part.* 1. *Jur. nat.*). Nullam adeo rationem cum habeat fructuarius, cur contradicat; proprietarius, cujus est res, in qua ususfructus constitutus (§. 1421), rem alienare (§. 664 *part.* 2. *Jur. nat.*) & oppignorare sine consensu fructuarii potest (§. 1164).

Fructuario perinde est, quomam fit proprietarius, seu cujusnam sit res, qua utitur fruitur, modo eadem uti frui liceat. Re tua utitur fruitur non tanquam tua, sed tanquam aliena, seu non sua. Alienatione igitur in jure ipse non immutatur. Ceterum quando proprietarius rem alienat, in alterum non transfert nudam proprietatem, sed ipsum etiam jus utendi fruendi, adempta saltem libertate idem exercendi, quamdiu a fructuario exercetur, adeoque conjunctum cum obligatione patiendi, ut alius tamdiu re utatur fruatur, quamdiu jus ipse non finitum. Hæc autem obligatio cum expiret, ususfructu finito, jus utendi fruendi ei jam competit, ut non opus sit aliquo facto, quo idem acquirat, & tum libere id exercere potest pro suo arbitrio, jure alterius cujusdam huic libertati non amplius obstante (*not.* §. 1477).

§. 1481.

Naturaliter ad alienationem ususfructus non requiritur consensus proprietarii. Etenim per hoc, quod ususfructus alienetur, cum in alterum fructuarius non transferat nisi jus, quod ipse habet, nihil in jure proprietarii immutatur, ut adeo perinde sit eidem, siue tu, siue alius re sua utatur fruatur, quamdiu tibi eadem uti frui concessum. Nullam igitur contradicendi rationem cum habeat proprietarius, nisi expresse fuerit prohibita alienatio (§. 1459); ususfructuarius sine consensu ejus ususfructum alienare potest (§. 1456).

Ani consensu proprietario ad ususfructum alienandum requiratur.

Juris

Juris adeo positivi est, quod durior sit conditio usufructuarii, quam proprietarii, ut hic rem alienare sine consensu usufructuarii possit, ille autem usumfructum sine consensu proprietarii alienare nequeat.

§. 1482.

*Cujusnam
impensis &
esse & fructus
percipi non possunt,
& omnem curam in eorum
perceptionem impendere.*
*Etenim aliud est fructus
percipere ex re,
qua uteris frueris, aliud
vero accipere fructus ab
eo perceptos, qui re
utitur fruitur. Qui
fructus percipere vult,
impensas facere tenetur,
sine quibus fructus
percipi nequeunt,
& omnem in earum
perceptionem curam
impendere; qui vero
fructus ab alio perceptos
accipit, is nec impensas
facere tenetur, ut
percipi possint, nec in
earum perceptionem
curam ullam impendere,
impensis scilicet & cura
ad eum pertinentibus,
qui percipit. Jam
quando usufructus
constituitur, in alterum
transfertur jus utendi
fruendi (§. 1421), quoad
exercitium scilicet, seu
libertatem exercendi
(not. §. 1477), non vero
jus exigendi fructus a
domino ex re perceptos.
Quamobrem usufructarius
quoque omnes impensas
facere tenetur, sine
quibus usus esse & fructus
percipi non possunt,
ac eam impendere curam,
quam eorum perceptio
exigit.*

Fructuarius omnes impensas facere tenetur, sine quibus usus esse & fructus percipi non possunt, & omnem curam in eorum perceptionem impendere. Etenim aliud est fructus percipere ex re, qua uteris frueris, aliud vero accipere fructus ab eo perceptos, qui re utitur fruitur. Qui fructus percipere vult, impensas facere tenetur, sine quibus fructus percipi nequeunt, & omnem in earum perceptionem curam impendere; qui vero fructus ab alio perceptos accipit, is nec impensas facere tenetur, ut percipi possint, nec in earum perceptionem curam ullam impendere, impensis scilicet & cura ad eum pertinentibus, qui percipit. Jam quando usufructus constituitur, in alterum transfertur jus utendi fruendi (§. 1421), quoad exercitium scilicet, seu libertatem exercendi (not. §. 1477), non vero jus exigendi fructus a domino ex re perceptos. Quamobrem usufructarius quoque omnes impensas facere tenetur, sine quibus usus esse & fructus percipi non possunt, ac eam impendere curam, quam eorum perceptio exigit.

Non nego fieri posse, ut quis alteri rem det cum hoc onere, ut, quamdiu vixeris, vel ad certum tempus, suis sumptibus & cura sua eam administret, ac fructus omnes perceptos & redditus tibi reddat, vel etiam sibi. Sed hoc jus non idem erit cum usufructu tibi constituto, vel sibi reservato (§. 131 Ontol.).

§. 1483.

De damno

Usufructuarius omne damnum a proprietario avertere & sua culpa

culpa datum refarcire tenetur. Etenim nemo alteri damnum dare, sed unusquisque potius, quantum in se est, damnum omne ab altero avertere debet (§. 495 *part. 2. Jur. nat.*), & damnum omne sua culpa datum alteri refarciendum (§. 580 *part. 2. Jur. nat.*). Immo usufructuarius quoque rem, qua utitur fruitur, deteriorare nequit (§. 426). Quamobrem usufructuarius omne damnum a proprietario avertere & sua culpa datum refarcire tenetur.

*a proprietario
avertendo & dato
refarciendo.*

Per se patet damnum proprietario ab usufructuario dari non posse, nisi quatenus res deterioratur, ut non amplius eum prestare queat usum, quem antea presterat. Quoniam enim re ita uti frui debet, ut salva maneat substantia rei; ideo necesse est, ut maneat apta ad eum usum, sive simplicem, sive cum fructu conjunctum, ad quem apta erat, cum ea uti frui inciperet fructuarius. Quamobrem ad naturalem obligationem de damno avertendo & culpa sua dato refaciendo accedit alia contracta ex conventionem, qua ususfructus constitutus & acceptatus. Vi hujus fructuarius se obligasse intelligitur, quod salvam conservare velit substantiam rei, consequenter damnum omne a proprietario avertere ac culpa sua, si quod detur, refarcire. In Jure naturæ sufficit culpa sua datum esse damnum, adeoque non distinguendum est inter gradus culpæ: an vero culpa datum sit, ex eo dijudicandum, utrum defectus restitutions quoad intellectum danti fuerit vincibilis, nec ne (§. 717 *part. 1. Phil. pract. univ.*), ut adeo naturaliter a quolibet fructuario non eandem diligentiam exigere liceat, nec usumfructum constituens ad majorem eum obligasse intelligatur, quam quæ in ipsius potestate fuit (§. 209 *part. 1. Phil. pract. univ.*).

§. 1484.

Quoniam usufructuaris damnum sua culpa datum refarcire tenetur (§. 1483); *si res mobilis, in qua ususfructum fructuarius habet, furto ablata*

(*Wolffii. Jur. nat. Pars V.*)

Iiiii

*Et damnis
aliis.*

babet, a furibus surripitum, tenetur: tenetur etiam, si aquarum ductus corrumpi patiatur: vel si regalis vento dejectis, nec lecto reflecto aqua pluvialis & nix nocet alibus, si in locum arborum demortuarum non substituantur alia & si quocumque modo alio usus sius simplex, sive cum fructu conjunctus diminuitur.

§. 1485.

*De sumptibus
in conserva-
tionem rei
impensis.*

Si sumptus in conservationem rei impensis, perpetua utilitatis causa, exsuperent fructus; quod ultra eos impenditur, a proprietorem rei prostandum. Ostenditur eodem modo, quo idem paulo ante demonstravimus de oneribus extraordinariis in casu simili (§. 1475).

Facile autem patet, hic supponi, quod nulla fructuaria culpa res fructuaria exigat refectionem, voluti si quod veritate corruat, vel ruinam minuetur. Alias enim tenenda sunt, quae de damno refarciendo modo demonstravimus (§. 1483). Notandum vero hic etiam est, quod liceat usumfructum remittere fructuario, si hoc cavere, quam sumptus impendere malit, qui fructus, quos percipit, exsuperant.

§. 1486.

*De materia
ad refectionem
necesse-
saria.*

Ligna ad refectionem aedificiorum necessaria ex sylva, si quae ad praedium pertinet, quod usumfructum debet, sumere potest. Etenim fructuarius ita uti frui potest re, in qua ususfructus ipsi constitutus, quemadmodum utilitas praedii exigit, & dominus utitur frui more boni patris familias (§. 1429). Enimvero si qua sylva ad praedium pertinet, ligna ad refectionem necessaria ex ea sumi solent. Quamobrem qui ususfructum in praedio suo constituit, voluisse etiam intelligitur, ut ligna ad refectionem aedificiorum necessaria ex sylva sua sumantur. Fructuarius itaque ea inde sumere potest.

Quodsi

Quodsi contrarium constet, scilicet dominum prædii ligna ad refectorem necessaria ex sylva non sumfisse; fructuario concessisse non intelligitur, quod ipse facturus non fuerat. Idem tenendum de eo casu, quo istiusmodi arborum, quæ eum in finem adhiberi possent, exiguus est numerus, ut iis sit parcendum, ne sylva deterioretur (§. 1426). Et, si certus arborum numerus sit in fructu (§. 1429), & ex iis sumæ possit ad refectorem necessaria materia, aliis arboribus parcendum (§. 1482). Qui usumfructum constituit, in exercitio dominii quoad jus utendi fruendi, seu quoad usum cum fructu conjunctum fructuarium vult succedere in locum suum, atque adeo eandem utilitatem ejusdem esse vult, quam ipse ex re percepit, nisi quædam expresse aliter fuerint dicta. Cum igitur ex voluntate constituentis meriendum sit jus fructuarii (§. 1283); erit idem etiam meriendum, quando ususfructus simpliciter conceditur ex usu, quem constituens fecerat, & exemplo constituentis in casu dubio optime se tueretur fructuaris, quando facto suo non obstat proprietas (§. 1456).

§. 1487.

Usufructuarius altius tollere nequit, nec ædificia nova extruere in fundo fructuario. Etenim qui altius tollit, ædes immutat, & qui in fundo fructuario nova ædificia excitat, fundum immutat (§. 290 *Onsol.*). Enimvero fructuarius in re fructuaria nihil immutare potest (§. 1422). Ergo nec altius tollere, nec nova ædificia extruere potest.

An fructuarius altius tollere & nova ædificia extruere possit.

Immo proprietarius prohibere potest, ne faciat, etiam si suo sumptu facere velit, quia quod uni commodum est, id non etiam alteri commodum videtur. Proprietarii est aptare rem ad eam commoditatem, ad quam res sua per se apta non est; a fructuarius contentus esse debet ea commoditate, quam res, qualis ipsi utenda fruenda datur, habere potest (*not.* §. 1422, 1423).

§. 1488.

De immuta-
tione rei
fructuarii
consensu pro-
prietarii
facta.

Si proprietarius consentit, ut usufructuarius rem fructuariam ad maiorem commoditatem, vel utilitatem aptet, hoc facere licet, & standum est eo, quod tam ratione immutationis quam sumptuum in eam impendendorum convenitur. Etenim fructuarius nil quicquam in re fructuaria immutare (§. 1422), nec alia commoda & emolumenta ex ea percipere potest, quam quæ nihilo in eadem immutato percipi possunt (§. 1423). Enimvero cum proprietarius de ipsa substantia rei pro arbitrio suo disponere (§. 131 part. 2. Jur. nat.), adeoque rem fructuariam immutare (§. 658 part. 2. Jur. nat.), consequenter eandem ad quamlibet commoditatem ac utilitatem aptare possit (§. 657 part. 2. Jur. nat.), modo salvum maneat usufructus (§. 910 part. 1. Jur. nat.), de quo tamen pro arbitrio suo disponere non potest fructuarius (§. 1456); quin consensu proprietarii ad maiorem commoditatem, vel utilitatem rem fructuariam aptare possit fructuarius dubitandum non est. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam pacta sunt servanda (§. 789 part. 3. Jur. nat.); standum utriusque tum erit eo, quod conventum fuit cum ratione immutationis, ne scilicet aliter fiat, quam conventum fuerat, tum ratione sumptuum, quinam scilicet eas in immutationem impendere debeat. *Quod erat alterum.*

Usufructu constituto duo in eadem re jus habent, nimirum proprietarius & fructuarius, ac utriusque jus diversum est a jure alterius (§. 1421). Quilibet jure suo ita uti debet, ne quid fiat, quod est contra jus alterius (§. 910 part. 2. Jur. nat.). Quod si uterque in actum aliquem consentiunt, cum quatenus mutuo consensu, agunt personam representant, quæ domi-

dominio pleno libere utitur (§. 136 part. 2. *Jur. nat.*, & §. 1421 d.), adeoque consensus mutuus spectari debeat tanquam voluntas domini libere de re sua disponentis (§. 118 part. 2. *Jur. nat.*); haud quaquam quid committitur, quod est contra jus alterius (§. 239 part. 1. *Phil. pract. univ.*), aut quod ab ullo alio prohiberi possit (§. 169. 120 part. 2. *Jur. nat.*). Nil igitur obstat, quo minus durante usufructu mutuo consensu res fructuaria ad quamcunque commoditatem, vel utilitatem aptari possit & de sumptibus eam in rem impendendis conveniatur, prouti visum fuerit proprietario & fructuario.

§. 1489.

Proprietarius durante usufructu rem fructuariam immutare nequit, si mutata eum habere usum amplius nequit, qualem nunc habet: si vero eandem retinet, immutare potest. Ut enim usufructuarius re utatur fruatur, salva substantia, adeoque ea percipiat commoda & emolumenta, quæ ex eadem, qualis est, dum usufructus in ea constituitur, percipi possunt, dominus *An proprietarius durante usufructu rem immutare possit.* qui proprietatem retinet (§. 1421), pati cogitur (§. 1420). Quod si ergo proprietarius durante usufructu rem fructuariam ita immutet, ut eum amplius habere usum nequeat, quem antea habebat; id ipsum fit contra jus fructuarii (§. 239 part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum nemo facere debeat, quod est contra jus alterius (§. 910 part. 1. *Jur. nat.*); nec proprietarius durante usufructu rem, quæ usumfructum debet, immutare potest, si mutata eum habere usum amplius nequit, quem antea habuerat. *Quod erat unum.*

Enimvero si res, in qua usufructus constitutus, eundem retinet usum, quem antea habuerat, etiam si immutetur; quando immutatur nihil fit contra jus fructuarii, quem-

admodum ex demonstratis apparet. Quamobrem cum nil obftet, quo minus de ipsa substantia vi proprietatis dispo- nere possit (§. 131 part. 2. *Jur. nat.*), adeoque etiam fundum, seu rem, quæ usumfructum debet, immutare (§. 658 part. 2. *Jur. nat.*); eandem pro arbitrio suo immutare potest, du- rante usufuctu, quando res eundem adhuc retinet usum, quem antea habuerat. *Quod erat alterum.*

Quando usufuctus constituitur in re aliqua, talis con- cessus fructuario intelligitur, qualem res permittit, prouti nunc est. Atque adeo jus ipsius æstimandum est ex usu, qualem res fructuaria tunc habere poterat, quando usufuctus consti- tuebatur. Neque enim de alio rum cogitatum est, ut aliter a- nimum constituentis interpretari liceat (§. 1238). Quemad- modum itaque fructuarius contentus esse debet iis emolument- tis ac commodis, quæ ex re percipitur, qualis utenda fruenda data fuit (§. 1423); ita etiam proprietarius pati cogitur, ut ea- dem percipiat (§. 1420). Quamdiu adeo res manet in eo statu, ut ista commoda ac emolumenta percipere possit fru- ctuarius, nil habet, de quo conqueratur, quomocunque tandem de re sua disponat proprietarius.

§. 1490.

Quando fructuario in re fru- ctuaria quic- quam im- mutare li- ceat.

Si usufructuarius suo sumtu rem, in qua usumfructum habet, ad majorem commoditatem & utilitatem, immo etiam ad volupta- tem, aptare velit, ita ut eum retineat usum, quem nunc habet, nec quicquam in ea immutetur, quod futuro cuidam usui, quem proprietarius intendere poterat, obstat, hoc facere licet. Etenim cum in hypothese propositionis præsentis nec de præsentis, nec de futuro ullo modo noceat proprietario, sed potius profie mutatio in re facta, quod per se patet, cum nulla adfit ra- tio, cur consentire non debeat, facile consentire prælu- mitur (§. 56. 70 *Onsal.*). Quamobrem cum res ad majorem

com-

commoditatem, vel utilitatem aptari possit, si proprietarius consentiat (§. 1488); in hypothese propositionis presentis fructuario hoc facere licet.

Nisi manifestum sit, quod in re immutatur non ob stare futuro cuidam usui, quem proprietarius finito usufructu intendere poterat; consultius est, ut consensus ejus expressus ad hanc immutationem requiratur (§. 1488). E gr. Si aquam per canales ducas, aut aquam pluviam per canales de tectis defluentem colligas ad hortum irigandum, aut in eo juxta parietem meridiei oppositum vites plantas, ubi nullæ fuerant, vel etiam arbores frugiferas in locis aliis, quæ reliquo usui horti non nocent; cum hoc modo hortus melioretur, usus autem, qui antea erat, ne quaquam immutetur, facile præsumitur proprietarii consensus, præsertim si hoc facias, quemadmodum supponitur, sumtu tuo. Enimvero si in fenestris ædium loco orbium vitreorum substituere velis tabulas vitreas, cum hoc modo refectio reddatur sumtuosior; consensum proprietarii præsumere non licet, quamvis sumtu tuo hoc facere velis.

§. 1491.

Finito usufructu res fructuaria sine mora proprietario restituenda; vel ipse proprietarius eandem statim in potestatem suam redigere potest. Etenim quamprimum usufructus finitur, nemini amplius jus est re tua utendi fruendi (§. 1420); adeoque jam ipse eadem uti frui licet (not. §. 1477); consequenter res in tua potestate esse non debet (§. 461 part. 2. Jur. nat.). Necesse igitur est, ut tibi restituatur, & si res patitur, eandem ipse in potestatem tuam redigere potes. Cumque jus re tua utendi fruendi statim expiret, quando usufructus finitur; restitutio quoque fieri debet sine mora (§. 638 part. 3. Jur. nat.); vel tu ipse statim eandem in potestatem tuam redigere potes.

Ita e. gr. ædes fructuariæ tibi sine mora restituendæ, & usufructu finito, & agrum fructuarium statim colere, in prato fructuario statim pecora pascere, in eo districtu, in quo fructuario venari, aucupari vel piscari erat concessum, tu statim venari aucupari vel piscari, redditus, quos perceperat fructuarius, termino solutionis veniente tu statim exigere, ante eundem prohibere potes, ne posthac alii, quam tibi solvantur.

§. 1492.

Qualis sit restituenda. Finito usufructu res restituenda minime deteriorata & ad eum usum apta, ad quem apta erat, cum usufructus in ea constitueretur. Etenim fructuarius rem, qua utitur fruitur, deteriorare nequit (§. 1426), ac eadem ita uti frui debet, ut salva maneat substantia ejus (§. 1420), nec quicquam in re immutare eidem licet (§. 1422), consequenter eadem apta manere debet ad eum usum, quem habuerat initio usufructus. Quamobrem cum finito usufructu res restituenda sit proprietario (§. 1091); ita omnino restituenda, ut minime deteriorata sit, & adhuc apta ad eum usum, ad quem initio usufructus apta erat.

Non de eo hic quæritur, qualem usum rei fructuariæ fecerit usufructuarius, sed qualem facere potuisset, si voluisset. Cum enim de eo disponere possit pro arbitrio suo, nisi quatenus proprietate prohibetur (§. 1456); ipsius arbitrio relictum est, utrum omnem usum rei facere velit, ad quem apta est, nec ne, modo usu aliquo neglecto res non deterioretur & ad eundem adhuc maneat apta.

§. 1493.

De custodia & refectio- ne rei fructuaria. Quoniam finito usufructu res fructuaria proprietario restituenda, eaque minime deteriorata & ad eundem usum ad huc apta, quem initio usufructus habuerat (§. 1492); rem tibi

mobilem diligenter custodire ac suis sumptibus ades reficere tenetur, fructuarius, quatenus refectio ad ipsum spectat (1482. 1485).

Ita e. gr. fenestras reficere, in locum tegularum vento dejectarum, vel injuria tempestatis fractarum alias substituere tenetur, ac ita porro.

§. 1494.

Mortuo usufructuario, aut elapso tempore usufructui præstituto, ususfructus amittitur. Quoniam enim ususfructus personalis servitus est (§. 1420), jus vero personale morte personæ extinguitur (§. 542 part. 3. *Jur. nat.*); jus quoque usufructuarii morte ejus extinguitur, adeoque ususfructus amittitur. *Quod erat unum.*

Elapso tempore usufructui præstituto, nullum amplius jus est fructuario re utendi fruendi, quod per se patet. Quamobrem cum hoc finitum sit, usufructus utique amittitur. *Quod erat alterum.*

Nimirum non plus juris acquirere potuit fructuarius, quam usumfructum constituens in eum transferre voluit (§. 382 part. 3. *Jur. nat.*). Quamobrem si ipsi fuerit concessum, ut re utatur fruatur per sexennium; sexennio elapso, usufructus finitur. Quando nullum tempus eidem præstituitur, ut re utatur fruatur quamdiu vixerit, constituens voluisse intelligitur. Quamobrem usufructus finitur morte ejusdem. Hinc dici solet, usufructuarium vivere ut locupletem, sed mori quasi mendicum, si scilicet proprii nihil habuerit.

§. 1495.

Si usufructui certum tempus fuerit præstitutum, sed antequam id elapsum, moriatur usufructuarius; hoc non obstante ususfructus amittitur. Etenim usufructus servitus personalis est (§. 1420), nec per hoc mutatur, quod ad certum tempus (*Wolffii Jur. Nat. Pars V.*). *Idem porro expenditur.*

Kkkkkk

con-

concedatur, cum sub tacita conditione concessus intelligatur per naturam suam, si tamdiu vixerit, & ne ultra tempus præstitutum utatur fruatur, si supervixerit (§. 1270). Quamobrem cum jus omne personale morte personæ extinguatur (§. 542 part. 3. Jur. nat.); hoc non obstante ususfructus amittitur, quod eidem certum tempus præstitutum & usufructuarius, antequam idem elapsum, moriatur.

E. gr. Tu habere debes usumfructum per sexennium, sed primo statim anno moreris; morte tua ususfructus amittitur.

§. 1496.

De usufructu Si ususfructus tibi in re quadam constituitur, ut post mortem
duo pluri- tuam alteri cuicumque obveniat; duo constituuntur ususfructus &
bus successi- alter sub hac conditione constitutus intelligitur, si is, cui constitu-
ve constitu- tur, supervixerit tibi. Quoniam enim ususfructus servitus, a-
tu. deoque jus personale est (§. 1420. 1267); a persona una in
 aliam transferri nequit (§. 539 part. 3. Jur. nat.). Quamobrem si ususfructus tibi in re quadam constituitur, ut post mortem tuam alteri cuidam obveniat; ususfructus tibi & post mortem tuam alteri constitutus duo utique diversi sunt ususfructus. *Quod erat primum.*

Quoniam tamen ususfructus alteri obvenire nequit, nisi post mortem tuam, consequenter constituens vult, ut te mortuo re utatur fruatur alter, non alia ipsius mens esse intelligitur, quam ut uti frui debeat, si tibi supervixerit, consequenter ususfructus alteri constitutus intelligitur sub hac conditione, si tibi supervixerit. *Quod erat alterum.*

Nimirum cum ususfructus alteri obvenire non possit ante mortem tuam, ususfructus alter suspenditur a morte tua, adeoque cum personæ concedatur (§. 1420. 1267), non aliter

concedi intelligitur, quam si alter tibi supervixerit; quoad te vero perinde est, ac si præterea nemini in ea re ususfructus fuisset constitutus. Ususfructus alter tibi constitutum minime afficit.

§. 1497.

Quoniam si ususfructus tibi constituitur, ut post mor- *Effectus i-*
tem tuam alteri cuidam obveniat, sub ea conditione alteri *stius consti-*
constituitur, si tibi supervixerit (§. 1495), conditio autem *tionis.*
existit, si ante alterum moriaris, non existit, si tu eidem
supervivas; evidens est, *usumfructum ad alterum pertinere, si*
tibi supervixerit; nullam vero esse, si tu alteri supervixeris.

Morte tua extinguitur ususfructus tuus (§. 1494), adeo-
que spes alterius jam abit in jus, quod non a te habet, cum
in ipsum id transmittere non possis (§. 539 *part. 3. Jur. nat.*).
Voluntate constituentis is habet spem, quæ te mortuo jus
excitat, at evanescit, neque adeo jus excitare potest, si alter
ante moriatur, quam tu decedis.

§. 1498.

Si tibi ususfructus constituitur, ut post mortem tuam obve-
niat proximo agnato; proximitas spectatur, qua fuit tempore con-
stitutionis, non qua est tempore mortis, nisi expresse hoc fuerit di-
ctum. Etenim si ususfructus tibi constituitur, ut post mortem *De usufru-*
tuam obveniat proximo agnato; constituens de eo cogitasse in- *tu tibi &*
telligitur, cum personæ constituatur (§. 1420. 1267), qui *proximo a-*
tempore constitutionis tibi proximus erat. Quamobrem *gnato con-*
cum a voluntate constituentis pendeat jus fructuarii (§. 1283); *stitutio.*
si tibi ususfructus constituitur, ut post mortem tuam obve-
niat proximo agnato, proximitas spectanda, quæ fuit tem-
pore constitutionis, non quæ est tempore mortis. *Quod en-*
tas non.

Enimvero si expresse dicatur, post mortem tuam usufructum in eadem re habere debere eum, qui isto tempore tibi proximus erit, veluti eum, quem proxime tibi agnatum moriens relicturus es; cum sequenda sit voluntas constituentis (§. 1283), quin ea tum spectanda sit proximitas, quæ tempore mortis est, dubitandum non est. *Quod erat alterum.*

§. 1499.

De usufructus sub modo, vel conditione constituti amissione.

Si usufructus constituitur sub conditione, vel modo, & usufructuarius moriatur, antequam conditio existat, vel ipse modum adimpleverit; usufructus amittitur. Etenim si usufructus constituitur sub conditione, re non ante uti frui debes, quam si conditio extiterit. Quod si ergo moriaris, antequam conditio existat, cum usufructus tanquam jus personale (§. 1420) in aliam personam transmitti non possit (§. 539 part. 3. *Jur. nat.*), utique amittitur. *Quod erat unum.*

Quod si tibi quid detur ad certum finem, nimirum ut hoc facias, tu vero moriaris, antequam facere potueris, seu modo nondum adimpleto; quod datum restituendum (§. 566 part. 3. *Jur. nat.*). Quod si ergo tibi usufructus constituitur, adeoque res utenda fruenda detur (§. 1420), ad certum finem, nimirum ut hoc facias, adeoque sub modo (§. 557 part. 3. *Jur. nat.*), tu vero modo nondum adimpleto moriaris; res, quæ utenda fruenda data fuerat, restituenda, consequenter usufructus amittitur. *Quod erat alterum.*

Quando usufructus conditionatus amittitur, jus conditionatum in re extinguitur. Quamvis adeo post mortem ejus, qui habebat, conditio existat, ut jam foret purum, siquidem fructuarius adhuc viveret; quod tamen jam extinctum est in purum abire nequit, atque adeo spes, quæ erat usufructuario, jus

jus nullum excitat, quippe quæ evanuit morte ejus, qui eam habebat. Quando modus non adimpletur, jus, quod fructuarius in re jam actu habet, extinguitur. Quando vero jus extinguitur in re, ea vel a metu servitutis, vel ab ipsa servitute liberatur, prouti jus vel conditionatum fuerit, vel purum. Ita si tibi constituo usumfructum in re mea, ut in Academia literis operam dare possis, tu vero moriaris, antequam in eandem abeas; ususfructus extinguitur, adeoque a te amittitur.

§. 1500.

Si ususfructus constitutus fuerit sub modo, & fructuarius modum adimplere nolit, ususfructum amittit & si quos fructus jam percepit, eos restituere tenetur. Etenim si ususfructus constituitur sub modo, res datur utenda fruenda ad certum finem, scilicet ut tu hoc facias (§. 557 part. 3. Jur. nat.). Quod si vero tibi quid datur ob certum finem, scilicet ut hoc facias, tu vero non feceris, quod datum restituere teneris (§. 556 part. 3. Jur. nat.). Ergo etiam fructuarius, si modum adimplere nolit, restituere tenetur non modo rem utendam fruendam, consequenter cum ea uti frui non possit, ususfructum amittit; verum etiam fructus, si quos jam percepit.

Si quis modum adimplere nolit.

Alia longe ratio est, si usufructuarius moriatur, antequam modum adimpleverit, cum per eum non steterit, ut adimpleret: in quo adeo sufficit animus adimplendi, ut non restitui debeat, quod ex re fructuaria jam percepit.

§. 1501.

Si in diem constitutus fuerit ususfructus & fructuarius antea eundem moriatur; ususfructus amittitur. Etenim si ususfructus in diem constituitur, cum certo die demum tibi competere debeat jus utendi fruendi (§. 500 part. 3. Jur. nat. & §. 1421 h.), antequam dies venerit eadem uti frui non potes. Quod

De amissione ususfructus in diem constituti.

si ergo moriaris, antequam dies venerit, cum usufructus tanquam jus personale (§. 1420) in sola persona tua subsistat (§. 539 part. 3. Jur. nat.), a te utique amittitur.

Nimirum si usufructus in diem constituitur, jus in re eundem statim habes, sed eodem non ante uti potes, quam dies venerit, cum plus juris acquirere acceptatione tua non poteris, quam dominus in te conferre voluit (§. 382 part. 2. Jur. nat.).

§. 1502.

De usufructu rei interitu amisso. Si res interit, usufructus amittitur. Etenim usufructus consistit in jure re aliena utendi fruendi (§. 1420). Quodsi vero res interit, cum ea existere desinat (§. 541 Ontol.), impossibile est, ut re non amplius existente utaris fruaris. Quoniam itaque cum re una jus tuum, quod in ea habes, extinguitur, usufructum utique amittis.

§. 1503.

De usufructu amisso rei mutatione. Si casu quacunque res ita immutetur, ut non amplius maneat apta ad eum usum, quem antea habebat, usufructus amittitur. Usufructuarius enim re non aliter uti potest, quam sicuti est (§. 1422). Quodsi vero contingat eam ita immutari, ut non amplius maneat apta ad eum usum, quem antea habebat, impossibile est, ut ea utatur, sicuti erat, cum usufructus constitueretur. Quamobrem cum præter eum usum non alius eidem sit concessus, nec plus juris sibi arrogare possit, quam in eum conferre voluit constituens (§. 382 part. 3. Jur. nat.); usufructus amittitur, si casu quodam res ita immutetur, ut non amplius maneat apta ad eum usum, quem antea habebat.

E. gr. Si ager vel pratium ita inundetur, ut fiat stagnum; cum hoc ad eum usum aptum non sit, ad quem aptus erat a-

ger vel pratum, ususfructus amittitur. Similiter si domus collapsa fuerit, vel incendio deflagaverit; cum alius sit usus areae, quam domus, ususfructus amittitur. Quod si piscina exaruerit, & ita in agrum vertatur; cum alius sit piscinae, quam agri usus, ususfructus amittitur. Aliud est si ususfructus in fundo ita sit constitutus, ut eodem uti frui possis, prouti usus permitteretur. Tum enim adhuc tibi concessus intelligitur, etiam si casu quodam contingat eum ita immutari, ut ad alium usum apta evadat, quam nunc habet.

§. 1504.

Si domo vetustate collapsa, vel incendio conflagrata, nova De domo non extruatur; fructuarius in ea usumfructum non habet. Etenim *va excitata* quando domus vetustate collabitur, vel incendio deflagat, *vetere col-* interit (§. 541 *Oniol.*), adeoque fructuarius usumfructum amit- *lapsa, vel* tit (§. 1502), nec eum in area retinet, (§. 1503). *incendio de* obrem cum proprietarius nihil faciat, quod est contra jus *flagrata.* fructuarii, quando domum novam extruit (§. 236 *part. 1. Phil. pract. univ.*); quin in area sua domum novam extruere possit, dubitandum non est. Quoniam vero domus nova *res* alia est, quam in qua ususfructus fuerat constitutus; nulla sane ratio est, cur fructuarius in ea usumfructum habere debeat. Patet igitur, si domo vetustate collapsa, vel incendio conflagrata, nova extruatur; fructuarium in ea usumfructum non habere.

Poterat sane proprietarius area uti aliter, quam ut in eadem domum novam extrueret, cum, usufructu tuo extincto, facere jam possit, quid velit, in area sua. Neque qui tibi usumfructum in re concedit, vel se, si ipse proprietatem retinet, vel alium, in quem proprietatem transfertur, obligat ad rem in locum ejus, quæ interit, aliam substituendam, ut eadem uti frui possis, quamdiu vixeris, vel usufructus tibi fuerat concessus.

§. 1505.

De usufructus redintegratione. Quodsi res fructuaria, quæ casu quodam ita immutata fuerat, ut eum usum amplius habere non posset, quem habebas antea, casu quodam contrario iterum apta efficiatur ad eum usum, quem tempore constitutionis habebas; usufructus redintegratur. Etenim cum usufructus tibi sit constitutus in re ad eum usum, ad quem tempore constitutionis apta est (§. 1422), ea quoque uti frui potes, quamdiu ad hunc usum apta est, nisi alia quadam de causa usufructus finiatur, veluti si elapsum sit tempus, ad quod tibi concessus (§. 1495). Quodsi adeo per aliquod tempus eum usum habere nequit, postea vero ad eundem, jure tuo nondum extincto, iterum apta evadit; usufructus amittitur per id tempus, quo usum tibi concessum res habere nequit, ratio autem cum jam cesseret, cur eo carere debeas, quando iterum apta evadit ad eum usum, quem habere potest, adeoque exercitium juris tui non amplius impediatur, re utique iterum uti frui potes, consequenter usufructus redintegratur.

E. gr. Usufructus in agro cessat, qui a flumine alveum mutante inundatur. Quodsi vero contingat, idem uno impetu recedere ac alveum veterem occupare; cum in alveo derelicto, postquam exsiccatum fuerit, usufructus consistere possit, agro ut ante uti frui debes. Vi nempe majori impeditur exercitium juris tui, cui ex necessitate parendum. Ablato autem hoc impedimento, cur propterea uti frui non iterum debeas, ratio nulla suadet: perinde nimirum est, ac si damnum casu in fructibus datum fuisset, quod tibi ferendum, non vero jus tuum adimit.

§. 1506.

De jure domini in usufructuario. Dominus fructuarium cogere potest, ne re aliter utatur, quam ipsi fuit concessum, & ne negligentia vel culpa sua eam reddat deteriori.

teriorē. Etenim ipse non tenetur pati, nisi ut fructuarius re sua utatur fruatur, salva substantia (§. 1420), non aliter scilicet sicuti est (§. 1422) & juxta præscriptum modum (§. 1238. h. §. 382 part. 3. Jur. nat.), & ne res ipsa deterioretur (§. 1426). Quamobrem si fructuarius re aliter uti frui velit, quam sicuti est, aut non juxta præscriptum modum, vel si negligentia aut culpa sua rem deteriorē reddat; dominus utique prohibere ac fructuarium cogere potest, ne faciat.

Naturale non est, ut fructuarius jus suum amittat, usu contrario ei, qui ipsi fuerat concessus a conferente, vel ob rei deteriorationem; sed pœnale, quod civiliter constitui potuit per modum executionis juris coactivi, ne re aliter utatur, aut culpa sua reddat deteriorē: id quod uberius explicare non est hujus loci.

§. 1507.

Quoniam dominus fructuarium cogere potest, ne negligentia vel culpa sua rem deteriorē reddat (§. 1506); si non usu res deterior reddatur, ut ea utatur, fructuarium cogere potest.

Quando dominus cogere possit fructuarium ne re utatur.

Modus cogendi naturaliter in genere definitus non est, sed ex circumstantiis particularibus in dato casu obviis determinandus. Quamobrem si aliter impedire non possit abusum juris dominus, quam rem fructuario auferendo, & in compensationem emolumentorum, quæ percipere debebat (§. 1424), æquo quodam modo satisfaciendo; quin hoc ipsi facere liceat in statu naturali dubitandum non est. Atque adeo tanto minus dubitandum, quin civiliter in pœnam usufructu privari possit, si re abutatur eamque reddat deteriorē, etiam citra ullam compensationem, ut vinculum, quo adstringitur ad evitandum omnem abusum & avertendum omne damnum in re, tanto arctius evadat.

De usufructu consolidatione extincto.

Si fructuarius rem fructuariam quocumque modo acquirit; usufructus extinguitur. Idem contingit, si proprietarius seu dominus jus fructuarii acquirit. Etenim si fructuarius rem fructuariam acquirit, vi domini, quod jam in ea habet, eadem uti frui potest (§. 136 part. 2. Jur. nat.), adeoque ea jam utitur fruitur tanquam re sua, non tanquam aliena. Quamobrem cum usufructuarius re utatur fruatur tanquam aliena (§. 1420); si fructuarius rem fructuariam quocumque modo acquirit, usufructus extinguitur. *Quod erat unum.*

Quodsi jus fructuarii acquirit dominus, cum vi domini re sua quo minus utatur fruatur (§. 136 part. 2. Jur. nat.) nil jam amplius obstat (§. 1420), quod usufructus jam extinguatur, patet ut ante. *Quod erat alterum.*

Aliud est, si usufructu finito, dominus utitur fruitur re sua; aliud vero, si is jus fructuarii acquirit, quod adhuc durare poterat. In casu enim priori jus nullum acquirit, sed tantummodo aufertur impedimentum exercitii juris sui, quo remoto liberum evadit: at in posteriori acquirit jus, quod antea non habebat, nimirum exercendi jus suum fruendi utendi, quod nondum erat extinctum in ipso autem speciem mutat. Quando vero fructuarius jus proprietarii acquirit; jus suum cum eo coalescit & non amissibile efficitur, atque sic itidem speciem mutat. Quoniam itaque in utroque casu, sive dominus seu proprietarius jus fructuarii, sive fructuarius jus proprietarii acquirit, usufructus inutilis evadit; cur subsistere debeat, ratio nulla est, atque ideo extinguitur, cum ipsa quasidomini voluntate annihilatur, qui re jam utitur jure suo, vel re non amplius tanquam aliena, sed tanquam sua, ut adeo rei in utroque casu servitus cesset (§. 1240).

§. 1509.

Si duo jura ad idem jus spectantia separatim existunt, *Consolidatio* quando conjunguntur, *consolidari* dicuntur, & ipsa hæc conjunctio *consolidatio* appellatur. Quamobrem *consolidatio fit*, quando *fructuarius acquirit jus proprietarii, aut proprietarius jus fructuarii*, cum utriusque jus conjunctim efficiat dominium plenum (§. 1421, h. & §. 136 part. 2. *Jur. nat.*).

Nimirum dominium plenum continet proprietatem, jus utendi & jus fruendi (§. 136 part. 2. *Jur. nat.*), & dominio in est libertas exercendi (§. 118 part. 2. *Jur. nat.*). Quando usufructus constituitur, libertas exercendi jus utendi fruendi dominio demitur, ut ea jam separatim existat in usufructuario, quippe cui concessum est jure alieno uti seu jus alienum exercere (§. not. §. 1477), & dominium hac libertate diminutum in proprietario subsistit. Quando itaque proprietarius acquirit jus fructuarii, libertas exercendi jus utendi fruendi re sua ad dominium rursus redit, sicque idem redintegratur: quando vero fructuarius rem acquirit, jus proprietarii in ipsum transfertur, adeoque dominium diminutum libertate exercendi jus utendi fruendi, durante usufructu, sed cum libertate hac, quæ ipsi competit, in eodem coalescit. Atque hoc modo in utroque casu jura, sine quibus dominium plenum nullo modo impeditum subsistere nequit, non amplius separatim in duobus subjectis, sed conjunctim in eodem existunt. Et sic penitus intelligitur, quomodo consolidatio fiat,

§. 1510.

Quoniam usufructus extinguitur, si fructuarius rem *De usufructuariam*, vel dominus jus fructuarii acquirit (§. 1508), *et consolidatio fit* (§. 1509); *usufructus extinguitur consolidatione.*

Hac propositione non erat opus, cum rem ipsam jam antea demonstraverimus (§. 1508); quoniam tamen consultum duximus rebus aptare terminos receptos, ut facilius intelligantur etiam alii, ideo non tantummodo rerum, verum etiam terminorum rationem habere debuimus. Equidem nonnulli cessionem, qua jus fructuarii in dominum transfertur (§. 81 *part. 3. Jur. nat.*), in consolidatione distinguunt, quam ad solum fructuarium restringunt; id tamen fieri solet præter necessitatem, cum in utroque casu consolidationem fieri nemo non admittere teneatur (§. 1509). Disputari etiam solet, an fructuarius jus suum cedere possit extraneo, an vero hac cessione usumfructum amittat. Naturaliter quiri fieri possit, si rite explicetur, dubium non est (§. 1456), nec ratio ulla est, quæ obstat, quo minus id fieri possit. Quamvis enim jus personale sit, ut adeo ab una persona in aliam transferri non possit (§. 539 *part. 3. Jur. nat.*), transferri tamen in alium potest usus juris sui, ut ipsum jus spectetur tanquam inhærens fructuario, aut jus ad ea emolumenta & commoda, quæ percipere debet fructuarius, competat: quæ translatio cessio utilitatis a nonnullis dicitur. Quodsi vero fructuarius jus istud habere amplius nolit, atque hoc declaret; tum id remittitur (§. 95 *part. 3. Jur. nat.*), atque patet remissionem fieri non posse nisi domino (§. *cit.*), nequaquam vero eadem jus acquiri posse extraneo (§. 99 *part. 3. Jur. nat.*). Non desunt; qui cessionem ususfructus extraneo fieri posse negantes, eandem ita explicant, quod fructuarius jus suum amplius habere nolit ac id plenarie transferat in tertium, ut ejus personæ inhæreere debeat: id quod per ea, quæ modo diximus, contradictionem involvit, atque adeo valere nequit nisi ut remissio, qua jus fructuarii extinguitur (§. 97 *part. 2. Jur. nat.*) atque adeo res serviens jam evadit libera. Quodsi vero nullo modo significatur, quod fructuarius ususfructum habere nolit; tum etsi cedi dicatur, cessio tamen non intelligitur nisi de ea, quæ utilitatis dicitur, seu de jure ad ea emolumenta ac commoda, quæ fructuarius percipere potest. Quamobrem cum dici non possit,

in hoc negotio nihil agere voluisse fructuarium; actus quoque sustinetur, quantum valere potest. Neque enim tam ad verba, quam ad animum agentium respiciendum, cujus ista sunt signa.

§. 1511.

Quasi ususfructus est servitus personalis, qua quis patitur, ut alius re sua, quæ usu consumitur, utatur fructu, ita ut finito quasi usufructu vel rem in genere, vel ejus æstimationem restituat. *De quasi usufructu.*

Ita quasi ususfructus constitui potest in lana, frumento, vino, pecunia, aliisque rebus consumtibilibus, immo etiam in nominibus, tanquam re incorporali consumtibili, quoniam nomina extinguuntur solutione. In vestimentis pretiosioribus, quæ ob rariorem usum non nimis atteruntur, etiam verus ususfructus constitui potest, ut scilicet in specie restituantur.

§. 1512.

Quoniam res, in quibus quasi ususfructus constituitur, De dominio usu consumitur, qui fructuario conceditur (§. 1511), si vel in quasi usufructu usus rei, quæ usu consumitur, alteri concedendus, dominium ejus in eum transferendum (§. 508 part. 4. Jur. nat.); transferentem, in quibus quasi ususfructus constituitur, dominium in do. quasi fructuarium transferendum, consequenter quasi fructuarius sit dominus rerum quasi fructuarium (§. 121 part. 2. Jur. nat.).

§. 1513.

Si casus in re quasi fructuaria contingit, is ad quasi fructuarium pertinet. Etenim in quasi usufructu dominium rei re quasi fructuaria transfertur in quasi fructuarium & hic earum fit dominus (§. 356 part. 2. Jur. nat.); si casus in re quasi fructuaria contingit, quo *De casu in fructuaria con-*

scilicet res vel perit, vel deperditur, vel deterioratur, is ad quasi fructuarium pertinet.

Durior adeo hac ex parte est conditio quasi fructuarii; quam fructuarii (§. 1473). Cetera, quæ quasi usufructui cum usufructu communia sunt, ex antecedentibus facile intelliguntur.

§. 1514.

De cautione Si metuendum sit, ne quasi fructuarius rem quasi fructuariam restituere possit, quasi usufructu finito; vel ne fructuarius ea præstare queat, ad quæ finito usufructu proprietario tenetur; vel per si præstans fidejussores, vel per pignora aut hypothecas cavere tenetur. Etenim cum quilibet damnum omne, quantum in se est, a se & ac a patrimonio suo avertere debeat (§. 493. 494 part. 2. Jur. nat.); tam is, cui res quasi fructuaria in genere restituenda, aut ejus æstimatio præstanda, quam propriarius securus esse debet de eo, ad quod quasi fructuarius, vel fructuarius finito quasi usufructu, vel usufructu tenetur. Quoniam itaque cum fidejussio (§. 783 part. 4. Jur. nat.) quam pignoris (§. 1142), ac hypothecæ constitutio in securitatem debiti fit (§. 1143); si metuendum sit, ne quasi fructuarius rem restituere possit, quasi usufructu finito, vel ne fructuarius ea præstare queat, ad quæ finito usufructu proprietario tenetur, vel per fidejussores, vel per pignora aut hypothecas cavere uterque tenetur.

Facile apparet, cautione magis opus esse in quasi usufructu, quam in usufructu, ita ut in casu priori semper exigi possit, nisi quis velit fidem quasi fructuarii sequi.

§. 1515.

Si cavere nequeat.

Si usufructuarius cavere nequit, res usufructuaria pro certa pecunia

pecunia fructuario præstanda, vel proprietario, si ipse velit, vel tertio committitur. Si quis fructuarius cavere nequit, idem tenendum. Nemini enim invito jus suum auferri potest (§. 136 part. 2. Jur. nat.), adeoque nec fructuario ususfructus. Quoniam tamen propriarius jure exigit cautionem (§. 1514), quod nec ipsi auferri potest; ideo ut utrique consulatur, res usufructuaria pro certa pecunia fructuario præstanda, vel proprietario, si ipse velit, vel tertio committenda, qui scilicet idonee cavere potest, nisi fidem ejus sequatur propriarius.

Idem eodem modo intelligitur de quasi fructuario.

In definienda pecuniæ quantitate, quæ fructuario præstanda, nihil difficultatis est, cum vel propriarius ipse solvere possit pensionem, quæ daretur a conductore, vel rem usufructuariam tertio locare ea lege queat, ut pensio eidem solvatur. At in quasi usufructu emolumentum, quod exinde obvenit quasi fructuario, æstimandum, ac hæc æstimatio pro conditione rei præstanda. Optimum est in eo casu, si de quasi usufructu transigatur inter eum, qui quasi propriarius est, & quasi fructuarium.

§. 1516.

Re ùti dicitur, qui ex ea percipit ea commoda & emolumenta, quibus ipse cum suis indiget ad vitæ necessitatem & commoditatem. *Usus rei in quo consistat.*

In hoc significato usus rei sumitur in Jure Romano, & optime intelligitur ex iis, quæ de usu rerum in primæva communione parte secunda Juris naturæ dicta sunt. Ita agro, in quo frumenta sata sunt, utimur, si tantundem frumenti ex eo percipimus, quo in annum indigemus, vel etiam nobis vendere licet frumentum, ut pecuniam in sustentationem nostram & familiæ nostræ pro indigentia ejus impendamus.

§. 1517.

§. 1517.

*Qualis sit
servitus.*

Ufus dici solet servitus personalis, qua quis pati cogitur, ut alius re sua, sive ea fructifera fuerit, sive minus utatur, salva substantia. Et is, cui usus constituitur, *Usuarius* appellatur.

Significatum vocabuli, quo servitus hæc designatur, præpare libuit Juri Romano (not. §. 1516), ut non tam habeatur, ratio differentie inter jus utendi ac fruendi (§. 135 part. 2. *Jur. nat.*), quam differentie, quæ inter usufructum & usum, quatenus sunt servitutes personales, intercedit.

§. 1518.

*Quantum
sit jus usu-
arii.*

Quoniam re utitur, qui tantummodo ea commoda & emolumenta, quibus ipse cum suis indiget ad vitæ necessitatem & commoditatem (§. 1516), usufruario vero in re aliena conceditur usus (§. 1517); si non nisi ex re, cujus usum habet, ea commoda ac emolumenta percipere licet, quibus ipse cum suis indiget ad vitæ necessitatem ac commoditatem, neque adeo quicquam horum commodorum ac emolumentorum alii cedere potest.

Atque adeo patet, usum esse minorem servitute, quam usufructum, cum usufructuarius omnia percipiat commoda & emolumenta, non saltem ea, quibus cum suis indiget (§. 1423. 1424), adeoque etiam inde locupletior fieri possit (§. 582 part. 2. *Jur. nat.*), id quod usufruario non licet, immo etiam re uti frui possit per alium (§. 1457), quod denuo usufruius facere nequit.

§. 1519.

*Quando a-
sus propius
ad usufru-*

Quia usufruius ex re usufruaria ea commoda ac emolumenta percipit, quibus cum suis ipse indiget ad vitæ necessitatem ac commoditatem (§. 1518); si emolumentis omnibus indiget

diges ad sui ac suorum necessitatem ac commoditatem, omnia percipere debet, neque tum quicquam eorum pertinet ad dominum. *Eum accedat.*

Atque in hoc casu usus accedit ad usumfructum, non tamen ideo prorsus eum eodem convenit, cum adhuc non liceat ex re usuaria locupletiolem fieri, nec re per alium uti (not. §. 1518). Non tamen permissus est luxus, ut usuarius lautius ac splendidius vivat quam pro dignitate sua. Quodsi enim constituens eousque usum extendere voluisset, non usum, sed usumfructum alteri in re sua constituisset.

§. 1520.

Naturaliter qui constituit usum determinare debet, qualis usuario concessus esse debeat. Etenim a constituentis unice voluntate pendet, qualem servitutem alteri in re sua, consueverunt etiam qualem in ea usum (§. 1517) constituere voluerunt. *Quomodo usus natura-* *liter consti-* *tuatur.* lit (§. 1283), nec plus juris in eadem usuarius consequi potest, quam in eum conferre vult constituens (§. 382 part. 3. *Jur. nat.*). Quoniam vero contra constituentem pro vero haberi debet, quod sufficienter indicavit (§. 428 part. 3. *Jur. nat.*); naturaliter qui constituit usum determinare tenetur, qualis usuario concessus esse debeat.

Omne adeo jus usufructuarii naturaliter merendum est ex lege constitutionis, de qua judicandum est ex lege constituentis. Quodsi vero ponamus, vocabulum usus in eo significato esse receptum, quando de servitute accipitur, quem eidem tribuimus (§. 1516. 1517), & hunc significatum constituenti fuisse notum; si is simpliciter dixerit, te usum in re sua habere, vel re sua uti debere, quin usum ita interpretari debeamus, quemadmodum fert significatus iste, dubitandum non est. Absolutum vero est mentem constituentis interpretari ex Jure Romano, si is ejusdem prorsus fuerit ignarus, ut nullo modo præsumi possit, eundem usum alteri concessum ed ea restringere, vel extendere voluisse, quæ Jure Romano ad eundem requiruntur. Egr. Si dico, tibi concessum esse debere, ut percipias frumentum ex *(Wolffii Jur. Nat. Pars V.)* M m m m m agro

agro meo, quo indiges; servitus utique agro imponitur & ex verbis meis patet, qualis usus tibi sit concessus. Quodsi dicam te triginta modios frumenti habere debere, servitus agro etiam imponitur; sed tum tibi integrum esse, si omni non ipse indigeas, quod reliquum est, quocumque tibi visum fuerit modo etiam alienare, quod tamen in casu priore minime succedit, nisi hæc quantitas eo fine fuerit determinata, ne ultra eam petere quid possis, etiamsi eadem tibi non suffecerit. Etenim si totam quantitatem consumere ipse non possis, in hoc casu minori, quæ scilicet tibi sufficit, contentus esse debes. Ceterum quæ de interpretatione ex Jure Romano diximus, ea etiam in aliis casibus notanda veniunt, ubi arbitrius Romanorum significatus iis, inter quos negotium intercedit, non fuerit peripetctus, omne vero jus ab isto pendet, quod Juri Romani definiunt.

§. 1521.

De usufructu: In una eademque re uni usus, alteri usufructus constitui potest. Quoniam enim a voluntate constituentis dependet, *et usus rest. in eadem re. quomodo alteri concedere velit; ut re sua utatur fruatur (§. 1283); sub ea lege hoc concedere potest, ut alteri liceat commoditas.* Enimvero si cuidam conceditur ex re sua capere ea, quibus ad vitæ necessitatem & commoditatem opus habet, eidem usus in re constituitur (§. 1518). Quamobrem patet in una eademque re uni usum, alteri usufructum constitui posse.

Vulgo dicitur, usum in usufructu contineri, nec male. Etenim usufructuarius ex re omnia percipit commoda & emolumenta, quæ salva ejus substantia percipi possunt (§. 1423). Qui vero omnia percipit, is etiam ea percipit, quæ ad quotidianum usum necessaria sunt. Quamobrem tum hoc sit usuarii, usus in usufructu continetur. Hoc tamen non obstat, quo minus usus ab usufructu separaretur & tanquam peculiaris servitus juxta hunc constituitur. §. 1522.

§. 1522.

Ufus plenus dicitur, quo ex re aliena capere licet, quicquid ad quotidianam vitæ necessitatem ac commoditatem requiritur. *Ast minus plenus* vocatur, quo certa quædam pars emolumentorum ex re percipiendorum usuario conceditur ad faveandam vitæ necessitatem. *Ufus plenus & non plenus.*

E. gr. Usus plenus habes in vaccis, si de lacte, butyro & caseo tibi capere conceditur, quantum ad quotidianum usum sufficit: ast minus plenus habes, si certa lactis, butyri & casei quantitas tibi concedatur. Ita in prædio usum plenum habes, si omnia commoda & emolumenta ex eo percipere licet, quibus indiges ad vitæ necessitatem ac commoditatem: ast minus plenus habes, si certa nonnisi eorum quantitas huic fini destinatur v. gr. pars tertia necessariorum fructuum, piscium, lignorum, ferarum & avium, quæ capiuntur.

§. 1523.

Ufus plenus æstimatur ex indigentia usufructuarii. Etenim si usus plenus concedatur, ex re usufructuaria capere licet, quicquid ad quotidianam vitæ necessitatem ac commoditatem requiritur (§. 1522), consequenter ea omnia, quibus ad eandem indiges. Quamobrem patet usum plenum æstimandum esse ex indigentia tua. *Unde æstimetur usus plenus.*

§. 1524.

Quoniam usus plenus æstimatur ex indigentia usufructuarii (§. 1523), usufructuarius vero etiam iis indiget ad quotidianam necessitatem, quibus opus habet, ut prospiciat iis, quibus prospicere obligatur, hoc est, suis. *Quousque usus plenus extendatur?* *Qui usum plenum habet, ex re usufructuaria capere potest, quicquid ad quotidianam necessitatem sui & suorum requiritur.*

Ita pater liberis, maritus uxori, herus famulo debet alimenta.

ta. Quamobrem indigentia ejus non solummodo respicit personam usufructuarii, verum etiam liberos, uxorem & famulos, si quos habet. Quodsi ergo usumfructum plenum vaccarum habuerit, tantum lactis, butyri ac casei percipit, quantum ipse cum suis consumit. Quodsi usum plenum habeat agri, horri vel alterius cujusdam fundi, ex oleribus, frumentis, floribus, pomis, feno, stramentis, lignis ac fructibus quibuscunque aliis tantum sumere licet, quantum ad usum quotidianum sibi ac suis sufficit, seu ad sui ac suorum victum & sustentationem.

§. 1525.

An semper eadem quantitate consistatur. Quia usus plenus aestimandus venit ex indigentia usufructuarii (§. 1523), hæc autem nunc major, nunc minor esse potest (§. 1524); *ex fructibus rei usufructuariae nunc majorem, nunc minorem quantitatem capere potest usufructuarius, prout nunc majorem, nunc minorem exigit necessitas, ut ea sibi suisque ad victum ac sustentationem sufficiat.*

Nimirum familia potest augeri, potest etiam imminui. In casu posteriori utique minor quantitas sufficit, in priori majore opus est. Aliter sese res habet, si usus ad certam quantitatem fuerit restrictus. Tum enim eadem semper debetur, non attenda indigentia, quæ nunc majorem, nunc minorem exigit. Unde fieri potest, ut, qui usum habet minus plenum, plus accipiat, quam qui plenum habet (§. 1522).

§. 1526.

An usus in aliam rem trans- Usus plenus per naturam suam in aliam transferri nequit; *ferris possit.* potest tamen transferri minus plenus. Etenim usus plenus aestimatur ex indigentia usufructuarii (§. 1523), ut scilicet non plus sit concessum, quam necessitas exigit ad ipsius ac suorum victum quotidianum atque sustentationem (§. 1524). Quamobrem repugnat, ut alius ejus nomine, seu ipse per alium

uatur. Per naturam igitur suam in alium transferri nequit.
Quod erat anum.

Enimvero si usus fuerit minus plenus, certa quædam pars emolumentorum debetur usuario (§. 1522), quam adeo constanter præstare eidem tenetur dominus. Quoniam itaque ipsi perinde est, siue usuario ipsi, siue alii cuidam eandem præster; nil obstat, quo minus usus minus plenus in alium transferatur. *Quod erat alteram.*

Non est, quod excipias, si usus plenus in alium transferatur, eum adhuc æstimari posse ex indigentia usuarii, ut pro ea præstetur alteri, quod ipsi præstandum fuerat. Etenim si rem penitus inspicias, facile deprehendes, quam molesta foret domino hæc æstimatio & quot inde orirentur lites. Quamobrem cum constituens se, vel alium, cui dominium rei obringit, non videatur ad tantas angustias redigere voluisse, ejustamen voluntas sequenda sit (§. 1283); usum plenum utique ad personam usuarii ita restrinxisse videtur, ut qui ipsi concessus usus in alium transferri non possit, seu ut ipse per se uti debeat, non vero uti possit per alium. Diversa prorsus est ratio usus minus pleni. Quoniam enim tum sine ulla molestia domini usuarius usum in alium transferre possit; nulla ratio surdet, cur constituens hoc fieri noluerit, nisi expresse prohibuerit.

§. 1527.

Agram colere non tenetur usuarius, sed dominus aut qui jus An usuarius fruendi ab eo habet. Etenim usuario saltem jus est sumendi agrum colere ex fructibus, quantum indigentia suæ sufficit (§. 1524), a-re debeat. deoque cultura agri, ex quo proveniunt fructus, ad ipsum non pertinet, sed dominus saltem pati tenetur, ut, quod sibi debetur ex fructibus, capiat. Quamobrem usuarius agrum colere non tenetur, sed dominus aut qui alius jus fruendi ab eo habet. Mmmmm 3 Qui

Qui fructus percipere vult, agrum colere debet, quia sine cultura nullos percipere datur. Ast qui de fructibus solum quidpiam capere licet, ad eum cultura non pertinet. Obtinet idem in aliis juribus veluti decimis. Nec est, quod excipias, durum videri, si dominus, agrum colere debeat, quando usus-fructus omnes absorbet (§. 1518). Etenim hoc rarissime contingit, &, quando contingit, æquiparatur damno in fructibus dato, qui ad eum pertinet, cujus sunt fructus.

§. 1528.

De impensis ad usum pertinentibus. Si usus sine certis impensis obtineri nequit, eadem ad usufructuarium pertinent. Etenim cui usus conceditur, ei concessus intelligitur, qualis esse potest. Quod si ergo usus exigat certas impensas, sine quibus esse nequit; quin eadem ad usufructuarium pertineant, dubitandum non est.

E. gr. Si boum usus tibi fuerit concessus, iisdem uti potes ad arandum & ad alia, ad quæ boves apti sunt & adhiberi solent. Quoniam vero pabulo indigent, dum iisdem uteris; hoc utique a te ipsis est præbendum.

§. 1529.

An morte usufructuarii amittatur usufructus. Usus amittitur morte usufructuarii. Ostenditur eodem modo, quo supra demonstravimus, usumfructum morte usufructuarii amitti (§. 1494).

usu-

Non est quod excipias, usum etiam pertinere non solum ad usufructuarium, verum etiam ad suos (§. 1518). Etenim in indigentia, quæ modum statuit usui (§. 1523), equidem æstimanda habetur ratio etiam eorum, quorum necessitati prospicere teneretur usufructuarius; non tamen propterea ipsum jus utendi, in qua servitus consistit, ad illos pertinet. Quando usufructuarius moritur, cessat ejus obligatio suorum necessitati prospiciendi, consequenter etiam extinguitur jus, quod ejus respectu ipsi fuerat concessum. Omittimus alia, quæ usui cum usufructu vel aliis servitutibus communia sunt, & ex anterioribus facile intelliguntur.

§. 1530.

§. 1530.

Quasi usus dicitur, qui constituitur in re consumptibili, quæ adeo cum in specie restitui non possit, in genere restituenda, finito quasi usu. *De quasi usu*

E. gr. Si tibi usus concedatur pecuniæ, vel ipse eam in rem tuam vertere, vel sub usuris aliis cedere potes. Hoc quasi usu finito eadem summa in moneta ejusdem speciei & ejusdem bonitatis restituenda. Similiter si usus vini tibi conceditur, quasi usu finito, tantundem ejusdem bonitatis restituere teneris, quantum consumpsisti, sed non nisi quasi usu finito.

§. 1531.

Si certus saltem usus conceditur, non potest is ad aliam extendi. Etenim a constituentis voluntate dependet, qualem usum rei suæ alteri concedere velit (§. 1517), neque præterea jus aliquod acquirere potest usuarius vel quasi, quod in eum conferre voluit constituens. Quodsi igitur certum saltem usum concessit usuario, vel quasi, eodem idem contentus esse debet, nec ultra ad alium quendam ipsum extendere potest. *De stricta usus interpretatione.*

E. gr. Si tibi saltem concessum est deambulare in horto & poma, quibus statim vesceris, decerpere; non licet in eodem cœnare, aut cum comitibus in eodem deambulare. Quodsi cœnare concessum fuerit, comiti tamen poma decerpere non licet, nec tibi licet decerpere in usum cœnæ. Similiter si quasi usus pecuniæ conceditur ea lege, ut eandem in rem tuam vertas; non licet eam fœnori exponere & usuras percipere. Si tibi saltem concessus usus vini ad quotidianam necessitatem, non licet vinum capere pro convivis.

§. 1532.

Habitatio est servitus personalis, qua dominus pati cogitur, ut alius in ædibus suis sive integris, sive in aliqua earum parte habitet. Cui servitus hæc constituitur, *Habitator* dicitur. *Habitatio quid sit.*

Disputant equidem interpretes Juris Romani, utrum habitatio sit servitus, nec ne. Sed eorum disputatio ad forum nostrum non pertinet. Naturaliter nil obstat, quo minus dominus hanc servitutem imponere possit ædibus suis, sive proprietatem ipse retineat, sive in alium transferat cum hoc onere. Etenim constitui potest alteri jus in ædibus, ut eas inhabitet (§. 982 *part. 3. Jur. nat.*), quod respectu rei est jus in re (§. 778 *part. 3. Jur. nat.*), respectu habitatoris vero jus personale (§. 539 *part. 3. Jur. nat.*). Enimvero jus in re aliena constitutum, quo dominus pati tenetur aliquid ad utilitatem alterius, servitus est (§. 1267), & quidem personalis, quando hoc jus constituitur personæ (§. 1270). Quamobrem dubio caret servitutem personalem esse, si alicui concedatur jus habitandi in ædibus alienis, sive aliqua earum parte, ita ut dominus, quicumque tandem factus fuerit, eum in ædibus habitare pati cogatur.

§. 1533.

An habitator aliis partes ædium locare possit.

Habitator ædes, aut partem sibi concessam solus inhabitare debet; non vero hanc, vel illam partem aliis pro certa pensione locare potest. Ponamus enim, ei liberum esse, ut pro certa pensione partes ædium aliis locet. Cum pensio pro usu rei soluta requireretur fructui (§. 956 *part. 1. Theol. nat.*); habitator non solum ædibus utitur ad propriam necessitatem ac commoditatem, sed iisdem etiam fruitur. Habitatio itaque erit ususfructus (§. 1420), minime autem servitus ab eodem distincta qualis tamen esse supponitur.

Equidem Juris Romani interpretes alias adhuc allegare solent differentias inter habitationem & ususfructum ædium: quoniam tamen eadem sunt juris mere civilis, hic non attentionem ullam merentur,

§. 1534.

Inhabitationis qualis sit.

Naturaliter habitatio ita concedi potest, ut, nisi habitator ipse in iisdem habitare velit, alii jus suum locare pro certa pensione & hanc percipere possit, vel hoc prohibere potest, ne fiat. Etenim a concedentis voluntate unice dependet, qua lege habitatio-

bitationem alicui concedere velit (§. 1283). Cumque plus juris in ædibus alienis habitator acquirere nequeat, quam concedens in eum transferre voluit (§. 1383 *part. 3. Jur. nat.*); in voluntate concedentis acquiescendum. Naturaliter itaque habitatio ita concedi potest, ut, nisi habitator ipse in iisdem habitare velit alii jus suum pro certa pensione locare & hanc percipere possit, vel hoc prohibere potest, ne fiat.

In casu dubio præsumitur prius, nisi aliæ conjecturæ probabiles alio ducant: id quod ex circumstantiis particularibus dijudicandum. Aliud omnino est, tibi concedo habitatio-
nem in ædibus meis, aliud tibi concedo jus ædes meas inhabitandi, vel pro certa pensione alii cuidam easdem locandi si ipse inhabitare nolis, vel non possis. Qui vult prius, non necessario etiam vult posterius. Quamobrem si pro vero haberi debet posterius, necesse ut id sufficienter indicatum fuerit (§. 428 *part. 3. Jur. nat.*).

§. 1535.

Quodsi habitator ædibus integris uti non possit, non est An dominus
men dominus partibus vacuis ipse uti, vel earum usum aliis locare, partibus æ-
vel gratis concedere potest. Quoniam enim jus habitandi in diem, quibus
ædibus totum collatum est in personam habitatoris, adeo non indiget
que domino ademptum; contra jus habitatoris foret, si do-
minus partibus ædium, quæ nulli usui eidem sunt, ipse uti, ipse uti frui
vel earum usum aliis locare, vel gratis concedere vellet (§. *possit.*
239 *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum nihil fieri possit,
quod est contra jus alterius (§. 910 *part. 3. Jur. nat.*); nec
dominus partibus ædium, quibus minime indiget habitator,
ipse uti, nec earum usum aliis locare, vel gratis concedere
potest.

§. 1536.

An habitatio differat ab usu ædium.

Naturaliter usus ædium & habitatio non differunt. Si quis enim usum ædium habet, dominus pati cogitur, ut alius iisdem utatur (§. 1537), consequenter cum ædes usum alium per se non habeant, quam ut in iis habitemus, ut alius in iisdem habitet. Enimvero quando dominus ædium pati cogitur, ut alius in iisdem habitet servitus habitatio est (§. 1532). Habitatio igitur & usus ædium naturaliter non differunt.

Differentiæ, quas afferunt Juris Romani interpretes, mere civiles sunt, a voluntate conditorum legum profectæ. Quæ præterea de habitatione dici poterant, ea ex anterioribus, quæ de aliis servitutibus demonstrata sunt, facile huc transferuntur.

FINIS PARTIS QUINTÆ JURIS NATVRALIS.

CON-

CONSPECTUS

PARTIS V.

JURIS NATURÆ. DE CONTRACTIBUS ONEROSIS RELIQUIS, QUASI CONTRACTIBUS ET JURE IN RE SUA ALTERI CONSTITUTO.

CAPUT I.

De Contractibus onerosis reliquis, p. 1.

CAPUT II.

De Contractibus, qui aleam continent, 189.

CAPVT III.

De Quasi Contractibus & Contractibus mixtis, 341.

CAPUT IV.

De modis, quibus obligatio ex contractu tollitur, 453.

CAPUT V.

De Jure Pignoris & Hypothecæ, 770.

CAPUT VI.

De Servitutibus, 853.

FINIS CONSPECTUS.

INDEX

RERUM PRÆCIPUARUM ET VERBORUM, IN QUO NUMERI PARAGRAPHS INDICANT.

A.

- A**bscriste, 993.
- Acceptans, de* Acceptante, quinam in cambio dicatur, 13.
- Acceptantis per honorem* regressus, si plures fuerint indollantes 57.
- Acceptatio ad deliberandum* num pariat obligationem, 911. quem habeat effectum, 912.
- Acceptatio ad ratihabendum* num obligationem pariat, 911. quem effectum habeat, 914.
- Acceptatio ad referendum* num pariat obligationem, 911. quem effectum habeat, 913.
- Acceptatio literarum cambialium* num scripturam requirat, 42. an per mandatarium fieri possit, 43. num ex parte, 49.
- Acceptatio literarum cambialium in bonorem facta* definitio, 36. num revocari possit 50. num ea facta traslatum adhuc solvere possit, 37.
- Acceptatio literarum cambialium per mandatarium facta* num revocari possit, 50.
- Acceptilatio.* Definitio, 746. an sit solutio imaginaria 750 quomodo fieri possit, 759. an fieri possit sub conditione, vel in diem, 751. num mandati possit 752.
- Acceptatione* num debitum remittatur, 747. an debitor liberetur, 748.
- Acceptilatio debiti conditionati* quomodo fiat, 753. quò effectu fiat, 754.
- Acceptum ferre* quid sit, 746 si unius pluribus reis accepto feratur, 755. si pars debiti accepto feratur, 757.
- Acceptum ob causam* quando abeat in quasi acceptum sine causa, 610.
- Acceptum sine causa* quid dicatur, 608. quod restituendum, 614. casus, in quo sine causa accipitur, 612.
- Acceptum quasi sine causa* quod fit restituendum, 615.
- Accipientis sine causa, vel quasi* consensus quinam præsumatur, 615. obligatio externa unde, 616. 617.
- Actor.* Definitio, 980. quid eidem incumbat, 986.
- Actur.* Definitio, 1332. quotuplex sit, 1332. an iter contineat, 1333. an pluribus in eodem loco concedi possit, 1334. an per hunc locum iumentum alienum agi possit, 1335. si in genere concedatur, nullo certo loco determinato, 1336. si ad certa pecora restringatur, 1338.
- Actus latitudo,* 1337.
- Actus*

Index Rerum Præcipuarum & Verborum,

- Actus plenus.* Definitio, 1332. quid non permittat, 1339.
minus plenus. Definitio, 1332.
- Adjectus* quinam dicatur, 132. quodnam sit ejus jus, 134. 135. an ei solvi possit, 133. si solvere nolit, debitor, 135. quando in constituto solvi non possit, 140. num novare possit, 822. num alius esse possit in constituto, quam in priori obligatione, 141.
- Adjectus debitoris causa,* 137.
- Adjectus solutionis gratia ex intervallo* num novationem inducat, 825.
- Equalitas* an in contractu facio ut facias observanda, 197. quomodo in contractu aleam continente observetur, 291. an observanda in contractu ut facias, 168. 169. an in asecuratione, 382. an in contractibus lusoriis, 361. 362.
- Aliena bona administrans* num novare possit, 832.
- Alius pro alio* num novare possit, 826.
- Amittentis instrumentum* officium, 81.
- Ansehen der Person,* 964.
- Antapocba.* Definitio, 78. usus, 78. an noceat non recepta, 79.
- Antichresis.* Definitio, 1205. ejus effectus, 1211. quomodo extinguitur, 1218. quamdiu duret, 1219. an detur in rebus, quæ usu consumuntur, 1222. si ad certum tempus restringatur, 1226.
- Antichresis rerum non fructiferarum,* 1220. in quibus locum non habeat, 1221.
- Apocba.* Definitio, 74. usus, 74.
- Apocba accepta* si non integre solvatur, 77.
- Apocba amissa* effectus, 80.
- Apocba susceptio* an liberet debitorem non solventem, 75. quando liberet, 76.
- Aqueductus.* Definitio, 1343. ad quid non extendendus, 1355. an contineat servitutem aquæ ducendæ, 1356. 1357. an sit, si ex flumine suo per fundum alienum in suum aqua ducatur, 1358. an jure fontis murato definat, 1359. 1360. si pluribus per eundem locum concedatur, 1352. 1353. quando ad haustum aquæ magis accedat, 1346. quænam illius causa in fundo alieno facere liceat, 1345. ad quem refectio pertineat, 1344. quantum aquæ ducere liceat, 1347. 1348. quomodo ducere liceat, 1351. quale sit jus in aquam in fundum suum ductam, 1349. 1350.
- Aqua haustus.* Definitio, 1341. quatenus iter continet, 1341.
- Aqua haustus plenus.* Definitio, 1342.
- minus plenus.* Definitio, 1342.
- Arbiter.* Definitio, 945. qualis esse debeat, 973. 963. qualis eligendus, 974. quid pronunciare debeat, 981. quid cognoscere debeat, antequam pronunciet, 982. 983. quod leges ad facta applicare debeat, 984. cur juris

Index Rerum Præcipuarum & Verborum,

- juris peritus esse debeat, 985. num muneribus se corrumpi pati possit, 975. an honorarium accipere ei liceat, 976. 978. 979. quando promissum acceptare possit, 978. num compelli possit ad controversiam decidendam, 959. ad quidnam partibus se obliget, 961. num juramentum deferre possit, 1076. quale deferendum, 1077. quo effectu deferat, 1078. sqq.
- Arbiter alius* num eligi possit, si electus displicuerit, 956.
- Arbitrator.* Definitio, 947. quantum valeat ejus sententia, 948. ejus officium, 949.
- Arbitrium.* Definitio, 945. num possit esse liberum, 962. num revocari possit, 954. num receptum renunciari possit, 958.
- Arbitrii receptio* num obstet amicabili compositioni & transactioni, 955. an ad eam quis compelli possit, 952, 957. an locum relinquat penitentia, 951.
- Arbores* vi ventorum dejectæ num pertineant ad usufructuarium, 1430. quando eidem cedi possint, 1431.
- Arva* num dari possit in contractu do ut facias, 182. 183. num in contractu facio ut facias, 204.
- Articuli* quinam contractus vocentur, n. 145.
- Affecuratio.* Definitio, 375. effectus, 376. quomodo vitietur scientia con-
- trahentium, 379. 380. quando errore de periculo, 381. quomodo merces determinanda, 382. 383. cur res affecuranda ante taxanda, 384. quinam casus in ea præstandi, 397. quomodo ad emtionem venditionem reducatur, 378. an ad alios contractus accedere possit, 385. an naturaliter licita, 386. an jure externo valida, 387. ad quasnam res pertineant, 388. quando nulla, 379. 380.
- Affecuratio navis,* 389. 390. pecuniæ, 400.
- Affecuratio pro parte* quem habeat effectum, si res non tota perierit, 392. 393.
- Affecurator.* Definitio, 377. an in majus, vel minus obligari possit, 396. an ejus scientia nullum faciat contractum, 379.
- Affecuratores plures* si conjunctim affecurant, 394. si pro parte, 391. si unus eorum non sit solvendo, 395.
- Assignatio.* Definitio, 859. quomodo perficiatur, 859. num debitorem liberet, 860. an eadem noveretur & fidejussores liberentur, 864.
- Assignatus, vel Assignator.* Definitio, 859. quo effectu solvat, 865. an ab eo ad assignantem detur regressus, 862. 863.
- Aufgeld,* 9.
- Aufständigung, Aufsagung,* 682.
- Ausobere-Kur,* 477.

Index Rerum Præcipuarum & Verborum,

B.

B*Actilla* fissa. Definitio, 1012.
Belum in causa dubia gestum quando
 finiendum, 1106. quando jus
 ejus exstinguatur, 1107.
Bergtheit, 459.
der Bezogene, 13.
Blanquet, 1007.
Bodemertja, Bodmery. Definitio,
 420. effectus, 421. 422. an a nauta
 contrahi possit, 423. quid in eo ca-
 su oppignorerur, 424. quomodo
 nauta ex ea obligetur, 425. si debi-
 tum excedat pretium navis, 426.
 quomodo eam contrahere non lice-
 at, 427.
Bona creditoris num naturaliter obliga-
 ta sint debitori, 1177.
Bona futura num oppignoriari possint,
 1168.

C.

C*ambium* in genere quid sit, 3. quid
 proprie dicatur, 11. quomodo perfici-
 ciatur, 32. num contineatur sub con-
 tractu do ut des, 154. ejus utilitas,
 59. num sit juris naturalis, 60.
Cambium manuale. Definitio, 3. qui-
 nam valor monetæ in eo spectan-
 dus, 4.
Cambium transfatum. Definitio, 11.
 quot personæ ad idem concurrant,
 12.
Cambium ficcum. Definitio, 85. quot
 personæ ad id concurrant, 86. an
 differat a contractu chirographario, 87

87.

Campfarius quinam dicatur, 13. num
 literas cambiales alias accipere tene-
 atur a campfore, prioribus non acce-
 ptatis, vel non solutis, 26. an lice-
 at, 27. an in campforem transferat
 dominum pecuniæ cambio datæ, 28.
Campfor quinam dicatur, 13.
Casus ad quem pertineat in contractu
 æstimatorio, 102. & sqq. 106. 108.
 quando præstetur in assecuratione,
 397. quando non præstetur, 399.
 quando non omnis, 398 ad quem
 pertineat, si in pignore contingit,
 1186. 1187. in usufructu, 1473.
 in quasi usufructu, 1513.
Causa dubia num armis decidenda, 1101.
 quando sic decidere liceat, 1102.
 quamdiu in ea jus salvum maneat,
 1105. quænam sit obligatio partium,
 108. an cogi possit possessor, ut de
 possessione decedat, 1109. 1110.
 quinam offerre debeat condiciones,
 quinam quætere, 1111.
Causa non sequi quando dicatur, 601.
 cur non sequatur, 602.
Causio quod chirographum dicatur, 64.
Causio in usufructu & quasi usufructu
 num præstata, 1514. si præstari
 nequeat, 1515.
Cessio facta an debitori significanda,
 713.
Cessio facta debitum alienum solvendi,
 718.
Cessione num fiat novatio, 827. quomo-
 do

Index Rerum Præcipuarum & Verborum,

- do in solutum detur, 807.
- Cessio* necessaria quando fit, 807.
- Cessionarius* num novare possit, 826.
- Charta blanca.* Definitio, 1007. quænam hinc nascatur obligatio, 1008. quænam fit obligatio accipientis, 1009. si quis fraudulenter ea abutatur, 1010.
- Chirographari* obligatio, pecunia non numerata, 69. jus adversus creditorem, si non integre numeretur, 70.
- Chirographum.* Definitio, 64. num causam debendi expressam habere debeat, 71. quatenus naturaliter validum, 72. an vitetur, falsa causa debendi expressa, 73. num obliget, pecunia non numerata, vel re fungibili non data, 66. quando reddendum, 52. quomodo ad reddendum creditor compellendus, 92. si reddi non possit solutione facta, 83.
- Chirographi amissi* effectus, 80.
- Chirographo dato* quando pecunia numeranda, vel res fungibilis danda, 67.
- Chirographo novo in locum veteris substituto* an novatio fiat, 835.
- Collybus.* Definitio, 9. vide *Lagium.*
- Collybista* quinam dicatur, 8.
- Colonus partarius* quinam fit, 644. quomodo agrum conducatur, 644. qualis fit ejus contractus, 645.
- Commodatum* an compensari possit, 794.
- Communio incidens.* Definitio, 567.
- obligatio hinc enata, 566. an fit quasi contractus, 568. quando abeat in societatem, 569.
- Communio primæva* quos admittat contractus, 211.
- Compensari* quænam possint, 780. & seq. quænam nequeant, 791. quando possit quod in solutum datum, 801. 802. an quod creditor debet fidejussori, 775.
- Compensatio.* Definitio, 765. objectum; 777. & seq. quid operetur, 766. quandonam eidem fit locus, 767. qualis fit solutio, 768. quomodo fiat, 769. an sine facto quodam, 770. an locum habeat adversus depositum, 794. an adversus commodatum, 795. an adversus creditorem, qui tertio debet, 774. quando utilis fidejussori, 776.
- Compensatio debiti ex cambio,* 788.
- Compensationi* an renunciari possit, 771. quo effectū, 772. num juramentum obstat, 773.
- Compositio amicitiarum.* Definitio, 868. effectus, 869. 874. casus diversi, 872. quando perficiatur, 871. an requirat remissionem juris ab altera parte, 873. an juris tertii tollat, 875. ad quid obliget nihil accipientem, 870. quando nihil accipiens fiat invasor, 876. quando prædo, 877. quando illius invalida, 901. an naturaliter licita, 878. num fit meræ voluntatis, 885. 886. quantum

Index Rerum Præcipuarum & Verborum.

- quantum pendeat a voluntate litigantium, 887. num locum habeat, si debitum fuerit liquidum, 897. num admittat regressum ad rem litigiosam, si ea certa facta fuerit, 891. num requirat juramentum, 893. quando hoc licite accedat, 894.
- Compromissum.* Definitio, 944. an revocari possit, 950. quomodo dissolvatur, 950.
- Compromittentium* obligatio, 944.
- Condomini* fodinæ, 461.
- Consilio debite crediti.* Definitio, 866.
- Consensus presumptus* quando fluat ex vero, 563.
- Consolidatio jurium.* Definitio, 1136. 1509. an ea precarium solvatur, 1137.
- Constituarius.* Definitio, 122.
- Constituens.* Definitio, 122. obligatio, 123. an ad solutionem statim adigendus, 126. 127.
- Constitutione servitutis* quid fiat, 1276.
- Constitutum.* Definitio, 121. qualis fit contractus, 124. an differat a fidejussione, 125, an in eo modus solutionis variari possit, 131. an adjecti possit, qui in priori obligatione adiectus non fuerat, 138. an adjecto solvi possit, si nulla mentio ejus facta in constituto, 139. quando adjecto solvi nequeat, 140. num major quantitas locum habeat, quam quæ debetur, 142. an promissio ejus sit valida, 143. num detur regressus quoad id, quod ultra debiti quantitatem promissum, 144. an per constitutum fiat novatio, 836.
- Constitutum conditionale,* 130.
- Continuum commune* quomodo dividendum per sortem in partes inæquales, 315.
- Contractus* quinam locum habeant in communiione primæva, 211. cur ea sublata multiplicati, 212. cur omnem fraudem excludant, 149.
- Contractuum* objectum, 209.
- Contractus avertendi periculi.* Definitio, 375.
- Contractus æstimatorius.* Definitio, 88. quænam inde nascatur obligatio, 89. et sqq. objectum, 94. lucrum ex eo qui capiat, 116. si dominium transfertur, quomodo explicandus, 99. qualem rem ex eod restituiere teneatur accipiens, 100. quando pretium conventum solvendum, 101. num de pretio rei conveniendum, 112. quando culpa non præstanda, 117. an rem fungibilem consumere liceat accipienti, 118. an re is uti possit, 119. cuiusnam sint fructus rei traditæ, 120. quale jus in accipientem transferatur, 96. 97. quando rem repetere liceat, 95. si res aliena tradatur, 115.
- Contractus aleam continens.* Definitio, 286. an sit licitus, 288. 289. 290. quid in eo obtineat, 287. quatenus æquatitas in eo observanda, 291.

Oooooo

quo

(Wolffii Jur. Nat. Pars V.)

Index Rerum Præcipuarum & Verborum,

- quò animo ineatur, 292. quo ineundus, 293. quando non ineundus, 294.
- Contractus beneficus* cujus dissensu dissolvatur, 657. quo effectu dissolvatur, 658.
- Contractus chirographarius.* Definitio, 65. quid proprie fit, 65. quid in eo ineundo observandum, 68.
- Contractus de divinatione per sortem* num fit licitus, 301. qualis sit, 302. qualis non sit, 303.
- Contractus de premio certantium.* Definitio, 344. ejus species, 345. qua lege ineatur, 349. quando nam licitus, quando illicitus, 350. 351.
- Contractus do ut des.* Definitio, 145. quos contractus naturaliter contineat, 145. quam late pateat, 155. ejus species, 150. forma unde petenda, 146. an fraudi permittat locum, 150.
- Contractus do ut facias.* Definitio, 160. an adimpleri possit per æquipollens, 208. num faciens facere possit per alium, 205. ad quid substituens alium obligetur, 206. quomodo naturaliter perficiatur, 162. an differat a contractu do ut des, 163. an contineat contractum do, ne facias, 161. quænam in eodem dari possint, 164. quænam facientis ex eo nascatur obligatio, 165. qua lege ineundus, 167. an in eodem æqualitas observanda, 169. an fraudem admittat, 173. an res alia dari possit pro alia, 189. ad quid obligetur dans, si res danda interiit. 190. si factum casu impediatur, 174. si quod dandum conferatur in arbitrium dantis, 177. si in arbitrium facientis, 178. si in arbitrium tertii, 179. si in arbitrium tertii, qui determinare non potest, vel non vult, 180. si dandum, quod æquum, vel quod dandum non determinetur, 181. an arrha dari possit, 182. quando dari possit, 183. quomodo reducatur ad emtionem venditionem, 176.
- Contractus exercitorius.* Definitio, 253.
- Contractus faciam si facias* qualis sit, 207.
- Contractus facio ut facias.* Definitio, 191. species, 192. an contineat contractus facio, ne facias, non facio ut facias, non facio, ne facias, 193. qua lege ineundus, 194. quando adimplendus, 195. an æqualitas observanda, 196. 197. quando adimplendus, 203. quomodo perficiatur, an adimpleri possit per æquipollens, 208. an alius ad faciendum substitui possit, 205. ad quid substituens obligetur, 206. jus ejus, qui fecit, adversus alterum, 200. et seqq. an fraudi sit locus, 198.
- Contractus fenebris nauticus.* Definitio, 403.
- quasi nauticus.* Definitio, 403.
- Contractus hypothecarius.* Definitio, 403.

Index Rerum Præcipuarum & Verborum,

- tio, 1191.
- Contractus infortorius.* Definitio, 213. quatenus conveniat cum mandato & locatione conductione, 246. cur finita negotiatione finiatur, 247.
- Contractus lusorius.* Definitio, 352. qualis sit, 355. quando illicitus, 356. 358. quando validus, 375. quatenus in eo æqualitas observanda, 361.
- Contractus metallicus.* Definitio, 467. qualis sit, 468. qua lege ineundus, 469. an in eum consentiat emtor kukus, 472. 473.
- Contractus mixtus.* Definitio, 624. unde oriatur, 626. quænam de eo in genere tenenda, 625.
- Contractus principaliter mixtus.* Definitio, 625.
- Contractus per accessionem mixtus.* Definitio, 652.
- Contractuum mixtorum* variaz species, nimirum ex commodato & donatione, 627. 630. ex deposito & commodato, 628. 629. ex commodato & mandato, 631. ex mutuo & donatione, 632. ex commodato & mutuo, 634. ex commodato & contractu do, vel facio ut des, 635. ex deposito, locatione conductione operæ ac mutuo, 637. ex mutuo, mandato & locatione operarum, 638. ex donatione & permutatione, 639. ex emtione venditione & donatione, 640. ex emtione venditione & locatione conductione, 641. 646. ex emtione venditione & contractu vitalitio, 642. ex donatione & contractu vitalitio, 643. ex emtione venditione & contractu fœnebræ, 647. ex emtione venditione & contractu fortis electricis, 648. ex locatione conductione & contractu fortis electricis, 649. ex mandato, societate ac fidejussione, 650. ex contractu pignoris & locatione conductione, 1224.
- Contractus negotiorum gestoris* negotiû causa cum alio initus, 549.
- Contractus onerosi* quorum sint species, 210.
- Contractus pignoris.* Definitio, 1190.
- Contractus fortis attributricis.* Definitio, 316. quid de eo tenendum, 317. si ad emtione venditionem accedat, 318. si ad donationem, 319.
- Contractus fortis divisoria.* Definitio, 310. effectus, 311. quam primum ex eo dominium acquiratur, 313.
- Contractus fortis electricis.* Definitio, 304. quando beneficis, 304. quando onerosus, 304. quinam in eo personam eligentis repræsentet, 305. quomodo dominium acquiratur, 306. quando ad donationem accedat, 307. 308.
- Contractus vitalitius.* Definitio, 435. qualis sit, 435. an licitus, 442. an sit mutuum, 437. an contractus fœnebræ,

Index Rerum Præcipuarum & Verborum,

- nebris, 438.
- Contractus ut dem, si des*, qualis sit, 188.
- Contractus ut dem, si facias*, qualis sit, 186.
- Contractus ut faciam, si dederis*, qualis sit, 187.
- Contrahere cum alea* cuiquam liceat, 368. cui non liceat, 367.
- Conventio alternativa mixta*, 708. 709, quando mixta esse definat, 710.
- Copia instrumenti, Copey*. Definitio, 993. fides copiarum, 994. quomodo concilierur, 995.
- Copta vidimata*. Definitio, 996. fides ejus, 997.
- Culpa in contractu æstimatorio* quando non præstanda, 117.
- Custodia rei non gratuita* qualem faciat contractum, 636.
- Creditor* an pignus aliud, vel hypothecam aliam, aut ejus loco fidejussores accipere teneatur, 1249.
- Creditoris jus in debitorem* si data apocha non solvatur, 74. si non integre, 77.
- Creditor anticrepticus* num jus suum alteri cedere possit, 1217. quando rationem reddere teneatur fructuum perceptorum, 1212. quando partem fructuum in sortem imputare debeat, 1213. quando pignus absque luitione restituendum, 1214.
- D.
- D**ammum an omne fraude detur, 153. cujusnam sit in cambio, si translatus non fuerit solvendo, 25. si ex mora in remittendis literis cambialibus commissa, 40. si sine culpa institoris in negotiatione contingat, 224. si detur ei, cum quo contra legem præpositionis contraxit magister, 295. si navis intereat, 284.
- Dammum in pignore datum* num sit restitutum, 1185.
- Dammum extraordinarium* in lusu, 352.
- Dammum ordinarium* in lusu, 352.
- Dans ob causam* quodnam habeat jus, 606.
- Dari in solutum* num possit invito, 797. quidnam dari possit, 798.
- Datio in solutum*. Definitio, 796. num liberet debitorem, 799. 800. quando sit necessaria, 806. num locum habeat in amicabili compositione, 898. quando locum faciat compensationi, 891. 802.
- Datio ob causam*. Definitio, 600.
- Datum nobis* quando alteri dari non possit, 159.
- Datum non factum turpe committatur* num sit restituendum, 618.
- Datum ob causam* quando restituendum, 603. unde obligatio restituendi nascatur, 604.
- Datum ob factum turpe* an restituendum, 622.
- Datum ob id, quod faciendum jam sumus obligati*, an restituendum, 623.
- Datum ob negotium jure nullum*, 609.
- Datum, ut reddatur, quod ex contractu*

Index Rerum Precipuarum & Verborum,

- Etu reddendum*, an sit restituendum, 620. quomodo accipiatur, 621.
- Debitor* an invitus compelli possit ad dationem in solutum, 806. quomodo a mora liberetur, 734. 735.
- Debitoris jus* in re oppignorata, 1152. jus prohibendi, ne res oppignorata deterioretur, 1259.
- Debitor chirographarius*. Definitio, 65.
- Debitum* quod exigi possit, 667. quando acceptum ferri, 749. quando compensari, 785.
- Debitt pars si solvatur*, an res oppignorata obligata maneat, 1238.
- Debitt remissio* num præsumatur ex pignoris redditione, 1246.
- Debitum cessum* cuiusnam solvendum, 711.
- Debitum chirographarium*. Definitio, 65. an solutio ferat moram, 84.
- Debitum conditionale* quando in purum convertatur, 816. an sine novatione acceptari possit, 817. an pure constitui possit, 128. 129. si ante existentiam conditionis solvatur, 588. si pure noveretur, 820. si acceptiletur, vel remittatur, 754.
- Debitum liquidum*. Definitio, 673. num de eo transigi possit, 897. num de eo amicabile compositio fieri queat, 897.
- Debitum illiquidum*. Definitio, 673. an ad id solvendum quis compelli possit, 674. quid fieri debeat, antequam solvatur, 675. num ejus causa solutio liquidi differri possit, 787.
- an cum liquido compensari queat, 784.
- Debitum purum* an sub conditione constitui possit, 100.
- Defraudator* ad quid obligetur, 151.
- Delegans*. Definitio, 839. quando compellere possit delegatarium ad debitum exigendum, 851. an prohibere possit, ne eidem solvatur, 853. an solutionem a delegato accipere, 854.
- Delegatarius*. Definitio, 839.
- Delegatus* quando alium nanciscatur creditorem, 850.
- Delegatio*. Definitio, 839. quomodo perficiatur, 839. quid operetur. 840. num fit solutio, 842. quomodo fiat, 843. 844. quot modis fieri possit, 845. an nover, 846. an revocari possit, 852. quando invalida, si delegatus non sit solvendo, 857. num ab ea detur regressus ad delegantem, 841. num fidejussores liberet, 858. quid in ea novari possit, 847. 848. num adiici possit pactum, ut delegans solvat, si delegatus solvendo non sit, 855. 856.
- Depositum* an compensari possit, 794.
- eine Dienthabheit*, 1272.
- Dissensu* quomodo tollatur obligatio, 654. 655.
- Divinatio*. Definitio, 298.
- Diviso vel communis* pro parte inæquali, 314.
- Dominiun* num transferatur in contra-

Index Rerum Præcipuarum & Verborum,

- Actu æstimatorio*, 97. quomodo acquiratur in eodem, si rem sibi retineat accipiens, 98. quando in eodem tacite transferatur, 105. an transferatur per solennem oblationem, 741. quando per verbalem, 742. quod in solutione transferatur, 719.
- Dominium pecunie* num transferatur, si cambio detur, 28.
- Dominus negotii*. Definitio, 513. ejus obligatio, 514. 521. quid restituere teneatur gestori, 521.
- Domini jus* in usufructuarium, 1506. 1507.
- Domus pignolata* si deflagret, num pignus, vel hypotheca solvatur, 1257. si fiat hortus, vel ad aream redigatur, 1258. an fundus cum ea simul oppignoretur, 1256.
- Duellum*. Definitio, 1090. an naturaliter licitum, 1091. an sit modus aptus ad controversiam decidendam, vel famam tuendam, 1092. an cogere ad id alterum liceat, 1093. quid liceat adversus eum, qui cogere vult, 1094. an in eodem de præmio contendere liceat, 1098. num præmium victori dandum, 1098. an provocatus id suscipere debeat, 1095.
- Duelli peracti effectus*, 1097.
- E.
- der **E**mpfänger; 13.
- Emtio per aversionem* qualis sit contractus, 499.
- Emtio spei*. Definitio, 486. quando sit nulla, 490. quid proprie ematur, 492. quidnam ex contractu accipiat, 488. quando pretium pro nihilo solvendum, 487. quomodo pretium determinandum, 498. an sit licita, 497. an jure externo valida, 497. quando non contrahenda, 496. sub qua lege contrahenda, 493. qua lege ad æqualitatem reducat, 494.
- in *Emtione venditione* num pretii determinatio sorti committi possit, 309.
- Epistola* quando vim instrumenti habeat, 998.
- Erfüllungs-Byd**, 1062.
- Evictio* num præstanda a daante in contractu do ut facias, 184. num in quolibet contractu oneroso, 185.
- Exemplum instrumenti*. Definitio, 993.
- Exercitor*. Definitio, 253. jus ejus contra magistrum, si contra legem præpositionis agat, 263. si prohibet, ne magister credat contrahenti navis causa, 283.
- Exercitores* si plures fuerint, in quantum obligentur, 279.
- Exercitoris & magistri contractus* si collidantur, 264.
- Exercitorio nomine* quando agat magister navis, 259. 260.
- Expletio juris*. Definitio, 1113. an sit licita, 1114. ejus termini, 1115. 1116. quando tentata destituatur effectu, 1117. quando perficiatur, 1121.

Index Rerum Præcipuarum & Verborum;

1121. cur rerum ablatarum requiratur taxationem, 1120. cur spatium deliberandi concedendum, antequam perficiatur, 1122. an si perfecta poenitere liceat, 1123. an in ea transferatur dominium, 1119.
- Expletioni juris* affinis actus, 1118.
- Expromissione* num novari possit, 831.
- F.
- F***aciens* ad quid obligetur in contractu, do ut facias, 179.
- Facta in contractu facio ut facias* quomodo præstanda, 203.
- ein Fahrweg*, 1340.
- Falsum testimonium* an sit mendacium, 1030.
- Fenestrarum* differentia, 1304. 1305.
- Fenestras, per quas patet prospectus in vicini aedes*, num habere liceat, 1301. an facere liceat in pariete alieno, vel communi, 1302.
- Fenestra lucifera. Definitio*, 1305.
- prospectiva. Definitio*, 1405.
- Fidejussio* qualis sit contractus mixtus, 651. an accedens ad veterem obligationem novet, 833.
- Fidejussor* quando compensare possit, 776.
- Fodina sæcunda. Definitio*, 477.
- infæcunda. Definitio*, 477.
- Fœnus amphiteroplum. Definitio*, 416.
- Fœnus heteroplum. Definitio*, 416. ad amphiteroplum quam habeat rationem, 417.
- Fœnus nauticum. Definitio*, 401. quomodo determinetur, 404. quando debeat, 405. 407. 408. num sit usura, 418. an usura centesima, 413. quid proprie sit, 419. quamdiu debeat, 406.
- Fœnus quasi nauticum. Definitio*, 402. quomodo determinetur, 404. quando debeat, 405. quando locum habeat, 409. num sit usura, 418. quid proprie sit, 419.
- Fraus. Definitio*, 147. naturaliter illicita, 148. an in pactis permissa, 149. 150. 173.
- Fraus in charta blanca commissa*, 1010. quod probanda, 1011.
- Fraus consilii. Definitio*, 147.
- Fraus exentus. Definitio*, 147.
- in Fraudem fieri* quid dicatur, 147.
- Fructuarium. Definitio*, 1210. 1420.
- Fructus ex re ad vendendum tradita æstimato* cujusnam sint, 120.
- Fructus pigtoris anticbrestici* quid sint, 1205. si superent usuras naturaliter licitas, quid fieri debeat, 1208.
- Fructus rei oppignorata* cujusnam sint tempore distractionis, 1202.
- Fructus usufructu finito* ad quem pertineant, 1467. 1468. 1469.
- Fundus liber. Definitio*, 1272. an præstet servo, 1275.
- Fundus servus. Definitio*; 1272.
- Furtum usus* num in pignore committatur, 1183.
- G.
- G***emeiner Wechsel*, 85.
- Gestio-

Index Rerum Præcipuarum & Verborum,

- Gestio negotii necessitas* unde æstimanda, 543.
- Gestio negotii* num domino fit utilis, unde æstimandum, 544. unde domini consensus in eam præsumendus, 545. quando valida, 546.
- Gestio negotii proprii tanquam alieni*, 542.
- Gestor negotii* quando pecunia domini ipse uti non debeat, 533. an debitum a seipso exigere possit, 534. num in eo animus donandi præsumatur, 541. quænam negotia gerere debeat, 547. quando teneatur ob non gesta, 548. an cum alio negotii causa contrahere possit, 549. quando cum domino quasi contrahere possit, 560. quando rem ejus quasi conducere, 561.
- etne Gerechtigkeit*, 1272.
- Gerechtigkeit* das dürre Holz zu brechen, 1380. Baum- und Wein-Pfähle, Hopffen, und Bohnen-Stangen zu holen, 1378.
- Gewercke*, 461.
- Giratio* quid dicatur in cambio, 55.
- die Girung*, 55.
- Glücks-Rad*, 337.
- Glücks-Topff*, 336.
- H.
- Habitatio*. Definitio, 1532. quomodo concedi possit, 1534. num differat ab usu ædium, 1536.
- Habitator*. Definitio, 1532. num aliis ædes, vel ædium partes locare possit, 1533. 1535.
- Honorarium* an ex contractu gratuito faciat mixtum, 633. an licitum in negotiorum gestione, 539. 540. an arbitro dare liceat, 976. 978. an promittere, 976. 977. quando promissum ab arbitro acceptari possit, 978. quando accipi non debeat, 979.
- Hypotheca*. Definitio, 1149. cujusnam sit, 1149.
- Hypotheca*. Definitio, 1143. cur constituat, 1143. ad quamnam obligationem accedere possit, 1194. quam in re constitui, 1162. quando distrahi, 1144. quomodo distrahenda in statu naturali, 1148. num subsistat in re meliorata, 1260. an in specie post specificationem, 1261.
- Hypotheca conventionalis*. Definitio, 1191.
- Hypotheca generalis*. Definitio, 1193. quænam comprehendat, 1195. quomodo cum restrictione constituat, 1196.
- Hypotheca specialis*. Definitio, 1193.
- Hypotheca voluntaria*. Definitio, 1192.
- Hypotheca jus*. Definitio, 1143. quale sit, 1145.
- Hypotheca luitio*. Definitio, 1159. quando fieri debeat, 1159.
- Hypotheca solut* quando dicatur, 1241. quomodo

Index Rerum Præcipuarum & Verborum,

- quomodo solvatur, 1241. 1242. 1251. 1252. 1262. si constituta, donec conditio existat, 1252. quando non solvatur, 1243. 1257. 1258.
- I.
- I***mparialis.* Definitio, 934. quomodo de re controversa statuat, 936.
- Impense* quænam ad usuarium pertinent, 1528.
- Impense in pignus* quænam restituendæ, 1199. quænam non, 1200. 1201.
- Inedificationis jus* in pariete communi, 1290. 1292.
- Inæqualitas eorum, quæ periculo exponuntur,* quando attendenda in ludis, 362. quando in eam consentiant lufores, 363.
- Indebitum.* Definitio, 570. in quo consistat, 570. quod in repetendo soluto probandum, 595. si dubitante animo solvatur, 599. an licite possit accipi a sciente, 581.
- Indebitum* ratione hominis, 589. 590.
- Indebiti acceptio.* Definitio, 572. an acceptum alienari possit a sciente, 579.
- Indebite accipiens* ad quid obligetur, 573. in quod consentire is præsumatur, 574. cuiusnam æquiparandus, 591. ad quænam teneatur, 592.
- Indebiti solutio.* Definitio, 571. an sit quasi contractus, 575. num dominium transferat, 578. si cessionario facta, 594.
- Indebite solvens* qualem animum accipientis præsumat, 586.
- Indebite solutum* num vindicari possit, si alienatum fuerit, 580. quo animo accipiat a sciente, 582. ad quid accipiens obligetur, 583. an animum restituendi habere possit, 584. qualis hic sit, 585. an ex quasi contractu obligetur, 587.
- De** *Inhaber des Wechsel Briefes,* 13.
- Indoffatio literarum cambalium.* Definitio, 52. an licita naturaliter, 52. in cuius locum succedat, 53.
- Indoffans* quinam in cambio dicatur, 52.
- Indoffarius* quinam in cambio dicatur, 52. in cuius locum succedat, 53. regressus, 54.
- Interpellatio.* Definitio, 682. an præcedere debeat exactionem debiti, 683. si fuerit conventa, 684. an moribus recepta habenda pro tacite conventa, 686. si conventa fuerit omissa, an pactum renovetur, 685.
- Institor.* Definitio, 213. jus & obligatio, 214. officium, 225. quomodo negotiationem administrare possit, 215. a quonam proponi, 215. quando obliget proponentem, 219. 220. 221. quomodo se & præponentem simul obliget, 225. num proprio nomine negotiationem aliquam exercere possit, 1226. an finito officio adhuc valide agat negotiationis causa, 228. 230. an debitorem
- Pppppp

Index Rerum Præcipuarum & Verborum

- torem ad solvendum compellere possit; 234. num dolose agat finito officio adhuc contrahens; 231, 232. ad quid teneatur ei, cum quo contraxit, finito officio, 238. si a pulchris communi negotiationi præponatur, 245. quando ante tempus conventum dimitti possit, 248. quod rationem administrationis reddere teneatur, 249. cum eo contrahens quid observare debeat, 229.
- Institor* num sit, qui scenerandæ pecunie præpositus, 250.
- Institores* contractus proprii, 241.
- Institores* plures si eidem negotio præponantur, 240. si diversa lege, 241. si communi consilio administrare debent, 242. et seqq.
- Instituto nomine agere*, quando dicitur institutor, 217. quando agat, 218.
- Instrumentum*. Definitio, 988. quanam per id probentur, 989. a quanam subscribendum & cui tradendum, 991. si duo exemplaria conficiantur, quanam observanda, 992. si a testibus subscriptum & recognitum, 1002. quando non opus sit, ut in parte adversa recognoscatur, 1003. si subscriptio per dolum aut errorem facta, 1006.
- Instrumenti, ab alio confacti subscriptio* quid requirat, 1004.
- Instrumenti amissi effectus*, 100.
- Instrumentum originale*. Definitio, 993.
- Ite* quanam dicatur, 1326.
- Ite*. Definitio, 1327. quos habeat limitantes, 1328. quanam lege constitui possit, 1329. an in itinere equo quis vehi possit, 1330. quid iter habenti non liceat, 1331.
- Juramentum* num requiratur ad amicabilem compositionem & transactionem, 893. quando illicite accedat, 894. an generali magis, quam speciali transactioni conveniat, 896. quando per id probandum, 1060. quale sit, quo factum probatur, 1061. num pars parti deferre possit coram arbitro, 1082. quodnam deferre possit, 1083. quando recusari possit, 1072.
- Juramentum acceptatum* an iterum recusari possit, 1073. quo effectu recusetur, 1073.
- Juramentum a partibus delatum* num revocari possit, 1085. an, si deferatur, eius loco probatio admittenda, 1084. an deficiente probatione referri possit, 1086.
- Juramentum liti decisivum*. Definitio, 1066. effectus, 1067. divisio, 1068.
- Juramentum liti decisivum voluntarium*. Definitio, 1068.
- Juramentum liti decisivum necessarium*. Definitio, 1068.
- Juramentum purgatorium*. Definitio, 1065. num referri possit, 1087.
- Juramenti recusatio*. Definitio, 1069. an contineat tacitam relationem, 1074.
- Juramenti relatio*. Definitio, 1069.
- Juramenti remissio*. Definitio, 1075. effectus, 1075.
- Juramentum (impletorium)*. Definitio, 1062.

Index Rerum Præcipuarum & Verborum,

1062. effectus, 1063. quando requiritur, 1064. num referri possit, 1087. si remittatur, quid operetur remissio, 1081.
- Iuramenti testium effectus*, 1041.
- Ius accipientis quod tollatur sublato iure dantis*, 1263.
- Ius altius tollendi num domino competat*, 1269.
- Ius belli num in causa dubia competat*, 1100. 1101. ob prætensiones quando competat, 1104.
- Iuris cambialis rigor*, 62. num juri naturæ adversus, 63.
- Ius calcis coquenda*. Definitio, 1376. quomodo de eo conveniri possit, 1376.
- Ius colligendi ramos aridos*. Definitio, 1380.
- Ius contractum do ut facias, adimplentis adversus alterum*, 170. 171. si interfit dantis, ut alter faciat, 172.
- Ius controversum*. Definitio, 867.
- Ius creditoris solutione extinctum*, 661.
- Ius domini in usufructuarium*, 1506. 1507.
- Ius glandis legenda*. Definitio, 1382.
- Ius hypothecæ num rei alienatione tollatur*, 1153. 1154. num remitti possit salvo debito, 1233. an una cum debito, 1234.
- Ius infortiorum quando extinguatur*, 227.
- Ius lignandi*. Definitio, 1380.
- Ius lapides cadendi*. Definitio, 1379.
- Ius pascendi*. Definitio, 1365. quomodo non extendendum, 1366. an eodem aliter uti liceat, 1367. an locari, vel commodari possit, 1368. an numerus pascendorum pecorum alienis compleri possit, 1369. quomodo per pactum immutetur, 1370. an pecora domini fundi servientis in eodem pasci fundo possint cum pecoribus domini prædii dominantis, 1371. quid domino prædii servientis facere non liceat, 1372. 1373. pecora morbosa. cur pascere non liceat in fundo serviente, 1374. 1375.
- Ius pedamenta sumendi*. Definitio, 1378.
- Ius pignoris*. Definitio, 1142. quale sit, 1145. an remitti possit, salvo debito, 1233. an una cum debito, 1234. num rei alienatione tollatur, 1153. 1154.
- Ius ab usufructuario concessum vicini fundi domino quale sit & quamdiu duret*, 1460.
- Ius utendi fruendi num sit in dominio fructuarii*, 1445.
- Ius venandi*. Definitio, 1383.

K.

- Kerbhölzer*, 1012.
- Kuckus, ein Kux*. Definitio, 459. an sit res immobilis, 465. an alienabilis, 470. an vendi possit, 470. si nulli sint ejus reditus, unde pretium determinetur, 474. si sint reditus, unde pretium determinetur, 475. an vili pretio emti lucrum sit emtoris, si ditissimus evadat, 478.
- Kuckus fecundus*. Definitio, 477.
- Kuckus emere quinam non debeat*, 476.
- Kucus emtor an in contractum metallicum consentiat*, 472. 473.

Index Rerum Præcipuarum & Verborum,

- Kuckus infecundus.* Definitio, 477. an licite derelinquatur, 482.
- Kuckus jus* in quo consistat, 460.
- Kuckuum venditio* quænam non sit valida, 485. an licita, si ditissimi pro ingenti pretio vendantur, 479.
- L.
- L***Agium.* Definitio, 9. quodnam sit æquum, 10.
- Laudum.* Definitio, 945. cur eo sit standum, 946. quid requirat, 982. & sqq.
- Leib Rentens,** 430.
- Lex præpositi* in contractu exercitorio quem habeat effectum, 262. cur manifestanda, 266.
- Liberatio.* Definitio, 653. ejus per solutionem effectus, 662.
- Licht Recht,** 1308.
- Littera advisoria.* Definitio, 18. tenor, 17.
- Littera bodemertales.* Definitio, 429.
- Littera cambiales.* Definitio, 15. tenor, 14. exemplum, 18. an reddi, vel non accipi possint, quando de valuta conventum, 33. quomodo ad acceptandum mittendæ, 30. quinam earum sit dominus, 29.
- Litterarum cambialium acceptatio* si non absolute negetur, 34.
- Littera cambiales prima* quales esse debeant, 16.
- secunde* quales esse debeant, 16.
- Lis* num decidatur amicabili compositione & transactione, 884.
- Litis diremitionem* an sorti committere liceat, 1099.
- Locatio conductio operarum* an sit con-
- tractus do ut facias, 165.
- Loß,** 295.
- Lotaria; Lotterie.* Definitio, 320. obiectum, 335. an sit licita, 321. 323. 324. an valide inearur, 322. quodnam in ea statuendum pretium, 325. quando pars lucri alius debeatur, 372. quid in ea ematur, 328. 329. quando ea sit perfecta, 330. quando consummata, 331. quod requirat ignorantiam eventus ab utraque parte, 332. quomodo schedulis valor suus assignandus, 333. si plures schedule communis lucri causa emanant, 334. quodnam sit jus lotariam instruens, 325.
- Lucrum ex permutatione monete* quando percipere liceat, 6. 7.
- Lucrum ex negotiatione ab inspectore administratis* cujusnam sit, 224.
- Lucrum primum* in lusu, 352.
- Lucrum secundarium* in lusu, 352.
- Ludere* cuiam liceat, 368. cui non liceat, 367.
- Ludorum* genera, 353.
- Ludus* si voluptatis percipiendæ gratia instituitur, 364. quando in eo pecuniam periculo exponere non liceat, 365.
- Ludi artificiales.* Definitio, 353. utilitas, 354. quando promiscue liciti, 369. 374.
- Ludi fortuiti.* Definitio, 353. an illiciti, 359. an valeant jure externo, 360.
- Ludi mixti.* Definitio, 353. utilitas, 354. quando promiscue liciti, 369. 370.

Index Rerum Principuarum & Verborum,

Limitis ista omnia an victio præcludi possit, 1303.

M.

M*agister navis.* Definitio, 253. jus, 254. a quonam navi præponi possit, 255. qua lege præponendus, 256. quomodo jus restringatur, 257. ad quid obligetur, 258. 259. quando exercitorio nomine agat, 259. 260. quando exercitorem aliis & hos ipsi obliget, 261. an cum eo contrahens obligetur, ut instructionem sibi exhiberi curet, 267. quando & se & exercitorem simul obliget, 269. si mutuet pecuniam navis causa, 280. si debitum solvit, vel propriam pecuniam in navem impendit, 281. an debitorem ad solvendum compellere possit, 282. si proprio nomine contrahit, 268.

Magistri & exercitoris contractus si collidantur, 264.

Magistri plures si eidem navi præponantur, 271. 272. si divisis officiis, 273. si conjunctim, 274. quomodo cum iis contrahendum, 275. quando ex contractu unius non obligetur exercitor, 276. jus unius in alterum, 277.

Madatum exigendi qui habet num novare possit, 823.

Mediatio. Definitio, 923. quomodo efficiatur necessaria, 927. num revocari possit, 940.

Mediator. Definitio, 923. cuiusnam causam agat, 924. qualis esse debe-

at, 937. 938. an ad tractatus adhibendus, 939. an ex conventu tractatum excludi possit, 941. quando excludi nequeat, 942. an sponte se offerens fit admittendus, 926.

Mediatoris cura in tractatibus finiendis, 934. jus, 925. officium, 929. 930. & sqq. sententia num fit standum, 928.

Merces assicuracionis quomodo dividatur, 416. an sit tempori proportionalis, 415.

Merces amphoteroplus, 416.
beteroplus, 416.

Metalla an sint in usufructu, 1425.

Metu extortum num sit restituendum, 619.

Mineralia num sint in usufructu, 1425.

Missilia. Definitio, 500. quomodo eorum dominium transferatur, 501.

Missilium occupandorum emptio, 502. si a venditore non consumatur, 503.

Moneta mox reprobanda num ante diem solvi possit, 692.

Moneta permutatio quando non sit gratuita, 6. 7.

Moneta specierum permutatio, 1. quanam de ea tenenda, 2. 4. & sqq.

Moneta valor quinam in cambio manuali spectandus, 4.

Moneta valor intrinsecus quando in permutatione attendendus, 5.

Mora an post compensationem committatur, 792, 793. an novando purgetur, 812. quando in restituendo indebite

accepto committatur, 593.

Navis

Index Rerum Precipuarum & Verborum

- N.**
- N**avis si interit, cuiusnam sit damnum in contractu exercitorio, 284.
- Nauta** quinam dicatur, 285. an contrahendo magistrum, vel exercitorem obligare possit, 285. num. hodie meriam contrahere, 423. 427. an merces quasdam in navi vendere, 428.
- Negans** quando pro convicto habendus, 1040.
- Negotiatio quaesitaria** Definitio, 213.
- Negotii gerendi necessitas** unde aestimanda, 543.
- Negotiorum gestio.** Definitio, 512. quanam ex ea nascatur obligatio, 514. an sit gratuita, 539. cum quo conveniat, 522. an prohibente domino continuari possit, 527. quando non sit quasi contractus 538. num. rati habitata domino, antequam absoluta, abeat in verum contractum, 535. 536. quo effectu rati habeatur, si fuerit absoluta, 537. si negotium, quod geritur, in contractu consistat, 550. 551. 552.
- Negotiorum gestor.** Definitio, 513. ad quid obligetur, 514. 515. & sqq. quodnam damnum reparare teneatur, 516. quod rationem negotii gesti reddere debeat, 517. quidnam domino restituere debeat, 518. quatenus teneatur ob non facta, 519. quidnam domino restituere non teneatur, 520. quomodo negotium gerere debeat, 523. quas impensas facere liceat, 524. quando fines negotii gesti excedat, 525. si contra prohibitionem domini negotium iuriter gerat, 526. an prohibere damnum, no. gestio nem continuare possit, 527. quando casum praestare teneatur, 528. an pecuniam soterare possit, 529. 530. quando usuras solvere teneatur, 531. 532.
- Negotium bilaterale.** Definitio, 990.
- Negotium unilaterale.** Definitio, 990.
- Nomen debitoris** an oppignorari possit, 1172.
- Novare** quinam possit, 826. & sqq.
- Novandi animus** quando expresse significandus, 837. quando expresse dicitur, quid absit, 838.
- Novatio.** Definitio, 809. quid operetur, 810. 811. an purget moram, 812. an a pena liberet, 813. quando non tollat obligationem fidejussoria, 815. an amicabile composicio esse possit, 898. quomodo fiat, si debitor meus alteri delegatur, 849. an fiat delegando, 846. num. in eam consentire debet debitor, 850. quomodo in ea mutari possit debitum, 848. num. in ea adici possit, qui in priori obligatione non erat adiectus, 824. num. ab ea ad veterem obligationem redeundo fidejussio reviviscat, 814.
- Negotii conditionata** effectus, 819.
- Numerarius** quinam dicatur, 818.
- O.**
- Obligatio** an num. transferat periculum in creditorem, 743.
- Obligatio verbalis debiti.** Definitio, 726. cumnam equipollet, 737. quando equipollet, solenni, 738. quando dominium

Index Rerum Præcipuarum & Verborum,

missum transferat, 743. quando de
bitorem liberet, 740.
Oblatio realis nuda. Definitio, 736. cui
 nam æquipolleat, 737.
Oblatio realis solennis. Definitio, 736.
 quando et æquipolleat verbalis, 738.
 quænam declaratio eidem æquipol-
 leat, 744. num transferat dominium,
 741. num liberet, 739.
Obligatio nascens ex contractu estimato-
 rio, 90. & seq. ex cambio nata
 num moram ferat, 61.
Obligatio in diem si putè novetur, 821.
Obligatio tolli quando dicitur, 643. quan-
 do tollatur, 653. quod tollatur solu-
 tione, 660. quod dissensu, 654. 655.
 quomodo conditionata tollatur, 656.
Oeconomica rei præpositus num fit insti-
 tor, 252.
Olla fortuna. Definitio, 336. quomodo
 contractus perficiatur, 336. quinam
 contractus in genere cum eo conve-
 niant, 338. quomodo pretium sche-
 dularum determinandum, 339. quod-
 nam lucrum in pretium rerum impu-
 tandum, 340. quando illata, 341.
Opera quando in solum dari possint,
 803.
Oppignorandi jus cuiam competat, 1164.
Oppignorata rei quomodo obligetur,
 1163. an alii oppignorari possit, 1171.
Oppignoratio. Definitio, 1142. quale jus
 in ea constituatur, 1145.
*Oppignoratio ejusdem rei pluribus cre-
 ditorebus facta* num sit licita, 1180.
 quid de jure creditorum in hoc ca-

su tenendum, 1181.
Oppignoratio rei alienæ quando conva-
 lescat, 1174. 1175. quando non, 1176.
Oppignoratio secunda consensu prioris
 creditoris facta, 1253. si jam pluribus
 oppignorata, 1254.
Original, 993.
Pacta cum antichresi non confunden-
 da, 1214.
Pacta jurata pignori contractus adjecta
 num valida, 1332.
Pactum antichrescos, vel antichreticum.
Definitio, 1205. an licitum, 1206.
 1207. quale appareat, quando non
 est, 1213. an expressi & taciti sit idem
 effectus juris, 1216.
*Pactum antichreticum expressum. Defi-
 nitio*, 1209.
tactum. Definitio, 1209.
Pactum commissorium an pignori adjici
 possit, 1227. quando adjiciatur, 1227.
Pactum conditionatum quo effectu dis-
 solvatur, 656.
Pactum liberatorium. Definitio, 760.
Pactum de duello incendo quale sit, 1095.
Pactum de non petendo. Definitio, 760.
 quid eo agatur, an sub conditione
 inihi possit, 762. an valeat de parte,
 763. quomodo fiat, 764.
Pactum de re oppignorata non iterum
 oppignoranda, 1173.
Pactum mixtum. Definitio, 624.
Pactum ne pignus luere liceat an sit com-
 missorium, 1229.
Pactum ut pignus in solum accipiatur
 num

Index Rerum Præcipuarum & Verborum,

- num sit commissorium, 1290.
Pactum ut pignus majore summa luatur,
quam fuerit credita an licitum, 1231.
Pariet communis cujus sumtu reficien-
 dus, 1288. si pro parte communis,
 1289.
Pars debiti an acceptilari possit, 756.
Pars debiti communis si acceptiletur, 758
Pars metallica Definitio, 459.
Parthellibete, 934
Partialis. Definitio, 934.
Pecoris ad aquam appulsus. Definitio,
 1361. quando contineat actum, 1361.
 quando non, 1362. 1363. si id ad
 certum numerum, vel genus peco-
 rum adstrictus, 1364.
Pecunia quando periculo exponi neque-
 at in ludo, 365. quando in nullo
 contractu aleam continente, 366.
 num affecurari possit, 400. in nego-
 tiorum gestione fœnerata, 530 non
 fœnerata, 531.
Pecunia constituta. Definitio, 121.
Pecunia mutata ad solvendum debitum
 navis causa contractum, 280.
Pecunia nautica, vel trajectitia. Defi-
 nitio, 401. quando periculum sit cre-
 ditoris, 410.
*Pecunia quasi nautica, vel quasi trajecti-
 tia.* Definitio, 402.
Pecunia prænumeratio ob præstationem
 futuram, 607.
Pensio ex contractu vitalizio solvenda an
 sit usura, 436.
*Pensio, que solvitur ratione fructuum ex
 re, quomodo finito usufructu inter*
 fructuarium & proprietarium divi-
 denda, 1471.
Pensiones quomodo finito usufructu in-
 ter fructuarium & proprietarium
 dividendæ, 1470.
Periculum quando tacite in se recipias
 accipiens in contractu æstimatorio,
 107. ne debitor sit solvendo, 678.
 ne fidejussor sit solvendo, 679.
Pignus. Definitio, 1142. cur constituitur,
 1142. in quam re constitui possit,
 1162. ad quam obligationem accedere
 queat, 1194. quando restituendum,
 1160. quando distrahi possit, 1144. quo-
 modo distrahendum in statu naturali,
 1148. cujus nomine vendatur, 1155. si
 nemo emere, nec creditor habere ve-
 lit, 1158. num salvo debito reddi possit,
 1245. num in solum dari vel accipi,
 1150. num eodem utiliceat, 1188.
Pignus conventionale. Definitio, 1190.
Pignus voluntarium. Definitio, 1192.
Pignus solvi quando dicatur, 1240. quo-
 modo solvatur, 1241. 1242. 1243. 1244.
 1247. 1248. quando non, 1243.
Pignoris custodia an exigatur a creditore,
 1184.
Pignore furto ablato num liberetur debi-
 tor, 1189.
Pignore interempto num tollatur oblig-
 tio debitoris, 1188.
Pignoris luitio. Definitio, 1159. quando
 pignus luendum, 1159. an venditum
 adhuc lui possit, 1161. an pro debito
 lio retineri, si luitur, 1239.
Pignori alienationem passum &c. non distri-
 buendo

Index Rerum Præcipuarum & Verborum.

- bondo* quid operetur, 1157.
- Pignoris distracti pretium* si non adæquet debitum, 1151.
- Pignoris venditio* num valeat, si debitor non fit in mora, 1146. cur debitori denuncianda, 1156. quantum de venditi pretio debeatur creditori, 1147.
- Plus solvendi* ad quid obligemur, 598.
- Pena* an novando committatur, 813.
- Pena adjectio* an nover, 833.
- Possessio* quando solum transferatur in solutione, 719. qualis ea sit, 720.
- Possessio servitutis* quando incipiat, 1395. in quonam consistat, 1396.
- Prædium.* Definitio, 1265.
- Prædium dominans.* Definitio, 1271.
- Prædium rusticum.* Definitio, 1266.
- Prædium serviens.* Definitio, 1271. servientis ac dominantis situs ad servitutem necessarius, 1392.
- Prædium urbanum.* Definitio, 1266.
- Premium* promissum ei, qui de eodem cum aliis certat, 343. quando commune fiat, 348.
- Præmoneratio pecunie* ob præstationem futuram, 607.
- Præponens.* Definitio, 213. quando obligetur per institorem, 219. 220. 221. an exigere possit debitum durante officio, 235. officium, si dimittat institorem, contractu nondum finito, 236. quando ex facto institoris dimissi obligetur, 237. regressus ejus ad institorem dimissum, quando ex facto ejus aliis obligetur, 238. an obligetur, 238. an obligetur, si ex contractu institoris acceptum in rem suam vertit institutor, 239.
- Præponens nomine* quid fiat, 218.
- Præscriptio servitutis affirmativæ,* 1397. negativæ, 1398.
- Præsentans.* Definitio, 13. quemnam sibi obligatum habeat, facta acceptatione, 24. quid facere debeat, literis cambialibus non acceptatis, 41. num consentire teneatur in solutionem particularem, 49. num solutionem ab alio accipere teneatur, literis cambialibus non acceptatis, 30. num jus suum cedere possit, 51. num solutionis exactionem alii mandare, 51.
- Præcarium.* Definitio, 1124. quale fit jus, 1125. an requirat traditionem, 1126. an pactum de non revocando intra certum tempus adjici possit, 1127. quale fit ejus objectum, 1130. quomodo a novo domino revocetur, 1140. quomodo constituatur, 1141. an alienatione solvatur, 1138. 1139. quomodo solvatur, 1133. 1134. 1136. quando restitutus sit in mora, 1135.
- de Præcario* qualis fit conventio, 1128.
- Præcarium concedentis* jus adversus eum, qui rem restituere non vult, 1129.
- Præca-*

Index Rerum Precipuarum & Verborum.

<i>Precarium habentis</i> obligatio quomodo tollatur, 1131. an is rem ultro restituere possit, 1132.	rem acceptanti tradenda, 46. an locum habeat, si tractatus compen-
<i>Pretii determinatio per sortem</i> in emptione venditione, 309.	set, 790.
<i>Pretium taxationis gratia</i> quando adjiciatur, 109.	<i>Protestatio de non pagamento</i> quid sit & num ea sit opus, 48.
<i>Pretium venditionis gratia</i> quando adjiciatur, 111.	<i>Protocollum.</i> Definitio, 999. ejus fides, 1000. dissensus ejus & instrumenti, 1001.
<i>Pretio rei ad vendendum tradita taxationis gratia</i> adjecto qualis sit contractus, 110.	<i>Proventus kukuum</i> , 463. quando datur, 463. quomodo distribuendi, 464.
<i>Prima Wechsel-Brief</i> , 16.	<i>Provocatio ad duellum</i> num licita, 1095.
<i>Probatio</i> per instrumenta, 989. & sqq. per juramentum, 1060. per testes, 1014. et sqq. per testem unum, 1037.	<i>Pugna</i> , Definitio, 1088.
<i>Probatio plena.</i> Definitio, 1038. effectus, 1039.	<i>Purgare se</i> quid significet, 1065.
<i>Probatio semiplena.</i> Definitio, 1038. quanam sit, 1038.	Q.
<i>Procurator.</i> Definitio, 251. quomodo differat ab institute, 251.	<i>Quantitas</i> num compensari possit cum specie, 780.
<i>Procurator extrajudicialis</i> , 251.	<i>Quantitas major</i> num constitui possit, 142. num major, quam quae debetur, constituta valeat, 143.
<i>falsus</i> , 251.	<i>Quasi contractus.</i> Definitio, 504.
<i>judicialis</i> , 251.	quanam hinc nascatur obligatio, 505. quando validus, 506. & sqq. quando non valeat, 509.
<i>negotiorum</i> , 251.	cum quibus quasi contrahere liceat, 510. an sint juris naturalis, 511.
<i>vetus</i> , 251.	<i>Quasi emissio</i> quid sit, 554. in quibus casibus locum habeat, 553 - 556.
<i>ad partem negotii</i> , 251.	quodnam pretium in ea solvendum, 555.
<i>universalis</i> , seu ad omne negotium, 251.	<i>Quasi locatio conductio</i> quid sit, 562.
<i>Protestatio.</i> Definitio, 44.	quando locum habeat, 561.
<i>Protestatio literarum cambialium.</i> Definitio, 44. an sit necessaria & quomodo fiat, 45. cur per hono-	<i>Qua</i>

Iudex Rerum Pracipuarum & Verborum.

Quasi mutuum quid sit , 558. quando locum habeat , 557. quando quasi emtioni præferendum , 559.
Quasi Procurator , 251.
Quasi sine causa acceptum quid dicatur , 608. quando ita accipiatur , 610. 611. 613.
Quasi societas quando contrahatur , 564. ejus effectus , 565.
Quasi usus. Definitio , 1530.
Quasi usufructus. Definitio , 1511. an dominium in eo transferatur , 1512. ad quem in eodem pertineat casus , 1513.
Quittung , 74.

R.

R *Ratio administrationis* ab institute reddenda , 249.
Ratio senoris heteropli & amphoteropli , 417.
Reditus quomodo finito usufructu inter fructuarium & proprietarium dividendi , 1470. ad quem pertineant , qui ratione juris in re solvuntur , 1472.
Reditus kukuam quando dentur , 463. quomodo distribuendi , 464. an sint fructus metallifodinæ , 466.
Reditus annus. Definitio , 430. an emi et vendi possint , 431.
Reditus vitalitii. Definitio , 430. in quo consistant , 443. an emi & vendi possint , 431. an cedi , 455.

& quo effectu , 456. 457. an constitui possint per donationem , 454. quomodo sub conditione constituentur , 458. super quam re constitui possint , 452. si super obligatione personali constituentur , 450. si super re , 451. quomodo determinandi , 439. an sint usuræ , 436. an liciti , 440. 441. quando extinguantur , 432. an fors pro iis data repeti possit , 433. an quid restituendum , si pensio percepta superet sortem , 434.
Reditus vitalitius fructuarium. Definitio , 447. quomodo determinetur , 444. quot modis differat , 445. quando fit nullus , 446. an emi ac vendi possit , 448. an pro eo pecunia accipi queat , 448. quando expirèt , 449.
Reditus vitalitius pecuniarius. Definitio , 477.
Reditus vitalitii super reditu vitalitio constituit duratio , 453.
Reinigungs. Eyd , 1066.
Remissa quid dicatur in cambio , 19.
Remissio debiti liquidii quid sit , 898. remisso debito num jus pignoris & hypothecæ extinguatur , 1235. an res oppignorata restituenda , 1236. quid fieri debeat , parte remissa , 1237.
Remissio juramenti. Definitio , 1075.
Remittens , *der Remittente* , quina

Index Rerum Pracipuarum & Verborum.

- nam dicatur in cambio, 13. ad
quid obligetur trassato, 21. quid
ipsi incumbat in remittendis literis
cambialibus ad acceptandum,
39.
- Rei anticreptica* restitutio qualis sit,
1225.
- Rerum alternative debitarum* quam
solvenda, 707.
- Res aliena* num oppignorari possit,
1165. num a sciente pignori acci-
pi, 1169. an oppignorata restitu-
enda, 1166. quando oppignorari
possit, 1167. sub qua conditione
oppignorari possit, 1170.
- Res aliena soluta* num vindicari possit,
721. si bona fide consumpta, 722.
si mala fide consumpta, 723. si
bona fide soluta & consumpta, 724.
si mala fide soluta & bona consum-
pta, 725. si a sciente scienti soluta,
726.
- Res communis* divisio pro parte in qua-
li, 314.
- Res debita* loco quando aliam auferre
liceat, 1112.
- Res eadem* si pluribus creditoribus fue-
rit oppignorata, 1180. 1181.
- Res extitura* num oppignorari possint,
1178.
- Res fructuaria* num oppignorari & a-
lienari possit sine consensu fructua-
rii, 1480. num durante usufructu
a domino immutari possit, 1489.
- Res fungibilis indebite soluta* quando
restituenda, 576.
- Res legitiosa* num oppignorari possit,
1179. num sit solvenda, 676.
cuiam debeat eus possessio,
676.
- Res, in qua usufructus continuus,*
num sit tradenda, 1444.
- Res mutuata* an alteri dari possit,
157.
- Res oppignorata* quatenus alienari pos-
sit, 1153. ejus defectus quodnam
jus conferat creditori, 1203. 1204.
si in ea debitor jus resolvable ha-
bet, 1264.
- Resignatio.* Definitio, 682.
- Respectus personarum.* Definitio,
964. an conveniat arbitro, 965.
966.
- Restitutio ejus, quod ex contractu plus
acceptum,* quando non sine fraude
omittatur, 152.
- Res uti* quinam dicatur, 1516.
- Reus.* Definitio, 980. quid ei in-
cumbat, 987.
- Rigor juris cambialis* in quo consistat,
62. num juri naturæ adversus, 63.
- Rota fortune.* Definitio, 337.
- S.
- Scriptura* an ad acceptationem lre-
rarum cambialium sit necessaria,
42.
- Secunda Wechselbrief,* 16.
- Securitas,* 54.
- Servitium*

Index Rerum Præcipuarum & Verborum.

- Servitus.* Definitio, 1267. quale sit jus, 1268. quot sint species, 1278. quando per consequentiam debeat, 1418. an eadem esse possit prædii urbani & rustici, 1280. in quonam prædio acquiri possit, 1389. 1390. si acquiratur ab eo, qui dominium revocabile habet, 1391. ad quamnam domini partem pertineat, 1277. si certa lege imponatur, 1318. 1320. si imponatur ab eo, qui dominium revocabile habet, 1387. 1388. quando tacite remittatur, 1406. quando reviviscat, quæ confusione temporali fuerat extincta, 1417. quinam remittere possit, 1400. quo effectu remittatur, 1401. quinam remittere non possit, 1402. quinam non præscribere, 1399.
- Servitutis amissio* per prædiorum confusionem, 1411. 1412. per confusionem communis & servientis, 1414. interitu fundi alterutius, 1416. ex derelictione præsumta, 1410. an amittatur non utendo, 1408. quando derelicta præsumatur, 1409. an amittatur, si communis fiat domini prædii dominantis & alterius cujuscunque, 1413. si pars servientis fiat propria, 1415.
- Servitutis amissa* quid lucretur dominus prædii servientis, 1403. an amissa unius jus ceteris accrescat, 1419.
- sine Servitute* in prædio alieno num quicquam facere liceat, 1293.
- Servitutis effectus*, 1274.
- jus unde metiendum*, 1283.
- possessio* quando incipiat, 1395.
- promissio* ad quid obliget, 1454.
- Servitus affirmativa.* Definitio, 1269. quomodo præscribatur, 1392.
- Servitus altius tollendi.* Definitio, 1299. quænam in constitutione observanda, 1300.
- Servitus altius non tollendi.* Definitio, 1297. quo effectu constituitur, 1298.
- Servitus aque ducenda.* Definitio, 1354.
- Servitus cloacæ habenda.* Definitio, 1322.
- Servitus cloacæ immittenda.* Definitio, 1321.
- Servitus communis prædio imposita* num a socio uno remitti possit, 1407. quando fundo communi imponenda, 1384. quomodo promitti possit, 1385. quomodo subsistat, communione sublata, 1386.
- Servitus eluviei recipienda.* Definitio, 1325.
- Servitus luminum.* Definitio, 1306.

Index Rerum Principiarum & Verborum.

- quales fenestraz in ea concedantur, 1306. an ea impediat ædificationem, qua fenestraz obscurantur, 1307.
- Servitus ne luminibus officiat.* Definitio, 1301. obligatio servitutem debentis, 1307. quando in servitutem non altius tollendi abeat, 1309.
- Servitus negativa.* Definitio, 1269. quomodo præscribatur, 1398.
- Servitus oneris ferendi.* Definitio, 1281. obligatio rem reficiendi inde enata, 1282. cujus sumru paries, vel columna refici debeat, 1284. cujusnam sit fultura, si refectio fiat, 1285. quando dominus prædii servientis reficere non teneatur, 1286.
- Servitus oneris ferendi in pariete communi,* 1291. an sine ea parieti communi inædificare liceat, 1292.
- Servitus perpetua.* Definitio, 1273.
- Servitus personalis.* Definitio, 1270.
- Servitus prædiorum urbanorum.* Definitio, 1279.
- Servitus prædiorum rusticorum.* Definitio, 1279.
- Servitus prospectus.* Definitio, 1310. quales fenestraz in eadem concedantur, 1310.
- Servitus ne prospectus officiat.* Definitio, 1311. an contineat servitutem prospectus, 1311.
- Servitus prospiciendi.* Definitio, 1295.
- Servitus realis.* Definitio, 1270. num possideatur, 1446. an ad certum tempus constitui possit, 1394. quomodo reales & personales a se invicem discernantur, 1393.
- Servitus sterquilinti habendi.* Definitio, 1323. an contineat servitutem cloacæ habendæ, 1324.
- Servitus stillicidii avertendi.* Definitio, 1313. obligatio domini prædii servientis hinc enata, 1315. jus ejusdem, 1316. 1317.
- Servitus stillicidii non avertendi.* Definitio, 1314.
- Servitus tigni immittendi.* Definitio, 1294. an dominus parietem reficere teneatur, 1294.
- Servitus temporaria.* Definitio, 1273.
- Servitutis unius remissio* num noceat ceteris eidem prædio simul impostis, 1404. 1405.
- Societas contracta super emtione spei,* 495. in lotaria, 334. quando miscetur cum contractu æstimatorio, 113. cujusnam in hac sit periculum, 114.
- Societas metallica.* Definitio, 480. species diversæ, 480. 481. num ab ea recedere liceat, 483.
- Solutio.* Definitio, 659. quando fieri debeat, mora concessa, 781.

Index Rerum Præcipuarum & Verborum.

732. quo tempore fieri debeat, 665. 666. quo loco fieri debeat, 695. si fieri non possit in loco convento, 697. num debitor compelli possit ad solvendum quocunque loco, ubi præsens, 699. in cujusnam domo fieri debeat, 700. 701. si non fiat in loco convento, ad quid teneatur debitor, 702. & seq. quando a creditore accipienda, 727. si creditor accipere recuset, 728. si debitor die convento non solverit, 729. an in loco convento invito solvi possit, 703. 706. an solutio præcise non facta accipi possit, 670. 671. quid debitori liceat, si creditor accipere recuset, 745. num tertio fieri possit 715. an a tertio, 716. num fieri possit cedenti, 712. quid solvendum sit, 663. 664. ei cedenti indēbite facta, 714. quid in solutione, rei transferatur, 719.
- Solutionis dies* si arbitrio debitoris relictus, 680. 681. si an arbitrium creditoris collatus, 687.
- Solutionis duo loca* si copulative expressa, 698. si alternative, 694. si electio unius in arbitrium creditoris collata, 695. 696.
- Solutio adjecto facta* an liberet, 133.
- Solutio adjecto non facta* quando liberet ab eo, quod interest, 136.
- Solutio debiti alieni sine mandato* num pariat obligationem restituendi, 717.
- Solutio debiti liquidi* num differri possit illiquidi causa, 787. num compensationis gratia, 786.
- Solutio ante diem* num licita, 672. quando a creditore acceptanda, 688. 689. quando urgeri possit, 678. 679. si sub pœna conventa, 690. si simpliciter, vel sub conditione permessa, 691.
- Solutio debiti cessi*, 711.
- Solutio, in conventionē alternativa*, 707.
- in alternativa mixta*, 708. 709.
- Solutio indebita rei fungibilis* qualis sit quasi contractus, 577.
- Solutio particularis*. Definitio, 668. an a creditore accipienda, 669.
- Spatium deliberandi* quo effectu concedatur in tractatibus, 920.
- Species* num compensari possit cum specie vel quantitate, 780. an cum pecunia, 781.
- Spem vendere* quantam possit, 491.
- Sponsio*. Definitio, 371. an scientia ei repugnet, 372. an sit licita, 373. num ex facta nascatur obligatio, 374.
- Stillicidium* in area aliena num habere liceat naturaliter, 1312.

Index Rerum Præcipuarum & Verborum.

Studium partium. Definitio, 934.
Studiosus partium. Definitio, 934.
 quomodo de re controversa statu-
 at, 935.
Sors. Definitio, 295. quænam ei-
 dem committenda, quæ non
 296.
Sors attributrix. Definitio, 297.
Sors divinatoria. Definitio, 298.
 num superstitiosa, 299. num legi
 naturæ repugnet, 300.
Sors divisoria. Definitio, 297. ef-
 fectus, 311. quid præsupponat,
 312. quomodo dominium per eam
 acquiratur, 313.
Sors electrix. Definitio, 297.
Sortiendi jus omentis officium,
 342.
Santus in conservationem rei imponi
si quænam fructuario restituendi,
 1485.
Sylva cadue & non cadue differentia,
 1427.
Symbola metallica. Definitio, 462.
 quando conferenda, 462. quo-
 modo conferenda, 464. cur sine
 mora, 484.
Syngrapha. Definitio, 64.

T.

T *Axatio rei assicurandæ,* 384.

Terminus præemptorius. Definitio,
 730.

Terminus solutionis prorogato num fiat
 novatio, 824.

Testimonium de quanam re afferen-
 dum, 1056. de quibusnam af-
 ferri possit, 1045. 1046. a qui-
 busnam afferri possit, 1047. &
 sqq. num a fœmina, 1049. quid
 requiratur, si per testes probandum,
 1017. num debeat esse juratum,
 1033. cui multum tribuendum,
 1023. an ad dicendum quis na-
 turaliter obligetur, 1059. num ad
 dicendum compelli possit, 1059.

Testis. Definitio, 1013. quid
 per testes probetur, 1014. quæ-
 nam sint eorum requisita, 1015.
 qua cautione admittendi, 1036.
 eligendi, 1023. cur debeant
 esse oculati, 1026. quænam ocu-
 lato æquiparandus, 1027. cur
 non jurato non credatur, 1043.
 quando notitia facti in eo præ-
 sumatur, 1024. 1025. an natu-
 raliter obligetur ad dicendum ve-
 rum, 1028. 1029. quænam nar-
 rare debeat, 1057. quomodo nar-
 rare debeat, 1058. cur promit-
 tere debeat se verum dicturum,
 1031. obligatio contracta ad di-
 cendum verum, 1032. an testi-
 monium juramento confirmare de-
 beat, 1033.

Testim

Index Rerum Præcipuarum & Verborum.

- Testium instrumentum subscribentium officium*, 1005.
- Testis corruptus*. Definitio, 1050.
- Testis falsus*. Definitio, 1016.
- Testis in causa communi* num solius esse possit, 1053. num debitor *in causa creditoris*, 1054. creditor *in causa debitoris*, 1054. consanguineus *in causa consanguineorum*, 1055.
- Testis in propria causa* num quis esse possit, 1048.
- Testis incorruptus*. Definitio, 1050.
- Testis integer*. Definitio, 1021. quinam sit, 1022. quinam habendus, 1042.
- Testis mutus* quando admittendus, 1047.
- Testis suspectus*. Definitio, 1018. quando sit, 1020. an admittendus, 1019. 1034. 1035.
- Testis verus*. Definitio, 1016.
- Testis unus* num sufficienter probet, 1037. 1038.
- Traam-Recht*, 1294.
- Tractatus*. Definitio, 906. an fieri possint de amicabili compositione & transactione, 907. an sint actus obligatorius, 908. an ex iisdem jus acquiratur, 909. an quicquam per eos immutetur, (Wolffii Jur. Nat. Pars V.) 910. quando abeant in pactum, 915. & seqq. quando nullum habeant effectum, 919. quinam ad eos admittendi, 922.
- Tractatum jus internum*, 924.
- Transactio*. Definitio, 879. finis, 880. effectus, 890. quomodo fiat, 881. quomodo perficiatur, 882. an in ea jus remittatur, 883. an litem finiat, 884. quænam invalida, 901. quando ab ea discedere liceat, 902. & seqq. num locum habeat, si debitum liquidum, 897. quantum pendeat a voluntate litigantium, 887. num sit meræ voluntatis, 885. an ad eam quis cogi possit, 886. 1103. an iuramentum requirat, 893. quando hoc licite accedat, 894. 895. num tollat jus tertii, 905. num obstat novæ prætensioni ex alia causa, 899. an juri certo ex alia causa, 900. num ab ea pateat regressus ad rem litigiosam, si hæc certa facta fuerit, 891.
- Transactio generalis*. Definitio, 888. differentia a speciali, 889.
- Transactio jurata*. Definitio, 892. *non jurata*. Definitio, 892.
- Rrrrr.
- Transactio*

Index Re. um Pracipuarum & Verborum.

- Transactio specialis.* Definitio, 888.
 Differentia a generali, 889.
- Transans, Transiter.* Definitio,
 13. num tollatur ejus obligatio
 obligatione transati, 23. an sub-
 sistat, transato non solvente, 22.
 quod statim certior reddendus li-
 teris cambialibus non acceptatis,
 41. an liberetur, alio quam tras-
 lato solvente, 31.
- Transatus, der Transitter.* Defi-
 nitio, 13. quomodo ad solutio-
 nem obligetur, 20. quando o-
 bligetur remittenti, 21. num com-
 pensare possit cum presentante,
 788. num adhuc solvere possit,
 acceptatione in honorem facta,
 37. an a presentante reperere
 possit, quod solvit, si transans
 non fuerit solvendo, 38. num
 ipsi detur regressus ad indossata-
 rium, 56. ejus obligatio an tol-
 lat obligationem transantis, 23.
 si ipso non acceptante, vel sol-
 vente, alius acceptet, vel sol-
 vat, 35.
- Transati loco solvens* num transan-
 tem sibi obligatum habeat, 35.
 an reperere possit a presentante,
 si transatus non fuerit solvendo,
 28.
- Transatus* non acceptante, vel sol-
 vi in literis cambialibus a-
 lius nominetur, quid faciendum,
 47.
- Transitter Wechsel,* 11.
Transf. Beche, 1313.
Uteb, 1332.
Utrif. Gerechtigkeitt, 1365.
Trockener Wechsel, 85.
Trasatta. Definitio, 8.
- U.
- Valuta* quid dicatur in cambio,
 19.
- Valor monetae* quinam spectandus in
 cambio manuali, 4.
- Valor monetae extrinsecus* quando in
 permutatione monetae attenden-
 dus, 5.
- Uberschuss,* 1149.
ad Vendendum tradita re quando
 societas contrahatur, 113.
- Verbodmen,* 420.
- Veritas logica* num requiratur ad te-
 stimonium, 1017. quando per
 testes probata, 1044.
- Verfender,* 13.
- Via.* Definitio, 1340. an iter
 & actum contineat, 1340.
- Vieh. Träncke,* 1361.
- Victores duo* si exiterint, quando
 de premio certatur, 347. quo-
 modo

Index Rerum Præcipuarum & Verborum.

- modo præmium dividendum 348.
Us extortum num sit restituendum, 619.
Vincere & vinct quinam dicatur, 346. 1089.
Vir bonus. Definitio, 967. qualis sit, 967. quod esse debeamus, 967. ejus sollicitudo in tuenda fama, 968. scientia qua pollere debeat, 969. æquitas, 970. amor veritatis, 971. impartialitas, 972.
Universitas ceriæ corporum si oppignoretur, qualis sit hypotheca, 1107. quænam hæc comprehendat, 1198.
Usufructuarius. Definitio, 1429. quomodo re utatur, 1422. num rem possideat, 1444. quid possideat, 1446. num rem deteriorare possit, 1426. num usumfructum oppignorare, 1461. 1462. num prohibere, ne per alium utatur, 1459. num fundo servitutem imponere, 1455. num de jure suo pro arbitrio disponere, an locare, vel alteri id concedere, 1457. & quamdiu, 1458. num materiam ad refectionem ex sylva sumere, 1486. an altius tollere ac nova ædificia extruere, 1487. an consensu proprietarii rem immutare, 1488. an suo sumtu hoc facere, 1490. quænam impensas facere teneatur, 1482. quænam onera præstare, 1474. quænam non præstare, 1475. quod dæmnum avertete & sua culpa datum reparare teneatur, 1483, 1484. si domus nova extruatur, vetere vetustate collapsa vel deflagrata, num in illa usumfructum habeat, 1504.
Usufructuarii, jus, 1423. 1424. jus in sylva cædua 1428. in non cædua, 1429. libertas contra dominum, 1479. obligatio ad rem custodiendam & reficiendam, 1493.
Usuarium. Definitio, 1517. ejus jus, 1518. 1519. num agrum colere teneatur, 1527. quænam impensas ad eum pertineant, 1528.
Usura num solvatur ex contractu vitælitio, 436. an in assæcuratione, 414. an ob moram, 733.
Usura censestima. Definitio, 411.
Usura minores. Definitio. 411.
Usura unciaria, sextantes, quadrantes, trientes, quincunces, semisses, 512.
Usus qualis sit servitus, 1517. quando proprius ad usumfructum accedat, 1519. quomodo determinandus in constitutione, 1520. quod pluribus in eadem re constitui possit, 1521. quomodo amittatur, 1529. num cum usufructu in eadem re constitui possit, 1521.
Usus plenus. Definitio, 1522. unde æstimetur, 1523. quodnam pariat jus, 1524. 1525. an in alium transferri possit, 1526. num semper eadem quantitate contineatur, 1525.
Usus

Index Rerum Principuarum & Verborum.

- Ufus minus plenus.* Definitio, 1529.
- Ufus rei:* quando alteri dari non possit, 158. quando in solutum dari possit, 804. etiam invito, 805. si per errorem alteri concedatur tanquam debitus, 899.
- Ufus rusticus* quinam sit, 1266.
- Ufus urbanus* quinam sit, 1266.
- Ufusfructus.* Definitio, 1420. in quo consistat, 1421. qua lege constitui possit, 1447. in quibus rebus constituatur, 1432. num cum usu in eadem re constitui possit, 1521. a quonam constitui possit, 1441. si constituatur a possessore, 1442. num ab eo constitutus a domino revocari possit, 1443. an revocabiliter constitui possit, 1448. an pluribus successive in eadem re, 1496. 1497. si tibi & proximo cognato constituatur, 1498. num possit oppignorari, 1461. 1462. num in solutum dari, 1463. 1464. an alienari sine consensu proprietarii, 1481. an remitti, si onera extraordinaria solvere nolit, 1478. quando amittatur, 1494. 1495. 1502. 1503. si sub conditione, vel modo constitutus, 1499. 1500. si in diem, 1501. quomodo consolidatone extinguitur, 1508. 1509. quod eo finito res sine mora restituenda, 1491. & qualis, 1492.
- Ufusfructus in grege constitutus* qualm pariat obligationem, 1465. quale jus in singula capita, 1466.
- Ufusfructus in parte rei constitutus*, 1434. & seq.
- Ufusfructus omnium bonorum* quinam sit, 1451. in quonam consistat, 1452. 1453.
- Ufusfructus plenus.* Definitio, 1449. qua lege concedi possit, 1450.
- Ufusfructus minus plenus.* Definitio, 1449
- Ufusfructus promissio* ad quid obliget, 1454
- Ufusfructus proventusum metallicorum*, 1433.
- Ufusfructus remissio* quid operetur, 1476. 1477.
- W.**
- Waldbürger,** 461.
- Wasser-Schöpfens-Berechtigkeit,** 1341.
- Wechseler,** 8.
- Wechselbrief,** 15.
- Wette,** 371.
- Z.**
- Zieger des Wechselbriefes,** 13.
- Zieher,** 13.
- Zubusse,** 462.
- Zubusse-Rur,** 462.

FINIS INDICIS.